by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DE VERA
PERFECTAQVE

PRVDENTIA,

SEV DE PERFECTO VIRTVTVM VSV,

LIBRI QVATVOR.

Authore
BALTHASARE CHAVASSIO,
Societatis IESV Doctore Theologo.

Postrema hæc Editio tandem prodit auctior, ac castigatior; cui præter notas marginales bini accesserunt Indices, Capitum & §§. alter; alter verò Rerum memorabilium, quæ toto tractantur opere.

Beatus homo qui inuenit Sapientiam, & qui affluit Prudentia: precioſior eſt cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur, huic non valent comparari. Prouerb. 3.

LVGDVNI,
Sumptibus Iacobi Cardon & Petri Cauellat.

M. DC. XXII.

BIBLIOTECA NAZIONALE - V. E.
Digitized by Google

REVERENDISSIMO,
ILLVSTRISSIMOQVE

D.D. WILHELMO

EPISCOPO BASILEENSI,
SACRI IMPERII PRINCIPI,
Domino clementiſſimo.

MAGNVS eſt quiſquis gladio imperat, & quaſi telo ad ſontium fulgurat pœnam; maior quem ſacræ infulæ fuſi per humeros Lemniſci ornant, *propterea Rex*, ait S. Chryſoſtomus, *caput ſubmittit manui Sacerdotis, & vbique in veteri ſcriptura Sacerdotes inungebant Reges*: Quantus iam videri debet qui vtroque claret? Angit me iſta cogitatio, REVERENDISSIME & ILLVSTRISSIME PRINCEPS,

Homil. 4. in verba Iſa. vidi Dominum.

Digitized by Google

accedere te cupientem. Munus apparo, ſed ſimul à gladio illo tuo admoneor, magis adhuc ab Infulæ maieſtate, ne quid imprudens proferam, quod ſcilicet tui non ferant oculi, & peccem primus in Prudentiam, cuius præcepta tradere inſtituo. Niſi magnos decerent magna, non dixiſſet Dominus : *Si offeratis claudum, aut languidum, nonne malum eſt? Offer illud duci tuo, ſi placuerit ei, aut ſi ſuſceperit faciem tuam.* Enimuerò quid obſtat cenſeri magnum ſatis, ac tuo non indignum nomine hoc opus de Prudẽtia, qua Paulus Apoſtolus cùm primis inſtructum eſſe vult Epiſcopum (quippe vox σώφρων, qua Timotheum Epheſi præſulem alloquitur, virum ſana mente, iudicio, ac cõconſilio præditum ; hoc eſt, Prudentem deſignat) ſiue quia artem profitetur omnium auguſtiſſimam, de qua Gregorius Theologus : *Scientia ſcientiarum mihi eſſe videtur homines regere, animal ſcilicet omnium maximè varium, & multiplex* : ſiue quia illum oportet ceteris quoque conſpicuum eſſe virtutibus, quarum quidem aurigam Prudentiam S. Antonius, at vinculum appellare ſolebat Ariſtoteles ?

Mal. 1.

S Gregor. Nazianz. Apol. 1.

Ariſt. l. 6. Eth. c. 13.

Habes,

Habes, PRINCEPS REVERENDISSIME, & ILLVSTRISSIME, cauſam primam huius tibi inſcripti Operis, quod quàm plenè à me ſit perfectum, non equidem iudico: Eſt tamen vt potui accuratè; auſim dicere quod & benè, ſi tibi multorum inſtar non diſplicuerit. Addo alteram. Sicut qui ſacrorum Antiſtitum, quos ſibi in terris ſurrogauit Chriſtus, dignitatem & ſtatum labefactat, cum Deo ipſo pugnat, dicente ad Samuelem: *Non te abiecerunt: ſed me, ne regnem ſuper eos:* Ita qui illos condignis afficit honoribus, Deum in illis honorare cenſendus eſt. Te porrò in album ſacrorum Antiſtitum non modò adſcripſit Rex ipſe ſacrorum maximus; ſed tot ornauit virtutibus, vt nulli inferior in hoc paſtorali officio, optimo cuique par eſſe contendas. Torpere non ſinunt tonitrua Ezechielis; ſed ſuſcitant aſſiduè gratiam, quæ eſt in te per impoſitionem ſacrarum manuum; vrgentque vt quod in grege tuo *infirmum eſt, conſolidet; quod ægrotum, ſanet; quod confractum, alliget; quod alienum, reducat; quod perierat, quærat:* vt dicere poſſis; *Pater*

1. Reg. 8.

Ezech. 34.

Digitized by Google

Ioan. 13. *quos dediſti mihi, non perdidi ex iis quemquam.* Ad quod quia multum facit, ſi ipſe forma ſis gregis, culpa ſiquidem vacare debet, teſte Tullio, qui in alium paratus eſt dicere: ſcripſítque in eandem ſententiam S. Innocentius: *Qua libertate corripere peccantem poteſt, cùm tacitus ſibi reſpondet, id ſe commiſiſſe quod corrigit.* Si præterea incipiat iudicium tuum à domo Dei, ſi immeritum nullum promoueas; ſic vitam inſtituis, vt quiſquis imitabitur, audire poſſit; *Beatus es, & benè tibi erit.* Sic moderaris commiſſum tibi Clerum, vt ex eo quiuis attendat ſibi ac timeat, ne aliàs fiat populi plaga incurabilis, & cum S. dicas Ambroſio: *Quomodò poſſum corrigere filios, cùm fratres non poſsim?* Caues denique indignos prouehere, quaſi iugiter mente verſans reſponſum illud D. Petri ad Leonem Pontificē, virum aliàs Sanctitate & Prudentia clariſſimum, tutelam eius expoſcentem: *Deprecatus ſum pro te Dominum, remiſitque ille tibi peccata, vt ſolùm hoc à te expetendum, & à te poſtulandum ſuperſit, quibus aduerſus Apoſtolicam legem manum temerè impoſueris.*

Diſt. 21. c. 1.

Pſal. 127.

In Increp. ad pop.

Baron. anno Chriſti 461. ex Sophronio.

Coronis eſt, atque adeò ipſa corona

REVE

REVERENDISSIMI & ILLVSTRISSIMI Iacobi auunculi tui meritum, quẽ ſanguine, munere, vita, ſequeris. Illius memoriam ob egregia in Rempublicam merita excipient omnes anni conſequẽtes,& fatebitur ſemper Epiſcopatus iſte tuus Baſileenſis, ſe ipſi debere plurima; Nos verò quotquot hîc degimus, omninò omnia. Huius maximi,atque immortalis Herois te ILLVSTRISSIME PRINCEPS VVILHELME, pignus habemus,in quo velut in effigie parentem illum noſtrum, fautorem, fundatorẽ tueri, venerarique etiã nunc liceat. Aggrediõr hoc ipſum facere iſto munuſculo, quod quacumque votis omnibus Celſitudini Tuæ dico,conſecroque. Eam Deus Opt. Max. ita fortunet, vt hinc Satur vitæ, ac plenus meritis ad ſuperos abeas, ſed ſerò. Me, totúmque Collegium noſtrum vt poſſum,ſubmiſsè commendo.

Reuerendiſſimæ & Illuſtriſſimæ Celſitudinis Tuæ

Addictiſſimus in Chriſto ſeruus

Balthaſar Chauaſſius, Societatis IESV.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV *in Prouincia Lugdunensi.*

EGO IOANNES FORERIVS Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi Præpositus Generalis, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus nostræ Societatis compositos, absque superiorum eius permissione imprimant: permitto IACOBO CARDON, & PETRO CAVELLAT, Lugdunensibus Bibliopolis, vt librum qui inscribitur: *De vera perfectaque Prudentia, seu de Perfecto Virtutum vsu, authore Balthazare Chanassio Societatis IESV Doctore Theologo*, ad sex proximos annos imprimere, ac liberè diuendere possint. Datum Lugduni 27. Maij 1622.

I. FORERIVS.

Approbatio Theologorum.

NOS infrascripti sacræ Theologiæ Doctores fidem facimus, nos *Balthazaris Chanassij, è Societate IESV, libros quatuor, de Perfecta Prudentia, seu de Perfecto Virtutum vsu*, perlegisse, in quibus nihil fidei orthodoxæ, Catholicæ, atque Apostolicæ contrarium animaduersum. Lugduni 30. Iunij 1622.

Fr. ROBERTVS BERTHELOT Episc. Damasci.

DE VILLE.

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITVM
& §§. quæ toto in hoc opere continentur.

LIBRI PRIMI CAPVT I.

De natura & dignitate, officioque Prudentiæ. fol. 1.

§. 1. *QVID ſit Prudentia, quàm nobilis, ac neceſſaria.* fol. 1.

2. *Quomodò dirigere poſſit Prudentia virtutes ſuperioris ordinis, ſiue Theologicas.* 7.

3. *Operis totius diuiſio.* 8.

CAPVT II.

De falſa Prudentia. fol. 9.

§. 1. *Falſa Prudentia quid ſit.* 9.

2. *Quanto interuallo à vera ſeparetur, & quàm latè dominetur.* 10.

3. *Deo & viris bonis quàm ſit inuiſa.* 20.

CAPVT III.

Documenta quædam ad veram perfectamque

&tamque Prudentiam. 25.

§. 1. *De cognoſcendo colendoque Deo.* 25.
2. *De propria ſuiipſius notitia.* 28.
3. *De boni honeſti amore ac pretio.* 31.
4. *De conſultatione recta & executione.* 34.
5. *De recta intentione.* 39.
6. *De venerearum fuga voluptatum.* 43.
7. *De moderatione ſolicitudinis affectuſque temporalium.* 44.

CAPVT IV.

Virtutes morales in voluntate ſitæ quomodò acquirendæ. 47.

§. 1. *De oratione ad Deum medio primo acquirendi virtutem.* 47.
2. *De fugiendis vitiorum fomentis & occaſionibus.* 49.
3. *De conuictu bonorum.* 51.
4. *De exemplo eorum qui virtute claruerunt.* 57.
5. *De pulchritudine virtutis, & vitiorum turpitudine.* 60.
6. *De conatu voluntatis circa bonum.* 63.
7. *De inflexione eiuſdem in partem contrariam.* 65.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT V.

De regulis Prudentiæ circa Fidem. 69.

§. 1. *Credenda à non credendis quomodo discernenda.* 69.
2. *Quo incentiuo moueri Christianus debet ad credendum.* 77.
3. *In actu credendi quid obseruandum.* 82.
4. *Quãdo & quomodò actus fidei eliciendus.* 88.
5. *Quando & quomodò oporteat fidem exterius profiteri.* 90.

CAPVT VI.

De præscriptis Prudentiæ circa Spem. 96.

§. 1. *Spes quid sit; & quam exigat à nobis cooperationem.* 97.
2. *Quod fundamentum fidei supponendum.* 101.
3. *Quo potissimum tempore sperare conueniat.* 104.
4. *Formula verborum ad Spei actum accommodata.* 106.
5. *Quomodò dimicandum aduersus pusillani*

Digitized by Google

ſillanimitatem,& deſperationem.ibid.
6. *De ſpe concipienda in priuatis & communibus negotiis, vel periculis.* 116.

CAPVT VII.

De Regulis Prudentiæ circa Charitatem erga Deum. 120.

§. 1. *Charitatis, ſeu amoris in Deum dignitas & pretium.* 120.
2. *Deus præcipuè diligendus vt auctor gratiæ.* 122.
3. *Ex toto corde ac ſupra omne amabile eligendus eſt Deus.* 124.
4. *Conſtanter,& efficaciter.* 126.
5. *Quo potiſſimum tempore.* 128.
6. *Sub qua verborum formula.* 134.

CAPVT VIII.

De Prudentiæ regulis circa Charitatem fraternam. 136.

§. 1. *Nomine fratris, ſeu proximi quis intelligendus.* 136.
2. *De obligatione proximum diligendi,& neceſſitate.* 139.
3. *In quo poſitus ſit amor ſanctus, quo eſt proſequendus.* 141.

4. *De*

Digitized by Google

4. *De exterioribus indiciis, & affectibus amoris ſancti.* 147.
5. *De ordine obſeruando in dilectione proximorum.* 155.
6. *In ſpecie quid obſeruandum circa dilectionem inimicorum.* 157.
7. *Fœdus amor quàm fugiendus, & abominandus.* 161.

CAPVT IX.

De Prudentiæ præſcriptionibus circa Religionem. 168.

§. 1. *Religionis virtus quid ſit, & qualiter Dei cultorem affectum eſſe oporteat.* 168.
2. *Documenta ad præcipuos Religionis actus ritè exercendos.* 170.
3. *Quod interioribus Religionis actibus accedere debeant exteriores, & contrà.* 207.
4. *Superſtitiones vt internoſcendæ & denotandæ.* 208.

CAPVT X.

De directione Pietatis circa Prudentiam. 214.

§. 1. *Pietas quid ſit.* 214.

2. *Quem honorem exhibere parentibus debeat filius.* 215.
3. *Quibus maximè rationibus permoueri filium ad colendos parentes oporteat.* 219.
4. *Quid quilibet præstare pro patria, ciuitate, Republica teneatur.* 223.

CAPVT X.

De Prudentiæ legibus circa Obseruantiam. 232.

§. 1. *Obseruantiæ nomine quid intelligendum.* 233.
2. *Sancti qui in cælis sunt, vt honorandi, ibid.*
3. *Sacerdotes, Clericique alij quo honore digni.* 236.
4. *Et seculares in dignitate constituti vt honore prosequendi.* 243.

LIBRI II. CAPVT I.

Quid de seipsis sentire debeant qui præsunt cæteris. 249.

§. 1. *Suiipsius cognitio præposito cuiuis admodum necessaria.* 249.
2. *Potestas omnis à Deo.* 252.

3. Quæ

3. *Quæ mediatè tantum à Deo eſt poteſtas, contractu quodam nititur inter rectorem & ſubditos.* 255.
4. *Nulla in deſtructionem poteſtas datur, ſed in ædificationem, exigétque de illa Deus ſeueriſſimam rationem.* 257.
5. *Nihil eſt, cur extollatur qui præeſt, multum contra vnde ſibi timeat.* 258.
6. *Qui præeſt, Prudentia indiget ad gubernandum ſublimi, propria, ſpeciali.* 260.

CAPVT II.

Circa Religionem quid ab eodem poſtulet Prudentia obſeruari. 261.

§. 1. *Quas ob cauſas Religionem plurimum colere debet qui præeſt.* 262.
2. *Quinam Religionis actus præcipuè deceant gubernantem.* 265.
3. *De reuerentia exhibenda Prælatis Eccleſiaſticis.* 270.
4. *De hypocriſis abominatione, & fuga in Religionis materia.* 274.

5. *Circa*

5. *Circa Religionis materiam, à quibus inſtitui nihil debeat, vel immutari.* 275.

CAPVT III.

Nonnulla digna obſeruatione circa bonum familiæ publicæ. 276.

§. 1. *Domeſticis priùs quàm aliis proſpiciendum.* 277.
2. *Etiam ſpirituali domeſticorum bono cõſulendum.* 279.
3. *Quoſlibet promiſcuè non admittendos ad familiam.* 280.
4. *Quinam pernicioſiſſimi omnium, maximéque à familia excludendi.* 283.

CAPVT IV.

Dictamina quædam Prudentiæ circa conſultationes. 283.

§. 1. *Publicas poteſtates opera indigere Conſiliariorum.* 284.
2. *Quales eſſe debeant Conſiliarij.* 286.
3. *Quibus de rebus Conſiliarij ſeipſos rectè admoneant.* 291.
4. *Vtrum illorum Conſiliis inſiſtere teneantur ſublimes illæ poteſtates.* 293.

CAPVT

CAPVT V.

De Eccleſiaſticorum, déque aliorum munerum diſtributione. 295.

§. 1. *Circa officiorum, beneficiorumque Eccleſiaſticorum diſtributionem quid iura præſcribant.* 296.
2. *Quòd magna ſimiliter Prudentia vti conueniat in diſtributione munerum temporalium.* 300.
3. *Conſultum ne ſit temporalia officia vendere.* 306.
4. *Vtrum expediat eadem munera publica conferre in perpetuum.* 309.

CAPVT VI.

Circa iuris adminiſtrationem conſideratio vtilis. 312.

§. 1. *Duplex eſſe forum, Eccleſiaſticum, & ciuile.* 313.
2. *Fori vnius Iudicem cognoſcere non debere de cauſis propriis alterius.* 322.
3. *A quouis Iudice quid maximè requirat Prudentia.* 324.
4. *Circa iudicialem ſententiam, eiuſque executionem quid obſeruandum.* 335.

5. *Circa Religionis materiam, à quibus inſtitui nihil debeat, vel immutari.* 275.

CAPVT III.

Nonnulla digna obſeruatione circa bonum familiæ publicæ. 276.

§. 1. *Domeſticis priùs quàm aliis proſpiciendum.* 277.
2. *Etiam ſpirituali domeſticorum bono cõſulendum.* 279.
3. *Quoſlibet promiſcuè non admittendos ad familiam.* 280.
4. *Quinam pernicioſiſſimi omnium, maximéque à familia excludendi.* 283.

CAPVT IV.

Dictamina quædam Prudentiæ circa conſultationes. 283.

§. 1. *Publicas poteſtates opera indigere Conſiliariorum.* 284.
2. *Quales eſſe debeant Conſiliarij.* 286.
3. *Quibus de rebus Conſiliarij ſeipſos rectè admoneant.* 291.
4. *Vtrum illorum Conſiliis inſiſtere teneantur ſublimes illæ poteſtates.* 293.

CAPVT

CAPVT V.

De Eccleſiaſticorum, déque aliorum munerum diſtributione. 295.

§. 1. *Circa officiorum, beneficiorumque Eccleſiaſticorum diſtributionem quid iura præſcribant.* 296.
2. *Quòd magna ſimiliter Prudentia vti conueniat in diſtributione munerum temporalium.* 300.
3. *Conſultum ne ſit temporalia officia vendere.* 306.
4. *Vtrum expediat eadem munera publica conferre in perpetuum.* 309.

CAPVT VI.

Circa iuris adminiſtrationem conſideratio vtilis. 312.

§. 1. *Duplex eſſe forum, Eccleſiaſticum, & ciuile.* 313.
2. *Fori vnius Iudicem cognoſcere non debere de cauſis propriis alterius.* 322.
3. *A quouis Iudice quid maximè requirat Prudentia.* 324.
4. *Circa iudicialem ſententiam, eiuſque executionem quid obſeruandum.* 335.

CAPVT VII.

De legiſlatorum Prudentia in ferendis legibus. 341.

§. 1. *Anteceſſorum leges non facilè antiquandæ.* 341.
2. *Quæ præcipuè leges ferendæ.* 346.
3. *Qualis, quantaque ſoleat eſſe legum obligatio.* 354.
4. *Circa leges pœnales quid rectè obſeruetur.* 358.
5. *Quouſque obſeruari ab auctore ſuo leges debent.* 359.
6. *Quantoperè cõnitendum vt à ſubditis leges obſeruentur.* 361.
7. *Poſſintne iure extendi leges ad hæredes præuaricantium.* 362.

CAPVT VIII.

Quid de rebus in Bello obſeruandis ſacri, profanique auctores cenſuerint. 364.

§. 1. *Nullum prorſus Bellum facilè ſuſcipiendum.* 365.

2. *Ali*

Digitized by Google

2. *Aliquando tamen vt ſuſcipiatur Bellum, iuſtitia exigit, neceſſitas cogit.* 370.
3. *Iuſti Belli conditiones quæ.* 371.
4. *Ante Bellum quid agendum.* 383.
5. *Ad quid in progreſſu Belli par eſt attendere.* 387.
6. *Quid obtenta, vel amiſſa victoria.* 394.

CAPVT IX.

De Prudentia fucata. 394.

§. 1. *Nunquam, aut rarò feriendа fœdera cum Infidelibus.* 395.
2. *Contra fœderatos nihil mala fide agendum.* 398.
3. *A fœdere abſtinendum, quod vinculum ſit iniquitatis.* 403.

CAPVT X.

De Prudentia in imponendis oneribus. 404.

§. 1. *Aerarium Reipublicæ neceſſarium.* 404.

2. *Quis Aerario præficiendus.* 405.
3. *Vnde colligendum, ampliſicandumque rarium.* 407.
4. *Quàm cautè expendendum erarium.* 418.

CAPVT XI.

Ad Reipublicæ, Magiſtratuſque conſeruationem quæ valde conferant. 420.

§. 1. *Superiorum quorundam documentorum recapitulatio obſeruationi huic perutilis.* 420.
2. *Ludouici XI. Franciæ Regis ſalutaris præceptio relicta filio ad eũ finẽ.* 425.
3. *De inteſtinis ſeditionibus tempeſtiuè interuertendis.* 426.
4. *De adminiſtratione perfectã publici muneris.* 432.
5. *De præſidiis, ſeu fortalitiis quid authores ſenſerint.* 433.
6. *De occultandis conſiliis propriis, explorandis alienis.* 435.

CAPVT XII.

De communi, déque ſpeciali Prudentia reliquo

Digitized by Googl

reliquorum Præpoſitorum in præſtando quæ ſubditis ſuis debent. 439.

§. 1. *Communia præcepta aliorum Præpoſitorum erga ſubditos.* 439.
2. *Peculiaria parentum erga liberos.* 445.
3. *Peculiaria maritorum erga vxores.* 461.
4. *Peculiaria Dominorum erga vaſallos, & ſeruos domeſticos.* 472.
5. *Peculiaria Præceptorum erga diſcipulos.* 476.

CAPVT XIII.

De ſubditorum debito erga Præpoſitos; & quid circa illud obſeruandum. 484.

§. 1. *Communia Subditorum debita & præcepta.* 485.
2. *Propria filiorum erga parentes.* 493.
3. *Vxorum erga maritos.* 496.
4. *Vaſallorum & ſeruorum erga Dominos.* 503.
5. *Diſcipulorum erga Præceptores.* 508.
6. *Subditorum erga Magiſtratus & Principes.* 513.

LIBRI III. CAPVT I.

De amore ſui, déque Prudentiæ regulis, quibus dirigitur. 515.

§. 1. *Quendam eſſe prauum ſui amorem, quendam vtilem, neceſſarium & laude dignum.* 515.

2. *Praui radices quæ ſint; quomodò extirpandæ.* 518.

3. *Quid de ſeipſo ſentire debeat, cui curæ eſt amor ſui ſanctus ac purus.* 520.

4. *Quæ potiſſimum animi bona proſequenda.*

5. *Quantam habere nominis ſui rationem vir bonus debeat.* 539.

6. *Quomodò, & quouſque corpori proſpiciendum.* 543.

CAPVT II.

De præſcriptis Prudentiæ circa Abſtinentiam. 553.

§. 1. *Abſtinentia quid ſit, quàm vtilis ac neceſſaria.* 554.

2. *Quouſque comedendum, vbi de honeſto comedendi modo.* 555.

3. Quæ

3. *Quæ remedia Gulæ opponenda.* 568.
4. *De defectu cibi vitioſo, ſeu nimia inedia.* 571.

CAPVT III.

De cautela & circumſpectione circa Sobrietatem. 572.

§. 1. *Quid ſit Sobrietas.* 573.
2. *Quouſque bibendum, & quid agendum importunis conuiuis ad hauſtus æquales prouocantibus.* ibid.
3. *De ebrietatis remediis & incommodis.* 578.
4. *Quos potiſſimùm Sobrietas deceat.* 585.

CAPVT IV.

Caſtitatis ſtudioſus quid agere debeat, quid fugere. 587.

§. 1. *Caſtitas quid ſit & quotuplex; quæ carnis copula dicatur illicita.* 588.
2. *Quàm honeſta, nobilis, amabilis ſit caſtitas.* 594.
3. *Luxuria autem quàm fœda, perniciosa, deteſtabilis.* 595.
4. *Præſcripta, ſeu remedia communia con-*

tra luxuriam. 604.
5. *De cautela circa cogitationes venereas.* 612.
6. *Circa turpiloquia, præscripta Prudentiæ.* 616.
7. *Circa aspectum, lectionémque impudicorum authorum.* 618.
8. *Circa auditum.* 622.
9. *Circa tactum.* 627.
10. *Circa vsum coniugij.* 629.
11. *Modus recuperandi amissam castitatem.* 637.
12. *Quibusnam potissimùm curæ esse debeat.* 638.

CAPVT V.

De Prudentiæ regulis circa Fortitudinem. 641.

§. 1. *Fortitudo quotuplex, quid propriè sit, & quàm nobilis.* 641.
2. *Viro forti quæ intentio specialiter necessaria.* 645.
3. *Quos potissimùm, quibus in rebus, & quomodò fortes esse oporteat.* 646.
4. *Quibus modis acquiritur fortitudo.* 655.
5. *Quando*

Digitized by Google

5. *Quando & quousque aggrediendа terribilia.* 667.
6. *Ad perseuerandum in bono arduo, quid valde conferat.* 678.

CAPVT VI.

Circa materiam Patientiæ, quid faciendum dictet Prudentia. 686.
§. 1. *Quid sit Patientia, quomodo se habeat ad Fortitudinem.* 687.
2. *Quotuplex sit Patientia, vbi de patiendi modo multiplici.* 688.
3. *De optimis & verè Christianis stimulis ad patiendum.* 690.
4. *Excusari neminem, qui vt temporale damnum à se auertat, facit quod non licet; aut contrà facere prætermittit quod tenetur.* 708.

CAPVT VII.

De obseruandis circa Mansuetudinem. 711.
§. 1. *Mansuetudinis descriptio, & quousque iracendum, quos maximè deceat, quàm sit virtus nobilis.* 712.

2. *Exceſſus iræ qua arte cõpeſcendus.* 713.
3. *Appetitus vindictæ quis laude dignus, quis vituperio.* 730.
4. *Exequi vindictam cui liceat; cui non liceat.* 736.
5. *Iræ defectu quomodò peccetur.* 741.

CAPVT VIII.

A viro Magnanimo quid Prudentia velit obſeruari. 742.

§. 1. *Magnanimitas in quo ſit poſita.* 743.
2. *Quando & quouſque ambiendi honores & dignitates.* 747.
3. *Qua cautela vtendum circa gloriam.* 753.
4. *Iactare ſeipſum & commendare quouſque, quo item caſu liceat.* 760.
5. *Quænam magni debet æſtimare magnanimus, quæ vt parua contemnere.* 770.
6. *Circa adeptos iam honores quid obſeruandum.* 779.

CAPVT IX.

Vir humilis quid agere, à quibus item ſibi cauere debeat. 783.
§. 1.

Digitized by Google

§. 1. *Humilitas quid ſit ; quotuplex, quæ potiſſimùm conſectanda.* 783.
2. *Humilitatis veræ ac præcipuæ partes & munia.* 787.
3. *Quanã arte quærenda Humilitas.* 800.
4. *Humilitas quos maximè deceat.* 806.

CAPVT X.

Prudentiæ leges circa Studioſitatis materiam. 808.

§. 1. *Studioſitatis deſcriptio.* 808.
2. *Scientiæ laus, & periculum.* 809.
3. *Quid præcipuè diſcendum.* 813.
4. *De recto ſciendi modo, & Scientiæ uſu.* 821.
5. *Quæ artes cenſendæ malæ, & abominandæ.* 834.
6. *Curioſitatis vitium quàm graue ſit & latè pateat.* 841.

CAPVT XI.

De directione Modeſtiæ. 851.

§. 1. *Modeſtia quid hoc locò ſignificet.* 851.
2. *Quid obſeruari Prudentia velit circa exteriores motus corporis.* 852.
3. *Quid circa eiuſdem ornatum, ne in vitium degeneret.* 859.

LIBRI

Digitized by Google

LIBRI IV. CAPVT I.

Circa commutatiuam Iuſtitiam quid attendi velit Prudentia. 869.

§. 1. *Commutatiua Iuſtitiæ natura declaratur.* 869.
2. *Regulæ quædam generales circa contractus.* 870.
3. *Circa promiſſionem regulæ ſpeciales.* 874.
4. *Circa emptionem, & venditionem.* 879.
5. *Circa operæ locationem & conductionem.* 886.
6. *Circa mutuum.* 891.
7. *Circa cambium.* 897.
8. *Circa reſtitutionem.* 899.

CAPVT II.

De præſcriptis Prudentiæ circa Miſericordiam. 906.

§. 1. *Miſericordiæ definitio, & partes.* 907.
2. *Circa opera Miſericordiæ corporalia quid obſeruandum.* 909.
3. *Quid circa ſpiritualia; ac primò circa correctionem errantium.* 919.

4. *Circa*

Digitized by Google

4. *Circa inſtitutionem piam ignorantium.* 931.
5. *Circa boni conſilij adminiſtrationem.* 943.
6. *Quid circa preces pro indigentibus offerendas.* 945.
7. *Quid circa mœſtorum conſolationem.* 947.
8. *Quid denique circa tolerantiam, condonationémque acceptæ iniuriæ.* 954.

CAPVT III.

De viri Prudentis officio circa Magnificentiam,& Liberalitatem. 956.

§. 1. *Magnificentia quid ſit, quid item Liberalitas, & cur Prudentiæ regulæ vtrãque virtutem dirigentis in vnum idẽque caput conferantur. Quid præterea vtrique commune.* 956.
2. *Mediocris amor pecuniæ, einſdémque contemptus, quibus argumentis acquiri poſſit, & concipi.* 958.
3. *Quæ dicantur opera magnifica; quænam ex iis præcipua, & digniora magnis ſumptibus.* 968.

4. *Liberalitas quomodò, & in quos potiſſimum exercenda.* 975.
5. *Oblata dona vtrum admittenda.* 984.

CAPVT IV.

De partibus, ſeu legibus Prudentiæ circa Gratitudinem. 986.

§. 1. *Gratitudinis actus quàm ſit nobilis: Ingratitudo contrà, quàm turpis, & quæ turpiſſima omnium.* 987.
2. *Beneficium quomodo recognoſcendum.* 993.
3. *Quomodò laude proſequendum beneficium, & agendæ gratiæ.* 998.
4. *Quomodò rependendum æquivalens beneficio, vel quid maius.* 1000.

CAPVT V.

Circa Veritatis virtutem obſeruare vir Prudens quid debeat. 1006.

§. 1. *Veritas hoc loco quid ſignificet.* 1006.
2. *Quod mentiri nunquam liceat. De fictione quid ſentiendum.* 1007.
3. *Veritatem nihilominus retinere interdum permittitur, imò neceſſe eſt.* 1012.

Digitized by Google

4. *A quibus mendaciis præcipuè abſtinendum.* 1013.
5. *Amphibologiis vti vtrum, & quando liceat.* 1016.
6. *De vitiis mendacio affinibus procul vitandis.* 1019.

CAPVT VI.

De præſcriptis Prudentiæ circa Fidelitatem. 1024.

§. 1. *Fidelitas quid.* 1024.
2. *Perfidia quàm deteſtabilis, & noxia.* 1025.
3. *Quæ potiſſimum vitanda.* 1029.
4. *De vanis perfidorum prætextibus, & excuſationibus.* 1036.
5. *An & in quo caſu liceat non ſtare datæ fidei.* 1037.

CAPVT VII.

Prudentiæ dictamina circa affabilitatem. 1038.

§. 1. *Affabilitas quid ſit, & quàm neceſſaria.* 1039.

2. *De*

2. *De ſociorum delectu, déque perferendis eorum oneribus, ſiue defectibus.* 1040.
3. *Quos,& quouſque aliorum mores imitari affabili ſit conceſſum.* 1045.
4. *Qualem riſum locutionémque admittat affabilitas.* 1047.
5. *Quos item ludos, ſeu recreationes virtus hæc poſtulet, quos reſpuat.* 1054.
6. *Viro affabili quid obſeruandum in conuiuio.* 1060.
7. *Quid in conuerſatione cum laicis, ſi Clericus ſit.* 1063.

DE

Digitized by Google

DE VERA

PERFECTAQVE PRVDENTIA;

SEV DE PERFECTO VIRTVTVM VSV.

LIBER PRIMVS.

De natura, dignitate, officióque Prudentiæ.

CAPVT I.

§. 1. *Quid ſit Prudentia, quàm nobilis ac neceſſaria.*

2. *Quomodo dirigeré poſſit Prudentia virtutes ſuperioris ordinis, ſiue Theologicas.*

3. *Operis totius partitio.*

§. 1. VERA perfectáque Prudentia, quam Græci φρόνησιν vocant, & de qua ſcribere aggredior, Virtus eſt moralis tanta maieſtate cæteris antecelleus, *Prudentia quid.*

A

cellens, vt nobiliſſimam in ea magiſtram agnoſcas; & quaſi Apollinem Muſarum choro præpoſitum. Meritò ſanè, cùm dirigat omnes eo ipſo, quo intellectus quem imbuit, vtenti iis volũtati ſuggerit, quid in ſingularum actu ſiue operatione obſeruare; quid fugere debeat. Hinc illa eius definitio: *Prudentia eſt habitus intellectus, vera cum ratione actiuus, circa ea quæ bona & mala homini ſunt.* Vix opus pluribus, vt quantæ dignitatis ſit, aſſequare. Nihil mihi protuleris ſubiecto eius auguſtius; eadẽ, inquam, facultate intellectus, quæ nos ſecernit à belluis; atque à Philoſopho *diuinum quid dicitur & impaſſibile.* Quod ad obiectum circa quod verſatur, bonum, vt dixi, & malum, eſt hominis proprium; vel ſi mauis, actio humana à libera profecta voluntate; quæ ſi rationi cõgruit, bona eſt, & viam parat ad ſummam veramque beatitatem. Et quoniam eiuſmodi actiones (partim bonæ, ideóque proſequendæ; partim malæ, & ob id fugiendæ) à quibus noſtra pendent omnia; meritò rebus annumerantur omnium grauiſſimis, fit vt nõ poſſit ſapienti non eſſe magno loco Prudentia, quæ voluntati ſe ducem præbet ac facem, vt priores illas rectè exerceat, ab iſtis verò abſtineat. Taceant itaque, qui ei pares facere non erubeſcunt artes Mechanicas, Medicinam, Iuriſprudentiam, Syllogiſticam, aut moralem ipſam Philoſophiam. Non curant Mechanicæ, nec attendunt bona honeſta, ac ſolida homini ſoli præſtituta; ſed corpori duntaxat

Ariſt. lib. 6. Ethic. c. 5.

Idem l. 1. de Anima. c. 3.

xat vtilia, ita vt peritior censeatur architectus, qui opportuniorem humanis vsibus aut venustiorem domum ædificat: quæ quia secundùm quid tantùm bona sunt, fit, vt eiusmodi artifex non dicatur prudens simpliciter, sed prudens architectus. Qui autem per Prudentiam qua de agimus, rectæ rationis perpendiculo morales actiones suas conformat & accommodat (quæ secundùm Aristotelem summum bonum; secundùm veritatem verò, fidémque Christianam, ad illud sunt via) simpliciter Prudens suo iure nuncupatur. Mechanicas imitatur ars Medica, solùm intendit bonum corporis, vitæque prorogationem. Iurisprudentiæ non actio voluntatis, qua beati sumus & boni, proposita est; sed humani tantum iuris scientia bonis malisque communis, quam sæpè qui optimè callent, nequissimi sūt: cùm ex aduerso nemo hac Prudentia perfectè instructus non sit bonus. *Non posse quempiam prudentem esse, nisi bonus sit*, (verba pono eiusdem Philosophi) *manifestum est*. Nimirum perfectè Prudens nequit esse, nisi valeat de agibilibus omnibus in genere moris rectè iudicare; quo iudicio cōstanter vti nequit, nisi subactis perturbationibus: non subiguntur autem nisi adminiculo cæteratum virtutum moralium. Simile quid de arte Syllogistica dictū puta. Nec magnum videri potest, nec dignum quo quis bonus beatusque iudicetur, quòd medium terminum cum extremis duobus ita nouerit colligare, vt necessaria conclusio indè fluat, quæ-

Arist. lib. 6. Eth. c. 11.

Digitized by Google

ſtionem continens. Hoc enim quid ad rhombum? quid ad mores pertinet? quid ad vitam facit beatam? Ethica ſeu Moralis Philoſophia vniuerſim tantùm tradit, quæ virtutum ſunt ac vitiorum: videns autem Prudentia actiones eſſe ſingularium, ad earum ſe demittit circumſtantias; & quas in vnaquaque obſeruare deceat, ſpeculatur ac docet; vt proindè vnam inter & alteram ea ſit differentia, quæ inter duos, quorum alter porrecta manu ſiue digito confusè duntaxat pediti oſtendit mundi plagam, verſus quam tendat oportet, vt ad conſtitutam ciuitatem perueniat; alter continuum ſe præbet viæ ducem, dubia omnia enubilat occurrentibus biuiis, triuiis, anfractibus: à quo propterea longè plus ſe accipere, quàm ab illo viator non inficiabitur. Iam ſi cum Iuſtitia, Fortitudine, Temperantia, & virtutibus id genus aliis Prudentiam conferamus, has vltrò conſentiam Reginas eſſe inclytas, auro gemmiſque collucentes, admodum item ſpecioſas, colore roſeo, greſſus maieſtate ſpectabiles, vt cuilibet acclamare Sapiens meritò poſſit: *Quam pulchra es amica mea, quàm pulchra es?* Et *Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, filia Principis?* Cæterùm omnes video captas oculis, ad nullam dirigere gratulatoria hæc verba poſſumus: *Oculi tui columbarum.* Magnus planè defectus, magnum detrimentum; quia videre magnum eſt ornamentum. Prudentia contrà oculatiſſima eſt, & quouis Argo perſpicacior, eóque nomine anteit vniuerſis,

Cant. 4. & 7.

Cant. 1.

Digitized by Google

uersis, & à Bione philosopho visui comparatur nobilissimo sensuum, totum hominem quantus est dirigenti, vt norit quò & quà gradiendum ne cespitet. A sancto autem Ambrosio vocatur *fons primus officij*; quia reuerà indè ducendum est exordium. A Platone ἐπιστήμη πρακτικὴ εὐδαιμονίας, id est, scientia fœlicitatis effectrix. Eandem tanti fecit Socrates apud Maximum Tyrium serm. 41. vt primam inter tria posuerit, quæ auditoribus suis præcipuè curanda tradebat, *Prudentiam in mente, in lingua silentium, in vultu verecundiam.* Quid Socratem aut alios nomino? Vult Deus ipse, ac iubet, vt in ædificatione Hierusalem extendatur perpendiculum super eam. Ædificatur spiritualiter Hierusalem, cum multa opera bona congregantur. Porrò quidam sine perpendiculo ædificant, quia proficere virtutibus cupientes nequaquam verâ regulâ adhibitâ, quæ lex Prudentiæ est, considerant quid rectum sit, quid obliquum; sed oculis vtentes pro perpendiculo, id est, solùm sequentes carnis iudicium, amplectuntur quasi rectum, quidquid concupiscentia suaserit; non secus ac mulieres (per quas procaces animæ significantur & leues) dicunt Ieremiæ: *Sermonem quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te; sed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro.* Ne ita desipiamus, si auscultamus Deo, si errare nolumus; sed vbique ad Prudentiæ amussim recurramus, ipsis etiam artibus adeò necessa-

S. Ambros. lib. 1. de offic. c. 27.

Hagg. 2.

Hier. 44.

riam,vt ſine ea nihil rectè fiat ; quam idcircò in Oratore valdè requirit. Quintilianus ait:

Lib. 6.c.vlt. *Illud dicere ſatis habeo,nihil eſſe non modò in orando,ſed in omni vita prius conſilio,fruſtraque ſine eo tradi artes cæteras,pluſque ſine doctrina Prudentiã, quàm ſine Prudentia facere doctrinam.* Cùm porrò cæteris omnibus , tùm etiam Principibus prodeſſe iſte de Prudentia Tractatus poterit, ob rationem quam afferebat Demetrius Phalereus Ptolomęum Regem adhortans,vt libros de regno ſcriptos emeret ac legeret. *Nam*, inquiebat,*de quibus amici Reges admonere non audent, ea in libris ſcripta inueniuntur.* Verùm ſi tanti pretij eſt Prudentia , dicat aliquis , quomodò natura brutas animantes fecit eius participes?Nihil magnum iure videri poteſt commune nobis cum belluis , vt Didymo Alexandrino cæcitatem ſuam ægrè ferenti dicebat S. Antonius. Quod autem in iis quoque locum habeat,locuples teſtis eſt Ariſtoteles : *Beſtias nonnullas prudentes eſſe inquiunt,quæcumque in vita traducendæ prouidendi habere vim quandam videntur.* Ac rurſus:*Vt in homine ars,prudentia, ſapientia; ſic nonnullis brutis ineſt vis quædam einſmodi naturalis*.Hoc ipſum magis adhuc perſuadent illa Chriſti verba Matth.10.*Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columba.* Reſpondet idem Philoſophus , ſeipſum interpretans,in brutis non tàm eſſe veram Prudentiam quam figuram veſtigiumque Prudentię : *Sunt in pluribus cæterorum animalium*, inquit, *veſtigia morum animi humani. Ineſt vrbanitas, feritas, clementia,*

Bruta animãtes Prudentiæ participes.

Lib.6. Eth. c.7.

Lib.8.de hiſt.anim. c.1

Ibid.

mentia, acerbitas, fortitudo, ignauia, atque etiam Prudentiæ imago ineſt in multis. Nempè vera Prudentia ſupponit rationem, rationiſque vſum, velut normam certiſſimam, cui vt voluntas ſuos conformet actus, & quomodò id facere debeat, ad aurem ei dicere non deſiſtit. Eadem ratione opitulante non ſolùm vir bonus agit benè, ſed nouit ſui etiam facti cauſam reddere. Bruta autem rationis ſunt expertia, eſto apud Plutarchum Gryllus neruos intendat omnes, vt contrarium perſuadeat. Et quia ſunt, ignem imitantur, qui comburens neſcit ſe cóburere, nec intelligit, an & cur ſurſum potiùs quàm deorſum, rectà non obliquè feratur. Sic, inquam, ignorant brutæ animantes ſuarum modos fineſque operationum. Non cogitant hoc eſſe ad illud vtile vel neceſſarium, vel hoc propter illud faciendum. Neſcit aranea ad quid proſit tela quam orditur, aut quo ordine ſit in textura huiuſmodi procedendum: nec apiculæ, cur tali forma ſtruant fauos, aut quid indè commodi debeant expectare: Nec vllum tale animal, cur comedat, cur bibat, cur generet, cur alat ſobolẽ, cur fugiat, cur ſe ſuáque defendat. Vna eſt diuina mens, vt orbi vniuerſo, ſic illis præſidens, omnium actiones gubernans, & omnia quamuis neſcia in ſuos fines dirigens, vt tradit S. Th. 1. p. q. 59. a. 1. & 1. 2. q. 6. & q. 11. a. 2.

Sed non rationis.

§. 2. Cùm mei ſit conſilij capite quinto libri huius, & duobus ſequentibus ea complecti, quæ Prudentia in vſu trium virtutum

Theologicarum Fidei, Spei,& Charitatis vult obseruari; disserendum prius, quî fieri possit, vt virtus ordinis inferioris virtutes dirigat superioris. Respondeo, præter lumen rationis naturalis reperitur in fidelibus lumé Fidei supernaturalis, & sicut intellectus priore illo corroboratus sensim discit, quid in indiuiduis humanis actibus sit obseruandum, vt tales existant, quales opórtet esse, totaque hæc recte operandi peritia acquisita est, & dicitur prudentia naturalis, multúmque augetur Auctorum lectione, præsertim sacrorum; institutione item seniorum, experimentis variis; sic imbutus posteriore sensim eruditur ac videt secundùm gradum fidei, & inditam sibi ratiocinandi facultatem, qualiter se gerere homo debeat, quid habere præ oculis, vt supernaturales actus hîc & nunc quemadmodum decet, exerceat. Quæ operandi solertia esto sit etiam acquisita, hoc nomine dici meretur Prudentia supernaturalis, quod ab habitu pendeat supernaturali. Eadem à lectione sanctorum Patrum, atque ab Ecclesię moribus magna capit incrementa. Est & alia Prudentia propriè supernaturalis, comes Charitatis, & infusa; de qua S. Thom. 2. 2. q. 47. art. 14. sed hæc eò tantùm spectat, vt quod ex Prudentia & secundùm virtutem facimus, ad supernaturalem finem referamus.

Libri totius partitio.

§ 3. Partiar opus hoc vniuersum in libros quatuor; in quorum primo de Prudentia

tia sermo erit dirigente virtutes Theologicas & Religionis: In altero, de illa ipsa vt virtutum regula, quæ partim Principibus, Magistratibus, & Præpositis aliis conueniunt, partim subditorum sunt propriæ: In tertio de eadem vt illas moderatur, quæ propriam priuatim cuiusque perfectionem respiciunt: In postremo circa eam versabimur, vt dirigendas virtutes suscipit, quibus alij erga alios titè afficimur. Cæterùm nec mirabitur, puto, Lector, nec vituperabit, quod pauculas quasdam sententias vel historias semel vel iterum protulerim: hoc siquidem factum est, partim ne eas cogeretur alibi laboriosè quærere; partim quia virtutes inter se connexæ sunt, vt scribit Aristoteles, lib. 6. Ethic. c. 13. atque ita quædam in vnius dicta disputatione, omninò resumenda sunt in disputatione alterius.

De falsa Prudentia.

CAPVT II.

§. 1. *Falsa Prudentia quid sit.*
2. *Quanto interuallo à vera separetur, & quàm latè dominetur.*
3. *Deo & viris bonis quàm sit inuisa.*

§. 1. QVEMADMODVM præter verum Deum, veram fœlicitatem, amicos veros, falli quidam dij circumferuntur, com-

Digitized by Google

plures fucatæ fœlicitates, & amici ſpecie tenus quamplurimi; ſic præter germanam Prudentiam, non in orbe ſolùm viſitur, ſed latè etiam regnat adulterina illa, quæ in ſacris paginis Prudentia ſeu Sapientia carnis appellatur. Et ſicut falſi dij ſimpliciter dij nõ sũt, Hier. 2. *Et certè ipſi nõ ſunt dij*: emẽtitæ itẽ illæ fœlicitates non merentur hanc nomenclaturam, nec amici illi inanes & ſtraminei digni habentur nomine amicorum: ita planè Prudentiæ carnis minimè quadrat ſanctum hoc & venerabile nomen. Quare potius appelletur à nobis, vt à S. Auguſtino, *apparens Prudentia, fallenſque ſui ſpecie*, & qualis eius genius ſit, diſcamus ex ſequentibus.

Prudentia carnis.

S. Aug. l. 4. cont. Iulia. c. 3.

§. 2. Inuidere ſibi mutuò dominatum, & implacabilia exercere odia carnem & ſpiritum, ſeu rectam rationem & concupiſcẽtiam communem nobis cum belluis, tradit Apoſtolus Gal. 5. *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem; hæc enim ſibi inuicem aduerſantur.* Idem de Prudentia illius & Prudentia iſtius iudicium; in alia atque alia ſcinduntur ſtudia: minùs ſe inuicem ferunt quàm Iſmael & Iſaac, aut quàm idolum Dagon & arca fœderis. Sapientia ſpiritus honeſta ſibi præſtituit, rectam rationem interrogat & ſequitur, vim odit, dolum, ac perfidiam ad æterna collimat bona; tota denique eſt in opportunis ad ea mediis amplectendis. At Prudentiæ carnis contraria omninò ſunt conſilia, honeſtum non curat, ſed vtile tantum;

Sapientia Spiritus, & carnis quàm diſpares.

tantum ; illud saltem non nisi huius gratia prosequitur , finem vltimum collocat in iis quæ sensum oblectant , quibus vt perfruatur , accersit quamcumque potest vim, perfidiam , dolos , fraudes , simulationem & dissimulationem. Prostat exemplum luculentum in villico iniquitatis , qui Matth. 16. solerter quidem , nequiter tamen , & violatis iustitiæ , rationísque legibus , ad consulendum rebus suis de alieno lusit corio ; iniustè dedit quæ sua non erant , vt quibus sic bene fecerat, in necessitate haberet opitulatores. Imitantur hanc nequitiam , quotquot id tantum agunt , vt sint in terra beati, vt concupiscentiis suis satisfaciant , valeantque cum Salomone dicere, Eccles. 2. *Omnia quæ desiderarunt oculi mei, non negaui eis ; nec prohibui cor meum , quin omni voluptate frueretur , & oblectaret se in his quæ præparaueram , & hanc ratus sum partem meam* : Tales quippè ad improbas quasque artes modò improbis desiderìis suis opportunas confugiunt , mentiuntur, adulantur , peierant , religionem veram eiurant , falsæ astipulantur , fidem non seruant, circumueniunt, bonum simulant quo carent, dissimulant vitium quo laborant , omnium se formis accommodant ; rugiunt cum leonibus , hinniunt cum equis , vlulant cum lupis, boant cum bobus, ganniunt cum vulpibus. Hi, sunt de quibus ait Deus , Hier. 4. *Sapientes sunt vt faciant malum ; benè autem facere nescierunt.* O si tibi liceret , bone Lector,

Solis

Solis instàr circumire terram, & quæ in ea geruntur intueri, quàm exporrectum cerneres huius Circes imperium, quàm multos Reges ac populos bibentes & ebrios de poculo abominationis, quod offert vniuersis? Quot tibi mortales occurrerent, quibus eius dictamina totidem sunt oracula, quique ab eiusdem regula tam parum volunt, quàm idem Sol ab orbita sua discedere? Multi de Ormutianorum Regibus, vt filiis suis ansam omnem ambiendi paternum principatum, rebellandique submouerent, excæcarunt, hodieque excæcant, dempto vno, quem placuerit regno destinare, vt scribit Iarricus noster tom. 2. Thesauri rerum Indic. l. 2. c. 1. Qua immanitate non contenti complures Asiæ & Turcarum Imperatores, suos strangularunt, atque morē hunc barbarum, quasi fundamētalem regni legem tenuerunt, à qua nefas esset recedere, magnam hanc interpretantes sapientiam. Ius in armis situm putarunt, tunc maximè se niti arbitrantes, cùm plurimum possent; *Opprimamus*, inquiebant, *pauperem iustum, & non parcamus viduæ, nec reuereamur canos multi temporis. Sit autem fortitudo nostra lex iustitiæ.* De Europa nostra quid dicam? Toti sunt in hac carnis Prudentia sectarij (atque vtinam non etiam ex orthodoxis aliqui; nec opus esset dicere: *Si fornicaris tu Israel, non delinquat saltem Iuda*) quod quidem perspicuè demonstrare, quò minùs posthac noceant, & ne calumniari me dicant, omninò erit operæ pretium. Cùm apud se constitutum haberent

Sap. 2.

Hos. 4.

regnare,

regnare, & liberè genio indulgere, mox intulerunt nullis parcendum machinis, quibus repugnans eis Romana Ecclesia subrui, aut quati saltem posse videretur. In hunc finem ita raciocinati sunt: Multum ei omninò apud populum detrahetur, si obtendamus nullo apud eã loco esse diuinas literas, quãdoquidem superaddit eis humanas traditiones velut insufficiẽtibus. Hoc ergo dicamus, hoc publicemus; esto nos minimè lateat, ex eiusmodi traditionibus diuinas quasdam esse posse (vnde enim constat, verbum vt diuinum sit, scribi oportere?) alias autem non quomodocúmque humanas esse, sed Apostolicas, vt potè quarum post Apostolos nullus circumfertur, nec ostendi author potest. *Quod vniuersa tenet Ecclesia*, ait S. August. l. 2. cont. Donat. c. 7. l. 4. c. 24. l. 5. c. 23. *nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi Apostolica authoritate traditum rectissimè creditur.* Ecquis præter Christum & beatos eius Apostolos vsum inuexit signi crucis, exorcismos paruulorum qui baptizantur, quadragesimale ieiunium, abstinentiam à carnibus tàm in eo, quàm feria sexta, & sabbatho, Dominici diei tanquam festi celebritatem? Quis nescit ciuilem disciplinam præter leges abundare patriis moribus; non scriptis, sed receptis consuetudine vsuque longissimo, quorum vis nihilò minor est, quàm ipsarum legum? Sed tamẽ quia hæc calumnia ad nostrũ facit institutum, vulgi auribus, vt dictum est, insusurretur.

Hæreticorũ axiomata.

Dolus,

2. Æneid. —*Dolus, an virtus quis in hoſte requirat?*

Rurſus peremptoriam in nos ſententiam fert Romana Eccleſia, velut in hæreticos & lupos ouili Chriſti inſidiantes; nec fieri poteſt, quin tales nos eſſe ſuſpicentur omnes, vel etiam credant, quandiu ſubſiſtet eius authoritas: ſin contrà eò adducantur, vt eam putent errori obnoxiam, imò reipſa in errores varios incurriſſe; facilè quoque ſibi perſuadebunt, ab ea perperam de doctrina ſua, deque noſtra iudicatum: ſic eneruabitur lata illa in nos ſententia. Hæc itaque comminiſcamur, & ſimul euoluamus ſuperiorum ætatum Concilia, decreta ſummorum Pontificum, opera ſanctorum Patrum. Quæramus vbique velut in ſcirpo nodum, depromamus inde apparentes contradictiones, dicta notemus ambigua, quæ inflectere ad noſtrum poſſimus arbitrium, & malè intellecta proferre in cauſæ noſtræ patrocinium. Nunquam ex ore noſtro audiatur illud Apoſtoli pro Eccleſia ineluctabile teſtimonium:

1. Tim. 3. *Eccleſia Dei viui columna & firmamentum veritatis*; ita ſiquidem cauſam noſtram iugularemus, & iuxta illud conficerent ſtatim auditores, non potuiſſe cenſuram illam Romanę Eccleſiæ æquitati non congruere & veritati. Non minùs præmamus ſilentio verba illa Deut. 17. *Venieſque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore, quæreſque ab eis, qui indicabũt tibi iudicij veritatem, & facies quodcunque*

eamque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxtæ legem eius, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Nimis quippe confirmat authoritatem Ecclesiæ veteris, & Sacerdotum, & summi Iudicis seu Pontificis, à quo regebatur in causis seu controuersiis circa Dei legem emergentibus; & consequenter, ac multò magis auctoritatem Christianæ Ecclesiæ, & præpositi ei Pontificis, quorum Ecclesia & Iudex ille gessere typum. Dicamus potiùs, ad priuatum quemuis pertinere harum decisionem causarum, interpretationémque sacrarum literarum, ac de vero illarum sensu definitiuum iudicium, esto dicat S. Petrus: *Omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit.* 2. Petr. 1.

Ad hæc cùm sæpe ad aures nostras peruenerit, *concordiâ res paruas crescere, discordiâ etiam magnas interire & labi*, hanc seminemus inter Clericos eiusdem Romanæ Ecclesiæ, ab eius capite membra diuidamus. At primùm abnuamus Petrum fuisse à Christo prælatum Sociis, vel Iudicem constitutum controuersiarum; tametsi reuerà prælatus fuerit, quando ipsi ab eodem dictum est, Ioan. 10. *Pasce oues meas, pasce agnos meos*: & summus arbiter constitutus his verbis, *confirma fratres tuos.* Luc. 22. Ita enim fiet, vt eius successori pares se iactent esse Clerici reliqui, & auscultare contemnant. Hoc si minimè succedit, contendamus eundem

eundem B.Petrum nunquam veniſſe Romam, nec ibi vixiſſe; minùs adhuc vitam cum morte commutaſſe; inde námque ſequi videbitur, non poſſe Romanos Pontifices eius dici ſucceſſores. Id quidem in dubium nunquam eſt reuocatum totis 1500. annis, quin potiùs magna conſenſione creditum; verùm non idcircò à nobis non eſt in controuerſiam adducendum, quorum ſapientia profitetur ex omni ligno facere Mercurium. Si ne ita quidem aſſecuturi ſumus quod volumus, prætendat noſtrûm quilibet, non eſſe hodiernos Romanos Pontifices legitimos B. Petri ſucceſſores propter doctrinæ corruptelam, quam ſenſim collegerunt, ſicut & morum. Non credent nobis plurimi, vna ex parte reſponſuri doctrinæ corruptelam ibi eſſe non poſſe, vbi columna eſt & firmamentum veritatis: ex altera conſtanter affirmaturi, malis quibuſdam Clericis admixtos eſſe bonos quamplurimos, & collectiones iſtas irriſuri velut ineptiſſimas. Prauis eſt moribus, ergo ſucceſſor non eſt legitimus. Prauis eſt moribus, ergo doctrinam non habet doctrinæ maiorum ſuorum conſentientem; credent tamen fatui, ac leues corde. Quidquid ſit de doctrina, inuehamur acerrimè in mores illos deprauatos, faciamus de muſcis elephântos, ad omnes extendamus paucorum vitia, etiam feſtucas obſeruemus in Clericorum oculis, & inſectemur, vt ita Sancti videamur & diuino zelo prædíti. Propter bonos nó excuſemus malos,

ſed

Digitized by Google

sed propter istos in inuidiam illos etiam pertrahamus. Propter triticum & semen bonum non parcamus zizaniis; sed in horum inuidiam illud quoque eradicemus, quidquid in oppositum præscribat paterfamiliâs. Ab eiusmodi Clero sic per nos respersо luto maledicentiæ, diuortium non ægrè populus facier, malè de eo sentire incipier, Sacrâmenta & verba Dei de manu & ore eius quasi de polluto nolet accipere.

His finibus non se contineat carnalis prudentia nostra. Concitemus vbique bella & seditiones, cùm constet rebus perturbatis multùm nostras promoueri. Sic piscatores perturbant aquam, vt timore perculsi pisces in sagenas incurrant, ad quas non respiciunt. Etiam dormientes leonum more caudam agitemus, & occultè cudamus aliquam fabam malam nihil tale cogitantibus. Seligamus in diuinis literis promissiones, & quæcumque misericordiam spirant, nobisque applicemus; prætereamus autem contraria & sileamus, quasi nihil ad nos pertinentia. Per dulces sermones, promissiones, benedictiones seducamus corda innocentium. Sint nobis complura dogmata accommodata carnis desideriis, quæ instillemus fatuorum auribus ad has solas cantilenas iubilantium. Prędicemus fidem ad salutem sufficere, nec Iacobum curemus Apostolum scribentem: *Ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum.* Vix bona opera calumniari incipiemus, eorumque meritis detrahere, Iac. 2.

cùm gregatim nobis adhærebunt otioſi homines,delicati & carnis mancipia;quin etiam in iis ægrè poſthac ſeſe exercebunt , qui videntur addictiores; vereri quippè incipient, ne fortè in iis fruſtra deſudent.Neminem porrò libenter operã perdere, & fruſtrà ſe fatigare,teſtantur verba iſta Cypriani: *Operari tu putas ruſticũ poſſe , ſi dixeris:agrum peritia omni ruſticitatis exerce , culturis diligenter inſtrue ; ſed nullam meſſem metes , nullam vindemiam premes , nullos oliueti tui fructus capies , nulla de arboribus poma decerpes.Vel ſi ei cui dominium eſt, vſum nauium ſuadeas & dicas ; materiam de excellentibus ſyluis mercare frater , carinam præualidis & electis roboribus intexe clauo, funibus, velis; vt fabricetur atque armetur nauis operare: ſed cum hæc feceris, fructus de actibus eius & curſibus non videbis.* Rurſus cum molliciei & ignauiæ noſtræ moleſtiſſimum ſit, frænare concupiſcentiam , atque à voluptatibus abſtinere , quid conſilij vt indulgentes iis,videri nihilominus poſſimus inculpati ? Impoſſibilia hæc omnia dicamus eſſe,nóſque exemptos ab corũ obligatione beneficio Chriſtianæ libertatis. Addamus impelli quemuis à Deo ad homicidiũ, furtum , ſcortationem, & alia quæ perpetrat mala , nec attendamus ad illam Eccleſiaſtici ſententiam : *Non dicas , ille me implanauit: non enim ei neceſſarij ſunt homines impij.* Iucunda eſt nobis , & libidinoſis quibúſque aliis vxorum commutatio ; dicamus proinde , in pleriſque caſibus ſolui poſſe matrimonij vinculum

S. Cyprian. epiſt. 52.

Eccleſ. 15.

culum etiam conſummati, quicumque demum ſit verborum illorum ſenſus: *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Vt tandem per omnia ſuſcipiamus carnis patrocinium, & prolectemus, comprehendamúſque reti noſtro quamplurimos, reponamus in album axiomatum noſtrorum, nullius fidelis conſcientiam obſtringi poſſe humanis legibus, quamuis monentē audiamus Apoſtolum: *Neceſſitate ſubiecti eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.* Vociferemur ieiuniorum tempore veſcendum indiſcriminatim cibis omnibus, etiam carne & quibuſque lacticiniis; laudabiliores eſſe qui coniugantur, quàm qui vitam viuunt cœlibem; licere pecuniam dare ad vſuram, quotieſcumque auctarium ſiue intereſſe taxam non excedit magiſtratus; abſtinendum à multitudine tum feſtorum tū ieiuniorum; in feſtis nulla prohiberi ſeruilia opera, modò ſine arbitris fiant & ſcandalo. Tandem ſicut Ariani, vt æternum Dei Filium deprimerent, in quem amore ac ſtudio penè nullo ferebantur, impensè laudabant patrem, cum interim ſua etiam laus, & par quidem filio deberetur; ita ad deprimendam diſſuadendámque pœnitentiam, ſatisfactionem, & eiuſmodi alia quæ fœtent nobis, & ſubulæ ſunt in oculis noſtris, efferamus maximis quibúſque laudibus Chriſti ſatisfactionem & merita, vt humanam nullius omninò eſſe pretij ſaltem perſuadeamus. Matth. 19. Rom. 13.

Digitized by Google

§.3. Abominantur Deus & viri boni adulterinam hanc, fallacemque Prudentiam, in hac ipſa vita exitus admodum infœlices habere ſolitam. Confirmat quod dico Apoſtolus
1. Cor.3. & Rom.8. *Sapientia huius mundi inimica eſt Deo.*
3. Et, *Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deũ; ſcriptum eſt enim, comprehendã ſapientes in aſtutia eorũ.* Et, *Perdam ſapientiam ſapientũ, & prudentiã prudentium reprobabo.* Non hîc quidem punit Deus omnes huius reos nequitiæ; quia hæc vita proprie non iuſtitiæ tempus eſt, ſed miſericordiæ: interdum tamen animaduertit in aliquos, vt cæteri ſalubriter metuant, & niſi aliter poſthac ſapiant, ſimilia expectẽt vel etiã
3. Reg. 13. grauiora. Prouectus ad regnum decem tribuũ Ieroboam, promiſſionẽ à Deo acceperat, fore vt fœliciter conſtanterq; regnaret, ſi ſeriò eius leges cuſtodiret; ſed placuit homini ſceleroſo, ad illud conſtabilienddũ longè aliam inire viã, quã ei ſuggeſſit infœlix prudẽtia. Erexit idola, ſeu vitulos duos aureos intra ditionis ſuæ fines; in Bethel vnum, in Dan alterum; ſimúlquẽ fabricauit altaria, & Sacerdotes inſtituit, vt ſubiectam ſibi plebem carere nolentem religionis exercitiis, apud ſe retineret; ob periculum quod ſuberat, ne ſi more ſolito Hieroſolymam ſe conferret adorationis & ſacrificij gratiâ (vbi regnabat Roboam, erátque auguſtiſſimum templum Salomonis, velut in metropoli regni Iuda) erga Roboam ſenſim afficeretur, à ſe verò deficeret. Sed quid vtilitatis indè retulit? Contabuit in primis manus

eius

eius erecta superbè & minaciter contra Prophetam, à quo tantum ei scelus exprobrabatur. Periit deindè familia eius funditùs: *Propter hanc causam peccauit domus Ieroboam, & euersa est, & deleta de superficie terræ.* Abominabiles Iudæis fuerunt Samaritani, idque eam ob causã inter alias, quòd consulendi sibi gratiâ modò Iudæos, modò Assyrios se esse profiterentur. Quando enim cum Iudæis agebatur fœliciter, Iudæos se dicebant esse, vt sub Alexandro Magno amico Iudæorum, teste Iosepho 11. Antiq. c. vlt. Assyrios autem, quando secus, vt sub Antiocho Epiphane Iudæos insectante, vt scribit idem Iosephus libro 12. Abimelech Gedeonis filius patre defuncto cogitauit vendicare sibi principatum, & præripere septuaginta suis fratribus, quibus quòd nati essent non ex cõcubinis, vt ille, sed vxoribus præcipuis, debebatur. Id vt assequeretur, insinuauit se callidè in gratiã conciuium suorum Sichimitarum; quin etiam impetrauit, vt ab iis Rex haberetur. Tum assumptis aliquot nebulonum manipulis fratres suos aggressus est, & super vno lapide occidit omnes, dempto minimo, cui nomen Ioathan, ab amicis abscondito. Verùm breui pòst exhorruerunt ciues ipsi tantam eius barbariem, & ab eo velut ab immani crudelitatis monstro recesserunt. Hoc primum. Audi iam vitæ reliquum: *Venit ad opidum* Iud. 9. *Thebes, quod circumdans obsidebat exercitus. Erat autem turris excelsa in media ciuitate, ad*

Ibid.

quam confugeratnt ſimul viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis clausâ firmiſſimè ianuâ, & ſuper turris tectum ſtantes per propugnacula. Accedénſque Abimelech iuxta turrim pugnabat fortiter, & appropinquans oſtio ignem ſupponere nitebatur. Et ecce vna mulier molæ fragmen iaciens illiſit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius. Qui vocauit citò armigerum ſuum, & ait ad eum: Euagina gladium tuum & percute me, ne fortè dicatur, quod à fœmina interfectus ſum: qui iuſſa perficiens interfecit eum. Credebat ſimiliter feralis Adonibeſech regni ſui ſecuritati egregiè conſultum iri, ſi ſeptuaginta præcipuis ſuis ſatrapis manus pedéſque amputaret, eóſque ſic deformatos cogeret ſub menſa ſua ore vſurpare ciborũ fragmenta, & reliquias quæ proiiciebantur. Enimuerò authore Deo venit in Beſech Iudas, nec ita multò poſt occupata ciuitate conquiſitum quoque ipſum intercepit; & in eandem impulit calamitatem, qua ipſe Dynaſtas illos miſeros priùs affecerat. Vndè in eam coniectus dice-

Iud. 1. bat: *Septuaginta Reges amputatis manuum pedũque ſummitatibus ſub menſa mea colligebant reliquias ciborum; ſicut feci, ita reddidit mihi Dominus.* Conuicti Scribæ & Phariſæi manifeſtis Chriſti miraculis, ignorare non poterant verum eſſe Chriſtum, ideóque admittendum; ſed quia præſentiebant, fore, ſi admitteretur, vt more ſolito eminere, & pleríſque temporalibus frui commodis deſinerent, quæ aucupabantur vſu & prorogatione

ne Mosaicæ legis, quam in meliorem commutatum venerat; consilium inierunt intercipiendi eum dolo & occidendi, quod & fecerunt; sed ita vt experti sint quod scriptum est: *Non est sapientia, nõ est prudentia, non est consilium contra Dominum*, adierunt hoc ipso extremum exitium, luerunt Deo pœnas grauissimas immittenti in eos Romanum exercitum, quem vnicè reformidabant. Immersi sunt in mare malorum, & internetione deleti. *Quia temporale regnum spirituali prætulerunt*, inquit S. Augustinus, *vtrumque amiserunt*. Accedit Herodes, qui ne à suo excideret, eidem Christo struxit insidias, quem fama nuncupare iam cœperat Regem Iudæorum. Sed spe sua frustratus in miseram mortem desiit, cuius prodromæ fuerunt calamitates acerbissimæ, in quas prolapsus est statim post infanticidia, vt narrat Eusebius lib. 1. c. 8. Religione abusus est Absalon, vt patri regnum eriperet, dicens votum sibi esse in Hebron; quò vbi peruenit, magnum ex sequacibus suis conflauit exercitum. Eo fretus, & exultans ac si habuisset in manu victoriam, primo conflictu fusus fugatúsque est, à coma propria implicante se ramis quernis suspenditur, à Ioab autem insequente tribus telis configitur. Defuncto Lesco huius nominis primo Poloniæ Rege, statuerunt regni proceres, vt ille ei succederet, qui primus ex toto nobilium equitũ numero ad metam planissimo in loco positam perueniret.

Prou. 21.

S. August. tract. 49. in Ioan.

2. Reg. 18.

Cromm. lib. 2.

Figitur meta apud Prandicinum amnem aperta in planicie , ad ſeptemtrionalem plagam Cracouiæ. Illorum vnus,cui hoc idem nomen obtigerat , longè vaferrimus,nec quidquam curans virtute an dolo Rex fieret,in ſtadij ſabulo ſtrauit clanculum, & occultauit hexagona multa farrea ſeu ſtylos cæcos , quibus equorum pedes currentium læderentur ; atque ita vel omninò à curſu deſiſterent, vel aſſiduè ceſpitarent:Ipſe autem obliquo cucurrit tramite,quem eiuſmodi remoris & impedimentis vacuum ſciebat eſſe, atque ita primus nullo negotio metã attigit. Munierat enim equi ſui calces ſoleis ferreis,ne offenderet, ſi fortè cum impetu currens in ſtylum aliquem incidiſſet ; cum cæteri omnes de more illius temporis ſoleas non haberent. Attonitis vniuerſis, & iam victorem ac principem ſibi diuinitùs datum acclamantibus , odioſiſſima techna deprehenditur , in ſuſpicionem publicam venit Leſcus, à ſuſpicione protrahitur in medium, conuincitur,damnatur, in fruſta concerbitur. Huius damno ſapiant omnes , & diſcant ſuis in rebus nec vti fide mala , nec in conſilium adhibere carnis prudentiam , de qua ſub meretricis imagine intelligi rectè poteſt , quod ait Salomon: *Fili mi, ne attendas fallacie mulieris; fauus enim diſtillans labia meretricis , & nitidius oleo guttur eius, nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthium , & acuta quaſi gladius biceps. Pedes eius deſcendunt in mortem , & ad inferos greſſus illius penetrant.*

Prou.5.

Docu

Documenta quædam ad veram perfectámque Prudentiam.

CAPVT III.

§. 1. *De cognoſcendo colendóque Deo.*
2. *De propria ſuiipſius notitia.*
3. *De boni honeſti amore ac pretio.*
4. *De conſultatione recta & executione.*
5. *De recta intentione.*
6. *De Venerearum fuga voluptatum.*
7. *De moderatione ſolicitudinis affectúſque temporalium.*

§. 1. CREATVRAM omnẽ à Deo creatore ſuo pendere, non modo vt ſit & conſeruetur; ſed etiam vt bene operetur, intelligi ex eo poteſt, quòd bona quæuis operatio de genere ſit rerum perfectarum; *omne auſ-tẽ datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum.* In infimo ordine huiuſmodi operationum ſunt naturales, quas niſi concurrente Deo non poſſe perfici, exemplo eſſe poteſt ignis Babylonicus, per ſe non valens quidquam damni afferre tribus pueris in fornacẽ cõiectis, nec more ſuo in eos agere & ſol obſcuratus in paſſione Domini, quia nec lumen ſuum, nec viſibiles eius ſpecies perfectè tunc diffundebat, vt antè conſueuerat, ſuſpendente Deo concurſum ſuum diffuſioni perfectæ neceſſarium: & denique turma illa ſatellitum, quæ cum ad

Creatura omnis à Deo creatore in quantũ pendeat.
Iac. 1.
Dan. 3.
Luc. 23.

Digitized by Google

Christum veniſſet in horto intercipiendum, nec ſubſiſtere valuit, ſed in terram corruit, nec antè ſurgere quam ei faceret ipſe ſurgendi poteſtatem, vellétque motui huic eſſe auxilio. Iam ſi tam minutas actiones exerere ſine Deo agentia creata nequeunt, multò certè minùs auguſtas & nobiles; cuiuſmodi ſunt virtutum opera, quæ dirigere ſpectat ad Prudentiam, quæ cùm ſit vna de virtutibus, fit vt illa ipſa directio cæterarum Dei adminiculo indigeat. Ex hoc ſequitur viri prudentis partes eſſe, ante omnia oculos in Deum attollere, & ſcire quod ipſe ſit, qui propriè ac præcipuè depellit mentis tenebras & lumen confert, vt norit homo quid vbique agendum ſit, quid fugiendum. Vbi autem hoc perſuaſum habuerit, ad ipſum confugere luminis huius impetrandi gratia; quemadmodum ſalubriter monet S. Iacobus: *Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo.* Et ante illum Tobias: *In mente habeto Deum omnibus diebus vitæ tuæ. Pete ab eo, vt vias tuas dirigat, & omnia conſilia tua in ipſo permaneant.* Et Pſalm. 93. *Beatus homo quem tu erudieris Domine.* Quocirca dicat cum Dauid. Pſal. 17. *Deus meus illumina tenebras meas.* Et inter Ethnicos Seneca lib. 5. epiſt. 41. *Ille dat conſilia magnifica & recta.* Dicat cum Salomone: *Ego ſum puer parvulus, ignorans egreſſum & introitum meum. Dabis ergo ſeruo tuo cor docile, vt iudicare poſſit & diſcernere inter bonum & malum.* Dicat cum Ioſaphat Rege Iuda: *Cum ignore-*

Viri prudẽtis partes.

Iac. 1.

Tob. 4.

3. Reg. 3.

2. Paral. 20.

mus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Ab excusationibus illis abstineat ; Inditum est mihi à natura lumẽ rationis patefacturum mihi satis verum operandi modum. Nõ supplicant Deo brutæ animantes, sagaciter tamen operãtur,ita vt vix eas cõtingat aberrare.Sed neque homines plurimi, qui mirificè tamen à prudentia cõmendantur.Exiguũ est eiusmodi lumen naturale, multísque permixtũ tenebris occasione peccati nouas semper inducentis, sicut dicit Scriptura : *Error & tenebræ concreatæ sunt.* Ac rursum : *dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum:* cúmque tã sit exiguũ,intendi debet vt perfectè ostendat bonũ, & lumine alio corroborari, quod quis prætet Deũ largietur? Constanter operantur brutæ animantes quæ debent, & naturæ suæ conueniunt ; esto dirigi à Deo non petant, quia nõ sunt ad petendum idoneæ, ob ídque reliquum fuit,vt à mente eius sapientissima in operationibus dirigerentur. Homini autem ratione prædito facultas inest postulãdi,quã pati nõ debet ille otiosam,sed vti ea diligéter, cõsiderans quid dicat Spiritus sanctus,*petite & accipietis.* Cõfert interdũ Deus nõ rogatus Prudentiã,vt sic diuitias ostendat suæ bonitatis, sed viciſſim sæpè non cõfert, & Prudẽtia illa quã preces nullæ præcesserunt,humana tantũ solet esse,parum aut nihil faciens ád finem supernaturalem. Quia denique eorum preces facile exaudit Deus,

Eccles. 11.
Psal. 37.
Ioan. 16.

à

à quibus piè colitur ; ait enim Propheta Da-
Psal. 144. uid : *Voluntatem timentium se faciet , & deprecationem eorum exaudiet* , ait vir prudens de hoc cultu valdè sollicitus, de quo infra latiùs cap. 9. Timebit præterea Deum , à quo directionis expectat lumen offendere : mirum quantum ad Prudentiam veram timor iste conferat, Iob.28. *Timor Domini ipsa est Sapientia : & recedere à malo, intelligentia.*

Diuersorum actiones diuersæ.

§.2. Actiones omnes agẽtium sunt, sed diuersæ debent esse diuersorũ ; seipsum proinde norit oportet , virtutis cultor , vt conditioni suæ consentientes exerceat, ne si secus faciat, deterior sit atque infœlicior brutis & rebus inanimatis insistentibus operationi sibi propriæ,& à scopo vix aberrantibus sibi præstituto. Præterea multa præscripta & sententias in ore habuit vetus illa schola Philosophorum, sed nullam ista celebriorem γνωθι σεαυτὸν, *cognosce teipsum.* Tanti eam fecit poëta Iuuenalis,
Plato in Carm. vt affirmauerit è cælo descendisse. Et Plato quosdam sensisse refert, ideò illam inscriptam fuisse foribus templi Delphici , vt intelligeretur esse Dei admonitio ad intrãtes omniũ po-
In Alcibiade. tissima. Alibi autẽ hæc habet, τὸ δὲ γιγνώσκειν ἑαυτὸν ὁμολογεῖμεν σωφροσύνην εἶ) , id est , *seipsum verò cognoscere prudentiam esse concedimus. Et mox* , μὴ γιγνόσκοντες ἡμᾶς ἑυτὺς, μηδὲ σώφρονες ὄντες, hoc est, *non cognoscentes nosipsos, nec essemus prudentes.* Rationem affert , quia per Prudentiam intendimus curare nos; curare autem nemo potest , quod ignorat. Idem multum laborat,

Digitized by Google

laborat, vt palàm faciat quidnam illud ſit, quod de ſe noſſe vir prudens debet; cóque tandem refert omnia, vt quiuis ſibi perſuadeat, ſe non eſſe corpus, nec compoſitum ex anima & corpore; ſed animam ſolam corpori dominantem, circa cuius proinde curam verſari oportet ſapientem, ſi ſeipſum curare deſiderat. Verùm exploſit doctrinam hanc Ariſtoteles cum turba reliqua Philoſophorum; ſolâ, inquam, animâ conſtare hominis rationem negat, multóque magis fides Chriſtiana. Poteſt ad eam refellendam Plato ipſe ſufficere; quippe hominem principatui paſſim comparat, in quo alius eſt qui regit, alij qui reguntur; conſtat autem non eos ſolùm qui reguntur, partem eius eſſe, verum etiam rectorẽ ipſum. Breuiùs itaque dicamus, ac ſolidiùs, in hoc ſitam eſſe veram ſui notitiam, quam habere expedit virum prudentem, vt intelligat non ſolùm cuius temperamenti ſit quoad corpus; ſed multò magis quoad animã quid poſſit, aut nõ poſſit; ne quid ſupra vires audeat, ad quid ſit vel non ſit idoneus, ad quæ potiſſimùm vitia prauus, quàm adhuc procul à ſolidis virtutibus, quàm exigua luce præditus. In primis autem, *vt ſe factum credat ad Dei imaginem, cui quoad mores, conformare ſeſe in omnibus debeat, proſequendo & amplectendo quod amat ille, refugiendo quod odit; & in hoc terrarum orbe poſitum, vt agnitum Deum ſuum honore debito afficiat, mandata eius cuſtodiat, quidquid odit ille, caueat diligenter, ſummo*

ſummo bono in cœlis poſt hanc vitam fruiturus, ſi hæc fecerit : ſecus autem pœnas aditurus numquam deſituras. Hæc cognitio ſcientia eſt Sanctorum, quam Salomon ſedibus omnibus anteponit, & inuenire philoſophi nunquam valuerunt ; hæc ſapientia, cuius laudibus idem ſe credit imparem , nec mirum cum illa doceat, quid ab homine requirit Deus , dicens:

Matth. 5. *Indicabo tibi , homo, quid ſit bonum , & quid Dominus requirat à te ; vtique facere iudicium , & diligere miſericordiam , & ſolicitum ambulare cum Deo tuo.* Faciț iudiciũ, qui iudicat: iudicat autẽ homo vt par eſt, qui Deum agnoſcit Dominum ſuum, ei ſe ſentit obſtrictum , mandata eius reuerenter ſuſcipit , in ſe ea violantem pœnis vltrò ſuſceptis animaduertit, ne ſecus puniatur æternis. Miſericordiam diligit , qui libenter proximo ſuo propter Deum benefacit, ſolicitè cum Deo ambulat , qui vbique ei placere ſtudet, ſemper metuens ne dicto factóque diuinam eius offendat maieſtatem. Idem ſibi volunt verba illa Eccleſ. 12. *Deum time, & mandata eius obſerua : hoc eſt enim omnis homo.* Idipſum denique iudicat hominis conſtitutio; ratione ſiquidem prædituſ eſt, velut ſcintilla quadam diuinæ regulæ & ſapientiæ. Quorſum verò, niſi vt ſecundùm illam operationes ſuas omnes moderetur? Et quia virtutis opera ſunt , quæ à ratione præſcribuntur velut hominis propria , Deóque grata; fit vt animum ad ea adiicere , viri ſit prudentis, ſimúlque non affigi rebus ſublunaribus

Iudicium quis faciat.

Quis miſericordiam.

bus ſenſúmque oblectantibus communem nobis cum beſtiis. Quippe eiuſmodi rebus tam parum ineſt viri boni, vt poſt longam illarum experientiam & vſum exclamet Salomon: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Et rurſus; *Vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem ſpiritus.* Quocirca operibus illis virtutis vir prudens totus adhæreat; ac præcipuè ſaltem, vt hæc primaria eius cura, ſiue cogitatio ſit, quaſi luminare maius, quod præſit diei, hoc eſt, operibus lucis ſpiritualibus. Alia quæuis ſecunda ſit, & præſit nocti ſeu negotiis temporalibus, vt debita ſeruetur vbique proportio. Sed neque in prioribus illis ſic nihilominus ſummum bonum putet eſſe repoſitum. Hoc dicere cum Ariſtotele, in medio hærere eſt, quod ducit ad finem & verum bonum. Operari ſecundum virtutem, non exſatiat inſitum nobis boni deſiderium; proindéque non tã finis & beatitudo noſtra eſt, quàm ad beatitudinem via. Docent id nõ obſcurè illa Chriſti verba, *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Sicut eiam iſta Pſalmi 83. *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorũ in Sion* Quibus addimus ex S. Auguſtini 10. Ciu. 4. *Ad Deum dilectione tendimus, vt perueniendo quieſcamus, ideò beati; quia illo fine perfecti. Bonum enim noſtrum de cuius fine magna inter philoſophos contentio eſt, nullũ eſt aliud quàm illi cohærere.* Scribit alibi: *Feciſti nos Domine ad te, & inquietũ eſt cor voſtrũ, donec requieſcat in te.*

Eccleſ. c. 1. & 2.

Matth. 19.

Li. 1. Conf. cap. 1.

§. 3. Ex tribus boni generibus honeſto, vtili,

Boni genera tria.

vtili, iucundo, ſolum primum hominis eſt proprium, cæterorum capaces ſunt pecudes. Imò cum duo circumferantur hominum genera, alij ingenui, & excelſo magnóque animo præditi, ad cælum potiùs quàm ad terram obtutum dirigentes, vti faciendum admonet forma ipſa corporis, de qua Ouidius

Lib. 1. Metam.

Pronáque cùm ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlúmque videre
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Alij in terram defixi, adeò non quærentes nec ſapientes quæ ſurſum ſunt, vt ne quidem ſubodorentur: non niſi priores illos incendit honeſti ſeu virtutis amor; poſteriores humi repunt, & in rebus toti ſunt ad corpus ſenſúmque pertinẽtibus. Vix inde ſe ſinunt abſtrahi, vix verbis quamuis ſeriis ad meliora ſtudia conuertuntur. *Cùm ex affectu viuant*, inquit Ariſtoteles, *propries voluptates, atque ea ex quibus illæ exiſtunt, perſequuntur, doloréſque oppoſitos fugiunt: Eius autem quod honeſtum, ac verè iucundum eſt, cùm id prorſus non deguſtarint, ne notionem quidem vllam habent. Eos igitur qui tales ſunt, ad moderationem traducere quæ oratio poſſit?* Ex quo ſanè perſpicuum relinquitur, quo loco honeſtum, quantoque in pretio habendum ſit. Sicut enim nobiliſſima theoremata Matheſeos, non niſi ab acutis ingeniis comprehenduntur; & viciſſim ſi comprehendi ab aliis nequeunt, argumento id eſt, eſſe nobiliſſima: Ita planè in motum materia, ſi quid probetur, quæratur, ametur à viris optimis,

Ariſt. lib. 10. Ethic. cap. 9.

Digitized by Google

mis,excelsóque animo præditis ; à reliqua autem fæce negligatur;eximium quiddá esse,meritóque conlectandum non abs re confeceris. Hinc tibi causa se aperiet, cur rei sint quicunque peccant. Bonum sibi aliquod præstituunt verum vel apparens ; cùm tam parum fieri possit,vt malum amplectantur tanquam malum, quàm vt falsum admittant tanquam falsum; verú quia bonum in quod feruntur, scitur non esse honestum , quale nefas est prætermittere seu postponere; sed vtile duntaxat aut iucundum,in culpam cadunt.Vocatur bonum honestum,quod honore dignum est,hoc est, summo præmio quod exhiberi ab hominibus potest, vt tradit Aristot. lib.7. moral. ad Eudemum ca.19. & post illum S.Thom.2.2.q. 145. art.1. & quia secundum Deum eiusmodi est sola virtus virtutísque operatio , vtpotè profecta à recta ratione hominis propria , nobilissimáque regula rerum agendarum , fit vt honestum & virtus virtutísque operatio non differant.Quæ cum ita sint, ad prudentiam aspirans directricem reliquarum virtutum moralium , excelsam mentem gere , & gratulare tibi, quòd in materia versaturus sis ,quæ alia non est quàm eiusmodi bonum. Quidquid recta ratio, quidquid æquitas , multò autem magis quidquid lex diuina præscripserit , cui humana omnis ratio subalternatur , id vnum tibi abactis contrariis amplectendum puta. Sicut patriam in qua natus es , & latifundia propria præfers alienis , & pallio tunicam

Bonum honestum,

propiorem ; ita bonum honeſtum naturæ ac ſpeciei tuę proprium,ſemper tibi magis cordi ſit,quàm reliqua quæ non animo , ſed corpori , hoc eſt, parti hominis inferiori , ac viliori blandiuntur & ſeruiunt. Hoc fecere Athenienſes,non facient Chriſtiani ? Cùm dixiſſet Athenienſibus in concione Themiſtocles,deprehenſum à ſe conſilium , quod ſummoperè ad rem illorum facere videretur ; id tamen eiuſmodi eſſe , vt non expediret in publicum proferri ; placuit populo vt Ariſtidi aperiretur: ſi illud probaret ipſe , omnes approbaturos. Cum ergo Themiſtocles indicaſſet Ariſtidi, ſe de incendenda Græcorum nauali ſtatione cogitare ; ſic enim fore vt Athenienſes toti Græciæ dominarentur ; prodiens ad populum Ariſtides dixit, *Re quam molitur Themiſtocles neque compendioſior alia eſt, neque iniquior:* ſeu, quod idem eſt, neque vtilior , neque inhoneſtior. Qua audita voce abhorrens ab omni quod inhoneſtum eſſet , populus vetuit ne ſuper ea re in poſterum verba faceret Themiſtocles.

Plut. in vita Ariſtid.

§. 4. Iuxta doctrinam Ariſtotelis lib. 7. Ethic. cap.10. & S.Thom. 2.2. q.47. & 48. ad Prudentiam ſpectat rectè conſiliari, iudicare, & præſcribere, quod ſecundùm rectam rationem faciendum eſt , vt ad propoſitum finem bonum perueniatur. Non vbique conſultatione opus dico , ſed quando cogitatione ſumus ancipiti , nec clarè cernimus quid ſit opus facto : & tunc oportet magis minuſve ingenij

Prudentiæ officium.

genij ac iudicij vires intendere, prout grauior res fuerit, vel minus grauis. Verùm quia multis sæpè imponit sui amor, & præsumptio, arbitrantibus clarè se intelligere, quid agere expediat, cùm reuera non intelligant, iuuerit in rebus quibusque momenti grauioris suspectum habere iudicium proprium, & meminisse eius quod scriptum est: *Ne innitaris prudentiæ tuæ*, non solum si filius sis familiâs, aut seruus, aut alterius conditionis subditus (imò talibus non expedit, nec licet consultare de rebus, in quibus habent parere necesse, & quarum dispositio illorum attingit præpositos, vt tradit Arist. 6. Eth. 8. & idem S. Thom. in dicta q. 49. art. 12.) sed etiam si non sis. Complures initio rati nihil inesse difficultatis negotio proposito, & ob id negligentes de eo inire consilium, inciderunt in grauissimas clades; & tunc senserunt consultandi necessitatem, sed serò. Præstat sanè esse Prometheum quàm Epimetheum. Fuerunt hi duo fratres, in eo discrepantes ab inuicem, quòd ille præmitteret rebus agendis consilium, iste postponeret. Rectè autem procedet consultatio; si valdè afficiaris erga bonum honestũ, quia eius amor amorem excludet falsorum bonorum, quo mirè peruertitur & impeditur rectũ de rebus iudicium. Si præterea precibus à Deo postules illustrari, ne errore circumueniaris. Si tertiò vti valens vno vel pluribus consiliariis, qui Deum timeant, te ament, & periti sint rei propositæ, id facias. Habet in

Prou. 3.

Consultatio rectè quomodò possit procedere.

more Deus ad erudiendum nos tam in speculatiuis, quàm in rebus agẽdis, aliena vti opera. Vas ipsum electionis ad Ananiã remisit, à quo
Act. 9. instrueretur: *Ingredere ciuitatem*, inquit, *& ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere*; cuius causa vna est, humilitatem vt nostram exerceat, cui
2. Petr. 5. specialis promissa est gratia his verbis: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Humilem se probat, qui sapientiæ diffidens suæ, in consilium aduocat alienam. Siue autem solus, quando inueniri non poterunt, siue cum illis occurrentibus velis consultationem instituere (ne aliàs temerarius sis, & tam laude careas, etiam benè operans, quàm pictor
Plut. lib. de fortuna. ille, qui iracundè proiecta in os equi quem pingebat, spongia diuersis tincta coloribus, impressam reliquit spumam genuinam, quam repræsentare nulla arte valuerat) pone tibi antè oculos præterita, quæ videlicet in simili casu expertus es ipse vel alij, quidnam contigerit, quemnam res sortita sit exitum: ac simul futura, quid expectari debeat, siue in hac vita, siue in altera: de qua Eccles. 11. *& scito quod pro his omnibus adducet te Deus in iudicium.* si hoc vel illud fiat, & præsentem rerum statum cum suis circumstantiis; ita sanè iudicium formabitur, de re omnium aptissima ad finem qui quæritur, obtinendum. Qua deprehensa statuendum erit hac vti via, & quomodò executioni mandari possit, & remouendi obices, considerandum. Propositam difficultatem versa diligenter in vtramque partem,

tem, libratis aliquoties rationibus, quæ ſuadere videbuntur hoc vel illud faciendum, & viciſſim contrariis; ita ex mutuo quaſi conflictu & comparatione prodet ſe tandem, quod erit conſultius. Finge tibi animo, non tuam rem agi, ſed alterius, ſit ſiquidem neſcio quo pacto, ſinceriores vt ſententias de rebus alienis depromamus, quàm de propriis. Quam etiam ob cauſam ſecuriùs alios curant medici, quàm ſeipſos. Quanto tempore dubitabis licitumne ſit quod in deliberationem adducis, vel illicitum; vide ne feceris propter culpam, quam faciendo contraheres exponens te ſcienter periculo agendi quod non licet; itaque affectum te probans, vt perpetraturus malum fueris, etiam manifeſtè cognitum. Quæ mentis diſpoſitio indubiè grauiſſima eſt. *Quod non eſt ex fide*, inquit Apoſtolus, *peccatum eſt*. Vult dicere, peccare eum, qui non videt creditque probabiliter ſaltem id faciendum quod aggreditur. Da proinde operam, prius vt tibi conſtet, bonum eſſe quod agis vel indifferens. Si nihil certi per te vales ſtatuere, partem elige tutiorem, ſicut præſcribunt iura, & quam amico ſuaderes, dicitóque in tui receſſu cordis: Si manifeſtè ſcirem eſſe illicitam, ab ea mox abſtinerem, reipſáque abſtinebo, vbi primum interdictam didicero. Ita fiet, vt in multis culpam non contrahas, in quam incurreres.

Recta conſultatio.

Rom. 14.

cap. ad audientiam, & cap. petitio de Homicidio.

Vbi porrò poſt ſufficientem deliberationem quid ſit facto opus didiceris, adhibe fortiter

titet operi manum, inuocato numinis auxilio his verbis: *Actiones nostras quæsumus Domine aspirando præueni, & adiuuando prosequere, vt cuncta nostra oratio & operatio à te semper incipiat, & per te cœpta finiatur*; oblata occasione vtere, nulla te difficultas facile à cœpto absterreat. Faciet te vt plurimum animi fortitudo superiorem, Deóque propicio etiam Iordanem transmittes & mare rubrum. Sola te impossibilia cogant resilire; est autem aliud impossibile, aliud difficile. Feruore similiter vtere calentis animi; quia vbi refrixerit, non præstabis longo tempore, quod feciſſes exiguo. Interpolationes quasque lõgiores suspectas habe, argumenta cum sint languentis animi & oscitantis. Currus dum in motu est, trahitur facilè & impellitur; vbi quiescere cœperit, conatu opus habet non modico, vt motui restituatur. Nauis similiter quæ iam ferri cœpit, leui flante aura cursum tenet: quod si ad littus adhæserit, non sine ingenti labore iterum profundo committitur. Tãdem futurum crede, vt crescente opere conualescat animus, eóque intendente sese remittatur operis difficultas. Multi per ignauiam, rem nõdum tentarunt ratam sibi & constitutam, cui fortis animus iam dudum imposuisset fastigium. In fabulam abiit Acesseus nauta mollis, quòd semper in statione esset cum nauibus, atque vt suam excusaret desidiam, Lunas omnes calumniaretur velut infaustas, aduersásque nauigantibus.

§. 5.

Digitized by Google

§. 5. In conſiliis & molitionibus tuis omnibus rectam intentionem habere ſtude, hoc eſt, legitimum tibi finem præſtitue, quem conatus tui reſpiciant. Legitimus erit, ſi res ſit honeſta, ſeu rationi rectæ conſentiens. *Virtutibus commune eſt aliquid facere libenter, & honeſti cauſa.* lib. 4. Eth. cap. 2. Verba ſunt Ariſtotelis, qui licèt verum finem expreſſerit, quem aſſignare poteſt lumẽ naturale; ſupereſt tamen ſupernaturalis alius, & longè anguſtior, ad quem collineare debet Prudentia vna cum virtutibus quas dirigit, ſi rerum operationes numeris omnibus abſolutas eſſe volumus, ac per eam tendere ad æternam ſalutem & fœlicitatem. Talis eſt Deus Chriſtiana fide cognitus, mercedem retributurus æternam iis, qui bona quæ faciunt eius cauſa operantur. id eſt, quia eiuſmodi opera ipſi placent vel ab ipſo imperantur. Tam Deus quàm æterna hæc merces vltimus noſter finis eſt; ſed iſte formalis, ille obiectiuus; iſte minus ſpectandus, ille magis, ita vt nulla etiam mercede propoſita vellemus benè & rectè agere propter ipſum, & cauere malum; quia prohibet illud ac deteſtatur. Hanc ſanctam puramque mentem à ſponſa quauis ſua exigit, dicens: *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum.* Cant. 8. Signaculum ſcopus eſt, cor pro intentione ponitur quæ à corde concipitur, vt ſenſus ſit: Sim ego ſcopus & finis omnium intentionum & operationum tuarum. Profitetur vicißim anima ſancta ſe ad nihil aliud collimaſſe. *Omnia poma*, inquit, *noua & vetera ſeruaui tibi*, Cant. 7.

id est, operata sum, & iam operor tûi gratia, quidquid boni operor. Opus bonum per pomum intelligit, quia si homo arbori, quidni arboris fructibus opera hominis bona cõparentur? Ex his procliue est ratiocinari, magno in errore versari tria hominũ genera. Primum est eorum, qui bonum faciunt propter finem inhonestum & malum; siue sit peccatum mortale, vt cum diues indigenti fœminæ eleèmosynam erogat, vt ad libidinandum pelliciat: siue veniale, vt cum eandem largitur aucupandæ causa gloriæ apud homines (exemplo isto vtor, quia si non vt plurimum, sæpè saltem inordinatus gloriæ huius appetitus tantum est venialis.) Vsque eo namque nihil indè proficiunt, nullum sibi meritum apud Deum reponunt, & dicuntur ab Aggæo
Agg. 1. Propheta *merces suas mittere in saculum pertusum*, vt etiam rei fiant, & malè de eo mereantur; pœnas suo tempore luituri. Nam cum sit summum bonum nostrum, postulat iure suo, vt ad ipsum nostra omnia referamus supplicio digni ni fecerimus. Cum rursus bonorum operum nostrorum causa sit præcipua, ipsi consentiamus oportet; ipse autem propter semetipsum operatur vniuersa, vt ait Salomon Prouerb. 16. Accedit peruersitas quam committit homo, quoties quod ex suo genere bonum est, ancillari facit malo; atque ad illud refert, & Deum eiusdem boni authorem trahit, quantum ex se est, in eiusdem mali finis consensionem. At nonne Romani

ad

ad gloriam ſua pene omnia referebant ? Et tamen non ideo nullam mercedem retulerunt, cum de iis & ſimilibus pronunciet Chriſtus ipſe Matth. 6. *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam*, & ſcribat S. Auguſt. lib. 5. de Ciuit. c. 15. *Quibus non erat daturus vitam aeternam* (vtpote Idololatris) *ſi neque eis hanc terrenam gloriam excellentiſſimi imperij concederet, non redderetur merces bonis artibus eorum, id eſt virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur.* Reſpondeo non omnem gloriam ſeu gloriæ appetitum vanum & malum eſſe; ſed tunc ſolum quando ex malo gloria quæritur, aut ex bono indebita, vel maior quàm debetur, aut ad malum finem, aut non refertur ad Deum velut ad cauſam boni præcipuam, ſed in ea quieſcitur, ac ſi à Deo non penderet eius meritum. Quod reprehendens Apoſtolus dicebat : *Quid habes quod non accepiſti ? ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* 1. Cor. 4. Romani autem non ſemper ab eiuſmodi iniqua & vana gloria velut à fine ad heroica opera ſua facienda mouebantur, ſed à bono alio, cuiuſmodi ſæpè erat tutela patriæ, iuſtitiæ adminiſtratio, perfidiæ caſtigatio, conſeruatio ſociorum. Ita fiebat vt eiuſmodi opera eſſent bona moraliter, & vtcumque digna retributione aliqua, fuitque eiuſmodi retributio gloria illa excellens, de qua loquitur in c. illo 15. S. Auguſtinus. Quod ſi huic rectæ intentioni finem illū bonum reſpicienti, & operibus eiuſmodi ex ſe bonis iamque perfectis ſuperuenit

poſtea vana quædam complacentia, & glorię indè captandæ cupiditas, mala in ſe fuit, ſic tamen vt præiudicare iis non debuerit; iuxta iuris regulam, *vtile per inutile non vitiatur.* Secus quando in illis vanam gloriam ſibi præſtituebant, tunc dicere Chriſtus potuiſſet: *Recepiſtis mercedem veſtram*; quam ſcilicet intendebatis; à me autem nullam reportabitis, ſed magis puniemini, quia proponendo vobis finem malum, malè eſtis operati. Secundus ordo inconſultorum hominum aberrantium à recto fine ſtudioſarum actionum, illos complectitur, qui per eas ad aliquod duntaxat temporale commodum peruenire quærunt. Tales indubiè nimis abiecti ſunt, viles, ſordidi, iniuſti ac peruerſi, vt qui res nobiliores dirigant ſeu referant ad longè ignobiliores; & Deo per eiuſmodi actiones non ſeruiant propter ſe, ſed propter hæc commoda, abiecturi illum & repudiaturi, ſi ab iis conferendis abſtineret, ſicut ſcriptum eſt, *confitebitur tibi cum benefeceris ei*; ac ſi diceret, non confitebitur, cum benefacere deſieris. Quocirca ingenium hoc relinque inſulſis hominibus, ad terram inclinatis, & *quaſi apponentibus conditionem Chriſto*, ita loquitur S. Aug. *vt ſi ſint Chriſtiani, habeant plenam domum frumento, vino, & oleo, auro & argento. Nullus eorum moriatur immaturus: ſiquis non habebat filios, accipiat; ſi vxorem non duxit, ducat. Non abortiat non ſolum aliqua mulier in domo eius, ſed nec pecus. Non areſcant cupæ eius, non grandinetur vinea*

Pſal. 48.

S. Aug. Pſal. 129.

vinea eius; quæ cum impetrare se non vident, à spe cadunt.

In tertio ordine seu genere sunt, qui vitiis & peccatis suis finem bonum assignant (exempli causa, furantur propter Deum, vel vt habeant, vndè alienæ inopiæ medeãtur) abutentes verbis illis Apostolicis: *Sive aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.* 1.Cor.10. Cùm tamen de bonis tantum operibus, deque indifferentibus loquatur B. Paulus. Absit enim à sapiente tanta dementia, vt prauum aliquid Dei causa agere in se recipiat, cum ei grata huiusmodi esse nequeant, nec in eius honorem cedere, sed in contemptum quæ vetat fieri. Indè illa Moysis exclamatio: *Abominationes Ægyptiorum immolabimus Deo nostro?* Exod.8. Implicabantur errore hoc insano ij de quibus Io.3. *Venit hora & iam est, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.*

§.6. Inter capitales prudentiæ hostes eminet singulariter Venus seu voluptas, procul idcircò fugienda. Vidit hoc Aristoteles, cum scriberet: *Voluptates prudentiæ sunt impedimento, atque eo magis, quo magis qui oblectatur, vt in Venereorum voluptate contingit, in qua constitutus nemo intelligere quippiam potest.* Lib.3. Eth. cap.11. Elucet veritatis huius in Salomone exemplum clarissimum, qui cum circa regni sui auspicia esset mortalium sapientissimus 3.Reg. 4. totus tunc desipuit, cùm in voluptates illas corpus immersit, & animũ. *Cũque iam esset senex*, inquit diuinus codex, *depravatũ est cor eius* 3.Reg.11.

per

per mulieres, vt sequeretur Deos alienos. Ruit similiter à culmine prudentiæ Henricus VIII. Angliæ Rex eadem authore libidine. Nam cùm prius vti Principem decebat verè Christianum, erga sedem Apostolicam legis omnes obseruaret modestiæ; posterius autem à concupiscentia sua abstractus & illectus, vsque eo deperisset Annam Bolenam, vt eam Catharinæ vxori suæ legitimæ substitueret, factus est à se totus alius; atque vt sedi Apostolicæ, à qua redarguebatur, insultaret ac illuderet, non erubuit summum se profiteri in regno suo Pontificem, & pronunciare non alteri mortalium quàm sibi competere iurisdictionem in subditos seu temporalem seu spiritualem. Quod sanè tantum est, vt nisi Deum se faceret, vix vltra progredi valuerit eius amentia; & à cæteris omnibus Europæ, ne dicam orbis Principibus susceptа cum risu sit, & audita cũ indignatione tanta præsumptio. Huc pertinet nobilis illa Hieracis sententia in libro de Iustitia. *Vbi mens tanquam præstigiis sopita iacet, statim exurgere solet imprudentia, & comitem sibi vocare luxuriam. Quamobrem virtutem illam quæ ambo illa vitia repellit, σωφροσύνην, id est, temperantiam sapientes Græci vocauerunt, vt quæ sit σωτηρία φρονήσεως, hoc est, prudentiæ incolumitas.*

Hierax lib. de Iustitia.

§. 7. Sed neque prætermittendum videtur, affectum nimium erga res temporales, nimiamque earundẽ sollicitudinem, multùm incommodare prudentiæ. facit enim vt adeò non attendamus ad rectum operandi modum secundum

ſecundum virtutem, vt ne de virtute quidem, de præſcriptis rationis, de ſalute noſtra, de Dei cultu ac tremendo iudicio, de præparato improbis Tartaro cogitemus (quæ tamen omnia partim præſentia, partim futura ad prudentiæ ſtateram in primis pertinent) ſed immerſi toti in res ſublunares id ſpectemus ſolùm, vt in hac vita benè ſit nobis, ac ſi parerga eſſent quæ de futuris commemorantur, eſſetque animæ & corpori communis interitus. Rectiſſimè proindè admonet nos pſalmus 61. *Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.* Et ſuffocatur ſemen bonum à ſpinis, quæ temporalium curarum ſunt ſymbola. Sane ſi tẽporalia tantummodò quæris, quantum ſunt tuæ ac tuorum vitæ, & ſtatui honeſtè conſeruando neceſſaria; & neque in iis, neque in vita ipſa mortali conquieſcis; ſed vtraque ad Dei cultum refers, atque ex animo viuere profiteris, vt illi ſeruias, & temporalibus operam dare vt viuas, nemo te condemnabit. Non erit tunc difficile, in iis modum ponere, quandoquidem ad dignum cultum Deo exhibendum, vſque eo neceſſe non eſt ſuperfluis multis abundare, & magnificè ac delicatè viuere, vt potius tam ea, quàm vſus illorum immodicus valdè illum remoretur, dum animum totum quantus eſt ſollicitat, & apud ſe quaſi captiuum retinet. Ad ſolum corporis bonum temporalia faciũt; ſtudioſæ autem actiones bona ſunt animi, diuerſa igitur obiecta conſtituunt, & cum diuerſa ſint, ad vtraque nemo poteſt perfectè attendere,

attendere,ſed quantum amoris ac ſollicitudinis prioribus illis tribuit, tantum his detrahit. Plurimum à Deo temporalia diſcrepant, ideóque dum iſta impensè curat homo ac diligit, à Dei dilectione deficit, & deficiendo ab eo non diligitur: & dum non diligitur, non perfunditur cœleſti lumine, quo in primis indiget prudentia, vt detegat & circumſpiciat vniuerſa; ſed excæcatur per iuſtam ſubtractionem eiuſmodi luminis,& imponere ſibi ſinitur. Imponit homo terrenus ſibi,dum beatus in terra, & bonis refertus quæ terra procreat, ſe quoque poſt hanc vitam pari minimum ſorte putat fruiturum. Enimuerò veniet tempus, quandò non minus deceptum ſe ſentiet, quàm olim infœlix ille Seianus ſub Tyberio conſul tantæ authoritatis, vt Romæ abſente illo ageret Imperatorem,auratóque in ſenatum curru veheretur. Sed quid?allatæ ad eum ſunt ex improuiſo literæ, quibus cum ſperaret dignitatem ſuam auctum iri tribunitia poteſtate, obtulit eas Senatui lætiſſimus. Summa autem erat, vt actutum deponeretur, in vincula coniiceretur,plecteretur capite,vnco traheretur; in Tyberim ageretur præceps propter occultam perfidiam in Imperatoriam maieſtatem,quod & factum eſt. Hæc cum ita ſint, modetare circa res perituras affectum tuum, ne te immodicus faciat imprudentem, & auertat te à Deo, fine tuo vero, & ſummo bono.

Dion. l. 58.

Virtu

Digitized by Google

Virtutes morales in voluntate sitæ quomodò acquirendæ.

CAPVT IV.

§. 1. *De oratione ad Deum medio primo acquirendi virtutem.*
2. *De fugiendis vitiorum fomentis & occasionibus.*
3. *De connictu bonorum.*
4. *De exemplo eorum qui virtute claruerunt.*
5. *De pulchritudine virtutis, & vitiorum turpitudine.*
6. *De conatu voluntatis circa bonum.*
7. *De inflexione eiusdem in partem contrariam.*

§. 1. QVoniam metuendum valdè est, ne si multa dicamus de modo virtutes dirigendi sitas in voluntate, quæ propriè Morales appellantur; nihil autem de modo adipiscendi, tam videamur inconsulti, quàm ij, qui in id incumbunt magno studio, vt equos in hypodromo peritè agitare norint, eos ante sibi comparãdi curam negligunt, nec opportuna ad id ratione conantur vti, omninò insinuandum est, quam maximè viam in virtutibus adipiscendis tenere expediat, & supponendum insitos quidem nobis à natura quosdã virtutis igniculos, atque, vt loquitur Seneca l. 4. de benef. c. 17. *Virtutem in omnium animos lumen quoddam suum præmittere*, (ad quod persuadendũ sufficè

ſufficere poſſunt lætitia & verecundia, quibus perfunduntur pueri, cũ honeſtè agunt, aut turpiter; & laudantur indè aut vituperantur) virtutem autẽ ipſam minimè. *Virtus*, inquit idem Philoſophus, *non contingit animo niſi inſtituto & edocto, & ad ſummum aſſidua exercitatione perducto. Ad hoc quidem, ſed ſine hoc naſcimur.* Et ſanè quotuſquiſque eſt, qui ſtatim à principio magna cum propenſione, & gaudio obeat virtutis opera? non gemat ac repugnet? non poteſt autem hæc lucta cohærere cum virtute vera atque perfecta; quia virtus ſiue ſit facultas naturalis, ſiue habitus acquiſitus, tribuit & ſecum vehit operandi facilitatem. Vndè Ariſtoteles lib. 4. Ethic. c. vltimo negat continentiam ſumptam pro difficili cohibitione vehementis libidinis rationem habere perfectæ virtutis. Idẽ tradit S. Thom. 2. 2. q. 155. a. 1. Prodeſt hæc meditatio, vt nemo putet indormiendum, ſed diu multumque enitendum, vt virtutem ſine qua naſcitur, ſibi comparet. Ad quod primùm conferet inſtanter eam à Deo poſtulare, inſtigante nos ad eiuſmodi poſtulata, & dicente: *Pétite & accipietis.* ac rurſus: *Si vos cum mali ſitis noſtis bona data dare filiis veſtris; quanto magis pater veſter cœleſtis dabit ſpiritum bonum petẽtibus ſe?* Spiritum bonum vocat donum omne cœleſte, quo ſpiritus ſeu mens hominis euadit bona (ſicut vir ſtrenuus ſalus patriæ quandoque dicitur, quia ſalutem operatur) vel ſi mauis mentem hominis, quam collatæ virtutes bonam faciunt. Non eſt maior ratio, cur à

Sen. lib. 14. epiſt. 9.

Matth. 7. Luc. 11.

Dei

Dei munificentia castitas pendeat quam reliquæ. Pendere autem castitatem agnouit his verbis Salomon: *Et vt scirem quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, adij Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordiis meis.* Sap. 9. At fortè inquies, si Deus virtutem confert, non ergo exercitatione vsus acquiritur. Non sequitur, quia virtutem conferre dicitur moralem, minuendo tentationes cõcupiscentiæ, ne valdè magnam difficultatem voluntati creent operaturæ secundum rectam rationẽ, & operando comparaturæ sibi virtutis habitum; vel etiam adiuuando eandem voluntatem, vt difficultate quæ offert sese, euadat superior: hoc autem non excludit vsum illum & exercitationem.

§. 2. Vult itaque in adeptione virtutum habere nos gratiæ & auxilij sui cooperatores, non inertes & ignauos. *Propter quod*, ait B. Paulus, *remissas manus, & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris.* Hebr. 12. & infrà: *contemplantes ne quis desit gratiæ Dei.* Ac ne quis putaret negligi ab eo quod consulebat, alio in loco; *gratia eius*, inquit, *in me vacua non fuit.* 1. Cor. 15. Ad eiusmodi cooperationem spectat inter alia, vitare occasiones proximas vitiorum, quia in iis latent, vt ita loquar, vitia, indéque erumpunt nullo penè negotio. Ita fit, vt qui eiusmodi occasiones non refugit, sed amat, affectum erga vitia retineat, à virtutibus autem contrariis auertatur, & indignum se præbeat, cuius orationẽ eas sibi postulantis Deus exau-

Digitized by Google

diat. Hoc enim sensu scriptū est Ioan. 9. *Peccatores Deus non exaudit*, éstque affine quod alibi legimus; *Qui declinat aures suas, ne audiat legem, erit oratio eius execrabilis.* Accipiamus ab humilitate exemplum. Tenet te virtutis huius desidérium, ne ergo sit tibi cum superbis commercium, quando nulla excusat vel vrget grauis necessitas, quia si sit, citò inquinabunt, & lædent te suo contagio, fiétque quod scriptum est: *Qui communicauerit superbo, induet superbiam*, quia videlicet communicando probas, quod tibi vitium eius arrideat, & non nisi fictum fucatúmque sit tuum illud desiderium, indignum proindè cui Deus faueat. Demus præterea cordi tibi esse castitatem, occasiones fuge libidinis, conuersationem cum libidinosis, aut cum fœminis forma præstantibus, loca in quibus facile tibi possunt occurrere, impudica spectacula. Fecit hoc prudenter Antiochus Asiæ Rex huius nominis tertius. Nam cum esset Ephesi, & dicatam Deo formosissimam quandam fœminam adamaret; alia ex parte attenderet quantum dedecus sibi allaturus esset incestuosus congressus, aliò se recepit, nec vnquam Ephesum rediit, ne tandem illectus specie illa fœminea scelus perpetraret, ad quam iam satis pronus, citò præceps agi posset occasione accedente: ac si apud se dixisset cum B. Cypriano: *Qui sponte corruit, quid faciet, si fuerit impulsus?* Sicut concupiscentiam delectant vitia, ita occasiones vitiorum, quia affines

S. Cypr. lib. de spect.

affines ſunt vitiis, & quia delectant, efficaciter imaginationem ſeu phantaſiam mouent ac retinent, nec animum circa eas occupatum facilè ſinunt ad rectæ rationis præſcripta attendere, & ſeſe cõuertere, nec proinde ad modum agendi ſecundum virtutem. Cum autem omnibus vitandæ ſunt occaſiones huiuſmodi, inter quas peccatur facilè, & per iteratos peccati actus non virtutis habitus, ſed vitij contrahitur; tum iis præcipuè, quos iam contigerit in peccatum proruere, vt qui exploratam magis habendo quàm cæteri earum vim, & imbecillitatem propriam, debent ſimul eſſe cautiores, nec vnquam putare futurum aliàs, vt pœnitentiam veram agere videantur. Vnde non defuit ex Ethnicis qui diceret: *Gemmas & lapides, aurum & inutile, & ſummi materiam mali mittamus, ſcelerum ſi benè pœnitet.* Horat.

§. 3. Pars altera cooperationis eſt, viros frequentare excellenti virtute præditos, ac ſi fieri poteſt cum illis cohabitare, eo quod frequentatio nulla eſt cohabitatione maior. Vitando procul vitioſorum contubernium, ab impedimentis virtutis animum liberas, vt ſit tabula raſa, ſed non idcircò inſcribenda ei virtute exornas: Adeundi ob id & frequentandi viri boni, qui dictis factíſque ſuis ad rationis normam compoſitis, quaſi ſtylo inſcribant eã. Neque enim non poterunt, cum energiam quoque ſuam virtus habeat, fidémque faciat experientia penè quotidiana, non à malis ſolum vitia, ſed à probis quoque virtutes trãſire

ad circumstantes & familiares. Exemplum seu bonum seu malum adhortatio tacita est, quid agi debeat, & exstimulatio, rarum rara, continuum continua; ita vt qui non imitatur, sed resistit ei, vim quandam sustineat. Et quia nullum violentum potest esse perpetuum, fit tandem longo vsu & consuetudine, vt succumbet qui antè forsitan repugnabat, & in eandem veniat consensionem, cum iis quibus vtitur familiariter, præsertim si sint longè eminentiores, eo quòd exempla talium commensurantur suis auctoribus, magna sunt, descendúntque altius ac potentius in clientum animos & subditorum. Quàm proteruus erat? quam procax? quot vitiis scatebat adolescēs, qui Lycurgo Principi suo Laconum legislatori sapientissimo oculum eruit? Et tamen cùm Lycurgus nobilissimo vtens vindictæ genere, illum sibi dari & committi postulasset ad bonam reuocandum frugem, tantùm valuit verbis & moribus domesticis, vt non ita multò pòst nobilissimas in eum virtutes suas transtulerit abactis vitiis, atque in optimum ciuem conuerterit pestem ciuitatis. Hinc natum salutare illud Senecæ consilium: *Aliquis vir bonus nobis eligendus est, ac semper ante oculos habendus, vt sic tanquam illo spectante viuamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus.* & mox: *Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat. Aliquem habeat animus quem vereatur, cuius auctoritate etiam secretum suum sanctius faciat. O fœlicem, qui sic aliquem vereri potest, vt*

Lycurgi egregium factum.

Seneca lib. 1. epist. *Vir bonus eligendus ad imitandum.*

ad

ad memoriam quoque eius se componat, atque ordinet. Qui sic aliquem vereri potest, citò erit verendus. Elige itaque Catonem; si hic videatur tibi nimis rigidus, elige remissioris animi virum Lælium, elige eum cuius tibi placuit vita & oratio, & ipsius animum ante te ferens & vultus, illum semper tibi ostende vel custodem vel exemplum. Opus est, inquam, aliquo, ad quem mores nostri se ipsi erigam. Nisi ad regulam prava non corriges. Magis adhuc ista illustremus, vt fabricando fabri fimus, ita repetitis actionibus bonis virtus acquiritur. Porrò ad agendū benè & secundum rationē duo maximè requiruntur; alterum vt rectè agendi modum noueritmus, alterum vt velimus & quasi cogamur rectè agere. Viri autem boni operando aspicientibus virtutum candidatis modum eiusmodi tacitè quidem, sed nihilominùs perfectè tradunt; sicut & Saltatores tyronibus suis veram saltandi rationem, quando præsentibus illis & aduertētibus, secundum artis præscripta corpus mouent & membra corporis: exemplo quoque suo ilsdem candidatis quādam imponunt sanctæ imitationis necessitatem, vtpotè risuri eos, imò vituperaturi, si non imitentur, sed perperam agant. Nam & mali hoc pacto sociis & contubernalibus suis efficaces auctores nequitiæ sunt, confundi ab iis & contemni metuentibus, si ab illa sibi temperent. De hoc argumento scribentem præstat audire Augustinum: *Præceps ibam tanta cæcitate, vt inter coætaneos meos puderet me minoris dedecoris, cum audiebam*

Duo requiri ad bene agendum.

S. Aug. l. 2. Conf. c. 3. & 9.

diebam eos iactantes flagitia sua, & tanto glorian-tes magis, quanto magis turpes essent; & libebat malum facere, non tantùm libidine facti, sed etiam laudis. Et mox: *Ego ne vituperarer, vitiosior fie-bam, & vbi non supererat quo admisso aquarer per-ditis, fingebam me feciſſe, quæ non feceram, ne vi-derer abiectior, quò eram innocentior, & ne vilior haberer, quò eram castior.* Et rursus: *O nimis ini-mica amicitia, & seductio mentis inuestigabilis, cùm dicitur: Eamus, faciamus, & pudet non esse impudentem.*

Cæterùm ex hoc capite non omnes æquè laudandi sunt, & iter sibi ad virtutem parant; sed illi maximè omnium, qui cum pluribus bonis simul habitant, & sapientibus piisque subsunt, à quibus in omni vita gubernentur, vt contingit in domibus religiosis, vbi disci-plina viget regularis. Quia sicut vnus homo tametsi bonus, quasi nullus homo est; ita si solus tibi adsit, haud multùm te permouebit, & rapere in admirationem sui reuerentiámque poterit, nisi tam insignis sit, vt multis æquiualeat. Sed neque adeò constabit tibi de operum sanctitate, quibus incumbentem aspi-cies, quorum approbatorem præter illum ha-biturus es neminem. Vbi autem multi sunt, multiplex simul locum habet actionum rectarum approbatio, & censura defectuum. Lau-dant omnes quod fit benè, vituperant quod malè. Vnius si oculos & aures effugeris agens perperam, in alium incurres. Inter tot arbi-tros ingenio sagaces, iudicio graues, perdiffi-

cile

cile eſt diu latere bonum & malum. Citò venit ad plurimorum notitiam, & ſuo libratur pondere. Ita vrgetur vndique, quiſquis inter eos degit, & quaſi adigitur ad complectendam virtutem, partim amore eius, cuius ſtrenuos cultores omnes videt eſſe; partim cenſuræ, inuidiæ, & confuſionis metu, quam non effugiet, ſi vſurpet mores contrarios. Tunc iure ſuo exclamauerit cum S. Auguſtino: *Fælix neceſſitas, quæ cõpellit me ad meliora.* Imò cùm caro infirma, & malignus ſpiritus inuidens nobis ſalutem & perfectionem, ſæpè ſuggerant impares eſſe vires humanas virtutum operibus; itaque multos vitiis ſuis affixos teneant. Fugat citò conuictus bonorum complurium, & ætate inæqualium cogitationem hanc perniciosam, hoc ipſo quò demonſtrat ad oculum, viros, & fœminas etiam ætate cõfectas, iuuenes item & virgines incumbere eiuſmodi operibus, non patienter ſolùm, ſed æquanimiter. In ſimilibus curis & anguſtiis cum diceret S. Auguſtino adhuc iuueni violenta mali conſuetudo: *Putaſne ſine iſtis poteris?* recreabat ille ſe conſideratione multorum omnis generis, quos per gratiam Dei conſtabat poſſe. *Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines annis, & in omnibus ipſa continentia nequaquam ſterilis. Et irridebat me irriſione exhortatoria, quaſi diceret: Tu non poteris quod iſti & iſta? An verò iſti & iſta in ſemetipſis poſſunt, ac non in Domino Deo ſuo? Dominus Deus eorũ dedit me eis.*

S. Auguſt. epiſt. 45.

S. Aug. l. 8. Conf. c. 11.

Quid in te ſtas & non ſtas? Proiice te in eum, noli metuere, non ſe ſubtrahet vt cadas. Cùm præterea vix vllus mortalium perfectas in ſe virtutes omnes habeat, ideóque nec dignus ſit, cuius in veſtigiis omnibus pedem ponas; nec talis, cuius ex moribus neceſſaria tibi omnia vitæ exempla accipias, frequentia bonorum euenire ſolet cõtrarium. Obſcura in vno virtus, illuſtris & clara eſt in altero. Ita licet tibi cum S. Antonio aliud atque aliud vitæ documentum ex hoc & illo capere, atque ex diuerſis quaſi floribus inſtar apum mella colligere, quibus virtutum fauum conſtruas.

Viuere ſub Prælati regimine, quantum.

Eandem fœlicem benè agendi neceſſitatem magis adhuc inducit & adiuuat, viuere ſub prælati regimine. Quia boni quandiu non regunt, nec imperio promouent ad virtutem aſpirantes, nec animaduerſione vlla, vt dici ſolet, magiſtrali. Quamobrem illorum comparibus abſolutè liberum pergit eſſe benè vel malè agere, remittere nuntium virtutibus vel operam dare. Quiſquis autem ſapientiſſimo prælato ſe ſubiicit, à quo dirigatur, ac illo ipſo & aliis ei ſubalternis aſſiduè obſeruatur, & monetur, cùm alicubi hæret dubius; recreatur, cùm agit fortiter; excitatur, cùm dormit; impellitur, cùm quieſcit; punitur, cùm delinquit. Ita fit, vt velit nolit, cogatur abrumpere nequitiam, & maiores ac maiores in virtute progreſſus facere, quia vt velit nequiter viuere, non poteſt in tantâ vigilantiâ & occaſionum malorum exclusione.

Et

Et vt non operetur totum bonum, nec à se excludat omne malum quod potest; haud dubiè tamen longè plura facit bona, longè pauciora perpetrat mala, quàm faceret in seculo ac perpetraret: vndè si saluetur, maiorem in cœlo gloriam; si damnetur, multò minorem in inferno pœnam cæteris paribus inueniet sibi repositam.

§. 4. Amore gloriæ incendi omnes; à dedecore autem & ignominia vehementer abhorrere manifestè docet M. Tullius, cum ait Tuscul. *Honos alit artes, omnesque incendimur ad studia gloriæ.* Et in orat. pro Archia Poeta. *Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisque gloria ducitur.* Manifestius adhuc experientia. Nempè excelsa hominis natura delectatur simili, vltroque in id fertur, quod sibi est analogum; honore autem & gloria inter res humanas nihil maius reperias, nihil melius excepta virtute: *Externorum bonorum maximum id esse statimus*, verba reddo Aristotelis, *quod diis attribuimus, quódque maximè appetunt, qui in dignitate constituti sunt, quod item præclarissimas res dari præmium consueuit. At huiusmodi est honor, externorum enim bonorum maximum est.* Si itaque cõstet, vnicam viam ad honorem esse virtutem, ad ignominiam vitium; colliget sese animus, vim sibi afferens, nec quidquam volet prætermittere, quo illam possit attingere, istud autem à se repellere. Sic institutus & inflammatus plura sine dubio in hoc genere præstabit exiguo tempore, quàm aliàs diuturno. Ma-

Amore gloriæ intenditur animus, à dedecore abhorret.

Lib. 4. Eth. c. 4.

gna dignitas fuit regnum Iſraël, & cumulus quidam honoris ac gloriæ, cui porrò authore Deo obtigit? Non alteri quàm modeſtiſſimo & magna virtute prædito Saul primùm, deinde Dauid; vndè ad illum Dominus: *Cùm parvulus eſſes in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es, vnxitque te Dominus in regẽ ſuper Iſrael.* Ad iſtum: *Inueni Dauid ſeruum meum,* (ecce excultum virtutibus) *oleo ſancto meo vnxi eum.* Et infrà: *Primogenitum ponam illum, excelſum præ Regibus terræ.* Et iterum: *Thronus eius ſicut Sol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum.* Inter humana quæ deflet mala Eccleſiaſtes, expreſſit diligenter errorem Principum, ſtultis ſeu vitioſis honores, & dignitates decernentium, debitas ſolis viris probis. *Eſt malũ aliud, quod vidi ſub Sole, quaſi per errorem egrediens à facie Principis, ſtultum poſitum in dignitate ſublimi.* Recenſitis virtutum gradibus gloriam ſolam veram & æternam, quaſi eius terminum ſiue mercedem propriam Dauid expreſſit, dicens Pſal. 83. *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* A Romanis templa Honoris & Virtutis ſic conſtructa legimus, vt ſibi mutuò cohærerent, nec vllus ad illud niſi per iſtud pateret aditus; vt nemo non intelligeret, quod iam dicebamus, deberi honorem velut præmium virtuti ſoli. Idem humanæ exiſtimationis & gloriæ tametſi vmbratilis cupidiſſimi Romani, quæ pericula non adierunt? Quæ bella non geſſerunt pro patria, rati in iis conſiſtere veram ſummamque fortitudinem,

Duo tantũ Reges Iſrael authore Deo.
1. Reg. 15.

Pſal. 88.

Eccleſ. 16.

Digitized by Google

tudinem, vt per hanc virtutem ad expetitum honorem illum viam ſibi facerent? Cuinam triumphandi ius conceſſum decreto publico, niſi qui clariſſimum eius ſpecimen præbuiſſet reportata victoria? Idem de Græcis iudicium, qui vt ad honores apud Olympia conſtitutos peruenirent, vires omnes animi corporiſque intendebant. Non ſinebantur deligere ſibi aduerſarios, ſed vt ſcribit Plutarchus: *Apud Olympia victori nemini eſſe licuit vnquam, vt non cum primo quoque prodeunte committeretur, nullo arbitrio permiſſo eligendi ſecum congreſſuri.* Horum itaque omnium exemplo nucem frangat qui quærit nucleum, faciat quæ virtutis ſunt, vt ad gloriam perueniat ſiue humanam, ſiue æternam illam & immarceſſibilem: *Non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit.* Nullam hic ſibi prærogatiuam fingat ac ſpondeat, quaſi aliis quidem non decernatur gloria, niſi virtutem colentibus; ſibi autẽ decreta ſit otianti aut vicioſo. Sed neque dicat: Sufficit mihi anteceſſorum gloria, quam ſibi pepererunt; in me autem deriuarunt; quia parum omninò eſt ab aliis parta accepiſſe, niſi conſeruentur; non conſeruantur autem, niſi ſimilibus ſtudiis & laboribus. Quocirca dictum ſibi putet à maiorum ſuorum quolibet:

Plut. lib. de Tranquill.

2. Tim. 2.

Diſce, puer, virtutem ex me, verumque laborem.

Imò pertimeſcat, ne tatò maior in ſe appareat vitij turpitudo, quantò virtus fuit in illis illuſtrior, & per eiuſmodi virtutẽ quaſi iuxta ſe poſitam

Virg. 12. Æn.

positam sit conspectior. Pertimescebat inter alios Themistocles dicere solitus, excitari se à sõno trophæis Miltiadis, cui successerat; quasi diceret; Cùm eius præclara facta mecum ipse reputo, non parum sollicitor, ne tantam gloriam, quantam adeptus est, & mihi quasi commendauit, degenerando obscurem atque imminuam.

Virtutis studium, & vitij odium quomodo excitanda.

§. 5. Ex alio item capite excitare quiuis in se potest odium vitij, studium virtutis; si illud in se turpissimum, hanc contra pulcherrimam esse sibi persuadeat. Nam si pergrata est forma corporis, & mirè ad se allicit intuentes, tantò vtique gratior erit forma animi, rerumque ad eius ornatum pertinẽtium, si modò in luce versetur, quantò corpore præstat animus, & quæ immortalia sunt caducis ac mortalibus. Pulchritudinis magnę argumentum credimus, si ad personam cui inest, eorum etiam conuertat oculos, à quibus non diligitur; si facit vt præsentia eius delectentur, vt æmulentur speciem, qua formosi quoque appareant, vt illam denique commendent ac suspiciant. Sic autem frequenter, si non semper, affici nefarios homines erga virtute præditos, exemplo sunt Herodes ille incestuosus, & Hypochritæ, & Rex Saul. Herodes erga S. Ioannem Baptistam adeò propensa erat voluntate ob vitæ integritatem; licet haberet illum incestus sui cẽsorem grauissimum, vt multùm hominem reueretetur, & libenter audiret, eôque audito multa faceret, sciens eum virum iustum, & sanctum.

Marc. 6.

ſanctum. De aſino Cumano legimus, quòd ſe reperta leonis pelle amiciuerit, vt cum nec fortis eſſet nec generoſus, tali ſaltem amictu eſſe videretur. Idem faciunt hypocritæ, ſibi conſcij, quòd nihil in ſe habeant vera laude dignum & gloria. Externam quandam virtutis aſſumunt ſpeciem, cuius veritatem fugiunt & abominantur, ſicut dicit Apoſtolus: *Speciem quidem habentes pietatis, virtutem autem eius abnegantes.* 2. Tim. 3. Aſſentatores ſunt, impij proditores, impudici, gloriæ cupidi, quærentes quæ ſua ſunt, &c. Videbis eos nihilominus mentiri amicitiam, religionem, fidelitatem, caſtitatem, honoris fugam, vtilitatis publicæ ſtudiũ, cuius prætextu conuertunt in priuata ſua cõmoda quidquid poſſunt. Ita probant quod ſeipſos erubeſcant, & vitiorum ſuorum deformitatem exhorreant; virtutem verò ſuſpiciant, cuius vmbræ tantum tribuunt, vt ea tegi & excuſari deformitatem illam poſſe credant. Expertus Saul ſe vita donatum à Dauid, à quo vita ſpoliari nullo negotio poterat, & de quo erat peſſimè meritus, continere ſe non potuit quin virtutem eius ad miraculum vſque prædicaret, ac diceret: *Iuſtior tu es quàm ego: tu enim tribuiſti mihi bona; ego autem reddidi tibi mala.* 1. Reg. 24. Virtutis pulchritudini oppoſita eſt vitij turpitudo, quia contrariorum contrarij ſunt effectus & qualitates. Quantum illa placet ei qui nondum valdè corruptus ſit, tantum iſtud diſplicet. Gratus eſt, qui exempli cauſa, probitatem, genus, opes, doctrinam, ingenium ſuum

Virtutis & vitij oppoſitio.

ſilen

ſilentio premit; laudatus accepta Deo fert omnia, laudes illas extenuat, contemnit neminem. Qui ſincerè agit & loquitur, neminem circũuenit, nec aliud corde quàm more gerit. Qui proximorum ſuorum occultat lapſus, vel excuſat. Qui continentiſſimus eſt, & ſeuerè ſibi laſciuis geſtibus verbiſque interdicit. Qui grata memoria recolit acceptum obſequium. Qui vrbanum ac mitem ſe præbet omnibus. Vehementer contrà offendimur oppoſitis moribus, hoc eſt, ſi quos videamus ſibi placentes, ſe circumſpicientes, impensè iactantes ſua, aut ſupra verum attollentes, vel perfricta fronte mentientes, detrahentes melioribus ſe, ſtruentes innocenti calumniam, vel creantes ſemper alicui pericula dolis & fraudibus. Qui præterea velut equi & muli tori ſint in libidinibus. Qui nec rependant beneficiũ, nec velint perceptum agnoſcere. Qui vel parũ offenſi bacchantur, perſtrepunt, excandeſcunt, dæmones omnes è tartaro in vltionem euocant, &c. Sicut ergo ad concipiendum ardens acquirendæ virtutis deſiderium, operæ pretium eſt præ oculis habere admirabilem illam eius pulchritudinem; ita planè ad deteſtationem vitij concipiendam multùm iuuerit meditari ſæpiùs quàm ſit in ſe turpe, quàm ingratum aſpicientibus: moxque apud ſe ſtatuere; *Abſit vt quod in aliis reprehendo ac rideo, in me recipiam.* Hac arte adoleſcentes ſuos deterrebant ab ebrietate Lacedæmonij. Ebrium in medio cõſtituebant, cuius pudendas ineptias, ingenua

Laconum aſtus in ebriatatem.

ætas

ætas illa vix incipiebat aſpicere, quando mori priùs ſe velle profitebatur, quàm ita deſipere.

§.6. Indicaturus Ezechias Rex Iſaiæ Prophetæ aliquid valdè luctuoſum, miſit ad eum qui dicerent: *Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & correptionis, & blaſphemiæ dies hæc, quia venerunt filij vſque ad partum, & virtus non eſt pariendi.* Iſai. 37. Senſus eſt, obſeſſi ab Aſſyriis diriſſima quæque intentantibus, in tantis verſamur anguſtiis, vt meritò videri ſimiles poſſimus prægnantibus non valentibus fœtum quem vtero geſtant, in lucem edere. Idem pleriſque euenit poſt conceptum adipiſcendæ virtutis deſiderium; eo contenti tergiuerſantur ſemper ingenti difficultate, quam ſibi fingunt territi, nec admouent operi manum; eoſque ipſo pudet illos ſuæ ignauiæ, pudet vitiorum ſuorum, quæ ſe expugnaturos ambitiosè iactauerant, ab iis interim pergunt ſubiugari. Perparum eſt, imò ridiculum, inire de capeſcendis quæ recta ſunt, conſilium, ſi nullum ſequatur opus; & deſideria bona concipere, quæ non ſint efficacia. Ridetur piger, de quo Prou. 13. *vult & non vult piger.* Vult inefficaciter, non vult efficaciter; ſed indolem imitatur felium, qui libenter piſces comederent, quos intra vas aquæ aſpiciunt; ſed immittere in aquam pedes nolunt. Ridetur quoque Struthio, quòd Iob. 13. pennas habeat ſimiles pennis accipitris; ſed otioſas, ſic illas agitans quaſi volatura,

vt

vt tamen ſemper in terra hæreat: accipiter cõtrà non explicat ſuas modò, ſed in altum ſeſe ſurrigit, ferturque per aëra motu celerrimo. Ita nos agere oportet ad virtutem aſpirantes, inferenda nobis vis aliqua, ſi eam noſtram facere, ſi bonis eius gaudere volumus. Neque enim vnquam timidi ſtatuêre trophæum. Corrigenda ſimul ſuſpicio illa difficultatis iuſta maior. Quo enim iure adeò difficile creditur, quod à compluribus aliis fieri cernimus veſtitis more noſtro, carne & oſſibus, quin etiam ſæpè imbecellioribus ob ætatem aut ſexum infirmiorem? Fortiter itaque in virtutis opus incumbamus, ne patiamur de nobis iactari per ludibrium: *Ibi trepidauerunt timore, vbi non erat timor.* Haud dubiè minor vt plurimùm labor eſt, quàm ſuſpicamur, & qualiſcumque aut quantuſcumque ſit, citò amore ſuperatur, quia non eſt amanti quidquam difficile. Eandem progreſſio in eiuſmodi opere, quo maior fuerit per proportionem, imminuit, ſicut eques per aquã iter faciens concretam frigore; eò facilius frangit glaciem, & iter illud peragit, quò procedit longiùs. Addat aggredienti tibi animum hoc ſimile, inſonetque auribus tuis, quod dici ſolet:

Pſal. 52.

Debile principium melior fortuna ſequetur.

Teipſum inſpice, multa longè operoſiora tentas & facis cauſã corporis, quàm quæ ſunt ad virtutem acquirendam neceſſaria: nec tamen deſpondes animum, non reuocas pedem, non ſuſpendis manum, nec ea vocas viribus tuis

tuis ſuperiora. Si corpus tibi ſit exuberans perniciosis humoribus, confugis ex præſcripto medicorum ad diætam rigidiſſimam, per quam vix quidquam comedere licet aut bibere: Si curandum ex lethali vulnere, aut oblectãdum deliciis,& præſentis vitæ cõmodis, pecuniis nullis parcitur: Si amplificanda res familiaris, nihil intentatũ relinquitur, quò locupletari poſſe videatur; nullum refugitur periculũ,ne maris quidẽ morti finitimũ,labor nullus recuſatur,nõ militaris, nõ ruſticanus, non mercenarius: Si idem recreandũ deliciis & voluptatibus, quid non agis,quò te non vertis?quæ noctis incommoda,quas vigilias? quos metus non ſuſtines, vt ad illas peruenias? Vt autem præclara illa animi ornamenta,abſtinẽtiam, ſobrietatem, miſericordiam in pauperes & caſtitatem tibi acquiras; nullo tanto ieiunio, ſumptu, atque conatu eſt opus. Apage itaque excuſationes futiles.

§. 7. In hac Virtutum negotiatione & cultura, ſi nonnulla obſeruaueris quæ paucis complectar, rectè omninò feceris. Primò da operã, vt quodnam de duobus malis ſiue extremis, inter quæ ſita eſt virtus, deterius ſit, aut tibi familiarius intelligas, illudque præ alio fuge. Ariſtotelis eſt hoc conſilium omninò ſalutare: *Quocirca oportet eum qui medium conſectare vult, primùm à magis contrario recedere: Ex extremis enim alterum magis, alterum minus peccabile eſt.* Et mox, *minima ex malis ſumenda ſunt.* Et infra: *Spectandum verò eſt,*

Conſilia ad Virtutem cõducentia.

Ariſt. lib. 2. Ethic. c. vlt.

ad quæ nos procliniores ſimus, atque in contrarium nos ipſos abſtrahendum. Secundò, vt ad mediocritatem, ſeu medium, in quo virtus iacet, peruenias, non quomodocumque extremum illud pernicioſius, vel tibi connaturale abiice; ſed ita vt tendas in contrarium; ſic tandem fiet, vt in optato medio conquieſcas. Probatur præſcriptionis huius veritas exemplo aptiſſimo, quo idem Philoſophus ibidem vtitur: *Id quod qui ligna diſtorta dirigunt, facere conſueuerunt.* Nam reuerà diſtortæ virgulæ vt dirigantur, in partem flectuntur contrariam, quouſque ab omni obliquitate ad rectitudinem transferantur. Sed fortè dicis; Vtrumque extremum inter mala ponitur; ſi ergo declinandum eſt ad alterum, vt tandem medio inſiſtatur: ergo faciendum eſt malum, & ad illud declinandum; quod nemo dixerit. Deinde natura ſubitas & magnas abhorret mutationes: magna autem & intollerabilis eſt, ſtatim ab extremo vno tranſire ad aliud. Vnde S. Auguſt. modum tradens dediſcendi ebrietatem hoc non præſcribit, ſed pedetentim ſolum vult ab ebrietate recedi: *Vt nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui morbo liberetur, per interualla dierum aliquid de nimietate potus ſibi ſubtrahat, quouſque ad rationabilẽ bibendi conſuetudinem redeat.* Reſpondeo, tranſeundum eſſe ad extremũ aliud, nõ procedendo vltrà, ſed citra medium; atque ita non eſſe omninò parem diſtorti ligni rationem; quandoquidem inflectitur verè vltrà rectitudinem,

Extremum vtrumque inter mala.

S. Auguſt. ſerm. 231.

Digitized by Google

dinẽ,& in partẽ oppoſitã vt dirigatur. Dici etiã nihil vetat,mediũ virtutũ nõ conſiſtere in indiuiſibili,ſed quãdã habere latitudinẽ,ſicut & rerũ pretia,& ſolẽ in Zodiaco ; nec prohiberi virtutis amatorẽ,quin vt recedere diſcat ab extremo vno,ita tẽdat in oppoſitum vltrà pręciſũ mediũ huius latitudinis,vt nihilominus totã non tranſiliat; quandoquidẽ id ſi faceret, eo ipſo delinqueret. Tertiò, extirpanda prius ſunt vitia grauiora, vel ad quæ magis propendemus, vel quæ proximo maiorem præbent offenſionem; & comparandæ virtutes contrariæ. Nam & ſolertes medici nobilioribus membris, & grauioribus morbis ex arte curandis primò dant operam. Documẽti huius authorem Plutarchum inuenies in Politicis,vbi ſic ſcribit: *Quod ſi tibi non tam facile fortè fuerit vniuerſa omninò, ſi qua ſunt animi extergere vitia, penitúſque emaculare; illa certè tibi tollenda minuendáue ſunt, quæ apparent maximè, primóque conſpectu occurrunt.* Idque vt à Themiſtocle obſeruatum commemorat; *Auditui & memoriæ proditum eſt, Themiſtoclem vt animum ad Rempublicam capeſſendam appulit, cõpotationibus, comeſſationibúſque primùm abſtinuiſſe; ſecundo loco vigiliis ſe ſolicitũ & ſobrietati dediſſe.* Quartò, vide ne idcirco parua contẽpſeris,contẽpta ſiquidẽ euadunt tandẽ magna ac pene immedicabilia. Hoc te docebunt ſacræ literæ.Eccleſ.19. *qui ſpernit modica, paulatim decidet.* Hoc ſancti Patres, & Philoſophi, quorum princeps, *Modicus error in principio,* inquit,

3. *Vitia grauiora prius extirpanda: virtutes contrariæ comparãda.*

4. *Parua vitia non cõtemnenda.* Ariſt.lib.1, Phyſ.text. 10.

inquit, *magnus est in fine*. Hoc Medici, apud quos illud vulgatissimum:

——serò medicina paratur
Cùm mala per longas inualuere moras.

Hoc poëtæ, quorum vnus per allegoriam dixisse legitur:

Quid. lib. 1. de remed. amo.

Quæ præbet latas arbor spatiantibus vmbras,
Quo posita est primùm tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus summa tellure reuelli,
Nunc stat in immensum viribus aucta suis.

Hoc analogia rerum naturalium. Quàm magnus circa Hellespontũ Danubius ex paruo eius fonte ad syluam Hercyniam? Quantum sæpè ex scintilla neglecta incendium? Gangrenæ etiam leuissimæ tam potens est virus, vt ni citò curetur, omninò præcidi membrum oporteat. Hoc denique ratio naturalis, quòd homo negligens malum modicum, non illud exhorreat; dum autem non exhorret, intrepidè vnum addit alteri, & quotidiè ampliores in eo progressus facit, sitque accessione multiplici, vt ne graue quidem & mortale metuendum valdè videatur, in quod etiam proinde labitur, adeóque non acquiritur virtus contraria, vt si iam adepta erat, planè destruatur. Ita impletur quod scriptum est, *Lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra consumitur*: & meritò præceptum intelligitur Cant. 2. *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas*. At nonne sæpè auditur à Medicis; *Modicum non nocet*; & à Iurisperitis, *De minimis non curat prætor*: & *modicum*

Iob. 14.

modicum pro nullo reputatur, & in l. ſi quis §. fin. ff. de dolo malo, *Modicum non eſt anxiè curandum?* Reſpondeo; Modicum non nocet multũ, quando ſuam retinet paruitatem; nocet tamen modicum; ſique ſinatur incrementa accipere, magnum affert detrimentum, vt vidimus, & iter parat ad ea, quæ per ſe ſunt grauiſſima. Quocirca bonarum mentium eſt, etiam à paruis abſtinere, & cordis naturam imitari, quod vt nobiliſſimum eſt, ita nihil poteſt noxium pati. Imitata eſt S. Paula, de qua S. Hieronymus; *ita leuia peccata plangebat, vt eam grauiſſimi criminis crederes ream.* Accedit, ſæpè eſſe mortalia, quæ videntur venialia; timoratæ autem conſcientiæ, partem amplecti tutiorem: quod ſanè faciet, quandiu egregiè ſtudebit, etiam léues vitiorum ſordes à ſe depellere, grauioribus præcidere occaſionẽ, elidere in ſemine ſuo nequitiam. Quod ad dicta illa Iuriſperitorum, præterquam quòd vera non ſunt ſimpliciter, iuxtà gloſſam in legem 4. de reſt. in integ. ff. intelligi ſolùm debent, ſpectato more Iudicum, qui in grauibus occupandi negotiis, minimarum rerum vel culparum actiones & cauſas non recipiunt.

Modicum in quantum nocet.

Cor nihil pati noxii poteſt.

S. Hier. in Epitaphio Paulæ.

De regulis Prudentiæ circa fidem.

CAPVT V.

§. 1. *Credenda à nõ credendis quomodò diſcernẽda.*

2. *Quo incentiuo moueri Christianus debet ad credendum.*
3. *In actu credendi quid obseruandum.*
4. *Quando & quomodò actus fidei eliciendus.*
5. *Quando & quomodò oporteat fidem exteriùs profiteri.*

Fides duplex.

§. 1. DE fide hîc loquimur non humana, qua assentimur iis, quæ homo ex se vt homo est, loquitur; sed de supernaturali & Theologica, inclinante mentes nostras in indubiè assentiendum iis tanquam certissimis, quæ Deus reuelauit. Quis enim in suspicionem mendacij trahere possit vel audeat, quod pronunciauerit diuina æternáque veritas? *Impossibile est*, inquit B. Paulus, *mentiri Deum.* Et rursuss: *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.* Verùm, in hoc difficultatis cardo vertitur, vt intelligamus quidnam à Deo sit reuelatum, quid non sit. Sectarij nihil esse censent, nisi quod sacris paginis continetur; ideóque omnes explodunt Traditiones viua duntaxat voce transmissas ad posteros; etiam quæ dicuntur Apostolicæ, siue fidem, siue mores respiciant. Est, bone Lector, cur hîc te cohibeas, vbi offertur tibi grande præcipicium; Prudens esto, quid agas considera. Magis crede sanctis & antiquis Patribus, peritissimis rerum ad fidem pertinentiũ. Suspecta semper est nouitas vetustati contraria. *In antiquis autem est sapientia, & in multo tempore prudentia.* Sic vinũ vetus melius est, quia magis

Hebr. 6. Rom. 3.

Antiquitas anteponenda nouitati. Iob. 12.

magis defæcatum, ac digeſtum; ſemina aliquot annorum valentiora ad ſegetes ſpicaſque proferendas, quàm quæ ſunt vnius anni; quia in his multum humidi ſupereſt indigeſti, vt tradit Ariſtoteles Sect.20. Problem.17. Quare vt non abs re concludit apud Sozomenum lib.4.caq.19. Conſtantinus magnus: *Bonorũ virorum eſt, fide veterum viuere.* Quod autem ſancti illi & priſci Patres cenſuerint, nõ comprehendi credenda omnia Sacris paginis, ex illorum diſces Cõmentariis ad verba illa Apoſtoli 2. Theſ. 2. *Fratres ſtate, & tenete Traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram.* Ac præcipuè S. Chryſoſtomus. In illis certè paginis nuſpiam legimus, *ſcriptum Dei verbum plenum eſſe*; hoc eſt, ita perfectè de omnibus credendis & agendis lectores inſtruere, vt nullis opus ſit Traditionibus; quæ cauſa eſt, cur ad ſupplendũ hunc defectum, cœpta ſint Concilia in Eccleſia celebrari, in quibus dubia multa definita ſunt adminiculo doctrinæ traditæ, quorum definitio in iiſdem ſacris literis non continetur, nec viſa eſt contineri: & fateantur ſectarij neceſſe eſt, ſuam illam propoſitionem niti Traditione; atque ita dum eleuare conantur Traditiones, illas ſe admittere. Norunt præterea nihil vetare, non ſcribi aliquid quod dicitur, tantíque eſſe roboris, quàm ſi ſcriberetũr. De humanis legibus non eſt dubium, inter quas Plato lib.6.de legibus quaſdã ponit ſola Traditione acceptas,

Concilia in Eccleſia quæ de cauſa celebrata.

ob idque dictas ἄγραφα νόμιμα: sed neque de diuinis debet esse, quia vtroque etiam modo loqui Deum quid vetat? Adeò deterioris cõditionis non est quod non scribitur, vt sæpè sit melioris; tùm quia prius est ore tradi, quã scribi: & scriptura ad supplendam vocem introducta est; tum quia qui vehementer amat aliquem, eliget sine dubio præstantiorem cum eo agendi modum; agit autem, quoties potest non scripto, sed voce. Sic agebat cum Moyse Deus: *Loquebatur autem Dominus ad Moysem facie ad faciem, sicut solet homo loqui ad amicum suum*: & Christus ad Discipulos, quibus ob id dicebat, *Quod in aure auditis, prædicate super tecta*. Nota verba illa, *quod in aure auditis*. Nota & posteriora, *prædicate super tecta*. Non quòd scribere eos prohibuerit, sed prædicationis solùm meminit, vt nobiliorem docendi modum exprimeret: sicut etiam expressit S. Hieronymus, dicens: *Habet enim nescio quid latentis ἐνεργείας viua vox, & in aures discipuli de doctoris ore transfusa fortiùs sonat.* Hoc tandem peto, num existiment sectatij vnum de credendis hoc esse, *aliquid à Deo reuelatum?* Assentientur planè, quia aliàs nihil haberent quod crederent. Sed iam vlteriùs quæro, vnde norunt aliquid à Deo reuelatum? Respondent, ex Scripturis. Scribit enim B. Paulus: *Potens est confirmare vos iuxtà Euangelium meum, & prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij*, &c. Rectè: sed quis indicauit eis Epistolam hanc ad Romanos,

Scriptura ad vocem supplendam.

Exod. 33.

Matth. 10.

S. Hier. ad Paulinum.

Reuelatum inter credenda.

Rom. 16.

nos,

nos, vel aliam, esse Scripturam sacram, & quæ in ea continentur, à Deo patefacta? An dicere audebunt, eam sibi ipsi perhibere teteſtimonium, vel quandam aliam: aut per se euidens esse quòd Sacra sit, sicut per se euidens dicitur, tria & tria esse sex? Vtique ridicula nimis & absurda esset responsio, iuxta quam sacer quóque esset Alcoranus Turcicus, cùm simile testimoniũ sibi ipsi perhibeat. Idem de Pseudoprophetarum verbis iudiciũ ad populum iactantium: *Hæc dicit Dominus.* Ad aliam Scripturæ partem confugere, quæ dictæ Epistolæ faciat fidem, initium est dare progressionis infinitæ: de hac siquidem alia parte quæstio mouebitur, vnde nam Sacra esse cognoscatur? Ad quod probandum si assumatur tertia, etiam de tertia hoc ipsum percontabimur; & sic deinceps, nec erit exitus. Quod ad præsumptam euidentiam de emanatione eiusdem Epistolæ à Spiritu sancto, tam facilè reiicitur, quàm temerè prætenditur. Nam quæ per se sunt euidentia, à quolibet sine controuersia recipiuntur, vt ignem calore esse præditum, lucere solẽ, candescere niuem, tria esse tria, & bis tria sex. At neque in Epistolam de qua est sermo, neque in aliã Scripturæ partem tale quid cõuenire, constat ex hodierna de libris Canonicis controuersia, itémque ex puero, & peregrino, qui nihil vnquã de illa audiuerit, nec de rebus huiusmodi. Sciscitetur quis ab eo, extetne aliquod Dei verbum scriptum; sique

extet, vtrũ Epiſtola ad Romanos partem eius conſtituat? Nihil dubium, quin dicturus ſit ſe prorſus ignorare; cùm tamen valdè bene norit calidum à frigido diſcernere, à nigro candidum, ab igne ſolem, à ſole niuem, à tribus quatuor. Sit alter æquè barbarus, cui proponantur Epiſtolæ duæ Canonicæ, & totidem Apocryphæ; iubeatúrque vnas ab aliis ſeparare; æquè certum eſt, id non facturum, aut caſu facturum, nec hæſitaturum minus quàm olim S. Helenam hæſiſſe legimus tribus repertis crucibus, quarum quæ eſſet Chriſti nõ priùs diſcernere valuit, quàm acceſſit miraculum, prodigioſa ac repentina mulieris vnius curatio ad contactũ illius, non autem cæterarum. Impertinens proindè eſt dicere, nihilò ægriùs diſtingui poſſe à profanis ſcripturis Sacras, quàm à nigro candidum. Porrò ſi per ſe nequeunt ſeſe prodere, reſtat vt vnius vel plurium authoritate hominũ, qui id à Spiritu ſancto didicerint, tales eſſe intelligantur. Hoc autem quid aliud eſt, quàm Traditiones aſtruere, ſeu id affirmare, de quo conſtare poteſt ſolo viuæ vocis oraculo? Et certè, qui Paulum non viderunt, Epiſtolã illius eſſe, vel ipſum de numero fuiſſe Apoſtolorum, nõ niſi ab aliis diſcere valuerunt id teſtificantibus. Hi homines hac tanta authoritate præditi, ſunt Eccleſia Catholica ſeu Prælatorũ cœtus, à quibus regitur. Oportet enim authoritatem hanc eſſe infallibilẽ; talis autem ſolius eſt Eccleſiæ, cui vni dedit Deus miracula facere

Authoritas infallibilis in Eccleſia.

omnis

omnis generis, vt infrà dicemus: cui rursus singulariter promittit Christus, Ioan. 14. & 16. reuelationē omnis necessariæ veritatis: quā denique solā vocat ob id Apostolus, *Columnam & firmamentū veritatis*, 1. Tim. 3. Dico *solius Ecclesiæ*, quia nulli priuato facta est eiusmodi promissio infallibilis veritatis, & assistentiæ Spiritus sancti; & ridiculum valdè est existimare eam particulari homini factam, & non multò magis toti Ecclesiæ. Sed neque de priuato quopiā constare potest, quòd sufficienter se disponat per fidem, vel aliter, ad directionē certā à Spiritu sancto impetrandā.

Ecclesia Iudex competens credendarum.

Ex hoc sequitur hanc eandem Ecclesiam competentē Iudicem esse credendorum. Non quòd condat, vel condere possit fidei articulos; sed quòd authoritate illa sua infallibili certò nobis assignet, discernátque ab extraneis genuinum Dei verbum, seu scriptum seu non scriptum; & quid in eo credendum proponatur, quóque sensu sit accipiendum declaret ac determinet; Sicut ciuilis Iudex non condit oblatum sibi testamentum: nec cælator aurum, nec Prouinciæ Præfectus edictum Principis ad se transmissum; sed tale duntaxat declarat esse. At nonne promisit Deus priuatis quibusque veri notitiam, dicens, Luc. 11. *dabit Spiritum bonum petentibus se?* Iam iam respondi: Promisit quidem, sed vt par est petentibus cum debita cordis puritate & instantia. Cui autem reuelatum est, quicquam à se desiderari, quoad instantiam hanc & puritatē?

Sique

Síque eam reuelationem iactet, vndè probabit illam miraculis destitutus? Promisit item, sed per interiectam Ecclesiam, si verũ de quo agitur, commune sit, omniúmque salutem respiciat; iuxta illud *Interroga patres tuos, & annuntiabunt tibi; maiores, & dicent tibi.* Et quia sectarij ab Ecclesia fecerunt diuortium, extra illam viuunt, audire loquentem nolunt, infallibilem eius authoritatẽ contemnunt agnoscere; sequitur ambulare eos in tenebris, nec quicquam de verbo Dei, déque credendis habere exploratum; sed vt plurimum veritatis loco amplecti mendacium: Sicut Ixion Iunonem se complecti ratus, in euanidam nubem incidit, ex eáque Centauros & monstra procreauit. Notauit hoc ipsum grauissimis verbis S. Cyprianus: *Quasi apud lapsos profanos, & extra Ecclesiam positos, de quorum pectoribus excesserit Spiritus sanctus, esse aliud possit, nisi prana & fallax lingua, & labia venenata, & sacrilega mendacia; quibus qui credit, cum illis necesse est immeiatur, cùm iudicij dies venerit.* Notent hoc diligenter fatui illi, qui Catholici videri volunt & dici, ac sectarios fatentur esse hæreticos, seu vera fide destitutos; negant tamen damnari eos in statu illo morientes. Quasi verò scriptum non sit, Marc. 14. *Qui non crediderit, condemnabitur:* & Ioan. 3. *Qui non crediderit, iam iudicatus est.* Hebr. 10. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Quasi præterea ebrietas, fornicatio & peccata non sunt hæresi leuiora, quæ tamen excludunt à regno cœlo

Deut. 32.

S. Cypr. l. 4. epist. 9.

Digitized by Google

cœlorum? Aut excommunicati non sint hæretici etiam in sæculo altero, iuxta illud Matth. 16. *Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis:*

Hæretici excommunicati etiã in altero sæculo.

§. 2. Quò moueri nos oporteat ad assentiendũ mysteriis a Deo reuelatis, frustra quæri videtur, substante hypothesi, quòd sint à Deo reuelata. Quis audeat ab eius authoritate quærere aliam, vi cuius assentiatur? Nonne si hoc faceret, grauissimam ipsi iniuriam irrogaret, insinuans digniorem esse hanc aliã, & ad faciendam rei fidem de qua agitur, efficaciorem? Iniuria certè se affectum crederet inter homines Cato, si quis asseueratione eius minimè contentus expectaret aut quæreret aliud quoddam testimonium, quo ad credendum impelleretur. Ita est planè, inconsultissimus sit oportet atque impius, qui affirmanti Deo vel omninò non credit, vel minùs quàm assertori alteri. Sed enim, quod insipientiæ genus etiam prodigiosissimæ in mundi huius officina non reperias? Omninò tales quidam circumferuntur, tàm affixi iudicio proprio aut sensibus, vt licet ex miraculis visu vsurpatis, vel auditu tanquam ex diuinis testimoniis satis intelligant, verum esse quod dicitur, Deúmque ipsum habere assertorem; itaque exstimulentur ad assentiendũ, vt difficile omninò iis sit contra stimulum calcitrare; posteà tamen conuertentes sese ad sensum vel iudicium, illúdque interrogantes, assensum retractent, si mysterium ante creditum

Digitized by Google

ditum sit ei contrariũ; vel si consentaneũ, magis tamen mysterio credant vi domestici sui, quàm diuini testimonij; idque inde proficiscitur, quòd licet mysteriũ in attestãte Deo euidens fiat per miraculum; in se tamen est & manet obscurum, ex consequenti non perfectè comincitur intellectus: & quia non conuincitur, inflecti & trahi absolutè potest à libera voluntate in assensum contrarium. Non ita vir prudens desipiet, sed vbi dictum seu reuelatum aliquid à Deo intelliget, vel ex verbo eius scripto aut tradito legitimèque exposito (est autem expositio legitima, quam Catholica recipit Ecclesia, quam extra erroris periculum constitutam liquet ex præcedenti §.) fidem illi habebit, vel solùm, vel præcipuè ob veritatis illius diuinæ summam prorsus authoritatem; & discet in eiusmodi rebus sẽsus iudiciique proprij definitionẽ nõ modò nõ accersere, sed etiã aspernari. Nã nisi Christus in materia fidei prioris illius sententiam, hoc est, sensus reprobaret, hac censura Thomam non perstrinxisset: *Quia vidisti me, Thoma, credidisti; beati qui non viderunt & crediderunt.* Est sanè visus sensuum nobilissimus, iuxta ac fidelissimus; atque hinc illud:

Expositio legitima qua.

Ioan. 20.

Horatius in Arte ad Pisones.

Segniùs irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Cernis interim Lector, quàm velit nostræ hîc salutis author, non haberi eius rationem; ex Optica autem disces, animæ esse facultatem præstigiis, seu fallaciis sexcentis obnoxiam, immer

immersam materiæ, de obiectis tantùm corporeis iudicare. De fide autem notum est, quòd assensum requirat firmissimum, & circa obiectum minimè fallax versetur réique immateriales; de quibus ferre sententiam minus ad sensum pertinet, quàm de sono ad eundem visum, aut de colore ad auditum: quia inte sensum & obiectum immateriale minor est proportio, quàm inter visum & sonum, vel inter colorem & auditum. De ratione naturali & iudicio proprio idem dictũ puta: magis illam superat obiectum fidei immateriale, supernaturale, diuinum, quàm radij solis obtutum noctuæ. Si ergo cauendum est noctuæ, ne præsumat controuersas de radiis illis quæstiones discutere, est sanè cur nouerit humana ratio magis adhuc interdictum sibi diuinorum mysteriorum non sententiam modò, sed etiam perscrutationem, Prou. 25. *Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* Admiratione plena sunt, quæ fide creduntur, qua contrà carent quæ demonstratione seu humana ratione comprehenduntur. *Sciendum nobis est*, inquit S. Gregorius, *quòd diuina operatio si ratione comprehenditur, non est admirabilis: nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.* S. Gregor. hom. 26. in Euang.

Obscura item in se sunt, quæ fide credimus, quatenus fide credimus: quæ causa est, cur fidem appellent diuinæ literæ *Speculum in ænigmate, argumentum non apparentium, lucernam lucentem in caliginoso loco:* 1. Cor. 13. 2. Pet. 1.

euiden

euidentia contrà, quæ ratione aſſequimur. Nihil vltrà require, vt cõſtet contemnendam, & arcendam procul huiuſmodi rationem, quoties ferendum eſt de fidei rebus iudicium, ſic ſaltem vt caueamus ita nobiſcum loqui: Non ſufficit mihi diuina authoritas, volo inſuper accedat ratio, ſine qua ſtat mihi non credere; illa etiam permoueri proximè & immediatè volo ad credendum. Ita loqui nefas eſt, ad ſummum conceditur præuia vti ratione, quò meliùs intelligamus id quo de agitur, quódque credendum proponitur, eſſe à Deo reuelatum: cæterùm aſſenſus ipſe aliciendus eſt vi ſolius diuinæ reuelationis cognitæ, vt ſit aſſenſus fidei. Hoc quia non obſeruarunt Hereſiarchæ; ſed magis ad ſententiam, rationémque propriam retulerunt controuerſias de fide & interpretatione Scripturarum, fluctuarunt vbique miſerrimè, ſolidum nihil inuenientes, in quo pedem figerent, ac requieſcerent. Nempè mens noſtra humanitus in dies horáſque ſingulas noua deprehendit, experitur & conſiderat; vetera penſiculatiùs librat, & inter ſe cõparat; aut nouos affectus induit, quorũ omniũ in mutandis ſententiis vis eſt maxima. Hinc paræmia illa δευτέρων ἀμεινόνων, id eſt, poſterioribus melioribus, qua ſignificatur prioris conſilij erratum poſteriore conſilio corrigi. Hinc tanta eiuſmodi Pſeudoprophetarum in dogmatibus ſuis inconſtantia, & editarum à ſe fidei confeſſionum diſparitas, & animi fluctuantis triſtitia

Aſſenſus fidei quis.

Pſeudoprophetarum inconſtantia vnde.

atque

atque perplexitas, quam dissimulare ne in scriptis quidem suis valuerunt. Nam Lutheri verba in symposiacis sunt : *In animum inducere non possum quæ doceo.* & Zuinglij l. de vera & falsa Relig. *nondum satis liquet, quid sibi velit, Hoc est corpus meum.* Et Carlostadij in epist. ad Lutherum : *Nihil à me editum est de Eucharistiæ sacramento, nisi per modum disputationis.* Et Melāchthonis in epist. ad Io. Barthol. *Optarem, excidissent mihi digiti omnes, cùm primùm illos admouui scribendis tractatibus.* Spondet tandem Caluinus in admon. ad VVestph. *retractaturum se quæ scripsit omnia, si Melāchthoni videretur.* Quā vacillabat in dogmatibus suis, qui ea pendere volebat ab hominis vnius arbitrio.

Si ita est, dicat aliquis, si tam incerta est obscuris in rebus quales sunt fidei, humana ratio siue iudicium, incertum igitur erit iudicium Ecclesiæ, siue sit de Scripturis, siue de interpretatione Scripturarum, cùm similiter sit humanum. Negatur consequentia, quia, vt suprà vidimus, illa in eiusmodi iudiciis infallibiliter à Spiritu sancto dirigitur, ob idq; euadit certissima fidei regula, qua se firmabat S. Hieronymus adhuc iuuenis, sicut in eius vita legimus, cùm à Meletio, Paulino, Vitale viris Antiochenis, & Arianorum vexillariis interrogaretur, quid sentiret de diuinis hypostasibus, essēntne tres an vnica? Respondit, inquam, *Credere se id omne, quod sancta credit Romana Ecclesia extra quam sciret salutem nemini repositam.* Idem faciamus omnes, si

Marianus in vita S. Hieron.

tuti quietique esse volumus, iudicio eius nostrum humiliter conformemus, credamus quod illa credit; damnemus & reiiciamus, quod reiicit; per eam loqui non dubitemus primam illam summámque veritatem: eò sanè spectant verba illa aurea ad Apostolos mẽbra eius primaria: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit.* Illa similiter: *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Et rursus: *Nos ex Deo sumus. Qui nouit Deum, audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & Spiritum erroris.*

Luc. 10. Act. 15. 1. Ioan. 4.

Modus credendi quis.

§. 3. Ad verum credendi modum iam se nostra conuertat oratio. In primis non expedit præproperè credere. Ait enim Scriptura, Eccles. 19. *Qui citò credit, lenis est corde*; ac si enucleatiùs diceret: Quam facilè admittit quod dicitur, tam facilè remittit, vbi primùm grauior aliqua difficultas, siue argumentum pro parte contraria suboritur. Puerorum est hac leuitate laborare, de quorum ingenio versatili Horatius: Iram

Horat. in Arte.

Colligit ac ponit temerè, & mutatur in horas.

Citò abscedit color, quem lana diu, penitusque non imbiberit: citò ruunt accelerata ædificia; citò recrudescit vulnus, quod lentè non curat Medicus; parum durant fructus præcoces, nec diù viuere possunt fœtus abortiui, quos nempe sat diu non gestauit maternus vterus. His de causis interdicit Ecclesia, ne prius infidelis quispiam, idémque adultus regenerationis aquam percipiat, quàm edoctus

ctus sit diligenter fidei rudimenta. Documẽtum alterum, idémque reciprocum est, ne iusto tardiùs fidelem te præbeas, & quod credendum est credas, ni velis audire cum similibus: *O stulti & tardi corde ad credendum.* Tardè credere dicitur, cui cum res fidei satis sint factæ euidenter credibiles, seu dignæ quæ credantur, à Deo reuelatæ, cunctatur tamen credere. Quod enim ius habet sufficienter instructus vltrà differendi? quò spectat affectata & superuacaneâ ista tergiuersatio, nisi vt duræ ceruicis, & à veritate abhorrentis sit indicium? *Eum qui certus est*, inquit iuris regula, *vltra certiorari nihil necesse est.* Rectè, sed quis dicendus est sufficienter instructus? Qui dogma, de quo agitur, videt oculis propriis confirmari veris miraculis, aut confitmatum fuisse discit à testibus irrefragabilibus, aut ab Ecclesia Catholica audit fuisse à Deo reuelatum, seu contineri in verbo quod ipsa verum Dei verbum docet esse. Nam cùm miracula certissima, quæ patrauit, mirabilis eiusdem propagatio, conseruatio, fortitudo in aduersis, in disciplina sanctitas, & quamplurima alia veram Dei Ecclesiam esse ostendunt, diuino eius afflatam Spiritu, in singulari eius protectione constitutam, dignissima sanè est, cui omninò credatur, dicenti; hoc verbum est verbum Dei, & consequenter diuina fide credendum quicquid in eo asseritur. A tali magistra edoctus, sufficienter edoctus est. Cæterùm vt dicatur ipsa Ecclesia loqui, sufficit, Luc. 24.

si aliquis eius Prælatus aut Sacerdos legitimè missus tam sancte viuat, vel tam clare ostendat decreta sacrorum Conciliorum, vt moraliter certum sit, ipsum non mentiri, cùm se proferre dicit doctrinam Ecclesiæ. Etsi autem Ecclesiæ loquentis infallibilitas sit vnus de fidei articulis, quatenus verbo Dei continetur: Ipsa tamen vi miraculorum quæ fecit, & aliorum quæ proximè commemoraui, dignissima euadit, quæ credatur verè à Deo dirigi, certissimèque proponere ac discernere illud Dei verbum & res ab eo reuelatas.

Miracula Ecclesiæ quid conferant.

Est sanè id verissimum, dicat aliquis, si vera sint prodigia seu miracula, quibus illustratur & constabilitur Ecclesia: sed multa video eius dogmata non aliis, quàm falsis aut suspectis confirmata; vtpotè non partatis ab ipsomet Christo vel Apostolis, cum quibus cessauit in Ecclesia, & interiit vera virtus miraculorum. Non te contingat ita loqui, si fidelis es: nouatori hæc verba relinque, erubescenti nullum in infœlici secta sua editum hactenus signum, ob idque nostra multiplicia nobis inuidenti, & studenti eleuare. Quæ si falsa sunt, imposuerunt ergo nobis tot sancti Patres, tot historici omni exceptione maiores: quibus nolle credere, Plutarcho autem, Tito Liuio, Suetonio & profanis aliis fidem habere, quàm iniquum est ac præposterum? Quid habuerunt signa Apostolica, quod non inueniatur in posterioribus? Astruebat illorum veritatem luculenta experientia; quia palàm

Nulla apud Sectarios.

palàm docebat verè ægrotasse, cæcutiuisse, mortuos iacuisse, quos Christus & Apostoli vocabant ad prosperam valetudinem, ad vsum oculorum, ad iteratam lucis huius vsuram; Cur non etiam ista vera credis, quibus semper fauerunt probationes & argumenta similia? Quis tu es? & vnde venis, vt te confidas temeraria & impudenti inficiatione permouere posse orbem totum Christianum ad conficta iudicanda, quæ vera, infucata, solida esse persuasum semper habuit tot seculorum antiquitas? quæ item pro oculatis testibus nacta sunt integras amplissimásque ciuitates? Quæ Scriptura diuina te docuit interiisse cum Apostolis virtutem miraculorum? Omninò nulla: Cur ergò affirmas, tu inquam, Traditionum osor, nihil volens in materia fidei non scriptum recipere? Nulla autem fieri iam miracula in fidei confirmationem, ad eiusmodi materiam pertinet. Vide quantum à tuis illa S. Augustini verba dissentiant, lib. 22. Ciuit. c. 8. *Nunc etiam fiunt miracula, siue per Sacramenta eius, siue per orationes vel memorias Sanctorum eius.* Benè est, quod nec citò credas, nec serò; præterea tamen dabis operam, vt nihil hæsitans id facias; quia diuina authoritas iure suo non postulat solùm tempestiuè vt credas quod reuelauit, sed etiam vt intrepidè, firmiter, confidenter, quando satis tibi constat ex propositione Ecclesiæ, id fuisse ab eo reuelatum. Ità fit, vt in fidem peccet, non solùm qui assensum

Nec citò nec serò credendum.

habet fidei assensui contrarium ; sed qui in assensu fidei voluntariè dubitat, aut qui præ dubio assensum illum seu actum cohibet, cum deberet elicere. Quare quantumlibet id quod scitur Deus reuelasse, sit præter rationem naturalem, eiusque captu superius ; nihil id te perturbet, qui iam didicisti, non esse eiusmodi rationis, sicut nec sensus de fidei mysteriis iudicare ; quem rursus non latet quod de
1.Ioan.3. Deo scribit Euangelista : *Deus maior est corde nostro* ; id est, plura scit & videt, quàm possit eadem humana ratio cogitationibus suis assequi. Sufficiat tibi non esse mysteria illa fidei contra rationem, vt verè non sunt, cùm rationes ad ea illustranda vbique ferè proferamus. Et sanè quidquid mihi protuleris, & dixeris repugnare, de ordine erit rerum naturalium, supra quarum conditionem cum diuinæ sint & supernaturales, nullo modo has decet illarum mensuræ subiicere, seu ab illis ad istas argumentari, & quod illis inconcessum, istis quoque esse credere. Poterat Deus, si voluisset, arcana omnia nobis ostensa in media luce collocare ; sed meritò noluit, ne singularem nobis occasionem adimeret colendi valde ipsum, & benè merendi, quorum vtrumque facimus, cum obscura eius dicta vt indubitata nihilominus recipimus. Quare id deinceps magisque faciamus, eò firmiùs recipiantur à nobis quæ reuelauit, quò videntur incredibiliora. Imitetur amicos veros, & bruta generosa. Illi in

aduer

aduersis produnt se maximè, pergunt adhærere amicis & opitulari, sibi gratulantur insignem quamcúmque ansam benevolentiæ in eos suæ aduersis rebus comprobandæ. Hæc verò exultant, & iras viréſque colligunt, quãdo committi se vident cum violentissimis hostibus, quibus superatis constet, quàm sint fortia. Si tamen quid dubitationis inuito tibi obreperet; non idcircò te credas infidelem, nec animum despondeas. Talia non nocent, sed amplioris meriti materia sunt repugnantibus, & ad suggestionem vetetnosi hostis non aduertentibus. Nunquam tibi dicere contingat: *Huic quidem articulo assentior; illum autem nec admitto nec respuo, sed sibi relinquo.* Nó ita loquitur, qui totus est Christianus, totus Catholicus, nouítque reum illum fieri omniũ abnegatorum, qui ad omnes fidem suam non extenderit. Nec mirum; vna enim est veritas siue authoritas, quæ credi iubet vnos & alios, proinde vel recipiendi sunt omnes illius gratia, vel omninò nullus. Irrogatur eidem veritati iniuria sanè grauis, quando quoad aliquid in suspicionem adducitur, & indigna fide iudicatur.

Amici veri officium.

Brutorum propriae.

Sed neque sufficit in genere vera esse credere, quæ Fides docet. Sunt ex his nonnulla, quæ in specie seu explicitè intelligas oportet, ac vera esse tibi persuadeas (eoque magis, quo cæteros amplius ingenio, iudicio, vel authoritate antecellis) tum quia aliàs nulla esset te inter & paganos differentia, quorum nullus

Fides in genere quemodò recipienda.

non fatetur in genere, vera esse quæcumque Deus pronuntiat; tum quia vniuersalia parum mouent, ad colendum Deum, nec magna sentitur difficultas, vbi ad singularia non descenditur. Cùm ergo probari nos, & mereri velit Deus laborem superando, qui circa credenda occurrit; vult simul distinctè aliqua sciri à nobis & credi, præcipuos videlicet fidei articulos, qui continentur in Symbolo fidei, & solennizantur in Ecclesia, iuxta receptam S.Th. doctrinam, 2.2. q.2. a.6. & 7. Alij sunt, quorum notitia peculiariter Episcopis & Parochis incumbit, docendi populi prouinciam sustinentibus. Tales voco necessitatem meritúmque bonorum operum, liberum arbitrium, septenarium numerum Sacramẽtorum, vim eorundem productiuam gratiæ, velut Dei organum morale aut physicum, veram & realem Christi præsentiam in Eucharistia, inuocationem Sanctorum, &c.

Episcopi & Parochi necessariò sciẽda.

Fidei formula Deo proponenda.

§. 4. Forma verborum, sub qua elici obiter & commodè potest actus fidei saltem in genere, ista est: *Omnipotens & æterne Deus*, ego N: *firma fide credo & credere cupio tanquam certissimum, quidquid sponsæ tuæ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ matri nostræ reuelasti, & à nobis credi voluisti; nec vnquam ab eius salutari doctrina te adiuuante recedam; contraria autem omnia veluti falsa tota mente abominor, damno, atque reiicio.* Eam tibi facito familiarem, & quotidie mane vel alio tempore vsurpare memento. Si quid dubietatis subrepat circa

Digitized by Google

ca peculiarem quendam articulum, v. g. circa realem Christi præsentiam in Eucharistia legitimè consecrata (quo modo apud Catholicos consecratur, non apud sacramentarios) fidei actum illius proprium constanter elicito, dicens ore & corde, hanc te præsentiam omninò credere, & velle credere. Sique in tempora incideris infecta hæresibus, cuiusmodi est nostrum hoc infœliciſſimum, & te morti vicinum senseris; lege præsentibus aliis, vel iussu tuo quispiam, Catholicæ fidei professionē; & habeto ratam. Sic robur tuæ intendes fidei; sicut & S. Blandina, quæ Lugduni, teste Eusebio, quantò acerbioribus vrgebatur suppliciis, vt Christianam se esse abnueret, tantò magis corde credebat in Christum, & ore clamabat: *Christiana sum, Christiana sum:* cūque talia proferret, nouas sibi ad tolerantiam vires sentiebat, & dicebat accedere. Erit præterea hoc apud astantes optimi odoris & exempli præsertim, si adiicias indictum te velle, si fortè posteà minus tibi præsens in verbum aliquod proruperis fidei huic contrarium. Nec eadem erit ratio, quæ eius, qui antè matrimonium protestatur se per nulla verba velle ex animo contrahere; posteà autem absolutè per verba consueta contrahit. Hic enim contractus matrimonium verum esse creditur, quia protestatio illa contraria est facto protestantis non oppressi morbo, sed ratione vtentis plenè ac liberè, ob idque inefficax, nec quidquam operatur, vt notat Nauar. c. 22. Enchir. n. 28.

S. Blandina fides & constantia.

Euseb. l. 5. c. 1.

§.5. Fidem profiteri dicitur non ille ſolùm, qui palàm dicit, *Chriſtianus ſum*, (quamquam non abnuerim, nobiliſſimam hanc eſſe confeſſionis materiam) ſed etiam qui aſſerit aliquid, & propugnat ad doctrinam pertinens Chriſtianæ, & Catholicæ Eccleſiæ Euangelica conſilia, & virtutes omnes commendantis, vt docet S. Thom. 2. 2. q. 13. a. 1. 2. & 3. In hac fidei profeſſione præbete fortiſſimum, ingenuè palamque illam tuere, quoties id exiget Dei gloria; vt quando te interrogabit non aliquis de triuio, ſed magiſtratus; quamnam profiteare, cùm in ſeculo tot videas, etiam inter expedita aduerſum ſe tormenta pro patria, pro amicis, pro dominis ſuis temporalibus ſtare fortiſſimè, ſpretis minis atque ſuppliciis, ſe eorum vocare ſeruos, tueri cauſam, iuſtamque eſſe dicere. Vnius verba ſunt:

In principes fidelitas.

Virg. lib. 1. Æneid.

Cuncta equidem tibi Rex fuerint quacumque fatebor,
Vera; etenim neque me Argolica de gente negabo,
Hoc primum.

Sic Principes ſuos valdè ſe putant colere; viciſſim autem reos ſe agnoſcunt perfidiæ, morti obnoxios, de iis peſſimè meritos, ſi ſecus fecerint, ſi eorum famam ſuſtinuerint, damni alicuius metu, lacerari. Erubeſce in Chriſti cauſa minùs eſſe generoſus. Imitare latronis illius beati conſtantiam, qui palàm tuendum ſuſcepit illum aduerſum latronis alterius voces ſacrilegas, dicens: *Neque tu times Deum, qui*

Pro Chriſto quàm debeamus.

in eadem damnatione es? Et nos quidem digna factis recipimus; hic autem nihil mali fecit. Intelligis, puto, tibi Christum multò magis dominari, quàm te creaturis inferioribus: hæ autem adeò tuæ sunt, vt dicta sit lex omnibus seruiẽdi tibi, cùm postulat necessitas, (esto futurum sit, vt seruiendo destruantur & intereant) & hanc sui destructionem in tua relatam commoda sibi debeant gratulari, cum sic finem assequantur, propter quem esse acceperunt. Hinc ratiocinare, quid te oporteat pro Deo tuo, Deique lege facere. Nunquam detrecta illius causa caput tuum obiicere quibuscunque periculis; imò eo nomine crede te beatum. Eandem fidem orthodoxam fortiter profitere, quando id flagitabit proximorum tuorum salus spiritualis, qui te illam non profitente, à te negatam fuisse præsumpturi sunt, & exemplo tuo abnegaturi; vel ad eam non conuertendi, qui aliàs ei verisimiliter subscriberent. Potes, si vis, corporali vitæ proximi præferre tuam, & in discrimen non adducere, ne ipse suæ iacturam faciat; Sed alia omninò est ratio, si corporalem tuam cum illius spirituali conferas. A te exigit charitas bene ordinata, tuam vt exponere non subterfugias; seu confitendo fidem, seu aliter, ne illum æterna mors absorbeat, aliàs verisimiliter absorptura. Hoc sensu scriptum est, 1. Ioan. 3. *Ipse pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Habuit ordinis huius rationem magnam S. Cypri

S.Cyprianus. Conſiderauit quantæ eſſet apud omnes authoritatis, quantum poſſet exitus eius in vtramque partem, quantùm animi Chriſtianis omnibus adderet, ſi ingenuè conſtantérque ſanctæ fidei præberet teſtimoniũ. Quot è contrà perturbaret, ſi ſecus faceret. Interroganti itaque Galerio Proconſuli: *Tune es Cyprianus?* intrepidè reſpondit: *Ego ſum.* Iubenti autem vt eiurato Chriſto, idolis incenſum adoleret, adiecit, *Non facio.* Monenti denique vt magis ſibi caueret, séque imminenti aliàs periculo eriperet, dixit: *Fac quod tibi conſtitutum eſt, in re tam iuſta nulla eſt conſultatio.* Sic tortori eſt traditus, cui poſtquam numerari rogaſſet ab amicis viginti quinque nummos aureos, expoſita ceruice adeptus eſt glorioſi coronam martyrij, & nutantes mirificè confirmauit.

Pontius in vita S. Cyprian.

S. Cypriani ingens conſtantia.

Eſt & caſus tertius, in quo vnum aut plures, aut omnes fidei articulos publicè aut ſaltem duobus tribuſve teſtibus oportet profiteri; quando dicta lex eſt, vt non antè recipiantur ad ſpiritualem communionem fidelium, qui Eccleſiæ dant nomen, quàm id fecerint. Obſeruari id ſolet circa inſignes quoſque & manifeſtos hæreticos, aut alterius generis infideles. Quo in negotio excelluit quondam Victorinus Romanus Orator, de quo S. Auguſtinus: *Ait Simpliciano, eamus in Eccleſiam, Chriſtianus fieri volo.* Et infra: *Vt ventum eſt ad horam profitendæ fidei, quæ verbis certis conceptis, retent ſque memoriter de loco eminentiore in conſpectu populi fidelis*

S.Aug.l.8. Conf.c.2.

Digitized by Google

delis Romæ reddi solet ab eis, qui accesserunt ad gratiam tuam, oblatum esse dicebat Victorino a presbyteris vt secretius redderet, sicut nonnullis qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat. Illum autem maluisse salutem suam in conspectu Sanctæ multitudinis profiteri. Et rursus: *Pronunciauit ille fidē præclara fiducia.* Quantus autem vir fuerit iste Victorinus, exponit ibidem, dicens: *Victorinus quātus vir.*

Habet magnam laudem gratia tua confitendum tibi, quemadmodum ille doctissimus senex, & omniū liberalium doctrinarū peritissimus; quique Philosophorum tam multa legerat, & diiudicauerat, & dilucidauerat, Doctor tot nobilium Senatorum, qui etiam ob insigne præclari magisterij, quod cives huius mundi eximium putant, statuam in foro Romano meruerat accipere. Iam si in recensitis casibus necesse est palàm fidem asserere, & non erubescere Christū, multò magis interdictum supponitur, ne illam abnegemus, nisi vicissim velimus ab eodem coram patre abnegari. Magna impietas est eiusmodi abnegatio (quam tamen non curant sectarij, blandientes sibi de certissima eius remissione apud Deum, à quo se prædestinatos præsumunt, & indubiè credunt) magna planè, propter quam *egressus foras Petrus flenit amarè*; & acerrimè quondam est disputatum, essentne qui ita deliquerant, ad pœnitentiam, Ecclesiæque consortium admittendi. Vicit, fateor, sententia, quæ dicit recipiendos; ostenderunt tamen argumenta contrariæ, nec pauca, nec leuia, culpæ huius magnitudinem: Quam librantes pondere suo

Matth. 10.

Luc. 22.

sancti

ſancti Martyres in ſtatera ſani iudicij, ſteterunt in magna conſtantia aduerſus eos; qui ſe
2.Mach.6. anguſtiauerunt. Inter alios comedere noluit ſuillas carnes Eleazarus nonagenarius, mortem elegit, ne præuaricaretur. Et S. Polycarpus
S. Polycarpi fortitudo. Smirnenſis Antiſtes, irriſis tyranni minis ac
Euſeb.l.4.c. 14. ſuppliciis, ait: *Beſtias accerſe, aut aliud quod voles. Rata nobis ſtat ſententia, longéque ab eo abſumus, vt aliquando mutato conſilio meliorum nos pœniteat, quod deteriora ſequamur.* Sed quid, ſi grauia inſtent mihi tormenta, niſi fidem eiurauero? An non me excuſabit illorum metus apud Deum? Tibi reſpondetur: excuſationem habet, quod fit metu, modò metus ſit, qui etiam conſtantem & ſapientem virum permoueret; vt mors, mutilatio, exilium, carcer perpetuus, ſeruitus, amiſſio liberorum; ſi modò rurſus quod aduerſus legem committitur, non ſit ex ſe peccatum. Nam ſi eſt, omni malo pœnæ eſt grauius. Vndè vir conſtans & prudens, qui nouit ex duobus malis eligendum minus & fugiendum; nunquam vt iſtud effugiat, illo ſe polluet. Fortè etiam percuntabere, quid ſi non aliter peccem in fidem veram, quàm cõmunicando cum paganis & hæreticis in quibuſdam eorum ritibus? Ad hoc duo accipe. Primùm, hanc quoque eſſe fidei inficiationem, dicente Apoſtolo: *Confitentur ſe noſſe*
Tit.1. *Deum, factis autem negant:* quando eiuſmodi ritus inſtituti ſunt, & aſſumuntur in ſignum proteſtationemque contrariæ, vt ſi ordinariè, & ex profeſſo ad conciones accedas

Hæreti

Hæreticorum. Audi quid talibus dicat S. Chryſoſtomus: *Si verò dixerit tibi, nolo vt aſſiciat idola: ſed tantum auſculta, quomodò ille gentilis blaſphemat Chriſtũ, vt glorificet Deos: ſi auſcultaueris, auribus Chriſtum negaſti.* Vel ſi cum illis cœnam deguſtes, quam conficiunt ad æmulationem Dominicæ, vt indicat idem S. Doctor, cùm addit: *Si dixerit tibi, non manduca carnem dentibus tuis, tantùm finge te de immolato manducare. Si ſimulaueris, guſtu tuo Chriſtum negaſti.* Et infrà: *Si dixerit, nolo fingas te de immolato manducare; ſed tantùm tange idolum manu tua, aut tene thuribulum. Si tetigeris, aut tenueris, tactu tuo Chriſtum negaſti.* Si præterea nulla neceſſitate compulſus, ad illorum imitationem currente Quadrageſima carnes comedas. Si in ſepulturam tibi eligas illorum cœmiterium. Si veſtibus te amicias propriis prædicantium pſeudoeuangelicorum, vel qui in Turcia ſunt ſacrificulorum. Quoad veſtes cæteras, quæ non tam illorum fidem & religionem à noſtra, quàm gentem à gente ſeparant; non eſt quidem illarum vſus fidei abnegatio: prohibetur nihilominus in orbe Chriſtiano propter ſcandalum (niſi per iocum vel deriſum obiter aſſumantur, vt in ſcenis publicis.) In Turcia autem non interdicerentur, vbi reipſa Chriſtianos audio incedere vulgò in Turcico habitu, dempto Turbante ſeu turbinato pileo, & ad id quadantenus cogi, nec eo nomine à Patriarchis ſuis cenſuram vllam pati. Alterum eſt, hanc peregrinorum

S. Chryſoſt. hom. 25. in Matth.

Chriſtus pluribus negatur modis.

morum

morum vſurpationem, quę tacitam vel expreſſam continent fidei inficiationem, ab ignauia & immodico temporalium facultatum amore vulgò deſcendere. De quo argumento loquẽtem audire ſufficit S.Cyprianum: *Diſſimulanda, fratres, veritas non eſt, nec vulneris noſtri materia, & cauſa reticenda. Decepit multos patrimonij ſui amor cecus, nec ad recedendum* (ab infidelibus) *parati aut expediti eſſe potuerunt, quos facultates ſuæ velut compedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus vincula, illæ catenæ, quibus & virtus retardata eſt, & fides preſſa, & mens victa, & anima præluſa, vt ſerpenti terram ſecundum Dei ſententiam deuorantis præda & cibus fierent, qui terrenis cupiditatibus inhærerent.* Nempè qui immodicè res ſuas amant, timent diſſimilitudine morum aut alter alterius profeſſionis homines ſe potentiores offendere, ne ſi offendant, detrimentum aliquod ab iis in fortunis ſuis accipiant; ſe iis proindè in eo etiam quod non licet, accommodant. Taceo, quod ſicut Cœlius ille qui apud Martialem l.7. Epigr.33. mentiebatur podagram, reipſa tandem hoc morbo correptus eſt, & fingere deſiit: Ita iuſto Dei iudicio ſæpè contingit, vt qui falſam religionem ſimulant, ſenſim ei aſſuefcant, reipſaque adhæreant.

S.Cyp.lib. de Lapſis.

De præſcriptis Prudentię circa Spem.

CAPVT VI.

§.1. *Spes*

§. 1. *Spes quid sit; & quam exigat à nobis cooperationem.*
2. *Quod fundamentum Spei supponendum.*
3. *Quo potissimum tempore sperare conueniat.*
4. *Formula verborum ad Spei actum accommodata.*
5. *Quomodò dimicandum aduersus pusillanimitatem & desperationem.*
6. *De Spe concipienda in priuatis & communibus negotiis, vel periculis.*

§. 1. SICVT præcedenti capite de supernaturali Fide dicere studuimus, ita hoc loco de Spe, non quauis; sed supernaturali, disputare aggredimur; nobilissima enim cùm sit, inprimísque necessaria, digna videri debet, quæ audito hoc nomine simpliciter intelligatur. Hominem imbecillum, morti expositum, ex materia concretum, brutarum animantium in hac vita socium, omnibus miseriæ telis expositum, de terra sumptum, cuius pondere prohibetur alta petere, sponte autem ad infima ruit loca: talem, inquam, hominem in cœlum euehi, in cœlo habitare, summóque bono seu Deo ibidem beatissimè perfrui, res est omni virtute naturali superior, prorsúsque admirabilis. Vnde magnis duobus Dei donis indigemus; quorum altero id credamus posse fieri; altero tantum bonum expectemus. Illud Fides appellatur, istud verò Spes dicitur. Illud in intellectu, istud est in voluntate, semperque cum gaudio aliquo

Magna dona duo à Deo nobis expetenda.

coniungitur, eò quòd voluntas ſperans expectánſque bonũ arduum abſens, id quadantenus habere præſens, & poſſidere incipit, vt docet Ariſtoteles lib. 1. Rhet. cap. 11. & Sect. 30. Problem. 6. gaudij autem obiectum eſt bonum præſens. Illius obiectum eſt Deus, vt verus & cognoſcibilis, tanquam gratiæ principium; huius verò idem Deus, vt bonus nobis, ſeu ſummum bonum noſtrum à nobis poſſidendum. Sed an ſufficit ad Spem tanti boni concipiendam, eius naturam intelligere? Nullo modo, ſicut nec ad percipiendum ex agricultura fructum ſatis eſt, quæ & qualis ea ſit ars didiciſſe. Cooperationem & praxim requirit artis huius cognitio, idem de ſpe dictum puta. Volentem meritò ſperare propoſitam à Deo æternam fœlicitatem, oportet mediis illis admouere manum, per quæ voluit ad illam perueniri, aliàs inanis & fallax erit Spes noſtra. Sperari quædam ſcio iuxta communem loquendi modum, quæ vt eueniant, nihil à nobis poſtulant, verbi gratia, horam fœlicem, craſtinam cœli ſerenitatem, quo ſenſu ſcripſit quidam:

Gaudij obiectum.

Horat. l. 2. Epiſt. 4.

Grata ſuperueniet quæ non ſperabitur, hora.

Verùm huius generis nequaquam eſt Theologica Spes, de qua iam diſſerimus; ſed vt ſit efficax, poſtulat vt adulti omnes de ſuo multum conferant, connitantur, & ſtrenuè cooperentur. *Regnum cælorum vim patitur*, inquit diuina Sapientia, *& violenti rapiunt illud.* & Apoſtolus, *non coronabitur, niſi qui legitimè*

Matth. 11.

2. Tim. 2.

gitimè certauerit. Adeò certè nonnulla est cooperatio, quæ vi comparatur, & violentiæ, & legitimo certamini; vt contrà omninò grauis sit, & valdè seria. Ridetur alibi impiorum Spes & indisciplinatorum, qui videlicet eiusmodi cooperationis nullam gerentes curam, nec ea facientes quæ præscribit Deus omnibus ad beatitudinem aspirantibus, audent nihilominus sibi eam polliceri. Sap. 3. *Sapientiam & disciplinam qui abiicit, infelix est, & vacua est spes illorum.* Et cap. 5. *Spes impij tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur.* Benè itaque operemur, vt benè speremus, consilio vtentes Psalmographi: *Fac bonitatem; & sperа in Domino, & ipse faciet.* Vt item non rideant nos Ethnici, nullis tantis immersi tenebris, vt non intelligerent, indignum esse ignauos & otiosos magnum aliquid à Deo expectare. Recitabo verba M. Catonis apud Salustium: *Cunctamini alius alium expectantes, videlicet diis immortalibus confisi, qui Rempublicam in maximis sæpè periculis seruauerunt. At enim non votis muliebribus illorum auxilia parantur; vigilando, agendo, benè consulendo prosperè cuncta cedunt. Vbi te socordiæ atque ignauiæ tradideris, nequaquam Deos implores.* Posset Deus desidiosis nobis sua si vellet conferre beneficia; sed aliud iniuit consilium, ne videretur vitio patrocinari, ne gloriæ suæ detraheret fucorúmque ignauiũ Rex diceretur, ne omninò gratis data æterna fœlicitas minus esset

Psal. 36.

In Coniur. Catil.

honorifica nobis & iucunda. Exiguum eſt quod in eius adeptionem conferimus, illud nihilominus quantuſũcumque non vult prætermitti. Nam ſimiliter ad reficienda quinque hominum millia, quàm parum erant piſciculi duo, & panes quinque tam parui, vt à puero portarentur? Eos tamen non neglexit, ſed accepit & impendit. Ex his conſtare poteſt ſtultiſſima & intolerabili præſumptione laborare ſectarios, qui ſibi blandientes, vitámque æternam promittentes, totum onus virtutum bonorum operum, obſeruationis legis Chriſto relinquunt. Ne quidem de Baptiſmo Caluiniſtæ valdè ſunt ſollicíti, quæ nihilominus omnia ignorare nõ poſſunt eſſe neceſſaria ſalutis media ab eo inſtituta, cùm dicat Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Et Matth. 3. *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Et cap. 25. *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum: eſurui enim, & nõ dediſtis mihi manducare.* Et cap. 19. *Si vis ad vitã ingredi ſerua mandata.* Et Luc. 13. *Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis.* Et Matth. 18. *Niſi efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Cautos & prudentes nos faciat infœlix eorũ imprudentia, conditiones in contractu ſalutis noſtræ à Chriſto appoſitas exactè obſeruemus, ſi eam meritò ſperare volumus. Non ambulemus ſolùm per viam diſciplinæ Chriſtianæ, curramus etiã & ita quidẽ vt non effugiat

Ioan. 6.

nos

nos brauium, sed illud comprehendamus.

§. 2. Spem omnem Fide aliqua veluti præiacto indigere fundamẽto, innuit satis B Paulus, Fidem vocans substantiam Spei: *Est autem Fides*, inquit, *sperandarum substantia rerum*, cuius autem nisi fundamenti est substare? Rationem addo, appetitus secundùm Aristotelem, I. 1. de Plantis cap. 1. non aliundè quàm ex sensu, seu apprehensione est: Cùm ergo Spei actus sit appetitus quidam & naturæ motus in bonum arduum adipiscendum, necessariò supponit illius apprehensionem siue notitiã, qua existimetur posse obtineri. Neque enim cuiquam persuaseris, inani vt labore se conficiat circa id, cuius adeptio creditur impossibilis. Hæc notitia boni ardui acquisibilis pars est Fidei. Ad Spem ergo disponit fides, vndè Augustinus: *Quid sperari potest, quod nõ creditur?* Et prout vera fuerit vel falsa Fides, perfecta vel imperfecta, diuina vel humana, ordinis supernaturalis vel naturalis, talem sibi annectit Spẽ, & post se relinquit. Quænã porrò sit vera, perfecta, diuina, supernaturalis Fides adeò decantata in sacris paginis, diximus præcedenti capite; videlicet non est superba & temeraria persuasio de certissima remissione propriorum peccatorum, déque diuina electione & beneuolentia, vt Nouantes somniant, cùm ex aduerso secundùm Scripturas: *Nemo sciat, vtrùm amore, an odio dignus sit; sed omnia in futurum seruentur incerta.* Et fidelibus vbique commendetur timor, Eccles. 5. *De*

Spes indiget fidei fundamento. Hebr. 11.

S. August. in Euch. c. 8.

Eccles. 9.

propitiato peccato nolis esse absque metu. Prou. 28. *Beatus homo qui semper est pauidus.* Et scribat S. Augustinus. *Nemo securus esse debet in hac vita, quæ tota tentatio nominatur, vt qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior.* Et rursus: *Nescientes quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non timeat?* Non, inquam, est eiusmodi stulta persuasio, sed donum illud Dei & lumen, quo illustratus homo firmiter assentitur mysteriis omnibus, quæ nobis Deus per Ecclesiam suam veram seu Catholicam credenda proposuit, siue scripta sint, siue non sint. Huius autem Fidei articulus vnus est, Propositam omnibus à Deo vitam æternam (*vult* quippè *omnes saluos fieri*, 1. Tim. 2. quantum ex se est) addito promisso certo & irreuocabili, ad illam peruenturos, qui illius adeptioni constanter incubuerint. Vnde Tit. 1. Fides vocatur *agnitio veritatis, quæ secundum pietatem est, in spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur.* Scio Nouantes, præter insanam illam persuasionem quam Fidem vocant iustificantem, ponere & profiteri fidem aliam diuinorum mysteriorū, dictam ab illis fidem historicam; sed hæc quoque apud illos inanis & humana est fides; inhabilis ad fulciendam Spem verè supernaturalem, quia per illam mysteria omnia reuelata non credunt, (per veram autem creduntur omnia) & quæ credunt, non credunt vi diuinæ authoritatis, sed priuatæ ac propriæ, ideóque humanæ; hoc est, credunt

Idem l. 10. Conf. c. 32.

lib. de corr. & grat. c. 23.

Fides quid.

vna

vna & non alia, quia illa apud se vera esse iudicant, hæc verò falsa; cùm tamen Deus per Ecclesiam suam quam audiri iubet, Matth. 18. & doctrinam promittit omnis veritatis, Io. 14. & 16. æquè omnia credenda proponat. Eos proindè si viueret S. Augustinus, indubiè reponeret in album hæreticorum; scribit enim q. 11. in Matth. *Qui falsa de Deo credit, vel de aliqua parte doctrinæ, quæ ad Fidei pertinet ædificationem, hæreticus est, & foris animo, quamuis intus esse videatur.* Vis adhuc probem, falsam Spem esse Nouantium? Spes vera est rerum, quæ aliter possunt fieri ac sæpè fiunt, atque hinc illa Ciceronis exclamatio: *O fallacem hominum Spem, & inanes nostras contentiones, quæ sæpè in spatio franguntur, quàm portum conspicere potuerint.* Nouantium autem Spes nullam admittit incertitudinem, nullam dubietatē, nullum à salute excidendi metum. Ex parte Dei nulla est metuendi occasio, cū fidelissimus sit in omnibus viis suis; verùm ex parte nostra semper est aliqua, sæpè maxima; quia rarò collaboramus gratiæ eius sicut oportet; Et vt fortè collaboremus; hoc tamen ipsum latere nos, clarissimè testatur Iob, dicens: *Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me; si innocentem ostendero, prauum comprobabit, etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.* Et quod magis mirere, testatur Caluinus ipse Principiorum suorum non satis memor, nisi me fallunt hæc eius verba: *Tot obruitur hallucinationum formis*

Spes est rerum quæ aliter fieri possunt. Cicero l. 3. de Orat.

Iob. 9.

Caluin. in Inſt. cap. 2. n. 44.

noſtra ratio, tot erroribus eſt obnoxia, in tot impedimenta impingit, tot anguſtiis irretitur, vt plurimùm à certa directione abſit. Si vt agnoſcit, tàm impedita, intricata, tenebricoſa, errori obiecta eſt humana ratio, vt ſæpè hallucinetur etiam circa minima; quantò magis quando ferendum erit iudicium, vtrùm voluntas Deo ſatis collaboret?

Spe maximè opus ſub exitũ vitæ.

§. 3. Sub vitæ exitum ſi vnquam aliàs, vtendum tibi eſt Spei præſidio; quia ſicut filiis Iſrael tunc maximè exagitauit Pharao, quando ex Ægypto in Paleſtinam commigrarunt; ita planè calcaneo noſtro, id eſt, ſupremo vitæ tempori vehementer inſidiatur diabolus, poſtquam nullam irretiendi nos occaſionem ſibi videt occurſuram. Multa tunc inſuſurrat veternoſus hoſtis, quibus ægrum iam ſatis fractum morbo ac perturbatum, rogat ſi fieri poteſt, à Spe ſalutis excidere. Longam ei proponit peccatorum ſeriem, & quidem enormium, quibus vitam reſperſit ſuam, & ſufficiens fortè non oppoſuit antidotum pœnitentiæ. Obiice tentationis huius nodo cuneum fortiorem, & ne vehementi ſuggeſtionis huius ſtatu abripiare in interitum, ad Spei anchoram verè ἱερὰν, id eſt, ſacram teipſum conuertito. Anchoram voco, quia ſicut anchora exorta tempeſtate naues firmat ne rapiantur à ventis, & illiſæ conterantur; ita cœleſtium Spes bonorum ſolatur, & confirmat nos inter ægritudines, anxietates, mortiſque periculum, ne deſpondeamus animum,

ne

ne medio in opere defixa relinquamus aratra, & longo parta labore merita amittamus. Nec tamen anchora sufficit, nisi tuta sit & firma. Si enim parua sit aut leuis, non erit tuta, magnam retinere nauem insurgentibus procellis non poterit. Deindè vt iusta sit ei magnitudo, firmam præterea oportet esse ac validã, ne vi maris vento agitati curua illius brachia seu dentes dirigantur, & mordere amplius terram nequeant, nauísque in certum ruat exitium. Magnam itaque firmámque Spem concipe instante illo vitæ exitu, & vt possis, vide dum per tempus licet, egregiam Deo seruitutem exhibeas, virtutem colas, pœnitentiam agas, salutis tuæ tractes negotium. Nam profectò tantò maius quisque ius habet ad cœlestia bona expectanda, quantò impensiùs executus est quæ diximus: sicut miles tãtò certiùs sibi pollicetur à duce suo præmiũ, quantò maius in bello specimen dedit virtutis militaris. Et agricola eò confidentiùs expectat messem fertilem, quò in agro colendo impigriorem se præbuit. Platonem audiamus, l. 1. de Rep. *Quicumque iustè sanctéque vitam exigit, dulcis eum Spes comitatur, cor nutriens & senectutem fouens.* Cæterùm cùm difficile sit ingraueſcente morbo illum Spei actum perfectè elicere, cui nunquam assueueris, in eo exerce te passim currente vita. Vix serò metitur, quod manè non est seminatum. Vix pugnat fœliciter, qui arma tractare antè cõflictum non didicit.

Et quanta.

Eliciendæ Spei formula.

§. 4. En tibi formam ſub qua ore vel corde elici poterit: *Omnipotens ſempiterne Deus, cuius nutu facilè peraguntur, quæ impoſſibilia ſunt hominibus, ſpero & firmiſſimè ſperare cupio, cooperanti mihi auxiliis gratiæ tuæ, nec defecturam diuinam miſericordiam, quæ peccata mea aboleat, nec munificentiam, quæ me faciat cœleſtium bonorum participem. Per Dominum noſtrum*, &c. Sed quia hæc forma vitæ potius quàm mortis tẽpus reſpicit; attexenda eſt alia huic accommodatior: *Omnipotens æterne Deus, quamuis hactenus vt debui, nec amauerim te, nec coluerim, ſed multis potius & magnis peccatis meis ad iracundiam prouocauerim; quia tamen eorum ingenuè me accuſo*, eademque ingenuè confeſſus ſum apud vnum de iis, quibus dixiſti in perſona Apoſtolorum, Matth. 18. *Amen dico vobis, quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo: & dolorem concipio, mihi ſaltem opto vehementem, & ſtatuo auxiliatore te, ſi ad valetudinem rediero, ad meliorem me frugem recipere; & B. Virginis patrocinium, aliorúmque Sanctorum (quod iam imploro) magnæ apud te authoritatis eſſe credo, confidere prorſus volo te miſericordiarum patrem fore mihi propitium, defectúmque meum miſericordia illa tua ſuppleturum. Per Dominum noſtrum*, &c.

§. 5. Nunc de remediis aduerſus deſperationem Theologicæ Spei contrariam. Attingere iam cœpi §. 3. præcipuum, ſi de ea ſermo ſit obrepente circa vitæ exitum: nempè vt dum adhuc viuis incolumis, inſtanter Deum colas,

colas, aſſiduam ſalutis tuæ curam geras, peccatum quodcumque lethale angue peius oderis, familiaria tibi facias Pœnitentiæ & Euchariſtiæ Sacramenta, mundum cum pompa ſua vniuerſa deſpicias, aduerſis rebus caueas ponere in cælum os tuum; ſed in ſpiritu humilitatis & ſilentio iuſtum agnoſcas Dei iudicium quaſi dignus grauioribus; acceptas denique iniurias ex animo remittas propter Deum. Potiſſima ſanè hæc ſunt prædeſtinationis argumenta (ſicut & nomen dare Ordini religioſo, in quo vigeat diſciplina regularis, in eóque perſeuerare vſque ad finem) ex quibus ſine dubio quò plura concurrunt, eo maior eſt ſperandi occaſio. Quod ſi extra mortis metum deſperationis ſpiritu infeſtari te ſentias, aliquantulum diuerſa indiges medicina. Aut enim remiſſionis peccatorum conſequendæ ſpem abiicis, aut profectus ſpiritualis; ſen, quod idé eſt, arduæ alicuius virtutis adiſpiſcendæ, & cõſuetudinis malæ ſuperãdæ; aut denique perſeuerãtiæ. Ac quidẽ ſi nec precibus, nec modis aliis cõſuetis & idoneis hæc dona ſtudes impetrare, meritò ſanè deſperas; quia Deus nõ quoſcumque iis afficere decernit & adiuuare, ſed iuuantes ſe, &, vt loquitur S. Auguſtinus; *Qui fecit te ſine te, nõ iuſtificabit te ſine te; fecit neſcientem, iuſtificat volentem.* Sin autem bona fide ſtudeas, eſt planè cur in magnam Spem aſſurgas. Nam quod ad remiſſionem peccatorum, quantumcúmque videantur grauia, finita nihilominus ſunt numero

Prædeſtinationis argumenta.

S. Auguſt. ſerm. 13. de verb. Apoſt.

numero, intensione, grauitate; Deus autem infinitè misericors, qui proindè plus potest dimittere quàm tu committere. Ingenuè tantùm illa confitere in spiritu humilitatis, in animo contrito, adiunctóque serio emendationis proposito: nec dubita fore, vt te in gratiam recipiat. Si dubitas, iniuriam facis, nec credere te probas dicenti: *Eum qui venit ad me, non eiiciam foras.* Et: *Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Item: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ac rursus Isaiæ 1. *Quiescite perversè agere, discite bene facere. Venite & arguite me. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, quasi lana albæ erunt.* Valde læsa hominum patientia vix supplicibus placari nouit & ignoscere; hinc rati Numantini nunquam fore, vt Romanis propiciis vterentur, quibus totis viginti annis repugnando negotium maximum creauerant, desperabundi tandem se suáque in rogum coniecerunt. At Deo nostro longè aliud est in more positum. Qua de re S. Ambrosius: *Nemo diffidat, nemo veterum conscius peccatorum præmia diuina desperet. Nouit enim Deus mutare sententiam, si tu noueris mutare delictum.* Falleris, si te solum credis onustum peccatis plurimis; onusta enim fuit principio S. Magdalena, & B. Paulus ob diram persecutionem in Christianos, & Manasse Rex Iuda, & latro, qui è dextris erat Crucifixi: qui tamen omnes ad antidotum confugientes

Ioan. 6.

Ezech. 33. Matth. 11.

S. Ambros. in Lucam.

pœni

pœnitentiæ, sperauerũt in Domino, & nõ sunt cõfusi: confusus autẽ fuit Esau, Hebr. 12. quia de peccato suo non doluit, sed de damno quod fecit vendendo primogenita. At fortè dicis, cùm tanto iam tempore obsecrantem non liberet me Dominus ab infirmitate corporis, vtique iratus est mihi, minúsque adhuc videtur liberaturus à peccatis. Cùm præterea ad memoriam sæpè redeant, quæ etiam bona fide confessus sum, admoneri mihi videor, adhærere illa conscientiæ meæ, necdum esse abolita. Respondeo, fallit te periculosa ista argumentatio. Non est eadem ratio ægritudinis corporis, quæ peccatorum. Ab his eximi necessarium simpliciter est ad vitam æternam; in quam nihil intrabit coinquinatum. Secus autem ab ea liberari; quin potius, cuismodi malis affici sæpè est vtile. *Intelligat homo medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad sanitatem, non ad damnationem. Sub medico vteris, secaris, clamas; non audit medicus ad voluntatem, sed ad sanitatem.* Recordari peccata fide bona iam expiata per Pœnitentiæ virtutem & Sacramentum, non dissuaserim simpliciter, cùm scriptum sit, *De propitiato peccato noli esse absque metu.* Et, *Peccatum meum contra me est semper*; Et, *Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ.* Sed tantùm si importuna valdè sit hæc recordatio, & mentem inclinet tuam ad desperationem; auoca tunc ab illis cogitationem à spiritu malo emanantem, pij & prudentis

S. Augustin. in Psal. 21.

Eccles. 5. Psal. 50. Isaia 38.

dentis Confessarij tui consilium sequere, iubenti bono vt animo sis, & in sinum te coniicias diuinæ misericordiæ, intra te dicens: Si euidenter aut valde probabiliter mihi cõstaret, adhuc à me desiderari aliquid ad reportandam illorum veniam, omni posthabita mora, ad illud manum admouerem. Hoc credo sufficere, & consolare in verbis istis. Quod ad profectum in virtutibus, quidam sibi iusto maiorem præstituunt; ita enim cupiunt culpis omnibus seu magnis seu paruis esse vacui, vt tantam etiam perfectionem in hac ipsa vita sibi polliceantur & sperent; quã quia se non vident impetrare (*in multis enim offendimus omnes*) animo cadunt, contristantur, virtutísque studium prorsus abiiciunt. Nempè ignorant naturæ nostræ imbecillitatem & conditionem; non omnia fieri posse, quæ bonum est expetere. Malefectores omnes (exempli causa) pœnas dare optabile est; nec tamen id futurum est aliquando, aut potest fieri. Scriptũ est: *Noli esse iustus multùm, neque plus sapias quàm necesse est, ne obstupescas.* Ad perfectionem aspirare bonum est, sed instituto & viribus nostris parem; sed ita, vt si quãdóque deficiamus, non idcircò actum de nobis aut frustrà laboratum suspicemur. Lege nulla iubemur perfecti esse, sed ad perfectionem tendere; tendit autem, qui licet dum viuit, fastigium eius non attingit, nec omni næuo caret; procedit semper aliquantò vlteriùs & post annos vel menses aliquot se deprehen

Iacob. 3.

Eccles. 7.

Ad quam perfectionẽ adspirandum.

prehendit seipso meliorem, minus obligatum prioribus vitiis, ad virtutis autem opera promptiorem.

Mala consuetudinis victoria.

Quod ad victoriam malæ consuetudinis, tantò pernicioſiùs est illius spem nolle admittere, quantò promptiùs qui non admittūt, in omne flagitiorum genus seipsos præcipitant. Ephes. 4. *Desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immundiciæ omnis, in auariciam.* Exuitur ægrè, fateor, huiusmodi consuetudo, perindè ac cutis quæ adhæret nobis. *Consuetudo*, ait Plutarchus, *tantùm abest, vt præter naturam sit, vt ipsa velut in naturam quodammodò transeat.* & S. Hieronymus: *Difficile est annosam arborem transplantare.* Vtróque grauior diuinus sermo: *Si potest Æthiops mutare pellem suam, & pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.* Est nihilominus cur tibi occurrat Apostoli sententia: *Omnia possum in eo, qui me confortat.* Quis vnquam illum ipsum ferro & satellitibus armatum aduersus gregem Christianum, ei placatum iri putasset aliquando? Vide tamen Dei gratiam in momento sanantis eum. Manus dedit vocanti se dicens: *Domine quid me vis facere?* Tantus est defensor factus, quantus fuerat persequutor; & impleta est prophetia illa vetus: *Beniamin lupus rapax, mane comedet prædam, & vespere diuidet spolia*; priùs ferociſſimi lupi susceptit ingenium; conuersus autem, & totus à se factus alius, conuertit ad Christum plurimos,

Plut lib. de tuend. valet.

Hier. 13.

Phil. 4.

Act. 9.

Gen. 49.

&

& quasi spolia variis diuisit & assignauit Ecclesiis. Quis iam desperet se etiam inueteratum dierum malorum posse opitulante Deo à se fieri alium, & prauitatem veterem commutare cum innocentia, qui factum audit de hoste defensorem? Exemplum aliud si requiris, intuere S. Augustinum, quē feruor iuuentutis & adolescentiæ in vanitates multas immerserat; ex quibus tandem sic emersit totus, vt nunquā immersus fuisse videatur. Laborauit sanè vt emergeret: *Voluntas noua*, inquit, *qua mihi esse cœperat, vt te gratis colerem, fruique te vellem Deus meus, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam.* Et infrà: *Consuetudo aduersum me pugnacior facta erat, quoniam volens quò nollem, perueneram.*

S. Augustinis conuersio.

S. Aug. l. 8. Conf. c. 5.

Sic canis à corio vix absterrebitur vncto:

Iuuenalis.

Tandem nihilominus euasit superior, & ostendit non omninò recipiendum quod scribit Senca: *Non quælibet insitionem vitis patitur, si vetus, exesa est; si infirma gracilisque, aut non recipiet surculum, aut non alet: Hic de quo scribit & mandas, non habet vires, indulsit vitiis simul & emarcuit, & induruit; non potest recipere rationem, non potest nutrire.* Corrigit hanc doctrinam idem sanctus doctor, & ait l. 1. de serm. in monte, c. 15. *Consuetudinem vincere difficillimum est: & tamen illam ipsam si seipsum non deserat homo, Deo duce atque adiuuante superabit.* Addit de seipso, l. 9. Conf. c. 1. *Quàm suaue mihi subito factū est carere suauitatibus nugarum, & quas amittere metus fuerat, iam*

Senec. epist. 113.

iam dimittere gaudium erat. Budæus Iuriſconſultus clariſſimus in Germania pudore affectus, vbi pro Rege Franciæ Francisco Primo legatione fungebatur, quòd reſpondere nequiuiſſet ad quæſtionem quandam de lingua Græca, cuius eo vſque planè rudis fuerat, ſtatim atque domum rediit, octo annis ſolitarius ad S. Maurum (locus eſt vicinus Lutetiæ) delituit eo fine, vt linguam illam peregrinam perfectè ſibi compararet, quod & fecit; nunquam admittens inſurgentem deſperationem, ſæpè irridentem conatus eius, volénſque experiri & verum probare quod dici ſolet: *Labor omnia vincit improbus.* Sueno ſimiliter Sacellanus Regis Sueciæ grauiter obiurgatus, quòd publicas pro eo legens preces, publicum dediſſet inſcitiæ ſuæ non ferendæ teſtimonium, & cum legendum eſſet; *Vt Regem noſtrum famulum tuum conſeruare digneris; te rogamus audi nos*, legiſſet: *Vt Regem noſtrum mulum tuũ*, &c. vrgente confuſione id aggreſſus eſt & aſſecutus, quod ab omni ſpe videbatur alieniſſimum, ad literas adiecit animum tanta pertinacia, vt euaſerit in virum doctiſſimum, aſſumptúſque fuerit ad Epiſcopatum de Roſcheld. Horum exemplo veterem nullum morem puta inſuperabilem, tantum aggredere, & benè cœpiſſe interpretare facti dimidium, tibique fidenter promitte maiorem in dies facilitatem, eoque maius meritum apud Deum, quo magis in moris illius praui extirpatione deſudaueris. Cuius radices quia

contagioſæ ſunt, ad vnam vſque quoad poteris reuelle omnes, ne germinent. Imitare Græcos, qui capta Troia non antè quieuerunt, nec in patriam redierunt, quàm enecaretur Aſtianax Hectoris filius, veriti ne ſemine hoc ſuperſtite inſtauraretur Troia, denuóque rebellaret. Concludam, ſi rurſus dixero, magnus morbus, magnum malum ſecundum peccatum eſt praua conſuetudo: ſed ſimul magnus medicus Chriſtus, de quo ſi virtus exibat & ſanabat omnes ægros corpore, à quacumque detinerentur infirmitate, Luc. 6. Ioan. 5. cur non etiam mente ægros curare poterit? Olim deſpondere animum infirmi non poterant, qui Hippocrati ſiſtebantur, & ecce pluſquam Hippocrates hîc.

Quod ad perſeuerantiam, quorſum eius ſpem valere iubeas, ſi agere bene vt dictum eſt, viriliter incipias? Si egregia cœpta proſequare fortiter? Quò progrediere longius, eò minus viæ, minus item vt dixi laboris ſupererit, cur ergo non ſperes magis ac magis? An quia multi vrbibus viciniores facti ad quas tendebant, in via nihilominus defecerunt, antequam peruenirent? Canes ſimiliter non pauci inhiantes leporibus & prædis aliis, ab inchoato curſu abſtinent. Quid? non vides hæc cõmemorans, viatores longè plures, plurimum recreari emenſo longo ſpatio, nec prius interquieſcere, quàm in vrbes illas pedem intulerint? Canes ſimiliter cum ſe ſentiunt curſu prædam vincere, ſenſimque fieri vicinio

viciniores, indicare & testificari latratu crebro ardorem nouum, nouas item & quasi accessorias vires corporis, tantum abest, vt ad intermissionem cursus propendeant. Deinde non est par ratio eorum quæ commemoras, quia viribus præcipuè corporis, tam via illa, quàm cursus iste peragitur, quas motu longissimo palàm est extenuari & frangi: vires autem animi sunt (hoc est facultatis spiritualis, nec ita fatigabilis) quibus inchoatur salutis via & inchoata peragitur. Si tibi non desis, nihil omninò deerit ad consummationem. A te & Deo res tota pendet, Deum non defuturum cooperanti, nec negaturum gratiam efficacem ex diuina eius promissione liquet, eaque firmata iureiurando, vt *per duas res immobiles*, sicut loquitur beatus eius Apostolus, *quibus impossibile est, mentiri eum*, firmam fidem faceret. Promissionem insinuant verba illa, Isai. 5. *Quid debui facere vineæ meæ, & non feci?* Ephes. 2. *Diues in omnes qui inuocant illum.* Iac. 1. *Dat omnibus affluenter & nulli improperat.* Imprudentes sunt Nautæ plurimi, sed nullus adeò, vt nauim onustam bonis mercibus, & iam portui vicinam negligat. Minus adhuc est, cur te suspicere iam diu Deo seruientem, & salutis portui in dies appropinquantem ab illo desertum iri. Facito tantum quod in te est, non deerit, sed *qui dedit velle, dabit & perficere pro bona voluntate.* Ne dicas: O si me scirem perseueraturum! Fac quod faceres si certò scires, & tunc perseuerabis, & securus eris.

Hebr. 6.

Philip. 2.

§. 6. Quod ad ſpem minus præcipuorum communiumque negotiorum, Theologica non eſt; quia obiectum non habet diuinum & ſupernaturale; ſed humana, & acquiſita præuiis experientiis & coniecturis aliis futuri effectus qui quæritur. Sed neque tam certa ſeu firma ex genere ſuo, quia certitudo Theologicæ oritur ex certo concurſu Dei & hominis: Poteſt autem homo valde probabiliter noſſe, an ſufficienter cooperetur ad ſalutem ſuam ſummíque boni adeptionem: poſita autem eius cooperatione, non poteſt de diuina eſſe dubitatio. In humanis autem negotiis non ita certi eſſe poſſumus de concurſu Dei, noſtro etiam ſuppoſito, tum quia pro iis nullibi extant promiſſiones tam ſeriæ; tum quia ſæpè non expedit vt fiat bonum ad quod aſpiramus, licet expedire iudicemus, & quia non expedit aut non decet, conatibus noſtris non fauet Deus, nec deducit eos ad optatum finẽ. Nec tamen idcirco reprobat pium illum conatum noſtrum & voluntatem, ſicut nec piam perſuaſionem adfuturi diuini auxilij, ſed potius parat ei mercedem. Exemplum, nititur quis peccatorem ad bonam frugem traducere: optimum profecto ſibi opus præſtituit, fortè etiam nihil prætermittit quod ad id faciat, & adhibendo quæ poteſt omnia, totus in ſpe eſt illum conuertendi; fortè tamen non conuertet, quia ille forſitan libera voluntate ſua repugnabit, & repugnando pertinaciter, indignum ſe præbebit, quem efficaciter Deus

moueat.

Digitized by Google

moueat. An potest vir ille pius, partes suas integrius agere quam Angeli? Ecce interim non impetrant semper à clientibus suis, quod cupiunt, vnde dicunt apud Prophetam: *Curauimus Babylonem, & non est sanata.* Atque hæc est causa, cur idem vir pius & prudens in eiusmodi rebus dicere soleat: *Hoc spero me perfecturum, si Deus voluerit*, insinuans videlicet, ideò non ita firmiter sperare se, quòd exploratam non habeat Dei voluntatem. Rectè tamen sperat, quando adsunt media, quorum vsu spes niti possit, rectè de Dei voluntate déque diuino præsumit auxilio, quando bonus aut necessarius est finis qui intenditur, de Deo quippe sentiendum est in bonitate. *Quid metuit Christianus*, ait S. August. *quando admonetur sic orare, sic præsumere, sic fidere vt dicat: Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.* Dixi, *quando adsunt media*, quia si desunt omnia, nulla est sperandi ratio ne quidem ex parte Dei, prout insistit communi suo agendi modo, vnde non peccat qui tunc de fine illo assequendo desperat. Nam iuxta hunc modum vtitur causis secundis certisque mediis; quæ cum subtrahit omnia, hoc ipso indicat, nolle se quod quærebatur concedere ob causas sæpe quidem occultas nobis, semper tamen æquissimas. Hoc sensu videtur Dauid desperasse se posse euadere manus Saul 1.Reg. 23. humanitus, inquam, loquendo, aliàs cum ex diuina reuelatione sciret se regnaturum post Saul, dubitare non

Hier. 51.

S. Aug. lib. 2. de 17mb. cap. 2.

poterat de diuina erga ſe prouidentia, quæ vt in textu habetur, mox ipſi adfuit. Sic quoque ait Apoſtolus Rom. 4. Abraham *in ſpem contra ſpem* credidiſſe. Nec tamen id obſtat, quominus in graui neceſſitate aut periculo, poſſit quiuis ad Deum ſeſe conuertere, ſi fortè velit vel nouum ſalutis offerre medium, vel ſupplere illud virtute propria, vt ſupplet interdum, & periclitantes miraculosè adiuuat, vt quondam tres pueros in fornace Babylonis. Sin adſit medium aliquod, vel eiuſmodi finis eſt vitæ conſeruatio, aut aliquid aliud neceſſarium, & valde bonum, vel non. Si primum, tunc medio etiam paruo vti conuenit, & Dei opem tanto magis expectare, quantò melius eſt opus magiſve neceſſarium, quantò item fortiùs ſæpè concurrit, cùm ex parte naturæ vel hominum nihil fermè eſt adminiculi. *Quando res in maximam inciderit inopiam, ſpera maximè*, verba ſunt S. Chryſoſtomi, *tunc enim Deus maximè ſuam oſtendit potentiam.* Et infrà: *hoc eſt enim tempus diuini auxilij.* Vnde Philo Iudæus videns ſe & ſocios repulſam paſſos à Caio Caligula, apud quem legatione fungebatur, omnes bono animo iuſſit eſſe, dicens: *Humanis rebus deſperatis minimè defuturum Deum ad opitulandum, ſed ſi vnquam aliàs, tunc præſto fore.* Et ſanè tunc valde glorificatur Deus eo, ab cuius ſpem nihilominus videt in diuinam opem recumbere; & quia glorificatur, adiuuat ſperantem, iuxta illud Pſal. 90. *Quoniam ſperauit in me, liberabo*

S. Chryſ. in Pſal. 117.

Euſeb. lib. 2. cap. 5.

Digitized by Google

liberabo eum ; protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Si ſecundum, non eſt prudentis ſperare, quando medium infirmum eſt, minus adhuc vi huius ſpei tendere ad bonum expetitum per tale medium, vel malum declinare. Quis rogo à ſpe laudabit pauciſſimos milites expugnare volentes ingentem exercitum (niſi fortè authore Deo id faciat) vel impetum ei facienti repugnantes, vt vitam ſuam tueantur, ſi fugiendo poſſint? (alia eſſet ratio, ſi nullus daretur fugæ locus) nemo profectò, ſed eos perperam potius dicet audere, & tentare Deum, & brutis eſſe inſipientiores; quandoquidem bruta natura duce deſiſtunt à conatibus ſuis, ſi procul ſe eſſe videant à conſecutione boni quod proſequuntur, vt canes à curſu, ſi procul diſtare leporem, aut intra lucum ſeſe abdere animaduertant. Hoc vnum ſupereſt, quod moneam, fulcrum præcipuum ſpei tuæ non ſit humana facultas vel induſtria, ſed diuinæ bonitatis fauor & opitulatio. Viciſſim ne teipſum conſtituas ſpem alicuius potiſſimam, nec cum Cæſare nautæ dicas trepidanti exortis fluctibus : *Noli timere, fortuna Cæſaris tecum vadit.* ſcriptum eſt enim, *maledictus homo qui ponit carnem brachium ſuum*, id eſt, qui de arte potentiaque humana ſic ſentit, vt ſitum in ea credat auxilium præcipuum. Dic tu potius, & tecum quilibet: *Adiutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram.* Et Pſal. 61. *Spes mea à Deo eſt*, non excidant tibi verba

Plut. lib. de Fort. Rom. Hier. 17.

Pſal. 123.

Iudith. c. 6. ad Dominum. *Non derelinquis præſumentes de te; & præſumentes de ſe, & de ſua virtute gloriantes humilias.*

De Regulis Prudentiæ circa Charitatem erga Deum.

CAPVT VII.

§. 1. *Charitatis ſeu amoris in Deum dignitas & pretium.*
2. *Deus præcipuè diligendus vt author gratiæ.*
3. *Ex toto corde ac ſupra omne amabile.*
4. *Conſtanter, & efficaciter.*
5. *Quo potiſſimum tempore.*
6. *Sub qua verborum formula.*

} *diligendus eſt Deus.*

§. 1. QVo impenſius diligamus Deum, & obſeruemus in hac dilectione quæ oportet, iuuerit præfari aliquid de eius dignitate; ad quam præfaciendā, propè ſufficit dicere virtutem eſſe, à qua ipſe ſibi nomen quærit *Deus charitas eſt*. Neque enim ab aliis quàm nobiliſſimis rebus ſolent viri Principes ſua ſibi quærere. Vnde Nabuchodonozor volens honorem à nomine Danieli conciliare, voluit vt Baltaſſar diceretur *ſecundum nomen Dei ſui*. Eadem pretio & maieſtate præit

1. Ioan. 4.

Dan. 4.

præit virtutibus cæteris,& prima quaſi regina graditur comitata pediſſequis. *Maior horũ eſt charitas.* 1. Cor. 13. Omnis generis bona poſt ſe trahit,vt meritò dicere poſſit poſſeſſor eius: *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.* Sap. 7. Diuinæ gratiæ peccatorem reſtituit, Ioan. 14. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo.* Eundem eidem copulat. 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo.* Titulum confert filiorum Dei, 1. Ioan. 3. *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & ſimus.* Atque ita ſecernit eos à filiis Diaboli,vt notat S. Auguſtinus: *Signent ſe omnes ſigno crucis, reſpondeant Amen, cantent Halleluia, baptizentur omnes, intrẽt Eccleſias, faciant parietes Baſilicarum, non diſcernuntur filij Dei à filiis Diaboli, niſi charitate.* S. Aug. Tract. 1. in epiſt. Ioan. Vinculum denique eſt perfectionis, Coloſ. 3. quia ſcribit S. Chryſoſt. *Sicut nihil proſunt, ſed diffluunt partes nauis, & humani corporis ſi deſint tabulata, & contignationes, & ligamenta, quibus inter ſe deuinciantur: Ita nec virtutes cætera aut virtutum opera, niſi in charitate fiant.* S. Chryſ. in cap. 3. ad Coloſſ. His permoti Theologi vocant eam formam virtutum, quòd ſicut materia ſine forma inuenuſta eſt, paruique pretij, ſic planè iſtæ niſi accedat charitas, nec ius tribuunt ad vitam æternam. Hæc ſi non ſufficiunt, ſcito charitatem vel eandem omninò eſſe cùm gratia, vel ab ea prorſus inſeparabilem; Per gratiam autem ſimus *diuinæ conſortes naturæ*, 1. Pet. 1. ita ſcilicet vt in nobis gratia præditis habitet Deus ſingulari & nouo modo, non quaſi in loco extraneo ſibique

inimico, ſicut ante iuſtificationem, ſed velut in templo & domicilio ſuo. Scito præterea charitatem ab Apoſtolo præ omnibus commendari, Col.3. *Super omnia autem charitatem habete.* Et 1.Cor.12. *Adhuc excellentiorem vobis viam demonſtro.* Quæ verba de charitate intelligenda eſſe docet S. Auguſt.Tract. 118. in Io. & in Ench. c.17.ita loquitur: *Qui rectè amat, procul dubio rectè credit & ſperat, qui verò non amat, inaniter credit, etiamſi vera ſint quæ credit. Sine charitate fides quidem eſſe poteſt, ſed non prodeſſe,* & lib.13.de Trinit.c.18. *Hæc eſt margarita preciosa, ſine qua nihil tibi prodeſt quodcumque habueris, quam ſi ſolam habeas, ſufficit tibi.*

§. 2. Quia nullum bonum diligitur, niſi antè cognitum, vt docet S.Thom. 1.2. quæſt. 4. art. 3. fit vt pro cognitionis diuerſitate reſultet amor alius atque alius. Et quidem Dei cognitio duplex eſt, naturalis & ſupernaturalis. Illa dicitur, quam naturæ viribus ſeu ratiocinando comparare nobis poſſumus inſpectis creaturis velut Dei effectibus, de qua intelligendum eſt illud, Pſal. 18. *Cæli enarrant gloriam Dei.* & Rom. 1. *Inuiſibilia ipſius à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, conſpiciuntur.* Hac via cognouerunt priſci Philoſophi aliquem eſſe Deum, omnium quæ videmus architectum, ſapientiſſimum, præpotentem, virtutum remuneratorem; vindicem vitiorum. *Quis eſt tam vecors,* ait Cicero, *qui cùm ſuſpexerit in cælum, Deos eſſe non ſentiat, & ea quæ tanta mente fiunt, vt vix quiſquam ordi-*

Cic.lib.de Aruſp. reſp.

nem

em rerum ac viciſſitudinem perſequi poſſit? Supernaturalis verò eſt, ad quam penetrare nequit vis naturalis intellectus, ſed deducit nos ola à Deo facta reuelatio, non confirmans untaxat teſtimonio ſuo certiſſimo veritates omplures quas inſinuat nobis humana ratiomatio, vt mundi creationem, animæ immoralitatem; ſed plurimas alias patefaciens omni aptu noſtro ſuperiores, de quarum vna ait Chriſtus Matth. 16. *Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi; ſed pater meus qui in cœlis eſt.* Huius generis has quoque puta Deum vnicum eſſe in natura & eſſentia; in perſonis trinum, patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, à quarum prima ſit ſecunda genita modo diuino, qui ſit per amorem mutuum. Eſſe item optimum, ſimpliciſſimum, perfectiſſimum, eo modo quo docet fides Catholica, gratia ſua ſanctificantem animas, verè omnipotentem, ac futurum aliquando noſtrum omnium Iudicem, à quo æterna fœlicitate donabuntur boni, in æternum contra inenarrabilibus pœnis punientur mali, &c. Iam dico, ſicut cognitio hæc poſterior, longè priore anguſtior eſt; ita planè amor, ſeu dilectio quæ iſta nititur, ordinis eſt ſupernaturalis, & longè præſtantior ea, cuius fundamentum ponitur cognitio Dei naturalis, non ſecus ac reuerentia exhibita Chriſto vt Deo, longè præcellebat eam, quam deferebant, qui eum vt hominem vel Propheram conſiderabant; & adoratio Regis apprehenſi vt Rex eſt, multo

multo vincit eam quæ defertur, quando magnus tantum nobilis esse creditur. Cum itaque charitas sit summus & nobilissimus Dei amor qui esse potest, postulat vt non diligatur solum quasi naturæ author; sed multo magis vt author principiumque gratiæ & gloriæ.

§ 3. Nondum hoc sufficit, videndum præterea vt propter semetipsum diligatur, omnia autem alia propter ipsum. Scribit S. Augustinus. *Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod propter te non amat.* Exigit præterea non partem cordis nostri, sed ipsum totum, & ait: *Præbe mihi filicor tuum*, totum autem ei non datur, quando pars amoris nostri in aliquid tendit, quod propter ipsum non diligitur, quia hoc ipso in eum non tendit; secus autem fieret, si res eiusmodi propter ipsum diligeretur. Vbi notandum, tunc solum diligi aliquid propter Deum, quando diligitur quantum, & eo modo quo præscribit Deus, non plus nec aliter. Ita fit vt non possit impudicè diligi mulier propter ipsum. Nunc ad rem, Diligitur Deus propter se, quandò nec solùm, nec præcipuè diligitur propter aliud, puta ob temporalia, vel æterna bona quæ confert, aut paratus est conferre: sed propter inditas ipsi rationes, perfectiones, & amoris causas, quæ faciunt illum amore nostro dignissimum; vt quia est infinitè excellens, nobilis, bonus, qui fecit nos non cõmodi alicuius sui gratia, sed nostri dũtaxat, quibus se communicare voluit per creationẽ, nullis obsequiis nostris prouocatus, sed vt bonitatis

S. Aug. l. 10. Conf. c. 29.

Prou 23.

nitatis illius suæ diuitias ostenderet. Qui insuper tam est misericors, tam patienter ineptias & improbos mores nostros sustinet, tam facile in gratiam nos recipit. Qui denique omnem qua præditi sumus, contulit nobis amandi facultatem, quam idcircò meritò vult in se vnum conuerti. Nam & *flumina ad locum vnde exeunt, reuertuntur.* Eccles. 1. Preciosus ac nobilis est hic amor, nec parum cedit in honorem Dei: vndè laudat Poëta Cæsarem, quòd ita diligeretur.

Diligeris populo non propter præmia Cæsar,
Propter te populus præmia Cæsar amat. Martialis. l. 8 Epigr. 51.

Contrà, qui propter beneficia sola, aut præcipuè, in Dei amorem assurgit, non amaturus nisi illa acciperet, mercenarius est, Deo anteponit eiusmodi beneficia, dignus ob tantam peruersitatem qui in inferno cum damnatis locum sortiatur (à quibus sic præposterè Deus diligebatur) iuxta prophetiam Ps. 48. *Confitebitur tibi cum benefeceris ei. Introibit vsque in progenies patrum suorum, & in æternum nō videbit lumen.* Est præterea in amando inconstantissimus. *Huiusmodi amicitiæ*, quæ nituntur sola beneficentia, *dissolui facilè possunt*, inquit Aristoteles, *cum similes ipsi non permaneant. Nā si non amplius iucundi aut vtiles fuerint*; supple benefactores, *amare desistunt*, qui scilicet beneficium ab illis acceperunt. Hæc tamen non obstant, quo minus propter beneficia, diligere Deum cuique liceat (dummodò vt dixi, incētiuo hoc solo aut præcipuè ad id non moueatur, Arist. l. 8. Eth. c. 3.

Ioan.3. tur,ſed paratus ſit amare ipſum, quamuis non benefaceret)&ſingulariter,quia,ſic dilexit nos, ſic ſalutis noſtræ curam egit, vt vnigenitum ſuum voluerit fieri hominem,& factum dederit in mortem, paſſuſque ſit crucifigi, & pro nobis pati, *vt omnis qui credit in eum*, & facit quæ iubet, *non pereat*,qui alias erat perituru*s*, *ſed habeat vitam æternam.*

§. 4. Ex his manifeſtum relinquitur, quid ſit diligere propter Deum omnia, & diligere Deum ex toto corde,nempè diligere ipſum,& nihil aliud niſi propter ipſum.Hac enim ratione fit, vt diligatur in ſe & in omnibus, & amor noſter totus in ipſum deſinat, & poſſit ei

Pſal.72. dicere, *Quid mihi eſt in cælo, & à te quid volui ſuper terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Dicendum iam reſtat, quid ſit diligere Deum ſuper omnia, & quomodo poſſimus ad gradum hunc dilectionis peruenire. Ad quod reſpondeo, non eſſe illum diligere intenſiùs ſeu ardentiùs & ſecundum maiorem conatum,ponduſque facultatis amantis,quàm aliquid aliud, quia licet optimum id ſit, laudeque digniſſimum;nullibi tamen præceptum legitur; nec mirum, cùm ſit res perdifficilis, propterea quod amoris intenſio pendere ſolet à vehementi motu phantaſiæ, & appetitus ſenſibilis; quæ facultates natæ non ſunt moueri à Deo, vtpotè obiecto ſpirituali, ſed à ſenſibus, quæ proinde ſi apprehendantur vt magna bona, amore valde intenſo amantur naturaliter, non ita Deus contraria de cauſa.

Digitized by Google

cauſa. Quare diligere Deum ſuper omnia ſenſu quo tenemur, potiùs eſt eligere illum præ omnibus, vtpotè omnia dignitate pretioque ſuperantem, & habere malle quàm quodcumque aliud; magis rurſus eius formidare offenſionem & iacturam, quàm rei alterius cuiuſcumque. Eſt præterea optare ei & quidem ſoli omne bonum (quandoquidem amare eſt bonum velle alicui, vt tradit Ariſt. lib. 2. Rhet. cap. 4.) verbi gratia, vt ſemper ſit omnipotens, in ſe beatiſſimus, iuſtiſſimus, vt colatur, timeatur, ametur ab omnibus, (quæ ſi faceret homo non peccaret mortaliter; peccando autem non vult ipſemet parere, & ſubeſſe Deo, non ei placet diuina iuſtitia, ſeueritatem eius refugit experiri.) Sic ſanè quoad appretiationem, vt loquuntur Theologi, omnibus antefertur; ſic pater plus diligit primogenitum ſuum ſtrenuè laborantem, & futurum columen domus, quàm filium adhuc puerum & blandientem; eſto, huic plura det ſigna beneuolétiæ, & quoad ſenſum corporiſque immutationem magis erga eundem afficiatur. Hæc ipſa ratio magis diligendi, nempè quoad appretiationem, eſt priore illa nobilior, certior, conuenientior. Nobilior, quia in Deo & creaturis ratione vtentibus inuenitur; non autem in brutis, vt prior. Neque enim norunt bruta duo inter ſe bona cõparare, & maius diſcernere. Certior, quia non eſt proclíue definire, quidnam amemus intenſiùs, quodnam ex duobus bonis ſenſilibus

Diligitur Deus ſuper omnia quomodo.

abſque vlla iniquitate iuſtus ac rectus. De hoc monitos nos voluit, dicens: *Beatus eſt, qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Multa diſponit, & iubet Deus humanæ cenſuræ obnoxia, propter cauſas, quibus nituntur, ignoratas. Occultat autem illas, volens probare nos, vtrùm diligamus eum: Matth. 11.

Scilicet vt fuluum ſpectatur in ignibus aurum,
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides. Ouidius l. 1. Triſt.

O quanti pretij, quàm ſpecioſum eſt aurum igne probatum, quod virtuti eius non ceſſit, ſed reſtitit. Ita pretioſa charitas, & ſancta de Deo cogitatio, quam extinguere non valuerunt aquæ multæ; id eſt, occaſiones & argumenta, quibus prima fronte videri poteſt minus bonus, ſapiens, prouidus, iuſtus, atque vt verbo dicam, dignus qui ſummè diligatur. In tam præcipiti caſu attende tibi, ne ab illo indignante audias cum tui ſimilibus: *Quid turbati eſtis, & cogitationes aſcendunt in corda veſtra? Miror quod tam citò transferimini.* Exemplum, tangit te manus eius, ita vt à planta pedis vſque ad verticem non ſit in te ſanitas. Ne idcircò auerſere Medicum optimum probè ſcientem quid tibi expediat: ſed cum Iob dicito: *Etiamſi me occiderit, in eo ſperabo. Iuſtificationem meam quam cœpi, tenere non deſeram.* Adhæc, ſi tibi occurrat creatura eius aliqua minùs benè concinnata, vel noxia, ne idcircò calumnieris eum. Nam quæ imperfecta ſunt, illuſtrant perfectiora, & demonſtrant authoris ſui virtutem variam; imprudentia tantum Luc. 24. Gal. 1. Iob 13. & 27.

Sap. 14. noſtra ſunt noxia, ſicut ſcriptum eſt: *Creaturæ in muſcipulam factæ ſunt pedibus inſipientium.* In ſe autem vſus habent admodum ſalutares. Si perturbantur anni tempeſtates, deſtruuntur grandine ſata pulcherrima, non exaudiuntur ſupplicum vota: prævalent Turcæ Chriſtianis, Catholicis quibuſdam hæretici; Ne hoc quidem conturbet te plus æquo. In multis enim delinquimus omnes, & mortem quam non fecit Deus, manibus dictiſque accerſimus. Multa, inquam, peccamus, quæ diuinam iuſtitiam cogunt in nos animaduertere, quæque ſi media in luce conſtituerentur, digito labellum compeſcereinus, non prorumperemus in voces querulas; ſed in piam hanc confeſſionem: *Non ſecundùm peccata noſtra fecit nobis, neque ſecundùm iniquitates noſtras retribuit nobis.* Scatent iuſti quilibet nonnullis næuis, à quibus expedit purgari eos in præſenti vita per pœnas temporales. Mali contrà faciunt interdum opera quædam bona moraliter, quibus conuenit Deum optatos quoſdam in ſeculo ſucceſſus præmij loco retribuere. Ita ergo fit, vt exaudiantur quandoque præ illis; non tamen ideircò magis diligantur. Taceo ex malis illis eruì quandoque bona plurima, purgantur enim fideles, eruditintur, fiunt in poſterum cautiores; & occaſione inſurgentium hæreſum valdè exagitata veritas Catholica, tandémque victrix euadit illuſtrior. *Hæreticorum inquietudine*, inquit S. Auguſtinus, *vt ſcripturas vigilantius perſcru-*

Pſal. 102.

S. Auguſt. epiſt. 105.

perſcrutemur, ne ouili Chriſti noceant, tanquam de ſomno ignauia noſtra excitatur induſtria. Ita per multiplicem gratiam Saluatoris, quod inimicus in perniciem machinatur, Deus conuertit in adiutorium. Et alibi: *Multa ad Catholicam fidem pertinentia, dum Hæreticorum callida inquietudine exagitantur, vt aduerſus eos defendi poſſint, & conſiderantur diligentiùs, & intelliguntur clariùs, & inſtantiùs prædicantur, & ab aduerſario mota quæſtio diſcendi eſt occaſio.* Lib. 6. Ciu. cap. 2.

De bonorum oppreſſionibus & violentis iudiciis, &c. non mirandum.

Denique ſi videris afflictiones bonorum, proſperitates malorum, violenta iudicia, ſubuerti iuſtitiam in prouincia, *non mireris ſuper hoc negotio*, inquit Eccleſiaſtes cap. 5. Patefaciet ſuo tempore Deus permiſſionis, ordinationis, conſilij totius ſui rationem irrefutabilem, & iuſtificabitur in ſermonibus ſuis, vincétque qui nunc à temerariis iudicatur. Hæc de diuini amoris conſtantia; efficacem autem te habere probaueris, ſi illum ſæpè ad memoriam reuoces. Nam reuerà, *vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum*, ſi præterea per ſe vel per ſuos loquentem libenter audias, ſiquidem, *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit*: & ſponſa illa ſancta vt impensè ſponſum diligebat, dicebat ei: *Sonet vox tua in auribus meis; vox enim tua dulcis.* Et infrà: *Anima mea liquefacta eſt, vt loquutus eſt.* Si libenter & reuerenter de eo loquare; *Ex abundantia cordis os loquitur.* Si eius imago tibi chara & grata ſit propter ipſum; quis enim neſcit, argumentum hoc vnum eſſe,

Matth. 6. Ioan. 8. Cant. 2. & 5. Luc. 6.

& magnum quidem mutuæ inter homines neceſſitudinis ? Proximus porrò tuus etiam inimicus imago eius eſt, factus ad eius ſimilitudinem, Gen. 1. Non ergo illum oderis, ſi Deum diligis, ſed vitia eius; nec defraudes quenquam communibus ſignis beneuolentiæ. Conſidera præcepto huic; *Diliges Dominum Deum tuum*, continuò iſtud fuiſſe adiectum; *Et proximum tuum ſicut teipſum.* Perpende quid ſcribat dilectus ille Chriſti diſcipulus: *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.* Et paulò antè: *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, fratrem autem ſuum odit, mendax eſt.* Argumentum aliud dilecti Dei eſt, ſi mandata eius cuſtodias; quia pergratum ſemper amico ſolet eſſe, & obſequi quem amore complectitur; nec alio magis infert Chriſtus à ſe diligi patrem, quàm inde petito indicio, quòd videlicet totus ſit in adimplendo eius mandato & voluntate, de adeunda morte crucis: *Vt intelligat mundus*, inquit, *quia diligo patrem, & ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio; ſurgite eamus hinc.* Eodémque ſpectant verba illa S. Greg. homil. 30. in Euangel. *Amor Dei ocioſus eſſe non poteſt, operatur magna, ſi eſt; ſi autem operari renuit, amor non eſt.* Rationem ſi quæris, accipe: Voluntatem ſuam quiuis libenter exequitur, & quod jubet, vult fieri; cùm ergo amor de duobus faciat cor vnum & animam vnam, inclinat ex conſequenti ad parendum amicorum voluntatibus, quoties à ratione non diſſentiunt.

Inimici diligendi.

Matth. 22.

1. Ioan. 4.

Ioan. 14.

Voluntatibus amicorum parendum.

Quocirca

Quocirca de diuinis præceptis adimplendis ésto sollicitus, ni falsò gloriari velis de charitate in Deum. Ait quippe : *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me* ; ac si diceret : Qui non seruat, non diligit. Et suprà, discipulum eius scribentem audiuimus : *Qui dicit, quia diligo Deum, & mandata eius non seruat, mendax est.* Exemplum, præcipit tibi Deus, idque sub interminatione pœnæ grauissimæ, vt ab omni peccato lethali immaculatum te custodias, *Tanquam à facie colubri fuge peccatum*, & 1. Thess. 4. *Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.* Eò ergo plus vel minùs diceris amare Deum, quò solicitiùs vel minùs solicitè ab eiusmodi peccatis abstinebis. Vt delectatur quiuis amicus vetus præstandis amico officiis, ita exhorret ea facere, quibus illum mœrore afficiat. Iam verò Deus si mœrere posset, si gemere, si contristari, nullo magis id faceret, quàm culpa mortifera. Specimen denique præbebis amoris efficacis in Deum, si ad eius amorem & obsequium inducere studeas quamplurimos. Qui vehementer oderunt aliquos, exponunt illos odio & inuidiæ omnium quoad possunt, auertunt ab iis amicos, seditiones mouent, rebellionis authores sunt subditis; ita plerique omnes amorem complurium iis conciliant, quos amore magno prosequuntur. Zopyrus, vt Darium Persarum Regem Dominum suum impensè adamauit, nihil omnino prætermisit, quod conferre potuit ad imperium eius dilatãdum.

Ibid.

Prou. 21.

Amicitia & inimicitia propria.

Quare cùm eum cerneret vigeſimum iam menſem triuiſſe fruſtrà in obſidione Babylonis, natum ſibi, aures, & labia præcidit, itaque truncatus confugit ad Babylonios, mentiens ſe tales à Dario plagas accepiſſe. His auditis creduli Babylonij ciuitati eum ſuæ præfecerunt, rati fore, vt ſuam animi corporiſque fortitudinem in Darium conuerteret, de quo tam malè meritus videbatur, remque Babylonicam fœliciter adminiſtraret. Sed enim ille ciuitatem Dario ſubiecit ac tradidit. Eſto & tu Deo alter Zopyrus, ipſi te primum omnium ſubiice, & per amorem religa fœliciter; deinde alios quotquot, vt dixi, poteris.

Zopyri facinus egregium.

§. 6. Ad eliciendum huius actum dilectionis quatuor ſunt tempora cæteris aptiora. Primum, quando ad illum exſtimulant te Concionatores, proferendo eximia quædam Dei in humanum genus beneficia, cuiuſmodi ſunt creatio, vocatio, redemptio, diuini verbi Incarnatio, Euchariſtiæ inſtitutio. Alterum, quando obtingit tibi priuatum & ſingulare quoddam Dei donum; vt quando eo prouidente eriperis magno periculo: vnde Dauid ab eo liberatus concepit mox diuini amoris votum, dicens: *Diligam te Domine fortitudo mea. Dominus refugium meum, & liberator meus.* Tertium, quando ad ſacram Synaxim te comparas, tum quia præparandus adornandúſque eſt locus ſuſcepturus cœli & terræ Dominum; ornamentum autem potiſſimum omnium eſt Charitas;

Tempora ad actum dilectionis eliciendum, aptiora quatuor.

Pſal. 17.

Charitas; tum quia hoſpes ad neminẽ diuertere libentius ſolet, quàm ad illum, à quo diligitur,& ſe ſcit diligi. Chriſtus autem in Euchariſtia ſuſcipiendus hoſpes eſt,ita ſeipſe vocat Matth.25. *Hoſpes eram, & non collegiſtis me.* Sicut ſacramenti huius inſtitutio, amoris in nos ſui argumentum fuit eximium, vt notat his verbis Euangeliſta: *Cum dilexiſſet ſuos,in finem dilexit eos. Et cœna facta,* &c. Sic ex parte noſtra eiuſdem ſuſceptio reciprocum amoris actum à nobis poſtulat, quo videlicet affectu magno feramur in eum, qui non contentus naſcendo dediſſe ſe nobis in ſocium,veſcendo dedit in edulium,moriendo in pretium,daturus ſe regnando in præmium.Quartum,quandò inſtare tuæ horam mortis præſenties.Nam quemadmodum Oratores ſub exitum præcipuè declamationum ſuarum,quidquid habent artis adhibent: & Comœdi Tragœdique in vltimo præſertim actu conãtur excellere: Et in Romano exercitu vltimum locum occupabant Triarij omnium fortiſſimi: & amici ſub diſceſſum mutuum quàm dulciſſima poſſunt verba fundunt; ita par eſt, vt actu omnium nobiliſſimo præſentis curſũ vitæ coronemus.

Chriſtus hoſpes in Euchariſtia ſuſcipitur.

Ioan.13.

§. 7. Eiuſdem actus formula iſta eſſe poterit: *Domine Deus creator cæli & terræ, à quo velut inexhauſto fonte omnis generis beneficia in nos aſſiduè deriuantur, amo te, & amare deſidero ex toto corde propter temetipſum, & ſuper omnia, quia tu ſolus ſanctus, tu ſolus Dominus,tu ſolus altiſſimus.Vtinam tibi omnes ſeruiant, te cognoſcant,*

Actus amoris in Deũ eliciendi formula.

tibi obſequantur, & debitum honorem habeam. Gratulor tibi immenſam maieſtatem, fœlicitatem, ſapientiam, potentiam, & alias perfectiones tuas. Quod ad creaturas, erga nullam prorſus affici volo, nulli adhærere, niſi propter te, & quantum, ac quomodò concedis ac iubes. Præfero te omnibus infinito internallo, maloque ſexcenties illas etiam omnes quàm te offendere & amittere. Sis Domine benedictus in ſecula. Amen.

De Prudentiæ Regulis circa Charitatem fraternam.

CAPVT VIII.

§. 1. *Nomine fratris ſeu proximi quis intelligendus.*

2. *De obligatione proximum diligendi & neceſſitate.*

3. *In quo poſitus ſit amor ſanctus, quo eſt proſequendus.*

4. *De exterioribus indiciis & affectibus amoris ſancti.*

5. *De ordine obſeruando in dilectione proximorum.*

6. *In ſpecie quid obſeruandum circa dilectionem inimicorum.*

7. *Fœdus amor quàm fugiendus, & abominandus.*

Fratris ac proximi vox reciproca, & relatiua.

§. 1. IAM fratris quàm proximi vox relatiua eſt, & ſignificat communicationem, coniunctionem, affinitatem quandam

dam hominis cum homine: quam communicationem distinguunt Teologi in naturalem, quæ est quoad naturam, similitudinem, patriam, eiusdem artis professionem, parentes, & alia id genus naturalia & humana bona; & in supernaturalem respicientem bona supernaturalia, vt Deum vniuersorum Dominum, Christum omnium redemptorẽ, idem sacrificium, eadem Sacramenta, eandem Christianæ vitæ professionem, eandem in cælo beatitudinem oblatam omnibus. Quia ergo quiuis cum quouis alio in his omnibus, vel horum aliquibus conuenit, fit vt quiuis alterius frater ac proximus censeri meritò possit ac debeat, siue amando illum, vicissim redametur, siue non. Declarat hoc planissimè Christus, Matth. 23. *Omnes vos fratres estis.* Et: *Vnus est pater vester cœlestis, qui in cœlis est.* Et alio loco: *Cum orabitis, dicite, Pater noster qui es in cœlis.* Si communis omnium nostrum Pater est Deus, omnes ergo sumus eius filij, & mutui inter nos fratres. Et ne quis fortè inimicos crederet excipiendos; occurrit, & inimicum ipsum qui te odit, expressè vocat fratrem tuum, dicens: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te; relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo.* Iam si quilibet alteri frater est, quomodo non etiam proximus? Quis potiori iure talis appellandus quàm frater? Nonne Dauid vtrumque coniungit, & vnum vt sic loquar, infert ex altero dicens: *Propter*

Matth. 4.

Etiam inimici sunt fratres.

Ibid.

Psal.121. *fratres meos, & proximos meos loquebar pacem de te.* Stet ergo, omnes homines esse sibi mutuò proximos, & cum S. Augustino credamus, quòd *cùm Dominus dicit; diliges proximum tuum sicut teipsum, significat omnem hominem esse reputandum proximum.* Intelligenda hæc sunt de cõmuni & imperfecta quadam ratione fraternitatis & proximitatis, præter quam alia quædam est specialis, multóque insignior inter eos solos, qui Christi charactere per baptismum initiati, & veræ membra Ecclesiæ, fidem profitentur orthodoxam; præsertim si insuper in statu sint gratiæ, & quo melius Deo seruiant in vno eodemque Ordine regulari vitam degant. Possunt aliquo etiam modo Angeli boni proximis nostris annumerari, quia Deo nobiscum seruiunt; vnde & conserui nostri appellantur, Apocal.22. æterna perfruuntur gloria, ad quam tendimus, quamplurima præstant nobis beneficia, quod non parum pertinere ad rationem munusque proximi, colligit idem S. August. ex verbis illis Euangelicis: *Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?* Mali autem Angeli, seu Dæmones non possunt, tum quia iubemur nullum habere cum iis commercium, 1. Cor. 10. *Nolo vos fieri socios Dæmoniorum*, sicut nec Christus habet 2. Cor.6. *Quæ conuentio Christi ad Belial?* tum quia hostili semper in nos animo sunt. Idem de Damnatis reliquis iudicium. Non patitur miserrimus illorum status, vt in aliquo nobiscum bono communi-

lib.de doct. chr.c.30.

Angeli boni etiam in proximis numerãdi.

Ibid.

cent,

cent, nec amplius capaces ſunt gratiæ, gloriæ, Sacramentorum. Et cùm in Diaboli poteſtatem toti tranſierint, conditionem eius induunt.

§. 2. Diligendum proximum amore tum naturali, quem amicitiam vocant pro obiecto habentem animi dotes & corporis, virtutes morales, ſimilitudinem generis, beneficentiã, & alia id genus humana bona, digna quæ amentur magnique fiant; tum ſupernaturali ſeu Charitate, quem conciliant motiua ſupernaturalia, vt Deus reuelatus gratię principium dilectionem hanc præcipiens, ex dictis perſpicuum relinquitur, obiterque adhuc monſtratur; quia ſicut diligendus eſt à nobis Deus vt author naturæ & gratiæ, ita vtraque dilectione propter illum proximus. Deinde ſimi- *Similitudo amoris cauſa.*
litudo cauſa eſt amoris, eo quod per ſimilitudinem homo vnus ſit velut idem cum altero, & alter cum ipſo, amoremque quo ſe diligit, protinus ad illum extendit. Vt non abs re di- Eccleſ. 13.
ci ſoleat; *Omne animal diligit ſibi ſimile.* Cùm igitur ſimiles ſimus omnes ad inuicem per naturalia bona communia, ac rurſus per ſupernaturalia multa, de quibus ſupra, ſequitur conſtringi nos omnes lege mutuæ dilectionis, etiam eos, qui lædunt ſe mutuò; quia hæc offenſio qualiſcumque & quantacumque ſit, nec tollit nec tollere poteſt prædicta amoris incentiua, ſiue titulos; ſicut nec expreſſam abſolutamque illam Chriſti legem: *Diliges proximum tuum.* Et, *Ego autem dico vobis,* Matth. 22.
diligite Matth. 5.

diligite inimicos veſtros. Iniquũ eſt negare aliis, quod ab iis impetrare cupit quilibet; cupit autem quiuis à quouis diligi, etiam qui dicũt: *Tales me ſemper hoſtes perſequantur*, quia hoc non dicunt quaſi delectentur odio, in quo ſunt apud improbos; ſed virtute ob quam huiuſmodi odium inuidiáque concipitur. Aut dicere volunt, ſi aliquos neceſſe eſt pati, tales nobis experimus, qui odij occaſionem non iuſtè ex vitio noſtro, ſed nequiter ex virtute arripiant. Id præterea meritò videri debet à Deo & natura præceptum atque conſtitutum, ſine quo viuere eſſet miſerrimum; ſine amicitia autem vitam traducere res eſt grauiſſima. *Abſque amicis viuere*, inquit Ariſtoteles, *licet cætera omnia bona ſuppeterent, eligeret nemo. Nam & diuites, & principatus poteſtatem habentes maximè indigere amicis videntur.* Vndè amicum ſibi ſemper aliquem faciebat Scipio antequàm è foro diſcederet. Et Hieremias inter grauiſſimas calamitates Hieruſalem, hanc non ſiluit: *Omnes amici eius ſpreuerunt eam, & facti ſunt ei inimici.* Denique ſi Ariſtides & Themiſtocles, dum inter hoſtes verſabantur, & pro Republica ſua Athenienſi bellum gerebant, priuata odia valere iubebant, & in gratiam redibant, ne diuiſi ab inuicem præda fierent. Serpenti item cum vulpe conuenit, vt ſcribit Plut. in lib. de induſtria animalium, quòd illis communis hoſtis ſit aquila; multò magis oportet nos colere mutuam neceſſitudinem, quibus luctandum eſt aſſiduè cum Dæmoniis, communibus

Ariſt lib. 8. Eth. cap. 1. & 8.

Scipio ſemper amicum ſibi faciebat antequam diſcederet è foro. Thren.

munibus hoſtibus, omniumque capitaliſſimis. *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem; ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra Spiritualia nequitiæ in cœleſtibus*; quique ſi videant litigare nos ad inuicem, & mutuas alere ſimultates, quàm metuo ne idem faciant, quod de miluo narrat apologus. Vidit murem & ranam rixantes & contendentes inuicem, quis eorum videretur maior, & obtineret in palude principatum: vidit, inquam, & citò litem diremit; vtrumque enim vnguibus ſuis rapuit, raptumque deuorauit. Epheſ. 6.

§. 3. Hìc porro quæritur, quiſnam ſit proximi amor verus & ſanctus? A duobus pendet reſponſio, quæ Ariſtoteles, quamuis Ethnicus, mirabili mentis acumine complexus mihi videtur, his verbis: *Amare eſt, velle alicui quæ bona putat, illius non ſua gratia.* Docet in primis, quòd amare ſit velle alicui bonum (& quidem non quodcunque ſed verum: nam bonum falſum non eſt bonum ſimpliciter, vt nec aurum falſum eſt aurum) ſicut contrà, odiſſe eſt velle alicui malum: quod adeò certum eſt, vt nationes quædam in more habeant odium exprimere per alieni damni deſiderium: & volentes dicere, *odio me habet*, ita loquantur, *malum mihi vult*. Vera porrò bona propriè dicuntur ſupernaturalia, vt Deus, ſtatus gratiæ, remiſſio peccatorum, vita æterna, progreſſus in virtutibus, mors bona, &c. temporalia autem & humana non niſi quatenus ad illa referun Ariſt. lib. 2. Rhet. c. 4. *Amare quid.* *Ac odiſſe.*

referuntur. Cùm item dicuntur amico per dilectionem expeti bona, satis indicatur, non solùm ei non procurari mala bonis eiusmodi contraria; sed timeri etiam, & quoad fieri potest, impediti, eadem quippè ratio est contrariorum. De impropriis autam malis, hoc est, de pœnis temporalibus, ad eius correctionem vtilibus ac necessariis, non idem dicendum. Nam reuera quando & quatenus ad hoc prosunt, inter bona potius censenda sunt, & votis ac precibus in illius caput accersenda. Illa certè sibi bona interpretabatur Dauid, dicens Deo: *Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas.* Hoc annotasse proderit, vt nouerimus responsum dare ad molestissimum quoddam multorum dubium, qui scandalizantur & quærunt, quomodò videri potest hic ipse Rex verè fuisse instructus fraterna charitate, qui tam multa variis imprecatur mala, vt Psal.68. *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam. Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.* Quod etiam facit Apostolus Gal.5. *Vtinam abscindantur, qui vos conturbant.* & ante illum Hieremias cap.17. *Confundantur qui me persequuntur, & non confundar ego: paueant illi & non paueam ego: induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos.* Aut enim hi modi loquendi Hebraici sunt, vt docet S. Aug. l.1. de serm. Dom. in monte, c.42. & seq. & D. Th. 2. 2.q. 83. art. 8. ad 1. & 2. in quibus verbum imperatiui, vel optatiui modi, ponitur pro futuro

Mala impropria qua.

Psal.118.

Digitized by Google

turo indicatiui; ita vt idcircò imprecatio non
fit, ſed rei futuræ vaticinium. Sicut cùm dici-
tur: *ſoluite templum hoc, & in tribus diebus reædifi-* Ioan.2.
cabo illud; id eſt, ſoluetis, & ego reædificabo.
Aut imprecatio eſt mali temporalis tantùm,
relata ad ſpirituale bonum eorum, in quorum
caput aduocatur. Sæpè enim vexatio dat in-
tellectum, & eo fine cupere pertinaces ac de-
prauatos mala pœnæ ſuſtinere, laudabile eſt;
& eiuſdem Regis exemplo communitum ſic
deprecantis: *Imple facies eorum ignominia, &* Pſal.82.
quærent nomen tuum Domine (ſed hîc cauenda
illuſio, ſæpè enim videntur hæc mala in hunc
finem peti, cùm ex occulto odio potius poſtu-
lentur) ſique opponas eiuſmodi deſiderium,
videri odio perſimile; reſpondebitur, ſanctum
perfectumque odium eſſe, de quo idem alibi:
Perfecto odio oderam illos. Hoc ergo ſtet, vera il- Pſal.138.
la bona proximis, ſi verè diliguntur, procu-
randa, nec deſpondendum animum eo nomine
quòd circa multos perdatur opera, aut quòd
benè inſtituti poſtea peruertantur. Nam vi-
ciſſim tandem ad ſe cum prodigo illo redeunt,
aut faciliùs ad aſſuetam reducuntur diſciplinâ,
ſicut equi faciliùs capiuntur, captique trahun-
tur, qui ruperunt vincula, quàm qui nulla
vnquam fuere catena conſtricti. Docet in-
ſuper Ariſtoteles in altera parte prolatæ ex
eo ſententiæ, his, inquam, verbis; *illius, non*
ſui gratia, verum ſyncerumque amatorem ex
amicitia non quærere ſibi ipſi commodum,
ſed ei quem amat, & amore dignum credit ob
virtutes

virtutes ipſi inſitas. Ex qua tota doctrina tria colligimus nunquam obliuiſcenda. Primum eſt, adulatoribus nihil ineſſe veræ dilectionis, quia in toto amoris negotio, quẽ præ ſe ferunt, quærunt tantùm quæ ſua ſunt; vel ſi quid boni expetunt iis quibus aſſentantur, & quorum auribus ſua infundũt θανάσιμα μειλίχματα, id eſt, Letalia mulſa; in eo non conquieſcunt, vt benè ſit illis; ſed vlterius collimant ad vtilitatem propriam, quæ inde videtur poſſe detiuari. Quod quia tam auidè faciunt, cùm poſſunt, vt illos etiam tandem exinaniant, quorum amici videri volunt, nec parcant grauiſſimis aliis illorum detrimentis, rectè ſimiles dicuntur eſſe pediculis, qui non diſcedunt à morientibus, niſi ſanguis extinctus ſit, quo nutriri ſolent. De detrimentis loquor non corporis ſolùm, ſed animi: attollunt quippè aſſentatores vitia, & inſigniunt virtutum nominibus, quod dum fit, additur calcar eiuſmodi vitiis. *Eſt malum immedicabile*, inquit Plutarchus, *quando vitia laudantur virtutum nominibus, vt iam pecces non modò non dolens, ſed gaudens etiam, & detrahitur peccatis pudor. Ea res Siculos perdidit, quod Dionyſij, Phalaridiſque crudelitatem iuſtitiam vocarent adulatores. Eadem Ægyptum perdidit, quod Ptolomæi muliebritatem Deorum cultum appellarent. Et integros Romanorum mores ad nihilum redegit, quòd Antonij delicias & libidines extenuarent, & humanitatem, hilaritatemque dicerent.* Quàm procul hoc eſt à ratione veræ amicitiæ amico bona procurantis. Alterum eſt, nec vulgò

Adulatorũ natura & intentum.

Aſſentatores.

Plut. lib. de diſcrim. adul. & amici.

Amor tarentum nec Venereus veri amoris.

vulgò verum esse amorem parentum in filios, nec vnquam Venereum. Nam quod ad priorem attinet, parentes videre est quamplurimos, de veris malis, Dei odio, æterna damnatione, seculi vanitate, intemperantia, superbia, impietate & vitiis aliis à filiis suis auertendis, nec tantillum cogitare; sed de eo solùm, ne ægrotent corpore, ne mendicent aliquando, ne infimum inter ciues locum sortiantur, ne aliquem in facie nævum circumferant, &c. Negligunt illis viciſſim vera bona quærere, Dei gratiam, gloriam æternam, mores inculpatos, conscientiam bonam, doctrinam sanctam, qua probè intelligant quid prosequendum sit, quid fugiendum: In eo contrà toti sunt, vt prouehant illos ad apicem dignitatum secularium, vt grauent opibus, vt splendidè vestiant & comant, vt in nobile opulentumque matrimonium collocent, vt filiorum genitores videant, &c. Quod amplius est, in talium procuratione rerum se potius quàm illos respiciunt, dum in illis velut membris quibusdam suis excellere gestiunt secundùm idem seculum, essèque post mortem ipsam immortales. Huius rei indicium vnum inter cætera hoc esto. Si contingat liberos mori etiã in innocentiæ statu & gratiæ, atque ita nullis eiusmodi caducis bonis indigere, assumptos ad cælestia illa nunquam peritura; adhuc nihilominus consternantur, & flent irremediabilibus lacrymis, quia vident se non vltrà in illis posse optato modo excellere, & no-

mẽ ſuum apud poſteros immortalitati conſecrare. Quòd verò ad poſteriorem, ſolam delectationem carniſque titillationẽ quærit libidinoſus; idque ſibi, non amaſiæ; aliàs quorſum vim infert repugnanti, quorſum cum prægnãte congreditur? Neque enim illa dum geſtat vterũ, congreſſum appetit; quorſum abiicit & faſtidit eam, occurrente alia cum qua ſibi polſicetur & fingit voluptatem ampliorem? Et vt ei quoque delectationẽ eiuſmodi afferre ſtudeat, ideo refert, vt illecta Venereis illecebris magis deinceps conſentiat fœdis illius deſideriis. Tertium eſt, ne clientes quidem verè diligere Mecænates & benefactores ſuos, ſi tantùm eos diligunt, eiſque bene volunt, propter deriuata in ſe ab illis benefacta, cùm potiùs amare illos debeant propter virtutem ipſam beneficentiæ, quæ illis ineſt, & facit amore dignos. Rationem audi, amicitia ſola, cui cauſam virtus præbet vera, prima, perfectaque cenſenda eſt, vt docet Ariſtoteles lib. 7. moralium Eudemiorum cap. 3. cui verò vtilitas aut voluptas, propria eſt tum plebeiorum, nam

Venereus amor, & pius obiectum.

Amicitia vera qua.

Ouidius 2. de Ponto Eleg. 3.

Vulgus amicitias vtilitate probat.

Tum etiam pecudum; neque enim canis niſi ob vtilitatem dominum ſuum amat, nec hœdus capellam niſi ob voluptatem. Hæc cùm ita ſint, vt amore ſancto dici poſſis complecti proximos, obſerua in iis quæcumque dona gratiæ & virtutes poteris, ab illorum verò vitiis cogitationẽ magis auertito; eò quòd per ſe fœda ſunt, & diſplicent aſpicientibus, etſi

non

non fortè ſuis authoribus,& diſplicendo odiũ ſui ingenerant, quod in perſonam ipſam citò transfertur & deſinit. Muſcas imitare, non inertes illas ad vlcera ſola conuolantes, prætermiſſis quæ in corpore ſana ſunt & integra; ſed apiculas ea tantum legentes in floribus, quæ fauis congruunt, & bonum à natura ſuccum acceperunt. Aut ſi ad vitia vis attendere, ad virtutes quoque reſpice, quæ adeò nunquã planè abſunt ab aliquo, vt nemo ſit mortaliũ quantumuis in ſpeciem imperfectus, qui perfectione, ſeu qualitate aliqua bona non vincat quẽcumque alium. Nam ſimiliter herba quæuis virtute aliqua cuiuis alteri antecellit. Peſſimi eſt Trapezitæ, virtutibus poſthabitis librare vitia. Ne id quidem faciendum, cùm aduerſariis agitur, monet exemplo ſuo Quintilianus, cuius ecce tibi verba: *Erat mihi cura in controuerſiis forenſibus, noſſe omnia quæ in cauſa verſarentur.* Et infrà: *Non minus pro aduerſa parte, quàm pro mea cogitabam.* Quintil. l. 7. cap. 1.

§. 4. Interno amori erga proximum niſi accedant effectus,& ſigna exteriora, nec diuinæ legi ſatisfacies, quæ iubet fratres vt diligamus *opere & veritate*, nec verum mente concepiſſe videri poteris (quia verus otioſus eſſe non poteſt; operatur magna, ſi eſt; ſi operari renuit, amor non eſt) immò ſcandalo eris cæteris; ex occulto laudem non conſequeris, nullus occulti reſpectus & infœcundi; ſed neque ſuauitate quam fortè expectas, perfruere. Rationem ſi quæris, accipe. Non inde *Internus Amor.* 1. Ioan. 3. S. Gregor. homil. 30. in Euang. *Ratio qua.*

recreabitur quem amas', quia indiciorum defectu,ſe à te amari neſciet,& dum neſciet, vix redamabit ; ſic tibi peribit conſolatio , quam experitur , qui ſe nouit redamari. Quemadmodum autem alius eſt amor communis, quẽ à quouis erga quemuis exigit Deus ; alius ſpecialis,ſpontaneus, ſupererogatorius, annexam habens familiaritatem , & magnam arcanorum , vel rerum aliarum communicationem. Ita ex ſignis & effectibus quos diximus , quidam communes ſunt , & reſpondent amori priori ; quidam ſpeciales , poſterioris proprij, vt mutuis ſe muneribus afficere,ad domeſtica conuiuia inuitare , de rebus agendis interrogare , recreationem mutuam ex ludo quærere. Atque hæc vberiùs , parciúſve ſunt exhibenda,prout amor ſpecialis maior eſt,& pluribus, potioribuſque ſubnixus titulis,vel minor. De prioris ſignis & officiis præcipuè hic agitur.

Amoris veri officia.

Memineris primò , notos reſalutare , niſi longè ſis potentior : quia id prætermittere, faſtui vel odio vbique adſcribitur ; & ſimiliter volentibus loqui tibi obiter ſaltem aures dare,niſi obſtet infirmitas , vel occupatio aliâ grauior , vel lex Superioris ; vt cùm filiæfamiliâs interdicit Pater , ne loquatur cùm amaſiis ; aut Eccleſia fidelibus, ne cum excommunicatis : vel damni periculum, vt ſi contagio laboret,qui tecum petit ſermocinari.Quo modo excuſatur Princeps immediatè non conferens cum pleriſque ſubditis poſtulantibus priuatim cum eo ſua tractare negotia.

Multis

Multis ſiquidē pateret inſidiis, ſi aditum præberet vniuerſis; inuidiæ verò, ſi vni potiùs quàm alteri eiuſdem conditionis.

In graui neceſſitate conſtituto, ſubueni ſi potes opportunis remediis; nam, *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodò charitas Dei manet in eo?* Aliquam ſemper iniuriam irrogant æmulis ſuis qui oderunt; cur non viciſſim boni beneficio quos amant, cùm res poſtulabit, afficient? cur non conſolabuntur mœſtos conſolatore alio deſtitutos, vt amici illi tres conſtantiſſimi, de quibus Ouid. 1. Ioan. 3.

Vix duo, treſve mihi de tot ſupereſtis amici:
Cætera fortuna, non mea turba fuit.

Cur non auertent damna ab innocentibus, ſuggerent conſilia bona indigentibus, peccantes amicè commonefacient, vt abſtineant, quando hac via ſe credent profuturos? Non eſt tunc profectò opportunum tempus ſilentij; tunc connîuere, non eſt ſatisfacere præſcripto Eccleſiaſtici: *Ne reuerearis proximum tuum in caſu ſuo, nec retineas verbum in tempore ſalutis:* nec facere quod iubet Apoſtolus: *Vos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis.* Parum magnanimi vulgò in hac parte ſumus, nimis meticuloſi, nimis amicos peccantes reueremur, metuimuſque offendere; nimis facilè in animum inducimus fore, vt indignentur auditis amicis commonitionibus. Et vt Plutarchi verbis vtar lib. de Amicitia: Eccleſ. 4. Gal. 6.

citia : *His temporibus ad liberè loquendum penè vocem amisit amicitia.* Non obtemperarunt pusillanimitati huic pernicioſæ ſerui Naaman Principis Syriæ, ſed fidenter dixerunt ei : *Pater, etſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, certè facere debueras ; quantò magis nunc quia dixit tibi, lauare & mundaberis ?* Non repugnauit, non excanduit Princeps, ſed modeſtè admonitus *deſcendit, & lauit in Iordane ſepties.* Inter eos, quos grauis premit neceſſitas, repono abſentes, quorum fama à præſentibus te audiente laceratur. Hîc memineris non obmuteſcere (quando authoritate non multum à detractore vinceris, & incerta adhuc eſt culpa abſentis & obſcura) ne dicas aliquando, *ve mihi quia tacui* : & detractionis reatum participes, iuxta iuris regulam : *Qui tacet, conſentire videtur :* & cum reatu pœnam, quandoquidem *morte digni ſunt, non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Erit autem tutela abſentis prudens & modeſta, ſi de eo pronuncies : *Fortè fecit, vel dixit quod narratur ; ſed quid ſi per incogitantiam ? ſi correptus ira ? ſi putans ſe minus mali agere ?* Vel : *Hoc quidem laborat vitio* (ſi fortè vitium ſit manifeſtum) *ſed habet viciſſim plurima, quibus laus debetur non modica. Permiſcentur in hac vita bonis mala, nec quidquam eſt omni ex parte beatum. Circumferimus & nos copioſam cenſuræ materiam, & camarinam, quam moueri nollemus ab aliis.* Ad ipſum verò obloquutorem conuerſus : *Rectè feceris, & nos omnes, ſi quæ de tali tibi ſunt*

4. Reg. 5.

Iſa. 6.

Rom. 1.

Aliorum vitia quemodò audienda, & credenda.

ſunt renunciata, non facilè admiſerimus. Fieri poteſt, vt ſic impegerit, & fortè grauius: fieri ſimul poteſt, vt ſecus ſe res habeat. In dubio autem longè tutius eſt, de eo non credere, quàm credere; & excuſare factum dictumve, quàm condemnare. Scriptum eſt, Cunctis ſermonibus qui dicuntur, non accommodes cor tuum; ſcit enim & conſcientia tua, quia & tu crebrò maledixiſti aliis. Accuſatoris partes ſuſcepit, qui hæc tibi retulit; poſtulat autem æquitas, ne audito eo præcipitetur iudicium; ſed priùs ipſe etiam reus audiatur. Hoc ſi non obſeruaret criminalis Iudex, improbus iniuſtúſque haberetur. Exaggerantur multa ſupra veritatem, imò ſupra omnem veri ſpeciem; cúmque oſtententur quaſi Elephanti, re benè diſcuſſa muſcarum vix molem retinent. Quid aliud faciunt eiuſmodi relatores, quàm alienas ſordes in aures tuas inferunt? Hoccine verò tuleris patienter? Non ſuſtinebat S. Ioan. Chryſoſtomus: indignabatur ſeuerè talibus, dicens: Si malum velis dicere, obturo aures meas; non enim ſtercus & cœnum accipere ſuſtineo. Et quaſi vnà cum mentibus conuiuarum, inficerentur ſibi detractionibus, in Triclinio ſuo inſcribi iuſſit S. Auguſtinus.

Eccleſ. 7.

S. Chryſoſt. hom. 3. in epiſt. ad Theſſal.

Quiſquis amat dictis abſentum rodere famam,
Hanc menſam vetitam nouerit eſſe ſibi.

Poſſid. in vita S. Auguſt.

Et ſæpè inculcauit auream illam ſententiam: Audiſti verbum aduerſus proximum tuum, commoriatur in te.

Eccleſ. 19.

Cane amici gratia quidquam facere honeſto, rationi, æquitati contrarium. Stomachum imitare probè affectum, cibos admittentem

Amici gratia nihil inhoneſtum præſtandum.

ſalutares, reſpuentem noxios. Elude tu pariter indecora poſtulata prolatis cauſis, cur iis morem geri non expediat. Scriptum eſt: *Ne ſubiicias te omni homini pro peccato.* Et Cicero leges texens amicitiæ, hanc in fronte poſuit: *Prima lex eſt amicitiæ, vt neque rogemus res turpes, neque faciamus rogati.* Amico flagitanti, vt pro ſe iuramento confirmaret quod non erat, reſpondet Pericles: *Amicus tibi ſum, ſed vſque ad aras.* Vtinam eiuſmodi prudentiam ad poſteros omnes tranſmiſiſſet; gratularemur nobis & infœliciſſimo æuo noſtro, in quo quàm rarus eſt, qui rogatus pro affini & conſanguineo aduerſarium non condemnat etiam innocentem? iniuſta non gerit bella? non dicit falſum teſtimonium? O improbam priuatorum neceſſitudinem, hoſtem iuſtitiæ, Rebuſpublicis exitialem. Qui turpe aliquid vel iniuſtum à te petit, hoc ipſo ſentit de te malè, & iniuria te afficit, indicans delectari te turpitudine & iniuſtitia; neque enim aliàs poſtularet, ſicut nec à Catone viro probiſſimo, ad quem Cicero: *O te fortunatum, Marce Cato, à quo rẽ improbam petere nemo audeat* Ad hęc, ſi verè diligis, proximi tui onera ſeu defectus æquanimiter tolera. Poſtulat id à te lex Charitatis, de qua Apoſtolus: *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legẽ Chriſti*, & cuius in brutis ipſis quoddam licet inuenire veſtigium. Nam cerui, vt ſcribit S. Auguſtinus in Pſalm. 129. cùm tranſeunt freta in proximas inſulas paſcendi gratiâ, capita ſuper ſe inuicé ponunt.

Eccleſ. 4.
Cic. in Lælio.
Plut. in Apoph.
Gal. 6.

Solus

Solus qui antè eſt, portat caput, & non ponit ſuper alterum; ſed cùm & ipſe defecerit, tollit ſe ab anteriori parte, & redit poſteriùs, vt & ipſe in altero requieſcat. Mirabilem ſe in hac parte Chriſtus præbuit. Nam cùm ante illapſum Spiritus ſancti nondũ planè vitia exuiſſent eius diſcipuli; ipſe nihilominus virtutis omnis fons & ſapientiæ, nunquam non ſuſtinuit eos patienter, nec ſe ita offendi paſſus eſt impolitis adhuc moribus, vt receſſum ab iis faceret, vt excandeſceret, aut acerbiùs in eos inueheretur, aut aliquid de priſtino in eos amore ſuo remitteret. Præter illum, matres amore ardentes filiorum, quot illorum ineptias diſſimulant? quot item moleſtias, ne dicam iniurias patientiſſimè ferũt, quodque amplius eſt, extenuant? Quàm citò oblitæ ad maternum ſeſe affectum recipiunt, à quo aliquantulum ſubita impellente ira receſſiſſe videbantur? In Aquitania nefarius quidam adoleſcens à ſua ſæpè obiurgatus, eò progreſſus eſt petulantiæ, vt quodam die, ô prodigium! in eius offam aluum exoneraret. Id vbi reſciuit Magiſtratus, lictores miſit qui carceri eum manciparent, nec ita multò pòſt extremo affectus eſt ſupplicio. Dum autem duceretur, non ceſſabat infœlix mater excuſare natum, & vociferari nihil in eo culpæ reſidere, iniuſtè damnari innocentem, eodem ſcilicet ardore animi, quo apud Virgilium Niſus pro Euryalo ſuo liberando morti ſeſe obiiciens clamat.

Ceruorum mutuum auxilium.

Matris ingens amor & charitas.

Virg. lib. 9. Aeneid.

Meme adsum qui feci, in me conuertite tela,
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iste nec ausus,
Nec potuit; cælum hoc & conscia numina testor.

Irrogatas tibi iniurias (præsertim si leues sint) quarum venia indiget valdè proximus, cur non contempseris, quasi leues morsus pulicum? Quorsum statim capis de vindicta, deque forensi altercatione consilium? Audi quid tibi canet, scribatque Apostolus: 1. Cor. 6. *Omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?* Quod ad grauissimas, quæ vel famam tuam insigniter ledendo magnum bonum impediunt, vel detrimentum tertio afferunt, non ita facilè remittendæ sunt; sed in ius vocandus qui eas intulit (nisi præeligat amicè, & extra fori strepitum tibi læso satisfacere) non vt malè habeat, hoc quippè ad vindictam pertineret; sed vt nomen bonum, & alia iniustè ablata restituat, fiátque ipse pœna cautior. Extra hunc casum collige & cohibe te, ne facile in lites proruas tranquillitatis hostes, & vix vnquam culpa omni vacuas, vt notat S. Aug. Enchir. c. 78. Præbe te magnanimum, parua omnia despicientem, cuiusmodi iniuriæ solent esse verborum maximè. Si explorata est innocentia tua, vel criminatoris nequitia, omnem ipsi ereptura fidem, quid obesse tibi potest eius maledicentia? Impegit lædendo te, sua culpa miser. Nec tu sine crimine viuis, nec auricularum asini parte cares. Ignosci tibi vis, & à nugis tuis oculos auerti

Lites tranquillitatis hostes.

cætero

cæterorum, easque excusari; cur non similiter cautus sis in excusandis alienis & insectandis? cur in qua mensura tibi vis remetiri, non metiris? Quàm grauiter læsi sunt à Saul, Semei & Absalone Dauid, à persecutoribus suis S. Stephanus! pepercerunt tamen, idque ex animo.

§.5. De ordine Charitatis, non hîc teipsum cum aliis comparo, sed inter se alios à te diligendos. Quis abnuat, debere plus te ibi quàm cæteris? *Qui sibi nequã, cui bonus erit?* Abfit vt dum alios vis saluos facere, efficiaris reprobus, & aliquid perpetres mali. Itaq; quoad spiritualia priùs tibi, magisque semper quàm aliis prospice: nec dicas: secus fecit Moyses postulans ne separaretur populus, à Deo separari: *Aut dimitte populo noxam hanc*, inquit, *aut dele me de libro vitæ.* Est quippe loquẽdi modus inter amicos receptissimus, & ad impetrandum efficax, quo dicimus: *Vel hoc facias mea causa, vel ne vltrà reponas me in tuorum numerum*; tametsi certò sciamus fore, vt nos semper amare pergat, & verè nolimus ab eius amore excidere. Temporalium paulò diuersa est ratio. Cum erunt ad vitam necessaria tui potius quàm alterius causam age, (nisi fortè bonum amicitiæ quo te prosequitur, vel alterius virturis, omni vita temporali melius, secùs dictet faciendum) quia *Si quis extra hunc casum exponat vitam corporalem propriam, pro vita corporali alterius, iam non diligit proximum sicut seipsũ, sed supra seipsũ, quod doctrinæ regulã excedit.*

Eccles. 14.

Exod. 32.

s. Aug. lib. de mendac. cap. 6.

Pro

Pro Repub. & Rege bono incumbit vitam ponere.

Pro Republica verò ipſa aut Principe bono, non modò licet, verùm etiam incumbit tibi, non dico bona exteriora, ſed vitam etiam ponere; quia expedit vt vnum membrum magis quàm totum corpus pereat. His conſentit doctrina Ariſtotelis: *Verum eſt quod de viro probo dicitur, eum amicorum cauſa & patriæ multa agere, etiamſi pro ipſis mors ſit oppetenda.* Quod ſi de ſpiritualibus & temporalibus ſimul tuis ſermo ſit in ordine ad proximum, ad regulam iſtam reſpicito: Spiritualibus tibi non neceſſariis antepone temporalia ei neceſſaria, dicente Deo; *miſericordiam volo & non ſacrificium*: Præſertim ſi proximus eiuſmodi tuus ſit genitor. Ne religioſæ quidem familiæ nomen dederis, quandiu operam tuam ſibi verè vendicabit eius ſuſtentatio. Eiuſdem proximi ſpiritualia ſic præfer viciſſim tuis temporalibus, vt non refugias carnis vitam profundere, quando ei parcendo videbitur anima cuiuſpiam ſine culpa eius peritura *Debemus*, inquit S. Ioannes, *pro fratribus animas ponere.* Sanctus verò Auguſtinus: *Temporalem vitam ſuam pro æterna vitæ proximi, non dubitabit Chriſtianus omittere.* Chriſti ſcilicet exemplo, qui ſui morte corporis mercatus eſt nobis vitam æternam. Ex proximis denique ſint tibi ſemper cæteris paribus magis commendati coniunctiores ſecundùm carnem, vel maiori virtute præditi (mouebat id Iacob Patriarcham, vt Ioſeph filium ſuum præ cæteris omnibus diligeret) vel qui plura in te beneficia contulerunt. *Si*

Ariſt. lib. 9. Ethic. c. 3.

Hoſ. 6.

S. Aug. ſup.

quis

quis laboret in verbo Dei, ſententia eſt Origenis, *atque animas noſtras inſtruat, atque illuminet, viã ſalutis doceat, viuendique ordinem tradat, non tibi videtur multò amplius alio proximo diligendus, qui horum nihil egerit?* Orig. hom. 3. in Cant.

§. 6. De inimicis tibi reconciliandis dicamus iam in ſpecie aliquid. De paſſiuis non loquor, quibus ipſe velis malè. Iam enim dixi, talibus odium, ſeu auerſionem, & vindictæ cupiditatem ex iniuria ortam vera aut præſumpta, omninò remittendam, ſi ignoſci nobis à Chriſto volumus, dicente: *Sic faciet vobis Pater veſter cæleſtis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.* Sed de actiuis, qui animo à te ſunt alieno. Diſcute rem totam ſyncerè ac diligenter, ſique concepto in te odio cauſam à te ſubminiſtratam cognoueris, mox per te vel per interpoſitum alium, apud illos ſiue ſuperiores, ſiue tibi plus minus pares veniam deprecare, Chriſti ſequutus conſilium: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te; relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo.* Non es tantæ authoritatis, vt modeſtiæ huius pudere te debeat; magna laus eſt modeſtiæ, quam ſi confuſio fortè aliqua ſequitur, *confuſio eſt adducens gloriam.* Supplicari tibi velles ab aliis accepta iniuria, cur non viciſſim ſupplicaueris? Ergo præbe te ſupplicem; quin etiam ſi potes, offenſos dona re aliqua; magna vis eſt munerum, in neceſſitate maximè. *Si eſurierit inimicus tuus,*

De inimicis reconciliandis præcepta quædam.

Matth. 18.

Matth. 5.

Eccleſ. 4.

Prov. 25. *tuus, ciba illum; si sitierit da ei bibere, prunas enim congeres super caput eius*, id est, appones menti eius ardorem charitatis, facies vt non quomodocumque, sed ardenter te diligat. Hac arte Iacob iram fregit fratris sui Esau, & amicum sibi fecit de infensissimo. Præmisit famulos cum muneribus, qui dicerent occurrenti: *Ista sunt quæ misit tibi seruus tuus Iacob. Ipse quoque iter nostrum insequitur. Dixit enim, placabo illum muneribus quæ precedunt, & postea videbo illum: forsitan enim propitiabitur mihi.* Vix aggressus est Pilatus honore Herodem afficere consulendo illius iuribus, quale putabat esse Christum ad eius tribunal remittere, cùm in amicitiam coierunt, qui prius graues inter se inimicitias exercebant. Inferiorum, quos fortè læseris, alia vt plurimùm est ratio, de qua sic beatus August. lib. de vita Cleric. *Quando seueritas disciplinæ in moribus coercendis dicere vos dura verba compellet, non exigitur à vobis, cùm vos modum excessisse sentietis, vt à subditis veniam postuletis; ne apud eos quos oportet esse subiectos, dum nimia seruatur humilitas, regendi frangatur authoritas. Petenda venia est à Domino, qui nouit eos, quos plus æquo corripitis, quanta beneuolentia diligatis.* Vbi autem non est periculum, ne frangatur illa authoritas, & insolescant subditi læsi; si ab iis veniam petat superior, laudabiliter id fecerit. Cæterùm si inflexibiles experiaris & intractabiles; postquam quod in te est, feceris, nulla te cura discruciet, hilarem gere

Si inimici fuerint inflexibiles quid agendum.

gere animum frontemque ſerenam, cum minimè per te ſteterit, quominùs diſſidium totum componeretur. Redundabit in eorum capita ſcandalum, quodcumque reſultauerit; & tu animam tuam liberaueris; ſi tecum redeant in gratiam; ſed ita vt poſteriùs pauciora dent tibi amoris & familiaritatis indicia, quàm priùs, ne mirere, nec indè offendi te ſinito: hac ſiquidem pœna tuum in illos delictum iuſtè vindicatur. Sufficiant tibi communia ſigna beneuolentiæ, qui in rigore iuris non tenentur ad ampliora, niſi per accidens gratia vitandi ſcandali; & ſpecialia illa fuerunt abſolutè ſpontanea, à quibus proinde ſi deſiſtant, ſubſtante præſertim cauſa aliqua, quid mirum? Vide præterea ne in illius vindictam inflexibilitatis inimicos tuos odetis, aut litigando perturbes, aut obſcures detrahendo. Plus ſæpenumerò proſunt tibi, (eſto præter mentem) amici veri errata tua non celant tibi, ſed aperiunt, patientiam exercent tuam, & faciunt vbique cautiſſimum, vt proindè illorum malitia mihi referat medicamenta illa, quæ à Græcis vocantur θηριακὰ, id eſt, viperarum virus repellentia, ex quarum carnibus conficiuntur. Et cùm tam ſint vtiles, præſtat eos amore quàm odio proſequi. Excogitare lites quibus diuexentur, & illis intentare, tam eſt contra leges Chriſtianæ charitatis, vt iuſtas potiùs te deceat cum illis amicè per compromiſſarios ſi fieri poſſit, dirimere, nec facilè patronis habere fidē promittentibus victoriam,

Si minus integra reconciliatio.

Fallun

Falluntur & fallunt ſæpè, lucri occaſionem quærunt prorogare, ab iis ſolis non pendet iudicium, temperat Deus ſortes in vrnam miſſas, facítque non ratò, vt immutatus benedicat parti vni Conſiliarius, aut Iudex, qui venerat maledicturus, vt Balaam. Iiſdem detrahendo perparum incommodabis, tibi plurimum; quia ſuſpecta ſemper erit in ore tuo detractio, ex affectu te loqui mox ratiocinabuntur qui audient. Sin contra in iis laudaueris, quod verè laudandum data occaſione videbitur, te ſine dubio præſentes ſuſpicient, te magis amabunt quaſi ſincerum Iudicem, quem nulla exçęcat odij perturbatio: atque ita ipſum ius tuum aduerſum hoſtes tuos magis eõfirmabis, vtpote à bono & ſyncero viro propugnatum. Vndè cùm Cæſar Pompeij hoſtis ſui diſiectas ſtatuas præcepiſſet reponi, dixit Cicero: *Statuas Pompeij collocaſti, tuas conſtabiliſti.* Vide interim, ne hoc prætextu ex iis quemquam nimis laudaueris, cùm ne amicum quidem expediat nimis laudare, præſertim non ſatis exploratum. Vnde Horat. l. 1. epiſt. 1.

Plut. lib. de vtil ab inimic. cap.

Qualem commẽdes etiã atque etiã aſpice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.

Accipe tandem quod ſequitur. Inimicis, qui tecum in gratiam redierint (ſi eos noueris parum excellere fide & probitate) nec te, nec tua poſthac facilè commiſeris. Habes conſilij huius authorem Eccleſiaſticum: *Non credas*, inquit, *inimico tuo in æternum.* Et infrà:

Eccli. 12.

Cuſtodi

Custodi te ab illo, non statuas illum penes te. Nisi fortè de diabolo, mundo, & carne tantùm loquatur, aut de inimico homine, qui odium nondum remiserit; at nihil obstat, quominus de aliis quoque iam placatis, sed versatilibus, tristibus, & malæ fidei putetur loqui. Hoc modo periit Dion vocatus à Chrysippo, & Antipater à Demetrio, vt scribit Plutarchus lib. de vitiosa verecundia, & à Tryphone Ionathas 1. Mach. 12. Eccles. 12.

§. 7. Charitati, seu amori sancto quàm aduersetur assentatio, satis iam suprà insinuauimus, vbi demonstratum est, ab adulatoribus præcipitari in egestatem, in infamiam, in contemptum; addo in damnationem æternam eos, à quibus recipiuntur; maximè verò Principes, quos vt eleganter annotauit S. August. *Delectat ea facere, in quibus non solùm nõ timetur reprehensor, sed etiam laudatur operator.* Quid si ipsis quoque assentatoribus ludibrio sunt? Omninò esse restatur his verbis S. Hieronymus: *Nec credas tuis adulatoribus, qui cum te adulationibus fouerint, asini auriculas post te agitant, aut æstuantis canis portendunt linguam.* Expendamus itaque speciem aliam detestabilis amicitiæ, nempè Venereæ, qua viri vulgò prosequi se dicunt fœminas, & viros fœminæ. Falsam esse amicitiam manifestè probo. Primò, quia vera est animi, hoc est partis nobilissimæ, non autem corporis communis cum bestiis. Hinc Xenophon initio lib. 4. de Socr. dic. Laudat Socratem, quod palàm esset, *Assentatio fugienda.* S. Aug. in Psal. 9. In epist. ad Rusticum. *Amicitia Venerea detestanda.* *Falsa est amicitia.*

ipſum non eos, qui pulchritudine corporis præſtant, ſed illos quorum animus aptus ad capeſſendã erat virtutẽ amare. Eodem ſpectat doctrina Ariſto. lib. 7. moral. Eúdem . cap. 3. *veram optimámque amicitiam eſſe ob virtutem*, vult dicere, id quod inclinat virum bonum erga alium, huius alterius virtutem eſſe per ſe dignam, ad quam propendeamus, & cuius gratia erga illum valdè afficiamur, quem exornat. Secundò, quia per veram non quærit amicus bonum ſibi, ſed perſonæ quam amat. Amatori autem libidinoſo propoſita tantum eſt delectatio propria ex vſuillius, aſpectu, complexu, alloquio, & conſuetudine percipienda quam deperit : Vel ſi illi etiam quærit, nequaquam eſt bonum verum atque honeſtum, ſed turpe, pecuinum, ignominioſum, infinita poſt ſe trahens detrimenta, vt meritò dicere poſſit amaſia, *Vir, vel adoleſcens iſte nefarius ſub ſpecie amicitiæ peſtis ínea eſt exitialis; ineſcat me ſuauiter, vt perimat, inſtrumentũ dulce eſt Diaboli ad me illaqueandũ, operor ego cum illo damnationem meam, & viciſſim mecũ ille ſuã. Vtinam veniſſem nunquã in eius conſuetudinẽ. Nunc ſaltẽ abrumpã eam : tã me ſentiet in poſterũ auerſam à ſe & alienã, quàm hactenus pronã.* Detrimenta ſunt Dei odiũ caſtos quidẽ amatores diligentis & ſuſpicientis, vt cũ ait: *O quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate, immortalis eſt enim memoria illius, & in perpetuũ coronata triumphat*; impuros autẽ abominantis, & contẽnentis. Itũ excluſio à regno cœlorum,

Vera quæ quærat. Falſa contra:

Amorũ impudici fructus qui. Odium Dei. Cap. 4.

Digitized by Google

cœlorum, Apocal.22. *Foris canes,& venefici,& impudici.*Item fatuitas & deliratio, cuius teſtes ſunt, quos ſcribit Apoſtolus datos in reprobũ ſenſum,vt faciant quæ non expediunt; & Salomon olim ſapientiſſimus, poſteà autem deprauatus per mulieres, & duo illi ſenes, qui *euerterunt ſenſum ſuum, & declinauerunt oculos ſuos, vt non viderent cœlum, neque recordarentur iudiciorum iuſtorum.* Quocirca non abs re apud Euripidem Hecuba exprobrat Veneri, quòd Dea ſit amentiæ,vt notat Ariſt. lib.2. Rhet.c.24. Et Platonis iudicio in Sympoſio : *Tangendi cupido non amoris par eſt, ſed petulantiæ ſpecies, & ſeruilis hominis perturbatio.* Item inſatiabilitas; nam inter tria quæ inſaturabilia vocat Salomon, os vuluæ reponit, concupiſcentiã intelligens, quæ igni ſimilis nunquam dicit, ſufficit, & certè:

Addere ligna foco non eſt extinguere flammã.

Itẽ perennis animi inquietudo ob timores,curas,ſuſpiciones, zelotypiam. Senſit illã, qui dicebat apud Terentium in Eunucho : *Tædet, amore ardeo, prudẽs ſciénſque,viuus,vidénſque pereo,nec quid agam ſcio.*Senſit & Dauid quãdo *tota die cõtriſtatus ingrediebatur*,Pſal. 37.Itẽ ſeruitus, de qua S.Aug. *Dũ ſeruitur conſuetudini, facta, eſt neceſſitas.* Itẽ infinitę blaſphemię, dũ inſanus amator vocat,quã amat,vel Deã,vel Idolũ cordis ſui,cui ſe totũ dedicat,& offerre dicit in ſacrificiũ. Additq; nihil ea inueniri dignius ac diuinius in cœlo,nihil in cœlo melius,nihil in terra formoſius,in mũdo denique nihil optabilius.

Rom. 1. *Fatuitas.*

Dan. 23.

Inſatiabilitas.

Prou.30.

Inquietudo perennis.

S.Aug.8. Conf. 5. *Blaſphemia.*

Cedo, quid iuſtius, quàm vt ora hæc ſacrilega malleorum ictibus conterantur, lingua ferri candentis vim ſentiat, reſtim carnifex in guttur iniiciat, & omnes pulmonum locos dilaceret? Item cædes complures: *Zelus & feruor viri non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec accipiet pro redemptione dona plurima.* Si Helenam Menelai vxorem non rapuiſſet Paris adulter, nunquam Græci aduerſus illum mouiſſent bellum illud immane, quod innumeris Troianis totique vrbi exitium attulit. Itē graues corporis ægritudines, totiúſque vitæ contractio, vt te docebit partim Hippocrates Medicorum doctiſſimus, qui coitum Venereum ſpeciem ſenſit eſſe morbi comitialis; partim Ariſtoteles ſect. 4. Probl. 18. Ratio eſt, quia ventrem nimis ſiccat luxuria, profuſa maximè. Cerebrum nimis refrigerat, vt dicitur lib. 5. de gener. anim. cap. 3. membra eneruat, diſſoluit, extenuat, vt ſcribit idem Philoſophus lib. 1. cap. 18. Indè cauſam petit, lib. 9. cap. 7. cur animalia nulla valdè laſciua diu viuant. *Sunt*, inquit, *qui paſſerum etiam mares anno diutius durare non poſſe arbitrentur.* Item ineptia multiplex, & ineptiæ comes ignominia, cuius indicium non obſcurum eſt, quod actus iſte ſui teſtem habere velit neminem, ſed ſemper tenebras quærat & ſolitudinem: *Oculus adulteri obſeruat caliginem, dicens, non me videbit oculus, & operiet vultum ſuum. Perfodit in tenebris domus, ſicut in die condixerant ſibi & ignorauerunt*

Cædes. Prou. 6.

Ægritudines.

Ineptia & ignominia.

Iob. 14.

runt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis, & sic in tenebris quasi in luce ambulant. De Salomone hoc habent inter cætera diuinæ literæ: *Inclinasti femora tua mulieribus, potestatem habuisti in corpore tuo; dedisti maculam in gloria tua.* Vide contractam ex libidine ignominiam. Exemplum iam quæris fatuitatis? Dionysius Syracusanus Mytam meretricem omnibus regni negotiis præficiebat. Muliebri autem more nebat Heliogabalus, gestabat colum, ducebat stamina cum suis. Vna erat Themistocli, qua accipiente pharmacum, ipse quoque alioqui toto sanus corpore accipiebat. Hac non contentus stultitia, limpidæ loco sanguine eiusdem vtebatur ad abluendam faciem. Ad Athenaricum venio Gothorum Regem, quem dum pecteret Pynthia, eius ipse calceos repurgabat. Illæ Herculis victrices manus, quæ tot monstra subegerant, amasiæ eius, cui nomen Omphala, colum & calathum ad lanificium ridiculè ministrabant. Quid multa? Quemadmodum nix si colorem spectes, gratissima occulta illuuie terrã inficit, in quam cadit, quæ tũ dæmũ se prodit, cũ illa resoluitur; sic tã amor ille Venereus quàm Venus ipsa blanditur sensibus, verùm acerba pœnitudine turpique infamia citò respergit amatorem. Impuro huic amori affinis est alius, minus quidem fœdus & pernicioſus; diuino tamen, animíque tranquillitati valdè contrarius, ideóque resecandus. Illum intelligo quo vnus vnum, vel

Eccles. 47.

Muliebritatis exempla.

vel vna vnam tanto affectu prosequitur, vt in illũ totus transiisse videatur, vix ab eo possit separari, vix aliud cogitare ne dormiens quidem, vix ab occurrente remouere oculos. Perturbationi huic obnoxij præcipuè sunt adolescentes, vt sæpè tradit Aristoteles, causam afferens, quòd amoris huius immodici vis ex forti apprehensione iucundi & pulchri oblectantis veniat; iuuenes autem iucundum sequuntur, & illud in coætaneis suis præcipuè elucens intentissimè obseruant, penitúsque phantasiæ quã recentem habent, imaginúmque valdè susceptiuam, quodammodò inscribunt: *Iuuenum amicitia*, inquit, *esse ab voluptatẽ videtur, quippè cum ex affectu vitam traducant; & maxime quòd sibi iucundum, quódque est præsens, sectentur.* Et infrà: *Iuuenes etiam amatorij sunt, quippè cum ex perturbationis affectu & voluptate multa, illa amatoriæ affectionis vis oriatur; ideò fit vt & ament & citò desistant, sæpè eodem die sententiam mutantes, simúlque toto die versari & conuiuere velint.* Iucundi nomine non elegantia solùm pulchritudóque corporis intelligitur; sed etiam gratia exterior, vrbanitas, affabilitas, dexteritas, agilitas, risus, vestitus mollis, &c. Incommodat diuino amor istiusmodi, quia per illum affectus penè totus relicto Deo transfertur ad creaturam, cui dum tenacissimè corde & cogitatione adhæretur, ira Dei zelotis prouocatur, & voluntas humana quæ tanquam aurea nobilissimáque pecunia in precioſas duntaxat merces impendenda,

Amicitia Iuuenum immodica.

Arist. lib. 8. Eth. cap. 3.

Digitized by Google

denda circa ſummum bonum, cuiuſmodi eſt Deus, affici deberet ac verſari; ridiculè, iniuſtè, imprudenter circa inane & caducum ita ſe occupat, vt quaſi mancipium ab eo captiua teneatur. Animi quoque tranquillitati eandē ob cauſam vehementer officit, quia amati præſentia continuò frui, & certò ſcire ſe verè redamari; & quidem ſolum, aut præ omnibus quærit qui ſic amat; nec tamen poteſt impetrare. Sic intentam in eum cogitationem ad Deū, ad propriæ ſalutis negotia, ad bonarum ſtudia literarum relictis nugatoriis epiſtolis, & amatoriis verſibus conuertere; tam eſt difficile, vt vix poſſit ſuaderi cuiquam, tantum abeſt vt obtineri. Eandem mentis inquietudinem tanta interdum triſtitia ſequitur vitæque tædium, cùm amori non reſpondere creditur, vt ſæpè curratur ad laqueum, vt tradit Ariſtoteles Sect. 30. Problem. 1. Quāuis denique fieri poſſit, vt Venereus non ſit; vt plurimùm tamen maxima eſt ad Venereū diſpoſitio, & veluti quoddam eius exordium, imò ſæpiſſimè cum eo coniungitur; quia citò facilliméque per illum tranſitur ad contactus molles & oſcula, quibus inardeſcit ſtatim ignis fœdæ concupiſcentiæ. Vndè Alexāder Magnus, vt ſcribit Plut. in lib. de fortuna Alex. acceptis literis Philoxeni maritimæ oræ in Ionia præfecti, interrogantis, vellet ne ad ſe mitti inuſitatæ formæ puerū, interpretatus eſt offerri illū ſibi à Philoxeno ad vſum Venereū, grauiſſiméque iratus reſcripſit:

O perditiſſime hominum, ecquid vnquam in me noſtri huiuſmodi, qui mihi hiſce lenocineris voluptariis obſequiis? De hac re hoc loco iſta dixiſſe ſufficiat: recurret enim libro 3. quædam alia dicendi occaſio.

De Prudentiæ præſcriptionibus circa Religionem.

CAPVT IX.

§. 1. *Religionis virtus quid ſit, & qualiter Dei cultorem affectum eſſe oporteat.*
2. *Documenta ad præcipuos Religionis actus ritè exercendos.*
3. *Quòd interioribus Religionis actibus accedere debeant exteriores, & contrà.*
4. *Superſtitiones vt internoſcendæ & deuitandæ.*

Religio virtutũ moralium princeps.

§. 1. RELIGIONIS virtus eſt moraliũ omnium princeps, atque ita Theologicis quidem poſterior; ſecunda tamen, quia ſecundum Deum quem illæ reſpiciunt, nihil proferri poteſt diuino cultu maius & auguſtius, circa quem verſatur Religio velut circa obiectum proprium. Prudentiam qua vt dirigatur, indiget, adumbrauit in lege veteri ſal illud ter iuſſum non prætermitti in diuinis ſacrificiis: *Quidquid obtuleris ſacrificij ſale condies, nec auferes ſal fœderis Dei tui de ſacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres ſal.* Ad quæ-

Leuit. 2.

ſtionem

ſtionem illam, qualiter virum religioſum ſeu Dei cultorem affectum eſſe oporteat; reſponderi obiter & confusè poteſt, requiri, vt ſit in bono ſtatu, hoc eſt in ſtatu gratiæ, & lethalis culpæ omnis expers; quia eiuſmodi culpa labes veriſſima eſt omniúmque grauiſſima. Si ergo principibus terræ, non placent eorum miniſteria, qui corporis ſcatent ſordibus, quomodò placere Deo poterunt obſequia grauium peccatorum? Si à talibus immunes ſeruos ſuos Dauid volebat eſſe dicens: *Ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat*, quantò magis ſuo Deus magnus, & Rex magnus ſuper omnes Deos? *Victima impiorum abominabiles*, ait Salomon, *vota iuſtorum placabilia*. Et Dauid pater eius deſcribens beatum religiosúmque virum, in lege Domini meditantem die ac nocte, ad perfectè colendum eum, primùm omnium de eo ſcribit, quòd non abierit in via peccatorum. Alibi Deum introducit grauiter indignantem præconibus ſuis impiis, & multiplici culpa ſcatentibus, Pſal. 49. *Peccatori autem dixit; quare tu enarras iuſtitias meas?* & mox: *Tu verò odiſti diſciplinam, & proiecisti ſermones meos retrorſum. Si videbas furem, currebas cum eo*, &c. Eccleſiaſticus autem volentem ſeruire Deo monet, inculpatam vt viuat vitam & innocentem. *Fili*, inquit, *accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in iuſtitia*. Addit autem *& timore*, quia *initium ſapientiæ timor Domini*, id eſt, quia ad concipiendam voluntatem ſeruiendi Deo, & vt accepta ſit

Dei cultor qualiter affectus eſſe debeat.

Pſal. 100.

Prou. 15.

Eccleſ. 2.

Pſal. 110.

ei seruitus abstinendi à peccato, multum planè confert timor & æternorum malorum apprehensio, quæ indubiè manent nos, nisi veveri eius cultores fuerimus. Eamque ob rem Poëta ille Ethnicus admonet suos de cõsiderandis impigrè calamitatibus, quas immittere solet iustus Deus, in numinis sui contemptores:

Horat. l. 1. Carm ode. 31.

Huc omne principium, huc omnem refer exitum:
Dij multa neglecti dederunt
Hesperiæ mala luctuosæ.

§. 2. Decerpamus nunc ex documentis pro Religionis actibus præcipua. Offert septimò Deuotio, *seu actio voluntatis vltrò & ardenter sese offerentis ad seruitutem Dei tanquam vltimi finis, & omnia quæ ad seruitutem hanc cultúmque pertinent, promptè exequi cupientis.* Ea vt tibi valdè fit familiaris, hortor etiã atque etiam, eo quod in se reliquos omnes religionis actus quodammodò continet. Vide amabo quanta sit hominum pronitas atque studiũ seruiendi principibus qui sub Deo summo omniũ Regę mundum administrant, inuident sibi mutuò hanc conditionem & vitæ genus; inde se beatos arbitrantur; tu non ignescis totus præ desiderio obsequendi Deò ipsi? non depelles à te torporem omnem, sicut monet Apostolus: *Remissas manus, & soluta genua erigite?* Non te mouebunt immensa, æternáque præmia, quæ seruis eius reconduntur in cœlis, cùm Principes illi nonnisi caduca promittant, bona vel potius vmbras bonorũ, ac interdũ ne promissa

D. Th 2. 2. q. 82. à 1.

Hebr. 12.

ilized by Google

ſa quidē exhibeant? Tā inſipiens eris, vt præeligas placere, & obſtringere te peſſimis dominis mundo, carni, & Mammonæ, dicáſque:

O ciues, ciues querenda pecunia primum,
Chriſtus poſt nummos?

Nunquam inultum abire ſinet tantum contemptum Deus. Experitur id in dies humanum genus, cuius tot, tantáque flagella, ex qua magis cauſa deſcendunt, quàm ex hac peruerſitate?

——audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas, Horat. l. 1.
Cœlum ipſum petimus ſtultitia, neque Carm. ode.
Per noſtrum patimur ſcelus 3.
Iracunda Iouem ponere fulmina.

Eā itáque relicta excita te frequentiſſimè ad ſeruiendū Deo tuo alacriter, ſicut Gallus vocem daturus priùs alis latera verberat, & ad cantandū vires aduocat, atque in hunc finem has preces funde: *Perfice Domine greſſus meos in ſemitis tuis, dilata cor meum, vt viam currā mandatorum tuorum, vtque tibi ſeruire moleſtum mihi non ſit, ſed iucundiſſimum.* Pſal. 16.

Circa orationē, caue flagitioſum aliquid à Deo poſtulare, cum ne ab hominibus quidem liceat, ſicut ait lex: *Nec damnoſa fiſco, nec iuri cōtraria poſtulare oportet.* Ecquid aliud eſt talia petere, quàm Deum profiteri fontem eſſe flagitij? non etiam poſtulaueris inimicorum tuorum animas, vt ſcriptura loquitur, ſed ad ſummum temporalibus quibuſdā pœnis exerceri impios & ſceleratos, vt ſic reſipiſcant C. de precib. Imp. offer.

resipiscant. Talis oratio fuit, quam S. Anastasia pro impio viro suo fundi optauit à S. Chrysogono, ad quem, vt Suidas narrat, hæc verba dedit: *Deprecor te ô homo Dei, vt instanter deprecaris Dominum, vt aut ad fidem suã, venturum si præuidet Publium, faciat venire; aut si præuidet in hac infidelitatis peruersitate mansurum, iubeat eum dare locum suis cultoribus. Melius enim ei fuerit exhalare spiritum, quàm Dei filium denegare, & eum confitentes impedire.* Paulò antè citatus Poëta Ethnicus in suis ad Deũ votis circumspectus, non plus fuit ausus petere, quàm *integra cum mente non turpem senectam degere.* Alius autem,

Horat sup. ode. 31.

Vt sit mens sana in corpore sano.

Iuuenalis.

Primò ac præcipuè flagitandum quod conducit ad Dei gloriam, & ad salutem propriam; temporalia verò tacenda, vel non postulanda, nisi in quantum Spiritualibus subseruiunt. *Munificentissimus est enim Rex noster*, inquit S. Basil. in Constit. c. 1. *& indignatur si quis paruum quid ab ipso petat, & nihil ad ipsum attinens. Ne igitur in oratione tua indignationem tibi ipsi inducas, sed pete tibi digna Rege Deo.* Vsurpa præ omnibus orationem quam Dominicam vocant, & Salutationem Angelicam, teuerà potissimas, & dignas ex quibus aliquoties iteratis pergrata Deo corona resultare credatur; illam quippè ore proprio dictauit nobis Christus: *Cùm orabitis*, inquit, *dicite: Pater noster*, &c. huius author est Angelus; adiunctæ autem ei preculæ vniuersalis

Orationes quæ præcipuæ.

Luc. 11.

ſalis Eccleſiæ. Bonum Eccleſiæ ſtatum, & ſupremum eius rectorem Chriſti in terris vicarium habeto ſingulariter in precibus commẽdatum. Commendat illum tibi verſus Dauidicus : *Rogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalem;* Pſal. 121. hunc verò primorum mos Chriſtianorum, à quibus ſine intermiſſione oratio fiebat pro Petro. Nempè maiori curæ publica & grauiora debent eſſe precantibus, quàm reliqua, vt tradit Ariſt. lib. 1. Eth. c. 1. & 7. Ora diu multúmque ſi potes, nec metuas, ne ſic Deo crees faſtidium. Propria hominum eſt hæc impatientia, vt Cleomenis Spartiatæ, ad quem cũ veniſſent Samniorum legati, hortaturi, vt cum Polycrate tyranno bellum ſuſciperet, ídque feciſſent oratione prolixa, reſpondit affectus tædio: *Quæ primo loco dixiſtis, non memini, & ob id nec media intelligo, poſteriora non probo.* Veruntamen ne in multiloquio ſitam arbitrere orationis vim ac precium. Quid enim ſi diu quidem ſupplices, ſed oſcitanter, frigidè, in ſpeciem potius quàm ex animo, inaduertenter? Vereor ne ingrata magis futura ſit, quàm grata tota illa farrago verborum & profluuium ſententiarum. Sæpè non vacat longas preces fundere, breues ſaltem adhibe, ſi nõ horis dici ſingulis Heluetiorum more laudatiſſimo, qui ad ſingulas ſolent pectus munire ſigno crucis, & dicere, *ſit nobis hora fœlix*, manè ſaltem, & ante nocturnam quietem, & nonnunquam iter agendo, & exercendo te in operibus ſiue liberalibus ſiue mecha- Act. 2.

nicis

nicis. Quid obstat, quominus per lucida quædam interualla, breuiculam ad Deum orationem dirigas, non secus ac bibendo columbæ oculos crebrò in cœlum attollunt, vel etiam simul oblectes te pio quodam cantico multo prudentius quàm impuri vanique homines inter laborandum amatorio, aut fabulis narrandis, aut detractionibus solent. Nonne S. Hieronymi tempore, *In Christi villula quocumque te vertisses, arator stiuam tenens Alleluia decantabat, sudans messor Psalmis se auocabat, & curua attondens vitem falce vinitor aliquid Dauidicũ canebat?* Inter orandum stude attentus esse, tibique præsens, déque Deo cui loqueris, vel de verbis quæ sursum dirigis, vel de sensu verborum cogita. *Quomodo sustinebis istius contemptus pœnam?* inquit S. Chrys. ad illum, qui sponte vel culpa tunc animo peregrinatur, *quis te liberabit ab hac vindicta?* Tam necessaria est orationi attentio, vt illam huius voce Græci expresserint, & τῳ προσοχῳ appellauerint, quæ vox propriè attentionem significat. Parum mente peregrinantur, qui vel orant seorsum, vel preces suas proprio cõponunt marte, vel oculos cohibent, ne facilè huc & illuc conuertantur videre cupidi, quis ingrediatur templũ vel egrediatur, quomodò talis vestiatur vel incedat. Inconstantis animi est tanta leuitas vacuique cerebri non leuis præsumptio, sed pergamus. Quemadmodum in æstate formica congregat, quod in hyeme comedat, ita dũ sanus es, orationes multiplí

S. Hier. in epist. ad Marcellã.

S. Chrys. in illud Isa. vidi Dominum.

Attentio in oratione quanta requiratur.

multiplica. Nã lecto affixus, aut morti proximus, cómodè non poteris. Ne tempus expectaueris, in quo *corpus quod corrũpitur, aggranat animam*, & peccator animaduersione hac percutitur, vt vix memor sit sui, qui dum sanus esset, memor nõ fuit Dei. Anteuertit sapienter Dauid extremi huius incommoda temporis, sic orans: *Cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Si non sapis precandi exercitium, fac quod prudentes ægri solent cibum fastidientes: inferunt sibi vim aliquam, delibare escas incipiunt, atque ita sensim âpetitui resistunt. Vrgeto te similiter, indignare tibi tam remisso, frigido, nauseabundo, quando alloquẽdus est Deus Rex Regũ; tã exerto contra & expedito, quando miscẽdus sermo est, etiã cũ mimis & triobolaribus. Quò certiùs compos fias postulatorum, pete in Christi nomine, id est, tanquã eius seruus ab eo missus ad rogandũ, & iussus petere, & subnixus non propriis, sed eiusdẽ meritis. Caue affectũ retineas alicuius peccati mortalis, quia tales nõ exaudit, Io. 9. Psal. 65. *Iniquitatẽ si aspexi in corde meo, nõ exaudiet Dominus.* Taliũ oratio est execrabilis, Prou. 28. Potiùs te pœniteat, & statue seruare mãdata, de quibus Ioan. 15. *Si feceritis quæ præcipio vobis, quodcũq; volueritis, petetis, & fiet vobis.* Caue præterea, vnicũ in terrã genu ponas, ne sis Salomone mollior, quẽ vtrumq; flexisse cõstat, 3. Reg. 8. indecorũ illũ rusticis relinque morẽ. Sacrorũ tempore lustrans populũ suum S. Chrysostomus, si quem inuenisset in vnicum

Sap. 4.

Psal. 70.

Genu flexio gua.

Digitized by Google

eum procidiſſe, baculo percutiebat eminens alterum, vt diſcerent omnes vnico non ſubſidere ante Deum, qui mille ſi tot haberent, coram mundi Regibus in terram ponerent. De perſeuerantia oranti neceſſaria dicam, l. 3. cap. de fortitudine. Nunc de adoratione.

Deum adorare quid.

Deum adorare, eſt ſuſpiciendo ſummam eius maieſtatem ſe profundè ſubmittere, & ſubiectum fateri. Hoc ſola mente faciunt Angeli, quia expertes ſunt corporis; nobis autem contraria de cauſa incumbit genuflexionem addere, capitis inclinationē, humicubationem, aut alias deiectiones corporis; vt quoad vtramque partem colamus eum, & ritu externo coram hominibus interiorem adorationis actum teſtificemur. Qui ſanè cùm ſit vnus de religionis præcipuis, frequenter eſt vſurpandus, ne aliàs confundat nos in iudicio Rex Babylonis, de cuius iugi ſuperſtitione Daniel: *Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel.* & infrà: *Rex quoque colebat eum, & ibat per ſingulas dies adorare eum.* Eiuſdem actus forma his verbis conſtare poteſt: *Æterne & ſumme Deus, ego N indigniſſimus famulus tuus hic & nunc agnoſco ac profiteor diuina maieſtatis tua ſuper res omnes quæ ſunt vel eſſe poſſunt, eminentiam. Et cùm tibi ius ſummum ſit in ſingulas, par eſſe vt humiliemur omnes ſub manu tua potentiſſima, te timeamus, te veneremur. In cuius rei fidem ſubmitto caput, & flecto genua ad te Deum meum.* Cæterùm, ne Deo illudas,

Dan. 14.

Adorationis Dei formula.

illudas, & quod profiteris verbo, opere destruas, mores indues protestationi huic consentientes, & intellectum voluntatémque constanter abnegabis in aliud obsequium. Seruorum quoque tuorum, si aliquibus stipari te contingat, hic habeto rationem; vtere tua in eos potestate, iube vt communem similiter Dominum adoratione colant, ne stando aut confabulando sacris in locis, reos se faciant, inuidiam tibi conflent, & habeas super illis peccatum. Christum adorando totum quod in ipso est complectere, præ oculis habens quod dicit Scriptura: *Omnis Spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est.* 1. Ioan. 1. Quis autem soluit, nisi qui eum credit, vel Deum esse solùm, vel hominem solùm, vel humanitate posthabita solam in eo adorat diuinitatem? Vtique adoratione summa adoranda simul est eius humanitas, ius istud adepta per hypostaticam seu perfectissimam eius vnionem cum Verbi diuinitate, in vna eademque persona quæ Christus dicitur.

Sequitur diuinum Missæ sacrificium, cui verissimam inesse rationem Sacrificij, nec aliud Euãgelicæ legis proprium posse assignari, non est præsentis loci ostendere; sed si Christianus sis idemque Catholicus, supponere mecum debes vt certissimum. Dixi de hoc argumento, quæ visa sunt sufficere, in professione Catholicæ fidei, & lib. 1. de notis certissimis veræ relig. c. 14. §. 2. & 4. Quare ad alia gradum facio. Noueris primùm non licere tibi illud alteri offerre quàm Deo, siue per te, siue

per alium : quia ſicut Reges terræ certa quædam iura cæteris inconceſſa ſibi ſeruant ac retinent, vt leges condendi, reos capitis abſoluendi, legitimandi ſpurios, cudendi monetam, priuilegia concedendi, inferendi bellum & indicendi; ita voluit Deus, vt ſibi ſoli ſacrificaretur. *Qui immolat Diis alienis, occidetur, præterquàm Domino ſoli.* Exod. 22. Nec mirum, cùm ſacrificium proteſtatio ſit ſupremi in creaturas iuris ac dominij, etiam ad deſtruendum eas pro arbitrio; cuius tanti iuris capax eſt ſolus Deus. *Sacrificium quid.* Poſſunt quidem interdum Miſſæ à nonnullis ſanctis denominari, per quorum merita ſingulariter adiuratur Deus tempore ſacrificij, non autem quaſi iis offeratur ſacrificium. Si conſecratus ſis in ſacerdotē, pudeat te nō frequēter ac penè quotidiè Miſſam facere, quæ in ſacris paginis ideò vocatur iuge ſacrificium, quòd offerri frequentiſſimè debeat. Sed maximè in hac crebritate fidelis eſto, ſi id requirant anniuerſaria defunctorum, tibi commiſſa interiecto ſtipendio. Caue celebres in ſtatu peccati mortalis. Malach. 1. Dan. 11. & *Miſſa cur dicatur ſacrificium iuge.* *Nullus ſibi conſcius mortalis peccati*, ait Trid. Conc. ſeſſ. 13. c. 7. *quantumuis ſibi contritus videatur, abſque præuia ſacramentali Confeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat. Quod à Chriſtianis omnibus etiam ab iis ſacerdotibus, quibus ex officio incubueris celebrare, hæc ſancta ſynodus perpetuo ſeruandum eſſe decreuit, modò non deſit illis copia Confeſſoris.* Sint tibi veſtes ſacerdotales mundiſſimæ, aptéque compoſitæ, geſtus item corporis, & verborum

rum prolatio congrua, pia, grauis, ab omni vanitate libera. In priuatis Missis semihoram non excesseris, nec ita breuis sis, vt non expleas. A communibus & receptis Ecclesiæ ritibus nec latum vnguem recesseris seu prætermittendo receptos, seu nouos introducendo. *Non declinabis ad dexteram, neque ad sinistram,* via regia progreditor: Sin autem sis conditione laicus, absit vt per te præsumas rem sacram facere. Nam si lepra percussus est Ozias Rex, tale quid ausus, esto incensum quod adolere tentauit, vmbratile tantum signum esset sacrificij, de quo agimus; an non magnæ te pœnæ obiiceres, si Missæ sacris operaturus in medium prosilires? Relinquito munus hoc sacrum veris sacerdotibus. Satis per teipsum obtuliisse videberis, si per alios. Nam neque Rex Salomon per se vnquam sacrificasse videtur, sed per sacerdotes; quomodò enim per se immolasset, occidissetque boum viginti duo millia, & ouium centum viginti millia? Non abnuo tamen, quin per se potuerit: Propheta enim erat sicut & Dauid; licuisse autem Prophetis offerre sacrificium, ex historia liquet Heliæ, & Samuelis. Quod ad verborum formam eidem Sacrificio offerendo opportunam ea vtere, quæ sequitur: *Suscipe omnipotens Deus, & clementissime Pater hanc immaculatam hostiam, quam ego* N. *indignus famulus tuus offero diuinæ maiestati tuæ per manum huius nostri sacerdotis, ad laudem & gloriam nominis tui, ad vtilitatem quoque nostram*

Ritus communes Ecclesiæ seruandi in Missa. Deut. 17.

2. Par. 26.

3. Reg. 8.

Sacrificium Missæ offerendi formula.

totiusque Ecclesiæ tuæ sanctæ. Sed & præsens aderis si potes, cùm offeretur, quia sic tibi magis proderit, & par est, vt quod nomine tuo geritur, à te præsente ratum habeatur. At fortè, inquies, vocant me ad se negotia temporalia: nihil illius mihi crede, incommodabis assistendo diuinis officiis. Paschalis Viues eques Hispanus præcinctus ad conflictum militarem tantumque expectans classicum, audit in sacello, à quo non procul distabat, signum dari ad Missam, eò se confert, cui cùm piè interesset, initur certamen, in quo apparet non vtcumque præsens; sed ita vt singulariter emineat, magnamque hostium edat stragem, cum tamen reuera in sacello preces, vt dixi, funderet: Sed enim oranti in loco sacrificij, Deus potentem in prælio Angelum surrogauit.

Qsor. tom. 4 cõc. de sacro aud.

Sacrificio finitimæ sunt oblationes simplices, eo relatæ, vt per illas indicemus à Deo esse omne bonum, & quasi feudatarij in protestationem summi dominij, acceptorum saltem particulam diuinæ eius maiestati offeramus; quod quidem semper faciendum tibi est propensissimè, *non ex tristitia aut necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* Ad deteriora ne confugeris cum Cain, sed delectum habeto meliorum Abelis exemplo, qui *offerebat de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum.* Quod nihil aliud sit melioribus substituere deteriora, quàm numen contemnere; ab ipso disce, cuius verbà sunt: *Ad vos Sacerdotes, qui despicitis nomen meum.* Et infra: *Si offeratis cæcum*

2. Cor. 9.

Gen 4.

Malach. 1.

cum ad immolandum, nonne malum est? & si offeratis claudum & languidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam. Sic calice aut veste sacra augere libet Ecclesiæ supellectilem, nec nomen appones tuum, meo quidem consilio nec insignia, nisi ad id causa aliqua grauis, & alieno potius quàm tuo probanda iudicio te permoueat. Id quippè (cum nulla subest causa rationabilis, qualis esse pollet, vt qui insignia illa vident, crebriùs orent pro iis quorum sunt) vna ex parte olet vanitatem & ostentationem, à qua in religiosis maximè operibus abstinendum; & merito tuo multum detrahit apud Deum, qui ait: *Te autem faciente eleemosynam nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.* Ex altera nihil aliud hoc videtur, quàm dominium eius quod offers Deo, retinere tibi, & vendicare. Appositis siquidem insignibus solent Reges, Cantones, Respublicæ dominia sibi acquirere, atque iis vti velut symbolo proprietatis. Hinc tanta laus Cóstantini Imperatoris, quod ex tot Ecclesiis & Basilicis à se ædificatis, nulli prorsus apponi seu insculpi nomen suum sustinuerit; nempè vt Deus qui videbat in abscondito, redderet ei, nec aliquando diceret: *Amen dico tibi, recepisti mercedem tuam.* Scio rationali summi sacerdotis insculpta fuisse nomina duodecim tribuum Israel in duobus lapidibus Onychinis, quos obtulerunt Principes; sed id factum est solo authore Deo, non principibus, & priuatorum nomina non erant,

Matth. 6.

Constantini modestia quanta.

Ibid.

Exod 1.

sed ipsarum tribuum. Scio rursus in cap. 7. Num. expressa eorum nomina, qui obtulerũt phialas, & acetabula argentea 170. siclorum, nempè Naason filij Nadab de tribu Iuda; Nathanael filij Suaz de tribu Isachar, &c. sed neque hi honorem hunc ambiuerunt; solus Moyses afflante Deo deferre illis voluit nihil tale cogitantibus. Si quod obtuleris, vsu sit consumptibile, idque comedi videris à sacerdotibus, non ideò suspicere actum non esse religionis, cùm vna ex parte offeratur Deo; ex altera faciat ad commodiorem sustentationem eorum, qui cultui eius mancipantur. Ne calumnieris & dicas commentum esse Sacerdotalis auaritiæ. Scriptum est: *Primitias quas vouerunt, & obtulerunt filij Israel, tibi dedi & filiis tuis, & filiabus tuis iure perpetuo: Qui mundus est in domo tua, vescetur ex eis:* nec tamen repertus aliquando est de filiis Israel, qui expostularet aduersus legem hanc & consuetudinem, quasi profectam ex auaritia. Offers cœnam seruo amici tui, an non actus iste est amicitiæ, amicum ipsum tuum respiciens?

Vsu consumptibilia.

Num. 18.

Quod ad Votum, nihil leuiter voueris, quia sicut opis non est tuæ voti semel emissi obligationem excutere; ita quid agas, in quæ vincula libertatem tuam coniicias, maturè sanè est meditandum. Caue Voto subiicias aliquid per se malum. *Displicet Deo infidelis & stulta promissio.* Vndè Isidorus: *In malis promissis rescinde fidem, in turpi Voto muta decretum, Quod incautè vouisti ne facias: impia enim est promissio*

Votum nõ remittendum.

Eccles. 5. Isid. in Syn. lib. 2.

ed by Google

missio, quæ scelere adimpletur. Huius generis fuit votum eorum, qui Act. 23. deuouerunt se neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum. Quos sanè adumbrant, quicumque aliquid vouent in alterius detrimentum. Vt si præsumat vir vxore repugnante voto se obstringere perpetuæ castitatis, ita vt ne quidem reddat petenti debitũ. Reprehendit hoc in coætaneo quodam suo S. Augustin. *Quod vouisti non solum non turbaremur, sed etiam prohiberemus implere, si fortè tua coniux hoc tecum suscipere animi seu corporis infirmitate recusaret. Nam & vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu & voluntate communi, & si præpropere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quàm implenda promissio.* S. Aug. Epist. 45.

Huc referuntur vota, quæ licet visa sint rationi consentanea, cùm emissa sunt, postea tamen deprehenduntur à ratione dissidere; non, inquam, impleri debent, sicut nec eiusdem generis iuramenta. Si anxius sis, an voueris, nec vlla occurrat coniectura grauis, quæ te voluisse dictet, existimare te potes à voto liberum. Idem iudicium si occurrant aliquæ, sed vicissim pro parte opposita nec pauciores nec leuiores. In dubio namque melior est conditio possidentis suam libertatem, Sot. l. 7. de Iust. q. 3. a. 2. Suar. l. 4. de voto, c. 5. n. 7. & seq. Quid si constet de voto, sed non de solutione voti? Tunc soluendum est votum, non secus ac debitum ciuile certum, pro quo verum adhuc creditori satisfeceris

non tibi conſtat, aliàs iure ſuo fruſtrates illum. Si præſentias indoli tuæ futurum perdifficile, hoc vel illud votum exequi, ſufficiat tibi prætermiſſo eo, nondum concepto, propoſitum boni operis; mereberis ſiquidem ſi feceris; non peccabis, ſi prætermiſeris. Sin autem difficultas ſit tantùm extrinſeca, quam pariunt ſocij mali inuidentes tibi bona & inſultantes, perſæpè iuuerit voto te obligare, ad hoc vel illud minimè faciendum: exempli cauſa ad non ludendum alea, nec in ludo aureos vno plures profundendos, nec cyphos in cœna exhauriendos plures tribus aut quatuor. Ita quippe vicinus grandi præcipitio reprimes te facilius, & efficacem in promptu exceptionem habebis contra importunas illorum preces. Quotieſcumque aliquid ſub conditione voueris, ne ſis anxius, nec te obſtrictum pura, quandiu ea non implebitur: vbi impleta fuerit, caue ſis in promiſſo perfidus, exequere quod tenueris. *Melius eſt non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.* Clodoueus Franciæ Rex nondum Chriſtianus cùm aduerſus Alemannos confligeret in ducatu Cliuienſi, iamque vinci inciperet, memor adhortationum Clotildis vxoris ſuæ piiſſimæ, vt relictis idolis Chriſto vero Deo nomen daret, ita vouit: *Promitto tibi Chriſte, quem adorat Clotildis vxor mea, ſi me ex præſenti periculo liberaueris, & deſperatam iam victoriam mihi dederis, ero numinis tui cultor & ſeruus.* Mirum dictu, mox in fugã conuerſus eſt hoſtilis exercitus,

Eccleſ. 5. *Clodouei votum.*

Belleſ. in Clodoueo.

Digitized by Google

citus, ex quo plerique occisi, alij perpetuum se suosque Clodoueo submiserunt; cui nihil fuit antiquius, quàm vbi ad vxorem rediit, quid accidisset, commemorare, & initiari Christi baptismate. Si votum tuum sit personale, vt peregrinandi, orandi, ieiunandi, vitam viuendi regularem, &c. per te solùm teneris ei satisfacere, idque citrà graue incommodum: Sin autem reale vt sacellum extruēdi, offerendi cereum, erogandi eleemosynam, &c. per alios facere debes si potes, quod per te nequis. Si quid voueris, quo cum incompatibile sit emissum iuramentum, sequere potius voti legem: Siquidem non præstando quod iurasti, peccas duntaxat in debitam Deo reuerentiam; votum autem infrigendo fidem præterea violas, cúmque ob id minor sit iuramenti obligatio, cessat in eo casu. Nuncupati voti nunquam te pœniteat, quatenus conducit ad Dei gloriam: hoc enim scelus est; duci verò eius pœnitentia propter grauem adimplendi difficultatem, peccatum ad summum est veniale, modò tanta non sit, quæ te exponat illius negligendi periculo. Vbi aliquid sanctum, iustúmque voueris, interdictum tibi scito etiam appetitum efficacem rei cuiusque contrariæ. Exempli causa: *Vouentibus virginitatem, non solum nubere, sed etiam velle nubere damnabile est.* Magna & excellentia vota, quo crebriùs apud te renouaueris, eo eris Deo acceptior, noua quasi anchora constabilies versatilē voluntatem, ad memoriam

Voti & iuramēti violatio quid differat.

S. Aug. l. de bono Virg. c. 9.

Vota excellentia sæpius renouanda.

reuocabis quæ illa ſequitur, obligationem,& auxilium accipies de cælo nouum ad præſtandum quod ſpoponderis. Ephori & cum iis Lacedæmoniorum Reges inſtaurabant quotannis iuramenta de conſeruandis Lycurgi legibus, & in Galliæ Capitoliis ſeu Parlamentis leguntur publicè ineunte quouis anno, quæ à Iuſtitiæ miniſtris ſunt obſeruanda. Videtur mihi geminatum votum perſimile purpuræ Romanorum, quæ à Græcis δίβαφα ſeu bis tincta dicebatur; ea porrò longè erat precioſior alia, quæ ſemel duntaxat colorem imbiberat.

Lacedæmoniorum votum annuũ. Gallorum Parlamentorum conſuetudo.

Iuramentũ non ſit frequens. Eccleſ. 23.

Quod ad iuramentum, attende tibi ne frequens ſit in ore tuo. *Iurationi non aſſueſcat os tuum*, ait Scriptura, *multi enim caſus in illa.* Et infrà: *Vir multum iurans replebitur iniquitate,& nõ diſcedet à domo illius plaga.* Nempè iuramento non aliter vtendum quàm pharmacis, ſola ſcilicet vrgente neceſſitate, extra quam ſit ſermo tuus *eſt, eſt: non, non*, vel his æquipollentia vt, Verum dico, Non mentior, Ita planè eſt vt à me dicitur, Non te illudo mendaciis, Crede mihi, &c. *Quod enim abundantius eſt, à malo eſt.* Hac formula inter affirmandum modeſtiaque vſum legimus Apoſtolum Rom. 9. δίβαφα Αλήθειαν λέγω ἐν χριστῷ, οὐ ψεύδομαι: , id eſt, *veritatẽ dico in Chriſto, nõ mentior.* Simplicius dici quid potuit? Et vtendum eſſe, monet illa Quintilliani ſententia: *In totum iurare, niſi vbi neceſſe eſt, viro graui parum conuenit, & eſt à Seneca dictum eleganter, non patronorum hoc eſſe, ſed teſtium*

Matth 5. *Affirmandi formula.*

Quintil. l. 9. c. 2.

teſtium. Si videris parua in re non haberi tibi fidem, indignare: ſi impunè, licet; ac dicito, Ergo ne ſuſpicaris tibi à me verba dari? Vade & vide tu, num ita ſit. Non abutar iuramento, vt nimiam incredulitatem tuam ſanem, dignamque vituperio. Indignum me fide cenſes, & ego te ampliori dictorum meorum confirmatione, quibus ſi iuſiurandum adderem, iniuriam mihi ipſi facerem non vulgarem. Inſiſtam itaque S. Baſilij regulæ ſalutari: *Ipſam per ſeipſam veritatem proferre conare, nudis affirmationibus vtens. Qui non credit detrimentorum incredulitatis habeat. Turpe eſt enim ac ſtolidum, ſeipſum velut indignum fide accuſare, & iuramentum ſecuritatem inferre.* Exemplum iuramenti neceſſarij eſt, ſi imperet illud Iudex, vel ſi in re graui non potes aliter tibi fidem facere, intereſt autem vt facias: *Quantum ad me pertinet, iuro,* ait S. Auguſt. *ſed quantum mihi videtur, magna neceſſitate compulſus, cùm videro non mihi credi, ne faciam, & ei qui mihi non credit, non expedire quod non credit. Hac perpenſa ratione cum magno timore dico, coram Deo, aut teſtis eſt mihi Deus.* De contracta iurandi conſuetudine dolorem concipe, eamque ſenſim exuere ſtude, & tunc non imputabuntur ad culpam iuramenta ſuperflua, quę excident non aduertẽti. Vt vota, ſic iuramẽta rationi cõſentanea, bona fide, & prima occaſione ſi cõmodè potes & certũ iis tẽpus nõ præſtituiſti in effectũ deducito. Quaſi à facie viperæ fuge periurium, quod tũc eſſe dicitur, quãdo vel affirmas iurãdo quod

In fidem procaciter non habentem quæ dicenda.

S. Baſil. in Pſal. 14.

Iuramentũ neceſſarium quod.

S. Aug. ſerm. 28. de verb. Apoſt.

Periurium quid.

quod falsum esse censes, vel negas quod verum. Magna sic Deo irrogatur iniuria, quia diuinum eius sigillum siue testimonium furtim, vt sic loquar, accipitur, & applicatur confirmando mendacio, quo multum offenditur, cùm sit ipse prima summaque veritas. At peiero tantum ioci gratia, vel pro re leui, vel in alterius commodum. Nihil horum te potest à culpa vindicare. Non est iocus dicendus, vbi Dei maiestas læditur. Iuramenti materia leuis auget potius delicti grauitatem quàm minuat, ob irreuerentiam quæ committitur, quando pro modico iuratur, cumque veritas consistat in indiuisibili tota per quodcumque mendacium destruitur, ac proindè in periurio quouis grauissima Deo iniuria irrogatur, quia dum adducitur in testem mendacij, mendax esse significatur, atque ita veritate summa destitutus, vt notat Suar. l. 3. de Iuram. c. 4. n. 4. Impiè denique vt alicui consulatur iniuria Deus afficitur. Dicitur etiam peierare, qui se aliquid facturum iurat, nec tamen intendit facere; vel intendit quidem, sed posteà facere prætermittit, nulla substante prætermittendi causa legitima; qualis esset, si, verbi gratia, posterius intelligeres dignum nõ fuisse, vel iam non esse filium tanta pœna, quãtam te iurasti inflicturum; aut per se iniquum fuisse quod iurasti. (Tunc nequaquam licet ad executionem procedere. Vndè Herodes, vt notat S. Ambrosius, saltatrici præmium turpiter promisit, crudeliter soluit.

Deus prima veritas.

Herodes crudeliter soluit, quod turpiter iurauerat.

Turpe

Turpe quod regnum pro saltatione promittitur, crudele quod mors Prophetæ pro iurisiurandi religione donatur. Quantò tolerabilius tali fuisset periurium sacramento?) aut denique bonum fuisse quod iurasti; sed minus quàm aliud, cui ponit obicem. Neque enim Deo, cui magis semper placent meliora, acceptum esse potest hoc iusiurandum; Cuius exemplum fuerit, si per Deum iures vxorem ducere; eò quòd amplexato coniugali statu, ac præterea consummato, non licebit tibi ad meliorem transire, hoc est, ad Regularem. Aliud est, si reipsa tractes cum sponsa de futuro matrimonio; tunc iurare licebit te illud cum ipsa contracturum, cum hoc sit eius assecurationi necessarium, & ipsi iuretur, non Deo.

S. Ambros. lib. 3. de offic. cap. 11.

De festorum crebritate nunquam quiriteris, quia vt non debent nimis multiplicari, ne incommodent personis miseris victum sibi quærentibus labore manuum; ita multa oportet esse, quia magnus est Deus, quem per ea colendum suscipimus. Quo argumento ytens Salomon magnum ei Templum ædificauit, dicens: *Domus quam ædificare cupio, magna est; magnus est enim Deus noster super omnes Deos.* Ita fit vt eius gloriæ se inuidere demonstrent, quicumque aduersus frequentiam illam facilè expostulant. Sintne iusto plura an non, nec tuum est, nec meum iudicare; sed Ecclesiæ sanctæ, seu Prælatorum à quibus regitur. Et quoniam instituta sunt, vt in iis colamus Deum solenniter, serio, sine impedimento;

Festa non nimis multa, sed tamen debent esse.

1. Paral. 2.

Festa ad quid instituta.

to,à seruilibus, seu mechanicis operibus toto eo tẽpore abstinebis,eo quod hęc sũt,quę cultui huic magnũ obicẽ ponũt. *Duas res magnas præsertim,* inquit Cicero, *vno eodemque tẽpore non dico agere, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest.* Nec tu solùm,sed quicumque tibi subsunt ac seruiunt. Sic enim loquitur Dominus: *Non facies omne opus in eo tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, & iumentum tuum, & aduena qui est intra portas tuas.* Ne itaque tibi blandiaris quasi culpæ expers, & dicas; non ego,sed seruus meus ligna cædit,terram colit; quia *quod quis per alium facit,per seipsũ facere videtur.* Flagellauit Pilatus Christum, non vtique propriis, sed ministrorum suorum manibus. Cùm Deus æquè serui tui Dominus sit ac tuus,cur non ab eo quoque in festo colatur? Crudelitatem prætereo, cuius notam incurris, non sinens seruum tuum modico illo tempore interquiescere, ac respirare, & aliquid de magna illa corporis contentione remittere, fractasque graui ac diuturno labore vires reficere. Obseruaui sanè frequenter, & comperi, auaros & impios, qui ne lucelli alicuius iacturam sustineant, opera illa in festo faciunt, non euadere cæteris ditiores; sed interdum graues Deo pœnas ob id luere. Luit meo tempore Mussiponti in Lotharingia quidam molitor; qui cùm sæpè admoneretur, ne faceret diebus festis mechanicum aliquid circa pistrinum suum; nec abstineret tamen: ingens pars aggeris, circa quem in

Cicero in Philipp.

Exod.20.

L.ita autem ff. de admisetuit.

ed by Google

in festo S. Matthiæ sese occupabat, in tibias eius decidit, easque confregit: ita vt per vitæ reliquum coactus sit ad templi fores stipem colligere, eóque venire sacro tempore, quò sponte noluerat. In vita autem S. Ioannis Eleemosynarij narrat Leontius Cypri Episcopus c. 47. fuisse sutores duos, vnum semper indigentem, alterum rebus omnibus abundantem: ad quem ille: Vndè tibi tanta rerum vbertas? Quia, inquit, iugiter templum adeo, diuinis officiis præsentem me exhibeo, antè omnia Deum colo, & sic prouidente eo cuncta mihi suppetunt, & adiiciuntur. Idipsum & tu facito, nec dubita fore, vt similiter benedictionem eius experiare. Quid contigit? Morem gessit ille pio consilio, & sine intermissione benedixit ei Dominus. Seruilium operum nomine corporalia intellige, quæ nimirum exercentur corpore, & pro fine habent extrinsecum aliquid relatum in vtilitatem corporis. Huiusmodi sunt Agricolarum, Veredariorum, Latomorum, Sartorum, & aliorum id genus artificum opificia; sicut etiam iuxta probabiliorem sententiam Typographorum, Pictorum, Venatorum, & Militum; non autem saltatorum & Musicorum; quia & saltus & cantus ex sua institutione respicit animi bonum, vel recreandi vel instruendi. Idem de scriptione, locutioneque iudicium, quibus esto affines videantur typographia & pictura, procul tamen differunt, cùm iis propositum non sit menti seruire; sed

Deus benedicit seruienti sibi.

Typographicorũ opus an prohibitum in festo.

sed exemplaria effingere, siue iis erudiatur mens siue non. Nec tamen ita dico in festo prohiberi opera seruilia, quin ad vitandum graue incommodum ea fieri permittat Deus,

Matth.11. cuius *iugum suaue est, & onus leue.* Enimuerò ne subrepat illusio, & mentiatur iniquitas sibi, memineris semper in dubio consulere sapientes, & neque ad dexteram declinare, neque

Religiosis operibus vacandum in festo. ad sinistram. Noueris præterea non sufficere ad festi rationem, si teipsum abstrahas ab eiusmodi operibus, nisi in religiosis aliquibus te exerceas, quorum gratia illa tunc prohibentur. Inter alia lustrare solebat S. Hieronymus

S.Hier.l.18. in Ezech. cap.40. memorias Martyrum. *Cùm essem Romæ puer,* inquit, *& liberalibus studiis erudirer, solebam cum cæteris eiusdem pietatis & propositi, diebus Dominicis sepulchra Apostolorum & Martyrum circumire, crebróque cryptas ingredi.* Quocirca simili tempore dabis te similibus studiis, Deum instanter deprecabere, pro Regibus maximè & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agant, cum omni pietate & castitate. Agas eidem gratias

1.Tim.2. pro tot acceptis beneficiis, & adorationis cultum exhibebis, & laudibus extolles summam eius maiestatem; dicens, exempli causa: *Gloria patri, & filio, & Spiritui sancto,* &c. Ab iis certè ducendum exordium potius, quàm à petitione, docuit S. Basilius: *Orans nõ statim ad petitionem deueneris; quia si deueneris, detegeris propositum tuum, quod necessitate compulsus Deum adoras. Vbi itaque incipis orationem, incipe à glorifica*

S. Basil. in Const.c.1.

glorificatione conditoris omnium. Gratias ago tibi Domine, quod patiens fuisti ob peccata mea, & vsque ad hoc tempus me impunitum dimisisti. Et infrà : *Tunc deinceps pete, quod debes petere, non diuitias, terrenam gloriam, corporis sanitatem; sed regnum cælorum.* Potissimum autem diebus festis intereris diuino Missæ sacrificio iuxta præceptum Ecclesiæ. Audito campanarum signo, quod existimare debes signum esse vocantis te Christi, moras omnes rumpe, qui vocatus à mortali Principe confestim lætusque accederes. Si solennitas vna sit de præcipuis, expia mentem per exomologesim, posteáque sacra Synaxi refice, in qua est panis vitæ, qui de cælo descendit, panis ille ἐπούσιος, id est, supersubstantialis, qui vnicuique nostrum quotidianus deberet esse, multò magis quàm manna Iudæis. Ante finita mysteria ne discesseris, eò quòd discedentium impatientia intolerabilis est plenaque scandali. Non discedebant à suis Ethnici nisi absolutis, & publica præconis voce dimitterentur; adeò autem illis cedendum non est, vt ignominiosum valdè sit, si nihil boni præ illis faciamus. O lugendam ætatis nostræ impietatem! Vix pedem extulit qui discedit, cum finis est sacri; nec tamen eousque expectare sustinet, adeò nauseat anima illius super cultu sanctissimo. Sed neque videt, quanto se priuet emolumento, sacerdotis, inquam, benedictione sub finẽ dari solita longè sanè efficaciore, quàm esset Patriarcharum, à quibus quantoperè optarent

In Oratione quomodo protedendum.

E Missa quando discedendum.

rent filij ſibi benedici, intelliges ex cap. 27. Gen. & cap. 9. Leuit. & 1. Reg. 1. Cùm ſuam impertiuiſſet Comiti de Monfort Cominæus Epiſcopus, claſſicum cecinit Comes, & cum 800. militibus inuaſit, fregit, fugauit exercitum Aragonum, in quo numerabantur non pauciora 20000. Et noſtro ſeculo Ioannes Auſtriacus accepta benedictione à Pio V. Pontifice Maximo, non dubitauit in nauale prælium cum potentiſſimo Turcarum Imperatore Solymanno deſcēdere, & ad Echinades inſulas, vulgò *Lepanto* (non quod ſint ipſum Lepantum, ſed quòd ei vicinæ verſus occidentem) nobiliſſimam ex eo victoriam reportauit. Eſto toto ſacri tempore pietatis forma cæteris, odorque vitæ in vitam; Principum maximè hoc munus eſt, optimatum & diuitum, qualium exempla potenter in omnes vulgò tranſeunt, exiſtimantes licere ſibi, quidquid in iis fuerit obſeruatum. Quo in loco verſere cogita, cui quantóque Domino ſiſtaris, quidque acturus veneris. Apud te dicito, 1. Cor. 4. *ſpectaculum factus ſum mundo, & Angelis, & hominibus.* Etiam in veſpertinis horis videat te fidelis populus, quando laudatur idem Deus tuus in pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus. An non benefactor tuus eſt, ac conſeruator horis pomeridianis, æquè ac antemeridianis, & cœnam ab eodem expectas, qui dedit prandium? Cur non ergo etiam poſt meridiem, te ſui cultorem ſentiet?

Vis benedictionis ſacerdotalis quanta.

Ioannis Auſtriaci Victoria de Turcis poſt benedictionem.

Sacrificio affinia ſunt Sacramenta, ad quæ admini

administranda si sis consecratus, sobrius esto, vt quid agas semper intelligas, irritumque non reddas sacramentum defectu debitæ intentionis atque iudicij, aut temulentiam subita luas morte, vt olim Nadab, & Abiu Leuit. 10. Cúmque ferendum minimè sit, contaminatos labe peccati mortalis tractare sacra, & scandalo esse infirmis ignorantia fidei laborantibus, quibus vix videri magnum potest & sanctum, quod à talibus contrectatur, constitue te priùs in bono statu per pœnitentiam. Scio non pendere sacramentorum vim à probitate Ministrorum, vt definit Trid. Syn. sess. 7. can. 12. & tales infirmos corrigendos, interim id ferè habent persuasum, quorum percuti conscientiam seuerè cauet Apostolus 1. Cor. 8. Quem publicè indignum noueris & indispositum, vide ne conferas ei sacramentum. *Non dabis sanctum canibus.* Sacramenti cuiusque materiam & formam in Ecclesia Cathol. obseruari solitam ad amussim vsurpabis, & recordabere quid hæretico acciderit adulteranti baptismalem. Ita rem gestam narrat Nicephorus: *Cùm quidam Episcopus Arianus, cui nomen Deuterius, baptizasset Constantinopoli quẽdam nomine Barbam extra formulam Ecclesiæ, veluti traditionem abolens & dicens: Baptizetur Barbas in nomine Patris per Filium in Spiritu sancto; ecce vnda quæ in sacro lauacro erat, repẽte disparuit.*

Matth. 7.

Nicep. lib. 16. cap. 15.

Vnda disparet in baptismate.

Viciſſim si Laicus sis, ad Sacramenta, quæ viuorum dicuntur esse, hoc est, ad Confirmationem, Eucharistiam, Extremam vnctionem,

Sacramenta viuorum quæ.

Ordinem, & Matrimonium, sic affectus accede, vt prudenter te arbitreris in statu esse gratiæ. Nam similiter omninò dedecet ab indignis sacra suscipi, dicente Apostolo: *Qui mãducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.* Ad duo autem reliqua Baptismum & Pœnitentiam, quia Sacramenta sunt mortuorum, seu eorum qui solent esse diuina gratia destituti, dispositio eiusmodi non requiritur, ne id habere cogantur fideles antè illorum susceptionem, quod in ea quærunt, assequuntur, & recipiunt. Exigitur tamen præparatio, quam habere possunt peccatores. Vnde Iudæis qui Christum crucifixerant, & de via vitæ interrogabant, respondit S. Petrus intendens vt baptizarentur: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* Vides præmitti Pœnitentiæ virtutem Baptismi sacramento. Quod ad vsum ipsiusmet Sacramenti Pœnitentiæ, inuocato diuino lumine discute conscientiam tuam, vt vbi lapsus sis ab vltima confessione, intelligas. Hinc concipe animo dolorem serium de peccatis tuis omnibus, obiiciendo tibi diuinam illam summamque Maiestatem, quam peccando lædere ausus es & contemnere. Huic vni per peccatum displicuisse sit tibi dolendi causa omnium prima ac potissima, non pœna temporalis, sed neque æterna, cui te fecere delicta tua obnoxium. Non iactura cœlestis gloriæ, & id genus alia, vtpote secunda, & longè inferiora. Eadem rursus peccata

1 Cor. 11.

Mortuorum qua.

Act. 2.

Ad pœnitẽtiam præparatio.

Digitized by Google

cata quantum venire in memoriam poterunt, iuxta Christi legem, fideliter conficere proprio eius in terris vicario primitiuorum more Christianorum, qui Act. 19. *Veniebant confitentes, & annunciantes actus suos.* Non vtique actus bonos, quod proprium est iactātiæ Pharisaicæ; sed malos, quod pœnitentiæ, idque vulgò non publicè ad occurrendum scandalo infirmorum, sed occultè ad aurem. Nullum de grauioribus seu lethalibus memoriæ occurrentibus à te vult Deus retineri, qui ait: *Ego Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam in holocausto.* Isa. 61. Faciendum quod dicebat Moyses: *Cuncti greges pergent nobiscum, ne vngula quidem remanebit.* Nempe cur vnius potius à te contracti reum te constitues, in sacro illo tribunali, quàm cæterorum? Vulnera sua omnia prodere Medico debet, qui curari vult ab omnibus. Nulla te verecundia, nullum Dæmonium mutum loqui prohibeat. *Ne confundaris pro anima tua dicere verum: Est enim confusio adducens gratiam.* Eccles. 4. Si graue tibi videtur vni aperire homini quod perpetrasti, quantò erit grauius pro eo cunctis manifestato in magni die iudicij æternum subire supplicium? Sapientis est de duobus malis minus eligere. Quid? quod te non puduit coram multis cōmittere, iam pudebit ad aurem deferre talis silentiarij? aut legem diuinam, quæ hoc iubet, calumniaberis quasi intolerabilem? Quid minus exigere à te diuina iustitia potuit, quàm vt te reum cognoscerem, & sicut Dauid

confitereris aduersum te iniustitiam tuam? vtque inde orta verecundia frænum tibi esset in futurum, & maioris cautelæ occasio, & pars bene magna expectatæ à te satisfactionis? Esse bene magnam tradit S. August. lib. de pœnit. *Repræsenta*, inquit, *vitam tuam Deo per Sacerdotem, præuenito iudicium Dei per satisfactionem. Multum satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans nihil eorum, quæ commiserat, nuntio Dei denegauit.* Et quia vt integrè rectéque confitearis, opus sæpe est quæri à te varia; Sacerdos autem viros morosos, aut primarios interdum non audet interrogare; adde illi hac in parte animum, si huius ordinis sis, & pete vt suo iure tecum agat, eadémque confidentia & libertate admoneat, vel etiam reprehendat, qua cæteros. Quære tibi pium & prudentem, quia si talis sit, adeò non te minoris faciet, quàm prius etiam narrantem grauia, vt ex aduerso tantò pluris facturus sit, & ad malum tuũ ingemiturus sit, quãtò te seueriorẽ sẽtiet tui accusatorem. Præter dolorem de quo suprà, concipe (antequam consequare absolutionis beneficium) melioris vitæ firmũ propositum. Veniant in mentem tibi verba Domini, Ioan. 5. *Iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* Relapsum semper pœna sequitur solita grauior. Vndè ait quidam:

Post mihi non simili pœnâ commissa luetis.

Ergóne suis more & canis reuertere ad volutabrum luti & vomitũ? Aut blandieris tibi de

aqua

aqua pœnitentiæ, qua liceat animi ſordes, ſiue culpas quantumuis iteratas eluere? Enimuerò certum pœnitendi ſpatium quis ſibi promiſit? Ergóne quia longanimis eſt Deus, obſtringes te nouo ſcelere? aut facile præſumes poſtquam ſic ex malitia peccaueris, adfuturum tibi dolorem verum? Quid prodeſt animum iamiam repurgatum ſmigmate & ſapone pœnitentiæ, repetitis iiſdem vitiis mox conſpurcare? *Expoliaui me tunica mea*, dicebat illa, *quomodò induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Addit S. Paulus: *Si quæ deſtruxi, iterum hæc ædifico, prænaricatorem me conſtituo.* Et rurſus: *In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed noua creatura.* Hinc tanta laus Dauid Regis, B. Petri, & B. Magdalenæ, quòd nunquam ad vomitum redierint. Hoc reſipiſcendi propoſitum fuiſſe tibi ſerium, vix perſuaſeris, ſi ſtatim ad priſtinos te mores transferas. Vt taceam, quòd reſorberes illos, conſcientiam percuſſurus ſis infirmorũ pluriũ, quibus facile in mentem veniet: *Hic ſi non eſſet hypocrita, ſi nõ contentus externa ſpecie pietatis, de neceſſaria ad hoc ſacramentum diſpoſitione eſſet ſollicitus, aliam profectò vitam ſenſim viueret.* Vel, *quorſum Sacramenta frequentauero, ex quibus vt in tali videre eſt, tam parum vtilitatis percipitur?* Vide itaque à te vt fias alius, & quidem quamprimùm poteris, ne illudas Deo, cui hoc in eodem Sacramento quodammodò ſpopondiſti per ſanctum illud præpoſitum vitæ melioris. Non

Cant. 5.

Gal. 2. & 6.

Firmũ propoſitum in pœnitentia.

dicas, in futurum ſapiam, & omninò recedam à prauis meis conſuetudinibus:

Martial ad Iulium. *Non eſt, crede mihi, ſapientis dicere, viuam.*
Sera nimis vita eſt craſtina, viue hodie.

Admitte vltrò impoſitam tibi pœnitentiam, niſi ad manum tibi ſit detrectandi cauſa euidens. Iudicium in re propria ne tibi facilè arrogaueris. Quidnam è re tua ſit, exploratius multò eſt Medico ſpirituali, quo ad te ſanandum Deus vtitur. Eandem exiguam potiùs interpretare quàm nimiam. In Mutio Sceuola culpa non fuit, quòd aberrauerit occidens Porſennæ Regis loco alterum; & tamen errorem hunc vindicare ſtatuit, & conatus eſt pœna grauiſſima, dexteræ, inquam, lenta aduſtione. O quàm vtile eſt in hac vita ſatisfacere, vbi multum redimitur modico pretio, nec expectare futuram, in qua cum peccatoribus ſummo iure agitur. Quantò efficaciora ſunt opera, quæ in Sacramento imponuntur, quàm quæ vltrò aſſumuntur? Pertinet quidem ad ſacerdotem vbique perpendiculum adhibere prudentiæ, & in pœnitentiis imponendis deficere potiùs, quàm excedere; ſed ad te viciſſim non facilè quiritari. Quod non ſoluis in præſenti ſeculo, ſolues vtique in altero, idque non ſine vſuris maximis. Si quid iuberis reſtituere, actutum, & potes reſtitue; nihil non tuum rebus tuis adhæreat: fieri non poteſt vt diteſcas alienis, quia ſi aliorum ſunt, tuæ non ſunt. Vnde *Bona noſtra*, ait lex, *intelligimur, deducto ære alieno.* Si mãdatum accipis, concubi

L. non poſſunt. ff. de iur. fiſc.

concubinam vt domesticam eiicias, noli refragari, edicto tam iusto quantocyus morem gere. Sit tibi tandem hoc Sacramentum perquàm familiare, in quo repullulantes culpas tuas eluas. Sit veluti claua Herculis, qua renascentia hydræ capita citò conteras ac prosternas.

Sacra Synaxis debet esse frequens.

Familiarem quóque tibi facito sacrę vsum Synaxeos; sed proba te prius per pœnitentiæ Sacramentum: communicaturus fidem exere, & quàm certò credis non potuisse mentiri Christum; tam constet tibi quem suis in cœna exhibuit discipulis, & deinceps in Ecclesia sua voluit exhiberi, verum esse corpus eius, cùm disertè de eo dixerit, *hoc est corpus meum*; non autem *hoc est figura corporis mei*. Et mox, *quod pro vobis tradetur*; scis autem verum fuisse pro nobis traditum. Nec vllibi Scripturam dicere, per corpus intelligi debere figuram corporis. Exere te pariter in actu Charitatis, cuius formam protuli cap. 7. Non desit Humilitas, quæ suggerat stare te procul à sanctimonia, quam suo iure postulat cœlestis hæc ambrosia, tametsi Christus pro sua pietate contentus sit ea, ad quam extendit sese facultas nostra. Arma depone, si accinctus es aliquibus, nec imitare Caluinistas, qui gladiati ad liba sua procedunt. Rectè, cùm sint profanissima; conuenire autem debet patellæ operculum. Ad eandem diuinam Eucharistiam genu flecte, nisi corporis obstet infirmitas, & accede in honesto habitu, ieiunóque stomacho.

Caluinista gladiati ad liba sua accedunt.

S.Aug.epist. 118. *Communio sub vna specie laicis.*

Nam, vt scribit S. Augustin. *Ad honorem huius Sacramenti spectat, vt in os hominis intret nullo adhuc cibo aut potu infectum.* Ne mali consulas, quòd tibi Laico porrigatur sub sola panis specie; tum quia totum nihilominus Christum accipis, (quia totus sub vtraque continetur, vnde ait de eo quod manducetur Ioan.6. *Qui manducat me.* &, *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane,* &c. nec iam ab eius carne sub specie panis exhibita separari sanguis potest propter immortalitatà, de qua Rom.6. *Christus iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur,*) & consequenter tantum ad rę gratiæ deriuatur, quantum si communicares sub vtraque specie: tum quia in cõmunione sub vini specie data rusticis, infirmis, senibus & laicis aliis multæ contingunt irreuerentiæ, vomitiones præsertim, liquoris sacri effusiones, quæ nisi ea supresla vitari nequeũt; decet autem, vt omnia *honestè & secundum ordinem fiant*, iuxta præscriptum Apostoli 1. Cor. 14. Sicut etiam ad vitanda incommoda quę quondam resultabant, cùm paruuli ad sacram hanc mensam admitterentur (admissos enim fuisse testantur S. Clemens Papa, lib.8. Const. c.20. S. Cypr. serm.de lapsis. S.August. lib.de Eccles. dogmat.cap.52.) hodie non admittuntur, ne apud sectarios quidem. Concludam, si monuero, vt magna semper reuerentia prosequare augustissimum hoc Sacramentum, siue cum in templo requiescit, siue cum defertur ad ægrotos, vel pnblicè circumfertur.

Reuerentia in Eucharistiã quanta.

Qui

Qui magnã illi exhibuit Rudolphus Auſtriacus Comes Haſpurgenſis, euehi cum familia ſua à Deo meruit ad Imperatoriam dignitatem.

De reuerentia dum loquor, vide vt debita proſequare etiam alias quaſcumque res ſacras. Caput aperito templum præteriens. Pudeat peccatis inquinatum lethalibus, hoc eſt ſordibus omnium grauiſſimis eò pedem inferre, qui luto ſcatens Regiam non auderet intrare, nec Principis ſui mortalis oculos obiecto tali offendere: diſpliceant tibi ſaltem: peccata eiuſmodi, quæ nondum eluiſti. S. Maria Ægyptiaca dum adhuc ſcateret vitiis, nec vllam de pœnitentia cogitationem ſuſcepiſſet, inferre ſe voluens Ieroſolymæ cum cæteris in ædem ſacram, ter occulta vi repulſa eſt, nec antè potuit, quàm ad ſe rediens, & B. Virginem orans, cuius imago ante templi fores proſtabat, id impetrauit. Caue ibi nugeris, ſpacieris, rixeris, aut turpe quid agas: Nec canes vnquã eò introduxeris, nec catulos; quia animalia ſunt inquietiora multò & ſpurciora, quàm indè abactæ à Chriſto oues & boues. Ioan. 2. Quieſcunt rariſſimè; & cum non quieſcunt, curſitant; ſi non curſitant, colludunt; ſi non colludunt, latrant; ſi non latrant, laſciuiunt; ſi non laſciuiunt, ſtercore pauimentum inficiunt, vel fœdiſſimo lotio altarium antipendia precioſa contaminant. Tale aliquod pecus inducere in Meſchitas Turcicas capitale eſt. Sacras reliquias venerari diſce, partim à leone illo qui

S. Maria Ægyptiaca ter repulſa ab ingreſſu ædis ſacræ.

qui 3. Reg. 13. non dico cadauer viri ſancti, ſed ne quidem eius aſellum auſus eſt lædere vel contingere; partim ab infortuniis Leonis Imperatoris nacti patrem Copronymum, & Clodouei II. Franciæ Regis: Quorum ille in deprædatione templi cuiuſdam nobiliſſimam ſancti vnius coronam capiti ſuo auſus imponere, ſubitò febri correptus eſt, ſenſitque incendi ſibi caput ſcatens vndique puſtulis, & breui inter viuos eſſe deſiit. Hic verò, quòd apud S. Dionyſium præſumpſiſſet contrectare propriis manibus ſancti huius oſſa, in amentiam incidit. Seruetur item honor debitus vaſis, perſonis, cæremoniis, & ſcripturis ſacris. Nam quod ad vaſa, ne Leuitis quidem licebat ea proximè tangere, quæ erant tabernaculi. *Intrabunt filij Cath, vt portent inuoluta & non tãgent vaſa ſanctuarij.* Balthaſar Rex Babylonis ad profanam menſam ſuam adhibens ea, quæ pater eius abſtulerat de templo Salomonis mox in pœnam regno vitaque priuatus eſt. *Eadẽ nocte interfectus eſt Balthaſar Chaldæus, & Darius Medus ſucceſſit in regnum.* Athalia ſimiliter, quia eiuſmodi vaſis eouſque abuſa eſt, vt ex iis ornauerit templum Baal, 2. Paral. 24. nihilò feliciùs ex hac vita migrauit: *Impoſuerunt ei manus, & impegerunt eam per viam introitus equorum iuxta palatium, & interfecta eſt ibi.* Quod ad perſonas, vngebantur in lege veteri tria hominum genera, Sacerdotes, Prophetæ, & Reges; ſed ita vt vnctio Sacerdotum ſicut partibus conſtabat longè pluribus, ita multò eſſet

Leonis & Clodouei puniti diuina.

Sigebert. in Chron. Bellef. in Clodou. 2.

Num. 4.

4. Reg. 11.

Vnctio triplex in veteri lege.

Digitized by Google

esset cæteris augustior: Postrema regalis erat, quam tamen sic reueritus est Dauid, vt nunquam præsumpserit mittere in Saul manus hostem alioquin capitalem: *Non extendam,* inquit, *manum meam in Dominum meum, quia Christus Domini est.* Quid fecisset, si Saul de numero fuisset Sacerdotum eiusdem legis? quid si Euangelicæ longè præstantioris? Cum iussisset idem Saul impiis seruis suis irruere in Abiathar & alios Sacerdotes, negarunt fortiter id se facturos. *Noluerunt serui Regis extendere manus suas in Sacerdotes Domini*; adeò intelligebant, qui etiam erant fortunæ mediocris, quantùm honoris talibus deberetur. Superbi illi quinquagenarij quod arrogantius Heliam Prophetam fuissent allocuti, igne de cœlo cõsumpti sunt: ab vrsis verò discerpti pueri duo supra quadraginta, quod Elisæum eius discipulum caluum appellassent. Volens Saul Samuelem Prophetam retinere à se recedentem, apprehendit pallium eius, & lacerauit, mox autem audiuit: *Scidit Dominus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.* Quod ad cæremonias seu ritus Ecclesiæ, similes dici possunt tam caprinis illis pellibus, quæ licet in speciem contemptibiles tegebant arcam fœderis, & conseruabant; quàm ipsimet arcæ, quæ extrinsecus vilis, aurea tota erat intrinsecus. Descenderunt magna ex parte ab Apostolis, & in suæ recessu significationis mira continent; Vtinam solùm enuclearentur diligenter à Concionatoribus, & religiosè à Sacerdo

1.Reg.14.

1.Reg.22.

4.Reg. 1. & 2.

1.Reg.15.

Sacerdotibus vſurparentur ; mirificam indè conſolationem plebs fidelis acciperet , ſicut & Valens Imperator , de quo S. Gregor. Nazianz. *In die luminarium , quando populus omnis in Eccleſiam conuenit , ingreſſus, vbi ordinem , pſalmodiam , caremonias ritè celebratas, aras omni decore & reuerentia cultas , populum denique omni deuotione aſtantem vidit , admiratus eſt.* Sed quamuis quid ſibi velint , aut quò ſpectent nemo doceat , perge nihilominus probare illas & ſuſpicere. Nullum dabis mihi rerum genus, in quo non ſint obſcura plurima in naturæ operibus , in diuinis literis , in iure ciuili, vbi legimus : *Non omnium quæ à maioribus conſtituta ſunt, ratio reddi poteſt.* Imò addit, *Rationes eorum quæ conſtituuntur, inquiri non oportet, alioqui multa ex iis quæ certa ſunt , ſubuertentur.* Quod denique ad diuinas literas, non reueretur illas, ſed habet ludibrio , qui hæreticorum more ſenſum affingit illis ei contrarium , quem Catholica probat Eccleſia ; vel transfert in res magicas, in nugas & iocos ſeculares. Si nihil Deo dicatum ad humanos eſt vſus transferendum , quantò minus Dei verbum? Si nec principibus laicis vti licebat vnguento Sacerdotum, dicente Deo: *Caro hominis non vngetur ex eo, & iuxta compoſitionem eius non facietis aliud. Homo quicumque tale compoſuerit , & dederit ex eo alieno , exterminabitur de populo ſuo*: quantò minùs diuinis literis ad nugamenta? Scribunt Ioſephus 12. Antiq. 2. & Euſeb. lib. 8. præpar. cap. 1. interroganti Ptolomæo

S. Gregor. Naz. in vita S. Baſil.

L. non omnium ff. de legib.

Diuinarum literarum abuſus.

Exod. 30.

Digitized by Google

lomęo Philadelpho, cur diuinarū literarū nulli profani authores meminissent, nihil sumpsissent ex ea, nec fuissent interpretati; respondisse Demetrium Phalereum, quosdam tentasse, sed à Deo percussos fuisse velut indignos, inter alios Theodorum quedam tragœdiarum scriptorem lumine orbatum, vbi primum tentauit ex iis quædam in sua transferre poemata. *Theodorus tragœdus lumine priuatus & cur.*

§. 3. Sicut ad constitutionem hominis necesse est corpus & animam concurrere, ita vt nequaquam sufficiat pars vna sine altera: ita actus religiosus vt sit numeris suis absolutus constare debet extrinseco & intrinseco. Illud sanè Deo sine isto non satisfaciet, qui vt spiritalis est substantia, spiritu præcipuè adorari cupit & coli, Io.4. Atque hinc est, cur apud Isaiam expostulet aduersus eos, qui exterioribus solùm insistebant religionis partibus. *Appropinquat populus iste ore suo & labiis suis glorificat me, cor autem eius longè est à me.* Isa.29. Istud vicissim sine illo quàm erit imperfectum? Nam vt concedam cultum intrinsecum esse extrinseco potiorem; illo tamen indiget vt complemento, sicut & foliis floribusque fructus arborum. Indubiè vtraque nostri parte, corpore, inquā, & anima colendus est author vtriusque. Hoc profitetur Dauid his verbis: *Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius*, & B. Paulus istis aliis: *orabo spiritu* (id est voce) *orabo & mẽte.* Vt non dicam interiores actus nostros nõ Psal.102. 1.Cor.14.

erum

erumpere solùm in exteriores sponte quadam & naturæ lege (sicut latentes affectus corporis prodere se consueuerunt per signa exteriora) quæ causa est, cur difficile sit simulare vel dissimulare diu, & seruare secretum, sed etiam intendi accessione exteriorum, eò quòd animus excitans sese ad istos adiiciendos, attendit sibi magis, & conatur, operatúrque intensiùs. Vt præterea taceam proprium esse Nouantium exteriorem illum religionis cultum oppugnare, & negligere, proindeque Catholici muneris etiam huius habere rationem, ac meminisse verbi Domini: *Hæc oportuit facere & illa non omittere.* Quanquam ne ipsi quidem Nouantes ab exterioribus omnibus abstinent: nisi forte nunquam genu ponunt, nec voce verba enuntiant; qui ritus sine dubio de numero exteriorum sunt, quos fugillant. Nisi item respondeant, non assumi exteriores tanquam partes diuini cultus. Sed si ita est, superflui ergo sunt, olentque superstitionem; cur ergo non resecantur? Cur eos non prætermittunt hi cathari, orbisque vt iactant reformatores, qui nihil peregrinum, nihil à Deo non præceptum diuino cultui putant admiscendũ? Qua veritate dicere Deus potuit loco ante citato de externo cultu loquens: *Populus iste labiis suis glorificat me?* An potest Deus glorificari actu aliquo, & non coli?

Luc. 11.

Isa. 29.

§. 4. Quemadmodùm ad Agricolæ spectat prudentiam, agrum suum à spinis repurgare, aliisque eiusmodi quisquiliis, quibus vel suffocatur

catur ſemen bonum, vel prohibetur accipere incrementum: ita virum probum de religioſis actibus cogitantem abſtinere oportet à veris quibúſque ſuperſtitionibus, tantò nocentioribus, quantò ægriùs ab actibus illis diſcernuntur, & incautos fallunt ſui ſpecie. *A ſuperſtitionibus abſtinendum.*

Superſtitio falſi cultus dicitur, qua honor ſoli vero Deo debitus, in falſum Deũ ſeu creaturam transfertur, ſiue explicatè, vt in Idololatria & aperto Dęmonis cultu vſuuenit; ſiue implicitè, quod fit, quando per diuinationem à creatura aliqua ſcire certò volumus, quod docere ſolus verus Deus poteſt: Aut per Magiam moliri aliquid interiecta creatura, quod ab eiuſdem Dei virtute pendet, puta reſuſcitare mortuum. Aut opera vti Dæmonis ad aliquid, cum quo interdicitur nobis omne commercium; nõ modò quia fallaciſſimus eſt, & inſidiatur nobis; ſed etiã quia nunquam ſine præiudicio diuini cultus quippiam facit alicuius gratia. Certè cùm ſit capitalis Dei hoſtis, & nemo ſeruire poſſit duobus ſibi aduerſantibus, hoc ipſo quis à Deo recedit, quo ei adhæret. *Inimicus meus is etiã eſt*, ait lex, liberi, Cod. de in offic. teſtam. *qui verſatur cum inimicis meis.* Item ſuperſtitio eſt per vanam obſeruantiam expectare ab eadem creatura certos vitæ noſtræ euentus & directiones, qui haberi non poſſunt; cum Deus ſolus ſit in cuius manu verſatur vitæ totius noſtræ curſus atque diſpoſitio. Quibus profindè modis omnibus in religionem peccatur, *Superſtitio quid.*

& habetur creatura Dei loco. Labefaciunt ſeſe hoc delicti genere Venefici, Oracularij, Necromantici, Aruſpices, Augures, Sortiarij, Iudiciarij, Temporarij, qui ſcilicet dies, menſes, annnos obſeruant, non ad Dei cultum, ſed ad directionem rerum ſuarum; nec habita ratione cœleſtis influxus, ſed præcisè anni, menſis, diei, vel horæ, quia talis eſt; exempli cauſa, qui ſingulariter obſeruant pluatne in die conuerſionis S. Pauli, & S. Vrbani: vel herbas colligunt ipſo die S. Ioannis Baptiſtæ ſacro: aut credunt quoſdam dies eſſe ad iter vel negotiationem aptiores; vel equis venam aperiunt in die S. Stephani. Item qui certo vtentes ritu circa elementa aſpirant ad arcanam aliquam notitiam. Inter quos nullo modo reponendi ſunt Veneti, licet elementum aquæ ſeu mare iniecto annulo quotannis ſibi deſpondeant, quia id non faciunt occultæ ſcientię adipiſcendæ cauſa; ſed in dominij ſui argumentum, & memoriam naualis pugnæ, ex qua Sebaſtiano Ziano duce reportarunt victoriam & triumpharunt de Othone filio Friderici Ahenobarbi, captúmque obtulerunt Alexandro I I I. Pontifici, qui Venetias profugerat. Tum enim Ziano Pontifex annulum de manu ſua detractum obtulit dicens: *Authoritate mea hoc annulo fretus Oceanũ tibi ſubiicies, & quotannis tibi, poſteriſque eo die, quo hanc victoriã pro Eccleſia defenſione obtinuiſti, deſpondebis mare, vti ſciant omnes maris dominiũ tibi conceſſum; quia ſedis Apoſtolica tuẽ-*

Veneti mare deſpondent ſibi quotannis iniecto annulo, & cur. Delrio. l. 4. vſq. cap. 2. q. 6. ſect. 3.

Villamont. l. 4. peregr. c. 34.

de

da curam & ſtudium fideliter ſuſtepiſti. Sit hoc tibi quaſi pignus benedictionis; & ſecundæ ſortis in futurũ. Exempla curationũ Magicarum ſunt, in quibus interrogatur de colore ægri animalis, vel animal ſanari iubetur *tã verè quam Ioſeph*, &c. vel in quibus dicitur *antè par antè*, vel alligatur idem pecus plantæ, quæ nondũ fructũ tulit, vel brachium funiculo laneo, vel incutitur fortiter pes animalis, dicẽdo, *conſummatũ eſt*: vel in ampullã vitream iniiciũtur aliquot grana hordei: vel Miſſæ tempore tanguntur dentes, pronunciato certo verſiculo, vel febrientis manus, cum hac forma verborum: *Æquè facilis tibi ſit hæc febris ac*, &c. vel ægro cibus in catino porrigitur hæc alia inſcripta præferente, *guſtate & videte quod ſuauis eſt Dominus*, (nam hunc quoque ritum vt plurimũ eſſe magicum, & ſuperſtitioſa intentione adhiberi, docet inter alios Delrius l. 9. diſquiſ. q. 4. ſect. 8.) vel ſtante ægro verſus ortũ feria ſexta, & expandẽte manus inſtar crucifixi dicitur: *Hodie dies eſt, qua Dominus Deus ad crucem acceſſit.* aut peritur eiuſdem ægri zona, induſium, vel capillorum particula mittenda in profluentẽ, aut etiã adiuratur infirmitas, vt vltrà mare ſe recipiat; aut ſanguis ne amplius fluat, ſed fixus hæreat; aut tenetur in vulnere digitus addita ſentẽtia, *Chriſtus natus eſt in Bethleem*; aut ſigno crucis piiſque precibus addũtur nomina barbara, nihilue ſignificãtia; aut inſuſurrãtur certa verba equi claudi auribus, aut in nodũ eiuſdẽ cauda cõponitur. *Curationes magicæ.*

Hæ, inquã, & ſimiles curationes omnes magicæ,& à Diabolo ſunt.Nã cum in illis verba vel ritus aſſumantur, qui neque ex diuina inſtitutione & promiſſo; neque vi ſua naturali, neque ex inſtitutione & precibus Eccleſiæ facere id poſſunt quæ referuntur , reſtat vt efficaciam habeant ab arcana operatione Dæmonis , qui ſuggeſſit & commendauit illos ſuis mancipiis, pactúſque eſt ſe iis interpoſitis operaturum. Aquæ luſtralis , Agnorum cereorum, & aliorum Sacramẽtalium,quibus Catholica vtitur Eccleſia, diſſimillima eſt ratio. Quia ſicut illa vim à Chriſto accepit excommunicandi & maledicendi , quæ maledictione digna eſſe iudicauerit, multò vtique magis benedicendi.Et ſicut maledicendo poteſt à Deo impetrare creaturis quibus vtitur, virtutem inſolitam ; vel ſi mauis, vt Deus ad illarum applicationem hos & illos effectus edat,vt perſpicuè liquet ex cap. 5. Num. vbi aquæ ſuper quas orauit Sacerdos & maledicta congeſſit, computreſcere faciunt femur fœminæ pollutæ adulterio , quæ ſe negat adulteraſſe: innocenti autem & mundæ nihil damni afferunt: ita authoritatem habet impetrandi , vt vtentes piè & reuerenter rebus quas benedicit ; id eſt , ſuper quas ad certos effectus vtiles & neceſſarios deuotiſſimè Deo ſupplicat, tales effectus ſi expedire videbitur, ſubſequantur. Age, cui magis quàm eidem Eccleſiæ , hoc eſt , ſponſæ ſuæ dilectiſſimæ virtutem hanc Chriſtus contulerit? Si ea donatos

natos legimus ſanctos quoſdam, vt S. Macharium & S. Hilarionem, qui eius tantùm mẽbra erant & partes; quantò æquius eſt ipſi, quæ totum eſt, collatam credere? Cum rurſus videat Eccleſia Chriſtum ſponſum ſuum in inſtitutione Sacramentorum, qui fontes ſunt gratiæ ſanctificantis, aſſumpſiſſe res aliquas ſenſibiles, vt aquam in batpiſmate, panem & vinum in Euchariſtia, &c. quid melius facere potuit, quàm illius ſequendo veſtigia, ad impetrandos ab eo minores quoſdam effectus & gratias, vti ſimiliter rebus quibuſdam ſenſilibus, eáſque benedicere & rogare, vt ad eiuſmodi effectus proſint piè vtentibus?

Sacramenta fontes gratiæ ſanctificantis.

Facient ſuperiora, vt quiuis non ægrè intelligat, quiſnam cenſendus ſit cultus indebitus ſiue ſuperfluus; ille videlicet, cui admiſcetur circumſtantia aliqua, quæ nec authoritate diuina vel Eccleſiæ, nec ratione aliqua nititur. Exempli loco ſit, orationem aliquam præciſè nouies recitare, ita vt ſit vi caritura, ſi pluries dicatur, vel octies tantùm. Item precem aliquam diebus totidem offerre Deo, ea tamen proportione, vt primo die ſemel recitetur, ſecundo bis, tertio ter, &c. vel non niſi lota facie, aut quando in diuinis officiis Euangelium legitur. Item polliceri certam remiſſionẽ peccatorum, tot annorum vitam, partum fœlicem, victoriam, placidum mortis genus orationem certam recitantibus. Illuſionis plena eſt hæc confidentia, multúmque cauenda.

De directione Pietatis per Prudentiam.

CAPVT X.

§. 1. *Pietas quid sit.*
2. *Quem honorem exhibere parentibus debeat filius.*
3. *Quibus maximè rationibus permoueri filium ad colendos parentes oporteat.*
4. *Quid quilibet præstare pro patria, ciuitate, Republica teneatur.*

Pietas quid.

§. 1. PIETAS virtus est inclinans hominẽ ad parentes honore prosequendos, velut generationis, educationísque suæ principia; & propter illos ad colendum insuper consanguíneos, & patriam. Sic enim S. Augustinus *Pietas est, per quam sanguine iunctis, patriæque benevolis officium, & diligens tribuitur cultus.* Post religionis virtutem proximè graditur, vt constare ex situ potest, quem in Decalogo tenet præceptum de colendis parẽtibus: Nec mirum sanè, cùm hi secundùm Deum fatores & causæ sint filiorum. Vtrisque generatio hæc adscribitur, Deo quidem veluti causæ primariæ; Deut. 32. *Deũ qui te genuit dereliquisti.* Parentibus verò veluti secundariæ, 2. Paral. 11. *Roboam genuit viginti octo filios, & sexaginta filias.* Vnde ex eo quòd Deus sit honore afficiendus, rectè infertur, deberi parentibus

S. Aug. lib. 83 qq. in 3. *Graditur proximè post religionis virtutem.*

tibus aliqué, nec posse absque scelere prætermitti. Perspicuum Dei verbum & mandatum est: *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* Exod 20.

§. 2. Debitum eis deferre censeberis, si salutes etiam nō resalutantes; si inferiùs sedeas, si pone incedas (nisi vel mollis ætas, vel mos patrius, vel illorum iussio aliud postulet.) Si alloquens, accedens, aut ab illis recedens caput aperias; si incultos illorum mores, vel iniquas censuras æquanimiter feras, iuxta illud Epicteti: *Pater appellatur, curandus est, cedendum ei in omnibus, ferendus cùm aut obiurgat, aut verberat. Sed malus pater est: At natura non te bono patri, sed patri conciliauit.* Sen. lib. 3. de Benef. cap. 35. Si neutri facilè repugnes, si manifestè etiam errantes, non insultando, sed modestè admoneas, exemplo Ionathæ, cuius mollis ad genitorem suum sermo fuit: *Ne pecces Rex in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde.* 1. Reg. 19. Si in grauioribus quibusque negotiis illos, patrem præsertim consulas; exempli causa, cùm ducenda est vxor, quam sibi eligere de illis malè meritam praui est filij, vt Esau, de quo Gen. 26. *Duxit vxores Iudith filiam Beeri Hethai, & Basemat filiam Elon eiusdem loci, quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebecam.* Gen. 26. Vndè posteà, quando Iacob fratri eius quærenda fuit vxor, dixit Rebeca: *Si acceperit Iacob vxorem de stirpe huius terræ, nolo viuere.* *Clandestina matrimonia rarò bene procedunt.* Rarò fœlicia sunt coniugia quæ coierunt clanculùm, & sine parentum arbitrio; quia

tunc iuuenes ad ſolam reſpiciunt voluptatẽ, aut pulchritudinem; quo nomine Deo diſplicent, ſicut illi qui paulò ante diluuium acceperunt ſibi vxores, quæ magis excellebant pulchritudine. Parentes autem ad mores, & conditiones alias obtutum dirigunt, atque ita longè certius diſcernunt, quænam filiis magis conueniant. Si rurſus in dubio ſententiæ illorum ſubiicias tuam: Si non perſequaris eos, vt Abſalon, non laceſſas, non contemnas, non rideas, non lædas conuicio, quia ſcriptum eſt: *Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur.* Et certè prouidere ſolet Deus mirabilibus etiam modis, vt hæc impietas tãdem innoteſcat, nec inulta relinquatur. Beſſus, vt narrat Plut. l. de ſera numinis vindicta, cùm propriũ interfeciſſet patrem, multò delituit tempore. At cùm aliquãdo ad hoſpites cœnatum pergeret, hirundinum nidum haſta impellens deturbauit, & contriuit pedibus, cauſam proferens, *quia cantillando dicere videntur me occidiſſe patrem.* His verbis attoniti præſentes ad Regem ea detulerunt, qui re ſeriò diſcuſſa ſcelus detexit, & ad meritas pœnas vocauit patricidam. Adhæc perſolues debitum, ſi genitores tuos eſſe non abnuas, nec recludas alicubi, veritus ne comparendo tuam apud alios exiſtimationem imminuant. Hoc cùm feciſſet propè Lutetiam ingratiſſimus Ruſtici filius, eo die quo ſolenniter ineibat coniugium, vocatis Sponſæ cognatis, apud quos vilem generis ſui conditionem diſſimula

Exod 21.

Beſſi quantum nefas.

Miſſa Valgoli apud Lutetiam occaſio.

ſimulauerat; eductus poſt triduum è cubiculo velut è carcere pater, approbante mox ſenatu illum exhæredauit, & de portione ſubſtantiæ, quæ manebat ipſum, Miſſam fundauit quæ quotidiè celebrari dicitur Pariſiis in tẽplo S. Genouefæ. Si denique eis morem geras, & neceſſaria ſubminiſtres.

Filij in quibus poſſint parentibus non deferre.

Hæc tamen ferè omnia exceptiones quaſdam ptiuntur; neque enim cum magno periculo tuo aut detrimento, teneris erga parentem indicia dare filij, apud eos præſertim qui neutrum norunt: nec interrogare de ſeriis eum, qui mente captus ſit, vel parum ſapit: Nec multum colere ſubſequendo, ſalutando, inferiùs conſidendo; ſi ambo ſitis conditione viles, vt non dubitem inter tales inueniri complures, qui rideri ſe crederent, ſi ita à filiis colerentur. Præterea ſi publicam geris perſonam, ille priuatam, flagitat recta ratio, vt te magiſtratu fungentem colat ille potiùs, quàm tu ipſum, eò quòd vice cũ ſis Reipublicæ ei antecellis. Habes nobile rei huius exẽplum apud Plut. his verbis: *Q. Fabius à ſenatu iam ſenior legatus ad filium Conſulem Sueſſam miſſus, vt animaduertit neminem ex lictoribus, vt equo deſcenderet fuiſſe miſſum, indignatus ſedere perſeuerauit. Sed cùm iuuenis lictorem miſiſſet, ac ex equo deſcendere iuſſiſſet, alij quidem ſe auerterunt; ipſe verò cum equo deſiluiſſet prater ætatem accurrit, & filium complexus: Euge, inquit, fili ſapis, intelligens & quibus imperes, & quanti imperij magnitudinem ſuſtineas.* Rurſus ſi te ſi-

Plut. in Apoph. Rom.

siue innocentem, siue graui pœna dignum vellet pater authoritate propria mutilare, vel occidere, fines excederet patriæ potestatis; nec dubium, quin etsi non tenereris, posses nihilominus iure defensionis non modò percutere insurgentem, sed occidere cum moderamine inculpatæ tutelæ. Similiter si in Christi Ecclesiam, si in religionem Catholicam, si in Rempublicam mouerit arma, esſetque ad coercendos eius impetus opera tua necessaria, inferre ei vim deberes, iubente Republica, cùm præceptum colendi eum non extendat sese ad eiusmodi casus. Sitque cognatio & obligatio patriæ alia quacumque maior. *An potest cognatio vlla propior esse*, ait Cicero Phil. 5. *quàm patriæ, in qua parentes etiam continentur?* Et l. 3. offic. *Si ad perniciem patriæ res spectabit, patriæ salutem anteponet filius saluti patris.* Idem, si interdicat magni cuiusdam emolumenti tui obicem futurum, vt quando ad vitæ sustentationem tua non egens opera, vetat ne approbato Ordini regulari, in quo viget disciplina, des nomen; liberat te Christus ab iniquo hoc interdicto, edicens per suum quendam Apostolum, *obediendum Deo magis quàm hominibus.* At se contemni causabitur. Excipe cum modestia, id minimè contemptui adscribendum, sed charitati in Deum & religioni, quæ nisi esset in hac etiam re ipsi gratissima, non legeremus Deut. 33. *Qui dixit patri suo, & matri suæ; nescio vos: fratribus suis, ignoro vos, & nescierunt filios suos: hi custodierunt*

Si pater interdicat Religionis ingressum, quid.

eloquium

eloquiuũ tuũ, & pactum tuũ ſeruauerunt. Et Iſa. 56. *Dabo eis in domo mea & in muris meis locũ, & nomen melius à filiis & filiabus, nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit.* Et Matth. 19. *Omnis qui reliquerit patrẽ aut matrẽ propter nomen meũ, centuplũ accipiet,* &c. Reperies huius argumenti plurima apud S. Hier. in epiſt. ad Heliodorum, & apud S. Auguſt. epiſt. 33. Quãdiu contrà cũ ratione cohærebunt, quæ præcipiet aut vetabit Pater, auſcultabis propter Deũ, qui te per illum creare decreuit & dirigere. Si peculium tibi fit, licebit indè tibi potius, priuſque, cæteris paribus, remediũ petere; ſed poſtquã id feceris, caue illũ prætereas indigentem. *Honorantes patrem ſuperceleſtẽ,* ita loquitur S. Cyrillus Hieroſoly. *etiàm corporis noſtri parentes honoremus. Nã Chriſtianorum eſt prima pietas, honorare parentes, & labores educationis rependere, atque omni ſtudio quæcũque ad eorũ quietem pertinent, curare.* Nõ laborabat extrema, ſed graui tantùm neceſſitate Tobias ſenior; & ecce accurrit iunior, & *fumens de felle piſcis, liniuit oculos patris ſui.* Sed neque Scipionis iunioris parens captus quoque oculis, aliàs firma valetudine; eum nihilominus dirigebat filius incedentem, & ſuſtentabat vlnis propriis, qui per cõplures alios poterat. Atque hinc illi nomen: Scipio enim fulcrum eſt. S. Cyr. Hier. Catech. 7.

§. 3. Inter aculeos, quibus exſtimulari te decet ad honorem, de quo ſuprà genitoribus tuis impertiendum (patri præſertim, velut nobiliori generationis principio) & affinibus reliquis

reliquis, prout propinquiores illis sunt vel remotiores; primus sit lex diuina, de qua Exod. 20. *honora patrem tuum, & matrem tuam.* Et quia singulare periculum suberat, ne matris reuerentia negligeretur, velut ad infirmum pertinentis sexum, peculiariter occurrit malo huic diuinus codex, & filium quemuis sic alloquitur Iob 4. *Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Memor enim esse debes, qua, & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo.* Secundus, lex gratitudinis, cui nequaquam ille satisfacit, qui nec colit insignes benefactores suos, nec medetur eorum necessitatibus. Nulli autem insigniores sunt parentibus. An aliquid par eorum beneficiis videri potes rependisse? Morte fortè tua, aut manifesto mortis periculo vitam illorum redemisti; aut tum priùs versantes in regione vmbrę mortis æternæ, traducti sunt opera tua ad lucem vitæ. Si ita est, non facilè abnuerim eos tantum, vel etiam plus, debere tibi, quàm contrà; quia iuxta Senecam: *Qui beneficium accipit, maius accipit, quò magis eo indiget; magis autem vita indiget qui viuit, quàm qui nondum natus est, vt qui nec indigere omninò possit. Maius ergo accepit beneficium pater, si vitam à filio accepit, quàm filius à patre, quòd natus est.* Paulò antè scripserat: *Siquis sapientiam consecutus hanc patri tradiderit, etiam nunc disputabimus, an maius aliquid dedit, quàm accepit, cùm vitam beatam patri tradiderit, acceperit tantùm vitam.* Eandem vim habet apoph

Matri quæ-tus honor debitus.

Seneca l. 3. de Benef. c. 34. & 35.

ed by Google

apophthegma Alexandri Magni, dicere soliti, se nihil minus Aristoteli debere, quàm patri, quòd cùm ab isto viuere tantum, ab illo benè viuere accepisset. Verum cum hi casus rarissimi sint, est cur te simpliciter imparem sentias paternis beneficiis. Substantiam tibi tribuit, tu illi accidentia, seu quædam duntaxat officia. Vincit te præterea antiquitate beneficij, nullo tuo prouocatus te genuit; tu nihil eius causa præstitisti, nisi præoentus plurimis eius benefactis. Quocirca redde naturæ quod debes. Facito parentis gratia, quidquid honestè poteris, quamuis fortè spurius. Námque vt eiusmodi sis, multum nihilominus in te contulit, nisi fortè tam iniquus sis rerum æstimator, vt pluris facias non esse omninò, quàm talem esse. Scio Lycurgũ ad illegitimas nuptias à Republica sua excludendas promulgasse, Spurios filios obedientia, reuerentia, amoréque filiali non debere esse obstrictos. Sed in hoc Christi, naturæque legibus repugnauit, non secus ac quando furtũ rei alienæ non tolerauit solùm, sed etiam commendauit. Tertius aculeus est, certa persuasio fore, vt eadem à futura sobole tua recipias, quæ genitoribus tuis feceris, ac per ea puniaris, per quæ in eos peccaueris. Familiare est Deo prouidere, aut permittere, idem vt sentiant impij, quod perpetrarunt. *In qua mensura mensi fueritis*, inquit, *remetietur vobis*; vt taceam calamitates alias grauissimas, quas in impiorum capita filiorum

Alexander viuere à patre, bene viuere ab Aristotele accepit.

Lycurgi lex de Spuriis.

Luc. 6.

filiorum deuoluere solet diuina iustitia; quarum vna olim fuit: *lapidibus eũ obruet omnis populus ciuitatis.* Anno 874. Carolus Ludouici Germaniæ Regis filius, adiuncto sibi fratre suo Ludouico, tentauit contra parentem rebellionem facere: & certè maximas ei creaturus erat molestias, nisi molitiones eius disturbassent authoritate sua regni proceres. Interim non neglexit Deus tantam punire audaciam. In medio conseſſu Diatæ Francofurtensis inuasit illũ Diabolus, ita vt vociferando horrendum in modum, perstrependo, faciem, vestésque lacerando, se totum exagitando, vt retineri à viris sex fortissimis minimè posset, tapuerit astantes omnes in admirationem; sed præcipuè parentem tristissimum, qui conuersus ad Ludouicum, *Ecce,* inquit, *vt Deus in fratre tuo vestras punit rebelliones, & in me coniurationes. Sapite in posterũ miseri, & Dei clementiam implorate. Quod ad me ignosco vobis lubens.* Postea autem ductus est Carolus in summum templum, vbi à Luithberto Moguntino Archiepiscopo abactus est Dæmon exorcismis Ecclesiasticis, & virtute præsentiæ Christi in sanctissimo Eucharistiæ sacramento. Liberatus autem factus est à se totus alius, dicere & fateri solitus, se nec per horæ quadrantem potitum fuisse pace cordis à rebellionis exordio. Quantum sit paterni furoris metus, qui furor ex multis filiorũ petulantiis collectus, adeò quandóque inardescit, vt genus omne maledictionis in illorum

Deut. 21.

Diuinæ vindictæ exemplum.

Auentinus l. 4 Annal. Boiorum.

rum accerſat capita, nec teſtingui poſſit vlla eorũ pœnitentia. En tibi exemplũ, Cramnus filius Clotharij Francorũ Regis in patrem ſimiliter rebellis, eo quod nolebat illum pater ante tempus Regem creare Aquitaniæ, varia aduerſus ipſum bella geſſit toto octennio. Tandem verò in Britanniam profectus pater cũ ſuis copiis, implorauit ſupplex diuinam opem contra incorrigibilem natum; inito autem certamine, non illum fudit fugauitque ſolùm, ſed etiã comprehendit, totúſque ira percitus incluſit cũ vxore & filiabus in ruſticano tuguriolo, ſcamnoque alligatũ igne vndique circũpoſito incendit & conſumpſit.

Beleſ. in Clothario.

Cramnus in quantum punitus.

§. 4. De Patria, dicamus iam aliquid. Ac primùm patriæ nomine non intelligi tertam ipſam habitabilem, in qua nati ſumus; quam enim habere vim poteſt ad obligandũ nos ſibi? quid ab illa nobis eſt boni, quod non multò magis à cælo deriuetur, & commune ſit nobis cum belluis? quàm multi in ſua nati traduxerunt alibi vitæ reliquum? Sed intelliguntur eius habitatores, à quibus velut à vitali principio prodiimus, non ab omnibus quidem; ſed à genitoribus noſtris, qui membra & partes fuere totius multitudinis; quod ſufficit, vt originem traxiſſe dicamur à tota ipſa multitudine. Vndè cùm dixiſſet Porphyrius in Introductione cap. 12. *Etenim patria principium quoddam eſt vniuſcuiuſque generationis, quemadmodum & pater*, ſcitè adiecit: *Romani enim dicũtur, qui ex gẽte deſcendũt Romana,*

Amor patriæ.

&

& Cecropidæ qui à Cecrope,& horum proximi. Sciendum prætereà, nos vt toti quàm parti, ita planè plus debere patriæ quàm parentibus. *Patria*, ait Plutarchus, *quam vt nos à patre, ita Cretenſes à matre vocant, & ſenior multò,& plus iuris in nos ac parentes habet.* Ex quo argumentor, ſi parentibus conſulendum eſt benè; quantò magis patriæ? Cùm pars ſit propter totum, æquum eſt, vt toti ſeruiat, etiam cum damno proprio, & magis ad publicum, quàm ad priuatum bonum reſpiciatur. *Turpis eſt omnis pars*, inquit S. Aug. lib. 3. Confeſſ. c. 8. *toti ſuo non conueniens & congruens.* Ob hanc cauſam Romani, vt ſcribit Valer. Max. l. 4. c. 4; malebant eſſe pauperes in diuite Imperio, quàm in paupere diuites: & Carthaginēſes mulieres neglecto cultu proprio raſerunt capita ſua, & capillos contulerunt in vsū funium militariū, quorū penuria laborabat ciuitas, vt teſtatur Plut. in l. de vſura. Patriæ bono conſulueris, ſi pro eius ſalute frequentes Deo preces, votáque offeras. Ariſtides tametſi ab ingrata ſua relegatus in exilium *precatus eſt Deos, vt Athenienſibus quæcúmque cuperent, ſic bene proſperè euenirent.* Item ſi authoritate pollens ac viribus, nihil non facias, quo verus Dei cultus in ea conſeruetur; quo placatur Deus, & permouetur ad opem vbique impertiendam. Síque eius vtilitatem tuæ vbique anteponas, & non ſis iniquo tutori ſimilis, qui pupilli res curæ ſuæ creditas ad propria trahit commoda. Item ſi quantum

In lib. num. Sen. ger. ſit Reſp.

Idem in Ariſt.

tum in te est, iustitiam colas, déſque operam, vt non alij quàm viri boni & digni ad eius tribunalia prouehantur: siquidem, vt eleganter scripsit S. Augustinus: *Quid aliud sunt patria seu regna, si iustitiam auferas, quàm magna latrocinia: quia & ipsa latrocinia quid sunt nisi parua regna?* Item si priuatim nullum cum eius hoste fœdus ineas (Hippocratem sequutus, qui nihil sibi esse voluit cum Artaxerce Rege hoste patriæ, à quo interim prolectabatur immensis muneribus) imò ne cum conciuibus quidem in boni Principis detrimentum. Item si deponas priuata odia exigente id vtilitate publica; sic Aristides, quod iam semel à me scriptum memini, æmulum hostémque suum Themistoclem adiit, videns non nisi coniunctis animis & copiis saluari posse Rempublicam, non discessit priusquam cum eo coiret in gratiam. Et L. Murena sciens quàm necessarius vtilisque esset Romanæ Cato, obiecit se ictui, quo Metellus tribunus plebis tentabat illum perimere, tametsi ab eodem Catone in ius vocatus fuisset, omninò periturus nisi patronum nactus fuisset Ciceronem. Item si iniuriam qua te fortè affecit, remittas ipsimet Reipublicæ. Fecit hoc Rutilius, nam iniustè deportatus noluit vi redire in patriam cum facilè posset, ne quietem eius perturbaret. *Ciuium meorum quietem pluris quàm reditum meum facio*, aiebat, *maloque vt exilij mihi eos pudeat, quàm vt propter reditum meum patria deflent.* Item si cum opus fuerit, fortunas tuas omnes

S. Aug. l. 4. de Ciu. c. 4.

Fulgos. l. 5. cap. 6.

eius causa, addo vitam ipsam ac famam profuderis, obsurdescens ad lamenta cognatorum auertere te volentium. Nam quod ad fortunas, peribunt tibi velis nolis, cadente Republica; sin autem illa conseruetur, munificentiam tuam memoria colet sempiterna, & cumulatissimè remunerabit exemplo Contareni Venetorum Ducis, à quo constat ad Senatoriam dignitatem omnes ferè prouectos, qui suas vitrò obtulerunt indigenti Reipub. in obsidione Clodiæ, & bello grauissimo contra Genuenses. Quod ad vitam, non pepercit suæ Codrus Athenienſium Rex, sed cùm ab oraculo didicisset illorum hostes debellatum iri; si in conflictu ipse occumberet, armis indutus vulgaribus in eos irruit, nec antè destitit, obuios quosque lacessendo, excitandoque iurgia illa, quorum meminit Virgilius, quàm pro chara patria viuere desineret. Et apud Dionem Cassium l. 36. Aulus Gabinius Pompeium recusantem pro patria contra Pyratas bellum gerere, sic alloquitur: *O Pompei, mihi & patriæ concede, cui natus & educatus es, eius causa millos labores, nulla pericula subterfugere; sed etiamsi ita res ferat, pro ea mori quouis mortis genere.* Quod ad famam, memoria dignum est, quod de Luctatio Catulo Marij socio legimus. Is milites suos videns in fugam conuersos non sine magna suæ seu Romanæ gentis ignominia, fugit cum illis, quàm ocyssimè potuit, vt tandem præcurreret, esseturque dux caputque fugientium; vt sic in se

in se vnum omnem deriuaret notam infamiæ, & Romani milites non tam fugere, quàm ducem sequi suum viderentur. Quod denique ad lamenta, pone tibi ante oculos B. Thomam Cantuariensem Archiepiscopum, infracto animo stantem pro tutela patriæ pendente non parum à conseruatione iurium Eccles. contra Henrici II. Angliæ Regis inexplicabilem cupiditatem, & caput suum obiicientem infinitis mortis discriminibus, nec vllis absterritum suorum precibus, ac gemitibus. *Non respexit carnem aut sanguinem*, ait Historicus, *neque in eo vllus humanitatis sensus pastoralis officij constantiam labefactauit.* Habebis postremò rationem patriæ, si eius paci, libertatique studeas. Est enim vtraque inæstimabilis precij. Vnde Brutus videns filios suos aduersus Romanam moliri aliqua, & collimare ad tyrannidem, occidit omnes:

B. Thomæ Cantuar. constantia.

natósque pater noua bella mouentes
Ad pœnam pulchra pro libertate vocauit
Infœlix; vtcumque ferent ea fata nepotes,
Vicit amor patriæ.

Virg. lib. 6. Æneid.

Sed hîc notandum, non omnem libertatem laude dignam esse, vel appetendam. *Seruitus, & libertas*, inquit Seneca, *si modum obseruent, vtraque bona sunt; sin modum excedant, vtraque mala.* Pessima est, qua quis vult aut credit licere sibi quidlibet, nec alicuius se legè teneri, aut pœnis legi appositis. Hac conditione scribit Aristoteles, neminẽ à natura in lucem editum. Et certè quisquis se editũ crediderit, mox

Sen. epist. 9.

tanquam pullus indomitus in omnem sese audaciam, sceluſque præcipitabit. Reprobaturus hunc viuendi ritum Apoſtolus Gal. 5. cùm dixiſſet: *In libertatem vocati eſtis, fratres*; mox adiecit: *Tantum ne libertatem in occaſionem carnis detis*, id eſt, ne libertatis prætextu in carnis deſidetia brutorum more proſiliatis. Cenſuit idem Ariſtoteles veram libertatem aſtringi legibus, eoſque loqui perperam, qui aſtrictam vocare audent ſeruitutem: *Vita, quæ ex ciuitatis præſcripto degitur, ſeruituti deputanda non eſt, ſed ſaluti.* Cur ita cenſuerit, iſta haud dubiè eſt cauſa, quòd vera hominis libertas cenſenda ſit, qua ſtatus eius naturalis vim non patitur, ſed eo modo ſe habet quem poſtulat: Naturalis autem eſt, vt ratio appetitum ſenſumque regat, & conſequenter vt pareatur legibus, quæ nihil aliud ſunt, & eſſe debent, quàm practica quædam rationis dictamina: Quæ quoniam virtutes præſcribit ac commendat; peccata autem, vitia, & concupiſcentias prauas abominatur & damnat; fit vt verè liber ſit, qui viuit ſecundùm virtutē, ſeruus contrà, & miſerandæ ſeruitutis vinculis irretitus, qui ſuis indulgendo cupiditatibus cōtrahit vitiorum habitus. Ecquis duriſſimam non interpretetur ſeruitutem ſub imperio eſſe dominorum, qui neque noctu interquieſcere ſinunt, nec interdiu? qui continuos grauéſque labores commodo vix momentaneo remunerant; qui illudunt ſæpiſſimè, expectationem fallentes eorum, quos ſibi ſubiecerunt? qui

Ariſt. lib. 5. Ethic. c. 9. *Libertas hominis qua.*

Liber quis.

qui denique ſub exacti finem obſequij in æternas eos pœnas præcipitant? Huius generis ſunt, quæ iam recenſuimus: *Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.* Prou. 5. Scribit in eandem ſententiam Hieremias, cap. 16. *Seruietis Diis alienis, qui non dabunt vobis requiem die ac nocte.* Ex aduerſo itaque vera libertas erit, non obſtringi tyrannis iſtis grauiſſimis. Scitè S. Hieronymus cùm dixiſſet: *Nulli vnquam de nobilitate generis te præponas*, moχ ſubtexuit: *Seruum & nobilem religio noſtra moribus pronuntiat. Sola apud Deum libertas eſt, non ſeruire peccato; ſumma nobilitas, clarum eſſe virtutibus.* S. Hieron. in epiſt. ad Celantiam. Stet ergo enitendum, vt ij quoque ſubſint legibus, qui libertate gloriantur; & quoties in eas peccabunt, à legiſlatore pœnis coerceantur, quaſi à Medico. Immoderata libertas, eò quòd ſit immoderata, ad numerum morborum pertinet; nimium ſiquidem omne vitium eſt: In medio autem natura rei, vt in corpore ſua craſi temperato; diſſolutio illius morbus eſt, ſiue exceſſu conſter, ſiue defectu. Animus itaque dum ſua libertate abutitur, videtur iam obligatus & ſeruus præter naturam: Siquidem *ſeruitus eſt obedientia fracti animi, & abiecti arbitrio ſuo carentis*, & quia ſeruus eſt, liberandus omninò eſt ope ſeueritatis legis. Libertatis nomen aliter à populo quandoque vſurpatur, videlicet pro exemptione à tributis aut humanis legibus, quas ipſemet non condiderit vel approbauerit. Prima locum habet in Democratiis, & cùm *Seruitus quid.*

ex se mala non sit, conseruari potest, vbi iam est introducta; vbi autem non est, minimè debet introduci ob iniuriam quæ Principibus fieret, vel legitimis aliis Magistratibus; quibus bona fide tributa pendi iubet Apostolus, Rom. 13. & antè illum Christus Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ Dei, Deo.* Idem de secunda iudicium, si exemptio tantum sit à legibus secularibus: Sin Ecclesiasticas quoque excludat, detestabilis est, Diabolica, & hæreticorum propria; qui vt planè soluti viuant quasi filij onagri, cõscientiàs suas astringi posse negant Ecclesiæ vinculis; cùm tamen reipsa astringantur, non minus quàm fugitiua mancipia lege seruiendi suis dominis, & debitores perfidi lege satisfaciendi suis creditoribus; reique teneantur, quoties indicta ab ea ieiunia violant, aut festa profanant, aut aliquod aliud eius mandatum infringunt. *Conditionis melioris non debet esse malè agens quàm benè*, l. non solùm ff. de noxalibus action. essent autem hæretici & præuaricatores, si post factum ab Ecclesia diuortium à legibus eius eximerentur. Moderamen vnum occurrit, quod supradictis adijciam. Sunt qui nimio teneantur amore patriæ; qui, verbi gratia, extra illam mori vel degere, tam miserum putant, vt consolationem nullam admittant. Huius generis fuit Antiochus, qui dicebat 1. Mach. 6. *Ecce pereo tristitia magna in terra aliena:* & fortè qui lamentabantur Psal. 136. *Quomodò cantabimus canticum Domini in terra aliena?*

Digitized by Google

aliena? Generosior Ioseph, nec in Ægypto sepeliri voluit ossa sua, nec portari curauit in terram Chanaan, vnde oriundus erat; sed in Palæstinam suis promissam patribus, Gen. 50. *Asportate ossa mea vobiscum de loco isto.* Sancta item Monica, quæ cum adhuc laboraret humanis affectibus, peroptauerat in Africa sepeliri iuxta virum suum, & magna æstuans cura sepulchrum sibi præparauerat iuxta corpus eius: facta postea mente excelsior, & in Italia ad Ostia Tyberina decumbens febribus, dixit filiis suis, *ponetis hic matrem vestram.* Cùm ex illis vnus verbo indicasset, præoptare se vt non peregrè, sed in patria potius defungeretur tanquam fœliciùs; illa vultu anxio reuerberans eum oculis, quòd talia saperet, atque inde Augustinum intuens: *vide*, ait, *quid dicit.* Et mox ambobus: *Ponite hoc corpus vbicumque, nihil vos eius cura conturbet. Tantum illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei, vbicumque fueritis.* Non quòd omninò reprobem ardens desiderium sepulturæ patriæ; sed temperandum est, ne consternetur animus; si beneficio huic obicem poni contingat à vi externa, aut necessitate, aut locorum distantia. Nam reuerà communis omnium patria est mundus, quemadmodum censebat Socrates, nec dubium quin totus Adami fuerit, ex eo autem omnes descendimus. Sicut ergo amplissima domus, quam inhabitat paterfamilias cum filiis, tota est filiorum; esto in vna parte vnus habitet cũ vxore sua, alter in altera;

S. Aug. l. 9. Conf. c. 11.

S. Monicæ cura de sepultura.

Mundus communis omnium patria.

velut in parte sibi assignata distinctionis cuiusdam gratia; ita de mundo sentiendum respectu omnium nostrũ. Nimis similiter amant patriam, qui præ illa cæteras omnes aspernantur & despiciunt, quasi nullius precij, se & conterraneos suos censent soles esse lucidissimos inter stellas nebulosas, finem non faciunt maledicendi exteris, & carpendi ridendíque quidquid dicunt aut faciunt. Est sanè id iniquum nimis & vitiosum, fitque iusto Dei permissù, vt vicissim importuni isti, & immodici sui, suorúmque iactatores effusè rideantur à peregrinis, & quasi carioſæ nuces contemnantur. Dicam quod est: ingenij, naturæ, & dotibus aliis vincimus nos mutuò, & vincimur. Nemo omni ex parte infœlix aut beatus, inferior alio aut superior. Vter præcellat, neutrius est iudicare; vtpote in causa propria Prudentior multò qui defectus quidem suos; virtutes verò alienas considerat, quàm qui secus facit.

De Prudentiæ legibus circa Obseruantiam.

CAPVT XI.

§. 1. *Obseruantia nomine quid intelligendum.*
2. *Sancti qui in cœlis sunt, vt honorandi.*
3. *Sacerdotes Clericique alij quo honore digni.*
4. *Et seculares in dignitate constituti vt honore prosequendi.*

§. 1.

§. 1. OBSERVANTIA virtus est, quâ eos colimus, qui præter parentes præsunt nobis, & Rempublicam, vel aliquam eius partem administrant, vel administrare valent ob senilem prudentiam, eruditionem, & dotes alias seu infusas, seu naturales. Breuiùs S. August. *Obseruantia*, inquit, *est, qua homines aliqua dignitate antecellentes cultu aliquo & honore dignamur.* Colendos parentes credimus, quia educationis nostræ sunt principia, cur non etiam istos à quibus regendi sumus, & sine quorum gubernatione parum est procreari? Est autem illorum excellentia siue dignitas supernaturalis, aut naturalis. Illa dicitur Dei donum; quòd obtineri non potest solis naturæ viribus, vt gratia & sanctitas tam defunctorum, qui iam in Cælo cum Christo regnant, quàm superstitum, vt donum miraculorum, & potestas omnis sacra, cuiusmodi est Ecclesiastica: ita fit, vt si qualemcumque Sanctum colueris, quia Sanctus est, & Prophetam, Apostolum, Episcopum, Sacerdotem, &c. quia talis est, futurus sit actus Obseruantiæ religiosæ & supernaturalis; sin quia præditus est potestate, vel dote aliqua humana, ciuili, aut naturali, actus sit Obseruantiæ humanæ & naturalis.

Obseruantia quid.

S. Aug. lib. 83. qq. in 31.

§. 2. Circa cultum Sanctorum, qui iam cælum incolunt, obserua quæ sequuntur. Eorum neminem reputa redemptorem tuum, vel si mauis redemptionis tuæ mediatorem apud Deum. Christi est hæc prærogatiua, de quo

Circa Sanctorum cultum quæ obseruanda.

1. Tim. 2. *Vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus*. De perfecto mediatore loquitur Apostolus, qualis solus intelligitur absolutè prolato nomine Mediatoris: perfectus verò dicitur, qui redemptionis nostræ cumulatum pretium Deo patri offerre potuit, reipsaque obtulit, & nos sanguine suo reconciliauit, & aliis quibusque inferioris notæ mediatoribus virtutem contulit interueniendi pro nobis. Hæc autem mediãdi perfectio in solum Christum cadit, vt de ipso verè pronunciauerit B. Petrus. *Non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Nempè hoc pretium vt debet esse infinitum, ita suppositi infinitè digni, quòd proinde non sit homo tãtùm, sed etiam Deus. Sancti autem, de quibus verba facimus, Dij non sunt, nec esse possunt; ergo nec eiusmodi mediatores, sed inferioris ordinis; hoc est, pij duntaxat ad Deum pro nobis oratores, seu intercessores. Quæ quidem mediandi ratio adeò non derogat mediationi Christi, nec repugnat illorum statui, vt illius capaces sint etiam mortales, quorum proindè patrocinia & preces apud Deum in necessitatibus nostris non dubitamus interponere. Aduocatum quoque agit pro nobis in cœlo & intercedit Christus, fateor; sed authoritate propria, illi verò accepta. Nam & propria docebat, & patrabat miracula; voluit nihilominus potestatis huius suæ participes facere Apostolos, & alios. Ex quibus intercessione potissimùm vtere beatissimæ Mariæ Virginis,

Act. 4.

Ex sanctis qui præcipue colendi.

Angeli

Angeli tui custodis, & Sancti, cuius nomine insigniris, aut cuius profiteris regulam, si sis regularis. Dictat quippe ratio, vt singulariter illius implores patrocinium, quæ authoritate, pietatéque præit omnibus; & boni illius Spiritus, qui custodiæ tuæ inuigilat; & Sancti cognominis, ne moribus ab illo turpiter dissentias, cuius nomen imitaris; & denique Patriarchæ, quo duce vti te Christus voluit ad perfectionem acquirendam. Rursus, si Sancto intendis vouere aliquid ve lofferre, respiciat propriè votum & oblatio tua Deum ipsum, habetóque intentionem promittendi ei facturum te hoc, vel illud; si per talis Sancti preces & merita assequaris quod flagitas: Et similiter offerendi Deo donum tuum, in gratiarum actionem pro collatis in eundem Sanctum gratiis & beneficiis. Perutilis species alia cultus Sanctorum, est illorum reliquias, si fortè habentur, gestare piè & conseruare. Harum rerum ad permouendos affectus magna plerumque vis est in vtramque partē; vt potè animos nostros in rem quasi præsentem ducentium. Ecquem fugit, quantoperè permouerit populum Romanum cruenta prætexta Cæsaris in foro prolata? Interfectum sciebant omnes, corpus ipsum impositum lecto erat; vestis tamen illa sanguine madens, ita repræsentauit imaginem sceleris, vt nō occisus esse Cæsar, sed tunc maximè occidi videretur: Etiā profanorum hominū, qui doctrina, aut virture claruerūt, reliquiæ vt Menādri Bactrorū Regis, cuius vestes, arma, &

Reliquiæ gestandæ.

Calariū prætenta.

& similia diuiserunt inter se subiecti duces, vt tenti viri pignus & monimentum apud omnes pari cum veneratione existeret. Plutarchus in Polit. Iam si par est Sanctos colere, quantò magis prospiciendum, ne contemnantur à nobis, aut ludibrio afficiantur? Quem de illis tam malè meritum non sequatur vltor à tergo Deus, cuius verba sunt: *Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari?* & rursus: *Dico vobis, quia citò faciet vindictam illorum?* Fortè legis caluum fuisse eorum aliquem, vel arte & professione mechanicum, vel claudicasse, &c. nihil hoc te ab illius cultu absterreat, aut illũ idcircò deriseris. Memento dilaniatos ab vrsis duobus pueros illos quadraginta duos, qui per derisũ exprobabãt Elisæo caluitiem. Illustres omninò sancti fuerunt Dauid, S. Ioseph Sponsus beatissimæ Virginis; S. Petrus, S. Paulus, & Iacob Patriarcha; ex quibus tamen primus pastor erat ouium, secundus professione faber lignarius, tertius piscator, quartus artem colebat scenofactoriam; Postremus claudicabat. Gen. 32.

Pſ. 104. Luc. 18.

4 Reg. 11.

Prælati & Sacerdotes colendi.

§. 3. Colendos quoque esse Ecclesiæ Prælatos, & Sacerdotes propter Deum, cui placuit rebus illos sacris, cultuique suo præficere, & coopẽratores habere in animarum regimine, sanctificatione, prouectione ad vitam æternã, omnes puto fatebuntur. Nihilò esse minus remittere peccata, quàm operari miracula, liquet ex illa Christi sententia: *Quid est facilius dicere, remittuntur tibi peccata tua; an dicere surge*

Matth. 9.

surge & ambula? Sicut ergo miraculorum patratoribus debetur honor, propter diuinam potentiam insigniter in iis elucẽtem; ad quod insinuandum S. Lucas Act. 12. cùm dixisset: *Per manus autem Apostolorum fiebant signa, & prodigia multa in plebe*. mox subiunxerit: *Erant omnes in porticu Salomonis: caterorum autem nemo audebat se coniungere illis, sed magnificabat illos populus*; ita Sacerdotibus, quibus ab eodem Christo dictum est in persona Discipulorum: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*. Magno honore Ioseph Patriarcham affecit Pharao, & Danielem Nabuchodonosor, vbi experimentum habuere collatæ eis diuinitùs sapientiæ; at diuinum, eximiúmque donum est, potestas functioque sacerdotalis. Vide itaque vt Sacerdotes aliosque Ecclesiæ ministros debitè colas, atque etiam diligas, iuxta monitum Apostolicum: *Rogamus vos fratres, vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos, vt habeatis eos abundantius in charitate propter opus illorum*. Addit S. Chrysostomus: *Qui Christum diligit, qualis qualis tandem Sacerdos sit, ipsum quoque diliget; quoniam per eum tremenda mysteria consecutus est*. Ac si diceret, esto viuant aliqui vitiis cooperti; non idcircò sunt contemnendi, cùm Dei vicem gerant in sacro suo ministerio, & instrumenta viua sint eiusdem, quibus interpositis confert nobis diuina charismata. Nosti quibus honoribus Laicos paulò insigniores prosequare, vide vt illis multò magis hos ministros sacros

Ioan. 20.

1. Thess. 5.

Hom. 20. in 1. ad Thes.

afficias

afficias. Assurge reuerenter, caput aperi munus præsertim suum obeuntibus. Si incedendum simul sit, ne præcesseris, sed magis sequere. Iisdem stantibus non facilè sederis, nisi te excuset dignitas aut corporis imbecillitas. Eorum neminem in numero singulari lingua vernacula compellaueris; quia eiusmodi pronomina contemptum olent. Et cùm ministrent tibi spiritualia, si fortè non habent vndè viuant, esto illis nutricius. 1. Tim. 5. *Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur; maximè qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura: non alligabis os boui trituranti, & dignus est operarius mercede sua.* Si edicta Laici Magistratus videris ab Ecclesiasticis dissidere; istis potius optempera; quia sicut motus cœli superioris motui prævalet inferioris; sic superioris lex Magistratus legem vincere debet inferioris: Quis est tam vecors, vt Ecclesiastica tribunalia non intelligat laicis anteire? In his tractantur temporalia duntaxat, propriaque corporum; in illis verò quæ spectant animam, & conferunt ad vitam æternam. Ita fit, vt sicut mentes corporibus, æterna temporalibus præponderant; ita præferendus sit status Ecclesiasticus laico, & Ecclesiasticæ leges laicis. Si tamen nequires absque graui damno tuo illas obseruare, istis posthabitis, licebit tibi ad illud euitandum, has potius obseruare, citra illarum contemptum & scandalum; quia non intendit Ecclesia cum magno onere, atque inuidia ad suas te astringere, adeò pia est mater,

Ecclesiasticis edictis potiùs obtemperandum, quàm laicis.

by Google

matet, & vbique agit cum filiis in ſpiritu lenitatis. Ad hæc vt reuerentia tua erga eoſdem Sacerdotes, omnibus ſit numeris abſoluta, iura ne infringito immunitatis ſacerdotalis. Habent illi Iudicem proprium in ſpiritualibus, cùm Laicorum minùs ſit cauſas tractare ſpirituales, quàm Iuriſconſultorum medicos, & contrà. Quin etiam in temporalibus; tum quia verba Apoſtoli ad Timotheum Epheſiorum Epiſcopum. *Aduerſus preſbyterum accuſationem noli recipere, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus*, manifeſtè inſinuant iudiciariam eius poteſtatem (neque enim alterius quàm veri Iudicis eſt, teſtes audire, & accuſationes recipere) in ſpiritualibus & temporalibus, cùm indefinitè loquatur, & conſtet accuſari poſſe presbyteros in materia, & cauſa temporali: tum quia acceſſorium naturam ſequitur ſui principalis; temporalia autem accedunt ſpiritualibus, cùm debeant Sacerdotes ali temporalibus, vt his vacare poſſint. Et certè, ſi non accederent, ſi non ad Sacerdotem, ſed ad laicum pertinerent, is ſi impius eſſet, parumque Catholicus, citò conquiſitis iurgandi occaſionibus, partim ad ſe, partim ad fiſcum detiuaret bona eiuſmodi Sacerdotum; atque ita Dei cultus interiret: Deinde Eccleſiæ Præpoſiti non habẽtes in ea poteſtatem, de iis diſponere non poſſent ad totius bonum Eccleſiæ, nec per mulctas pecuniarias, delicta puniri Clericorum, tantò magis neceſſarias, quantò minus licet eis 1.Tim.5.

eis in corpora ipsorum animaduertere. Ludouico Crasso Francorum Regi passim infringenti primam hanc Clericorum immunitatem seuerè prænuntiauit S. Bernardus: *Scito Rex fore, vt in vindictam huius delicti tui moriatur non ita multò post Philippus tuus, quem tibi in Successorem delegisti.* Reipsa exacto breui temporis spatio, equitante Philippo Lutetiæ per vicum S. Antonij, in equi pedes porcus irruit, qui equus territus in pauimentum excussit sessorẽ suum & resupinus in eundem corruit, adeóq; illisit palpitantem, vt nocte proxima ex hac vita Philippus discesserit.

S. *Bernardi prædictio.* Belef. in Philippo.

Immunitas alia Clericorum, in cuius obseruatione consistit par, honoris, quo afficiendi sunt, est; ne à quoquam percutiantur. Capitale est violentas manus inijcere in ministros Laici magistratus; multò ergo magis, si quis in sacrorum ministros summi Dei gerẽtes vicem, sacrilegas suas ihiecerit; meritóque talem anathemate ferit Ecclesia, in causa 17. q. 4. can. *Siquis suadente.* Non percusserat Ozias Rex Azariam Sacerdotem, nec Ieroboamus Prophetam Dei nomine comminantem grauia, quia nihilominus ille tentauit, iste ad minas confugit; incurrit primus in lepram teterrimam, posterioris manus exaruit. Neque hîc mihi dixeris; non percutio, sed consentio tantum, aut vi detineo. Neutram exceptionem admittit Canon Ecclesiasticus, sed ait: *Ne autem solos eiusmodi violentiæ authores aliquorum præsumptio existimet puniendos, facientes & consentientes pari*

Clerici non percutiẽdi.

2. Par. 26. 3. Reg. 15.

De sent. Excom. c. Quantæ.

pari pœna plectendos Catholica condemnat authoritas, eos delinquentibus fauere interpretans, qui cùm possint, manifesto facinori desinunt obuiare. Ac rursus: *Non credimus Laicos pœnam excommunicationis euadere, quamuis per eorum factum corporalis læsio non sit subsecuta, circa quam violentia sæpius circa Clericos nequiter perpetratur.* Et quoniam proclive est dominis seruos tundere, cauebit qui sapit, Clericis vti vt seruis, oeconomis, amanuensibus, quæstoribus. Non illos à propriis muniis auocabit, nec Deo dicatos ad humanos vsus transferet. Vetant hoc iura fieri. Vtrum Regis sui equos, quibus quotidie vti Rex statuit, auderet ad colendos agros suos transferre & vsurpare? Non credo. Ecce autem plus quàm Rex temporalis hic, & ministerium sacrum domesticis excellentius multò & grauius, quàm sint regalia agrarijs. Sed neque ista se inani exceptione communiet: Bonos Clericos nefas est percutere, malos autem quid vetat? Respondeo, vetat dignitas ordinis, cui meritò debetur, annexáque est hæc immunitas, æquè cadens in bonos & malos, sicut consecratio ac etiam iurisdictio, quamdiu ab Ecclesia mali tolerantur. An putas in bonorum duntaxat gratiam dictum à Christo; *Qui vos spernit, me spernit?* Non putabat S. Cyprianus, cùm scriberet: *Dicit ad Apostolos, ac per hos ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria subordinatione succedunt: Qui vos audit, me audit; & qui vos reiecit, me reiecit.* Nota hæc verba, *ac per hos ad omnes præpositos.* Ita dico; non bo-

Ibidem cap. nuper.

Luc 10.

Etiã mali.

norum duntaxat intuitu censuram illam aduersus Clericorum percussores tulit Ecclesia, sed Ordinis totius clericalis mancipati sacris ministerijs. Et certè nisi illam extendisset ad malorum etiam pulsatores; in promptu esset eiusmodi sacrilegis pulsatoribus quemlibet pro arbitrio malum esse prætendere. Quis abnuat ob deprauatos quosdam Magistratus habendum honorem sublimioribus potestatibus? Nec ergò inficiandum est, quia Clerici quidam muneri suo satis non faciunt, honorem Clero deberi ac reuerentiam. Ad hæc; vndè quis habet tot extare prauos Sacerdotes & monachos, quot sibi fingit? Faciamus adhuc esse plures; vndè tamen sciat, interrogo, ne temerè in eos posthac dicat sententiam. Ex paucis talibus, quos nouit fortè, & explorauit, de omnibus ferre iudicium quanta est iniquitas? *Ne conuiciemini religiosis*, dicebat S. Hieronymus, *quorum monasteria non frequentatis. Si sunt infamiâ digni, notum ijs, qui eos propius intuentur. Nam & Græcorum historias magis intelligunt, qui Athenas viderunt; & tertium Virgilij librum, qui à Troade per Leucatem & Acroceraunia ad Siciliam, & inde ad ostia Tyberis nauigarunt.* Iustum est fateor, vt in officio sint Clerici, & virtute præluceant, si volunt honorari, vtque in terra viuentes conuersationem in cœlis habeant, gemmasque imitentur, quæ cum generentur in mari & sint, colorem nihilominus cœli præ se ferunt. Vt nihilominus ista desiderentur, adhuc nihilominus ob causas

S. Hieron. epist. 11.

sas, de quibus suprà, honore prosequendi sunt maiore aut minore pro ratione gradus.

Magistratus Ciuiles honore afficiendi.

§. 4. Ad administratores venio ciuilis Reipublicæ cultu similiter afficiendos, quamuis fortè inter eos quidam malè audiant. Scriptum est: *Subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam discolis.* 1 Pet. 2. Quis Saul Rege iniustior? quis in Dauidem iniquior? Nihil idcircò remisit Dauid de pristina & consueta sua in illum reuerentia; sed semper coluit vt Principem, amauit vt patrem. Sicut diligendus est propter Deum proximus etiam prauus, quia prauitas nec tollit, nec extinguit in eo proximi rationem, nec Dei mandatum euacuat; ita in honore habendus ciuilis Magistratus propter Deum eius vtentem opera in temporali administratione Reipublicæ. Habendus, inquam, non ab ijs modò, quibus pars nulla obtigit publici regiminis; sed ab ijs etiam qui nacti sunt aliquam, sed minorem multò & obscuriorem: hi siquidem respectu illorum non præesse dicendi sunt, sed subesse; non regere, sed regi; non ius dicere, sed accipere. Nec obstat, quod quicquid volunt, id fortè non impetrant à superiore magistratu: tum quia non tenetur id omne quod collibuerit, vel speratur, concedere; tum quia non auro, non beneficio, sed dignitati fides debetur ac reuerentia, quæ nisi habeatur præ oculis, animus colendi eum constans esse non poterit.

Perdurat non empta fides, nec pectora merces Claud. de 4. Hon. Cō.
Alligat.

Magistratus superior repræsentat Remp.

Repræsentat inferior cum altiore comparatus non Rempublicam, sed genus suum; altior verò Rempublicam ipsam longè augustiorem. Natus patre carbonario Paulus Æmilius Scaurus, à Decio Prætore multùm vincebatur splandore natalium; vocatus nihilominus ad Cõsulatum magnam habuit suæ rationem dignitatis; præque illa contempsit, & contemnendam docuit huius nobilitatem. Itaque cùm die quadam obseruasset sibi publicè incedenti non assurrexisse Decium, mox in frusta concidit vestem, sellamque eius; & ne quis ad eum in ius iret, edixit, ac vetuit. Sed neque præsente Magistratu dicas contra decorum aliquid aut facias, ne contemni se credat, nec ante quiescat, quàm ei pœnas lueris minimè vulgares. Reum quendam viderunt Censores inurbanè coram se oscitantem, móxque addixerunt pœnæ grauissimæ, quam indubiè persoluturus erat, nisi excepisset natiuum sibi esse hoc vitium & inuoluntarium. Interrogatus ab ijs alius, cur obæso cùm esset corpore, equum haberet strigosum & macilentum; lepidè respondit, sed sibi perniciosè; nihil id mirum, cùm se ipse aleret, serui autem equum. Huic similiter actutùm pœna constituta, quod eo responso videretur cum tantis viris, quasi cum sociis iocari & ludere. Attende præterea, ne prætextu colendi eundem magistratum, aliquod ei ius deferas in res sacras & Ecclesiasticas more assentatorum. Non illi, sed B. Petro, & alijs, qui secundùm Petrum sacris

Plin. lib. 2. de viris illust.

Aul. Gel. lius lib. 4.

funguntur

funguntur muneribus, à Christo dictum est, *Pasce oues meas: & tibi dabo claues regni cœlorum.* Sed neque B. Paulus in Ecclesiasticæ descriptione Hierarchiæ expressit, aut complexus est aliquando seculares; ex quibus quis esse potuit Valentiniano Imperatore maior imperium administrante Orientis & Occidentis? Tali interim tantoque Monarchæ fidenter negat S. Ambrosius conuenire potestatem aliquam in res, personasque sacras. *Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse omnia. Respondeo, noli te gerere Imperator, ut putes te in ea quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Esto Dei subditus. Scriptum est; quæ Dei Deo; quæ Cæsaris, Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesia. Publicorum tibi mœnium ius concessum est, non sacrorum.* Quid ad hæc Valentinianus iurium vtique suorum bene peritus? Nihil opposuit, sed assensus est definitioni Antistitis; cohibuit se ne falcem mitteret in messem alienam, & Christianos omnes se minores potenter docuit, quàm debeant in hac parte modesti esse, & religiosi.

Ioan. 21. Matth. 16.

Ambrosij quanta libertas in Imperatorem.

S. Ambrosij Epist. ad Marcellinã.

Dicamus ad extremum de Senibus aliquid honore haud dubiè complectendis præ reliquis (quamdiu labe nulla grauioris sceleris canos aspergunt suos) propter longum rerum vsum, atque prudentiam, qua antecellunt, & habentur Reipublicæ membra præcipua, atque ad consulendum communi bono longè aptiora. Non hoc silent diuinæ literæ, sed palàm admonent. *Coram cano capite consurge, & honora*

Senes honore complectendi.

Leuit. 19.

honora personam senis. Plutarchus autem scribit in Apophthegmatis, quòd cùm Panathenea in Græcia celebrarentur, senex quidam quærens locum, in quo sederet, nec inueniens inter Athenienses, venit tandem ad Lacedæmonios, ex quibus adolescentes omnes ipsi assurrexerunt, quin etiam multi ætatis prouectioris ei loco cesserunt magno omnium applausu: tum exclamauit quidam: *Per gemellos, Athenienses quidem honestæ sciunt, sed minimè faciunt.* Argumentum sanè mihi videtur ruentis Reipublicæ, grauissimèque laborantis, quando obrepit tantum malum, hoc est, aut ridentur senes, aut contemnuntur. Ecquid superest, nisi vt pariter illorum sententias aspernentur Iuuenes, & suas vrgeant quasi saniores? Indè porrò quid aliud, quàm ruinam expectaueris? Atque vtinam seculares tantùm in negotiis ita præposterè agerent. Enimuerò non se continet intra hos fines illorum protervia semel lasciuientium, sed iudicia sua prævalere volunt in sacris etiam ad fidem, religionem, Ecclesiam pertinentibus. Censores & castigatores se constituunt venerabilissimorum senum; hoc est, sanctorum Patrum, per quos diuina sapientia verbum suum, vna cum germana interpretatione transmisit ad posteros, quique ob id meritò dici possunt ἐξηγηταὶ, id est, interpretes mysteriorum sublimium, quo nomine superiores Angelos comparatione inferiorum vocat S. Dionysius lib. de Eccles. hier. Denique plus se illis omnibus

sapere

ſapere & intelligere gloriantur. Hinc noua dogmata & hæreſes, & religionis penè totius extinctio. Horum cuilibet typho tantę inflato ſuperbiæ diceret non dubito Martialis, ſi interueniret.

Diſpeream ſi tu Pyladi præſtare matellam
Dignus es, aut porcos paſcere Pirithoi.

Lib. 10. Epigr. 11.

Ergo vt concludam, reuereantur ſubditi ſeculares, magis adhuc Eccleſiaſticas poteſtates, atque in primis ſedem Apoſtolicam, exemplo potentiſſimæ Reip. Venetæ, ſic eam per literas alloquentis tempore Trid. Synodi. *Cum Pio IV. digna Dei prouidentia ſacroſanctæ Rom. atque vniuerſalis Eccleſiæ Pontifici Max. vt Chriſtiani gregis incolumitati, ſalutique conſuleret, placuerit in iſta vrbe Tridento haberi Concilium, quod ſanctum ac venerabile omnibus ſemper habitum eſt, ac propterea eò mandauerit conuenire tot ſingulari ſapientia ac religione præditos viros, qui Chriſtianam diſciplinam diuina in primis fauente aura in ſuam reſtituant integritatem. Ad nos etiam pertinere viſum eſt, pro ſumma noſtra in Chriſtum Seruatorem ac Dominum pietate, ac iuuandæ religionis deſiderio pro ea qua eundem Pontificem, Maximum Chriſti Vicarium in terris gerentem proſequimur obſeruantia, quæ omnia à maioribus noſtris edocti perpetuò retinere & volumus & debemus, præter Eccleſiæ noſtræ ditionis viros, quos iſthuc quamprimum ſe conferre curauimus, noſtros certos ac graues homines eòdem legare, qui noſtro nomine ſancto Concilio interſint & faueant.* Exemplo item 7. Cantonum Heluetiorum,

Sedis Apoſtolicæ reuerentia quàm eſſe debeat.

Sander. lib. 7. de viſib. mon.

quorum Orator Adimantus ita loquutus est: *Lucernenses, Vranienses, Shuitzenses, Syluanienses, Tugienses, Friburgenses & Solodurenses, qui erga Sedem Apostolicam & vestrum hunc sanctissimum ordinem bene semper fuerunt affecti, noluerunt in re tam necessaria & publica totius orbis causa suos Oratores desiderari.* Et infrà præter commemoratam eorum in fide constantiam, & gloriosam de occiso Zuinglio iactantiam: *Cupiunt maximè hoc vobis testatum relinquere, se quod ad fidem, religionem, & obedientiam attinet, itemque studium iuuandi Romanam Sedem, nullis populis qui Christiani censentur, cedere.*

DE VERA
PERFECTAQVE
PRVDENTIA;

LIBER SECVNDVS,

Quid de seipsis sentire debeant qui præsunt cæteris.

CAPVT I.

§. 1. *Sui ipsius cognitio Præposito cuiuis admodum necessaria.*

2. *Potestas omnis à Deo.*

3. *Quæ mediatè tamen à Deo est potestas, contractu quodam ineunt inter Rectorem & subditos.*

4. *Nulla in destructionem potestas datur, sed in ædificationem, exigetque de illa Deus severissimam rationem.*

5. *Nihil est cur extollatur qui præst, multum contra vndè sibi timeat.*

6. *Qui præst, Prudentia indiget ad gubernandum sublimi, propria, speciali.*

§. 1. QVICQVID libro 1. c. 3. §. 2. de necessaria sui ipsius cognitione diximus, credendum est ad Præpositos in primis

pertinere. Priuati sibi ipsis incogniti, & ob id aliquam negligentes sui partem muneris vel à scopo suo aberrantes sibi solis nocent. Rectores verò populorum vix vnquam soli pereunt; sed multos secum in ruinam pertrahũt, perindè ac nautæ declinantes in breuia; & aurigæ malè aurigantes. Debent proindè seipsos nosse, sibique valdè attendere. *Et nunc Reges intelligite*, ait Ps. 2. *erudimini qui iudicatis terram.* Et Salomon principio non parum sibi metuebat salutari hac notitia destitutus; vndè gemens dicebat: *Ego autem sum puer paruulus, ignorans ingressum, & introitum meum.* Non potest sartor conuenientes vestes conficere, cuius dimensiones nunquam studuit obseruare: ita virtutes non induet sibi necessarias qui præest, si seipsum nesciat, susceptique partes muneris. Nequaquã peruia, sed abstrusa est hæc sui cognitio, vt non abs re S. Fœlix Nolanus Episcopus interrogatus ab hostibus, vbi nam esset Nolanorum Antistes; responderit, & mentitus non sit, *Fœlicem non noui.* Et quia abstrusa, impensè à Deo est postulanda. Quasi alius à seipso est qui regit, & non idem, qui erat, priusquam ad dignitatis gradum eueheretur. Tunc non sustinebat onus grauissimum, quo iam premitur, & miserè opprimetur, nisi ad illud sustinendum multis se credat auxiliis indigere. Olim sui iuris erat, nũc minister publicus est Christi, gladium portans spiritualem aut materialem ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Sui tantùm gerebat curam,

Rectorum populi casus quàm pernicios.

1. Reg. 3.

Cura quæ & quanta subeunda iis qui regunt alios.

curam, ſuſcepto autem regimine gerit totius ſibi ſubiectæ multitudinis. Dormiebat antè ſecurus; nunc verò neceſſe habet inſomnes ſæpè noctes pro ſalute ſuorum traducere, vix vnam dormire ſolidam. Quaſi vnus de turba deliteſcebat, non obſeruabatur, nec moribus ſuis ſi mali erant, valdè offendebat intuentes: exaltatus autem ſpectaculum factus eſt mundo, Angelis & hominibus; obſeruatur ab vniuerſis, ſicut & Dauid, cui dictum eſt adminiſtranti regnum Iſraël: *Veruntamen in te oculi reſpiciunt totius Iſrael*: ad quælibet eius verba arriguntur aures, ad facta intenduntur obtutus ſubditorum, nihil eos præterit, notantur etiam minima, ſicut quondam in Cimone vini potus paulò liberalior, in Scipione nimia quędam ſomnolentia, in Pompeio quòd vnico digito ſcalperet caput, vt ſcribit Plutarchus in Polit. Et quaſi parum ſit mirari ea promiſcuè, in Annales referuntur, ne ignorentur à poſteris. Si malis ſit moribus, vix creditur quàm confundat & offendat omnes. Quemadmodum intolerabiliores ſunt verrucæ in facie aut capite, quàm cicatrices, plagæ, vlcera & notæ etiam graues in reliquo corpore: ita propter eam quę pleroſque omnes de perſonis publicis tenet opinionem, vt pote re magna atque digniſſima, quæ omni facinore ac temeritate vacare debeat, minima quæque notantur errata, pro magnis habentur, & ſingulariter à ſe auertunt aſpicientes.

3. Reg. 1.

Vitia vel minima notantur in ſublimibus.

Stude

Studebat idem cõmodis suis & cognatorum, nunc procurator creatus est publicorum. Opẽ implorare solebat alienam; nunc asylum debet esse singulorum, opem ferre miseris, non se amplius sibi, sed aliis natum credere. Priuatas colebat amicitias, & simultates odiaque exercebat: assumptus verò ad præfecturam subditos quosque etiam quos antè oderat, vel hostes sentiebat; habere debet commendatos, neminem negligere, neminem auersari, qui caput dici vult vniuersorum, iniuriarum omnium abstergere memoriam clementiæ spongia & humanitatis. Ius suum prosequebatur apud magistratum; modò verò in solium conscendit administratutus iustitiam. Priùs denique hic multos numerabat amicos, nec inimicos; posteriùs autem singulorum censuris exponitur; amori item & odio, famæ bonæ aut malæ prout se in munere suo gesserit, nec ipse solum, sed ipsius quoque posteri propter ipsum. Manifestum est quod dico, in infelicibus Dionysij Siciliæ tyranni filiis; qui omnes in parentis odium stuprati, & omnifaria priùs contumelia fœdè affecti, sunt demum interempti, & cinis de naui in mare dispersus crematis corporibus. Facier accurata horum meditatio, vt ita secum ratiocinetur qui gubernat: *Aliud est plectrũ, aliud sceptrum.* Tam parua intercedit inter pristinam meam seu priuatam conditionem, & publicam hanc proportio, quam inter rusticanæ puellæ, & Reginæ statum. Quare sicut puella eiusmodi facta Regis

Vltionis acerrima exemplum notandum. Plutar. in Polit.

vxor

vxor longè aliter sapit, incedit, loquitur, & afficitur, quàm prius; abstinet ab inurbanis suis moribus, quos cum lacte imbiberat; vrbanos autem & aulicos in posterum consectatur; quia hi non illi regiæ dignitati conueniunt. Ita me iam oportet aliam vitam viuere, nec quicquam de veteribus vitiis retinere.

Potestas magistratus à Deo.

§. 2. Postulat insuper ab eo Prudentia, ne vnquam se existimet à seipso habere potestatem, sed à Deo, dicente: *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam.* Hoc ipsum ingenuè profitebatur Dauid, cùm diceret ad Michol filiam Saul: *Elegit me potius quam patrem tuum, & quàm omnem domum eius: & præcepit mihi, vt essem dux super populum Domini.* Et Salomon his verbis: *Et nunc Domine Deus, tu regnare fecisti seruum tuum pro Dauid patre meo.* Ad idem collimauit Poëta, sic loquentem numini cuidam faciens Æolum ventorum Regem.

Prou. 8.

2. Reg. 6.

3. Reg. 3.

1. Aeneid.

Tu mihi quodcumque hoc regni est, tu sceptra Iouemque
Concilias, tu das epulis accumbere diuûm,
Nimborumque facis, tempestatumque potentem.

Nabuchodonozor autem quia profiteri & agnoscere noluit, à Dei præcone audiuit: *Eicient te ab hominibus, & cum bestiis erit habitatio tua; & fœnum vt bos comedes, & rore cœli infunderis. Septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur excelsus super regnum hominum; & cuicumque voluerit, det illud.* Ad

Dan. 4.

hoc

hoc idem insinuandum quandóque ad regnũ vocat Deus nihil tale cogitantes, vt Saul, Dauid, Ieroboam; Quandoque mandat & prouidet, vt non maiori natu, sed mĩnori deferatur. Hinc illud Adoniæ, qui ætate vincebat Salomonem, ad Bersabee huius matrem: *Tu nosti, quia meum erat regnum, & me præposuerat omnis Israel sibi in Regem; sed translatum est regnum, & factum est fratris mei: A Domino enim constitutum est ei.* Ne improborum quidem principatus excipio, cùm à Deo omnes esse affirmo. Notum quid ad Pilatum Iudicem, ad virum, inquam, parum probum dixerit Christus: *Non haberes potestatem aduersum me, nisi tibi datum esse desuper.* Neque tamen idcirco vel insipiens est Deus, vel iniustus, vel de regnicolis malè meritus: Aut enim euehit malos in præmium & remunerationem virtutum quarundam moralium, quibus excellunt, quo sensu passim tradit S. August. in libris de Ciuit. nobilissimum Imperium fuisse Romanis datum iustitia, fide, humanitatè clarissimis: aut in parẽtum gratiam, à quibus prodierunt, vt testantur verba illa ad eundem Salomõnẽ: *Disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. Veruntamẽ in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem tuum. De manu filij tui scindam illud, nec totum regnum auferam; sed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid seruum meum.* Aut denique in pœnam regnicolarum, vt constat ex his aliis; *Regnare facit hypocritam propter delicta populi.*

3.Reg.2.

Ioan.19.

3.Reg.11.

Iob.34.

§.3.

§. 3. Sicut Deus Prælatos quosdam Ecclesiæ suæ immediatè præfecit, vt in lege veteri Moysem, in Euangelica Petrum, cui dixit ore proprio: *Pasce oues meas, pasce agnos meos:* Ioan. 21. quosdam autem mediatè, hoc est, aliorum opera Clericorum, vel eos designãtium, si antecessores erant; vel ad Ecclesiasticam dignitatem assumentium, si superiores; vel eligentium, si æquales eiusdem membra Ecclesiæ: Ita rectores alios potuit & potest Deus, cùm vult, propria authoritate instituere nullo expectato subditorum consensu, vel suffragio. Vicissim autem velle potest vt in eorum creatione debeat subiectorum voluntas interuenire: Imò hoc tantùm posteriore modo solet eos ad apices attollere publicorum munerum. Si quidem vel eliguntur à subditis, vel hæredes sunt eorum quos elegerunt subditi, volentes vt hæreditario iure ad legitimos ipsorum liberos transiret principatus. Hinc illud Deut. 17. *Cùm dixeris, Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues,* &c. Faciamus excipi Saul, Dauid, Salomonem: non est profectò consequens: Deus per se solus, & independenter à populo duos tresue vocauit ad clauum Reipublicę; ergo & reliquos. Deindè longè probabilius videur, nec Saul, nec Dauid promotionem fuisse à solo Deo. Solus, fateor, vtrumque vngi fecit, & designauit ad regnum; sed priuatim, atque ita vt neuter statim pro Rege se gesserit, & neque Samuel Saul Regis antecessor, nec

Deus pro libito potest rectores instituere, aut mutare.

nec Saul ipsius Dauid legitimus populi Rector esse desierit. Certè 1. Reg. 9. cùm electus à Deo esset Saul, adhuc Samuel iure suo conuocauit populum in Maspha, ad constituendum Regem; & perindè ac si electio nulla esset, missa sorte cùm ea super Saulem cecidisset, à populo publicè Rex est nominatus. Dauid similiter multò antè Rex à Deo electus non priùs regnare cœpit, quàm septimo pòst anno in Hebron est consecratus, & à populo constitutus, 2. Reg. 2. & 5. Tunc tantùm propriè, & quoad exercitium regni clauum acceperunt, quando in eos sibi oblatos consensit populus, & vociferatus est: *Viuat rex.* Non quod eguerit Deus consensione hac populari, sed nihilominus sponte voluit vt interueniret, ac per illam, vtrique regia potestas solenniter cõferretur, sicut voluit inferiora producere accedente concursu rerum secundarum. De Salomone res adhuc est exploratior. Designatus ad regnum à Deo erat ante obitum Dauid patris sui; & tamen non nisi pòst, regnum administrauit, & Rex est habitus, priusque vnctus iussu Dauid, & à Populo susceptus, acclamante: *Tollite vobiscum seruos Domini vestri*, verba sunt Dauid, *& imponite Salomonem filium meum super mulam meam, & ducite eum in Gehon, & vnget eum ibi Sadoc Sacerdos, & Nathan Propheta in Regem super Israel.* Et infrà: *Sumpsitque Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salomonem, & cecinerunt buccina & dixit omnis populus, Viuat Rex Salomon.*

Saul & Dauid quomodò electi.

Salomon quando electus & regnare cœperit.

3. Reg. 1.

Ita fit, vt qui præficiuntur populo, contractum quendam cum ipso ineant, hoc ipso quo subscribunt eius voluntati, & in appositas conditiones consentiunt. Dicit populus; Conferamus ei ius regendi nos, condendi leges, iudicandi, iubendi, prohibendi, puniendi, tuendi ab hostibus: & consequenter tributum exigendi ad hoc necessarium. Electus vicissim rata habet omnia expressè vel tacitè, hoc est, non repugnando. *Qui enim tacet*, quando nullo graui metu tacere cogitur, *consentire videtur*. In se, inquam, recipit subditos benè regere; labores & pericula nulla eius causa subterfugere. Cæterùm vbi semel ei se subiecit populus, nec licitè potest, nec permittitur subiectionis iugum excutere, nec ipsi adimere conditiones obseruanti collatam potestatem, quas vtrum violauerit nec ne, non est priuatorum iudicare ac discernere. *Contractus inter Reges & subditos.*

§. 4. Cùm à Deo sit potestas omnis, vt diximus, cauere solet bonus prudénsque Magistratus, euanescere in cogitationibus suis; nõ existimat liberũ sibi esse potestate, quã habet, vti ad omnia, cùm data sit *in ædificationẽ, nõ in destructionẽ*, id est, vt in meliùs, nõ vt in deterius procedant vniuersa. No se credit omni lege solutũ, nulli censuræ obnoxiũ, cũ diuinæ sit quàm maximè. Ad memoriam frequenter reuocat, quod ait Sapiens cap. 6. *Audite Reges & intelligite; discite Iudices finium terræ, præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum. Quoniam data est à* 1. Cor. 13.

Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cum essetis ministri regni illius, non iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his qui præsunt, fiet. Exiguò enim conceditur misericordia; potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter illi cura est de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo Reges sunt sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. In qua tota sententia, dignissima sunt verba illa *cum essetis ministri regni illius*, quæ valdè ponderentur, quia clarissimè ostendunt etiam Magistratum, qui supremus dici consueuit, non tam rectorem esse, quàm Dei veri ac summi omnium moderatoris ministrum siue vicarium suo tempore vocandum ab eo ad exactissimos calculos. Quod sanè quò pensiculatiùs secũ meditatur, eò conatur studiosiùs, talẽ ei sese exhibere, quales experiri optat subditos proprios, hoc est, non ingratos, insolentes, perfidos, rebelles, suprema iura affectantes; non excedentes præstitutos terminos, non detrectantes imperium, nec conseruos suos percutientes. Nimis quippè iniquum videri, si quispiam se minus Deo, quàm sibi alios velit subiicere.

§. 5. Hinc transitum facit ad metum salutarem

rem, & in tanta constitutus obligatione sistendi se Deo, ait cum Rege illo sanctissimo: *A iudiciis tuis timui.* Videt ipse & obseruat adolescentes, quãdo in theatrũ prodeunt personas Regum acturi & Imperatorum: notat, inquam, vt se componant ad grauitatem, vt incedant, loquantur, imperent, respondeant interrogati: Sique in eorum moribus nihil agreste animaduertat, nihil præter decorum, in sinu gaudet, nec exiguo remunerat præmio illorum industriam. Sin ab iisdem precetur multipliciter: *Principũ cogitationes, quæ.* Psal. 118.

Si dicentis erunt fortunis absona verba, Horat. in Arte.

Ridet eos, nec vltrà dignatur sua præsentia. Eodem planè modo secum agi credit in ordine ad Deum summum Agonothetam omnes contemplantem, eos præcipuè sub quibus viuunt reliqui, quo pacto partes obeant suas in theatro isto orbis terrarum, & leges obseruent à se Rege Regum latas atque propositas. Si diadema suum considerat gemmis adornatum, non indè in superbiam erigitur; sed magis ita loquitur: *O principum tegumentum, nemo est qui te curaret, atque in manus tollere dignaretur, si quot curas, pericula, obligationes imponis eorum capitibus, probè intelligeret:* Et viuit paruus in oculis suis; quia talibus delectatur Deus, & libẽter cõmittit præfecturas, sicut dictũ est ad Saul: *Nonne cùm paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es, vnxítque te Dominus in Regem super Israel?* Ad Dei censuram perhorrescit cum Propheta 1. Reg. 15

Iob Rex fuit Iob. 13.

Iob (nam & ipse Rex fuisse legitur) dicente: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.* Timet denique, ne non satis in officio sit; ne sicut Balthasar filius Nabuchodonozoris Regis appensus in statera inueniatur minus habens, & Dominus appelletur ab hominibus potiùs quàm sit. *Tunc namque solùm Dominus iure vocatur,* vt ad Iustinianum Imperatorem scripsit Agapetus, *cùm ipse sibi dominatur, & absurdis voluptatibus non subiicitur; sed cum auxilio piæ rationis, quæ inuictum in irrationales affectus imperium exercet, omnia domantes cupidines panoplia temperantiæ deuincit.*

Dan. 5.

Iure Dominus quis quando.

§. 6. Aliquid de Prudentia subiiciamus eidem necessaria, ne si illam prætermiserimus, opus lectori offeramus truncum & mutilum. Differt autem specie secundum Aristotelem, nobiliórque est quacumque alia. *Prudentia verò*, inquit, *propria virtus est præsidentis*, non quod abnuat in subditis esse posse Prudentiã, cùm lib. 6. Ethic. c. 8. scribat, duas esse partes politicæ, vnam quæ est legum positiua, pertinétque ad Principes; alteram quæ retinet cõmune nomẽ politicæ, & versatur circa singularia: huiusmodi autem singularia peragere spectat etiã ad subditos. Sed vult dicere, Prudentiam non eis competere, quâ præcisè & formaliter subditi sunt; quandoquidem prudentis est dirigere, imperare, præscribere quidnam fieri debeat; illis autem vt præcisè subditis incumbit oppositum, dirigi nempe,

Arist. in l. 3. Polit. c. 2.

Prudentia quorũ propria.

Prudentis officia.

&

& imperata facere. Cæterùm priuatis in rebus ad illos attinentibus, vel etiam in iis quæ sic eis imperantur, vt ipsorum discretioni relinquatur executio, cõsulere possunt dictamina rectæ rationis, eique se inter operandum conformare: quod nihil aliud constat esse, quàm vti prudentia, & sibi ipsis quadantenus præsidere. Et quia bona illa tria, quæ per Prudentiam obtinere studet sapiens, ciuile, œconomicum, & priuatum, specie inter se differunt, nec in eodem sunt excellentiæ gradu, cùm primum sit secundo, & hoc tertio multò nobilius; sicut longè aliud est præsidere Reipublicæ, aut ciuitati, quàm familiæ; & familiæ quàm priuatis negotiis, fit vt Prudentia ciuilis, quæ aliter politica per excellentiam dicitur, diuersa sit à duplici alia spectante partim bonũ solius familiæ, partim priuatum; longéque præstantior, vt docet S. Thom, 2.2.q.47. a. 11.

Circa Religionem quid ab eodem postulet Prudentia obseruari.

CAPVT II.

§. 1. *Quas ob causas Religionem plurimùm colere debet qui præst.*

2. *Quinam religionis actus præcipuè deceant gubernantem.*

3. *De reuerẽtia exhibẽda Prælatis Ecclesiasticis.*

4. *De hypocriſis abominatione, & fuga in Religionis materia.*

5. *Circa Religionis materiam, à quibus inſtitui nihil debeat, vel immutari.*

§. 1. Sicvt ab agris, qui plus ſeminis acceperunt, non abs re expectatur meſſis copioſior; & ſerui ad plura tenentur, quibus decreta ſunt ampliora ſtipendia: ita Prudentes ſunt quicumque regunt, quando ſecum ratiocinantur, tantò magis ſuum eſſe Deum colere, quantò illum munificentiorẽ in ſe experti ſunt. Dicit enim Scriptura: *Cui multum datum eſt, multum requiretur ab eo* Quod autem maiora quædam de manu ipſius acceperint, negare non poſſunt convicti verbis illis ad Dauid Regem: *Feci tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum qui ſunt in terra*: & abundè liquet ex honoribus, diuitiis, deliciis, iuriſdictione, gloria, & omnigenis vitæ præſentis commoditatibus, animique & corporis relaxationibus, quas magni æſtimate vulgus hominum ſolet: *Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt*, quæque tam cumulatè ſuppetunt iis, qui publica gerunt munera, vt vix quicquam aliis relictum fuiſſe videatur. Bonarum ſanè mentium eſt beneficiis ad ſummum benefactorem colendum prouocari, nec vllo modo pati, vt ab expoſtulãte audiat: *Incraſſatus eſt dilectus meus, & recalcitrauit, incraſſatus, impinguatus, dilatatus. Dereliquit Deũ factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo.* Perdifficilè

Prudentiũ doctorũ cogitationes quæ de Deo.

Luc. 12.

2. Reg 7.

Pſal. 143.

Deut. 32.

difficilè est tot inter delicias, & libidinandi occasiones, insolescendi, abutendi accepta potestate (inter quas subuersus est Salomon) virum bonum agere, rectum tenere cursum, & immaculatum se custodire, quod interim facere præpositus debet, nisi perire malit. Quomodò autem faciat, nisi eius fretus auxilio, qui ait, *sine me nihil potestis facere*? Hoc verò auxilium qua arte impetrabit, nisi summo cum cultu prosequatur? Neque enim dignus est alius. Fecerunt hoc Dauid, Constantinus Magnus, Carolus Magnus, & Theodosius Imperatores, & imperarunt fœlicissimè. De primo ait Deus Psal. 88. *Inueni Dauid seruum meum.* Et mox ad declarandum huius fructum seruitutis: *Manus mea auxiliabitur ei; veritas mea & misericordia mea cum ipso; & in nomine meo exaltabitur cornu eius. Primogenitum ponam illum, excelsum pra regibus terra. In aternum seruabo illi misericordiam meam.* Secundi prosperitatem fusè describit S. Augustinus l. 5. Ciuit. c. 25. De tertio constat, quàm ipsi ad nutum fluxerint omnia. Quarti temporalem fœlicitatẽ & prodigiosas victorias suspicit, & gratulatur Claudianus.

Ioan. 15.

Principes pij eaque ac magni.

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas acies, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

6. Panegy. 20.

Principes qua arte sibi conciliare possint subditorum amorem, & metum.

Pergamus porrò. Interest præsidentis, vt ametur à suis & timeatur, ad quod impetrandum inierunt varij rationes varias. Alij ad congiaria & largitiones profusas confugerunt,

vt hodie Turcarum Imperatores in Ianizarios ſuos admodum liberales. Alij ad affabilitatem, vt Alexander Magnus. Alij ad indulgentiã, non puniẽdo delicta, conniuendo, dandóque audiendi licentiam. Alij gratificando votis etiã iniquis ciuium, vt Herodes, qui

Actor. 12. *occidit Iacobum fratrem Ioannis gladio, videns autem quia placeret Iudæis, posuit vt apprehenderet & Petrum.* Verùm modus omnium præsentissimus est, vt quis percharus Deo esse credatur, & in singulari eius tutela constitutus. Talis citò experitur morigeros vniuersos. Nemo ei facile obloquitur, aut aduersus eum leuat calcaneum suum, ne fortè vindicem Deum sentiat. Deus porrò nullis æquè fauere videri potest & coniungi, ac iis à quibus impensè colitur, nullos magis ope sua destituere, quàm eos apud quos iacet religionis cura. Quid putas causæ fuit, cur ab Achab recesserit, eiusque regno pluuiam per aliquot annos negauerit, nisi propter eius impietatẽ? Nihil itaque consultius, quàm vt religiosissimus sit magistratus, & quod Deo debet compluribus titulis conetur persoluere, simúlque efficere, vt suauis ac iucunda subiectis fit seruitus. Ad hoc conducit plurimũ, si intelligant seruire se pio Principi. Nam vt scribit idem Claudianus:

Claud. li. 3. In Stilic.

Fallitur egregio quisquis sub Principe credit
Seruitium, nunquam libertas gratior extat
Quàm sub Rege pio.

Eiusdem æque interest, subditis vicissim piis

impe

impetare ; iis autem nemo alius fuerit tàm efficax ſtimulus ad pietatem:

——— *Totus componitur orbis,*
Regis ad exemplum. ———

Huc ſpectat quod ſcriptum reliquit S. Hieronymus ſimile argumentum tractans epiſt. 30. *In te oculi omniũ dirigũtur, domus tua conuerſatio quaſi in ſpeculo conſtituto magiſtra eſt publicæ diſciplinæ. Quicquid enim feceris, illud faciendum omnes putant.* Et Hieremias cap. 10. irreligioni præpoſitorum velut cauſæ certiſſimæ adſcribit populi totius corruptelam & impietatem. *Quia paſtores ſtultè egerunt, & Dominum non exquiſierunt, propterea non intellexit vniuerſus grex, & diſſipati ſunt.* At fortè per otium minimè licet viris in dignitate conſtitutis vacare Deo. Quaſi verò occupatior quis eſſe poſſit, quàm Alexander Magnus, aut Iulius Cæſar; quibus tamen inter aſſidua grauiſſimáque bella ſpatiũ ſemper fuit non parũ, quod darent rebus aliis, vt cõmentariis, literíſque cõſcribendis.

Actus quatuor maximè decent Principes, & qui. Sap. 8. & 9.

§. 2. Ex compluribus religionis actibus, videntur mihi quatuor decere illum præ cæteris. Primum locũ vendicat ſibi Oratio, à qua regnum ſuum auſpicatus eſt Salomon, ex totis præcordiis ſuis ita Deum alloquens: *Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem Sapientiam, mitte illam de cælis, vt mecum ſit, & mecum laboret.* Crediderim non poſſe vulgò præpoſitũ Reipublicæ prolixis orationibus operam dare; tametſi S. Ludouico Francorum Regi in more poſitum fuiſſe non ignorem, recitare quotidiè

S. Ludouici pietas.

ſi exaudiet, nõ deſpiciet preces pupilli, nec viduam, ſi effundat loquelam gemitus: Ita pro benefactoribus ſuis poſtulando ſunt efficaces. Proderit etiã non parũ religioſorũ hominũ implorare ſuffragia, quia *multũ valet deprecatio iuſti aſſidua*: faciebat id Conſtantinus Magnus fructu maximo, & S. Antonij precibus adhuc viuẽtis ſe ſuáque omnia ſtudioſiſſimè commendabat. Iac. 5.

Secundus actus eſt, ſi non quotidiè, ſæpiſſimè ſaltem intereſſe diuino Miſſæ Sacrificio. Nam cùm præter illud nullum ſit, nec aſſignari poſſit Chriſtianæ religionis proprium, & potiſſimus religionis actus ſit Sacrificium, poſtulat iure ſuo, vt minimè omnium negligatur. Mos iſte eſt nunquam ſatis laudatus Regum Chriſtianiſſimorum. Solent quotidiè Pariſiis extra Luparam ſuam hora plus minus ſeptima antemeridiana prodire ſolemniter ad ſacellum, quod Borboniorum dicitur, ibíque Sacro intereſſe. *Miſſa quotidie audienda.*

Tertius in celebrioribus feſtis expurgare animum per ſacram exomologeſim, ſeu peccata propria confiteri, & abolenda offerre pio, doctóque Sacerdoti, cui & aliis in perſona Apoſtolorum dixiſſe Chriſtus noſcitur: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Peracta autem exomologeſi eundem animum ſuum diſpoſitum iam, & repurgatum ſacra Synaxi reficere, ſeu pane illo cœleſti, de quo idem Chriſtus ait: *Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi; qui manducauerit* Ioan. 20. Ioan. 6.

Peccata ſæpe confitenda.

ex

ex hoc pane, viuet in aternum; & panis quem ego dabo, caro mea est. Si nemo in hac vita paulò insignioiem gerens præfecturam, heminem sustinet ministrare sibi pollutis manubus; perpendat secum ipse, num tantò sollicitiùs debeat coram Deo, cuius minister est, purus apparere, expérsque grauioris cuiusque culpæ; quantò maior diuina maiestas est, quàm terrena. Si rursus ad Vasallorũ fidem, gratitudinem, prudentiam, vrbanitatem credit pertinere, vt se aliquoties veniant salutatum, & prætereuntem intra domos suas recipiant; cõsideret, num multò magis debeat ipse cœli terræque Dominum, cuius totum est quod possider, in sacra hostia sese offerentem, & quasi inter homines peregrinum non adorare solùm; sed interdum suscipere proprio animi corporísque hospitio, ne aliquando ab indignante audiat, *hospes eram, & non collegistis me.* Si ad Sacramentorum dignitatem respiciat, summè necessaria secundùm Baptismum est Pœnitentia; si ad dignitatem, Eucharistiæ cedunt omnia. Quocirca rectissimè fecerit, si vtrumque non rarò vsurpet; ac recordetur quid dixerit cuidã fœminæ sanctus Macarius à se curatæ, quam fascinati vniuersi, à quibus aspiciebatur, equam rebantur esse, non fœminam: *Ad sacram Synaxim accede posthac crebriùs; quia non aliam ob causam permisit te Deus venire in hanc confusionem, nisi quia quinque iam hebdomades præteriere, ex quo ad illam non accessisti.*

Matth. 25.

Eucharistia quanta dignitatis.

Rufin. l. 2. cap. 28.

Quartus

Quartus ſit ille omnis, qui pro tempore vocatur in controuerſiam, & oppugnatur ab hæreticis, aduerſum quos ſi nequit illũ verbo propugnare, ob Theologicæ facultatis ignorantiam, tueatur ſaltem exemplo, plus ſæpè habituro virium ad permouendos animos, & in orthodoxa religione fidéque retinendos, quàm argumenta plurima. Fecit hoc Franciſcus Primus Galliarũ Rex; audiuit irrepſiſſe Sacramentarios in regnum ſuum, cultúmque diſſuadere Euchariſtiæ; mox intereſſe voluit publicæ, longiſſimæque circumgeſtationi per vicos aliquot Periſienſes, reipsáque pedeſtris interfuit aperto ſemper capite, quamuis æſtus, qui tunc ſub clariſſimo feruebat ſole, intolerabilis videretur. Ne hîc quidem ſubſiſtendum; ſed præterea optimi Rectoris erit, eiuſmodi oppugnatorum curã gerere, & iuxta gratiam, facultatémque ſibi à Deo collatam, reuocare illos ab errore ſuo, ne pereant; ſed in vera Chriſti caula hunc & alios Catholicæ religionis actus profitendo ſalutem ſuam operentur. Magis adhuc contra illorum impetus Eccleſiam matrem ſuam, Chriſtíque ſponſam ſtudiosè defendere, vt zeli huius ſui laudatorem aliquando Deum ipſum habere poſſit, & audire:

Columen patriæ, meta laborum,
Tu præſidium fratribus feſſis,
Tu murus eras, humeriſque tuis
Stetit illa decem fulta per annos.

Seneca in Troad.

Obuiandũ maturè malis.

Defenſionis huius pars vna, eſt, maturè obuiã ire

re naſcentibus erroribus : quia recentes ſuffocare non eſt difficile. Sin autẽ ſinantur radices agere, extirpari poſtea vix poterunt.

Ouid. l. 2. de remed.

Flumina parua vides paruis de fontibus orta,
Plurima collectis multiplicantur aquis.
Vidi ego quod fuerat primò ſanabile vulnus,
Dilatum longæ damna tuliſſe moræ.

Lib. 2. Aphor. 29. & l. 7. aph. 50.

Arius vna ſcintilla fuit, ait S. Hieronymus, & refertur 24. q. vlt. creſcendæ; *ſed quia citò extinctus non eſt, orbem totum flamma eius populata eſt.* Quid autem Hippocrates? *Incipientibus morbis, ſi quid mouendum videtur, moue.* Negat alibi cancrum & apoplexiã principio ſanabilem; vbi perfecta fuerit, curari poſſe. Id ſi fuiſſet obſeruatum circa ætatis noſtræ noua dogmata, ſi maturè proſpectum, ne ſerperent; procul à nobis eſſent innumera mala,

Matth. 13.

quæ cernimus. Sed heu! *cùm dormirent homines, venit inimicus homo, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici.* Hinc illæ lachrymæ. Cautiõr in re longè minoris notæ ſenatus Romanus, cùm inaudiſſet prædones initium graſſandi facere, mox propriis ſumptibus contra illos miſit ipſoſmet Conſules P. Scipionem & Decium Brutum, qui quòd inſignes eſſent viri, expeditionem hanc exercentes reuerentia & terrore maximo Italiam totam concutiebant, criminis magnitudinem tacitè loquebantur, & audaciam omnem, aliquid ſimile deinceps moliendi omnibus amputabant, vt ſcribit Cicero in Bruto.

§. 3. A Deo ipſo in honore haberi Sacerdotes

dotes, constat non ex ea tantùm lege, quam in illorum fauorem tulit: *In tota anima tua time Dominum, & sanctifica Sacerdotes.* ac tursus: *Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica Sacerdotes:* Sed inde etiam quòd nunc illos vocet Deos, vt Exod. 22. nunc Angelos Domini, Malach. 2. nunc sal terræ mundique lumen, Matth. 5. Ad eos remittat, quos sanat Luc. 5. inconcessam Angelis potestatem remittendi peccata iis largiatur, Io. 20. & Eucharistiam conficiendi, Matth. 26. dicens: *Hoc facite in meam commemorationem.* Pluribus vix opus est, vt intelligant qui præsunt, quonam eos loco habere debeant, tum vt diuino præcepto quod audiuimus, satisfaciant, omnibus indiscriminatim proposito, tum ne exemplum à tanta maiestate sibi datũ videantur, non imitando contemnere. Accedit, turpe censeri, si in hac parte ab Ethnicis vinci se sustineant, ex quibus Druydæ sacrificos suos idolorũ cultores mira obseruantia prosequebantur, vt narrat Cæsar lib. 6. de bello Gallico. Turcæ Cadilesqueros, & alios superstitionis suæ præpositos potissimos eximiè colũt. Alexander Magnus veniens Hierosolymã ad pedes procidit Iaddo sũmi Sacerdotis Iudæorũ in Pontificali habitu sibi occurrentis; & interroganti Parmenioni, cur tã humiliter se homini subiecisset, responsum protulit tali Rege dignum: *Ego non tã hominem adorani, quàm Deũ, cuius gerit Sacerdotiũ.* De hoc argumento plura iã scripsimus lib. 1. cap. vltimo: duo

Eccles. 7. *Sacerdotes honore habendi.*

Fulgos. lib. 1. cap. 5.

Digitized by Google

duo iam addemus, quæ nemo inficiabitur: Ac primũ, dignos esse patres qui colantur à filiis, pastores ab ouibus, præceptores à discipulis: omnes qui Sacerdotes nõ sunt, suorũ respectu Prælatorũ filios esse spirituales, oues, & discipulos. Filij sunt, quia B. Paulus hoc epitheto Galatas afficit, cap. 4. *Filioli, quos iterũ parturio, donec formetur in vobis Christus.* & 1. Cor. 4. patrem & genitorẽ se vocat Corinthiorum: *Ego in Christo per Euangelium vos genui.* Oues sunt, Io. 2. *Pasce oues meas.* Discipuli sunt, Act. 4. *Crescente numero discipulorum.* & cap. 11. *Docuerunt turbam multam, ita vt cognominarentur primùm Antiochiæ discipuli, Christiani.* Ab omnibus itaque par est, vt honorẽtur plus vel minus pro ratione gradus; & maximè quando operantur sacris (sic tamen vt honore debito vicissim prosequãtur nõ Sacerdotes in dignitate cõstitutos.) Hac erga illos obseruãtia mirũ dictu quàm promoueãt religionis negotiũ, qui Rempublicam administrant. Ferdinandus Cortesius, qui nouam Hispaniam ad se traduxit, nullo magis æstimationem maximã fidei nostræ apud barbaros illos conciliauit, quàm quòd Sacerdotibus deferret honorem eximium, à quibus ea promulgabatur, vt scribit Ioan. Boterus l. 2. de Politia. c. 14. Alterũ, cùm bona personis adhæreant, non sufficit honorare illos in personis propriis, non trahendo quemquam ad tribunal non suum, nec percutiendo, extra casus à iure concessos, nisi præterea immunia & intacta relinquantur illorum

Maximè operantes sacris.

Digitized by Google

immunia & intacta relinquantur illorum bona. Idolorum verè non erant vaſa aurea, argentea, & alia quæ Ethnicis delubris continebantur, eò quòd falſi erant Dij; quia nihilominus veri credebantur, & vaſa illa ſacra, multoties in eorum direptores ſeueriſſimè animaduertit verus Deus; à quo non eſt, cur meliùs aliquid expectent, qui eius bona ſibi vendicant, aut poteſtati ſuæ ſubijciunt. Eius autem peculiari titulo dicuntur eſſe bona Eccleſiæ, ſeu templorum & ſacerdotum. A quibus quia abſtinere noluit Iulianus apoſtata, ſæuo morbo correptus, viſceribus putrefactis, totóque corpore ebullientibus vermibus, & ſceleſtam carnem depaſcentibus, excrementis denique non per ſolitos corporis meatus; ſed per os blaſphemum egredientibus, miſerrimè interijt, ſi verum eſt quod author tripartitæ ſcribit hiſtoriæ lib. 6. cap. 31. & non veriſimilior ſententia Baronij, illum aſſerentis ad Cteſiphontem in bello Perſico haſtâ coſtas transfixum occubuiſſe.

Bona Eccleſia peculiari titulo ſunt Dei.

Iuliani apoſtatæ miſeranda mors.

§. 4. Omnes quidem ab externa religionis iniuria conuenit diligentiſſimè abſtinere; ſed Magiſtratus tantò magis quantò plus Deo debent, qui religione colitur, & poteſt iure ſuo ampliorem ſinceriorem que ab ijs cultum exigere, quos ſibi ſurrogare dignatus eſt in gubernatione mortalium. Dicitur autem iniuria religionem afficere, & cum religione Deum, qui intrinſecùs impius, extrinſecùs dat eius ſpecimen. Deterrima hæc ſpecies

Digitized by Google

est hypocrisis, cui valdè indignatur summus ille inspector cordium, vt cum ait, *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me*: imò extrema denunciat mala his verbis: *væ vobis hypocritæ.* & alio in loco, *Gaudium hypocritæ ad instar puncti. Si ascenderit vsque ad cælum superbia eius & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur.* Interiit miserrimè Absalon. Vndè hoc, nisi quia vota simulauerat, quæ redderet in Hebrò 2. Reg. 15. & Herodes qui se simulabat venturum in Bethlecm, vt adoraret Dominum; Et Iudas, qui osculo præ se ferebat amici speciem, cùm Sacrilegus esset, Christique proditor? Fallitur Reipublicæ administrator, quisquis se putat posse diu subditis fucum facere, apud quos commendare se studet larua pietatis. Nullum violentum perpetuum; huius autem generis est, religionem, quæ procul à corde exulat, fingere; impietatem verò quæ subest, dissimulare. Sicut & perdifficile est, læsis præcordijs occultare prauum corporis habitum prodentem se tandem per singultum, tussim, variolas, &c. Vbi portò ijdem illusiones permoleste ferre soliti, delusos se sentient, fallor si propensam erga ipsum gesturi sunt voluntatem, quem antè credebant personam agere viri boni, Deumque colentis. Nam cùm in omni re odiosa, turpisque est fictio, tum in religione turpissima. Fallor, si eius exemplo, non discant imponere socijs, aliud in corde habentes, aliud in ore: Aut si illum credant syncerè secum

Matth. 25.

Iob. 8.

Hypocritarum etiam plurium.

Digitized by Google

ſecum agere, quem cum Deo nouerint mala fide verſari: Aut ſi non ſibi continuò à Deo timeant percutiente paſtores animo duplices, & propter illos gregem innocentem.

§. 5. Expedit denique, vt ſolers ſit, ac prudens; ne quid circa religionem immutet, aut decernat authoritate propria, niſi de numero ſit Clericorum, itaque exaltatus, vt decernendi habeat poteſtatem. Clericos nollet Laicus immiſcere ſe negotiis, rebuſque ſuæ iuriſdictionis; viciſſim relinquat eis res ſacras, nec attingat. Ne quidem ritus vllos ſacros, vbique receptos eleuare præſumat, aut nouos introducere. Seuerè potius caſtiget inuentores eorum, & introductores iuxta conſtitutiones Concilij 6. Toletani. Cumulatè ſufficiunt res propriæ, ad occupandam eius quantamcumque induſtriam. In quibus adeò nihil ſe poſſe credidit Conſtantinus Magnus, vt in magno Nicæno Concilio 318. Epiſcoporum infra omnes ſederit, nec vnquam præſumpſerit quaſdam eorum controuerſias ſibi licet oblatas iudicare. In cauſa quoque S. Athanaſij eum dixiſſe conſtat: *Ego Epiſcopum veſtrum Athanaſium libenter accepi, & vt virum Dei alloquutus ſum; veſtri autem eſt, non mei iudicij, ea de re cognoſcere.* Valētiniani iunioris verba ſic habent: *Mihi, qui minimus è numero Laicorum ſum, non licet me eiuſmodi negotiis interponere.* Honorij hæc ſunt: *Si quid de cauſa Religionis inter Antiſtites ageretur, Epiſcopale oportuerit eſſe iudicium.* Ecce quomodò loquebantur,

Conſtantini Magni obſeruantia in patres Concilij. S. Athanaſ. Apol. 2. *Item Valentiniani Iunioris.* Ruff. lib. 1. hapt. 2. *Ac Honorij.* Baron. tom. 5. anno 404.

& sapiebant Orientis & Occidentis Imperatores potentissimi, iurium suorum bene periti; quorum vestigijs insistens Carolus VII. Francorum Rex, suæ iurisdictionis negauit esse, definire controuersiam inter Archiepiscopos Bituricensem & Burdigalensem, vter alterum deberet præcedere. At nonne in Codice suo Iustinianus Imperator leges multas condidit de rebus sacris, Ecclesiasticisque personis? Ira quidem, sed quàm infœliciter hunc ei ausum credis successisse? Perdidit Imperium, coactus est Hunnis tributum pendere, in hæresim lapsus est Incorruptibilium, qui scilicet Christi carnem incorruptibilem dicebant & impassibilem, & subitanea extinctus morte. Deindè cùm non sit credibile, ipsum existimasse Imperatoria potestate se posse leges præscribere Ecclesiæ & Sacerdotibus, quandoquidem proprias suas Ecclesiasticis canonibus solitus fuit subijcere, vti liquet ex pluribus eius constitutionibus, dicendum restat cum Consilio Carthag. 5. & Africano (si non arridet prima responsio) eiusmodi leges ab eo fuisse latas consentiente & conniuente Ecclesia in subsidium, tutelam, & executionem Ecclesiasticarum,

Caroli VII. Francorum Regis.

Iustinianus in hæresim lapsus Incorruptibilium.

Nonnulla obseruatione digna circa bonum familiæ publicæ.

CAPVT III.

§. 1.

§. 1. *Domesticis priùs quàm alijs prospiciendum.*
2. *Etiam spirituali domesticorum bono consulendum.*
3. *Quoslibet promiscuè non admittendos ad familiam.*
4. *Quinam pernicioſissimi omnium, maximéque à familia excludendi.*

§. 1. VEmadmodũ agẽtia naturalia, Sol, ignis, & similia fortiùs vires suas exerunt in obiecta viciniora; ita cõuenit sublimiores potestates ad domesticos suos in primis attendere, & Apostolũ audire dicentem: *Qui suorum & maximè domesticorũ curam non habet, fidem negauit* (non verbo, sed opere) *& est infideli deterior*, quia infideles cõplures magnã suorum gessisse constat. Ipsæmet brutæ animantes stupendam gerunt de propriis fœtibus. *Quedam animalia*, ait Quintilianus, *ipso ore in periculis catulos suos transferunt, nouasque illis indulgentia manus commenta est, noxios alioqui morsus huic vni officio mitigant. Nidulorum, si infestantur, crebra mutatio est, nec quicquam vsque eo ferum est, vt non cum progenie sua migret, adeò illis quibus omnium rerum intellectus negatus est, hic tamen affectus relinquitur.* Haber quiuis paterfamiliàs ad domesticos suos respectum peculiarem, vnus quodammodò cum ipsis est, & illatas ijs iniurias sibi putat irrogatas. Sicut ergo ipse sibi priùs, ita domesticis suis attendere antè debet, quàm cæteris. Eidem ascri-

Rei familiaris quanta debet esse cura.

1 Tim. 5.

Quint. Decla. 388.

bi ſolent delicta familiarium, quia præſumitur familia ſub Rectore ſapiente non facilè actura nequiter. Cùm igitur è re præſidentis ſit, audire benè apud ſubditos, vrgere ſeriò debet domus propriæ diſciplinam. Iidem vix ac ne vix quidem ſperaturi ſunt præclarè ab eo adminiſtratum iri munus publicum, ſi ſe præſtiterit circa diſciplinam hanc remiſſum & negligentem. Qua coniectura fretus idem Apoſtolus dicebat 1. Tim. 3. *Si quis domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodò Eccleſiæ Dei diligentiam habebit?* Non valenti parua adminiſtrare, quo iure cura committi poterit præſtantiorum? Imperitus eſt regendi cymbam; quæ ſpes fore vt peritè Myoparonem regat vel Onerariam?

S. Ambroſ. & diſt. 47. c. ſicut hi.

Contra autem: *Tunc poteſt idoneus Reipublicæ Rector futurus probari, ſi prius domum ſuam rectè gubernauerit. Qui enim in minimis fidelis eſt, & in magnis fidelis eſt.*

Familia quid hoc loco.

Familiæ nomen hoc loco accipimus, non pro vno toto genere, ſtirpe, & proſapia; eſto qui de illa ſunt, non ſimul degant, quo ſenſu Luc. 2. dicitur Ioſeph fuiſſe de domo & familia Dauid; ſed complexu eorum, qui ſub vno capite ſimul habitant. Excipient fortè aliqui, ſuas admodum eſſe numeroſas, in quibus proindè ſeruari non poſſit diſciplina. Sed vtrum numeroſiores ſunt, quàm aula Salomonis, cuius cibus per ſingulos dies complectebatur triginta coros ſimilæ, ſexaginta coros farinæ, decem boues pingues, viginti boues paſcuales, centum arietes, excepta venatione ceruorum, caprea-

3 Reg. 4. *Aula Salomonis quanta.*

rum,

Digitized by Google

rum, bubalorum, & auium altilium? Ecce interim tam erat in regendis domesticis suis accuratus, vt eo nomine Reginam Saba in vehementem admirationem rapuerit 3. Reg. 10.

§. 2. Cùm porrò disciplinæ omnis veræ caput, vel etiam summa sit Dei cultus, timor, morumque integritas, sicut dicit Scriptura: *Deum time, & mandata eius obserua*; *hoc est enim omnis homo*, Eccles. 12. dirigi melius non possunt domestici, quàm si hæc omnia iubeantur habere commendatissima, & ante oculos exempla continua videant, quibus incitentur. Quo in genere præcipuam vim habent, quæ dimanãt ab ipsismet præpositis. Quadantenus siquidem Dij sunt in terris degentes, diuinorum autem exemplorum in vtramque partem vim esse maximam non obscurè docet S. Augustinus de falsis loquens: *Omnes cultores talium Deorum, mox vt eos libido perpulerit, feruenti, vt ait Persius, tincta veneno, magis inuentur quid Iupiter fecerit, quàm quid docuerit Plato, vel censuerit Cato.* Non abnuo, Ecclesiasticorum præcipuè Præpositorum esse conscientias & saluti attendere domesticorum, seu Clericorum, seu secularium; sed si non ad Laicos etiam suo modo pertineret, quomodò Dauid Rex vt Prophetæ, ita Principis temporalis personam sustinens, dixisset Psal. 100. *Non habitabit in medio domus mea, qui facit superbiam?* In quo Ethnicos ijdem Laici nostri superabunt, si quoad temporalia duntaxat sint de familiaribus suis solliciti? In nullo certè.

S. Aug. lib. Ciuit. c. 27

Digitized by Google

Apud illos ſiquidem affluunt ſerui complures temporalibus commodis; ſed quia de ſpirituali eorum ſalute nemo curam gerit, miſeri ſunt. Qua autem arte primum detegère, deinde caſtigare depſauatos illorum mores poſſint ac debeant, nihil attinet dicere: facilè piam voluntatem docebit vnctio, nec deerunt, ſi opus ſit, fidi exploratores, qui audita vel obſeruata renuntient.

§. 3. In eiuſmodi familiaribus admittendis, quàm ſit circumſpectio, delectúsque neceſſarius, indè ratiocinari poſſumus, quòd deprauati vt pellem, ita vix vnquam nequitiam deponant, quæ inoleuit per multos iam annos, & tranſijt in affectum cordis, vt pſaltes loquitur. Quare cùm interſit viri eminentis familiam habere florentem virtutibus, & ſibi honorificam, in qua cum ſuis ſecurus viuat, proculque ab ignominia, eos aſſumat oportet, qui probæ indolis ſolidum habent teſtimonium; nec ſperantur futuri boni, ſed iam ſunt, propterea quod fallax nimis eſſe ſolet futuræ illius indolis expectatio, atque promiſſio. Etiam in Aula inueniri tales poterunt, ægrè licet, ſi benè quærantur, minimè obſtante vita aulica vel militari, vt Centurio ille, de quo Act. 10. *Erat vir religioſus, & timens Deum cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi, & orans Deum ſemper.* Ac Nebridius, de quo S. Hieronymus ad Saluinam: *Quicquid de illo Centurione dicitur, hoc nomine communato in Nebridio meo vindico.* Et infrà: *Nihil*

Pſalm. 27.

In famlia quales deligendi.

Nihil nocuit militanti paludamentum, & baltheus, & apparitorum caterua. Fuit idem Pſalmographus circa hoc vigilantiſſimus, vti hæc alia eius verba declarant: *Superbo oculo & inſatiabili corde, cum hoc non edebam. Oculi mei ad fideles terræ vt ſedeant mecum, ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat.* Ac ſi enucleatius diceret: Si ſuſtinere nequeo, vt miniſterium mihi aliquod exhibeant leproſi, vlceroſi, fœculenti, & pœdore horridi; quantò minùs ſuſtinere conuenit grauioribus malis laborantes, blaſphemos, inquam, ebrioſos, aſſentatores, mimos, ſcortatores,&c. Inter domeſticos numero filiorum Pædagogos, ſeu Præceptores, quos parum eſt de malis bonos aſſumere, niſi etiam aſſumantur, quoad fieri poterit, de bonis meliores, de melioribus optimi, inſuperque iure vtentes ſuo defendantur; adeò intereſt, quam inſtitutionem imbecilla ætas à principio hauriat. Excelluit in hoc genere Theodoſius Magnus. Damaſum Pontificem per interpoſitum Gratianum obnixè rogauit, virum vt ad ſe mitteret, quem ſciret valdè Catholicum, probum, eruditum, cui poſſet Arcadium filium ſuum ſexennem, iamque deſignatum Imperij ſucceſſorem, inſtituendum committere. Mox tanto muneri deſtinauit, & Conſtantinopolim miſit Pontifex Arſenium Romanæ Eccleſiæ diaconum, iiſque dotibus inſtructiſſimum, quas flagitabat Imperator. Vix eò peruenit Arſenius, cùm ſtatim pueri animum imbuere cœpit & colere.

Pſal. 100.

Pædagogi inter domeſticos.

Socrat lib. 5. c. 10.

Digitized by Google

sed ita vt stans doceret, ille contrà sedens doceretur. Quod cùm die quodam obseruasset Theodosius, ægrè tulit, & obiurgauit Arsenium, eò quòd ministerium suum non honorificaret; sed deiiceret, minusque quàm par esset, discipulum suum in modestia exerceret. Quo dicto in throno sedere iussit ipsum; depositis autem insignibus regiis, apertóque capite stare Arcadium, audire docentem, & ad interrogata respondere. Quod totum refero, vt nemo non videat, quàm optauerit habere filij eruditorem numeris omnibus absolutum, & vbique accuratissimum. Noui ego præcellentem nobilem, qui expertus suorum præfectos timidiores, quàm vt auderent peccantes cædere, interueniebat cùm cædendi erant; vtque coram cæderentur, præcipiebat, & ex cõposito præceptoribus indignabatur, quoties pro reis intercedebant. Ita fiebat, vt iis non irascerentur castigati, sed amare pergerent vt intercessores beneuolos, & commiserationem prosequerentur, quasi causa sua à paréte obiurgatos, pudore affectos, & necessitate adactos verberandi. Et certè alias nihil procliuius, quàm vt in eiusmodi illustrium filiorum odiũ incurrant Ludimagistri; idque magno suo incommodo expertus est idem Arsenius. Nam cùm postea contigisset, vt absente patre Arcadium verberaret, hic ingratus nimis apud se decreuit eum vita spoliare, quod ille subolfaciens ad Ægypti eremum se contulit. Necesse proinde vt illorum authoritatem sartam tectam

Theodosij egregium factum.

Arcadius quàm ingratus in præceptorẽ.

ctam conſeruent parentes ipſi, exemplo eiuſdem Theodoſij, cùm Arſenio dixit de Arcadio; *Poſthac tu magis pater eius, quàm ego.* Sozom. l.7.c.12.

Quinam à familia excludendi.

§. 4. Dicamus iam, qui maximè omnium videantur à familia excludendi. Vtcumque ſuprà mihi videor illos indicaſſe, nempe hæreticos, *quorum ſermo vt cancer ſerpit*, ſeducitque per dulces benedictiones corda innocentium, Rom.6. His adhuc perniciosiores Athei, ad quorum album pertinere creditur Mimorum pars maxima. Item adulatores, quorum pariter ſermo nocet plurimùm, non quòd ſtatim animo officiat; ſed nequitiæ ſemina in eo relinquit, cùm excuſatur quod turpe eſt, vituperatur quod honeſtum, quia illud blanditur ſenſibus & corruptæ naturæ iſtud aduerſatur. *Adulatio*, ait Q. Curtius, *perpetuum malum Regum eſt, quorum opes ſæpius quàm hoſtis euertit. Quare certa pernicies imminet Principi, qui adulationi potius quàm admonitioni aures præbet.* Magos non præteribo, quorum arte nefanda mirè delectatur, fouetur & creſcit ocioſorum hominum curioſitas, & Diabolico irretiuntur laqueo, quicunque iis ſe affricant. Nec denique Monomachos, de quibus alio loco plura.

Dictamina quædam Prudentiæ circa conſultationes.

CAPVT IV.

§. 1. Pa

§. 1. *Publicas poteſtates opera indigere Conſiliariorum.*
2. *Quales eſſe debeant Conſiliarij.*
3. *Quibus de rebus Conſiliarij ſeipſos rectè admoneant.*
4. *Vtrùm illorum Conſiliis inſiſtere teneantur ſublimes illa Poteſtates.*

Sapientum conſiliis vtendum Principi.

§. 1. IN grauioribus quibuſque rebus, quales præ manibus habent ad publica vocati gubernacula, vtendum conſilio Sapientum, miniméque fidendum iudicio proprio, præceptori peſſimo, edicunt paſſim Sacræ paginæ, vt Prou. 3. *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Et infrà: *Ne ſis ſapiẽs apud temetipſum*, Prou. 23. *Prudentiæ tuæ pone modum.* Et c. 12. *Diſſipantur cogitationes, vbi non eſt conſilium; vbi verò plures Conſiliarij, confirmantur.* Idem tradit Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 3. acceditque ratio, quòd ad diſcernendum vtiliter de eiuſmodi rebus, magnum lumen intellectus ſit neceſſarium, profunda negotij propoſiti conſideratio, meditatio præteritorum, proſpicientia futurorum, perſpicacitas arcanorum & eorum quæ poſſint contingere: Experientia item non vulgaris, animuſque liber à perturbationibus, quæ mentem excæcant in propriis; & tanquam vitra peregrino infecta colore res longè aliter quàm ſunt, repræſentant, & voluntatem in interdicta plerumque præcipitant. Hæc autem omnia vberiùs meliúſque à multis, quàm ab vno conſiderátur; ſicut plura videntur ab oculis, quàm oculo.

Digitized by Google

oculo. Interrogauda proinde diuerſorum iudicia,& lumen quod modicum eſt in ſingulis, augendum alieno & corroborandum. Quod quidem tantò continget certiùs, quantò ſpecialius gratiam Deus promiſit humilibus, Iacob. 4. Humiles autem ſunt, qui ingenio, iudicio, induſtriæ,ac doctrinæ ſuæ non multum tribuentes, non dedignantur ab aliis ſciſcitari quod ſentiunt, vt iis auditis certiùs dirigantur. Qui ſecùs faciunt, nec alieno lumine vllo ſe putant indigere, exæquant ſe Deo, de quo Rom. 11. *Quis conſiliarius eius fuit?* maledicuntur ab eodem Iſa. 5. *væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes,* cúmque in graues calamitates proruerint, vix eſt qui commiſereatur; qui verò rident & dederint, infiniti. Iam ſi priuatos oportet quid alij ſentiant, explorare, multò magis rectores multitudinis, quia vix vnquam cenſeri leuis poteſt error talium. Ad præfecturas aſſumpti, non idcircò habent infuſam de cœlo ſcientiã & lumen omne ſibi neceſſarium, ſicut nec facultatem expediendi ſeu excutioni mandandi per ſe omnia. Eſt ipſis ad manum potentia: ſed quid Horatius?

Vis conſilij expers mole ruit ſua. Horat. l. 3. Ode. 4.

Permouit hæc cogitatio Alexandrum Seuerum, nullam vt ſanciret legem, niſi adhibitis prius & interrogatis Iuriſconſultiſſimis, quos vbi audiuiſſet, emendabat vt opus erat, & corrigebat quod antè ſtatuerat. Cúmque diceret ei mater, atque exprobraret, quòd ea

Alex. Seueri ſedulitas in legibus condendis. Lãprid. in eius vita.

Digitized by Google

ea ratione contemptibilem facere videretur Imperij maiestatem, respondit, sed *diuturniorem atque securiorem.* Habentur denique sanctiora, iustitiæque & rationi congruentiora, quæ consilio geruntur, atque ad ea capescenda amplius incitatur quicũque populus, quàm si ea suspicetur à solo capite descendisse. Hac suspicione fit, vt inuidiam in illud omne deriuent subditi rebus malè cadentibus, discantque illius exemplo sibi sapere, in sensu suo abundare, alienum spernere, in studia ferri contraria; quod nihil aliud est, quàm Reipublicæ moliri perniciem. Hanc ob causam inter alias, noluit Ludouicus XI. Francorum Rex, filium suum Carolum VIII. nauare operam literis, veritus scilicet, ne si aliquid sciret, omnia se scire præsumeret, atque ita propriis subnixus ratiocinationibus, negligeret audire & interrogare sapientes. Non hæc sanè commemoro, quasi expedire sentiam, vt literarum omnium expers sit qui imperat; Scio quid in oppositũ scripserit Plato: *Beatas tunc Respublicas fore, si vel Philosophi essent Imperatores, vel Imperatores Philosophi.* Sed vt ostendam, quanti referre iudicauerit idem Ludouicus, ne qui Reipublicæ tenet clauum, in suum duntaxat iuret de rebus agendis consilium.

Bellef. in Ludou. XI. *Ludouicus XI. cur noluerit vt filius Carolus VIII. addisceret literas.*

§. 2. Eiusmodi negotiorum, quæ consilium desiderant, duo sunt præcipua genera, alia tempus pacis, ciuilemque iustitiam; alia belli administrationem respiciunt. Habet res optimè cùm vtriusque ordinis Consiliarij duabus excellunt

cellunt dotibus; rerum quas tractant peritia & probitate (quia scientia cum authoritate, sed sine probitate gladius est in manu furiosi: vicissim probitas cum authoritate, sed sine scientia, gladius est in manu cæci ac paralytici, nescientis vti eo nec valentis.) Vndè S. Bernardus exponens illud Ioan. 5. *Erat lucerna ardens*, ait: *Tantùm ardere parum est; tantùm lucere, vanum est: lucere & ardere perfectum.* Et Dominus Deus in medio Paradisi arborem scientiæ boni & mali cum arbore vitæ coniunctam esse voluit, vt intelligentiam probitati, qua spiritualiter viuimus, iungendam disceremus. Quod si fortè non inueniantur, qui vtraque dote polleant, non procul à vero sentire videntur; qui bonos putant doctis anteferendos; tum quia per ipsorum ora leuantium in cœlum puras manus, quibus merentur in omnibus viis suis illustrari, mira sæpè Deus loquitur. *Anima viri sancti enunciat aliquando vera, quàm septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum*, tum quia in talibus ob passiones edomitas magnam vim habet lumen naturale, nec facilè aberrat à scopo veritatis. Cùm autem fieri nequeat, vt solidè probus sit, qui vera fide caret, aut lucro nimis inhiat, aut non est forti animo; sed facilè metu percellitur damni proprij, aut amicis displicendi; perculsusque non audet germana mentis suæ sensa depromere: esto se iurauerit depromptorum; rectè fit, vt nemo his laborans vitiis soleat in Consiliariorum numerum cooptari.

Peritia & probitas requiruntur in consiliis capiendis ac dandis.

Eccles. 7.

Probus solidè quis non possit esse.

Non

Non qui vera fide caret, nec eius odio impul-
ſus ſuggerat quæ è re nó ſunt religionis Chri-
ſtianæ, aut iura & exemptiones oppugnet Ec-
cleſiæ ſub ſpecie conſulendi emolumentis pu-
blicis,& ab Apoſtolicę reuerentia ſedis auertat
præſidentes. Non lucri cupidus, quia vbi pe-
cunia cœperit iudicia corrumpere, actum eſt
de ſalute patriæ, deque integritate & arcano
Conſiliorum. *Omnia regna, ciuitates, nationes*
Saluſt. de Rep.ordin. *vſque eo proſperum imperium habuerunt, dum*
apud eos vera conſilia valuere: Vbicumque autem
gratia, timor, voluptas ea corrupere, paulò pòſt
imminutæ opes, deinde ademptum imperium, po-
ſtremò ſeruitus impoſita eſt. Hinc meritò ſu-
ſpecta ſunt conſilia, quæ manifeſtè faciunt
ad priuata authorum ſuorum commoda; qua-
le apud Æſopum fuit conſilium corniculæ
ſuggerentis Aquilæ, vt ad frangendam co-
chleam è ſublimi illam in ſaxa præcipitaret.
Fecit hoc Aquila, ſed vbi fracta eſt teſta,in-
cluſum piſciculum ſurripuit & comedit cor-
nicula, quæ in terra hæſerat. Non denique
qui metu laborat, vel affectu alio vicioſo for-
titudini contrario, quia tali præuentus paſ-
ſione ſeruare non poterit in eo quod ſentit,
conſtantem ſynceritatem, ſed contra mentem
ſæpè loquetur,ne offendat conſulentes,vel ſo-
cios inclinantes in contrarium. Quinam ſint
his malignis qualitatibus vacui vel non,palàm
fit ex muniis quæ geſſerũt,ex communi fama,
vſuque & experimento,ex teſtimonio ſapiẽtũ.
Et quia ſenes præ iunioribus multa experti sũt,

&

Digitized by Google

& ſubactos magis affectus habent, non abs re præferri ſolent quaſi prudentiores. *In antiquis enim eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.* Iob. 12.
Et ſanè ſenatus dictus videtur à ſenibus, quod iis præcipuè conſtet, aut conſtare debeat.
Scripſit alius:

Quid grauis Antēnor, Priamus quid ſuaſerit ipſe,
Conſule, queis ætas longa magiſtra fuit. Ouid. epiſt. 5.

Experientiā tanti fecit Ariſtoteles, vt oculum dixerit eſſe Prudentiæ. Nempè vt à natura ſapiens eſt nemo, tametſi ſagaces & ſolertes exiſtunt multi; ſic nullus à natura prudens, quando is habitus exercitatione comparatur rerúmque vſu: Prudentiæ proindè laus potiſſima in ſenibus conſiſtit, quàm maximè exercitatis, vt non dubitauerit Agamennon, ſi decem haberet Neſtoris ſimiles, quin Troia eſſet breui peritura. Similiter cæteris paribus ſalubriter præferuntur ignobilibus potentes & conſpicui, iuxta illud: *Prouide autem de omni plebe viros potentes & timentes Deum*, &c. Exod. 18.
Ratio eſt: quia hi videntes ſe vnis poſthabitis vulgares illos ad tantum aſſumi officium, facilè indignantur, vix bonis oculis aſpicere poſſunt Reipublicæ Nauarcham, à quo ſe cõtemni interpretantur; illis aliis ſibi prælatis ſupra modum inuident, & quaſcumque poſſunt moleſtias obiecta occaſione creant: vt in Gallia defuncto Ludouico XI. crearunt grauiſſima Oliuerio Le Dain, & Ioanni Doriac viris abiectæ ſortis, quorum maximè cõſilio Rex vtebatur. Illum enim Lutetiæ ad-

Experientia oculus Prudentiæ.

Oliuerio le Dain & Doriac qua arte & ſupplicio affecti.

Digitized by Google

Bellef. in Carolo 8.

paribulum promouerunt; hunc verò virgis cæsum, aure diminutum, lingua perfossum transmiserunt in patriam suam Aluerniam, vbi denuò cæsus est, & aure altera destitutus. Si tamen vir quispiam minimè nobilis adeò excellat virtute, iudicio, solertia rerúmque peritia, vt multis partibus vincat augustiores, iudicet lector num præ illis assumendus sit, cùm tot eius dotes sint,& haberi debeant loco magnæ nobilitatis & nobilis non sit idoneus ad munus Consiliarij vt nobilis, sed vt probus & sapiens.

Præsules nõ admittendi ad belli executionem.

In negotiis ad belli administrationem, seu executionem pertinentibus, adhiberi vix vnquam consueuit Præsulum iudicium,cùm nõ soleant,nec possint cæci iudicare de coloribus, & hæc negotia sint ab ipsorum professione aliena (secus si de ipsa belli) iustitia & similibus ferenda sit sententia.)In aliis autem quibúsque grauioribus non abs re interrogãtur, nisi causa sit capitis; non solùm quia nõ obstat Clericatus, quominus membra sint totius Reipublicæ, & quidẽ altioris ordinis, sed quia in eiusmodi aliis rebus sæpè inuoluuntur ius naturale, diuinum vel Ecclesiasticum, contra quæ nihil est decernendum. Vtrum autem decernatur aliquid necne, certiùs videbunt ipsi quàm Laici, & videndo partes interponent suas, vt eiusmodi decreta non fiant,vel vt facta rescindantur. Ipse Turcarum Imperator regni sui receptis parens legibus, comitia nulla indicere dicitur,nulla secre

secretiora inire consilia, nisi præsente summo Turcicæ superstitionis Antistite, qui attendat, ne indè quippiã emanet in Alcorani præiudicium. His inducti rationibus sapientissimi Franciæ Reges Ordinem crearunt duodecim Optimatum, quos *Pares* appellarunt, qui sibi grauissimis quibusque in rebus essent à consiliis, non omnes statu seculares; sed sex Ecclesiasticos; Ducem & Archiepiscopum Rhemensem, Ducem & Episcopum Landunensem, Ducem & Episcopum Lingonien-sem, Comitem & Episcopum Nouiodunen-sem, Comitem & Episcopum Beluacensem, Comitem & Episcopum Catalaunensem: Et totidem Laicos, Ducem Burgundiæ, Ducem Normandiæ, Ducem Aquitaniæ, Comitem Flandriæ, Comitem Campaniæ, & Comitem Tholosæ. Pares, inquam, dicti sunt, quòd ex vno ordine tot assumerentur, quot ex altero. Apostolica item sedes post translatum Imperium ab Oriente in Occidentem, voluit vt ex septem Germaniæ Principibus à se constitutis, penes quos ius esset eligendi Imperatorem, tres essent Clerici, Archiepiscopus Moguntinus, Archiepiscopus Colonien-sis, & Archiepiscopus Treuirẽsis; reliqui seculares Dux Saxoniæ, Comes Palatinus Rheni, Marchio Brandeburgicus, & Rex Bohemiæ.

Pares Franciæ, qui & ad quid creati.

Ecclesiastici.

Laici.

Cur dicti Pares.

Electores Imperij qui & quot.

§. 3. Intelligunt, non dubito, Consiliarij publici multa esse, de quibus seipsos admonere, vel à suo etiam Domino si opus sit, possunt admoneri. Exemplum, omnes ipsi esse

Digitized by Google

chariſſimos, & in magna apud eundem opinione virtutis atque iudicij (neque enim aliàs ſtatuiſſet ipſorum vti ſententiis in ſui adminiſtratione muneris) videndum proindè expectationi vt ſatisfaciant, quod præſtare aliter nequeunt, quàm ſaniſſima ſuggerendo conſilia. Conſiderandum præterea, quantam nomini ſuo ſint notam inuſturi, quanto expoſituri ſe odio ſubditorum, ſi ſecus faciant, non aliis magis prauũ populi regimen aſcriptum iri. Magnam & religionis plenã debere eſſe Sacramenti vim, quo ſe obſtrinxerunt, nihil ſe acturos contra ſui rationem officij, non ſuppreſſuros veritatem, non vſuros fide mala, non aliud ſe ſpectaturos, quàm totius bonum ciuitatis ac patriæ; perfidos fore ſi ſecus egerint, ac iram quidem Dei potiſſimum incurſuros: ſimul autem non euaſuros populi principiſque indignationem, cuius ſunt oracula, ſi dies aliqua, quod facilè fit, admiſſum dolum detexerit. Nihil eſſe cur perturbentur, ſi non ſemper obſeruetur quod ſuggerunt: Non enim ad id aſtringi ſupremum Magiſtratum in rigore iuris niſi per accidens, vt mox dicetur; nec ſe illis vti vt Magiſtris, ſed vt directoribus & amicis, quorum velit ſciſcitari arbitriũ. Adhæc datã omnibus opinandi libertatem, & dicti ſui rationes depromendi. Satis quippe conſtare, quòd ſicut nihil marito prodeſt, ſi conceperit vxor, virtute carens pariendi cùm tempus inſtat: Sic exiguæ, vel nullius vtilitatis eſſe Principi

Sacramentum præſtãdum à Iudicibus quod.

Summus magiſtratus Conſiliaries quatenus ſibi admittat.

Conſi

Digitized by Google

Consiliario vti egregiè præmeditante quid fieri expediat; si libertate careat, víque dicendi eo tempore, quo consultandum est, & fundendum foras quod mente conceperit. Intelligunt denique ad solidam hanc præmeditationem voluendos quandóque Annales superiorum temporum, de quibus Basilius Imperator ad filium: *Per historias veteres ire ne recusa; ibi enim reperies sine labore, quæ alij cum labore collegerunt, atque illic hauries & bonorũ virtutes, & malorum vitia, vitæ humanæ varias mutationes; & rerum in ea conuersiones, mundi huius instabilitatem, & Imperiorum præcipites casus; & vt verbo complectar, malorum facinorũ pœnas, bonorum præmia; quorum illa fugias, ne in diuine iustitiæ manus incidas; hæc amplectaris, vt præmiis, quæ ea comitantur, potiaris.* Sed neque pœnas possunt obliuisci, quas decernunt iura secreti violatoribus; nempè vt comburantur viui, aut furca suspendantur. Vti respondit Paulus Iurisc. l. si quis aliquid. ff. de pœnis, vtque si vasalli sint, à feudo cadant.

§. 4. Quod paulò antè insinuauimus, nó teneri Magistratum iudicio stare Consiliariorũ suorum, de absoluto ac supremo est accipiendum. Nam si habeat in suo genere superiorẽ, puta in temporalibus, debet præscriptas sibi ab eo leges obseruare, hoc est, in certis rebus agendis suos adhibere & interrogare Cõsiliarios, fortè etiã illorũ sequi iudicium, ita vt aliter actus nó valeat, & peccetur insuper contra obedientiam, siue demum idẽ Magistratus

Sylu. V. Cõsilium n. 2. & 4.

ſatis ſe credant per ſe intelligere quid facto opus ſit,in re qua de agitur ſiue,nó.Quomodo ſubalternati erant Ephoris Reges Lacedæmoniorũ.Si verò ſuperiorem non habet , vti cõſilio non tenetur , quando prudenter ſe non credit indigere:ſicut nec ei adhibito ſe conformare,quando ſimili ſubnixus prudentia,& fide bona rationes ſuas benè perpenſas iudicat contrariis præponderare. Quò pertinent illa Xerxis verba ad primates Aſiæ , quorum ſenſa percontatus fuerat illaturus bellũ Græciæ,*Ne viderer meo tantummodò vſus conſilio,vos contraxi; verum mementote , parendum vobis magis , quàm ſuadendum.* Sin contrà cenſet , imbecilliores eſſe nec ſatis tutas,tenetur in materia præſertim graui adhærere contrariis. Nec tamen idcircò ſubeſſe dicitur ſuis Conſiliariis, cùm ab iis cogi non poſſit, ſed ab iis tantùm dirigi , & oſtenſum naturæ lumen, normamque ſequi. Quinam autem magiſtratus ſint prioris , vel poſterioris generis , nec meum eſt definire,nec hoc loco neceſſarium. Non deſunt etiam Reges & Imperatores,qui in publicis ſaltem Comitiis ad prius ſpectant: Itáque Conſiliariis ſuis obnoxij ſunt,vt quod maior pars ſenſerit, nec mutare poſſint , nec abrogare. Vndè ad eorum nonnullos,cùm eadem Comitia celebrant,vel etiã cum inaugurantur,næc ſententia dirigitur: *Nos qui tantũ valemus ,quantũ vos, & pluſquam vos poſſumus; vos Regem eligimus cum his & illis conditionibus. Inter vos & nos vnus imperat*(ſummum Iuſtitiç impe

Val. Max. l.9.c.5.

Forma Aragonica Regum eligendorum.

Digitized by Google

imperium intelligunt) *pluſquam vos.* Interim prudentiſſimè faciunt ſummi etiam Principes, dum iudicio & rationibus propriis plus æquo non tribuunt; ſæpè enim fallunt nos noſtra, & hoc ipſo quo noſtra ſunt, oſtẽtant ſe quaſi alienis ſaniora, cùm non ſint. Qui conſilio res agit, tunc etiam laudatur à modeſtia, cùm malè cadunt: Et cum benè, ſæpè nihilominus vituperatur à temeritate, ob neglectum alienum conſilium. id quod non obſcurè ſignificauit his verbis Seneca: *Illud ſuperbum promiſſum, nunquam ſapientem facti ſui pœnitere, nec vquam emendare quod fecerit, nec mutare conſilium.* Dimanat ex hac modeſtia cõmodum aliud: relinquitur ipſis Conſiliariis exemplum efficax non indignandi, ſi quando ſententiis propriis videant præferri alias, cùm Princeps ipſe demittat & alienis accommodet ſuam.

Sen. lib. 4. de Benef. cap. 34. & ſeq.

De Eccleſiaſticorum, déque aliorum munerum diſtributione.

CAPVT V.

§. 1. *Circa Officiorum, beneficiorúmque Eccleſiaſticorũ diſtributionem quid iura præſcribant.*

2. *Quòd magna ſimiliter prudentia vti cõueniat in diſtributione munerum temporalium.*

3. *Conſultum ne ſit temporalia officia vendere.*

4. *Vtrùm expediat eadem munera publica conferre in perpetuum.*

Officia & beneficia Ecclesiastica in quo differant.

§. 1. Officia, seu munera Ecclesiastica dicuntur functiones sacræ vel etiã iura & potestates exercendi tales functiones: Beneficia autem sunt iura percipiendi præbendas, siue redditus necessarios alendis ministris, seu præfectis talium munerum. Hîc suppono, in magna quauis rerum mole necessariam distributionem esse munerum, quia vt scribit Plato l. 2. & 3. de Rep. *Nemo ad omnia rite peragenda sufficit, sed singula melius fiunt & facilius, quando singuli singula ab aliis cessantes efficiunt. Qui plura pertractat, in singulis tandem ita deficit, vt in nullo euadat egregius.* Hæc officia, vt dignis tantùm conferantur, seuerè mandat Deus, Matt. 7. *Nolite dare sanctum canibus.* Et Apostolus 1. Tim. 5. *Nemini cito manus imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.* Affine est examen illud serium de doctrina & moribus, quod præmitti ordinationibus iubet sub graui censura Tridẽtina Synodus, sess. 23. Quantus fuerit S. Leo Põtifex sapientissimus minime latere arbitror; is nihilominus cùm orationibus & ieiuniis vacans ad sepulchrum S. Petri, Dei misericordiam, & peccatorum veniam imploraret, hoc responsum à S. Petro accepit: *Deprecatus sum pro te Dominum, remissæque ille tibi peccata, vt hoc solum à te expetendum & postulandum superfit, quibus aduersus Apostolicam legem manum temerè imposueris.* Nempè praua horum dispensatio iniuriosa est Deo, quẽ vsque eò non benè colunt indigni post promotionem, vt innumeris

S. Leoni responsum datum à S. Petro.

Indignorum ordinatio quot mala ingerat.

numeris offendant sacrilegiis. Iniuriosa est Ecclesiæ, dum ei obtruduntur ministri inidonei. Iniuriosa est dignis vel dignioribus, hoc ipso quo postponuntur. Iniuriosa denique promotis ipsis, hoc sensu quod illorũ humeris onus imponitur, cui pares non sunt. Vndè iusto Dei iudicio promotores suos quandóque puniuisse leguntur, vbi euaserunt dignitate superiores. Sic Liuius Salinator Cõsul creatus stipendio priuauit omnes 35. tribus Romanorum, quòd aut priùs ipsum iniustè condemnassent tanquam reum peculatus; aut si reus erat, tantos indigno sibi honores detulissent, Censoris scilicet ac Consulis. Gratis itaque officia hæc conferantur, & beneficia, ne Simoniacus dictum sibi audiat: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Conferantur digno tantum, si talis possit inueniri, hoc est, probo, & mediocri saltem instructo scientia rerum ad munus, quod sortitur, pertinentium, de qua est illud: *Quia scientiam repulisti, repellam & ego te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Conferatur solerti & industrio, si cura sit animarum, ad quam dexteritas eiusmodi tam est necessaria, vt propter illam Barsabæ, licet iustiori præpositus sit S. Matthias: & S. Gregorius quendam sibi oblatũ ab Episcopatu excluserit ea destitutum. Præstat audire loquentem: *Petrus Diaconus, quem à vobis electum asseritis, omninò vt dicitur, simplex est, & nostis quod talis hoc tempore in regiminis arce debet constitui, qui non solum de salute animarum, verum-*

Salinator stipendio Consul fœdus quid exerit. Plin. lib. 2. de viris illust.

Actor. 8.

Hos 4.

Rebuff. in praxi.

S. Gregorius priuat Episcopatu Petrũ Diaconum, & cur. S. Greg. l. 8. epist. 40. ad Neapol.

In Parochis eligendis quanta obseruantia.

etiã de extrinseca subditorũ vtilitate & cautela sciat esse solicitus. Adhæc in Parochis & aliis id genus instituendis meminerit collator, anteponere minùs dignis eos, qui notabiliter, vt dici solet, id est, multò sunt digniores (præterquàm in casibus iure exceptis) ne aliàs peccet mortaliter perfidè cõtrectans bona Domini Dei sui. Vnde Petrus Ioan. 21. in supremum Ecclesiæ pastorem assumitur, quia socios vicit charitate in Christum, quæ vtique faciebat illum cæteris digniorem. In iure Canonico passim hoc ipsum præscribitur. Nam in c. licet 8. q. 1. sic legimus: *In ordinando Sacerdotem requiritur, vt qui præstantior est ex omni populo, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, eligatur.* Et in cap. *Metropolitano*, docemur: *Eum qui ex presbyteris & Diaconis eiusdem Ecclesiæ optimus est, eligendum.* In Concil. Basil. sess. 12. extat pragmatica sanctio in decreto de electione, confirmata à Martino V. vbi Electores iubentur iureiurando promittere Deo se electuros quem nouerint digniorem. In Synodo quoque Trid. sess. 23. c. 1. dicitur Antistes peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ vtiliores iudicarit, præficiẽdos curet. Et cap. 18. *Ex hisque Episcopus eũ eliget, quem cæteris magis idoneũ iudicauerit.* Ad munera ipsa temporalia quæ plus eminent, vocandi sunt digniores, vt infrà dicemus, quantò magis ad Ecclesiastica sine dubio præstantiora? Est porrò dignior cæteris paribus, vt iã indicaui, qui in genere illo peritior. Itẽ qui probior, ac sa-

Pastor Eccles. Petrus curfactus.

pientior,

sapiẽtior, puta qui iudicatur ab administrationis ambitione remotior. Nã reuera qui ambit, hoc ipso parũ se probat iudicioſum, ignorans quantã molẽ ſuſtineãt qui præſunt, ſi ſolidè ſuas obire partes velint; ſin autẽ, concedo nihil eſſe facilius. Sed cõſiderent quid futurũ ſit, ſi nõ obeant. Itẽ qui de gremio eſt eiuſdẽ Eccleſiæ, vel patriæ; vndè talẽ anteferri iubet S. Leo in capite illo *Metropolitano*: & S. Petrus de Iudæ agens ſucceſſore præſentes ſic eſt allocutus: *Oportet ex his viris, qui nobiſcũ ſunt cõgregati in omni tempore, quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Ieſus, incipiẽs à baptiſmo Ioannis vſque in diẽ, qua aſſumptus eſt à nobis, teſtẽ reſurrectionis eius nobiſcũ fieri vnũ ex iſtis.* Et infrà, cũ agitaretur quæſtio de cõmittenda quibuſdam menſarũ cura & pauperũ, eos ſumi voluit de numero præſentiũ: *Conſiderate, fratres, viros ex vobis boni teſtimonij ſeptẽ, plenos Spiritu ſancto & ſapientia, quos conſtituamus ſuper hoc opus.* Nempè non ſolũ permoleſtũ eſt domeſticis, præpoſitos ſibi videre exteros; ſed etiã ſuauius regi ab illis populus ſolet velut ſibi ſimilioribus, iidem exploratius habent ingenium indolemque ſubditorum. Inter caſus iure exceptos ponitur præſentatio digni facta à patrono Eccleſiæ, qui ſcilicet fundauit vel dotauit illam. Nullibi ab eo exigitur, vt præſentet digniorem, licet occurrat; ſed ſufficere iura volunt, ſi dignum offerat; tum quia hoc modo ſi non optimè, benè ſaltem prouidetur Eccleſiæ; tum quia gratiam hanc & prærogatiuam meretur

Actor. 1.

Actor. 6.

Nõ tenetur Patronus digniorem præſentare.

Digitized by Google

meretur illa eius in Ecclesiam beneficentia, vt patet ex titulo de iure patron. Notandum denique, dignos non esse dicendos, qui tales sperantur futuri, quia quod futurum est, nondum est; & morbi præsentes, qui in eximij cuiusque muneris administratione enasci ab exordio solent, hominem postulant actu, reipsáque medendi peritum. Consueuerunt præterea futura eiusmodi esse incertissima. Liberaliter iurant candidati, se strenuè daturos operam, vt intra præfixum temporis spatium necessarias sibi dotes comparent; sed passim peierant, & dediscunt potiùs quæ anteà didicerunt, quàm vt conari velint, quod sibi deest, acquirere, dignitatem assecuti quam prensabant; concludunt in recessu cordis sui, nihil opus esse illius gratia labore se conficere, vt interpretantur, superuacaneo.

Quod de officiis, idem de beneficiis sentiendum, seu de iuribus percipiendi Ecclesiasticos redditus, qui cum non dentur nisi propter officia, vt videlicet honestè sustentari & viuere possint, qui illa exercent, vtique non aliis conferenda sunt, quàm iis, qui sunt ad dicta officia idonei. Collator qui secus facit, non peccat modò, sed tenetur insuper ad damni reparationem quod patitur Ecclesia.

§. 2. Inferioris quidem ordinis sunt munia secularia, non tamen idcircò leue detrimentũ est Reipublicæ, cùm malè distribuuntur. *Est malum*, ait Eccles. cap. 10. *quod vidi sub sole quasi per errorem egrèdiens à facie Principis, positum stultum*

ſtultũ in dignitate ſublimi. Accedit perturbatio & indignatio meliorum inſinuata verbis illis Matth.20. *Hi nouiſſimi vna horæ fecerunt, & pares illos nobis feciſti, qui portauimus pondus diei & æſtus.* Incommodi huius auertendi cauſa, expedit omnino ad eiuſmodi munia non modo dignos aſſumere, ſed etiam digniores, præſertim cum de ſublimioribus agitur. Exigit hoc proportio rerum temporalium ad ſpirituales, exigit amor boni communis, quod ſine dubio magis promouetur, quando præferuntur magis idonei. Fœlicem ac celebrem vocamus ciuitatem, in qua artifices omnes peritiſſimi ſunt, idque curat ſolers Magiſtratus quàm poteſt diligentiſſimè: cur non etiam fœlices Reſpublicas, quibus obtigerunt inſignes adminiſtratores; contra verò infœlices & miſeras, quæ nactæ ſunt ſui muneris imperitos? Eligens Pharao Ioſeph Patriarcham, cui clauum regni ſui committeret, rationem protulit: quòd reperturus non eſſet ſapientiorem, Gen. 41. & Daniel princeps conſtitutus ſuper Prouincias omnes Babylonis, ſurrogauit ſibi ſocios ſuos Sidrach, Miſach, & Abdenago, quos ſciebat omnium aptiſſimos, Dan.2. De Saul electo in Regem teſtificatus eſt Samuel, 2. Reg. 9. *quòd non eſſet melior in Iſrael.* In ferenda porrò ſententia, quinam digni cenſendi ſint, abiicienda eſt inanis quorundam perſuaſio, dignos habendos, qui ex idoneis prodierunt, viris magna virtute, ingenio, rerum tractandarum ſolertia præditis.

Ioſeph Ægypti patriarcha, & cur.

Daniel Babylonis.

Saul.

Cre

Crederé sanè, si semper respondérent filij suis natalibus, pedémque ponerent in suorũ vestigiis. At nego id esse perpetuũ. Salomoni Regũ sapientissimo natus est Roboã, qui fastu suo regnũ amisit decem tribuum, & vix duas retinuit Iudæ & Beniamin cum Leuitica. Imò nec ei Leuitæ adhæsissent, nisi templum Domini fuisset Ieroſolymis in tribu Iuda. Ezechiæ Regis religiosissimi filius fuit Manasses, cuius immania scelera horrebis, & descripta inuenies 4. Reg. 21. Ioram filius Iosaphat Regis item piissimi impiam duxit vxorem, idola coluit, fratres suos omnes internecione deleuit, 2. Paral. 21. & 22. Ex Seuero insigni profectò Imperatore aliàs Ethnico prodiit Antonius Bassianus Caracalla, qui fratrẽ Getã collegam interemit, simúlque cũ eo Papinianum Iurisconsultum, eo quòd nollet barbarũ hoc paricidiũ iustificare ac defendere. Cyrus filiũ post se reliquit Cambysem moribus longè dissimilẽ, & tyrannum sæuissimũ. Artaxerxi filius fuit Ochus tam à parente alius, quàm ab homine vermes, lendes, pediculi. Marco denique Tullio Ciceroni Marcus alius, qui genitoris sui eloquentiã ac sapientiã ne adumbrauit quidem. Quæ cũ ita sint reſtat, vt si bona indoles, virtus, ingeniũ eximios viros extulit ad publica munera, inertia, & vitiũ debeat degeneres eorum filios ab iisdẽ excludere. Amẽtur propter eos filij, sed magis Reſpublica, ad cuius ministeria animi corporisque dotibus idonei fiunt subditi, non rebus aliis: sicut

Roboam regnum amisit decẽ tribuum & cur.

Papinianus cur occisus.

nec

nec frumentum iudicamus optimũ, quod in pulcherrimo agro natũ eſt, ſed quod cómodè nutrit; nec virũ bonũ, & ſtudioſum, aut amicũ beneuolũ, qui genere clarus; ſed qui moribus egregiis fuerit. Vt proindè aſpirãti ad dicta officia lõgè optabilius ſit ex patre prodiiſſe ignobili, ſi ipſe excellat virtutibus; quàm ex illuſtri, ſi nulla in ſe habeat paternarũ ſemina.

Malo pater tibi ſit Therſites, dummodo tu ſis
Æacidæ ſimilis, Vulcaniaque arma capeſſas;
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles.

Iuuenal. Sat. 8.

Turcarum & Sinenſiũ obſeruatio in diſtribuẽdis honoribus.

Inſiſtunt immobiliter regulæ huic Turcarũ Imperatores & Sinenſiũ. Ad genus nõ reſpiciũt in diſtribuendis honoribus & officiis; ſed ad ſolã indolẽ & merita cuiuſque grauiſſimo præmiſſo examine. Ita fit vt in ſuo genere excellãt apud eos, quicũque præſunt, & mirè incẽdantur generoſæ mẽtes ad præclara facinora. Interim ſi per ætatẽ vel occaſionẽ nondum licuit habere exploratũ, quid liberi valeãt virorũ inſigniũ, ſint ne idonei ad munus quo de agitur, an nõ: Fallor ſi in dubio in illorũ fauorẽ nõ ſit præſumendũ, vt præſumpſiſſe videtur Romana ciuitas in fauorẽ filij Ciceronis, de quo Seneca: *Ciceronis filiũ quæ res conſulẽ fecit niſi pater?* Huc etiã refero verba Theodorici Regis apud Caſſiodorũ: *Prudentia noſtra ratio eſt, in tenera ætate merita futura tractare, & ex parentum virtutibus prolis iudicare ſucceſſum. Fertur curſu perenni fontium vena vitalis, & hanc conditionem ſuſtinent cuncta manantia, vt ſapor qui conceſſus eſt origini (niſi per accidentia*

Sen lib. 4. de Benef. c. 8.

Digitized by Google

tia fortè fuerit vitiatus) nequeat ritualis abnegari. Insinuat hanc eandem præsumptionem Horatius, cùm ait:

Horat. l. 4 Carm.

Fortes creantur fortibus, & bonis
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Ex his sequitur, multò melius philosophari eos, quid dignos definiunt quibus obtigerunt dotes muneribus illis præclarè obeundis propriæ & accommodatæ. Nam quod ad alias, tam sunt intempestiuæ, quàm serra egregiè dentata ad scribendum, aut terebrandum. Vndè Pauoni appetenti Rex esse domesticarum auium dixit Pica: *O Rex, tu quidem pulcher, sed quid hæc species ad salutem nostrã? Si Aquila strenuè, vt solet, nos insequatur, quo illam modo abiges? quo nos pacto seruabis?* Iuxta quam definitionem ei, qui res causasque status tractat & considerat, necessaria in primis est prudentia seu peritia rerum agendarum, & dirigendæ Reipublicæ ad finem suum, quã quia in Quinto fratre suo desiderari nõ ignorabat Cicero, dissuadere conatus est, ne ambiret Consulatum: *Nouus Arpinas es*, inquit, *Roma est, consulatum petis.* Multùm pendet hæc peritia à probitate, adeò vt fine illa confestim degeneret in astutiam, & Reipublicæ moliatur exitium. Vnde Iethro describens huius partes officij, ante omnes fecit pietatis mentionem. *Prouide de omni plebe viros potentes & timentes Deum, in quibus sit veritas,*

Exod. 18.

& qui oderint auaritiam. Iuxta eandem Iudex, qui priuatis ius dicit inter se litigantibus, eget in primis scientia iuris, qua *velut auri & argenti cognitor est, vt verum ab adulterato discernat.* Temperatum insuper erga pecunias affectum retineat oportet, ne alias peccet in ius cui profitetur consulere. At belli ducem decet in primis peritia militaris, animique fortitudo, de qua Matharthias: *Iudas Machabæus fortis viribus à iuuẽtute sua sit vobis Princeps militiæ, ipse aget bellum populi.* Tanti eam fecit Aristoteles, vt si de duobus eligendis ad militarem præfecturam vnus sit in ea exercitatissimus, sed parum probus, alter contrà; illum censeat anteponendum (dum inueniri tertius non potest vtraquè dote conspicuus) quæstoris autem oppositam vult esse rationem. *Quapropter,* inquit, *in re militari quidem ad peritiam magis quàm ad probitatem est respiciendum: Pauciores enim sint rei militaris periti, plures probitatis. Contrà verò in custodia & administratione ærarij.*

Aristot. lib. 1. Rethc. 15.

Belli ducem quanam deceant.

1. Mach. 1.

Aristot. lib. 5. Polit. cap. 9.

Præter aptitudinem præficiendorum muneribus publicis, obseruatum video à Legislatoribus & cautum, ne vni eidem grauia multa committerentur. Interdicebat lex quædam Romanorum, teste Liuio lib. 9. dec. 3. ne qui iam vnum obtinuisset, aspiraret ad aliud. In eâdem sententia fuit Aristoteles rationem proferens, quòd melius expediuntur singulæ curæ commissæ singulis. *Debent singuli Magistratus ad singula opera deputari.* Et infrà: *Ad-*

Idem lib 4. cap. 15.

lius singula curantur, quam si in multis cura nostra distrahatur. Hoc ipsum in praxi sequitur Ecclesia. Namque videns beneficia, quibus proposita cura est animarum, magni esse ponderis, & totum vt dici solet, hominem requirere; multúmque videri, si vnus vni satisfaciat, legem tulit, ne absque expressa licentia sedis Apostolicæ eiusmodi duo alicui conferantur, cap. cum singula de præb. in 6. & in Conc. Trid. sess. 7. cap. 2. 3. 4. & 5. & sess. 24. c. 17.

Cura animarum totum hominē requirit.

§. 3. De officiis & beneficiis Ecclesiasticis quòd nefas sit ea vendere & emere, luculentius est, quàm vt illustratione indigeat & demonstratione; nam cùm de numero sint rerum spiritualium, palàm est Simoniacam censendam eiusmodi omnem circa illa pactionem. De secularibus verò maior occurrit dubitandi occasio contraria de causa. Et tamen communi ferè omnium consensione receptum video, ab horum etiam emptione vēditioneq; abstinendum, L. vnica. C. ad legem Iul. de amb. Idem sancitum lego in variis regnis non subiectis Imperio, vt in Gallia à Carolo V. anno 1358. à Carolo VIII. anno 1463. à Ludouico in suis Constit. art. 40. Ita quoque sentiunt præcipui quique Theologi, vt S. Thomas in epist. ad Ducissam Brabantiæ opusc. 21. Caiet. in summa V. Venalitas, Sot. l. 3. de iust. q. 6. a. 4. Azor. p. 2. Inst. moral. l. 8. c. 7 Sylu. V. Dominium q. 4. Panormit. aliique Canonici iuris interpretes in cap. 1. *Ne prælati vices.* Ratio potissima ab incommodis grauissimis deducitur,

Officia etiā ciuilia non vendenda. Bellef. in horum vitis.

Et cur.

ducitur, quæ indè proficiſcitur. Is ſiquidem, cui plus eſt nummorum, obtinere officium ſolet quod ambit, licet indignus ſit; aut ſaltē minus dignus quàm alius opibus inferior. Poſtquàm autem illud eſt conſecutus, per fas nefaſque extorquet vt plurimùm à reis, atque ab aliis quibuſcum agit, quicquid poteſt, vt in arcam reponat cum fœnore extractam, expenſam, numeratam pro illius adeptione pecuniam; ſemper interpretatur ſe nondum repoſuiſſe æquipollentem, exaggerat ſuprà veritatem delicta peccantium, vt apparēs ius habeat mulctandi eos grauius, quàm reipſa deberet, eóque non rarò progreditur, vt in ære puniat puniendos in corpore, de induſtria lites excitat, fouet, prorogat, quò productior ſit optata lucri occaſio; & cùm implicet ſe tot iniquitatibus, lauat cum Pilato manus ſuas, os verò obſtergit inſtar meretricis, aitque, *Non peccaui*; officium hoc emi, neceſſe habeo ex re viuere propriis nūmis acquiſita; gratis dent qui gratis acceperunt. In qua menſura menſum eſt mihi, remetiar aliis. Extorſit à me collator quicquid potuit; atq; ita docuit, quid me facere oporteat. Deniq; nihil eidē collatori debere ſe credit, nullā habet gratiam habiturus maximā, ſi gratis accepiſſet. Quocirca Alexāder Magnus obſtringere ſibi volēs Abdolominū, quē Sidoniis præfecerat, donauit eū gratis hac præfectura, *vt beneficiū*, inquit, *grata memoria proſequatur*.

Quod & quā ta inde incommoda Relp.

Prou. 38.

Q. Curtius libro 4.

His tamen minimè obſtantibus, ſciendum, venditionem, de qua eſt ſermo, non pugnare

Digitized by Google

cum iure naturæ; tum quia incommoda illa non tam ex ea promanant, quàm ex emptorum quorundam nequitia, & occurrere illis non ægrè potest Magistratus authoritas; tum quia hæc officia numerantur inter eius bona & patrimonium, & cùm fructuosa sint per se pretioq; æstimabilia, vendi possunt. Interdum sanè tam grauia occurrunt negotia, præsertim belli tempore, vt sumptus ad ea expedienda necessarij communium tributorum vim superent. Quare sicut consulenda vulgò non est illorum venditio, nec approbanda; sic non omninò damnanda, dummodò non vendantur immodico pretio, quali vehementer accendi solet emptorum cupiditas, nec indignis, seu iis qui non sperantur bene vsuri sic acquisitis, nec concedatur facultas exigendi quidlibet pro illius actibus; sed certum quid, ac definitum, quod transilire sub graui pœna prohibeantur: nec parcatur illis, si abuti deprehendantur: sed erroris conuicti amoueantur, nec sinantur inidoneos sibi surrogare, sed ad summum ea deponere coram Magistratu, supplicando, vt quos nominauerint, in eos transferre velit: nec denique desit necessitas, vel publica vtilitas pretium ex iis colligendi. His addo, non sufficere Officia seu spiritualia seu alia, solis conferre dignis, idque gratis: videndum insuper, ne nimis multiplicentur ob incommoda grauia, quæ indè resultant; dum ex assumptis plerique in otio vitam terunt, materia carent circa quam versentur, inuidere

non

non ceſſant aliis, captant vndique iniquum & turpe lucrum.

An meliùs conferantur ad tempus.

§. 4. Quod ad temporis ſpacium, quicquid ſit de ſpeciebus aliis Reipublicæ, conſultiùs in Monarchia ſolent Magiſtratus & publica officia in perpetuum conferri, quàm ad tempus definitum. Nam, vt taceam quod paſſim vſurpabat Traianus Imperator, promotos ad perpetua, meliùs ea faciliúſq; adminiſtrare, propter diuturnum vſum atque experientiam, & ſemel ſaturos non ita lucris inhiare; nouos autem inexpertos accedere & famelicos, tantóque eſſe in corradendis vndique opibus ardentiores, quantò breuius præfecturæ ſuæ ſpatium vident eſſe: Vt præterea non dicam, graues quaſque mutationes meritò periculoſas videri & moleſtas aſſuetis; ac cum in multis ſæpè diſcrepent ſucceſſor & anteceſſor, ei ſemper inuidiam conflari; qui minus bene ſuo erit functus munere: eſto fortè omnes ingenij neruos intenderit (quod incommodum licet non omninò vitetur, quando ad obitum vſque adeptum retinetur officium, contingit tamen longè infrequentius. Vt item non commemorem grauiſſima negotia, quæ præ manibus ſæpè habet ſub exitum ſuæ prouinciæ anteceſſor, imperfecta relinqui à ſucceſſore; vel quia dedignatur perficere quod ille inchoauit, vel quia nequit habere ſufficientem eorum notitiam, niſi poſt multum temporis, quo interim labente, pereunt illius perficiendi occaſiones, & impedimenta non

pauca ſuccreſcunt. Vt, inquam, iſta ſilenrio premam, negari non poteſt, quin Spiritus ſanctus Chriſtianæ rector Eccleſiæ prouiderit, ne optima ei deeſſet creandorum Eccleſ. miniſtrorum ratio: In Eccleſia autem perpetui ſunt exceptis Præpoſitis quorundam Regularium: ergo & in ſeculari quauis Monarchia præſtat eſſe perpetuos. Tales in Eccleſia eſſe patet; partim quia in veteri, quæ typus erat Euangelicæ, ad obitum vſque prorogabantur, nec alio quàm morte vetabantur ſemper fungi ſacerdotio, vt ſcribit Apoſtolus Hebr. 7. Neque enim Moyſes, Aaron, Eleazar, Phinees, &c. quamdiu vixerunt, amoti ſunt. Libidine & auaritia ſola Romanorum Iudæorum factum eſt, vt ſupremi illi Pontificatus eſſent annui, vel certo alio temporis interuallo circumſcriberentur, vt ſcribit Ioſeph. l. 22. Antiq. ab initio autem non fuit ſic; partim etiam quia B. Petro eiuſdem Chriſtianæ Eccleſiæ Rectori dictum à Chriſto eſt indefinitè, & ſine reſtrictione loci vel temporis: *Paſce oues meas, paſce agnos meos*, reipſa idem ad mortem vſque clauum eius tenuit. De Platone quin ciuilia munera perennia eſſe voluerit, nemo dubitat. Idem de Ariſtotele & Socrate iudicium. Ille enim lib. 6. Polit. c. 2. tradit, quòd temporales habere magiſtratus proprium ſit Rerumpublicarum popularium ſeu imperfectarum. Hic verò in Nicocle ſic loquitur: *Qui Magiſtratus per vices annorum ſubeunt, prius fiunt iterum priuati, quàm Reipublicæ negotia cognoſcant, eorumque*

Præfecti in Eccleſia perpetui, paucis exceptis.

Romanorum Iudæorum Pontificatus annuus.

Ioan 21. *Petri verò perpetuus.*

que ſibi experientiam comparent : Qui verò iiſdem ſemper officiis funguntur, licet ingenij fuerint inferioris, experientia tamen vſque rerum longè cæteris præferendi ſunt. Sed & perennitatem hanc officiorum ciuilium confirmaſſe mihi videtur Iethro ſocer Moyſis verbis illis : *Conſtitue ex eis tribunos, &c. qui iudicent populum omni tempore.* Exod. 18. Perpetua item fuere apud Perſas, Medos, Ægyptios,& Aſſyrios, hodieque ſunt in omnibus fermè Europæ principatibus, in Turcia quoque & regnis Tartarorum, Sinarum,Maurorum,Abyſſinorum,& Iaponum.Quin etiam Reſpublicæ quædam Ariſtocraticæ & Democraticæ vel Duces habent perpetuos,vt Veneta; vel ferè perpetuos , quandoquidem duo treſue in orbem regunt, quamdiu viuunt. Sed & virtus longè melius mercede remuneratur perpetua, quàm remporanea,& additiores ſolent eſſe præſidenti, qui ſe ſciunt toto vitæ curſu ei famulaturos, eius cauſam tuentur acrius, dántque operam,vt diutiſſimè viuat, ne ipſo cadente occidant , & cogantur aliis officium cedere. Non inficior , pauciores ex perpetuis muneribus vtilitatem capere , quàm ex temporaneis : Verùm ſufficit perpetua magis eſſe è re principatus. Præterquàm quod nunquam poteſt tanta eſſe eorum alternatio, vt ad illa priuati omnes etiam idonei perueniant, nec tanta raritas, vt non multi.

Duces perpetui apud Venetos.

At verendum fortè ne ita viribus augeantur, qui adminiſtrant perpetua, vt cùm delinquẽt , renuãt debitas delictis ſuis pœnas ſuſtinere.

nere. In Monarchia hoc nihil, vel parum videtur metuendum: quia prænalet semper Monarchiæ potentia ad debellandos eos, qui renuunt dicto esse audientes, obiiciuntque se illi occasiones sat multæ ad comprehendendum & puniendum nihil tale cogitantes. Idem dicendum, si tumidi fretique potentia, nolint vltrà promotori se suo submittere. Quanquam in hoc euentu nonnunquam expedit dare illis in feudum, cui præsunt, magistratum. Sic quippè multum se debere dominis suis fateri cogentur tanto honoris incremento; alia ex parte, astringentur ei arctissimè feudi legibus, quo priuantur rebelles cum posteris. Hac prudentia vsus est Venceslaus Imperator circa annum 1400. Vidit Ioannem Galeaceum Mediolano præfectum ad tantam peruenisse potentiam, vt metuendum esset, ne omnino iugum excuteret. Quid fecit? adhibito consilio creauit illum Ducem Mediolanensem, eademque dignitate sub ratione feudi illum in perpetuum pro se suisque inuestiuit, idque interposito pretio centum millium coronatorum, vt scribit Dubranius lib. 23. Enimuerò rara est necessitas, quæ cogat ad odiosum hoc remedium confugere.

Ioannes Galeas Mediolani dux qua ratione creatus.

Circa iuris administrationem consideratio vtilis.

CAPVT VI.

§. 1.

§. 1. *Duplex esse forum, Ecclesiasticum & ciuile.*

2. *Fori vnius Iudicem cognoscere non debere de causis propriis alterius.*

3. *A quouis Iudice quid maximè requirat Prudentia.*

4. *Circa iudicialem sententiam, einsque executionem quid obseruandum.*

§. 1. DVPLEX esse forum iudiciale in orbe Christiano, licet à me supponendum potius fuerit, quàm probandum; quia tamen magni momenti res est, & à nonnullis Sectariis ad contradicendum naris ægrè conceditur, omni probatione non supersedebo. De foro Ciuili nulla est controuersia; de Ecclesiastico litigant, nec audire possunt Iudicē proprium esse Clericorum à seculari distinctum & separatum; nempe Episcopum, cuius sit de illorum causis siue ad personas, siue ad propria, seu Ecclesiastica pertineant bona, cognoscere, & ferre sententiam. Sed, vt iam semel admonui, conuincuntur leui negotio, si de personis agitur, verbis Apostoli 1. Tim. 5. agnoscentis in Timotheo Ephesiorum Episcopo iudiciariam potestatē in presbyteros: *Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Neque enim aliorum quàm Iudicum est testes audire, & accusatores. Quòd autem presbyterorum nomine Clericos, & maximè Sacerdotes intelligat, inde fit manifestum quòd Episcopi nec sunt,

Duplex esse forum iudiciale probatur.

nec à Laicis concederentur esse Iudices secularium in rebus tẽporalibus: restat ergo vt Clerici sint, quorum B. Paulus facit eos Iudices. A tempore item immemorabili, & in Conciliis sanctorum Patrum, Sacerdotes appellantur Presbyteri, sicut etiam in iure Canonico, vt c. Presbyteri de clerico ægrotante. *Presbytero, cuius duos digitos cum medietate palmæ à prædone abscissos significasti, Missam non permittimus celebrare.* Nemini certè hactenus in mentem venit, alterius quàm Sacerdotis esse Missam facere. Et cap. *literas* de Baptismo & eius effectu: *Literas tuas recepimus continentes, quòd cùm super excessibus presbyteri Ecclesiæ S. Brigidæ Brixiensis inquireres, confessus est, quòd cum quadam die hostiam & calicem non haberet, in pane fermentato & cypho ligneo Missarum solennia celebrare præsumpsit.* Capite item, *Cleros*, dist. 21. legimus, *Presbyteri Sacerdotes vocantur, quia sacra dant sicut Episcopi, qui licet sint Sacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent.* In ipsa lege veteri comites & assessores proprij summorum Pontificum sine dubio erant Sacerdotes: Vndè & vocantur filij Aaron; tales autem appellat Scriptura presbyteros. *Ioacim summus Pontifex de Ierusalem venit in Bethuliam cum vniuersis Sacerdotibus suis.* Taceo, quàm non decuerit iudicari & corrigi Patres à Filiis, Magistros & Doctores à discipulis, Pastores ab ouibus. Sacerdotes autem Patres sunt spirituales respectu laicorum, 1. Cor. 4. *Ego in Christo per Euangelium vos genui.* Et Gal. 4. *Filioli quos iterum*

Sacerdotes vocati Presbyteri.

Iudith. 15.

Sacerdotes patres respectu laicorũ.

Digitized by Google

rum partierio. Magistri sunt & Doctores, Matth. 28. *Docete omnes gentes.* Et denique pastores, Ioan. 21. *pasce oues meas, pasce agnos meos.* & Pet. 5. *Pascite qui in vobis est gregem.* Taceo, quod si iudicari possent Clerici à Laicis, continuum adirent periculum, ne ab iis iratis ob censuras Ecclesiasticas, quibus meritò ob delicta sua sunt obnoxij, indignissimè tractarentur, cuius periculi metu facilè adigerentur ad obeundum munus suum oscitanter, & timidè, non sine magno detrimento animarum, ad quod auertendum decuit diuinam prouidentiam à Laica potestate Clericos eximere.

Clericos decet subesse magistratibus qua ratione.

Transeo ad ratiocinationem alteram. Clericos subesse oportet quibusdam Iudicibus, à quibus compescantur, & litium suarum decisionem accipiant; sed non subsunt Laicis; ergo quibusdam aliis sui ordinis, qui nempè sint etiam Clerici. Maior propositio confirmatione non indiget, cùm à nemine repudietur. Minorem probo sumpto inductionis exordio à summo Pontifice. Si constitutus non est extra metas iurisdictionis secularis, id fit, quia constitui non potuit nec à Deo, nec ab Ecclesia, nec à Principibus ipsis secularibus: vel si potuit, reipsa tamen non est constiturus. At non potuisse à Deo, nemo præter insanum dixerit. Nonne Deus est, qui diuidit singulis prout vult? Sic certè honorabitur quemcumque voluerit honorare. Non potuisse ab Ecclesia, solus affirmabit, cui naturale ius totius in partes erit inexploratum.

Ecclesia

Ecclesia autem totum quoddam est, & augustissimum quidem respectu omnium fidelium. Nihil denique vetat, quominus eximi potuerit à Laica potestate; esto ei aliquando subiacuisset; quia secularibus Principibus licuit, semperque licebit potestate sua rectè vti; vnus autem è rectis modis vtendi ea, est à iurisdictione sua eximere caput Ecclesiæ in honorem gradus, ad quem à Christo communi omnium Saluatore ac Domino assumptus est. Eccur magis liceat Patrifamilias filium suum manumittere, aut possessori fundum alienare, aut ad libertatem vocare mancipium? Nonnè Clotharius Franciæ Rex à sua exemit iurisdictione totam Iuetoti progeniem, eiusque terras & possessiones in pœnam sceleris, quo se contaminauerat occidendo supplicem illum & innocentem? Omninò, vt fusiùs dicetur §. vlt. capitis seq. Ad hæc si reipsa exemptus non est à dicta iurisdictione authoritate hac triplici; quomodò Christus reipsa præfecit illum toti Ecclesiæ, seu ouibus & agnis suis omnibus, sic eum alloquens in persona Petri primi Romani Pontificis: *Pasce oues meas, pasce agnos meos?* Ioan. 21. Neque enim præfici commodè potuit, si exemptionem illam nacturus non erat, sine qua nullo modo satis prospectū fuisset authoritati eius & muneri; (infirmior siquidem esset Laicis qui est superior, & improbæ vindictæ metu vix auderet in eos seueritate vti necessaria;) siquc iam vsus esset, citò, dataque occasione experiretur illos asperri-

Iuetotum exemptum à regia iurisdictione, à quo & cur.

mos,

mos, nihil ab eis sua fretis potentia impetraret, sed magis rideretur: Absit, vt existimemus tam malè a Christo prospectum summo regimini; & cùm minime sit credendum, absit, vt negemus emanasse ab illo exemptionem, sine qua non satis prospexisset. Quam exemptionem si non agnoscit ratamque habet Ecclesia, quomodo sic loquitur in antiquissimo Romano Concilio sub Syluestro can. 20. *Nemo iudicabit primam sedem. Neque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque à Regibus, neque a populo Iudex iudicabitur.* Nunquam profectò tantum ei detulisset, nisi eo tempore fuisset apud omnes exploratissimum, nihil iuris in summum Antistitem habere humanum Magistratum. Sed neque Reges & Imperatores iurium suorum tenacissimi pedibus eius dedissent osculum; nec cauissent ius in eum dicere, nisi in eam immunitatem & prærogatiuam consensissent, & diuino iure subnixam esse cognouissent: Nisi rursus puduisset eos minùs reuereri eiusmodi primos ac supremos Christianorum Præsules, quàm Censores suos reueriti sunt Ethnici, ex quibus sic eis loquitur Q. Metellus apud T. Liuium Decad. 3. *Non obliti sumus Censores, vos paulò ante ab vniuerso populo Romano moribus nostris præpositos esse, & nos a vobis admoneri, non vos à nobis debere.*

Hîc fortè dicat aliquis, Abiathar quamuis summus Sacerdos Regi Dauid suberat, & à Salomone exauthoratus est, 3. Reg. 2. & in primitiua Ecclesia subiiciebantur Romani Ponti

Abiathar exauthoratus.

Pontifices Romanis Imperatoribus : Quod plus est, Imperatores quidam Christiani elegerunt Pontifices; aut de throno deturbarunt. Fieri tandem potest, vt eiusmodi Pontifices nefanda perpetrent, vel malè vtantur accepta potestate, ideóque subesse debent seculari potestati à qua coerceantur. In promptu est ad ista responsio. Regi Dauid subiectus viuebat Abiathar non vt Regi, sed vt Prophetæ, non secus atque Aaron Moysi tanquam Sacerdoti extraordinario immediatè creato à Deo. Salomon item Propheta erat, nec tam exauthorauit Abiathar potestate propria, quàm executor fuit diuinæ sententiæ, de eius exauthoratione factæ per os Samuelis 1. Reg. 2. vndè in capite illo 2. legimus: *Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset Sacerdos Domini, vt impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo*. Romanis Imperatoribus subiiciebant se primi illi Romani Pontifices, non de iure, seu quasi ad id obligati; sed vltrò sic ordinante Christo, quoúsque in eos Christianos factos suam exercerent potestatem, vtque interim nullam eis præberent sæuiendi ansam & calumniandi. E tam Christianis vnum fuisse vel alterum, qui ausus fuerit ingerere sese in creationem summorum eiusmodi Pontificum, nihil mirum, cùm alia nec parua, nec pauca interdum audeant iuri contraria. Non quid factum sit, sed quid fieri debuerit expendimus. Sed neque legitima est ista collectio, Elegit Titius Papam, & in throno collocauit;

nit ; ergo fuit Papa ſuperior. Eadem profectò ratione confeceris Imperatore ſuperiores eſſe Electores etiam ſeorſim ſumptos, & Epiſcopo Canonicos , & Rege iam electo ſubditos. Peccare tandem poteſt , & malè vti conceſſa ſibi poteſtate: ſed an non etiam Magiſtratus temporales impingere poſſunt ad eundem lapidem ? & tamen quotuſquiſque illorum ſuſtinet ab alio quopiam quoad temporalia iudicari ? Poſtremò poteſt ſummus Pontifex ſubmittere ſe quoad cauſas externas alterius cuiuſdam opinioni,atque iudicio tanquam arbitri ſeu Eccleſiaſtici ſeu Laici , non tamen tanquam Iudicis exercentis in eum verá propriamque iuriſdictioné.

Ex eo porrò quod ille exemptus ſit, non ægrè conficitur eximi ſimul Clericos alios,cum membra ſint Ordinis Clericalis , & conditionem participare debeant ſui capitis. *Turpis eſt pars omnis*, ait S.Aug.*toti ſuo nõ conueniens*;cùm præterea Chriſtus dicendo Matth. 17. *Ergo filij liberi ſunt*,de ſolo Petro non loquatur,& Clerici omnes eo peculiariter fine inſtituãtur,vt in omnibus,quę ad Deum ſpectant,Deique cultũ præſtò ſint ſummo Põtifici,à quo proindè iudicãdi,puniendi,dirigendi, & occupandi ſunt, prout ipſi videbitur,& ſubducẽdi fuerũt Laicę poteſtati;quæ aliàs vt plurimũ,faciléque iuberet eis incõpatibilia, idq; pœnis propoſitis, & nimis deprehenderetur verum quod ſcriptum eſt : *Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire.* Matth. Nam ſimiliter videmus præfectos militum

S.Aug.l.3. Conf.c.8.

Præfecti militares.

constitui peculiares, ac proprios ipsorum Iudices, eò quòd militia specialis professio est à communi vita ciuium valde differens. Clerici autem digniores sunt militibus, L. nemo C. de summa Trin. & peculiares Christi milites, 1. Tim. 1. & 2. Tim. 2. In lege scripta liberos fuisse ab eadem potestate Sacerdotes & Leuitas, ex loquendi modo constat, quo Scriptura vtitur, illos esse Dei inquiens, donari & offerri Deo, separari de medio filiorum Israel, Num. 3. & 8. Asseritur in Concil. Trid. hæc ipsa exemptio, quasi constituta diuina ordinatione, & Ecclesiasticis sanctionibus sess. 22. c. 20. de reform. eodem ferè modo, quo effectus naturales pendent à causis primis & secundis, & ieiuniorum festorúmque præcepta à Deo & Ecclesia. Agnoscit denique hoc Clericale priuilegium, ratúmque habet ius ipsum Ciuile. Nam in C. de Episc. & Cler. l. 7. ita loquitur Constantinus Magnus: *Clerici, qui per iniuriam hæreticorum ad Curiam deuocati sunt, absoluantur, & de cætero ad similitudinem Orientis ad Curias minimè aduocentur; sed immunitate plenissima potiantur.* Idem sancit Gratianus in C. Theodos. L. vlt. de Episc. iud. sed clarissimè omnium Fridericus Ecclesiæ ministros declarat liberos à potestate secularium, tam in criminalibus, quàm in ciuilibus. Authent. *Statuimus*, de Ep. & Cl. Addit Carolus magn° in Cap. l. 6. c. 109. *Clerici nõ sæcularibus Iudicibus sed Episcopali audientia reseruentur: fas enim nõ est, vt diuini muneris ministri tẽporaliũ potestatũ subdãtur arbi-*

Clerici exẽpti à potestate sæculari.

Digitized by Google

Nihil dici clarius pro assertione hac potuit, nihil neruosius. Magnus Princeps, idcóque & Magnus Iudex erat Dux Burgundiæ coætaneus Ludouici XI. adeò tamen in hac parte religiosus, vt ab illo iussus anno 1464. ad se mittere religiosum quendam, qui Brugis publicè dixisse ferebatur Dominum de Rubempré à Rege missum in Belgium, vt interficeret Comitem de Charolois Ducis filium, respondérit, *sibi non licere manus mittere in Clericum*, vt scribit Bellef. in Ludouico XI.

Eorum quoque bona.

Quod ad eorundem Clericorum bona, libera quoque esse ab eadem potestate; nec grauari debere tributis & oneribus, nisi quantum concesserit summus Pontifex, aut postulat lex fundationum apposita ab Imperatoribus, vel fundatoribus aliis secularibus; indè probatur, quòd non possit Laica authoritas aliquid in specie circa hæc bona disponere, nisi obligando Clericos ad legis circa hoc latæ obseruationem, cò quòd bona adhærent personæ, & lex disponens de bonis non potest nisi à persona obseruari. Cùm ergo lex ciuilis in Clericorum personas ius non habeat, vt demonstrauimus; vtique nec habebit circa illorum bona. De bonis loquor Ecclesiasticis, ac pro-

Sed quenã.

priis, quæ continentur nomine beneficiorum, & stipendia sunt mysteriorum sacrorum, quicquid sit de aliis. Item non minus Reipublicæ prosunt Clerici, quàm nobiles; imò longè amplius. Si ergo immunitate à tributis gaudent latifundia, aliaque bona nobilium propter ob-

Digitized by Google

ſequium quod præſtare profitentur patriæ belli tempore;multò vtique magis gaudebunt bona Clericorum. Item videri non poteſt Chriſtus voluiſſe,vt Sacerdotes,quos inſtituit deterioribus eſſent conditionis ſub Chriſtianis magiſtratibus, quàm erant ſub Pharaone Sacerdotes Ethnicorum: hi autem nulla pendebant tributa Pharaoni. Gen. 47.

§. 2. Iam verò cùm ex his duobus foris, vnum diſtinguatur ab altero, & diſtingui debuerit ad vitandam confuſionem, & incommoda quæ diximus, ſatis liquet non debere vnius Iudices falcem ſuam mittere in meſſem alterius. Non Eccleſiaſticos iudicare cauſas ciuiles, aut criminales Laicorum, ſi inter ſe litigent, aut in ius vocentur à Clericis: nec contra Laicos cauſas clericorum; nec fingere, aut prætexere rationes, quibus videantur iure id facere;verbi gratia dicere:non caſtigantur à ſuis;ergo ipſi caſtigabimus:quia nec ipſi ſuſtinerent idem dici, & prætendi à Clericis de Laicis;nec à Iudice regni vnius de regnicolis alterius. Nec allegare,priuilegium ſibi eſſe iudicandi eos,& puniendi; quia ſecundum iura non præſumitur,quod non probatur,idemque eſt iudicium de iis quæ non ſunt, & quæ non apparent. Sanè cùm reuocatum ſit in Bulla cœnæ, vel probari debet ex peculiari conceſſione,vel ex legitima conſuetudine adhuc vigente. Non denique addere, Magiſtratui meo gratum faciam, ſi illos etiam tribunali, ac poteſtati meæ ſubiecero: quia de eo ſentiret malè,

Iudices Eccleſiaſtici & ſeculares.

L.in lege ff. de contrah. empt.

Digitized by Google

lè,quaſi voléte matris ſuæ ſpiritualis iura violare. Petrus de Cogneto aduocatus regius, idemque eloquentia præſtans diſſeruit Pariſiis coram Rege Philippo Valeſio gratificari ei cupiens, & quicquid potuit, in medium attulit, ad ſubruendam immunitatem omnem Clericorum in temporalibus,quaſi fiſco damnoſam. Sed Bertrandus Auguſtodunenſis Epiſcopus poſteà Cardinalis, & fundator Auguſtodunenſis Collegij, eodem iubente Rege in conſeſſu publico tam valdè illius retudit argumenta;vtRex qui aliàs vacillare initio videbatur, concluſerit, nihil à ſe mutari velle circa recepta eouſque, & vſu confirmata iura Eccleſiaſtica: ſed id ipſum flagitare à Prælatis, vt Clericos ſuos corrigant vitiis diffluentes. Ipſe autem Petrus in magna confuſione peregit vitæ reliquum.

Petrus de Cogneto in Clericos acerrimus.

Bertrandi ad eum reſponſio.

Bellef. in Philippo.

Hæc tamen non obſtant, quominùs Clericus, ſi actoris partes ſuſcipiat aduerſus Laicum,poſſit coram ſeculari Iudice contendere, & eiuſmodi Iudex de cauſa cognoſcere : quia iuxta iuris regulam,*actor ſequi tenetur forum rei.* Quin ſecundò poſſit hic idem Iudex Clericum iudicare, vel etiam morte punire in cauſa criminali, ſi ad id poteſtatem ab Apoſtolica ſede acceperit, vt contingere ſolet in Clericorum degradationibus c. degradatio de pœnis in 6. Quin tertiò poſſit à fortiori degradatum mittere in carcerem, & non degradatum ; ſed tamen incorrigibilem ; atque ob id depoſitum excommunicatumque,

Iudex Laicus quibus ex cauſis poſſit clericũ coercere.

Digitized by Google

nec seſe emendantem capere, & digna pœna punire abſque alia traditione, c. *cum non ab homine*, de Iudic. Item de mandato Prælati proprij Clericum, qui exceſſum aliquem commiſerit, & cohiberi aliter non poſſit, capere & detinere, idque vi adhibita quantum in hunc finem fuerit neceſſaria, c. ſi Clericus de Excom. in 6. Item capere & detinere Clericum, qui nequiter aufugeret, animo ſiſtendi eum Prælato ſuo, aut qui fureret nociturus aliis niſi comprehenderetur, aut qui percutiendus eſſet ab hoſtibus ſuis, niſi retraheretur, vt tradit Panorm. in d. cap. *cum non ab homine.*

Principis officium, ius dicere vnicuique.

§. 3. Equidem ad Principem valdè pertinet vnicuique ius adminiſtrare, & munus obire Iudicis, quando commodè poteſt. Neque enim alium magis ob finem voluerunt populi præficere ſibi aliquem; ideoque dicunt 1. Reg. 8. *Conſtitue nobis Regem, vt iudicet nos, ſicut & vniuerſæ habent nationes:* & ſæpè in ſacris paginis iudicare pro regnare ponitur, vel è contra. Vt Iudic. 10. Surrexit Dux in Iſraël Thola, & iudicauit Ieruſalem. Liber ipſe Iudicum indè ſolùm præfert hunc titulum, quòd Principes populi, quorum in eo geſta narrantur, ius dicerent. Et Salomon Rex orat. 3. Reg. 3. *Dabis ergo ſeruo tuo cor docile, vt populum tuum iudicare poſſit, & diſcernere inter bonum & malum.* Tergiuerſans Philippus Macedo, & differens cauſam audire cuiuſdam anus, quòd otium ſibi ad id negaret eſſe, ab irata audiuit, *proindè ne Rex quidem eſſe velis.* Sed quia ſæpenumerò non

non ei vacat intento cauſis publicis ad eiuſmodi priuatorum cauſas attendere, quid à ſubalternis ei Iudicibus requirat Prudentia inſinuandum hîc videtur, ne mancus ſit tractatus & imperfectus.

Ipſorum primò eſt certò noſſe, quouſque ſeſe exporrigat accepta iuriſdictio, hoc eſt, quaſnam perſonas & cauſas iudicare poſſint, quas non poſſint: de quo argumento dixi iam multa ſatis §. 1. & 2. & lib. 1. §. 3. Secundò, non diſcedere à iuris ordine poſtulante inter cætera, ne prius damnetur reus, quàm citetur, l. *cum hi.* ff. de Tranſactionibus, & iuſtum habeat ſpatiũ ad obiecta reſpõdendi, vt ex mutuo allegatorum conflictu quid definiendum ſit, appareat. Supremi Iudicis, ſeu Principis aliam rationem eſſe tradunt Couar. lib. 1. var. reſol. c. 1. n. 7. & Sylu. V. Homicidium 1. q. 2. Poteſt, inquiunt, in neceſſitate & ex cauſa grauiſſima ordinem hunc prætermittere, quando ſcilicet futurum eſt, ne alias puniri reus poſſit, vt puta quia potentiſſimus eſt. Tunc nec citatione opus erit, nec accuſatione, aut conſueta alia iuris formula; ſed poterit ſummus ille Magiſtratus, eum pœnæ ſubijcere, cuius certò ſciet eſſe digniſſimum; quia tenetur ius adminiſtrare, punire malos, atque ab illorum vi tutos ſeruare innocentes meliore modo, quo poteſt. Quando itaque alio vti nequibit, iſto poterit, hæc illi. Nec Ciceronem hoc latuit, nec Vlpianum Iuriſconſultum, ex quibus ille in Orat. pro Milo-

Iudicum ſubalternorũ officia.

Iudex ſupremus non tenetur ſtare ordini iuridico.

Digitized by Google

ne. *Silent leges inter arma, nec se expectari iubent, cùm ei qui expectare velit, antè iniusta pœna subeunda est, quàm iusta repetenda.* Hic verò in l. si quis filio ff. de iniusto rupto. *Nisi fortè latro manifestus sit, vel seditio prærupta factioque cruenta; vel alia iusta causa, quàm mox præses literis excusauerit, moram non recipiat. Non pœnæ festinatione, sed periculi præueniendi causa. Tunc enim punire permittitur, deinde scribere.* Quibus postremis verbis rectè admonet, quod vt Iudex ordinem prætermittens omnem iniustitiæ suspicionem à se amoliatur, vtque populi offensioni, ac scandalo eatur obuiam; videtur, quod non priùs ad pœnam illam occultè de reo sumendam debeat sese accingere, quàm certus sit de perpetrato scelere, & testes in promptu habeat omni exceptione maiores, quos sumpto supplicio adducat in medium, palámque faciat, cur & quomodò coactus fuerit consuetum iuris ordinem prætermittere: alias nec conscientiæ suæ, nec famæ satis consuleret; sed videretur non paucis, pœna affecisse innocentem, quod absit, vt de ipso quispiam suspicetur communi patre & tutore omnium. Nisi fortè crimen esset turpissimum, quod euulgari non expediret, & Princeps sanctè iuraret se reum in eo deprehendisse, tunc sufficere fortè posset magna hęc eius assertio, cuius exemplum affert Ioan. Bodinus in methodo hist. loquens de Henrico II. Francorum Rege cap. 6. Item iudicium, si crimen non modò certum sit, sed etiam manifestum, ita vt celari nulla tergiuersatione possit. Tunc multò mi-

nus requiritur ordo eiuſmodi, eſto Iudex ſit inferior, vt ſcribit S. Ambr. in c. 5. epiſt 1. ad Cor. rationem reddens, cur B. Paulus ad iudicium, & correptionem inceſtuoſi mox proceſſerit: *Cognito opere iſto pellendum illum fuiſſe de coitu fraternitatis Apoſtolus cenſuit; omnes enim crimen eius ſciebant, & non arguebant. Publicè nouercam ſuam vxoris loco habebat, in qua re neque teſtibus opus erat, neque tergiuerſatione aliqua poterat tegi crimen.* Tertiò iudicare ſecundum allegata & probata, l. illicitas §. veritas. ff. de offi. præſid. c. Sacerdos de offic. ordin. D. Th. 2.2. q. 64. Nec refert, quòd fortè culpa vacet, qui condemnatur; ſcriptum autem ſit Exod. 23. *iuſtum & innocentem non occides*, quia qualiſcumque ſit à parte rei, talis eſt in iudicio, & prudenter eſſe præſumitur, qqalis probatur: aliàs poſſet quicumque Iudex pro ſua libidine prætendere reum etiam conuictum eſſe innocentem. Verba autem illa Exodi intelligenda ſunt de eo, qui manifeſtè eſt innocens; qualis certè non poteſt probari nocens, ne veriſimiliter quidé. Nec obſtat, quòd Rex Salomõ innocentẽ paruulũ, de quo altercabantur inter ſe duæ meretrices, interfici iuſſerit, & in partes duas ſecari. Non enim id iuſſit efficaciter, ſed tentare ſtuduit muliercularum animos, vt ſolidam matris verę coniecturam ex mandato illo terribili, elicerer, quod & fecit. Interim ſi ſcientia priuata certò ſciret Iudex reũ eſſe innocentẽ, peculiari ſtudio incũbere deberet in examinanda teſtimonia falſitatis deregendæ

Salomonis iudicium de meretricibus, quomodo intelligendum.

Digitized by Google

gratia, & causam remittere ad superiorem iudicem, si hoc commodè, vtiliter, honestèque fieri posse videatur, ac sententiam differre quantum poterit. Quartò non habere acceptionem; sed tam diuites quam pauperes, tam domesticos quàm extraneos, quando ita ius postulat, condemnare. Leuit. 19. *Non facies quod iniquum est, nec iniustè iudicabis Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis.* Exod. 23. *Pauperis non misereberis in iudicio.* Deut. 1. *Quod iustum est iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus. Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est.* Interim non prohibetur, imò singulariter attendere ad ea debet, quæ faciunt pro pupillis & viduis, quia præsumptio quædam iuris est pro illis, aliàs cur aduersum eos potius lis intentatur, quàm aduersum parentes & maritos nondum vita functos? Quintò iudicare secundùm leges, non ex sensu proprio. *Bonus Iudex nihil ex arbitrio facit, sed iuxta leges & iura pronunciat, statutis iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati. Nihil paratum & meditatum domo defert; sed sicut audit, ita iudicat, & sicut se habet negotij natura, decernit, obsequitur legibus, non aduersatur; examinat merita causæ, non mutat.* Sextò, ad parentum & amicorum iniqua postulata obsurdescere Agidis exemplo Lacedæmoniorum Regis, cuius nobile apophthegma ad gubernatores suos lubet subijcere. *Donec essem apud vos, nullam omnino tenebam iustitiæ scientiam.*

S. Ambr. in Psalm. 118.

Agidis egregium dictū.

Plut. in Apoph. Lacō.

Verum

Verum vbi me patriæ tradidistis & legibus, insuper iustitiam & honesta docuistis, conabor huic magis obtemperare quam vobis. Et quandoquidem hæc est vestra voluntas, vt quæ sunt optima faciam; optima verò sunt, quæ iusta sunt, cùm homini priuato, tum præcipuè principatum gerenti, quæ vultis faciam, quæ dicitis negabo. Septimò, nullo pretio à iudicij æquitate discedere, ne si discedat, constuprator sit iustitiæ, quæ idcò quasi virgo celebratur, quod Iudicem incorruptum esse oporteat. Octauo, seruare virilem constantiam, ne se in affectus deduci patiatur eloquentia patronorum. Nam, vt rectè notat Quintilianus l. 6. Inst. c. 2. *Cum irasci, odisse, misereri cæperint, agi iam rem suam existimant, & sicut amantes de forma iudicare non possunt, quia sensum oculorum premit amor: ita omnem inquirendæ veritatis rationem Iudex amittit occupatus affectibus, æstu fertur, & veluti rapido flumini obsequitur.* Affine est, vt non terreatur multitudine & specie probationum, quia vt scribit idem author: *Non infrequenter etiam optimæ causæ similes sunt malis, & innocens reus multis verisimilibus premitur.* Nonò deponere, & obliuioni tradere priuata odia olim contracta, vt syncere ius dicere possit, & tractare negotia publica. Sic laudantur Aristides & Themistocles, quòd quoties siue Legati, siue Imperatores publicitùs vnà mitterentur, priuatas simultates facilè deprauaturas rectum de rebus iudicium, in finibus agri Athenienſis depônerent, resumpturi, si ita videretur, in reditu. Decimò, suspectas habere

Quintil. l. 12. c. 1.

Aristides & Themistocles in quantum odia deponerent.

Digitized by Google

Fœminarũ accusationes non facilè admittenda.

accusationes fœminarum in materia luxuriæ teste carentium. Rabida est illarum vindicandi se cupiditas, pecuniis velut vecte fortissimo impelluntur ad struendam cuiuis calumniam, citò mentiuntur se vim passas ab his & illis. sic calumniam sustinuit in hoc genere Ioseph ab hera sua prolectatus, stuprúmque recusans, & S. Athanasius, S. Greg. Taumaturgus, S. Brixius, & apud Ethnicos Hypolitus accusatus apud Theseum à Phædra vxore eius, qui Theseus eum discerpi iussit. Vndecimò, abstinere à præcipiti sententia capitis. Sanctus est zelus iustitiæ, sed discretus. Romanis Iudicibus secures & virgas præferebant Lictores, sed vinctas; vt ritu illo significaretur, haud facilè in quenquam expediendas. Non stando, currendo, vel ambulando ius dicit Iudex, sed sedendo; vt intelligat magna cum mentis quiete iudicandum. Idem vices agit Dei, de quo Sap. 12. *Tu autem cum tranquillitate iudicas.* Præcipuè autem cunctatione vtendum, si grauis occurrit cunctandi occasio. Scio præfectum quendam equitum, cuius erat latrones insectari, comprehendisse aliquot in sylua propè Aurelias, & statim iussisse omnes in crucem agi. Tum ex illis vnus sic eum est affatus: Domine, scitote ciuem me esse Aurelianensem, familiæ meæ omnium ferè ditissimæ hæredem, columen domus, & toti ciuitati charissimum, nihil minus profitentem quàm latrocinium, sed heu! cùm antè duas horas inde

Iudex sedẽdo ius dicit.

discessis

diſceſſiſſem villæ cuiuſdam noſtræ contemplandæ gratia, incidi miſer in hos prædones mihi inſidiantes, necemque intentantes, niſi eos ſequerer. Quod quàm inuitus fecerim vos ipſi cogitate. Obſecro itaque ne præcipitetis in me ſententiam, retinete me, Aurelias mittite qui exploret num ita ſit. Si deprehenſus fuero vobis illuſiſſe, nullum recuſo mortis acerbæ genus, tantùm explorate quod dico, & perſuaſum habetote, ſi me priùs occideritis, actum iri vobiſcum poſſimè. Quid ille ad hæc? Contempſit iuſtiſſimas preces ſupplicis, lachrymantis, ſuſpirantis, omni commiſeratione digniſſimi, præcepitque vt ex arbore penderet cum ſociis. Quod vbi reſcitum eſt Aureliis, abominationi fuit omnibus, Rexque ipſe de tam iniqua præcipitatione factus certior, confeſtim remouit eum ab officio. Duodecimò, acquieſcere conſtituto ſibi ſtipendio, nec vlla admittere munera, ſeu ante prolatam ſententiam, ſiquidem *excæcant prudentes, & ſubuertunt corda iuſtorum*; ſeu poſt, quantumcumque gratis offerri videantur ab eo, qui euaſit in cauſa ſuperior; tum quia cum admittuntur facilè, præſumunt homines ad ea collimaſſe Iudicem; tum quia prohibentur admitti, & offerri ſolent velut in remunerationem accepti beneficij; cùm tamen non ſit beneficium, quandoquidem tenebatur Iudex facere quod fecit: *in neceſſitate autem nemo exiſtit liberalis*, l. rem legatam, ff. de adim. leg. Adde, quòd his muneribus præpa

Præcepi & iniquum iudicium.

Nulla Iudici admittẽda munera. Exod. 23.

præparatur Iudex ad fauendum datori in causis aliis. Sanè cùm habeat pro immediato scopo bonum vtriusque partis secundum iustitiã; expedit planè, vt nihil ab illis accipiat, ne inclinet ad fauendum alterutri contra eandem iustitiam, vt docet D. Th. 2.2.q.71.art.4. & in hoc differt ab Aduocato vni addicto parti, à qua proindè potest stipendium accipere, (quod totum intelligo cum Molina, tom. 1. de Iust. disp. 84. sub finem, vbi non est præscripta cõsuetudo, vt Iudicibus liceat præter taxatum stipendium Sportulas accipere, hoc est, oblata sibi à litigantibus munera. Nam si sit, non videntur facilè damnandi admittendo ea, cum fortè permittat id Princeps, quia scit constitutum iis non esse sufficiens salarium.) Ex his sequitur, teneri Iudicem ad restitutionem pecuniæ, quam accepit, vt iustam ferret sententiam; vel vt non ferret iniustam. Nam cùm ex officio teneatur gratis & benè iudicare, turpiter accepit. 14.q.5. c. non sanè. Sylu. V. Iudex 1.n.17. Val. tom. 3. disp. 5. q. 6. p. 5. restituetur autem illi ipsi qui dedit, vt qui coactus dederit, nec sine iniuria obligante ad restitutionem, vt docet Lessius l.2.c.14. dubit. 8. Quod si pecuniam acceperit vt malè iudicaret, tenebitur in foro interno restituere illam, non danti, tum quia nullam ei fecit iniuriam accipiendo, tum quia hunc sceleratum datorem & iustitiæ corruptorem puniri potius iura volunt, quàm ei concedi pecuniæ repetitionem; sed pauperibus. Tenebitur, inquam, restituere;

Iudex tenetur ad restitutionem.

restituere; quia eiusmodi pacta improba ipso iure sunt irrita, ob idque ius nullum verum acquirit Iudex in talem pecuniam. Decimotertio vitæ esse integerrimæ, quia turpe & indignum censent omnes reum ab illo condemnari, qui iisdem vel grauioribus culpis implicatur. Vnde Christus Matth. 7. *Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras? Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo.* Et Ioan. 18. *Qui sine peccato est vestrum, primus in eam lapidem mittat.* Et Rom. 2. *Inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas; in quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas, eadem enim agis quæ iudicas.* Scribit in eandem sententiam de Poëtis vnus:

Integritas vitæ in Iudice.

Quis tulerit Gracchos de seditione querentes,
Quis calum terra non misceat, & mare cœlo,
Si fur displiceat Verri, si homicida Miloni,
Clodius accuset mœchos Catilina Cethegum?

Iuuen. Sat. 1.

Simili argumento vtens S. Basilius in Laicos inuehitur, qui cùm sæpissimè committant cõplura peccata, quæ non nisi rarò fieri vident à religiosis, ad illa sua non attendunt; sed ad ista tantùm, & miseros regulares omni pœna dignos esse clamare non desistunt. Decimoquartò, nimias quasque moras amputare, nec pati abire lites in infinitum. Inter alia procrastinationis detrimenta, facultates exhauriuntur iustè litigantium, refrigescit lapsu dierum tam in Iudice, quàm in Assessoribus & accusatoribus zelus iustitiæ, in inuidia sunt crimina recenti accusatione, & ad vindictam

S. Basilius in Const. cap. 6.

animad

animaduersionemque Iudicum animos solent impellere, languent contrà comperendinata re forensi artificio, frigere incipit ipsorummet accusatorum ira iustissima, exaresçunt lacrymæ senatorum, qui priùs orborum & viduarum calamitate ingemiscere videbantur, tandémque vel non fertur in reos sententia, vel lata non datur executioni, vel multum eius rigori detrahitur. Ab his perniciosis procrastinationibus tam procul aberat Traianus, si Plinio iuniori credimus in Panegyrico, tam in tribunali assiduus, vt labore refici ac recreari videretur. Decimoquintò, reum nullum torquere, nisi præuia semiplena probatione aut infamia, & ne his quidem substantibus immaniter adeò in eum sæuire, vt reddatur inutilis, vel exponatur admodum graui mortis periculo; quandoquidem introducta tortura non est ad puniendum, sed ad veritatem duntaxat moderatè ab inuitis extorquendam. Affine est ad eliciendam confessionem nec mentiri, nec quicquam falsò promittere, puta impunitatem, nec dicere iam esse denunciatos ab iis quibus non sunt. Sinceritate delectatur Iustitia, non dolis & fraudibus. Abstinere item ab illicitis quibusque probationibus, cuiusmodi sunt aquæ calidæ non lædentis iniectam manum, aut frigidæ in quam præcipitatæ veneficæ si non merguntur, tales omnino creduntur esse, vt pote à Dæmone sustentatæ, non autem si mergantur. Nam, vt fusè docet Mart. Delrio lib. 4. disquis. q. 4. sect. 4.

Iustitia sinceritate delectatur.

4. vſque ad libri finem, hæ omnes & eiuſmodi aliæ veri diſquiſitiones contrarię ſunt ſacris canonibus, & meræ Dei tentationes meritò iudicantur, cùm in iis à Deo petantur miracula abſque vlla ſufficienti neceſſitate, & argumenta in oppoſitum nihil omninò cõcludant. Poſtremò, accurare; ne aut conſolatio ſpiritualis, aut ſacramentalis confeſſio deſit afficiendis extremo ſupplicio, niſi vrgeat neceſſitas, nec niſi his prætermiſſis impleri poſſit iuſtitia: tunc ſufficiet aliquod iis tempus concedere ad eliciendam admiſſorum ſcelerum contritionem.

Spiritualis conſolatio non debet deeſſe afficiendis ſupplicio.

§. 4. Circa executionem ſententiæ iudiciariæ, intereſt per omnem modum, ne facilè aut ſuſpẽdatur, aut prorſus impediatur conceſſione vitæ; ſed aduerſus reos capitis procedatur ſecundùm iura, quandiu in oppoſitum nulla interuenit cauſa grauiſſima, qualis, verbi gratia, fuit interceſſio illa totius populi apud Regem Saul pro ſalute Ionathæ, niſi potius comminatio dicenda videatur ſeditioni proxima, quàm ſupplex interceſſio, ſic enim loquutus eſt populus: *Ergone Ionathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? Hoc nefas eſt, viuit Dominus. Si ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cum Deo operatus eſt hodie.* Qualis ſimiliter eſſe poſſet inſolita quædam hominis rei pœnitentia, ſeu dolor admiſſi ſceleris, non tam propter inſtans ſupplicium, quo ſe fatetur digniſſimum, quàm ob delicti turpitudinem, & offenſam Dei, aut Principis.

1. Reg. 14.

Cuius

Cuius tanti doloris argumẽta esse possunt ingentes lachrymæ, sudor sanguineus, &c. Talibus semel ignoscere fortè expediret, essétque Deum imitari, dicentem: *Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat*; & Troianos, quorum verba fuere:

Virg. lib. 2. Aeu. *His lachrymis vitam damus, & miserescimus vltrò.*

Belleſ. in Clothario. *Iuetotus quàm immitè occisus à Clotario.*

Carè constitit Clotario Francorum Regi Clodouei filio in simili causa veniam negasse Iuetoto nobili Gallo, quem reum credebat Læsæ maiestatis, cùm verè esset innocens, tantúmque per calumniam ab eius gratia excidisset: Ex eo verò tempore toto decennio contra Saracenos in Africa fortissimè dimicasset. Quo exacto Romam se contulit, impetratisque ab Apostolica sede commendatitiis literis in Galliam rediit, Regem sibi infensum, & in templo apud Successiones versantem eo die, quo Christus in cruce pendens veniam impertiuit suis crucifixoribus, adiit, supplexque obtulit summi Pontificis literas, obtestatusque est, vt communis illius redemptoris ergo in suæ maiestatis gratiam reciperetur. Nemo non sperabat fore, vt venia donatus recederet; sed fefellit Rex expectationem vniuersorum; educto pugione tempore & loco sacro mox supplicem interemit, qua immanitate incurrit in odium quamplurimorum, ab Apostolica sede percussus anathemate, à quo non est antè liberatus, quàm totam Iuetoti familiam libertate donauit, & declarauit

Belleſ. in Clothario.

& declarauit nullo vnquam tempore obnoxiã fore regiæ poteſtati, niſi fortè exemptionem illam ſuam venderet.

Hæc de ſupremo Iudice, ſeu magiſtratu ſunt accipienda, quia in eum ſolùm cadit poteſtas eripiendi à morte reos damnatos capitis; & cautè quidem, vt dictum eſt, ſubſtante cauſa grauiſſima, quæ ſi deſit, iram Dei accerſet intempeſtiua hæc indulgẽtia dicturi ſine dubio: *Quia dimiſiſti hominem dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.* 1.Reg 21. Quòd ad inferiores, multò magis debent rigori legis inſiſtere, & in executionem incumbere latæ ſententiæ, nihil addendo de ſuo, nec detrahendo, vbi determinatur in iure pœna, nec relinquitur eorum iudicio. Imò etiam cùm relinquitur, & lata eſt, ſerium poſtulat executorem: aliàs inanis erit, & ridebitur totus ille apparatus forenſis ſtrepitus ſiue iudicij, cuius vtilitatem, atque efficaciam ſola oſtendit executio. Digni præ cæteris ſunt, qui hunc rigorem ſentiant, ſuperbi omnes maieſtatis cõtemptores, malefici, ſortilegi, publicæ pacis perturbatores, & denique peccantes ex deſtinata malitia. Superbos non tulit in cœlo Deus; ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos vnà cum Lucifero attollente ſeſe & dicente: *In cælum aſcendam*, &c. Iſae. 14. Minimè item ferendos indicauit, qui ſcriptum reliquit:

Quinam intempeſtiuo iudicio puniendi.

Tu regere imperio populos Romane memento, Virg. lib. 6

Parcere subiectis,& debellare superbos.

Inductis in arenam simiis, ceruis, leporibus & brutis aliis natura infirmis ac meticulosis, non mouebatur canis ille generosus, quem misit Rex Albanus ad Alexandrum; obiectis verò Leone, Elephanto, & superbis aliis ferre non valens illorum fastum, colligebat sese, tantóque impetu in ea insurgebat, vt etiam conficeret. De maleficis scriptum est: *Maleficos non patieris viuere.* Idem dicendum multò magis de sortilegis, qua voce eos hîc intelligo, qui ad sciendum aliquid, diuinandum, efficiendum, vel obtinendum ad Dæmonem se conuertunt, ei se tradunt eiurato Christo, illius vtuntur opera, quæ omnia tam sunt in se grauia, vt vix abominationis huius notam possit effugere, qui eam negligit, cum debet ac potest vindicare. De publicæ pacis perturbatoribus, nota sunt verba Iosue ad Achan, qui sacrilegio suo iram Dei accersiuerat in castra Isral: *Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac.* Sequitur autem: *Lapidauitque eum omnis Israel, & cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt.* Restant, qui peccant instigante potiùs malitia, quàm mentis, aut carnis infirmitate, ob id digni sunt iudicio Dionysij Syracusani, qui iudicem experiantur in omnibus seueriorem. Is cùm audiuisset adolescentes duos inter potandū sibi fuisse turpissimè conuinciatos, vtrúque vocauit ad cœnā, eique pepercit quē deprehendit post compotationē multa garrire alterū autē rarò & cautè bibentem

Exod. 22.

Pacis publicæ perturbatores.

Ios. 7.

Plut. in Apopht. *Dionysius Syracusanus in conuitiatores.*

Digitized by Google

tem iussit occidi quasi consultò maledicum.

Faciam paragrapho huic finem, si dixero, specialiter à zelo iustitiæ laudari Iudicẽ, quando nõ indulget affinibus suis, sed in reos & conuictos grauium scelerum constanter fert sententiã, & pœnam decernit, quam iura exigunt delictique atrocitas, & decretã exequitur. Excelluit multorum iudicio in hoc genere Zaleucus Locrensium Legislator; nam lege lata vt vtróque orbarentur oculo in adulterio deprehensi, filio suo huius conuicto flagitij inferri iussit geminam hanc orbitatem; reclamante autem populo vniuerso pœnam mitigauit, vnicũ ei iussit erui; sed ita vt eius loco ipse vno se suo priuauerit, vt sic integrè legi satisfeciisse videretur. Nihil certè necesse erat vtroque eum destituere, cùm in gratiam populi totius aliquid fuerit de legis rigore remittendũ. Sed neque legi satisfecit, nec rationi. Nõ legi, quia nihil tale postulabat. Non rationi, tũ quia non videtur rationabile pro amico mori, si is reus sit, sceleratus, & damnatus capitis; tum quia amici causa non licet iniuriam inferre Reipublicæ, vt intulisse videtur Zaleucus Rex, ita se deturpando ac mutilando, cùm interfit Reipublicæ Principem habere nullo captum, sed membris omnibus integrum. Potiùs itaque excelluisse dicamus colonum illum, qui sub Artaxerxe Persarum Rege septem nactus filios, diuque expertus minimum natu planè intractabilem, & continuas sibi creantem molestias;

Valer. lib. 5. cap. 6. *Zaleuci zelus fernando legis.*

Coloni seueritas in filium.

tandem ira percitus comprehendit illum, & reuinctis in tergum manibus adduxit ad regē, postulans vt neci traderetur. Tum Rex; *Potesne etiam ferre, vt filius in conspectu tuo vita priuetur? Omninò*, inquit, *quia in horto etiam cùm nascentium lactucarum surculos amaros defringo & amputo; tantùm abest, vt dolorem ex eo mater ipsorum lactuca patiatur, vt magis etiam efflorescat. Sic cùm videro eum qui meam familiam ladit, & vitæ fratrum officit, vitam amittere, habebunt rectè nostra omnia.* Hominem his auditis impensè laudauit Rex, & in Collegiū regiorum Iudicum cooptauit, dicens: *Qui tam iustè & seuerè sententiam de propriis liberis audet pronunciare, ominò etiam in causis alienis egregium se Iudicem præstabit.* Addo, si multos contingat teneri reos eiusdem criminis, in more esse supremo Magistraui considerare, vtrum hi deliquerint vno vel pluribus adhortatoribus, atque in eo casu sat habere ad necē vocare seditionis, vel alterius eiusmodi mali authores, vt Romæ obseruatū testatur his verbis T. Liuius: *Certabatur, vtrùm in authores tantum seditionis 35. animaduerteretur, an plurium supplicio vindicanda magis defectio esset quàm seditio. Vicit sententia lenior, vt vnde orta culpa esset, ibi pœna consisteret, ad multitudinis castigationem satis esse.* Idem confirmat Cicero in orat. pro Cluentio: *Pœna debita multis simul peccantibus, ab aliquibus tantum luitur: & ita veteres Romani statuerunt, vt si à multitudine esset rei militaris flagitium admissum, sortitione quadam in aliquos duntaxat*

Herodotus.

Digitized by Google

duntaxat animadverteretur, vt metus ad omnes, ad paucos pœna perueniret, esſetque inſtar fulminis: fulmina quippè paucorum periculo cadunt, omniũ metu.

De Legislatorum Prudentia in ferendis legibus.

CAPVT VII.

§. 1. *Anteceſſorum Leges non facilè antiquandæ.*
2. *Quæ præcipuè leges ferendæ.*
3. *Qualis quantáque ſoleat eſſe legum obligatio.*
4. *Circa leges pœnales quid rectè obſeruetur.*
5. *Quouſque obſeruari ab authore ſuo leges debent.*
6. *Quantoperè conniteudum vt à ſubditis leges obſeruentur.*
7. *Poſſintne iure extendi leges ad hæredes prænaricantium.*

§. 1. ILEGANTER Plato l. 1. de legib. *Neceſſaria eſt homini cõmunitas, quia non poteſt ſolus viuere. Neceſſaria cõmunitati lex, quia ſine lege periret ob iuris ignorantiam. Neceſſaria legi diuina authoritas, à qua proficiſcatur & commendetur. Ad obtinendam verò hanc authoritatem neceſſaria eſt legiſlatori probitas.* Libro autem 8. de Rep. Peius affirmat eſſe in

Homini neceſſaria cõmunitas, cõmunitati lex &c.

legibus conſtituendis errare, quàm hominem occidere; quia eiuſmodi error multos per multa ſecula interficit animos ſimul & corpora. His præmiſſis de bonarum neceſſitate legum, caput aggredior, in cuius limine, nihil dicere attinet quid ſit lex; nec quòd abuſiuè lex dicatur, quando iuſta non eſt. Non eſſe autem, ſi vel non reſpiciat bonum commune, vel non feratur ab eo, qui habet ferendi poteſtatem, iiſque præeſt quibus ſeruanda proponitur. (Rectè enim Baldus in l. omnes populi ff. de Iuſt. & iure. *Quantum iuriſdictionis quis habet, tantum authoritatis condendi legẽ vel ſtatutũ*) vel onera nõ imponit per proportionem virium ſeu facultatum: vel denique iniuſta proponit & iuri contraria. Supponuntur iſta potius, de quibus latè Sylu. V. lex. q. 4. & alij. Praxim hîc quærimus, materiámque Prudentiæ. Quod circa ædificia, idem ferè circa leges accidere viris potentibus, & legum conditoribus ſolet. Diſplicent illis paſſim exſtructæ ab anteceſſoribus fabricæ, nouas meditantur. Facilis error & Reipublicæ haud multum pernicioſus: At leges bonas priùs cõditas eleuare, vt locus ſit propriis ſurrogatis, res eſt quæ incõmoda poſt ſe relinquit nec pauca nec paua. Non modò bonũ ſupprimitur, quod ex illis manabat, dũ obſeruarentur; ſed mutationi præterea aſſueſcunt ſubditi, nouitatis ſtudium inducitur, & quaſi conuulſa arbor diſponitur ad ruinam Reſpublica, quæ aliàs ſtaret.

Legum mutatio quàm pernicioſa Reip.

Moribus

Digitized by Google

Moribus antiquis ſtat res Romana virisque. Et 2. Machab. 3. legimus tunc beatam fuiſſe ciuitatem Hieruſalem, *cùm adhuc leges optimè cuſtodirentur.* Nihil dico de iniuria, quæ fieri videtur priſco legis authori, & populo eius coætaneo, à quo recepta fuit & approbata. Addere ſufficit, doceri ſubditos, quomodò ſimiliter poſſint ſurrogatam contemnere. Quocirca S. Greg. lib. 12. epiſt. 31. ait: *Iuſtitiæ ac rationis ordo ſuadet, vt qui ſua à ſucceſſoribus deſiderat mandata ſeruari, deceſſoris ſui voluntatem & ſtatuta cuſtodiat.* Et alibi: *Quod verè dicit noſtris temporibus debere ſeruari, quæ à meis quoque prædeceſſoribus tradita, atque cuſtodita ſunt, abſit à me, vt ſtatuta maiorum conſacerdotibus meis in qualibet Eccleſia infringam, quia iniuriam mihi facio, ſi fratrum meorum iura perturbo.* Ac rurſus: *Si ea deſtruerem, quæ anteceſſores noſtri ſtatuerunt, non conſtructor, ſed deſtructor eſſe iure cõprobarer, teſtante veritatis voce, quæ ait; Omne regnum in ſeipſum diuiſum, non ſtabit.* Ludouicus XI. Galliæ Rex initio regni ſui leges ferè omnes Caroli VII. patris ſui ſtuduit abolere, (illum enim oderat, nec poſt ſecundam ab eo defectionem adduci potuit vocatus, vt rediret Lutetiam, & in aula verſaretur) verùm abſtinuit diſſuadentibus Regni proceribus, peſſimíque id exempli eſſe contendentibus. Apud populum quendam Thurios vocant, cautum olim ſcribit Diod. Siculus lib. 12. Biblioth. ne quis in concionem prodiret legis alicuius extinguendæ cauſa, niſi

Lib. 2. epiſt. 32.

Belleſ. in Lud. XI.

Ludouici XI. odium in patrem.

Thuriorum lex & Locrenſium.

gendi proprium. Hoc enim mutari nihil vetat. Vndè cùm olim duo treſue teſtes ad teſtamentum ſufficerent, Deut. 17. nunc plures deſiderantur. Contrà, ſi lege aliqua non adeò neceſſaria abuti populus incipiat, occaſionem indè arripiens faciendi aliquid menti Legiſlatoris valdè contrarium, & eliminari poſſe abuſus non videatur, niſi per legis extinctionem; meritò extinguetur, ſicut contritus eſt ſerpens æneus, quem erigi Deus quidē iuſſerat; ſed quo tempore nondum inſanus populus diuinos ei honores deferebat. Similiter ſi ex lege deprehendatur poſteriùs incommoda ſequi grauia, ſupprimendam docet Ariſt. 2. Polit. 6. Idem iudicium, ſi valdè mutatus ſit rerum ſtatus, cuius intuitu aliquid fuerat inſtitutum. Sic prudentes nautæ mutatis ventis paulò aliter ſua inflectunt nauigia: & medici affectu mutato ægrotantium recedunt à præſcriptis antecedentibus. Eidem tenori non ſemper inſiſtendum, ſed ſpectanda eſſe tempora expertus eſt magno ſuo damno Cicero, qui inflatus proſperis ſucceſſibus cōiurationis Catilinariæ, poſteà ſibi promittens ſimiles, laceſſebat Antonium, quaſi eadem oppreſſurus illum eſſet facilitate, qua Catilinam; cùm interim longè aliter res haberet ſub Antonio, cui proindè non ita inſultandum fuit, ſicut in Philippicis. Cenſuit Themiſtocles cingendas Athenas validis arcibus, quò tutiores eſſent ab hoſtium incurſibus. Poſt aliquot annos veritus Theramenes, ne

Imò & eliminanda.

Cicero ſibi parum prudens.

potentiores quidam indigenæ iis occupatis tyrani fierent, ſui conſilij dixit eſſe, vt omnes ſubruerentur.

§. 2. Sicut prudens Medicus præſcripta ſua non præterito aut futuro, ſed præſenti ægrotantis morbo accommodat: Ita perſpicit Legiſlator ſolers, quid maximè ſuo tempore non fiat, quod deberet fieri, aut contrà; & legem illud præcipientem, iſtud interdicentem, ſi iam lata ſit, ſed quaſi ſepulta neglectáque iaceat, priſtino vigori reſtituit; ſin nondum ſit, authoritate condit propria. Iuuerit exempla aliquot ab ætate noſtra accipere. Conſiderat, ſi Chriſtianus ſit, nihil eſſe debere ſubditis ſuis vero ac ſyncero Dei cultu antiquius, à quo pendet proſperitas etiam temporalis; vndè proficiebat Dauid pietate inſignis, & ſeipſo ſemper euadebat robuſtior: domus autem Saul contraria de cauſa quotidiè decreſcebat, 2. Reg. 3. Videt præterea eiuſmodi cultum interturbatum valdè, & adulteratum per zizania, quæ noſtro ſeculo per ſtolones ſuos ſuperſeminauit inimicus homo Diabolus. Quid itaque melius faciat; quàm ſi legem ferat efficacem, ne quis ſubditorum aliud ſe credere profiteatur, aliterue Deum colat, quàm receptum eſt ſuperioribus ſeculis, & à Catholica prædicatum Eccleſia, quæ columna & firmamentum cum ſit veritatis 1. Tim. 3. doctáque à Spiritu ſancto omnem veritatem Ioan. 14. & 16. errare in definitionibus ſuis

Eccleſia firmamentum veritatis.

fuis nullo modo poteſt? Talem tulit his verbis Iuſtinianus Imperator: *Cunctos populos quos clementiæ noſtræ regit imperium, in tali religione volumus verſari, quam diuum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio adhuc ab ipſo inſinuata declarat, quámque Pontificem Damaſum ſequi claret.* Vt idem faceret, non obſcurè commonefecit Leonem Imperatorem Leo Pontifex iſtis aliis: *incunctanter aduertere, regiam poteſtatem tibi non ſolum ad mundi regimen, ſed maximè ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam, vt auſui nefarios comprimendo, & qua benè ſtatuta ſunt defendas, & veram pacem his qua turbata ſunt, reſtituas.* Maria Henrici 8. Regis ex Catharina vxore filia vix regnare cœpit, cùm virilem veréque regium induens animum, fecit eiuſmodi ſanctionem; vt nempè ſubditi omnes à neoterica religione & fide, ad veterem ſeu orthodoxam ſeſe transferrent. Aggreſſa eſt fortiter, quod ſui erat muneris miſerta ſubditorum, quos ſiccis oculis videre non poterat opinionibus nouis circumuentos ruere in interitum; coercuit pereuntes legis efficacia, abſterrita nó eſt inani metu & rumuſculis, breuíque fauente numine vniuerſos in viam rectam, ſummamque concordiam reuocauit. Cernit ſecundò magnam vbique blaſphemandi licentiam, indigna loquendi de Deo & Sanctis eius, interponendi in iuramentis, cor, caput, ventrem, carnem, & alias Dei partes; ac ſi verè iis conſtaret vt Deus, cùm tamen non conſtet:

C. de ſumma Trin. l. 1.

Leo Papa in epiſt. ad Leonē Imperat.

Maria Henrici 8. filia quemodo expulerit hæreſes è regno.

Similes

Similes autem Christo vt homini conuenientes per summum contemptum, & sine vlla prorsus reuerentia in testes adducere. Si edictis suis reprimat tam effrenem audaciam, ostender se non frustrà portare in capite coronam, in manu sceptrum, supra femur gladium; sed ad vindictam malefactorum. Magnam hîc laudem habet Philippus Valesius Francorum Rex; nam blasphemos in Deum, aut Virginem Mariam & diuos alios, constitutione sua primùm ad torquem, seu numellas versatiles publicè adiudicari voluit, aliquot horarum spatio per mensem. Quod si iteratò in crimen incidissent, statuit, vt retractis ad easdem numellas die nundinarum coram frequenti populo suprema labia candente ferro finderentur, ita vt dentes apparerent; tertia vice abscinderetur labium inferius; quarta vtrumque; quinta autem lingua. Idem posteà sanciuerunt paucis immutatis Carolus VII. Franciscus I. Henricus II. Sanctus autem Ludouicus fronti notam inuri voluit candente lamina, vt scribit Palus Æmil. l. 7. hist.

Philipi Valesy statutum in blasphemos.

Item S. Ludouici.

Audire item potest de diuinis, magis, veneficis, & sortiariis nefanda plurima hoc infœlici seculo post natas hæreses frequentibus numen eiurantibus, Diabolo se prostituentibus: & quicquid ipse iusserit, aduersus Deum, atque in perniciem humani generis exequentibus; cúmque audiat, absit vt indormiat, vt non ferat in quisquilias illas omnes edicta seueriſſima, & gladium distringat publicæ

blicæ poteſtatis verbis illis admonitus: *Maleficos non patieris viuere.* Exod 22.

Monomachiæ, ſeu duellorum graſſantẽ inſaniam, qua nobiles propè innumeri de medio tolluntur, vtiliſſimi futuri Reipublicæ, ſi ſuperuiuerent, ægerrimè ferunt, quicumque ſapiunt, amántque patriam, cuius ſunt membra. Nec abs re profectò, cùm directè aduerſetur ſexto præcepto decalogi, *Non occides*, & & naturæ communis omniũ matris iuribus. Quid enim magis contra naturam, quàm vt in cauſa propria idem actor ſit, Iudex, & executor? vtque id vſurpet in argumentum innocentiæ & cauſæ bonæ, quod æquè commune eſt ſontibus & inſontibus? Monomachus poſthabito iuris ordine & Principe, ac conſtitutis ab eo Iudicibus iniuria ſe affectum prætendit ac iudicat, arbitrum alium non quærit, Iudicis ſibi partes arrogat, aduerſarium non accuſat ſolùm, ſed citat prouocátque ad ſingulare certamen, quaſi iã à ſe damnatum capitis, occiſurus illum ſi poſſit. Viciſſim aduerſarius ſe iure niti profitetur, iudicio ſuo ſtat in cauſa propria, conſentiendo in prouocationem reus ſit peccati prouocantis, & dum æquè primò vbi peruentum eſt ad certaminis locum, impetum facit, æquè rationem habet aggreſſoris. In arenam vtrinque deſcenditur, exeruntur gladij, præmittuntur contumeliæ quæ iram exacuant, ruitur furore ardentiſſimo in mutua vulnera, & victor ſæpè abſcedit, non qui cauſa, ſed qui viribus artéque

Monomachiarum deteſtatio.

artéque præualuit: cadit contra moribundus non qui iniuſtior aut vſura lucis indignior, ſed qui digladiandi imperitior. Audita nece miſcetur domi lamentatio, lachrymantur orbati filij, longa trahit vxor ſuſpiria, familiæ totius cithara in luctum vertitur, vnius membri ſui iacturam Reſpublica patitur, de qua proindè meretur peſſimè qui fecit homicidiũ. Non poteſt hîc non eſſe pernicioſiſſima Legiſlatoris conniuẽtia, tutoris Reipublicæ, patris patriæ, ideóque duriſſimam feret legem in eum maximè qui laceſſiuit, quin etiam in ipſos locorum Præfectos, ſi quos audiat Monomachiam concedere; quandoquidem nec ij, nec ipſius duces exercitus habent concedendi poteſtatem à lege negatam: *Non licet*, ait S. Auguſt. *priuata authoritate alicui hominem occidere vel nocentem, cuius occidendi licentiam lex nulla concedit.* Gladij ius à Principe ſeu alio ſupremo Magiſtratu acceperunt; ſed ea conditione, vt in hoſtes ſolos verteretur; non autem vt priuatis concederetur ſe mutuò iugulaturis: Ita fit vt Monomachiam permittendo reos ſe maieſtatis conſtituant, nempè iniuſſu principis gerentes & promouentes bellum interdictum, delectum habentes militũ, plus ſibi arrogantes, quàm poſſit princeps ipſe concedere, quæ omnia pertinent ad legem Iuliam maieſtatis. At non poteſt interdũ aliter decidi ius controuerſum duorum inter ſe rixantiũ, metuendúmque eſt aliquid duello deterius, ſi interdicatur. Imbecilla eſt vtra-

S. Aug. l. 1. Ciu. c. 17.

que

que excuſatio, quandoquidem ad dubij iuris deciſionem hæc via minimè eſt accómodata, vt demonſtrauimus, eadē in Tridentina Synodo ſub pœna anathematis, hoc eſt, ſeueriſſimè prohibetur: ſique omni excluſa miſericordia punirentur, qui vel duello vel ex improuiſo ſeu per aſſaſſinatum, vt loquuntur, aliquē interficiunt, citò vtrique ſceleri occurreretur, atque ita nihil opus foret ad iſtud auertendū illud concedere. Miſerrima denique experitur eſſe tēpora, in quę incidimus, ob effrenē quorundā licentiā in concinnādis ſpargēdiſque famoſis libellis, & bonis quibúſque viris per eos traducendis. Quia licet vitam nō petant eorū, quos criminantur & lancinant, bono nihilominus nomini multū officiūt, quod à multis vitæ anteponitur, eius verò iactura ingentibus etiam doloribus. Quapropter cū dixiſſet Cicero, *dolorē exiſtimo maximū malorū omnium*, actutū ſubiunxit, *etiamne maius quàm dedecus? Non audeo id quidē dicere, & me pudet de ſententia tam citò eſſe deiectū.* Improbā hanc libidinē in tanta præſertim hominum credulitate profligabit prudens Legiſlator, niſi velit & ipſe tandem configi talium ſcriptorum aculeis nemini parcentium. Etiam in Alcibiadem Principem Athenienſem, poſt perſtrictos priuatos plurimos, auſus eſt mordaciſſimos ſcribere verſus Eupolus, quos ille non ferens quodam die deprehenſum demerſit in mare; dicens: *Tu me in ſcena ſæpè merſiſti Eupole, ego te ſemel.*

C. Trid. S. 15. c. 19.

De famoſis libellis, & de iis qui eos ſeminant.

Philippica 3.

Alcibiades mergit Eupolum.

In

In Ptolomæum quoque Regem ſcurriliter multa exarare non erubuit Sotades Cretenſis, propter quod plumbeo incluſus vaſe in mare quoque actus eſt præceps. Maior fuit Romanorum prudentia, quàm vt tantum malum in Republica ſua ſuſtinerent. Ex ſenatusconſulto libri Labieni, quod famoſi eſſent, combuſti ſunt ipſo etiam viuente. Sancitum prætereà lege 12. tabularum, ne quis maledicum carmen in quenquam ederet ſub pœna capitis.

Sotades demerſus in vaſe plumbeo.

Labieni libri combuſti.

Si mala condiderit in quẽ quis carmina, ius eſt Iudiciumque.

Edixit Carolus V. Imperator, vt libelli author eandem pœnam ſuſtineat, quam meretur libello diffamatus, ſi contenti in eo criminis conuinceretur: Typographus autem in carcérem compingatur, mulctetúrque ademptione officij. Codex Iuſtiniani longè antiquior ſic loquitur: *Si quis famoſum libellum ſiue domi, ſiue in publico, ſiue quocumque loco ignarus reperit, aut corrumpat illum prìuſquam alter inueniat, aut nulli confiteatur inuentum. Quod ſi non fecerit, vel non combuſſerit, vel ſi manifeſtauerit, vt author capitali ſententia damnetur.* Annaliſtarum alia eſt ratio, quãdiu nõ produnt peccata occulta défunctorũ aut ſuperſtitũ; ſed notoria tantùm, & probata in iudicio, qualia ſcribi poſſe cõſtat ex l. *ſi ita vulneratus* ff. ad l. Aquil. vt habeatur hiſtoria ſuperiorum temporũ, & metuãt vniuerſi peruersè agere præſentiẽtes ſe ſcripto ſimiliter diffamatũ iri apud poſteros.

Carolí V. edictum in libellatores.

C. de fam. lib. l. vni.

Iudex

Digitized by Google

Iudex certè reum condemnans priuat illum fama ſua; indeque fit, vt illum hora & loco publico plecti iubeat, vt infamiam inter pœnas alias ſuſtineat. Non ergo ei iam damnato fit iniuria, dum narratur crimen, vel ſcribitur propter quod eſt punitus. Alia item eorum eſt ratio, qui in Scotia & Mediolani ſchedas accuſatorias mittere dicuntur per foramen in vrnam expoſitam in templis præcipuis, cuius clauis eſt penes Magiſtratum. Hæ quippè ſchedæ nihili fiunt: niſi in iis exprimantur locus, tempus, complices, & teſtes criminis. Cùm autem exprimuntur, non poteſt charta propriè dici libellus famoſus; ſed denunciatorius, occaſionem duntaxat præbens Iudicibus inquirendi, & vtiliter detegendi mala quamplurima. Iam ſi interdicendi ſeuerè ſunt & abolendi libelli famoſi, cur non etiam impudici eò nocentiores, quò pronior eſt humana fragilitas ad peccatum, cui patrocinantur, quàm ad alia? Quomodò pœnas acerbas non luunt authores ipſi viris principibus, quibus non verentur talia ignominioſa ſcripta dedicare? An non præterea multò magis expungẽdi ſunt libri, qui errores continent contra religionem fidemque Catholicam? Vtique ſanè, quia illi priuatis duntaxat damnum afferunt obſcurando nomen bonum quo antè clarebant: hi verò fidem oppugnãdo, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, toti Reipublicæ pernicioſi ſunt, & inter ciues ferunt capitales diſcordias. *Qui talia ſcripta habere & legere ſuſtinuerit,*

Scheda miſſa in vrnã in Scotia & Mediolani ad detegenda crimina.

C. de ſumma Trin. l. 3.

Arij libri combusti in Concilio Nicæno.

ſtinuerit, ait lex, *vltimum ſupplicium ſubeant.* Arij libros cõbuſtos in Nicæno Concil. teſtantur Soc. l. 1. c. 9. Sozom. l. 1. c. 21. Et cũ aliquãdo Numæ Pompilij ſepulchro reperti fuiſſent libri receptæ religioni contrarij, edicto ſenatus mandatum legimus Q. Petilio prætori, omnes vt flammis aboleret. Malum eſt falſa dogmata ore proferre; peius adhuc ſcribere, cùm ſcriptura permaneat, ſitque ex hoc capite ſcripto ſeu locutione nocentior. Adde, quòd nominis ſui rationem non ſatis habere videatur, qui lege non cauet, cùm poteſt, hoſce libros contagioſos euulgari. Verba apponam Innocentij Papæ in Epiſtolis. *Non caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare*, terribiliora adhuc ſunt Apoſtolica. *Qui talia agunt, digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt ea, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Quem locum gloſſa exponens ait: *Conſentire eſt tacere, cùm poſſis arguere.* Hoc denique circa leges ferendas obſeruandum, vt non nimis multiplicentur. Deus certè ad decem duntaxat adſtrinxit populum ſuum in lege veteri comprehenſas decalogo, de moralibus loquor, iiſque capitalibus; non de cæremonialibus: & ſapienter monet quidam:

Rom. 1.

Horat. in Arte.

Quicquid præcipies eſto breuis, vt citò dicta
Percipiant animi dociles, teneamque fideles.

Lex Ciuilis obligare poteſt & ad pœnam & ad culpam.

§. 3. Poſſe legitimum quemque legiſlatorem legibus ſuis obligare ſubditos non ad pœnam ſolùm, ſed ad culpam; ita vt infringentes eas in conſcientia & coram Deo rei fiant, tradit

tradit Apoſtolus Rom. 13. ſcribens humanarum contemptores legum repugnare Deo, & ſibiipſis damnationem acquirere, additque: *Ideo neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.* Parentibus ipſis factam à Deo poteſtatem præcipiendi filiis ſub reatu culpæ, quod rectum putant, ex quarto Decalogi præcepto omnes credo intelligere. Filiam item familiàs ream teneri voti à patre confirmati, & culpam contrahere, niſi ei ſatisfaciat, teſtatur Deus Numer. 30. Iam ſi priuatis tantum ius conceſſum eſt in domeſticos ſuos & familiares, multò certè magis Legiſlatoribus, ſeu Eccleſiaſticis ſeu ciuilibus in ſubditos; idcircò ligare edictis ſuis ſuorum conſcientias poſſunt. *Vno ſiquidem dato id conceſſum videtur, ſine quo prius illud eſſet inutile.* Sæpè autem inutilis eſſet præceptio, ſi facultas deeſſet obligandi ad culpam, eò quod pœnam plerique non metuunt, & ſe armorum potentia vel amicorum effugere poſſe credunt; culpam autem exhorrent, quia etiam in Dei tribunali per illam reos ſe eſſe conſiderant. Tandem pœna, ſeu reatus pœnæ propriè dictæ neceſſariò culpam ſupponit velut correlatiuam, ſicut & effectus cauſam. Vndè cum dixiſſet Chriſtus: *Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo*; protinus ſubiunxit, *ſin autem benè, quid me cædis?* Ac ſi diceret, cędi non debet, qui in culpam hac pœna dignam non incidit. Abundant ſacri codices eiuſmodi ſententiis, quibus docetur à pœna ſupponi culpã,

L. 2. ff. de iure omn. gent. L. ad legat. ff. de procurat.

nec in inculpatum pœnam decernendam, vt Exod. 23. *Innocentem & iustum non occides*, (nisi fortè is vltrò obsidem se constituerit sontis non satisfacientis; tunc subit eius vicem & secundùm leges puniri potest. Nam vt dicitur in cap. ex scripto de iureiur. Obsides sic traduntur etiam nunc, vt si dator obsidis à fide recedat, possit recipiens sæuire in corpus & vitam eius, qui datus est obses) & 1. Reg. 20. *Quid feci? quæ est iniquitas mea? & quod peccatum meum in patrem tuum, qui quærit animam meam.* Cùm ergo legislator quilibet obligare ad pœnam possit propriè sumptam, reipsaque obliget quando contrarium non exprimit, eò quòd pœnæ nomen absolute positum pro ista supponit, sicut nomen hominis pro viuo & vero, fit vt obligare consequenter ad culpam valeat. Id si non facit, & se nolle declaret, pœnæ vocem impropriè accipit pro pœnalitate, qualem infligi posse à Legislatore ei, qui culpa vacat, indè probatur, quod qui obligare ad plus potuit, ad culpam, inquam, & pœnam, multò magis ad minus potest: hoc est, ad pœnam solam, vt feudi Dominus imponere Vasallo suo onus aliquod reale, qui potuit personale.

Scire quis optabit, vtrùm ad culpam obligare semper expediat, & quid hac in parte consilij. Quod ad Dei & naturæ leges nulla est difficultas. Dignum & iustum est, vtrique vt exactè mos geratur: negare seipsũ Deus non potest, zelotes est, iure suo petit ei vt pareamus;

Deus seipsum negare non potest

Digitized by Google

mus;ſecus rei ſimus delicti coram ipſo,pœnæque obnoxij propter contéptum& inobedientiam. Idem de communibus Eccleſiæ præceptis ſentiendum. Grauia ſunt, de rebus dico grauibus, cúmque in more non habeat filios ſuos ad parendum inſtigare exterioribus pœnis propoſitis, neceſſe ei fuit ad culpã & cenſuras recurrere.Quod ad particulares eiuſdem Prælatos,ſiue Epiſcopi ſint, ſiue Præpoſiti Regulariũ,abundat in ſenſu ſuo quilibet. Iudicantes nonnulli ad perfectionem Spiritualiũ acquirendam in ſtatutorum quæ condunt obſeruatione multum eſſe poſitum, ſubditos ad culpam obligare intendunt;ac mortalem quidem in materia graui,vt ſic attendant ſibi, inque obſeruationem illam impenſius incumbant. Alij nolentes conſulere ſolùm perfectioni ſuorum, ſed conſcientiæ; ita cupiunt, ſtudentque diligenter fieri ab illis, quæ præſcribit regula, vt nolint eam ſub onere culpæ ſaltem lethalis obtrudere;quæ proindè regula ad culpã nõ obligat,quia *actus agentiũ in moralibus vltra intentionem non operantur*;nec propriè præceptum eſt, ſed conſilium:aut ſi eſt,ad id duntaxat adſtringit non obtemperantes,vt certam pœnam ob præuaricationem admittant, peccaturi ſi ſubire detrectent,vtque non effugiãt culpam grauem, ſi ex contemptu legis vel legislatoris fiat, vt non obediant. Quod ad ſeculares ratiùs de culpa condendo leges cogitant, ſiue quia conſcientiæ ſubditorum curam propriè non ſuſcipiunt, ſed corporis & rerum

temporalium; siue quia in promptu habent media alia, quibus permouere eos ad obseruationem legis non ægrè possunt; pœnas videlicet corporis & exteriores, quas valdè reformidant. Possunt tamen, si volunt, etiam ad culpam obligare; vt liquet ex c. 13. ad Rom. quin etiam expedit aliquandò, ne id facere prætermittant.

Iudices seculares possunt ad culpã obligare.

§. 4. Licèt imponendæ sint pœnæ per proportionem delictorum, sicut dicit Scriptura, *pro ratione delicti erit & plagarum modus*; nec imitari conueniat Draconẽ Athenienſiũ Legislatorem, iubentem capite plecti eum, qui olus furripuisset: propter quam non ferendam seueritatem oppressus à populo est petasis ingestis & tunicis; non tamen semper in rebus eiusdem ordinis. Exemplum: excæcauit Titius Semproniũ vnoculũ, ita vt vtroque orbatus oculo nihil iam videat. Nõ iustè punietur Titius; si oculus ei vterque eruatur, quia nimis puniretur: nec itẽ, si vnicus; quia nõ satis; quãdoquidem oculus vnus habentis duos minus valet, quàm vnicus ille vnoculi (quæ causa est cur hic huic erui non soleat, si vno priuauit duos habentem.) Iusta itaque pœna erit, si vno priuetur Titius, vbi hoc lex talionis & personæ conditio patitur: & præterea tantum in ære luat, quantum requiritur, vt videatur tota pœna illato damno æquiparari. Sed neq; consueuit prudens Legislator promiscuè & pro arbitrio quaslibet criminibus pœnas proponere, sed rationi iurisque consentaneas. Nã

Deut. 25.

Rei admodũ dubia exẽplum.

vel

vel dãnum afferunt perſonæ, vel rebus, vel famæ innocẽtis. Si primũ, in corpore vt plurimũ authores puniũtur, aut ſi excuſantur ob ſeniũ vel imbecillitatẽ, in ære. Si ſecũdũ, in ære luũt vt tẽporale damnũ reparetur, vel vtcunq; in corpore, ſi in ære nequeunt propter rerũ penuriã, l. fin. ff. de in ius vocando. Si tertiũ, jubẽtur maledicta & calumnias reuocare, ac corrigere, dicendo ſe imprudẽter vel falsò loquutos; aliàs ablata fama non ſufficienter reſtitueretur, ſi v. g. correctionis huius loco pecunias, læſis numeratẽr, cum pecunia nec ſit fama bona, nec paris ordinis, ſed inferioris. Prou. 22, *melius eſt nomen bonum quàm diuitiæ multæ.* Poſſunt interim læſi ſi volunt, correctionis huius onus remittere, eiuſque loco pecuniam acceptare, ſi præſertim qui læſerunt, illud ſubire abſque incommodo ſuo graui nequeunt.

§. 5. Quod legibus ſuis edicit faciendũ earũ conditor, expedit vulgò, vt ipſe quoque faciat. Nã ſi leges ſunt quæ naturalẽ aliquã, diuinã, vel Eccleſiaſticã confirmant; dubitare nõ poteſt, quin iis obnoxius ſit æquè ac ſubditi; nõ quia ſuæ ſunt, ſed quia includũt ſuperiorẽ. Sin autẽ merè humanæ, cogi quidẽ ad eas obſeruandas, & propter violatas ad pœnã ſuſtinendã nõ poteſt; quia ſic nequaquã eſſet ſuperior, ſed illorum ſubditus à quibus cogeretur; ex æquo nihilominus & bono debet ipſe quoque illis morem gerere, quamdiu eius dignitati & conditioni non aduerſantur, quò meliùs faciliúſq; dirigat ſubiectũ ſibi populũ vltrò ſequi

Legiſlator ſecularis eſt obnoxius legibus naturalibus, diuinis, & Eccleſiaſticis.

Non autem humanis.

solitum præeuntes duces, nec ęgrè sibi persuadentem iustum, sanctumque esse, & factu dignum, quod ab iis videt obseruari. Hinc Christus de pastore bono cùm dixisset: *Cùm proprias oues emiserit, antè eas vadit*, mox adjecit, *& oues illum sequuntur.* Accedit, quod non habeat vndè submurmuret ob legis difficultatem, cui legislatorem suum videt seipsum submittere. Hæret contrà, aut saltem in obseruatione legis testudineo procedit gradu destitutus duce præuio. Vix credere potest prosecutione dignum & obseruatione, quod notat ab eo conteinni, & argumentando potiora esse verbis opera, præoptat facere quod ille facit, quàm quod dicit; hoc est, latam legem violare, quàm in opus deducere: & violando satis tutum se arbitratur, dum illum ipsum nactus est transgressionis socium, dicturus pœnam minitanti: *Qui sine peccato est, primus in me lapidem mittat.* Et vel iustum est quod sanciuit dominatio tua, & à me fuit prætermissum, vel non. Si non est, cur me punire cogitat eo nomine, quòd iniustè non egerim? si autem est, cur non illud ipsa facit? An decet eam aliter quàm iustè, & secundum rationis statuta viuere? Præclarè Alexander Imperator: *Nihil est tàm proprium imperij, quàm viuere legibus.* Et Theodosius ac Valentinianus: *Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri.* Nihil Christus magis agit Matth. 23. quam condemnat eos, qui *alligant onera grauia, & imponunt in hu-*

Ioan. 10.

Ioan. 8.

l. ex imperfecto C. de legibus & l digna ibid.

humeros hominum ; digito autem ſuo nolunt ea mouere.

Leges bonæ ſeruandæ, & à quibus

§. 5. Vtiliter præterea à Legislatore inſiſtitur, vt bonæ leges executioni tradantur ab iis, qui ad illas tenentur, puta Laicorum à Laicis, vel etiam à Clericis vrgendo apud proprium illorum Iudicem, vt puniantur & ſatisfaciant ob tranſgreſſionem, ſi ſint leges Reipublicæ vtiles, & Eccleſ. immunitati non contrariæ. Ad has quippè etiam Clericos teneri volunt ſacri Canones. Inſiſtet, inquam, legiſlator vt obſeruentur, ne alias videatur quaſi ſterilium ſator arborum, in quibus nihil præter folia. Aut quaſi Ludimagiſter frigidus, pręclara dans Latinitatis præcepta; ſed non vrgens, vt ea diſcipuli loquendo ſcribendóque teneant: aut velut oſcitabundus medicus, ægrotum negligere ſinens perutilem potionem. Dei vicem cum gerat legis conditor, omninò rectè faciet, ſi ei ſeſe conformauerit: Deus autem *mandata ſua iubet cuſtodiri nimis*, Pſal. 118. Leuit. 26. Deut. 28. Tandem leges inſtar mœniorum ſunt continẽtes populum intra fines rationis, & nemo neſcit, in quantum reatum incurrat, qui mœnia perfodit, tranſilit, aut ſubuertit; quàm ſimul aduigilare debeat Magiſtratus ne violentur. Magis adhuc conſulendum eſſe legibus, docuit Heraclitus Epheſius rationem afferens, *quòd abſque legibus nullo pacto poſſit ciuitas eſſe incolumis, abſque mœnibus poſſit.* Quia verò cauſa præcipua cur infringuntur & proſtratæ iacent, quorundam eſt vis atque auda-

Tanquam mœnia continent populum intra fines rationis.

cia, ἀνομίας Græci vocant, ac si dicas *exleges*, qui velut muscæ grandiores aranearum telam (hoc simili vtebatur Anacharsis) perrumpunt eas, blandientes sibi de clementia Legislatoris, deque sua apud illum authoritate; rectè fecerit, si priuatim potentiores per se, vel per alium commonefaciat, ne contra easdem quicquam moliantur, partim ne cæteris offendiculo sint, partim ne in pœnam omnibus indiscriminatim propositam prolabantur. Peculiaris fauor erit sic admoneri, quem si contemnāt, tantò minùs excusatione digni erunt & venia. Huius, quam diximus, obseruationis optimarum legum, grauissima turpissimaque pestis quædam est auaritia; quando earum violatoribus mulcta tantum pecuniaria à publico administratore indicitur fisco suo addicenda. Quid enim si de adulterio, sacrilegio, concubinatu, & aliis agitur diuina etiam lege prohibitis? Quid hoc aliud vulgò est, quàm fouere nequitiam? Pergent vtique violatores illi peccare liberè, quoties sufficientem sibi pecuniam esse intelligent.

Auaritia legum grauissima pestis.

Legis pœna non extenditur ad filios & successores innocentes. Deut. 4. 2.

§. 6. Legis pœnam corporalem vt mortem, verbera, carceres, &c. non patitur ratio extēdi ad filios & successores innocentes, quia scriptum est: *Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus.* Addit lex humana: *nemo debet alterius odio prægrauari.* Repetitur ad summum à filiis & hæredibus quantumuis insontibus lucrum, quod ad ipsos ex delicto patris vel testatoris peruenit; ne turpiter atque ex scelere acqui

quiſitum, cedat in illorum compendium, vel per accidens ad inopiam redigantur parentis ſui bonis fiſco adiudicatis ob crimen maieſtatis; ſic tamen vt habeant vndè vtcumque viuant. Quod ad pœnas alias, quæ in negatione magis conſiſtunt, quàm in poſitiua mali alicuius inflictione, poteſt interdum lex iis ſubiicere poſteros criminoſi, quaſi ingenium eius participantes; à quibus proindè ſibi meritò timet Reſpublica, & timendo arcet illos à publicis muneribus, 6.q.1.c. quæro, & C.l.quiſquis ad l. Iul. maieſt. Alia eſt Dei ratio, cui licet pro ſummo iure ſuo temporales quaſque parentum pœnas in filiorum capita deriuare, atque vt verbis eius vtar, *viſitare peccata patrum in tertiam & quartam generationem*, Exod. 13. Fecit id puniens ciues Sodomæ, & vniuerſalis cataclyſmi tempore humanum genus. Nempè ſicut in filiis viuunt parentes, ſic puniri in iis etiam morte poſſunt, prodeſtque id plurimum ad exemplum cæterorum, vt obſeruat his verbis Plutarchus: *Vindictam verò, qua ob maiorum facinora in filios, ac vniuerſum debacchatur genus, manifeſtè aliquando cernimus, quandoquidem multos à ſceleribus auerrit, ac ne ſimilia audeant, deterret & admonet.* Æternis autem pœnis propter parentes numquam addicit filios Deus, ſed obſeruat quod ait per Ezechielem cap. decimooctauo. *Anima quæ peccauerit, ipſa morietur.* Quod ad bruta & res inanimatas, nec culpæ ſunt capaces, nec pœnæ; quãdóque tamen deſtrui iubẽtur cum ſceleroſis, ad

Deo licet temporales pœnas patrum in filiorum capita deriuare.

Plut. lib. de Sera. Num. Vind.

Bruta deſtrui iuſſa.

ad circumstantes magis perterrēdos, & maiorem animi detestationem illorum animis ingenerandam. Sic Leuit.20. occidi pecus iubetur quocum quis coierit. Probatissimum Platoni fuit genus hoc seueritatis lib.9.de Legib. & Romæ in canes animaduersum est, quòd adueniente hoste nō allatrassent,ac si proditioni perfidiæque silentio suo consensisse,ansamque præbuisse viderentur, omnes suspensi sūt. Sed & Athenis lapides,qui cadendo hominem occidissent, exterminabantur, teste Æschine contra Ctesiphontē, vt indè ratiocinarentur homines,quantum supplicium maneret ipsos simile quid admittentes, cùm ne inanimatis quidem parceretur. Nec desunt leges,quæ dirui & solo æquari domos iubent,in quibus vel admissa sunt crimina, vel continētur quæ criminosorum sunt.

Canes Romæ suspensi.

Lapides exterminati Athenis.

Quid de rebus in bello obseruandis sacri, profaníque authores censuerint.

CAPVT VIII.

§. 1. *Nullum prorsus Bellum facilè suscipiendum.*

2. *Aliquando tamen vt suscipiatur Bellum, iustitia exigit, necessitas cogit.*

3. *Iusti Belli conditiones quæ.*

4. *Ante Bellum quid agendum.*

5. *Ad*

Digitized by Google

5. Ad quid in progreſſu Belli par eſt attendere.
6. Quid obtenta vel amiſſa victoria faciendum.

§. 1. BELLVM, non dico iniuſtum, ſed ne iuſtum quidem geri abſque multis incommodis poteſt, vt proindè non abs re ſolis inexpertis dulce appelletur, & ita vocatum ſit per antiphraſim, quòd minimè Bellum ſit; ſicut Parcæ, quòd minimè parcant, & lucus, quòd minimè luceat, & montes quòd minimè moueantur. Quæ quidem incõmoda auertendi gratia, optandum planè, vt circumſpectus ſit Magiſtratus, ne temerè vllum aggrediatur, & claſſicum canat, ſi amat Rempublicam, cuius tutor eſt & ſponſus. Exerceri in quouis ſolent latrocinia propè infinita, rebus ſuis ſpoliari innocentes, præſertim ruſtici, etiam qui à parte ſtant deprædantium, mirè perturbatur eadem Reſpublica, vitam viuit inquietiſſimam, continuo metu percellitur, cinerem tanquam panem manducat, miſcet cum fletu potum ſuum, lamentis cœlum petit ob mala præſentia, mille odia concipit, mille iacit maledicta in Belli authores, orbatur propriis ciuibus, præda & fabula fit exterorum, ſique Bellum Ciuile ſit, conſurgit pater aduerſus filium, perit cum fide beneuolentia mutua.

Bellum vnde dictum.

Non temerè ſuſcipiendũ. Quot trahat incommoda.

Non ſocer à genero, non hoſpes ab hoſpite tutus. Iacet Dei cultus, impeditur, adulteratur, confunditur, propter quòd orant orthodoxi: *Eccleſiæ*

Ouid. 1. Meta.

Digitized by Google

cleſia tua quæſumus Domine preces placatus admitte, vt deſtructis aduerſitatibus & erroribus vniuerſis, ſecura tibi ſeruiat libertate. Fœliciter propagant dogmata ſua hæretici, & in ſagenas ſuas admittunt, comprehenduntque leues corde, velut turbato flumine piſces; facilè item contingit, vt Dynaſta vno inuadente alterum, ſuperueniat tertius quidam potentior vtrumque deuorans; ſicut iuxta apologum rapuit miluus murem & ranam inter ſe rixantes, & de paludis certantes imperio: aut rem inter duos controuerſam ſibi vendicans, ſicut ſummũ ſacerdotium eripuit Iulius Cæſar Lutatio Catulo & Iſaurico, viris clariſſimis, illud ambiẽtibus, illiuſq; cauſa grauiter inter ſe cõtẽdẽtibus. Nõdum malorũ exitus bello adhærentium; exercitia ceſſant bonarum artiũ, ceſſant iudicia forẽſia, & ſenſim in armis Turcico more ius totum ponitur. *Notũ eſt*, Valentiniana verba refero, *poſt fatalem hoſtium ruinam, qua Italia laborauit, in quibuſdam regionibus & Cauſidicos, & Iudices defuiſſe hodiè gnaros iuris & legum, aut rarò, aut minimè reperiri.* Quid plura? Niſi auerſaretur Deus, quotquot facilè, temerè, leui de cauſa ad arma proſiliunt, & tales vexari vellet, vt ſaperent, ac perturbare humanum genus deſinerẽt, aliundè ſatis quietum, nõ oraret Propheta: *Diſſipa gentes, quæ bella volunt.* Nempè ſi viri quique ſapientes cum de priuati alicuius nece agitur, non feſtinandum, ſed valdè cunctandum cenſent, multáſque ſolennitates prærequirũt, vt citationes, dilationes, interrogationes

Plut. in Iulio Cæſare.

In Nouell. Conſtit.

gationes, commiſſiones teſtium mutuas, &c. iuxta illud Poëtæ:

Pone crucem ſeruo, meruit quo crimine ſeruus
Supplicium? quis teſtis adeſt? quis detulit? audi.
Nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa eſt.

Iuuenal. Sat. 6.

quantò magis diu multúmque penſitandũ, priuſquã ad lanienam veniatur infinitorũ hominũ, ex quibus nunquã redituri ad orcum deſcẽdunt, qui iniuſtè Bellum gerunt: atq; vtinã nõ etiam ex reliquis plurimi ob peccata alia, quæ prius expiare neglexerunt? Si tãtum eſt bonum pacis, vt Auguſt. teſte, *nihil gratius in terris audiri ſoleat, nihil deſiderabilius cõcupiſci, nihil melius inueniri*, reſtat vt Bellũ ex aduerſo res ſit miſerrima, miniméq, expetibilis, nec facilè credendũ eius ſuaſoribus, cùm ſæpenumerò inutile ſit, infauſtum, iuri contrariũ; quod tamen interdũ quidã cum Turno feroci virtute exuperantes, cupiditate incenſi prædæ & gloriæ ad propria potius commoda collimantes, quàm Reipublicæ; vel deſperabundi propter exhauſtam rẽ familiarem, vel minas vindictamque ſpirantes immodicè vrgent, ſuadent, ſuſcipiunt. Deplorandus ſanè impetus, & mens proſequenda lachrymis iniuſtæ cauſæ ſibi conſcia, pergens; nihilominus ſponte furere, & per odioſiſſimum armorum ſtrepitum immortalitati nomen ſuum conſecrare. Non eſt hoc munus ſtudentis commodis publicis, cum ſit in ſummum diſcrimen adducere Rempub. propter incertos exitus, de quibus 2. Reg. 11.

Pax quanti bonum. S. Aug. l. 19. Ciuit. c. 11.

Bellum res miſerrima.

Varius

Varius est euentus belli, & nunc hunc, nunc illum consumit gladius. Et apud Thucydidem lib. 1. conc. 3. *Multa malè consultata, eò quòd hostes inconsultiores fuerint, fœliciter euenerunt: & plura quæ rectè instituta videbantur, turpiter in contrarium euentum relapsa sunt. Nullus enim eadem factis præstat, quæ inter deliberandum sibi promittit: nam consultamus securi; in opere autem cum timore deficimus* Cum rursus imitari sit Nauclerum insipientem, qui arte moliretur in mari quod naurgat, excitare tempestatem. Expedit propter hæc in dubio interrogare viros iuris diuini humaníque peritissimos, serióque eosdem adiurare, de belli argumento diligenter librato ingenuè vt proferant quod sentiunt, semper ad pacem magis propendere, quàm ad immanes illos strepitus, mediocrem satisfactionem habere ratam; pecunia si opus sit, redimere potentioris hostis ingentem vexationem; Plus enim damni patriæ affert trimestre Bellum, quàm pecuniæ exactio etiam numerosissimæ. *Vbi vinci necesse est, expedit cedere*, & iuxta Christi consilium legatos præmittere, qui rogent quæ pacis sunt. Qui bella declinant, hoc nomine sunt Deo chariores, cui singulariter placuit Salomon, quòd esset pacificus. *Filius*, inquit ad Dauid, *qui nascetur tibi, erit vir quietissimus; faciã eũ requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum, & ob hanc causam pacificus vocabitur, & pacem & otium dabo in Israel cunctis diebus eius. Ipse ædificabit domũ nomini meo, & ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem.*

Consultatio quàm diligens & sedula.

Pecunia redimenda vexatio.

Quint. l. 6. cap. 5. Luc. 14.

2. paral. 22.

Alibi

Alibi ſic legimus: *Quæ genuit filium, & vocauit nomen eius Salomonem, & Dominus dilexit eum, miſitque in manu Nathan Prophetæ, & vocauit nomen eius amabilis Domino.* Vix denique diligi à populo ſolet belligerandi cupidus, quia vt ſimilitudo amoris, ita diſſimilitudo cauſa eſt odij: populus autem pacis auidiſſimus eſt; execratur & ſuſtinere vix poteſt belli nomen vel amatorem, nihil probat, nihil libenter proſequitur plenum periculis, aut quod cum quiete pugnat domeſtica. 1. Reg. 12.

Gaudentem patrios findere ſarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoueas, vt trabe Cypria
Myrtoum pauidus nauta ſecet mare. Horat. lib. 1. Carm. ode, 1.

Carolus VI. Franciæ Rex adhuc iuuenis defuncto patre Carolo V. veniens Meldas, indeque profecturus Rhemos, vt inauguraretur, libentiſſimè vidit & contemplatus eſt inſtructiſſimum vrbis illius armamentarium: quod cùm reſciuiſſet populus, ægrè tulit, quaſi diuinans fore, vt hic eius Princeps bello delectaretur, & magnis illis calamitatibus aliquando regnum premeret, quæ ſunt à bello inſeparabiles. Reſpondit ſuſpicioni euentus, vix ſub alio Rege maiores vel etiam pares procellas ſenſit Gallia, ob continua penè bella & diſſidia cum Anglis & Belgis. Indè concludo Prudentiæ ſpecimen dare rectorem populi, ſi cauet leui de cauſa pacem interturbare, ne tardius quàm vellet poſteà bono eius perfruatur, ſimilis Athenienſibus, qui nun- Belleſ. in Carolo 6.

Athenienſes non niſi ſullati pacem decernebãt.

quam nisi pullati, hoc est tristes, & post accepta damna grauissima, pacem decernebant.

§. 2. Multa vicissim geri bella iusta, licita, necessaria, & laude digna, indè patet, quòd Deus in quem nihil vitiosum, nihil censura dignum cadere potest, multa geri iusserit: Pleráque item à viris integerrimis, vt à Iosue, Dauid, Iuda Machabæo suscepta sint, à quibus indubiè abstinuissent, si ex se adiaphora esse non credidissent, bona videlicet vel mala, prout meritò, aut perperam suscipiuntur. Iustum, licitum, necessarium, & laude dignum est, patriam, socios, innocentes defendere, iniurias propulsare, propria iniustè ablata armorum vi ab iis repetere, qui pertinaciter sibi seruant, ac retinent: Huiusmodi autem causæ non rarò occurrunt in hac lachrymarum valle, vbi à plerisque miluorum more & accipitrum ex rapto viuitur, quamplurimi de inuadendis iuribus alienis cogitant, de restituẽdis pauciſſimi. Abigail prudens solersque fœmina apud se cogitans, quæ & qualia bella Dauid gereret, quo modo innocentem ac fidelem Dei populum tueretur; iuratos autem eius hostes profligaret, infaustum ei nihil à Deo interminata est, sed diuino afflata spiritu factum collaudans ait: *Faciens faciet Dominus tibi Domino meo domum fidelem, quia prælia Domini Domine mi tu præliaris.* 1.Reg. 25. Et vt ipsum in singulari Dei tutela esse ostenderet, adiecit: *Si surrexit aliquando homo persequens te, & quærens animam tuam, erit anima Domini mei custodita quasi*

ſi in faſciculo viuentium apud Dominum tuum. Porrò inimicorum tuorum anima rotabitur quaſi in impetu, & circulo fundæ. Nec valet argumentum petitum ab affinitate malitiæ & militiæ; quia vicinitas vocum non neceſſariò probat vicinitatem rerum, ſicut nec contrà: & militia dici poteſt nomen habere malitiæ finitimum, non quatenus malitia culpam ſignificat; ſed quatenus pœnam & laborem.

§. 3. Requiritur autem primò ad belli iuſtitiam, vt non geratur authoritate priuata, ſed publica, ſeu eius qui legitimè præeſt toti Reipublicæ. Nam de priuatis illud motu proprio inferentibus ait Dominus: *Qui gladium acceperint, gladio peribunt.* Accipere dicuntur, qui ſibi vſurpant, vt Petrus in Malchum, cuius amputauit auriculam, & in quem aliàs ius nullum habebat. Alia proindè eſt Iudicum ratio gladio vtentium: quia, vt ſcribit B. Paulus, illorum poteſtas à Deo eſt, non ſine cauſa gladium portant, vndè non peribunt eo vtentes, quia non abutuntur; alij autem gladio peribunt ſecundùm dictam legem, & ſecundùm hanc aliam: *Quicumque fuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius*: aut ſi non peribunt, digni erunt qui pereant. Deindè bellum odioſiſſima res eſt propter incommoda, de quibus ſupra §. 1. Ad talia autem quomodo non requiritur conſenſus eius, cuius eſt Rempublicam in pace conſeruare? Nónc *quod omnes tãgit approbari ab omnibus debet*? Approbatur autem, quãdo Princeps qui repręsẽtat omnes, inſtarq;

Bellum non authoritate priuata gerendum. Matth. 26.

Gen. 9.

l. f. c. de author. præſid.

est omnium, bellum sancit & ratum habet; cuius gerendi libertas si priuatis concederetur, Deus bone quàm fluctuaret Respublica, quàm continuis motibus laboraret. Concludamus itaque cum S. Augustino: *Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli authoritas atque consilium penes Principem sit.* De supremo Principe loquitur, qui scilicet in ditione sua, superiorem non habet in tẽporalibus, vel eius loco de Magistratu in Aristocratia, aut specie alia Reipublicæ.

S. Aug. l. 22 cont. Faustum c. 75.

Requiritur secundò iustus titulus, seu iusta causa; quæ si desit, nullius consensu aut mandato iustificari bellum poterit, hinc illud ex c. Iulianus 11. q. 3. *Iulianus Imperator quamuis esset apostata, habuit tamen sub se Christianos milites, quibus cùm dicebat, Producite aciem pro defensione Reipublicæ, obediebant ei; cum autem diceret eis, Producite arma in Christianos, tunc cognoscebant Imperatorem cœli,* quia videlicet nulla erat iusta causa impetendi Christianos eo nomine, quòd tales essent; sed tuendi potiùs & fauore prosequendi. Curare non solent præscriptum hoc sanctum Hæretici & infideles alij; arripiunt magis occasiones gerendi bellum sibi vtile, nihil interrogantes propter conscientiam, ibique ius comminiscuntur vbi nullum est. Sic lupus bibens ad caput fontis, causabatur sibi aquam turbari ab agno, qui longè infra bibebat. Quam calumniam cùm refutasset agnus ostendens non posse id fieri propter decursum aquæ, intulit lupus: *Quic-*

Causa iusta belli suscipiendi.

Hæreticorum mos.

quid

quid sit, nunquam hodiè effugies. Impegerunt aliquandò ad hunc lapidem quidam etiam Christiani, hoc est leui nimis de causa, nec satis iusta classicum cecinerunt. Guilielmus Angliæ Rex cognomento Acquisitor in mentem induxit Philippi primi Franciæ Regis hortatu & impulsu factum, vt in se rebellaret Robertus eius filius, tantúmque inani huic suspicioni tribuit; vt ingenti coacto exercitu in Galliam venerit, vlturus quam prætendebat iniuriam; obuia quæque incenderit, templa euerterit, occiderit quamplurimos, infantes etiam & sacerdotes; sed quo tandem exitu? quem fructum ex tumultuario bello isto reportauit? Cespitante quo vehebatur equo irruit ventre in ephippij capulum, eóque grauissimè læsus, & quasi perfossus exhalauit animam, per triduum iacuit derelictus, nemine curante eius sepulturam. Delatus tandem est Cadunum (ciuitas est Normandiæ) sed cùm infertur, ecce tibi conflagrare incipiunt ædes aliquot, quasi in pœnam quod illum intra mœnia sua ciues admisissent; ad quod incendium restinguẽdum accurrunt omnes deserto cadauere: nec adhuc postea defuit rusticus, qui negauit se consensurum in eius sepulturam, quousque ab eius amicis vel hæredibus sibi refunderetur agri pretium, quem ille deuastauerat. Erit fortè qui dicat, Iniustitiam decreti à me belli iam quidem video, & resilirem non illibenter. Sed quid? iam conduxi pretio militem non redditurum repetenti mihi pecuniam. Respondeo,

Bellef. in Philippo.

Guilielmi Regis Angliæ miserãda mors.

quod in re planè simili à Propheta Domini dictum est, 2. Paral. 25. Amasiæ Regi Iuda, qui 100. talenta dederat Iudæis de regno Israel ad gerendum bellum à Deo reprobatum. *Habet Dominus vndè tibi dare possit multò his plura.* Hæc porrò iusta causa, non est illa in bello offensiuo seu aggressiuo (dicamus de isto primum) quam suprà attigi & suggerit carnalis prudentia, ditionis videlicet amplificatio, cuius improbo studio extremam perniciem denunciat Propheta dicens: *Va qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci, nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum.* Volens Achab Rex vineã Nabuthæ augere propria latifundia, ad bellum profectus telo traiectus occubuit: Iezabel verò vxor eius, quæ opem ad id suam contulerat præcipitata deorsum est, equorumque pedibus conculcata. Quàm abominabilis similiter toti orbi fuerit Alexander Magnus inuadens aliena, testis est Lucanus, vocans illũ:

Isa. 5.

3. Reg. 21.

Terrarum fatale malum, fulmenque, quod omnes
Percuteret populos, pariterque & sydus iniquum
Gentibus.

Vndè interrogans adductum ad se pyratam, quid ei videretur, vt mare haberet infestum; responsum accepit libera contumacia: *Quid tibi vt orbem terrarum? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor; quia tu magna classe, Imperator.* Dicamus potius iusta causa niti bellum offen-

Cicero l. 3. de Repub. *Pyrata audax responsum.*

Digitized by Google

offenſiuum, cum inſtruitur ad recuperandas res proprias iniuſtè ablatas aut retentas; vel ad puniendos rebelles ſubditos, vel ad vindicandam iniuriam grauem & manifeſtam Reipublicæ illatam, aut eius Magiſtratui (nam leuem contemni ab eo decet qui generoſus ſit veréque nobilis & Chriſtianus) obſcura autem vel dubia ius non tribuit belligerandi, cum prius conuincendus ſit reus quàm puniendus. Habet hæc ratio tres partes perſpicua ratione ſubnixas. Siquidem quod ad recuperationem illam poſtulat iuſtitia, vt poſſideat quilibet quod ſuum eſt, cui legi cum obſtet, qui alienum ſine iuſto titulo vſurpauit ac retinet, concedit hæc ipſa virtus, & poteſtatem facit, vi ab eo auferendi. Quod ad rebelles, conſtat iis deberi ſupplicia propter admiſſum ſcelus; aliàs Moyſes vir longè mitiſſimus nunquam animaduertiſſet in Core, Dathan, & Abyron in ſe inſurgentes; animaduertit autem ſeueriſſimè, tametſi videri vellent tueri ius libertatemque populi: *Dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit illos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum, deſcenderuntque viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis.* Quod ad eos, qui iniuriam damnumve intulerunt Reipublicæ, vel eius Magiſtratui, ideò ad materiam vindictæ bellique iuſti pertinent, quòd ex hypotheſi nō poſſunt aliter quàm bello puniri, nec ab alio quàm eiuſmodi magiſtratu: expedit autē vt puniantur, ne vltrà inſoleſcāt,

Bellum iuſtum quod.

In rebelles.

Num. 16.

cauent verò puniti insolescere. Subditis quia priuati sunt, vindicare non licet acceptas iniurias, cum principem habeant vel eius loco Iudicem, ad quem recurrere debent, ne quicquam temere in causa propria decernant; ipsi autem Principi seu Magistratui licet contraria de causa, hoc est; quia superiorem non habet.

Ex his manifestum relinquitur, iustum fuisse bellum Abrahæ Gen. 14. quando cum 318. vernaculis insecutus est exploratores Sodomæ, & Loth neporem suum iniustè abductum armorum vi repetiit. Item bellum filiorum Israel contra Amorrhæos, à quibus impetrare nequiuerant transitum sibi debitum iure gentium. Num. 21. Item bellum Regis Ioram contra Moab nolentem sibi pendere tributum iustum, ad quod tenebatur 4. Reg. 3. Item bellum totius Israel contra tribum Beniamin, & vrbem Gabaa, quia tradere nolebant, sed nequiter defendebant eos, qui Leuitæ vxorem horrendo libidinis furore occiderant. Iud. 20. Item bellum Dauid contra Syriam Damascei, eo quod Syri ferendo suppetias hosti eius Regi Adarezer, iniuria & damno ipsum affecerant. 2. Reg. 8. Item bellum eiusdē contra Regem Ammonitarum, qui eius legatis barbam per ludibrium vestesque rasérat 2. Reg. 10. Bellū denique Christianorum cōtra infideles, qui vel terrā sanctā & alias nullo iure à se subactas vi detinent, vel Cōcionatoribus Catholi. iniurij sunt saluberrimā Euāgelij lucē in ditiones illorū inferre conātibus

obte-

obtectas caligine. Cuius Euangelij liberè promulgandi, licet non adigendi vi aliquem ad illud amplectendum, cum à Chriſto, cui data eſt omnis poteſtas in cælo & in terra, ius licentiamque acceperint, dicente: *Prædicate Euangelium omni creaturæ*, iniuriam vtique cum eodem patiuntur, quoties legitimo iure ſibi conceſſo prohibentur vti. Marc. 14.

Bellum defenſiuum.

Quod ſi bellum ſit defenſiuum, tunc iuſtè ſuſcipitur, cùm refertur merè ad propulſandam vim illatam Reipublicæ, vel iam iam inferendam. Hinc contra Antiochum iniuſtum inuaſorem terræ Iſrael, pro libertate ſua & legibus, & veri Dei cultu in tot bella incubuerunt Machabæi. Dixi vel iam iam inferendam; quia ſi iniuſto inuaſori reſiſti non poteſt, niſi impetum eius præueniendo, omninò licet prę-uenire; eritque Bellum aduerſus illum reipſa aggreſſiuum; ſed moraliter defenſiuum, vt docet Sylu. V. Bellum 2. n. 2.

Socij loco Reipublicæ.

Vt numeris ſuis conſtet hic §. adiicenda ſunt quæ ſequuntur. Primùm, ſocij ſeu confœderati loco ſunt Reipublicæ, propter vnionem ſeu coniunctionem, quam eis fœdus cõciliat. Sicut ergo Reipublicæ pro ſe licet in caſibus ſupra expreſſis bellum gerere, ita omninò pro ſociis. Hoc ſenſu 3. Reg. 22. dicit Ioſaphat Rex Iuda ad Regem Iſrael. *Sicut ego ſum, ita & tu, populus tuus & populus meus vnum ſunt, & equites mei equites tui.* Ne tamen ſubrepat error, ita diſtinguamus, Aut ſociorum ius dubium & obſcurum eſt, aut manifeſtum,

aut euidenter nullum. Si primum, adiuuari possunt ac etiam debent in Bello defensiuo, quia tunc melior est illorum conditio. Si secundum, multò magis. Si tertium, nihil tentandum est illorum gratia, nec iuramentum ferendi eis suppetias vim aliquam obligandi habere in hoc casu potest, cum vinculum esse non debeat iniquitatis. c. non est obligatorium, de regul. iuris & l. Iuris gentium §. si paciscar ff. de pactis. Iniquitas autem est aduersus eum, qui certò scitur innocens, pro sociis arma capessere, quibus proindè dicere præstat hoc efflagitantibus: *Prima lex amicitiæ est, vt neque rogemus res turpes, neque faciamus rogati,* & pactum initum de mutuis ferendis auxiliis intelligendum cum exceptione, si nec iniusta sit causa belli nec turpis. Secundum, innocenti populo aliàs non confœderato præbendum est auxilium, si præberi commodè potest, seu citra graue detrimentum. Dictat hoc diuina lex Ps. 81. *Egenum & pauperem de manu peccatoris liberate*, & naturalis iubens aliis, vt faciamus quod nobis fieri volumus, & ciuilis l. cum seruus ff. de seruis, vbi dicitur, *quòd homo homini officium debeat.* Adest præterea exemplum Abrahæ, qui vt suprà vidimus, ad arma confugit & milites, repetiturus vi ab hostibus Loth innocentem, à quibus abducebatur: Exemplũ item Moysis, qui videns virum Ægyptium percutientem quendam de Hebræis fratribus suis, percussit, id est, occidit, illum & abscondit sabulo. Accedit ratio, quod licet innocens

Cicero in Lælio.

Gen. 14.

Exod. 2.

non

non ſit fortè nobis confœderatus peculiari fœdere, eſt tamen communi. adeò vt proximus & frater noſter appelletur in ſacris paginis, cui ſanè communi ſocietati ſatisfacere nó dicemur, niſi patrocinio ei ſimus opera noſtra indigenti. Eſtque id verum, non modo ſi expreſsè tutelam noſtram accerſat & flagitet, vt flagitauit Ioram Rex Iſrael à Ioſaphat Rege Iuda aduerſus Maſan Regem Moab 4. Reg. 3. ſed etiam ſi præſumatur tacitè poſtulare. Nam nec Abraham à Loth rogatus expreſsè fuerat, nec à Iudæo illo Moyſes, cuius occidit hoſtem. Alia fuit Petri ratio gladium exerentis, vt innocentiſſimum Chriſtum defenderet, ob idque obiurgati; tum quia ſciebat & ſcire poterat ratum fuiſſe Chriſto mortem oppetere, qui idcircò ne tacitè quidem alienam opem implorabat: ſed magis volebat ſupprimi, idque clariſſimè docet illa eius ſententia: *Mitte gladium tuum in vaginam ſuam; calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum?* tum quia contentus eſſe non debuit conſenſu tacito, cum daretur occaſio habendi expreſſum; de expreſſo autem Chriſtum non interrogauit; vel ſi interrogauit, reſponſum non expectauit, quippè cùm dixiſſet: *Domine ſi percutimus in gladio?* Mox percuſſit ſeruum principis ſacerdotum. Adde, quòd Chriſtus nec illius, nec alterius cuiuſque opera indiguerit, qui omnes verbo vno in terram proſtrauerat, eodémque interficere millies poterat, quique dixit: *An putas quia non poſſum rogare patrem,*

Petrus exerens gladiũ cur obiurgatus.

Ioan. 18.

Luc. 22.

Matth. 26.

&

& exhibebit mihi modo pluſquam 12. legiones Angelorum? Expoſtulanti contra te, quòd aduerſus illum ſuſceperis innocentis patrocinium, dicentique te nulla ab eo affectũ iniuria, propter quã inſurgere debueris; idẽ reſpõde quod ruſticus accipitri retibus intercepto, dũ inſontẽ columbã inſequeretur. Accipitris verba fuere, *nihil te læſi, cur me irretiiſti?* Ruſtici autẽ, *nec iſta te læſerat, quam tamẽ ad internecionẽ vſque perſequebaris; meritò per eadem puniris, per quæ deliquiſti.* Tertium, ſi Reſpublica poſt ſeriam conſultationem de iuſtitia cauſę ſeu belli inferendi, & aliquem de poſſeſſione ſua eiiciendi, nihil certi poſſit inferre, non ei licere videtur ad arma proſilire, ſeu illum de poſſeſſione ſua deturbare, cùm in dubio melior conditio ſit eius qui poſſidet; ſed ſecundum Couar. in regul. Poſſeſſor p. 2. §. 7. n. 4. non vetabitur oratores ſuos ad illum mittere, vt eruatur rei veritas: quos ſi nolit admittere, hoc ipſo irrogabit mittenti iniuriam, & ſuſpectam reddet cauſam, fidemque propriam; ob idque poterit ille in eum vires ſuas conuertere. Quod ſi iure dubio ſtante res, ſeu ditio à neutra adhuc parte poſſidetur; tunc vna oppugnare non poterit alteram ad totam obtinendam, ſed partem duntaxat æqualem vel inæqualem, prout par vel impar ius ad illam habuerit, vt docet Gregor. à Valentia tom. 3. diſp. 3. q. 16. p. 2. Quartum, ſi iuſtum quidem bellum geritur, ſed intentione mala, v. g. fundendi humanum ſanguinem, nocendi hoſti, indulgendi

Iure dubio ſtante quid.

di concepto in eum odio, &c. corrigendus priùs erit prauus hic animus, quàm initium bello detur, iuxta doctrinam S. Augustí. *Cupiditas vlciſcendi, crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi quæ ſunt ſimilia, hæc ſunt quæ iure in bello culpantur.* Si tamen non corrigatur, nulla idcirco reſultabit obligatio reſtituendi damnum, quod ex bello ſequetur. Quintum, ſi ex eodem ſeu offenſiuo, ſeu defenſiuo maior pernicies, quàm vtilitas profectura ſentiatur, vt fit, v. g. quando tam potens eſt aduerſarius, vt ſpes nulla affulgeat vincendi eum, tunc iuuerit à bello abſtinere, & cum hoſte conuenire minori detrimento, quàm ſit Reipublicæ ſeruitus ac deuaſtatio. Nam ſimiliter ſecundùm iura non tenetur, aut debet tutor pupilli ſui ius proſequi, quando eius proſecutio maiores ſumptus poſt ſe relictura eſt, quàm lucrum. Id ſi fieri non poteſt, vt contingit quando hoſtis ille multò potentior nec pecuniam, nec aliquid aliud vult in vexationis iniquæ redemptionem admittere, obiici ei poterunt forti animo, & cum Spe diuini præſidij vires omnes, vt experiatur, quàm periculoſa ſit deſperatio, & iniuſtè oppugnata vrſæ ſimilis, quæ ſæuit in ſaltu raptis catulis. Exemplum erroris huius ſanè luctuoſum, belli inquam geſti, ex quo maius detrimentum ſecutum eſt, quàm vtilitas ſequi parta etiam qualicumque victoria valuerit, ſumi poteſt ex facto & conſilio, quod nõ tam concepit Franciſcus ipſe I. Gal

S. Aug. lib. 22. cont. Fauſtum c. 74. & 75.

Bellesan Franc. 1.

Galliarum Rex, quàm ei suggestum est à nonnullis plus sapientibus quæ mundi sunt, quàm quæ Dei. Diffidebat ille grauiter cum Imperatore Carolo V. cúmque in Italiam aduersus illum copias suas vellet transmittere, à Carolo Sabaudiæ Duce transitum petiit, quem cum negasset Dux, inquiens fœdus sibi esse cum Imperatore, se sacri Imperij Principem à gradu suo facilè deiectum iri, si aliquid Cæsareæ maiestati contrarium concederet: offensus Rex satis indicauit in animo sibi esse, repulsam hanc vindicare. Quid hîc Dux faciat? Cõscribit militem, partim vt se suosque tueatur, si fortè in ditionem suam irrumpat exercitus Gallicus; partim vt Geneuam, quæ paulò antè nouæ religionis œstro percita rebellauerat, sub iugum mittat. Non defuerunt qui Regi ad aurem dicerent, prostare occasionem Bello quodam defensiuo potius quàm aggressiuo creandi Duci negotium, molestiamque grauissimam, & sic iniuriam vlciscendi, quæ illata ab eo prætendebatur. Suscipiat sua Maiestas, inquiunt, Geneuæ patrocinium, mittat cò selectos milites, qui repugnando Ducis conatus reddant irritos, obstentque ne optata vrbe potiatur. Dictum factum. Misit eo Rencium de Cery, militaris artis peritissimũ, multisque copiis præpositum, qui dimicando fortissimè tandem coegit Ducem sese ad sua recipere, deque manu eius capiendam aliàs ciuitatem, sentinam nidumque Caluinianæ perfidiæ, & lernam malorum, liberauit. Quod si non

Geneua qua ex causa patrocinium habuit à Rege.

non feciſſet, eliſa fuiſſet in ſemine ſuo nequitia, ſtirpitus euulſa radix, quæ innumeros lethales ramos fructuſque incipiebat producere. Itum eſſet obuiam tot erroribus, qui inde prodierunt, & conſultum Catholicæ fidei diuinoque cultui, cui infamis cloaca illa detrimentum non paruum attulit; & auerſæ ingentes illæ procellæ, quibus ex eo tempore agitari & fluctuare Europa, in primis autem Gallia ipſa non deſtitit. Rencius porrò biennio pòſt miſerrimè fecit viuendi finem. Commorabatur in arce quadam ſua non procul ab vrbe Roma, cùm vocauit ad ſe nobiles aliquot Italos, vt venatione cum illis poſt lautum prandium, relaxaret animum. Incidit venando in capram Sylueſtrem, quam toto impetu inſequens optimo vectus equo ad foſſam peruenit, in qua hærebat præda cum canibus, equumque eo ſeſe inferre nolentem adegit fortiſſimè calcaribus, qui mox in pedes ſeſe atrollēs reſupinus in eum corruit, & oppreſſum interfecit.

Rencij mors miſera.

§. 4. Priuſquam Bello detur initium, de illius iure certò conſtet neceſſe eſt, quod vt iam ſemel dictum ſit, denuò tamen iuuat inculcare. Inuitus ad arma fertur vir bonus, vti Deus ad ſupplicia infligenda, non ſe ſinit in tranſuerſum agi deſiderio improbo dilatandi fines ſuos, & adiectione commendandi nomen ſuum poſteris. A S. Baſilio didicit, quòd *Bellum vltroneum ſibi accerſere, abſurdiſſimum eſt.* Si non ſuſtinet.

In Conſt. cap. 4. Quint. lib. 12. c. 7.

Quinti

Princeps non ſit ſupremus, quò felicius res ſibi cadent, eò modeſtia & circumſpectione indigebit ampliore, qua apud ſupremum diſſipet ſuſpitiones omnes affectati principatus vel affectandi. Scio, quicquid faciat, interdum non valebit omnesdiſſipare, vt non potuit Dauid apud Regem Saul, nec Belliſſarius apud Iuſtinianum Imperatorem, cuius mandato poſt deuictos Perſas in Oriente, Gothos in Italia, VVandalos in Africa cum Giliſmere eorum Rege, crudeliter eſt excæcatus; nec noſtro ſeculo, id eſt anno 1552. Muſtapha apud patrem Solymanum Turcarum Regem, qui inuidens gloriæ ipſius redeuntis è Perſide, vbi de Perſis magnificè triumphauerat, infœlicem natum iuſſit à ſeptem mutis ſtrangulari: Contra tamen ſæpè hoc modo obuiam illis ibit.

Dauid, Belliſſarius & Muſtapha, inuidia vexati.

Expediatne Principem ipſum bello intereſſe, authoribus, qui de bello aut Republica ex inſtituto ſcripſerunt, vel ſcripturi ſunt, diſputandum relinquo. Sufficit dicere, tunc maximè ſi vnquam, præſentiam ipſius eſſe neceſſariam, cùm inter primarios tanta exoritur æmulatio, vt periculũ ſit, ne vno præpoſito cæteris in belli totius adminiſtratione, in eo perfidè verſentur cæteri, aut retrocedant congreſſus tempore. Simili periculo vt occurreret Carolus VI. Franciæ Rex in conflictu cõtra Belgas deſcendit in prælium & ducem egit, cùm natus eſſet annos tantum quatuordecim. Tunc contrà, minimè conſultum

videtur vt adsit, quando aut prole caret, aut periculũ est ne occumbente illo, valdè perturbetur Respublica. Hinc verba illa populi ad Dauid 2. Reg. 18. *Non exibis: siue enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit: tu vnius pro decẽ millibus computaris.* Aliud longè exploratius est, excludendos ab exercitu facinorosos quoad commodè fieri poterit, ne præsentia sua illum inficiant, & iram Dei potius quàm fauorem è cœlo deducant, sicut & Achan, qui eousque sacrilegio suo turbauit castra Israel, vt diceret Dominus: *Non poterit Israel stare ante hostes suos, quia pollutus est anathemate. Non ero vltra vobiscum, donec conteratis eum, qui huius sceleris reus est.* Vnius iusti gratia multos plerúmque seruat Deus, Genes. 19. *Si inuenero in Sodomis quinquaginta iustos, dimittam omni loco propter eos.* Ita vnius nequitia exitio sæpè est sociis, Num. 16. *Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad illos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum.* Et, *Recede ab Amalech, ne inuoluam te cum eo.* Et rursus: *O Rex ne egrediatur tecum exercitus Israel, quia non est Dominus cum Israel, & cunctis filiis Ephraim.* Deum item valdè indignatum fuisse legimus Asæ Regi Iuda, eò quòd ad tuendũ sese cõtra Basan Regẽ Israel, cõduxisset infideles. *Quia habuisti fiduciã in Rege Syriæ, & non in Domino, idcirco euasit exercitus Regis Syriæ, de manu tua. Nonne Æthiopes & Lybies multò plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia, quos cũ Domino credidisses, tradidit*

Ioſ. 7.

1. Reg. 15.

2. Par. 25.

2. Par. 16.

Digitized by Google

didit in manu tua. Et infrà: *Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tẽpore aduersũ te bella consurgent.* Nihilò minùs excludenda scorta sunt & fœminæ aliæ, quia illarum vsu fletuque militare robur frangitur. *Sardiani,* ait Plutarchus, *castris positis circa mœnia Smyrnæorũ, legatos miserunt sẽ nõ antè discessuros, quàm Smyrnæi vxores suas eis ad coitũ concessissent. Tũ Smyrnæi necessitate adacti non vxores quidẽ, sed ancillas miserunt vestitu liberali, quarũ congressu defatigati Sardiani & somno obruti capti sunt.* De Scortorũ vsu & deliciis loquens T. Liuius ait: *Hæ delitiæ Capuæ Annibalis copias eneruarunt.*

Plut. in Paral.

§. 5. Sicut seuerè adigendi sunt milites ad obseruationẽ disciplinæ militaris, ita omninò laborandũ, vt fideliter & suo tẽpore numerẽtur eis promissa stipendia (ex quibus quicquid sibi retinent qui præsunt, restitutioni est obnoxiũ, reos facit peculatus, indelebilẽ inurit notã auaritiæ) & cõuehatur annona diligenter. Quod quia tunc præcipuè obseruatur, quando aut præsens est ipse Princeps, aut non procul abest, optandũ valdè, vt nõ procul versetur. Accedit, quòd tũc Chiliarchæ & cæteri longè vigilãtiùs in officio sunt, in hostẽ milites cõfidentiùs insiliunt, eo vidente pro quo decertant, in quo totius Reipublicæ salus & maiestas periclitatur; à quo denique virtutis laudẽ expectant & præmiũ; sollicitiùs pro victoria Deo supplicatur, magis discit Princeps, quanta sit belli calamitas, quàm cautè id suscipiendum, quanti pax facienda, & strenui

Stipendia numeranda suo tempore.

milites æstimandi: magis denique diligitur, quia magis vitam suam exponit pro Republica, 1. Reg. 18. *Omnis Israel & Iuda diligebat Dauid: ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos*, & nescio quo modo magis Deus cõcurrit. Vndè cùm Carolus V. & V I. Franciæ Reges vix vnquã de Anglo triumphauerint, cum quo per suos tantùm bella gerebant: Carolus V I I. contrà semper præsens, intra annum & dies sex eripuit eis Normandiam totam, Prouinciam vastissimam, præsidiisque munitissimam. Confert in primis ante conflictum per sacram exomologesim expiari milites; quia nihil dubium, quin multò alacriùs pugnaturi sint expiati, seu quando conscientiam suam verisimiliter piéque credent in tuto positam, & ab omni grauiori culpa liberam; cuius reatu reformidant futurum Iudicem, & pœnas illas æternas, in quas statim post obitum ruunt, qui ad futurum seculum sine expiatione transeunt: & quia reformidant, mortem refugiunt mortisque pericula, aut frigidè aggrediuntur. Cõfert præterea instante pugna aliter quoque iisdem animum addere; hoc est, non pæana canendo; sed proposita causæ æquitate, cœlestisque magnitudine præmij, de quo Apostolus, 2. Tim. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* Et infrà: *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus Iudex.* Repositam

Confessio ante prælium.

Animus quomodo addendus.

dixit

dixit, quia non solùm causam iustam propugnauerat; sed propter Deum id fecerat, cui placent tutores iustitiæ. Si præsidio sint innocentibus; si in re iusta amicis opitulentur, si laboranti patriæ opem præstent. Huius generis erat illa Machabæi ad suos adhortatio, non petita à sola gloria seculi, à spe prædæ & manubiorum; aut eiusmodi aliis, quæ gentes inquirunt; sed à necessitate, ab officio pugnandi fortiter vi sacramenti præstiti & accepti stipendij, à diuino auxilio, à causæ sanctitate. *O filij æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento Patrum. Mementote operum quæ fecerunt in generationibus suis, & accipietis gloriam magnam & nomen æternum. Isti veniũt ad nos in multitudine cõtumaci & superbia; nos verò pugnabimus pro animabus, & legibus nostris; & Dominus conteret eos ante faciem nostram.* Orans autem addebat: *Et tu Domine, qui misisti Angelum tuum sub Ezechia Rege Iuda, & interfeciſti de castris Sennacherib centum octoginta quinque millia, mitte Angelum tuum bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachij tui; & metuant qui cum blaspemia veniunt aduersum sanctum populum tuum.* Inter complures partes disciplinę militaris admonendi seuerè milites sunt, ne Reipublicæ rusticos lædant, pro qua decertant. Eleganter Plato l. 2. de Rep. *milites, ait similes esse debere cani generoso, qui aduersus familiares & notos mitissimus est, contra verò aduersus fures & ignotos.*

1. Mach. 2. & 3.

Adhortatio ad pugnam.

Oratio.

Si pugnandum sit cum hostibus antè con-

flictum vociferari ſolitis, moris eſt aut viciſſim clamores in cœlũ rollere, aut milites ſaltẽ admonere, nihil eſſe cur clamoribus illis terreantur, cum validiores non reddant hoſtes, & ſint tantũ ad perterrefaciendum comparati, ac puſilli potius argumenta animi, quàm fortis & ſtrenui, iuxta Paræmiam: *Canes timidiuſculi plus latrant, quàm mordent.*

Veterani miſcendi tyronibus.

Tyronibus, infirmioribúſque militibus vtiliſſimè admiſcentur veterani, quorum exẽplo diſcant certandi artẽ, ardorẽmque concipiant. Apud Homerũ Neſtor imbecilliores in medio collocat, & Orator prudens infirmiora argumenta, nec prima ponit nec vltima; ſed media, cauétque diligenter à melioribus ad deteriora procedere. *Ne à potentiſſimis*, inquit Quintilianus, *ad leuiſſima decreſcat oratio.* Vtiliter quoque admonentur, vt prius ſtudeãt nõ lædi quàm lædere. *In armorũ ratione antiquior cauẽdi, quàm ictum inferendi eſt cura.*

Quint. lib. 5. cap. 12.

Idem lib. 4. cap. 2.

Peritiſſimi more ſagitarij ſtatim ſcopũ feriẽtis bello finem imponit Dux optimus quã poteſt citiſſimè, ne miſeros ſubditos põdus eius ſuſtinentes, & clamantes in cœlum ob procraſtinationem lento adurat igne. Pari profectò paſſu ambulant, & in eadem damnatione ſunt Iudex, medicus, & belli adminiſtrator; ſi primus cauſarum forenſium deciſionem, ſecundus infirmorum curationem, tertius belli finem tam multos prementis, & ad deſperationem penè redigentis, producat æquo longiùs, tenentúrque omnes ad reparationem

Similitudo.

tionē ſuperfluorū ſumptuum. Imò tertij tantò maior eſt culpa, quantò plures grauātur oſcitantia eius & indiligētia. Scribuntur plurima in laudē Q. Cincinnatis; ſed illud inſtar omniū, quòd ab aratro ad belli Romani vocatus adminiſtrationē, intra dies plus minus quindecim rē totā perfecerit, hoſtes profligauerit, vrbi pacem attulerit, & ad ſtiuam redierit quam reliquerat. *Q. Cincinnas.*

Idē in vrbis obſidione ſingularē gerit curā obſeſſorū, qui meritò præſumuntur innocentes, hoc eſt, puerorū, mulierum, ſenū, & ſacerdotū, edicítque ſuis, ne in tales gladium furoréque conuertant. Ante partā omninò victoriā, omniáque in tuto conſtituta; milites nō ſinit in prædā ſeſe effundere, cuius præcox, inordinata, intēpeſtiua cupiditas de cōpluriū manibus illā eripuit, vel in ſuis ordinibus cogit ſtare; vel cùm ita expedit, immittit in fugientes. Nā etiā hoc modo arripienda eſt rei benè gerendæ occaſio, cuius prætermiſſionē riſit aliquando in Pompeio ſubſiſtente Cæſar fugiens, dixítque: *Hodie penes hoſtes erat victoria; at non habent Ducem, qui victoria norit vti.* *In direptione vrbis quæ ſeruāda.*

Partam autem victoriam nec induſtriæ aſcribit ſuæ, nec copiis, ſed omnipotenti Deo, qui idcircò Dominus Sabaoth ſeu exercituum dicitur, quòd bello præſit, & cui vult, victoriam largiatur: *Non in multitudine exercitus victoria belli, ſed de cœlo fortitudo eſt.* Et, *Dominus non ſecundùm armorum potentiam, ſed prout ipſi placet, dat dignis victoriam.* 1. Mich. 5. 2. Mach. 15.

Cantat eidem ex animo, *Te Deum laudamus*, &c. in actionē gratiarum, & exemplo Iudithæ non suam, sed eius appellat victoriam. Sic enim Heroina illa sancta loquebatur: *Per manū fœminæ percussit illum Dominus Deus noster, & reuocauit me gaudentem in victoria sua.* Idem antè illam fecit Moyses, Deum semper agnouit mirabilium, quæ diuersis præliis gessit populus: *Quomodò*, inquit, *persequebatur vnus mille, & duo decem millia? Nonne ideò quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos?* Addit autem ideò Deum negare sæpè victoriam præliantibus, quòd futurum præsentiat, vt indè superbiant, & se virtute duntaxat propria credant euasisse superiores. *Propter iram inimicorum distuli* (sic eum inducit loquentem) *ne fortè superbirent hostes eorum & dicerent: Manus nostra excelsa, & nō Dominus, fecit hæc omnia.* Curat præterea curari gratis læsos milites quibus præest, siqúe strenuè in bello versati vulnus acceperunt, quo ad victum sibi posthac comparandum reddantur inepti, siue ex membri ad id necessarij luxatione siue amputatione, consulit iis in futurum. Quod quia non sperant fortes valdè multi, pugnare detrectant, nō detrectaturi si sperarent. Parta aut amissa victoria, si adhuc milites valdè sint necessarij, non facilè concedit illis etiam postulantibus discedendi facultatē, ne citò cogatur maximis sumptibus nouos conscribere, & deducere. Vicissim quando iis amplius non valdè indigebit, non se præbebit in hac parte admo

Iudith. 13.

Deut. 32.

Ibid.

admodum difficilem, ne difficultas eam impetrandi occasio sit, ne milites nolint ad militiam accedere. Id denique cauet, ne quibus hostibus victor semel vitam dederit, postea auferat: *Tigrim narrant, qui tempore diutã certam præstituerat obiecto hœdo, cum quo aliquam iam consuetudinem habuerat, biduum totum abstinuisse; tertio die esurientẽ postulauisse aliud, felémque datum discerpsisse, cùm hœdo ceu domestico iam & familiari parceret.* Sed & attendit, ne vspiam videatur deuictis hostibus, ingenuis præsertim & nobilibus insultare; miseretur eorum potius humanæ conditionis memor, & mœstos per se, vel suos consolatur, nisi forte illi pergant insolescere, tunc sanè digni futuri, qui tractentur asperius; vt damno suo sensit Baiasithus Turcarum Rex; quem in bello captum cùm ad se adduci iussisset Tamerlanus Tartarorum Imperator, & iuxta se in throno magnifico cõsidere fecisset, interrogauit modestè, & adiurauit per magnanimitatẽ, Geniũque principis, apertè diceret quid sibi deuicto, si forte ipse reportasset victoriam, facere decreuisset. Respondit mox superbè Baiasithus, adductóque supercilio; *Ratum mihi erat, mittere te in caueam ferream, cum ludibrio per loca omnia circumducere, & ad conscendendũ equũ dorso tuo quasi scabello vti.* Tamerlanus vicissim in iram assurgens, nec tantum fastum ferre sustinens: *Ex ore tuo iudico te*, inquit, *idem planè superbia crudelitásque tua sentiet, quod mihi destinauerat.*

Plut. lib. de industr. an.

Chalcocondylus. l. 3.

Baiasithus imprudens sibi sententiam dicit.

Subacto item hoste non idcirco tuta credit omnia, non indormit: nam reuerâ

Claud. de 4. Hon. Consula.

——— *multis damnosa fuere*
Gaudia, dispersi pereunt, somnoque soluti:
Sæpius incautæ nocuit victoria turbæ.

Fiducia non absimili periisse Rutulos, testis est Virgilius lib. 9.

——— *passim vino, somnoque per herbam*
Corpora fusa vident, arrectos littore currus
Inter lora, rotásque viros, simul arma iacere.

Votum soluendum.

Si denique ad impetrandam à Deo victoriam rationabili voto aliquo sese obstrinxit, quod certè facere admodum laude dignum est & vtilissimum; prima occasione magnáque fide ei satisfacit, exemplo Clodouæi Frāciæ Regis deuictis Alemannis. Religioni siquidem Christianæ fideliter redux nomen dedit, & à S. Rhemigio baptizatus est, iuxta votum, quod ea de re in prælio illo præculosissimo mente conceperat.

De Prudentia circa Fœdera.

CAPVT IX.

§. 1. *Nunquam, aut rarò ferienda fœdera cum Infidelibus.*
2. *Contra fœderatos nihil mala fide agendum.*
3. *A fœdere abstinendum, quod vinculum sit iniquitatis.*

§. 1.

Digitized by Google

§. 1. FAMILIARE vel Sacris paginis, fidelibus interdicere fœdere cum infidelibus. Exod. 23. *Non inibis cum iis fœdus, nec cum Diis eorum.* Et cap. 34. *Caue ne vnquam cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam.* Et Deut. 7. *Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis eorum, nec miscebis cum eis coniugia.* Addit B. Paulus 2. Cor. 6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus, quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ autẽ conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli?* Quibus certè verbis non coniugia sola, sed quascumque etiam arctas cum illis familiaritates prohibet tanquã periculosas. Aut enim morum & sermonum suorum profanorũ contagio fideles inficiunt, quibuscum vi iuncti fœderis versantur, & consuetudiuem habent; non secus atque:

Fœdera interdicta cũ infidelibus,

Dum spectant lippos, oculi læduntur & ipsi,
Multáque corporibus trãsitione nocent.

Ouid. l. 2. de remed.

Aut insolescunt admissi, tumultuantur, accipere legẽ nolunt; sed dare, & vbique præferri (ericio similes, qui vt habet apologus, hospitio susceptus à Vipera, cœpit ei se affricare familiariter, quæ se sentiens spinis eius grauissimè lædi, rogauit vt discederet. Enimuerò impetrare nunquam potuit, sed responsum accepit: *Exeat qui hic habitare non potest*, atque ita coacta est loco cedere) aut iræ Dei iam per se obnoxij, fideles quoque ipsos faciunt obnoxios quasi vnos eosdem secum: atque hinc illud Iehu ad Iosaphat Regem Iuda.

Impio

2. Par. 19. *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem Dei mereberis*, &c. aut denique perfidia ſua circumueniunt innocentes, metiuntur omnia ſuo commodo:

Iuuenal. Sat. 3. *Quantū quiſque ſua nummorum continet arca, Tantum habet & fidei.*

Dant bona verba, promiſſionibus ſunt locupletes; ſed quid mente gerant, loquuntur opera, non ſine damno ſociorum, quorum ſera ſapientia ad hoc ſolum prodeſt, vt inſtruant cæteros, ne tales ſibi quærant, quibus manus dent ſocietatis. Hocce damno alieno cauta olim facta Vulpes à Leone ad ſe inuiſendum inuitata; nihil eſſe cur ſibi timeret, animalia cætera veniſſe iampridem ſalutatum: Reſpõdit: non poſſum non metuere, cum ex iis nulla videam à te redire.

Horat. l. 1. *——me veſtigia terrent Omnia te aduerſum ſpectantia, nulla retrorſum.*

Elizabetha Regina & Caluiniſtarũ in Anglia caput, vt falſam colebat fidem, ita Carolo IX. & Henrico III. Franciæ Regibus ſub ſpecie fœderis perſæpè fucum fecit occultè patrocinando ſubditis in eos rebellantibus. Mahumetus II. imperij ſui amplificandi cupidiſſimus, nec ferre valens deeſſe ambitioni ſuæ vnã Conſtantinopolim, potentia, ſplendore, ſitúque toto orbe celeberrimam, oppugnare illã aggreſſus eſt, reipſaque expugnauit quadrageſimoquarto obſidionis die, qui fuit quartus antè Cal. Iulij 1453. Cúmque de fœ-

Conſtantinopolis oppugnata.

dere

dere admoneretur, respondit: illud non secum, sed cũ Amuratho antecessore suo ictum nihil ad se pertinere; quasi verò pacta non etiam cũ posteris in persona præsentium celebrentur. Eidem Mahumeto II. (interiectis Baiazeto II. & Selymo) successit Solymannus, cuius copias cum accersiuisset Franciscus I. Galliæ Rex ea spe & cautela, vt in Galliam pedẽ non inferrent absque expresso Regis mandato; sed in mediterraneo mari subsisterent propè Massiliam, vtque iussæ discedere statim discederent, nec molestiã cuiquam afferrent; non ita multò pòst in concordiam venit cum Imperatore Carolo V. qua confirmata copiis illis peregrinis donatis promissa pecunia mãdatum dedit rectà ad suos reuertendi; illæ autem oberrantes per oram totam Italiæ, diripuerunt, vastarunt, depopulati sunt omnia; onerarunt captiuis quotquot habebant naues, ita vt illorum aduocationem execrationibus & maledictis prouincia illa tota prosequeretur. Solymannum sequutus Selymus Venetos numerabat inter confœderatos, quibus nihilominus perfidè Cyprum abstulit anno 1573. miræ fertilitatis insulam, & omnium rerum ad humanos vsus copiosissimam. Cumque emporium insulæ præcipuum, quod olim Salamina, siue Constantia, hodiè Famagusta dicitur, oppugnasset per menses 11. ac tandem se dedere coegisset, & M. Antonio Bragadino strenuissimo vrbis præfecto iurasset se eius vitæ parciturum; vix illum in potestate habuit,

Turcarum crudelitas.

Cyprus à Venetis ablata.

Bragadinus quàm crudeliter occisus.

habuit, cùm innumeris affecit ludibriis, & per incredibilia tormenta coegit ex hac vita discedere: inter alia ter ceruicem præcidendam iusso porrigere aures & nares amputauit, & pellem viuo detraxit. En tibi fidē ingeniúmque infidelium, dignum scilicet quibus multum credatur, quorum societas ambiatur. Rarissima sanè est vera necessitas, quæ Christianos meritò cogat id facere, videndúmque est, ne dum talium ope mala quædam à ceruicibus nostris studemus auertere, prorsus in grauiora, & famæ iacturam faciamus & conscientiæ, aut cum publico detrimento quæramus priuato remedium.

§. 2. Nemo est, qui si tutelæ se commiserit fœderati, non mali consulat inuadi ab eo terras suas quasi affecto iniuria, quòd eo nescio fecerit cum hoste amicitias. Quæ enim iniuria, inquiet? an rebus meis consulendo via pacis idcircò res tuas feci deteriores? An ea mente fœdus tecum ferij, vt non liceret mihi quouis tempore rebus meis attendere? Et cum nihil tale sit expressum aut subauditum, cùm nihil in te peccauerim, prodis fidem tuam malam, quando fis de socio direptor, de tutore spoliator, de amico aduersarius. Est itaque cur, quod sibi fieri nollet, alteri non faciat, quisquis cum aliis in fœdus coire cogitat. Sufficiat si præstent quæ sponderunt, non quærat in scirpo nodū; tollat quod suū est & vadat; de reliquo intelligat iis integrum esse quod volunt facere, indebitum nihil

nihil extorqueat prætextu fœderis & societatis : meminerit sententiæ iuris in cap. ex parte, titulo de priuil. *confœderatio non inducit subiectionem, nec dat iurisdictionem vllam & potestatem collectas colligendi.* Recogitet, quàm malè audierint apud complures Romani, quòd sub specie societatis iugo suo pressérint Latinos, Achæos, Samnites, nec tam sociorum ingenium, quàm Dominorum in seruos induerint. Latinorum pecuniis arma, classes, atque exercitus comparabant, ipsorúmque auxilio totius ferè orbis dominiũ adepti sunt: donec tandem fatigati Latini pronunciare coacti sunt, teste Liuio : *Absistant imperare iis quorum egent auxilio.* Iisdem propè querelis aduersus illos vsus est Lycortas Achæorum Imperator, cùm diceret: *Fœdus Romanorum cum Achæis specie quidem esse, re verò precariã libertatem.* Nec aliam ob causam Samnites aduersus eosdem tam diuturnum bellum gesserunt, vt notat Ioan. Boterus l. 8. de politia c. 13. quàm quòd sub vmbra Societatis imperare Samnitibus vellent, quæ libido subiiciendi eos sibi, & socios alios apparet non obscurè in imperiosis quibus vsi sunt, verbis fœderis socialis cum Ætolis : *Imperium, maiestatémque populi Romani gens Ætolorum conseruato, hostes eosdem habeto quos populus Romanus, armaque in eos ferto, & bellum pariter gerito, obsides arbitrio Consulis quadraginta, & talenta quingenta dato.*

Romani sub specie societatis inuaserunt Latinos, &c.

Vehementer quoque aduersatur legi fœderis

deris ac bonæ fidei occultè fauere hostibus sociorum ; est hoc laborare deterrima hypocrisi , qua se inquinauit quondã Ioannes præfectus oppido Giscalæ Galileæ à Tito exciso. Nam vocatus Hierosolymam à Pontificibus, nobilibus, & populo contra zelotas , simulabat se illorum valdè studiosum , occultè autẽ fauebat zelotis,consilio,modisque aliis; ita vt in causa fuerit , cur multa millia è populo & nobilibus sint ab illis interfecta,vt scribit Iosephus lib.4. de bello Iud. Neque verò se satis purgauerit huius farinæ hypocrita, dicendo sociis:Ad hostes vestros recipiunt se clanculum de subditis meis aliqui,non iniussi modo,sed etiam prohibiti.Duræ ceruicis sunt & peruicaces,interdicta mea contemnunt , pereant malè, si capi possunt: imputandum mihi non est,quod faciunt. Quærenda certiora bonæ fidei argumenta , & vel transfugæ illi ab hostium castris reuocandi proposita omnibus pœna graui,nisi intra legitimum spatium reuertantur ; vel dolor ille concipiendus , ex quo facilè sit ratiocinari inuito te ac nescio eos transfugisse. Sic Dauid Rex , vt se probaret nullatenus consensisse in cædem Abner quo cum fœdus iniuerat , & quem proditoriè Ioab seruus Dauid peremerat , dedit se totum lamentis & lachrymis. *Leuauit Rex Dauid vocem suam , & fleuit super tumulum Abner.* Et infrà : *Iurauit Dauid dicens: hæc faciat mihi Deus , & hæc addat , si ante occasum Solis gustauero panem , vel aliud quicquam.*

Hypocriseos & traditionis exemplum.

2. Reg.3.

Audi

Audi iam quod sequitur: *Cognouit omne vulgus & omnis Israel in die illa, quoniam non fuisset actum a Rege, vt occideretur Abner filius Ner.* Vel denique vocandi ad pœnam constitutam, si legitima excusatione destituti, post præscriptum illud spatium in patria deprehendantur. Fecit hoc prudentissimus Lotharingiæ Dux Carolus III. Literas accepit à Philippo II. Hispaniæ Rege, in quibus grauissimè expostulabat, quòd Tremblecurtium nobilem quendam suum cum tribus armatorum millibus occultè immisisset in Comitatum Burgundiæ, (quem horrendè afflixit) vel saltem permisisset irrumpere. Excusauit se mox bonus Princeps, & sanctè affirmauit se prorsus inuito id contigisse, nobilem illum ferum diu militando in Gallia omne ferè iugum excussisse obedientię, & militari arte opibusque fretum, imicis item plurimis, interdictum, quasi ad se nihil pertineret, contempsisse: Sed vbi primùm rediret in patriam, non defuturum à tergo vltorem, cui simul agglomerata omnia lueret, atque ita factum est. Rediit ille ad suos tandem, & dum apud Moniales quasdam securas se latebras putat inuenisse, circumuallatur ab inexpectata cohorte Principis, diligenter quæritur, tandemque comprehensus foras abducitur, & ad cuiusdam ripam fluminis pugionibus sclopisque traiicitur. Sic innocentiam suam Princeps iste nunquam satis laudatus Catholico probauit Regi, & qua dignus erat, pœna publicum affecit grassatorem.

Tremblecurtius occisus.

Prou. 17.

Demique à fœdere non recedit primus, nec occasiones quærit recedendi; vt in se verum probet esse, quod scriptum est: *Omni tempore diligit, qui amicus est*: non infringit datam fidem necessitatis tempore, non negat promissum auxilium, causas non fingit impotentiæ, nec confugit ad inanes excusationes alias, non deserit mediis in periculis hærentes socios, Metio Suffetio Albanorum duci relinquit detestandam hanc perfidiam, quam exercuit in bello Tulli Hostilij Romanorum Regis contra Fidenates. Pugnante enim Tullo, quem adiutum venerat, pugnam deseruit, sensim ad montes secedens eo consilio, vt fortunam belli experiretur, & vires ad partẽ inclinaret, quæ vinceret. Victor nihilominus euasit Tullus desertus, & quidem Metij milites nihil peccasse censuit, cenim Ducem sequutos esse, & Imperatori suo paruisse; Metium autem ipsum ruptorem fœderis ac perfidum horribili puniuit supplicio, corpus eius in partes duas discerpsit, in argumentum, quòd diuisum perfidumque gessisset animum. Duabus itaque admotis quadrigis in currus earum distentus & alligatus Metius, in diuersum iter concitatis equis laceratur. Tit. Liu. lib. 1. dec. 1. At nonne scribit idem Liuius lib. 7. Campanis negatum fuisse auxilium à Romanis, qui tamen in fœdus cum illis coierant? Negatum quidem est, sed contra Samnites quibuscum pacta intercedebant vetustiora, vt perspicuè sonant illorum verba: *Auxilio vos, Campani, dignos censet*

Metius Suffetius seuerè punitus.

Auxilium negatum & cur.

censet Senatus; sed ita vobiscum amicitiam instituì par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. Samnites nobiscum fœdere iuncti sunt. Itaque arma Deos prius quàm homines violatura vobis negamus. Tantùm posset esse difficultas propter innocentiam Campanorum, qui iniustè à Samnitibus opprimebantur: decet autem innocentes, maximè si rogent, contrà nocentes defendere, etiam contra fœderatos (si perspicua sit innocentia, & defendi absque graui damno possit) quia fœdus vinculum non debet esse iniquitatis; esset autem si defendi prohiberet innocentes. Sed responderi pro Romanis potest, aut non fuisse illis exploratam satis Campanorum innocentiam, aut non eis affulsisse tantùm lucis, vt intelligerent fas esse opem ferre innocentibus aduersum socios.

Periurium & iniustitia vitanda in fœderibus.

§. 3. Vt in alio quouis iuramento, ita in eo, quo firmantur fœdera publica, vitanda in primis sunt periurium & iniustitia. Est siquidem vtrumque peccatum mortale ex genere suo. Periurium committitur, quando non faciunt fœderati, quod se facturos iuratunt, & licitè ac commodè possunt; & contrà, quandò faciunt quod non licet, nec se facturos in se iurati receperunt. Iniustitia verò quando paciscendo iurant se facturos quod iustitiæ aduerfatur, verbi gratia, pugnaturos pro inuicem in bello quouis etiam iniusto, etiam aduersus innocentes, Ecclesiam, patriam, aut proprium legitimúmque Principem, nunquam in gratiam

recepturos eum qui læsit, quantumuis supplicem; nunquam recessuros à secta & errore semel amplexato, &c. nefaria sunt eiusmodi iuramenta, millies, recidenda, nullam habentia vim astringendi, improbè concepta, improbius adhuc in opus deducuntur; quò spectat illud S. Augustini de Herodis inreiurando concessuri puellæ saltatrici quicquid postularet: *Inter delicias & lasciuias conuiuantium temerè iuratur; & impiè quod iuratur, impletur.*

Serm. 116.

De Prudentia in imponendis Oneribus.

CAPVT X.

§. 1. *Ærarium Reipublicæ necessarium.*
2. *Quis Ærario præficiendus.*
3. *Vndè colligendum, amplificandumque erarium.*
4. *Quàm cautè expendendum erarium.*

Magistratus caput Reip. eiusque officium.

§. 1. CVm Magistratus caput sit Reipublicæ, debeátque eius maiestati, commoditati, necessitati consulere, atque in promptu habere media, quibus suo tempore id faciat: hæc autem inter cætera sint pecuniæ; patet non posse non esse penes illum ius tributa colligendi. Quocirca Tacitus libro 4. *Nec quies gentium sine armis, nec arma sine stipendiis, nec stipendia sine tributis esse possunt.* Christus item ad propositam sibi quæstionem: *Licet censum dare Cæsari, an non?* Respondit:

Digitized by Google

dit: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* In eandem sententiam sic scribit beatus eius Apostolus: *Ideò enim & tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal.* Tributum distinguit à vectigali, quòd illud soluatur ex facultatibus propriis vniuscuiusque, aut ex personis ipsis: Vectigal autem ex mercimoniis & negotiationibus. Vtrumque debetur Principi: distinguitur nihilominus vnum ab altero, quia illius exactores ab exactoribus huius differunt. Sed & probat diuinus codex tributum prouinciis iure subactis impositum, Deut. 30. *Seruiet tibi sub tributo:* & Salomon 3. Reg. 9. tributarios fecit eos, qui remanserant superstites à gladio Israelis de Amorrhæis, Iebusæis, Hethæis, & Pherezæis, vt sic humiliarentur, & subiectos se esse intelligerent. Scire interim prodest in exactione tributi sequendum morem patrium. Quosdam Principes videas, qui ne belli quidem tempore tributum colligunt; sed iure tantùm suo subditos accersunt suis sumptibus militaturos. Pacis verò tempore vel necessaria tantùm exigunt ad honestam sui status conseruationem iuxta leges patrias, vel pauca quædam in recognitionis argumentum: sed neque desunt, quibus aliquid pendere nisi ex consensu comitiorum generalium, non obligantur qui subsunt.

Matth. 22.

Rom. 13.

Tributū & vectigal quid differant.

§. 2. Nihil dubium, quin fidei viri boni committendi sint hi thesauri publici; hoc est,

viri timentis Deum & iudicia eius, cui curæ sit præter commune bonum fama & conscientia proptia, quas nouit totius mundi lucro longè præferendas. Talis indubiè fuit Eunuchus ille, quem Candaces Regina Æthiopum supra omnes gazas suas constituit. Erat enim pius ac religiosus, adeò vt religionis ergò longissimo emenso spatio adoratum venerit in Hierusalem. Videntur Romani apud Dionem l. 43. hist. præfeciſſe tantum huic muneri Ædiles, Prætores, & viros alios eminentes. Nescio tamen quid obstat, quominus aliqui licet non illustres genere, at fide, iudicio, prudentiaque insignes assumi potuerint aut modo possint; tum quia in his & aliis virtutibus sita est vera, prima, præcipuáque nobilitas; tum quia opulentia, claritudo generis, & eiusmodi alia nihil aut parum faciunt ad rectam pecuniæ publicæ contrectationem. Non esse nouum inferioris notæ homines ad superiores efferri gradus, quando iis dotibus instructi sunt, quæ ad illos sunt necessariæ, patet ex Cincinnato, Fabricio, Curio Dentato & aliis. Sunt in hac parte Turcarum Imperatores cautissimi, Persarum item, Abyssinorum & Sinensium, ad dotes & virtutes quas diximus, vnicè respiciunt, quæ quia in Eunuchis videntur magis elucere ob vxorum proliumque carentiam, creare illos consueuerunt sui custodes ærarij, abstrahuntque prorsus ab amicis & consanguineis, quo ab omni occasione auaritiæ, rapinæ, fraudis, importunarumque precum segregati

Actor. 8.

Apud Romanos quinam præficerentur ærario.

Eunuchi vt plurimum præfecti ærario, & apud quos.

gregati magis fidem colant, Principiſque animum ab omni anxietate, ſuſpicione, metúque liberent.

§. 3. Veſpaſianum Imperatorem nemo non vituperat, quòd etiam ex vrina, ex infami quęſtu, negotiatione, fœneratitio redditu cenſum colligeret. Nec pulchrè, nec purè exiguntur, admittunturque talia, aut poſteà diſpenſantur ſiue militibus ſiue aliis. Donantem decet habere mundas manus, quas fœdari ex illiberali prouentu neceſſe eſt. Sed neque ab exemptis rectè exigitur, cùm exactio directè pugnet cum exemptione illorum ac priuilegio. Etiam in lege naturæ & ſcripta, quæ vmbræ fuerunt Euangelicæ de exemptorum numero fuerunt ſacerdotes, Gen. 47. *In vniuerſa terra Ægypti Regibus quinta pars ſoluitur, & factum eſt quaſi in legem, excepta terra ſacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.* In graui, perſpicuáque neceſſitate peti poteſt ab Eccleſiæ Rectoribus facultas exigendi aliquid; ſed citrà conſequentiam, vim, & iniuriam ſemper infauſtam ſuis authoribus. In ſuorum odium incurrit Emmanuel Luſitaniæ Rex ob importunitatem, quacum viſus eſt impetraſſe à Leone X. Pontifice maximo collectam quandam bonorum Eccleſ. & quamuis vt optimus aliàs Rex erat, hoc obſeruato odio, bullam mox Clero ſuo reſtituit, poſterius tamen res eius quę procedebãt prius fœliciſſimè, peſſũ iuerunt. Quãuis rurſus idem Clerus ei addictiſſimus recepta bulla vltrò

Veſpaſiani auaritia

Exempti à tributis pẽdendis.

Eccleſiaſtici

Niſi ob cauſam.

Io. Boterus l. 7 de Polit. c. 6.

obtulerit centum quinquaginta millia coronatorum; bullam tamen libenter accepit, ne per eam Ecclesiastica immunitas læderetur.

Laici quidam.

In albo quoque exemptorum sunt Laici, qui id præclaro suo facinore ad publicum relato bonum meruerunt, vt Dauid; de quo 1. Reg. 17. *Virum qui percusserit eum, ditabit Rex diuitiis magnis, & filiam suam dabit ei, & domum patris eius faciet absque tributo in Israël.*

Pauperes.

Pauperes & miserabiles personas, quæ vix habent vndè vel tenuissimè viuant, ad tributum conferendum cogere, humanitati repugnat & iustitiæ, nec aliud est quàm extorquere velle ab ouo pilos, à pumice aquam, ab incude butyrum & oleum. Sed & vicini qui ea conditione vltrò se dediderunt, vel à proprio Domino dediti sunt, vt ab omni lege tributorum essent liberi, debent exemptione gaudere: Si tamen labentibus annis expresse aut tacitè consentirent in hoc onus, nec contra imponentes mussitarent vel exigentes, posset id Magistratus ab iis sicut ab aliis exigere. Nam similiter cùm regnum aliquod per bellum iniustum inuaditur; tunc quidem non acquiritur, nec vera potestas, nec legitimè possidetur, cùm titulus iustitiæ desit; successu verò temporis contingere potest, vt populus liberè consentiat, vel vt à successoribus regnum bona fide præscribatur: & tunc cessabit tyrannis, & incipiet verum dominium regiáque potestas.

Ne à populo quidem pro bello exigendum aliquid censet Menochius Iurisconsultus clarissimus

clariſſimus Conſil. 75. n. 86. & ſeq. quouſque in illud collectas iam pecunias idem Magiſtratus expenderit, cùm in hunc finem eas antè collegerit (casũ ni fallor diceret excipiendum, in quo nouæ in neceſſitate haberi ſtatim nequeunt, niſi ante exigantur) exemplo M. Aurelij qui in bello contra Marcomannos prius ſupellectilem ſuam omnem diuendidit, quàm ad nouorum onerum impoſitionem confugeret. Sed & boni Magiſtratus eſt, in exigendo à tyranni moribus planè diſſidere deglubentis populum, qualibus non indignari tantum ſolebat Tyberius Imperator; ſed etiam maledicit Deus, Mich. 3. & ait: *Audite Principes Iacob, & duces domus Iſrael, nunquid non veſtrum eſt ſcire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum? Qui violenter tollitis pelles eorum deſuper eis, & carnes deſuper oſſibus eorum?* Maledicit ſimiliter populus ipſe, de quo dicere ſolebat Henricus III. Caſtellæ Rex: *Diras & execrationes populorum magis reformido, quàm arma hoſtium.* Cùm S. Odoardus Angliæ Rex ingentem pecuniam à Quæſtoribus ſuis collectam admiraretur, diabolum ſimul vidit illi inſidentem, & gaudio ſubſilientem, quo obiecto perterrius, omnem confeſtim populo iuſſit reſtitui, vt ſcribit Polyd. Virgil. S. Ludouicus Galliæ Rex Philippum filium regni hæredem ſic in teſtamento ſuo alloquitur: *Fili mi, ante omnia in eam curam incumbe, vt Deum cultu & amore proſequaris. Animo ſis pio & humano erga mendicos & aerumnoſos homines, illiſque*

Diabolus inſidet pecuniis male exactis.

Verba S. Ludouici regis.

pro viribus opem feras; iustas regni tui leges obserua. Ne subditis tuis tributum imperes, aut imponas onera, nisi necessitas vrgeat, teque manifesta regni vtilitas compellat, idque non vltrò, sed graui de causa facias. Si secus faxis, non Rex, sed tyrannus habeberis. Plurimum quoque laudatur apud Cassiodorum Theodoricus Gotthorum Rex, quòd diceret: *Opes nostras cupimus thesauro pietatis augeri execrantes commoda, quæ nobis fuerint vexatorum calamitatibus acquisita.* In confesso est, expedire vt prouincia abundans sit & diues; quia si inops, egensque fuerit, & velut abstracta pelle nuda, quomodo lanam dabit, qua se vestiat Magistratus; & cætera largietur quibus præsentem depellat necessitatem? Cùm puteus plenus est, facilè hauritur aqua; sin venæ & occulti meatus per quos influit humor exsiccentur, & fons ex quo dimanat exaresçat, nulla arte aut industria restituetur. Exsiccantur autem venæ prouinciæ per immodicam tributorum exactionem, infamatur idem Magistratus, amittit non paucos subditos aliò emigrantes, vbi norunt actum iri secum humanius. De Dauid Rege legimus, 2. Reg. 24. quod ingentem populi sui iacturam perpessus sit, postquàm imperauit, vt à Ioab censeretur. Sed quorsum, cùm dinumerare populum non sit ex se malum, vt liquet ex cap. 1. Num. An quia in facto illo vanam sibi gloriam præstituit? At vix videri potest hæc vanitas fuisse in eo lethalis, & tanto digna supplicio. Verisimile sanè, quod docent aliqui, vt

Cassod. l. 2. epist. 38.

Dauid quomodo peccarit censendo populum.

vt notat Azor tom. 2. lib. 11. cap. 4. q. 1. recenſitum fuiſſe populum more Romanorum: hoc eſt, tributo impoſito, idque ſine vlla neceſſitate, cùm tamen ſola neceſſitas ius tribueret exigendi. Notum denique quomodò à Roboamo Salomonis filio defecerit populus propter tributa immania.

Variis modis mitigari & ſuppleri poteſt tributorum exactio, vti donariis, hoſtium ſpoliis, & fiſci pecunia. Nam quod ad donaria, occurrunt interdum viri prædiuites, qui publicorum commodorum ſtudio in theſauros regios multa conferunt, idque inſinuat illa Amani pollicitatio: *Decerne vt pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ.* Esther. 3. Quantam pecuniam ex iuſtis prædis & manubiis conflauerit Rex Dauid, docebit te ſumma illa immenſa, quam Salomoni filio ſuo ad templum Domini Hieroſolymis ædificandum reliquiſſe legitur. *Præparaui impenſas domus Domini auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum; aris verò & ferri non eſt pondus: vincitur enim numerus magnitudine.* 1. Par. 22. Nempè non ita olim ſicut hodiè pugnabatur. Nunc milites quicquid poſſunt, eripiunt hoſtibus, ſibique ſeruant (hinc tanta tamque pernicioſa prædandi libido nondum perfecta victoria) olim autem rapta omnia in commune conferebantur, vt poſteà diuiderentur per proportionem meritorum, 1. Reg. 30. *aqua pars erit deſcendentis ad pra*

Præda omnes in cõmune collata.

prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter diuidens; & factum est hoc ex die illa quasi lex in Israel. Vel communi consensu, aut edicto Principis ad insigne opus seruabantur. Semper autem ipsi Duci velut authori victoriæ insigne & peculiare aliquid deberi, primóque decerni nemo ignorabat. Vndè *Dauid*, hoc suo vtẽs iure, *tulit coronam Melchom de capite eius, & inuenit in ea auri pondo talentum, & pretiosissimas gemmas; fecitque inde sibi diadema.* Et Iudic. 8. cum Gedeon post occisos Reges Zebee & Salmana dixisset populo: *Date mihi inaures ex præda vestra*, respondit, *Libentissimè dabimus, expandentesque super terram pallium proiecerunt in eo inaures de præda, & fuit pondus postulatarum inaurium mille septingenti auri sicli.* Atque hæc fortè causa est, cur Princeps dictus sit, quòd videlicet primus capiat, vt notat S. Augustinus lib. de Grammatica, seu primus sortiatur in diuisione prædæ. Idem liquet ex historia Clodouæi Franciæ Regis, qui partiendo spolia vendicauit sibi authoritate propria sacrum calicem, quem ex templo quodam Christianorum milites eius adhuc pagani abstulerant; & militi cuidam, qui vendicationi huic repugnare visus fuerat, securi quam tenebat manu, caput dissecuit. Et in lib. Iudith. c. 15. legimus: *Per dies autem triginta vix collecta sunt spolia Assyriorum à filiis Israel. Porrò vniuersa qua Holofernis peculiaria fuisse probata sunt, dederunt Iudith in auro, argento, & vestibus, & gemmis, & omni supellectili, tradita sunt illi omnia à populo.*

1. Par. 20.

Princeps vnde dictus.

Belleſ. in Clodouæo.

Et

Et Ioſue cap. 6. Spolia omnia Hierichuntina cedere voluit iubente Deo non in lucrum militum, ſed in Dei cultum; vndè illos ante monuit: *Cauete ne de his quæ præcepta ſunt quippiam contingatis, & ſitis prænaricationis rei. Quicquid autem auri & argenti fuerit, & vaſorum aureorum ac ferri, Domino conſecretur repoſitum in theſauris eius.*

Quod ad fiſcum ditatur ex pœnis & pœnalibus compendiis. Nam vt ea taceam, quæ nonnullis tantùm in locis recepta ſunt; vbique, ni fallor, fiſco cedunt bona eorum, qui rei aguntur læſæ maieſtatis diuinæ & humanæ. Immò generali conſtitutione Galliæ, confiſcato, vt loquuntur, corpore, confiſcantur & bona, excepta parte exigua ſeruanda vxori & liberis. Ad fiſcum item pertinent bona, quæ ei lex facit obnoxia; ſi quis ſe occidat, ſi merces conuehens vectigali fucum faciat, ſi pecuniam ad proprios ſumptus non neceſſariam extra regnum prohibitus deferat, ſi contra conceſſum alicui priuilegium excudat libros. Eſt & negatiuus quidam, vt ita dicam, idemque optimus eundem amplificandi modus, abſtinere à prodigalitate & ſuperfluis ſumptibus. *Opes amplæ*, inquiebat Mœcenas Imperatoris Auguſti familiaris, *melius colliguntur pauceis expendendis, quam multis accipiendis.* Et iuxta Ciceronem: *Magnum vectigal eſt parcimonia.* Nimiæ largitiones liberalitatis ac beneficentiæ fontem exhauriunt, & exhauſto fiſco citò ad extorſiones fit tranſitus. Nero certè cum

Confiſcato corpore, confiſcantur & bona.

Cic. lib. 4. de Republ.

eo

eo dissipato non haberet vndè luxui & impensis inutilibus more suo indulgeret, latrocinijs, aliisque sceleribus animum adiecit.

Enimuerò quia vix vllus eiusmodi fiscus à nobis descriptus talis tantúsque esse cõsueuit, vt par sit sumptibus omnibus necessariis, permittit ius ad tributa recurrere, quæ modum non excedant. Vt námque sint mediocria, per aliquot nihilominus annos collecta, & cautè asseruata euadent in aceruum maximum, vixque belli tempore opus erit insolita quædam & magna subditorum fortunis imponere. Ex tributariis contingit nunquam ditissimos quosdam creari nobiles, atque ita eximi à lege tributi; sed vnà videndum vt per proportionem minuatur onus tributarium. Clarum est pugnare cum iustitia, si onus eius portent cæteri, præsertim pauperiores, cùm multum sit si patienter & non gementes proprium sustineant. Hunc errorem velut publico bono & rationi valdè repugnantem sæpè iura reprobant, l. fi. C. si contra ius. l. 1. C. de precib. Imper. offer. l. iubemus. C. de sacros. Eccles. l. actione ff. pro socio. Insuper procul est à iustitia & fide bona, non aptare tributorum onus facultatibus tributariorum, ita scilicet vt de summa quæ exigitur, plus soluant locupletiores. Procul item indicto tributo ad põtis structuram, ad debita iam contracta dissoluenda, vel ad aliud eiusmodi plus exigere, quàm sit necessarium, exactionémque producere iusto longiùs. Relinquatur Cumanis

Digitized by Google

manis dolosum & turpe istud artificium, qui prætextu ædificandi ciuitatem suam, exegerunt per annos ducentos tributum portus: ea verò ædificata, non desierunt exigere, vt scribit Arist. l. 2. de re famil. n. 14. Ad subalternos insuper Quæstores iuuat attendere, quia talium exactionum authores interdum sunt, ignorante Principe, vt Candalus Mausoli Cariæ Regis legatus, de quo narrat idem Philosophus, quod cum Licios animaduerteret capillo impensius gaudere, literas mentitus est à Rege venisse, quæ iuberent capillos ad capitum ornamenta ex iis cóficienda ad se mitti. Itaque sibi à Mausolo esse imperatum, vt eos tonderet. Se tamen, si certam pro singulis capitibus pecuniam velint pendere, aduecturum ex Græcia Capillum. Illi verò libenter quod petebat, tribuerunt, multæque ex ingenti turba coactæ sunt pecuniæ. Quam fuerit paratus Constantinus magnus in tales ad se delatos animaduertere edicto isto suo satis declarauit: *Si quis est cuiusque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcumque Iudicum, Comitum, Palatinorum meorum aliquid veraciter & manifestè probare posse confidat, quod non integrè ac iustè gessisse videatur; intrepidus & securus accedat, interpellet me; ipse audiam omnia, ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo de eo, qui me hucusque simulata integritate deceperit: Illum autem qui hoc prodiderit & comprobauerit, dignitatibus & rebus augebo.*

Candali turpis exactio.

Ad

Vectigalia de quibus soluantur.

Ad tributa reuocantur vectigalia, pedagia & portoria. Vectigalia soluuntur pro rebus quæ exportantur vel importantur in ciuitatem aut prouinciam. Nam potestas, quæ datur inferendi aliqua vænalia, vel efferendi, pretio est æstimabilis, pro qua idcircò non abs re pecunia aliqua postulatur; & quidem meritò maior ab extraneis, quàm indigenis. De mercibus Alexandrinis peregrini decem pro centum, subditi verò quinque duntaxat Turcæ pendunt. Quo loco notandum, expedire vt potissimum exigantur vectigalia de mercibus communi vitæ non necessariis, sed curiosis, superfluis, & diuitum propriis, v. g. de pannis aromatibus, lapidibus pretiosis, &c. hoc modo onus opulenti soli sentient, discent tot inanes sumptus contrahere; extra prouinciam nó efferetur copiosa pecunia. Pedagium soluitur à transeuntibus per aliquam viam, seu locum, vt indè sustententur, qui eum custodiunt, & tutum reddunt. Portorium est, quod soluitur pro transmissione mercium per pontes & flumina. Quam exactionem iustificare non est difficile, quando de pontibus agitur, & qui transeunt aurigæ sunt, vel equites non priuilegiati: nam tales pedetentim multùm pontes destruunt. Difficilè contrà quando sunt pedites, aut per pontes non transeunt; sed flumina transmittunt, aut nauigant, nisi flumina sint artificialia magnis indigentia sumptibus, vt in alueo suo conseruentur.

Pedagium à quibus soluatur. Portorium à quibus.

De

De loco ad custodiendum ærarium opportunissimo nihil dicere attinet, cùm constet debere esse munitissimum, vt olim apud Romanos erat ædes Saturni, de qua Plutarchus in Problemat. 41. *Valerius Publicola exactis Regibus hanc eadem ærarium declarauit loci opportunitate deductus, quẽ & apertum, & ab insidiis tutum, & in primis munitum animaduertit.* Censent alij præstare, vt non extet totum simul, sed in diuersis locis, tum quia non sine magnis sumptibus in vnum & eundem comportari totum potest, si amplissimus sit principatus: tum quia quãdo est indiuisum, perit totum simul; per partes verò, quando diuisum. Hinc Iacob rediens è Mesopotamia, audiensque venire sibi in occursum Esau fratrem suum, à quo sibi non parum metuebat, diuisit vxores & filios suos ab inuicem, dicens: *Si venerit Esau ad vnam turmam, & percusserit eam, alia turma quæ reliqua est, saluabitur.* Rectè, si Principatus Monarchicus sit, distinctúsque à Turcico; huius namque alia est ratio, sicut & Rerumpublicarum à Monarchia differentium. Turca nec ciuitatem arcemque munitam habet, excepta Constantinopoli, & extremis imperij sui finibus, nec vult habere; sed eiusmodi omnes demolitur, ne præsidio sint rebellibus: ob idque Roma illa sua indiget, ad thesauri totius sui custodiam. Respublicæ quoque aliæ vnicam fermè patiuntur instructissimam; & multis variisque constant capitibus; priuato nulli ita fidentibus, vt ei procul à se posito committere

Ærarium in ade Saturni.

Gen. 32.

rem velint tanti ponderis, quanti est ærarium; circa cuius vsum peccatur dupliciter.

Inutiles expensæ ac vanæ.

§. 4. Primò per excessum prodigendo illud temerè, in res vanissimas, alendo nimios seu immensos inutilium palatinorum greges, vxorum, venatorum, saltatorum, musicorum, equorum, canum, simiarum, accipitrum, &c. vt aluit Salomon, qui præter septingentas concubinas, & trecentas vxores Reginas, id est, præcipuas, quarum cuilibet regius erat apparatus; numerabat quadraginta millia præsepia equorum currilium, & duodecim millia equestrium, 3. Reg. 4. tametsi ab omni bellorum strepitu liber pace maxima frueretur. Item farciendo pecuniis mimos, histriones, assentatores, lenones, tragœdos, Comœdos, Apotelesmaticos, & alias id genus pestes virorum principum, dignas planè quæ audiant; Marc. 7. *Non est bonum accipere panem filiorum, & dare canibus.* Item non conformando impensas conditioni status. Sic enim minus cautè ageret Baro, qui Comitis vel Marchionis sumptus vellet facere; ita, ni fallor, minoris notæ Princeps, si faciendis sumptibus in vestes, munera, legatos, ædificia, æquare tentaret aut vincere munificos Reges & Imperatores. Populi sanguis est ærarium, incredibili eius labore comparatur, ob idque nunquam malè, absque magna iustaque eius offensione profunditur. Hinc tot odia in Heliogabalum, quem non pudebat inuitatis ad cœnam fœni loco crocum sternere, iubere naues pretiosis onustas

Salomonis quantus apparatus.

Populi sanguis ærarium.

Heliogabali profluitates.

mercibus

mercibus à ſe comparatis in pontum mergi, vt recrearentur, aureo vti vaſe ad excrementa corporis; in calceamentis quæ nunquam iterabat, gemmas ferre nobiliſſimas, ludi gratia concidere veſtes pretioſas, in myrrhinas & onychinas matulas lotium mittere, &c.

Secundò, congerendo ſemper nummos, nec quicquam erogando. Nullorum magis eſt virtutem colere magnificentiæ, quàm Principum, & inſignium quorumcumque Magiſtratuum; at profectò nunquam colent ſine magnis impēdiis. Bonū eſt in futuros eūctus coaceruare pecuniam: ſed viciſſim, bonum, vel etiam melius occaſiones præſentes arripere honeſtorū ſumptuum. Aliàs omni culpa vacarent auari ſimili ſe clipeo contegentes, *nihil iam expendendum, ne fortè deſit quo ſubueniatur futuris neceſſitatibus*, ante quas quàm facilè contingere poteſt, vt pereat pecunia illa vniuerſa? Quid item ſi à poſteris effundatur in res inaniſſimas, vt quondam à Caio Caligula, qui dilapidauit intra vertentis anni curriculum ſexagies ſepties millies, quæ ipſi reliquerat anteceſſor Tyberius? Coaceruauit Dauid & ſeruauit ingentes theſauros hæredi ſuo Salomoni; ſed ideò quia voluntas Dei non fuit, vt ab eo qui multum ſanguinis belligerādo fuderat, templū ædificaretur; aliàs ædificaſſet ipſe libētiſſimè, nec tātū religioſiſſimi animi ſpecimē filio reliquiſſet; quo excepto ſpecimine, quid nō fecit ſumptu dignū regio? Auxit diuinum cultum amplissimis

Ac C. Caligula.

Dauid quā diues.

Sed magnificus.

plissimis muneribus, inopiam subleuauit miserabilium personarum, de Republica benè meritos vt filios Berzellai Galaaditis, præmiis affecit; liberalium artium, vt Musicæ, magistros fouit & studia; ciuitates, arcem Sion, aliasque patrias communiuit, &c.

Ad Reipublicæ, Magistratusque conseruationem quæ valdè conferant.

CAPVT XI.

§. 1. *Superiorum quorundam documentorum recapitulatio obseruationi huic perutilis.*
2. *Ludouici XI. Francia Regis salutaris præceptio relicta filio ad eundem finem.*
3. *De intestinis seditionibus tempestiuè anteuertendis.*
4. *De administratione perfecta publici muneris.*
5. *De Præsidiis seu fortalitiis quid authores senserint.*
6. *De occultandis consiliis propriis, explorandis alienis.*

§. 1. VAsi mare magnum latè patet capitis huius argumentum, ego me nihilominus intra iustas metas continebo. Cùm à nullo magis quàm à Deo pendeat tutela omnis, conseruatióque Reipublicæ & Principatus, sicut dicit Psalmus: *Nisi Domi-*

Psalm. 126.

nus

nus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat qui custodit eam. Nulla autem re magis induci possit ad tantum beneficium erogandum, quam si pura mente colatur; nulla magis ad negandum prouocari, quàm si secus fiat; sequitur, ei qui Rempublicam, & magistratum suum saluum velit, nihil esse debere diuino cultu antiquius, nihil commendatius. Huc velut ad causam primariam reuocauit Achior tam aduersos quam prosperos successus filiorum Israel, dicens ad Holofernem: *Nunc ergo, mi Domine, perquire: si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei, ascendamus ad illos, quia tradens tradet illos Deus eorum tibi, & subiugati erunt sub iugo potentiæ tuæ. Si verò non est offensio populi huius coram Deo suo, non poterimus resistere illis; quoniam Deus eorum defendet illos, & erimus in opprobrium vniuersæ terræ.* A quo est res omnis, ab eodem pendet vt conseruetur, vt lumen à sole, genitum ab humido radicali, creatura ab influxu creatoris, vita corporis ab anima; A Deo autem sunt status omnes superiores, per ipsum Reges regnant; non ergo subsistunt nisi eius nutu, vt testatus est Daniel, c. 2. cùm diceret: *Ipse mutat tempora & ætates, transfert regna & constituit.* Ideóque impensè colendus est, vt quod conferre dignatus est, constabiliat. Sensit hanc prouidentiam Dauid cultor eius egregius; secus autem Saul impius, 2. Reg. 3. *Dauid proficiens, & seipso semper robustior. Domus autem Saul decrescens quotidiè.* Fieri potest, fateor, vt qui

Cultus diuinus primus habendus.

Iudith. 5.

A Deo status omnes superiores sunt.

seriò colit Deum, deseratur ab hominibus, & multis odio sit; sed non derelinquetur à Deo, habitabit in adiutorio altissimi, dicentis, *ne timeas: bellabunt aduersus te, & non prænalebunt; quia ego tecum sum vt liberem te:* emerget tandem, & cùm ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam; vbique in eodem gloriabitur his verbis: *Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.* Vel si quis deseratur ab eo in mediis angustiis conseruandi principatus, verendum est, ne muneri erga ipsum suo aliqua in parte defuerit, ne diuisum cor habeat, ideóque pereat. Vicissim fieri potest, vt rector populi scelerosus, nihil minus satagens quàm Deum colere, ventis feratur secundis; sed tandem iusto Dei iudicio humiliabitur, & euanescet. Psalm. 36. *Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros libani: & transiui; & ecce non erat.* In primis itaque curæ sit Religio, qua præeunte nihil valdè est metuendum, non potest deesse munimentum necessarium.

Hier. 1.

Psal. 117.

Religio colenda.

Hor. lib. 1. Carm. ode. 22.

Integer vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri iaculis, nec arcu,
Nec venenatis grauida sagittis,
Fusce, pharetra.

Prætet religionem adsit oportet, administrandæ iustitiæ zelus efficax, qua præmiis boni afficiantur, suppliciis mali. Hinc factum, vt Dauid Salomonem filium suum erudiens, hæc duo coniunxerit, & post verba illa, 3. Reg.

Reg. 2. *obserua custodias Domini Dei tui*, admonuerit, vt Berzellai de se optimè meritum honoraret in filiis: Ioab verò (qui Absalonem prohibitus confoderat, & tam Abner quàm Amasan proditoriè occiderat) necnon Semei virum nefarium ad iustam pœnam vocauerit; quos sine dubio puniuisset ipse, nisi reformidasset potentiam Ioab nondum satis in regno confirmatus, vnde dicebat: *Ego autem adhuc delicatus & vnctus Rex*, & nisi supplici Semei promisisset, quod illum non interficeret, supple, manu propria, nec dum viueret. Carolus IX. Franciæ Rex sapientissimus pro symbolo habere voluit columnas duas coronam sustinētes inscriptione addita *Pietate & Iustitia*, vt his maximè virtutibus fulciri regna qui legerent, intelligerent.

2. Reg. 3.

Caroli IX. symbolum.

Multùm præterea facit ad stabilimentum Imperij, reprimere insanum eius amplificandi desiderium, quo qui tenentur, Deo displicent, cuius iusto iudicio per quæ quis peccat, per hæc punitur; inuaditur, qui inuadit; diripitur qui diripit; infestatur qui infestat, spoliatur qui spoliat, conuertitur dolor in caput inferentis, & impletur sermo Prophetæ: *Væ qui prædaris, nonne & tu prædaberis?* Nunquam excidat memoria, quid protoplasto contigerit: extendere manum præsumpsit ad interdictam sibi arborem, non contentus tot aliis, quas in sua habebat potestate: & ecce harum quoque vsu fuit destitutus, eiectúsque ignominiosissimè de paradiso voluptatis.

Isa. 33.

Percontantur non pauci, quam maximè ob causam secundùm Deum per tot annorum centurias steterit Respublica Veneta ? Id factum respondent Bodinus & Io. Botetus lib. 1. de Polit. c. 6. quòd alienarum ditionum minimè fuerit auida ; sed duntaxat de conseruanda sua curam susceperit, quo pacto exteros in se non prouocauit, plus item otij nacta est ad attendendum sibi. Idem de Abyssinorum, deque Sinarum regno iudicium, quod vt est ab ambitione & immodica cupiditate remotissimum : ita fruitur pace maxima, non fluitat, nec à quibusquam nisi interdum à vicinis Tartaris infestatur. Habet ad occasum finitima quædam regna, quæ omninò negligit seipso contentum,& tamen posset statim sua facere. Certè quisquis iam per se potens iuribus alienis rebusque insidiatur,miram sibi conflat inuidiam, omnium in se odia conuertit, hocque ab illis impetrat, vt in ipsum velut in communem hostem coniunctis animis copiisque insurgant, depositis ad tempus, si quas prius inter se exercebant, simultatibus ; qua coniunctione euadunt sæpè potentissimi. Difficilè tam multis resistitur, ne Hercules quidem contra duos. Canis ille Æsopicus auidè captans&prensans carnis vmbram, quam ore portabat, carnem ipsam amisit ; os namque aperiens quasi vmbrā apprehensurus, cōseruationi eius non cōsuluit. Testudo vbi collecta in suū tegmen est,ad omnes ictus tutā se exhibet:vbi exerit partes aliquas, quod

Pace optima cur fruatur status quidam.

Digitized by Google

quodcumque nudauit, obnoxium atque infirmum habet. De bellis non facilè gerendis propter incertiſſimum illorum exitum ſicut & litium forenſium, & propter perturbationes grauiſſimas, à quibus ſunt inſeparabilia, dictum eſt ſuperius. Dentem nullum mihi dabis tam radicatum, qui ſi tentet vim afferre alteri, ſeipſum ſimul non quatiat, & quandóque prior excutiatur. Quos ætas & rerũ vſus prudentes fecit, nullum facilè ſuadebunt. Conſilium hoc relinquunt inexpertis, & iis, quibus nec ampla domi res eſt, nec nummus in arca. Illi ſe Alcidas Entelloſque fortiſſimos; hoſtes verò muſcas aut lepores nullo negotio debellandos ſomniant. Hi piſcatorum more libenter tranquillam turbant aquam patriæ, & ab imo exagitant, vt ranam aliquam piſcentur vndè viuant; miſerabile ſanè hominum genus tam parui æſtimantium pacem, bonúmque publicum.

§. 2. Sequitur actus alius Prudentiæ, quem Ludouicus XI. Galliæ Rex Carolo VIII. filio ſuo commendaſſe de meliore nota legitur, velut conſeruando ſtatui pręſentiſſimum. Vixit ille iudicij proprij ſemper tenaciſſimus, & vniuerſis penè diffidens regni proceribus, ex quo ingenio acerbos ſanè collegit fructus; motus, inquam, & perturbationes penè continuas, & ſuorum à ſe alienationes grauiſſimas, quibus tandem factus cautior, vocauit ad ſe ſub finem filium, & commonefecit verbis grauiſſimis, contrariam vt iniret imperãdi ra-

Belleſ. in Ludou. II. *Ludouici XI. Præcepta regalia ad filium.*

tionem, ne ſi ſecus faceret, ad eundem lapidem impingeret; Vt caueret iudicio vti proprio, præceptore peſſimo, aut contemnere, & facilè ſuſpectos habere Dynaſtas, quaſi ſtatim erecturos cornua, & inuaſuros principatum, ſi moderatè opibus ac muneribus augeantur. Non enim decere, nec iuſtum eſſe obtentu incerti cuiuſdam metus inurbanè agere, aut iure ſuo quenquam deſtituere, arte nulla humana occurri poſſe periculis vniuerſis, collocandam in Deo tutelam, ſpemque præcipuam, fauere ſolito cauſis bona fide vtentium. Non ſolos promotos ad dignitates ampliſſimas excitare poſſe tempeſtatem, ſed eos etiam qui ab iiſdem dignitatibus & honorum culminibus nullo errore, nulla culpa ſua excluduntur.

§. 5. Sicut neminem facilè ſuſpectum habet magnanimus, generoſus, ſyncerus animus; ita vbi ex ſufficientibus cõiecturis intelligit plus æquo audere aliquos, inſoleſcere, & periculoſa quædã meditari; in more habet exoriẽtẽ debellare ſuperbiam, procellarum matrem, & maturè inſolentiam circumcidere, vt olim apud Athenienſes libertus arrogãs, & ingratus de gradu ſuo his verbis deiiciebatur: *Seruus eſto, quia liber eſſe neſciuiſti.* Inſolentia omnium ferè capitaliſſima eſt ſeditio, per quam vel in caput ipſũ inſurgitur, vel ſubditorum pars vna inuadit alteram. Si primũ, euidenter ſe prodit periculũ ſubuerſionis publicæ, ſi rebelles euadant capite illo ſuo ſuperiores. Si ſecundum, in diſcri-

Seditio capitaliſſima inſolentia.

men

men nihilominus res adducitur, quia pars victrix potest impulsu leuissimo caput ipsum armis suis impetere, si subodoretur tulisse eũ deuictę suppetias. Prior illa seditionis species vt deterrima est, ita manifestè indiget præsenti remedio, siquè ad effectum processerit, crimen vulgò habetur morte dignum tantò acerbiore, quantò dignior est Magistratus, in quem insurgitur, vt patet ex insueta, horribiliq; pœna inflicta seditiosis Core, Dathan, & Abyron. Num. 16. Modus vtrique occurrendi est, turbulentiora ingenia prǽmonere, non esse sapiẽtum honori & famæ suæ consulentium idem facere, quod solẽt qui anguillas piscantur. Nã si stagnum constiterit, nihil capiunt, vt itaque capiant sursum deorsum cœnum vertunt. Imitantur autem qui vt lucrentur, & vincant, perturbant ciuitatem. Et prǽterea iis attendere, certáque omittere negotia, in quibus occupẽtur, vt abstrahi cogantur ab inuicem. Sic Palamedes tabulam inuenit lusoriam ad comprimendas ocioſi seditiones exercitus, teste M. Varrone apud Seruium, & vt scribit Seneca: *Magni Imperatores cũ malè parere militẽ vidẽt, aliquo labore cõpescũt, & expeditionibus detinẽt. Nũquã vacat lasciuire districtis.* Corycæis denique vti fidis ac solertibus, & à Cócionatoribus impetrare vt in tãtũ malũ acriter sępéq; inuehãtur.

Indiget præsenti remedio.

Tabula lusoria Palamedis. Sen. lib. 7. epist. 57.

Quod si iam erumpere incipit seditio primi generis, vi statim agi solet cum seditiosis, si coerceri comprehendique posse videantur, ac saltem cum authore illorum præcipuo, quo

quo intercepto vel de medio ſublato, cadat animus cæteris. Ecce tibi exemplum opportuniſſimum. Cùm deuicto Abſalone accepiſſet Dauid in ſe rebellaſſe Sebam, ait: *Nunc magis afflicturus nos eſt Seba filius Bochri, quàm Abſalon*; & confeſtim iubente eo egreſſi ſunt cum Abiſai Ioab, Cerethi quoque & Pheleti, & omnes robuſti exierunt de Hieruſalem ad illum perſequendum: oppugnarunt autem latentem in Abela, nec ante fecerunt oppugnandi finem, quàm eius caput miſerunt primores ciuitatis. Tunc finem habuit bellum periculoſiſſimum. *Ioab cecinit buccina, & receſſerunt ab vrbe vnuſquiſque in tabernacula ſua: Ioab verò reuerſus in Hieruſalem ad Regem.* Sin autem præualeant, vſu receptum eſt, vt vel prodeat in medium vir grauis occultè ſtans à Principe, qui eorum componat motus, frangat conſilia; ſi non condemnans quam tuentur cauſam, ſuadens ſaltem, rem totam penſiculatiùs vt conſiderent, & prætentum ius ſuum via proſequantur moderatiore (quo modo Chuſai amicus Dauid diſſipauit conſilium nefarium, ſed præſentiſſimum quod Abſaloni dederat Achitophel 2. Reg. 17.) vel poſtulentur induciæ ad deliberandum, quibus labentibus remittent indubiè de furore ſuo aliquid, audientiores fient rationis, & cauere ac proſpicere ſibi Princeps melius poterit. Interdum etiã auertendi maioris mali gratia votis eorũ, quãuis iniquis annuitur; ſed ita vt niſi pactus ſit veniam dare, poſtea iure ſuo vti poſſit; hoc eſt,

2. Reg. 20.

Ibid.

Qua arte molliendi ſeditio ſorũ animi.

in

in eos à se diuisos animaduertere, quandoquidem ei conuentio illa facultatem non tollit faciendi, quod tenetur facere, seu pœnas repetendi à publicis Reipublicæ perturbatoribus. Cùm porrò idem Princeps, siue Magistratus medicus quidam sit eiusdem Reipublicæ, fit vt quemadmodum periti Medici non attendunt ad præsentes duntaxat infirmitates; sed causis etiam obuiam eunt futurarum, prudentem se probat, quoties occurrit seditionis occasionibus, quarum pars magna est ociositas. Vndè Iphicrates, vt scribit Polyænus, *non permisit milites suos otium agere; sed cum bellum nõ esset, semper aliquid negotij dedit, & iussit aut cuniculos in terram agere, aut fossas ducere, aut arbores secare, aut castra transferre, aut vasa transmutare; quòd in otio res nouas moliri existimaret.* Poly l. 2.

Sin autem ad posteriorem ordinem spectet seditio, citò dissipabitur authoritate superueniẽtis Magistratus, vt dissipata Ephesina aduersus Paulum est à sapiente illo Proconsule, cuius verba fuere: *Viri Ephesij, quis est qui nesciat,* &c. & infra: *Oportet vos sedatos esse, & nihil temerè agere.* Et rursus: *Si Demetrius & qui cum eo sunt, artifices habent aduersus aliquem causam, conuentus forenses aguntur, & Proconsules sunt; accusent inuicem,* &c. Idem sibi vult illud Virgilij: Act. 19.

Ac veluti magno in populo cum sæpe coorta est
Seditio, sæuitque animis ignobile vulgus:
Iamque faces & saxa volant, furor arma ministrat: Lib. 1. Aeneid.

Tum

Tum pietate grauem ac meritis si fortè virum quem
Conspexere, silent, arrectisque auribus astant.
Ille regit dictis animos, & temperat iras.

Hic fortè volet quis seditiosis patrocinari, ac contendere non vulgaribus modò dandam veniam, exemplo Ioab, qui 2. Reg. 18. *cecinit buccina, & retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israel, volens parcere multitudini:* sed ipsis etiam authoribus, qualis in eodem bello contra Dauid erat Absalon, cui nihilominus adeò ignosci Dauid voluit, vt palam edixerit: *Seruate mihi puerum Absalon.* Sed & B. Paulus, quem insimulare peccati nemo facilè debet, seditionis cuiusdam origo fuisse videtur. Sciés quia vna pars Sadducæorum, altera esset Pharisæorum, exclamauit: *Viri fratres, ego Pharisæus sum, & filius Pharisæorum, de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor.* Ad quid in hæc verba erupit, nisi vt alios alienaret ab aliis, atque ita immunis à Concilio discederet? Collimauit eò sanè, vndè sequitur: *Cùm hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, & soluta est multitudo.* Respondeo; nihil ista continere iustæ excusationis. Nam quod ad primũ, Regis esse filium, quamuis rebellem & rebellium caput, circumstantia est personæ meritò excusans paterna viscera, ne tam seuerè in illum animaduerterent, præsertim cum puniri aliter posset, nec abesset spes omnis eum ad bonam frugem reducendi. Quod ad secundum, non est semper malum multitudinis partem à

S. Paulus seditionem parit.

Actor. 23.

parte

parte ſeparare ; ſed tunc ſolùm , quando hæc ſeparatio non fauet , ſed aduerſatur innocentiæ bonoque publico ; vt contingit , quando ſeminantur inter fratres diſcordiæ. At plurimum ei fauebat iſta, qua diſſoluebantur colligationes iniquitatis. Ecquid aliud facere debuit Apoſtolus ? Nullam reperiebat æquitatis iuriſque rationem apud ſeditioſos accuſatoresſuos Chriſtiani nominis iuratos hoſtes. Opportunè itaque ac ſolerter auertit illos ab inuicicem , ne longiùs procederent in concepta nequitia, ne damnarent cauſam optimam , ne decreto ſuo tam fidei, quàm gloriæ Chriſti curſum retardarent , ne innocentem occiderent. *Eripiuntur iuſti*, ait S. Gregorius, *dum diuiduntur iniuſti , & electorum vota ad perfectum perueniunt, dum reproborum agmina per diſcordiã confunduntur.* Plurimùm quoque ad amoliendas eiuſmodi ſeditiones conferet,ſi lex feratur ne à potentioribus premantur imbecilliores. Diſſerẽtem hac de re Philoſophum audiamus: *Superbia & auaricia eorum qui gubernant , homines prouocant contra ſe, & contra ſtatum eius Reipublicæ , quæ iſta fieri patitur.* Si rurſus non facilè admittantur exteri ad conditionem ciuium ; quod dum fit , citò abeunt in ingentem multitudinem , atque inter ſe coniurantes quaſi iure ſuo agunt in ciues naturales;admitti petunt ad indigenarum officia (neque enim ſe illis virtute cedere) tumultuãtur, ſi non impetrant. *Seditiones quoque* , addo quæ ſequuntur ibidem , *concitat peregrinitas, donec*

Et ad quid.

S.Greg.lib. 43.moral.c. 4.

Ariſt. lib. 6. polit.c.3.

Digitized by Google

donec in eandem simul conspirationem deuen
Et infrà: *Qua propter quicunque adhuc inqu*
susceperunt vel aduenas, omnes ferè seditionib
ctati sunt, ceu apud Sybarim vnà cum Træ
incoluerunt Achæi, postèa maiorem in modu
scentes Achæi Træzenios pepulerunt. Pergit &
bit: *Zanclæi verò, qui Samnios receperunt, m*
eis sunt propria ciuitate deiecti. Apolloniat
sunt in Ponto incolis receptis seditione agitati
Et Syracusani post tyrannos expulsos cũ ho
& conductos milites feciſſent ciues, in seditio
prælium inciderunt, à receptis Chalcidensibus
sunt Amphipolitæ.

§. 4. Sicut omnibus gratissima solet
Musica quoad voces omnes tẽperatissim
Bonus magistratus quot habeat benedictiones. & populo Rector siue Magistratus, qui v
satisfacit, & fidem suam liberat, pietate
fucatè colit, iustitiam instanter puréqu
ministrat; attentè considerat, vt se g
subordinati officiales; pacis est studiosus
ter pauperum, publicis studet commodi
buta moderatur, excellit prudentia, vi
busque reliquis. Tallium persona vener
est apud omnes, audet nemo de seditio
gitare; De ore populi nihil auditur cre
quàm; *Benedictus Deus cuius beneficio talis*
nobis Princeps: viuat viuat ad annos plurim
bebit vicissim nos obsequentissimos; dignus es
diligamus ex animo & reuereamur, cui auscu
imperanti; pro quo denique contra quoscũque
Malus econtra quot maledictiones. *temus hostes*: Sin contra eueniat, vt al
negligat sui partem officij, vel graui

vitio viuat obnoxius,v. g. ſi libidine diffluat, ſi inſidietur alienis vxoribus, ſi ad ſe non ſua rapiat, &c. mirum quàm offendat, & à ſe auertat eundem populum, quantis ſe periculis obiiciat; adeò bonum eſt ex integra cauſa, malum, ex quouis defectu. Expertus eſt quæ dico infœlix Galeacius Sfortia Dux Mediolanenſis, cuius hiſtoria quia trita eſt, à me ſilebitur. Dionyſius tyrannus cũ inaudiuiſſet filium cui relicturus erat principatum, ingenui hominis vxori vim attuliſſe, ſtatim coniecit fore,vt regnaret infœliciter, eique dixit iratus: *An tu in me tale quid deprehendiſti?* Reſpondente autem adoleſcente;*non equidem, ſed quid mirum cùm patrẽ nactus non ſim genere principem?* Subintulit, *ne tu quidem filium es habiturus, niſi ab iſta perpetratione abſtiteris.*

Dionyſius Syracuſanus ad filium.

§. 5. Tametſi authores non defuerint qui tutiùs eſſe iudicarunt, non cingere muris ciuitates; ferè tamen iam ridentur ab omnibus cum ſuis coniecturis, & ratiocinationibus. Nam vt taceam diuinas literas, ex quibus cõſtat pleroſque Reges ſpiritu Dei actos ſuas incluſiſſe mœnibus fortiſſimis, vt Aſam Regẽ Iuda 2.Paral.14. qui eo tempore vir bonus erat, dixit ad ſuos: *Ædificemus ciuitates iſtas, & vallemus muris,& roboremus turribus, & portis, & ſeris.* Vrbes item muro deſtitutas fuiſſe ſtulto comparatas; ita enim loquuntur: *Sicut vrbs patens & abſque murorum ambitu; ita vir qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum.* Ariſtoteles in rebus eiuſmodi politicis

Vrbes cingenda muris.

Prou. 25.

Digitized by Google

Arist.l.7. Polit.c.1.

judicij longè acerrimi in eo totus est, vt
rorum vsum persuadeat. *Mœnia verò, in*
qui dicunt non debere adesse ciuitatibus illis,
virtutem possideant, nimium priscè loquuntur
hoc vident per experimentum reprobatum in i
uitatibus, quæ sibi id ad gloriam iactabant.
enim ad pares, ac non multò excedentes mul
dine non satis decorum per mœnia seruari vell
cùm aliquando contingat, & fieri possit, vt n
maior hominũ multitudo, & maiori virtute s
ueniat; si salvos esse oportet, neque perire, n
contumeliis affici, firmissimam munitionem m
rum putandum est opportunissimã esse in bello,
sertim hoc tempore, in quo tormenta & mac
ad obsidiones vrbium cum omni subtilitate sun
uenta. Quid ætate hac nostra diceret, c
bombardas æneas adumbrant quidem p
illa instrumenta, tantùm abest vt sint ei
citate paria? Audiamus porrò quod-sequ
Simile enim est ciuitatem non circumdatam m
bus censere, & regionem facilem ad inuaden
quærere, & deiicere montosa loca, & priuati
mibus non circumdare parietes, quasi viles
ri sint habitatores. Ne id quidem latere ope
quod qui mœnibus circumdantur, eis licet
tramque partem vti vrbibus, & tanquam m
habentibus, & tanquam non habentibus; se
qui mœnia non habent, non licet. Si ergo per
modum se res habet, non solùm mœnia circum
da sunt vrbi; verum etiam curandum vt ad o
tum ciuitatis se habeant decenter, & ad bel
opportunitates, tum alias, tum illas quæ n

Digitized by Google

reperta sunt. Ex hac doctrina sequitur, rectè in patriæ finibus incursioni expositis fortissima constrvi præsidia; & manipulos collocari strenuissimorum militum, vbi perpetuò excubent, & eidem patriæ vice mœniorum sint ac turrium insultibus primis obsistentium, quousque è penitioribus partibus summittantur commeatus necessarij & ampliores copiæ conflaturæ, si opus sit, iustum exercitum, quo inimica vis non retundatur solùm, sed debelletur. Hoc, inquam, ex doctrina illa sequitur, quia patria ciuitas quædam est vastissima.

Ac præsidia collocanda in finibus prouincia.

Patria ciuitas vastissima.

§. 6. Perutile esse, ne dicam necessarium, silentio premi consilia Magistratus, ex sententia illa sacra licet intelligere: *Sacramentũ Regis abscondere, bonum est.* Addit Aulus Gellius l. 10. c. 25. *Taciturnitas consiliorum, thesaurus.* Nimirum arcano detecto eludit hostis vel anteuertit, quæ iure cudunrur in ipsum, cognoscit penitiùs Reipublicæ statum, quam oppugnat, eaque sciẽtia vtitur in magnã eius pernicié. Hinc tanta perturbatio Regis Syriæ ob detectas insidias. *Cõturbatũ est cor Regis Syriæ pro hac re, & cõuocatis seruis suis ait: Quare nõ indicatis mihi, quis proditor mei sit apud regẽ Israel?* Cõtrà sicut cuniculi sub munitionibus acti, & multũ capientes pulueris tormentarij, ni hostibus prodantur, magnũ habent effectũ ad munitiones illas subruendas; ita Reipublicæ tecta consilia mira operantur. At non æquè vtile est, non expiscari sententias, consilia, molimina

Consilia silentio præmenda.

4. Reg. 6.

Digitized by Google

molimina ſubditorum vel hoſtium, imò ſæpè pernicioſum. Equidem non debet eius gubernator ſuorũ veſtigare arcana quæ ipſum nullo modo reſpiciunt; ſecus autem alia, inter quæ primum quaſi locum tenet opinio ſiue iudicium, quod de eo ciues, déque adminiſtrandi ratione concipiunt. Id ſcire ſi ſtudeat per fidos emiſſarios, eo animo, vt emendet in ſe quod mendoſum videbitur, à prudentia laudabitur. Vix meliore via ſeipſum cognoſcet, ſtatúmque Reipublicæ. Effundit liberè vulgus ſui ſenſa animi, vbi ſe non credit obſeruari, in lucẽ profert veritatẽ ſine ambagibus. Ridet, notat, confert inter ſe vitia præſidentiũ, eorumdẽ adminiſtros perſtringit cẽſuris liberrimis. Vtebãtur hac ſolerti arcanáque indagine Pompeius magnus, Franciſcus I. Franciæ Rex, Philibertus Sabaudiæ Dux, & diſcebant plurima quibus erubeſcebant; adeò multa nonnunquam audent miniſtri Dominis inſciis. Ne à Chriſto quidem mos iſte abfuit, diſcipulos interrogabat: *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* In die autem reſurrectionis ſuæ iunxit ſe duobus ſub peregrino habitu, multáque cum eis verba ignotus miſcuit, & quid occultarent in ſcrinio pectoris, eſto iam ſatis noſſet, ex ipſorum ore voluit intelligere. Sed hîc cauendum, ne exploratores qui mittuntur, fucum faciant; ſeu falſa pro veris, & à ſe conficta potiùs, quàm audita renuncient, vt ſuo munere accuratè ſolertérque fungi videantur, cùm ſæpenumerò mentian

Aduerſarij conſilia veſtiganda.

Matth. 16. *Chriſtus D. diſcipulorũ arcana veſtigat.*

mentiantur, eorum ob id fratres :

Qui omnia se simulant scire, & nihil sciunt : Plaut. in Trin.
Quod quisquam in animo habet, aut habituri sunt,
Sciunt. Id quod in aurẽ Rex Regina dixerit,
Sciunt. Quod Iuno fabulata sit cum Ioue, quæ
Neque futura, neque facta sunt, tamen illi sciũt.

ac præterea teneantur ad restitutionem damni, si quod illis falsò delatis inferre contingat principem. Qui error multò adhuc magis cauendus est in Corycæis destinandis ad exteras prouincias, circa quos duo quæruntur. Alterum, vtrùm tuta conscientia mitti possint & destinari : & videtur quòd non, cùm damnari soleant calculo omnium qui aliena rimantur arcana. *Hos habet mores populus, hos imperitissimus quisque in secreta irrumpere cupit.* Sen lib. 9. epist. 69. Alterum, vtrùm inducere liceat pecuniis, aut precibus alieni Magistratus Consiliarios ad prodendum, quæ in eius consistorio fuerint constituta. Potest ad vtrámque quæstionem responsio vna sufficere. Aliorum arcana quæ sciri nolunt, & nullo modo ad nos pertinent, neque per nos inuestigare debemus, neque per alios, quia indagando rationis metas transilimus, fraternam lædimus charitatem; faci-

Corycai an destinandi.

Arcana aliorum an rimanda.

mus aliis, quod fieri nobis non sustineremus; ad peierandum inducimns, quos de secretis illis percontamur, si ea se tacituros iureiurãdo promiserunt: Sin autem pertinent licet, propter ius quod quisque habet ad ea quæ interfunt suâ. Inquirunt, odorantúrque parcn-

Digitized by Google

tes cum Iacob Patriarcha , Heri quoqu
Ludimagiſtri,quid dicant faciántque filij,
ui, diſcipuli. Nemo id vitio vertit , quia
lorum intereſt noſſe quænam moliantur,c
bus ſint moribus , quo ingenio vt benè d
gantur. Eſt Sempronio iuratus hoſtis ;
prohibetur palam, vel occultè ſciſcitari q
mente agitet, vt quæ ſibi parari deprehen
rit mala,opportuno eludat, & anteuertat
iecto remedio. Nec peccat eius Conſiliar
ea prodendo; ſed tenetur ex charitate, ſi o
ſit , prodere , quando facere id poteſt
graui ſuo diſpendio , nec ad eadem nunqu
patefacienda potuit ſe ſacramento oblig
Id , ſi fecit, iniuſtum fuit iuramentum,m
méque obligatorium. De hoſte loquor, cu
erga Sempronium certa & manifeſta eſt
quitas. Nam ſi ſit dubia , ſeruare tenetur
canum ſibi creditum peieraturus ſi viola
rit : & Sempronius vnà peccaturus , ſi
violandum inſtigauerit.Habet idem Semp
nius rector populi vicinum rectorem ali
virum bonum , ſua contentum ſorte , p
amantiſſimum , vt cenſent omnes , & pro
uit vſus.Vix culpā effugiet Sempronius
ſcrutans eius conſilia, cùm tunc abſit tent
di cauſa rationabilis,& abſque detrimenti
lius periculo ignorari ac negligi poſſe iu
centur: Sin autem valdè ſit inquietus , an
tioſus, verſipellis, iuuenis,nouarū rerum
dus , obſcuræ indolis vel fidei , aut Conſi
riis vtatur parum probis ; ad prudent
ſpect

Cōſiliarius an poſſit ſecreta molimina detegere.

Digitized by Google

ſpectabit Sempronij, molimina eius explorare in omnem euentum, quo ſecuriùs principatui ſuo proſpiciat; non ſecus ac de vicini ægri ſtatu, morbóque occulto, ſit ne contagioſus: vt ſi ſit aduerſus illum, ſe ſuóſque communiat. Dixi *obſcuræ indolis*: quia ſicut quietiores aquæ profundiores ſunt & periculoſiores; ita obſcuri, tetrici, cogitabundi cauendi præ minacibus & verboſis.

De communi déque ſpeciali Prudentia reliquorum Præpoſitorum in præſtando quæ ſubditis ſuis debent.

CAPVT XII.

§. 1. *Communia præcepta aliorum Præpoſitorum erga ſubditos.*
2. *Peculiaria parentum erga liberos.*
3. *Peculiaria maritorum erga vxores.*
4. *Peculiaria Dominorum erga Vaſallos & ſernos domeſticos.*
5. *Peculiaria Præceptorum erga diſcipulos.*

§. 1. VEMADMODVM ad populorũ præſides, ita ad quoſcumque alios, qui aliquam in hac rerũ vniuerſitate gerunt præfecturam, pertinet diu ſecum meditari à Deo eſſe quam habent poteſtatem Rom. 13. ſe in ſuo genere eiuſdem vices agere, cui oporteat ſub vitæ exitum reddere totius villicationis

Poteſtas à Deo omnis.

Digitized by Google

rationem exactiſſimam, atque ita nihil eſſe, vndè ſupercilium attollere debeant, multum vndè ſibi metuere. *Rectorem te poſuerunt*, ait diuinus codex, *noli extolli; ſed eſto quaſi vnus ex illis*: non vtique quoad exteriorem conuerſationem, in qua neceſſe eſt moderatam colere grauitatem, atque ad perſonam propriam attendere, ne contemptui ſit apud inferiores, ſed quoad interiorem de te ſententiam, cuius erit ſuggerere, imperare te multis melioribus, indignũ eſſe tali eminentia, agendas Deo gratias immortales, cuius prouidentia dictum eſt tibi: *Aſcende ſuperiùs*; cauendum etiam atque etiam ne aberrans ab officio malè in te repræſentes, & contra te exſtimules ſummum illum mundi rectorem, in promptu habentem vlciſci abuſum etiam minimũ acceptæ poteſtatis: cauendum denique, ne ſublimitas illa ſiue dignitas occaſio tibi ſit præcipitii, ne ſublatus in altum, hoc ipſo ruas lapſu grauiore.

Eccleſ. 11.

Luc. 14.

Imperia faciliora primò tradenda.

Obedientiæ iugo ſubditos ſenſim aſſuefacito per imperia varia, primò faciliora, deinde difficiliora; non ſecus atque equos aſſuefacimus frænis, & pueros promiſcuis verborum pronunciationibus, iubendo vt initio expedita proferant, poſteriùs autem confragoſa, iuxta præceptum Quintiliani lib. 1. Inſt. cap. 1. Cúmque arduum ſatis videbitur quod fuerit imperatum, emolliatur verbis ſuauibus vel addendo animum.

Lucretius lib. 9.

Sic cauti pueris abſynthia tetra medentes

Cùm

Digitized by Google

Cùm dare conantur, prius oras pocula circum
Aſpirant mellis dulci, flauoque colore.

Iiſdem nihil vnquam præceperis diuinæ legi rationique repugnans, ita liquidē tranſilires tuæ fines poteſtatis; imperando reus fieres, nullo negotio confundereris ab iiſ in faciem reſiſtentibus, citóque dicturis; parendum Deo magis quàm hominibus; nullum præpoſito ius eſſe præcipiendi, niſi quatenus ſtat Dei loco: iubendo autem quod malum, quod iuri eſt rationique contrarium, non ſubire Dei locū ſeu vicem, ſed Satanæ. Quare ſicut eos tibi expetis minimè refractarios, vt non gemens, ſed cum gaudio facias quod facis; ita humanum te illis præbe, non valdè imperioſum, ingenuis ſaltem & facilibus; & da operam in re præſertim graui, vt intelligant ratione conuicti ita eſſe faciendum. Ægrè parer, qui ſe ſuſpicatur nō ex ratione agere. Non omnes facti ſunt ad proprij abnegationem iudicij. Quamuis de numeroſis Laicorum, caue curam neglexeris ſalutis ſpiritualis commiſſæ tibi multitudinis conditioni tuæ accōmodatam, non modò quia *vnicuique mandauit Deus de proximo*; ſed ſpectato ſpirituali fine tui muneris, ad quem ſine dubio inflectes illos tantò facilius, quantò religioſiores erunt, & probiores: *cùm pietas ad omnia vtilis ſit*. Addc, quòd pios facere ideò pietatis argumentū eſt in Rectoribus, quia innatū cuique eſt producere ſibi ſimile, ídque te docebunt verba illa Danielis: *Parētes enim illius cùm eſſent*

Legi diuinæ & rationi contrarium non imperandum.

Ægrè paret qui ſuſpicatur ex ratione non agere.

Eccleſ. 17.

1. Tim. 4.

Dan. 13.

Digitized by Google

iusti, erudierunt filiã suam secundum legem M

Non sermone tantùm seu præceptis o
des tuis optima ; sed vita , & operibus :
bus siquidem opus est rebus ad hominẽ
gendum, sapientia & exemplo : sapientia
rectum esse credatur quod iubetur; exem
vt posse fieri, reipsa itaque præstandum
verbo edixeris , nisi cum tua id condit
non cohæreat. *Vita non modò plurimùm per*
det,ait Fabius,*verum etiã cogit*. In bello ipſ
militum animos concitandos cohortat
ista nulla est potentior: *Facite milites , quo*
videritis facientem, qua vsos legimus Gede
Iudic. 7. & Abimelechũ Iudic. 9. Eadem
tinuò totum peruadit exercitum , vt n
sit adeò ignauus,qui non etiã parui æst
vitam,quã videt Imperatori suo tam vilẽ
Hinc est , quòd Christus & Apostoli f
mundum in suam pertraxerunt sentent
nempè quia, vt loquebantur,ita viuebant
cut pictores cùm nobile exemplar freque
aspiciunt , facilè ad eius lineamenta & c
res imaginem exprimunt : ita planè sub
vix à præfectorum suorum discedentes la
obseruatas in iis virtutes facilè imitan
Persuasum hoc habuit qui scripsit:

Exemplum quã potens ad persuadendum.

Claud. 7. Panegyc.

'In commune iubes si quid , censesque tenen
Primus iussa sibi ; tunc obseruantior æqui
Fit populus , nec ferre negat cum viderit i
Authorem parere sibi.

Secus euenit cùm notant in iis vitia co
ria; etiã saluberrima rident præcepta di

Digitized by Google

que:Quid ſibi volunt iſti?ad quid viam nobis proponunt, quam non ingrediuntur? Iubent quod nó faciunt, interdicunt quod agunt. Si illud bonũ eſt,cur non amplectuntur?Si iſtud malũ,cur proſequuntur?Quo iure habere nos volunt ſe meliores? An neſciunt prolis proprium eſſe,parentũ ſequi veſtigia, & exiſtimare, quod exemplo fit maiorũ,iure ſemper fieri?His conſentiunt verba M.Tullij ad Plancũ, poſtquam hortatus eſt,vt exemplo præluceat: *Hæc ſi ages & ſentiet,tũ eris non modo Conſul & cõſularis,ſed magnus Conſul & conſularis: ſin aliter,tũ in iſtis ampliſſimis nominibus honorũ,nõ modò dignitas nulla erit, ſed erit ſumma deformitas.* Cicero l. 10. epiſt. fam.

Cùm ſimiles ſubditi ſint impolitis lapidibus, ad quos leuigandos ingenti patientia inſtructum oportet eſſe lapicidam; ad magnam ſe comparare debet quicumque præeſt aliis, principio nunquam optimis, multùm ſi non valdè malis; ſub finem parum gratis, multùm ſi non ingratiſſimis & retribuentibus mala pro bonis. Omni fera efferatior eſt homo non ſequens rationem ducem, ſed affectuum propriorũ impetum.Si itaque negotio non caret, cui cicuranda fera vna committitur, quantò magis qui tot aliis præficitur frænum ſæpè nullum admittentibus? Animo nihilominus non cadat, qui tales regit, quia ſicut nemo bonus de repente fit peſſimus, ita nec contra. Et ſicut complexionem vicioſam corrigere, atque in aliam mutare poteſt victus ratio, exercitatio, aër, conſuetudo: ſic

Homo non ſequens rationem ducem qualis.

Digitized by Google

sic indolem prauam cultura constans & ass
dua. Teipsum non potes statim qualem v
facere, & mirabère si hoc nequeas ab ali
impetrare. Non teneris Deo repræsentare b
nos, modestos, peritos, &c. sed duntaxat
tales euadant, fortiter incumbere. Equi qu
ferociores, eò pluris fiunt cicurati, plus qu
que laudis ac præmij habet cicurator. Nih
statim natura ad perfectum deducit; sed n
que gratia, quia perfecta cùm difficilia sint
pulchra, longũ tempus desiderant. Et tu ip
priusquam è pueritia emergeres, non stati
deposuisti omnem vitiositatem, imò recte
ribus tuis diu multúmque cum ea luctandu
fuit. Exere tantum vires, fac quod in te e
& omnibus satisfeceris. Quandiu per te no
stabit, quò minùs progressus in virtute aut l
teris faciant ampliores; tristitiam deponit
si non omnem (Angelorum propria est tan
animi tranquillitas, dicentium sine vllo d
Hier. 31. loris sensu; *Curauimus Babylonem & non*
sanata) saltem nimiã. Tabescere te quandóqu
faciet zelus tuus, & cum B. Paulo sic ingem
scere: *Quis infirmatur & ego non infirmor? qu*
scandalizatur, & ego non vror? Pones interi
mœstitiæ tuæ modum eò nomine recre
tus, quòd minus malos rudésque post te sis r
licturus, quàm sine te futuri fuisse viderentu
nec passus sis industriam tuã in iis probè e
colendis desiderari. Quocirca facito quo
Eccles. 32. monet Ecclesiasticus: *Curam illorũ habe, & s*
confide, & omni cura tua explicita recumbe, u
later

Digitized by Google

Leteris propter illos. Vnum ſupereſt quod adiiciam. Magis timeant qui præſunt, ne quid mali moliantur ſubditi, quàm ne quid mali patiantur, nec tam ſibi quàm illis metuant. Non aliter ac canes nocturnam ac laborioſam agentes ouium in ſeptis cuſtodiam, ſimul atque trucem audierint feram, non ſibi timent, ſed gregi quem cuſtodiunt.

Cura ſuorũ ſadulo habenda.

§. 2. Parentum propria ſunt quæ ſequuntur. Si cõmodè poteſt mater, nec repugnet conſuetudo aut conditio, alat proprio lacte liberos, quos in lucem edidit. Cui non videatur repugnare naturæ, aluiſſe in vtero ſuo imperfectum quod nõ vidit; non alere autẽ, ſed tradere nutricibus, quod iam videt viuere, iam hominem materna officia implorantem? Eſt quoque intercidere, atque diluere vinculum illud animorum, coagulúmque amoris quo parentes inter ſe, & cum filiis præſentibus, corámque verſantibus eadem natura conſociat. Vnum de placitis Platonis fuiſſe ſcio l. 5. de Repub. vt filij adhuc paruuli à parentibus abſtraherentur, quò eos minimè agnoſcerent. Sed hæc doctrina pugnat cum inclinatione naturali, quæ facit vt etiam oues bàlando ſuos ſollicitè querant filios, & contrà, &c. Nouerit maritus ſe poſt primũ triẽnium prolis, teneri ad eam alendam, nec parum erubeſcat officij huius præſtandi loco bona dilapidare, & miſeræ vxori onus iſtud relinquere. Alat itaque ſuos, niſi vxore & liberis indignus videri velit, etiam illegitimos & ſpurios, quicquid

Mater alat liberos.

Maritus debet ſuos alere.

in

Digitized by Google

in oppositũ præscribere videatur ius ci
Authent. ex complexu C.de incest. nupt

Instituantur maturè ad virtutis norm
quia sicut ensis curuari ægrè potest, eò c
initio dũ in igne mollesceret, sortitus es
ctitudinẽ; Arcus chalibæus contrà frang
potius,quàm dirigatur,eò quòd simili ten
re accepit inflexionẽ: Sic prima educati
bona seu mala perseuerare ad extremũ v
solet. Nemo dicat; bonæ sunt indolis, cu
ra non indigent. Potest quippè quantu
bonos prauorum consuetudo vbique pe
in transuersum agere; & de Angelis si it
qui licet,diabolos suscitare,si eos inuenia
bita institutione vacuos, qua sola eis re
tur. Egregiè itaque excollantur etiã qui v
tur boni. *Optima quæque*, ait Plato l.6.de
siue naturæ siue fortunæ munera,si negligenter
fuerint,in pessima tandẽ euadunt. Nõ fidatur
turæ bonitati, quia nec fiditur tranquillo
ricũ instat solutio; sed quæruntur remi
choræ, clauus, & alia ad salutẽ necess
futuráque præsidio aduersum tempestate
ita multò post exorituras. Tardè nimis e
frænũ iniicit, qui expectat quousque inci
in prȩcipitia currere. Et quia parentũ exe
vt iam insinuauimus, in vtramque partem
lent plurimum, sint ipsimet virtuti dedi
procul ab iis,de quibus Quintilianus: *Vt*
liberorum nostrorũ mores non ipsi perderemu
fantiam statim deliciis soluimus. Mollis illa
catio, quã indulgentiam vocamus, vires omne

Bona educatio ab initio.

Quintil. lib.1.cap.2.

Digitized by Google

tis & corporis frangit. Et infrà : *Noſtras amicas, noſtros concubinos vident, omne conuiuium obſcenis canticis ſtrepit, pudenda dictu ſpectantur, ſit ex his conſuetudo, deinde natura. Diſcunt hoc miſeri antequam ſciant vitia eſſe.*

Adhæc ſicut docendis equis periti agitatores quæruntur,& ager vt benè colatur, vt fructum ferat copioſum, optimo duntaxat colono traditur ; ita pueritiæ & adoleſcentiæ deligantur optimi præceptores, nec honeſto ac liberali parcatur ſtipendio, quo tales inueniantur; maximè ſi paruulos ſuos ſentiant factos ad nequitiam;quia tales niſi maturè emendentur, euadunt tandē nequiſſimi.Quæ cauſa fuit; cur puerum damnauerint Areopagitæ accuſatum, quòd coturnicum oculos crudeliter confixiſſet. Inter optimos præceptores meritò numerantur quicumque gratis docent,tū quia diligentiſſimos in ſuo genere facit charitas,qua ſola mouentur ad tot tantóſque labores iuuentutis gratia ſuſcipiēdos: & dubitandum non eſt, quin Dominus Deus ob eandem virtutē, ſingularem benedictionē impertiat piis eorū conatibus;tum quia præter humanam artē quæ quæritur,docent præcipuè adoleſcentes Dei timorem, pietatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, &c. Et cùm temporale non curent, nec quærant lucrum, perindè ſeduli ſunt ſiue plures adſint auditores ſiue pauciores, cùm à nullo expectent mercedem. Quamquam non ſufficit bonos filiis præceptores reperiſſe ; magi

Idem lib. 5. cap. 8.

Præceptores optimi.

Digitized by Google

magiſtrali præterea authoritati conſulendum ſpretis natorum expoſtulationibus,agendúmque vt ſeuerè potius quàm indulgenter à Magiſtris inſtituantur. Nam *qui parcit virgæ, odit filium.* Vix decretum hoc paternum auribus filij vſurpabunt, cùm ſtatim ſalubriter metuent, & adigentur vtili neceſſitate ad præſtandum quod ſui eſt muneris, ſcientes ſe ſecus indubiè vapulaturos, nec vllum ſibi ſupereſſe apnd patrem matremue refugium.Sat quoque diu alligandi ſunt eiuſmodi præceptoribus, nec ferendum, vt diſcedant ab eis, priuſquam maturuerint.Lana, vt penitus colorem imbibat,non debet à baphia ſtatim abſtrahi, nec ſufficit nauiganti peritos initio ſortiri nautas; ſed indiget iis poſteà multò magis nauigatione procedente. Quid autem aliud eſt decurſus vitæ, quam in periculoſiſſimo mari inſtituta nauigatio? Quid aliud pueritiæ ſuccedens adoleſcentia, quàm vitæ pars plena periculis, in qua ob crebras tempeſtates & ſcopulos citò fit naufragiũ? Quod ſi filios ſuos experiantur à ſtudiis abhorrentes, libidine diſſluentes, & planè immorigeros,*cõnubio ſubiugentur*,inquit Plutarchus(vbi primum per ætatem commodè licebit) *hoc ſiquidem tutiſſimum iuuentutis eſt vinculum.*

Prou. 13.

Immorigeri matrimonio copulandi. Plut. lib. de Educat.

Quo amore proſequenda proles.

Ament proles ſuas, ſed amore ſancto, non fatuo,quo neceſſarias vtiléſque cenſuras prætermittant,ad pernitioſa eorũ deſideria conniueant, & duci ſe ſinant à puerilibus ſtudiis eo modo quo ſenex & cæci à catulis funiculo alliga

Digitized by Google

alligatis, quorum ductu ſæpè aberrant, impingunt in lapides, in foſſas ruunt. Laborauit hac vecordia cum vxore ſua Temiſtocles, dicere ſolitus ad confuſionem proprtiam, filium ſuum, qui plus æquo abutebatur matris licentia, & per illam ſua, quemuis alium Græcum authoritate vincere. Cæteris enim imperare Athenienſibus, ſibi illius matrem, matri illum. Ad caſtigationem veniendum eſt, fateor; quaſi ad vrendum & ſecandum: veniendum tamen. *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam*, ait Salomon. *Si enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.* Amat prolem ſimia, ſed imprudenter, cùm illam perimat complexu nimio. Ita planè quicumque parens nimis indulget filiis & filiabus, qui obſeruare non ſtudet innumeras quas in tenera etiam ætate committunt nequitias, luxuriæ maximè, vel quæ deterius eſt, diſſimulat obſeruatas, quas ſub grauiſſima oportebat interminatione vetare, & ſeueritate nihilo minori detectas vindicare. Optas proli fœlicitatem? at profectò fœlix non erit, ſi peccet impunè. *Nihil eſt infœlicius fœlicitate peccantium, qua pœnalis nutrizur impunitas, & mala voluntas velut hoſtis interior roboratur.*

Plutarc. in Themiſtoc.

Themiſtoclis amor in filium intempeſtiuus.

Prou. 13. *Caſtigatio neceſſaria.*

S. Auguſt. epiſt. 5.

Hic tamen tria iuuerit annotaſſe. Primum, ſi vtcumque ingenui ſint filij, inducantur ad ſui rationem officij, non tam metu, clamoribus, minis aut verberibus; quàm paternis blandiſque monitis ac munuſculis. Scitè pro-

Pueri quo modo ad officij rationem adducendi.

Digitized by Google

inde Apostolus Col. 3. *Patres, nolite ad*
gnationem prouocare filios vestros, ne pusillo
Terent. in And. *fiant.* Sed neque defuit è profanis qui di
Pudore & liberalitate contineri liberos sat
Papin. in l. si quâdo C. de inofficio. testam. *quàm metu.* Addit Papinianus, *meritis*
candi liberi sunt ad paterna obsequia. Et Pl
lib. de Educat. *Aliena sunt verbera ab ho*
rum ingenuorumq; filiorum educatione. Exp
tione potius, & laudibus excitari ad optim
que debent. Alterum, non facilè exhibea
parentes longè maiora amoris argun
quàm reliquis. Obfuit hoc non parui
seph, de quo Gen. 37. *Videntes autem fra*
ius quod à patre plus cunctis filiis amaretur
rant eum, nec poterant ei quicquam pacificè
Tertium si ad corporis castigationem n
Modus seruandus in castigatione. sit descendere, seruetur in ea modus. N
enim parenti licet authoritate priuata af
filium quacumque pœna, non mutilare
occidere, atque vt verbo dicam, non atro
castigare, esto fortè delictum eius tanta
animaduersione dignum. Tanta seuerita
peccantem vti solus Iudex potest, vt hab
l. vnica §. vlt. C. de emend. propinq. Ini
simè proindè egit Lacæna illa, quæ suum
emit è bello redeuntem antè partam v
riam, quasi & se indignum & patria.

Plut. in Apoph. Lacõ. *Hunc timidum mater Dematrion ipsa*
peremit
Nec dignum matre, nec Lacedæmonium.

Deuotiones & maledictiones vitanda. Supersedendum similiter deuotionibus
nibus seu maledictionibus, quibus pra

q

Digitized by Google

quàm quòd filij nihilò euadunt meliores, maximam indè perniciem hauriunt, adeò vt deuotionis eiusmodi fulmen ad extremum pertinere malum olim crederetur, eò quòd patris ius in filium proximè ad diuinum accedit, vt notat Plato lib. 13. de legibus. Quid? an horribilius iis contingere aliquid potest, quàm si excludantur in æternum à regno cœlorum? & irredimibilia fiant mancipa tartarei carnificis? hoc autem in maledictione quandoque contineri, non obscurè declarant verba illa Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum*: & quamuis illud non sibi semper maledicendo præstituant, aliquando tamen ab illis intendi coniectare licet, quòd aliàs verbis vtantur æquipollentibus, vt *Diabolus te rapiat*, vtique in infernum. Et quamuis quoad hunc effectum efficax esse non possit hæc imprecatio; est tamen sæpè quoad damna minora seu temporalia, sicut etiam pauperum oppressorum diris deuouentium oppressores, iustas querelas suas apud Deum summum vindicem deponentium, & ius postulantium. Quamuis rursus non peccent imprecando mala quædam minora bono fine, vt videlicet per illa sapiant; peccant tamen si malo, & ex odio id faciant, vt tradit S. Th. 2.2.q.76.a. 3. & 4. Prostat exemplum terribile apud Ioan. Archipresbyterum in vita S. Zenobij. Enormiter percussa mater quædam à filiis, cœpit genibus procumbere, & terram pulsare manibus, simulque pestes omnes tartareas in natorũ corpora inuocare:

Vltio diuina in filios malos.

Digitized by Google

qui ſtatim corepti à Dæmonibus in ſe inuicem rabidorum inſtar canum irruerunt. Concurrunt famuli, fit clamor ingens, alij cathenas expediunt, ligantur iuuenes, nec quicquam tamen de rabie remittunt. Huc pertinet quod recitat S. Auguſt. ex libello vnius de decem fratribus ab imprecante matre diris traditis, cui nomen Paulus, quique ad reliquias S. Stephani ad artuum omnium horrenda conuulſione eſt liberatus. *Cùm adhuc in patria noſtra Cæſarea Cappadocie moraremur, frater noſter natu maior grauibus atque intolerandis communem matrem affecit iniurijs, in tantum vt etiam ei manus non dubitauerit inferre. Quod nos omnes filij pariter congregati patienter tulimus, vt ne verbum quidem fratri noſtro pro matre noſtra, cur hoc faceret, dixerimus. Illa autem fœminei doloris ſtimulis incitata iniurioſum filium maledicendo punire conſtituit; cúmque ad ſacri baptiſmatis fontem memorato filio ſuo iram Dei imprecatura properaret, tum ei neſcio quis in patrui noſtri ſimilitudine, vt intelligitur, Dæmon occurrit, & ab ea prior quò pergeret requiſiuit. Cui illa ad maledicendum filio ſuo ob intolerabilem contumeliam ſe ire reſpondit. Tunc ille inimicus, quoniam in mulieris inſanientis corde locum facilè inuenire potuit, vt omnibus malediceret perſuaſit. Illa autem vipereis inflammata conſiliis ſacrum fontem prouoluta corripuit, & ſparſis crinibus, nudatiſque uberibus hoc à Deo potiſſimum poſtulauit, vt extorres patria, & circumeuntes alienas terras omne hominum genus noſtro terreremus exemplo. Mox maternas preces*

S. Aug. l. 22 Ciu. c. 8.

Digitized by Google

Preces efficax vindicta prosequitur, eandemque continuo fratrem nostrum ætate & culpa maiorem tremor membrorum tantus inuasit, quantum in me ante hoc triduum vestra sanctitas vidit. Seruato autem ordine quo nati eramus, ante vnum annum eadem nos pœna omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam peruenisse, impietatis suæ conscientiam & opprobrium hominum diutius ferre non potuit, sed laqueo guttur adstringens luctuosam vitam termino funestiore concluſit. Egressi ergo nos omnes opprobrium nostrum non ferentes, & communem patriam relinquentes passim sumus per diuersa dispersi. Respondere solent parentes, obiurgati propter morem hunc imprecandi natis, obrepsisse sibi iram cæcam ac repentinam. Sed non omninò purgat illos ista responsio, quia sæpè vsque eò repentina non est, vt non viderint, aut videre potuerint, facere se quod non licet, irasci more ferarum, non præmeditata loqui, laxare habenas iræ. Nam neque excusantur apud Iudicem, qui se dicunt iræ impetu aut linguæ feciſſe calumniam. Sed & blasphemiæ rei sunt, qui irati in blasphema prorumpunt verba, esto, non intendant expresse per illa Deo maledicere & conuiciari.

Exemplum alind.

Quarta parentum præscriptio sit, abstinere ab indulgentia, & familiaritate nimia erga liberos, ac præsertim filias, de quibus Eccles. 7. *Filiæ tibi sunt, serua corpus illarum, & ne ostendas hilarem faciem ad illas.* Detrahantur illis lautitiæ, dapes copiosæ, vestes deli-

Familiaritas nimia vitanda, filiabus præsertim.

Digitized by Google

catæ ac fulgidæ, armillæ, cathenæ, an
quibus quasi captiuæ Diaboli mundique
nentur. Contrà imponantur eis curæ do
sticæ, pensa, acus, colus, & alia quæ su
indurent mollesue manus. Remoueant
spectaculis, à choreis publicis, à concursu
puli, in primis verò iuuenum. Sique m
tent & causentur minus sibi consuli, quà
liarum familiarum puellis ab omni ferm
bore exemptis, liberè excurrentibus, l
cultioribus: Responsum accipiant, abunc
vt volent, in sensu suo parentes cæteri,
quid mei sit muneris, quid tibi expediat,
conditioni debeatur tuæ, apprimè scio. In
causa nec illorum iudicio stare me conue
nec tuo, sed te meo. Venier tempus, qu
meum laudabis arbitrium. Quærere me e
ret primùm adolescentiæ tuæ ornamenta
cipua, hoc est animi, quæ te dignam orna
tis corporis efficiant, quibus si te à prin
assuefacerem, cùm ætate crescceret illorun
peritus, omnémque tandem modum exc
ret. Mediocritas tibi semper placeat, exc
nunquam. Ornata satis & diues pruden
procis apparebis, si sis pudica, impigra, &
exculta virtutibus. Dixit quidam: *Dum*
morata rectè veniat, dotata est satis. De lal
bus, quos turpis otij loco à te exigo, vtil
tibi sunt, quam arbitraris. Vires augent
poris, conducunt ad valetudinem, qu
tiam ad rosenm vegetumque colorem,
non modica pars est pulchritudinis. Eat

Dos vera filiarū qua.

Plaut. in Aulull.

n

nolentes cœlibem vitam viuere, non cogant parentes, sed nuptui tradant, & iuxta Eccles. cap. 7. *grande opus fecerint.* Cùm primùm impuberes esse desinunt (idem de maribus iudicium) sui iuris esse incipiunt in grauissimis quibusque rebus, cùm nullo modo expediat, vt inuitæ portent eas, ne afflictionem duplicem sustineant, alteram ob pondus ipsum, alteram ob repugnantiam. Huius generis sunt status regularis, & status coniugalis, vterque ex se immutabilis, vterque arduus. Ille quidem propter abdicationem rerum omnium temporalium, & voluptatum; & propriæ voluntatis: hic verò propter molestias quamplurimas, de quibus, 1. Cor. 7. *Tribulationem carnis habebunt*; & quas solus non credit inexpertus. Ob id priorem illum nemini proposuit Deus, nisi sub conditione, si vellet; his verbis: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes.* Et: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum.* Sed & libertati prouidit posterioris, sæpagens vt Rebeccæ tradendæ in matrimonium voluntas ante quæreretur, Gen. 24. Crudeles proindè sunt, qui filios & filias suas gementes & flentes cogunt huic vel illi Ordini regulari nomen dare; nimisque insinceri, qui diuini cultus amplificandi specie id tantùm spectant, vt numero non grauentur liberorum, aut deformitate. Nimis denique imperiti, qui in animum inducant, placere Deo inuita obsequia; aut parum cedere in tantæ contumeliam maiestatis,

Filiæ non cogendæ ad cœlibatum.

Matth. 19. & 16.

cùm quis seruans sibi meliora, obtrudit
teriora. Seligebantur ab ipsis etiam Ethn
meliores victimæ ac pinguiores,& ad aras
cebantur, non trahebantur. Si quæ vehem
tius repugnabat, ab illis remouebatur,
mali ominis erat argumentum. Cesset ira
vis omnis, non impediantur, nec prohibe
tur nubere, quantumuis fortè per pare
votum sint ad regularem ordinem aliqu
destinatæ. Tanta sanè quandoque est pa
tum auaritia, vt ne fortè indigeant, aut
gantur sumptus contrahere solitos nume
dote filiarum, obstent modis omnibus ne
bant. Quod quàm crudele sit ac turpe,
non videt? Haud dubiè non tenentur in e
modi casu filiæ,illorum expectare consens
quia frustrà expectarent,& inani spe lacta
tur. Non etiam vi adigantur ad sponsos q
non diligunt admittendos. Vicissim nec
ter interdicat illis vitam amplecti cœlibe
nec mater, in qua seruire Deo possunt tut
tranquillius, liberius, ac perfectius. Non
tinguatur in eis sanctum desiderium, sinat
venire ad vocantem se maiestatem, quæ
mina est vniuersorum, vt animæ patris,
filiæ. Sinantur, inquam, vbi satis constit
vocationem esse à Deo, quod euenire so
quando id constanter in votis habuerunt
plures annos, & proferre optimas norunt p
positi sui rationes: verbi gratia, adspirat
ad vitam religiosam, vt procul viuant ab
lecebris mundi & periculis, vt commod

Non adigẽda ad sponsos quos non diligunt admittendos.

Non interdicenda amplecti vitam cœlibem.

Digitized by Google

& fine obice Deo præſtent obſequium, vt peccent leuius ac rarius, vt ampliora ſibi merita congregent in vitam æternam. Tam benè affectas vi retinere in ſeculo, quanta eſt audacia? quanta ingratitudo? Si vocaret illos, vel illas Rex, aut Regina mortalis, nemo repugnaret; ſed exemplo Iſai, cuius filium Dauid ſecum habere volebat Rex Saul, mitteret voluntate proinptiſſima, pluſque ſibi promitteret emolumenti ab vtraque maieſtate dimiſſis illis, quàm domi hærentibus. Deus autem Rex eſt Regum, & Dominus Dominantium. Quomodò in procinctu poſſunt eſſe cum Abraham ad vnigenitos ſuos eidem iubenti immolandos, qui vt viuos commodent, ne perſuaderi quidem ſe ſinunt?

Et quandoquidem in matrimonij mentionem incidimus, non quærantur illis coniuges iuſto tardiùs (ne reſpuantur tandem ab omnibus quaſi vetulæ, aut exſtimulentur victæ concupiſcentia facere quod non licet) nec viciſſim ante ætatem congruam; nec valdè impares annorum numero, conditione, viribus, aut non orthodoxi. Ex immaturis coniugibus emanant damna, nec pauca, nec modica; vt propria ipſorum tabes & marcor, dilapidatio bonorum ob imperitiam regendæ familiæ, amores congreſſuſque adulterini, eò quòd iuuenis quiſque cito iis ſatiatur, quæ iam habet.

Sublimis, cupidus, & amata relinquere pernix. Horat. in arte.

ac denique continua penè prolis infirmitas.

Neque enim fortes creantur nisi fortibus. In corpore porrò marcido vix potest esse animus vegetus & operationes habere perfectas, cùm à dispositione bona pendeant exteriorum interiorumque sensuum. Taceo, quòd sicut parentes facile reuerentur filij, cùm eos vident mole & ætate longè superiores, ita contra dum eos considerant sibi penè coætaneos, citò contemnunt & insolescunt. Coniuges dicuntur per metaphoram ductam à coniugio boum arantium, ex quibus si alter altero sit lõgè inferior, vel imbecillior, cùm neutro agetur bene, quia plus æquo laborabit. Quam etiam ob causam ait lex quædam: *Non arabis in bone & asino.* Infideli coniuge maximéque hæretico pestem mihi nullam dabis capitaliorem. Si sit fœmina, seducit tandem virum blanditiis quasi fascinis & præstigiis, vt Adamum Eua, & in errorem suum pertrahit etiam prius sapientissimum, vt profanæ mulieres Salomonem, & Iezabel Achab Regem. Sin autem vir, coget fœminam in sum consentire. Tandem coniux longè ditior minima exorta lite exprobrat alteri paupertatem, & premit illum tyrannide, vt docet muris & Leonis apologus: Abrosa leonis laqueo, rogauit mus eius vt filiam in vxorẽ acciperet. Annuit Leo, sed nouna nupta ad virum veniens, cùm eum non obseruaret obuiam procedentem, casu pressit pede & contriuit. Eleganter Plutarchus: *Qui seipsis longè ampliores capiunt vxores, non earum maritos, verum' dotis mancipia fecisse se nesciunt.*

Aetas aequalis esse debet in cõiugio.

Si alter cõiugum superet diutius.

ſciunt. Elegantius adhuc Martialis:

Vxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? vxori nubere nolo meæ.
Inferior matronæ ſuo ſit, Priſce, marito,
Non aliter fuerint fœmina virque pares.

Mart. lib. 8. Epigr. 12.

Nimirum paria dicuntur, quæ aptè inter ſe cohærent, quia ergo non cohæret vito vxor, ſed furias agit, & intolerabilem ſe præbet, ſi conditione par ſit aut ſuperior, paulo inferiorē oportet eſſe. Concludit Ouidius:

Si qua voles aptè nubere, nube pari.

Ou. in Deianira.

Pergamus porrò. Munera nulla publica quærantur filiis, quæ obire pro dignitate nequeunt. Nam quæ illorum induſtriā, virtutémque ſuperant, ſimilia ſunt prælongis veſtibus, quæ inficiuntur, & trahuntur per lutum potiùs quàm portentur, geſtantéſque exponunt riſui, incedentes impediunt, & ſæpenumerò cur cadant in cauſa ſunt. Ne prętereà artibus addicātur vel ſtudiis, à quibus vehemēter abhorrent. Quid enim iuuat naturæ repugnare, & cum ea luctari quaſi conſertis manibus?

Ad munera publica impares.

Tu nihil inuita facies, dicęſue Minerua.

Horat. in Arte.

Sed neque eſt, cur multo ſe labore conficiant, vt hæreditatem eis relinquant amplam & copioſuam, quia talem parare, ac relinquere nihil vulgò videtur aliud, quàm tricis plurimis illorum intricare conſcientias, fatigare curis capita, ſarcinis grauare humeros, occaſiones item multiplicare luxus, vanitatis & ignauiæ. Solent ſiquidem locupletum filij eſſe tumidi, faſtuo

De diuitiis non nimium ſatagendum pro filiis.

Digitized by Google

fastuosi, arrogantes. Opibus suis velut ali
reis supra omnes sese attollunt, multo a
se stare arbitrantur, è sublimi derident m
locupletes, luxu diffluunt, nihil non licer
bi credunt, aggrediuntur temerè & au
plurima, inuidiosè se iactant & venditan
pes suas ad omnia putant sufficere. Ita fi
virtutes, vt artes, vt studia literarum co
negligant,& dum negligunt,euadant pler
que ignauissimi, & mera pecora Melibæi
cus fieret, si transmissam ad se tenuem h
ditatem cogerentur marte proptio ampli
re. Esset illis tum gratior, tum etiam hor
ficentior fructus industriæ propriæ, no
lienæ diceretur, tantóque æstimaretur p
quantò filiis adoptiuis anteferre homine
lent, quos genuerunt. Magnam partem
sauri maximi sibi à Dauid patre suo relic
quid impendit Salomon, nisi in luxum,
tores,cantatrices, & suburbana ædificia?C
itaque facto opus? Opes eis veras ac so
quærant impigrè genitores, optimam di
puero conuersationem,fidem,religionem
la profana nouitate adulteratam, Dei t
rem, pietatem, castitatem, modestiam,
& scientias; quibus fieri non potest quin
sint opulenti, quantumuis desint cætera
quas etiam sternunt; sicut scriptum est: Q
te primum regnum Dei, & iustitiam eius, & c
adicientur vobis. His autem reliquis solis a
dare nego esse dubitem, vtpotè caducis,
nos positis, à Christo contemptis, co

Opes veræ quæ.

Matth 6.

Digitized by Google

duntaxat vtilibus, & ærugini furtóque obnoxiis; vt denique prolium ſuarum concordiæ ſatis conſulant, maturè & ſolerter ſua condãt teſtamenta, ne mors ex improuiſo inteſtatos abripiens, inteſtinis odiis ac diſſidiis domum repleat. Hîc me ſcio multis ſurdis canere: multos enim video adeò à morte abhorrere, vt cùm ſtultè præſumant accelerari eam, ſi aut conſcientiæ ſuæ conſulant, aut de bonis ſuis diſponant, neutrum omninò præſtant ſummo ſuo dedecore; aut tunc primum faciunt cùm non abs re ambigitur, ſint ne ſibi præſentes; quo caſu quæ vis pœnitentiæ, ac teſtamento ineſſe poſſit, Deus ſcit. Oppugnari ſanc in foro ciuili tanquam nullum conſueuit, & ridetur author velut imprudentiſſimus.

§. 3. Quemadmodum prudentes Agricolæ delectum magnum habent agrorum, quos colere inſtituunt, vt expetitos ex iis fructus percipiant; ita maritum oportet eiuſmodi vxorem ſibi quærere, quæ ad parendum, quæ ad domeſticam pacem & negotia, quæ ad ſuſceptã prolem probè educandam ſit idonea. Equum vitioſum, inutilem, intractabilem abiicere qui vult poteſt, aut vendere, aut cum alio cõmutare; non ita vxorem, propter decretum illud ratum; *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet*. Videndum proinde etiam atque etiam cuiuſnam virum te facias, recurrendum ad Deũ, conſilia vt tua dirigat, optimámque tibi aſſignare velit conſortem, qualem occurrere pro Iſaac filio Domini ſui Abrahæ flagitabat Elie-

Vxor quanã eligenda.

Matth. 23.

zer

zer Gene.24. Maritorum pars maxima i

Considerandа multa ante matrimonium.

fortè negotiis non incauta, in isto vi
pite humanorum omnium præcipuo, so
se insipientissima. Currit cæco impetu a
ptias, vix vllum adhibet mentis iudi
quod si in omni nostra actione non ante
in magna incidimus incommoda. De
rum qualitatibus ad tempus duntaxat r
dorum non oscitanter interrogant: de vx
autem moribus, quæ assumuntur in i
duam vitæ consuetudinem, vix quic
scisitantur. Præposterè amant, nemp
tequam iudicent, qui error dici no
test quàm multa in vitam nostram in
mala, vt nihil mirum videri debeat, si t
iuges diuortium faciunt ab inuicem, q
quos intempestiuus affectus imprudensq
pulauit. Quæ præcipitatio si vitanda es
micitiis communibus deligendis, multò

Idonea vxor quæ.

magis in connubialibus. Non ergo stati
temus idoneam, quæ concipere, edere, n
potest filios, quæ formosa est, diues, fort
nobilis; sed quæ bonæ indolis, casta, hu
modesta, solers, morigera seu parendi p
Et quoniam hę dotes facilè finguntur cù
sunt, obtestandus, vt dixi, est Deus, ne err
sinat obrepere, seu duci vxorem, de q
cogitasse breui pœniteat, & quacum viu
oporteat damnati vitam; vt potè cupie

Cælitum vita, & damnatorũ.

nec tamen valentem ab ea discedere.
enim cælitum vita est, versari quibusc
beat, & quos ames; ita damnatorum

calamitas, quòd omnes oderunt se mutuò & execrantur. Hîc nolo vnum de multis non attingere. Inuenustam vxorem, sed probam quære tibi potiùs, quàm formosam, sed improbam. Formosissimam si duxeris (nisi fortè simul pia valdè sit & timens Deum) vix vnquam carituras es solicitudine molestissima. Insidiabuntur ei plurimi, & difficile est, vt quod expetitur à multis & oppugnatur, atque ex se debile est, non tandem expugnetur. Et quoniam vxor dignitatis nomen est, non voluptatis; non secus ac maritus coniunctionis, propinquitatis, vnionis est appellatio; nequaquam hîc illa vtetur quomodolibet si sapit, sed honestè, parcè, verecundè, congruenter ad generationem; nihil circa eam seu repugnantis, seu etiam consentientis contra naturæ legem, seu ordinem tentabit operari, honorabile conseruabit connubium suum, & thorum immaculatum. Non erit velut equus & mulus, quibus non est intellectus. Possidebit iuxta præscriptum Apostoli vas suum, *in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut gentes quæ ignorant Deũ.* Ad memoriam passim reuocabit sententiam auream Xisti Pythagorici: *Adulter est in suam vxorem omnis impudicus amator ardentior*; quia nimirum in ea solam quærit voluptatem, sicut adulter in adultera. Sed neque immemor erit pronuntiati Aristotelici: *Appropinquandum vxori cum magna temperantia atque modestia; sit pudor in verbis;*

Vxor formosa.

Vxor & Maritus qualia nomina.

1. Thess. 4.

Arist. lib. 2. Oecon. c. 2.

in

in operibus verò fas atque honestum. Et i

Idem c.4. *Manifestè præcipit Poeta virum & vxorem que improba & impudica sunt, sibi inuicem c tire nequaquam debere.* Non alieno duntax no inebriari quis potest, sed etiã suo. O multi olim polygami tẽperatiores fuere tis ætatis huius monogamis! Nam pr quam quod nunquam vtebantur illis vol tis gratia, verùm generationis, nunquan iam prægnantes inibant ante partum, sed lis prorsus abstinebant obseruantes quod ptum reliquit Athenagoras: *Nobis concup tia modus liberorum procreatione definitur.* sanè, quia nec sapiens agri cultor secun men iacit in terram germinantem, sed m ex primo patienter expectat.

Ad hæc qua lege castã, pudicam, fidele experiri; eandem vicissim serua vxori coniugalem, quia quoad hoc par est vtri

1.Cor.7. obligatio. Scribit Apostolus: *Mulier sui c ris potestatem non habet, sed vir.* Vicissim a non prætermisit dicere: *Vir sui corporis po*

Arist. supra c.2. *tem non habet, sed mulier.* Quibus diuinis v affinia sunt illa Aristotelis: *Grauiter vnu que fert honore suo priuari, nec si aliena quis multa tribuat, contentus erit, si sua sibi aufer Nihil verò magis suum est vxori, nec magis viro præstandum, quàm sancta & integerrima tas. Quapropter non decet hominem sana m vbicumque contigerit semen exponere, ne de v & iniquis similes liberis legitimis procreentu quo & vxor honore suo priuatur, & filiis in*

Digitized by Google

fit, ac ſibi pro his omnibus decus incumbit. Noluerit illa reddere debitum cùm teneretur, quodque grauius eſt, polluerit ſe adulterio; non idcircò adulterare viro conceditur, quia ſic à malo vinceretur, malignantem æmularetur, zelaret facientem iniquitatem, caſtigaret peccato ſubditam, malo malum medicaretur, violaret diuinum ſine exceptione præceptum: *Non adulterabis, non mœchaberis.* Exod. 20. Reliquorum contractuum alia eſt ratio, de quibus nihil ſtatuit Deus, ſed quos reliquit mutuò hominum arbitrio. Dirimi poſſunt vtriuſque conſenſu partis, habetque in iis locum quod dici ſolet:

Frangenti fidem fides frangatur eidem.

Adulterium cum vxore propria eſſe poteſt.

Ne autem exiſtimet ſe tunc ſolùm adulterij crimen incurrere, quando non ſuam reipſa init vel inire appetit; ſed etiam quando vtens propria fingit ſibi animo peregrinam, ac ſi cum ea concũberet. Tunc coram Domino appendente corda hominum adulter efficitur, imò ſacrilegus, ſi aliena illa ſe Deo dedicauit, ſtuprator ſi ſit virgo, inceſtuoſus ſi de numero conſanguineatum vel affinium intra quartum gradum. Sed neque blandiatur ſibi & credat, quia vxoratus eſt, licitum extra vſum coniugij libidinosè tangere & proritare carnem ſuam ad excretionem ſeminis. Nam certò certius excretio hæc ſpontanea peccatum lethale eſt in quolibet etiam coniuge, vtpote contraria fini coniugij, dum fruſtra & ſponte genitura profunditur, quæ ad illum ordinatur.

Excretio ſeminis ſpontanea peccatum mortale.

Digitized by Google

Propter quod subita morte, in ipso flagranti scelere Oniasà Deo percussus interiit, dictusq; est operatus fuisse rem detestabilẽ. *Molles*, inquit Apostolus 1. Cor. 6. *regnũ Dei nõ possidebũt.*

Gen. 38.

Vsus coniugij suspendendus aliquando.

His non contentus suspendat quandoque eundem vsum, in festis præsertim solennioribus, eorumque vigiliis, vt purius orationi vacet, iuxta consilium eiusdem Apostoli 1. Cor. 7. & probet hac continentia mancipium se non esse propriæ concupiscentiæ, sed habere eam in sua potestate. Idem iudicium si menstrua patiatur vxor, aut vicina sit partui. Tunc, inquam, abstinere à copula expedit, ne in lepram incurrat proles, si mẽstrui tempore concipiatur, aut ne exponatur abortus periculo. *Tempus amplexandi, tempus longè fieri ab amplexibus.* Eccles. 3.

Caueat viuente adhuc vxore cum alia contrahere. Etsi namque id licere doceat carnalis Nouatorum fides magistra licentiæ, negat Catholica subnixa verbis illis ineluctabilibus.

Matth. 13. *Omnis qui dimittit vxorem suam, & aliam ducit, mœchatur, & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.*

Rom. 7. Et: *mulier viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Ne quidem excludat eam à thoro aut domo sua, nisi ex causa grauissima, cuiusmodi esset lues, vel adulterium seu fornicatio coniugalis, de qua Matth. 5. *Omnis qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa*, &c. Quod quidem præcipuè locum habet, quando iuuencula est; tunc exponitur manifesto lapsui ætas fragilis: sin autem prouectæ ætatis,

Digitized by Google

ætatis,impius nimis maritus esse conuincitur senectutem illius destituens, cui iuueni ademit virginitatem, & proles quam ex ea fuscepit,obliuiſci discit genitricem suam,vel etiam abominari velut extraneam, cum apud illam non educetur. Obseruant hoc præscriptum ægrè,qui contrahendo præcipuè habuerunt formæ rationem, qua habeunte leui momento de diuortio cogitant.

Si verum excutias, facies, non vxor amatur: Iuuen.
Tres rugæ subeant, & se cutis arida laxet, Saty. 6.
Fiant obscuri dentes oculique minores;
Collige sarcinulas,dicet libertus, & exi;
Iam grauis es nobis.

Eiusdem vxoris suæ pudori consulat, & scandalo occurrat domesticorum, ne cùm ea lasciuiat talibus arbitris. Nam si cum ea verecundari de mutua debet salacitate (cui verecundiæ, vt aliquod esset remedium, noctem Deus instituit, in qua alter ab altero non cerneretur) quantò magis coram eiusmodi testibus etiam paruulis? Nam etiam tales plus obseruant quæ domi fiunt,quàm quis putet.Burdegalæ certè anno 1528. ex his duo sexennis & septennis interrogati à Magistratu, quomodo eorum mater in puteum cecidisset,responderunt: cùm iuisset hausturn aquam,veniens à tergo pater subleuauit eã & præcipitauit, hæc causa mortis. Fuit hoc satis, vt torturæ subiiceretur ex decreto Senatus, & quãuis mortem euaserit, quia torturam sustinuit,expertus tamẽ est dãno suo,quã obseruent pueri omnia &

Verecundia in coniugio.

Digitized by Google

apprehendant. Eleganter proinde idem P

Iuuen. Sat. 14. *Zelotypia fugienda.*

Maxima debetur puero reuerentia, si quia

Turpe paras, nec tu pueri contempseris

Ne sit zelotypus, nisi velit amariorem vitam viuere, ne facilè suspicetur impudi aliàs non cessabit discruciari tam ipse hoc tuens, quàm illa, de qua iste erit metus. ris est, fateor, attendere etiam atque et ne quid dicat aut faciat, quo in suspici venire possit perfidiæ, præsertim si vir n sit suspicax; sed vicissim ad huius spectat dentiam, vmbris non commoueri, nec c bet dictum factumue paulò inconsultiù

Bellef. in Crasso. terpretari mox in partem deterrimam. Q credis pœnam luit iusto Dei iudicio Luc

Ludouici Crassi mors miseranda, & eur. cus Crassus Galliæ Rex, quod de Rich vxore sua castissima sentiret malè, imò ve set adulteram, nec tamen posset crimen c cere? Derelictus est ab omnibus, etiam mesticis, tantáque pressus inopia, vt ve nuem victum emendicare coactus fueri Arnaldo Bauariæ Ducis filio, & non ita r tò post mœrore confectus ex hac vita di serit anno 887. Vicissim sit maritus hac in parte circumspectissimus, vitet pri quod vxori cupit interdictum, ei suspec se non faciat, non præbeat se ancillis fa liarem, maturè sub noctem in domum se r piat, &c. Magno eam amore prosequatu Christus Ecclesiam suam, & quasi sui d dium, cum qua sit vna caro, habetque c munes liberos, quos dictat ratio vincula

tiss

Digitized by Google

tissima esse debere mutuæ necessitudinis. Et quoniam amor verus & sanctus patiens est, & benignus est, & non irritatur, &c. non cædat illam nisi in hanc impulsus necessitatem à pertinacia vel culpa eius gratissima. Ne in contumelias quidem facile prorumpat, aut verba minacia, sed intra amica aut seria monita vulgò se contineat. Misereatur sexus fragilis; onera eius portet qui sua vult tolerari, non quia defectibus reciprocis sit ei similis, quo argumento vtens quidam dicebat improbis coniugibus. 1. Cor. 13.

Cum sitis similes pareſque vitæ, Matt. l. 8.
Vxor peſſima, peſſimus maritus; Epig. 35.
Miror non benè conuenire vobis.

Sed quia ius postulat, vt quod nobis fieri volumus, aliis faciamus. Rationibus potiùs agat, quàm clamore aut verbere. Inter lucra reponat, quòd nactus non sit deteriorem. Errata minora dissimulet, ne aliàs summum ius summa sit iniuria, & emungendo eliciat sanguinem. Verborum ineptias surda aure prætereat, contentus dicere, *tanquam vnam de stultis mulieribus locuta es.* (Affine est apophthegma Alphonsi Hispaniarum Regis apud Panormitanum dicere soliti, *vnicum remedium ad pacem coniugalem esse, si maritus sit surdus, vxor cæca.*) Ne iurgiis domẽsticis auspicetur tartarea, nec fabula fiat vicinorum de eiusmodi rixis dicentium: Iob. 2.

Tot pariter pelues, tot timinnabula credas Iuuenalis.
Pulsari.

Digitized by Google

Aut exemplo malo suis sit, aut gratificetur Diabolo subsilienti ad rixas mutuas quasi ad Pyrrhichium. Ne ex composito ei contradicat, vt Dyndimo se contradicere testatus est, qui scripsit,

Martialis l. 5. Epig. 80.

Insequeris, fugio; fugis, insequor: hæc mihi mēs est.
Velle tuum nolo, Dyndime, nolle volo.

Seipsum indè consoletur etiam lacessitus, quòd non solus cogatur indigna quādoque ab vxore audire & pati. Socrates cùm Xāthippem diu rixantē tulisset in ædibus, ac tandem fessus consedisset ante fores; illa magis irritata quiete viri, de fenestra perfudit eum lotio: qui tamen non ideò erupit in furorem; sed ridentibus, qui præteribant, irrisit & ipse, dicens: *Facilè diuinabam, post tantum tonitru pluuiam sequuturam.* M. Cato Censorius senex iā, diues, clarus, in Republica princeps, in vxorem duxit Salonij cuiusdam clientis sui filiam adolescentulam, obscuram, vilem, inopem; sed nihilominus procaciorem in dies, minusque obsequentem. Itaque vir ille oraculi loco habitus, tantæ vrbis sapientissimus, cui nec domi, nec foris parem ætas illa habebat, domi authoritate carebat apud puellam ineptulam, honoratam tamen eius causa, & matronarum ferè principem. Et quia iurgiorum multorum fomes est, negare vxori cultum vestium, quē iure suo conditio eius flagitat, non eivir neget, quas adiudicabit recta ratio, sed honestas suppeditet: neget autem superfluas, molles, & supra statum pretiosas, non obstantibus verbis Christi

Patientia ab vxore insigne exemplum.

Plutarchus in Catone.

Cultus debitus vxori concedēdus.

Christi: *Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt*: vt quæ mandatum non continent, sed abusum indicant, mundique vanitatem, quam remoturus à discipulis suis dicebat: *vos de mundo non estis*. Quicumque alit in vxore superbiam, superbus est, & magis magisque accendit insatiabilem eius cupiditatem, qua exhauritur tandem res familiaris. Prouocantur præterea intuentes ad concupiscendam eam, & opere ipso exponitur ludibrio verbum Dei. Nam cùm Apostoli præcipiant contraria, magnoque studio circumcidant in mulieribus aurum, margaritas, & impendiosa vestimenta; quoties sanè in pompa illa templum ingredientur, vbi illorum recitantur præcepta, toties facto suo se eis repugnare velle demonstrabūt; siquæ Paganus interfit, videatque quãtum mores à documentis dissideãt, risum non continebit velut inepta fabula offensus. Matth. 11. Ioan. 15.

Nono qualemcúmque nactus sit, suppeditet ei sufficienter pecuniam ad domesticos sumptus necessariam; sed ita vt si honesta sit & frugalis, non exigat datæ rationem; sin secus, exigat.

Neutrius consilia promiscuè amplectatur; viciſſim non prorsus nec statim ea respuat, sed apud se expendat; quandoquidem nonnunquam sunt vtiliſſima, qualia qui non admittunt, vndecũque profecta fuerint, meritò prolabuntur in calamitates grauiſſimas. Si Henricus II. Franciæ Rex volens Lutetiæ secundo etiam die lætitiæ publicæ, cui occasionem Bellef. in Henric. II.

Digitized by Google

dabant nuptiæ inter Philibertum Eman
Sabaudiæ Ducem, & Margaritam eius
rem in haſtiludio, & torneamento dece
ſequutus fuiſſet Reginæ iteratum conſi
ac preces vti deſiſteret, nec vltrà pericu
ſimum id ludi genus adiret, ſed aliis reli
ret contentus præcedentis diei victoria
thale in capite vulnus non accepiſſet, q
tra dies 11. interiit: nec tam miſerè, ſ
men verè contra ſe prophetaſſet, ad illa
mittens qui diceret,

Henrici II. mors deploranda.

Adhuc ſemel, & amplius non.

Si denique videat orationi deditam,
increpet, non abſterreat, non accuſet qu
tioſam, vel abiicientem domus curam; ſe
gis gaudeat, cùm poſſit illa pietate ſua
à Deo toti familiæ bona impetrare, ſicu
na Samuelis mater; multa mala cum Al
ab eadem auertere. Sufficit domeſticæ re
ra moderata, cum qua facilè cohæret m
rata pietas; nec expedit humanam deu
nem heu! ſat citò pondere proprio ruitu
vrgere vt cadat & deficiat.

Dominorum feudi ac Vaſallorum fides reciproca.

§. 4. Quod ad feudorum Dominos
exiſtiment licere ſibi in Vaſallos ſeu feu
rios ſuos quidlibet; ſed intelligant hab
cum iis communem cauſam fidelitatis ſe
dùm iura. Ita vt ſicut Vaſalli ſeruare fide

lib. 2. feud. §. 1. de forma fidel.

debent, ſic ipſi Vaſallis: vtriſque debetur
liter incolume, tutum, honeſtum, v
facile, poſſibile iuxta formam fidelit
ideóque regula eſt generalis: *Ex omnibu*
ſis, & omni felonia, qua Vaſallus feudo prin

Digitized by Google

Dominus quoque proprietate privatur quæ spectat ad Vasallum: De his dum loquor, ad Dominos alios gradum facio, qui heri seu œconomi appellantur. His prima insit cura, quam iam attigi initio cap. præcedentis, seruos suos facere bonos, & pro suo captu dirigere in vitam æternam. Hoc Christiana flagitat charitas, hoc meritum benè famulantium, tanti certè pretij, vt vice sint ipsorum patrumfamiliàs iuxta dictum Eccles. cap. 7. *Servus sensatus sit tibi dilectus sicut anima tua*, & vice filiorumfamiliàs. Quocirca si ingenui sunt ac dociles, increpatoriis potius verbis castigentur, vbi peccabunt, quàm verberibus: Ministerium autem suum probè obeuntibus dicatur aliquando, *benè est, mihi satisfacis, perge quo cœpisti pede*, vel aliquid simile. Sin autem cerebrosi vel arrogantes, recurratur ad necessariam seueritatem. Cúmque circa tales oleum perdi videbitur & opera, vel in familiam ex eorum moribus ingens damnum redundare, actutum ad suos remittantur, quia omninò præstat habere nullos, quàm ignominiosos pestesque liberorum. Hac cogitatione permotus Abraham iussit Agar fastuosæ colligere sarcinas solúmque vertere. Multò magis obseruandum id erit, si deprehenduntur esse hæretici, aut non procul distare ab hæreticis, quia talium *sermo serpit vt cancer.* 2. Tim. 2. Cæterú in omni eorum castigatione eluceat aliquid clementiæ; eò quòd iustitia si vera, si sancta sit, compassionem semper habet, vt notat S. Greg. hom. 34.

De Dominis in Seruos.

Gen. 21.

Digitized by Google

in Euang. Et certè par est, vt qui Deum experiri cupiunt misericordem, suorum vicissim aliquousque misereantur, & quosdam eorum lapsus discant dissimulare,& punire leuiter.De contumacibus etiam loquor, in quibus minima persequi, est id agere, vt in callum obdurescant, & pudore tandem careant, nec ampliùs pœnas curẽt, quibus diu assueuerunt.Ne agrestissimas quidem feras quas cicurare quis studet, tractat aspernimè, sed minis admiscet blanditias,vt aceto oleum.Sic erga seruos domesticos miscenda est seueritati lenitas, & faciendum ex vtraque quoddam temperamentum, vt neque soluantur ac diffluant benignitate nimia, neque seueritatis excessu exacerbentur in magnam Dominorum perniciem, cuius complura extant exempla tragica, quæ tacere præstat quàm recitare. Ex quo infero, inclinandum semper magis in nimiam mansuetudinem, maximè cùm hæc seruitus imperfecta sit & impropria, seu digna quæ potius appelletur operæ propriæ locatio ad vnum vel plures annos.Locatio porrò cùm sit de numero contractuum, commutante iustitia nititur, & vim accipit à conditionibus appositis, intentioneque contrahentium.Nunquam autem eiusmodi seruorum mens fuit, aut esse potuit, vel debuit, vt ita sæuiter regerentur. Huc pertinet, vt supplicibus semel vel iterum detur venia ex infirmitate potiùs,quàm malicia peccantibus: quia sicut clementia nimia vitio vertitur, velut altrix effrænatæ licentiæ; ita quę

Seruitus nõ est propriè quæ est hodie.

modum

modum retinet, laude digna est, & cuiuis hominum gubernatori necessaria. Quod ad seruos legales, qui scilicet vel iusto bello deuicti amittunt libertatem, vel seipsos vendunt, inclementius regi possunt, sed citrà mortem ac mutilationem. Vitæ siquidem concessio in bello facta contractus est tacitus, & promissio, vitæque donatio, atque ita reuocari iustè non potest. Quod ad posteriora eorum delicta morte digna, solius est Magistratus ea morte vindicare. Sed & cauendum, ne peccatum seruis exprobretur, propter quod iam puniti sunt, quia esset iudicare bis in idipsum, & pœna mulctare duplici eandem culpam. Præter stipendium afficiantur nonnunquam præmiolis inexpectatis. His modis maximè alliciuntur, inflectuntur, obligantur ingenia seruilia. Idem stipendium fideliter illis numeretur, cùm id retinere vnum sit de sceleribus quatuor clamantibus in cœlum. Non mentiantur heri dicentes; nihil iam mihi est pecuniarum, expecta Calendas proximas, & Lunam nouam: displicet Deo hæc fraudulenta perfidia, solámque olet improbitatem. Minus adhuc calumnientur, & accusent eos furti, aut domesticæ rei malè gestæ, vt ansam indè arripiant negandi debitum. Sed neque prætexant illorum infirmitates quasi impendiosas. Nam leues constat hero incumbere: quia quæ sunt huiusmodi, reponuntur inter onera communia, & quasi naturalia quibuscum res transeunt, & à paciscente quouis præuidentur & expectantur, cui

Serui legales.

Serui infirmi quomodo tractandi.

eui ſufficere debet, quòd poſſit de promiſſo ſtipẽdio partem detrahere, pro rata temporis. Graues autem & diuturnas tenetur ſi poteſt, pro non habente peculium facere, non quaſi pro famulo, ſed pro paupere extremè indigẽte: ſi verò habet, licebit neceſſaria ei ſuppeditare ſub ratione mutui, vt docet Azor. t. 2. l. 2. c. 39. q. 3. & 5. Sciendum denique moderandas quoque minas & conuicia eſſe erga ſeruos, preſertim prioris generis. *Et vos Domini*, inquit Apoſtolus Epheſ. 6. *eadem facientes illis remittentes minas, ſcientes quia & illorum & veſter Dominus, eſt in cælis.* Cicero autem de Offic. *Omnis animaduerſio & caſtigatio contumelia vacare debet.*

De ludimagiſtris & eorum officia.

§. 5. Quoad Ludimagiſtrum, attentè ſecum reputet, à ſuo munere quàm multa pendeant. In pretio ſemper fuere purpurarij, Architecti, & ærariorum Præfecti ob purpuram, & publicorum ædificiorum ſtructuram elegantem, ac ſolidam, & fiſci opulentiam ad plurima vtilem & neceſſariam. At purpura nobiliſſima omnium doctrina eſt cum pietate coniuncta, qua imbuenda eſt, exornandaque adoleſcentia; cuius ingenia quid aliud videri debent, quàm columnæ præſtantiſſimæ ſupponendæ ſuo tempore Reipublicæ inclinatæ? aut quàm theſauri quidam incomparabiles ad omnia profuturi, vbi ab arte nitorem ſuum acceperint? Sed quemadmodum ineptus Comœdus eò magis ridetur, quò altior ſcena eſt, in qua ineptè ambulat aut loquitur, quia tunc fit to-

ti

ti coronæ conſpectior; ita Ludimagiſtrorum peruerſitas eo deteſtabilior, quò profeſſio plauſibilior. Quamobrem cóparet ſibi in dies eorum quilibet maiorem adhuc eruditionem, vt verè doctos poſt ſe relinquat diſcipulos. Ab indoctis prodire docti nunquam aut rariſſimè poſſunt, ſicut nec poteſt proles marcida matrem nacta debilem exercitatione propria magnum ſibi robur comparare, cuius fundamenta à materno non traxit vtero. In pietatem incumbat primus, ſine qua inſtituere piè nunquam poterit iuuentutem; tum quia erubeſcet iis virtutes commendare, quibuſcum bella gerit; tum quia potiora & efficaciora ſunt verbis opera, & fruſtrà illis ædificatur, quod iſtis deſtruitur. Nec ſolet Deus vocem virtutis dare magiſtris vicioſis & impiis. Sed & prohibebitur diſſuadere vitia, quibus ſcatet; quia non modò accuſator, ſed ne obiurgator quidem ferendus eſt, qui quod in altero reprehendit, in eo ipſo deprehenditur. *Turpiſſimum eſt*, ait idem Tullius 2. Tuſcul. *Artem vitæ profeſſum in vita relinquere.* Vnumquodque generat ſibi ſimile, nec auditum eſt aliquando cancri prolem obliquè, aut retrorſum incedentis recta progredi. Quid autem proderit doctos quidem ex magiſtri ſchola prodire diſcipulos, ſed impios & deprauatos? Nonne tales Rempublicam in ruinam præcipitabunt tantò maiorem, quantò per doctrinam acutiores erunt ad tuendum malum & excogitandum? Quomodo item ſatisfaciet parentum conſilio, quod

Debent eſſe eruditi.

Sint pij.

ſine

Virtus doctrinæ accedere debet.

sine dubio præsumi debet esse, vt erudi
filiorum virtus accedat, quasi arbor vit
bori scientiæ boni & mali, gemma annu
nima corpori. Nempe vident, quòd sicu
tatem docere sine scientia, gladium v
ponere est in manu paralytici; ita scientia
culcare sine pietate, ancipitem gladium
mittere sit manibus furiosi abutentis
suam & aliorum perniciem. Præsentiunt
suos in tremendo illo Dei iudicio, in
gatum iri potissimùm, non quàm multa
rint, sed quàm piè vixerint. Considera
nique in diuino verbo anteponi sempe

Pietas.

Eccles. 25.

Dei timor.

1. Cor. 8.
1. Cor. 13.

Charitas.

Psal. 33.

ctrinæ pietatem, vt cùm ait: *Quàm magn
qui inuenit sapientiam & scientiam: sed non
per timentem Dominum. Timor Domini supe
nia se superposuit. Beatus homo cui donatum
bere timorem Dei.* Et alibi: *Scientia inflat; ch
ædificat.* Et: *Si habuero omnem scientiam, &
rum omnia mysteria, charitatem autem no
beam, nihil sum.* Et Dauid non curat ven
ad se docere scientiam; sed Dei timorem
quam longè augustiorem, magisque ne
rium. *Venite*, inquit, *audite me, timorem D
docebo vos.* Quæ cùm ita sint, exactè trac
potest, adolescentibus doctrinam Christi
quæ non solùm veræ fidei continet rud
ta; sed etiam optimorum præcepta moru
ideircò salutis & sanctorum scientia re
pelletur; lethiferi peccati grauitatem &
& rebus amplificet, seque in argment
præbeat quàm disertissimum. Non prom

Digitized by Google

tur ad docendum appetitu gloriæ vel pecunię; ſed in primis gloriæ Dei (cuius donum diſpẽſat) & emolumenti Reipublicæ. Non quòd dignus non ſit mercede temporali propter laborem quem adit; ſed quòd ea non debeat eſſe ſcopus præcipuus magiſterij, vtpotè doctrinæ impar. Præterquàm quòd ſi illam ſibi potiſſimum præſtituat, viderit, ne audiat aliquando non ſine confuſione intolerabili. *Amen dico tibi, recepiſti mercedem tuam.* Matth. 6.

Ad quam mercedem debeant attendere.

Nullo modo prætermittenda ſunt quæ ſequuntur. Excubet diligènter ad creditam ſibi iuuentutem; vt illa perſuaſum habens ſe ſuaque curiosè obſeruari, deuitet quidquid renuntiari poſſe, & cenſura dignum videbitur, ac per ſe diſcat abſtinere à malo metu ſaltem ſupplicij. Sit tamẽ in eiuſmodi excubatione & ſeueritate modus. Non deneget eidem adoleſcentiæ honeſtas animi relaxationes, nec in ſchola ſemper illam velut in carcere retineat. Quemadmodum enim miſerè cùm planta agitur, ſi eam rudis olitor ita omni ex parte concludat, vt ex parte nulla ramos poſſit extendere, eò quòd ita fit, vt poſteà inutilis, rugoſa, gibborum plena, incuruis perplexa ramis aſpiciatur; Sic ſanè ingenuitatem non acquirit Iuuentus, ſed tetricam & ſeruilem indolem, cùm ſemper inſtat importunus ac moroſus cenſor, ne minima quidem errata diſſimulans; ſed vociferans ſi vel parum laxetur ſcholaſtica diſciplina, ſi non ſemper tendatur arcus, ſi tantillum remittatur de aſſidua

Excubatio ſedula.

&

Digitized by Google

& molesta illa animi contentione. *Nulla res est*, vt notat Quintilianus l. 1. c. 3. *quæ perferre possit continuum laborem. Et virium plus afferunt ad discendum renouati ac recentes, & acriorem animum.* Addit lib. 2. c. 4. *ideo errores aliquos tam quoad mores, quàm quoad stylum dissimulandos, quia aliàs desperant adolescentes, quasi vbique impingentes, & dolent, & nouissimè oderunt, & quod maximè nocet, dum omnia timent, nihil conantur.*

Ludimoderator longanimis. Eccles. 3.

In iisdem perpolliendis longanimem se præbeat Ludimoderator, nec vnius diei opus putet esse, expectet in patientia fructum, non indignetur nimis aut desperet, si non statim colligat. *Omnia tempus habent.* Vir ipse beatus non quandóque dat fructum, sed in tempore suo, Psal. 1. Peritus colonus si terram aspiciat refertam saltibus, feris, herbisque syluestribus ac limo plurimo; non protinus exhorret eam, sed inde ratiocinatur soli molliciem & fertilitatem, tantóque magis incumbit vt repurgetur: Sic planè magnis ingeniis magna vitia innasci solent, quæ non conuenit statim tollere; sed mederi expectando patienter ætatem & occasiones, donec omnem exuant vitiositatem; ne si secus fiat, demittant animum ob præceptoris impatientiam, alióque se conferant, ægrotis similes, qui horrent & refugiunt immitis Chirurgi manus asperas; ab eo autem qui congemiscit, & suauiter tractat vulnera, non ægrè se curari sustinent. Sicut rursus palmæ seros quidem fructus ferunt, sed

ſed optimos ; ſic ingenia quædam longam culturam deſiderant, poſt quam remunerant ingenti fructu laborem omnem. Valdè indignabundus inſuaue reddit quidquid trāſmittit ad diſcipulos. Hoc habet , fateor , natura hominum,quo quiſque ſolertior eſt atque ingenioſior , eò docet iracundiùs ac laborioſiùs ; quia quod ipſe celeriter arripit , cùm tardè percipi videt,diſcrutiatur. Etenim virtutis eſt vitium hoc naturæ corrigere.Et quoniam multi vt excitentur,egent ſtimulis gloriæ ; neque enim,vt ſcribit Ouid.in Elegiis:

Solertior iracundiùs docet.

—Paruas animo dat gloria vires ;
Sed fœcunda facit pectora laudis amor.

Laudandi aliquando diſcipuli.

Laudet eos cùm dabitur laudandi occaſio ab induſtria & ſcholari munere præclarè obito, à modeſtia item & pietate. Diſcipulos ſuos, præſertim nobiles, ingenuos, acutos, magnanimos, non appellet inſulſos , ſtupidos , aſinos, craſſa capita; quia contumeliis valdè offenduntur & improperiis , offenſique libros præceptore abſente lacerant, abiiciunt , calcant pedibus, odium grauiſſimum concipiunt literarum , nec poſteà ceſſant commemorare his factum conuiciis , vt à ſtudiis auerteren-

Ab alapis abſtinendū.

tur. Ab alapis quoque abſtineat, quia obtundunt non parum , & obſtupefaciunt tenera capita ; ſicut etiam ab immanibus, & crebris verberibus , vt non ad deſperationem impudentiámque adigat miſeros , auocetque tanta ſeueritate à ſtudiis, malentes ignorare, quàm tanta cum moleſtia & difficultate diſcere.

Digitized by Google

Horribiliter flante Borea non deponit viator manticam, sed stringit solito fortius; contra sensim à Sole calefactus vltrò deponit, vt intelligamus suauem agendi modum multa ab homine impetrare, quę nō obtinebit violētia.

Quos punire volet, conuincat antè delicti, & dignos doceat esse pœna ampliore. Ignoscat aliquoties pollicentibus frugem meliorem (quo postea magis sint inexcusabiles) vel in gratiā præteriti laboris & diligentiæ, ne illam debita mercede destituat; neue tantum punire mala, non præmiare bona videatur; vel in gratiam optimi & diligentissimi alicuius condiscipuli pro reo intercedentis, tum quia inter ipsum & reum magna indè consurgit beneuolentia, tum quia authoritatem hanc magni omnes faciunt, vtque illam sibi comparent egregiè virtutē & literas colunt.

Si ex discipulis aliquem experiatur asinū ad lyram; hoc est, minimè factum ad literas, insinuet hoc maturè parentibus eius, aut Tutoribus, ne diutiùs circa illum perdant sumptus & operam, & ipse inani se labore in eodem instituendo conficiat. Nam vt verissimè scripsit Quintil. *Nihil præcepta atque artes valent, nisi adiuuante natura. Quapropter ei cui deerit ingenium, non magis hæc scripta sunt, quàm de agrorum cultu sterilibus terris.*

Quintil. in Prologo Iust.

De discipulorum frequentia ne sit valdè sollicitus; sat multos numerabit, si benè doceat etiam pauços, quia eorum quilibet multis æquiualebit. Idem sibi quod patrifamiliàs dictum

dictum putet: *Ne incunderis in filiis impiis, si multiplicentur; melior est enim vnus timens Deum quàm mille filij impij.* Eodem referendum quod scribit Isaias c. 9. *Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam.* Longè plures numerabat Epicurus quàm Socrates; nec tamen idcirco Socratis erat conditio deterior. Multipara est vulpes; leæna autem, vt quidam tradunt, vnipara (in quo dissentit ab illis Aristoteles l. 3. de nat. anim. c. 1.) quæ tamen quia Leonem parit, multis eam partibus antecellit. Viderint qui anxiè nimis ambiunt discipulorum multitudinem, ne laborare se probent ambitione aut auaritia, essèque luronis hominis ventri similes inhianti cibis copiosissimis, sed impari digerendis. Sustinebunt, ni sibi caueãt, cõplures insultus tristitiæ, cùm aut videbunt aliquos à se discedere, aut multos aliis operã dare. Vexabit eos liuor, quo quid molestius? Ecclef. 16.

Inuidia Siculi non inuenere Tyranni
Tormentum maius. Horat. lib. 1. epist. ad Lollium.

Erga diuites, formosos, elegantulos sit cautissimus. Non illis aduletur, non nimis blandiatur, nec sit iusto familiarior, quia nimia tandẽ familiaritas cõtemptũ parit. In pari delicto animaduertat in illos sicut in cæteros, ne dicatur aliàs acceptor esse personarũ. Ne ioco quidẽ aut specie beneuolẽtiæ palpet eos, sed vbique grauitatẽ colens cõscientiæ suæ famæque consulat. Recordantur magis, & norant adolescentes, quæ circa se fiunt, quàm vulgò creditur: & cùm se coli sentiunt, indè *Nimia familiaritas vitanda.*

insolescunt, nec parum remittunt de præterita erga Magistros suos reuerentia, quos tandem etiam rident, censentque indignos tanto munere. Æquè doceat omnes, si æquè obstrictus sit omnibus propter æquale & commune stipendium. Alia eorum est ratio, qui gratis hoc munus obeunt. Talibus haud dubiè licet impensius sibi commendatiores excolere, aut quos religiosiores experiuntur, ob idque labore suo digniores; aut ex quibus præsagiunt adepta scientia emanaturum plus vtilitatis in Ecclesiam & Rempublicam (Nam & Medicus sollicitius oculum sanat pro membris omnibus excubantem, quàm pedis articulum) aut quibus se plus debere sciunt, ob parentum in se beneuolentiam, beneficentiã, & gratitudinem.

De Subditorũ debito erga Præpositos; & quid circa illud obseruandum.

CAPVT XIII.

§. 1. *Communia Subditorum debita & precepta.*
2. *Propria filiorum erga parentes.*
3. *Vxorum erga maritos.*
4. *Vasallorum & seruorum erga Dominos.*
5. *Discipulorum erga preceptores.*
6. *Subditorum erga Magistratus & Principes.*

§. 1.

Digitized by Google

§. 1. HEBRÆI quoſcúque ſubditos legitimis Præpoſitis ſuis honorem, dilectionem, gratitudinẽ, & obedientiã, in cõfeſſo eſt apud omnes. De honore, dixi iã pridem non pauca lib. 1. c. 11. feréque ſufficit ad eius aſſertionem locus ille Exod. 20. *Honora patrem tuum.* Patris ſiquidem appellatio diffuſiſſima eſt, & ad vniuerſos qui regunt ſeu præſunt, extenditur. Hinc Senatores à Romulo creati pro conſilio & gubernatione Reipublicæ, honoris cauſa dicti ſunt ab eo *Patres*, & illorum filij *patricij*. Et Minutius apud Plutarchum appellat Fabium Maximum *venerandum & ſenioremi patrem.* Apud Hieremiam populus relictus in Hieruſalem, abducto in captiuitatem Sedecia Rege, lamentatur & ait: *Pupilli facti ſumus abſque patre.* Naaman Syro Domino ſuo hunc eundem titulum famuli deferunt. *Pater, etſi rem grandem tibi dixiſſet Propheta, vtique facere debueras.* Sic interim honorentur propter Deum, quem repræſentant ſua imperandi facultate, vt nemo prorſus illis quantumuis honore fulgẽtibus aduletur oblatione ſacrificij, inſano Ethnicorum more, ex quibus vnus, de Auguſto Cæſare loquẽns hæc verba dedit.

Honor debitus Regibus, & debitum Reipoſitis.

Liu. lib. 10. Plut. in vita Fabij.

Virgilius Eclog. 1.

——*Deus nobis hæc otia fecit,*
Namque erit ille mihi ſemper Deus, illius aram
Sæpè tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.

Soli vero Deo debetur ſacrificium in argumentum ſiue proteſtationem ſummi eius dominij, vndè ait: *Qui immolat diis, occideatur, præ-*

Exod. 22.

terquam Domino soli. Secundo colantur ſtu
ſius eminentiores, quia tantò magis ad
accedũt, quãtò in altiore ſtãt gradu. Terti
ueãtur ſeditiones omnes & rebelliones,
repugnare cõſtat debito eis honori, ſubie
ni, reuerentiæ. Quis enim honor vbi con
ptus? quomodo autẽ non contemnitur, in
inſurgitur? Cõtemnũt ex iis plurimi prin
quaſi otioſũ: ſed cõſiderent plus quàm n
omnes præſtare gubernatorẽ in puppi ſe
tẽ; & mẽbra corporis inſurgentia in ve
quaſi ocioſum, dũ ei miniſtrare cibum n
runt, attuliſſe ſibi ipſis exitium. At, inq
rem malè adminiſtrant, vitioſi ſunt, p
los omnia in deterius ruunt. Peſſima

Mulctarum maxima.

ſunt, ſi vera: nam iuxta Plat. l. 1. de Rep.
*xima mulctarum eſt adminiſtrationi malorum
iici.* Noli tamen idcircò rebellare, ſed
poteris remediũ tanto malo obiice, De
precare, & patienter expecta meliora.
vnquã ſcripto, nutu, cõtumelia, ſcõmate
biſque aliis otioſis lædatur à te illorum e
mario; ſed vbique propter Deũ ſarta tect
ſeruetur. Scriptum eſt: *Diis non detrahe.*

Exod. 22.

Principẽ populi tui non maledices. At nonn
Paulus parietẽ dealbatum ſeu hypocritam
pelauit Ananiã Principem Sacerdotũ? A
23. Ita quidẽ, ſed mox vt didicit ſummũ
ſacerdotẽ, retractauit quod dixerat: *Neſc
fratres, quia princeps eſt Sacerdotum*: ac
ceret, ſi ſciuiſſem, nequaquã ita locutus
ſem: neque enim me latet quid per Mo

m

mandauerit Deus, *Principem populi tui non maledices.* At sciebat saltem esse Iudicem. Vtique, sed secularem esse præsumebat; qualis cùm euidenter exorbitat, tyrannicè agit, potestate abutitur, in ipso iudicij loco manifestè iura infringit, reprehendi meritò potest. Imò in simili casu posset Ecclesiasticus: sed huic parci solet ob sacram dignitatem. Quomodo autem nõ euidenter exorbitabat iste, à quo percuti iussus est Paulus, eò quòd dixerat: *Ego omni conscientia bona conuersatus sum ante Deũ, vsque in hodiernum diem?* An non prius debuerat conuinci mendacij, quàm propter illud percuteretur? Vt præterea mentitus esset, nõ erat Iudicis punire hoc mendacium nec iustitiæ contrarium, nec vlli alteri perniciosum. De benevolẽtia, æquè patet peculiari dignos esse præpositos propter Deũ, cuius loco imperãt, & propter sua in nos beneficia (quæ tũc valdè pura sunt, quando nullum indè temporale lucrum accipiunt) liberando nos à curis innumeris, inuidiam omnem sustinendo, respondendo pro nobis, excubando cũ Epaminonda, qui Thebanis quiescentibus arma lustrabat & mœnia. Amentur porrò inæqualiter, & ij quidẽ magis, quibus plures insunt amoris causæ; vt si non gerant solùm Dei vicem, sed magna quoque sint virtute prædita, publicis itẽ cõmodis addictissimi, Reipublicæ causa laborem nullum subterfugiant, orthodoxam fidem seriò tueantur & colant. Nam similiter Deus amplius diligit meliores &

Præpositi Dei loco imperant.

perfectiores. Quin etiam vnum eundémque hominem magis hodiè quàm heri vel nudius tertius ; si hodiè plura in eo deprehendat amoris incentiua. Quod denique ad gratitudinem , tantò maiorem à nobis suo iure expectant, quantò impensius desudant pro nobis, & minus commodi temporalis ex sudore illo accipiunt. In tales ingrato esse animo habitum semper est turpissimum. Redundat hæc ingratitudo in Christum , à quo per eos regimur; & constat non modicas Christo pœnas tandem luere eos, qui accepta ab illo beneficia minùs grata colunt memoria ; Vndè Ezechias Rex parum mente recolens insignē victoriam, quam de Sennacherib fauente eo reportauerat percussus est ægritudine vsque ad mortē; nec antè multas fusas lacrymas perfectæ redditus sanitati. Atheos nolentes Deo gratias agere, sed naturæ soli, reprehendit Seneca ; quod natura non sit sine Deo. *Non intelligis te, cùm hæc dicis, mutare nomen Deo? Quid enim aliud est natura , quàm Deus , & diuina ratio toti mundo inserta ?* Ita animi gratitudo secundum Deum debetur etiam superioribus, quia in eo velut instrumenta in causa sua cōtinentur ; per quæ sua ad nos transmittit beneficia. Nemo etiam dicat , parum me obligant præpositi mei labores, cū illos non mea tantùm , sed aliorum quoque causa suscipiat. Habet hoc consuetudo , fateor, sed turpis & extirpanda , & vt verbis vtar legis: *Naturale visum est negligi , quod communiter possidetur.*

Senec. l. 4. de Benef. c. 5. 6. 7. *Natura quid.*

C. quando & quib. lib. 2.

Quid

Quid enim facit ad extenuationem beneficij, quòd aliis quoque ſeruiat Magiſtratus, quando nihil minus accipis, quàm ſi de te vno curam ageret? An te putas minus aliquid debere Deo, propter filium eius vt tua, ſic aliorum cauſa incarnatum & crucifixum; aut propter Solem conditum aliorū greſſus non minus quàm tuos dirigentem, quàm ſi tibi ſoli radiaret? Falleris vehementer ſi ita cenſes, quandoquidem eo vti perindè licet tibi, ac ſi ſolus ſuper terram gradereris. At pro labore mea cauſa ſuſcepto, pendit Reſpublica magiſtratui qui me regit, ſtipendium. Hoc ipſo gratum oportet te eſſe in Rempublicá: quomodo autem in eam talem te præſtabis, ſi in Magiſtratum non fueris, in quo velut in capite ſuo relucet? Deinde magiſtratui ſtipendium non datur quaſi æquiualens ſapientiæ, qua vtitur adminiſtrando bonum publicum. *Pro hac non dabitur aurum, non adæquabitur ei Topazius de Æthiopia*; ſed penditur velut tēporale pretium laboris corporis, aut ſubſidium, ſine quo viuere non poſſet, nec publico illo defungi munere. Semper itaque multum ſupereſt, quod te obſtrictum teneat. Iob. 28.

Pareant denique præpoſitis ſuis ſubditi iuſta præcipientibus, ſicut diſertè iubet, monetque Apoſtolus: *Obedite præpoſitis veſtris & ſubiacete eis*. Et certè aliàs conſtare nullo modo poſſet recta gubernatio, vt eleganter expreſſit Iulius Cęſar ſic alloquēs milites quoſdam tumultuantes. *Ego ſanè neque rectum eſſe* *Præpoſitis parendum, eſt iuſta præcipientib.* Hebr. 13. Dion. lib. 14.

Digitized by Google

arbitror, vt qui principatum gerit, ſubditis ſit inferior; neque ſalutare quidquam agi poſſe cenſeo, vbi hi, quibus inuictum eſt, vt dicto ſint audientes, imperare ipſi velint. Intelligitis enim quam probè ſit futura ornata domus, in qua natu minoribus ætate grandiores, deſpectui ſient; aut ludus literarius, vbi diſcipuli Magiſtros cõtemnunt. Qua ſpes ſanitatis ægrotis, ſi non per omnia medicis obtẽperent? Quàm tuta nauigatio, ſi nautæ gubernatoris iuſſui non pareant? Ita natura duas neceſſarias res eaſque ſalutares cõparauit in humano genere, vt alij cũ imperio eſſent, alij ſubiicerentur, nihilque eſt quod abſque his ſit, quod vel minimo ſpatio perdurare poſſit. Sicut nõ ſufficit ad meſſem bonã accuratus vigilque agricola, niſi adſit terra, quæ ſubigi ſe patiatur, & in omnem verſari partẽ, prout ille iudicauerit: Ita non eſt ſatis, vt floreat Reſpublica, bonum habere Magiſtratum, niſi præterea ſubſint ei ciues, & morem gerant. Imò libenter id faciant oportet, ne quemadmodum ſeſſori permoleſtum eſt equo vti progrediente quidem, ſed coacto, & aſſiduis indigente calcaribus: Colono item vti rotis curruum malè inunctis ſempérque ſtridentibus; ita Magiſtratui præeſſe ciuibus, qui parere inuiti, & parendo non faciunt quiritandi finem. Nihil ſanè aut parum boni ab his moribus expectaueris.

Occurretur non ægrè huic malo, ſi credant ſubditi (vt tenentur) rectum eſſe quidquid ſibi à Rectoribus ſuis in eorum munere præcipitur, quandiu non pugnat cum iuſtitia,

&

& ratione manifesta. In dubio siquidem præsumendum semper est in fauorem illorum, quia in dubio vnicuique in sua arte credendum est. Habent autem populorum Rectores artem suam, quam exercere subditi nec possunt nec debent; atque ita tenentur illorũ vti iudicio quasi regula, quoties ambigitur rectè ne imperatum sit aliquid, an secus. Et credendum, quòd cum Deus mundum regat, iis interpositis, afflat eos singulariter suo lumine, vt intelligant quid familiæ suæ, aut si Magistratum gerunt, quid Reipublicæ magis expediat. Vnde Salomon Rex fidēter hoc donum à Deo petit, quasi sibi quadantenus debitum: *Dabis ergo seruo tuo cor docile, vt populum tuum iudicare possit.* 3. Reg. 3. Nulla manifesta ratione niti videbatur lex illa Lacedæmoniorum, *ne Ephori barbam nutriant.* Nec illa Romanorum, *qui donantur libertate, minutis festucis conspergantur.* Nec illa Solonis: *Honore priuetur, qui se in seditione neutri parti adiunxerit*, vt scribit Plut. l. de Sera Numinis vindicta; his tamen omnibus tanquam iustis parebatur. Quid hîc filios Rechab commemorem abstinētes à vino iussu patris? Hier. 53. Quid Isaac sinentem se à patre ligari ad cædem? Gen. 22. Quod si contingat perspicuè iniusta esse quæ ab illis imperantur, hoc est Dei, naturæ, aut Ecclesiæ legibus aduersaria, parere eis nō debent subditi potestatis suæ fines excedētibus, & mādata sua diuinis nō cōformātibus, de quibus Psal. 118. *Omnia mandata tua æquitas.*

Et

Et *Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa.*

Baualani egregium facinus.

Anno 1387. regnante in Gallia Carolo VI. magnam ab hac prudentia laudem habuit Baualanus præfectus nobilissimæ arcis apud Britones, quæ castrum *des Hermines* dicitur, ad quã inuisendam Britanniæ Dux fraudulenter inuitauerat D. Clissonium Franciæ legatum & Comestabilem, ibique incluserat (quasi sibi suspectum, vel in contemptum Regis cũ quo simultates exercebat) præfecto mandans, vt omninò illum in subterfluentem aquam præcipitaret, ac mergeret. Finxit se id feciſſe præfectus, sed non fecit, horrens ei consentiendo violare ius gentium, & cooperari iniuriæ grauissimæ, quæ sic illata fuisset eidem Regi, cuius Dux erat feudatarius; & sine dubio seueriſſimè vindicata. Satis insuper præsagiens omninò fore, vt breui Ducem pœniteret commissæ perfidiæ. Reipsa breui post consternatus, & mœstitia penè enectus est, maturè secum reputans delicti sui grauitatẽ, & intolerabilem Regis iram suis instantem ceruicibus ob cædem illam Clissonij quem credebat occisum. Tunc accessit Baualanus, & afflictissimum recreauit, dicens viuere adhuc Clissonium, quem etiam viuum repræsentauit. Quo viso fleuit Dux præ gaudio, veniam petiit; & præfectum magnis laudibus est prosecutus, quòd in re tanti ponderis manifestæ potius æquitatis quàm accepti cuiuscumque mandati rationẽ habuisset. (Attendant sibi interim subditi, ne temerè interpretentur

pretentur euidenter mala, aut à decentia & ratione aliena esse ea, in quibus obedire detrectant, vel se accommodare deberent præpositorum suorum iudicio.) Magno quoque stimulo subditis ad obediendum Rectores sunt, si eos videant parere vicissim suis. *Beati mites*, ait Christus, *quoniam ipsi possidebunt terram.* Mites sunt Præpositi, quando facilè spontéque se accommodant superiorum suorum iussis & arbitrio; quo fit, vt vicissim prouidente Deo facilè terram seu populũ suum experiantur. Sin autem non se accommodent, per quæ peccant, per hæc puniuntur, subditos suos citò rebelles sentiunt & intractabiles: nõ secus atque Adamus post præuaricationem feras animantes, quibus ad nutum ferè, & sine graui renitentia prius imperabat. Matth. 5.

§. 2. De filiorum debito erga parentes, vide quæ diximus lib. 1. c. 10. Sufficit in præsentia ad exacuendum illius persoluendi studium; hos loquentes introducere, & antè oculos ponẽtes huius totius officij partes præcipuas. O filij, mementote vos à nobis secundùm Deum habere omnia, hoc ipso quo generationis accepisti beneficium cæterorum omnium fundamentum; sine quo quid boni vobis posset accidere non existentibus? Ego pater vos alui, defendi, & vestri causa obieci me infinitis curis, periculis, laboribus. Ego mater vos, periculosissimè ac diu gestatos vtero in lucẽ edidi, vt nasceremini pudorem sustinui, virginitatis iacturã feci, in eodẽ vte-

Filiorum in parentes quæ sit obligatio.

ro

ro longa ſenſi faſtidia, in partu tantùm non deſij, viuere, in educatione moleſtias pertuli, quarũ nõ eſt numerus. Laui pannorũ ſordes immũdo ſæpè fœdata ſtercore; porrexi vbera quæ edentulos vos alerent, conſtanter aſſedi & miniſtraui ægrotantibus. Nihil hîc paruũ, nihil mediocre, ſed magna omnia. Tot collatis in vos beneficiis nullo modo pares eſtis, aut eſſe poteſtis, quouſque nos viciſſim genueritis, hoc autẽ quando fiet? Nec id petimus vt pares ſitis, ſed vt quid boni à nobis in vos profectũ ſit, memoria teneatis ſempiterna, pro nobis Deo ſupplicetis, omni ſtudio curetis quæ ad quietẽ noſtrã faciunt, vt gaudiũ nobis ſit talibus procreandis dediſſe operã, & benedictionem impertiamur ex hac vita diſceſſuri. Vt præterea ſeniles moroſitates noſtras feratis patiẽter; ſi veſtras ferri vultis à nepotibus noſtris ex vobis prodituris. Nã ſine dubio: *In qua mẽſura mẽſi fueritis, remetietur vobis.* Magnã vim, magnã neceſſitatẽ, & religionẽ poſſidere debet paternus maternúſque ſanguis, vt neque procacitate, nec prauis aliis moribus ad irã nos concitetis, quæ ſe non capiẽs capita veſtra diris deuoueat, & benedictionis loco inducat ſuper vos maledictionẽ, *hoc enim non expedit vobis.* Ne adſitis nobis ægrotantibus, vt cadaueri vultur ſolet prædam expectans quam deuoret; ſeu cupidi, vt citò claudamus oculos, & in manus veſtras veniat hæreditas, ſed vt incenſi deſiderio conſolandi afflictos: quod certè non facere, ignorare eſt

Marc. 4.

Hebr. 13.

Digitized by Google

eſt patris & matris quanta ſit dignitas.

Quæ de præſtanda ſuperioribus obdientia dici tolent, vobis præcipuè dicta exiſtimate, cùm etiá in lege veteri iuſſi ſint lapidibus obrui, qui negabant eá ſuis genitoribus. Ad opus itaque deducite fideliter quæ imperamus. Nulla vos adepta dignitas, nullus ſeculi fauor aut cẽſus ita tumere faciat, vt ad dicta noſtra obſurdeſcatis. Nó poteſtis vincere nos cõditione magis, quàm Chriſtus matré ſuá benedictã, cuius erat pater, & nutritoré quem nutrierat. Vtrique nihilominus honoré habuit, vtrique ſe ſubiecit, memoria repetens, geſtatum ſe quondam alterius vtero, alterius brachiis. Hæc porrò præcipuè mandamus vobis, vt omnibus diebus vitæ timeatis Deum, & in mente habeatis, peccato nunquam conſentiatis, vltimas voluntates noſtras impleri accuretis, mutuam inter vos dilectionem atque concordiam toto ſtudio conſeruetis, quam nullus animi rancor diſſuat, nulla habendi cupiditas, vel præſumpta ex hæreditate imparitas. A qua hæreditate illum iam excluderemus, ſi quem præſentiremus eius occaſione litem fratribus intentaturum. Si Dei gloriæ, præceptis aut conſiliis repugnarent quæ præſcribimus, ſi ſaluti aut perfectioni veſtræ ſpirituali; meritò ſanè abnueretis: exempli cauſa, ſi vocatos à Deo ad religioſum ſtatum iuberemus à ſeculo non diſcedere, qui reſpectu Dei nihil ſumus, *à quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur*, Epheſ. 3.

cui

cui proindè auſcultandum magis eſt, iuxta Sacras literas, quàm quibuſcumque mortalibus. (Vt enim obedire patri & matri præcipiunt,
Matth. 10. ſic viciſſim dicunt: *Quicumque amat eos ſupra me, non eſt me dignus ; nec ſaluat , ſed perdit animam ſuam.*) Ita omninò eſt , Aries humanæ pietatis, quo religio in Deum fidéſque quatitur , Euangelij retundendus eſt muro , &
S. Hieron. ad Heliod. dicendum in eo caſu repugnantibus: *Mater mea , & fratres mei hi ſunt , qui faciunt voluntatem patris mei qui in cœlis eſt. Si credunt in Chriſtum, faueant mihi futuro Chriſti militi ſi non credunt, mortui ſepeliant mortuos ſuos.* Sed cùm ex aduerſo ſint iuſtiſſima, & diuinæ legi rationique ad amuſſim conſentiant , nihil eſt quod vos non obſequentes poſſit à culpa & pœna liberare.

§. 3. Multa ex dictis præcedenti capite de mariti prudentia , debito, atque officio ad vxorem viciſſim pertinent. Sed ſunt quædam huius propria. Amet virum ſuum valdè , ſed eouſque , vt circa illum non inſaniat, nec illum deperear, nec quicquam agat ridiculè cũ Artemiſia , quæ Mauſolei Regis Cariæ mariti ſui corpus redegit in puluerem, ſenſimque ebibit aquæ inditum . Accommodet ſe ſemper honeſtis illius iuſſis & moribus; ſique iuſta non videantur, quæ iubet, proferat in medium rationes ſuas , ſed modeſtè . idque ſi ſe aliquid ſperat effecturam, ſecus taceat; in dubio autẽ acquieſcat imperanti. Quid plauſibilius, & in ſpeciem melius , quàm vouere Deo

Vxor in quantum debeat obtemperare marito.

Digitized by Google

continentiam, aut quippiam eiusmodi? quàm orare, & templa circumire? Hæc tamen si mariti iuri præiudicent, vt votum de non reddendo debitum, aut rectæ gubernationi familiæ, vxori nequaquam licent, nisi ille consentiat. Si non præiudicent, in vxoris quidem sunt potestate, non tenetur tamen facere, si res sunt præceptæ ab Ecclesia, vt ieiunare, sacrum diebus festis audire, &c. quando si faciat, incursura est in graue viri odium, aut futurum, vt graues ei pœnas luat. Neque enim Ecclesia cum tanto onere sua vult decreta obseruari. Imò nec debet facere, si indè maius aliquod sequatur, aut secuturum credatur malum, quàm sit bonum, quod mente gerit; vt si dicat maritus, si templum adieris, ego te absente adulterabo. Sapientis quippè est, è duobus malis minus eligere, & vitandi grauioris mali gratia, interdum à bono abstinere. Quod totum sic est accipiendum, modo non prohibeatur à viro templi aditus, tanquam aliquid illicitum, & in despectum Ecclesiæ: tunc quippè vocaretur vxor ad confessionem fidei, nec parere deberet imperanti. 2. Ne arroget sibi vxor rerum domi agendarum definitiuum iudicium, sed viro relinquat, aliàs iure suo vtentem armabit fortè in se implacabiliter. Ante annos plus minus 40. mulier erat diues apud Pictones, cui vir dixit: lautum prandium para pro tot talibusque hospitibus amicis nostris. Tum illa cœpit intra se frendere, quòd illos se inconsulta maritus inuitasset, muliebremque

Maritus habet iudicium rerum domi agendarum.

Mulieris fatua notabile exemplum.

accerſens nequitiam, ſtatuit quam ſibi illatam credebat iniuriam, egregiè vindicare, virumque ſuum confundere. Fecit quod erat iuſſa, cumulat fercula ferculis, itaque denſat, vt minimo ferè impulſu neceſſe habuerint eminentiora ruere. Introductos ſalutat hoſpites iam iam conſeſſuros, & dum per triclinium diſcurrit quaſi valdè negotioſa impingit fortiter, & de induſtria in menſæ angulum, plurimiſque ferculis partim in mensam effuſis, partim in ſubiectum tabulatum omnia confundit, inficitque condimentis & iuſculis, quodque deterius eſt, attollere negligit & cõponere quæ deciderant, virum potius deſerit ſuſtinentem totius onus verecundiæ. Qui tamen vt erat prudens & diſſimulandi peritus, amicis ſubridens, dixit (ſed manebat alta mente repoſtum) pro primo ferculo ſpecimen habetis viri boni, muliebris fatuitatis. Illi eius planè miſerti diligenter loco ſuo repoſuerunt quæ ceciderãt, & de rebus aliis toto prandij tempore ſunt inter ſe colloquuti, ac poſt prandium dimiſſi amantiſſimè. Geſtam fabulam diſſimulauit maritus ad noctem vſque, & tunc occultè per famulũ Chirurgo ſignificauit, ad ſe vt veniret die ſequenti hora quinta antemeridiana quaſi ægrotum phleborotomaturus. Venit ille condicta hora; pulſatque fores, dum adhuc in lecto vir cum vxore quieſceret. Explorat per feneſtrã, & quiſnam ſit ancilla renuntiat. Ingrediatur, inquit herus, & intromiſſo: Salue chariſſime, an ſcalpellum tibi eſt & alia, quæ vt afferres

Mariti reciproca retributio.

impe

imperaui? Ann uit ille,& ſe paratũ dixit ad omnia. Tũ herus; periculosè ægrotat vxor mea, ſuperfluit in ea ſanguis,qui proindè minuẽdus arte tua eſt,ne miſeræ vitã adimat. Quid: Intulit vxor, ægroto? ſcilicet,imò vegeto iam corpore,viuo pancraticè,bibo, comedo,in vtramque auré dormio.: quæ omnia procul ſunt ab aduerſa valetudine. Aliã proindè venam ſibi quærat iſte,quã aperiat. Sed non addis,ait maritus,quòd inſanias. Non recordaris facti heſterni? Si non es memor,ego ſum;curate me oportet corpus tuum,cuius non tu, ſed ego habeo poteſtatem. Ne mihi moram feceris, citò brachium exere,niſi iá velis contundi ictibus. Accede vir bone,quod tui eſt muneris circa illam exequere. Detrectanti auté vxori impegit alapã,dicens,hæc initia tãtùm dolorũ ſunt,niſi parueris; ſimulque vi corripuit & adduxit eius brachiũ;tota item vi direxit ac tenuit,nec antè obduci claudique venã paſſus eſt, quãtumuis eiularet vxor,veniãque peteret, quàm vaſcula decem cruore eius repleta viderit , ita vt penè moribunda,& viribus deſtituta concideſit, ſimulq; adiecit: diſce iam ſapere,diſce me non illudere,ac cõfundere. Id ſi rurſus feceris, non ſimili pœna cõmiſſa lues,vtrãque tibi venã incidi præcipiam. Vxoré te memineris, me virũ,cui parere debeas,non imperare. Ego,mihi crede,ſexum,munuſque meũ honorificabo. Peccauit quidem lethaliter , egitque imprudenter propter manifeſtum mortis periculum, in quod tanta vitalis ſanguinis abſtractione

adduxit miseram. Id tamen vtilitatis est consequutus, vt planè subacta sit, deque eiusmodi ausibus nullam deinceps cogitationem susceperit. 3. His addo, viri sui parentes propter ipsum reuereatur & colat vxor, etiam morosos ac difficiles, quod in primis decere diligenter notat Aristoteles, inquiens: *Studemes primùm quidem curam omnem parentibus exhibere, vir quidem vxoris parẽtibus non minùs quàm propriis; vxor autem viri.* Curet pari diligentia familiæ bonum, nec dicat: *meum est parere filios, & quiescere, illius autem laborare*; nisi de numero velit dici asinarum, de quibus Iob. 1. *Boues arabant, & asinæ pascebantur.* Quanquam asinæ nec tantùm pascuntur, nec semper quiescunt. Imponit certè idem Aristoteles rei domesticæ curam vtrique coniugi, & post illum Apostolus. Illius verba sunt: *Filiorum, domusque totius tanquam communis curam habeant, seipsos studio ac diligentia superare certantes.* Et infrà: *Vt cùm ad senectam peruenerint depositio administrationis onere, possint filiis suis rationem reddere, vter eorum magis profecerit in familiæ administratione.* Illius verò: *Loquere quæ decent sanam doctrinam, adolescentulas vt viros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes.* Quò autem de castitate sua tutiorem virum faciat, ne sit ei cum famulis domesticis multum commertij, sicut nec cum puellis eius multum debet esse viro. Si cum fœminis aliis altercetur, ne statim ad eum querelas suas deferat, ne quietum implicet his iurgiis; ille saltem

Lib. 1. Oecon. c. 4.

Ibid.

Tit. 2.

saltem negligat, nec virilem grauitatem talibus rixis admisceat leuissima plerũque de causa excitatis, vt sunt mulieres infirmo iudicio. De ornatu corporis ne sit plus æquo solicita, nec indè molestam se viro præbeat & importunam. Viri fateor est, illum non omninò contemnere; sed pro ratione status conseruare, quia talem reuerà vxor suo sibi iure vendicat; & morosus nimis esset ac Stoicus idem vir, tempusque tereret, si omne eius studium in ea veller extinguere. Tantam seueritatem non sustinet muliebre ingenium naturalis imperfectionis sibi conscium, ad quam supplendam ab ornatu commendare se nititur. Nec Apostoli decreto vllo omnis illi interdicitur, sed immodicus tantùm. Vicissim autem ad modestiam spectat vxoris, iustum etiam sibique debitum summo cum rigore non requirere. Quid enim dummodò viro suo placeat, cui soli placere velle permittitur? Hoc si assequi potest cultu modico, ad quid valdè expetat ampliorem? Frustrà fit per plura, quod æquè cõmodè fieri potest per pauciora. Adepto fine quiescũt agentia naturalia, nec vltra conãtur procedere (Innuptarum alia est ratio, eò quòd venalibus mercibus similes sunt, quales non fucare quidem, ornare tamen & ab omni labe vindicare semper licuit. Imitatur earum pulchritudo corporis sanitatem, cùm vtraque sit à natura. Sicut ergo fas est naturam arte perficere, & sanitatem medicinæ opera non conseruare solùm, sed etiam si

Ornatus decens vxori commendandus à marito.

Digitized by Google

opus sit, augere, ita & pulchritudinem.) Tantùm videant eiusmodi Iuuenculæ, ne sibi desit pura intentio, quæ est ornare se non ad alliciendum aliquem in sui concupiscentiam extra coniugium, sed ad quærendos sibi sponsos, quos aliàs ægrè inuenirent. Sed quid? tam præposterè viuitur, vt virós non paucos inuenire sit; de vxorum suarum cultu magis sollicitos, quàm ipsæ sint. Volunt vt in publicum prodeant elegantissimæ, auro gemmisque onustæ; & in serico habitu; capillis item artificiosissimè obligatis, vt sic in sui admirationem rapiant omnes. Quam vanitatem docuit eos Rex Assuerus, de quo Esther. 1. *Præcepit vt introducerent Reginam Vasthi coram Rege, posito super caput eius diademate, vt ostenderet cunctis populis & principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valdè.* Sed non considerant citò Regem luisse pœnam, expertum illius indè superbientis inobedientiam. Non etiam attendunt solùm id factum ab Assuero, cùm non esset sibi valdè præsens; sic namque paulò antè legimus: *Itaque die septimo cùm Rex esset hilarior, & post nimiam potationem incaluisset mero, præcepit vt introducerent Reginam.* Non perpendunt vxores suas tam compras exponi infinitis insidiosis concupiscentiis. M. Otthò valdè laudans apud Neronem Imperatorem Poppeæ vxoris suæ pulchritudinem, adeo incendit eius cupiditatem; vt statim Nero illam ei abstulerit, & acceperit sibi in vxorem; quantò magis incendisset, si repræsentasset orna

Assueri vanitas punita.

Nero aufert vxorem M. Otthoni.

Digitized by Google

ornatissimam? In Reginas & Principes fœminas vix cadit excessus vestium, quia talium statum decet ornatus pretiosus; aliarum alia est ratio, in quibus cultum nimium reprehendunt Petrus & Paulus; & sine dubio maritos cum vrgentes perstringerent. Ille sic loquitur: *Mulieres subditæ sint viris suis*, & infrà: *quarum non sit extrinsecus capillatura, nec circumdatio auri.* Hic verò; *Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, & margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bona opera.* Addit Tertull. *Quid crinibus vestris quiescere non licet, modo substrictis, modo relaxatis, modo suscitatis, modo elisis? Affingitis præterea nescio quas enormitates subtilium atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum quasi vaginam capitis, nunc in cervicem retrò suggestum. Adjicitis ad pondus callyridas quasdam, sentorum symbilicos cervicibus astruendo.* Has quidem nugas fabricabant sibi filiæ Hierusalem ex pulcherrima cæsarie Absalonis, 2. Reg. 14. Sed non omne quod fecerè hæ fœminæ laudem habet, in quarum cultum quasi Deo invisum, invehitur asperrimè Isaias Propheta, cap. 3.

Regina & principes fœmina non cadunt in excessum vestium.

1. Pet. 3.

1. Tim. 2.

Tertull. lib. de vel. virg.

§. 4. Vasallorum erit primum omnium magna fide præstare Dominis suis promissa obsequia, non solùm metu alias feudum amittendi, sed magis adhuc vi iuramenti quo se ad illa obstrinxerunt. Intelligant secundò,

Vasallorum debitum in Dominos feudi.

Digitized by Google

promiſſum comitandi, iuuandi, tuendi eos ad bellum proficiſcentes, de bello tantùm iuſto eſſe intelligendum; nam perſpicuè iniuſtum à Deo interdicitur, cui proindè intereſſe nec tenetur Vaſallus, nec etiam debet. Huius generis bellum eſt, verbi cauſa, ſi feudi Dominus inſurgat in legitimum ſuum Principem, aut Dominum alium, cuius eſt ipſe Vaſallus. Prętereà ſi Dominum laborare contingat inopia grauiſſima, ſubueniat illi de propriis, quoad alimenta ſaltem, ne aliàs ingratum ſe probet, indignumque beneficio. Non eſt æquum videre egentem, quem prius amicum expertus ſis, & benefactorem. Sic patrono indigenti tenetur alimenta præſtare libertus. C. de Liber. l. 2. & donanti donatarius, alioqui ille libertate, iſte priuandus eſt beneficio, ff. de reuoca. donat. l. fi. & de liber. agnoſc. l. ſi quis. Nec rebellent in Dominos ſuos, nec conſentiant rebellantibus. Non mirentur defectus in iis aliquos. Nemo omni ex parte beatus; Deo agant gratias, quòd non ſubſint deterioribus. De trabe in Regem ſibi à Ioue data queſtæ ranæ, ciconiam acceperunt, quæ cùm penè omnes deuoraſſet, agnouerunt ſero quàm nocuerit, ſibi alium poſtulaſſe. Denique cùm Domino ſuo præbere ſe Vaſallus debeat officioſiſſimum, horreat vti erga illum perfidia; cuiuſmodi eſt ſcienter & dolo malo conſilia eius reuelare, ita vt detecta noceant, (niſi hæc reuelatio ſit ad detegendam proditionem

In quibus non tenentur.

Non ſint perfidi nec reuelent conſilia.

maic

maiestatis, vel iniuriam propriam prosequendam:)conari vel reipsa concumbere cum vxore, filia, nepte, sorore, sponsa eiusdem, aut cum ea turpiter ludere, quamuis esset publica meretrix:hoc siquidem ei singulariter interdicitur, vt tradit Franciscus Curtius 4. p. Tract. du feudis. *cap. ex quibus causis feudum amittitur.*

Seruis domesticis documenta dare propria dignatus est Apostolus dicens: *Serui obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore*, (id est, cum graui metu lædendi aliàs conscientiam) *in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes; sed vt serui Christi facientes voluntatem Dei, ex animo cum bona voluntate seruientes, sicut Deo & non hominibus.* Non quòd vetet seruire & placere hominibus; sed quòd nolit seruum prudentem ad eos primùm respicere; sed ad Deum in iis relucentem, esto mali sint: quia licet Deum non repræsentent ratione malitiæ, id est, vt præcisè mali sunt, repræsentant tamen ratione potestatis, atque ita illis propter Deum in rebus licitis seruitur meritò, & placetur (secus in illicitis, iuxta illud Gal. 1. *Si adhuc hominibus placere cuperem, Christi seruus non essem.*) vti declarat his verbis S. August. *Si Dominus cæli & terræ, per quẽ facta sunt omnia, seruiuit indignis, quanto magis non debet dedignari homo, ex toto animo, & ex tota voluntate bona, cum tota dilectione seruire Domino etiam malo?* Et alio in loco: *Potest homo homini vtiliter placere, si pro-*

Ephes. 6.

S. Aug. in Psal. 124.

In illud 1. Cor. 10. placere omnibus.

pter Deum placeat, id eſt, vt Deus placeat & glorificetur, cum dona eius attenduntur in homine, aut per miniſterium hominis accipiuntur. Cùm autem ſic homo placet, non iam homo, ſed Deus placet. Si in mitem, modeſtum, perhumanum herum ſeruus inciderit, nec bonitate illius abutatur, nec familiaritate, ſed debitam ei reuerentiam ſartam tectamque cuſtodiat: Sin autem in trueulentum, & Echini more aſperum, querulum, contumelioſum, componat ſe maturè ad patientiam. Hæc & alia omnia ſeruitutis onera offerat Deo in pœnitentiam pro peccatis ſuis. Præuiſis verborum telis priuſquam ingruant, ac feriant; diſcat non multùm comminoueri.

Seruitus miſera, ac intollerabilis.

Id quidem factu difficile, quia cùm omnis ſeruitus miſera eſt, tum verò illa penè intolerabilis, ſeruire efferatis, iniquis, impuris; & ne in ipſo etiam metu ſobrijs: ſed tamen neceſſarium. Vbi quod poteſt, præſtiterit, nulla lege ad plura obligatur, habetque in receſſu cordis vndè ſeipſum conſoletur, conſcientiæ bonæ teſtimonium, & patientiæ ſuæ in cœlis coronam repoſitam. Tali hero non idcirco apud ſe maledicat, nec obloquatur apud extraneos; ſed vincens potiùs in bono malum, excuſatione tegat impetum iræ vehementis, quæ homines ſibi præſentes non ſinit eſſe, nec quid dicant, attendere. Satis ei maledicet Deus, & grauia ob tantam mētis rabiem decernet ſupplicia, ad quæ alludens B. Paulus dicebat: *Et vos Domini, eadem facite illis, remittentes mi-*

nas, scientes quia illorum & vester Dominus est in cœlis, & personarum acceptio non est apud Deum. Pro eodem quandóque oret, vt sic pro malo bonum tribuat, vtque fœlici concludantur exitu, quæ ab eo facienda accepit. Multò adhuc magis si vir bonus fuerit, vt erat Abraham, ad iussa cuius fœliciter exequenda sic orabat procurator, quem miserat in Mesopotamiam. *Domine Deus Domini mei Abraham occurre mihi obsecro, hodiè, & fac misericordiam cum domino meo.* Hæreticos Dominos nunquam sibi eligat vel quærat; quia licet non obstet hæresis, quominus gerant Dei vicem, & sint honore digni quatenus vi contractus legitimam in famulos suos adepti sunt potestatem: quatenus tamen scatent falsis dogmatibus, sustinent personam Satanæ, & vitari eminus debent ab iis maximè, qui citò seducuntur defectu iudicij, vel per blandimenta & munuscula, quibus ingenia seruilia, vt hamo pisces capiuntur. Postremò magnas, aut crebras eleemosynas de illorum fortunis non eroget; quia se nescijs tales fieri meritò conquerentur. Nemini licet de alieno ludere corio. Vel huiusmodi eleemosynis prodesse iis studet domesticus famulus, vel sibi, vel pauperibus. Si illis ad hoc medium frustrà recurritur, cùm inuitis prodesse nequeat. Si sibi vel pauperibus, idem est iudicium; quia neutrorum, sed dominorũ sunt eleemosynæ, & furtiua vsurpatio nec cedere potest in spirituale eius cõmodũ, cũ

Gen. 14.

Hæretici sustinent personam Sathanæ.

sit

sit peccatum ; nec pauperum , si consentiant. Neque enim licet de furto edere, Tob. 4.

Discipulus in praceptorem humanum qualis esse debeat.

§. 5. Discipulus similiter si præceptorem nactus sit humanissimum , facillimumque , caueat cõtemnere, reuereatur magis,& suspiciat tantam in eo animi demissionem,ab omni superbia fastúque remotissimam (cùm tamen scientia inflet , nisi reprimatur à gratia.) Non quod vicio carere præceptores censeam , qui nullos præscribunt terminos familiaritati suæ cum discipulis leui momento ea abusuris,quo nomine Hortensium falsè ridet Aulus Gellius lib. 1. c. 5. sed quòd non idcircò liberentur discipuli à lege exhibendæ illis reuerentiæ , sicut nec liberabantur filij Agesilai Regis , quibuscum domi se recreantibus colludebat quasi de illis vnus , & equitabat in arundine longa. 2. Equi boni, generosi, & fortis instar non expectet discipulus flagellum aut calcaria ; sed vltrò pareat monentibus , ne aliàs fastidio victi atque tristitia frigidè munus suum obeant, & gementes dicant cum Ouidio lib. 1. Trist. Eleg. 2.

Praceptores ne sint nimium familiares cũ discipulis.

Verba miser frustrà non proficientia perdo.

3. Non ægrè ferat, sed vehementer sibi gratuletur præter humana studia inculcari sibi Christianæ doctrinam fidei & mores bonos , quia Christianus est , non Ethnicus , scire contentus ea quæ sensuum & naturæ captum non superant ; nec quidquam faciunt ad vitam beatam & immortalem: Doctrina autem illa Dei cognitio , & diuinarum est rerum , de qua

Hier. 9.

Digitized by Google

Hier.9. *Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua.* Et infrà: *Sed in hoc glorietur qui gloriatur, ſcire & noſſe me.* Poſt quam cognitionem & fidem prima de moribus in magno illo iudicij die fiet quæſtio, in quibus qui non curabunt probè inſtitui, ingemiſcent aliquando cum miſeris illis, quorum verba ſunt, *Cur deteſtati quondam ſumus diſciplinam, & increpationibus non acquieuit cor noſtrum, nec audiuimus vocem docentium nos, nec aurem Magiſtris accommodauimus?* Quàm multi torrentur in inferno, quibus longe maior fuit profanarum ſcientia rerum, quàm adſit nobis vel adeſſe poſſit? infœliciſſimi tamen ſunt & in æternum erunt; Leuis proindè eſt omnis eiuſmodi ſcientia reputanda, vi cuius nec ſummum acquiritur bonũ, nec à ſummo quis malo reuocatur. Doctiſſimus, acutiſſimus, ingenioſiſſimus Diabolus præ toto hominum genere, non alius eſt quàm Diabolus, id eſt extorris cælo, maledictus, infœliciſſimus & reproborum caput. Accedit quòd quamuis proſecutione per ſe dignæ eſſent ſolæ humanæ ſcientiæ, bonorum nihilominus doctrina morum & pietate indigerent, qua illarum ſtudioſi impetrarent à Deo cumulatum intelligendi acumen, retinendi capacitatem, addiſcendi facilitatem; Præceptores autem interpretandi ſubtilitatem, & loquendi gratiam copioſam. Interim nequis me exiſtimet ſolam commendare pietatem, ad humanas quoque ſcientias ſi mihi credit, ſeriò mentem adiiciat, Magiſtris ſuis has & illam inculcantibus addat

Prou.5.

Diabolus etiã doctiſſimus, eſt diabolus.

dat sedulitate animum, vt se intelligant ferax solum colere,& operam benè collocare. Amet illos non minus quàm ipsa studia; & parentes credat esse non corporum, sed mentium, iuxta illud S. Basilij in Psal. 33. *Discipulus filius spiritualis est præceptoris. Qui enim ab aliquo informationem pietatis accipit, is velut efformatur ab ipso, & ad substantiam venit, quemadmodum à prægnante infantes.* Idque probat tum ex verbis psalmographi: *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos*: tum ex illis Apostoli Gal.4. *Filioli quos iterũ parturio, donec formetur in vobis Christus.* Multũ hæc cogitatio studiis conferet. Ita quippè libèter audiet discipulus, & dictis credet, & similis esse cõcupiscet. In scholã denique lætus conueniet, emendatus non irascetur, laudatus gaudebit, vt sit charissimus studio merebitur. Sicut exactè & libenter ludit, ac dormit quicumque literis dat operam; ita ex animo iis suo tempore sese addicat, vt fiat quod scriptum est: *In omnibus operibus tuis præcellens esto.* Nõ semper quærat relaxare ludo animum, sed imitetur volucres, quæ dum nidos construunt, postquam aliquid fecerint, ita volitant leuandi laboris & fastidij causa, vt breui post sponte ad nidificationem redeant. Versetur constanter in determinatis sibi libris, studiis, lectionibus, exercitiis literarijs; nec quasi Vertumnus moræque impatiens, post studium vnum vix delibatum, transferri se sinat ad aliud; nisi velit idem euenire sibi, quod inchoatis ædificiis imperfectisque relictis

Discipulus filius spiritualis.

Eccles.33.

Constanter adhærendũ studio inuicto.

relictis solet: Citò dissiliunt, quia nihil in iis solidum fuit, nihil absolutum. *Nihil rerum ipsa natura voluit magnum effici citò, præposuitque pulcherrimo cuique operi difficultatem; qua nascendi quoque hanc fecit legem, vt maiora animalia diutius visceribus parentum continerentur.* Quintil. l. 10. c. 3.

4. Animi gratitudinem erga eosdem Magistros suos perpetuò colat, nec iis vnquam credat à se satisfactum, quia reuera vt notat M. Tullius, Dei, Parentum, & Præceptorum beneficiis pares esse non possumus. Nulla similiter instillatæ doctrinæ & sapientiæ paria stipendia sunt. Multò maiot adhuc resultabit obligatio, si gratis nulloque exacto vel admisso salario sit institutus. Videas tamen nonnullos vsque eo rusticos, inurbanos, & prauæ indolis; vt exactis studiis, ne dignentur quidem eos agnoscere, non salutare ne dicam resalutare. Quo non contenti, damno eos afficiunt, aut consentiunt afficientibus, notatos in iis defectus modicos lætabundi & quasi ouantes commemorant, sæpius fingunt, vel longè suprà verum amplificant, quos excusare potiùs, vel extenuare debuerant. Quisnam doloris sensus sit Magistris de tam iniqua retributione, in promptu est cogitare; vident quippè ex longissima cultura, eaque laboriosissima, nihil se aliud quàm tribulos & spinas, mœrores, inquam, & damna metere. Laboriosissimam dico, quia præter vigilias, scriptiones, lucubrationes, speculationes priua

Ingratitudo maxima.

Digitized by Google

priuatas, & constantem seruitutem ac sollicitudinem, quotidiè penè ad lassitudinem vsque declamant,& sese cuiscerant. Neque verò ipsis solùm se gratum præbeat oportet; sed toti præterea corpori siue communitati, si fortè alicuius sint membra: vt potè virtute & nomine cuius operantur, & à quo influxum seu virtutem accipiunt, sicut ab arbore rami, & à vite palmites fructum ferre non valentes, nisi in ea manserint. Ad quod alludens Apostolus dicebat: *Tu oleaster cùm esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduersus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te.* Et infrà: *Tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus in bonam oliuam.* Ne denique iniuriam interpretetur olim vapulasse; sed beneficium fontemque bonorum complurium, vt interpretatus est in re persimili canis, cùm ei à sue obiiceretur, quod ad artem aucupatoriam instructus ab hero suo fuisset verberibus multis auriumque vellicationibus. Cui canis, *nescis*, inquit, *insane, nescis quæ ex verberibus illis bona sim consequutus; per ea enim vescor suauissimis perdicum cothurnicumque carnibus.* Fieri potest vt iniustè quis vapulet; credat tamen præceptor ei se pœnam iustè irrogarè, imò ad id teneri, nec aliud quàm eius emolumentum spectare; quo sanè casu amore dignus est, non odio; & Deus errore illo, bonaque fide vtitur ad occultas multas discipuli nequitias vindicandas.

Rom. 11.

§. 6.

Digitized by Google

§. 6. Dicamus ad extremum, pauca, quæ in primis dirigere in munere suo possint subditos Regum, Principum, & cæterorum Magistratuum. Primum sit, de quo domesticos iam suprà commonefecimus, habere illos Dei loco, non quod verè ac propriè Dij sint, sed quod vice Dei regant, seu viua sint Dei instrumenta in communi publicaque administratione mortaliũ, & ab eo acceperint quam habent authoritatem, ob idque propter Deum à subditis reuerentiam iure suo exigant, & caueant ne in se contemptis Deus ipse contemnatur, dicens ad Samuelem: *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Reuerentiæ huius pars est, non rebellare in eos, nec insurgere; iisdem obtemperare in rebus licitis & ad publicam illam administrationem pertinentibus; quænam autem censeantur ab iis iure præcepta, siue legibus scriptis contineantur, vt communiter fieri solet, siue non; & quòd in dubio standum sit potiùs illorum iudicio ac definitioni, quàm propriæ, alibi quoque est dictum. Meminerint præterea Magistratui fideliter cooperari in omnibus ad bonum publicum pertinentibus, hoc est, ad conseruationem Reipublicæ & iustitiæ, siquidem Magistratus caput est ad hoc constitutum, sed impotens nisi à membris adiuuetur. Quartum ab iis obseruandum sit, imposita tributa fideliter pendere (si ferat forma Reipublicæ, vt aliqua imponantur) quandoquidem necessaria sunt ad publicos sumptus faciendos, seu pacis

Reges, & Magistratus Dei loco habendi.

3. Reg. 8.

Cooperandi illis.

Tributa impesita fideliter pendenda.

Digitized by Google

seu belli tempore. *Ideò enim & tributa præstatis*, ait Apostolus Rom. 13. *ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal.* Adhæc qui aliquam sub Principe prouinciam administrant, singulariter ei parere discant, in grauissimis quibusque rebus ipsum interrogare, ab eius formula & præscriptis non discedere, ne quidem prætextu maioris boni, nisi hoc eis expressè concessum sit. *Melior est obedientia quàm victimæ.* Manlius Torquatus in filium qui iniussus pugnauerat, tametsi victorem securi animaduertit: & Publius Crassus virgis cædi iussit architectũ, cò quòd ad arietem conficiendum non miserat malum quem petiuerat; sed alium: & tamen optima fide alium miserat velut iudicio suo aptiorem; sed Publio de obedientia in primis sollicito displicuit tanta prudentia. Aul. Gell. l. 1. cap. 13.

1. Reg. 41.

DE

Digitized by Google

DE VERA PERFECTAQVE PRVDENTIA;

LIBER TERTIVS.

De Amore ſui, déque Prudentiæ regulis, quibus dirigitur.

CAPVT I.

§. 1. *Quendam eſſe prauum ſui amorem, quendam vtilem, neceſſarium & laude dignum.*
2. *Praui radices quæ ſint, quomodò extirpandæ.*
3. *Quid de ſeipſo ſentire debeat, cui curæ eſt amor ſui ſanctus ac purus.*
4. *Quæ potiſſimum animi bona proſequenda.*
5. *Quantam habere nominis ſui rationem vir bonus debeat.*
6. *Quomodò & quouſque corpori proſpiciendum.*

§. 1. EXTARE prauum quendam ſui amoré, quem φιλαυτίαν appellare Græci ſolent, dubitare non audebit, qui *Amor ſui φιλαυτία Græcè.*

Digitized by Google

qui ſciet à Chriſto dictum : *Qui amat animam*
Ioan. 12. *ſuam, perdet eam.* Non poteſt qui prauus non eſt, efficere, vt damnetur homo, ac pereat. Si datur ſanctum quoddam ſui odium, de quo mox ſequitur. *Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam*, cur non etiam amor quidam prauus ? In quouis certè rerum genere, vni contrario opponitur reſpondetque alterum; lumen tenebris, calor frigori, humor ſiccitati, morbo ſanitas. B. Paulus 2. Tim. 3. inter mala ætatum ſequentium, quæ pronunciat, amorem ſui expreſſit. *Erunt*, inquit, *homines ſeipſos amantes*, & S. Auguſt. l. 14. de Ciuit. c. 28. amori Dei opponit amorem ſui (quod non feciſſet rectè, ſi cùm ille bonus ſit, hic non eſſet quandoque ſaltem malus) ſic enim loquitur : *Fecerunt itaque ciuitates duas amores duo, terrenam ſcilicet amor ſui vſque ad contemptum Dei; cœleſtem verò amor Dei vſque ad contemptum ſui.* Agnouit & prædicauit hanc ipſam veritatem Plato. Imò ſui amorem dixit eſſe flagitiorum omnium ſcaturiginem. *Nimius in ſe amor omnium peccatorum om-*
Plat. lib. 5. de legib. *nibus ſemper eſt cauſa. Occæcatur circa amatum qui amat. Quapropter qui ſe amat, cùm ſe magis quàm veritatem honorandum putet, quid iuſtum, bonum, pulchrum ſit, male iudicat.* Da mihi hominem ſibi placentem, hoc ipſo innumeris aliis fœtet ac diſplicet, iuxta tritum communi ore prouerbium. *Multi te oderint, ſi teipſum diligas.* Amare ſe dicitur, qui vult ſibi bonum, ſed prauè qui falſum. At quàm multi falſa

proſe

Digitized by Google

prosequuntur, seculi pompas, ac voluptates illicitas, sensum quidem ad tempus oblectantes; sed tandem in gehennam pertrahentes, sicut dicit Scriptura: *Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Extat vicissim amor quidam sui sanctus, quem insinuat, & commendat Dominus, dicens: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Meminit Psalmus 10. improbi cuiusdam in se odij his verbis: *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam:* datur ergo vicissim amor quidam sanctus, & inculpatus. Non inficiabere, puto, sanctum esse, quo amicos iuxta præscriptum rationis diligimus: Is autem cum maior sit vel minor, prout illi coniunctiores nobis sunt minusue coniuncti, eò quòd teste Aristotele l. 9. Ethic. c. 9. *amicabilia ad alterum proueniunt ex amicabilibus ad nos.* Supponit necessariò in nobis amorem quendam nostri licitum, qui illius mensura sit ac regula. Tandem diligere se, est velle sibi bonum, vt iam audiuimus; ergo sanctè se diligit, qui verum sibi bonum appetit. Tale autem à quouis appeti, quid vetat? Nonnullos id facere declarat idem Aristoteles ibidem. *Eos itaque qui circa honestas actiones præcipuè student, omnes admittunt & laudant.* Et infrà: Quocirca *vir bonus esse sui amator debet: nam honesta agendo, & sibi & aliis proderit, prauus non debet, eò quòd prauos affectus sequens, & sibi & aliis nocebit.* Quæ licet ita sint, vulgò sui amor malè audit ob ingentem eorum multitudinem, qui se perperam immodicèque diligunt.

Amare se quisdicatur.

Apocal. 18.

Matth. 22.

Psalm. 10.

Amor sanctus quo diligimus amicos.

§. 2. Amorem ſanctum priuſquàm faciamus in animos noſtros deſcendere, & diſcamus quibus ſit regulis dirigendus, de prauo dicendum eſt aliquid, deque modo extirpandi radices eius. Nam ſimiliter Agricolæ prius à ſentibus repurgant agros, quàm vtilia eis committant ſemina. De hac eius radice ſi interrogaretur naturalis Philoſophus, ignorantiam diceret eſſe veri boni, qua fit vt homo errore circumuentus eligat & appetat pro vero falſum; hoc eſt, pro bono malum, atque ita prauè ſe diligat. Sed nequaquam hoc ſuo reſponſo exhauriret difficultatem, tum quia ſæpè non ignorat quod verè eſt bonum: eo tamen ſpreto ad malum conuertitur, aitque

Amor prauus quid.

Ouid. 7. Meta.

——— *Video meliora proboque,*
Deteriora ſequor.

Tum quia in promptu eſt inſtare, vnde tanta in homine eiuſdem veri boni ignoratio, cùm nec brutis nec creaturis aliis cognitione aliqua vtentibus, vlla talis inſit circa ſuum. Recurrendum proindè ad doctrinam ſupernaturalis & Chriſtianæ fidei, dicendumque, veram eius radicem, cauſam atque principium, ſicut & Philautiæ prauæ corruptionem eſſe naturæ humanæ, quam operata eſt peccatum primi parentis: Ante quod beneficio iuſtitiæ originalis homo rectus erat vt ſacra loquuntur oracula, notitiam habebat infuſam boni & mali tam ſupernaturalis quàm naturalis; illius obſcuram, huius euidentem. Ex altera parte voluntas rationi nulla ex parte repugnabat,

Homo qualis ante peccatum.

Digitized by Google

bat, nec voluntati appetitus ſenſitiuus ſiue concupiſcibilis, ſed præeuntem ſponte ſequebatur. Eximia aderat ad bonum pronitas, nulla in eius proſecutione difficultas: vbi verò in culpam lapſus eſt Adam, ea offenſus Deus, tam inſigne donum reuocauit, quod ei contulerat; & poſteris eius, ſi præuaricatus non fuiſſet, conferre decreuerat; tametſi in eo non idcircò fuiſſent confirmati, vt docet S. Th. 1. q. 99. a. 1. & 2. Rurſus Reſpublica eius interior optimè, ordinatiſſiméque procedebat: tunc perturbata ſunt omnia, atque vt idem codex ſacer loquitur: *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* In honore erat propter eximium, quo pollebat, lumen intellectus, & infuſam rerum notitiam. Iumentis autem ſimilis factus eſt, quia totus ſicut illa, in ignorantia naſcitur, ad ea pronus quæ oblectant ſenſum. Quid ſi etiam euaſerit conditione deterior? Omninò ita euenit, quia bruta patribus non conſtant mutuò diſſidentibus; homo autem conſtat, & gemens ait; *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Quis iam modus radicem hanc improbam extirpandi; concupiſcentiam, inquam, innatam nobis, proſequentem falſa bona iis contraria, quæ commendat recta ratio, ſemperque conantem ſeducere voluntatem, & pertrahere in eandem conſenſionem?

Quantum mutatus poſt illud. Pſalm. 48.

Rom. 7.

Concupiſcentia quantũ malum.

Hoc perfectè præstare nullo modo opis est nostræ, vtcumque tamen auxiliante Deo possumus, discendo quid sumus, quæ sint vera bona, nobisque propria, quæ media fini accommodata, propter quem in lucem prodiimus. His namque probè intellectis, conualescit voluntas adiuta diuinitùs aduersus deceptricem illam cupiditatem, nec se ab ea facilè induci patitur in prosecutionem falsi boni, sed rationi adhæret illud dissuadenti, proponentique contrarium. Ita inefficax redditur concupiscentia, proindè fermè ac si verè extirparetur, & cum illa consequenter amor sui prauus, cuius origo est, retunditur.

Hominis anima quanta dignitatis.

§. 3. Nouerit se homo ex anima & corpore coalescere, & ita quidem, vt illa istud multum dignitate antecellat, tanquam pars & forma spiritualis, & inexterminabilis, seu immortalis, & minimè educta è potestate materiæ, sicut cæteræ; sed veniens ab extrinseco, vt docuit Aristoteles lib. 3. de Anima, & patet ex sacra illa sententia: *Domine Deus, reuertatur, obsecro, anima pueri huius in viscera eius. Et exaudiuit Dominus vocem Heliæ: & reuersa est anima pueri intra eum & reuixit.* Nempè, non solet dici reuerti, nisi quod actu præexstitit. Ita fit vt vera ac propria hominis censenda sint bona, quæ ad animum spectant, & ille solus verè, solidè, ac prudenter amare se, qui talia prosequitur; contra verò fatuo sui amore corripi, qui ad consectanda cætera corpori accómodata se totũ transfert. Illa enim perfectè explent

3. Reg. 17.

Bona vera quæ.

hominis

hominis desiderium; hæc autem nihil minus, si vel parum desit, quod ad illa pertineat. Hinc illud magni cuiusdam Satrapæ secũdùm seculum. *Cúmque hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quãdiu videro Mardocheum Iudæũ sedẽtẽ ante fores Regis.* Inter illa animi bona primas tenet Deus, de quo S. Bernardus: *Animam Dei capacem, quidquid Deo minus est, non implebit.* Et antè illum S. Augustinus: *Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Verè, verè ita est, in solo Deo creatore omnium, verum summúmque animi nostri bonum, est repositum, quo in nos illabente, & se fruendum præbente nobis, exclamaturi sumus; *sufficit*: sicut dicit Propheta: *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Quærendus proindè ante omnia est, & expetendus, iuxta datum hac ipsa de re ab eo præceptum: *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius.* Animi bona, secundo loco expetitione dignissima, tanquam præcipua media ad vitam æternam à Deo instituta sunt, gratia tam habitualis, quàm actualis. In cuius encomium, dictum est Apostolo, *sufficit tibi gratia mea.* Eidem tanquam causæ attribuitur vita æterna, Rom. 6. *Gratia Dei vita æterna.* Et quod valdè notandum puto, tanti eam faciunt Diuinæ literæ, vt participationem quandam diuinitatis dicant esse, 2. Pet. 1. *Per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ* (sicut lumen Lunæ magnifica est solaris participatio) & pulchritudinem quam non modo concupiscit Deus ipse Psal. 44. sed

Esther. 5. S. Bern. ser. de Dedicat. *Deus primas tenet in illis.* S. Aug. l. 1. Confess. c. 1.

Psal. 16.

Matth. 6.

Gratia secũdat.

1. Cor. 2.

Digitized by Google

etiam miratur Cantic. 1. dicens ad animam ſanctam: *Quàm pulcra es amica mea, quàm pulchra es.* Spiritus ſancti nomen ei accommodent Luc. 1. *Spiritus Sanctus ſuperueniet in te.* Actor. 2. *Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto.* Neque enim aliter dici poſſunt Apoſtoli illum accepiſſe, niſi hoc ſenſu; quòd inſigne illud eius donum, & virtutem acceperunt, iuxta factam ſibi promiſſionem, Act. 1. *Accipietis virtutem ſuperuenientis Spiritus ſancti in vos.* Et: *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex illo.* Nempè perſona ipſa ſpiritus ſancti cùm ſit Deus & vbique, non poteſt aliquò venire. Nam ſi alicundè veniret, ibi prius nõ eſſet. Reſtat itaque vt venire dicatur per hoc donum ſuum, ſicut ſol illuminare, calefacere, vel intrare cubiculum; quando lumen immittit ſuum hęc omnia operans. Memineris porrò, parum eſſe tantum donum tibi comparare, niſi partum diligenter cuſtodias, & amiſſum vehementer doleas, vt ſcribit S. Cypr. epiſt. 5. Sed quid? cùm propter iacturam rerum temporalium ploremus penè implacabiliter, vt ille qui 4. Reg. 6. fletu multo proſequebatur demerſam ſecurim, quam mutuò acceperat, & alij de quibus Iuu. Sat. 13.

S. Spiritus quomodò veniat in animam.

Ploratur lachrimis amiſſa pecunia veris.

Pauci de tot mortalibus in fletum etiam modicum ſoluuntur amiſſa gratia. O modum agendi præpoſterum. Gratiæ affinis eſt peccatorum remiſſio, vtpotè remotio deteſtabiliũ macularum, quarum non poteſt gratia præſentiam

tiam ſuſtinere. *In maleuolam animam non intrabit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis.* Martes fera exigua de genere muſtelarum vſque eo abhorret à ſordibus, vt antrum ſuum egreſſa ad quærendum cibum, ſi aliquibus oblitum & inquinatum dum redit, aſpiciat; omninò intrare refugiat, potiuſque capi ſe patiatur à venatoribus, qui proindè iſta vti arte ſolent ad eam intercipiendam. Simile quid de gratia ſentiendum: non deſcendit in animam peccati fæcibus laborantem. Et quia per Sacramenta, Pœnitentiæ præſertim & Euchariſtiæ Deus optimus maximus vtrumque nobis largitur, & largiri conſtituit beneficium; remiſſionem, inquam, peccatorum, & diuinam illam gratiam, accedamus ad ea frequenter, benéque præparati, ſi nos verè diligimus. *Ibi abſcondita eſt virtus eius.* Hab. 3. Ibi theſauros verè magnos reperiemus, ad ſtatum nos recipiemus, in quo opera bona facere licebit æterno digna præmio. Ibi reddentur nobis anni, quos comedit locuſta, Ioel. 2. Reſtituetur ſtola prima, Luc. 15. id eſt, merita priora per peccatum mortificata. Et quia non cenſetur præparatio eſſe ſufficiens, ſi non includat firmum reſipiſcendi propoſitum, firmum autem videri nõ poteſt, vt iã vidimus l. 1. c. 8. §. 2. quãdo reſipiſcẽtia nulla reipſa ſequitur ne reſipiſcendi conatus, fit vt nemo blãdiri ſibi debeat de vſu iſto ſacramẽtorum, & dicere; Vbi peccauero, ad illa confugiã, atq; ita mihi cõſuluero ſatisme amauero. Quid enim ſi cõfugias, ſed

Propoſitum reſipiſcendi firmum.

ſed fruſtrà, id eſt, ſperatum indè fructum non recipias? At certè imparatus non recipies, quia *hominis eſt animam præparare.* Et Eccleſ. 2. *Qui timent Dominum præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas.* Vide itaque vt tibi valdè cordi ſit, peccati cuiuſque fuga & expugnatio, non mortalis ſolùm (quanquam in huius præcipuè victoriam incumbere nos conuenit) ſed etiam venialis, quia venialia etſi per ſe leuia, multiplicata multùm nocent, eademque eſt eorum ratio, quæ argumentorum infirmorum, de quibus Quintilianus: *Si non poſſunt valere quia magna ſunt; valebunt quia multa ſunt. Singula leuia ſunt & communia; vniuerſa vero nocent, etiamſi non vt fulmine, tamen vt grandine.* Affinis eſt ſacra illa ſententia: *Qui modo ea ſpernit, paulatim decidet.* A peccatis abſtinere tantum eſt, vt libenter ſubſcribam illorum ſententiæ, qui eligibilius credunt eſſe pauca bona, & pauca mala facere; quàm multa bona & multa mala. Dū rurſus oppugnationem commendo peccatorum quæ commiſeris, vel quibus aſſueueris; illud præcipuè intelligo, quod in te magis dominatur. Sciendum in quouis homine vnum eſſe quaſi primarium, caputque cęterorū, quo debellato, facilè cadunt cætera. Cognoſcitur autem variis modis, & ſingulariter genere cogitationum, in quibus plerumque aut communiter mens noſtra occupatur; eóque tendunt illa Chriſti verba: *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Illud item veterum: *Gnathonis animus*

Prou. 16.

Venialia etiam peccata quam fugienda.

Quintil. lib. 6. c. 12.

Eccleſ. 19.

Peccatum dominans primum debellandum.

Matth. 6.

Terent. in Eunucho.

Digitized by Google

animus semper in patinis. Sic qui ventos vult explorare, nubium motum considerat. Cognoscitur item, si etiam leui eius obiecto proposito, vehementer & statim moueatur appetitus sensitiuus. Itaque iracundum se reputabit, qui familiare sibi videt esse, leui accepta offensione, grauissimè excandescere: Libidinosum, si visa etiam obiter fœmina, valdè titilletur, & inhiet. Auarum qui minimorum etiam lucrorum occasiones captat auidissimè, &c. Nam vt scribit S. Thomas: *Multum passibilia patiuntur etiam à modicis agentibus.* Cognoscitur præterea ex crebri sermonis qualitate, quia vulgò loquimur, vt afficimur: *Amantes in his versantur multum sermonibus*, inquit Plutarchus, *qui recordationem refricant rerum amatarum*; & vt ait Dominus: *Ex abundantia cordis os loquitur.* Hæc tamen via detegendi vitium præcipuum, minus expedita est, quàm præcedentes: quia, inquam, plurimis dominatur luxuria, qui nihilominus ignominiæ metu ex turpiloquio contrahendæ, abstinent ab eo diligentissimè, imò obiurgant turpiloquos.

1. Th. 1. 2. q. 22. a. 3.

Plut. lib. de Garrul.

Matth. 12.

Tertium animi bonum verè eximiũ, ob idque sollicitè procurandum ab eo qui se sanctè diligit, est pax cordis siue serenitas, longè præstantior externa illa seu ciuili pace, quam adeò extollit S. Augustinus, vt neget *in rebus terrenis gratius aliquid audiri, aut desiderabilius concupisci aut melius inueniri.* Tanti certè hanc cordis pacem, siue gaudium fecit Ecclesiasticus, vt scribere non dubitauerit cap. 30.

Pax cordis tertium.

S. Aug lib. 19. de Ciu. c. 11.

Non

Digitized by Google

Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis: & non eſt oblectamentum ſuper cordis gaudium. Ab exte-

Bella in Deum.

riotibus bellis ne ipſe quidem Deus liber eſt: atrocia contra illum gerunt vnà cum malignis ſpiritibus homines deprauati, de quorum numero futurus eſt ſuo tempore Antichriſtus, atque hinc ipſi nomen; & fuit eo tempore Pau-

Actor.9.

lus, quo de cælo audiuit: *Saule, Saule, quid me perſequeris?* Verùm quia apud ſe tranquiliſſimus eſt, & mente compoſitiſſima agit omnia,

Sap.12.

ſicut de eo ſcribit Salomon: *Tu autem Dominator virtutis cum tranquillitate iudicas*, viuit vnà beatiſſimus. Eris & tu non parum beatus, quicunque demum extrinſecus perflent venti, ſi quietam geras mentem, non ancipitem atque ſollicitam. Hanc tibi conciliabit bona conſciẽtia, de qua Luc.1. *In terra pax hominibus bonæ*

Lib. contra Secund.c.1.

voluntatis, & S. Aug. *Senti de Auguſtino quod lubet, ſola me in oculis Dei conſcientia non accuſet.* & Horatius.

Horat.l.1. epiſt.1.

—*murus aheneus eſto*
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

Bonam autem conſcientiam præcipuè facit diuina gratia vnà cum remiſſione peccatorum, de qua ſuprà, & mentem prorſus lætificat. Si-

Peccati torſura & cruciatio.

cut enim peccatum admiſſum iuſto Dei iudicio authorem ſuum etiam αὐτοτάλον ſyndereſi quaſi tortore quodam excruciat, & grauiſſimam poſt ſe relinquit triſtitiam pacis omnis

Iſa.48.Pſal. 38.

expultricem, ſicut dicit Scriptura, *Non eſt pax impiis*; & expertus eſt Dauid cum ſcriberet: *Non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorũ.*

Tota

Digitized by Google

Tota die contriſtatus ingrediebar. Peccatum meum contra me eſt ſemper. Nec mirum, quia omninò iuſtum eſt, vt qui Deum peccato ſuo quantum in ſe fuit, contriſtauit, multò ipſe magis contriſtetur, ac velit nolit perturbetur. Ita peccati remiſſionem; ſupernámque gratiam optimus conſcientiæ ſeu animæ ſtatus ſequitur, & pax quædam incomparabilis atque lætitia, quam operatur talis gratia; vt notat S. Chryſoſtomus ad illa verba Rom. 1. *Gratia vobis & pax à Deo*, in quibus vides gratiam veluti pacis cauſam anteponi. Hanc nobiliſſimã pacem dedit Chriſtus Apoſtolis ſuis, dicens Ioan. 14. *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non ſicut mundus dat, ego do vobis.* Hanc ſibi petit Eccleſia: *Da ſeruis tuis illam quam mundus dare non poteſt, pacem.* Hanc quoque poſtulauit Dauid his verbis: *Redde mihi lætitiam ſalutaris tui.* Se autem impetraſſe oſtendit, cùm diceret: *Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi; concidiſti ſaccum meum, & circumdediſti me lætitia.* Quemadmodum riſus in duplici eſt differentia, exterior qui ex titillatione, & interior qui ex forti apprehẽſione obiecti ridiculi: in eóque vnus differt ab altero, quòd exterior coactus ſit imperfectus, ſardonicus, ridentem contriſtans magis quàm exhilarans; interior contra: Ita planè pax ſiue gaudium, quod à cauſis pendet externis, vt cibo, potu, venere, choreis, ſpectaculis, &c. admodum tenue eſt & caducum; illud contra ſolidum, quod diuina illa gratia expunctis peccatis operatur, quod

Pſal. 50.

Pſal. 50.

Pſal. 29.

Riſus ex duplici differentia.

Digitized by Google

Gaudium internũ & externum quantum differant. Eccles. 9.

quodque experiuntur omnes quos ſeriò pœnitet. Nec obſtat, quod neque de hac gratia ſibi collata omninò certus ſit, qui iuſtificatur, neque de remiſſione peccatorum. *Nemo ſcit, vtrùm amore an odio dignus ſit.* Sufficit enim, ſi fortem habeat, vt indubiè habere poteſt, eius rei coniecturam, ſeu præſumptionem. Nam ſimiliter familiares principum, meſſores, vinitores, ſtrenui milites, & qui ad proſperam redire valetudinem incipiunt; de gratia Principum, de ampla meſſe aut vindemia, de obtinenda victoria quæ per arma quæritur, de perfecta valetudine quæ expectatur, nõ ita ſecuri ſunt, quin fieri poſſe putent, vt hallucinentur, & res aliter ſe habeat vel cadat, quàm ſibi pollicentur: quia tamen argumentis nituntur valdè probabilibus, adeò anxij non ſunt, vt valde hilareſcant.

Peccati conſcientia.

Cæterùm, quamuis peccati conſcientia ſit, quæ animi pacem & tranquillitatem potiſſimum interturbat, mentémque reddit vbique timidam & ſuſpicacem, vt patet in Cain, & in Beſſo, qui poſt occiſum patrem hirundines audiens cantillantes, interpretatus eſt ſe ab iis accuſari patricidij, vt ſcribit Plut. l. de ſera numinis vindicta; ſunt nihilominus non pauca præterea, quæ eidem valdè officiunt, & mihi videntur ad octo poſſe capita reuocari, de quibus pauca obiter dicenda ſunt, & opportuna ſimul remedia proferenda.

Octo quæ triſtitiam afferunt.

1. *Res negata.*

Perturbantur primò quamplurimi, quia nõ fit, vel dicitur, vel conceditur, quod volunt. Videns

Digitized by Google

Videns Rex Achab negari ſibi vineã Naboth ægrotauit præ triſtitia, 3. Reg. 21. & de Antiocho leginus: *Factum eſt vt audiuit ſermones iſtos, expauit, & commotus eſt valdè: & decidit in lectum, & incidit in languorem pre triſtitia, quia non eſt factum ei ſicut cogitabat.* & mox: *Renouata in eo eſt triſtitia magna, & arbitratus eſt ſe mori.* Simile quid experiuntur frequentiſſimè amatores omnes propriæ voluntatis atque iudicij, & quicunque inordinatè appetunt honores, opes, & voluptates. Infinitos patiuntur obices potiundi optatis rebus, partim prouidente id Deo, ſiue in pœnam affectus immoderati, ſiue ad bonum eorundem, ne id conſequantur quod malè appetunt; partim defectu peritiæ aut virium, aut interuenientе caſu non expectato, aut hominibus aliis repugnantibus, ſiue iure, vt cum præpoſiti negant ſubditis quæ non expediunt; ſiue nequiter; vt cùm riuales & æmuli moras interponunt. Quantam mentis inquietudinem, atque mœſtitiam tunc concipiant immodici illi concupitores, credi vix poteſt; cui vt ſolatium quoddam afferant, ridiculè Deum fortunámque accuſant, cùm ſint ipſi ſibi cauſa mali. Quis enim cogit eos vel appetere quæ non licet, vel ardentius quàm licet? Cur tam certò expectant, & ſibi pollicentur, quæ incerta ſunt, & mille impedimentis obnoxia? Non omittam hoc dicere, in viros etiam bonos quandóque cadere triſtitiã ex hac prima cauſa emanantẽ; quando videlicet animaduer- 1. Machab. 6.

Digitized by Google

tunt optatos euentus nõ respondere piis suis conatibus ac desideriis. Et certè non ab illis requiritur, vt nihil omninò mœroris indè sentiant, cùm sit moraliter impossibile, nec id ferat mortalis conditio, longè diuersa à conditione Angelorum perturbationis omnis expertiũ. An non sentiebat psaltes, cùm di-

Psal. 118. ceret: *Zelus domus tuæ comedit me.* &, *tabescere me fecit Zelus meus?* Et Apostolus, de quo Actor. 12. *Incitabatur spiritus eius in ipso, videns idololatriæ deditam ciuitatem*; quique de seipso scribit zelante & sitiente salutem indocilium Iudæo-

Rom. 9. rum: *Tristitia mihi magna est; & continuus dolor cordi meo?* Sed enitendum vt temperetur, ne inducat nos in desperationem, & auertat ab iisdem piis conatibus, quamdiu supereſt aliqua bene sperandi ratio. Quàm multa perficit perseuerantia longáque patientia, quæ aliàs non fierent?

Ouid. lib. 4 de Ponto Eleg. 10.

Gutta cauat lapidem non vi, sed sæpè cadendo.
Gutta cauat lapidem, consumitur annulus vsu,
Et teritur pressa vomer aduncus humo.

A nemine plura exigit Deus, quàm potest. Vt non proficiant quibus laboras, tibi saltem conando proderis, & mercedem magnam habe-

2. Cor. 3. bis repositam apud Deum; apud quem *vnusquisque propriam mercedem accipiet secundùm suũ laborem.* Hac se cogitatione recreabat Saluianus Massilienſium Episcopus: *Si hac salus nostra sanauerit quoſdã, fructus erit non paruus profuisse; Sin autẽ hoc non contigerit, hoc saltẽ fructuosum erit, quòd prodesse tentauerim. Mens enim boni*

Salut. in præf. lib de prouid.

studij

ſtudij,& pij voti etiamſi effectum non inuenerit cœpti operis, habet tamen præmium voluntatis. Ne Chriſtus quidem & Apoſtoli in ſalutem incumbentes mortaliũ,id omne ſemper ab illis impetrarunt, quod intendebant. Aliàs vndè mirabatur Chriſtus, & non poterat(quia nolebat) multa ſigna facere propter incredulitatem illorum? Marc. 6. Quorſum illud Apoſtoli: *Quemadmodum Iannes & Mambres reſtiterunt Moyſi, ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente?* Sed & metuendum, ne qui ægrè nimis fert, fruſtrari labores ſuos optato fructu ſiue ſucceſſu,circumferat aliquid ſuperbiæ.Nã ſimiliter indignantur ſuperbi, quoties non fiunt votorum compotes,nec ſcopum feriunt, ad quem collinearunt, cùm hoc indicium videri poſſit imbecillitatis, cuius ſuſpicionem vãldè reformidant. 1. Tim. 3.

2. Res cõtra voluntatem facta, aut dicta.

Perturbantur multi,quia ex aduerſo contingunt, dicuntur,aut fiunt multa contra ipſorũ voluntatẽ morbi,calumniæ,detractiones, amicorũ perfidiæ, orbitates filiorũ,&c.ſed quid mirũ fieri & dici plurima ingrata mortalibus, cùm dicantur & fiant infinita diuinæ repugnantia voluntati: nec tamen idcircò quidquã perturbãtia ſummã eius tranquillitatẽ?Cur nõ maturè reſpicimus partim ad crebras,magnáſque culpas noſtras, digniſſimas profectò in quarũ pœnã multa nobis moleſta eueniãt;partim ad naturalẽ hominis imbecillitatẽ, conditionẽ,incertã prouidentiam,ad fallacis mundi ingenium, ad perfidas & verſatiles voluntates

tetnum, & fructus omnis præteritus interiiſſet. Nihil eſt, cur tantoperè exortum malum cogitatione exaggeret, aut pertinaci verſet memoria, quandoquidem teſtis ſibi eſt iuſta reprehenſione carere, quod dixit aut fecit. Vt vnus vel alter ſit, qui reprehendit (neque enim aliquid tam ſanctum, quod iniquorum aliquot Cenſorum iudiciis non ſit expoſitum) decem, viginti, triginta vel maximè probant, quibuſcum nullo modo conferendi ſunt inſulſi illi & loquaculi. Magis adhuc recreari debet diuino teſtimonio, quod inſtar eſt omnium, de quo Iob. 16. *Ecce in cælo teſtis meus.* Habuit & contradictores ſuos tum Chriſtus tum Apoſtolus, ſed vterque ſibi penè conſcius, nihil remiſit de mentis tranquillitate, miſſa fecit verba nugacium, quaſi abripienda primo quocumque ventorum flatu, nec vnquam comparitura: Falſa de rebus tuis iudicia, quia veritate non nitūtur, infirmiſſima ſunt citóque euaneſcunt.

4. Appetitio altioris ſortis.

Perturbantur alij, quia non norunt contenti eſſe ſua ſorte, ſed inhiant ſempet meliori, & inuidere non ceſſant iis, quos ſe putant eſſe fœliciores, támque ſunt farui, vt dicant aliquandò: *Cur non fecit me Deus Angelum, aut Regis filium?* Quaſi verò poſſint omnes eſſe Reges: ſic certè nulli eſſent ſubditi, nec proindè Reges. Quaſi rurſus qui inania hæc vota concipiunt, ſui deſtructionem non appetant. Ita eſt ſanè, quandoquidem ij non eſſent qui modò ſunt; ſi ij eſſent, qui non ſunt, vt

docet S. Thom. 1. p. q. 63. a. 3. Vbi ſimiliter probat, quòd Lucifer nec appetiuerit, nec appetere potuerit eſſe Deus. Magna animi tortura eſt hæc inuidentia, prorſuſque inutilis: quia neque illi, quos æmulantur, propterea euadent miſeriores, neque ipſi beatiores. Multũ quoque ac diu excruciantur, cùm certum finem modúmque non præſtituunt ſuis habendi cupiditatibus, quia vtuntur iis tantò magis, quantò amplius creſcunt & fortiores ſunt: quod tunc accidit, quando plura ac plura expetuntur, nec vnquã dicitur, *ſufficit*. Quàm potens, celebris, opulentus erat Alexander magnus? Sed quia neſciuit vota moderari ſua vitam egit planè miſeram; idque inde ratiocinari licet, quòd cùm audiret Anaxarchum plures mundos, imò infinitos eſſe diſſerentem, illachrymaſſe dicitur, percontantibúſque amicis ecquid lãchrymis ei dignum accidiſſet? *An dignũ eſt*, inquit, *nos flere, ſi haud dum vnius Domini facti ſumus*? Valdè procul ab animi quiete aberat, qui ad omnium dominatum collimabat.

Plut. lib. de anim. Trãq.

5. *Nimia cura rerum alienarum.* Luc. 11.

Perturbãtur, quia nimis ſe immiſcent rebus alienis. Si Martha, quæ nõ alia tractabat, quàm domus ſuæ propria, audiuit à Chriſto: *Martha, Martha, ſollicita es, & turbaris erga plurima*, quid audiuiſſet, ſi curare etiam voluiſſet aliena? quis non condemnaſſet eam, quaſi in inconceſſa & peregrina irrumpentem; quis inquietæ condoluiſſet, quæ cauſam ſibi accerſiniſſet inquietudinis? Multorum ſtimulis infeſtatur, qui noſſe vel agere quærit, quæ ad ſe non

non pertinent. Ad ſingula perfectè non poteſt attendere, ideoque nec ea vt par eſt, expedire, quiſquis in ſe recipit valdè multa; & dū non expedit fæliciter, querelas inuidiaſque multas ſuſtinet, confunditur, animo deficit, conſternatur. Sapientiſſimè proinde B. Paulus cùm ita cohortatus fuiſſet Theſſalonicenſes: *Rogamus autem vos, fratres, operam detis vt quieti ſitis*; confeſtim addidit: *Et vt veſtrum negotiū agatis*, ac ſi diceret; magna hæc radix eſt inquietudinis aliena diſponenda, curādáque ſuſcipere, præſertim perplexa valdè & intricata. Iuuerit prætereà nō nimis indagare quæ contra te dicuntur ab improbis: nā, vt ait Seneca in opuſc. de Curioſitate: *Qui inquirit quid in ſe dictum ſit, qui malignos ſermones etiamſi ſecreto habiti ſint, eruit, ſeipſum inquietat.* 1. Theſſ. 4.

Perturbantur, quia afficiuntur nimis erga bona temporalia, deque iis magnificētiùs ſentiunt, quàm deberent. Hinc importuniſſimum illud acquirendi ea ſtudium, & amplificandi, & conſeruandi. Hinc eiulatus & lachrymæ penè continuæ cùm amittuntur, aut in periculo ſunt. Hinc metus & expectatio valdè anxia futurorum circa illa euentuum, quam ſanè anxietatem ridet Deus ac reprobat, *6. Affectio rerum temporalium.*

Prudens futuri temporis exitum
Caliginoſa nocte premit Deus,
Ridetque ſi mortalis vltrà
Fas trepidat. Quod adeſt memento
Componere æquus. Horat. l. 3. Ode, 29.

Perturbantur, quia viciſſim nimis reformidant

datio damnorum temporalium.

midant damna temporalia, veluti si in iis sita esset summa infœlicitas; sic exanimantur & tremunt pueri, quandò excipi se vident sibilis anserum, & oues latrantibus catulis. Et quidem excusationem aliquam habet tremor ille propter inexperientiam: experti enim nihil sibi imminere damni ab eiusmodi sibilis, non illum deponunt modo, sed etiam rident. Miseros autem illos nihilo compositiores reddit patiendi consuetudo, nihil iuuat vsus, ex quo satis didicerunt damna & molestias illas humanas contemni à sapientibus, communes esse bonis ac malis, & moræ minimè diuturnæ; ideoque indignas propter quas valdè frangatur aliquis, & mentis tranquillitatem abiiciat: pergunt nihilominus æquè ac principio perturbari, sola temporis longinquitas vtcumque motos componit fluctus, & aliquantulũ minuit mollitque mentis ægritudinem.

Perturbantur denique, quia perturbant cæteros, & sanè per quod peccant, per id meritò puniuntur. Cõiectus est in maximas angustias Amasias Rex Iuda, quando comprehensus est in Betsames à Ioa Rege Israel, & perductus quasi mancipium in Hierusalem, & vidit oculis suis deiici murum quadringentorum cubitorum, auferrique de domo Domini omne aurum & argentum cum vasis vniuersis. Vndè verò tantum ei infortunium, nisi quia Regem Ioas superbè lacessiuerat, dicens: *Veni & videamus nos* (vtique eo modo, quo hostes solent capitales, nec acquiescere voluerat salu-

tari

tari eius consilio.)*Percutiens insuluisti super Edom, & sublevauit te cor tuum; contentus esto gloria tua, quare provocas malum ut cadas tu & Iudas tecũ?* Molestus fuit omnibus Ismael, an nó ipsi vicissim alij? Omninò id sonant verba Angeli: *Hic erit ferus homo, manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum.* In Monomachiis adeunt mirabiles curas qui lacessuntur; vix pauciores qui lacessunt, imò vt plurimum occumbunt, vt te docebit infœlix exitus Goliæ insultantis phalangibus Israel, & quærentis sibi aduersarium, quocum iniret singulare certamen, possemque ipse demonstrare exemplo duellorum complurium, meo tempore susceptorũ in Gallia, Burgũdia & Lotharingia.

4. Reg. 14.

Gen. 16.

Quartum animi bonum diligenter curandum ab eo, quem tenet amor sui rectus & sanctus, studium est solidarum virtutum, non Theologicarum modò, hoc est Fidei, Spei, & Charitatis, sed etiam moralium. Has etiam scribit Aristoteles, bona esse honesta subiectum semper suum perficientia; quibus nemo abutitur; nemo deterior efficitur, sed melior. Quod quidem multò magis de illarũ actibus siue operationibus est intelligendum, eò quòd *nihil aut parum penna, sed vsus.* id est, non in habitu; sed in actu bono consistit vera laus, & meritum nostrum apud Deum, vt docet S. Th. 1.2.q.71. a. 1. post eundem Aristotelem l. 10. Ethic.c. 9. in quos idcircò actus, quò te ardentiùs veriúsque diliges, eò magis incumbes. Caue dicas aliquãdo, satis me in virtute exer-

4. *Animi bonum.*

Aug. lib. 1. magn.mor. c. 3. & l. 2. c. 9.

cui, tunc te crede in carceribus adhuc versari, aut medio, cùm te metam credes attigisse. Ad anteriora extende te semper, id est, ad perfectiora. Acquirendæ perfectioni modum nullum præstitue, qui excludat ampliorem; nullos circumda muros, vt in te conueniat quod scriptũ est Zach. 11. *absque muro habitabitur Hierusalem, præ multitudine hominum & iumentorũ in medio eius.* Æmulare semper, si potes, charismata meliora, & vt verbis vtar S. Greg. Naz. *Ne sustineas inter graculos primas habere, cum Aquila esse queas.* Et infrà: *Transeamus hinc, euadamus in viros, proiiciamus somnia, præternolemus vmbras, & magna huius scenæ ludicra, & inania spectra: cuiusmodi sunt, throni, potentatus, diuitiæ, promotiones, prouolutio subditorum in genua, inanis gloriola.* In hunc finem sic sæpè Deum alloquere, qui daturum se spopondit spiritum bonum petentibus se. *Dirige Domine in conspectu tuo viam meam. Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te leuaui animam mem.* Simul autem attende, ingenio vt tuo ac viribus sit accommodatum vitæ genus, quod amplectere. *Considerandum, vtrum natura tua agendis rebus, an otio, studio, contemplationique aptior sit, & eò inclinandum, quò te vis ingenij deferat; ne scenici plus quàm tu videantur habere prudentiæ, qui non semper optimas, sed sibi accommodatissimas fabulas eligunt. Qui voce freti sunt, Epigonos Medeámque; qui gestu Menalippã vel Clytemnestram.* Et quoniam in virtutum exercitio

S. Gregor. Naz. ad Eudoxium.

Psal. 5. 24. 142.

Sen lib. de Tranq c. 4. & 6.

finis

finis valdè attenditur, ſicut dicit Scriptura: *Melior eſt finis orationis, quàm principiũ.* Enitere quàm maximè ſub finem vitæ viuere ſecundùm virtutem, & quàm optimo poteris exitu curſum tuum conſummare. Nam ſicut vltima vnitas eſt, quæ dat formam numeris; ita ex fine potiſſimum pendet vitæ totius conditio, & ſtatus poſt mortem. Eccleſ. 7.

Quod ſecũ reputans Ludouicus XI. Galliæ Rex, in eo totus erat, vt per merita beatiſſimæ Virginis Mariæ impetraret à Deo finem bonum. Id quo faciliùs conſequeretur, haberétque eandem ſacroſanctam Virginem pij deſiderij promotricem certiorem, inſtituit in vniuerſa Gallia; vel potiùs quòd iam erat ab Eccleſia piè introductum, obſeruari iuſſit, vt hora 12. ſignum daretur ad ſalutationem Angelicam. Non ſefellit eũ expectatio. Piè obiit, támque ſuauiter, vt nihil doloris expertus ſit; die ité Sabbathi (quod percupierat) Virgini ſacro, & ſepultus eſt in templo eiuſdem, de Clery. *Ludouici XI. deuotio in beatam Virginem.* *Eiuſdem felix exitus.*

§. Ad catalogum inſignium animi bonorum, reducitur fama bona, quam ita commendat Eccleſiaſticus, vt ſcribat: *Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille theſauri precioſi & magni.* Affine eſt illud Plauti in Moſtellaria: *Ego ſi bonam famam mihi ſeruaſſo, ſat ero diues.* Et certè neceſſaria valdè eſt ad publica commoda prouehenda. Quocirca S. Paulus prouidebat bona, non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus homini *Bona fama.* Eccleſ. 41.

hominibus, Rom. 12. & S. Augustſcribit: *Quisquis à crimibus flagitiorum atque facinorum vitam ſuam cuſtodit ſibi, benefacit ; quiſquis autem etiam famam , in alios miſericors eſt. Nobis enim neceſſaria eſt vita noſtra, aliis fama.* Et S. Gregorius. *Hi, quorum vita in exemplo imitationis eſt poſita , debent ſi poſſunt, detrahentium ſibi verba compeſcere, ne eorum predicationem non audiant , qui audire poterant, & ita in prauis moribus manentes benè viuere contemnant.* Sanctus item Thomas 2.2.q. 72.a. 2. docet illatas contumelias nonnunquam repellendas, non modò propter bonum illius , à quo inferuntur , ſeu ad reprimendam illius audaciam, iuxta illud : *Reſpondè ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam , ne ſibi ſapiens videatur.* Sed ad tuendam authoritatem dignitatemque propriam, maximè ſi lædatur apud viros principes ; quia hæc læſio peculiarem habet grauitatem. Vndè Homerus inſigniter volens Therſitem infamare à moribus, ſatis habuit vno verbo dicere:

S. Auguſt. lib. de bono vid. c. 22.

S. Greg. homil. 9. in Ezech.

Prou. 6.

Odit & hunc magnus Pelides , odit Vliſſes.

Neque his obſtat illa Apoſtoli ſentétia: *In omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros in multa patientia &c. per infamiam & bonam famã vt ſeductores & veraces.* Non enim vult dicere, procurandam infamiam , aut negligendam eiuſmodis famam ; ſed vt notat in eum locum S. Ambroſius , declarare intendit , quod ipſe fidelis Dei diſpenſator fuerit , annunciando veritatem tam iis à quibus infamabatur, quàm aliis apud quos in pretio erat: & conſtanter

Plut. lib. de odio & inuid.

2. Cor. 6.

prædi

prædicauerit Christi verba etiã ils,qui illa audire horrebant,& Apostolos dicebant esse non veritatis præcones ,sed seductores.

His positis, quatuor vult Prudentia à te circa famam obseruari. Primùm, quando malè tibi conscius fueris, ne temerè coneris probare te innocentem, ne fortè in decursu causæ nocens appareas;quemadmodum sub Francisco I. Franciæ Rege accidit summo Cancellario Poyeto. Is delatus ad tempus coniectus est in arcem Biturigensem, vndè iustificare se studuit:Factum est autem,vt constituti Iudices re tota diligentius discussa, nouisque auditis accusatoribus, ipsum multò magis reum deprehenderint, quàm prius haberetur, & sententiam tulerint non iam temporanei,sed perpetui carceris. Et Lutetiæ Parisiorum audiens quidam extraneus inter iurgandum,exprobrari sibi peccatum contra naturam, exprobrantem traxit in iudicium, sed magno suo incommodo; ab eo quippè conuictus tanti sceleris flammis est traditus. Iuridicè interrogatus noli prætextu tuendæ famæ delictum negare quod commiseris, quia tunc negare non licet.Quod si non commisisti,fateri nihilominus potes te commisisse,ad mortem, mutilationem vel aliud malum grauiss. vitandum, cùm sis Dominus famæ tuæ meritò prodigendæ ad bonum maius conseruandum(dummodò indè non oriatur scandalum vel damnum tertij) sed ne fatendo mentiaris, sensum tibi finge secundùm quem absit falsitas, v. g. hoc

4. Obseruanda circa bonam famam. Bellefor. in Francisc. I.

perpe

perpetraui, si mentitus non est accusator. Alterum, vt siue semper malè audiueris siue non, idque meritò aut immeritò, vitam in posterum viuas innocentem, vtpotè aucturam magis adhuc nomen bonum, aut defensuram, vel purgaturam malum, quia vt est apud S. Hieron. *Falsus rumor citò opprimitur, & vita posterior iudicat de priore.* Tertium, vt non solùm crimine carere studeas, sed etiam suspicione criminis. *Cauete suspiciones omnes*, verba sunt eiusdem in epist. ad Nepotianum, *& quidquid probabiliter fingi potest, deuita.* In epistola autem ad Ageruchiam. *Fuge personas, in quibus potest mala conuersationis esse suspicio; nec paratum habeas illud è triuio: sufficit mihi conscientia mea, non curo quid de me loquantur homines, si quidem Apostolus prouidebat bona etiam coram hominibus.* Addit lex ciuilis: *Bonus vir etiam suspicionem criminis vitare debet.* Cur putas Deus Leuit. 11. animalia quædam immunda reputat, & vetat assumi in cibum, vt Camelum, chœrogryllum, seu çuniculum, leporem, suem, noctuam, cygnum, aquilam? Non certè, quòd sint ex se mala, sed quod figura & ingenio suo vitia quædam grauissima adumbrent; camelus, superbiam; cuniculus, auaritiam; lepus, timorem mundanum; noctua, prudentiam carnis oculatæ tantùm in operibus tenebrarum; lutosa sus, libidinem; cygnus in terra & aqua degens, ingenium politicum ac versatile; aquila, rapacitatem. Et quia mali suspicio ab iis pendet quæ videntur, aut fiunt extrinsecùs, sicut

In epist. ad Furiam.

C. de Furtis l. incluilē. *Animalia immunda reputata, & cur.*

cut & denominatio; vt montes Alpes quaſi exterius niue, ſeu alba macula infecti, quæ Græcè ἀλφὸς dicitur: ſatis non erit ſapienti interiùs probè affici; ſed in externa etiam conuerſatione cauebit dicere aliquid contra decorum aut facere. Quartum, vbi ſtuderis iniquam à te famam depellere, nec valueris; tamen vide ne plus æquo conſternaris. Vna hæc eſt de præcipuis vitæ huius calamitatibus, quam ne ſanctiſſimi quidem effugere omni ex parte valuerunt. Teſtem habemus inſtar complurium S. Baſilium, apud quem legimus: *Nihil occaſionis à nobis iſti diſſidio, ſiue parum, ſiue multum datum eſt; ſed homines illi qui nos odio proſequuntur, aſſiduis nos calumniis grauarunt.* Apud ſat multos benè audies, ſi apud Deum & temet ipſum, dicéſque parui pendens iniqua hominum iudicia: *Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet?* Patienter age & Dominum ſuſtine facturum ſuo tempore ſolenne iudicium iniuriam patientibus: Mens ſibi benè conſcia quanti ſit facienda, quantum profit ad animi tranquillitatem; iam ſupra attigimus, & declarat his verbis Seneca: *Conſcientiæ ſatisfaciamus, nihil in famam laboremus, ſequatur vel mala, dummodò benè merearis.*

Non ſatis eſt interiùs probè affici.

S. Baſil. in epiſt. ad Patric.

Rom. 8.

Sen. lib. 3. de ira c. 24.

§. 6. Corporis bona ſunt, pulchritudo, robur, ſanitas, & vita; quæ ſapiens ſui amans nō quæret, niſi quatenus conducunt ad ſummi boni conſecutionem. Tuendæ vel augendæ pulchritudinis cura vix aliis concedi videtur, quàm

Corporis bona quæ.

Corpus ornare quibus licitum.

quàm virginibus pauperibus maritos aliàs nõ facilè reperturis ; & mulieribus, quarum viri proni ad adulteria, vix aliter domi retineri & placari posse videntur, nisi obiectu domesticæ huius venustatis. Certum est, formam virginis supplere dotem vel partem dotis. Multos item viros libidine diffluentes cohiberi facilius à formosis vxoribus ; atque has non peccare, si hoc sancto fine sollicitæ sint de forma corporis , qua illis placeant , 1. Cor. 7. In ea tamen procuranda tenendus est modus, ne fiant sumptus notabiles supra conditionem status ; ne stibium adhibeatur , cerussa , aut purpurissus, & aliæ id genus merces Diaboli. Sufficit communis aqua ad maculas eluendas.Quam natura sat pulchram fecit , aut non expetit maritus pulchriorem , quorsum ad artem confugiat , qua magis adhuc à forma cõmendetur ? Vix à discipula polliceri sibi potest , quod impetrare nequiuit à Magistra.Est autem ars naturæ discipula. Et fit nescio quomodo,vt rideantur magis , quæ cùm sint à natura inuenustæ, mentiuntur formam nulla necessitate adactæ, & quasi imposituræ intuentibus, videri satagunt quales non sunt ; & quales sunt,non videri. Earundem naturalem deformitatem circumstans , comarum , gemmarum, vestiúmque maiestas ea lege spectabiliorem facit , qua contratia iuxta se posita magis apparent. Virorum cura siue studium pulchritudinis ideò reprehensibile est , quòd eo pacto æmulari , & induere videantur sexum

Ars naturæ discipula.

fœmi

fœmineum, cuius eſt proprium; eamque ob rem digni ſint, in quos inſurgant fœminæ velut in vanitatis ſuæ vſurpatores; haud ſecus ac ſutores in ſartores inſurgerent, ſi quæ faciunt, hi facere præſumerent. Virginibus Deo deuotis ornatus aureos & argenteos ſingulariter interdicit S. Auguſtinus. Nam cùm diſſet Poſſidio. *Nolo vt de ornamentis auri vel veſtis, præproperam habeas in prohibendo ſententiam*, mox addidit: *Niſi in eos qui neque coniugati ſunt, neque coniugari cupientes cogitare debent quomodò placeant Deo.* S. Auguſt. epiſt. 73.

Robur corporis accurandum eſt plus vel minus, prout magis vel minus erit profeſſioni tuæ neceſſarium. Nauta es, miles, vel agricola; in iis te exerceas quibus comparari poſſe videbitur. Vir contrà literis deditus, fruſtrà tibi permagnum optaueris. Qualecumque autem tibi ſit, rectè eo vtere, non in crapulam & ebrietatem; ſicut illi, de quibus Eſaias c. 5. *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem*, neque ad noxiam vanamque oſtentationem, veterum more pugilum pugnis ſe contundentium, de quibus Virgilius. *Robur corporis quibus accurandum.*

Multa viri ne quidquam inter ſe vulnera iactant,
Multa cauo lateri ingeminant, & pectore vaſtos
Dant ſonitus, erratque aures & tempora circum
Crebra manus, duro crepitant ſub vulnere malæ. Virgilius l. 8. Æneid.

Maius adhuc corporis bonum est Sanitas dignum à priscis habitum, quod singulariter à Deo postularetur:

Iuuenalis Sat. 10. *Orandum est vt sit mens sana in corpore sano.*

Sanitas maius robore bonum.

Nempè meritò magnum videri id debet, sine quo vix quidquam boni agere possumus, quin potius oneri sumus circumstantibus nos; huiusmodi autem est prospera corporis valetudo, qua proindè si tibi obtigit, vtere sapiénter; in res, inquam, Deo gratas, & tibi cæterisque salutares, ne fortè aliàs tibi pereat, & à Deo reuocetur, adimente passim dona sua non vtentibus, vt cùm ait: *Auferte ab illo mnam,* Luc. 19. *& date ei qui habet decem mnas*, quantò magis abutentibus? Eandem conserua diligenter, cùm semel amissa facilè sit irrecuperabilis. Sed hic vide ne sis nimius, nam vt cura moderata tuendæ ad diuinum obsequium valetudinis, ac virium corporis laude digna, & ab omnibus adhibenda est; ita nimia sollicitudo in iis quæ ad corpus pertinent, reprehensibilis, quin etiam pernicioſa. Idem de corpore sentiendum, quod de oratione Rhetorica; quæ, vt ait Quintilianus in præfatione libri 8. instit. fit interdum cura nimia deterior. Quosdam videas præ ægrotandi metu totos esse in cupediis, minimum auræ flatum frigusue refugere, vesci nolle nisi ambrosia, perdicibus, pullis, lepusculis, aut carnibus veruecinis; nec aliud quàm nectar bibere, & in plumis dormientes adhuc de lecti duricie expostulare. Totos item in

potio

potionibus medicis, & pharmacis, & hoc ipso languere semper, vel habere deterius. Ipse naturæ horror & difficultas in iis vsurpandis, satis ostendit latere in iis quiddam inimicum, nec ita prodesse; quin aliquantulum simul obsint: esto tegatur, & excusetur sæpè incommodum minus maiori commodo. Vndè ipsi Medici exploratam habentes occultam illam malignitatem, rarissimi omnium, nec nisi in grauissima necessitate ad medicamenta confugiunt, & alios vituperant (apud se si non palàm) nimis facilè confugientes. Galenum audire præstat de hac re differentem: *Enacuatio superfluitatum, quæ quotidie generantur in corpore, minor est, quàm vt exigat purgantis medici operationem. Si verò quispiam voluerit bis in mense, aut semel saltem ea vti, veritus ne superfluitatum multitudo aggregetur, præter id quod nocebit, corpora etiam in malam consuetudinem trahet.* Et à Cornelio Celso laudatur Asclepiades, quòd medicamentorum vsum magna ex parte non sine causa sustulerit. Et cùm omnia ferè stomachum lædant malique succi sint, ad ipsius victus rationem potius omnem suam curam transtulit. Haud dubiè necessarij aliquando sunt medici & medicinæ; sed rariùs quàm plerique arbitrantur. Si te expertus es ægrotare solitum ob humorum malignitatem vel copiam; præueni ægritudinem sectione venæ, aut vacuatione alia; vt monent Hippocrates & Galenus lib. 6. Aphor. 47. Si secus quid est opus?

Medici rarissimè ad medicamenta confugiunt.

Gal. Comment. 3. in sect. 3. Aph. n. 15.

Corn. Celsus l. 5. de Remed. in Præfat.

Medicus quisque optimus sibi.

Medicus omnium optimus est quilibet sibi ipsi, quamdiu abiecto otio ac deliciis moderatè exercet corpus, & assuefacit tolerantiis laboribusque mediocribus,& sobrietatem colit atque abstinentiam, modumque seruat in sui vsu coniugij (nam non coniugatis nefas est vti venereis voluptatibus, etiam tuendæ vitæ gratia, aut recuperandæ valetudinis) & apprehensiones suas moderatur, curas item, iram, tristitiam passionesque cæteras, quas grauissima sequitur humorum commotio totiusque corporis alterario;& anima quasi suspensa attoniraque attendere & vacare non sinitur necessariis eiusdem operationibus. Hinc tam integra, firmáque valetudo rusticorum præ ciuibus, quòd multo occutatiùs obseruent quæ iam obseruanda diximus pro salute corporis: non sint desidiosi, non crapulæ dediti (quæ infinitis mortem attulit, nimis incrassatis. *Nam qui natura valdè crassi sunt, breuiore vita fruuntur quàm graciles.*) Sique fortè grauentur interdum prauis humoribus ob ingluuiem, vel alimenti miseri cruditatem, succumque malignum, consumunt illos & corrigunt exercitatione fortissima. Qui literis dant operam, quia speculando valdè caput exercent, animique intendunt vires, meminerint, si durare volunt, sanique viuere speculationes illas serias quandoque intermittere & relaxare, præcipuéque ad se pertinere admonitionem illam salutarem:

Non maritatis venereavoluptates non licèt vllaratione.

Hypocr. l. 2. Aphor. 42.

Relaxandus aliquando animus à literarum studiis.

Interpone tuis interdum gaudia curis.

Sed

Sed de hoc argumento plura infra cap. de ſtudioſitate. Quod ſupra dixi, non licere non coniugatis tuendæ cauſa valetudinis aut etiam vitæ, venereis vti voluptatibus, iterum confirmo, ne quis vel id falſum putet, vel temerè à me pronuntiatum. Si Marius poſt abſciſſum ſibi crus vnum, conſentire noluit in ſectionē alterius, eſto illam iudicarent Medici conſeruandæ vitæ neceſſariam, quantò minus admittenda eſt vel probanda curatio corporis poſt ſe trahens animæ ipſius interitum ſpiritualem? Cōſeruanda ſanitas, ſed mediis licitis, quibus coniuncta non ſit culpa lethalis, & diuini alicuius mandati præuaricatio. Cùm iuſſiſſet Ramiſes Ægypti Rex Architectis, nobiliſſimam ſurrigere pyramidem, & cauere ne aliqua ex parte violaretur; atque ad vigilantiā eorum induſtriamque magis acuendam, filium ſuum paruulum alligari iuſſiſſet cuſpidi pyramidis, cautiſſimè circa illam verſati ſunt, præcipuè ne puer ipſe læderetur, cuius proindè ſalus eis commendatiſſima lapidi valdè profuit; ita nos oportet ad animæ ſalutem noſtro incluſam corpori præcipuè reſpicere, nec quidquam facere gratia corporis, quod cedat in eius perniciem. Saluabit, & in cœlum attollet ſancta hæc ſollicitudo non animam ſolùm, ſed corpus ipſum.

Mediis tantùm licitis ſanitas conſeruanda.

Poſtremum corporis bonum eſt Vita, cuius laudem ac precium caue in longitudine conſtituas; precioſior eſſet ceruorum, coruorū, & aliorum brutorum complurium; ſed in hoc

Vitæ laus in quo conſtituenda.

potiùs, vt ea labente Deum verum conditorem tuũ, simulque virtuté strenuè colas: Aliàs præstaret non viuere omninò, aut quàm breuissimè, quia quò quis diutiùs viuit malè, eò ampliorem sibi coarceuat materiam ignis æterni. Vt nihil dicam de temporalibus malis (sine quibus in hac valle non viuitur) tot tantisque, vt illa continuo fletu prosequutus sit Heraclitus, & pronuntiet Ecclesiastes: *Laudaui magis mortuos quàm viuentes, & fœliciorem vtroque iudicaui, qui nec dum natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt.* Et Silenus senex à Myda captus dixerit: *Optimum sibi videri, nunquam nasci, proximum quàm ociſſimè aboleri.* Ergo viue, si potes, vitam longam, sed vt in cultu illo gemino te diligenter exerceas, muneri tuo satisfacias, publicæ vtilitati studeas, multa tibi merita congreges, de præteritis delictis pœnitentiam agas, iniquos docens viam Domini verbo & exemplo, vt conuertantur. Quidquid aliud protuleris secundum est, paergum, peregrinum, intempestiuum. Victum, vestitum, & alia ad vitam necessaria adhibe, si potes, ne ſi omninò prætermiseris, reus fias, velut qui tibi mortem conscíueris; nisi forte damnatus sis, vt inedia moriaris; quo casu sicut nihilominus tibi licet cibo te reficere, si forte clanculùm ministretur, ita ab eo si vis abstinere, velut etiam non vti data elabendi occasione; sed manere in carcere, & mortem expectare. Necessarios sumptus in medicos ne similiter neglexeris. Turpis ac crudelis est auaritia, quæ

Mala quot in vita.

Eccles. 4.

Viuendum quomodò.

possesso

poſſeſſorem vti non ſinit rebus ſuis indigẽtem. Quod intelligo, niſi difficilimum ſit medicamentum aut remedium, quia lex tuendæ vitæ non obligat cum tanto onere & difficultate, quanta remedij vſus eſt difficillimi, & acerbiſſimi. Nullus te prætextus adigat ad mortem tibi ipſi immediatè conſciſcendam (niſi quod vix vnquam accidit, id ſe velle reuelauerit tibi Deus, vt olim Samſoni) non es Dominus vitæ tuæ, ſed tantùm cuſtos; ideóque te occidens peccas in Deum id lege cauentem; & in amorem quem tibi debes, & in patriam, cuius es membrum. Et quoniam membra quoque tua viuunt, moriuntur autem cùm mutilantur, vel amputantur; hanc eorum deſtructionem tibi noueris interdictam, niſi fortè ea ſit neceſſaria ad vitam totius corporis conſeruandam; vt contingit, quando ſunt putrefacta, vel alligata ab hoſtibus, vel veneno correpta, certiſſimè cor infecturo, niſi abſcindantur. Quid ſi eorum adminiculo mala multa perpetro, an non tunc quoque præcidi poterunt? nonne ait Chriſtus Matth. 5. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum?* Reſpondeo, nec poſſe, nec debere, illaque Chriſti verba tantùm eſſe hypothetica: *Si oculus tuus*, &c. At reuerà oculi non ſcandalizant, ſed homo iis abutens ſcandalizatur in obiectis exterioribus, atque ad peccandum inducitur. Peccauit proindè Origenes euitans ſeipſum, ne libidinaretur. Nullo item prætextu teipſum

Nullo prætextu licet ſibi mortem afferre.

S. Aug. l. 5. de Ciu. cap. 17. & ſeq.

Non ſumus Domini vitæ noſtræ:

mediatè interfeceris, ea ſcilicet adeundo, ex quibus valdè veriſimiliter mors ſequitur, niſi id neceſſarium ſit ad bonum Reipublicæ, vel ad ſpirituale proximi, vel ad temporale amici optimi, vel ad id damnatus ſis; verbi gratia, ad intrandum in lacum leonum; vel longiſſima exercitatio ſecurum te faciat: quo pacto excuſantur funambuli & aggreſſores Taurorũ, cùm ſint in tali arte exercitatiſſimi. Vel per inaduertentiã præcipites te in mortẽ nimiis pœnitẽtiis. Multos excuſat bona fides & ſimplicitas, dicente Domino ad Abimelech Regẽ Geraræ: *Et ego ſcio, quod ſimplici corde feceris; & ideò cuſtodiui te, ne peccares in me, & non dimiſi vt tangeres eam.* Sin contrà ſciret aliquis ſe ſibi creare mortẽ exceſſu illo pœnitentiarum, aut lethalẽ morbum, perperam ageret excedendo, nec Deo grata eſſet eius pœnitentia, cui obſequium non placet niſi rationabile, vt tradit S. Thomas. 2. 2. q. 147. art. 1. Contractionis vitæ ſeu accelerationis mortis alia eſt ratio. Non peccat qui ſciens ac volens aliquid ex cauſa rationabili facit, quo certò aut veriſimiliter nouit contractum iri vitæ ſuæ ſpatium; aliàs nec pœnitentiam liceret agere, nec vitam amplecti religioſam, cùm tamen vtriuſque author ſit Chriſtus. Ecquis ſe-tiam, hoc eſt, multo tempore agat pœnitentiam, & non aliquid detrahat viribus ſuis, atque ex conſequenti vitæ ſpatio habere ſolito cum illis proportionem? Rati Religioſi ſunt, qui annum excedant ſexagenarium,

Funambuli qua ratione excuſentur.

Gen. 20.

Contractio vitæ in quibus licita.

Digitized by Google

ſi portare iugum cœperunt ab adoleſcentia; de iis loquor, apud quos Regularis viget diſciplina. Qui ſi vixiſſent in ſeculo exempti oneribus & curis religioſis, vt plurimùm ſine dubio vitam vixiſſent diuturniorem: Et tamen quis vertat illis vitio, & non laudi maximæ, quòd ſponte trāſtulerint ſe ad hoc vitæ genus? Nempè bonum eſt vitam prorogare corporis; ſed maius adhuc magiſque neceſſarium animæ vitæ conſulere, ex qua etiam illa pendet. Conſulitur autem per pœnitentias ſolidas nobis imperatas & religioſæ profeſſionem vitæ. Denique ne te occidi permiſeris, niſi in fidei defenſionem, vel ad non commmittendum peccatum, vel ad neceſſariam Reip. defenſionem, vel ob amici liberationem, quo non ſis Reipublicæ vtilior, vel denique niſi iuridicè addictus morti. Tunc patienter parendum eſt, non repugnandum.

De præſcriptis Prudentiæ circa Abſtinentiam.

CAPVT II.

§. 1. *Abſtinentia quid ſit, quàm vtilis ac neceſſaria.*
2. *Quouſque comedendum, vbi de honeſto comedendi modo.*
3. *Quæ remedia Gulæ opponenda.*
4. *De defectu cibi vicioſo, ſeu nimia inedia.*

Abſtinentia quid.

§. 1. Abstinentia virtus eſt inclinans voluntatem ad conſectandam in ciborum vſu mediocritatem ſecundum præſcriptum rectæ rationis. Notum eſt quòd perfectæ virtuti vniuerſim ſumptæ conueniat, impetus & exceſſus paſſionum omnium reprimere. Cùm igitur ciborum cupiditas de numero ſit eiuſmodi paſſionum, hominémque ita ſæpè detineat, vt totus ſit in ventris obſequiis curéque curanda, mentis exercitia negligat, rationi non auſcultet, *venter*, vt in prouerbio eſt, *auribus caret*: Vtile omninò fuit ac neceſſarium, interuenire virtutem ſpecialem, qua ſe voluntas in hac parte cohibeat eo fine, vt excluſis cibi exceſſibus promptior ſit homo atque aptior ad mentis operationes. Hoc dixerim, quia ſi quis alio conſilio exceſſus illos fugiat, exempli cauſa; ad acquirendam corporis valetudinem, vel conſeruandam, non pertinebit iſta eius moderatio ad Abſtinentiæ virtutem, ſed ſolùm ſi hoc faciat ad frænandam cibi concupiſcentiam ſecundùm præſcripta rationis, vt ex S. Aug. lib. 2. qq. Euang. notat S. Thom. 2. 2. q. 146. art. 1. ad 2. Similiter ſi nullo fine propoſito quis abſtineat, vt fit quãdo ideò abſtinet; quia quod comedat non habet; nihil per ſe conducit ad hæc temperantia ad gloriam Dei, ad virtutis bonum, ad ſpirituale meritum. Ait enim Apoſtolus 1. Cor. 8. *Eſca nos non commendat Deo*; *Neque enim ſi non manducauerimus, deficiemus*; *neque ſi manducauerimus, abundabimus*, ſupple ſpiritualiter & apud Deum.

Abſtinentia qua vera dicatur.

Digitized by Google

Deum. Vtrumque autem quatenus rationabiliter fit ex dilectione Dei, pertinet ad regnum, quatenus ad parendum præscripto rationis, quam dedit nobis Deus regulam actionum nostrarum, spectat ad virtutem, conducit ad meritum; quod notare iuuerit aduersum Lurcones quosdam, qui ad gulam suam excusandam dicere non erubescunt, nihil prodesse à cibis abstinentiam. *Audio homines*, verba adduco S. Ambrosiij, *qui dicunt, nullum esse abstinentiæ meritum, delirare eos qui castigant carnem suam, vt menti subditam faciant, quod nunquam fecisset vel scripsisset Apostolus, si deliramentum putasset.* S. Ambros. Epist. ad Eccles. Vercell.

§. 2. Vt non est calor idem naturalis omniũ, nec eadem professio, ventris capacitas, pœnitentiæ necessitas; non vnus idemque succus cibi cuiuslibet, nec eadem anni tempestas: ita nec est, nec esse potest vna eadémque mensura temperantium quoad esculenta. Constat amplioribus indigere adultos quàm pueros: Rusticos item, & qui præ manibus habét mechanica opera, quàm literatos, & bilioſos quàm flegmaticos; & fœminas gestantes veterum, quàm quæ non gestant; & qui innócentiam colunt minus teneri macerare sese grauioribus abstinentiis, quas vocamus ieiunia, quàm guloſos, helluones, & alios id genus intemperantes, necesse habétes ciborũ excessus castigare inedia. Hyés deniq; plus alimẽti quàm æstas postulat; quia, vt scribit Hippocrátes: *Hyemevẽres & vere natura calidissimi sunt. & sõni lõgissimi.* *Hyems plus postulat alimenti quàm æstas.* Hyp. l. 1. Aphor. 15.

Quare

Quære per ea tempora alimẽta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus est, vndè & pluribus indiget alimentis. Addit Aristoteles: *Cibus parcus, potio liberalis per æstatem admittitur.* Et infrà: *Parcimonia verò cibi communis omnium temporum est, sed magis æstati conuenit, ne ob habitum temporis feruentem, corpus immodico cibo pressum exæstuet.* Sed & cæteris paribus qui soliti sunt plus comedere, cibo vti possunt ampliore; quia iuxta eundem Hypocratem loco citato Aphor. 17. *Dandum aliquid est tempori, regioni, ætati, & consuetúdini.* Propter hæc cauendum, ne quem facilè insimulemus intẽperantiæ quoad cibum, ex nobis metientes quantò opus habeat. Alluſit ex parte ad hoc Apostolus, dicens: *Nemo ergo vos iudicet in cibo aut potu.* Sed enim exoritur iam difficultas, si ita est; vndè mihi de mensura cibi constabit? Facillimè dicitur tenendum medium; sed quis illud assignabit? Alius certè vix scire potest, quid mihi expediat; ego autem in causa propria Iudex esse prohibeor. Omninò difficilè est illud determinare, ob idque S. Augustinus non sibi blandiens, sed ingemiscens: *Ecquis est Domine,* inquit de potu loquens, eadem autem est cibi ratio, *qui aliquando non rapiatur extra metas sobrietatis? quisquis ille est magnus est, magnificet nomen tuum; ego autem non sum, quia homo peccator sum.* Vniuersalius adhuc loquitur Aristoteles in Ethicis: *In vnaquæ re medium inuenire est difficile, vt circuli medium deprehendere, non cuiuslibet, sed scientis solummodo est.*

Aristot. sect. 1. Probl. 40.

Coloss. 2.

S. Aug. lib. 10. Conf. c. 31.

Arist. lib. 2. Eth. c. 9.

Nihil

Nihil melius reſponderi poſſe videtur, quàm cibum illum ſufficere, quo vſurpato, plus aliquid non ſine nauſea, repugnantia,& difficultate aliqua ſumitur, & in ſtomachum iam ſatis refectum tranſmittitur; ita vt incipiat difficilis eſſe reſpiratio, & grauari caput,& quaſi contemptim, minutatim, tardè, intercisè, perfunctoriè comedi. Imò cum hæc nauſea non ſtatim ſentiatur, expectanda non erit; ſed tunc etiam faciendus comedẽdi finis,cùm aliquid famis ſupereſt, quo ſecuriores ſimus ab extremo pernicioſiore, ac etiam crebriore,nẽpè ab exceſſu. *Oportet eum* (verba recito eiuſdem Philoſophi)*qui medium coniectare vult, primùm à magis contrario recedere: ex extremis enim alterum magis, alterum minus peccabile eſt.* Homine hac in parte prudentiores ſolent eſſe quæcumque beſtiæ, quia vbi primum neceſſitati naturali ſatisfactum ſentiunt, ne hæſitant quidem aut pitiſſant, nec ad id verbere aut aliter cogi poſſunt. Ib.

Quod ad rectum comedendi, bibendique modum, vel de illo agitur, qui ad corporis ſpectat ſanitatẽ; vel de illo qui ad bonos mores. Si de primo,& adultus ſis,nec longum facturus iter,nec labori magno daturus operam; ſufficiant tibi cœna & prandium, ac quidem moderatum. Perſanè eſt, infrequentiùs vt comedas, quàm pueri vel alij mancipati negotioſis operibus; hi autem ter tantùm, aũt quater ad ſummum in die comedunt. Iudæis in more fuiſſe nihil comedere antè horam prandij,

prandij,indicio satis est illa B. Petri sententia.
Actor.2. *Non enim vt existimatis, hi ebrij sunt, cùm sit hora diei tertia*, id est,nona antemeridiana. Vtebantur namque Iudæi die artificiali, totúmque partiebantur in horas duodecim æquales; & cùm hæc diceret B. Petrus,non valdè distabat ab æquinoctio verno:Cúmque testificetur hora illa nona nihil adhuc bibisse socios; nihil quóque comedisse multò magis significat,cùm cibus non sit propter potum, sed contrà. Adde, quòd hac ratione sanitati valdè prospicitur, eò quòd nocturno & antemeridiano tempore non digeritur cœna solùm, sed superuacanei etiam humores absumuntur; quod pomeridiano quoque accidit, cùm antecœnium seu merenda prætermittitur.Vtrobique autem mensæ accumbitur, non sine magno cibi potusque desiderio, propter famem sitimque mordicantem, & ventriculo auidè complectente quod ingestum est, perficitur valdè cõcoctio. Ad quam magis adhuc perficiendam, & dominium caloris naturalis supra ciborum copiam conseruandum, nunquam planè satur à mensa recedito. Hinc rationem deprompsit Galenus Traiani & Antonini Imperatorum archiatrus, & medicorum omnium post Hippocratem doctissimus, cur ad tantam peruenisset senectutem, (sunt enim qui scribant vixisse cum annos 140.) *Nunquam satur à mensa discessi, nunquam sic me effudi in cibum potumque, quin aliquod semper superfuerit edendi bibendi*

Galenus diutissimè vixit & cur. Cœl.lib.30. c.11.

bibendique desiderium. Ita factum, vt nullis exuberauerim superfluis humoribus, & praterea omni tempore fuerim ad animi functiones expeditissimus, nulla retardatus stomachi cruditate, nulla grauiore somnolentia: Incidente graui negotio quod moram non patitur, vt fit v. g. quando spiritualis vel corporalis medicus ad infirmum vocatur periclitantem, memineris prandium intermittere; curanda prius sunt quæ magis vrgent, & differri non possunt, aliàs nec infamiam declinabis, nec inuidiam, quasi gulæ plus æquo deditus. Suum certè relinquebat Tobias, audiens in platea ciuitatis iacere cadauer alicuius sui contribulis. Et Manuel Comnenus Imperator, manu propria pomum cortice exuens audiensque Persas impetum fecisse in frumentarios, abiecto mox pomo semidecorticato conscendit equum, & ad arma confugit. Et quia dum diu accumbitur, facilè contingit infarciri escis stomachum sensim ingestis; cauebis communiter prandium vel cœnam vltrà horam producere. Cibis vtere communibus, nec tibi vulgò quære delicatos igneam nacto complexionem; sed paulò duriores, vt calori per laborem exacuto leuiores citò absumenti possint resistere. Si tamen hoc non patiatur vetus tua mollisque educatio, erit ei aliquid indulgendum, nec id pugnabit cum perfectione virtutis. Atque huc pertinet historia Romani Monachi, qui cùm in Scytim venisset, vno cum famulo; & monacho alteri Ægyptio

Tob. 2.

Nicet. lib. 6.

ad

ad se diuertēdi exhibuisset parū vini, cibósque succi mediocris? scandalizatus est Ægyptius, de famulo, deque tanta vt interpretabatur, ciborum lautitia; quod cùm obseruasset Romanus interrogauit eum cuias esset, cuius prouinciæ, quibus escis educatus, quibus item iam vesceretur. Producit ille conditionem suam vilissimam, adiecitque se nunc aquam solam bibere, panéque vti rusticano, ac quidem exiguo. Tum Romanus. Scilicet valdè magnū mirumque est, tam vile tibi alimentum sufficere, qui in tugurio natus, fortéque inuitus, & necessitate compulsus, nihil vnquam expertus deliciarum, duræ huius paupertatis habitum contraxisti: Ego autem fui quondam in vrbe Roma celeberrimus, ditissimus, beatissimus secūdùm seculum; Domus mihi erat magnifica, mensa opipara, lectus mollissimus, musica dulcissima, famulorum item copia comedenti ministrantium, cunéinque stipantium & redeuntem. Quibus omnibus abdicaui me propter Christum vnico retento seruulo (quanquam ne hunc quidem pertraxi, sed adhærere mihi voluit) & tot bonorum particula ad modicum victum mihi comparandum, quousque corroborato vsu vitæ monasticę hunc quoque abiicere valuero. Erubuit his auditis Ægyptius, nec dubitauit longè acceptioré esse Deo parcum illum Romani victum, in quem à culmine tot lauritiarum descenderat, quàm qualemcúmque suam vitæ austeritatem. Sed pergamus. Solidi cibi qui in os venient, non prius

Romanus in reprehensorem.

Lib. 5. de vita & verbis Seniorum.

Quanta nobilitatis quondam.

in

in ſtomachum tranſmittantur, quàm ſufficienter attriti ſint dentibus & præparati. Mirum quàm hoc proſit ad facilem digeſtionem. Sunt qui ſtata non habent, nec habere volunt edendi tempora; ſed tunc ſolùm accumbunt, cùm ſibi videntur eſurire. Vndè nunc in die ſemel tantùm, nunc pluries comedunt: Nunc hora decimà antè, nunc prima vel ſecunda poſt meridiem, non ſine ingenti coquorum famulorumque moleſtia. Sed longè præſtat ſtatis vti, cùm multò ſit naturæ conducibilius ordinariè quam tumultuariè confuſéque viuere. A ferculis admodum variis abſtineto, quia calori operoſiſſimum eſt, tam diſſimilium qualitatum permixtos cibos ad vniformem chylum reducere. Qui ſucci ſunt tenuioris adurũtur, dum lentè digeruntur craſſiores; aut ſi antè aduſtionem ad inteſtina tranſeunt, hos ſecum deducunt indigeſtos. Sic docet Hippocrates alternationes contrarias in corpore, vt quando nunc calet, nunc friget, indicium eſſe morbi diuturni, eò quòd natura nequeat tot diuerſitatum cauſas inter ſe componere. Colores quoque varij confuſi ingratum neſcio quem plerumque referunt, & multi cantantes promiſcuè chorum reddunt inſuauem. Ante eſum ne biberis (niſi fortè poſt meridiem in ſummo æſtu, vel in via areſcentibus faucibus) non enim propter potum datus eſt cibus, vt ſupra dicebamus; ſed contrà propter cibum potus, vt digeri commodè cibus poſſit; Hinc nominari antè potum ſolet, vt

A ferculis variis abſtinendum, & cur. Hippoc. l. 4. Aphor. 40.

Col. 2. *Nemo vos iudicet in cibo, aut potu.* Nec tamen sufficit cibo potum postponere; sed ita vt alteri alter permisceatur; hoc est, post aliquantulam esitationem modicè bibatur, rursus comedatur, posteà bibatur,& sic deinceps. Aliàs in homine,quidquid sit de brutis, multus ingestus & non ita dilutus in massam abit, quæ ægrè digeritur, & putrescit, gignitque halitum fœtidissimum, eò quòd illam non tam subingreditur potus, quàm sub finem liberaliter haustus circumalluit. Fit rursus, vt eadem massa ad nutritionem minus sit idonea, vtpotè sicca quoad partes interiores & centricas; hominis autem alimentum humidius esse debeat,quàm cæterorum animalium, quandoquidem iuxta Aristotelem sect. 10. Probl. 55. natura calidissimus est.

Potus & cibus quomodo capiendi.

Venio ad alterum comedendi modum, qui scilicet mores respicit. Postulat autem primò cibos benedici, quia ritum hunc Christus exemplo suo nos docuit, quando in deserto non antè pauit turbam quinque panibus & duobus piscibus, quàm eleuatis in cœlum oculis eos benedixit, Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. Nec refert, quòd S. Ioannes cap. 6. non ita scribat, eum scilicet benedixisse; sed gratias egisse, καὶ εὐχαριστήσας, id est, & cùm gratias egisset; quandoquidem reliqui tres Euangelistæ benedicendi verbum retinent, ideóque ne quartum putemus illis contrarium,existimandum est, gratias agere apud Ioannem, nequaquam accipi vt vulgò solet; sed pro inuocare

Benedictio ante cibum.

Dei

Dei gratiam in panes multiplicãdos, atque ita coincidere cum verbo *benedicere* panes, vt multiplicentur. Tunc certè nondum erant multiplicati, non ergo gratiæ tunc Deo agi potuerunt, quòd eos multiplicasset. Deindè non dicit Ioannes benedixisse Deo: sed panibus; gratiæ ergo quarum Ioannes meminit, non ad Deum referendæ sunt; sed ad panes, id est, illas Deo non egit, sed petiuit, vt Deus gratia erga panes sua vteretur illos multiplicando, suamque illis benedictionem impertiendo. Non etiam obstat, quòd multiplicari similiter non debeant cibi quos sumimus: Est quippè multiplex apud Deum rei alicuius benedictio, multò magis quàm apud Isaac, cui dicebat Esau: *Num vnam tantum benedictionem habes, pater?* Rogamus vt non benedicat nos solùm; sed etiam dona quæ de eius largitate sumpturi sumus, id est, faciat, vt nobis prosint ad salutem corporis, quandoquidem illi nihil tale possunt, nisi concurrente simul Deo tanquam causa vniuersali; sicut nec sol illuminare, ignis comburere, terra fructus procreare. Adde, quòd Diabolus interdum cibo potuque (vtrumque inficiendo, vel sese immiscendo) obesse mortalibus conatur, cui quidem malo atque periculo diuinæ occurrunt preces. Apud S. Gregorium ideò puella quædam spiritum hunc malignum deglutisse dicitur, quòd prætermisit Lactucam benedicere. *Ego quid feci?* responsio est Diaboli ad Exorcistam, *sedebam super lactucam, venit illa; & deglutiuit me.*

Panes multiplicati à Christo quomodò.

Gen. 27.

Benedictio panis ad quid.

S. Greg. l. 1. Dial. c. 4.

Digitized by Google

Has preces vocat Apostolus, 1. Tim. 4. *Verbum Dei & orationem*, per quam sanctificatur creatura. Prandium porrò cœnamque perfectam sequatur actio gratiarum; cuius exemplum dedit Christus, quando post cœnam hymno dicto exiit in montem oliuarum, Mat. 26. & sine qua ille proculdubio ingratus esse conuincitur, qui nulla gratæ voluntatis testificatione diuinis fruitur beneficiis. Bestiarum est vtramque prætermittere. Cane in cibum te nimis effundas, hoc est, nimis auidè voracitérque comedas, ne cum Platone macula te afficias, cui cùm occurrisset Diogenes ficus edens, & diceret, *licere participem fieri*, comedere cœpit Plato, sed iusto auidiùs. Tum Diogenes: *Participem esse dixi, non deuorare. In cibis & aliis rebus prætereuntibus*, ait S. Augustinus, *non vsus rerum, sed libido vtentis in culpa est.* Quemadmodùm sancti Patriarchæ cum multis & speciosis vxoribus fuere castiores, quàm plerique hodiè cum vnica eaque deformi; quia non libidinandi gratia illis copulabantur; sed filios duntaxat procreandi, non promiscuè quouis tempore, sed quando non gestabant vterum, idque seruato vbique decoro, moderatione, ac temperantia: Sic sæpè contingit, viros Principes cum multis ac delicatis cibis & vestibus temperatiores esse atque modestiores; quàm sint mediocris & abiectæ conditionis plurimi vescentes vilibus, vt notat idem sanctus Doctor super epist. Ioannis, dicens: *Delicias qualibet si absque desiderio percipiantur,*

Gratiarum actio post cibum.

S. Aug. l. 3. de doct. chr. c.

Patriarchæ quàm casti.

Digitized by Google

tur, non officiunt, & viles cibi appetenter accepti impediunt profectum abstinentiæ. Dauid enim aquam malè concupitam effudit, & Helias carnes comedit. Vt idcircò de cibis idem dicendum videatur, quod de vasis scriptum reliquit Seneca: *Magnus ille est, qui fictilibus sic vtitur, quemadmodum argento; nec ille minor, qui sic argento vtitur, quemadmodum fictilibus.* Quod item de vestibus fuscis, vilibus, sordidisque dici solet, sub iis plus interdum vanitatis latere & gloriæ, quàm diuites habeant in holosericis ac byssinis. Vndè Antistheni ostentanti pertusum pallium, quo amiciebatur, ait Socrates; *per fissuram pallij tui video vanitatem tuam.* At multi obuersantur cibi delicatissimi, obiectum autem mouet potentiam. Mouet quidem, sed rationis est, probæque voluntatis eam compescere, ne in escas irruat, ne propositis nimis inhiet, etiam cum fames vrget; sed nouerit cum Apostolo *abundare & penuriam pati*; id est, vtrobique rectè ac temperanter se gerere, siue vberè suppetant esculenta, siue non; non es deuorare, vix mediocriter subacta dentibus actutùm demittere in stomachum ægrè illa concocturum. Caue rursus delectatione gustus sic absorberi more pecudum, & cura ventrem saginandi, vt nihil menti superfit libertatis, ad ea quæ dicentur, aut legentur percipienda. Dum reficitur corpus, sua etiam animæ refectio præbeatur, sermonibus introductis, si non merè piis & spiritualibus, quod optandum magis est, quàm sperandum; saltem

Sen. epist. 5.

Antisthenes notatus.

phil. 4.

Sermones in mensa qui.

Sozom. l 7. c. 23. indifferentibus ad bonum finem. Idem de canticis iuditium, si fortè aliqua postulat mos patrius, aut dignitas conuiuarum; sicut olim ad mensam Theodosij Imperatoris, ad quam fuisse cantari solitum ex historia liquet Flauiani Episcopi Alexandrini; qui sciens illum Antiochenis vehementer iratum, ipsum adiit stipatus elegantissimis aliquot pueris, quos accuratissimè docuerat cantionem lamentabilem. Certior factus Imperator de aduentu tanti Antistitis, mox inuitauit ad prandium: consensit Flauianus, & postquam inter prandendum vidit hilarescentem, aperire cœpit suscepti causas itineris, simulque pro Antiochenis humillimè est veniam deprecatus. Respondit ille tetrica fronte, de huius spe veniæ ne cogitandum quidem, ratam manere in Antiochenos sententiam. Hoc saltem da mihi, Imperator, inquit Flauianus, vt obiter cantorum tuorum loco his adolescentulis meis te patienter audiente liceat aliquid modulari; quo annuente, illi in cantum lugubrem, artéque summa præparatum tam flebiliter simulque modestè eruperunt, vt lachrymas tenere vix posset Imperator, totus sit immutatus, & accepta patera Episcopo dixerit: *Ecce Antiochenis propino in signum benevolentiæ, pacis & gratiæ.* De priscis illis Philosophis memoriæ proditum est, quòd in sympositis suis nunquam non tractarent vtilia, & de rebus sermocinarentur ad sapientiam pertinentibus, quantò magis tractare decet Christianos, & ab omni

Theodosius qua arte delinitus pepercit Antiochenis.

stultilo

ſtultiloquio cœnas ſuas vindicare, qui audiri ſe ſciunt à Deo & Angelis, rationemque reddituros de verbo quouis ocioſo; nec ignorant, effundere ſæpè Deum iram ſuam in eos, qui nullo metu coerciti, inter genialia conuiuia, linguam ſuam non moderantur, nec dicunt laſciuienti; *lingua quò vadis*? ſed laxant habenas in blaſphemias, detractiones, obſcœnitates, & nugas id genus alias? Deſcendit hæc ira in Baltaſarem illum Nabuchodonozoris filiũ, Dan. 5. & in Vgolinum Piſanum bonis omnibus affluentem. Is in die natalis ſui exhibuit neceſſariis ſuis inſigne conuiuium, in quo dum egregiè luxuriatur, hoſtes ſuos dicteriis lancinat, atque vt ſemel dicam, nihil ſobriè loquitur; Marcum quemdam ſimul interrogat, *An aliquid deeſſe ſenſes ad perfectam fœlicitatem?* Reſpondit ille, vereri ſe ne deſideraretur diuina gratia atque protectio. Vix loqui deſiit, cum Gibelini hoſtes Vgolini capitales impetu facto irruunt, domũ circumdant, ex domeſticis trucidant aliquos, ipſum cum vxore & liberis in turrim coniiciunt, claues in Arnum profluentem mergunt, eundẽque ibi cum ſuis miſeranda fame enecant. Nunquam itaque Dei metũ deponat vir prudens inter cyphos & fercula; nihil faciat, loquatur aut libenter audiat, quo repentinũ Dei furorẽ in ſe ſociósque arceſſat, ſæpè recogitet quod ſcriptum eſt: *tenent tympanũ, & cytharã, gaudent ad ſonitũ organi, ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcẽdũt.* Et rurſus: *Edebãt & bibebãt, vxores ducebãt*

Paul. Æmil. l. 8. de geſt. Franc.

Vgolini miſerum fatum.

Iob. 21.

Luc 17. *& dabantur ad nuptias, vsque in diem qua intrauit Noe in arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus: Loth: edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & edificabant: Qua die autem exiit Loth à Sodomis, pluit ignem & sulphur de cœlo, & omnes perdidit.*

A gula quot damna.

§. 3. Ex Gulæ remediis vnum mihi videtur cæteris antepõnendum, seria damnorum consideratio tam corporalium quàm spiritualium, quæ à fœdo isto vitio velut à fonte suo deriuantur. Haud dubiè sanitati mirè incommodat propter humorum copiam, quibus grauantur viscera, & à temperamento suo naturali coguntur discedere. Quanquam hanc humorum pernicioſam farraginem non gignat sola ipsa ciborum abundantia, sed etiam ociositas, & cibi potusque qualitas. Nam cibus si cato sit, valdè nutrit, & multa gignit superflua, si copiosè ingeratur; quod fit quando valdè appetitur. Hinc dicendi ansam arripuit Plut. lib. de tuenda valetudine, *optimum fore, ita consuefacere corpus, vt non multũ cærnium esum desideret.* Vina item, quò fortiora, eò plus conferunt ad eiusmodi superfluitates. Secundò gula vsque eò vitam contrahit, vt verè dici possit quod notat Franciscus Patr. li. 5. de Repub. c. 8. plures perire crapula, quàm gladio. Vires similiter mirũ diminuit quã proindè sicut delicias cæteras fugerunt constanter ac contempserunt fortissimi quique Romani, velut inimicam roboris, animique militaris.

Veterum Romanorum frugalitas.

conten

contentus honesto

Fabricius parvo, spernebat munera Regum, Claudia. in Ruff. l. 1.
Sudabatque grauis Consul Serranus aratro:
Et casa pugnaces Curios angusta tegebat.
Hac mihi paupertas augustior, hac mihi tecta
Culminibus maiora tuis.

Laborat præterea helluonis caput continuis penè defluxionibus, muco sputóque scatet fœdissimo, sternutationibus infestatur, & singultibus ob nimiam repletionem, si Hippocrati credimus, lib. 6. Aphor. 13. Conatur enim natura seipsam succutiendo & expultricem incitando potentiam, quod superfluum est excernere. Quod ad vocem & locutionem, obest ei plurimùm; eò quòd humoribus grauata lingua ad motum sit inhabilis, vt tradit Aristot. sect. 11. Probl. 21. nec minus somno & quieti nocturnæ ob difficile caloris naturalis cõflictum cùm magna illa ciborum congerie, quos ne tota quidem posse nocte concoqui, testes sunt matutinæ cruditates. Quod ad rem familiarem, ea citò exhauritur non sine infamia & ludibrio. Acutè Seneca: *Necessariis rebus exilia sufficiunt superuacaneis ne regna.* Ecquid iam prodest Lucullo expendisse in cœnam vnã ex improuiso instructam pro Pompeio & Cicerone quinquaginta aureorum millia; & Cleopatræ in liquorem resoluisse vnionem vnum, cuius pretium erat centum millium? Dicebat quidam comessatori vicino suo, qui se semper aiebat indigere: *Conquereris, quod tibi bona & pecunia non suppetant; at indicabo tibi*

Defluxiones.

Vox impedita.

Cruditates. Senec. lib. de consol. ad Albinum c. 11.

Luculli luxus.

Cleopatra.

præsentem amicum; à quo mutuò accipias. Accipe à te superflua tibi subtrahendo, & citò videbis quàm verum sit quod dici solet, Magnum vectigal est parcimonia.

Sed & animi functionibus per gulam nocetur valdè, primò quia inhabile, morbidum, infirmum eius reddit organum, id est corpus. Secundò quia libidinosis; hoc est, turpissimis cogitationibus, votis, atque operibus incentiua præbet fortissima. Quemadmodum sine Cerere & Baccho friget Venus, ita luxuriam facit *Saturitas panis*. Ezech. 16. Tertiò, quia vnà cum corpore mentem deprimit, nec sinit in superiora assurgere. Quocirca Christus volés nos intentos meditationi mortis, futurique iudicij ait: *Attendite ne fortè grauentur corpora vestra crapula & ebrietate, & curis huius vita, & superueniat in vos repentina dies illa.* Quartò, quia magnam inducit infamiam, eò quod ignominiosam parit seruitutem, obnoxium ventri facit hominem & cupiditatibus eius, nec liberum sinit esse in operationibus animi seriisque negotiis. Quintò, quia de bonitate ciborum rectam non sinit proferri sententiam, sed cariores, rariores que hoc ipso credit meliores; vt apud Martialem perdix inelegantior, licet eiusdem saporis, paraſyto minus placet, quàm altera: quia emptam audit viliori pecio:

Animi dãna ab ebrietate.

Luc. 21.

Mart. l. 13. Epigr. 71.

Rustica sum perdix, quid refert si sapor idem est:
Carior est perdix, sic sapit illa magis.

Et Iuuenalis Sat. 11.

Magis illa iuuant, quæ pluris emuntur.

Sextò

Sextò ac poſtremò, quia multiplices poſt ſe culpas trahit, vt ſi lædat grauiter corporis ſanitatem, ſi obſtet ne gaſtrimargus facere aliquid poſſit, ad quod ſub mortali tenetur, ſi vt cupiditati ſuæ ſatisfaciat, indicta ab Eccleſia ieiunia obſeruare prætermittat, bona prodigat ſuſtentationi ſuorum neceſſaria; ſi comeſſando exſtimulari ſe valdè ſentiat ad libidinem, pergat tamen, ſi coniuncta ſit gula cum ſcandalo, vt quando interdictæ ab Eccleſia carnes extra neceſſitatis caſum & diſpenſationis comeduntur; ſi non ieiunus accedat Sacerdos ad operandum ſacris, vel ad communionem Laicus qui periculosè non ægrotat, &c. *Culpæ multæ.*

§. 4. Obſeruandum denique, quòd quemadmodum iuxta doctrinam Ariſtotelis Sect. 31. Probl. 20. non ſolus color albus oculis officit, ſed etiam contrarius: Ita prudenti viro non modo exceſſum circa eſculenta & poculenta vitandum eſſe, verum etiam defectum nimiũ, quia oportet nos non niſi rationabile obſequium offerre Deo, Rom. 12. rationabile autem non eſt, quo à medio receditur; ſiue per exceſſum, ſiue per defectum: neque enim refert ad quod extremum propendeas, ſi medium; hoc eſt, virtutis iter non teneas. Te nemo non laudabit, ſi quo vitam tueare, in cibotum vſu fugias quidquid eſt nimium. Nam & Leones, Lupi, & alia quædam animalia cibi ſe moderatu curant. Viciſſim nemo non vituperabit, ſi à neceſſario vitæ alimento abſtineas. Ita ſanè eſt à cibis abſtinendum, vt conſtan *Bruterum moderatio.* Plut. lib. de induſtria an,

Digitized by Google

constanter ieiunare possimus, quando ieiunare præcipimur, & alia obire a d quæ tenemur, & non incurramus in grauem aliquam infirmitatem. Qui autem nimia se inedia conficit, postea nequit defectu virium obseruare præscripta ieiunia, nec astringentia alia professionis suæ præstare munera (ieiunantis alia est ratio , eò quòd per ieiunium communi modo assumptum, non ita extenuat sui vires corporis,respectu negotiosi operis ad quod tenetur; quin illud facere simpliciter , esto non ,tam commodè & facilè possit ; vel si extenuat, non astringitur lege ieiunij) & præterea facilè adit morbum incurabilem. *Noui ego* , ait S. Hieronymus, *in vtroque sexu per nimiam abstinentiam cerebri sanitatem quibusdam esse vexatam , ita vt nescirent quid agerent.* Enimuerò , quia in hoc extremo pauciſſimi sunt , nihil est quod vltra dicamus.

§ Hier.in epist.ad Demetriadem.

De cautela & circumspectione circa Sobrietatem.

CAPVT III.

§.1. *Quid sit Sobrietas.*

2. *Quousque bibendum , & quid agendum cum importunis conuiuis ad haustus æquales prouocantibus.*

3. *De ebrietatis remediis & incommodis.*

4. *Quos potissimum Sobrietas deceat.*

§. 1.

Digitized by Google

§. 1. QVEMADMODVM abstinentiæ, proprium est, inclinare nos ad consectandam in cibo mediocritatem; ita Sobrietatis munus, inducere ad obseruandum medium in vsu potus, quod recta ratio spectatis circumstantiis præscribit, quicumque demùm sit potus; sed maximè si inebriandi vim habeat naturalem. Tali quippè præter modum assumpto non solùm à statu suo recedit homo & de rationis cópote impos efficitur; sed etiã magis magisque incalescit, & quò maiorem habet eius consuetudinem, curatur difficilius, ardore intrinseco exstimulatur ad bibendum; & difficillimè tenet, quod dixi, medium: eamque ob rem virtutis huius fræno quàm maximè indiget. Adde quòd ebrietatis vitium atque deformitas latere non possit, sed in oculos incurrat omnium. Singulariter autem eniten-dum videatur ea curare, quæ omnibus conspicua sunt. *Si tibi nontum, facile fortè fuerit, vniuersa si quæ sunt animi extergere vitia*, inquit Plutarchus, *illa certè tibi tollenda minuendáve, sunt, quæ apparent maximè, primóque conspectu occurrunt.* *Sobrietatis munus.* Plut. in Polit.

§. 2. Quæ disseruimus præcedendi capite §. 2. de medio in materia abstinentiæ discernendo plùs minùs ab extremis; de medio déque excessu in materia Sobrietatis, æquè possunt intelligi; sunt siquidem virtutes hæ duæ valde inter se colligatæ, vt proindè quod de vnius extremis dicitur, accommodari facilè alterius extremis possit. Quia autem fit non infrequenter, vt qui sibi relicti plus æquo non bibe

biberent, importunis expugnati compotatorum precibus, vel minis id faciant; & tunc satis se tutos, atque apud Deum credant excusatos; cùm tamen non sint, eò quòd nec metu, nec amici causa fas est diuinæ legis rationisque naturalis fines transilire, aut homines magis quàm Deum reuereri; tres hîc modos proferam importunas illas preces eludendi. Primus sit, voto te obstringere (si speras & valdè probabiliter credis te ei satisfacturũ) ad tres vel quatuor duntaxat communes cyphos, tam in prandio quàm in cœna; tempore verò medio quod videlicet prandium cœnamque interiacet, ad vnum vel summum duos exhauriendos. Hoc armatus clypeo importunis sociis subridens, constanterque dicito: Ignoscite charissimi; religione prohibeor facere quod flagitatis, obligaui me voto contrario, & nostis quod scriptum est: *Vouete, & reddite Domino Deo vestro.* Et, *Melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere.* Absit, vt illudã Domino, seria res est, non mihi expedit prævaricari. Adiuro proindè pietatem vestram, ne vrgendo authores mihi sitis prævaricandi, hoc siquidem neque è re vestra est, neque mea. Dicetis forsitan: in nos solos cadat omnis si quæ sit, maledictio. Sed nescio vnde vobis potestas sit in vos transferendi culpam meam, aut debitam ei pœnam sustinendi, cùm disertè pronuncier Iudex æternus: *Vnusquisque onus suum portabit*: &, *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.* Quòd si non idcircò desiste

Remedia in consuetudinem potandi.
1. Votum.

Psal. 75.
Eccles. 5.

Gal. 6.
Ezech. 18.

Digitized by Google

desisterent, sed graue potius damnum intentarent, nisi delibares saltem aut ampliore te vino prolueres; delibabis, si mihi credas, eò quòd modica degustatio non attenditur; alia ex parte potest furorem illum mitigare. Quod ad vini vsum amplioris distinguendum est. Vel amplius illud quod offertur, non est tibi nociturum, atque ita non includit culpam; vel est. Si est, non tibi licet quod vrgent, facere; non quia vouisti te non facturum; quia tunc votum cum tanto detrimento non obligat, quantum imminet ex hypothesi, nisi feceris; sed quia parere eis nō potes; nisi leges infringendo temperantiæ, & mortaliter peccando aut venialiter. Mortaliter quidem, si excessus vini grauis sit ratione habita tuæ complexionis; venialis, si leuis. Si non est, in tua est potestate abnuere quod petunt, vel concedere: abnuere; quia non teneris voti tui legi renuntiare propter damna, quæ interminantur; quæque si patienter tuleris, in album martyrum reponeris; concedere verò, quia cessat in eo casu voti obligatio. Illustro rem exemplo priuati hominis; quem constat non teneri vi præcepti tuēdi vitam suam occidere iniquum inuasorem, quē si occiderit, cùm possit, videt moriturū in peccato mortali: & tamē potest occidere: Vicissim nō tenetur vi non occidēdi proximum, sinere se ab illo occidi, & tamen potest sinere, ne ille damnetur, vt ex communi doctrina tradit Tolet. l. 5. Inst. c. 6. Secundus sit, inuitatores ante admonere de constituto tibi

Excessus vini quale peccatum.

II. Numerus certus poculorum.

Digitized b

tibi certo mediocrium poculorum numero, quem vt prætergrediaris, si promittere velint non instituros, sis ire paratus, aliàs non. Quod si ipse domi conuiuium instruis, nunquam audebunt vim tibi propria in domo afferre; satisque intelligent, tuum non esse grauari potu, sed ad prospiciendum omnibus epuli partibus, mente vti posse libera, potiusque illos ad bibendum incitare; quod facies semper modestissimè, ne aliàs domus tua domus vocetur ebrietatis, & fœdiora exhibeas conuiuia, Ethnicorum illorum conuiuiis, *in quibus non erat qui nolentes ad bibendum cogeret; sed sicut Rex statuerat, sumeret vnusquisque quod vellet.* Hesther. 1. Cauebis esse in stultorum quorundam sententia, qui honori suo detractum putant, quoties à se hospites dimittunt sobrios, cum ex aduerso valdè sit dedecorosum si dimittant alios. Quo errore tam confundi conuenit Christianum, quàm gloriaretur Epicurus. Et quia diu sedendo nimis plerumque bibitur, aduigilabis, ne tardè nimis prioribus ferculis succedant posteriora; sed amotis illis, hæc inferri præcipies. Tertius sit, obsecrare, ne te vltrà ad bibendum exstimulent, si amici sunt, & te iterum ad se venire cupiunt; aliàs posthac non venturum, simulque palàm facere, nimia cõpotatio quàm fœda sit, tibique pernitiosa. Dignam item laude non esse amicitiam, quæ frustrà lædi flagitat tantum bonum quantum est sanitas; ex nihilo minus quàm ex profusa noxiaque ingurgitatione pendere Principis,

III. Abnuere obsecrationibus.

vel

vel alterius nominati viri valetudinem, per quã adiuuaris. Habere te rectiores, & præsentiores modos, quibus palàm facias, quàm propensa sis erga eum voluntate, quantum ames illum & colas. Eum quoque esse, qui nullo modo velit te tuique similes nimio potu ægrotare, ingesta per os egerere, vel turpe aliud committere. Et sanè vt obiter hoc interseram, laudarem non parum Principem, qui abusum eiusmodi sibi displicere, eliminandum esse, pias potiùs preces offerendas Deo pro Regiæ maiestatis incolumitate; vel superflua tot pocula danda pauperibus, subditis suis decreto publico significaret. Tandem si nequis ab importunis te extricare, nisi exhausto poculo cui te sentis imparem; effunde totum vel partem, si potes in angulum, vel per fenestram illis non aduertentibus: tolerabilius multò est vini, quàm vsus rationis, quàm honesti, quàm bonæ conscientiæ, valetudinis & famæ iacturã pati: Sicut & Coti Regi melius visum, vasa illa preciosa & figulina quæ domi habebat, confringere, quàm iis à seruo quopiam suo violatis modestiam excãdescendo perdere. Minãtur aliquando actum iri de amicitia mutua, nisi totum ebiberis: talem contemne si sapis necessitudinem ab vno eóque fragili pendentem poculo, & quæ conseruari honesto illæso non potest. *Non sit tibi amicus*, ait S. Augustinus, *qui te Deo vult facere inimicum. quia & tuus & suus est inimicus. Si & te & alium inebriaueris, habebis hominem amicum*; *sed*

Vini quando effundendum.

S. August. serm. 131.

Deum inimicum. Et ideò ſapienter conſidera, ſi iuſtum ſit, vt te à Deo ſepares, dum te ebrioſo coniungis. Quo loco non poſſum non laudare morem Gallicum, ſuum quiſque cyphum retinet, propinando indè bibit quantum vult, nec tranſmittit ad alium; quo pacto tria vitantur incommoda, quæ deriuari ex eiuſmodi tranſmiſſione poſſunt. Primùm, nullum ſubeſt periculum contagij, quod eſſet, ſi fortè quis occulta aliqua correptus lue cæteris in eodem vaſe propinaret; nullum item horroris, quem facilè ingenerant fœda oris aut totius vultus vitia, quæ interdum inſunt ei, qui proprium vicinis poculum tradit. Alterum, præciditur longa illa mora innecti ſolita per eiuſmodi tranſmiſſionem, dum quilibet exonerare ſe ſtudet in aliquem, nec inurbanus vult videri, quaſi retinens ſibi arma Bacchica; ſic enim homines de terra loquuntur. Tertium, excluditur ebrietas, dum pro abitrio tantùm quiſque bibit, & non cogitur.

Gallorum mos laudandus.

Et inde quot cõmoda.

§. 3. Eſto, difficilè curationem admittat ebrietas, de qua S. Baſilius: *Huius mali finis eſt nullus. Ipſum namque merum inexplebilem continuò ſitim addit, nec neceſſarium querit vſum, ſed ad alium irrefragabiliter potum inuitat, cùm ardentes ebrios ſemper bibendi cupidos reddit.* Admittit tamen aliquam, & ſanari poteſt. Primò conſtanter remittendo ſingulis hebdomadis; vel menſibus aliquid de aſſueti cibi potuſue quantitate. Ita venietur tandem ad medio

S. Baſil. in Homil. in Ebrietatẽ.

Ebrietas quomodo vincenda.

Digitized by Google

mediocritatem, & corpus non lædetur, eò quòd ſenſim & quaſi imperceptibiliter fiet victus diminutio. Conſilij huius authorem habeo S. Auguſtinum, cuius verba hic apponam: *Qui ſe de hoc malo deſiderat liberare, quo modo ſibi interuallo dierum potum addendo ad ebrietatis tenebras peruenit; ita paulatim ſubtrahendo ad Sobrietatis lucem redeat. Qui ſi ſimul totum quod accipiebat, ſubtraxerit; vbi nimia ſiti cœperit exardeſcere, cum grandi amaritudine clamet, ac dicat; malle ſe mori, quàm ſibi bibendi & inebriandi conſuetudinem tollere. Et ideò vt nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui morbo liberetur, per interualla dierum aliquid de nimietate potus ſibi ſubtrahat, quouſque ad rationabilem bibendi conſuetudinem redeat.* S. Auguſt. ſerm. 231.

Secundò, ſi iuſta rationis lance apud te expendas ebrietatis incommoda, quibus non perfunctoriè conſideratis velut inſignibus malis, ſuggerit voluntati ratio vitium eſſe abominabile, fugáque digniſſimum. Quæ ſuprà recenſuimus ex gula promanare ſolita, æquè ac etiam magis ab ebrietate proficiſcuntur, ideóque transferri huc poſſunt. Sed prætereà hoc habet ebrietas: manifeſtius in Scriptura peccatum mortale ex ſuo genere eſſe docetur, & excludere à regnò cœlorum, 1. Cor. 5. hominem prætereà magis transfert à ſtatu proprio in pecuſnum rationis expertem. Et quoniam à ſtatu proprio transfertur ebrius, non autem pecora; hoc nomine deterior eſt pecoribus; *Ab illa quot damna.*

Sicut etiam isto alio, quòd metas excedat necessitatis ac sufficientiæ. *Quantò bis melior est asinus*, ait S. Chrysostomus homil.71. ad popul. *quantò melior canis, & quodlibet brutum? hoc enim siue opus sit comedere, siue bibere, necessitatis terminos ponit, nec vltrà quàm opus est, progreditur, licet cibi sint infiniti.* Sed non sit deterior, satis magna imò nimis magna infœlicitas atque ignominia, quòd potu illo nimio brutis comparetur; quòd eadem ipsi accidant, quæ curribus auriga excusso solent. Siquidem currus rectore destitutus nullo ordine rapitur, vt scribit Isocrates, animus quoque ratione orbatus in multos incidit errores. Quòd rursus tunc fit ad raciocinandum ineptissimus, quòd nihil validè possit circa res Sacras operari, non Sacramentum conferre aut conficere, non offerre sacrificium, non aliquem iurisdictionis suæ actum exercere, non inire contractus aliquos propter rationis defectum liberique arbitrij, quale tunc temporis ligatur, vt sic loquar, nec in sufficientem consensum potest erumpere, non domesticam pacem colere aut fraternam beneuolentiam; sed querelis ac rixis replere aëra, & multa loqui pœnitenda, multa conuicia vomere, multis modis ineptire. *Cum quis biberit*, ait Plato l. 1. de legib. *primò alacrior fit, quàm prius erat; deinde quo plus biberit, eò maiore & meliore spe atque insuper potentia pro sua opinione repletur. Tandem quasi sapiens ea homo confidentia, libertate, audaciáque constat, vt intrepidè & faciat & dicat quidquid*

Isocra. ad Dæmon.

Ebrij descriptio & status.

quidquid placet. Propter hoc, & alia Lacedæmoniis inuisa semper fuit ebrietas, nullo magis ab ea luuentutẽ suam reuocantibus, quàm oculis eius obiiciendo ebriorum gestus, motésque ridiculos. Et Gentilium Poetarum vnus eandem ad tuendam pacem omninò de ciuitatibus exterminandam censuerit.

Natis in vsum lætitiæ scyphis
Pugnare Thracum est, tollite barbarum
Morem, verecundúmque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.

Horat. l. 1. Carm. ode. 27.

Extra numerum sunt mortales, quibus vitam eripuit. Periere alij impingentes in lapidem, aut præcipitium. Alij extinguentes calorem naturalem potu nimio, vt bibones illi quadraginta, qui coram Alexandro in certamen descendetunt; quisnam esset bibendo superior. Alij ab amicis propriis, sed ebriis interfecti sunt, vti Clytus ab eodem Alexandro. Quo casu non est, quòd homicidij reatu, pœnáque liberum se credat homicida eo prætextu, quod quid tunc ageret, ignoraret. Verè quippè omnium eiusmodi malorum sequentium sit reus, si ea verisimiliter præuidere potuit, aut experimento didicit ex ebrietate sequutura: ita siquidem euadunt voluntaria, sicut ipsa ebrietas, in qua virtute continentur, vt post Aristotelem l. 1. magnor. moral. c. 31. docet S. Thom. 1. 2. q. 20. a. 5. & q. 73. art. 8. Tenetur similiter ad reparationem damnorum omniũ, quæ ex culpabili temulentia proficiscuntur. De infamia quid dicam? pleriſque sanè in lo-

Quanta mala ab ea.

cis à ferendo teſtimonio non ebrij ſolum excluduntur; ſed ebrioſi, hoc eſt, ij, qui actu quidem ebrij non ſunt, & rationis vſu deſtituti; inebriati tamen conſueuerunt: quòd indigni iudicentur, quorum affirmationibus quis fidem habeat. Abominabiles quoque habentur propter fœdiſſimum illum indigeſti vini vomitum; qui ſicut cenſura vitióque careret, ſi à morbo illo naturali procederet, quem Græci ἀκράτειαν vocant; ita excuſatione caret quotieſcumque eſt ab intemperantia. Quod ad Prouincias turpitudini huic deditas, contemnuntur non parum à cæteris eam ob cauſam inter alias, quòd in dies euadant minus bellicoſæ, ſiquidem:

Abominatio.

Virgil. *Et Venus enervat vires & copia Bacchi.*

Ad vigilias item inidoneæ, vndè Virgilius ſomnum vino coniunxit, dicens:

l.2. Æneid. *Inuadunt vrbem ſomno, vinóque ſepultam.*

Sobrius ὑφάλεως. Sobrius contra dicitur à Græcis ὑφάλεως; id eſt, vigilans, quòd ſobrij proprium ſit vigilare, & iis attendere quæ tractat vel loquitur. Ad ſecreta item militaria nihilo aptiores. *Nullum* enim *ſecretum, vbi regnat ebrietas.* Præcipua hominis facultas eſt Intellectus ſeparans nos à pecoribus, vt te docebit verſus ille

Prou.31.

Pſal.31. pſalmographi: *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus*, ex quo ſequitur, præcipuum inter humana decus noſtrum in rationis vſu conſiſtere, atque ita in eius deſtitutione ex culpa profecta infamiam præcipuam. Quid denique vilius idolis

idolis gentium, ex quibus vnũ Exod. 32. vocat Moyses Ignominiam fordis? Iis autẽ ebrij similes sunt. Oculos habent, & non vident propter suffusionem, quæ arcet species visibiles, vel facit, vt vnũ duplex appareat. Aures habent, & non audiunt, somno sepulti profundissimo. Nares habent, & non odorantur, eò quòd præter naturalem cerebri constitutionẽ, quæ sensus huius perfectioni valdè officit (vndè odoratum habemus hebetissimum animaliũ omnium ex Aristotele l. de sensu & sens. c. 4.) accedit ab ebrietate humor copiosus & frigidus, retundẽs valdè atque hebetans olfactiuam potentiam. Quæ etiã causa vna est, cur sciunè pascantur canes venatici, ne alimenti copia hanc in eis obtundat facultatem. Manus habent, & non palpant, aut palpare non sentiunt. Pedes habent & non ambulant, sed cespitant, irruuntque in parietes quasi arietantes. Antea validi domum deportantur, nõ valentes sese erigere. Anteà formidabiles, ab insultãtibus pueris deridẽtur, & vellicãtur. *Ebrios privatur vsu sensuum.*

Nondum incommodorũ finis. Vino dediti non nisi ebriosos, & infirmo cerebro filios in ebrietate generãt, si quos generant. Vndè quærit Plutarchus: Quidnã illud est, vt qui se mulieribus generandæ gratia sobolis admonent, omninò sobrij aut vino modestissimè delibato cõgressum faciant? Respondet autẽ id fieri, vt prolẽ suscipiant, nec à natura pronam ad ebrietatẽ, nec ad epilepsiam, vel amẽtiam: *Quibus enim ex initio vt à genitoribus* Plut. lib. de educ. puer.

per ebrietatem seminarentur, accidit, ij vini auidi ac temulenti esse solent. Ea propter cùm Empedocles quendam ex temulentia alienate mentis adolescentulum desipere cerneret: Adolescentule, inquit, ebrius te seminauit pater. Dixi, si quos generant, quia ebrioſorum semen infœcundum esse vt plurimùm solet ob rationem quam profert Aristoles, quòd habitus corporis eorum præhumidus sit: Semen autem non quid humidum, sed quod constat crassumque est, vim habet procreandi. Iidem patent morbis quamplurimis, quorum idem meminit problemate sequenti, vt aquæ intercutis. Diu denique viuere nó consueuerunt, quia vt ibidẽ legimus, homo deficit cum naturalis eius calor extinguitur; extinguitur autem cùm humor lenis quo alitur, à superueniente efficaciore vini calore consumitur.

Ebrioſi vt plurimum infœcundi. Arist. Sect. 3. probl. 4.

Diu non solent viuere.

Subiiciamus & tertium ebrietatis remediũ, temperetur ac diluatur aqua vinum, atque, vt ita dicam, maceretur; quia obstabit maceratio, ne rationis vis intereat, auctáque pedetentim stomachum gustúmque assuefaciet aquæ qualitatibus, faciléque ab vtroque impetrabis, ne vinum vltrà multum desideret. Duas alias causas addit Plutarchus; vnam, quia vinum vi sua valdè perturbat corpus, & replet humoribus, nisi hæc vis eius refringatur. Alteram, quod expediat aquæ assuescere, vt si quando necessitas inciderit, non offendatur stomachus insolentia & nouitate, neque renuat ac recuset; hæc autem consue-

Vinũ aquæ temperandum.

tudo

tudo dilutione illa contrahitur.

§. 4. Cæterùm, non omnium æquè interest Sobrietatem colere; sed præcipuè Clericorum, Principum ac Magistratuum, literatorum hominum, adolescentum & mulierum. Clericorum quidem, ne infirmis offendiculo sint; & ad sacra inhabiles; & à Deo percutiantur, vt Nadab & Abiu. Quapropter illos antè omnes seuerè admonet his verbis S. Augustinus: *Quia quod pena est, aliqui etiam Clerici qui hoc deberent prohibere, cogunt alios bibere plusquàm expedit, amodò incipiant, & seipsos corrigere; & alios castigare, vt cùm antè tribunal Christi venerint, nec de sua, nec de aliorum ebrietate incurrant supplicium.* Principum ac Magistratuum, eò quòd tales oportet esse omnium horarum homines, & paratos quouis tempore ad tractandas, quibus præsunt, res gruissimas, ad salutaria consilia ineunda, ad responsa danda; iúsque administrandum, quod nisi ægrè præstarent vino dediti, nequaquam scripsisset Salomon experientia doctus. *Noli Regibus ô Lamuel, noli Regibus dare vinum*: supple *copiosum*. Eos prætereà decet grauitas, modestia, animique moderatio & secretorum tenax custodia; vini autem vsus liberalior in ebrietatem desinit, *ebrietas*, vt notat S. Basilius, *impudentiæ est mater, risu gaudet, insanit, ad omnem dedecoris speciem facilis est & procliuis*: vt non meritò picam loquaculam Baccho sacram esse voluerint. *Nullum* item *secretum, vbi regnat ebrietas*, quæ fortè causa est, cur Bac-

Sobrietatē quinā maximè colere debeant.

S. Augustin. serm. 231.

Principes & Magistratus homines omnium horarum.

S. Basilius hom. 14. de Ebriet.

Prou. 31.

chus Lyæus appelletur, à verbo Græco λύω, id est *soluo*, quòd arcana soluat & aperiat: vndè qui ea studeant expiscari, conantur profuso potu in ebrietatem eos inducere, à quibus secreti tenacibus scire appetunt quod nescium. Vident satis incommoda ista Principes; quidam tamen vt audio, illa cupientes effugere simulque non carere voluptate cõpotatoria, comparant sibi magno pretio verum amethystum auertendæ causa ebrietatis (qui quia occurrit, hoc nomẽ sortitus est ab α priuatiua litera, & μέθη, id est, ebrietate) sed heu! decipiuntur, quia non ideò à peccato liberantur; non quòd priuentur ratione; sed quòd nimis bibant, vini vsum ad finem praui referant, lædant valetudinem: & pro vili delectatiuncula diuinæ gratiæ iacturam faciant, longè grauiorem ea, quam passus est Lysimachus; quando inter Scythas constrictus siti se se pariter ac exercitum dedit hostibus, ac deindè epota aqua, exclamauit; *Dij boni quàm breuis voluptatis causa magnam deposui felicitatem.* Literatos quoque singulariter decet esse sobrios, si diuinis scripturis credimus, quarũ sententia est: *Quàm sufficiens est erudito viro vinũ exiguum.* Affine est quod scribit Petrus Blesensis epist. 7. Iuuenem quendam perstringens studiis quidem deditum, sed simul compotationibus: *Tu qui disciplinatæ militiæ & libris quondam omnia post habebas; nunc sicut audio, Codices ad calices transtulisti; scribere in bibere conuertisti, & quod anxiè doleo, nunc pradicatu*

Amethystus auertit ebrietatem, & vnde sic dictus.

Eccles. 91.

vis egregiis potator, qui fueras prius nominatissimus disputator. Decet senes ob imbecillitatē caloris naturalis, quem vt suprà vidimus, & docet Hippocrates lib. 1. Aphor. 14. citò extinguit cibus, potúsque immodicus. Decet Adolescentes contraria de causa; quia si plus æquo bibant, calorem iam satis intensum amplificant, aquæ potius temperamento valdè indigentem. De tribus narrat Athenæus l. 2. c. 2. quòd vino calefacti vsque eo dementiæ processerint, vt in taberna degentes in triremi se nauigare, & mare turbatum crederent & velut in naufragandi periculo supellectilem domesticam per fenestram eiicerent. Decet denique mulieres, ob conditionem mulieribris cerebri, iam satis per se debilis. Vndè Romæ institutum, vt cognati obuias mulieres oscularentur, quòd mulieribus esset vini vsu interdictum, & ideircò ne libenter laterent; sed domesticorum congressu redarguerentur, osculandi consuetudo inducta est. Plut in problem.

Ebrij tres natantes in cubiculo visi.

Osculandi consuetudo vnde introducta.

Castitatis studiosus quid agere debeat, quid fugere.

CAPVT IV.

§. 1. *Castitas quid sit & quotuplex; qua carnis copula dicatur illicita*

2. *Quàm*

2. *Quàm honesta, nobilis, amabilis sit castitas.*
3. *Luxuria autem quàm fœda, perniciosa, detestabilis.*
4. *Præscripta, seu remedia communia contra luxuriam.*
5. *De cautela circa cogitationes venereas.*
6. *Circa turpiloquia*
7. *Circa aspectũ, lectionémque impudicorum Authorum.*
8. *Circa auditum.*
9. *Circa tactum.*
10. *Circa vsum coniugij.*

} *præscripta Prudentiæ.*

11. *Modus recuperandi amissam castitatem.*
12. *Quibusnam potissimum cura esse debeat.*

§. 1. CASTITATIS nomen ad continentiam extendo hoc loco & pudicitiam; tametsi nonnulla sit inter hæc tria differentia; quòd castus ab illicito omni coitu abstineat, idque facilè & quasi parta iam victoria subactóque libidinis impetu: Continens abstineat quidem, sed cum difficultate non modica. Pudicus non tam coitum ipsum respiciat, & à se excludat, quàm eius appendices; cuiusmodi sunt aspectus, oscula, tactus, libidinosa colloquia, &c. His siquidem actibus tanquam manifestioribus valdè verecundantur, & pudefiunt homines, qui nondum frontem perfricuerunt. *Pudet igitur homines*, inquit Aristoteles, *non dictarum solummodò rerum; sed etiam signorum, vt non solum rem venream agentes; verumetiam venerea signa; nec so-*

Castus quis.
Continens.
Pudicus.
Arist. l. 2. Rhet. c. 6.

lum turpiter facientes, sed dicentes quoque. Sed iam quæritur, quisnam coitus seu carnalis copula dicenda sit illicita? Vtique illa omnis quæ non est coniugalis, seu viri cum vxore sua legitima. Non quòd congressus omnis viri & vxoris licitus sit, vt dicam §. 10. sed quòd nullus non coniugalis licitus sit. Ille namque solus est, qui inuenitur concessus & non prohibitus. Nulli autem non coniugales inueniuntur à Deo instituti, vel concessi & approbati; sed omnes prohibiti: fornicatio quidem simplex, quæ definitur congressus carnalis viri & fœminæ omninò solutorum, quia Christus Matth. 15. fornicationes recenset inter ea quæ coinquinant hominem: Apostolus autem 1. Cor. 6. inter ea quæ excludunt à regno cœlorum, & Gen. 38. Thamar propter fornicationem vocatur ad necem. Ne quis autem his locis fornicationem suspicetur sumi pro adulterio, ab eo distinguit illam tam Christus, quàm Apostolus, & copula Thamar cum Iuda nullo modo fuit adulterium, quia illius vir, huius autem vxor obierat. Adde quòd Deus bono prolis consulens meritò interdicere debuit, reipsaque interdixit congressum illum omnem, quo ei pessimè consulitur; talis autem est fornicarius; nam pater, vt experientia docet, prolem suam ex fornicatione susceptam communiter abnegat, ne infametur propter illam aut grauetur; si non abnegat, aut agnoscere cogitur, educat illam negligentissimè; mater autem siue conscio & authore illo, sine non; nihilo

Copula quæ nã illicita.

nihilo rariùs exponit miſeram, vel enecat. Atqui ſexto Præcepto Decalogi, *Nõ mœchaberis*: non tantùm prohibetur adulterium, imò omnis præterea concubitus non coniugatis; ſed Scripturæ ſatis fuit exprimere illum in ſpecie, qui ſimul frequentiſſimus eſt & perniciosiſſimus. Nam ſimiliter in præceptis aliis quamplurima intelliguntur prohibita, præter ea, quæ diſertè nominantur, v. g. in ſecundo periuria & blaſphemia: In tertio violatio feſtorum à Sabbatho differentium: In quarto contemptus Eccleſiæ & Magiſtratuum. In quinto mutilationes & rixæ: In ſeptimo rapinæ, ſacrilegia, contractus illiciti: In octauo calumniæ, detractiones, mendacia ſimplicia. Accedit, quòd in aliis Scripturæ locis eiuſmodi concubitus leguntur interdicti, vt iam patuit in fornicatione, & docebunt quæ ſequuntur in cæteris, hoc eſt in adulterio, inceſtu, ſacrilegio, ſodomia, & beſtialitate.

In præceptis plurima contineri præter expreſſa.

De adulterio dubitare non ſinit præceptum illud ſextum Decalogi, nec ſententia tam Chriſti, quàm Apoſtoli locis citatis, nec ratio manifeſta. Nam iniquus eſt concubitus, meritóque damnatur, in quo diſponit quis de re aliena contra poſſidentis voluntatem, & multum proli nocetur, & perpetrat id homo, quod ſibi fieri nullo modo ſuſtineret; coniux autem adulter non habet ſui poteſtatem corporis, vt ſcribit Apoſtolus 1. Cor. 7. ſed alius cui in contractu dedit illud; & tamen contra huius voluntatem eo mœchando vtitur.

tur. Item si ex adulterio prolem suscipiat, vel ea scietur esse adulterina, vel non. Si primum, miserrima vt plurimùm erit eius conditio propter confusionem, ignominiam, improperium, exclusionem ab honoribus, abiectionem & educationem prauam; (hinc tot mortes puerorum Turcicorum, qui sanè quamplurimi sunt ob polygamiam; adeò vt scribat Boterus l. 4. de Polit. c. 2. vni Imperatoris filio natos fuisse intra biennium 50. & tamen nō est Turcia regionibus nostris populosior: quia magna pars filiorum eiusmodi adulterorum negligitur, & in prima ætate moritur.) vel etiam ob plagam mortis, qua sæpè Deus percutit illam in delicti pœnam, iuxta illud: *Filius qui natus est tibi, morte morietur.* Si secundum, dissimulans adulterium mater, quæ illum peperit, aget cum illo perindè ac cum aliis legitimis, & ob id reputatus à falso patre legitimus, eadem proportione scribetur bonorum hæres, qua illi alij, non sine magno illorum dispendio. Incestus, seu coitus cum consanguineis; vel affinibus in gradu prohibito, nefarius est, vt constat; quia si non esset nefarius, non esset gradus ille iure prohibitus, quod est contra hypothesim. Solùm itaque explicandum, qui & quot sint gradus prohibiti, quo item iure prohibeantur. Dico esse quatuor, quorum primus inter parentes ac filios, inter fratres & sorores, satis perspicuè reiicitur in diuinis literis, à numero legitimorum ad contrahen

Proles quæ abundans apud Turcas.

2. Reg. 12.

Incestus nefarius & quid.

Gradus prohibiti quot.

Digitized by Google

trahendum, vndè miratur Apoſtolus 1. Cor. 5. quòd quidam nouerca ſua pro vxore vteretur, & Marci 6. ait Herodi Ioannes: *Non licet tibi habere vxorem fratris tui*, & Gen. 19. dixit Iacob ad Ruben: *Ne creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius.* Et Leuit. 18. *Mater tua eſt, non reuelabis turpitudinem eius.* Reliqui tres ideò quoque vetantur, & virum ac vxorem inhabiles reddunt ad contrahendum; quia ſi ſunt affines & conſanguinei intra eiuſmodi gradus, quadantenus habentur parentum loco, quæ cauſa eſt, cur ſingulariter punire ſe dicat Deus parentes in tertiam & quartam generationem, velut peculiariter ad eos pertinentem. Sicut ergo poſtulat reuerentia naturalis; ne vel proles parentibus, vel parentes prolibus copulentur; ne ſic illas vel ſuperiores habeant vel æquales: ita requirit ne coeatur cum eiuſmodi conſanguineis & affinibus. Et quia hoc requirit honeſtas, atque reuerentia, iure etiam humano interdici gradus eiuſmodi potuerunt, cùm Eccleſiaſticæ poteſtati, quæ tractat res ſacras, & totū quoddam eſt, non minùs licere debuit irritos facere ſubditorum ſuorum, ſeu membrorum contractus ſacros; cuiuſmodi eſt coniugalis cum honeſtate pugnantes, quàm ciuili fas eſt irritare donationes pupillorum; & eiuſmodi alia pacta ciuilia, quæ grauia poſt ſe trahunt incommoda. Sacrilegium, ideò nefarius eſt coitus, quia violatio eſt coniugij ſpiritualis, quod intercedit inter Chriſtum & perſonā ſacram;

Sacrilegium cur nefarius coitus.

quæ

quæ ei ſeſe addixerat per votum perpetuæ caſtitatis, cuius violationi coniunctam eſſe damnationem teſtantur verba Apoſtoli : *Cùm luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* 1. Tim. 5.

Sodomia interdicta cur.

Sodomia interdicitur, quia actus eſt venereus per ſe repugnans & obſtans generationi humanæ (quæ interim finis eſt eiuſmodi actus) ſiue vir cum viro copuletur, ſiue fœmina; ſiue vir cum fœmina, ſed præpoſterè, ſeu in vaſe indebito. Quas omnes abominationes complexus eſt Apoſtolus Rom. 1. dicens : *Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vſum, in eum vſum qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi, relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt in deſideriis ſuis inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes.*

Beſtialitas quàm deteſtanda.

Immanior adhuc, ac deteſtabilior eſt beſtialitas, de qua Leuit. 18. & talis morte punitur ibid. & cap. 20.

Caſtitas triplicis generis.

Pergamus porrò, Caſtitatem triplicis generis penè omnes meritóque faciunt, coniugalem, vidualem, virginalem. Hæc tertia nobiliſſima eſt omnium, propter longè grauiora cum carne certamina, vt idcircò ad illam propriè ſpectet acroama illud nobile: *O quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate.* Et infrà : *In perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum præmium vincens.*

Virginalis quanta dignitatis. Sap. 4.

Meritóque ab eodem Apoſtolo antefertur coniugio, 1. Cor. 7. Et adepta virginitatis nomen à virore, propter immunitatem perfectam ab aduſtione concupiſcentiæ, vt notat S. Th. 2. 2. q. 152.

art. 1. Secundum perfectionis gradum tenet vidualis; tertium ac poſtremum coniugalis. Nam coniugibus certamen duntaxat eſt aduerſus carnis voluptates non coniugales: Viduis aduerſus non coniugales, & coniugales futuras. Nam quod ad coniugales præteritas, quorundam ſententia eſt, non peccare viduas delectationem ex iis capientes reductis ad memoriam (modò non exponantur periculo pollutionis, aut oblectandi ſe de actu quaſi præſenti aut præſentem apperendi) tametſi valdè ſint admonendæ, vt à tali delectatione abſtineant. Contraria autem ſententia, quam vt veriorem, tutioremque defendit meritò Vaſquez 1.2. diſp. 114. ait quidem deteſtationem veneream de præterito actu coniugali apprehenſo peccatum eſſe in viduis; non tamen illam quæ venerea non eſt, ſeu non reſpicit oblectationem carnis, ſed obiectum honeſtum: verbi gratia, redditionem debiti factam per talem actum, ſuſceptionem prolis, remedium contra fornicationem, &c. Virginibus verò luctandum eſt, cum actu, deſiderio, conſenſu, delectationum omnium Venerearum etiam coniugalium. De perfectis virginibus præcipuè loquor votum habentibus perpetuæ caſtitatis Chriſti gratia nuncupatum.

Virginum luctamina.

§. 2. Caſtitatis laudes hucuſque delibauimus, ad ampliorem eius commendationem addamus quod ſequitur; quia hoc quoque ad prudentiam ſpectat, vt virtutum dignitatem, ac pulchritudinem oculis ſæpè noſtris obijciamus.

Digitized by Google

mus. In bellis carnalibus depugnasse fortiter, non cessisse grauissimis hostibus, vniuersos eorum conatus fecisse irritos, heroicum reputabant veteres, & singulari præmio dignum, quod καλλιστεῖον seu ἀριστεῖον dicebatur. At restitisse incentiuis libidinis adminiculo castitatis, ideò maius adhuc est, quòd certamine in quo aduersus eam decertatur, nullum sit potétius, sed neque periculosius. In eo siquidem succubuere innumeri viri fortissimi, qui à prioribus illis victores semper rediérunt, vt Dauid, Alexander Magnus, Hercules. Quin etiam fortes aliquot Christi athletæ, contra quos grauissimè expostulat S. Cyprianus lib. de lapsis; quòd victi fuerint à voluptatibus carnis, qui victores glorioli redierant à tormentis tyrannorum.

§. 3. Luxuria contrà, tota est vituperabilis, propter grauissima animi corporisque detrimenta, quæ ex illa deriuantur. Animi sunt, iactura diuinæ gratiæ, tristitia, metus, seruitus, infamia, pudor, inquietudo siue insatiabilitas, cœcitas; denique impietas. Corporis verò, homicidia, morbi incurabiles, afflictiones viriũ, amissiones regnorum; & peculiaris apud inferos cruciatus. De singulis aliquid in transcursu differamus. Diuina gratia destituit hominem, quia vt agnouere ipsimet Ethnici, *casta placent superis*; & cum placeant, consequens est, vt turpia contrà, fœdáque displiceant: & ita sanè est; vndè legimus à Deo dictum: *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum,*

Animi detrimenta à luxuria. Corporis item.

quia caro est. Ingratissima sunt Deo, quæ gratissima sunt Diabolo. Hic autem libidine supra modum gaudet, non propter se; quia spiritus cùm sit, incapax est voluptatis corporeæ, vt docet S. Th. 1. p. q. 63. art. 2. sed quia delectatur Dei offensa, & actu illo, quo mortales Deus auersatur & excludit à regno suo, à quo denique solent iidem ægerrimè sese extricare. Has ob causas totus est in vrgenda luxuria, & corpus sibi fabricat, quocum vel incumbendo, vel succumbendo, satisfacere possit sceleratis eorum cupiditatibus. 2. Vehementem inducit scrupulum, ac tristitiam in eos, qui, vt scriptura loquitur, nondum inuecerati sunt dierum malorum, nec veneruntin profundum, vti expertus est S. Augustinus: scribit enim: *Tu autem Domine mihi semper aderas misericorditer sæuiens, & aspergens amarissimis offensionibus omnes illicitas iucunditates meas.* Eodem spectant verba S. Hieronymi l. 2 cont. Iouin. *Expleta voluptate rursum accendimur, quærimusque facere, quod cùm fecerimus, iterum feciſſe pœniteat.* Demosthenes Corynthum profectus ad Laidem, mille dracmas postulanti respondit: *Ego tanti pœnitere non emo.* Huius tristitiæ peculiaris est causa in pueris coeuntibus, sed naturalis; cuius meminit Aristoteles sect. 4. probl. 11. quod scilicet per præcocem coitum, magna, insueta, & molesta fiat in illis humorum mutatio, & multùm conentur partes adhuc debiles. Ita fit vt mox non tristentur solùm ob alterationis sensum, sed tristitiæ huius sequentis

Diaboli cur gaudeant in hominum luxuria.

S. Aug. in Conf. l. 2. c. 2.

Pueri cur tristes post coitum.

ſequentis memores, fœminas principio auerſentur tanquam fontes, & mali ſui principium, ad quas ſeſe applicuerunt. Atque hæc vna cauſa eſt, cur non expediat vxores quærere adoleſcentibus. Metuendi occaſionem iuſtiſſimam parit diuinæ iuſtitiæ ſeueritas, in hanc turpitudinem grauiſſimè animaduertere ſolitæ, vt ex diluuio liquet, quod exterminium fuit totius humani generis, ſi perſonas octo excipias; & prodigioſa item conflagratione Pentapoleos, &c. Mirum ſi priuatus non timet ſibi ab ira Dei, quam non peperciſſe videt ipſi humano generi ſimilibus ſordibus inquinato. *Miror te Antoni*, dicebat Cicero, *quod quorum facta imitaris, exitus non perhorreſcis.* Dimanantem à libidine ſeruitutem declarat his verbis Galenus: *Animalia ſemet libidine incenſa abſtinere non poſſunt, titillata quodammodo & impulſa, & ſtimulata ab eiuſmodi affectus impotentia.* Exemplo rem illuſtrat aptiſſimo: *Humores dum motu feruntur concitatiore, & de vna parte in alteram fluunt, initio morbi hominem angunt concitantes & titillantes, nec quieſcere ſinunt: tales ergo vacuare oportet.* Cautè interim interpretemur quod ait, eiuſmodi animalia abſtinere non poſſe. Bruta quidem nequeunt, nec homines facilè: poſſunt tamen abſolutè, ope proprij arbitrij, & gratiæ Dei offerentis omnibus ſufficientem ad repugnandum carnis tentationibus, non patientem ea vti volentes tentari ſupra id quod poſſunt. Hoc de fide eſt; nec debet in dubium reuocari. Ipſæ meretrices, quarum

philipp. 2.

Galen. ad Aphoriſm. 22. lib. 1.

S. Vitalius emebat noctes à meretricibus.

ruin noctes emebat S. Vitalius, ne fornicarentur, aliàs libidinosissimæ, accepto ab eo pretio se continebant: nemo ergo necessitate adigitur ad libidinem, à qua tam efficaciter auertitur præmij propositione, aut supplicij. Seruitutis huius causa quam protulimus, naturalis est; præter quam illa moralis, quòd quò quis habenas libidini laxat liberiùs, eò minùs Dei auxilium ad resistendum in promptu habeat; magis autem aduersus illum præualeat inimicus, quò magis videt tanto præsidio destitutum, ob idque clamat ad socios Psal. 70. *Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite eum, quia non est qui eripiat.* Deindè naturale homini est, sibi caueat, de impudente fieri impudentissimum, idque sibi volunt verba eiusdem M. Tullij. *Qui semel verecundiæ fines transierit, cum benè & nauiter oportet esse impudentem.* Ita vix est aliud quod expectes ab eo, qui se luxuriæ tradiderit, & pudorem contempserit, quo quasi fræno casti retinentur, quàm vt in dies fiat libidinosior, & impurorum frequentatione actuum fiat concupiscentiæ suæ mancipium. Infamia idcircò luxuriam sequitur, quòd luxuria opus sit pecuinum, hominis mentem adeò deprimens, vt nihil aliud possit eo tempore cogitare, & mutuum aspectum erubescere soleant, qui ei dant operam, quærantque sibi latebras. Aristotelis verba hîc reddamus, loquentis de congressu eiusmodi: *Meritò abiectus videri propterea debet, quia eius appetitus nobis inest, non quatenus homines, sed*

Cicero l. 5. Epist. 13.

Libidinosus ad quid tãdem deueniat.

Infamia luxuriam sequitur.

Arist. l. 3. Eth. cap. 10.

quate

quatenus ſumus animalia. Vndè concludit: *Talibus igitur oblectari,& acquieſcere,ferinum eſt.* Sed, inquis, ſi ita eſt, ergo infames & ignominioſi etiam ſunt coniugati incumbentes in hanc ipſam voluptatem. Reſpondeo admitti id poſſe, ſi ſolam ſectentur voluptatem more pecudũ; ſecus ſi prolis ſuſceptionem, & piam educationem ſibi præſtituant, quia ſuſceptio iſta & educatio bonum eſt honeſtum, excuſans cenſum illum acceſſoriæ voluptatis. Exemplum perſimile eſt in eo,qui delicatis cibis veſcitur. Si quod faciunt bruta propter ſolam guſtus oblectationẽ,id faciat;haud dubiè dignus eſt vituperio; ſecus ſi propoſitam habeat honeſtam corporis ſuſtentationem in ordine ad bonũ fĩnem; eſto dum corpus reficit,oblectatione illa perfruatur. Infamiæ copiũctus eſt pudor;nam ſimiliter pudere ſolet libidinoſum propter hanc ipſam venerei operis vilitatem (in quo inſtar pecudum ad ſolam attẽdit voluptatem, totuſque illius ſenſu abſorbetur) & propter membrorum inobedientiam, quorum motibus videt ſe non imperare pro arbitrio, idque ſua culpa; vel ſi mauis culpa primi parẽtis,in quo, teſte Apoſtolo, omnes peccauerunt; Sic erubeſcit vir grauis non valens ad libitum domare,& inflectere equum, quo vehitur; præſertim ſi errore aliquo ſuo experiatur intractabilem. Luxurioſorum inquietudinem & inſtabilitatem inſinuat ſatis proſa illa Boetij.

Coniugati cur non infames.

Habet hoc voluptas omnis,
Stimulis agit fruentem,

Apiumque par volantium,
Vbi grata mella fudit,
Fugit ac nimium tenaci
Ferit icta corda morsu.

Depingit eandem graphicè Salomon, dicens: *Tria sunt insaturabilia, infernus, os vulvæ, & terra, quæ non satiatur aqua.* Expertus scripsit talia. Nam cùm initio vnicam vel paucas haberet vxores, posteà fuerunt ei quasi Reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ, 3. Reg. 11. Dagobertus item Franciæ Rex, magnus alioqui eleemosynarius, & celeberrimæ Ecclesiæ S. Dionysij propè Lutetiam fundator, non contentus Nautilda vxore sua, tres habuit quasi Reginas, & ingentem turmam aliarum fœminarum, quocumque iret sequentium. Cæcitatis spiritualis, quam parit luxuria, meminit qui gemens dicebat: *Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.* Insinuare eandem voluit Deus percutiens corporali cæcitate nefandos habitatores Sodomæ. Et ratio est, quia lumine seu cogitatione tota intellectus occupata circa vehemẽtissimum actum illum Veneris, siue cùm reipsa exercetur, siue cùm viæ tentantur omnes ad illum perueniendi; nihil relinquitur ad considerandas res alias etiam grauissimas, atque ita quoad istas perindè se habet libidinosus, ac si omnis eum visus, omne lumen deficeret. Restat impietas, de qua Eccles. 19. *Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes.* Nempe quisquis Veneri deditissimus est, summum

Prou. 30.

Belleſ. in Dagoberto.

Dagoberti Luxuria.

Pſal. 37.

Digitized by Google

ſummum in ea bonum conſtituit, tamque eſt faſcinatus, vt ne eo priuetur, paratus ſæpè ſit quamcumque conditionem admittere etiam execrabilem, vt Deum abnegare, vel cum Salomone idola colere,&c.

Quod ad damna corporis. Nunc tabe conficiuntur vel febricitant impuri amatores, vt Amnon primogenitus Dauid. Nunc diſtrictis gladiis ſe mutuò adoriuntur, vel ex improuiſo conficiunt, vt Æneas & Turnus riuales inter ſe, proci autem Lauiniæ filiæ Latini Regis & Amatæ, ex quibus Turnum occidit Æneas, vel vt ſcribunt alij, Æneam Turnus. Nunc morbos contagioſiſſimos contrahunt, quibus planè depilantur, adeóque fœtent, & toto deformantur corpore, vt ſeipſos horreant, vixque inueniant, qui vel ſummo illecti precio velint curandos ſuſcipere. Talibus præterea dentes omnes vacillant, aut cadunt, manus ad os admouere vix poſſunt. Quid plura? quodlibet membrum tactum quadam velut paralyſi ad munus ſuum fit inidoneũ. Carolus primus Nauarræ Rex in Iuuentute libidinoſiſſimus ita ſenſim natiuum exhauſit calorem, vt annos natus 54. calefieri nullo modo poſſet. Vndè ſuaſu Medicorum inuolutus panno eſt aqua benè tincto, quam viuam vocant. Contigit autem, vereor ne in tantæ pœnam intemperãtiæ, vt dum famulus qui illum conſuerat, ne exhalaret calor, non habens cultrum aut forfices ad ſecandum filum, vteretur accenſo cereo; ſtatim verò aqua vndique flammam con-

2. Reg. 13. *Corporis dãna à Luxuria.*

Caroli Nauarræ regis miſerum fatum.

cepit, quæ miſerum Regem confecit. Adhæc frequenti vſu libidinis affliguntur vires corporis, vt eam ob cauſam olim lata lege, temperantes eſſe debuerint, qui certaturi in arenam deſcendebant, imò etiam depugnando in nullam egregiam formam oculos intendere, vt ſcribit S. Baſil. ſerm. *ne rebus tempori affixi ſimus.* Mos quoque fuit excludere ab exercitibus fœminas, qui ob id caſtra dicti ſunt, à caſtrandi verbo, quod execare, ſeu virilia amputare ſignificat. Quanquam non deſunt boni authores, qui malunt exercitus à caſtris caſtra dictos, quia circundari caſtrorum ſeu Arcium more, foſſis valliſque conſueuerunt. Exitium Troiæ libido attulit, ſeu raptus Helenæ. Eiectus de regno ſuo eſt Dauid à filio ſuo Abſalone poſt perpetratum adulterium. Et tota penè tribus Beniamin deleta ob violatam Leuitæ coniugem. Num. 25. Romanorum quoque Reges exacti, propter compreſſam à Tarquinio Lucretiam Collatini vxorem. Et regnum Aſſyriorum ſub Sardanapalo longè ſalaciſſimo tranſlatum ad Chaldæos. Non enim poterant ſuſtinere Aſſyrij hirci huius libidines & ineptias, quem non pudebat inter meretriculas ſuas penſa ducere. Tantum non rebellauit Ludouicus XI. Galliæ Rex in Carolum VII. parentem ſuum, videns quòd ſpreta vxore legitima totus deperiret Agnetem cognomento Pulchram, quæ ancilla fuerat Reginæ Sicilię, & Domina Pulchritudinis vocabatur; ac poſt eius obitum pari ſtudio ada-

Exercitus caſtra dicti, & cur.

Belleſ. in Ludou. 11.

marit

maret D. de Villequier, nec quidquam cuiquã concederet nisi eius arbitrio. Ab illo certè diuortium faciens Ludouicus recepit sese ad Delphinates; vbi per decennium totum se cõtinuit, nec persuaderi vnquam potuit, adactus licet paternis monitis ac precibus ad concubinarium patrem vt reuerteretur, torque eius aduersum Anglos victoriis interesset. Venit tandem ad eum pater cum numeroso exercitu vt nolentem vi abduceret: sed ille factus certior fugit in Belgium ad Ducem Burgundiæ, nec indè antè discessit, quàm patrem audiuit feciſſe viuendi finem. Denique ſicut peculiari gaudio perfundũtur in cœlo Virgines, de quibus Isa. 56. *Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis.* Et Apocal. 14. *Cantabant canticum nouum ante sedem, & nemo poterat dicere canticum nisi illa centum quadraginta quatuor millia. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocumque ierit.* (nam per hoc canticum intelligit gloſſa ſpeciale gaudium, eſto de ſpeciali etiam laude poſſit intelligi.) Ita in inferno ſpecialem cruciatum ſuſtinent libidinoſi. Ratio eſt, quia plus ibi perpetiuntur, qui amplius in hac vita proluerunt ſe illicitis maioribuſque voluptatibus, iuxtą diuinum illud decretum: *Quantum in deliciis fuit, tantum date ei tormentum & luctum.* Apoc. 18. Voluptates autẽ Venereæ non coniugales illicitæ ſunt, omniumque fortiſſimæ quoad ſenſum; meritò itaque apud inferos ſpeciali

ſpeciali dolore, atque triſtitia vindicantur.

§. 4. Ad caſtitatis cuſtodiam, libidinis verò expugnationem conferent non parum quæ iã ſubiiciam. Primò, vbique Deum tibi repræſenta exemplo Dauid dicentis: *Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper*: & vehementer erubeſcere videntem eo turpiter agere, qui coram homine non præſumeres. Magna ſecus erit peruerſitas, de qua S. Chryſoſtomus: *In ſceleribus Deo contempto homines formidamus. Homine præſente nemo ſcortaretur; ſed licet maiorem in modum libidine flagraret, affectus tamen violentia pudore hominum vinceretur. Cùm autem Deus videat, adulterant. Nonne vel hoc ſolùm ſatis eſſet, quò cœlitus innumeris peteremur fulminibus?* Aduerſus eundem exclamat alius:

pſ. 15.

S. Chryſ. in c. 4. 1. ad Cor.

Cùm quid turpe facis, quod me præſente ruberes,

Cur ſpectante Deo non magis ipſe rubes?

Caſtitas à Deo efflagitanda.

Secundò, inſtanter à Deo efflagita, iſto vt te eximio dono communiat. Fecit hoc prudentiſſimè Salomon. *Vt ſciui*, inquit, *quod aliter nõ poſſem eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientia, ſcire cuius eſſet hoc donum; adij Dominum, & deprecatus ſum illum, & dixi ex totis præcordiis meis* Ab Apoſtolo idem factum hæc eius verba teſtantur, 2. Cor. 12. *Datus eſt mihi ſtimulus carnis propter quod ter Dominum rogaui.* Et à S. Auguſtino 10. Conf. 29. *Continentiam iubes, da quod iubes, & iube quod vis.* Quo autem faciliùs impetrare id valeas, patrocinium interpone vnius vel plurium Sanctorum.

Sap. 8.

ctorum, qui ſtatu ſimili vitam caſtiſſimè traduxerunt, vt beatiſſimæ Virginis Mariæ, ſi profiteare virginitatem: B. Annæ Prophetiſſæ ſi viduitatem: S. Zachariæ & S. Elizabetæ, ſi vitam coniugalem. O quàm multa largietur tibi Deus his patronis interpoſitis, quæ aliàs non largiretur. Quàm gratum ipſis erit, ſuam in hac parte authoritatem impendere, cùm pronus ſit quilibet ad vrgenda, quibus delectatur. Tertiò impuros ſocios, & qualcumque alias libidinandi occaſiones & pericula procul deuita, quia *qui amat periculum, peribit in illo*, hoc eſt peccabit mortaliter, vel ſcelus ipſum tandem perpetrando, vel concipiendo affectum eius aut retinendo, quod tacitè fieri videtur, quando à proxima illa peccandi occaſione non receditur, cùm tamen recedi poſſit abſque graui vllo incommodo. Nam ſi non recedere grauis cogat neceſſitas, non ita facilè affectus hic malus præſumitur, vt docet Suares tom. 4. diſp. 32. ſect. 2. n. vltimo. & exoratus Deus ſingulariter adeſt perſonæ periclitanti, ne cadat, vt Nebridio; de quo S. Hieronymus: *Mirum dictu, nutritus in palatio, contubernalis Auguſtorum, quorum menſæ miniſtrat orbis, & terra, & maria ſeruiunt inter rerum omnium abundantiam, in primo ætatis flore, tantæ verecundiæ fuit, vt virginalem pudorem vinceret, & ne leuem quidem obſcœni rumoris in ſe fabulam daret.* Hæc ſanè caſtè viuendi ratio, fungiendo, inquam, aptiſſima eſt, probatiſſima ſanctis patribus, miniméque ignominioſa. Ioſeph Patriarcha

Patrocinium expoſtulandum Sanctorum.

Eccleſ. 3.

S. Hier. ad Saluinam.

Ioſeph vincit fugiendo.

cha ad ſtuprum illectus ab hera ſua quacum die quodam verſabatur ſine arbitris, foras ſe proripuit relicta tunica. Antiochus Aſiæ Rex huius nominis tertius, cùm eſſet Epheſi, & ſe amore captum cerneret formoſiſſimæ fœminæ, qua potiri ſine ingenti dedecore non poterat, indè diſceſſit, ne aliàs tandem quod nefas erat, perpetraret. At meticuloſi animi videtur fugere. Ita quidem, quando non eſt fugiendum, prudentiſſimi verò, quando ſecus. *Temperans voluptates fugit. Item prudens quod dolore vacat, perſequitur, non quod iucundum eſt.* S. Ioan. Baptiſta, quo nullus maior inter natos mulierum, in deſertum ſeceſſit & fugit, vbi ad virilem ætatem vſque carnem ſubigeret. Nemo ridet, nemo puſillanimitatis accuſat fugientem infecta peſte loca. Ecce autem pluſquàm peſtis hîc. Qui peſte corripitur, nullum prius habuit luis huius principium, cùm ſaniſſimo eſſet corpore; ideóque potuit, quodammodò, nec multum timere ſibi à contagio, nec fugere: Quiuis autem mortalium circumfert ſecum diſpoſitionem maximam ad incontinétiam. Obiecta verò adeò efficacia ſolent eſſe, vt rarò non perimant. Nemo item riſerit proripientem ſe ocyſſimè extra ædes, quas videt ſentitque conflagrare. Quid autem aliud eſt contubernium ſalacium hominum, quàm libidine incenſum ardenſque domicilium? Ne in bellis quidem ciuilibus turpe ſemper eſt fugere; ſed ſalutare, & laude dignum; quando hoſtes potentiſſimi ſunt & verſutiſſimi. Vndè Antigonus

Laſcivia fugiendo vincenda.

Ariſt. l. 7. Eth. c. 11.

tigonus ſecundus, cùm aliquando cederet hoſtibus imminentibus, aiebat ſe non fugere, ſed vtilitatem à tergo ſitam perſequi. Nullos porrò eſſe voluptatibus fortiores demonſtrat dictum illud S. Cypriani: *Nulla eſt maior victoria quàm quæ à voluptatibus refertur*, & aput T. Liuium his verbis Scipio: *Non eſt, mihi crede, tantum ab hoſtibus armatis ætati noſtræ periculi, quantum à circumfuſis vndique voluptatibus.* Denique ſicut morbi quidam curantur ingeſtione ciborum, alij verò ſubtractione & euacuatione; ita vicia quædam inuadendo vincuntur, vt acedia; alia fugam arripiendo, vt luxuria. Cæterùm cùm caſtitatis amatori vitandi ſunt omnes, quorum conuerſatione inflammari poteſt ad res venereas, tum præcipuè fœminis viri, & viris fœminæ; quandoquidem hi duo ſexus ſunt, quorum commixtione Venus peragitur: *Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, vt veſtimenta illius non ardeant: aut ambulare ſuper prunas, vt non comburantur plantæ eius?* Hinc Nepotianum grauiter monet S. Hieronymus: *Hoſpitiolum tuum rarò, aut nunquam mulierum pedes terant. Vide ne ſub eodem tecto manſites, nec in præterita caſtitate confidas. Nec Samſone fortior, nec Dauide ſanctior, nec Salomone potes eſſe ſapientior.* Affine eſt quod ſcribit S. Baſilius: *Oportet mulierum conuerſationes fugere, niſi aliqua ineuitabilis neceſſitas ad congreſſum cogat; quæ ſi etiam contingat, velut ab igne cauere conuenit, ita vt celeres diſceſſus faciamus.* Nempè, ſi etiam: *Eunuchi deſiderium eſt deuirginare puellam,*

S. Cypr. l. de Diſciplina. T. Liu. l. 10. Dec. 3.

Cõuerſationes fugiẽdæ & quorum. Prou. 6.

S. Baſil. in Conſt. c. 3.

vt

Dixisse sufficiat, quod secundum Apostolum in vino luxuria sit. Vbicumque satietas, atque ebrietas fuerit, ibi libido dominatur. In cap. 1. ep. ad Tim.

En tibi sextum, labor & occupatio seria circa res aut per se bonas aut indifferentes, quam tanti fecit vnus de gentiliciis scriptoribus vt diceret; *Labor & occupatio.*

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.
Cedet amor rebus: res age, tutus eris. Ouid. de redem. Am.
Quaritur Ægistus quare sit factus adulter,
In promptu causa est, desidiosus erat.

Narrat idem S. Hieronymus in epistola ad Rusticum, monachum quendam otio deditum cœpisse pulsari grauissimis luxuriæ aculeis: quod vbi resciuit Abbas, submisit quosdam qui eum apud se reum agerent diuersorum criminum, otiumque eius conuerterent in negotiosissimã curam, ac necessitatem probandi se innocentem. Quam probationem cùm toto currente anno admitti non cerneret, indéque vehementer angeretur, ab Abbate obiter interrogatus, vtrum solitos adhuc carnis impetus sustineret? exclamans respondit: *Papæ vivere non licet, & licebit fornicari?* Auis quę ociosa ramo insidet facilè traiicitur, secus quando volat. Sic otiosum facilè configit Diabolus carnalium tentationum iaculis; non sic negotiosum, eò quòd in alia intendens animum, nequit simul aures dare impuris illis suggestionibus; ita cogitur immundus ille spiritus confusus infectisque rebus discedere. Hinc salubre illud eiusdem sancti Patris consilium. *Ali-* Ibid. *Rusticus qua arte reuocatus à Luxuria.*

quid boni operis facito, vt te Diabolus inueniat occupatum. Quemadmodum in terra inculta naſcuntur vepres, & in aqua ſtagnante ac paludoſa vermes: ita in anima ocioſa prauæ cogitationes, & deſideria, quibus citò ruitur in fornicationem & adulterium. Sunt profectò mentes hominum ad aliquid agendum natæ, paſcuntur, roborantur, & gaudent opere; ocio verò diſſoluuntur, inertia cadunt, & cùm nequeunt nihil omninò agere, in libidinem & vitia alia deuoluuntur; cùm melius aliquid deeſt in quo occupentur. Cæterum hîc me loqui lector intelligat de otio vero. Nam dicere cum Eraſmo, hodiernarum hæreſum in centore, ac prodromo, ocioſam ac Reip. inutilem eſſe vitam, occupationemque Sacerdotum, hominis eſt ἀθεωτατε, capite, hoc eſt proprio ſacrificio deſtituere conantis religionem Chriſtianam, & imitantis Pharaonem; qui dicebat Exod. 5. *Vacatis otio, & idcirco dicitis: eamus & ſacrificemus Domino.* Certè vix vlli ſunt ſacerdotibus occupatiores, ſi quod debent, exactè faciunt.

Sextum ſit, meditatio vtilitatis, quæ ex caſtitate in corpus redundat. Cui multum incommodare libidinem quoad ſanitatem & vitam documento ſunt, quæ in proximum §. congeſſimus. Conſequens proindè eſt, vt ex aduerſo caſtitas multùm vtramque promoueat. Et profectò ita eſt, ſi Plutarcho credimus: cuius en tibi verba: *Proindè præclarè dictum eſt illud, veſci citra ſaturitatem, impigrum eſſe ad*

Plut. l. de Val. tuend.

Laborem

laborem, vitale ſemen conſeruare, res eſſe longè ſaluberrimas. Etenim coitus immodicus propterea quod maximè vim eam extrahit, qua cibus concoquitur, plurimum ſuperfluitatis & redundantiæ gignit.

Scriptura S. familiaritas quàm vtilis.

Septimum, idemque proprium ac peculiare ſtudioſorum hominum ſit, familiares ſibi facere, ſeu oculis ſæpè vſurpare ſcripturas ſacras. Conſtat in iis Deum loqui, puritatis omnis authorem, qui proindè ſine dubio ſuo ad nos alloquio in nos transfundet aliquam puritatis ſuæ particulam. Teſtatur hoc S. Hieronymus, inquiens: *Amá ſcripturas, & carnis deſideria non amabis.* Expertus verò vtiliſſimè eſt S. Auguſtinus. Nam cùm nondum libet eſſet ab impudicitiæ laqueis, in quos illum iuuentus & improborum ſocietas impulerant: & propter illos, aſſiduè à conſcientia redargutus, inquietiſſimam acerbiſſimamque vitam viueret, non prius ſanatus eſt à morbo & languore ſuo, quàm cœleſtis vocis admonitu aliquoties inclamantis: *Tolle lege, tolle lege,* Codicem accepit Apoſtoli, aperuit, & legit in ſilentio capitulum, quo primum coniecti ſunt oculi: *Non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione; ſed induite Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis prouidentiam ne feceritis in concupiſcentiis.* Qua lectione ſtatim immutatus eſt, & factus à ſe alius. *Statim cum fine huius ſententiæ, quaſi luce ſecuritatis infuſa cordi meo, omnis dubitationis tenebræ diffugerũt.* Et c. ſequẽti, quod eſt primũ lib. 9. Cõf. hæc habet. *Quàm ſuaue mihi ſubito factũ eſt*

S. Hieron. epiſtola ad Ruſticum.

S. *Aug. vnde immutatus.* Rom. 13.

S. Aug. lib. 8. Conf. cap. vlt.

carere ſuauitatibus nugarum, & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Cauſa & ratio vna inter cæteras eſt, quòd hæ ſacræ paginæ non ſolùm admoneant eximiam in cœlo coronam iis repoſitam, qui illicitas voluptates omnes fortiter ſubegerint; ſed ad memoriam quoque reuocant mortem, iudicium, & infernum; quorum ſeria meditatio efficaciſſimum remedium eſt aduerſus omnem intemperantiam, ſicut ait Eccleſ. *Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* Sanè ſicut deferueſcit olla ebulliens ſuperinfuſa frigida; & detumeſcit pauo, pennaſque ſuæ demittit ſuperbiæ, cùm deformes pedes ſuos intuetur; ita concidet vniuerſa carnis tentatio, ſi apud te diligenter expenderis vniuerſis carnis oblectamentis, impoſitum iri morte finem triſtiſſimum, quem his verbis digito inſinuant ſacri illi codices. *Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis, & dierum multorum, qui cùm venerint, arguentur vanitatis præterita.* Et mox cum per ironiam dixiſſet Spiritus ſanctus: *Lætare ergo iuuenis in adoleſcentia tua*, &c. concludit ſeriò, & ait: *Scito, quòd pro his omnibus adducet te Deus in iudicium.*

Eccleſ. 11.

Eccleſ. 3.

§. 5. De cautela iam dicamus adhibenda circa cogitationes, turpiloquia, aſpectum, lectiones amatorias, auditum, tactum, vſumque coniugij.

Rerum venerearum cogitationes in quantum noxiæ.

Rerum venerearum cogitationes eſſe ex ſe indifferentes, indè certò liquet, quod ſi eſſent

per

Digitized by Google

per se malæ, nunquam à culpa immunis esset, quicumque illas conciperet, ne quidem Concionatores qui illas dissuadent, Doctores qui de illis scribunt aut differunt; vt quando, & qualia sint peccata, definire possint, & respondere interrogati. Confessarij denique & Pœnitentes, quorum hi apud illos de iis in Exomologesibus suis sese accusant. (Neque enim horum aliquid fieri potest sine actualibus eiusmodi cogitationibus.) hoc autem dicere manifestè est absurdissimum. Vicissim si nunquam essent malæ, non diceret Deus, Isa. 1. *Auferte malum cogitationum vestrarum*, & Sap. 1. *Cogitationes prauæ separant à Deo.* & Matth. 15. *De corde exeunt cogitationes malæ, &c. & hæc coinquinant hominem.* Videndum proindè, quo fine, & modo susciptatur de venereis rebus illis cogitatio. Si enim absque causa vlla necessaria & rationabili; mala est; quia tunc proponit sibi homo vel illicitam delectationem indè animo aucupandam; vel sciendi curiositatem ob id prauam & inexcusabilem; quia per illam exponit se periculo consensus in insurgentem delectationem libidinosam, quod periculum non ita subest, cùm necessitate vel causa rationabili turpia cogitantur; quia Deus qui adiutor est in opportunitatibus, & bonæ fidei singulariter rationem habet, speciali auxilio protegit cogitantes; sicut dixit ad Abimelech: *Et ego scio quod simplici corde feceris, & ideò custodiui te ne peccares in me.* Si præterea cogitationibus rerum turpium, etiam bono fi- Gen. 20.

ne & iusta de causa susceptis, admisceat sese eiusmodi delectatio, & placeat cogitanti, erit culpabilis, atque haud dubiè reum illum faciet: idque clarè docet S. August. *Cum sola cogitatione mens delectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volens libenter; quæ statim vt attigerunt animum, respui debuerunt, negandum non est esse peccatum; sed longe minus, quàm si & opere statuatur implendum.* Et rursus: *Totus homo damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animi talibus oblectandi solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.* Vbi vides secundum verissimam eius doctrinam, non reprobari solùm consensum in turpe opus cogitatum; verum etiam consensum in delectationem cogitationis de eo habitæ. Ratio est, quia hæc tota delectatio accessoria est ad opus turpe, ideóque hoc sensu conditionem induit, ac sequitur eiusmodi operis, quòd quisquis ius ad istud non habet, nec ad illam habere consendus est. Nulli autem ius ad illud habent exceptis coniugatis, idque ad inuicem tantùm; ergo nec vllis aliis licet, præfatas delectationes admittere. Quo proindè loco etiam Doctores & Confessarios oportet esse cautissimos; quia licet minùs periculo exponantur ob rationem insinuatam; exponuntur tamen, & cauere debent, ne dum repurgare pœnitentes à suis studeant sordibus, inquinentur ipsi à nefaria quæ obrepere posset, complacentia; sint itaque illorum conscientiæ

S. Aug. lib. 12. Trin. cap. 12.

Confessarii cauendum.

tiæ quasi viscosæ pennæ anserum, quæ humorem non admittunt; nec madescunt, quantumuis immergantur: sed puræ vt priùs siccæque emergunt. Easdem impuras cogitationes si contingat importunè recurrere, non propterea tibi cadat animus. Non enim nocebunt quandiu displicebunt, sed magis proderunt ob patientiam tuam, cuius exercendæ occasionem tibi ministrabunt. Et sic *faciet Dominus cum tentatione prouentum.* Sed neque vicisse videri poterunt, quòd te lacessiuerint; tu magis victor recedes, vbi repugnaueris. Etiam vicit qui non cessit, vnde victoria dicitur νίκη, ἀπὸ τὸ μὴ ἐκεῖν, à non cedendo. Citò item cessabunt, quia confusus Satanas à quo suggeruntur, diu te fatigare verebitur. Quocirca contemnantur & rideantur, velut mera nugamenta nihil ad te pertinentia. 1. Cor. 11.

Affinia iis sunt fœda somnia, nihil similiter tibi obfutura, si neque iis causam præbueris per turpia aliqua cogitata, dicta, factaue tempore antecedente, vel expergefactus in iis tibi complaceas. Factorum exemplum sit, ventrem immodicè potu ciboque, calido præsertim & magni succi, saginasse; ita quippè genitura copiosa colligitur, & collecta exstimulat carnem, & interdiu noctuque phantasiam mouet. Quandoquidem consentiunt & conformantur somni affectui complexionique corporũ; vt cõstat ex biliosis, sanguineis, phlegmaticis & melãcholicis: quorum primis in somno repræsentãtur vulgò biliosa, vt incẽdia, *Somnia affectionibus respondent.*

tonitrua, cædes, iurgia, &c. ſecundis cantus, volatus, prata, picturæ elegantes, choreæ & ſimilia. Tertiis cibi, potus, flumina, pluuiæ, balnea, lachrymæ. Poſtremis vmbræ, mortui, dæmones, mortes, ſepulchra, carceres, &c. cùm ergo genituræ affinia ſint quæcumque venerea; nihil mirum, ſi qui valde curant cutem, & ſic abundant ſemine, de illis in ſomno cogitent cum delectatione ſenſibili; quod ſi futurum præuiderunt vt facilè potuerunt, viderint quomodò culpa vacent.

§. 6. Turpiloquiorum eadem penè eſt ratio, quæ cogitationum turpium, nam cogitare eſt quoddam loqui internum, ſicut dicit Iob. cap. 7. *Loquar in tribulatione ſpiritus mei; confabulabor cum amaritudine animæ meæ.* Et infrà: *Relenabor loquens mecum in ſtrato meo.* Hinc verbum mentis, in quod videlicet deſinunt mentis cogitationes velut in terminum. Cùm autem cogitare ſit quoddam loqui; fit vt turpe cogitare ſit quoddam turpe loqui, vtrumque ex ſe indifferens, & bonum vel malum prout bono vel malo fine ſuſcipitur; & prout arcetur vel admiſcetur libidinoſa delectatio. Sic tamen vt turpiloquium externum, hoc eſt, voce prolatum vix vnquam culpa vacet, cùm ſubeſſe non ſoleat cauſa eius proferendi iuſta & neceſſaria. Eſt præterea interno grauius propter ſcandalum. Ab eo proinde abſtineat vir prudens diligenter, & à quibuſque æquipollentibus; cuiuſmodi ſunt nutus & ſcripta laſciua. Dixi, *propter ſcandalum*, quia

verba

Digitized by Google

verba eiuſmodi iacula & incentiua fortiſſima ſunt libidinis: maximè ſi ad diuerſum ſexum dirigantur, tunc imbecillũ cor fauciãt, vel tandiu circumferuntur, quouſque icta præda cadat. Propter hoc tædæ vocantur Diaboli, omnia deuaſtantes Iob. 31. *De ore eius lampades procedunt, velut tædæ ignis accenſæ, halitus eius prunas ardere facit.* Et Hier. 11. *Advocem loquelæ grandis exarſit ignis in ea, & combuſta ſunt fruteta eius.* Addit Apoſtolus: *Corrumpunt bonos mores colloquia prava.* Alibi vetat audiri ea de ore cuiuſquam: *Fornicatio & omnis immundicia non nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos, aut turpiloquium.* Perſimile eſt interdictum illud Ariſtotelis l. 7. Polit. c. vltimo. *Omnis obſcenitas verborum per Legiſlatorem exterminanda eſt de ciuitate. Ex turpiter enim loquendi licentia, ſequitur & turpiter facere. Si quis dicere aut facere prohibitorum quicquam deprehenſus fuerit, honore priuetur, & verberibus caſtigetur: ſed ſi ſit maioris ætatis, ſeruili afficiatur infamia.* Nempè vidit vno prohibito id omne prohibitũ videri, per quod ad illud peruenitur; turpiloquiis autem promouetur in primis negotium libidinis. Non prætereundum, recipere nos ore ſacroſanctã Euchariſtiam, quod proindè nefas eſt ſermone illo fœdo polluere. *Videte fratres,* ait S. Auguſt. *ſi iuſtum eſt, vt ex ore Chriſtianorum, vbi corpus Chriſti ingredietur, luxurioſum canticum quaſi venenum Diaboli proferatur.* Sed & verba noſtra dedecet minus pudica eſſe quàm Iudæorum; hi autem vt narrat Ioſephus vſque eò

1. Cor. 15.

Epheſ. 5. *Immundicia ne nominẽda quidem.*

ff. de Sponſ. l. oratio.

S. Auguſt. ſerm. 215. de Temp.

abhorrebãt à turpiloquiis, vt etiam horterent animalia valdè ſordida proprio appellare vocabulo; ſed per periphraſim *nefanda animalia.* Ridiculum denique eſt, religioſè abſtinere à cõmemoratione excrementorum corporis, vel partium infamium per quas egeruntur; & nõ etiam ac multò magis à libidinoſa quauis: cùm illa nullum vehat ſecum culpæ periculum; hæc verò maximum. Sic *excolatur culex, camelus deglutitur.*

§. 7. Ad cuſtodiam ſenſuum venio, de quibus S. Hieron. l. 2. aduerſus Iouin. cap. 7. *Per quinque ſenſus quaſi per quaſdam feneſtras vitiorum ad animam introitus eſt. Non poteſt ante metropolis, & arx mentis capi, niſi per portas eius irruerit hoſtilis exercitus.* Dicamus primùm omnium, de cura Oculorum caſtitatis amatoribus valdè neceſſaria. olimſanè gemituris ſi eã negligant, & dicturis: *Mors aſcendit per feneſtras noſtras, ingreſſa eſt domos noſtras.* Rectè planè portarum nomen ſibi ſenſus vendicant, quia ſicut per portas intratur & exitur, inferuntur omnis generis res vel efferuntur, ita per illos mille rerum ſpecies ad mentem penetrant. Imitandi proindè præfecti vrbium in cuſtodiendis portis cautiſſimi. Præſidiarios adhibent lata lege, ne promiſcuè admittant quoſlibet. Antemuralia erigunt, aut ligna ponunt tranſuerſa, aut ponticulos, qui attolli ad nutum poſſint. Addunt vtrinque turres fortiſſimas, ſuſpendunt crates ferreas aut ferro acuminatas, quas deprimunt hoſti præcluſuras aditum vel

Hier. 5. *Senſus ſunt totidem feneſtræ vitiorum.*

Oculi.

Digitized by Google

vel intrantem oppreſſuras. Muniamus nihilo ſegnius ſenſus noſtros, atque in primis oculos quos meritò poterat Propheta vocare portas; ſed maluit feneſtras, quòd emineant more feneſtrarum, & in homine paruo admodum dirimantur interſtitio; non tota fronte, vt in brutis. Peccatum mors eſt, & infert ſeſe per oculos, quando externa obiecta prohibita concupiſci per ſpecies ſeſe ingerunt; eodem ſenſu quo ebrietatem dicere poſſumus intrare in ciuitatem; quando copia intrat vini optimi, quo abuti ciues vrbis illius conſueuerunt. Si ex iis tantum obiectis viſibilibus voluptatem hauriremus, quę virore ſuo aut virtute alia naturali aciem corroborant oculorum, vt Smaragdi, herbæ recentes, eæque aromaticæ; nullus reprehenſioni eſſet locus, nec abs re vſurparemus illud Pſal. 91. *Delectaſti me Domine in factura tua*: ſecus autem, quando delectamur aſpectu eorum, quæ per ſe mala ſunt; vt duellum; vel detrimentoſa proximo, vt morbus eius quem auerſamur, vel delectationem mouent inconceſſam, ad quam ſcilicet ius non habemus. Huius generis Venerea eſt, quam niſi valdè accenderet aſpectus curioſus formarum alterius ſexus, non exarſiſſet vxor Putipharis in concupiſcentiam Ioſeph; nec Suſannam deperiiſſent ſenes illi duo apud Danielem. Non emolliuiſſet viſa Berſabee Dauid Regem, nec Holofernem Iudith, nec Ammonem Thamar. Sicut remiſſior

Aſpectus lasciuus quàm multos & praclaros obcæcarit.

sior multò est voluptas gustus, quàm venerea, ita longè inefficacior fructus terræ quantumuis elegans ad irritandum gustum, quàm fixus aspectus formosæ mulieris ad accendendum eius desiderium: Eua interim vix conspectum pomum pulchtum oculis, & aspectu delectabile mox concupiuit. Nihil mali habet, fateor, in se considerata viri species aut fœminæ; imò Dei donum est & aspectu dignum; sed cùm in statu naturæ lapsæ obstet vt plurimùm fragilitas nostra, ne oculis in illam diu intendamus sine periculo; ne insuper retineamus atque imitemur sanctam illam simplicitatem, qua fratres sorores, qua sorores fratres, qua puellas pueri adhuc innocentes, qua viri viros, qua fœminę fœminas se mutuò vident & contemplantur, sine vllo motu carnalis concupiscentiæ; aliò debemus obtutum dirigere, & in eum finem orare Dominum: *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.* Quid prodest tentationis causam quærere? quid cuagationes mentis Deo vacaturæ procurare? Cur pudet nos sputum putridum, stercora, & sputca alia cernere, quod id absque discrimine culpæ facere possumus; & nõ multò magis obscœna vel affinia intueri, quorum visu conscientia sauciatur? Mulierem si nunquam vidissemus, excusationem aliquam haberet curiositas; iam verò cùm tot frõtes viderimus, tot oculos, tot nasos & auriculas; tot mẽta & genas, stupẽdũ est tãto ardore & leuitate ferri aliquẽ ad id cõspiciẽdũ, quod nihil prẽter ista continet. Nescio itẽ, qua con-

Psal. 118.

stantia

stantia sustinebimus in die iudicij censuram sanctorum illorum Patrum, qui totis quadraginta annis interdicentes sibi aspectu omnium prorsus fœminarum, ostenderunt planè quid facere similiter possemus auxiliante Deo, nisi vecordes essemus. Cùm audiuisset Ioannes Abbas à Tribuno plebis: *Permota vxor mea tumore sanctitatis tuæ, videre te percupit; rogo vt te ei videndum præbeas.* Postulauit inducias, quibus impetratis obnixè Deum roganit: *Domine Deus, si fieri potest, ostende ei in somnis speciem meam, qua plenè sacietur eius curiositas, neque alias non videat.* Dictum factum, satiata est illius imagine, nec vltrà vrsit, vel apperiit videre eum. Pioris similiter monachi soror penè decrepita ipsum post exactos in solitudine annos quamplurimos videre expetiit: quod cùm obtinere ab ipso nequiret, ab ipsius Abbate impetrauit, cuius iussu adactus Pior vtriusque satisfecit voluntati; nec tamen suum læsit institutum. Venit ad fores sororis, se adesse significauit; illa in fratrem senem incidit claudentem oculos, & dicentem: *Ecce me soror mea, frnere aspectu meo vt lubet, & sine me redire ad patriam meam,* dixit & mox cellam suam repetiit. Nouerimus denique impudicum oculum impudici cordis esse nuntium, & Magorum fascino persimilem, aut veneficorum, de quo quidam:

Ioannes Abbas quomodo sateat mulieris curiositatem.

Pior clausis oculis videndum se præbet sorori.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Virgilius.

Sicut enim venefico magi aspectu vtitur Diabolus

bolus ad nocendum corpori eius, qui venificio petitur: ita venereo aspectu ad inflammandam personæ concupiscentiam, quæ impudicè aspicitur. De lasciuis picturis nihil est quod multa dicamus; eadē earum est, quæ rerum pictarum ratio. *Cùm verò dicere quicquam interdixerimus*, verba recito Aristotelis, *clarum est, quod & aspicere, aut picturas, aut actus deformes prohibemus. Sit igitur curæ Magistratibus, nullam neque picturam, neque statuam esse talium rerum imitatricem.* Imò sicut scripturæ pernicioſæ licet anima carentis nocumentum est maius, quàm verborum, quatenus constantior est, & magis in otio legitur; ita picturæ turpis quàm rerum ipsarum, quæ citò procul absunt & subducuntur. Addo ex Quintiliano lib. 11. c. 3. pictura sic in intimos penetrat affectus, vt ipsam vim dicendi nonnumquam superare videatur.

Arist. lib. 7. Pol. c. vlt.

Auditus.

§. 8. Nihilò minor circa Auditum cautela requiritur, imò quodammodò maior. Licet enim quoad res spirituales auditus in hoc visu præstet, quòd sit magis ad salutem necessarius; quandoquidem à visu non pendet fides, sine qua impossibile est placere Deo; pendet autem ab auditu, dicente Apostolo: *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei*; hoc tamen alio nomine inferior est, quòd tentationibus magis pateat. Oculos claudere possumus, & volumus; & claudendo tentationibus occurrere, quæ per illos irrepunt in animam;

Rom. 10.

mam; aures autem aduerſum turpiloquia nec perfectè, nec ſine graui ſeruitute communire quis poteſt. Quamuis prætereà eò graviores ex ſuo genere ſint tentationes viſus, quo ſenſus eſt auditu præſtantior, quoad naturalem vſum & conditionem; alia tamen ex parte pluribus viis ſeſe inferunt tentationes aurium, hoc eſt per verba, per ſcripturas impudicas (nam etiam talium author ſuo modo loquitur) per cantilenas ſiue impuras, ſiue molles & fœmineas. Vndè cùm dixiſſet S. Cyprianus: *Quocirca excubandum atque omnibus viribus elaborandum, vt inimico ſæuienti & iacula ſua in omnes corporis partes, quibus percuti & vulnerari poſſumus, dirigenti, ſollicita & plena vigilantia repugnemus. Offert oculis formas illices, vt viſu deſtruant caſtitatem.* mox adiecit: *Aures per canoram muſicam tentat, vt ſoni dulcioris auditu ſoluat & molliat Chriſtianum vigorem.* Subiiciamus iam opportuna quædam his omnibus remedia. Primum ſit arcere procul peſtilentem quorundam opinionem, peccare quidem loquentem turpia; ſed non audientem. Equidem verum dicunt, ſi de præciſa auditione, quæ per ſenſum fit, agitur; cùm ea non ſit in noſtra poteſtate; ſecus ſi de eius approbatione facta per voluntatem; vel ſi mauis, de delectatione, quam inde voluntas haurit. Sic audire dico eſſe peccare. Scriptum eſt: *Sepi aures tuas ſpinis, linguam nequam noli audire.* Quis autem inter linguas nequam, non reponat impudicas? Non licet interiùs

S. Cypr. lib. de Zelo & Liuore.

Eccleſ. 28.

Dæmo

Dæmonem audire turpia ſuggerentem; ergo neque exteriùs per organa ſua, quæ libidinis ſunt effutientem. Detractori aures dare non conceditur: ergo tantò minus turpiloquo, quantò eſt nocentior. Nam detractor non nobis, ſed alteri nocere nititur; nobis autem, qui turpem ad nos ſermonem dirigit. Detractione ſoli famæ bonæ officitur; turpiloquio autem ipſa audientis conſcientia ſauciatur. Laudat Dauid Pſal. 57. aſpidem ſurdam, quæ obturat aurem ſuam cauda, ne vocem audiat incantatoris; at turpiloquus incãtator peſſimus eſt, vt ſuprà vidimus, & Diabolo famulatur ad peccatrices animas irretiẽdas: ergo ei multò magis occludere aures cõuenit, ſi laudari à Deo volumus. Hinc tãta lęnonũ abominatio, quos reuera nulli aptius comparaueris, quàm Duci illi quem miſit Antiochus Hieroſolymam verbis pacificis: ingreſſus autem omnia prædatus eſt & fœdauit, non ſine multa ſtrage; fecitque ſibi arcem fortiſſimam in ipſo monte Sion, ex qua omnem regionem diripiebat. Fingunt Poetæ, quod cùm veniſſet Vliſſes ad Syrenarum loca ſuauiter modulantium, obturauerit aures ſuas cera, ne illarum cantu emolliretur, ne vel dormitaret, vel minus attenderet ad nauigationem periculoſiſſimam. Hoc ſine dubio de numero eſt figmentorum, quo nihilominus malum eſſe indicarunt, & periculoſiſſimum admittere verba mollia, cuiuſmodi ſunt venerea. Accedit, quòd de eiuſmodi rebus

Lænonũm odium vnde.

loqui

loqui peccatum sit (de coniugibus inter se non loquor, quamquam ne hi semper his ser- sermonibus culpam omnem effugiunt) ergo & audire ; hæc duo siquidem relata sunt, & reciprocam malitiam continent : sicuti benè sequitur ; peccatum est rem furtiuam dare: ergo & accipere. Peccat qui turpia loquitur, tum quia turpi sese delectatione oblectat, tũ quia occasionem proximo subministrat sese quoque oblectandi. At quisquis sponte audit, vtrumque similiter agit, nefariam delectationem concipit, & sua in audiendo patientia perseuerantiáque loquenti addit animum; multò adhuc magis si corrideat, vel aliter impura colloquia sibi placere insinuet. Proderit insuper ad vtriusque sensus custodiam, continere se domi, loqui cum pauciſſimis, vitare Veneris nundinas, quales in primis choreæ sunt huius temporis, in quibus nullæ merces prostant copiosiùs, quàm impudici gestus, tactus, aspectus, & salaciſſima ad aurem verba : ad quæ & alia incentiua libidinis depellenda : *Inuitati multi Philosophorum*, ait S. Hier. in l. illo 2. contra Iouin. *reliquerunt frequentias vrbium, & hortulos suburbanos, vbi ager irriguus, & arborum comæ, & susurrus auium, fontis speculum, riuus immurmurans, & multa oculorum illecebra, ne per luxum & abundantiam copiarum animæ fortitudo molleſceret, & eius pudicitia constupraretur.* Vtile etiã dixerim, nihil responsi dare turpiloquis, ficut nullo dignati sunt Rapsacẽ Hierosolymitani, cùm ab eo ob-

Veneris nũdinæ, choreæ, &c.

siderentur,4.Reg.18.vel recipere se ad locum separatum, vnde audiri nequeant, vel reuerberare eos frontis seueritate, quo modo rectè compesci detractorem testatur Salomon Prou.25. *Ventus aquilo dissipat pluuias & facies tristis linguam detrahentem.* Vel denique dicere (vbi & quando sine incommodo licebit)quasi vna de stultis mulieribus,vel si vir fuerit,quasi vnus de scurris loquutus es.Erubesce miser profari talia, de quibus sine dubio in tui die iudicij oportebit te grauissimam Deo rationē reddere. Apage à me interpres Diaboli,inimice omnis pudicitiæ; quercum tibi aliam quære quam excutias; ; nā circa me fauente Deo, verba perdes & operam. Addo quòd Ecclesiasticū monentem audiuimus : *Sepi aures tuas spinis.* Spinæ sunt meditationes mortis, vtriusque iudicij igniſque tartarei, de quibus supra §.4. Habent certè aculeos suos, quibus mentem compungant, excitántque dormiturientē, & fastidire faciunt quicquid olet luxuriam, cuius reatu trepidandum sibi in morte, magis adhuc in tremendo illo iudicio; in inferno autem miserrimam fore discit ex eiusmodi nouissimarum rerum meditationibus. Quomodò non miserrimam eo carcere, vbi voluptuosis summus decernitur cruciatus sensum omnem præteritarum extinguens voluptatum, quin etiam recordationem olim recreantē,tunc cōfundentem & affligentem? ibi siquidem *desolantur ad supremum, veniunt in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducunt*

Aures sepienda spinis. Eccles. 28.

Sap.4.

ducunt illos ex aduerso iniquitates ipsorum. Sufficit pars minima æterni supplicij ad excludẽdam lætitiam omnem à præteritæ memoria voluptatis, sicut scriptum est; *Malicia horæ oblitionem facit luxuriæ magnæ.* Eccles. 11.

§. 9. Iam de Tactu subiiciendum, quod prudentis est circa illum obseruare. Nullus de reliquis sensibus luxuriam æquè accendit & promouet; quia, vt docet S. Thomas 2. 2. q. 154. art. 4. actus eius actui venereo cognatus, & finitimus est, modico interuallo separantur ab inuicem; eámque ob rem, nullus cautela indiget ampliori. *Tactus aliorum corporum*, verba pono eiusdem S. Hieronymi, *& fœminarum ardentior appetitus, vicinus insaniæ est. Ob hunc sensum cupimus, irascimur, gestimus, inuidemus, æmulamur, soliciti sumus, & expleta voluptate per quandam plenitudinem rursus accẽdimur, quærimúsque facere, quod cùm fecerimus, iterum pœniteamus.* Admonendos hîc suscipio non solutos modo, se etiam coniugatos, non quà coniugati sunt, (quanquam ne ipsis quidem conceduntur contactus mutui extra sui vsum coniugij, quibus expositum se iri credunt periculo excretionis seminis;) sed quà personas matrimõnio sibi non iunctas respiciunt. Non fuit satis præpotenti Deo, interdicere primis parentibus esu arboris scientiæ boni & mali, nisi præterea legem ferret non tangendi eam. *Præcepit nobis Deus*, verba sunt Euæ, *ne comederemus, & ne tãgeremus illud.* Quorsum id, nisi quia probè intelligebat, quanta *Tactus.* *Maximè omnium luxuriam accendit.* Gen. 3.

dispositio hic contactus esset ad violandum, quod traditum ipsi fuerat, sanctum mandatũ? Idem esse crede iudicium, de impudicis tactibus nefarij comparatione operis, ad quod tangentem tactámque exstimulant. Neque tamen isto solo nomine vertuntur vitio, quod ad illud disponant, sed quod sint inchoationes quædam illius fortissimæ, & corpus vniuersum velut occulto quodam veneno commoneant. Prou. 6. *Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant, aut ambulare super prunas, vt non comburantur plantæ eius? sic qui ingreditur ad vxorẽ proximi sui, non erit mundus, cum tetigerit eam.* Mulieri non licet Clericum percutere: vsque eò nihilominus detestantur iura cõtactus omnes libidinosos, vt causam excipi voluerint, quo Clericus eã contactu fœdo ad stuprum pelliceret. Nauar. c. 27. Ench. n. 85. Tolet. in Inst. l. 1. c. 33. Tunc percussus dignam luit suæ pœnam salacitatis, & in censuram non incurrit mulier. Interrogatus aliquando Heros ille strenuissimus Godefridus Bullonius, vndè ei tantum robur esset in lacertis & manibus, vt hostes etiam armatos posset gladio à vertice ad ventrã vsque dissecare; dextram protulit, & dixit: Huc vsque manus ista ab omni libidinoso contactu sese continuit. Rectè sanè, quia si digni sunt, in quos prodigiosè nonnunquam animaduertat Deus, qui lingua vel aliis membris suis abuntur, vt Nicanor, cuius dextra exaruit, quam superbè extenderat. 1. Mach. 7.

Mulieri quando liceat Clericum percutere.

&

& Ieroboam eadem mulctatus pœna propter minas manu intentatas Prophetæ Domini, 3. Reg. 13. quid mirum castas interdum manus prodigiosè roborari?

Tactus, & oscula fugienda, & quælia permissa.

Erudietur his omnibus, spero, cultor castitatis, vt circa contactus posthac sit cautissimus, quorum nomine oscula etiam complector, non inter parentes & soboles, nec inter nutrices seu gerulas & infantes; nec inter viros, aut inter fœminas: sed inter eos qui sunt diuersi sexus, rarò sanè sine culpa vtentes mutuis basiis. Vnde cùm olim Christiani communicaturi oscularentur se inuicem, similitérque fœminæ in signum depositi omnis odij; obsoleuit mos iste propter abusum, qui breui cœpit obrepere, præsumentibus illis etiam istas osculari. Ne suspicetur idem amator pudicitiæ, sibi tantùm interdictos contactus fœdos alienorum corporum, interdicuntur & proprij tanto solicitiùs quantò peragi secretiùs possunt.

Baron. ad annum. 43. n. 8.

Actus coniugalis; ad quid, & à quo sit.

§. 10. Actus idem coniugalis ex se bonus est, vtpotè actus instituti à Deo contractus, & ad bonum relatus finem: ad prolis, inquā, susceptionem, quæ piè educata colat Deum, faciátque ad speciei conseruationem. Est præterea meritorius augmenti gratiæ (si in bono exerceatur statu) non ex opere operato, vt contractus ipse, in quo consistit ratio vera Sacramenti, sed ex opere operantis; cùm sit actus virtutis iustitiæ, quatenus in eo debitū redditur; aut amoris in speciem, cuius propaga-

tioni consulitur. Quæ omnia notare expedit contra Nouatores Ecclesiam calumniantes, quasi docentem pollui homines per legitimũ coniugium, & actum eius; cùm id de solis pronunciet, qui illegitimè coniugantur; vt de Sacerdotibus, & nonnullis aliis: vel etiam de iis, qui legitimè quidem; sed modum non obseruant, nec circumstantias debitas. v. g. si coniux vnus voto castitatis sit obstrictus, aut dubitet, vel credat inualidum esse coniugium; petere non debet, reddere tamen potest, ac tenetur alteri petenti, nec ita affecto. Imò si iste prohibeatur verecundia expresse petere, potest ille alter id prudenter præsumens postulare; quia tunc non postulat in sui gratiam, vt concupiscentiæ propriæ indulgeat; sed gratia complacendi suo illi cõiugi, cui matrimonium aliàs esset onerosum, quique tacitè petit, quod expresse non audet. Exemplum aliud est, si coniugatus in vsu illo delectationem sibi præcipuè, aut solum præstituat; culpam tunc venialem saltem contrahet, teste S. Augustino, quem iuuat audire loquentem: *Coniugalis concubitus generandi causa non habet culpam, concupiscentiæ verò satiandæ, tamen cum coniuge, venialem.* Nihil id mirum, quandoquidẽ peruertitur tunc finis debitus; vt si quis comedat tantùm, vel bibat propter resultantem inde carnis voluptatem. Pœnam luerunt, eámque grauissimam priores septem mariti Saræ filiæ Raguelis suo vtentes coniugio; sed nonne ideò quòd libidinis solius cau-

Alter coniux voto obstrictus ad quid teneatur.

S. Aug. l. de bono coniugal. c. 6.

Sara mariti septem cur puniti. Tob. 6.

ſa ei commiſcerentur? Coniugalē delectationē non vitupero quaſi malam; ſed conſideranda affirmo vt ſecundariam, vt concellam à natura concomitantem illecebram, ne coniuges ſine ea faſtidirent carnis copulam in ſe abiectiſſimam, vires frangentem corporis, & homini communem cum brutis animantibus; faſtidiendo autem non curarent ſpeciei propagationem. Et quia ſecundaria eſt, nec primò intendi debet, nec præcipuè, vt Tobiā iuniorem admonuit his verbis Angelus: *Tranſacta autem tertia nocte accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus.* Ibidem. Quod autem culpa hæc lethalis nō ſit, indè conſtare poteſt, quod peruerſitas illa grauis non iudicetur, nec proli detrimentoſa aut coniugi. Nec obſtat, quòd grauiſſima pœna fuerit, quam priores illi Saræ mariti ſuſtinuiſſe leguntur. Nam credibile omninò eſt, culpam in iis fuiſſe lethalem tali pœna dignā; quia voluptate capti ad Sarā accedebant parati accedere, quamuis non fuiſſet vxor; atque ita intentione ſua praua matrimonij fines excedebant, vndè æquo & mulo comparati ſunt. Non etiam obſtat, quod dici ſolet, *adulter eſt vir omnis in vxorem ſuam intemperantior*; Xiſtus Pythagoricus. quia ſimiliter intelligi proverbium debet de viro, qui non modò ſolam ſibi præfigit delectationē; ſed paratus eſt vxore ſua vti quaſi nō ſua: vtrumque enim facit adulter peccans cum adultera. His addo, partim ad maiorem declarationem officij coniugalis, partim ad os

Actus coniugij quando ex obligatione.

magis adhuc claudendum calumniatoribus illis & sycophantis, obligatorium esse actum coniugii, quando qui petit, seriò & instanter petit, laturus ægerrimè si non impetrauerit, aut exponendus peccati periculo. Alia ex parte non insolenter petit, nec cum notabili damno coniugis, nec cum periculo prolis, nec loco aut tempore interdicto, nec aliquo flagitio suo petere prohibitus. Sunt & alia, de quibus vult prudẽtia coniuges admoneri. Abstinere discant ab exigendo sui vsu coniugij tanto tempore ante sacrosanctæ Eucharistiæ sumptionem, quantum experimento cognoscitur esse necessarium, vt illa corporis alteratio vsum illum consequens, attentionique incommodans & deuotioni, finem habeat. Quia enim religiosè est accedendum, culpa vtique veniali vacare non videtur accedens, qui priùs tollere non studuit attentionis illius obicem. Loquentem audiamus de hoc argumento beatum Hieronymum, serm. in vigilia Paschatis de esu agni: *Si panes propositionis ab iis, qui vxores suas tetigerant, comedi non poterant: quantò magis panis qui de cœlo descendit, non potest ab his qui coniugalibus paulo antè hæserunt amplexibus, violari atque contingi?*

Ante Eucharistiam quid.

Consultum quidem est iuxta Concilium Eliberitanum, cuius meminit canon, *Omnis homo*, de Consecr. d. 2. vt continentiæ tempus Communionem antecedens trium vel quatuor dierum sit. Immò suadet S. Augustinus serm. 116. & serm. 224. de tempore, vt communi

municaturus in Paschate, ad vxorem non accedat toto quadragesimali interuallo, nisi causa aliqua grauis vrgeat, nec tantam ferat moram. Verùm ad culpam auertendam, sufficit, quod diximus, interuallum; vt probat Sanches lib.9. de Matrimonio disp.13. n.15. Culpam intelligo venialem, quia indeuotio & hebetudo mentis, de qua suprà, vderi non potest indispositio grauis. Ne venialis quidē erit, si ante elapsum id spatium petat coniux debitum fornications vitandæ gratia, non percipiendæ voluptatis. Tunc siquidem ob finem bonū atque necessarium, quem sibi proponit, excusatur à Deo, & in deuotione sua promouetur. Idem iudicium si occurrat causa alia rationabilis, ob quam vsu illo non obstante ad sacram synaxim consultiùs sit accedere. Quod ad personam verò, quæ tunc petenti reddit debitum, nulla est difficultas: non peccat reddens, quamuis constituat post redditionem communicare; cùm reddendo iustitiæ opus faciat ad quod tenetur, nec pietas illa sit necessaria, quæ obtineri non potest sine violatione iustitiæ. Quid si non præcessit quidem communicandi propositum, aut promissio; sit tamen dies festus, an peccet venialiter ex circūstantia temporis sacri, qui eo die debitū petit? Sententiā, quæ negat, longè puto verisimiliorem; quia vna ex parte vsus coniugij de numero nó est rerum seruilium, quæ tunc prohibentur: ex altera dispositio bona seu deuotio, quæ continentiam sequitur, ad

In diebus festis an abstinendum.

ſerie non pertinet rerũ poſitiuarum, quæ tunc præſcribuntur. Atque hoc memoriæ mandare conuenit, ne ex conſcientia erronea peccet quis mortaliter; vt peccauit fœmina illa, cuius meminit S. Gregorius lib. 1. Dial, correpta à Dæmone, eò quòd poſt vſum coniugij interfuerat proceſſioni publicæ, credens id ſibi illicitum. Alij in pœnã eiuſmodi conſcientiæ violatæ miſeras proles ſuſcipiunt, de quibus S. Auguſt. ſerm. 244. de tempore: *Qui die Dominico, aut alia ſolemnitate continere ſe noluerint, leproſos, aut epilepticos, aut etiam Dæmoniacos filios gignunt.* Interim quamuis non peccet petendo bono fine, ſicut nec ante Euchariſtiã percipiendam, poteſt coniux alter vtroque tempore ſuauiter detrectare, vel dilationem flagitare in diẽ ſequentem, ſi oneroſum id nõ fore putet veriſimiliùs; ita autẽ poteſt, vt nihilominus nõ teneatur. Nau. c. 21. Ench. n. 51.

Laſciuia cõiugales vbi vitanda.

Laſciuias omnes coniugales ſuſpendant præſentibus arbitris, multis præſertim & infirmis, ne ſcandalizentur. *Væ homini per quem ſcandalũ venit*, Matth. 18. *Bonũ erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille.* Marc. 14. Scribit Plutarchus, à Catone ciuem è Senatu motum, quòd vxorem deoſculatus fuiſſet præſente filia.

Plut. in pe. coniub.

Hebr. 13.

Cùm velit Apoſtolus *honorabile eſſe coniugium, & thorum immaculatum*, vitentur omnia aduerſantia fini naturali copulæ coniugalis ſeu generationi.

Menſtruorum tempore.

Congreſſum nõ petat vxor tempore menſtruorum, cùm vix vllis tunc vrgeatur libi-

dinis

dinis aculeis, & non petendo occurſura ſit damnis corporis, quæ prolibus tunc conceptis nonnunquam accidunt. Virorum alia eſt ratio, qui ad vitandum incontinentiæ periculum, ius habent exigendi debitum: non peccant vtentes iure ſuo, nec poteſt proles conqueri, ſi concepta naſcatur cum defectu; quia melius ipſi eſt ſic concipi, quàm nullo modo. Quod ſi voluptatis tantùm gratia tunc conueniant, euadere non videbuntur culpam venialem, valentes ſine graui vllo ſuo incommodo perfectioni prolis conſulere, *nec tamen conſulentes.* Reddendo interim tunc debitum immunes à culpa ſunt vxores, eò quòd habent parere neceſſe, vt ſcribit Apoſtolus: *Nolite fraudare inuicem.* Vult præterea doctor ſanctiſſimus Auguſtinus, vt ab vxore prægnante vir ſe contineat; quia tunc concubitus valdè aduerſatur bono prolis, primùm ſpectando in vſu coniugij, ita vt quandóque perimatur. *Sunt adeò incontinẽtes,* inquit, *vt coniugibus nec grauidis parcant.* His conſentiunt verba S. Ambroſij in c. 7. 1. ad Cor. *Ratio cõceptus & partus iuxta legẽ ceſſare tẽporibus hic debere demonſtrat.* Illa itẽ S. Hieronymi l. 1. cont. Iouin. *Qui dicunt ſe cauſa Reipublicæ, & generis humani iungi, imitentur ſaltem pecudes; & poſtquam venter vxoris intumuerit, non perdant liberos.* Creat hoc periculum partim concuſſio, partim prægnantis faſtidiũ: concuſſio quidẽ, quia materia fœtus nõ poteſt cõcuſſa coaleſcere, vt notat & authoritate Hippocratis, aliorúmque Medico

1. Cor. 7.

Vxore prægnante.

S. Aug. l de bon. cõiug. c. 6.

Medicorum confirmat Tiraquellus l. 15. de connubio n. 141. Fastidium verò, quia prægnans congressum fastidit tantò magis, quantò est prolis cupidior; de cuius iam conceptæ securitate meritò curam gerit. Quòd si præterea imbecilla sit, abortit adhuc facilius. Absente autem eiusmodi periculo, non peccat vxor reddendo debitum, ne venialiter quidē; sed neque ex verisimiliori sententia vir exigens, cui sanè perdurum esset obligari ad cōtinendum se tanto tempore. At videtur talis concubitus contra naturam: frustratur namque genitura fine generationis, cum mulier dum grauida est, nequeat concipere. Optimè respondet Sanchez l. 9. de matr. disp. 22. n. 7. quòd tunc concipi fœtus non possit, non prouenire ex natura modóque concubitus; quod tamen requiritur, vt sit peccatū contra naturam; sed per accidens, quia vxor est grauida.

In inopia si proles lac sugat.

Ad singularem Prudentiam spectat coniugum, quos premit inopia, abstinere ab vsu coniugij, quo tempore proli iam natæ dat mater vbera, ne forte tunc aliam concipiant; quod si contingeret vix vtrique alendæ satis posset esse; & cum nata malè ageretur, eò quòd prægnantis lac valde immutatur, & ab infante cum molestia sugitur. *A venere*, ait Galenus, *omninò abstinendū esse, quecumque lac prebebit, monea. Nā & mēses viri cōsuetudine prouocantur, & lac odoris gratiam in deterius mutat. Quin etiā aliquā in vtero concipiunt, quo alienius à puero adhuc lactente nihil est.* (De diuitibus aliter

Gal. lib. 1. de sanit. tuenda.

indi

iudicandum, cùm in promptu habeant nutrices precio conducere.) Rectè item fecerint, si iam grauati numero prolium, pluribúsque cõmodè alendis impares, ex consensu mutuo simili vtantur remedio, dormiántque separati, quod quo facient diutiùs, eò faciliorem experientur continentiam. Quòd si non consentiat vir, sed non obstante magno prolis numero vti velit iure suo ob fornicationis periculum, reddere debebit vxor; aliàs non, saltẽ sub mortali: quia non tenetur aliquod iustitiæ debitum persoluere cum ingenti suo incommodo; cuiusmodi est continua illa sollicitudo, labor, & afflictio mentis in alendis tot liberis. Sot. in 4. dist. 32. q. vnica.

Castitas quando possit recuperari.

§. 11. Nunc pauca de castitatis perditæ recuperatione, cuius nomine nec reditum intelligo diuinæ gratiæ amissæ per opus luxuriæ; nec integritatis corporis per illud deperditæ, cùm constet gratiam in pœnitentiæ sacramento restitui; integritatis autem illius recuperationem nisi miraculum interueniat, prorsus esse impossibilem, vt tradit S. Th. 2. 2. q. 152. a. 3. ad 3. sed habitum illum bonum, quo homo ante dictũ opus in actus propẽdebat pudicitiæ, à contrariis autem auertebatur. Hunc dico posse recuperari, nec desperationẽ hîc vllã admittendam. Aut enim sermo est de supernaturali, vi cuius licet cũ gaudio castè non viuamus, & sine vlla difficultate; castè tamen viuimus propter summũ & supernaturale bonũ, ad quod per fidem tendimus; aut

aut de naturali, qui acquiritur repetitis castitatis actibus, facitque vt homo in illis absque repugnãtia sese exerceat. Si de primo, cõfertur à Deo vnà cũ gratia & charitate, siue in sacramento, siue extra sacramentũ; quia charitatem quasi reginã hi omnes actus comitãtur, vt scribit Sapiens: *Venerunt autẽ mihi omnia bona pariter cum illa.* Si de secundo, acquiri iterũ naturaliter potest, iteratis vt olim actibus, quid enim vetat? Nihil certè, præsertim si homo eius recuperandi cupidus sæpè confiteatur, eò quòd in Confessione peccatũ tollitur, in cuius pœnam relabi aliquando sinitur. Voluntas item non vltra peccandi instauratur, & ad constantiam à Sacerdote pœnitens inducitur, cui dũ erubescit toties lapsum suum confiteri, cauet iterum & frequenter labi.

Castitas quibus necessaria.

§. 12. Clericis, Magistratibus, Coniugatis, Senibus, & Adolescentibus necessaria peculiariter est castitas: Clericis quidem, Principibus, & aliis Magistratibus, eò quòd talium exempla praua subditis vice potentium stimulorũ sunt ad peccandũ, ad id præsertim iã pronis. Tunc fidenter peccant, ad exempla eiusmodi, velut ad excusationes securas & propugnacula confugiunt. *Cùm pastor per abrupta graditur, necesse est vt ad præcipitium grex sequatur.* Et S. Hieronymus primatem quendam sic alloquitur: *In te oculi omnium diriguntur, domus tua conuersatio quasi in speculo constituta magistra est publicæ disciplinæ: quicquid enim feceris, illud esse faciendum omnes putant.* Audiant hæc Clerici,

S. Gregor.

S. Hieron. epist. 30.

Digitized by Google

rici, præſertim qui degunt inter vel iuxta hæreticos; qui cùm ſolidè oppugnare nequeant catholicam fidem, id moliuntur, vt Sacerdotes populo repræſentent impudétiis omnibus cooperros, indéque excuſationem quærant, cur fidem illam non amplectantur, & argumentum quo plebem ab eadem abſterreant. Si his calumniis ſuis multùm nocent, quid futurum credimus, ſi exempla proferre poſſunt, quibus ſe demonſtrent vera loqui? Incredibili planè damno afficient, vt ideircò pœnas Chriſto acerbiſſimas luituri ſint Sacerdotes, qui malè viuunt (non modò propter violatum continentiæ votum; ſed propter ſcandalum infirmorum, offenſionem bonorum, & anſam quam præbent aduerſariis calumniandi Eccleſiam religionemque ſanctiſſimam) & cum illis Prælati, à quibus non corriguntur, ſpiritum charitatis prætexentes & manſuetudinis. *Non eſt iſta charitas*, ait S. Auguſt. *ſed languor, ferueat charitas ad corrigendum. Si ſint boni mores, delectent; ſi mali emendentur.* Adeò certè in Clero ſuo vitium hoc abominatur Eccleſia Spiritus ſancti diſcipula, vt bigamos admittere nolit ad ſacros ordines, non quod in Laicis bigamiam damnet, vel credat interdictam: ſed quod argumentum ſit pronitatis magnæ ad res venereas. His adde, Principes libidine diffluentes facilè procreare ſpurios, qui aut legitimam ſucceſſionẽ hæredibus veris præripiunt,

Clerici in primis, & cur.

S. Aug. in epiſt. ad Valerium.

Bigami cur ab ordinibus remoti.

Principes cur deceat caſtitas.

ripiunt, aut bello non cessant perturbare principatum. Propria coniugatorum luxuria est adulterium, in quo præter fornicationis maliciam, illa alia continetur, quæ ex grauissima iniustitia petitur; dum coniux qui non habet sui potestatem corporis, alteri contra proprij coniugis Deique voluntatem se prostituit, & datam violat in connubio fidem. Quod ad Senes:

Senes cur. *Est in canicie ridiculosa Venus.*

Idem confirmat Plautus in Mercatore: *Tunc in capite cano ames senex nequissimè?* Nempè senem cælo iam maturum oportet esse: à quo procul abest, qui adhuc effundit se in voluptates. Senem oportet sapere, Venus autè dicta est ἀφροδίτη, quod sit ἀφροσύνης ἀρχήτις; id est, insipientiæ Dea seu mater. Hinc illa Satæ admiratio: *Postquàm consenui, & Dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo?* Et tamen licita erat voluptas, de qua loquebatur, vtpote coniugalis. Adolescentes libidinando immaturas frangunt vires corporis, eius incremento ponunt obicem, à studiis & seriis aliis auertuntur; quæ habent, prodigunt, & fortissimum contrahunt lasciuiendi habitum, qui vix euellitur. Altius in animum descendunt, qui intensioribus actibus acquiruntur. In talibus autem intensissimi sunt actus luxuriæ.

Genes. 18.

Adolescentes item.

De

De Prudentiæ regulis circa Fortitudinem.

CAPVT V.

§. 1. *Fortitudo quotuplex, quid propriè ſit, & quàm nobilis.*
2. *Viro forti quæ intentio ſpecialiter neceſſaria.*
3. *Quos potiſſimùm, quibus in rebus, & quomodò fortes eſſe oporteat.*
4. *Quibus modis acquiratur fortitudo.*
5. *Quando & quouſque aggredienda terribilia.*
6. *Ad perſeuerandum in bono arduo, quid vlde conferat.*

§. 1. FORTIS primò quis dicitur, ſi pollet viribus corporis, vt Milo & athletæ. Secundò, ſi mediis abundat ad nocendum; quo ſenſu ait Pſaltes: *Irruerunt in me fortes*, vt exponit S. Auguſtinus. Tertiò, ſi locupletiſſimus eſt, quo modo fortis ſibi videbatur epulo ille, cùm diceret: *Habes anima mea, recondita bona plurima, epulare. Ecce tibi fortem*, inquit idem S. Auguſtinus. Quartò, ſi proiectus ſit ad audenda multa nefaria, potens ad bibendum vinum, fortis ad miſcendā ebrietatem, vt dicitur Iſa. 5. Quintò ſi de ſua præſumat iuſtitia. De talibus addit, quod ſequitur: *Hoc genus fortium cauendum, metuendum, auerſandum, non imitandum. Fortitudo iſta*

Fortis quis dicatur, & quotupliciter.

Pſalm. 78.

Luc. 12.

non virtutis est, sed insaniæ. Auertat Deus ab imitatione nostra fortes istos. Sic phrenetici, quò meliùs se affectos credunt, morti viciniores, & insipientiores sunt. Nulla de istis vera est fortitudo, nec virtus. Non prima; quia viget magis in bobus, & elephantis. Non secunda; quia nocere posse res est indifferens. Idem de opulentia iudicium, imò possessores suos molles potiùs quàm fortes facit. Non quarta; quia honestum pro scopo non habet. Non quinta, cùm fastus sit, & arrogantia Iudaica. Nam Iudæi de se præsumentes quod iusti essent, medicinam recusarunt, & medicum occiderunt. In hoc prædicamento sunt Nouatores, se quoque gloriantes iustos esse, & de numero prædestinatorum. Magna hæc illusio Dæmonis, magnæ nugæ. Ergo *vera fortitudo virtus est moralis, qua firmatur animus contra timores & pericula rerum terribilium & arduarum, quibus permoueri potest ad faciendum vel omittendum aliquid contra præscriptum rationis.* Sciendum enim, quòd sicut quæ bona sunt, aut videntur, naturæ instinctu appetimus & prosequimur; ita declinamus, metuimusque mala nocitura; sed sæpè plus æquo, & incidimus in grauiora. Necessaria itaque virtus fuit, quæ stabiliret nos in ardua terribilique materia; cuiusmodi est mortis periculum; faceréque, vt nihil ingenerosè ageremus, vt ardua illa imminentia non nimis timeremus; vt eadem cùm expedit, moderatè aggrederemur ad futuram in posterum securitatem. Magna

Fortitudo vera qua. Aristot. 2. Eth. 7. & lib. 3. c. 6. D. Th. 2.2. q. 123. a. 3.

Circa qua versatur.

&

& verè admirabilis est virtus ista fortitudinis. Versantur reliquæ in materia longè faciliori, idque constanter satis, quandiu nullum instat eiusmodi malum; aliàs hærent imbecillæ egentque huius præsidio; vt terribilia contemnens homo ab illorum exercitiis non absterreatur. Rectè: sed quomodò dici virtus potest, cùm virtus actu suo delectetur; vir autem fortis, dum fortem se præbet, vt dum virgis cæditur, vel imminere sibi virgas sentit, voluptatem nullam capere videatur, vt docet Aristoteles? Certè Christus ipse morti proximus ad mortem vsque tristis fuit, Matth. 26. Quomodò versatur fortitudo circa sola mortis discrimina, cùm multa alia terribilia sint, in quibus æquè expedit hominem confirmari? Respondeo, delectatur verè fortis actu fortitudinis secundùm partem animæ superiorem, videns se propter honestum, Deique gloriam non parcere vitæ propriæ, esto non delectetur secundùm carnem & appetitum sensitiuum; quin potius tristetur, & doleat. Christi exemplo (qui interim dolorem à se excludere poterat, si voluisset) & Eleazari sic Deum alloquentis: *Duros corporis sustineo dolores; secundùm animam verò propter nomen tuum libenter ista patior.* Obscurat quandoque hæc tristitia illam animi delectationem; sed vicissim obscuratur sæpè à superuenientibus consolationibus. S. Tiburtio quas calcabat pedibus prunæ ardentes, rosæ videbantur. Ad paratam sibi crucem

Arist. l. 3. Eth. cap. 9.

2. Mach. 6.

Fortitudinis mira exempla.

S. Andreas lætum ſe venire dicebat. Sanctus verò Laurentius tyranno ſic inſultabat: *Non timeo tormenta tua.* Primis Chriſtianis ſcribit in hæc verba beatus Paulus, Hebr. 10. *Rapinam bonorum veſtrorũ cum gaudio ſuſcepiſtis, ſcientes vos habere meliorem & manentẽ ſubſtantiam.* De materia, obiectóque fortitudinis non negat Ariſtoteles lib. 3. Eth. c. 6. ea contineri mala ardua morte minora, vt carceres, deportationes, bonorum omnium amiſſiones, orbitates, mutilationes, verbera. Sed mortis potiſſimum meminit, velut obiecti potiſſimi, eò quòd morte nihil ſit terribilius. Nam ſimiliter fortitudinem verſari ait circa pericula mortis in bello imminentis; non quod eam neget moderari etiam metum aliarum mortium, ne propter illas inſtigetur ſapiens ad faciendum quod non decet; aut ad id quod decet negligendum; vt moderatus eſt venerandus ille ſenex, qui 2. Mach. 6. intuens quemadmodum oporteret accedere; patienter ſuſtinens, deſtinauit non admittere illicita propter vitę amorem, prælegit mori pro patriis legibus, cauit ſcandalo eſſe alicui, aut moliri aliquid, à canicie, ab ingenita nobilitate, à conuerſatione veteri alienum; ſtuduit exemplum relinquere adoleſcentibus adeundi mortem pro cauſa eiuſmodi animo promptiſſimo; ſed quod bellica mors præſtantiſſima omnium videatur propter ius bonumque publicum, quod in bello iuſto defenditur; vel propter Deum, pro quo depugnant martyres in bello; de quo Hebr. 11.

Mors obiectum potiſſimum fortitudinis.

Fortes

Fortes facti sunt in bello. Adde, quòd obiectum fortitudinis formidabile sit, maximè verò formidabilis est mors bellica propter manifestum ac repentinum periculum, quod hostilis mucro oculis statim obiicit, vbi primum stringitur, & aspicientem fulgore suo quodammodò attonat.

Mors bellica maximè formidabilis.

§. 2. Præclarè S. Thomas, *cùm vitia reliqua locum habeant in seruis Diaboli, inanis gloria locum habet in seruis Christi*; nec mirum sanè, quia in bonis operibus exercent se cultores Christi; hæc autem sunt, quibus pascitur vana gloria, non secus ac septem illæ vaccæ macillentæ, & percussæ vredine, Gen. 41. pascebantur *in locis virentibus*. Homo gloriæ à natura cupidus dicto citius occasionem eius ex iis accipit, quæ per se sunt laude dignissima, inter quæ eminet actus fortitudinis. Vndè vix vllus fuit ex tot fortissimis Romanorũ, Lacedęmoniorũ, Athenienſium ducibus, qui victus cupiditate gloriæ ad illam heroica sua omnia non retulerit. Quocircà attendat sibi vir fortis, ne ad eundem impingat lapidem, ne fumum illum humanæ existimationis pro scopo habeat, siue sustinens, siue adiens mortis pericula; nisi velit opus facere non virtutis, sed vitij; ac de Deo non benè mereri, sed malè. Ne fortèm se præbeat, vt indè magnifiat, sicut nec vt voluptate aliqua perfruatur, vel luctum reportet temporale, vel damnum à se auertat, vel amasiæ alicui suæ gratificetur exemplo Galeacei Mantuani, qui Papiæ hybernans, & fortè in

D. Th. 2. 2. q. 132. a. 3.

Galeacei stultum factum.

Pontan. l. 1. cap. 25. de fortitud.

ponte obuiam habens puellam, ab eaque audiens per quandam iocandi speciem : *Amator egregie, quin è ponte in amnem desilis mei gratia?* Mox concitato equo præcipitauit se in Ticinum, vndè vix natabundus emersit. Ne, inquam, eiusmodi aliquo fine moueatur; cùm hoc sit arduis caput obiicere, non ratione impellente, vel amore honesti, sed passione & cupiditate, faciat quod facit; quia facere, honestum; non facere, turpe est. Et quia intentio recta supponit obiecti notitiam, ne se fortem arbitretur, si ignoret ipsum, verbi gratia, si hostes credat pauciores vel imbecilliores quàm sint. Non est magnum, hoc errore substante, facere quæ sunt viri fortis, non concidere animo, non fugere, nihil indecorè agere. Vix tolli incipit hæc ignorantia per scientiam contrariam, cùm trepidando suam probant ignauiam. Idem de iis, qui arte duntaxat vel experientia fortes sunt; hoc est, quia meminerunt se ex certo quodam periculo salvis rebus enatasse, hisque freti experimentis non pauent ad pericula.

Magistratibus maximè necessaria fortitudo.

§. 3. Magistratibus, & quibuscumque aliis in potestate constitutis magis, quàm cæteris necessariam esse animi fortitudinem, indè cognosces; quod eos potissimum deceat præditos esse iustitia, virtutibusque aliis: ergo & fortitudine, quæ firmat animum, vt non obstantibus impedimentis terroris plenis facere pergat, quod illæ postulant in materia propria. Viris in dignitate positis proposita magis quá

aliis

aliis ardua ſunt, ſicut arbores ſitæ in montis faſtigio maximos ſuſtinere cogũtur ventorum impetus; maximis ſunt frigoribus fulminibuſque expoſitæ. Eorundem eſt populos regere ſæpè rebelles, peruicaces, belluis ſimiles multorum capitum. De Hebræo ſibi commiſſo dicebat Moyſes: *Quid faciam populo huic? adhuc paululum & lapidabit me.* Exponuntur prætereà odiis inuidiiſque maximis; noctes cũ alluero Rege ducunt inſomnes præ cura Reipublicę, circumuallantur mortis periculis. Adhæc ſi bellum gerunt, ferũtur in hoſtes primi, niſi obſtet cauſa grauis. Si tempus eſt pacis, adhuc neceſſe habẽt cohorte cingi militum. Si reficiunt corpora, præguſtatoribus indigẽt cibi & potus, ne fortè lateat mors in vno vel altero. Vt proindè non abs re Dionyſius Syracuſanus aſſentatori ſuo præcipuo Damocli oſtẽſurus ſtatum Regium & conditionem, accumbere illum fecerit menſæ regiæ, ac ſi Rex eſſet, inſiſtente interim eius capiti nudo gladio & acuminato, quẽ tenue duntaxat filum retinebat in aere pendulũ, ne caderet. Torquebatur aſſiduo metu Damocles, nec comedere valens, nec bibere, non faciens flagitandi finem, ſibi vt liceret indè diſcedere. Neq; enim velle ſe, aut poſſe tãto cũ diſcrimine tales experiri delicias. De hoc argumẽto Horatius ad illa verba

Poſitos in dignitate quos circunſtent pericula.

Diſtrictus enſis cui ſuper impia
Ceruice pendet.

Horat. l. 3. Carm ode. 1.

Præpoſitorum denique eſt animum ſuis addere, idcóque & Petrus vniuerſalis Chriſti Vi-

cæius dictum ſibi audiuit: *Confirma fratres tuos.* Quomodò autem id facient meticuloſi? Scilicet fugiendo conſpectis malis, eiulando, turpiter dando manus, authores illis eſſe poterunt, ne mente cadant? Sin contrà expetant pericula intrepidi: Vel etiam quodammodò rideant & contemnant. Si eadem, cùm expedit, aggrediantur; mirum quàm metuere deſinent qui eis parent: conformabunt ſe illorum moribus; non abominabuntur, quod ab iis diſcent non eſſe metuendum; de formidoloſis Damis Leones euadent ad nullius pauentes occurſus. Vt verbo dicam, vbique ſe præbebunt fortiſſimos.

Luc. 22.

Res ad materiam pertinentes fortitudinis.

Quænam cenſendæ ſint res verè arduæ ad materiam pertinentes fortitudinis, iam ſuprà indicaui; cùm eo verbo dixi contineri mortem, & quæcumque morti valdè ſunt affinia, vt mutilationes, infamias, orbitates, deportationes, &c. Quibus addere poſſumus inuidias multorum, irriſiones, contemptus, odia, calumnias, infeſtationes Dæmonum, concupiſcentiæ motus, morti comparatos ab Apoſtolo, cùm ait: *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Prius dixerat: *video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.* In quibus omnibus ſuſtinendis, vel intrepidè expectandis ſubeſſe debet cauſa honeſta; cuiuſmodi eſt gloria Chriſti, quam illuſtrat non parum, qui conſtanter eius propugnat fidem. Bonum

Rom. 7.

Debet ſubeſſe cauſa honeſta.

quo

quoque publicum in bello iuſto. Bonum ſpirituale proximi vel omninò perituri ; hoc eſt, in malo ſtatu ex hac vita diſceſſuri, vel non ita commodè in ſtatu gratiæ impoſituri vitæ finem, niſi conſolando, adhortando, ſacramenta adminiſtrando periclitanti ſuccurras. Sub obligationem certè cadit iuuare cum diſcrimine etiam propriæ vitæ omninò aliàs ſic periturum, idque lege charitatis, inſuperque iuſtitiæ, ſi interiecto ſtipendio, quod tibi eo fine penditur, te receperis hoc facturum. Conſilij verò tantum eſt ; ſed laude digniſſimi, graue hoc adire periculum illius gratia, qui tuo duntaxat eget miniſterio, quo lætiùs, confidentiùs, tranquilliùs, cõmodiúſque imponat vitæ finem. Exemplum aliud cauſæ honeſtæ eſt, exponere te morti propter amicum egregium, quia amicus eſt. Rationem ſi quæris, dabo. Quòd erga te propenſiſſima ſit voluntate, te iuuet, tibi obſequatur ſecundùm rectam rationem, honeſtè agit, & ſe probat virtute præditum. Cùm itaque bonum honeſtum ſit vita melius, rectè illius cauſa negligitur. Sed vide ne amicus iſte tuus iuſtè ſit damnatus extremi ſupplicij ; ſi quidem puniri talem intereſt Reipublicæ. Meritò quóque vitam ponet vir fortis, ſi intuitu proprij boni ſpiritualis id faciat, v.g. ne ſcelus perpetret ad quod adigitur ; aut temporalis, vt quando ipſiuſmet conſeruandæ cauſa vſtulationem ſuſtinet medicorum. Ex his obiter liquet, quàm parum fortitudine præſtent ſectarij, dum exter-

An poſſit quis exponere ſe morti propter amicum.

nam fidei confeſſionem negant ad ſalutem eſſe neceſſariam; quamuis ſcriptum ſit: *Ore confeſſio fit ad ſalutem.* Negant enim, quia mori refugiunt; & ſe credunt fugæ huic ignominioſæ ſpecioſam excuſationem prætexere, ſi perſuadeant nihil obeſſe extrinſecam falſæ fidei ſimulationem, aut veræ diſſimulationem. Hoc quid aliud propriè eſt, quàm in duas partes claudicare? Rom. 10.

Circa pericula quomodo verſãdum forti.

Idem vir fortis occurrentibus malis habebit ſe aliter atque aliter ſecũdùm rectã rationẽ. Nunc pericula grauia deſpicier, ac expectabit iuxta doctrinam Senecæ lib. 2. de benef. cap. 34. & lib. 13. epiſt. 89. nunc fugiet, nunc denique excipiet vel aggredietur. Aliquando expectanda ſunt, vt ſi in militiam cooptatus iubeatur à periculoſiſſima ſtatione non diſcedere. Aliquando fugiet, vt ſi non fugientem cæſuri omninò videntur hoſtes longè potentiores, non ſine ingenti pernicie Reipublicæ. Atque huc pertinent illa Chriſti verba ad Eccleſiæ Prælatos valdè vtiles, qui ſoli petuntur ad mortem, & populis ſibi commiſſis relinquere nõ poſſunt vicarios idoneos, ac ſufficiẽtes: *Cùm autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam.* Tunc certè fugere non ignauia eſt, non metus, ſed pietas. Nam cùm gloria Dei, ſalus proximi, Euangelium ipſum, propter quod fugiendum non eſt, poſtulat vt fugiamus, quis inficiari audeat fugiendum? Non fugere contra, dici fortitudo non debet, ſed pertinacia. Fugit in tali caſu Chriſtus, Luc. 4. Ioan. Matth. 10. *Fugiendum quando.*

Ioan. 7. & 8. quia nondum venerat hora ſiue opportunitas publicè patiendi Hieroſolymis mortem crucis vtiliſſimam nobis, ac neceſſariam. Fugit Apoſtolus Actor. 9. & 2. Corinth. 11. Fugit S. Athanaſius diuino inſtinctu cùm inſidiaretur vitæ eius Conſtantius Imperator, & doctiſſimam de fuga ſua conſcripſit apologiam. Aliquãdo ſuſtinebit, vt ſi parari ſibi crucem videat, niſi eiuret fidem. Tunc potius oportet perferre quidlibet, ac meminiſſe verbi Domini: *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* Aliquando denique aggrédietur, exemplo Machabæorum, de quibus S. Chryſoſtomus: *Quando graue bellum ingruebat, nec quicquam poſſent facere, quod prodeſſet, ſe abſcondebant: nam hoc quoque fecerunt Apoſtoli. Non enim ſemper apparentes in media ruebant pericula, ſed nonnunquam & fugientes & latentes ſecedebant. Poſtquam autem parum reſpirarunt tanquam generoſi quidam catuli ex antris exilientes, ſtatuerunt non ſe amplius ſolos ſeruare.* Exemplum aliud eſt eorum, qui cum Dauid Pſalm. 118. intrepidè vbi expedit, loquuntur de teſtimoniis Domini in conſpectu Regum, & non confunduntur; cum Io. Bapt. dicunt adulteris & inceſtuoſis: *Non licet tibi habere vxorem fratris tui.* Cũ S. Petro act. 5. prædicant obediendum Deo magis eſſe, quàm hominibus. Cum S. Marcellino Papa & fratribus illis, Machabæis, audent impietatem crudelitatémque exprobrare palam Diocletianis & Antiochis.

Matth. 5.

S. Chryſ. in Pſal. 43.

Iam

Mala quomodo ſuſtinenda.

Iam de modo dicendum. Si expectandum, aut ſuſtinendum ſit malum terribile, exere vires, datóque operam illud vt ſuſtineas, ſi non æquanimiter, ſaltem patienter. Quid eſt *patienter?* In ſilentio, de quo Iſa. 30. *In ſilentio & ſpe erit fortitudo veſtra.* Talis fortitudo fuit Martyrum, de quibus eſt illud:

Cæduntur gladiis more bidentium,
Non murmur reſonat, non querimonia,
Sed corde tacito mens bene conſcia,
Conſeruat patientiam.

Hoc habet humana infirmitas, muſſitat indigna patiens, crumpit in voces querulas, & ita meritò ſuo multùm detrahit, aut etiam diuinam in ſe accendit iram. Quid itaque conſilij? Silendum cum eo, qui *tanquam agnus ad victimam ductus, & coram tondente ſe obmutuit.* Iſai. 53. Dupliciter fortes ſunt, qui tunc ſilentium colunt; malum enim ſuperant generoſa tolerãtia, & murmurandi frænant appetitum. Nã, vt ſcribit Ouid.

Ouid. l. 1. de Triſt.

Strangulat incluſus dolor, atque cor æſtuat intus,
Cogitur & vires multiplicare ſuas.

Æquanimiter terribilia pati quid.

Æquanimiter verò terribilia pati vel expectare, eſt cum gaudio id facere, & occaſionem luctandi, cum iis ſibi gratulari, & cum Apoſtolo dicere Col. 1. *Gaudeo in paſſionibus.* Magnam Dei gratiam, magnam virtutem poſtulat hæc æquanimitas, quam quiſquis in ſe experitur, nõ ſileat ſemper; ſed partim ad ædificationem præſentium in præclara verba proſiliat;

partim

partim vt ſeipſum excitet magis magiſque ad tolerantiam. Fecit hoc Lugduni S. Blandina mediis in tormentis inclamans: *Chriſtiana ſum, Chriſtiana ſum.* Simul autem mirabile animi robur ei accedebat. Si tamen alicui non contingit tantum bonum, non propterea exiſtimet nihil ſibi eſſe fortitudinis. Hallucinantur hac in parte plurimi, fortitudini ſuæ nihil tribuunt, quando experiuntur in ſuſtinendis aduerſis difficultatem aliquam & repugnantiã. Quaſi verò magna non ſit fortitudo repugnãtiam hanc vincere, eáque non obſtante velle nihilominus dura pati, & diuinæ voluntati acquieſcere, vel immittenti ea, vel permittenti? Quaſi præterea valeamus naturam omnem exuere, nullumque prorſus ſenſum habere aduerſarum rerum & terribilium? Non valemus certè, nec neceſſe eſt quidquid in oppoſitum cenſuerint Stoici, ſummis in periculis non minus trepidantes, quàm cæteri, vt te docebit lepida hiſtoria quam recitat S. Auguſt. l. 9. de Ciuit. c. 4. Ego autem ſtudio breuitatis prętermitto. Dictum eſt Chriſti: *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.* Idem ad conſolationem noſtram repugnantiæ huius voluit eſſe particeps, cùm inſtante paſſione *cœpit pauere & tedere*, dixitque, quod ſuprà audiuimus: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Sed neque plus æquo ingemiſcas, ſi non in bello pro patria, non inter eorum manus, qui ſanctam fidem noſtram oppugnant; ſed inter latrones vel in aquis per naufragium, vel in lecto mori contige

Euſeb.

Matth. 26.

contigerit. Hominibus quidem vanæ gloriæ deditis obſcura mors diſplicet, vt Æneæ periclitanti naufragio,& beatos reputanti:

Queis ante ora patrum Troiæ ſub mœnibus altis,
Contiget oppetere.

Sed ſatis clarè moriuntur, qui moriendo diuino ſe committunt arbitrio, cùm Deum non fugiat, cur hoc vel illud mortis genus ſit tibi conducibilius.

Repellenda quando.

Dum dicto modo aduerſa fortiter ſuſtinenda doceo; de caſu loquor,in quo nec vi repellenda ſunt, nec fugienda. Aliquando certè sũt repellenda;vt cùm iuberis dimicare quàm fortiſſimè, aut aliundè teneris ad tuendam vitam tuam perutilem Reipublicæ, & ſpes eſt fore vt repugnando euadas periculum. Tunc repugna, viriliter dimica, cum fluctibus & immanibus ventis decerta: Sin tanti momenti, hoc eſt, tam vtilis non ſit vita tua, & non ſit tibi fugere ignominioſum aut interdictum;fugam capeſſe ſi potes, ne non capeſſendo cenſearis tentare Deum, & temerè ruere in mortis diſcrimina,quod certè non licet ne prętextu quidem Martyrij, vt infrà dicemus ex S.Thoma. Vbi autem permittente Deo in illa incideris, *pone ori tuo cuſtodiam & oſtium circumſtantiæ labiis tuis*, non gemas implacabiliter, non accuſes Deum, non te putes ab eo derelictum, qui air, *cum ipſo ſum in tribulatione*: non deturpes faciem,non crinem laceres,non fatiges cœlum clamoribus,non ſit tibi fœmineus vlulatus,nó pede

Fugiendum quando.

Pſal.90.

pede perſtrepas, non ſubuertas obuia, aſpectu ne ſis truculento, ne prorũpas in verba blaſphemiæ, nec velis violẽtas tibi manus afferre. Quid aliud aſſequere clamoribus & lamentis plurimis, niſi vt omnes puerũ te eſſe intelligãt, aut mollem fœminã, & iacturam facias meriti maximi, quod te indubiè maneret; ſi, vt dici ſolet, neceſſitatem in virtutẽ cõuerteres, vt ſine dubio potes? Potes, inquã, quia quãtumuis ingruat tibi extrinſeca patiẽdi neceſſitas, tibi nihilominus integrũ ſemper eſt in præſentis mali tolerantiam ſponte propter Deum conſentire, eámque referre ad eius gloriam, ad partem quoque pœnæ, quæ præteritis tuis debetur exceſſibus, vel ad aliud eiuſmodi.

Fortis non eſt qui ſe occidit.

Ex his patet, fortem eſſe neminem qui ſeipſũ occidit, ſiue id faciat oppreſſus rerũ penuria, triſtitia, vel aliis vitę incõmodiis; vel ne veniat in manus hoſtiũ, vt Saul & Cato Vticẽſis; cũ tales adeò aduerſa nõ ſuſtineant, vt ne illa ſuſtineãt ſeipſos perimãt. Idẽ de iis iudiciũ, qui ſibi vitã eripiũt cũ Lucretia illa Romana, ferre nõ valẽtes humanam confuſionẽ ex delicto profectã vel aliũdè. Quin etiam eorũ, qui ſeſe in mortem prȩcipitant, ne peccare cogantur, aut peccato cõſentire, cùm cogi nullo modo poſſint; ſed cooperantes diuinæ gratiæ omninò ſint eiuſmodi conſenſum repreſſuri.

Ad ſublimẽ fortitudinẽ acquirendã quæ conferant.

§. 4. Ad ſublimem fortitudinem acquirendam, de qua in proximo §. multa proderunt. Primò, ardens in Deum charitas. Nam vulgare eſt amicos amicorũ cauſa ferre plurima, ne

ne quidem mortem detrectare. Vt incomparabiliter dilexit nos Christus, ita pro nobis animam suam posuit. Faciemus idem pro eo vicissim, & de manu eius aduersa omnia vltrò susc ipiemus, si nos eius incendat amor, quia *charitas omnia suffert, omnia sustinet. Cum se hoc amore anima tua in Deum conuerterit, mortem nõ modo contemnet, verum etiam desiderabit. Sed restat cum dolore magna conflictatio. Nihil est tam durum ac ferreum, quod non amoris igne vincatur.* Sententia est S. Augustini quam probat exemplo amatorum auri, laudis, & fœminarum; qui omnes mirabili ardore animi ad ea quæ diligũt, indefesso & alacri cursu per immania quæque tendunt. Amore de duobus cor vnum efficitur, idem vult amicorum vnus quod alter. Cùm ergo non nisi volente Deo in te mala irruant, non admodum ægrè tolerabis ea, si verè Deũ dilexeris. Adde, quòd si amemus Deum, amabit nos, & prouidebit, vt *omnia cooperentur nobis in bonum*, vt nihil desit necessarium. Caueamus itaque sub tali protectore nimis aduersa formidare, quæcumque illa sint. Secundò oratio, quam constat conducere plurimum ad impetrandum quæcumque vtilia sunt nobis aut necessaria: vtilissimum autem est, aduersa pati, præsertim grauia; cur non etiam expectare intrepidè, & cum Propheta dicere Psal. 26. *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum?* Vtilissimum, inquam, est admersa pati, cùm dicat Dominus: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.*

Charitas.

1. Cor. 13. S. Aug. lib. de mor. Eccles. cath.

Oratio.

Matth. 5.

Et,

Et, *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Luc. 21.
Et, *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Et 2. Cor. 4. *Quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Hinc illa S. Cypriani exclamatio: *Quanta est gloria dignitas, quanta fœlicitas præsidè Deo congredi, & Christo iudice coronari.* Et dulcis illa Apostoli gloriatio, 2. Tim. 4. *bonum certamen certaui*: & infrà *reposita est mihi corona iustitiæ.* Et Dauid Psal. 16. scribit se *custodisse vias duras, propter verba labiorum Domini*, hoc est, propter diuinas promissiones consolationis magnæ, quæ in cælo manet tolerantes aduersa fortiter. Hæc cùm ita sint, tantò magis postulare te conuenit à Deo fortitudinem, quantò experientia doctus videris tibi imbecillior. Fecit hoc Iudas Machabæus, cùm diceret: *Quomodo poterimus subsistere antè faciem eorum, nisi tu Deus adiuues nos?* Et Iob similiter repræsentans Deo suam imbecillitatem: *Nec fortitudo lapidum fortitudo mea; nec caro mea ænea est.* Psal. 115. 1. Mach. 3. Iob. 6.

Tertiò consideratio legis vniuersalis moriendi, & aduersa pleraque alia sustinẽdi, à qua ne Reges quidem & Imperatores eximuntur; sed vt quidã ait: *Pallida mors æquo pede pulsat paupertum tabernas, Regúmque turres.* Et Iob Propheta vniuersim pronunciat: *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet.* *Consideratio legis moriendi.* Horat. l. 1. Carm. Ode. 4. Iob. 14.

manet. Consolatio quædam miserorum est, socios nanciscì miseriæ; eóque argumento vti non omisit S. Petrus, fortitudinem commendans primæuis Christianis: *Resistite fortes in fide*, inquit, *scientes eandem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.* 1. Pet. 5. Cùm igitur ipsi etiam mundi Reges & Principes mortis legi subiaceant, nec minùs quàm reliqui obnoxij sint animi corporísque afflictionibus, vitámque viuant omnibus morborum telis æquè propositam; nihil sanè est, cur nos valdè perturbent hæc mala, aut in admirationem rapiant ex insidiis in nos insilientia. Nihil dicam de mortis commodis, propter quæ adeò non est multum refugienda, vt expetenda etiam videatur. Præcidit certè continuum sui metum, finem imponit humanis calamitatibus tot tantísque, iudicio Ecclesiastæ, vt scripserit: *Laudaui magis mortuos quàm viuentes, & fœliciorem utroque iudicaui, qui necdum natus est, nec vidi malæ quæ sub sole fiunt,* & votis multis accersant illam quamplurimi, vel dicant: *Pereat dies in qua natus sum. Quare non in vulua mortuus sum? egressus ex vtero non statim perij? Quare exceptus genibus, lactatus uberibus?* Eccles. 31. Amputat præterea peccatorum occasiones innumeras, quæ viuendo diu, heu non tam emendamus, & dolemus per veram pœnitentiam, quàm augemus eo modo, quo pueri niueum globum quẽ antè se promouent, magis magísque amplificant nouas semper colligentẽ niuis particulas. Quæ causa est, cur diuina prouiden-

tia plerósque cælo deſtinatos eò vocet priuſquã adoleſcant, *ne malitia mutet eorum intellectum.* Id ſi diligenter apud ſe parentes expenderẽt, non ita eiularent amiſſis paruulis; ſed ſibi quidem gauderent, illis verò gratularentur. Dum autem non expendunt, habenas laxant triſtitiæ, dant ſe lamentis inanibus. *O ſeuam mortem, quæ ſpem meam ſuſtulit, baculum ſenectutis, memoriam hominis, noſtri ſubſidium generis, futurum hæredem familiæ, deſignatum iam ciuem Reipublicæ. Neſcis amice, ignoras vicine; quid mihi acciderit, quo me infortunio vel fortuna improba, vel Deus affecerit. Filius mihi erat adoleſcens ſolus vitæ ſucceſſor ſolatiũ ſenectæ, gloria generis, fulcrum domus. Habebã in illo omnia, ætatẽ agebat gratioſiſſimam. Hic raptus periit, puluis factus eſt, qui paulò antè iucundum mihi præbebat ſpectaculum.* Quid igitur faciam? Et quãdoquidem filiorũ incidit mentio, excuſant ſe aliqui, & mortẽ ſe dicunt timere, nõ propter ſe, ſed propter ſuos eiuſmodi paruulos, quos durum eſt orphanos relinquere. Quaſi verò tutor ipſorũ, curatórque præcipuus non ſit Deus manens in æternum? Denique ſicut impiorum mors tranſitus eſt ad ignem inextinguibilẽ, ad cœtum Dæmonũ, ad terram calamitatis & miſeriæ, vbi ſempiternus horror inhabitat, ideóque meritò timetur à talibus: Ita contrà iuſtorum mors tranſitus eſt ad vitam illam perennem, omnium bonorum aggregatione perfectam; eámque ob rem appeti potius ab iis debet, quàm valdè metui,

Sap. 4.

Eiulatus parentum in filiorum morte formula.

Iuſtorum ac iniuſtorum mors diſpar.

dicturis si sapiunt: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est*: vel, *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei*? Cæterùm expectanda præter mortem sunt aduersa quæque alia. Fallitur qui se putat vno defunctum malo in aliud nullū incursurum. Simile quid in animum quisquis inducit suum; citò discit, quanto in errore versatus sit, quàm verè Iob prædixerit: *Fugit arma ferrea, & irruet in arcum æneum*: ac rursus: *Qui timet pruinam, irruet super eum nix.* Charybdim vitare dum cupimus, in Scyllam incidimus. Vētus aliquis molestus à quocumque flat cardine, ab Aquilone Boreas, qui tusses mouet, fauces exasperat, lateris dolores gignit & pectoris, à meridie Auster, qui auditum visúmque hebetat, caput grauat, &c. Inuadunt senectutem morbi longissimi, acuti adolescentiam: ningit in montibus, pluit in plano. Mundus cutypus est, imò Oceanus, in quo ne maximæ quidem naues à procellis liberæ sunt. Quidni ergo assiduè expectemus mala, vt si fortè non contingant, in aliquo id lucro reponamus; sin secus prætisa minus feriant, vel etiam rideantur quasi detecta eminus & contemnantur?

Psal. 118. Psal. 41. Iob. 20. & 6. *Ætatis incommoda.*

Quartò, fortes iuuat non parum ista alia cogitatio. Solum verum ingens malum valdè est metuendum. Huiusmodi autem sola est culpa, non mors, vulnus, morbus, exilium, carcer aut pœna alia, cùm perpessa fortiter & propter iustitiam magnæ sit gloriæ seminarium. Et quamuis ad seriem spectaret malorum in-

Summum malū quodnam.

gentium

gentium, eius citò finis erit. *Nullum violentum perpetuum.* Quandiu in me non irruent terribilia, salua erunt omnia, excruciabat à me solo apprehensione miinia; quando autem me inuadent mali, sensum vnà cum vita dicto citius amputabunt. Vel si non statim me vita destituant, luctabor toto illo spatio cum hoste accerrimo ærumna grauissima, de qua reportabo victoriam, quoties ita loquar ex animo: *Fiat, Domine, voluntas tua sicut in cœlo, & in terra:* &, *Ego in flagella paratus sum.* vel, *vtinam dignus inueniar Deus meus, pro nomine tuo aliquid pati.* Hoc si faceremus omnes, si terribilia illa meditaremur citò abitura, vulgò essemus aduersum ea erectiores, & cum Iob speraremus *post tenebras lucem.* Sanè quemadmodum dies lux breui sequutura tolerabilem facit noctis caliginem, ita calamitates vicina in melius mutatio. A ciconia interrogatus Cygnus, ait apologos; cur sub obitu modularetur dulcius? Quia, inquit, à quibuslibet aucupum insidiis mors me liberabit.

Arist. lib. 1. de cœlo. cap. 2.

Matth. 6.

Psal. 37.

Iob. 17.

Quintò, sicut qui succumbit oneri, hoc ipso magis premitur: prostratus enim opprimitur, nec se valet erigere: Ita qui aduersis rebus desponder animum, experitur in horas grauiora. Ne ergo desponleamus, ne noceutiora & maiora quàm sunt, reputemus. Iuuit ista cogitatio Dydimum Theologum doctissimum cæcitatis malum prius ferre non valentem. Venit ad illum S. Antonius, dixitque; *mirari se vnde partum, virum sapientem dolere adeo*

Malis non succumbendum.

S. Hier. ad Castrutiū.

de iactura rei nobis communis cum formicis, talpis & muscis. Profecit hac cēsura Dydimus, & vidit reuerà minus malā esse orbitatem illam, quàm esse videbatur; atque ita deinceps tulit eam solito constantiùs. Iuuaret complures alios, si pariter iusta lance librarent mala, sub quibus gemunt: ita námque intelligerent tolerabiliora esse, quàm creduntur, minúsque iis cederent. Si prætereà benè agendi occasionem ex iis sibi quæterent, vt certè possunt, teste Plutarcho, l. de exilio. & patet exemplo multiplici. Themistocles extorris à patria, ita se gessit, vt secundis posteà vtens rebus, diceret: *Perieramus, si non periissemus.* in custodia positus Anaxagoras quadraturā circuli scripsit. In carcere philosophatur Socrates venenum bibens. Figuris Geometricis delineandis iucundè incūbebat Archimedes obsessis à Marcello Syracusis. Et vt grauiora proferam, incarceratus S. Ioan. Baptista egregiè discipulos suos instituit. B. Paulus in carcere similiter nobilissimas scribit epistolas, vt secundā ad Timotheū, itē epist. ad Ephes. ad Philipp. ad Colos. ad Philemonem, & ad Hebræos.

Virorum fortium exempla.

Sextò, ponat sibi antè oculos virtutis huius cupidus tot alios, qui constantissimò semper, infractóque animo cum aduersis luctati sunt & dicat: Hi sortis meæ & conditionis, vestiti carne & ossibus, infirmitate circumdati, terribilia quæque contempserunt, & nihil fermè commoti susceperunt irruentia; quid vetat me quoque contemnere ac susci-

pere?

scipere? Graditur inter eos primus Christus Iesus, qui sciens omnia quæ ventura erant super eum, processit obuiam inimicis suis, Ioan. 18. & Petro impedire volenti passionẽ suã dixit, Matth. 16. *Vade post me*, &c. De eodem scribit Apostolus: *Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris deficientes.* In lege veteri quàm fortem se præbuit inclitus ille Eleazarus nonagenarius, qui glorioſissimam mortem magis quàm odibilẽ vitã complectens voluntariè præibat ad supplicium, dicens: *Fortiter vita excedendo senectute quidem dignus apparebo: Adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar.* Reliquit certè; nã sequenti capite describitur stupenda fortitudo atque constantia septem fratrũ in mediis tormentis, Antiocho Regi insultantiũ: ita vt ipse, & qui cũ eo erant, illorum mirarentur animos, quòd tanquam nihilum ducerent cruciatus, non leues, sed longè grauissimos. Alij enim tosti sunt in sartagine, alij excoriati, alij in frusta concisi. Nouissimè autem post filios mater, cuius assiduis monitis ad constantiam animati fuerant, consumpta est. Vixit ante eos Iob, excelso animo præditus, cui cùm non modò cecidissent decem liberi breui momento temporis, vna plaga cõtriti in domo iucunditatis, in tẽpore voluptatis, incutiente ipsis Diabolo domũ, & mẽsam

Christi fortitudo.

Hebr. 12.

2. Mach. 6.

Iob item quanta.

cerneret imbutam sanguine; sed ipse etiam in grauissima esset infirmitate, vndique scatens vermibus, non plorauit, non comam euulsit, non emisit vocem aliquam ingenerosam, non detraxit diuinæ prouidentiæ, non obtrusit innocentiã suã, & merita; sed protulit decantatã illam gratiarũ actionẽ: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factũ est; sit nomen Domini benedictũ.* Iob. 1. Nempè noluit inter aduersa seu imminentia, seu etiam præsentia Ethnicis modestia cedere, qui oppressi malis non idcircò de Diis suis quiritabantur; sed inuocabant eos, vota vouebant & persoluebant fideliter. Non iis irascebantur, sicut nec Imperatoribus suis, quando ad pugnam vocabantur & pericula. Nemo dicebat: de me Imperator malè meruit, aut male mihi voluit; sed totum interpretabatur beneuolentiam & desiderium promouendi ipsum ad altiora, de cuius fortitudine egregiè sentiebat & experimentum volebat accipere. Recogitauit Iob similiter diuini moris esse arduis in rebus probare diligentes se. Neque enim facilè amorem verum à falso discerni, ac diiudicari, nisi aliquod incidat eiusmodi tempus, vt quasi aurum igne fidelis beneuolentia periculo aliquo perspici possit. In lege autem gratiæ B. Ignatius Antiochenus Episcopus, vt se quoque probaret in Christi causa fortissimum, ardebat martyrij desiderio, & sic loquebatur, paulò ante, quàm deuorandus leonibus obiiceretur: *Vtinã fruar bestiis,*

Ethnicorũ modestia.

Amoris veri examen.

Ignatij cõstantia.

beſtiis, quæ mihi ſunt præparatæ; quas & oro veloces mihi eſſe ad interitum, & ad ſupplicia, & allici ad comedendum me. Quod ſi venire noluerint; ego vim faciam, ego me vrgebo vt deuorer. Ignis, crux, beſtiæ, confractio oſſium, membrorum diuiſio, & tota tormenta Diaboli in me veniant, tantùm Chriſto fruar. Probat, inquam, purgátque ſuos Deus variis malis tentatoribus; alios autem ſimilium reos culparum facilius præterit, quaſi indignos quos caſtiget tam exiguis. Aſſuerum Ethnicum ſuperbè oſtentantem diuitias gloriæ regni ſui, Eſther 1. non puniuit; Ezechiam verò Regem optimum, ſed tamen vanitatis huius participem afflixit & perterrefecit, Iſa. 48. Ab his quidem corporis malis immunis fuit S. Baſilius; ſed non à calumniis, meritò ſanè reponi ſolitis inter mundi huius calamitates grauiſſimas, quas tamen magnus hic Antiſtes tulit ſemper fortiſſimè: ita vt diceret: *Ipſe linguâ cohibito, conuicia in me congeſta & dolorem animi ſupprimens ac veluti præfocans ſilentio. Expecto interea ſupremum Iudicem, qui omnem malitiam tandem cùm opus fuerit, vlciſci nouit.* Alibi ad ſimilem conſtantiam his verbis inuitat omnes: *Reuerà vt Salomon ait, calumnia hominẽ humiliat, & nemo ita ſtupidus eſt, qui animo nullam ſentiat moleſtiam, & ad terram vſque non deiiciatur, ſi incidat in ora ad mentiendum procliuia. At neceſſe eſt, vt omnia feramus, omnia patienter toleremus, vltionem ipſorum Domino committentes, qui nõ deſpiciet nos.* Ex horũ infracto animo in malis

S. Hier. de ſcript. Eccl.

Probat ſuos Deus.

S. Baſilius calumniis affectus.

S. Baſil. epiſt. 87.

Epiſt. 26.

lis animi corporiſque perferendis, cæterorum diſce fortitudinẽ, eandémque imitare multò magis quàm Aſcanius ille ſuorũ exempla, cui dictum eſt ab Ænea patre:

Virgil. lib. 12. Æneid.

Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum:
Et pater Æneas, & auunculus excitet Hector.

Nihil hîc attexere attinet de reis, de militibus, de ſeruis domeſticis, qui pro gloria vel lucro temporali nulla refugiunt incommoda, non mortes & cruces, non ſeruitutes & vituperia, conſurrecturi haud dubiè in die iudicij & perfuſuri nos rubore intolerabili, ſi pro ſpiritali & æterna, ſi pro bono virtutis, ignauiùs contra aduerſa depugnemus. Prætereo itẽ Lacedæmonios, Romanos, & paganos alios innumeros, quos ſæpè ad mortẽ hilares quaſi ad nuptiale cõuiuium proceſſiſſe legimus. Attexam tantummodò quod de Circumcellionibus ſcribit S. Auguſt. in l. de Hæreſ. in 69. *Ad hanc hæreſim in Africa & illi pertinent, qui appellantur Circumcelliones, genus hominum agreſte, & famoſiſſimæ audaciæ, non ſolùm in alios immania ſcelera perpetrando, ſed nec ſibi eadem inſana feritate parcendo. Nã per mortes varias maximè præcipitiorum & aquarum, & igniũ ſeipſos necare conſueuerunt, & in iſtum furorem alios quos potuerint ſexus vtriuſque ſeducere, aliquãdo vt occidantur ab aliis, mortem niſi fecerint, comminantes.* Sit hoc ſimile §. huius concluſio. Sicut vaſa figulina quantumuis elegantia & pictu

Circumcellionum teneritas.

picturata, parui fiunt, & vilis sunt pretij: ita parui omninò eris, si leuia te frangant mala, nec de numero esse mereberis fortium, quantumuis laudari possis àpleriſque aliis.

§. 5. Ad audaciæ moderationem venio, partem alteram fortitudinis positam in aggressione, perruptione, oppugnatione rerum arduarum, quæ vel magnum bonũ impediunt vel futuræ præuidẽtur magni causa mali, nisi destruantur. Aggressionẽ hanc plerique magnificiunt, nec abs re; scire tamen debent inferiorem esse priore, de qua iam disputauimus, vt post Aristotelem l. 3. Eth. c. 9. scribit S. Thom. 2. 2. q. 123. a. 6. & patet ex verbis illis Prou. 16. *melior est patiens viro forti*; ibi enim fortem pro audace ponit. Nec mirum sanè; nam qui sustinet, sustinere videtur aliquo fortiori inuadente: qui autem aggreditur, inuadit per modum fortioris; difficilius autem est pugnare cum fortiori, quàm cum debiliori. Deindè, qui sustinet & expectat, iam sentire incipit pericula imminentia; qui autem aggreditur, eadem vt futura respicit; difficiliùs porrò est non moueri à præsentibus, quàm è futuris. Tertiò, sustinere importat & connotat temporis diuturnitatem; sed aggredi quis potest ex subito motu; difficilius verò est, diu manere immobilem, quàm subitò moueri id aliquid arduum. Denique aduersorũ tolerantia nulla prorsus, aut vix vlla post se trahit incõmoda: aggressio verò si vel parũ temeritatis habeat, quáplurima.

Quæ

Quæ cauſa eſt, cur hîc omninò expediat eius præſcripta ponere. Quorum primum ſit, hoſtem non aggredi, à quo tibi times iure ſubnixum, eóque vtentem, nec eidem ius ſuum repetenti repugnare. Ita quippè te oportet, quæ tua ſunt conſeruare, vt alieno iuri non officias, nec cũ iuſtitia bellũ geras. *Noneſt quilibet vir fortis*, inquit idẽ Ariſtoteles. *ſed qui ea quæ oportet, & vt oportet & quando, perfert & timet, ſimiliter & confidit.* Vndè latrones, graſſatores, monomachi non ſunt fortes appellandi: quia illorum audacia plena eſt iniquitatis, & belluinæ feritatis, eámque ob rem incapax honeſti & fortitudinis. Et Deus eiuſmodi fortibus & iniquis tandem maledicit: *Omnis violenta prædatio cum tumultu, & veſtimentũ mixtum ſanguine erit in combuſtionem, & cibus ignis.* Alterum, eſto ius tibi ſupperat inuadendi hoſtem terribilem, aut eidem ſi te inuaſerit repugnandi; vbi tamen nulla ſperabitur ex aggreſſione, vel reſiſtentia vtilitas, ſed mali potius exacerbatio; abſtinebis, ſi ſapis ab hoc conſilio, vel etiam ſi opus ſit, fugies exemplo Dauid, 1. Reg. 27. & 2. Reg. 19. Laudari nunquã poteſt, qui volens ac ſciens ludit operam, quo nomine in reprehenſionẽ & vituperium incurrit Iudas Máchabæus, 1. Machab. 9. Aduertant hoc animum Concionatores, non dent æquo citiùs vela ventis, ne ſe mergant & alios. Solent immaturi proiecti & audaciſſimi eſſe omnium, vt Curius ille, de quo Cicero lib. de clar. orat. Quam-

Sua quoſque conſeruanda. Ariſt. lib. 3. Ethic c. 7. *Vir fortis quis.* Iſa. 9. *Hoſtis quatenus aggrediendus.*

diu

diu contrà rei benè gerendæ ſpes aliqua miraculo etiam non expectato ſupererit; hoſtẽ v. g. ex toto vel ex parte profligatum iri, minúſque Reipublicæ nociturũ, & præter hanc ſpem aderit pugnandi neceſſitas; tunc memineris, non nimis metuere, ſed animi corporíſque vires intendere, ſiue aggrediendo, ſiue etiam defendendo; præſertim cùm Deus vt plurimùm fauore ſuo proſequatur ſic belligerantes, vt inter gentiles ipſos Valerium Coruinum in bello Senonenſi iuſtè dimicantem contra Gallum quendam ſuperbiſſimũ, quem in arena ipſa confecit adiutus à coruo, qui eius galeæ inſedit præter morem, nec ſine prodigio: atque inter pugnandum vnguibus, roſtro & alis ſuis ſuperbi aduerſarij oculos fatigare non deſtitit. Tertium, nihil ſupra vires aggrediare, ne ridearis & ſuccumbas perficere non valens, quod in te ſuſceperis. Conſilium eſt Horatij in Arte:

Dion lib. de virtu. mulier.

Sumite materiam veſtris qui ſcribitis æquam
Viribus, & tentate diu quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri.

Spe autem ſubſtante proſperæ aggreſſionis & progreſſionis, ne facilè te abſterrear negotij difficultas: quid enim magnum, ſi in ea tantum incumbas, quæ facilia? *Timidi nunquam ſtatuere trophæum*, & videntur Iſa. 37. qui non ſunt in heroicis conſiliis ſuis efficaces. *Venerunt vſque ad partum*, inquit Propheta, *& non fuit in iis virtus pariendi*. Viciſſim caue nimiam tibi promittas peragendæ rei facilita

Eutipides

litatem, ne iusto securior vigilare negligas, ac tibi necessaria comparare prætermittas, & deceptus tandem victúsque pereas: quin potius cum Didone Regina illa Carthaginiensium, *omnia tuta time.* Ne rursus propriis in viribus collocaueris spem præcipuam; sed in Domino exercituum, qui alias facilè te auxilio suo destituet de virtute tua præsumentē. Vsus hac cautela dicebat Dauid, Psal. 17. *In Deo meo transgrediar murum.* Psal. 19. *Hi in curribus & in equis; nos autem in nomine Domini magnificabimur.* Psal. 43. *Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me.* Et 1. Reg. 17. *Tu venis ad me cum gladio & hasta, & clypeo; ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum Dei agminum Israel, quibus exprobrasti hodie, & dabit te Dominus in manu mea.* Vsi sunt eadem, in generatione sua complures Ethnici, adeo propriis diffidentes viribus, vt in difficilioris cuiusque rei auspicatu dicere solerent celeusmatis loco Θεὸς Θεὸς. Iudæi præterea & Romani priusquam manus cum hoste conferrent, offerre solebant diuinæ maiestati sacrificium, vsque eò inhærebat omnium mentibus, quod scripsit M. Tullius *Deorum ope & auxilio magis hæc Respublica, quàm ratione hominum, atque consilio gubernatur.* Et detestati sunt vniuersi Aiacis fastū gloriātis apud Sophoclem *solos ignauos egere Deo, se absque eo cuncta perfecturum.* Necessarium porrò tibi esse diuinum auxilium tunc credere te probabis, si ardentibus votis illud à Deo postulaue

Lib. 4. Æneid.

Spes in Deo ponenda.

Cic. in orat. pro Rabir.

ſtulaueris. Ad præſcriptũ quartum tranſeo. Si aliter quàm aggreſſione obtinere poſſis bonũ arduum, quod quæritur; vel remouere malum, alia vtere via velut ſecuriore. Sic prudentiſſimus Q. Fabius non inuadendo, ſed cunctando vicit Annibalem, & auertit à Romana Republica malum grauiſſimum, deſideratis de exercitu ſuo nullis aut paucissimis. Quintum, caue vtaris malis artibus, à quibus remotiſſima honeſtas eſt, virtutiſque ratio. Alexandro magno cùm author eſſet Parmenio, Darium vt dolo aſtuque vinceret: Reſpondit Alexander, verè nobilis ac generoſus: *Facerem, ſi Parmenio eſſem, at quia Alexander ſum; facere nolo.* Pyrrhi Epirotarum Regis medico ſuam pollicenti operam ad Pyrrhum de medio tollendum, ſi à Fabricio Romani exercitus duce factum auro penſaretur, non modo non aſſenſit Fabricius, ſed ad Pyrrhum literas dedit in hæc verba: *Ad nos venit Nicias familiaris tuus, vt ſibi pretium à nobis peteret, ſi te clàm occidiſſet. Id nos negauimus velle, neue quicquam commodi eam ob rem à nobis exſpectaret; & ſimul viſum eſt vt te certiorẽ faceremus; ne ſiquid eiuſmodi accidiſſet, noſtro conſilio ciuitates putarent factũ, & quod nobis non placet, præmio aut pretio, aut dolis pugnare. Tu niſi caueas, iacebis.* Q. Seruilius Cepio pugnaturus contra Viriatũ, duos milites pecunia corruptos ſubmiſit, qui illũ interficerent. Hanc victoriã nõ probauit ſenatus Romanus, vtpotè pecunia emptã. Et ſanè victoriæ anteferẽda eſt iuſtitia,

Alexandri magnanimitas. Q. Curtius lib. 4.

Ac Fabricij. Aul. Gell. l. 3. c. 8.

Victoria vera qua.

nec

nec censenda victoria, nisi quæ salua fide, & integra dignitate paratur.

Socij adsciscendi vbi res fert.

Sextum, res magnas & arduas quæ peragi adhibitis sociis possunt, ne solus & sine aliena ope communiter agendas suscipias. Nosti quid circumferatur: *Vnus homo, nullus homo.* Vix multa præstabis solus, atque vtinam præstes adiunctis pluribus. *Qui multa vel faciendo vel imitando pertractat*, inquit Plato l. 3. de Legib. *in singulis tandem ita deficit, vt in nullo euadat egregius.* Superbi quidam omnia sibi vnis arrogantes, metuentesque ne quid gloriæ ex confecto insigni negotio deriuetur in alios, totum in se recipiunt. Ne ita despueris, partem oneris committe aliis exemplo Moysis; ita auertes à te inuidiam, & citius meliúsque ad exitū perduces quod intendis. Satis per te totum perages, quod partim per te, partim per alios Deus ipse, cui soli propriè debetur honos, quique per Prophetam ait: *Gloriam meam alteri non dabo*, nō dedignatur in operibus suis vti causis secundis: ad illuminādū sole, ad calefaciendū igne, ad nutriendum cibo & potu, ad medicandū medicis, ad disseminandā fidem Apostolis; non quasi iis indigeat, sed vt quid facere nos conuenit, exēplo suo admoneat. *Si te nullius ope indigere putaueris*, ait S. Chrysostomus, *omnibus factus es stultior, & imbecillior. Talis enim nudum se omni auxilio reddit, & in delictis suis neque correctionem, neque veniam recipiet. Sed & Deum arrogantia sua irritabit, & omninò multum peccabit.*

Deus vtitur causis secundis, & cur.

Vide

Vide ſeptimo, ne deſiderio tuam oſtentandi fortitudinem laceſſas aliquem, vel occaſionem ei præbeas laceſſendi te palam. Cenſuram magnam meretur hæc oſtentatio. Nefas eſt ſcandalum præbere alicui, ſeu anſam operandi nequiter, teque inuadendi. *Non debet homo*, inquit S. Thomas 2. 2. q. 124. a. 1. *occaſionem dare alteri iniuſtè agendi, ſed ſi alius iniuſtè egerit, ipſe moderatè tolerare debet.* Simulque Martyres commonefacit, ne ſe in diſcrimina mortis temerè, & nulla vrgente neceſſitate coniiciant, nec Fidei hoſtes contra ſe exſtimulent. De aduerſariis hominibus hæc dicta puta. Nam quod ad perturbationes immoderatas, vitia, benè agendi repugnantiam, &c. quæ conſtat graues hoſtes eſſe virtutum, aggrediendæ ſemper ſunt fortiter, nec metuenda in hoc temeritas aliqua. De his interpretor illud Pſalmi, 17. *Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant.* Audiant hoc qui exempli cauſa molles, aut victi inedia ieiunia etiam præcepta & quæcumque alia paulò laborioſiora ſic refugiunt, vt manus nunquam admoueant. Hi minimè fortes ſunt.

Cõditio ſua priùs cognoſcenda.

Denique ad repugnandum vtiliter vel aggrediendum, noueris prius conditionem & naturam hoſtium & rerum arduarum, eique te accommoda. Exemplum. Cum aduerſus Dæmones, ſubſtantias ſpirituales, tibi eſt colluctatio, arma quære tibi ſpiritualia, ſeu offenſiua, ſeu defenſiua, de inferendo illis damno, nec per ſomnium cogites; quia tibi comparati

ſunt inuulnerabiles, factique vt mortalium neminem timeant. Non parum feceris, ſi te ab illorum inſultu fortiſſimo immunem cuſtodias, qui duplex eſt, corporalis per damna extrinſeca, ſpiritualis per tentationes. Corporalis ſubdiuiditur in mediatũ, qui fit per veneficos à maligno Spiritu ad nocendum inſtigatos: & immediatum. Huic repugnatur feruidis precibus primò, ac præcipuè directis ad Deum; deindè verò ad cuſtodem Angelum. Vtriuſque ſiquidem eſt illius frænare audaciam, & obſtare ne damnum inferat pro arbitrio. Dei quidem, vt patet; Angeli autem, quia beatorum minimus valentior eſt Diabolo potentiſſimo, non conditionis naturalis beneficio, ſed ſtatus beatifici. Huic cognatus eſt repugnandi modus, quem aſſignat S. Petrus epiſt. 2. c. 5. *cui reſiſtite fortes in fide*: quia ille etiam in fide reſiſtere dicitur, qui piè credit, pias ad Deum preces ad impetrandam repugnandi gratiam valere plurimum. Illi verò alteri inſultui repugnatur partim precibus & vitæ ſanctimonia, cuius gratia ſingularem tutelam gerit Deus clientum ſuorum, ſicut ſcriptum eſt: *Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.* Et alio in loco: *Ecquis vobis nocebit, ſi boni æmulatores fueritis?* (Hoc regulariter eſt accipiendum, alioqui Deus occulto iudicio ſuo quãdoque bonos affligi ſinit à colluuie illa hominũ) partim nihil habendo cum illis commertij, non tangendo eos, nec in domum admittendo, non lædendo ſeu laceſſendo,

S. Th. 1. p. q. 109. a. 4.

Fide reſiſtere Dæmoni quid.

Pſalm. 98.

1. Pet. 3.

Cum veneficis nullum habendum commercium.

do, viciſſim non afficiendo magnis beneficiis; tum quia indigniſſimi ſunt, tum quia inde magis efferantur. Noui ego in Lotharingia prædiuitem, nobiliſſimamque matronam, cuius decem liberos artibus ſuis nefandis occidit quædam venefica, in quam ſemper fuerat beneficentiſſima. Deprehenſa tandem ingrata fœmina, & rogo adiudicata, vltrò prodidit eam ſe eſſe, quæ liberis illis omnibus mortem attulerat: interrogata autem, quomodò non exhorruiſſet tam liberalem in ſe dominã tanto damno iniuriaque afficere? Reſpondit ad hoc minis grauiſſimis ac etiam baculo adegit me Diabolus, quò grauius eſſet ſcelus meum propter ingratitudinem. Quod ad ſpirituales inſultus ſeu tentationes eiuſdem maligni ſpiritus, vincuntur & repelluntur dupliciter. Primò orando Dominum, vt illum cohibeat, nec patiatur tẽtari nos ab eo ſupra id quod poſſumus; *ſed faciat potiùs cum tentatione prouentum*, vt poſſimus ſuſtinere. Secundò frequentando ſacramenta, cooperandoque per liberum noſtrum arbitrium diuinæ gratiæ, quam conferunt, cùm de ſubigendis tentationibus illis agitur. Quæ ſanè cooperatio quò maior erit, eò fortiores in nobis relinquet virtutum habitus, & ad repugnandum tentatori efficaciores. Dixi ſuprà minimè cogitandum de damno Dæmonibus ipſis inferendo; alioqui in rebus ipſorum & aggredi & vexare illos egregiè poſſumus conuertendo videlicet homines ab errore viæ ſuæ, ac præterea ſi Exorciſtæ ſimus

Venefica quamingratiſſima.

Sacramenta frequentanda.

& mandatum à præpositis nostris acceperimus, depellendo eos ab arreptitiis seu Energumenis. Hoc quippè est opera illorum dissoluere, spolia diripere, ferales possessores de possessione sua eiicere, quod profectò tyrannis superbissimis non potest nõ esse molestissimũ.

Accipiamus ab affectibus, seu perturbationibus propriis, de quibus paulò antè, exemplum alterum. Ardua res est illas sub iugum mittere, illis vel ferocientibus vel lenocinantibus non consentire, vt non abs re scriptum sit Sap. 10. *dedit illi certamen forte, vt vinceret.* Victoria de seipso quãta. Et apud Platonem l. de Legib. *Vincere seipsum, omnium victoriarum prima & optima est.* Experiuntur quod dico, inter alios iracundi, dum furit ira, & pruriunt ad vindictam manus; itẽque libidinosi, dum à libidine titillantur. Arduitas, fateor, est alterius speciei quàm mortis, & aliorum id genus terribilium: arduitas est tamen, atque vt superetur eximiam quandam fortitudinem postulat priori illi analogam. Aggredi & lacessere dicitur illas, qui illarum quærit occasiones. Aliquando nullo modo expedit quærere, puta, libidinis; sed benè vti licet oblatis, quæ declinari honestè non possunt. Vtemur autem prudenter, comparando nos prius ad partes omnes pudicitiæ; quia periculosissimum est, imparatos cum illis in arenam descendere. Colloquia cum fœmina quomodo aggrediendo. Loquendum tibi est cum speciosa fœmina; in hoc colloquio latet sanè quædam libidinis occasio, vixque prius finem habebit sermocinatio, quàm reipsa excitetur scintilla

ſcintilla quædam concupiſcentiæ. Quid itaque facto opus? Paulò antè commenda te Deo, compara te ad omnem honeſtatem, ne manu quidem fœminam illam tetigeris, niſi fortè ſalutandi gratia more patrio: in eius ſpeciem ne multum intendas; cum ſola & ſine arbitro ne ſedeas; inſurgenti autem deſiderio malo intra te dicito: *Apage procul ſuggeſtio prava*, & cogitationem ad Agonothetam Deum conuertens: *Non te offendam Domine, non concupiſcam.* Ne ſim longior, ſit cor tuum ſimplex & oculi columbarum. Cum illa conuerſare ſicut ſolent fratres cum ſororibus, & patres cum filiabus nihil turpe ac nefarium cogitantes: & certè ſoror tua eſt filia Adam patris tui: Aut ſicut ſolent innocentes & paruuli cum innocentibus. Hoc modo conſolationis plenus domum victor repetes. Aliquando contrà expedit quærere, ſed moderatas, verbi gratia, bonorum virorum adire conuiuia, vt inter illos vim tibi nullam allaturos, ſed ſobrios diſcas temperantiam. Item vti ad tempus inepto, famulo, vt inter expectatas in ſingula momẽte eius ineptias, ob ſimplicitatem tolerabiles grauioribus aſſueſcas, & teipſum componas ad modeſtiam atque mãſuetudinem. Hinc dicebat Socrates, habere ſe libenter domi vxorem moroſiſſimam, vt eius mores priuatim ac ſenſim ferre diſcens, multò faciliùs cũ quibuslibet haberet cõſuetudinẽ, nec indignaretur. *Socratis dictum de vxore tetrica.*

Nonò ac poſtremò confectis fortiter negotiis arduis, partâue victoria, nihil turpe

committas, quo obſcurati tuæ actus fortitudinis poſſe videatur: ingratum te Deus non ſentiat, ne inſolefcas, ne inſultes deuictis hoſtibus (præterquàm Dæmonibus, vitiis, & immoderatis paſſionibus) capiat te potius illorum miſeratio. Vt olim Paulum Æmilium, qui Perſem Macedonum Regem fleuit debellatum, & affidere ſibi iuſſit. Vt etiam Ageſilaum, qui obtenta inſigni victoria contra Corinthios & Athenienſes, non ſe extulit arroganter, ſed ingemuit dicens: *Heu Græcie, quæ tot viros inteſtino bello perdidit, quot vniuerſis barbaris debellandis ſat eſſe poterant.* Graue eſt victo & cuicumque afflicto conſolatorem in calamitate non habere; ſed ab aliis ſubſannari longè certè grauiſſimũ. Nebuloni cuidam optat Ouidius infortunium hoc velut extremum.

Ageſilaus parta victoria ingemuit.
Plut. in eius vita.

Ouid. in Ibin.

Siſque miſer ſemper, nec ſis miſerabilis vlli:
Gaudeat aduerſis fœmina virque tuis.
Accedat lachrimis odium; dignuſque puteris,
Vt mala cum tuleris plurima, plura feras.

§. 6. Fortitudinis pars potentialis eſt perſeuerantia; quia licet difficultates, ad quas ſuperandas inducit, natæ ſcilicet ex diuturnitate boni operis, minores ſint iis, quas pariunt timores & pericula terribilia metum grauem incutientia, quæ materia propria ſunt fortitudinis; in ſe tamen magnæ ſunt, & peculiarem virtutem deſiderant, cuius ope ſuperentur. Et quia magnæ ſunt, magna ſimul & eximia eſt virtus iſtiuſmodi, quam definit S. Thomas 2. 2. q. 128. *Stabilem ac perpetuam permanſionem*

Perſeuerantia pars potentialis fortitudinis.

nem in ratione benè considerata. Sed nihil magis videtur ad eius commẽdationem facere, quàm quod ait Christus: *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit*: ac si conuersim adderet: *Qui non perseuerauerit, saluus esse non poterit*; sicut qui in stadio currit, nisi ad metam vsque currat, brauium non accipiet. Dicitur interim vir bonus perseuerare quantum sufficit, si sub finem saltem ad bonam se frugem conuertat, esto priùs à vita probè inchoata ad prauam se transtulerit, vt non obscurè significant verba illa Apocal. 2. *Memor esto vndè excideris & pœnitentiam age, & prima opera fac.* Sed quia perdifficilè est, vt qui degeneranit, in viam se rectam restituat, enitendum summa diligentia, constanter vt teneamus virtutis iter quod ingressi sumus; à quo quia plerumque absterremur mutabilitate naturæ corruptæ gaudentis varietate ac vicissitudine, & noua semper appetentis, loquacitate hominum inuidentium nobis heroicam illam in bono firmitudinem, apprehensione nimia difficultatis, quæ semper inest verè magnis virtutum operibus, aut imbecillitatis propriæ, & denique opinione, quòd parum non fit rectè inchoasse: Matth. 10.

Est quodam prodire tenus, si non datur vltrà. Aut quòd suscepto labori fructus non respondeat, corroborandus est aduersum hæc omnia animus, non modò precibus ad Deum, cuius proprium est dare velle & perficere, sed piis etiam considerationibus. Grata est, fateor, vicissitudo; eaq;, vt ait Cicero, occurrit facietati. Horat. l. 1. epist. 1.

Vicissitudo grata.

Vndè ſecundùm Ariſt. ſect. 5. probl. 10. & 11. moleſtius in plano iter agitur, quàm per loca inæqualia, eò quòd membra in plano eundem ſemper ſitum, modumque retinent, & quæ luxantur diu luxantur. Moleſtius item iacetur ſuper lectis omninò planis & æqualibus, quàm ſuper concauis. Et Homerus nulla re magis allicit lectorem & retinet, quàm quòd nouis noua ſubiiciat. Sed enim ſapientis eſt, effrenatum hoc nouitatis deſiderium ad modum reducere, nec ei proprio cum detrimento plus æquo indulgere. Faſtidiens aſellus herum ſuum hortulanum velut imponentem ſibi onera iuſto grauiora, petiuit à Ioue alterum, & impetrauit Coriarium, tuncque exclamauit: Me miſerum! qui nunc in eum incidi, qui nec meo quidem parcet corio, quare non vixi prima ſorte contentus! Cera ſimiliter molliciem ſuam faſtidiens, & duriciem expetens lateris igne percocti, in ignem deſiliens conſumpta eſt. Si pro tuenda corporis vita vix recedit quiſquam à præſcripto medici, eadem ad totam quandoque vitam imperantis; ſed ab interdictis conſtanter abſtinet, quantumuis ſenſus illis inhiet; multò certè magis id obſeruandum pro vita ſpiritus, & cauendum ne de virtutum exercitiis dicamus cum ingratis & faſtidioſis filiis Iſrael; *nauſeat anima noſtra ſuper cibo iſto leuiſſimo.* Conſtantia in bono ſeminatium eſt æternæ vitæ. Sicut ergo æterna vita nullum admittit interruptionis votum, eò quòd non aliud quàm ſumma eſt fœlicitas,

Num. 21. *Conſtantia in bono ſeminarium æternæ vitæ.*

cuius

cuius interruptio minima non poteſt Beatis non videri tormentum grauiſſimum; ita plane intermiſſione carere oportet vitam bonam.

Moleſta loquacitas eſt, quæ recta ſunt, irridentium, & opportunè importunè ab iis te auocantium. Sed quorſum ad illos reſpicis omni ſtercore contemptibiliores, nec in receſſu cordis ſui damnantes quaſi mala quæ agis; ſed ſuſpicientes quaſi clariſſima lumina, quorum ferre nec volunt radios, nec poſſunt? Cur non potius obtutum conuertis ad Deum ſupremum Agonotheram operum tuorum approbatorem, & futurum ſuo tempore remuneratorem munificentiſſimum: itemque ad totam cœleſtem Curiam, atque ad mortales qui pollent iudicio, & ſine dubio habent te propter illa magno loco? Eſto, garrulis vocibus minas illuſores illi adderent; ne ideò quidem abrumpendum eſſet ſanctum propoſitum:

Iuſtum & tenacem propoſiti virum
Non ciuium ardor prauа iubentium,
Nec vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolida. Horat. lib. 1. Ode 29.

Peccatores intuere & artifices, quàm conſtanter vnumquemque circa profeſſionem ſuã retineat oblectamenti vel lucri expectatio; nec ſuſtineat, vt varietatis prætextu cœptum opus intermittat. Non curat verba diſſuadentium, quæ ſcit non eſſe niſi verba omni bulla aquæ & leberide inaniora; ſed pergit propoſiti ſui

tenax, & pugnat cum duricie ſcommatum Annabilem fortè imitans, qui cùm peritutus Italiam ad ingentem veniſſet rupem Alpium, prohibentem vltrà progredi; perrupit ſeſe obiicientem, accenditque ſuper eam lignorum ſtruem ingentiſſimam, ardentiaque ſaxa ſuper infuſo aceto putrefecit. *Prima monachi virtus eſt*, ait S. Hieron. *contemnere hominum iudicia, & ſemper Apoſtoli recordari, dicentis: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.*

Annibal vt frangit rupem.

S Hier. ad Pammach.

Eſt rurſus quædam in perſeuerando difficultas, ſed opinione minor; Nam cùm eiuſdem ſint rationis; quæ præceſſerunt & ſequũtur; ſi pares illis eſſe potuimus; cur, & quomodo non etiam iſtis poterimus? Vt non dicam magnæ ſatis eſſe imprudentiæ ad difficultatem ſolam reſpicere, & non ad æternam illam, in quam deſinit bonorum omnium retributio. Arduũ præcipuè eſt integerrimæ vitæ principium; quod ſi iam virtute ſuperaſti, quid de vincendis quæ ſuperſunt deſpondes animũ? An nõ in principio habes facti dimidiũ? Sta cum Daniele in gradu tuo. Perge quo cœpiſti pede, nec dubita, quò longiùs progrediere, faciliora fore omnia. Ne inſtabilitate animi coronæ iacturam facias, quæ te manet perſeuerantem; defectura autem eſt reſilientem. Perſeuerantia ſummi Regis eſt filia, virtutum finis & conſummatio, totius boni repoſitoriũ, & virtus ſine qua nemo videbit Deum. Militum præmia quàm ſunt leuia? Cauent tamen à pacto diſcedere, dum vel ea conſiderant, vel iſtas

Dan. 10.

Perſeuerantia quanta Virtus.

iſtas Ducum ſuorum voces audiunt;

Durate & voſmet rebus ſeruate ſecundis,
O paſſi graviora; dabit Deus his quoque finem. l.1. Æneid.

Imbecillitatem tuam ne commemoraueris: omnia potes in eo, qui te confortat; & iam oſtendi multum te poſſe, cùm dederis operi bono principiũ. Pauciora quandóque poſſumus, quàm credimus: ſed viciſſim plura ſæpè, quàm arbitramur. Patet quod dico in Simplicio illo, qui teſte Aug. l.4. de anima cap. 7. ordine etiam retrogrado recitabat verſus quoſcumq; Virgilij, & proſam Ciceronis, affirmans ſe neſciſſe tantum ſibi eſſe memoriæ. *Simplicij memoria fœliciſſima.*

Quanquam autem magnum, multúmq; eſt boni operis feciſſe principium; ſi nihilominus ibi gradum ſiſtas, nihil aut parum contendo eſſe: quia *bonum conſurgit ex integra cauſa: malum verò ex quocumque defectu.* Imitandi proindè fortiſſimi illi Romanorum Duces, quorum quilibet ſupra modum inſtabat cœpto operi: S. Dion. lib. de diu. nom. c.4.

Nil actum credens, ſi quid ſupereſſet agendum. Lucanus.

Fœliciter cœpiſſe, at non perduraſſe, quid iam prodeſt Iudæ damnato in æternum? Fœlicia ſpiritualis vitæ fundamenta iecerant Galatæ; ſed quia refrixit eorum virtus, audierunt ab Apoſtolo: *Sic ſtulti eſtis, vt cùm ſpiritu cœperitis, carne conſummemini? Currebatis benè, quis vos faſcinauit? Miror quod tàm citò transferimini.* Gal. 3 & 5. Equidem mutare conſilium licet, quod iã apparet illicitum, vel impoſſibile, cùm prius licitum, ſalutare, poſſibile crederetur; aliàs non, ſed inſiſtere arrepto bono cõuenit immobiliter, ne

Hoſ.6. ne dicatur nobis: *Quid faciam tibi Ephraim quid faciam tibi Iuda? Miſericordia veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros manè pertranſiens*

Traculus unde ridiculus. Nihil magis ridiculum fecit olim Traculam quàm quòd cùm per totum decénium virtut claruiſſet, duodecim ſequentibus exercuit la trocinium; poſtremis verò pupillus ob deco ctam rem familiarem. Diabolo quid prius ex

Ioan.8. probrat Chriſtus, quàm quòd in veritate no ſteterit? Quid magis riſui expoſuit ſtatuan

Dan.2. Nabuchodonoſor Regis, quàm quòd in e aureo capiti ſuccederet pectus argenteum huic crura ferrea deſinentia tandem in pede fictiles? Facilè procedit currus, cuius motu nõ interrumpitur; ſin autem intermittatur, nẽ niſi magno labore poſteà impellitur & trahi tur; Ita omninò ægrè bonis reſtituuntur ini tiis, qui ſemel deficiunt. Quocirca viro pru denti ſingularis hæc ſit cura ad virtutem per ſeuerantiæ: quantũ in ea ſitũ ſit cõſiderare, pa rũque interpretetur benè inchoaſſe, niſi coro net opus ſuo faſtigio. At fructus ſuſcepto la bori non reſpondet. Apud homines fortè non ſed ſemper apud Deum, ſicut ſcribit Apoſto lus 1. Cor. 3. *Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundùm ſuum laborem.* Magni fructu longam culturam deſiderant, nec niſi tard matureſcunt. Perfecta item animalia non ſta tim in lucem prodeunt. Ita nobiliſſima virtu tum opera lentè duntaxat ad exitum perdu cuntur. Perſeuerantia proindè indigent, cu ius retinendæ ſtudium ſibi fuiſſe penitus in

ſitum

situm, declarat his verbis S. Chrysostomus: *Multi non astipulantur his, quæ à nobis nunc sunt dicta; sed ea vt delirium & fabulam audientes minimè sunt attenti ad orationem nostram. Vnde ego crucior & doleo, quòd neque tot & tales Dei promissiones, neque timor futurorum, neque quotidianæ admonitiones nostræ apud tales proficiunt. Non tamen cessabo etiam sic ab hoc consilio, donec continuitate importuna tandem victor resipiscere ipsos fecero, & à crapula ac ebrietate, qua laborant; & à pecuniarum cupiditate, quæ mentem illorum obtenebrat, eruere valuero. Scio enim scio, quòd per gratiam Dei sermonum nostrorũ frequentia poterit ipsos vel serò à difficili hoc morbo liberare, perfectæque sanitati restituere.* Sanctus verò Basilius in Constit. exercit. cap. 1. vertit se in omnem partem, vt admoneat, ne desperet, nec desistat qui orauit diu, nec tamen impetrare adhuc potuit; fore enim, vt digna Deo postulans tandem accipiat, sicut Luc. 11. Ille qui ab amico & importunè petiuit panes, post aliquam repulsam accepit tandem quotquot habuit necessarios. *Exemplum*, inquit, *dat nobis Dominus, vt doceat nos robustos esse ac contentiosos in fide. Exemplum enim sumit ab homine ad hominem, vt discas nunquam desperare, & vbi petieris & non acceperis, non desistas, donec accipias.* Faciamus inchoato, sed nundum perfecto virtutis cuiusdam opere melius quoddam occurrere; non idcò statim abiecto illo faciendus est ad istud transitus. Aut enim isto saluo potest illud perfici, aut non. Si potest, perficiatur; si non potest, adhuc

S. Chrysost. hom. 3. in Genes.

Perficiendũ susceptum opus.

huc nihilominus perficiatur,(quando à poſteriori non multum bonitate ſuperabitur) tum ne omninò pereat labor præteritus ; tum etiam vt colere diſcas conſtantiam, operamque non perdere transferendo te leuiter ab vno in aliud. Obſerua interim perſeuerantiæ non repugnare inconſtantiam neceſſariam, vt quis finem bonum aſſequatur. Vt docet his verbis S. Greg. Naz. in epiſtola ad Greg. Nyſſenum, quem Apoſtolico more varia peruadentem loca quidam calumniabantur velut inſtabilem, & lignis perſimilem , quæ feruntur aquis: *Abſit, vir eximie, vt ita affectus ſis. Illorum enim curſus coactus eſt ; tuus autem circuitus Deo gratus , fixumque tibi ac ſtabile eſt multis prodeſſe, quamuis loco minimè fixus ſis. Niſi quis ſolem accuſet, quia in orbem currit, omnibus rebus quas obit vitam afferens; aut etiam inerrantes ſtellas laudans, Planetas vituperet, quorum error ipſe quoque compoſitus eſt & concinnus.*

Circa materiam Patientiæ, quid faciendum dictet Prudentia.

CAPVT VI.

§. 1. *Quid ſit Patientia, quomodò ſe habeat ad Fortitudinem.*

2. *Quotuplex ſit Patientia, vbi de patiendi modo multiplici.*

3. *D*

3. *De optimis & verè Chriſtianis ſtimulis ad Patiendum*

4. *Excuſari neminem, qui vt temporale damnum à ſe auertat, facit quod non licet aut contrà facere prætermittit quod tenetur.*

§. 1. PRÆCEDENTI capite partes Fortitudinis duas eſſe diximus; & vnius quidem munus confirmare nos, cùm vel expectantur & inſtant, vel reipſa in nos irruunt terribilia, vt mors, mutilatio, deportatio, & id genus alia: Alterius verò excitare, & incitare ad repellenda ea, & perrumpenda. Difficile eſt à priore illa diſtinguere Patientiam. Nam reuerà Patientia quoque videtur dura pati; hoc autem facit vir fortis partis illius prioris adminiculo. Vndè ſeorſim de Patientia nullibi diſputauit Ariſtoteles; ſed vbique confudit eã cum Fortitudine, & S. Thomas 2. 2. q. 136. a. 4. ſcribit: *Patientia poteſt quantum ad aliquid ſui poni pars integralis Fortitudinis.* Fortitudo, inquies, ſuſtinet mala grauiſſima, quæ ob id vocantur Terribilia; Patientia verò minora. Sed contrà, ſi ope fortitudinis perferri grauiſſima poſſunt, multò magis faciliora; ideóque nihil neceſſe videtur ad ea perferenda diſtinctam à Fortitudine virtutem ponere. His tamen non obſtantibus, credendum eſt alteram ab altera differre ſimpliciter, non ſolùm propter verba illa: *Melior eſt patiens viro forti*; quæ id ſanè non obſcurè demon

Patientia & fortitudo differunt. Prou. 16.

demonſtrant: ſed etiam quia pars illa prima Fortitudinis non reſpicit propriè, & per ſe mortem, aliaque terribilia, vt ſunt præſentia; ſed vt imminent & metu vehementiſſimo afficiunt, aduerſus quem fortitudo firmat animum, vt nec idcircò ab officio recedat, nec indecòrum aliquid faciat. Per accidens itaque fit, vt ſint præſentia, & cùm ſunt, tolerantur conſtanti animo à viro forti vt fortis eſt, virtute ſcilicet illa, quæ eorum metum per ſe terribilem moderabatur. Patientia autem circa metum mali non verſatur; ſed circa malum, non vt futurum, vel imminens; ſed præſens: obſtatque ne eius præſentia nimis frangatur animus, & omittat, faciatque aliquid contra dictamen rectæ rationis. Ita videamus præter vinum, & alia id genus potuum genera, datam homini à Deo ſubſtantiam quæ per ſe nutriret, nempè cibum; quia licet vinum quoque nutriat; per accidens tamen id facit, per ſe autem tollit ſitim. Negari interim non poteſt, priori illi Fortitudini affinem valdè eſſe Patientiam propriè dictam, multáque illis cõmunia: quod etiam ex iis quæ ſequuntur, licebit intelligere. Conſtat præterea Patientiam, vt à fortitudine diſtinguitur, potiorem eſſe, cùm ſit longè difficilius præſentia mala grauia ſuſtinere, quàm conſtanter expectare imminentia.

Patientia quomodo verſetur circa malũ.

Patientia duplex.

§. 2. Patientia duplex eſt, corporis vna, animi altera; quarum illa nullum ex ſe habet pretium, nec virtutis meretur nomen, cùm ſit homini

homini communis & bellais; viro item bono & malo, multa velit nolit perferenti. Hæc verò dicitur Patientia ſpontanea, quam vitrò admittit voluntas; ſed non idcirco ſemper eſt Virtus, habetque laudem, vt ex tormentis liquet falſorum martyrum. Quocircà requiritur inſuper iuſtus & honeſtus patiendi titulus, qui quia iiſdem pſeudomartyribus deeſt, & pyratis & furibus, &c. patientes dicendi non ſunt, ſed pertinaces; quandiu erroris & ſceleris ſui tuendi, aut promouendi gratia, mala ſuſtinebunt, (ſecus ſi cauſa ſatisfaciendi Reipublicæ, ac iuſtitiæ quam læſerunt.) Patientes quidem ſe iactant eſſe, ſed fruſtrà: *Pertinacia conſtantia dici affectat, & non eſt: quia illa eſt virtus, hoc vitium. Catilina, vt de illo ſcripſerunt, qui noſſe potuerunt, frigus, ſitim, famem ferre poterat; eratque patiens inediæ, algoris, vigiliæ, ſupra quam credibile eſt: ac per hoc & ſibi & ſuis magna præditus fortitudine videbatur. Sed hæc fortitudo prudens non erat: mala enim pro bonis eligebat. Temperans non erat, corruptelis enim turpiſſimis fœdabatur. Iuſtitia non erat, quia contra patriam conſpirabat.* Hæc S. Auguſtinus, qui alio quoque loco latrones videt, vendicantes ſibi patientiam veri Martyrij: *Quæ eſt iſta dementia, vt cùm male vixeritis, latronum facta facitis, iure puniminì gloriam Martyrij requiratis?* Cæterùm patiẽdi modus duplex eſt, *alacriter & patienter*, de quo ſat multa iam diximus præcedenti capite §. 3. V. *Modum.* Hoc ſolùm iam addo, licet poſterior iſte patiendi modus ſit ex ſuo genere imperfectior;

Iuſtus titulus patiendi.

S. Auguſt. epiſt. 29.

Epiſt. 115.

Patiendi modus duplex.

quandóque nihilominus maioris est meriti; hoc est, quando Deus suspendit consolationes penè omnes, quibus lenire solet passionis amaritudinem, virtutíque relinquit superandam, quod certè virtus nisi magna sit, & valdè connitatur, facere nullo modo potest. Hanc sibi elegisse Christum Dominum, illa eius verba ostendunt: *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Marc. 16.

§. 3. In eodem præcedenti, cap. §. 4. multa complexus sum, quibus plurimùm iuuari quinis potest non ad Fortitudinem modo acquirendam; sed etiam Patientiam. Neque enim aliquid vetat, vnam eandemque viam conducere ad vtriusque adeptionem; Sicut nec quosdam cibos, pharmaca, & exercitia ad corporis valetudinem, roburque prodesse, esto aliud sit robur, aliud valetudo. Sed iam dictis addenda similiter sunt aliqua. Primum, vide patiendo habeas intentionem bonam & rectam, sine qua parum proderit quidquid acquisieris. Dira planè pertulerunt Romani, sed vt plurimum frustrà; quia omnia ad meram ostentationem referebant. Recta erit si mala sustineas; quia ita Deo placet immittenti ea vel permittenti, cui molestis etiam in rebus morem gerere tam est optabile, vt Christus Petro, à quo à passione ex simplicitate licet, auocabatur, indignatus sit dicens: *Vade post me Satana; scandalum es mihi; quia non sapis ea, quæ sunt Dei; sed quæ hominum.* Et alibi: *Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibã illũ?* Matth. 16.

Intentio recta fit patiendo.

Item

Item si patiaris, vt hoc ipso eidem patienti assimileris, & dicenti, Luc. 9. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Mirum, quod de Æneâ Principe narrat Virgilius (nam etiam à profanis petere nos decet, quæ possumus, incentiua pietatis.) Audiuit Alcidem pro Deo habitum non exhorruisse, sed ingressum fuisse miserum Euandri hospitium:

—— Hæc limina victor
Alcides subijt, hæc illum regia cœpit.

Lib. 8. Æneid.

Et mox eò ipse quoque pedem intulit; quanto magis te decet Christi veri Dei viam sequi, & cum eo aduersa pati? Item si patiaris, vt de tuo aliquid in satisfactione pro peccatis propriis contribuas, & pronam ad malum naturam compescas, ac contineas. Loquentem hîc audi S. Basilium: *Nolo te eodem modo affici cum reliqua mortalium multitudine, neque mox male affecto corpore consternari; sed in passione tolerantem esse, & mentem tunc maximè expurgare, arbitrarique morbum tibi disciplinam, institutionemque quandam esse, ad id quod vtile est; & contempto tempore totus ad cœlestium consortium transeas, proque præsenti seculo viuas futuro. Si ista meditatus, & ita comparatus fueris, maximam lucri facies vtilitatem; & nos tui gratia exhilarabis, multosque ad hoc institues, vt in passionibus sint tolerantes.* Quæ quidem postrema verba nouam quandam rectè patiendi mentem continent, vt nempè alij exemplo nostro

S. Basil. in epistol. ad Eudox.

persuadeantur, quæcumque dura & molesta perpeti. In quem finem plerosque à Deo exerceri, liquet ex sacra illa sententia : *Hanc autem tentationem ideò permisit Dominus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & S. Iob.* Vbi porrò multi ex te didicerint pati, lusisse te credes operam? absit. In partem venies meritorum omnium, quæ patientia sibi sua congregabunt in vitam æternam.

Tob. 2.

De tristitia quid agendum.

Secundum, grauiore tristitia ob res aduersas si te laborare senseris, ora instanter Deum tibi sanè adfuturum, vt promittere dignatus est Ptalm 90. ac te fortè curaturum cum Ezechia, Isa. 48. & cum Innocentio illo, de quo valdè ægrotante & piissimè orante, S. August. l. 22. Ciu. cap. 8. *Domine, quas tuorum preces audis, si huius non exaudis?* Magnum tibi sit cum pio doctoque sacerdote commercium. Citò illam dissipabit argumentis validis, piis monitis, atque consiliis. Nec minùs fortè proderunt eruditi pijque Concionatores, tunc etiam cùm nihil tale cogitant, enuntiantes plurima ad eorum consolationem, qui malis suis ex audito Dei verbo antidotum quærunt. O quàm multos audiuisse me recolo ingenuè fatentes, se à concione domum rediisse graui mœrore vacuos, quem secum attulerant; armatos contrà patiendi desiderio, quod minimè attulerant; non ideò solùm quòd Deus varietate rerum, quas interpres sacer loquitur, abducat à tristibus obiectis mœrentis animum; sed multò magis quòd ipse idem totius consolationis author

author eodem præcone ſuo vtatur ad fugandum mœrorem illum, & inſerendam cordi tolerantiam.

Tertium, blaſphemias & cogitationes quaſdam cohibe, quæ dum irrepunt & admittuntur, mentem valdè exulcerant, omnique patientia deſtituunt. Huiuſmodi ſunt: *Odit me Deus*, cùm malis premit, aut premi patitur. Ad nihil mihi vtilis eſſe poteſt aduerſitas. Innocens ſum, nec quicquam tale commerui, affligor ſolus lætantibus cæteris, nemo ſaltem alius tam dira patitur, malo excrucior non habituro finem, irrecuperabile bonum eſt quod perdidi, &c. Imponunt enim tibi hæ omnes ſententiæ. Nam quomodo te in aduerſitate verſantem conténit vel odit Deus, qui ait: *Cum ipſo ſum in tribulatione?* Fuit ipſe in laboribus à iuuentute ſua, non ergo odit, nec deſpicit laborantem; quia deſpiceret ſibi ſimilem. Mirum ſi ignoras, aut attendere negligis, quod ſcriptum eſt, Hebr. 12. *Quem diligit Dominus, caſtigat; flagellat autem omnem filium quem recipit.* Sicut Aſſuerus Rex amans Vaſthi vxorem ſuam, honorare volens cogitauit pulchritudinem eius oſtentare Principibus & populis; ita Deus virtutem tuam vult proximis tuis notam facere, & palam probare multis tentationibus, de quibus S. Baſilius: *Virtutem non oſtendiſti talem, quæ nulla ſit examinatione probata, neque in ſolo tranquillitatis ac ſerenitatis tempore rectam tenuiſti nauigationem menteſque aliorum gubernaſti; ſed in moleſtiis tentationum conſtans*

Blaſphemiæ cohibendæ

Blaſphemiarum in Deū formulæ.

Pſal. 90.

S. Baſilius epiſt. 133.

apparuisti. Simile quid cernimus in humanis corporibus & nauigiis, quæ benè disposita ad sanitatem & nauigationem magni fiunt; multa ferunt incommoda, nec ob illa succumbunt. Valetudinaria autem corpora, & nauigia parum firma, nautisque instructa prauis, ne parua quidem sustinent. Sufficit quod tibi citrà peccatum liceat sensum habere moderatum mali tui siue infortunij; ipsam porrò Dei dispositionem quasi iniuriam tibi facientis nec satis prouidi accusare, interdictum planè est impium, vt tradit S. Thom. 1. 2. q. 19. a. 10. Erras secundò, cùm nihil tibi prodesse posse censes calamitatem. Non ita sentit, nec loquitur Dauid, Psal. 118. *Bonum mihi quia humiliasti me.* Nec Ioseph Patriarcha, Gen. 50. *Vos cogitastis de me malum; sed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me.* Nec S. August. cuius verba sunt: *Ne putetis gratis esse malos in hoc mundo, & nihil boni de illis agere Deum. Omnis malus aut ideò viuit, vt corrigatur; aut ideò viuit, vt per illum bonus exerceatur.* Non parum est, quòd teipsum noris; Facit autem te tentatio tui cognitorem. Contrà: *Qui non est tentatus quid scit?* Exploratam habuit Hieremias imbecillitatem suam, sed quando, nisi in aduersitate? *Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius.* Eodem spectant verba Senecæ l. de prouid. *Miserum te iudico, qui nunquam fuisti miser, traxisti sine aduersario vitam. Nemo scit quid potueris, neque tu ipse: opus enim est ad sui notitiam experimento.* Muri, scuta, lo-

S. Aug. in Psal. 54.

Eccles. 34.

Thren. 3.

ricæ,

ricæ, aurum, & similia quàm bona sint ac solida, nisi arietantes machinas sentiant, nisi ictibus, globisque petantur; nisi mittantur in caminum ignis, certò scire non possumus. Ad consolandos alios idoneum te facit aduersitas, quia peritus rerum expertusque efficaciora & saniora das consilia. Sicut dicit Eccles. 34. *Qui nauigant mare, enarrent pericula eius.* Eadem iucundiora facit bona sequentia, quia longè gratissimus est transitus à malo ad bonum, à fame, siti & labore, ad cibum, potum & quietem. Eadem modicum est pretium, quò debita maxima dissoluuntur. Plus placatur Deus afflictione leui præsentis vitæ propter ipsum, vel vltrò susceptа, vel patienter admissa, quàm benè magna futuræ, vt potè plus necessitatis habente quàm voluptatis. Quod cùm ita sit, cur in tanta lætitiæ occasione ab animi tranquillitate recedas? Terram imitare immobilem, & à situ suo nunquam recedentem; esto nunc ex vna parte, nunc ex altera noua & maiora sustineat pondera; sed imbecilliora, quàm vt protrudendo eam prævalere possint resistentiæ immensi oppositique aeris; sicut pluma tenuissima lanci superposita deprimere illam nequit obsistente subiecto aëre. Eadem aduersitas dispositio est ad consolationes maximas, & spiritualium mensura gaudiorum, sicut dicit Psalmus 93. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Eadem exigua vitæ huius incommoda

Aduersitas dispositio ad consolationes maximas.

cum maximis commutat futuræ commodis, cóque pertinet promissio illa dulcissima: *In paucis vexati in multis benè disponentur.* An verò potest priuilegium hoc videri exiguum, quod in rebus caducis, sublunaribus, & nugatoriis magnum reputant habitatores terræ, semper sibi gratulantes paruum detrimentum, quo emi posse vident maius emolumentum? En tibi exemplum opportunum, simulque lepidum. Nobilis quidã mihi notissimus cùm die quodam iter faciens asellum obuiam habuisset instructum prælongis auribus, famulo cuidam suo dixit: iam datur nobis oblectationis iucundæ occasio, gladium tuum exere, & eleganti huic auiculæ alam vnã præcidito. Dictum factum. Videns autem bruti Dominum ægrè id ferentem dixit: boni consulas, rogo, quòd me actu isto recreauerim, en tibi satisfactionis loco coronatum. Placuit rustico satisfaciendi modus & genus, adhibitóque vxoris consilio die sequenti ad arcem venit asello comite, nobilemque illum est obtestatus, vt dignaretur pari pretio obtruncata miseri animalis auricula altera sese oblectare. Risit tunc ille solito effusiùs, pactoque inito magno cum apparatu accinxit se ad mutilationem alteram.

Sap. 3.

Innocentem sese reputare nemo debet.

Nequaquam præterea est modesti animi se prorsus credere innocentem, nec quidquam commisisse præsenti calamitate dignum: audiatur potius ex ore tuo versus ille Dauidicus: *Non secundũ peccata nostra fecit nobis, neque*

Psal. 102.

neque ſecundùm iniquitates noſtras retribuit nobis. Inre propria ne ſimus Iudices; quia huiuſmodi iudicium eſt ſuſpectiſſimum. Vtamur dilemmate ſalubertimo S. Hieronymi, qui in Epiſtola ad Bleſillam cùm dixiſſet: *Reſpice Iob quanta ſuſtinuit, & videbis te nimis delicatam; illũ erectis in cœlum oculis, inter ruinas domus, pœnas vlceris, innumeras orbitates, & ad extremum vxoris inſidias inuictam tenuiſſe patientiam. Scio quid reſponſura ſis, hoc illi quaſi iuſto ad probationem euenisſe.* Mox adiecit: *Et tu è duobus elige quod velis. Aut ſancta es & probaris, aut peccatrix, & iniuſtè quereris minora ſuſtinens quàm merearis.* Supponamus tamen, diſputationis cauſa, te prorſus innocentem; euenire poterit vt mœreas, videns te bono priuari quo es digniſſimus, aut affici contrario; ex altera tamen recreabit te ſimilitudo cum Chriſto, qui cùm nec peccatum feciſſet, nec inuentus eſſet dolus in ore eius, mortem ſuſtinuit, & crucis quidem. Reficiet te conſcientiæ bonæ teſtimonium, à quo ſolatium petebat Socrates, quando comploranti muliebriter vxori dicentique: *Mi vir innocens morieris. Quid vxor,* reſpondit ille, *num me nocentem malles mori?* Quaſi diceret: mors bonorum ob hoc ipſum minus deflenda eſt, quòd præter meritum vita deſtituuntur. Bis verò deplorandi ſunt, qui ob malefacta dant pœnas, quas meruiſſe deterius multò eſt, & videri debet, quàm dediſſe.

Conſcientiæ bonæ teſtimonium.

Rebus in aduerſis verſari te ſolum, cæteros

omnes iucundam vitam traducere, ideò til
persuades, quia non illorum crucem, sed sc
lam tuam experiris, non permutaturus sanè
alienæ quoque peritum te feciſſet vſus. Ha
bent omnes velint nelint, quod patiantur; qua
uis Reges ſint & Principes, quorum conditi
vt fœliciſſima appareat & roſa quædam; ſpin
tamen ſuis circumuallatur nec paruis nec pau
cis. Si ita eſt, inquis, quî fit, vt quandoque ni
hil pati videantur? Quia prudentes ſunt & ve
rè patientes, diſſimulare norunt ac premer
animi ægritudinem, ſicut Aod. Iud. 3. man
ſiniſtra vtebatur perindè ac dextra, quod i
ciue quouis magnoperè requirit Plato l. 5. d
Rep. Ita illi aduerſis vtuntur vt proſperis, v
trobique ſibi præſentes & infracti, agnoſcun
ſe pœna dignos, humiliantur ſub potenti ma
nu Dei, & dicunt: *Iuſtus es Domine, & rectum*
iudicium tuum. Tunc miſertus illorum Deu
afflat eos miris conſolationibus, quibus exte
rior quoque facies hilateſcit. Norunt itaque
perenni vti animi æquabilitate, non efferuntu
ſecundis, nec deprimi ſe ſinunt aduerſis. Opti
mum faciunt ex vtraque rerum condition
temperamentum priſcis laudatiſſimum, quo
rum vnus.

Pſal. 118. *Conſolationes à Deo in aduerſis.*

Horat. l. 2. Carm ode 3.

Æquam memento, rebus in arduis
Seruare mentem; non ſecus in bonis
Ab inſolenti temperatam
Lætitia moriture Deli
Seu mœſtus omni tempore vixeris.

Addit verò.

Spe

Digitized by Google

Sperat aduersis, metuit secundis
Alteram sortem bene præparatum pectus,
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare, sapienter idem,
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela. Ibid. Od. 140.

Adhæc non tuo more se solos credunt miseros, sed alios quoque meditantur malis exerceri; atque ita leuius ferunt & assuescunt; perindè ac Demosthenes, vt facilè ferret perorando auditorum strepitus, quandóque declamabat circa littus maris, vbi ingentibus procellis nec ipsum petitum commoueri videbat, nec scopulos. Dicentem audiuerunt Apostolum: *Omnes qui volunt piè in Christo viuere persecutiones patientur.* 2. Tim. 3. Vident se habere vbique malorum socios & aiunt: Mecum Ezechias ægrotat ad mortem, visu orbatur Tobias, Iob filiis. Mecum exulat Helias, secatur Isaias, in mare Ionas præceps agitur, lapidatur Stephanus; Ioanni Baptistæ caput demetitur. Mecum sentiunt vitę tædium etiam qui iudicantur fœliciſſimi. Nam, vt scribit Cicero l. de Sen. *Rerum omnium satietas vitæ satietatem facit.* Mecum liberos nullos suscipit Alexander magnus, Numa, Romulus. Mecum degeneres experiuntur Adam, Noe, Abraham, Ezechias, Dauid, Scipio Africanus, Cicero, Fabius Maximus. Mala denique præuident superuentura præsentibus commodis alternatione mirabili, ad quam respiciés Philippus Macedo cùm audiuisset tria sibi fœliciter eodē die contigisse; se

Malorum socy.

Philippo Macedoni dies fœlix.

se quadrigis vicisse Olympia; Parmenionem exercitus Ducem bello fregisse Dardanes; natum sibi ex Olympia vxore masculum, sublatis ad cœlum manibus. *O Dæmon*, inquit, *mediocri hæc aliqua repende clade.* Expecta & tu venientia, vt postquàm euenerint dicendi ius habeas.

Plut. lib. de Consol.

1. Æneid.

Nulla mihi nouа nunc facies, inopinaque surgit
Omnia percepi atque animo mecum ante pe-
regi.

nempè *multum animi prouisio, præparatioque potest ad dolorem minuendum*, vt scribit Cicero in 3. Tusc. Quæ tandem sunt verba ista? Male excrucior non habituro finem, irrecuperabile bonum est quod perdidi? Meliora quæso. An non aliquando finem impositurus es vitæ? Hic autem si benè vixeris, mera erit laborum omnium, *mors vltra non erit, non clamor, non luctus, non dolor vllus*: & dicet animæ tuæ qui

Cant 2.

Apoc. 21.

sedet in throno. *Surge amica mea & veni: iam hyems transiit, imber abiit & recessit, flores apparuerunt in terra nostra. Ecce noua facio omnia.* Sane vt velles ac conateris, non posses in hac vita semper esse miser, vbi inter nubilos aliqui semper iucunditatis intermicat dies.

Horat. lib. 2. Carm. ode. 9.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros, aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ.

Scriptum reliquit alius:

Ouid. l. 4. de Pōto.

Nil adeò fortuna grauis miserabile fecit,
Vt minuant nulla gaudia parte malum.

Impatientia. Facit sola impatientia & imperitia nostra, vt

pere

perenne videatur malum, quodcumque paulò eſt diuturnius. Nihil maius tibi perire poteſt, quàm diuina gratia, quæ nihilominus ad portam ſtat, parata tibi reſtitui, ſi oſtium ei aperueris, & in quacumque hora ſeriò ingemueris, ac pœnitentiam egeris; quod quominus facias, per te tantum ſtabit. Amiſſam vitam, valetudinem, vxorem, liberos, amicos, membra, viſum, poſſeſſiones, & eiuſmodi omnia in æternum reſtituet tibi, vel in melius aliquid commutabit ſummus mundi rector. Palam hoc profitebatur, & ſingularem indè conſolationem hauriebat adoleſcens ille fortiſſimus, cuius ad Antiochum tyrannum verba erant. 2. Machab. 7. *E cœlo iſta poſſideo, ſed propter Dei leges nunc hæc ipſa deſpicio, quoniam ab ipſo me ea recepturum ſpero.* Quanquam in præſenti etiam vita recuperantur amiſſa plurima aut iis ſimilia. Quo ſpectare poteſt dictum Senecæ lib. de remedio fortunæ: *Vxorem bonam amiſiſti, vtrum inueneras, an feceras? Si inueneras, habere te aliam ex hoc poſſe intellige: ſi feceras, benè ſpera; res periit, ſupereſt artifex.*

Gratiæ diuinæ inæſtimabile quantum.

Quartum & vltimum patientiæ remedium §. huic inſerendum ſit, propriorum commodorum meditatio, quæ aduerſas res tuas comitantur. Quemadmodum immobilis ſemper ſtat terra; quia minus eſt pondus vnam eius premens partem, quàm vt prævalere vi poſſit oppoſiti & immenſi aeris premi nolentis ac diuidi, ſed reſiſtentis. Ita virum bonum mala perferentem commoueri non facilè ſinit bonorum

norum illorum consideratio. Exemplum. Orbat te ęgritudo incolumitate pristina, sed occasionem simul adimit nugandi, & mala faciendi, quæ sanus operabaris otio abutens & vitibus, aut facilè operaretur indoles tua bilioſa. Melius insuper ante oculos ponit sanitatis bonum, quanto sit studio conseruandum, vbi deperditum fuerit penè irrecuperabile. Prohibet incumbere in studia literarum, & fortè amico respondes.

Ouid. l. 5. Trist. Eleg. 10.

Cogis vt oblectem studio lachrymabile tempus,
Ne pereant turpi pectora nostra situ.
Difficile est, quod amice mones, quia carmina lætum
Sunt opus, & pacem mentis habere volunt.

Vicissim largitur spatium, quo suspensa ad tẽpus externarum speculatione rerum introspicias teipsum ac colligas; te, tuáque consideres, de salute tua impensiùs cogites, déque mediis ad eandem necessariis. Hostes tibi sunt & æmuli, eris hoc ipso cautior, quasi inter scorpiones habitans, ne quid dicas aut facias, quod carpi à talibus possit, ad hoc vigilantibus, vt in te inueniant quod reprehendant exprobraturi fideliter si inuenerint; tibi autem vtilissimum est vel à talibus admoneri. Calũniam pateris, & talem fortè, qua iustissimè plecti vulgò crederis; cùm tamen à scelere immunis sis, cuius inuidiam, odiũm, pœnamque sustines. Capit me planè tui sic affecti miseratio: nam vt rectè, ac verè scriptum reliquit

Ex calũnia emolumẽtũ.

liquit Boetius lib. 1. de conſolatione proſa 4. *Vltima eſt aduerſæ fortunæ ſarcina, quòd dum miſeris aliquod crimen affigatur, quæ perferunt, meruiſſe creduntur.* Sed enim emolumentum indè reſultat non vulgare; experiris tuo damno calumniæ malum non antè creditum, illúdque abominans calumniari alios poſteà exhorreſcis. Perit tibi de charis quiſpiam vel pars rei temporalis, liberaris ſimul à curis multis & prauis affectibus, quibus fiebat vt minus purè Deum coleres; & diſcis componere te ad tranquillitatem, exemplo S. Melaniæ, & debellati à Romanis Antiochi. De illa ſcribit S. Hieron. *Sancta Melania calente adhuc mariti corpuſculo, & necdum humato duos ſimul perdidit filios. Quis illam tunc non putaret more lymphatico, ſparſis crinibus, veſte conſciſſa lacerum pectus inuadere? Lachryma gutta non fluxit; ſtetit immobilis, & ad pedes aduoluta Chriſti, quaſi ipſum teneret, arriſit. Expeditiùs, inquit, tibi ſeruitura ſum Domine, quia tāto me onere liberaſti.* Antiochus autem amiſſa Aſia, & vltra Taurum montem relegatus, gratias egit Romanis, quòd magna parte curarum per eos liberatus eſſet.

Patientiæ exempla præclara. S. Hier. epi. ad Paulam ſuper obitu Bleſillæ.

Quæ cùm ita ſint, eſto in poſterum hac virtute conſpicuus, à clamoribus & lamentis abſtine nihil profuturis. Neque enim recuperabis quod amiſiſti, mortuos non reuocabis ad vitam, domum non reſtitues quæ conflagrauit. Mitigabat cogitatione ſimili dolorem ſuum Dauid, interrogatus, cur non proſequeretur lachrymis filioli ſui obitum 2. Reg. 12.

Propter

Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunauit & fleuit: dicebam enim, quis scit si fortè donet eum mihi Dominus, & viuat infans? Nunc autem quia mortuus est, quare ieiunem? Numquid potero reuocare eum amplius? Ego vadam magis ad eum, ille verò non reuertetur ad me. Voces querulas & eiulatus relinquere mulieribus tam illarum proprias, vt viros in aduersis lugentes indui iusserit Lyciorum legislator fœmineis vestibus velut occupantes fœminarum mores & officium. Si gemis ob bonum quoddam perditum, aut impactum malum; cur non potius gaudes propter tot alia quæ supersunt bona, & tot alia quæ procul à te sunt mala? cur tam auidè argumenta occasionesque vel minimas arripis tristitiæ, maximas verò lætitiæ contemnis ac præteris? Sic sanè imitaris stultum illum, qui cùm vinum multum primæque bonitatis venderet, sibi acidum, in vappamque deprauatum iubebat afferri. Ne te excusaueris dicendo, grauius esse onus, quàm vt ferre valeas. Dat quippè Deus *niuem sicut lanam*; id est, per proportionem lanę immittit frigus, nemini onera imponit importabilia; idem quod Romani obseruat diligenter, qui gladiatores inter se non committebant, nisi viribus plus minus pares; non autem Græci, per quos in Olympiacis coronari nemini licebat, nisi congressus fuisset cum quouis sese offerente; eúmque superasset. Laudarem si tristitia tua de peccatis propriis esset propter Deum, quandoquidem hæc

Plut. de Cōs. ad Apollo.

Idem lib. de ant. tranq.

Psal. 147.

Idem ibid.

Tristitia de peccatis.

hæc ſalutem operatur, (quanquam hæc quoque modum poſtulat, vt non ſit abſque ſpe, procúlque diſtet à triſtitia Eſau, de quo Hebr. 12. *Non inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cùm lachrymis inquiſiſſet eam*) aut ex magno zelo ſalutis alienæ proficiſceretur, ſicut reuerà ex hoc fonte manabat illa Apoſtoli: *Veritatem dico, non mentior, quoniam triſtitia magna eſt mihi, & continuus dolor*, &c. Et Actor. 17. *Incitabatur ſpiritus eius in ipſo videns idololatriæ deditam ciuitatem.* Illa item, de qua S. Auguſtinus lib. 9. de Ciuit. cap. 5. *Iraſci peccanti vt corrigatur, contriſtari pro afflicto vt liberetur, timere periclitanti ne pereat, neſcio vtrum quis ſana conſideratione reprehendat.* Sed valdè gemere, & multo fletu rigare genas pro malis caducis & momentaneis, animum ipſum dominum corporis graui mœrore afficere pro aliquali huius incommodo, non eſt profectò dignitatem eius agnoſcere, nec vt par eſt reuereri, nec ad grauitatem reſpicere, quæ virum decet. Ne ergo ita colliqueſcas, ne deflendis peccatis ſeruandas precioſas lachrymas ad temporalia mala transferas. Id ſi impetrare à te non poteſt ratio, ſufficiat tibi ſaltem deflere præſentia, nec facilè vetera luxeris iterum, vel ad memoriam reuocaueris: *Sufficit diei malicia ſua.* Matth. 6. Iuuat, fateor, iuxta Poetam, meminiſſe veterum, quando non tam mala fuerunt quàm mal[illegible] pericula, aut certè parua mala; non autem quando grauiſſima, quorſi refugientem memoriam ſic inducit Æneam. Rom. 9.

Æneid. 2. *Infandum Regina iubes renouare dolorem,*
Troianas vt opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai, quæque ipse miserrima vid
Quanquam animus meminisse horret, luctu
refugit, &c.

Te fortè dices non lugere propria, sed cu
Heraclito communia humani generis, mu
dum vniuersum in maligno positum, ref
tumque sceleribus, vanitatibus, iniustitiis,
riculis, fraudibus, bellorum motibus, timo
bus, tristissimisque nuntiis. Habet quid
minus vituperij concepta de his tristitia;
huc nihilominus mitiganda est; & consta
ter perferenda. Querelæ hæ sunt ætatu
omnium, nihil hac in parte sub sole nouu

Sen. lib. 1. de Benef. cap. 10. *Maiores nostri questi sunt, nos querimur, posi*
nostri querentur, euersos esse mores, regnare neq
tiam, in deterius res humanas in omne nefas la

Lacedæmonum Respublica. Quæ respublica olim fuit Lacedæmonia c
rior atque absolutior? Hæc se profitebatu
ostentabat, reipsaque exhibebat formam c
terarum: Et tamen sub Agide sene venit
nex alius deplorans apud illum priscas leg
& instituta vetera aboleri, praua quæque su
cedere, quæ summa fuerant, in imum de

Ac Romana. ci. Secundas Romana tenuit, egitque op
mis moribus, & maxima concordia int
secundum & postremum bellum Carthag
nense, posteà autem in deterius abierunt

Sallustius. mnia: *Iniuriæ validiorum ob eas disce*
plebis à Patribus, aliæque dissensiones domi fi
re. Simili imperio cœpere Patres plebem ex
co

vere, de vita atque tergo regio more consulere, agro pellere, & cæteris expertibus soli in imperio agere. Quibus sæuitiis & maximè fœnoris onere oppressa plebs, cum assiduis bellis tributum simul & malitiam tolleraret, armata montem sacrum atque Auentinum insedit. Maiorum mores non paulatim vt ameà, sed torrentis modo præcipitati, adeò iuuentus luxu atque auaricia corrupta est, vt meritò dicatur genitos esse, qui neque ipsi habere possent res familiares, nec alios pati. Narrantur ipsimet Dij præ corruptela ciuitatis aliò commigrasse:

Discessere omnes adytis, arisque relictis
Dij, quibus Imperium hoc steterat. Virg. lib. 1. Æneid.

Reperiemus, mihi crede, si Annales reuoluamus superiorum temporum, deteriorem fuisse quoad multa rerum statum, quàm modo sit. Qualiscumque autem fuerit, aut tibi iam appareat, ne mireris super hoc, memento te in hac vita peregrinum, & malis vtere præsentibus ad concipiendum maius ac maius hinc emigrandi desiderium. Non te perturbent, quæ de Reipublicæ motibus, deque bellis circumferuntur; sed erudiant & cautum faciant; vt quomodocumque cadant, deprehendaris in bono statu, animoque comparatus ad aduersa omnia, quæ vitari non poterunt, sustinenda. Sic itur ad astra & custoditur mentis tranquillitas, potius quàm nimia sollicitudine sæpè inutili, & malorum fuga. Non quod negem vtilius quandóque esse fugere, & aliò se recipere, quàm

Rerum status deterior olim quàm nunc.

quàm mala expectare. Nam & morbis qui
busdam curandis interdum prodest mutar
Hypoc l.2. Aphor. 45. locum: *Quicumque Iuuenes morbo comitiali labo*
rant, mutatione maximè ætatis, & temporum, &
locorum, & victuum quoque sanantur. Et S. Au
gustinus lib. 4. Conf. cap. 7. defuncto Nebri
dio amico dulcissimo Tagastensi vrbe relicta
vbi videre eum solebat, venit Carthaginen
mœroris fallendi gratia. Sed vt plurimùm pa
rum iuuari solent homines eiusmodi reme
dio, satisque est verum quod dici solet:

Horat. l. 1. epist. 11. *Cœlum, non animum mutant, qui trans mar*
currunt.

Sicut nec multum iuuantur, qui in naui vn
passi nauseam in aliam transferuntur.

In patientiâ maximè peccant apostatæ.

§. 4. In Patientiam peccant plurimi, se
nulli grauius quàm nefandi à fide Apostatæ
qui non ferentes, nec ferre volentes Catho
licæ disciplinam Ecclesiæ, ad Turcas, Iudæo
vel Nouatores transfugiunt, vt procul degan
ab Orthodoxis, à quibus ad eius obseruatio
nem vrgeri possent, & pœnis adigi. Argue
sanè, & condemnabit illorum delicias, a
molliciem Christus summus Iudex, sic eos iu
Expostulatio Christi in peccatores damnandos. re suo alloquens: Ego Iudex vester, ego ill
quem repudiastis, cuius fidem, cultum, ser
mones, Ecclesiam post tergum proiecistis
Iam iam faciam, vt intelligatis, quàm sit a
marum reliquisse vos Dominum Deum ve
strum, & non fuisse timorem meum apud vos
Timuistis pruinam, irruet nix super vos, fugi
stis arma ferrea, incurretis in arcum Æneum.

Procul

Procul à me receſſiſtis, ego viciſſim recedam à vobis, eritque chaos magnum inter me & vos, vt qui ex vobis tranſire ad me volent, omninò non poſſint. Venit dies diſcernendi cauſam veſtram de gente ſancta, & ab ea vos ſeparandi, à qua vos ipſos primi ſegregaſtis. Propter hoc ponam vos in ſibilum cunctis populis: hodiè & in æternum à cœleſti gloria extorres eritis, quia portare iugum meum refugiſtis, mecum non regnabitis, quia mecum patientiam colere & dura ferre noluiſtis. Semen Chanaan, filij perditionis currebatis benè, quis vos faſcinauit non obedire veritati, nec ſic ſtare vt nõ caderetis, nec ſic currere, vt comprehenderetis? Quomodò de Eccleſiæ meæ cœlo cecidiſtis qui manè oriebamini? Quomodò medio in opere defixa aratra reliquiſtis? Arguit nunc vos malicia veſtra, increpat auerſio. Confregiſtis iugum meum, rupiſtis vincula mea, dicentes: Non ſeruiemus. Et ego dico vobis, quia nec ego nec Angeli mei recipiemus vos in æterna tabernacula, ſed expandam ſuper vos rete meum, & quaſi captas volucres iræ meæ laqueis torrendas tradam in craticula tartarea. Peccatum peccaſtis, quod nulla delebit obliuio, nec apud inferos expiare poterit, quantacúmque tormentorum perpeſſio. Frendebatis in vxores veſtras implacabili odio, cùm illas audiebatis rupto coniugali fœdere declinaſſe ad adulteros. Et transfugæ ſecundùm humana iura, aut excoriabantur viui; aut furca ſuſpendebãtur. Vos

autem violata lege, in qua diuinitati meæ animas veſtras deſponſaueram, nullas mihi pœnas luetis? Imò grauiſſimas & ſine carituras. At fortè oneroſa valdè erat lex mea, ſpinoſa, moleſta ſenſibus, & qui oderant illam, minabantur ceruicibus veſtris, niſi eiurarctis. Nugæ hæc ſunt excuſare non valentes errorem, cuius rei tenemini. Si laueritis vos nitro, & multiplicaueritis vobis herbam Borith, maculati eſtis in iniquitate coram me. Inſuauem, ſalebroſam, nimis arduam legem meam fuiſſe prætenditis, ſed vndè probatis? Sicut ſpina, ſi ſpina eſt, non vni aut duobus duntaxat; ſed omnibus talis videtur, ita quod verè arduũ ac ſpinoſum, nullius ſenſu dulce eſt, iucundum, ſuaue, tractabile. Serui autem cuiuſdam mei verba ſunt: *Indicia Domini vera iuſtificata in ſemetipſa, deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum. Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea.* Et: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo.* Quod ad mala temporalia, quæ intentata vobis fuiſſe prætenditis, aut finguntur à vobis, aut tanta eſſe nequiuerunt, vt iis non valueritis opitulante gratia mea repugnare, quam ſanè gratiam cuique daturus erã, qui inſtanter poſtulaſſet, qui efficaciter voluiſſet, qui vt acciperet laboraſſet. Quales & quantos impetus meus ſuſtinuit Antonius, quem aſſiduè ad defectionem mille terroribus ac moleſtiis incitabant Principes tenebrarum? *Quanta tormenta paſſi ſint*

Pſal. 18. & 118.

Digitized by Google

ſunt martyres mei, (in quorum numero fuerunt quamplurimæ delicatiſſimæ virgines) vt ſecuri peruenirent ad palmam martyrij? Quanta item perlaturi ſunt fideles omnes ſæuiente Antichriſto, quando annos tres, & menſes ſex per illum Diabolus omni furore armatus debacchabitur? In horum comparatione quid paſſi eſtis? Quomodò non confundent vos, quandoquidem ad tentandum illos tantus ſoluetur inimicus, cum quo vos ligato tanto periculo dimicaſtis, imò tam infœlici exitu, vt etiam deuictos vos ſibi per minas ſatellitum ſuorum ſubiecerit? Apagete reprobi nunc, & in ſempiternum; quia patientia defecit vos & perſeuerantia, ſine quibus non peruenitur ad brauium.

De obſeruandis circa Manſuetudinem.

CAPVT VII.

§. 1. *Manſuetudinis deſcriptio, & quouſque iraſcendum, quos maximè deceat, quàm ſit virtus nobilis.*

2. *Exceſſus iræ qua arte compeſcendus.*

3. *Appetitus vindictæ quis laude dignus, quis vituperio.*

4. *Exequi vindictam cui liceat; cui non liceat.*

5. *Iræ defectu quomodo peccetur.*

Mansuetudinis naturam. & descriptio.

§. 1. Mansuetudinis naturam obiter quidem, sufficienter tamen suis depinxit coloribus Aristoteles. 4. Eth. c. 5. *Mansuetudo*, inquit, *circa iram mediocritas est.* Et infra, de viro loquens mansueto: *Qui igitur ob qua oportet, & quibus oportet irascitur, adde etiam quomodò, quando & quousque debeat, laudatur.* Cùm autem duo in se habeat, quicumque irascitur, magnam patiatur ebullitionē sanguinis circa cor, quæ etiam vultu, gestu, verboque vt plurimum se prodit, & vindictæ motum sentiat, medium vtrobique teneat necesse est, si mansuetus esse vult, & dici. Quod tunc fiet, quando iram rationi subiiciet, ac conformabit velut amussi lapidem; qua de re plura inferiùs. Cùm autem omnibus mansuetudo curæ debet esse, tum iis præcipuè qui imperant, puniunt, iura dicunt, aut iuuentutem instituunt; quia nunquam poterit inferiór pœnam sibi à præposito suo irrogatam, vel eiusdem iram probare, bonique consulere, quam credet, ac videbit ex perturbatione magis, quàm ex ratione descendere. Deindè qui præsunt singulariter indigent maturis consiliis, qualibus ira multum incommodat.

Mansuetudo quibusnā cura debeat esse.

Furor iraque mentem præcipitant.

Causam affert Thucidides, quòd ira sine cogitatione sit; festinatio autem æquè inimica errantes habeat impetus, breuemque cogitationem consiliis bonis in primis necessariam. Architas Tarentinus vir primarius, vt virtu

Architas Tarentinus.

virtutem hanc colebat insigniter, ita sese reprimebat iratum, & quodam die ad seruum dixisse legitur: *Iam te verberibus enecarem, nisi iratus essem.* Multa scribit Ausonius in Mosella sua in laudem Magistratuum municipalium; sed albo lapillo notat hoc inter cætera, quòd mansuetudine excelluerint, iram compescuerint, delectati non sint cruore hominum. S. Hieron. Epist. 9.

Quique suas rexere vrbes, purumque tribunal
Sanguine, & innocuas illustrauere secures.

Cui non videatur fortissimus, qui feram domare potest omnium truculentissimam? Talis non est vrsus, non Leo, aper, tygris, aut lupus; sed iracundia, quandoquidem huic cessere Alexander magnus, Hercules, & plerique alij illarũ domitores. Expedit proindè vt Reges clementiam colant & mansuetudinem, ne freti potẽtia iracundius aliquem vel indignius tractent. Inest & formicæ bilis. Vt lædi ac beneficio affici quiuis potest, ita lædere ac benefacere. Mus supplex à Leone dimissus, cui petulanter insultauerat; postea ei multum profuit funem arrodens, quo in saltu irretitus tenebatur.

§. 2. Ars magna iram compescendi sit, gratiam hanc à Deo postulare, valente imperare ventis, vt desistant furere, & mari dicere: *Tace, obmutesce*, atque hoc modo prouidere, vt fiat tranquillitas magna. Ars alia est irascendi modum tenere ab Aristotele præscriptum his verbis, *ob quæ oportet, & quibus oportet, adde etiam quomodò, quando, & quousque* &c. de quibus di- Marc. 4.

cendum est sigillatim.

Tria genera rerum ob quæ non decet irasci.

Tria sunt rerum genera, ob quæ non te decet irasci, bonæ, paruæ, inexploratæ. Si bonæ, gratulationem, laudemque merentur, non indignationem. Quocirca Magdalenæ tutelam suscepit Christus aduersum eos, à quibus iratis traducebatur ob religiosam vnctionem, dicens: *Quid molesti estis huic mulieri? bonum opus operata est in me.* Et Iudæos reprehendit frendentes, quod curasset paralyticum in Sabbatho: *Mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in Sabbatho?* Si paruæ, indignæ habentur, propter quas à tranquillitate sua recedens animus vnà cùm corpore perturbetur. Quemadmodum non solent Iudices minimarum rerum lites admittere, ne leuiter forensibus altercationibus fatigent se & alios: *De minimis non curat prætor.* Ita à viro qui prudens sit, non impetrabit Damnum vel iniuria, vel molestia leuicula, vt assurgat in iram, & seipsum ab imo commoueat. Si inexploratæ, magis adhuc cauebit iræ præcipitium, veritus ne confundatur, parumque se probet iudiciosum. Si iis succenseat quasi culpæ reis, qui optimam dicti factique sui rationem reddunt obiurgati; atque ita non obscure significant, explorandum prius fuisse gestæ rei statum & causam. Ad hanc imprudentiam impingunt aliquando etiam sapientes, & fortè impegit Moyses, cùm iratus Eleazaro dixit & Ithamaro. *Cur non comedistis hodie hostiam pro peccato?* Et infrà respõdit pro iis Aaron: *Oblata est hodiè hostia*

Matth. 26.

Ioan. 7.

Leuit. 10.

Digitized by Google

hoſtia pro peccato & holocauſtum coràm Domino Mihi autem accidit quod vides. Quomodò potui cómedere eam, aut placere Domino in cæremoniis mente lugubri? Sequitur autem: *Quod cùm audiuiſſet Moyſes, accepit ſatisfactionem.*

De iis dicturus, quibus iraſci non decet ſapientem, de Deo dicere ſuperſedebo, cùm ſatis conſtet, quòd nihil ira dignum in nos decernat, vel exequatur; ſed iuſtiſſima ſint iudicia eius omnia & diſpoſitiones; quasidcircò ſuſcipere nos conuenit magna cum reuerentia. Sicut monet quidam eius Apoſtolus: *Humiliamini igitur ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis.* ne aliàs armemus in nos magis magiſque dextram eius vindicem, vt peruicaces illi, de quibus Hier. 5. *Percuſſiſti eos, & non doluerunt, attriuiſti eos & renuerunt accipere diſciplinam.* Quid verò ſequitur? *Idcirco percuſſit eos Leo de ſylua, lupus ad veſperam vaſtauit eos,* &c. Ad homines itaque deſcendamus. Attende tibi ne te iratum ſentiant viri principes, aut parentes, aut amentes, aut quos ætas tenera vel conditio docet eſſe contemnendos. Nam quod ad principes, iraſci viciſſim iratis ſolent, éſtque ira eorum periculoſa, nec vnquam ſuſcitanda verbis vllis & factis aſperioribus; quæ indicia ſint auerſi ab illis animi, valdéque exulcerati, eſto fortè in culpa ſint, & iuſtæ iræ occaſionem ab illis acceperis. Iram itaque preme, habeto ſuſpectum eius impetum.

1. Pet. 5.

Principum ira periculoſa.

Dum furor in motu eſt, currenti cede furori.

Diffici

Difficiles aditus impetus omnis habet.

Offensionem dissimula, vel modestè pone antè illorum oculos aut Consiliariorum: Sufficiat tibi ius tuum contra illos apud publicæ tribunal Iustitiæ prosequi, quando spes affulgebit fœlicis exitus. Quàm dissimulabat Dauid tot iniuriis affectus à Rege Saul, tot impetitus calumniis? Non conuitiabatur ei, non indignabatur palàm, dissimulabat tristitiam, furèti cedebat. *Ait in corde suo, aliquandò incidam vna die in manus Saul. Nonne melius est vt fugiam & saluer in terra Philistinorum? Fugiã ergo manus eius.* 1. Reg 27.

Linguam denique premebat silentio, ne authore ira irrumperet in vocem aliquam pœnitendam. *Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* Tanta fuit hæc eius mansuetudo, vt per illam adiurare nõ dubitet diuinam misericordiam: *Memento Domine Dauid,* inquit, *& omnis mansuetudinis eius.* Psal. 37. Psalm. 131.

Parentes respectu filiorũ sacri.

Quod ad Parentes, respectu filiorum sacri sũt, quia parentes sunt. Quæ ratio quoniam in illis quandiu ætatem degunt perseuerat, dicta lex est filiis, ne quid irę grauioris in eos dicant vel faciant, non vindictam appetant, non promant ore contumelias, non aspiciant toruis oculis, non proteruè & cum indignatione loquantur aut respondeant; hæc siquidem & similia honori aduersantur, qui illis debetur. Non tamen prohibentur, quandoà parentibus, vel iniquissimè tractantur ipsi vel alij, insinuare vultu, displicere id sibi vehementer. Itaque cùm arripuisset Saul lanceam, vt percuteret

Iona

Digitized by Google

Ionatham, & intellexiſſet ex hoc Ionathas, quòd definitum eſſet à patre ſuo, vt interficeret Dauid innocentem: *Surrexit Ionathas à menſa in ira furoris.* Quod ad amentes, pecoribus ſimiles ſunt, quibus ſicut & lapidibus ſtulti duntaxat indignantur culpa vacantibus, miniméque offenſionem apprehendentibus quã fatui illi prętendunt ſe ab iis accepiſſe. Propter quam ſi quis eos percutiat, indè magis efferantur; tantum abeſt, vt cautiores in poſterum fiant, ne offendant. Id tamen non obſtat, quominùs tono vocis terribili terreri poſſint, ne noceant, aut ad aliquid agendum incitari; verum hoc non eſt vlciſci, nec iraſci propriè, ſed voces iracundis ſimiles vſurpare. Quod denique ad pueros, pudere debet adultum illis valde iraſci, quandiu in eis malitia non ſupplet ætatem. Idem de potentibus iudicium reſpectu imbecillium, vt de viris reſpectu fœminarum, cùm ferè ſufficere poſſit illarum contemnendo iniurias dicere: *Tanquam vna de ſtultis mulieribus locuta es.* Hinc tanta iræ cohibitio in Socrate cum vxore vitam agente procaci & obſtrepera; & Iulius Cæſar eo nomine in primis laudatus eſt à M. Tullio in orat. pro Marcello, *quod non vlciſceretur inferiorum iniurias, ſed obliuiſceretur.* Lutetiæ Pariſiorum cùm in area quadam concluſus iaceret leo, proiecta vulpes eſt, quæ ſtatim lethalem hoſtem ſentiens ac terribilem, gannire ſtupendum in modum cœpit quaſi deplorans ſortem ſuam. Non ſe loco mouebat leo; illa autem circumiens irruit toto

1. Reg. 21. *Amentes quomodò cauſtandi.*

In pueros non iraſcendum. Nec in imbecilles ac fœminas.

Vulpis in leonem audacia.

to impetu in os eius, à quo se deuoratum iri sentiebat, strinxit illud dentibus vt potuit, vt ex hac vltione & vulpina audacia aliquod haberet in morte solatium. Ne hoc quidem ausu temerario concitatum ad iram est animal generosum; sed tantum excussit caput, & hærentem naribus infirmum aduersarium tanta vi impegit in vicinum parietem, vt etiam allíserit. Eadem quoque nebulonum, & infamium ratio personarum, quandoquidem à brutis nõ procul absunt,& dum te insontẽ dictis vexant aut factis; non te, sed in te alium errore decepti prosequuntur.Contemnãtur itaque velut indigni,propter quos vel manum moueas. Vsus est hac prudentia idem Socrates: nam cum in via quidam per lasciuiam calcem impegisset,admirantibus, quam non irascereturr: Quid facerem inquit? Illis hortantibus,vt vocaret hominem in ius. Ridiculum, inquit. Nam si quis asinus me calce percussisset,dicereris mihi, voca illum in ius?Nihil putabat interesse inter asinum & hominem brutum, nullaque virtute præditum; ac vehementer absurdum videri, non pati ab homine, quod ab animante bruto passurus sis. Cuidam rursus admiranti, quòd nihil in eum commoueretur, à quo conuitiis lacessebatur:Mihi,inquit, non maledicit, quandoquidem ea quæ dicit, mihi non adsunt, nec in me hærent. Boni cum malè audiunt, non irascuntur; sed sibi gratulantur quod puri sint ab his malis, quæ ipsis impinguntur, nec in se dici interpretan

Socrates quanta mãsuetudinis.

Digitized by Google

terpretantur nihilo magis,quàm si quis oculorum errore Platonem appellet Socratẽ, & in Socratem congerat maledicta; is nõ maledicit Platoni; sed ei quem existimat esse Platonem, cùm non sit.

Modus verus irascendi ille est, quem obseruabat Christus exemplar rectitudinis omnis & perfectionis; is vero ira non vt passione,sed vt propassione vtebatur. Ira passio est quando non tam regitur,quàm regit & impellit irascentem:propassio verò,quando perfectè in potestate est eius qui irascitur, & in tantum assumitur,quantum præscribit recta ratio. Hoc modo erat Christo, ideóque propassio in eo vocabatur,quasi loco passionis in hominibus reliquis naturaliter existentis,& non rarò prę-uenientis tam rationem quàm voluntatis imperium. Non hoc à nobis postulatur, vt nunquam præueniat;sed vt frænetur cùm primum excedere modum deprehenditur, nec ei consentiatur. Tunc irascimur & non peccamus, virtutis motum habemus, non vitij. Sed quia pauci hoc faciunt, pauci impetum hunc iræ vt par est, moderantur. Fit plurimùm, vt optimus rectè irascendi modus sit omninò non irasci, & consequenter iræ occasiones declinare; cuiusmodi sunt inhiare vini poculis, de quibus Prou. 23. *Cui rixæ? cui foueæ? cui sine causa vulnera? Nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?* Item habitare cum superbis & iracundis, cum peruersis & irrisoribus, præsertim si te

Modus irascendi.

Ira passio quando.

Digitized by Google

si te iracundum quoque sentias. Nihil proclivius tunc erit, quàm vt carbonum instar vos mutuò incédatis,& impleatur quod dicit scriptura: *Inter superbos semper sunt iurgia*; & desinat fabula tota in cruentam tragœdiam. Declinauit diligenter Cotys Athenienſium Rex, qui cùm precioſa quædam vaſa figulina ſibi oblata liberaliter remuneraſſet, ſtatim iuſſit confringi,ne cauſa ſibi eſſent grauis perturbationis, ſi à domeſtico ſuo aliquo frangerentur: enimuerò quia eiuſmodi occaſiones omnes vitare non poſſumus, nitamur ad illum quem diximus,iraſcẽdi modum à Chriſto obſeruatum, eiuſque proprium, quàm proximè accedere; ſeu iram in noſtra habere poteſtate atque tantùm ei habenas dare ac premere,quãtum dictauerit ratio ſpectatis circumſtantiis, perſonæ, loci,temporis, cauſæ,&c. grauiùs ſiquidem ſuccenſendum eſt nequioribus, quàm minus malis; grauiùs extra locum tempuſque ſacrum quàm in ſacro. Tolerabilior item ira, in fœmina non geſtante vterum, quàm ſi geſtet; tunc vehementer iraſci periculoſiſſimum eſt, nec rarò cauſa abortiendi. Rurſus magis vel minus iraſci conuenit pro quantitate & qualitate iuris proprij, quod aduerſum iniquos vſurpatores tuendum ſuſcipis,& iniuriæ quæ tibi irrogatur,& delicti propter quod corripiendus eſt proximus, & officij ad quod verbis iracundis eſt impellendus, & vtilitatis quæ ſperatur ex iracundia. Ad hæc ab ira tua ſeparabis conuicia omnia grauiora, præſer

Prou.13.

Digitized by Google

præsertim quæ calumniam continent: nunquam enim mentiri licet; nec laudanda est ira, quam contaminat aliquid per se malum. Irato vindicta interdicitur; ad eam autem referre solet eiusmodi conuicia, quisquis illa profert iratus, potiùs quàm ad emendationé eius in quem frendit, cùm satis futurum præuideat, vt ille indè grauiter exacerbetur; tantum abest, vt vtilitatem accipiat. Peccant in hac parte infinities penè patres & matres familias, dum filios & filias, seruos & ancillas innumeris probris nulla veritate subnixis afficiunt; & nunc quidem fures, nunc latrones, veneficos, ebriosos, sagas, meretrices vocant, &c. Leuiorũ cõuiciorũ quæ erratis penè omnibus accommodari queunt, aut solent, etiam venialibus, & veritate vtcúmque fulciuntur, alia est ratio; vt si appellentur stulti, stupidi, pertinaces, pigelli, improbi, superbi, crassa capita, &c. sic Discipulos vocauit Christus stultos, Luc. 24. & Io. Baptista Iudæos quosdam genimina viperarum, Luc. 3. & B. Paulus insensatos Galatas, c. 3. Ad excandescentiã pronus nec ensem circumferas, nec pugionem; nisi vel professio tua, aut necessitas, aut mos patrius aliud postulet. Vtuntur hac prudentia Magistratus Italiæ, solos scholasticos Germanos patiuntur armatos incedere, quasi minus litigiosos, factósque ad iræ impetus. Si te cogat necessitas cum iracundo alio, vel proteruo agere, casúque detur rixæ initium, cõllige te maturè; quo in præcipitio versere,

In Italia solis Scholasticis Germani armati incedunt.

consídera, verbis tuis facito ſtateram: audi multa, loquere pauciſſima, & ſtatue obſervare quidé quæ ille in te garriet, niſi homo ſit nauci & planè contemnendus; ſed ſimul cohibere reſponſum, ne fortè poſteà præcipitati te pœniteat. Sufficiat in præſentia dictũ mordax ferre patienter, (niſi fortè hanc patientiá tibi credas obfuturã, de qua infra §. 3. & 5.) vel eludere dicendo: *His haud dubiè moverer, niſi à te irato dicerẽtur, ob idque excuſanda crederẽ. Ira, vt iã pridem didici, tortura eſt ſimilis; multa præterquam, & dicentis ipſius voluntatem extorquet. Meipſum non ſatis ſentio ab hac perturbatione liberũ. Propterea iã ſileo, reſponſurus ſuo tempore.* Solet indubiè hæc dilatio indicium eſſe animi valdè ſibi imperantis, & multis occurrit incõmodis, eò quòd interim deferueſcit bilis, enubilatur ratio, dandæ reſponſionis verba cautiùs expéduntur. Ira denique tua ſit, premere aliũ rationibus ex zelo bonorcõuincere errorir, demonſtrare quòd tibi vel alteri iniuriã fecerit, quòd verecundati totus debeat, & pro hoc vel illo anſu experturus ſit Deũ vindicé; proprias item minas addere, ſi negotiũ tibi ſit cũ inferioribus. Hæc in præſentia de iraſcendi modo, quæ etiã docent, quãdo & quouſque ſit iraſcẽdum.

Cont. Præpoſitis iraſcis tacendũ. Prou. 15.

Hîc data occaſione notanda quædam ſunt moderandæ iræ alienæ non parum profutura. Indignantibus tibi Præpoſitis, vel viris potentibus, omninò tace, aut verba da mollia; quia *reſponſio mollis frangit iram, ſermo durus*

rem ſuſcitat furorem. Placauit hac arte Ionathas Saul patrē ſuum Dauidi iratiſſimum, dicens: *Ne pecces Rex in Dauid ſeruum tuum, quia non peccauit tibi, & opera eius bona ſunt tibi valdè.* Sequitur autem, *quòd cùm audiſſet Saul, placatus voce Ionathæ iurauit: Vidit Dominus, quia non occidetur.* Sedat vox mitis & blanda latrantem canem. *Ferocem caprum non mulier ſolum*, ait Plutarch. lib. de iracundia, *ſed etiam puellus tenera ſcalpitans manu flectit facilius quàm Paleſtes quilibet.* Ctesiphon pancratiaſtes calcitranti mulæ recalcitrando non mitigauit eam; ſed ad impingendum calces denuò irritauit. Adhæc videmus dura corpora obiecta globis æneis illorū vim nō frāgere, ſed frāgi potius & cōminui; ſecus autem euenire ſi occurrat eis lana per ſe molliſſima. Mare ſine ingenti ſtrepitu in arenam ſibi cedentem fluendo irruit & frangitur; contra verò in rupes incidens fragorem excitat prorſus horribilem. Interim non ſufficit voce tacere, niſi etiam geſtu. Hoc dixerim propter nonnullos, qui mouendo ſeu excutiendo caput, ſuſpendendo naſo, indignantē portendendo canis linguā, & geſtibus aliis, adeò non placant ipſum, vt magis exulcerent, quàm ſi iracunda ei verba darent. Secundò, ſi quis morbo vel graui alia calamitate preſſus in te exardet iracundia licet immerentem; contine te, nec velis viciſſim ſtomachari, ſed excuſa, fertóque patienter eius morboſitatem morbi grauitati imputandam magis, quàm malitiæ.

Mollia verba quanta efficacia.

Reuerberabit illum citò conſcientia, commiſſi erroris admonebit, & mitigabit Tertiò, ſi quẽ facto dictóue ad iracundiã cõcitaſti, ne excuſaueris delictum tuum; ſed magis accuſa, partim vt diuino illi ſtatuto ſatisfacias: *Si frater tuus habet aliquid aduerſum te,* Matt. 5. *vade reconciliari fratri tuo.* Partim vt exulceratum demulceas. Sic ſanè demulcebis, gratiámque inuenies, non ſecus ac Dauid, cuius ad Deum verba ſunt: *Dixi, confitebor aduerſum* Pſal. 31. *me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti iniquitatem peccati mei.* Ignobilibus quidem animis vix hac modeſtia ſatisfacies, ſecus autem goneroſis: nam

Quo quiſque eſt maior, magis eſt placabilis ira,
Et faciles motus mens generoſa capit.
Ouid. lib. 5. Triſt. Eleg. 5. *Corpora magnanimo ſatis eſt proſtraſſe Leoni:*
Pugna ſuum finem, eũ iacet hoſtis, habet.
At lupus, & turpes inſtant morientibus vrſi:
Et quæcumque minor nobilitate fera eſt.

Idem aſſequere, ſi aliquod ius eius tueare, quomodò Herodem Regem reconciliauit ſibi Pilatus remittens Chriſtum ad tribunal eius, vbi audiuit eſſe Galilæum, & de Herodis poteſtate. Item ſi oſtendere ſtudeas minimè ei honorificum fore, nihil de ira velle remittere. Hoc artificio iratum placauit Deum Moyſes: *Cur, Domine, iraſcitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxiſti de terra Ægypti? Ne, quæſo, dicant Ægyptij, calliđe eduxit eos, vt interficeret in montibus. Non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat, idcirco occidit*

Moyſes Deũ placat qua ratione. Exod. 32. Num. 14.

tidit in ſolitudine. Quid verò ſequitur? *Placatuſque eſt Dominus, ne faceret malũ, quod cogitauerat aduerſus populũ ſuum.* Et: *Dimiſi iuxta verbũ tuum.* Placauit & Saul Regem Dauid 1. Reg. 24. cùm dixiſſet: *Quẽ perſequeris, Rex Iſrael? quem perſequeris? canem mortuum perſequeris, & pulicem vnum.* Item ſi illum beneficio aliquo proſequaris. *Hoc faciens,* ait Apoſtolus, *carbones ignis congeres ſuper caput eius;* quaſi diceret; illũ à ſe totum mutabis, faciéſque vt ardentẽ in te amorẽ concipiat. Proſtat huius rei exemplum ſingulare in eodem Rege Saul, de quo ibidem: *Cùm autem compleſſet Dauid huiuſmodi ſermones ad Saul, dixit Saul: Nunquid vox hæc tua eſt, fili mi Dauid? Et leuauit Saul vocem ſuam & fleuit, dixítque ad Dauid: iuſtior tu es quàm ego. Tu enim tribuiſti mihi bona; ego autem reddidi tibi mala.* Et infrà, *Dominus reddat tibi viciſſitudinẽ hanc pro eo quod hodiè operatus es in me.* Cernimus hominem paulò antè implacabili correptum odio, mox accepto beneficio vſque eò fieri alium, vt reſoluatur in lachrymas, & benè precetur ei, cuius ſpirabat cædem, & totis viribus maturabat. Quartò, ſi quem valdè iratum videris, aut temulentum, ne tunc arguas (niſi dictet neceſſitas, aut vlterioris damni periculum ſalutis verbum minimè differendum) niſi addere velis iræ præſenti fomitem. Tempus expecta, quo remittente perturbatione capax erit monitorum vtilium. *Sic tradit Hypocrates ſub Caniculâ difficiles eſſe purgationes, eò quòd natura*

Hebr. 12.

In iratum ac temulentum non arguendum.

Hypocr. lib. 4. Aphor 5.

& lib. 7. Aphor. 69. *tura flagrans æstiuis ardoribus, non fert acrimoniam purgantis pharmaci.* Alibi scribit: *Si quis febricitanti cibum dederit, morbus.* Et periti olitores cauent sole sub ardenti plantas rigare. Egent hoc monitorio vxores nactæ maritos feros, ebriosos, truculentos, quibus in iram erumpentibus silentium ad tempus colant oportet; quia sat citò loquentur, si vtiliter, si tempestiuè, & sat bene. Vnde Abigail temulento viro suo non prius exprobrauit illatam Dauidi contumeliam, quàm sequentī die sensit illum vino vacuum. Magnam nihilominus vim habuit, quidquid tunc ei dixit in faciem: *Diluculò autem cùm digessisset vinum Nabal, indicauit ei vxor sua verba hæc, & emortuum est cor eius intrinsecus, & factus est quasi lapis.* Offenduntur multi diuina rerum dispositione, quasi minimè consentanea, cùm tamen ea nihil æquius sit, nec esse possit. Vndè vocatur ipsissima æquitas, Psal. 118. Iniquam talium iram, offensionémque compesce, admonendo loquendum de Deo parcissimè; tantum abest, vt rationem discutere vel damnare liceat, qua regit mundum: ac si fieri potest, doce in eo ipso quod mali consulitur, aliquid boni æquique inueniri. Fecit Clotildis vxor hoc Clodouæi Francorum Regis, vt illum nondum Christianum, & grauissimè iratum ob primogeniti sui obitum placaret, cui causam præbuisse suspicabatur collatum ei baptismum, instante illa & postulante (Christiana enim erat) vt ei conferretur. *Itáne Rex* (inquit illa) *de diuina dispositione cogi-*

Vxores in maritos feros ac ebriosos.

Clotildis quibus rationibus placarit iratum maritum. Bellef. in Clodouæo.

tas, vt vindictam Dei odiúmque interpretare, quæ eſt gratulatione digniſſima? Age, ſi ſubditi alicuius tui primogenitum vix natum confeſtim apud te habere velles, te putas dicere deberet de ſe malè meritum, agi ſecum miſerè, rem ſibi contigiſſe luctuoſam? Non credo, cùm contrà inſigne ſit beneficium veréque regium: Ita boni conſule, rogo, ereptum nobis à Deo Rege Regum tenellum filium nobis iam beatiorem. Denique ſi nihil aliud ſupereſt, frementi dicito & iracundo: Neſcis chariſſimè, quàm alius à teipſo ſis cùm iraſceris. Vtinam tunc in ſpeculo teipſum cerneres, te ſanè puderet tui vehementer præ totius pallore vultus, oris ſpuma, oculorum truculentia, contractione minacis ſupercilij, & vt ſcribit Perſius Sat. 3.

Nunc face ſuppoſita feruefcit ſanguis & ira,
Scintillant oculi, dicíſque faciſque quod ipſe
Non ſani eſt hominis, non ſanus iuret Oreſtes.

Iracundã cum fera comparatio.

Furorẽ taceo tibi cũ feris cõmunẽ, clamorẽ & rugitũ cũ leonibus. Taceo mẽtis alienationẽ cuius teſtes ſunt geſtus, verbáq; incõpoſitiſſima. Taceo interdictũ à Deo vindictę appetitũ, cui ingẽs parare ſe dicit ſuppliciũ. Taceo corporis detrimẽtũ, cuius venenũ quoddã eſt bilis immoderata; ob id ab animo refrenãda; aliàs *viderit animus, ne ſi à corpore in ius vocetur*, inquit Plutarchus l. de tuẽda valetudine, *mmneris malè adminiſtrati reus declaretur, & pœnas luat.* Præterco quoq; infamiã qua te reſpergis apud ſapiẽtes, quibus certè vix vllis argumẽtis tantum animi corporiſque motũ proba-

ueris. Si moleſtias diu pati moleſtũ dicas eſſe, hoc ipſo mirabuntur, ex tot aliis toleratis nullam in te relictam patiendi & motos fluctus componendi conſuetudinem; cùm reliqua omnia moleſta vſu ipſo fiant tolerabilia, vt cilicia pœnitentium, ſtrepitus vulcaniæ & piſtrinorum, fræna, ſellæ & calcei equorum, &c. Si vitium aliquod tibi obiectum commemores, perindè dicent eſſe, ac ſi oſtendiſſet qui obiecit, in veſte maculam. Iam ſi oſtendiſſet non excandeſceres, nec viciſſim quæreres in eius veſte aliquam; ſed elueres propriam. Hic autem te habes oppoſito prorſus modo.

Conflictus mutuus ex reprehenſione vnde oriatur.

Auditis animi maculis viciſſim quæris in aliis, quas regeras, ita oritur conflictus, & mutua contaminatio. At reus non es obiecti criminis, minimè ſi eſſes, ſtomachaturus Sis, vt dicis, vide tamen ne aliquid ei affine habeas vel commiſeris. A mollicie & laſciuia procul abfuit Pompeius; mollis tamen & effœminatus eſt habitus, quod digito vno ſcalperet caput. Caſtus admodũ Craſſus fuit, malè tamen audiuit, quod frequenter aditet quandam Veſtalem, vt ſic illam induceret ad vendendum ſibi elegans prædiolum. Si te iactes virum eſſe nobilem, fortem, prædiuitem, militarem, quem iniurias dedeceat pati. Reſpondebunt contrà, decere quàm maximè.

Plut. lib. de vtil. cap. ab inim.

Fortiũ maximè eſt pati.

Quorum, obſecro, magis eſt pati quàm fortium, aut qui videri fortes geſtiunt? & contrà, quorum tolerabilior ita eſt & impatien-

tia

ria quàm imbecillium? Nam ſicut caro, quia mollis eſt, magis tumet ex plaga quàm partes cæteræ; ita excitatur in molliſſimis animis ira maior, ſuntque idcircò mulieres viris iracundiores, & ægroti ſanis, & ſenes ætate florentibus, & infœlices fœlicibus. In promptu eſt tribunal iuſtitiæ, ad illud recurre pro actione iniuriarum, ſi damnoſæ valdè videantur tibi & intolerabiles; iram interim cohibe ad nihil conducentem, ſic acceptior eris iudicibus, & cauſæ tuæ melius conſules: *Bonus altercator vitio iracundiæ careat*, verba ſunt Quintilliani. *Nullius enim rationi magis obſtat affectus, & fert extra cauſam, & ipſos nonnunquam Iudices incitat. Melior moderatio, ac nonnunquam etiam patientia. Neque enim refutanda tantùm quæ è contrario dicuntur, ſed cõtemnenda, elenanda, ridenda ſunt, nec vſquam plus loci reperit vrbanitas.* Exceptionem tamen addit, niſi negotium ſit cum impudentibus: *Contra turbantes audendum & impudentia fortiter reſiſtendum. Sunt enim quidam praduri in hoc oris, vt obſtrepant ingenti clamore, & medios ſermones intercipiant, & omnia tumultu confundant; quos vt non imitari, ita acriter propulſare oportebit, & ipſorum improbitas retundenda, & Iudices appellandi frequenter, vt loquendi vices ſeruentur.* Si iuſtam prætendis iram tuam, culpáque vacuam quòd exploratam habeas acceptá iniuriá, creaſti malũ ipſi tibi: cur enim exploraſti? non debuiſti certè iuxta ſapientiſſimum philoſophi cuiuſdam conſiliũ: *Multa*

Imbecilliores iracundiores.

Quintil. l. 6. cap. 1.

Impudentes retundendi.

nos iniuriæ trãſeant, ex quibus pleraſque nõ accipit, qui neſcit. Nõ vis eſſe iracũdus? ne ſis curioſus. Qui inquirit quod in ſe dictum ſit, ſeipſum inquietat. Si denique cauſaris, te non homini, ſed bruto iraſci, vel opificio non procedenti ex voto, & quoddam indè doloris lenimentum percipere. Noueris turpe eſſe lenimentum, quod ex re capitur ridicula, dignáque vituperio, cuiuſmodi eſt quo iræ indulgeas, ea diris deuouere, percutere, frangere, lacerare, quæ inferendæ iniuriæ non ſunt capacia, nec emendationis. Puerorum propria eſt hæc inſania, cædentium lapides, in quos irruerunt; & rabidorum quorundã mordentiũ chartas luſorias, quibus non vincunt, ſed vincuntur; & canũ ſimiliter ſaxa mordentiũ, quæ in eos iaciuntur; & taurorũ incurrentium in fœnũ aut paleas, cùm iis proriunt cornua. Ob eandem

Xerxis ſtulta audacia, ac præſumptio.

infamis & irriſus fuit Xerxes, eò quòd iratus notas ipſi mari plagáſque incuſſit, ac monti Athos epiſtolam miſit in hæc verba: *Athos infœlix ad cœlum vſque porrecte, ne meis operibus facias ruor lapides magnos, & ad elaborandum difficiles, alioqui excisum te proiiciam in mare.* Plutarchus lib. de iracundia.

Ira natura in quo maximè ſita.

§. 3. Dicturus iam de vindictæ appetitu, in quo potiùs conſiſtit iræ natura & ratio, quàm in clamore, immutatione vultus, motu corporis & ſimilibus; admoneo quod iam ſuprà indicaui, aliud eſſe vindicare acceptam iniuriam, aliud accepti damni reparationẽ in iudicio exigere. Hoc ſemper licet (ſic tamen vt ſæpè expediat vilium & improborũ iniurias

Digitized by Google

contemnere, quia ſic tã confunduntur, quàm gaudent, ſi quis bonus eis reſiſtat, & magni pendunt haberi ſe dignos vltione) illud ſecus. *Non quæres vltionem*, ait Dominus, *nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.* Per hoc non quærit homo, vt malè ſit ei, à quo damnum accepit vel iniuriam; ſed intendit tantùmodò indemnem ſe conſeruare. Vltor verò ſpectat, vt eidem malè ſit, atque ita fortis non eſt, eò quòd ab ira vincitur. Ita colligit S. Ambroſius: *Vindicare ſe non eſt actus fortitudinis, ſed abiectionis & timiditatis. Vincitur ab inimico, non vincit qui ſe vindicat.* Nempè *ſicut debilis ſtomachi eſt, cibum duriorem non poſſe concoquere, ita puſilli animi verbum duriuſculum non poſſe ſuſtinere.* Aliud item eſt, te tuóſque defendere iniuriam propulſando, cum actu infertur; aliud acceptam vindicare. Hoc tibi non concedunt iura, ſicut nec iudicem agere in cauſa propria & arrogare tibi publicam poteſtatem Magiſtratui à Deo collatam ad vindictam malefactorum: Illud verò permittunt ſeruato moderamine inculpatæ tutelæ, id eſt, non plus faciendo quàm neceſſe eſt ad propulſandam iniuriam. Nec obſtant verba Apoſtoli Rom. 12. *Non vos defendentes chariſſimi*; quia *defendere*, pro *vindicare* accipit, & vox ἐκδικοῦντες, qua vtitur, ſignificat *vlciſcentes.* Confirmatur quod dico, ex cauſa, quam affert; cur defendere ſeſe non liceat. *Scriptum eſt enim: mihi vindictam, & ego retribuam.* Aliud tertiò eſt fucum fuco opponere, aliud

Leuit. 19.

S. Ambroſ. lib. 1. Offic. cap. 36.

Vltio de propria iniuria quomodo, & quando permittatur.

aliud iniuriam veram acceptam vlciſci illatione damni. Hoc non licet, illud verò cùm ſit quædam loci ſpecies, non ita interdicitur: idque innuit illa Æſopi fabula de vulpe & ciconia, quæ deluſa à vulpe lingente obſoniũ effuſum ſupra menſam; ad prandium inuitauit eam paratum intra vas vitreum, quod illa ſola attingere immiſſo roſtro poterat. Item aliud eſt malum alicui appetere, aliud vindictam; eò quòd malum patet latiùs quàm vindicta, cùm ei qui te læſit & ad irã concitauit, expeti malum poſſit eo fine, vt per illud emendetur ipſe: alij verò diſcant eius damno ſeipſos reprimere. Vindicta verò malum eſt directè relatum & expetitum ad eundem affligendũ nulla ratione habita emendationis. Pugnat affectus iſte prauus cum charitate, quandoquidem proximi malum ſibi præſtituit; ille verò alius cum ea valdè benè cohæret contraria de cauſa; dummodò, vt ſupponitur, purus ſit & infucatus, quali non repugnat optare puniri eum, qui Deo vel Reipublicæ iniuriam fecerit. *In iniuriis propriis*, dicebat S. Chryſoſtomus, *patientem eſſe laudabile eſt: iniurias autem Dei patienter ſuſtinere nimis eſt impium.* His verbis: *Neſcitis cuius ſpiritus ſitis*, repreſſi ſunt Chriſti diſcipuli, Luc. 12. quando rati ſe in perſona Magiſtri contemni à Samaritanis, optarunt vt conſumpturus illos ignis de cœlo deſcenderet. Poſtea autem ad ſolum Dei honorem reſpicientes, magna cum laude ac meritò optarunt puniri

Malum latiùs patet quam vindicta.

Vindicta quid.

Diſcipulorũ Chriſti repreſſio ac poſtea zelus quantus.

Digitized by Google

niti, reipſaque pro ſua authoritate puniuerunt Idololatras, Ananiã item & Saphiram mentientes Spiritui ſancto, Actor.5. & Elymam ponentem obicem Dei verbo, Actor.13. Reipublicæ partes ſumus, ideóque expetere media quibus conſeruetur iure poſſumus, ac debemus. Huius autem generis eſt corũ punitio, à quibus paſſa eſt detrimentũ. Et quia in eam peccat, qui eius Rectores lædit, in quibus ſingulariter ſtat, optare licet vt pro ratione iniuriæ puniatur. Ipſi verò Rectores non ſolùm optare poſſunt, ſed pœnam quoque imponere: imò non licet eis iniuriã remittere perſonis publicis irrogatam, niſi ſint ſupremi principes; qui ſicut conniuere ad graues non debent ſibi illatas, ne ſic imminuant Magiſtratum & contemnatur; ſed meminiſſe dicti Antigoni Regis: *Princeps eoúſque mitis ſit, vt contemptui non ſit*, ne prætereà magno ſuo damno idẽ experiatur, quod Mauricius Imperator, vbi primùm Phocã ducem militum in ſe rebellẽ reliquit impunitũ, breui poſt occupauit Phocas Imperiũ, & Mauricij filios omnes in conſpectu eius iugulauit. Quam diriſſimam calamitatẽ non ſenſiſſet Mauricius, ſi vſus in eũ non fuiſſet intẽpeſtiua clemẽtia: Ita rectè leues diſſimulãt, præſertim à ſimplicitate potius vel ruſticitate profectas, quàm malicia. Sic Saul diſſimulabat audire nonnullos dicentes: *Nunquid ſaluare nos poterit iſte?* Theodoſius item, Arcadius, & Honorius nullum maledictum in Cæſares eſſe

Mauricij leuitas quã ei noſciua.

1. Reg. 10.

esse voluerunt. *Quia*, inquiunt, *si illud ex lenitate processit, cõtemnendũ est; si ex insania miseratione dignissimũ; si ab iniuria, remittendũ.* Et Titus Cæsar apud Dionem scripsit: *Nemo me iniuria afficere, aut insequi contumelia potest, propterea quòd nihil ago quod reprehendi mereatur. Ea verò quæ falsa de me dicuntur, prorsus neglego.* Cauere interim debet Princeps, ne hoc prætextu inultas relinquat domesticorum & officialium suorum nequitias ac perfidias, vt quæ redundant in singulare eius detrimentũ. Sic Theodosius iunior cùm didicisset Candidianum domesticũ suũ nequiter supprimere literas Ephesini Concilij ad se missas, puniri eum plectíque iussit, vt scribit S. Cyrillus in Apolog. Hodierni Monarchæ Sinensium remouent statim à Magistratu Quæstores, qui expilasse conuincuntur ærarium; & Iudices omnes sibi subalternos, qui vel puniẽdo reos excesserunt, vel fuerunt iusto remissiores, vel in ferenda mortis sententia præcipites: qua salubertima seueritate in officio continent vniuersos. Imitantur hanc ipsam artẽ prudentes Episcopi zelum habentes Clericalis disciplinæ, scientésque erga subiectos sibi Clericos mansuetudine vtendum ad aras vsque. Ex deprauatis Clericis, tres quatuorue ter de resipicentia singulariter admonent, & nõ resipiscentes suis priuant beneficiis, atque hæc beneficia totidẽ honestis candidatis (quales semper in promptu aliquot habere possunt) conferunt. Mirum quàm citò reliqui alieno damno

Nequitiæ domesticorũ inulta à principibus non relinquenda.

Digitized by Google

damno ſapiant, vt pœnã deuitent ſibi imminentem. At vir priuatus cùm iuris ſui ſit Dominus, poteſt, ſi vult, irrogatę ſibi iniurię vindictã prętermittere, imò expedit ſępe ad exercitiũ Chriſtianæ patientiæ; licet hæc iniuria in eos redundet, quos ſubiectos habet, v.g. in vxorẽ & filios, vt qui partes quædã eius ſunt, ab eóque diriguntur, & pendent in vindicatione iniuriarũ; dummodò iniuriæ non ſint inſignes: námque à talibus tenetur illos defendere; ne alias rideatur & obſtupeſcat, vt ſtruthio, de qua Iob cap. 39. *Dereliquit ouа ſua in terra, obliniſcitur quod pes conculcet ea. Duratur ad filios ſuos quaſi non ſint ſui: priuauit enim illam Deus ſapientia, nec dedit illi intelligentiam.* Viciſſim nõ debẽt filij iniurias graues contẽnere ſuis illatas parẽtibus. Dagobertus Franciæ Rex audiens filios Landregiſili pręceptoris ſui in Aquitania occiſi neglexiſſe mortẽ eius vindicare, deportari eos iuſſit, & bonis omnibus ſpoliari. Scripſit in hanc ſententiam Ariſtoteles: *Tolerare ſi laceſſaris, patique vt tui cõtumelia afficiantur, ſeruile profecto eſt.* In dubio porrò quicũque læſus ad veniã magis quàm ad vindictam inclinabit: idque videtur Ariſtoteles ipſe conſulere loco citato, vbi manſueti hominis deſcribens ingeniũ, ait, *peccare potiùs videtur in defectu; quippè qui non ad vltionẽ, ſed ad veniã dandã promptior ſit.* Vt prætereà poſſit iure vindicare ſe de aliquo, abſtinebit tamen ſi eo facto armaturus ſit contra ſe plurimos. Nemini quippè expedit multos ſimul laceſſere.

Filij debent iniurias graues illatas parentibus vleiſci.

Ariſt. lib. 4. Eth. c. 5.

Digitized by Google

laceſſere, vt docet vrſi apologus, qui volens apis vnius domunculã ſubruere, à qua ictus fuerat, omnes in ſe prouocauit, & penè enectas ẽſt.

§. 4. Ex his videre ſatis poteſt, quòd ſicut priuatorum non eſt vlciſci acceptas iniurias; ne quod periculoſiſſimum, eſt, Iudices agant in cauſa propria: ſed quandoquidem poſſunt; confugere debent ad iuris adminiſtratores ſibi præpoſitos, ſynceriùs multò, certiúſque dicturos ſententiam de cauſæ iuſtitia, & iuxta collatam ſibi poteſtatẽ, congruam delicto pœnam decreturos (vt reſpondit Cleopatræ M. Bibulus punire per ſe nolens filiorum ſuorum interfectores ad ſe ab illa miſſos.) Ita poteſt ſupremus Princeps, ſeu Magiſtratus authoritate propria non ſolùm alienas per ſe & iudices ſurrogatos; ſed etiam ſibi illatas vindicare, quia cùm ſuperiorem in ordine ſuo non habeat ad quem recurrat, adminiſtrandæ iuſtitiæ gratia, niſi vlciſci poſſet acceptas; nõ eſſet in terris eas vindicandi potentia: ideóque Deus nõ ſatis prouidiſſet humano generi. Et quia non eſt priuatorum audere aliquid ſimile, grauiſſimè peccant, procúlque à iure & mãſuetudine verſantur, quicũque ex iis vel ad monomachiã prouocant alios, vel in arenã deſcendunt prouocati, cùm hoc ſit propria authoritate iudicare proximũ, & vt morte dignũ condemnare: quódque amplius eſt, punire velle & occidere. Stupenda planè res & deteſtabilis, indicitur certus locus, dies, hora à iugulatu

Iudices nõ agant in propria cauſa, & quomodo agẽdum in eos.

gulaturis vel iugulandis? Feruntur ardore cædis & insaniæ ad immane certamen, auocare illos ab insania nihil potest, non Dei timor, non censura Ecclesiastica, non vxorum preces & lachrymæ, non priorum monita obtestantium, vt cuius naturæ sint, considerent. Cùm enim natura feras ad bellum variis armis instruxerit: verbi gratia, cornibus armauerit taurorum impetus, leones vnguibus, protensos dentes affixerit apribus: Elephantos cute & proboscide tutata sit, Rhinocerota crustis, Crocodylum testudine, Delphinum pinnis, histricem spinis, Rhaiam aculeis, Gallum calcare: solum hominem produxit inermem, imbecillum, tenerum, cute mollissima; vt se ad pacem natum intelligeret, non ad rixam & bellum, dictum à belluis, quod belluarum sit proprium. *Tu me læsisti*, inquit prouocator, *te armatum siste tali loco & tempore; vt vbi te confecero, norint omnes me abs te affectum iniuria.* Sed age, qui ita loqueris, vidè id nosse poterunt? Aut enim occides, aut occideris; aut neuter alterum, aut vterque aduersarium. Si primum, conuinceris tu ipse criminis, qui singulari hoc certamine probare te volebas læsum, vel innocentem. Si secundum, nihilo magis iudicio sapientum absolueris à crimine, cuius te Antagonista insimulat: intelligent siquidem non innocentia maiore, sed armorum vsu & experientia euenire, vt quis ex huiusmodi conflictu victor abscedat; nihil autem procliuius, quàm vt artis gladiatoriæ imperitior sit, qui est in-

Homo solus inermis inter animalia, & cur.

De duello nullum certum iudicium.

nocentior. Prætereà, parumne tibi videtur peccari in Rempublicam, si vnum ei membrũ abstuleris, quod ei conseruare, vt manus manum debueras, quodque precio vincit mundũ vniuersum? Tolerabilis vtcumque esset hæc dementia, si statim, & non ex condicto pugnaretur: posset enim insurgenti furori vtcũque imputari; sed cùm diei, locique conditio longam includat moram, qua labente facilè possunt rationes iustissimæ librari, propter quas expedit mutare consilium, eò grauius delictum est congressus qui sequitur, quò magis ira deferbuit, qua authore susceptus est. Longè quippè grauiora sunt, quæ præmeditata, atque præparata, quàm quæ repentino motu aliquo inferuntur. Excusatione rursus vtcúmque digna videretur, si vera aut grauis subesset causa quę prætexitur. At quando puerilis non est, & ridicula? Caput mihi non aperuit, loco non cessit, ad quædam dicta mea subrisit, à iudicio meo discrepauit, eandem quã ego mulierem deperit, canem meum percussit vel surripuit, priùs quàm ego ingressus est atrium Principis. O iniuriarum moles & portenta, ô damna irreparabilia! Quasi verò peregrini aperiant tibi caput vel assurgant, à quibus tamen non idcircò te læsum arbitraris? Vel omnes qui rident, irrideant, & non intercedat magna inter hæc differentia? Vel nihil omninò à te emanet censura dignum, nec ad te pertineat quod vniuersim scriptum est, *in multis offendimus omnes*? Vel in verba tua iurare

Duellorum causa quàm leuissima.

Iac. 3.

Digitized by Google

rare cuncti debeant? Vel in communem amasiá tantum iuris non esset aliis? Vel tanti precij canes tui possint esse, vt redimi hominis morte debeát, & ex iisdem canibus intraturo tibi ad aulá non multi præiuerint? At iniurias esse graues censent plurimi. Stulti quidem tibi similes, sed nequaquam sapientes, seu iusti rerum æstimatores in iis, quæ iuris sunt exercitatum habentes intellectum. Quin potius furorem illum execrantur, non in offerēte duellum modò, sed in admittente, tum quia in eo vterque est æquè aggredi solitus, tum quia qui acceptat, culpæ consentit lacessentis? Morte autem digni sunt, iuxta doctrinam Apostoli, tam qui faciunt mala, quàm qui consentiunt facientibus. Monent præterea qui Prudentia excellunt, adeundos Iudices in hunc finem à Deo constitutos, vt cuique ius dicant, & illatas iniurias vlciscantur, quod certè agere vt plurimum non prætermittunt. Et vt prætermitterent, non indè sequeretur, licere tibi eorum munus vsurpare; sed esset defectus & causa tota Deo supremo Iudici relinquenda, apud quē nihil inultum remanebit. At nisi quis in pugnam lacessitus cōsentiat, perpetua notatur infamia, quam durum nimis est in Aula pati, & vim vi repellere, seseque tueri cuiuis licet. Vir præterea sum, non fœmina, vt iniurias tolerē, sat multas hucusq; sustinui, & improbus est qui me illusit. Eodē modo respōdeo; infamiā interpretātur stulti, de quibus ait Dominus: *caci sunt & duces cæcorum*, nō spirituales & Rom. 1. Matth. 15.

cordari Cui enim vel parũ ſupienti videri poteſtconſentiendũ in prouocationé hanc barbaram, *Veni, iugulemus nos mutuò.* Si præſertim de fœce populi ſit, qui ita loquitur, vir autem inſignis qui annuit. Ludibriis abundat Regia, fateor, perferendis nihilominùs propter Deum, ſi ratum ſtat in ea verſari. Vel indè recedendum, ſi iis perferendis imparem te ſentias. Elige de his duobus alterum. Te, tuóſque defendere aduerſus iniquum aggreſſorem, fateor, licet: at iam euici ſimplicem non eſſe defenſionem, quando duellatorus prodis in medium. Admitto tamen grauiorem, vt plurimùm, culpam cenſendam prouocantis quàm prouocati, vtpotè authoris criminis, & imbecilliorem vulgò ad pugnam laceſſentis. Vt ille, ad quem Poëta:

Ludibriis abundat. Regia.

Horat. Epod. ode. 6.

Quid immerentes hoſpites vexas canis
Ignauus aduerſum lupos?

Eundemque adigentis amara quadam neceſſitate ad confligendum non ſine manifeſto mortis diſcrimine. Vir cum ſis, non & fœmina, hoc ipſo magis te oportet manſuetudinem colere: nam iuxta Ariſtotelem: *Longè maior virtus à viro, quàm à fœmina requiritur.* Et aliquid iam pertuliſſe condemnat magis præſentem impatientiam ſecundùm illud Apoſtoli: *Rememoramini priſtinos dies, in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis.* Tandem quò improbior eſt qui te læſit, eò magis contemnendus, & indignior, cuius cauſa vel digitum vertas. Carolus VI. Franciæ Rex cenſum annuum

Ariſt. l. 3. Polit. c. 3.

Hebr. 10.

Caroli VI. liberalitas.

Digitized by Google

nuum 1000. librarum dedit nobili Ioanni Deſpinay, ſtrenuo adoleſcenti, propter honorem quem eius occaſione ſibi comparauit cõfligens cum illo Cameragi in nuptiis Ioannis Niuernenſis filij Philippi Audacis Burgundiæ Ducis, fortiſſimoſque eius impetus ſuſtinens; ita gratulari potius tibi deberes occaſionem exercendæ prodendæque manſuetudinis tuæ, quam tibi ſuppeditat homo inſultus & iniurius. Ne tamen idcirco putet hic nugator, nullas ſe Deo pœnas luiturum, eius vlenti malicia ad probationem aliorum vel correptionem: luet enim grauiſſimas non minus, quàm illi, de quibus ait: *Subijcient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis: verumtamen gentem cui ſeruituri ſunt, ego iudicabo.* Hoc ipſo porrò, quo tibi priuato vindicta interdicitur, commina- tio prohibetur; eò quòd vindictam reſpicit: verum planè eſt quod dici ſolet, arma quibus minamur, vltrò porrigimus; minus ſiquidem admoniti feſtinant præuenire nos, & antè opprimere, quàm opprimantur. Gen. 15.

§. 5. Iræ defectu peccari dicitur, quando de illata iniuria non ſumitur vel quæritur vindicta, cum ſumenda eſt; hoc eſt, in cãſibus expreſſis §. 3. Item quando in obiurgandis peccatoribus, & præſertim ſubditis non adhibetur vigor neceſſarius: Ita iacet, ridetur, contemnitur, & inefficax redditur obiurgatio. In hoc fuit extremo Heli iuſto indulgentior erga nequiſſimos filios, mellitis tantum verbis eos corripiens, propter quod audiuit ab irato 1. Reg. 2. *Iræ defectu peccatur.*

Deo, *magis honoraſti filios tuos quàm me.* Et infrà; *Suſcitabo aduerſum Heli omnia quæ locutus ſum ſuper domum eius, incipiam & complebo propter iniquitatem, eò quòd nouerat indignè agere filios, & non corripuit eos.* Vide quomodò apud Deum molliter nimis aliquem arguere, ſit non arguere. Cúmque breui pòſt orbatus ſit vtroque filio, & accepto tam triſti nuntio ceciderit reſupinus fractis ceruicibus, attende quàm ſeuerè caſtiget Deus nimiam erga ſubditos indulgentiam. Cùm itaque opus fuerit, ſit vox tua vox virtutis. Antè omnia collige te, vbi tuorum deprehenſis erratis iram ſenties in mentem irrepere, poſteáque ratione adhibita iram plus minus præ te ferto, prout qui corripiendi ſunt verbis indigebunt aſperioribus vel minus aſperis. Ita fiet in te, quod ait Pſalmus 4. *Iraſcimini & nolite peccare*, quia id facies tenendo medium, eóque fine, vt moderata verborum auſteritate, terreantur, confundantur, oculos aperiant, ac ſapiant, non appetitu homicidij, vel in ordine ad illud, qua profectò mente, *qui iratus dicit fratri ſuo; fatue, reus eſt gehennæ ignis.* Matth. 5. Iuſtitiam ſimul exercebis, ſic eos puniendo pro tua authoritate.

A viro Magnanimo quid Prudentia velit obſeruari.

CAPVT. VIII.

§. 1.

Digitized by Google

§. 1. Magnanimitas in quo ſit poſita.
2. Quando & quouſque ambiendi honores & dignitates.
3 Qua cautela vtendum circa gloriam.
4. Iactare ſeipſum & commendare quouſque, quo item caſu liceat.
5. Quenam magni debet aſtimare magnanimus, quæ vt parua contemnere.
6. Circa adeptos iam honores quid obſeruandũ.

§. 1. MAgnanimitas virtus eſt magni animi propria. Dicitur autem animus magnus tripliciter. Primò, qui magna & ardua, difficilia, terribilia aggreditur, vel conſtanter expectat iuxta præſcriptum rationis, quo ſenſu viri fortes dicuntur magnanimi, quia in magnis timoris occaſionibus non ſinunt ſe plus æquo perturbari, nec in heroicis negotiis aggrediendis vel proſequendis facilè difficultatibus abſterreri. Secundò, qui magna patitur, pergit interim obire partes ſuas viriliter, nec aliquid contra decorum facit, aut loquitur; atque ita patientiſſimi quique, vt Martyres, Magnanimorum nomen obtinẽt. Tertiò, qui magna non æſtimat, nec proſequitur niſi quæ verè talia ſunt, aquilam imitans, negligentem muſcas capere; & Leonem qui pugnare dedignatur cum feris ignobilibus; & inſtitores illos ac mercatores, qui circa pretioſas duntaxat merces negotiationem inſtituunt. Et quia inter bona hominis propria, poſt virtutem primas tenet honor,

Magnanimitas quid.

Magnus animus tripliciter.

Patientiſſimi maximè magnanimi.

Honor præcipuum virtutis præmium.

verum ac præcipuum. Virtutis præmium, fit vt magnanimitatis sic sumptæ munus sit circa honores versari velut circa obiectum potissimum, appetendo eos, vel fugiendo prout ratio dictauerit. Et in hoc differt à virtutibus reliquis, quarum obiectum siue materia longè est alia, vt materia Iustitiæ ius; materia Fortitudinis, graue periculum; materia Patientiæ, aduersitas; materia Temperantiæ cibus, potus & voluptas. Ad honores reducuntur laudes, gloria, fama, & eiusmodi alia velut assumpta. Porrò cùm ad honores tendat magnanimitas; honorum autem acquirendorum medium sit virtus seu virtutis actus; sequitur magnanimitati propositum quoque esse virtutum aliarum actum, siue exercitium, non vt obiectum & finem, sed vt viam & medium. Atque hoc ipsum est, quod sibi voluit S. Tho. dicens 2. 2. q. 129. a. 1. *Magnanimitas est circa honores, vt scilicet studeat facere ea, quæ sunt honore digna; non tamen sic, vt pro magno æstimet humanum honorem.* Præ quo cœlestis quidem eminet; sed quia ordinis est supernaturalis; magnanimitas autem virtus moralis acquisita (de hac namque in præsentia loquimur) ad solum spectat rerum humanarum & naturalium, hi vt solos honores humanos proposito habeat, non autem sublimes illos nisi per accidens, quatenus vel informatur charitate, vel magnanimitati infusæ subordinatur. Cùm autem magnanimitas, vt nomen ipsum sonat, & docet Aristoteles lib. 4. Ethic.

Ad honores tendit magnanimitas.

Digitized by Google

Ethic.c. 3. consistat in magnitudine; perinde ac pulchritudo in magno corpore (nam parui elegantes & concinni, non autem pulchri dicuntur) sit vt si honores parui sint, non possit qui ad illos aspirat, dici magnanimus, sed modestus: magnanimus autē eatenus solū, quatenus magnos sibi proponit, vel vt melius dicā, magna & eximia virtutū opera, per quæ ad illos peruenitur. Hoc enim sēper memorię mandandum est, magnanimum non tam honorem quærere, præsertim humanū, vtpotè valdè parui precij, quàm eo dignū fieri per opera illa sublimia. Vndè liquet, procul distare eos à magnanimitate, qui ad honores solos collimant, neglectis virtutibus, quibus solis debentur, & virtutum loco inhiant opibus, velut sententia sua commodioribus ad eos consequendos, ita vt exclament:

Parui elegantes non pulchri dicuntur.

Magnanimus quis dicendus.

Et qui ab ea distent maximè.

O ciues ciues quærenda pecunia primum,
Virtus post nummos.

Vel si actuum virtutum rationem quoque habeant, minus ad eos quàm ad honorem ipsum aspirant. Liquet præterea, quanta dignitas sit magnanimitatis, non nisi eximia virtutum cæterarum opera sibi præstituentis, vt docet Arist. 4. Eth. 3. eorum respectu opes, voluptates, vitæ præsentis commoda, quæ mundus suspicit, contemnentis, etiam honores ipsos parui æstimantis; ex hominibus autem eos tantum habentis magno loco, qui virtute sunt pæditi, reliquos autem eorumque iudicia aspernantis; secundùm illud Psalmi

Magnanimitas quātæ dignitatis, eiusque genus.

14. *Ad nihilũ deductus est intõspectu eius malignus timentes autem Domini glorificat.* Temperat præterea honoris ſtudium, vt non appetatur indebitus, nec viciſſim debitus reſpuatur. Temperat ſpem circa opera illa heroica, vt non aggrediatur ea ſi ſint ſupra vires & conditionem ſuam; quia tunc præſumptione delinqueret; nec viciſſim plus æquo terreatur eorum difficultatibus, ſed in egregiis cœptis perſeueret. Ad hæc magnanimus merita ſua conſiderat, teſte Ariſt. loco citato; non vt variè in iis ſibi complaceat, & vt Iob loquitur, *oſculetur manũ* Iob. 31. *ſuam*; ſed vt indè diſcat quouſque debeat honores illos admittere, aut reſpuere: beneficiorũ acceptorum obliuiſcitur hoc ſenſu, quòd non cogitet de rependendis paribus, ſed ampliori-bus; minora agere negligit, vt in iis non occupatus liberior ſit ad maiora; vel ſi aliquando det ſe rebus mediocribus, contemptibiliter, vt ſic dicam, id faciat, quaſi non requirentibus magnam induſtriam, propter quod magnus verſator videri non vult in re puſilla. Ironia vtitur, non quæ veritati opponitur; ſed quæ ſignificat diſſimulationem dignitatis ſuæ apud mediocres, cùm apud magnos grauitatem colat, ſerióque agat omnia. Ab adulatoris ingenio procul eſt, nec eius more viuere nouit ad aliorum arbitrium. Infructuoſis, ſed honeſtis delectatur magis, quàm contrariis, in omnibus præponens honeſta vtilibus, velut maiora magiſque expetibilia. In loquendo libet

eſt,

Digitized by Google

est,quod pertinet ad perhibēdum veritati syncerum testimonium.

§. 2. Dicturi magis in specie de appetitu ac prosecutione honoris,laudis,ac gloriæ, reiicimus principio nimis diffusam illam M. Tullij sententiam. *Omnes studio laudis trahimur, & optimus quisque maximè gloriæ cupiditate incenditur.* Lib. 1. offic. & 1. Tusc. Nam reuerà laudabilis non est, quæcumque honorum & gloriæ cupiditas;sed moderata,& rationi consentanea, nec proindè optimus quisquis ea quomodocúmque consectatur.Sic ergo potiùs sentiamus. Virtuti debetur honor velut merces; non condigna quidem (de humano loquor) sed quæ potest ab hominibus retribui, idque maior maiori. Ita fit, vt quò certiùs te intelliges virtute præditum, eò iustiùs ac securiùs possis proportionatos ei honores, si deferantur, admittere, (si non deferantur siue ab inuidis, siue ab inurbanis, non multum curare, cùm sufficiens consolatio sit illos meruisse)nec admittere solùm, sed aliquo etiam modo quærere, non propter te, sed ne frustretur virtus iure suo; vel vt indè crescat tibi animus præstandi adhuc plura, vel vt exstimulentur cæteri ad studium cultumque virtutis,vel ne honore carens, quo dignus es,authoritatis tuæ iacturam facias, viuasque contemptibilis;atque ita minus possis prodesse multis,& bona agere. Permouit hoc B.Paulum innocentem, ne exire vellet de carcere, nisi honorificè indè à Magistratu educeretur: *Cæsos*

Virtuti honor debitus vt propria merces, & qualis.

B. Paulus non vult nisi honorificè egredi de carcere.

Cæsos nos publicè, inquit Act. 16. *indemnatos, nos homines Romanos, miserunt in carcerem, & nunc occultè nos eiiciunt. Non ita, sed veniant, & ipsi nos eiiciant.* Manifestum eximij operis, & laude digni signum est, si ad Dei gloriam valdè conferat, vel ad tutelam, & incrementum Ecclesiæ vel ad salutem conuersionémque animarum, vel ad perfectionem propriam, vel ad Reipublicæ commoda & ornamenta. Secundò, si sis in dignitate constitutus, ne te patiare contemni à subditis; quin potiùs, da operam, te vt mediocri saltem honore afficiant, quo affici eiusdem conditionis alij solent. Sed quid, si tibi minimè sis virtutis conscius? Etiam tunc honorem admitte: vel si opus sit, exige, magistratus tui gratia, & ne ab eodem Paulo discrepes, qui dicebat *ministerium meum honorificabo.* Ipsa quippè dignitas secum portat; &, vt ita dicam, includit virtutem, si non tuam; saltem Dei, à quo illa procedit, & qua te ornare voluit, & à subditis propter ipsam coli. Quod quando cõtinget, caue inde gaudeas propter te quasi de re tibi ipsi debita, ne percutiare: sicut percussum ferunt asinum illum, quem Isidis portantem mysteria, à prætereunte populo in veneratione habita, cùm obseruassent quidam inde exultare, & sibi gaudere, fuste salutarũt, dicentes: *non tibi, sed religioni.* Potius gaude, quod in te colatur Deus, & donum eius. Caue præterea prætextu honoris in eum refundendi, proprios ipsi honores admittere, exemplũ causa, Dei titulum, vel æquipollentem alium

Honor admittendus, ac quandoque exigendus.
Rom. 11.

alium, vt omnipotentis, vel ſacrificium, ne mortiferam tibi plagam infligat; ſicut olim Herodi, cui peroranti cùm acclamaſſet populus, *Dei voces, & non hominis*; & ipſe tantum honorem, cui par nullo modo erat, non detrectaſſet, *confeſtim percuſſit eum Angelus Domini, eò quòd non dediſſet honorem Deo, & conſumptus à vermibus expirauit.* Tertiò, parum tibi ſit Dei proprios non recipere, ne admitte quidem alios meritis tuis perſpicuè ſuperiores, ſicut nec enſe vti velles longiore, aut veſte, quod faceres, ſi dignitatem tibi quæreres, quæ dotes & merita tua ſuperat; (quandoquidem dignitati ea proportione coniunctus eſt honor, vt huic par non ſit, qui non eſt illi,) vide ne tibi quæras eiuſmodi, nec aliquis hoc ſuaſerit, qui ſe tibi benè velle profitetur, diſſuadeat potius pro viribus, & ad aurem tibi ingeminet: Act. 12.

Crede mihi, benè qui latuit, benè vixit, & intra
Fortunam debet quiſque manere ſuam. Ouid. l. 3. de Triſt.

Si fortes & robuſti vix ſtare poſſunt in loco ſupero, peruioque ventis immanibus, quid facient imbecilles? Quid autem aliud ſunt munera publica, quàm eiuſmodi loca & faſtigia? ibi ibi experiuntur omnes longè frequentiſſimè, quod eleganter quidam ſcriptum reliquit:

Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus, & celſæ graniore caſu
Decidunt turres, feriuntque ſummos Horat. l. 2. Carm. ode 10.

Fulmi

Fulmina montes.

Mediocris status securissimus.

Securi contrà quietique sunt, qui in mediocri viuunt statu, vndè addit idem author.

Rectius vines Licini, neque altum
Semper vrgendo, neque dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Litus iniquum.

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.

Vtinam hoc pensiculatè apud se omnes voluerent: sed heu! frustrà surdis canitur. Documento huic saluberrimo tam pauci obtemperant, vt exclamet S. Bernardus. *O ambitio ambitiosorum crux, quomodò omnes torques? nihil acrius, nihil molestius inquietat, nihil tamen apud miseros mortales crebrius negotiis cius.* Et quia nō obtemperant, euertuntur respublicæ, dum reguntur ab iis, qui nec regere sciunt, nec possūt nec auxiliatorem habent Deum tales abominantem, nec subditis placent; sed ambitione sua magno sunt offendiculo. Obseruauit hoc iamdudum S. Leo, & denunciauit his verbis: *Principatus, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupauit, etiamsi moribus atque actibus non offendat, ipsius tamen sui initij est perniciosius exemplo. Et difficile est, vt bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.* Hoc ipsum ingenium non esse boni ciuis scripsit his verbis Plat. 1. de Rep. *Si bonorum ciuium extaret ciuitas, in ea, vt arbitror,*

Digitized by Google

arbitror, non aliter nõ imperandi gratia pugnaretur, quàm nunc certatur imperandi cupiditate. Huius vitij ne vmbram quidem, ac ſuſpicionem ferre Romani nondum moribus deprauati poterant. Ædificauerat Publicola Conſul in præalto loco ædes magnificas, & inaudiuit ſe ob id in ſuſpicionem venire affectati imperij, quid fecit? Funditùs illas ſub primam noctem ſubrui præcepit. Quo actu ita delectatus eſt ſenatus, populuſque Romanus; vt non modo illum in Conſulatu confirmauerit; ſed domum etiam ei conſtruxerit longè auguſtiorem; & vita functum in vrbe ſepeliri voluerit, cùm alij extra vrbem ſepelirentur, & per annum luxerit. Atque vtinam ſola munera ſecularia recuſarentur, etiam Eccleſiaſticis à pleriſque inhiatur, de quibus idem Doctor mellifluus: *Circumit ſedulus explorator, blanditur, obſequitur, manibus ac pedibus reptat, ſi quo modo valeat ſe ingerere in patrimonium crucifixi.* Et quia honoris magni ſpecies quædam videtur prædiuitum amicitia, & familiaritas; ne talem ambieueris.

Plut. in publicola. *Publicola domum diruit & quantus habitus à cõciuibus.*

S. Bern. ibi. Ouid. l. 3. de Trift. b.

Vtue ſine inuidia, molleſque inglorius annos
Exige, amicitias & tibi iunge pares.

inquit Ouidius. Capto ceruo à Leone & ouibus, quæ ſe illi adiunxerant, totum ſibi vendicauit Leo rugiens, & dicens: Prima pars mihi debetur, quia ſum digniſſimus. Secunda, quia præſtantiſſimus. Tertia, quia plus vobis laboraui. Quartã niſi conceſſeritis, actũ eſt de amicitia. Addit Hor. l. 1. Ep.

Dulcis inexpertis cultura potentis amici.

Exper

Expertus metuet. Ad hæc ſicut facies, quod viri eſt prudentis, quando te non facilè muneribus illis publicis parem eſſe iudicaueris, eáque opinione ſubnixus etiam oblata recuſaueris, quandiu grauis nulla Reipublicæ neceſſitas aliud poſtulabit; ita cùm poſtulabit; & te viri probi ac ſapientes dignum pronuntiabunt, noli refragari, nec eſſe iuſtus nimis ac humilis. *Melior eſt obedientia, quam victimæ* 1. Reg. 15. *Et eſt qui ſe nimium ſubmittit à multa humilitate.* Eccleſ. 19. Non ſubſtante eiuſmodi neceſſitate, nō debent cogere te, nec poſſunt qui præſunt; Quo caſu S. Gregorius in Epiſt. 2. ad Ioannem Epiſcopum Rauennatem ſuccenſet ei grauiter, quòd repugnantem quendam ordinaſſet Epiſcopum, vetátque, ne deinceps tale quid præſumat; exauthorationem minatur, ſi fecerit: ſubſtante poſſunt, vnde idem S. Gregorius ad Synagrium ſcribit in hęc verba: *Qui inuitatus renuit, quæſitus refugit, ſacris eſt altaribus admouendus.* Quintò, quantumcúmque dignus ſis, aut tibi videare, nullius emas ſuffragium, quo ad dignitatem tibi aliàs non obuenturam, gradum facias; quia ſuffragium quoddam eſt veritatis teſtimonium; proindéque res quædam ſacra procul diſtans à conditione venalium. Magis adhuc caue in illam vi aut dolo irrepere, memor quàm malè ceſſerit Abſaloni & Tarquinio ſuperbo, Tarquinio item Priſco hæc improbitas. Caue calumniari apud Principem eos, qui expetitas à te dignitates iam poſſident, quia ſic ad ſe illas trã ſferre

Suffragia nullo modo emenda, nec digne quidē.

Digitized by Google

ferre, hominis est scelerati, furcáque dignissimi. Caue iisdem suggerere confictas difficultates, & pericula grauia; quorum apprehensione inducantur ad abdicandum esse, animúmque despondeant. Caue in eundem finem circumuenire eos promissis fallacibus; abominatur hæc omnia magnanimus. Caue denique inuidere iunioribus & ingeniosis; nam hoc etiam ad ambitiosi iam promoti partes attinet, metuentis ne obscuretur à talibus, & minus regnet in Senatu vel in Aula; possideatque principem, si illi quoque promoueátur. Magna est hæc improbitas, & ingeniis multis præclaris Reipublicæ multùm prodesse valentibus, longè perniciosissima. Sic proceræ arbores suffocant subiectas vites, vt notat Plut. in Politicis. Dices fortè periculosa esse acuta ingenia, sæpenumerò ingrata erga promotores suos: vt damno suo expertus est Agesilaus post Lysandri promotionem, ideóque arcenda à latere, & negotiis Principis. An non tu quoque solers vis videri, acutus & ingeniosissimus? Quàm multos vni Lysandro possum opponere? An non valdè obseruauit Cliscenem promotorem suum Aristides, & Chabriam Phocio, & Syllam Lucullus, & Maximum Cato, & Pammenem Epaminondas?

§. 3. Habet & Prudentia, quæ magnanimo præscribat, quoad laudis appetitionem & gloriæ. Non prohibet nec damnat eiusmodi appeti

Prudentia non damnat appetitionẽ gloriæ.

Digitized by Google

petitionem, cùm illius propositione milites suos ad bellum incendat Iudas Machabæus, dicens: *Æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento Patrum vestrorum, & accipietis gloriam magnam*: & Apostolus Fideles propositione laudis ad operandum benè. *Bonum fac, & habebis laudem ex illa.* Sed prohibet damnatque inanem seu vanam, eò quod vanum omne vitiosum est, nec appeti debet, vt probat S. Thom. 2. 2. q. 132. art. 1. ex versu illo Psalm. 4. *Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Quæ porrò censenda sit vana gloria, quando item contingat, intelligi satis potest ex documentis, quæ iam subijcio. Primum; ne magnifieri & laudari quæras à rebus, quæ laudem non merentur, sed vituperium. Notat genus hoc hominum diuinus codex velut inanissimum, cùm ait Prou. 2. *Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Pausanias cùm ab Hermocle audiuisset compendiosam viam aucupandæ gloriæ esse interficere illustrem virum; mox Philippum interfecit, sicut & Hieronymus Olgiatus Galeacium Sfortiam Mediolanensium ducem, dicens: *Age Hieronyme, stabit vetus memoria facti. Mors acerba, fama perpetua.* Fulgosius: *His tu potius, si sapis erubesce, confundere, & pœnitentiam age, præsertim si non semel iis, sed aliquoties te contaminaueris.* Nam cum turpia sunt, quæcumque honestati aduersantur, tum sanè turpissima, cùm iterantur, quia argumento sunt transisse peccatorem

1 Mach. 2.

Rom. 13.

Pausanias interfecit Philippum ad quid.

Olgiatus Galeacium.

Digitized by Google

rem in affectum cordis, vt Propheta loquitur Psalm. 72. vnde Hieremias 2. ait Dominus: *Quàm vilis facta es nimis iterans vias tuas.* A vitio corporis nemo quærit laudem; sed quanta potest arte dissimulat, vt olim Vatinius strumã dibaphio, seu purpura bis tincta, qua tegebat illam, ne videretur; vel ne ita se proderet eius deformitas: minus adhuc quærere debet à vitio animi longè grauiore. Secundum, ne laudari expetas à fictis dotibus, aut benefactis; vt contingit illis, qui perfricta fronte mentiuntur se bona fecisse, quæ non fecerunt, aut scire & posse quæ nec sciunt, nec possunt; aut externo gestu & corporis habitu pietatem simulant; qua vt pilis ouum planè destituuntur. In hoc prædicamento sunt hypocritæ Tertium, magnam laudem colligere nunquam stude ex re modica, sicut nec magnos fructus ex planta minima. Quibusdam impensè laudantibus Philippum Macedoniæ Regem, quòd esset formosus, eloquens, & egregiè biberet: Respondit Demosthenes, hæc nihil omninò, vel parum habere laudis: quòd primum esset fœminarum, alterum Sophistarum, tertium verò spongiarum. Huc spectat, ne valdè negotiosus in re parua videri gestias, vt faceret qui sub leui sarcina gemeret, vt multùm ea premi videretur; vel qui multas fœminas, pueros, & id genus imbelles à se diceret armis profligatos; cùm longè sit

Vatinius strumam qua arte tegeret.

Demosthenis astutum responsum.

Digitized by Google

laudabilius, pauciores, sed fortes debellasse. Inde namque est quod antefertur Alexandro Iulius Cæsar, vt qui bella gessit cum viris fortissimis; Alexander verò cum Persis ignauis, & ob ignauiam meritò comparatis gregi ouium ab Eudamida Lacedemone, cui cùm quidam victorias recitaret à Laconibus de iis reportatas; & suaderet, vt ipse similiter spe fretus victoriæ Macedones aggrederetur, respondit: *Ignorare mihi videris istud idem esse, ac si quis deuictis mille ouibus, pugnet cum quinquaginta lupis.* Quartum, ex bono opere tuo humanam laudem, & gloriam nunquam tibi expetas, vt in ea conquiescas, & teipsum oblectes, cùm appendix exigua sit, & velut vmbra sequax eiusdem boni operis, in quo si non est conquiescendum: sed referri debet vel ad Dei gloriam, dicentis: *Luceat lux vestra coram hominibus; vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est*: hoc est, vt ex virtute vestra excellenti coniecturam accipiant excellentiæ Dei vobis imperantis; & magnum planè Dominum esse ratiocinentur, qui dat cultoribus suis fructus ferre tam eximios, (quo modo sanato paralytico *glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus*) vel ad propriam aut etiam proximi salutem & perfectionem; quantò minus est quiescendum in laude, & gloria illa incertissima? Dixi, *vt in ea conquiescas, & teipsum oblectes*; quia si laudari cupis à concione, verbi gratia, vt populus dum te magni facit, libentius & maiori cum

Cæsar Alexandro præfatus, & cur.

Humana laus non quærenda.

Matth. 6.

Matth. 9.

Digitized by Google

cum applauſu ſacra DOGMATA, & pia documenta recipiat, quæ à te audit, faciliúſque perſuadeatur credere, quod credendum eſt, & facere quod faciendum, nihil dubitare debes bonum eſſe deſiderium. Quò porrò per te bene operantem laudetur Deus, & tu cum ipſo, nec vnquam remittas manus, nec dicas, ſufficit. Perpende, quid dicat Apoſtolus, Gal. 6. *Bonum autem facientes non deficiamus; tempore enim ſuo metemus non deficientes.* Quid item de M. Piſone Tullius: *Oratoris locum tenuit tandiu, dum laborauit; poſteà quantum detraxit ex ſtudio, tantum amiſit ex gloria.* Quintum delatum tibi honorem, vel laudem ob inſigne opus, aut virtutem Deo magis quàm tibi aſcribito, cum eiuſmodi operis cauſa tantum fueris inſtrumentalis ac ſecundaria; ille verò primaria; & ſimul intellige, quòd quia laudis portio tibi vt inſtrumento debita: tam eſt exigua comparata cum altera, vt penè nulla videatur, non abs re ſimpliciter abſolutéque dicamus. *Soli Deo honor, & gloria*: & ſollicitè cauere profitemur aliquid de ſacro hoc anathemate furari vel contingere; ſed integrum relinquere atque illibatum diuinæ eius maieſtati: non ſecus ac Ioſeph caſtiſſimus heram ſuam ſibi blandientem domino ſuo intactam ſeruauit, & illibatam. Neque enim ſibi minus ſeruari vult Deus laudem & gloriam ex præclaris factis noſtris reſultantem, quàm vxorem ſuam Putiphar. *Gloriam meam*, inquit, *alteri non dabo.* Nec minus,

Deo tribuenda omnis gloria & laus.

Rom. 16.

Iſa. 42.

imò multò magis indignatur iniquis eius detentoribus, quàm Poëtarum Princeps versuum vsurpatori, quos condiderat:

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores:
Sic vos non vobis mellificatis apes,
Sic vos non vobis vellera fertis oues.

Sython diis tribuit quòd occiderit Cotym.

Quocircà Sithon Athenienſis ob res feliciter geſtas ipſum prædicantibus, maximè quòd Cotym Regem occidiſſet: *Diis*, ait, *habenda eſt gratia, quibus authoribus hoc factum eſt. Nam ipſe nihil aliud, quàm manum & operam meam commodaui. Euentus rei in manu Dei eſt, huic habenda gratia, ſi quid fœliciter ceſſerit.* Cato ſimiliter cuidam gratias agenti

Cato omnia facit intuitu Reipub.

ſibi, quòd ei ſe patronum in ſenatu exhibuiſſet: *Non mihi agito, ſed reipublicæ, cuius vnius intuitu facio quicquid facio.* Melius adhuc cum Sithone dixiſſet: Habeto gratias Deo, à quo pendet quæcúmque Reſpublica, & vis omnis rectè operandi. Cautiſſimus in hac parte

Carolus V.

fuit Carolus V. quando debellatis in Germania Proteſtantibus, non dixit cum Iulio Cæſare poſt deuictum primo acceſſu Pharnacem: *Veni, vidi, vici*, vt ſcribit Plut. in Apo-

Iudith. 13.

pht. Rom. Sed, *veni, vidi, & vicit Dominus*. Et antè ipſum heroina illa Hebræorum Iudith fortiſſima: *Laudate Dominum Deum noſtrum, qui in me ancilla ſua adimpleuit miſericordiam ſuam, & interfecit in manu mea hoſtem populi ſui hac nocte.* Idem te præſtare conuenit perfecta

re

Digitized by Google

re quacumque fœlicitet, & dicere: *Non nobis Domine, non nobis; ſed nomini tuo da gloriam.* Quin etiam ob rationem allatam non tam alios laudare ſtudebis à geſtis eximiis, quàm Deum ipſum; dicéſque: *Benedictus Deus, à quo eſt tibi tantum donum, qui per te tam multa præſtitit, proſtiglauit hoſtem, & reſtituit rem.* Hoc modo eandem Iuditham laudauit populus vniuerſus: *Benedixit te Dominus in virtute ſua, quia per te ad nihilum redegit inimicos noſtros.* Eſt ſanè iſte virtutis actus non vulgaris, quia vehementer titillat humana gloria debita præclaris operibus, quam proindè ægrè à ſe repellit homo, atque in Deum transfert: oſculatur potius ſibi adherentem velut amicam dulciſſimam: *Pecunias contemnere volenti eſt facile; honorem autem à multis collatum deſpicere, multo labore indiget; magna ſapientia eſt, Angelica cuiuſdam naturæ ipſum cæleſtis teſtudinis verticem tangentis.* Sextum ac poſtremum, placeat tibi longè magis Deo probari, ab eóque commendari opera tua bona, quàm ab hominibus, quorum incertiſſima ſunt iudicia; & quot capita, tot ſenſus. Si ſecus feceris; indignabitur tibi ob iniuriam, quæ à te in eum proficiſcetur; niſi fortè iniuriam non interpretere laudari malle ab hominibus, iiſdemque placere. *Hoc omnia peruertit, hoc vniuerſum orbem terrarum perturbauit, quoniam hominum reſpectu omnia facimus, & in bonis operibus nulla nobis cura eſt,*

Pſalat. 113.

S. Chryſoſt. Homil. 43. ad pop.

Deo probari potiùs quàm hominibus opera ſtudendum.

Idem in c. 4. 1. ad Cor.

vt laudatorem Deum habeamus ; sed laudem nobis à conseruis nostris inquirimus.

§. 4. Non prohibetur quidem vir magnanimus ad Dei dona, vel etiam ad bona quæ fecit, respicere, cùm scribat Apostolus : *Nos autem non Spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est; vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Sed neque vetatur inde affici moderata lætitia. Nam si meritò tristantur mali de malo opere ; cur non ex aduerso lætentur iusti de bono ? Quid magis quàm hoc licere innuit ille Psalmi versiculus : *Lætamini in Domino & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde ?* Quis nescit benè operantem mulieri similem esse, quæ elegantulum parit infantem ? De eiusmodi autem muliere ait Dominus : *Mulier cùm parit, tristitiam habet ; cùm autem pepererit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.* Cùm in occiso Leone, qui Symbolum fuit nobilissimorum operum, mel Samson inuenisset, non recusauit eius gustare dulcedinem, qua significata est iusti lætitia rectè operantis. At de iactantia maior est dubitandi ratio, possitne vir idem magnanimus, se, suaque extollere, & commemorare: & tamen dicimus, quòd possit bono fine in plerisque casibus ; verbi causa ad authoritatem propriam conseruandam, quâ diminutâ nihil aut parùm prodesse valet Reipublicæ ; integrâ verò permanente plurimum. Sic Apostolus necessitate adactus seipsum prædicauit, dicens : *In quo quis audet, audeo*

1. Cor. 2.

Psal. 31.

Ioan. 16.

Iactantia quando licita.

2. Cor. 11.

audeo & ego. Hebræi sunt, & ego. Israelita sunt, & ego. Semen Abrahæ sum, & ego. Ministri Christi sunt, vt minus sapiens dico plus ego. Cúmque principio cerneret suspectam esse Apostolis cæteris electionem, & conuersionem suam, narrare cœpit, quanta per ipsum fecisset Dominus, Act. 9. & S. Basilius Simplicianum hæreticum sic alloquitur, à quo contemnebatur: *Admoneas teipsum extrema diei, & nos non doceas: scimus plura quàm tu scias.* Et S. Greg. Nazian. in orat. ad Imperat. *Lex Christi vos mea potestati, meóque subiecit tribunali. Imperamus enim & ipsi, addo imperio etiam maiori ac perfectiori.* Deiicere te conàtur Diabolus in desperationis barathrum; ad cogitationem recurre tuorum bonorum operum cum S. Hilarione, cuius vicini morti verba erant: *Egredere anima mea, septuaginta iã annos Christo seruiisti, & adhuc times?* & cum Iob c. 29. perhibente sibi testimonium hoc magnificum: *Oculus fui cæco, & pes claudo.* Agere vis Deo gratias pro acceptis de manu eius beneficiis? Agnoscas oportet hæc beneficia, eique commemores, vel aliis, vt honorem ei concilies: & cum psalte in eiusmodi erumpas vocem: *Venite; & narrabo vobis omnes qui timetis Deum, quanda fecit Dominus anima mea.* Et Luc. 8. ait Christus energumeno, quẽ curauerat: *Redi in domum tuam, & narra quanta fecit tibi Deus.* Sequitur autem: *Et abiit per vniuersam ciuitatem prædicans, quanta illi fecisset Iesus.* Ac ne omninò profanos præteream, ait Iunoni apud Virgilium Æolus:

S. Hilarion in morte.

S. Hier. in vita S. Hil.

Psal. 65.

Æneid.1. *Tu mihi quodcumque hoc regni, tu ſceptra, Iouemque*
Concilium, tu das epulis accumbere diuûm,
Nimborumque facis, tempeſtatumque potentem.

Premit quis innocentiam tuam calumnia, & virum bonum traducit vt nefarium; nihil obſtat quò minùs ad abſtergendam eam virtutes tuas proferas, opponaſque verbis ſycophantæ velut murum fortiſſimum. Fecit hoc Claudius ille Marcellus, qui primus ſeriò ſeſe obiecit Annibali, accuſatus à C. Publicio Bibulo, quod in bello conniueret, illúdque de induſtria protraheret. Confugit, inquam, ad honorificam eorum narrationem, quæ aduerſus hoſtem illum exitialem Romani Imperij eoúſque geſſerat, atque ita repreſſit obtrectatorẽ. Scipio quoq; Africanus vidẽs ſe accuſatũ à M. Neuio, quaſi minùs fideliter cum Antiocho eiuſdem Imperij hoſte alio grauiſſimo dimicaſſet: hæc verba dedit: *Tali die grauiſſimam, vtiliſſimam, & inſperatam victoriam contra Annibalem vobis peperi; tanti beneficij nos dedecet eſſe immemores. Ergo criminatore iſto relicto, eamus in Capitolium acturi diis gratias.* Reipſa proceſſit, & omnes illum ſecuti ſunt. Vis fortè ingratos confundere? Nunquam id præſtabis fœliciùs, quàm ſi benefacta in illos tua recitanda ſuſcipias, veſtigiis inſiſtens Iacob Patriarchæ, ſic alloquentis Laban Socerum ſuum, nimis acceptorum immemorem: *Tu neſci-*

C. Marcellus accuſatum repellit aduerſarium.

Scipio irridet accuſatorem.

Aul. Gell. 4. cap. 18.

Digitized by Google

sti, quomodò seruierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua. Modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc dives effectus es ad introitum meum. Vis consternatos affines vel alios amicos tuos consolari? Non incommodè id feceris, si prosperitates tuas quas reputare suas debent, exposueris. Quod à Ioseph factum constat Gen. 45. *Nuntiate patri meo vniuersam gloriam meam, & cuncta quæ vidistis in Ægypto; festinate, & adducite eum ad me.* Sociis addere cupis animum? Facies id non ægrè, si rem à te perfici potuisse, reipsaque perfectam nôn sine retributionis ingentis expectatione docueris. Quò spectat illa B. Pauli sententia ad Timotheum, quem imitatorem habere cupiebat virtutum suarum: *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi in illa die iustus Iudex; non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.* Sortiri desideras præclari cuiusdam operis occasionem? Sæpè te effugiet, nisi quædam protuleris à te præclarè gesta, quæ meritò argumenta videri possint agendorum posthac similium. Audire iuuat de se loquentem Dauid in conspectu Saul Regis, à quo prohibebatur in arenam cum Goliath descendere velut infirmus cum robustissimo; *Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat Leo vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis:*

2. Tim. 4.

Dauid quàm fortis ac strenuus.

1. Reg. 17.

&

& persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum. Et illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. Nam & Leonem & Vrsum interfeci ego seruus tuus. Sed & de Sanctis quibusdam memoriæ proditum est, quòd ad impetrandam Dei misericordiam, vel aliquid temporale, interdum non dubitauerint sese commendare à virtutibus, vt Ezechias Rex Iuda, & Sara vxor Tobiæ iunioris; ex quibus ille pro vitæ prorogatione sic orat. 4. Reg. 20. *Memento, quaeso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, quod placitum est coram te, fecerim.* Hæc verò ad auertendam à se calumniam impactam sibi ab ancillula: *Tu scis Domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni cõcupiscentia. Nunquam cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me prebui.* Et infrà: *Aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni.* Extra hos casus ab omni iactantia & ostentatione caue tibi diligenter; nemini odiosissimus non eris, si teipsum cecineris, vt plurimùm vitiosa sui iactatio est, affertque audientibus non fastidium modò, sed plerumque etiam odium; quia, vt eleganter scribit Quintil. l. 11. c. 1. *Habet mens nostra natura sublime quiddam & erectum, & impatiens superioris. Ideoque abiectos aut submittentes se alleuamus, quia hoc facere tanquam maiores videmur, & quoties discessit æmulatio, succedit humanitas. At qui se supra modum extollit, premere ac*

Tob. 3.

Iactatio sui vitiosa.

deprimere

despicere creditur, nec tam se maiorem, quàm minores cæteros facere; Inde inuident humiliores. Fingunt Poetæ egregiis filiis orbatam Niobē, quòd de iis intolerantissimè gloriaretur, alienos despiceret. Ob eam causam Gallinis relinque iactantiam oua statim annuntiantibus, quę ediderunt; nec impetrare à se valentibus vt sileant: si appetis celebrari, non verbis opus est, sed benefactis:

Famam extendere factis, Virg. 10.
Hoc virtutis opus. Æneid.

Vituli & vaccæ, inquit Aristoteles, *graviorem vocem edunt, quàm boues*, ita planè viri parum boni magis sua iactant, quàm magna virtute pręditi. Ex quibus alij, vt Moyses, cauerunt libros sacros à se conscriptos propriis insignire nominibus. Alij de se quasi de tertio loquuntur in re plausibili, vt S. Ioan. Euangelista. *Discipulus ille*, inquit, *quem diligebat Iesus.* Alij partis duntaxat bonorum suorum meminere, ac si nihil præterea boni egissent, vt Dauid Psal. 76. *dixi, nunc cœpi.* Alij sic laudant alios, vt procul distare ab eorum dotibus videantur, vt 2. Pet. 3. *Sicut charissimus frater noster Paulus, secundùm datam sibi sçientiam scripsit vobis.* Alij nō laudes, sed peccata sua modestiæ causa commemorant, vt S. August. in suis Confess. siquę in suum aliquid laude dignum prorumpant, id se facere testantur inuitos. Scripsit hac occasione B. Paulus 2. Corint. 12. *Factus sum insipiens, vos me coëgistis, ego enim à vobis debui laudari,*

Arist. l. 5. de hist animal. c. 14.

Modestia in plurimis.

Ioan. 21.

Digitized by Google

dari, adeò in mente habebat, quod ait Salomon: *Laudet te os alienum, & non os tuum.* Prou.27. Rectè quoque Epictetus: *Non enim vt de tuis laboribus meminisse tibi est suaue, sic & aliis audire iucundum.* Stultæ iactantiæ origines & genera tot ferè sunt, quot vanæ gloriæ, de qua supra. Duæ autem inter cæteras, de quibus in specie aliquid dicere non prætermittam, tum quia vix vllæ inter nobiles crebriores; tum quia tam iniustæ sunt, & visu dignæ, quàm iustæ multis apparent parum iudicioſis. Prima est eorum, qui vt dici solet, *in pace Leones, in bello autem & foris dame & forices.* Cùm in tuto sunt omnia, iurares nihil iis generosius, adeo multa à se iubent expectari, Leonum more rugiunt, vultum componunt ad seueritatem, adducunt supercilium; nunc hos, nunc illos sub angulo acuto respiciunt, barbam promissam alunt quæ terrorem incutiat, & præ se ferat simul fortitudinem. Gallos gallinaceos diceres cum gradiuntur, tanta est illorum cum grauitate maiestas. Quasi boues lassi aut saturi figunt pedem fortiter. Vbi hostes nullos adesse sciunt, discurrunt huc & illuc, quasi eos discerpturi, & vbinam sint simulato furore percontantur. Cùm standum est, crura deducunt, & vt Peleus supra modum placent sibi in machæra sua, quæ elegantem nacta vaginam vix vnquam vidit solem, & læuam quidem manum sinistro applicant lateri, dextra autem aut barbam demulcent,

Iactantiæ origines quæ.

Digitized by Google

cent, aut reducunt cæſariem, aut intentant minas abſentibus; lingua denique prorumpunt in execrationes horribiles, & Victoriam ſibi certiſſimam pollicentur.

Parturient montes naſcetur ridiculus mus.

Horat. in Arte. Ita opinione ſua tam ſunt magnanimi, quàm ſapientum iudicio ridiculi. Namque vbi primum offert ſeſe occaſio edendi aliquod virtutis ſpecimen, obmutescunt, trepidant, primi terga vertunt, & murium more in antrum ſe ſuum recipiunt. *Sic filij Ephrem intendentes & mittentes arcum conuerſi ſunt in die belli.* Nec tamen in his ponunt ſuæ metas vanitatis, in inſignibus præterea & feneſtris vitreis depingi ſe curant, ſub ſpecie ſtrenuiſſimorum ducum, vt quondam Athenienſes curarunt repræſentari ſe in tabulis quaſi iugulantes fugantesque Lacedæmonios. Opportunè autem accidit; inquit Plut. in Apopht. Lacon. vt cùm quidam inſpectis tabulis exclamaret, *ô fortes Athenienſes*, reſponderit Lacon, qui fortè aderat, *in tabulis*. Ad hanc priorem iactantiam videtur mihi proximè acceſſiſſe Accius ille Tragœdus, quem ſcribit Quintil. l. 5. c. 13. interrogatum, cur cauſas non ageret, cùm apud eum tanta vis eſſet in Tragœdiis; reſpondiſſe, quòd in illis ea dicerentur quæ ipſe vellet; in foro dicturi aduerſarij eſſent, quæ minimè vellet. Hoc eodem lumine procul à magnanimitate fuerunt ſeculi huius Nouatores (eſt hoc annotare operæ pretium) ſiſtere

Iſa. 77.

Athenienſium vanitas, & iactantia.

petitionem, cùm illius propoſitione milites ſuos ad bellum incendat Iudas Machabæus,
1 Mach. 2. dicens: *Æmulatores eſtote legis, & date animas veſtras pro teſtamento Patrum veſtrorum, & accipietis gloriam magnam*: & Apoſtolus Fideles propoſitione laudis ad operandum benè. *Bonum fac, & habebis laudem ex illa.*
Rom. 13. Sed prohibet damnarque inanem ſeu vanam, eò quod vanum omne vitioſum eſt, nec appeti debet, vt probat S. Thom. 2. 2. q. 132. art. 1. ex verſu illo Pſalm. 4. *Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Quæ porrò cenſenda ſit vana gloria, quando item contingat, intelligi ſatis poteſt ex documentis, quæ iam ſubijcio. Primum; ne magnifieri & laudari quæras à rebus, quæ laudem non merentur, ſed vituperium. Notat genus hoc hominum diuinus codex velut inaniſſimum, cùm ait Prou. 2. *Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis.* Pauſanias cùm ab Hermocle audiuiſſet compendioſam viam aucupandæ gloriæ eſſe interficere illuſtrem virum; mox Philippum interfecit, ſicut & Hieronymus Olgiatus Galeacium Sfortiam Mediolanenſium ducem, dicens: *Age Hieronyme, ſtabit vetus memoria facti. Mors acerba, fama perpetua.* Fulgoſius: *His tu potius, ſi ſapis erubeſce, confundere, & pœnitentiam age, præſertim ſi non ſemel iis, ſed aliquoties te contaminaueris.* Nam cum turpia ſunt, quæcumque honeſtati aduerſantur, tum ſanè turpiſſima, cùm iterantur, quia argumento ſunt tranſiſſe peccatorem

Pauſanias interfecit Philippum ad quid.

Olgiatus Galeacium.

rem in affectum cordis, vt Propheta loquitur Psalm. 72. vnde Hierem. 2. ait Dominus: *Quàm vilis facta es nimis iterans vias tuas.* A vitio corporis nemo quærit laudem; sed quanta potest arte dissimulat, vt olim Vatinius strumã dibaphio, seu purpura bis tincta, qua tegebat illam, ne videretur; vel ne ita se proderet eius deformitas: minus adhuc quærere debet à vitio animi longè grauiore. Secundum, ne laudari expetas à fictis dotibus, aut benefactis; vt contingit illis, qui perfricta fronte mentiuntur se bona feciſſe, quæ non fecerunt, aut scire & posse quæ nec sciunt, nec possunt; aut externo gestu & corporis habitu pietatem simulant; qua vt pilis ouum planè destituuntur. In hoc prædicamento sunt hypocritæ Tertium, magnam laudem colligere nunquam stude ex re modica, sicut nec magnos fructus ex planta minima. Quibusdam impensè laudantibus Philippum Macedoniæ Regem, quòd esset formosus, eloquens, & egregiè biberet: Respondit Demosthenes, hæc nihil omninò, vel parum habere laudis: quòd primum esset fœminarum, alterum Sophistarum, tertium verò spongiarum. Huc spectat, ne valdè negotiosus in re parua videri gestias, vt faceret qui sub leui sarcina gemeret, vt multùm ea premi videretur; vel qui multas fœminas, pueros, & id genus imbelles à se diceret armis profligatos; cùm longè sit

Vatinius strumam qua arte tegeret.

Demosthenis astutum responsum.

Digitized by Google

laudabilius, pauciores, sed fortes debellasse.

Cæsar Alexandro præfatus, & cur.

Inde namque est quod antefertur Alexandro Iulius Cæsar, vt qui bella gessit cum viris fortissimis; Alexander verò cum Persis ignauis, & ob ignauiam meritò comparatis gregi ouium ab Eudamida Lacedemone, cui cùm quidam victorias recitaret à Laconibus de iis reportatas; & suaderet, vt ipse similiter spe fretus victoriæ Macedones aggrederetur, respondit: *Ignorare mihi videris istud idem esse, ac si quis denictis mille ouibus, pugnet cum quinquaginta lupis.*

Humana laus non quærenda.

Quartum, ex bono opere tuo humanam laudem, & gloriam nunquam tibi expetas, vt in ea conquiescas, & teipsum oblectes, cùm appendix exigua sit, & velut vmbra sequax eiusdem boni operis, in quo si non est conquiescendum: sed referri debet vel ad Dei gloriam,

Matth. 6.

dicentis: *Luceat lux vestra coram hominibus; vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est*: hoc est, vt ex virtute vestra excellenti coniecturam accipiant excellentiæ Dei vobis imperantis; & magnum planè Dominum esse ratiocinentur, qui dat cultoribus suis fructus ferre tam eximios, (quo

Matth. 9.

modo sanato paralytico *glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus*) vel ad propriam aut etiam proximi salutem & perfectionem; quantò minus est quiescendum in laude, & gloria illa incertissima? Dixi, *vt in ea conquiescas, & teipsum oblectes*; quia si laudari cupis à concione, verbi gratia, vt populus dum te magni facit, libentius & maiori

cum

cum applauſu ſacra DOGMATA, & pia documenta recipiat, quæ à te audit, facilúſque perſuadeatur credere, quod credendum eſt, & facere quod faciendum, nihil dubitare debes bonum eſſe deſiderium. Quò porrò per te bene operantem laudetur Deus, & tu cum ipſo, nec vnquam remittas manus, nec dicas, ſufficit. Perpende, quid dicat Apoſtolus, Gal. 6. *Bonum autem facientes non deficiamus; tempore enim ſuo metemus non deficientes.* Quid item de M. Piſone Tullius: *Oratoris locum tenuit tandiu, dum laborauit; poſteà quantum detraxit ex ſtudio, tantum amiſit ex gloria.* Quintum delatum tibi honorem, vel laudem ob inſigne opus, aut virtutem Deo magis quàm tibi aſcribito, cum eiuſmodi operis cauſa tantum fueris inſtrumentalis ac ſecundaria; ille verò primaria; & ſimul intellige, quòd quia laudis portio tibi vt inſtrumento debita: tam eſt exigua comparata cum altera, vt penè nulla videatur, non abs re ſimpliciter abſolutéque dicamus. *Soli Deo honor, & gloria*: & ſollicitè cauere profitemur aliquid de ſacro hoc anathemate furati vel contingere; ſed integrum relinquere atque illibatum diuinæ eius maieſtati: non ſecus ac Ioſeph caſtiſſimus heram ſuam ſibi blandientem domino ſuo intactam ſeruauit, & illibatam. Neque enim ſibi minus ſeruari vult Deus laudem & gloriam ex præclaris factis noſtris reſultantem, quàm vxorem ſuam Putiphar. *Gloriam meam*, inquit, *alteri non dabo.* Nec minus,

Deo tribuenda omnis gloria & laus.

Rom. 16.

Iſa. 42.

imò multò magis indignatur iniquis eius detentoribus, quàm Poëtarum Princeps versuum vsurpatori, quos condiderat:

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores:
Sic vos non vobis mellificatis apes,
Sic vos non vobis vellera fertis oues.

Sython diis tribuit quòd occiderit Cotym.

Quocircà Sithon Athenienſis ob res feliciter geſtas ipſum prædicantibus, maximè quòd Cotym Regem occidiſſet: *Diis*, ait, *habenda eſt gratia, quibus authoribus hoc factum eſt. Nam ipſe nihil aliud, quàm manum & operam meam commodaui. Euentus rei in manu Dei eſt, huic habenda gratia, ſi quid fœliciter ceſſerit.* Cato ſimiliter cuidam gratias agenti

Cato omnia facit intuitu Reipub.

ſibi, quòd ei ſe patronum in ſenatu exhibuiſſet: *Non mihi agito, ſed reipublicæ, cuius vnius intuitu facio quicquid facio.* Melius adhuc cum Sithone dixiſſet: Habeto gratias Deo, à quo pendet quæcúmque Reſpublica, & vis omnis rectè operandi. Cautiſſimus in hac parte

Carolus V.

fuit Carolus V. quando debellatis in Germania Proteſtantibus, non dixit cum Iulio Cæſare poſt deuictum primo acceſſu Pharnacem: *Veni, vidi, vici*, vt ſcribit Plut. in Apo-

Iudith. 13.

pht. Rom. Sed, *veni, vidi, & vicit Dominus.* Et antè ipſum heroina illa Hebræorum Iudith fortiſſima: *Laudate Dominum Deum noſtrum, qui in me ancilla ſua adimpleuit miſericordiam ſuam, & interfecit in manu mea hoſtem populi ſui hac nocte.* Idem te præſtare conuenit perfecta

re

Digitized by Google

re quacumque fœlicitet, & dicere: *Non nobis Domine, non nobis; ſed nomini tuo da gloriam.* Psalm. 113.
Quin etiam ob rationem allatam non tam alios laudare ſtudebis à geſtis eximiis, quàm Deum ipſum; dicéſque: *Benedictus Deus, à quo eſt tibi tantum donum, qui per te tam multa præſtitit, profligauit hoſtem, & reſtituit rem.* Hoc modo eandem Iuditham laudauit populus vniuerſus: *Benedixit te Dominus in virtute ſua, quia per te ad nihilum redegit inimicos noſtros.* Ibib.
Eſt ſanè iſte virtutis actus non vulgaris, quia vehementer titillat humana gloria debita præclaris operibus, quam proindè ægrè à ſe repellit homo, atque in Deum transfert: oſculatur potius ſibi adherentem velut amicam dulciſſimam: *Pecunias contemnere volenti eſt facile; honorem autem à multis collatum deſpicere, multo labore indiget; magna ſapientia eſt, Angelica cuiuſdam naturæ ipſum cæleſtis teſtudinis verticem tangentis.* S. Chryſoſt. Homil. 43. ad pop.
Sextum ac poſtremum, placeat tibi longè magis Deo probari, ab eóque commendari opera tua bona, quàm ab hominibus, quorum incertiſſima ſunt iudicia; & quot capita, tot ſenſus. Si ſecus feceris; indignabitur tibi ob iniuriam, quæ à te in eum proficiſceretur; niſi fortè iniuriam non interpretere laudari malle ab hominibus, iiſdemque placere. *Hoc omnia peruertit, hoc vniuerſum orbem terrarum perturbauit, quoniam hominum reſpectu omnia facimus; & in bonis operibus nulla nobis cura eſt,* Idem in c. 4. 1. ad Cor.

Deo probari potiùs quàm hominibus opera ſtudendum.

vt laudatorem Deum habeamus ; ſed laudem nobis à conſeruis noſtris inquirimus.

§. 4. Non prohibetur quidem vir magnanimus ad Dei dona, vel etiam ad bona quæ fecit, reſpicere, cùm ſcribat Apoſtolus : *Nos autem non Spiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum, qui ex Deo eſt; vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis.* Sed neque vetatur inde affici moderata lætitia. Nam ſi meritò triſtantur mali de malo opere ; cur non ex aduerſo lætentur iuſti de bono ? Quid magis quàm hoc licere innuit ille Pſalmi verſiculus : *Lætamini in Domino & exultate iuſti, & gloriamini omnes recti corde ?* Quis neſcit bene operantem mulieri ſimilem eſſe, quæ elegantulum parit infantem ? De eiuſmodi autem muliere ait Dominus : *Mulier cùm parit, triſtitiam habet ; cùm autem pepererit, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum.* Cùm in occiſo Leone, qui Symbolum fuit nobiliſſimorum operum, mel Samſon inueniſſet, non recuſauit eius guſtare dulcedinem, qua ſignificata eſt iuſti lætitia rectè operantis. At de iactantia maior eſt dubitandi ratio, poſſitne vir idem magnanimus, ſe, ſuaque extollere, & commemiorare: & tamen dicimus, quòd poſſit bono fine in pleriſque caſibus ; verbi cauſa ad authoritatem propriam conſeruandam, quâ diminutâ nihil aut parum prodeſſe valet Reipublicæ ; integrâ verò permanente plurimum. Sic Apoſtolus neceſſitate adactus ſe-ipſum prædicauit, dicens : *In quo quis audet, audeo*

1. Cor. 2.

Pſal. 31.

Ioan. 16.

Iactantia quando licita.

2. Cor. 11.

Digitized by Google

audeo & ego. Hebræi sunt, & ego. Israelita sunt, & ego. Semen Abrahæ sum, & ego. Ministri Christi sunt, vt minus sapiens dico plus ego. Cúmque principio cerneret suspectam esse Apostolis cæteris electionem, & conuersionem suam, narrare cœpit, quanta per ipsum fecisset Dominus, Act. 9. & S. Basilius Simplicianum hæreticum sic alloquitur, à quo contemnebatur: *Admoneas teipsum extrema diei, & nos non doceas: scimus plura quàm tu scias.* Et S. Greg. Nazian. in orat. ad Imperat. *Lex Christi vos meæ potestati, meóque subiecit tribunali. Imperamus enim & ipsi, addo imperio etiam maiori ac perfectiori.* Deiicere te conatur Diabolus in desperationis barathrum; ad cogitationem recurre tuorum bonorum operum cum S. Hilarione, cuius vicini morti verba erant: *Egredere anima mea, septuaginta iã annos Christo seruiuisti, & adhuc times?* & cum Iob c. 29. perhibente sibi testimonium hoc magnificum: *Oculus fui cæco, & pes claudo.* Agere vis Deo gratias pro acceptis de manu eius beneficiis? Agnoscas oportet hæc beneficia, eique commemores, vel aliis, vt honorem ei concilies: & cum psalte in eiusmodi erumpas vocem: *Venite; & narrabo vobis omnes qui timetis Deum, quanta fecit Dominus anima mea.* Et Luc. 8. ait Christus energumeno, quê curauerat: *Redi in domum tuam, & narra quanta fecit tibi Deus.* Sequitur autem: *Et abiit per vniuersam ciuitatem prædicans, quanta illi fecisset Iesus.* Ac ne omninò profanos prætereamus, ait Iunoni apud Virgilium Æolus:

S. Hilarion in morte.

S. Hier. in vita S. Hil.

Psal. 65.

Æneid.1. *Tu mihi quodcumque hoc regni, tu sceptra, Iouemque*
Concilium, tu das epulis accumbere diuûm,
Nimborumque facis, tempestatumque potentem.

Premit quis innocentiam tuam calumnia, & virum bonum traducit vt nefarium; nihil obstat quò minùs ad abstergendam eam virtutes tuas proferas, opponasque verbis sycophantæ velut murum fortissimum. Fecit hoc Claudius ille Marcellus, qui primus seriò sese obiecit Annibali, accusatus à C. Publicio Bibulo, quod in bello conniueret, illúdque de industria protraheret. Confugit, inquam, ad honorificam eorum narrationem, quæ aduersus hostem illum exitialem Romani Imperij coúsque gesserat, atque ita repressit obtrectatorẽ. Scipio quoq; Africanus vidẽs se accusatũ à M. Neuio, quasi minùs fideliter cum Antiocho eiusdem Imperij hoste alio grauissimo dimicasset: hæc verba dedit: *Tali die grauissimam, vtilissimam, & insperatam victoriam contra Annibalem vobis peperi; tanti beneficij nos dedecet esse immemores. Ergo criminatore isto relicto, eamus in Capitolium acturi diis gratias.* Reipsa processit, & omnes illum secuti sunt. Vis fortè ingratos confundere? Nunquam id præstabis fœliciùs, quàm si benefacta in illos tua recitanda suscipias, vestigiis insistens Iacob Patriarchæ, sic alloquentis Laban Socerum suum, nimis acceptorum immemorem: *Tu no-*

C. Marcellus accusatum repellit aduersarium.

Scipio irridet accusatorem.

Aul. Gell. 4. cap. 18.

Digitized by Google

ſti, quomodò ſeruierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit poſſeſſio tua. Modicum habuiſti antequam venirem ad te, & nunc dives effectus es ad introitum meum. Vis conſternatos affines vel alios amicos tuos conſolari? Non incommodè id feceris, ſi proſperitates tuas quas reputare ſuas debent, expoſueris. Quod à Ioſeph factum conſtat Gen. 45. *Nuntiate patri meo vniuerſam gloriam meam, & cuncta quæ vidiſtis in Ægypto; feſtinate, & adducite eum ad me.* Sociis addere cupis animum? Facies id non ægrè, ſi rem à te perfici potuiſſe, reipſaque perfectam nõn ſine retributionis ingentis expectatione docueris. Quò ſpectat illa B. Pauli ſententia ad Timotheum, quem imitatorem habere cupiebat virtutum ſuarum: *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi in illa die iuſtus Iudex; non ſolùm autem mihi, ſed & iis qui diligunt aduentum eius.* Sortiri deſideras præclari cuiuſdam operis occaſionem? Sæpè te effugiet, niſi quædam protuleris à te præclarè geſta, quæ meritò argumenta videri poſſint agendorum poſthac ſimilium. Audite iuuat de ſe loquentem Dauid in conſpectu Saul Regis, à quo prohibebatur in arenam cum Goliath deſcendere velut infirmus cum robuſtiſſimo; *Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem, & veniebat Leo vel vrſus, & tollebat arietem de medio gregis:*

2. Tim. 4.

Dauid quã fortis ac ſtrenuus.

1. Reg. 17.

&

& persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum. Et illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. Nam & Leonem & Vrsum interfeci ego seruus tuus. Sed & de Sanctis quibusdam memoriæ proditum est, quòd ad impetrandam Dei misericordiam, vel aliquid temporale, interdum non dubitauerint sese commendare à virtutibus, vt Ezechias Rex Iuda, & Sara vxor Tobiæ iunioris; ex quibus ille pro vitæ prorogatione sic orat. 4. Reg. 20. *Memento, quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, quod placitum est coram te, fecerim.* Hæc verò ad auertendam à se calumniam impactam sibi ab ancillula: *Tu scis Domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni cõcupiscentia. Nunquam cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui.* Et infrà: *Aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni.* Extra hos casus ab omni iactantia & ostentatione caue tibi diligenter; nemini odiosissimus non eris, si teipsum cecineris, vt plurimùm vitiosa sui iactatio est, affertque audientibus non fastidium modò, sed plerumque etiam odium; quia, vt eleganter scribit Quintil. l. 11. c. 1. *Habet mens nostra naturam sublime quiddam & erectum, & impatiens superioris. Ideoque abiectos aut submittentes se alleuamus, quia hoc facere tanquam maiores videmur, & quoties discessit æmulatio, succedit humanitas. At qui se supra modum extollit, premere ac despicere*

Tob. 3.

Iactatio sui vitiosa.

despicere creditur, nec tam se maiorem, quàm minores cæteros facere; Inde inuident humiliores. Fingunt Poetæ egregiis filiis orbatam Niobē, quòd de iis intolerantissimè gloriarerur, alienos despiceret. Ob eam causam Gallinis relinque iactantiam oua statim annuntiantibus, quę ediderunt; nec impetrare à se valentibus vt sileant: si appetis celebrari, non verbis opus est, sed benefactis:

Famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. Virg. 10. Æneid.

Vituli & vaccæ, inquit Aristoteles, *grauiorem vocem edunt, quàm boues*, ita planè viri parum boni magis sua iactant, quàm magna virtute pręditi. Aristl. 5. de hist animc. 14. Ex quibus alij, vt Moyses, cauerunt libros sacros à se conscriptos propriis insignire nominibus. Alij de se quasi de tertio loquuntur in re plausibili, vt S. Ioan. Euangelista. *Discipulus ille*, inquit, *quem diligebat Iesus.* Alij partis duntaxat bonorum suorum meminere, ac si nihil prætereà boni egissent, vt Dauid Psal. 76. *dixi, nunc cœpi.* Alij sic laudant alios, vt procul distare ab eorum dotibus videantur, vt 2. Pet. 3. *Sicut charissimus frater noster Paulus secundùm datam sibi scientiam scripsit vobis.* Alij nō laudes, sed peccata sua modestiæ causa commemorant, vt S. August. in suis Confess. sique in suum aliquid laude dignum prorumpant, id se facere testantur inuitos. Scripsit hac occasione B. Paulus 2. Corint. 12. *Factus sum insipiens, vos me coëgistis, ego enim à vobis debui laudari,* *Modestia in plurimis.* Ioan. 21.

dari, adeò in mente habebat, quod ait Salomon: *Laudet te os alienum, & non os tuum.* Rectè quoque Epictetus: *Non enim vt de tuis laboribus meminisse tibi est ſuaue, ſic & aliis audire iucundum.* Stultæ iactantiæ origines & genera tot ferè ſunt, quot vanæ gloriæ, de qua ſupra. Duæ autem inter cæteras, de quibus in ſpecie aliquid dicere non prætermittam, tum quia vix vllæ inter nobiles crebriores; tum quia tam iniuſtæ ſunt, & viſu dignæ, quàm iuſtæ multis apparent parum iudicioſis. Prima eſt eorum, qui vt dici ſolet, *in pace Leones, in bello autem & foris dame & ſorices.* Cùm in tuto ſunt omnia, iurares nihil iis generoſius, adeo multa à ſe iubent expectari, Leonum more rugiunt, vultum componunt ad ſeueritatem, adducunt ſupercilium; nunc hos, nunc illos ſub angulo acuto reſpiciunt, barbam promiſſam alunt quæ terrorem incutiat, & præ ſe ferat ſimul fortitudinem. Gallos gallinaceos diceres cum gradiuntur, tanta eſt illorum cum grauitate maieſtas. Quaſi boues laſſi aut ſaturi figunt pedem fortiter. Vbi hoſtes nullos adeſſe ſciunt, diſcurrunt huc & illuc, quaſi eos diſcerpturi, & vbinam ſint ſimulato furore percontantur. Cùm ſtandum eſt, crura deducunt, & vt Peleus ſupra modum placent ſibi in machæra ſua, quæ elegantem nacta vaginam vix vnquam vidit ſolem, & læuam quidem manum ſiniſtro applicant lateri, dextra autem aut barbam demulcent,

Prou. 27.

Iactantiæ origines quæ.

Digitized by Google

cent, aut reducunt cæsariem, aut intentant minas absentibus; lingua denique prorumpunt in execrationes horribiles, & Victoriam sibi certissimam pollicentur.

Parturient montes nascetur ridiculus mus.

Horat. in Arte. Ita opinione sua tam sunt magnanimi, quàm sapientum iudicio ridiculi. Namque vbi primum offert sese occasio edendi aliquod virtutis specimen, obmutescunt, trepidant, primi terga vertunt, & murium more in antrum se suum recipiunt. *Sic filij Ephrem intendentes & mittentes arcum conuersi sunt in die belli.* Nec tamen in his ponunt suæ metas vanitatis, in insignibus præterea & fenestris vitreis depingi se curant, sub specie strenuissimorum ducum, vt quondam Athenienses curarunt repræsentari se in tabulis quasi iugulantes fugantesque Lacedæmonios. Opportunè autem accidit; inquit Plut. in Apopht. Lacon. vt cùm quidam inspectis tabulis exclamaret, *ô fortes Athenienses*, responderit Lacon, qui fortè aderat, *in tabulis.* Ad hanc priorem iactantiam videtur mihi proximè accessisse Accius ille Tragœdus, quem scribit Quintil. l. 5. c. 13. interrogatum, cur causas non ageret, cùm apud eum tanta vis esset in Tragœdiis; respondisse, quòd in illis ea dicerentur quæ ipse vellet; in foro dicturi aduersarij essent, quæ minimè vellet. Hoc eodem lumine procul à magnanimitate fuerunt seculi huius Nouatores (est hoc annotare operæ pretium) sistere

Isa. 77.

Athenienſium vanitas, & iactantia.

petitionem, cùm illius propositione milites suos ad bellum incendat Iudas Machabæus,

1 Mach. 2. dicens: *Æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento Patrum vestrorum, & accipietis gloriam magnam*: & Apostolus Fideles propositione laudis ad operandum benè.

Rom. 13. *Bonum fac, & habebis laudem ex illa.* Sed prohibet damnatque inanem seu vanam, eò quod vanum omne vitiosum est, nec appeti debet, vt probat S. Thom. 2. 2. q. 132. art. 1. ex versu illo Psalm. 4. *Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Quæ porrò censenda sit vana gloria, quando item contingat, intelligi satis potest ex documentis, quæ iam subijcio. Primum; ne magnifieri & laudari quæras à rebus, quæ laudem non merentur, sed vituperium. Notat genus hoc hominum diuinus codex velut inanissimum, cùm ait Prou. 2. *Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.*

Pausanias interfecit Philippum ad quid.

Pausanias cùm ab Hermocle audiuisset compendiosam viam aucupandæ gloriæ esse interficere illustrem virum; mox Philippum interfecit, sicut & Hieronymus Olgiatus Galeacium Sfortiam Mediolanensium

Olgiatus Galeacium.

ducem, dicens: *Age Hieronyme, stabit vetus memoria facti. Mors acerba, fama perpetua.* Fulgosius: *His tu potius, si sapis erubesce, confundere, & pœnitentiam age, præsertim si non semel iis, sed aliquoties te contaminaueris.* Nam cum turpia sunt, quæcumque honestati aduersantur, tum sanè turpissima, cùm iterantur, quia argumento sunt transisse peccatorem

rem in affectum cordis, vt Propheta loquitur Psalm. 72. vnde Hierem. 2. ait Dominus: *Quàm vilis facta es nimis iterans vias tuas.* A vitio corporis nemo quærit laudem; sed quanta potest arte dissimulat, vt olim Vatinius strumâ dibaphio, seu purpura bis tincta, qua tegebat illam, ne videretur; vel ne ita se proderet eius deformitas: minus adhuc quærere debet à vitio animi longè graviore. Secundum, ne laudari expetas à fictis dotibus, aut benefactis; vt contingit illis, qui perfricta fronte mentiuntur se bona feciſſe, quæ non fecerunt, aut ſcire & poſſe quæ nec ſciunt, nec poſſunt; aut externo geſtu & corporis habitu pietatem ſimulant; qua vt pilis ouum planè deſtituuntur. In hoc prædicamento ſunt hypocritæ Tertium, magnam laudem colligere nunquam ſtude ex re modica, ſicut nec magnos fructus ex planta minima. Quibuſdam impensè laudantibus Philippum Macedoniæ Regem, quòd eſſet formoſus, eloquens, & egregiè biberet: Reſpondit Demoſthenes, hæc nihil omninò, vel parum habere laudis: quòd primum eſſet fœminarum, alterum Sophiſtarum, tertium verò ſpongiarum. Huc ſpectat, ne valdè negotioſus in re parua videri geſtias, vt faceret qui ſub leui ſarcina gemeret, vt multum ea premi videretur; vel qui multas fœminas, pueros, & id genus imbelles à ſe diceret armis profligatos; cùm longè ſit

Vatinius ſtrumam qua arte tegeret.

Demoſthenis astutum reſponſum.

Cæsar Alexandro præfatus, & cur.

laudabilius, pauciores, sed fortes debellasse. Inde namque est quod antefertur Alexandro Iulius Cæsar, vt qui bella gessit cum viris fortissimis; Alexander verò cum Persis ignauis, & ob ignauiam meritò comparatis gregi ouium ab Eudamida Lacedemone, cui cùm quidam victorias recitaret à Laconibus de iis reportatas; & suaderet, vt ipse similiter spe fretus victoriæ Macedones aggrederetur, respondit: *Ignorare mihi videris istud idem esse, ac si quis deuictis mille ouibus, pugnet cum quinquaginta lupis.*

Humana laus non quærenda.

Quartum, ex bono opere tuo humanam laudem, & gloriam nunquam tibi expetas, vt in ea conquiescas, & teipsum oblectes, cùm appendix exigua sit, & velut vmbra sequax eiusdem boni operis, in quo si non est conquiescendum: sed referri debet vel ad Dei gloriam, dicentis: *Luceat lux vestra coram hominibus*; *vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est*: hoc est, vt ex virtute vestra excellenti coniecturam accipiant excellentiæ Dei vobis imperantis; & magnum planè Dominum esse ratiocinentur, qui dat cultoribus suis fructus ferre tam eximios, (quo modo sanato paralytico *glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus*) vel ad propriam aut etiam proximi salutem & perfectionem; quantò minus est quiescendum in laude, & gloria illa incertissima? Dixi, *vt in ea conquiescas, & teipsum oblectes*; quia si laudari cupis à concione, verbi gratia, vt populus dum te magni facit, libentius & maiori cum

Matth. 6.

Matth. 9.

Digitized by Google

cum applausu sacra DOGMATA, & pia documenta recipiat, quæ à te audit, faciliúsque persuadeatur credere, quod credendum est, & facere quod faciendum, nihil dubitare debes bonum esse desiderium. Quò porrò per te bene operantem laudetur Deus, & tu cum ipso, nec vnquam remittas manus, nec dicas, sufficit. Perpende, quid dicat Apostolus, Gal. 6. *Bonum autem facientes non deficiamus; tempore enim suo metemus non deficientes.* Quid item de M. Pisone Tullius: *Oratoris locum tenuit tandiu, dum laborauit; postea quantum detraxit ex studio, tantum amisit ex gloria.* Quintum delatum tibi honorem, vel laudem ob insigne opus, aut virtutem Deo magis quàm tibi aſcribito, cum eiusmodi operis causa tantum fueris instrumentalis ac secundaria; ille verò primaria; & simul intellige, quòd quia laudis portio tibi vt instrumento debita: tam est exigua comparata cum altera, vt penè nulla videatur, non abs re simpliciter absolutéque dicamus. *Soli Deo honor, & gloria*: & sollicitè cauere profitemur aliquid de sacro hoc anathemate furati vel contingere; sed integrum relinquere atque illibatum diuinæ eius maiestati: non secus ac Ioseph castissimus heram suam sibi blandientem domino suo intactam seruauit, & illibatam. Neque enim sibi minus seruari vult Deus laudem & gloriam ex præclaris factis nostris resultantem, quàm vxorem suam Putiphar. *Gloriam meam*, inquit, *alteri non dabo.* Nec minus,

Deo tribuenda omnis gloria & laus.

Rom. 16.

Isa. 42.

imò multò magis indignatur iniquis eius detentoribus, quàm Poëtarum Princeps versuum vsurpatori, quos condiderat:

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores:
Sic vos non vobis mellificatis apes,
Sic vos non vobis vellera fertis oues.

Sython diis tribuit quòd occiderit Cotym.

Quocircà Sithon Athenienſis ob res feliciter geſtas ipſum prædicantibus, maximè quòd Cotym Regem occidiſſet: *Diis*, ait, *habenda eſt gratia, quibus auſpicibus hoc factum eſt. Nam ipſe nihil aliud, quàm manum & operam meam commodaui. Euentus rei in manu Dei eſt, huic habenda gratia, ſi quid fœliciter ceſſerit.* Cato ſimiliter cuidam gratias agenti ſibi, quòd ei ſe patronum in ſenatu exhibuiſſet: *Non mihi agito, ſed reipublicæ, cuius vnius intuitu facio quicquid facio.* Melius adhuc cum Sithone dixiſſet: Habeto gratias Deo, à quo pendet quæcúmque Reſpublica, & vis omnis rectè operandi. Cautiſſimus in hac parte fuit Carolus V. quando debellatis in Germania Proteſtantibus, non dixit cum Iulio Cæſare poſt deuictum primo acceſſu Pharnacem: *Veni, vidi, vici*, vt ſcribit Plut. in Apoph. Rom. Sed, *veni, vidi, & vicit Dominus*. Et antè ipſum heroina illa Hebræorum Iudith fortiſſima: *Laudate Dominum Deum noſtrum, qui in me ancilla ſua adimplenit miſericordiam ſuam, & interfecit in manu mea hoſtem populi ſui hac nocte.* Idem te præſtare conuenit perfecta re

Cato omnia facit intuitu Reipub.

Carolus V.

Iudith. 13.

Digitized by Google

re quacumque fœlicitet, & dicere: *Non nobis Domine, non nobis; ſed nomini tuo da gloriam.* Quin etiam ob rationem allatam non tam alios laudare ſtudebis à geſtis eximiis, quàm Deum ipſum; dicéſque: *Benedictus Deus, à quo eſt tibi tantum donum, qui per te tam multa præſtitit, profligauit hoſtem, & reſtituit rem.* Hoc modo eandem Iuditham laudauit populus vniuerſus: *Benedixit te Dominus in virtute ſua, quia per te ad nihilum redegit inimicos noſtros.* Eſt ſanè iſte virtutis actus non vulgaris, quia vehementer titillat humana gloria debita præclaris operibus, quam proindè ægrè à ſe repellit homo, atque in Deum transfert: oſculatur potius ſibi adherentem velut amicam dulciſſimam: *Pecunias contemnere volenti eſt facile; honorem autem à multis collatum deſpicere, multo labore indiget; magna ſapientia eſt, Angelica cuiuſdam naturæ ipſum cæleſtis teſtudinis verticem tangentis.* Sextum ac poſtremum, placeat tibi longè magis Deo probari, ab eóque commendari opera tua bona, quàm ab hominibus, quorum incertiſſima ſunt iudicia; & quot capita, tot ſenſus. Si ſecus feceris; indignabitur tibi ob iniuriam, quæ à te in eum proficiſcetur; niſi fortè iniuriam non interpretere laudari malle ab hominibus, iiſdemque placere. *Hoc omnia pernertit, hoc vniuerſum orbem terrarum perturbauit, quoniam hominum reſpectu omnia facimus; & in bonis operibus nulla nobis cura eſt,*

Pſalat. 113.

Ibib.

S. Chryſoſt. Homil. 43. ad pop.

Deo probari potiùs quàm hominibus opera ſtudendum.

Idem in c. 4. 1. ad Cor.

vt laudatorem Deum habeamus ; sed laudem nobis à conseruis nostris inquirimus.

§. 4. Non prohibetur quidem vir magnanimus ad Dei dona, vel etiam ad bona quæ fecit, respicere, cùm scribat Apostolus : *Nos autem non Spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est; vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Sed neque vetatur inde affici moderata lætitia. Nam si meritò tristantur mali de malo opere ; cur non ex aduerso lætentur iusti de bono ? Quid magis quàm hoc licere innuit ille Psalmi versiculus : *Lætamini in Domino & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde ?* Quis nescit benè operantem mulieri similem esse, quæ elegantulum parit infantem ? De eiusmodi autem muliere ait Dominus : *Mulier cùm parit, tristitiam habet ; cùm autem pepererit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.* Cùm in occiso Leone, qui Symbolum fuit nobilissimorum operum, mel Samson inuenisset, non recusauit eius gustare dulcedinem, qua significata est iusti lætitia rectè operantis. At de iactantia maior est dubitandi ratio, possitne vir idem magnanimus, se, suaque extollere, & commemorare: & tamen dicimus, quòd possit bono fine in plerisque casibus ; verbi causa ad authoritatem propriam conseruandam, quâ diminutâ nihil aut parùm prodesse valet Reipublicæ ; integra verò permanente plurimum. Sic Apostolus necessitate adactus seipsum prædicauit, dicens : *In quo quis audet, audeo*

1. Cor. 2.

Psal. 31.

Ioan. 16.

Iactantia quando licita.

2. Cor. 11.

Digitized by Google

audeo & ego. Hebræi sunt, & ego. Israelita sunt, & ego. Semen Abrahæ sum, & ego. Ministri Christi sunt, vt minus sapiens dico plus ego. Cúmque principio cerneret suspectam esse Apostolis cæteris electionem, & conuersionem suam, narrare cœpit, quanta per ipsum fecisset Dominus, Act. 9. & S. Basilius Simplicianum hæreticum sic alloquitur, à quo contemnebatur: *Admoneas teipsum extrema diei, & nos non doceas: scimus plura quàm tu scias.* Et S. Greg. Nazian. in orat. ad Imperat. *Lex Christi vos mea protestati, meóque subiecit tribunali. Imperamus enim & ipsi, addo imperio etiam maiori ac perfectiori.* Deiicere te conatur Diabolus in desperationis barathrum; ad cogitationem recurre tuorum bonorum operum cum S. Hilarione, cuius vicini morti verba erant: *Egredere anima mea, septuaginta iã annos Christo seruiisti, & adhuc times?* & cum Iob c. 29. perhibente sibi testimonium hoc magnificum: *Oculus fui cæco, & pes claudo.* Agere vis Deo gratias pro acceptis de manu eius beneficiis? Agnoscas oportet hæc beneficia, eique commemores, vel aliis, vt honorem ei concilies: & cum psalte in eiusmodi crumpas vocem: *Venite; & narrabo vobis omnes qui timetis Deum, quanda fecit Dominus anima mea.* Et Luc. 8. ait Christus energumeno, quẽ curauerat: *Redi in domum tuam, & narra quanta fecit tibi Deus.* Sequitur autem: *Et abiit per vniuersam ciuitatem prædicans, quanta illi fecisset Iesus.* Ac ne omninò profanos prætereamus, ait Iunoni apud Virgilium Æolus:

S. Hilarion in morte.

S. Hier. in vita S. Hil.

Psal. 65.

sti, quomodò seruierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua. Modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc dives effectus es ad introitum meum. Vis consternatos affines vel alios amicos tuos consolari? Non incommodè id feceris, si prosperitates tuas quas reputare suas debent, exposueris. Quod à Ioseph factum constat Gen. 45. *Nuntiate patri meo vniuersam gloriam meam, & cuncta quæ vidistis in Ægypto; festinate, & adducite eum ad me.* Sociis addere cupis animum? Facies id non ægrè, si rem à te perfici potuisse, reipsaque perfectam nõn sine retributionis ingentis expectatione docueris. Quò spectat illa B. Pauli sententia ad Timotheum, quem imitatorem habere cupiebat virtutum suarum: *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi in illa die iustus Iudex; non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.* 2.Tim.4. Sortiri desideras præclari cuiusdam operis occasionem? Sæpè te effugiet, nisi quædam protuleris à te præclarè gesta, quæ meritò argumenta videri possint agendorum posthac similium. Audire iuuat de se loquentem Dauid in conspectu Saul Regis, à quo prohibebatur in arenam cum Goliath descendere velut infirmus cum robustissimo; *Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat Leo vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis:* 1.Reg.17. *Dauid quâ fortis ac strenuus.*

&

& persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum. Et illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. Nam & Leonem & Vrsum interfeci ego seruus tuus. Sed & de Sanctis quibusdam memoriæ proditum est, quòd ad impetrandam Dei misericordiam, vel aliquid temporale, interdum non dubitauerint sese commendare à virtutibus, vt Ezechias Rex Iuda, & Sara vxor Tobiæ iunioris; ex quibus ille pro vitæ prorogatione sic orat. 4. Reg. 20. *Memento, quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, quod placitum est coram te, fecerim.* Hæc verò ad auertendam à se calumniam impactam sibi ab ancillula: *Tu scis Domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni cõcupiscentia. Nunquam cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui.* Et infrà: *Aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni.* Extra hos casus ab omni iactantia & ostentatione caue tibi diligenter; nemini odiosissimus non eris, si teipsum cecineris, vt plurimùm vitiosa sui iactatio est, affertque audientibus non fastidium modò, sed plerumque etiam odium; quia, vt eleganter scribit Quintil. l. 11. c. 1. *Habet mens nostra natura sublime quiddam & erectum, & impatiens superioris. Ideoque abiectos aut submittentes se alleuamus, quia hoc facere tanquam maiores videmur, & quoties discessit æmulatio, succedit humanitas. At qui se supra modum extollit, premere ac*

Tob. 3.

Iactatio sui vitiosa.

deprimere

despicere creditur, nec tam se maiorem, quàm minores cæteros facere; Inde inuident humiliores. Fingunt Poetæ egregiis filiis orbatam Niobē, quòd de iis intolerantissimè gloriaretur, alienos despiceret. Ob eam causam Gallinis relinque iactantiam oua statim annunciantibus, quę ediderunt; nec impetrare à se valentibus vt sileant: si appetis celebrari, non verbis opus est, sed benefactis:

Famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. Virg. 10. Æneid.

Vituli & vaccæ, inquit Aristoteles, *grauiorem vocem edunt, quàm boues*, ita planè viri parum boni magis sua iactant, quàm magna virtute prediti. Ex quibus alij, vt Moyses, cauerunt libros sacros à se conscriptos propriis insignire nominibus. Alij de se quasi de tertio loquuntur in re plausibili, vt S. Ioan. Euangelista. *Discipulus ille*, inquit, *quem diligebat Iesus.* Alij partis duntaxat bonorum suorum meminere, ac si nihil præterea boni egissent, vt Dauid Psal. 76. *dixi, nunc cœpi.* Alij sic laudant alios, vt procul distare ab eorum dotibus videantur, vt 2. Pet. 3. *Sicut charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi scientiam scripsit vobis.* Alij nō laudes, sed peccata sua modestiæ causa commemorant, vt S. August. in suis Confess. sique in suum aliquid laude dignum prorumpant, id se facere testantur inuitos. Scripsit hac occasione B. Paulus 2. Corint. 12. *Factus sum insipiens, vos me coëgistis, ego enim à vobis debui laudari,* Aristot. l. 5. de hist. anim. c. 14.

Modestia in plurimis. Ioan. 21.

cent, aut reducunt cæsariem, aut intentant minas absentibus; lingua denique prorumpunt in execrationes horribiles, & Victoriam sibi certissimam pollicentur.

Parturient montes nascetur ridiculus mus.

Horat. in Arte. Ita opinione sua tam sunt magnanimi, quàm sapientum iudicio ridiculi. Namque vbi primum offert sese occasio edendi aliquod virtutis specimen, obmutescunt, trepidant, primi terga vertunt, & murium more in antrum se suum recipiunt. *Sic filij Ephrem intendentes & mittentes arcum conuersi sunt in die belli.* Nec tamen in his ponunt suæ metas vanitatis, in insignibus præterea & fenestris vitreis depingi se curant, sub specie strenuissimorum ducum, vt quondam Athenienses curarunt repræsentari se in tabulis quasi iugulantes fugantesque Lacedæmonios. Opportunè autem accidit; inquit Plut. in Apopht. Lacon. vt cùm quidam inspectis tabulis exclamaret, *ô fortes Athenienses*, responderit Lacon, qui fortè aderat, *in tabulis.* Ad hanc priorem iactantiam videtur mihi proximè accessisse Accius ille Tragœdus, quem scribit Quintil. l. 5. c. 13. interrogatum, cur causas non ageret, cùm apud eum tanta vis esset in Tragœdiis; respondisse, quòd in illis ea dicerentur quæ ipse vellet; in foro dicturi aduersarij essent, quæ minimè vellet. Hoc eodem lumine procul à magnanimitate fuerunt seculi huius Nouatores (est hoc annotare operæ pretium) sistere

Isa. 77.

Athenienſium vanitas, & iactantia.

Nouatores non audent sese sistere in concilio Tridentino.

sistere se non audentes Tridentino Concilio, ad quod publice, solenniter, ac multoties inuitati sunt data allecuratione omnis generis; cũ tamen priùs instantissimè vt celebraretur peterent. *Sic Cœlestius Pelagianus sentiens fraudes suas detectas subduxit se Apostolicæ sedis examini.* S. Aug. l. 2. contra 2. ep. Pel. c. 3.

Excusationem prætendunt absentiæ, quòd Ioanni Hus seruata non sit fides in Constantiensi, quòd indictum fuerit Tridentinum authoritate Romani Pontificis, quòd denique præsenserint, se in eo non habituros vocem actiuam, nec admissum iri vt Iudices, sed vt reos. Verùm puerilis nimis est excusatio; quia non Synodus Constantiensis, sed Imperator solus saluumconductum dederat Ioanni Hus, vt patet ex Sess. 19. eiusdem Synodi, vbi simul declarat, se non teneri eo saluoconductu, quò minùs possit de eiusmodi personarum errore inquirere, eosque punire quantum suadebit iustitia, si sint pertinaces: At Tridentinum liberam promiserat eis abeũdi potestatem, quin etiam impunitatem. Quod ad Cõciliorum decreta, perpetui moris in Ecclesia fuit, vt resoluerentur omnia in summi Pontificis authoritatem, adsciscentis sibi legitimos Antistites, ab eóque penderent velut à supremo Iudice, idque obseruatum in ipsa lege veteri, docebit te Iosephus lib. 14. Antiquitatum Iudaicarum cap. 16. adducto exemplo pulchertimo. Nouatorum autem nullus summus est Pontifex, nec Antistes, nullus potest legitimè se vocatum, missumque ostendere. Sed

Conciliorum decreta resoluta in authoritatẽ summi Pontificis.

neque

neque ante eos vlli Hæretici actiuam habuere vocem in Conciliis seu generalibus seu prouincialibus, in quibus discussa illorum causa est, & iudicata. Nec mirum sanè, cùm reus sit, cuius causa discutitur; repugnet autem iuri & rationi, vt reus habeat vocem actiuam, iudicandique potestatem. In specie altera turpis iactantiæ hoc loco perstringendæ, sunt, qui ambitiosissimè commendant se à præclaris maiorum suorum facinoribus, à prosapia, stemmate, & similibus. Mirum sanè, quomodò non vident, quòd si laudandi sunt propter virtutes maiorum, propter eorũ dein delicta & vitia vituperandi vicissim sunt & puniendi; cùm tamen velint punitionem non ad se, sed ad eos solos pertinere. Audiant quid de hoc argumento scriptum reliquerit S. Basilius: *Lex veritati propria vnius cuiusque encomia exigit. Neque enim equum celerem facit patris in cursu præstantia. Neque canis encomium est, ex velocissimis natum esse. Sed quemadmodum reliquorum animalium virtus in ipsis singulis consideratur; sic etiam viri propria laus, ex rectè ab ipso factis testimonium fert.* Eleganter quoque Ouid. 13. Metam.

In iactabũdos ob maiorum nobilitatem.

S. Basil. concio. in S. Mamatem.

Et genus, & proauos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra puto. & alibi:

Non census nec clarum nomen auorum,
Sed probitas magnos ingeniúmque facit.

lib. 3. de Ponto.

Sicut ad commendationem monstrorum nihil confert parentum robur, forma, perfectio; imò tunc maximè se prodit illorum de-

formitas, quando cum genitoribus omni parte absolutis comparantur, & contraria iuxta se posita magis apparent; ita quò clariores virtute fuerint aui tui & proaui, contemnent te magis velut ab iis remotiorem, qui degenerasse sentient.

Magni quæ verè magna sunt faciendæ, quæ parua parui.

§. 5. Ad magnanimum pertinere diximus, magni æstimare quę verè magna sunt, quę autem parua, contemnere, ac saltem valdè perplexè, & plus quàm necesse est non prosequi. In priore illo genere primas tenet Deus optimus maximus. Tum eius cultus, de quo Philo Iudæus, *seruire Deo maxima est gloriatio, non modò libertate maior, sed diuitiis & principatu, & omnibus rebus, quas mortales mirantur pretiosior.* Hæc est sapientia illa nobilis, quam toties Salomon antefert Regum sedibus, auro obrizo, & gemmis quibúsque pretiosissimis, & se adamasse scribit, & exquisiuisse à iuuentute sua. De qua etiam addit: *Inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnib. &c.* Adhæc æterna Beatitudo: nam cùm sit infiniti boni; hoc est, Dei æterna fruitio, quomodò fieri potest, vt in ea non inueniatur omne bonum, ac solatium; ab ea viciſſim non absit omne malum? Væ proindè ingratis illis, qui certos in ea gradus, metásque sibi præstituunt, dicúntque; sufficit mihi, dúmodò in aliquam eius partem veniam; ambitiosus essem, si emi-

Phil lib. de Cherub.

Sapientia nobilis quæ verè. Sap. 7.

Æterna Beatitudo quid.

nere

nere in ea quærerem. Sufficit, fateor, pars ſiue gradus eius minimus ad explendum cuiuſque appetitum; ſed conatus adipiſcendi eum ſolum, non ſufficit ad teſtificandum quanti æſtimare Beatitudinem debeat. Imò non aſpirare ad ampliores, cùm poſſis, indicium eſt manifeſti contemptus, ignauiæque turpiſſimæ, & quod temporalia bona pluris facias; in quibus acquirendis nullam tibi metam ſtatuis; ſed optas quæriſque ſemper ampliora. Sicut admonemur maiores ſemper in via Domini progreſſus facere dum viuimus; in gratia, inquam, & ſanctitate, *Æmulamini*, inquit Apoſtolus, *Chariſmata meliora*, & in Apocalypſi legimus, *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc*; ita ad maiorem ſemper aſpirare beatitudinem, quæ ſanctitatis eſt præmium, eóque magis coniunget nos Deo, quo maior fuerit. Vana eſt, atque à Deo reprobatur ambitio, qua caducis inhiatur honoribus neglectis æternis, vel quæruntur honores indignis ſæpè obtingentes, aut alios claritudine ſua offuſcantes. In appetitionem autem æternorum nihil cadit eiuſmodi. Caduci non ſunt, nec ideò minus ab aliquibus participantur, quòd magis ab aliis. Ad eoſdem indignus nemo admittitur; quia omnes dignos facit gratia, cui proportione reſpondet gloria: Apocal. 3. *Ambulabunt mecum in albis, quia digni ſunt.* Quid plura?

Et quanti facienda.

1. Cor. 12.

Apoc. 22.

Ambitio quanam à Deo reprobata.

tanti refert à fœlicitate illa perenni non excidere, vt ne postremus eius gradus nos effugiat, aspirandum sit modis omnibus ad maximum; qua certè ratione fiet, vt non inueniamur minus habentes, quàm sit ad salutem necessarium; sed summum capientes mediũ saltem obtineamus. Inter magna denique bona vide semper reponas eandem Dei gratiam, & viros sanctos, & fideles vitæ huius amicos: nam gratia, vt iam iam dicebam, mensura est æternæ beatitudinis, iúsque ad illam tribuit, gratos nos Deo, & in conspectu eius facit speciosos, vt non abs re ob tam insignes effectus dictum sit Apostolo: *Sufficit tibi gratia mea.* Sanctis tantùm tribuit Dominus, vt custodire se dicat omnia ossa eorum, mortem reputet pretiosam, in iis præbeat se mirabilem, multa edat miracula ad eorum postulationem, inuocationem, tactúsque aut piè gestatas reliquias. Tunc etiam cùm adhuc ab eo peregrinarentur, conferebat mortalibus cæteris illorum intuitu complura beneficia, v.g. ducentis illis & septuaginta qui cum B. Paulo nauigabant, ad quem Angelus: *Ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigant tecũ.* De amico bono scriptum est: *Amicus fidelis protector fortis, qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio; & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.* In posteriore verò genere seu rerum contemnendarum locum habent laus, gloria, & honor quicumque paruus, qualem

Gratia beatitudinis æternæ mensura.

2. Cor. 12. Psal. 33. 115. 67.

Act. 27.

Eccles. 6.

Laus honor &c. quales quærendi.

qualem negligi debere à viro magnanimo agnouit & docuit Aristoteles, cuius ecce tibi verba: *Magnanimi est ad honoratas res non accedere, aut vbi alij principatum obtinent, ocioſumque esse & cunctatorem, niſi vbi magnus aliquis honor, magnúmque opus est.* Et quoniam tales sunt, quicumque ab hominibus deferuntur, tametsi secus senserit idem Philosophus, etiam Imperiales, & Regij, de quibus S. Auguſt. lib. 8. Cõfeſſ. c. 6. *Dic quaſo te, omnibus iſtis laboribus noſtris? quò ambimus peruenire? quid quarimus? maior ne esse poteſt ſpes noſtra in palacio, quàm vt amici Imperatoris ſimus? Et ibi quid non fragile plenumque periculis? & per quot pericula peruenitur ad grandius periculum?* Sequitur magnanimum non esse, quisquis eos suſpicit & dignos censet, qui magno labore ac ſtudio conquirantur; esto vel eos admittat sibi delatos, ac etiam quandóque requirat non tam propter se quasi eos curet; quàm propter officium bonumque ſubditorum, quos sic expedit in humilitate conſeruare, vel de iis non conqueratur, quasi merito ſuo impatribus. Idem de humana laude, gloriáque iudicium; nihil ea fugacius, nihil mutabilius, & incertum magis. Quàm te multi laudant præſentem, qui abſentem vituperant; quàm multi ore glorificant, qui in receſſu cordis ſui indignum putant vnius diei vita? Si eos vel parum offenderis; confeſtim finem accipit laus omnis, ſicut & præteritorum beneficiorum recordatio. Si in vitium aliquod

Arist. lib. 4. Eth. c. 4.

Laus humana quàm fugax & mutabilis.

degeneraueris, contemptui mox, & infamis eris; & eorum fabula, qui te laudibus paulò antè ad astra vsque attollebant. Sed præcipuè futilis laus eorum est & aspernanda, qui aliena merita furtim sua faciũt, & indè laudẽ aucupantur. Eleganter M. Tullius tales cõparat latronibus l. 5. de finibus: *Vt fures earum rerum quas ceperunt, signa commutant; sic multi alienis sententiis pro suis vtuntur, nomina tanquam rerum notas mutantes.* Illa item, quæ à vilibus, infamibus, vitiosis hominibus proficiscitur. Laudare non solent nisi quæ magnificiunt; illis autem cùm sit vitiositate corruptum iudicium, nihil facilè magnum videtur, nisi quod olet vitium; ita fit, vt laude sua bonos contaminent, eò quòd insinuant eos sibi esse similes, & vitio aliquo viuere inquinatos. *Non* itaque *speciosa laus est in ore peccatoris*, vt scribit Eccles. c. 15. meritóque Deus talem aspernans Psal. 49. ait peccatori: *Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* & Christus Marc. 1. non patitur dæmonia loqui, sibique dare testimonium; sicut nec electus eius Apostolus, quem & Timotheum cùm commendaret immundus ille spiritus, exclamans: *Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis*; imposuit ei silentium: *Dolens autem Paulus, & conuersus spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea; & exiit eadem hora.* Tolerabilis contra, imò suo æstimanda pretio est laus

Proficiscens à malis fugienda.

Act. 16.

A bonis veniens æstimanda.

laus bonorum; vt æstimauit apud Ciceronem Neuianus, cùm diceret: *Latus sum, laudari me abs te pater à laudato viro.* In numero similiter rerum spernendarum sunt temporales diuitiæ, quæ sine dubio si bona essent magna, vera, solida, in cælo inuenirentur, indè autem excluduntur. Contempsit eas quondã Crates Thebanus, vir ditissimus, & proiecit in profundum maris, ne illarum cura & sollicitudine à philosophandi studio auocaretur. Christus autem quid? An se valdè occupauit in iis coaceruandis? Cùm omnibus vti posset pro arbitrio, & iure suo, ne quidem aliquid habere voluit, vbi caput reclinaret; Et quamuis non præceperit quibúsque perfectionis amatoribus, omnes vt venderent, & pauperibus erogarent. In propatulo collocantur, quæ magni fiunt; ipsæ autem opes eiusmodi inclusit, & abscondit terræ visceribus, veluti res despicatissimas, & quasdam mundi sordes in antrum relegandas, veluti virorum bonorũ indignas oculis, & malorum duntaxat deliciàs. Psal. 16. *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum.* illas B. Paulus spreuit quasi stercora, & contentos nos esse voluit pauciſſimis. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* Easdem affirmat, cùm nimis multiplicantur, retia esse Diaboli: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.*

Cic. lib. 5. fam. ad Luceium.

Diuitiæ tẽporales qualia bona.

Crates mergit diuitias, & cur.

Luc. 9.

Matth. 19.

Absconditæ in terræ visceribus cur.

1. Tim. 6.

Ibid.

Prou.30. Vndè Salomon mediocris fortunæ potius elegit esse, quàm valdè opulentus : *Divitias ne dederis mihi, tribue tantùm victui meo necessaria, ne fortè satiatus illiciar ad negandum* ; & inflatorum more Atheorum, *dicam, quis est Dominus?* Prisci authores, vt earum vilitatem ostenderent, & contemptum persuaderent, literis prodiderunt Vlyssem donatum preciosissima, & odorifera veste à Calypso amica sua, reiecisse eam, vbi se expertus est in aquam prolapsum ab ea magis magísque demergi & grauari, nec enatare posse. Plut. lib. de vitanda vsura. Scripserunt alij nequaquam iis sedati graues mentis curas ; sed magis augeri:

Horat. lib. 2. Carm. od. 6.

Non enim gazæ, neque consularis
Summouet lictor miseros tumultus
Mentis, & & curas laqueata circum
Tecta volantes.

Vir magnus quis.

Alij denique virum magnum definiuerunt, qui eas infra se duceret, ac poneret in minimis. *Disputarunt Philosophi* , inquit Theophrastus , *coram Philipo Macedone Rege, quæ res esset in mundo maxima. Dixerunt quidam, montem Olympum , alij solem , alij mare , intra quod terra natat. Postremus verò ac sapientissimus habitus respondit , animum terrena omnia despicientem , & illis omnibus superstantem.* Itaque contemnamus eas, quotquot magnanimi esse volumus, si non ita vt abiiciamus planè, vt saltem cor seu affectum non apponamus; quandoquidem in iis & sublunaribus aliis sita non est vera fœlicitas , sed ab indita debet

Digitized by Google

bet virtute promanare : ſicut calor non eſt à veſtibus, ſed à calente corpore, eſto à veſtibus retineatur, ne effluat, vt tradit Plut. lib. de virtute & vitio. At magnum ſaltem ornamentum opes afferunt. Ne hoc quidem, ornantur potiùs à viris probis eas poſſidentibus; à cæteris autem contaminantur. Amicos gignunt, ſed vt plurimum inconſtantes, iis perſimiles de quibus Ouid. l. 2. de Pont. Eleg. 3.

Diuitiæ potiùs ornantur à poſſeſſoribus probis quàm ornent.

En ego non paucis quondam munitus amicis,
Dum flauit velis aura ſecunda meis:
Vt fera nimboſo tumuerunt æquora vento,
In mediis lacera puppe relinquor aquis.

Vis tandem ſcire, quid inter cætera deſpicatui habendum ſit tanquam verè paruum? Iudicium inſulſorum hominum, de rebus in quibus verſati non ſunt, vel ad quarum tractationem minimè à Deo vocati. Rideres puto, nec audiendos crederes, qui bello nunquam interfuiſſent, nec ſulcaſſent mare nauibus, longas tamen ratiocinationes inſtituere præſumerent de militaribus rebus & naualibus. Ad eundem planè modum ſententias contemne vitioſorum hominũ de virtutibus ac bonis operibus, ſeu pietatis exercitiis; Indoctorum item de ſcientia & re literaria, ſecularium definire audentium controuerſias de fide ac religione. Otioſorum denique rebus ſe tuis immiſcentium, eaſque pro affectus diuerſitate aliter interpretantium. Talibus vehementer indignari ſolebat S. Hieronymus epiſt. 14. quòd nihil boni valentes face-

Iudicii inſulſorum quanti faciendum.

re, de aliis tantum iudicare præsumerent. Eodem spectat apophthegma Demetrij, dicere soliti se eiusmodi Censorum voces importunas non magis æstimare, quàm ventris flatum. Nihil enim ferè interesse sursum, an deorsum sonus turpiter emittatur. Adderem interrogatus imitandam Lunam in eo, quòd ad importunos canum latratus obsurdescens nunquam intermittat cursum suum; canes autem silentio eius confusi coguntur tandem fatigati rabida ora claudere. Imitandam item incudem maximam, qualis nec ictus metuit, nec strepitus. Ita non curat vir magnanimus; sed deridet inuidorũ censuras, & populare loquacitate. Pusillanimus verò quasi ampulla vitrea ictũ nullũ sustinet, & quasi apis fumi est impatientissimus. Nihil autẽ aliud sunt dicteria garrulorũ, quàm fumi inanissimi. In hoc potius apes imitemur, quòd melliferæ sint, quòd mundæ, laboriosæ, osores Veneris, Regi suo obsequentes; nec vnquam magni aliquid præstituros nos speremus, quandiu non didicerimus eiusmodi nugatorum verba aspernari. Indigna sunt quæ attendantur, non solùm si vituperationem contineant, sed etiam si laudem, vt dicebamus. Quod ne quis à me solo credat affirmari, Senecam audiat: *Laudes ab improbis & scurris proficiscentes, cùm sint fucatæ & infyncere, modis omnibus cauendæ sunt, neque oportet ab his sic affici, quemadmodum afficiuntur fices, dum fricantur, atque titillantur,*

Pusillanimus nullum ictum sustinet.

Sen. l. de vitiosa verecundia.

vt nos ipſos facillimè præbeamus vtendos cuiuis volenti, deiicientes nos, & ad ſcalpturam accommodantes.

§. 6. Vide tandem dignitatem vt adeptus & honorem, nec te, nec illum dicto, factóue aliquo inhoneſto labefacias, ne de te dicant: *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit.* Vt vituperio digni ſunt, qui honores & dignitates ambitiosè quærunt directè vel indirectè, per ſe vel per alios: ita qui adeptas dedecore aliquo afficiunt, quas magis deberent illuſtrare. Ridicula ſemper ſimia tunc videtur præcipuè, quando ſupra theatrum, aut columnam conſtituta, vndè videtur ab omnibus, nudas oſtentat nates, & nugas agit. Et tu quoque fabula eris vicinorum & conciuiũ ſi abuti te contingat delatis honoribus. Cur puras faciei næui & maculæ maximè fœdant inſpectos, & offendunt inſpicientes; niſi quia facies, in qua videntur, eminentiſſima pars eſt corporis; inferiores autem teguntur, nec ita ſunt peruiæ? Ornare præſtat inſignia, quam ornari ab inſignibus; nouus item honor nouos mores poſtulat. Stella prius eras nebuloſa, nunc à te ſole facto per adeptionem Magiſtratus radij expectantur eximiorum operum. Lucernæ inſtar poſitæ ſuper candelabrum lucendum tibi eſt domeſticis, & ſubiectis omnibus. Sic itaque te geras, vt illi te ſibi gratulentur tuis probè fungentem partibus, defleant morientem, requirant

Dignitatẽ adeptus non debet eam labefacere. Pſal. 48.

Eccles. 32. requirant abſentem. Ne inſoleſcas delatis honoribus. *Rectorem te poſuerunt, noli extolli.* Facilè eſt Deo, qui te prouexit, deprimere, & facere nouiſſima tua peiora prioribus. Qui inſoleſcit, humanos honores magni pendit, atque hoc ipſo deficit à virtute magnanimitatis. Ingenium quoque ſeruile ac illiterale ſibi eſſe demonſtrat, talium ſiquidem eſt efferri intolerabiliter:

Inſolentia in honoribus quàm maximè vitanda.

Claud. l. 1. in Eutrop. Prou. 30. *Aſperius nihil eſt humili cùm ſurgit in altum.* Et iuxta Salomonem: *Per tria mouetur terra, & quartum non poteſt ſuſtinere: per ſeruum cùm regnauerit.* Et infrà: *per ancillam, cùm hæres fuerit domina ſuæ.* Sicut ignis numquam voracior eſt, quàm vbi multum excreuerit; ita ampliorum honorum appetentiſſimi ſolent eſſe, qui delibare cœperunt aliquos. Rectè proindè feceris frænum tibi in hac parte iniiciendo: ſic ſanè à te auertes pericula capitis, ex quibus illa ſunt grauiſſima, quæ cùm magnis honoribus coniunguntur; nec mirum, cùm valdè proiecti, vicini ſint principibus (qui igni perſimiles facilè adurunt ſibi nimis appropinquantes) & vix ſoleant modeſtè ſe gerere, ſed ſua freti dignitate æquent ſe illis, aut mãdata infringant, aut liberiùs cum illis agant, quàm ferat quæ illis debetur, reuerentia. Hoſtium & æmulatorum artes taceo, tunc maximè incumbentes calumniis, quibus ſi fieri poteſt, quos oderunt, proiectos deiiciant. Quo in genere quid paſſi ſint Beliſarius ſub Iuſtiño Imperatore; Aluarus Luna ſub Io.

Caſtellæ

Castellæ Rege, & nostro seculo Albuquercius Lusitanus Dux fortissimus, & infiniti alij; dicerem, si non esset notissimum. Rectè Ouidius:

Ouid. lib. 3. de Trist.

Tu quoque formida nimium sublimia semper,
Propositique memor contrahe vela tui.

Et Horatius l. 2. ode. 10.

Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

Hoc si impetrare à te nequit modestia, vide saltem ne ampliores honores seditione, dolo, fraude, vi, iniustitia, & malis id genus artibus tibi comparare studeas, quarum infœliciſſimus plerúmque est exitus. Denique si te in dignitate constitutum, videas, præstare bona fide quod potes; nec tamen satisfacere subditis aut Reipublicæ, nulli propterea te trade graviori mœstitiæ. Nemo plura tenetur facere, quàm valet. Perpende rursus, reipsáne deficias annon. Namsi deficias, præstat vt teipsum abdices eo munere, quàm vt tandem deiiciare, eius qui tibi præest, authoritate, & infesteris continuis tuorum odiis, obloquutionibus, murmurationibus, conspirationibus, & aliis id genus miseriis. Si te præclarè obeuntem partes tuas princeps, vel iniustè vel leui de causa in ordinem redigat; caue idcircò ei obloqui; quandoquidem facilè fiet vt Corycæum aliquem iubeat dicta factáque tua obseruare, vt rectè magis adhuc puniat in detractione deprehensum, vel ex modestia tua innocentiæ virtutísque coniecturam accipiat,

accipiat, & te hoc modo probatum antiquo gradui restituat. Denique si fortè idem iniusta deiectione non contentus præciperet, vt criminis te reum faterere, à quo te sentis immunem, ne obtemperaueris; quia obtemperando mentireris, & contra teipsum diceres falsum testimonium. Coluit hanc magnanimitatis speciē Ioannes Maresius vir insignis Lutetiæ Mercatorum, vt vocant, Præfectus, & Caroli VI. Aduocatus: qui iam tribus superioribus Regibus fidelissimè seruierat. Accusatus enim, quòd non satis compressisset seditionem quandam; ob idque damnatus capitis, monitúsque, vt si vitæ suæ consultum vellet, reū se fateretur læsæ Maiestatis & veniā à Rege postularet: Absit hoc à me, inquit; nunquam in Regis Maiestatem à me peccatum memini, & in animam meam testem inuoco Deum, fecisse me quod potui; sed nequiuisse statim perfectéque tantam hominum multitudinem compescere. His dictis ceruicem carnifici fortiter exhibuit præcidendam. Ne tamen occideretur, potuisset, vti alio loco diximus, famam suam prodigere; hoc est, se reum fateri: dummodò verborum suorum sensum à mendacio alienum concepisset, v.g. ore dicendo *reus sum*, intra se autem intelligendo, *si vera est accusatio*.

Belleforest in Carolo 6.

Vir

Vir humilis quid agere, à quibus item sibi cauere debeat.

CAPVT IX.

§. 1. Humilitas quid sit; quotuplex, quæ potissimum consectanda.
2. Humilitatis veræ ac præcipuæ partes & munia.
3. Quanam arte quærenda humilitas.
4 Humilitas quos maximè deceat.

Humilitas, vnde dicta.

§. 1. HVMILITAS, si nomen spectes, ab humo nomen trahit, quòd hominem ad humum vsque deiiciat, hoc ipso quo ille defectus suos considerans quibus nihil altum debetur, parui se æstimat; vehementer deprimit, sibique vilescit, vt notat S. Bern. in lib. de gradibus humilitatis. Hanc ob causam magnanimitati repugnare videtur aspiranti ad sublimia; verè tamen non repugnat, vt docet S. Tho. 2.2.q. 129. a. 3. ad 4. & q. 35. a. 1. ad 3. quia hæ duæ virtutes diuersa ratione ad diuersa tendunt. Eximias virtutes sibi proponit magnanimus tanquam magna bona, & consequenter honores magnos, non propter se quasi eos multum curet; sed quia debentur eiusmodi virtutibus, & stimulo sunt ad eas ardentiùs consectandas: simul autem cauet, virtutibus suis impares quærere, vel admittere. Humilis autem insistens totus cognitio

Magnanimus quid sibi præponat.

Humilis quid.

Digitized

cognitioni ſuæ, defectus & neceſſitates ſuas ante oculos ſtatuit, atque ita minimè laudari poſtulat, aut præferri cæteris; ſed parui potius æſtimari,& ſubiici ac poſtponi; quandoquidem nec laus, nec honor, nec præpoſitura decet peccata, quæ commiſit, nec defectus quos circumfert, nec neceſſitates, quas patitur; ſed ſubiectio magis ac cõfuſio. Vnde & Chriſtus ſecundùm naturam humanam à diuina maximè deficientẽ, iuxta illud Iſa. 40. *Omnes gentes quaſi nõ ſint ſic ſunt coram eo*; humilitatem valdè coluit, vt tradit idem S. Thom. q. 161. a. ad 4. Eſt autem humilitas duplex, exterior vna, qua modeſtè quis de ſe loquitur, in nouiſſimo recumbit loco, humi iacet, alios ſubſequitur, viles ſibi veſtes circumponit, oblatos honores repudiat, &c. Interior alia, qua ſentit de ſe modeſtiſſimè, externámque illam demiſſionem ſibi reuerà credit conuenire, ob idque eam vel ſibi gratulatur quaſi conſentaneam ac propriam; vel ſaltem fert patienter: vndè S. Bern. ſerm. 16. in Cant. *Verus humilis vetis vult videri, non humilis prædicari*. Indicat diſtinctionẽ hanc & ſimul cõmendat poſterioré humilitatis ſpeciẽ S. Hieronymus his verbis: *Humilitatem ſequere, non quæ oſtenditur, aut ſimulatur geſtu corporis, aut fracta voce verborum; ſed quæ puro cordis affectu exprimitur. Aliud enim eſt virtutem habere, aliud virtutis ſimilitudinem.* Sed fortè intra te dicis; Humilitatis modum, formáinque debemus à Chriſto accipere; ait námque

Humilitas duplex.

S. Hier. in epiſt. ad Celantiam.

Digitized by Google

namque Matth. 11. *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.* Ille autem nunquam ita corde humilis fuit, vt errata in se aliqua defectusque agnosceret, vtque honore indignum se iudicaret, dignum confusione: facilis responsio; rationabilem oportet esse humilitatem nostram, sicut & obsequium. Rationabilis autem est, quando peccata & defectus nostros si verè insunt, fideliter agnoscimus, vel si non insunt, humilem saltem conditionem nostram profitemur; sic tamen vt iura non inficiemur. Humillimus fuit CHRISTVS, quantum passa est veritas, rectaque ratio. Quia peccato omni carebat & vitio, non debuit se peccatorem credere, nec reum pœnæ, quæ debetur peccatoribus: Quia verò homo erat, & quoad hoc Deo minor, palam hoc professus est, Ioan. 14. *Pater maior me est*, vixit ei semper subiectissimus, nihilque antiquius habuit, quàm motẽ gerere diuinæ eius volũtati, quoad mediatoris officium, vnde cum dixisset Ps. 39. *In capite libri*, hoc est, diuinæ dispositionis de salute humani generis, *Scriptũ est de me, vt facerẽ voluntatem tuam*, mox adiecit, *Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.* In horto autem oliuarum cùm respiciens ad malum naturale mortis corporis dixisset, *Pater si possibile est, transeat à me calix iste*, confestim obtutum conuertens ad Dei decretum, atque ad salutem hominum addidit: *Veruntamen non mea, sed tua voluntas fiat*, atque ita *humiliauit semet-* Matth. 26.

Digitized by Google

Philip. 2. *ipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Cumque in se esset innocentissimus, peccatorum nihilominus personam vltrò sustinens, *vulneratus est propter iniquitates*

Isa. 59. 2. Cor. 5. *nostras, attritus propter scelera nostra, & factus pro nobis peccatum*, id est, hostia pro peccato, culpas nostras in se suscepit expiandas, iuxta illud 1. Pet. 2. *Peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum.* & Isa. 53. *Posuit Deus in eo iniquitates omnium nostrûm.* Fecit hoc ipsum, vt diceret Psal. 21. *Longè à salute mea verba delictorum meorum*, id est, delicta hominum quæ mea reputo, quatenus abolere ea decreui, non patiuntur vt saluti & vitæ meæ consulam, cùm per mortem meam sint abolenda; exponam itaque libenter illam morti, proculque ab eo ero, vt quò mihi prospiciam inexpiata hæc delicta relinquam. Vides Lector, humilitatem eius incomparabilem, quomodo cum se iustum sciret esse & innocentem, voluerit tamen causa nostra vt reus plecti, contumeliis affici, planè contemni, cum iniquis reputari. Et cùm sibi etiam vt homini (ob vnionem hypostaticam) nosset datam omnem potestatem in cœlo & in terra, ius præterea competere in omnia mundi regna, nullum tamen sibi vsurpauerit, ab omni pompa & maiestate abstinuerit, diuitias contempserit, probè intelligens horum omnium vsum non cohærere cum mediatoris munere volentis nos morte sua redimere.

§. 2.

§. 2. Audi iam & diligenter obſerua partes viri verè humilis. Primò ſubijce te Deo, & diſpoſitioni eius diuinæ, ac voluntati. Agnoſce te eius creaturam, téque admonens dicito, *ſubiecta eſto Deo anima mea*: ſubditis autem tuis, *Humiliamini ſub potenti manu Dei.* Ipſum time ſemperque reuerere valentem corpus, & animam tuam perdere in gehennam. Quid Lucifero & Angelis eius profuit ſubeſſe nolle, niſi vt ignominioſiſſimè detraherétur ad ima tartari? Si te afflixerit, vel affligi permiſerit, ſuſcipe de manu eius diſciplinam; non declines in verba maliciæ, noli teipſum iuſtificare, ſed Deum, dicitóque: *Iuſtus es Domine, & certum iudicium tuum: agnoſco peccata mea, quibus iram tuam merui: cùm ita me punis[illegible] ſecundùm ea facis mihi, nec ſecundùm iniquitates meas retribuis, digna factis recipio.* Ethnicis reis in vſu fuit hæc humilitas etiam erga principes, quos læſerant. Exulis vnius verba ſunt:

Verihumilis partes.

Pſal. 61. 1. pet. 5.

Pſal. 118. Luc. 10.

Ouid.

Et iubet & merui, nec qua damnauerit ille
Crimina, defendi faſue piumue puto.
Omniaque hæc timui, quoniam meruiſſe videbar:
Sed tua peccato lenior ira meo eſt.

Et quoniam legitimi ſuperiores vicem eius gérunt, eis te propter ipſum ſubmittito, ſemper memor grauiſſimæ illius ſententiæ: *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* In cuius confirmationem ſcribit Apoſtolus Rom. 13. *Non eſt poteſtas niſi à Deo. Itaque qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit; qui autem*

Luc. 10.

Digitized by Google

reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Secundò, conſidera diligenter lapſus & relapſus tuos quotidianos, ineptias, inconſtantiam, imbecillitatem, vanitatem, abſurdos mores ac ridiculos; quorum ſeria cogitatione fiet ſine dubio, vt dicas: *factus ſum mihimetipſi grauis*: & te tui vehementer pudeat, ſicut Iunoniam auem pudet deformitatis pedum ſuorum, cùm eos intuetur, & deprimit, quas prius ambitiosè explicabat plumas ſuperbiæ. Imprimis autem, pone tibi antè oculos ſtupendam oſcitantiam tuam circa vitiorum extirpationem, virtutúmque ſtudium, qua factum eſt, vt ne virtutem quidem adhuc vnam poſt tot annos, intra tot bene agendi occaſiones tibi comparaueris; ne vnum quidem vitium perfectè extirpaueris; imò contra tot promiſſa, vel pia decreta in Sacramento cõcepta Pœnitentiæ, non deſinas more canũ redire ad turpẽ vomitum, more ſuum ad luti volutabrum, & delictis nouis vetera cumulare. Magna profectò hæc humilitatis materia eſt & confuſionis, vt meritò te poſſis ac debeas minimum æſtimare, quotquot ſunt mortalium; hoc ſenſu, quòd nemo alius tam pauca feciſſet bona, ſi tot abundaſſet benè operandi, proficiendique occaſionibus; nemo tot perpetraſſet mala, ſi ad manum habuiſſet tot ad ſe immaculatum conſeruandum auxilia. Quin etiam iuuerit ad memoriam reducere culpas veteres etiam condonatas, Apoſtoli exemplo dicentis: *Ego ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari*

Lapſus quã ſæpiſſimè animo voluẽdi.

Iob. 7.

Humilitatis materia.

1. Tim. 1.

vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei: quod tamen delictum sibi fuisse remissum testatur, cùm addit: *Sed ideo misericordiam consecutus sum.* Tertiò, noli extolli vanis spebus, rebusque prosperis, cùm proclivius nihil sit, quàm vt mutentur in aduersas. *Quo die Seianũ Senatus deduxerat, populus in frusta diuisit. In quem quicquid congeri poterat, Dij hominesque contulerant, ex eo nihil superfuit, quod carnifex traheret.* De Iechonia superbiente ob res secundas, ait Dominus: *Viuo ego, quia si fuerit Iechonias sicut annulus in manu mea dextera, inde euellam eum, & dabo te in manu quærentium animam tuam.* Quartò, nemini te facilè præpo-suetis; quia vt vincas hunc vel illum dote vna, facilè fit, vt vicissim ab eo vincaris altera, & maiore quidem non secus ac pauo cantu superatus à luscinia plumis longè antecellit. Quin etiam secundùm vnam eandemque nihil verat vincere & vinci, vt Ciceronem & Demosthenem, de quibus Quintilianus. *In eloquendo est aliqua diuersitas: densior ille, hic copiosior, ille concludit arctiùs, hic latiùs: pugnat ille acumine semper, hic frequenter & pondere; illi nihil detrahi potest, huic nihil adjci, cura plus in illo, in hoc natura.* In vnoquoque sunt bona quædam permixta malis.

Spe vanâ, nec rabus prosperis nos superbiẽdũ. Sen. l. 1. de Tranq. c. 11 *Seiani fatũ.*

Hier. 22.

Nemo sese debet alteri praponer.

Quintilianus l. 10. c. 1.

Terra salutiferas herbas, eadémque nocentes
Nutrit, & vrtica proxima sæpè rosa est.

Ouid. l. 1. de remed.

Formosior proximo es, sed sanior ille ac robustior. Ditior es, sed stupidus fortè, & sine

Dotes prõpria vnicuique.

Digitized by Google

cerebro ſicut pulchra capita in ſculptoris officina; ille autem doctior atque ingenio fœlicior ; vel tu doctior, ille probior ; tu nobilior, ille docilior , humanior & Reipublicæ vtilior ; neque enim nouum eſt plus habere vtilitatis , vel magis eſſe neceſſaria , quæ ſunt imperfectiora, vt panem , quàm carnem ; aërem, quàm ignem. Tibi fortè natura plus memoriæ, illi verò plus contulit iudicij. Peritior es humaniorum literatũ ; ſed ille ſtudio præit Theologiæ, Philoſophiæ,Medicinæ,aut iuriſprudentiæ: magna pulchraque tibi tua videntur, & illi ſua. Habet ille næuos ſuos , & tu ſimiliter proprios, ſicut & populus quilibet. Vndè olim vulgò iactabatur : *Superbia Babyloniorum,inuidia Iudeorum,iracundia Thebanorum, auaricia Tyriorum , Scytarum crudelitas , Baotiorum ſtupiditas , comeſſatio Sydoniorum , Magia Ægyptiorum , luxus Sybaritarum, Cretenſium mendacia , Aſrorum perfidia , Lacedæmoniorum furta , ingratitudo Athenienſium.* Virtutem nunc colis, ille vitia. Verùm fortè non perſeuerabis; ille autem reſipiſcet , explebitque in breui tempora multa. Complecteris mente citò quod ille ſegniter; ſed ſciendum eſt,quòd tardigradi dum ſemper ambulant , ſæpè ad metam celeriores præueniunt paſſim ſubſiſtente. Rhombus , Scatina, Rhaia , & Paſtinaca cùm ſint piſcium tardiſſimi ; ſæpè reperiuntur in ventre habere mugilem omnium velociſſimum , ſolertiáque illum & ingenio capiunt. Imbecilliores quoque lignarij arte

Tardigradi ſæpè ad metam celeriores perueniunt.

&

& induſtria idem præſtant quod robuſtiores, ſurrigendo ingentiſſima pondera axibus, vectibus, & throcleis. Præcellis fortè, ſed valde imperfectis, & luſcus tibi Rex videris inter cæcos; hoc autem quam parum eſt iudicio ſapientis & per ſe ridiculum? Denique aut antecellere te cenſes ob ampliora bona, quæ tibi, aut propter grauiora quæ aliis inſunt mala. Ex neutro capite tumere te conuenit, & attollere ſupercilium. Non ex primo, quia ſicut Africa Leones habet, Leopardos, Lynces; non autem apros, ceruos, capras ſylueſtres: ſic non omnia in te congeſta ſunt ornamenta; ſed in alios plura, nec facilè eſt definire vtra ſint maiora. Senſilium alia eſt ratio, in quibus aſſignare non ægrè poſſumus maius & minus, maximum item & minimum, vt inter animalia Elephantem & Acarum, vt tradit Ariſt. l. 5. de hiſt. an. c. 32. Neque ex ſecundo, quia oculatiſſimus in perſpiciendis alienis defectibus, cæcus es in tuis, & tua debes aliena reputare, vtpotè in quæ prolapſurus fueras, niſi te præueniſſet diuina gratia. *Domine*, ait S. Auguſtinus, *gratiæ tuæ deputo, quæcumque non feci mala.* Et infrà: *Omnia mihi dimiſſa fateor, & quæ meâ ſponte feci mala, & quæ te duce non feci.* Quid ſi admoneare præterea, vt pluris alium quemuis quam teipſum facias? Conſilium certè hoc eſt Apoſtoli Phil. 2. *In humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes*, ſeruarique poterit, ait S. Th. 2. 2. q. 161. a. 3. ſi proprios defectus cum aliorũ virtutibus,

S. Aug. l. 2. Conf. c. 7.

& donis à Deo acceptis comparemus. Iuxta Auguſt. verò l. de ſancta virg. c. 43. 47. 51. ſi piè credamus, conſtantiores fore alios, ſi occaſio daretur martyrij. Quinrò, ne facilè iudicium tuum anteponas non dico præpoſitorum tuorum, ſed nec æqualium. Plurium ſententiam crede, vt plurimùm, tua certiorem (plus enim vident oculi quàm oculus, plus illuminant candelæ plures, quàm vnica; &, vt ſcribit Seneca, *Magnum eſt apud nos veritatis argumentum, aliquid omnibus videri.*) Multo adhuc magis ſententiam Catholicæ Eccleſiæ, quam vocat Apoſtolus. 1. Tim 3. *Columnam & firmamentum veritatis*: & de qua S. Aug. *De eo, quod tota per orbem frequentat Eccleſia, diſputare, an ita faciendum ſit, inſolentiſſima inſania eſt.* Hoc quia non obſeruarunt Sectarij, in hæreticos euaſerunt. Cupidi gloriæ noua excogitarunt dogmata, quibus clareſcerent, & videréntur ſanctos patres vincere Sapientia. Nec excogitarunt ſolum, ſed in Conciliis ipſis Oecumenicis redarguti, perrexerunt, adhucque pergunt ea pertinaciter ac ſuperbè propugnare. Affine documentum ſit, ne in rebus agendis opinioni & prudentiæ tuæ nimis adhæreſcas, ſed in dubiis conſulas Sapientes. Sicut enim indoctiſſimi omnium ſunt, qui de nulla re dubitant, ſed credunt ſe ſcire omnia; ita imprudentiſſimi, qui de rebus agendis nullum putant interrogandum. Tales monet Apoſtolus Roman. 12. *Nolite eſſe prudentes apud vosmetipſos.* Modeſtior Ariſtoteles.

Iudicium proprium alienis non anteponendum.

Sen. epiſt. 118.

S. Aug. ep. 118.

Sectarij vndè facti hæretici.

ad

Ad res magnas, inquit, *consultores adhibemus nobis ipsis diffisi, quasi minus ad statuendum idonei.* Christus ipse in Consilium Apostolos interdum adhibuit, non ex necessitate, sed ad instruendos nos, vt cùm ait: *Vnde ememus panes, vt manducent hi?* Et verò iuxta vetus prouerbium, *quandoque est olitor opportuna locutus.* Multa docet mediatè, seu per interrogatos alios Dominus, quæ non immediatè, & vt notat S. Chrysost. *Fit sæpenumero, vt prudens quod oportebat non videat, & stultior aliquid eorum quæ conueniunt inueniat: Id quod in Moyse & Socero suo factum est, in Saul & puero suo, in Isaac & Rebecca.* Imò si Salomoni credimus, eò insipiētior est aliquis, quò se credit sapientiorem: *Cuncta tentaui in Sapientia*, inquit, *dixi: Sapiens efficiar, & ipsa longiùs recessit à me.* Sexto humanum applausum ne quæsieris, minùs adhuc affectaueris prolatis in mediũ meritis ad te nõ pertinentibus, de quibus S. Greg. Nazianz. in Monodia. *Longè turpissimum est colores, formas, equos aliundè quàm ex seipsis non probari; nos verò ornatum ac pulchritudinem extrinsecam ab aliis quærere ac mutuari. Quid enim, quæso, ad nos maiorum virtutes, si ignaui fuerimus?* Huic affinis est illorum vesania, qui sine vlla necessitate seipsos canunt, suáque ostentant, ne inde frustrentur laude quam venantur; sed vel inuitam ac repugnantem ad se pertrahant. Inter alios tangit hæc vrtica nouatores, qui vt progressus aliquos in lingua Græca fecisse videantur, ridiculè planè, intempestiuè, im-

Dominus in consilium adhibuit Apostolos. Ioan. 8.

S. Chrys. in c. 12. ad Rom.

Eccles. 7.

portunè, & *ſine vlla neceſſitate* quaſdam eiùs voculas ſcriptis ſuis ac theſibus ſolent inſerere, vt bene periti indoctis appareant. Exemplum. Hoc, inquiunt *ἀδύνατὸν* eſt, quare non dicunt *impoſſibile?* Item hoc ex aduerſariorum *ἐνθύμιον* dicimus; cur non ſcribunt, ex aduerſariorum *ſuppoſitione*? Item Deus in cordibus noſtris accendat *φιλαληθείαν καὶ φιλαδελφίαν*; cur non ſcribunt, foueat *amorem veri & proximi?* Viciſſim ne te ex abrupto & ſine propoſito verbis vllis depreſſeris; ſed occaſionem expecta, vt cùm deferũtur munera publica, quibus indignum te ſentis & imparem: tunc affectationis ſpecie & ſuſpicione carebit humiliatio, dicere cum Hieremia poteris *A, A, A, Domine Deus, ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum.* Si multa ſcias, ne te eoúſque deſpicias, vt cum Socrate dicas; *hoc vnum ſcio, quod nihil ſcio*: fœtet ſiquidem, multumque offendit mendax iſta ſui deiectio. *Sapientia eſt, vt neque te omnia ſcire putes, quod Dei eſt: neque omnia neſcire, quod pecudis. Eſt aliquid medium quod ſit hominis, ſcientia videlicet cum ignorantia temperata.* Huic præſcripto affine videtur, vt ſyncerè agnoſcens tenuitatem tuam, nunquam ſtudeas videri par præſtantioribus; nec ranam illam imitere, quę cupida æquandi bouem ſeſe diſtendebat, ſed quo exitu? Cùm ſemel, iterumque intumuiſſet, ac tertiò magis adhuc vellet intumeſcere, crepuit. Indigent valde monitorio iſto iuniores, qui vbi aliquid ſcire incipiunt; omnia ſe ſcire arbitrantur, ratóque induci poſſunt, vt ſe halluci

Hieron.

Scientia moderata in homine. Lact. l. 3. de falſ. Sap. c. 6.

hallucinatos fuiſſe aliquando conſentiant. Huic præſcriptioni coniuncta eſt quæ ſequitur. Septimò in delicto deprehenſus, caue illud propugnes, ſed magis fatere; ab eóque reſili, non minori candore animi & libertate, quàm olim Horatius à peſtilenti doctrina Epicuri, dicens:

Parcus deorum cultor, & infrequens
Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro, nunc retrorſum
Vela dare, atque iterare curſus
Cogor relictos.

Lib. 1. carmin. ode 34.

Sic malo non augebis malum, ſic humilitatis exemplum dabis & ſpecimen, ſic inuenies gratiam, excuſabunt te qui audient, ſi te accuſaueris. Sed fortè dicis: Præpoſiti mei non ſunt vt ferre illorum cenſuram me oporteat. Imò in hoc ſunt & videri debent, quòd errore ſimili non implicentur. Vt taceam teneri eos fraterno fungi munere, deque animi labe te commonefacere; qui ſi de faciei macula non admonerent, à teipſo dicerentur non ſatisfacere fraternis legibus. Quis autem ignorat grauiores eſſe animi labes quàm corporis? Si quãdo duriùs cum aliquo agebat Ludouicus XI. Galliæ Rex, mox culpam agnoſcebat, & virum illum munere aliquo afficiebat. Et Ludouicus IX. morti proximus filio ſuo dixit: Ita te geras, vt Confeſſarij & neceſſarij tui liberè te admonere poſſint mali. Demetrius Antigoni filius à priuato Athenienſi reprehenſus

reprehenſus quaſi locutus barbarè, non excan-
duit ob cenſuram, nec tuendum ſuſcepit bar-
bariſmum, in quem inciderat; ſed agens gra-
tias quinquaginta medimnorum millia Athe-
nienſibus dedit. Habet porrò medimnus mo-
dios ſex, vt ſcribit Ribera in c. 3. Hoſ. Futilis,
certè peccati excuſatio noua eſt culpa; quia vel
illius reum ſe negat eſſe, qui excuſat, & ſic
mentitur; vel peccatum negat eſſe, atque ita
agnitam oppugnat veritatem. Agit autem cō-
tra humilitatem, quia videri vult, quàm ſit
innocentior. Sed neque aliquid hac via profi-
cit, quandoquidem non ei creditur vtenti &
ſeſe communienti cauſis inanibus; cuiuſmodi
ſunt, *In peccatum impulit me Diabolus, peccati
author fuit mihi ſocius, coëgit aſtrorum influentia,
non putabam, in me parentes vitium hoc tranſtule-
runt, impoſſibilis Dei lex eſt, nec à me potuit obſer-
uari, feci quod fecit inolita victus conſuetudine, in
vſum abiit peccatum meum, nec quiſquam ferè eſt
qui eò non ſe contaminet*, &c. Neminem impel-
lit Diabolus, nec quenquam proſternit, qui
prius non conſenſerit, quem proindè conſen-
ſum ante omnia impetrare ſtudet, vt cùm di-
xit: *Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.*
Tergiuerſans Adam in Euam Sociam, & Eua
in ſerpentem reiicere tentauit culpam ſuam;
ſed fruſtrà. *Deus intentator malorum eſt, nemi-
nem tentat*, ſeu ad peccatum inducit, eſto iu-
ſtis de cauſis quandoque ſinat induci; *Vnuſ-
quiſque autem tentatur à concupiſcentia ſua abſtra-
ctus & illectus.* Quocircà ne poſthac dixeris:

Demetrius quanti compenſat repreſenſionē.

Diabolus nullum proſternit inuitum. Matth. 4.

Iac. 1.

Ipſe

Ipſe me implanauit; non enim ei neceſſarij ſunt homines impij. Procul ab eo fuit idem ſapientiſſimus Deus ,vt aſtrorum dominio ſubiiceret hominem , propter quem aſtra fecit, & cœlos omnes fabricauit. Si ab illorum influxibus cogi voluit hominem , ad quid ei contulit arbitrij libertatem , cuius indicia & teſtes ſunt tot admonitiones conſectandi virtutes , vitia verò fugiendi ? *Nemo enim quenquam hortatur ad ea , quæ nec ſunt in noſtra poteſtate , nec noſtræ voluntatis.* Nemo te coegit, falſum putare, & ad ea non attendere quæ facis & loqueris. A parente in prolem ſi transferrentur animi vitia,ex malo patre nullus eſſet bonus filius,nec ex bono malus. Non Cainum genuiſſet Adam, non Iſmaelem Abraham , non Eſau Iacob, non Dauid Abſalonem, non Ezechias Manaſſem. Faciliùs admiſerim vitia corporis tranſire ad filios, quamquam nec hoc perenne eſt, ſi videlicet filij obſeruent à principio formam viuendi conuenientem , & vitiis illis contrariam, vt ſi parentibus nati podagricis vel epilepticis excrementa purgent, pauca colligant, moderato vtantur exercitio corporis , cibos benè concoquant, vt tradit Galen. ad Aphor. 28. lib.6. Legem Dei ſi eſſet impoſſibilis, nó vocaret Chriſtus *iugum ſuaue, & onus leue* , nec Dauid dulciorem ſuper mel & fauum , minus adhæc adderet de præcepis Dominicis : *etenim ſeruus tuus cuſtodit ea.* Sed quemadmodum amanti nihil eſt difficile ,ita non amanti , non feruenti ſpiritu , ſed frigido , delicato , veternoſo

Eccleſ.15.

Arbitrij libertas quãta.

Ariſt.l.3. Eth.c.3.

Parentum vitia non tranſeunt in filios.

Lex Dei poſſibilis. Matth.11.

pſ.18.

Digitized by Google

noſo difficilia ſunt omnia pietatis exercitia & intolerabilia. Magna vis eſt prauæ conſuetudinis; ſed nequaquam tanta vt euelli non poſſit ſtirpitus. *Hanc vincere difficillimum eſt*, ait S. Aug. *& tamen ipſam ſi ſe quiſque non deſerat, nec reformidet Chriſtianam diſciplinam, Deo duce atque adiuuante, ſuperabit.* Denique communis peccandi vſus non minuit culpam, ſed gehennæ ſocios multiplicat, ſicut ait Chriſtus: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius.* Octauo, impensè laudatus reſponde, aliud eſſe Dei iudicium, aliud hominum; perſæpè laudantium, quod ille reprobat: nec addere prætermitte malum eſſe ex quouis defectu. Vndè cum S. Ioannis Eleemoſynarij effuſam in pauperes liberalitatem laudaret quiſpiam ac ſuſpiceret, in more habebat dicere: *Frater, nondum pro te ſanguinem fudi, ſicut mandauit mihi Dominus.* Rurſus quia tacitè laudem quærunt, cæteros carpunt & meliores videri volunt & iudicioſiores, & videri volunt præſtare, qui in communitate non receptum à ſapientibus; ſed ſingularem ſequuntur viuendi ritum, à ſingularitate abſtinebis. Agens item cum æqualibus vel ferè æqualibus, inferiorem tibi quæres locum, in conuiuiis maximè, iuxta Chriſti conſilium, idque ex animo quaſi tibi debitum, & non vt videare humilis; nec intra te frendens aut muſſitans, ſi nó promoueris ad altiorem. Sic Ageſilaus patienter tulit

S. Aug. l. de ſerm. dom. in monte.

Vſus peccãdi non minuit culpã.

Luc. 14.

in

in ludo publico assignari sibi locum parum honorificum, dicens: *Ostendam non locum viris, sed viros loco dignitatem conciliare.* Nonò, vicissim caue humilitatis prætextu honores recusare dignitati tuæ debitos, quando iuxta magnanimitatis leges expedit vt admittãtur. Facilius tibi conceditur non multum exigere, nec irasci non deferentibus, quoties ex rusticitate vel inaduertentia non deferuntur; secùs quando ex fastu atque malicia. Caue, quod iam dudum monui, ab inferiore quem fortè duriùs tractaueris, veniam petas; si indè futurum præuideas, vt te ipse, vel alij irrideant, & contemnant. Quando autem hoc non timebitur, sæpè erit laude dignum magnique meriti. Ita Saul ad Dauid. 1. Reg. 24. *Iustior tu es quàm ego: tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala.* Caue pertinaciter recuses munus, seu dignitatem, cui te præpositi tui idoneum iudicant, ac necessarium; *melior est obedientia; quã victimæ.* De hoc argumento dixi multa satis cap. præcedenti. Caue peccato inquines te, quo vilescas apud homines, abominabilis est humilitas, quæ non acquiritur sine offensione Creatoris, & humanę dignitatis iniuria, de qua S. Chrys. in c. 3. ep. 1. ad Cor. *Hæc duo maximè solent abducere à peccato, quando pœnam peccato propositam cogitauerimus, & quando dignitatem nostram reputauerimus.* Caue aduersum te mentiare, vt occasionem des sentiendi de te malè, vel suspicandi. *Cum humilitatis causa mentiris, si*

Honores dignitati debiti non recusandi.

1. Reg. 15. *Vt vilescas non peccandum.*

S. Aug. serm. 39. de verb. Apost.

si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod euitaueras. Veritas in te non est, nisi ita te dixeris peccatorẽ; vt etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, vt quod est, dicas. Nam quomodo est veritas, vbi viget falsitas? Sanctus quidem Ambrosius humilitati studens, ne assumeretur in Mediolanensem Antistitem, finxit se crudelem, cùm esset mitissimus, in reos sæuiit, & scorta introduxit in domum suam, vt inhumanus & impudens haberetur, atque ita non promoueretur ad Archiepiscopatum; sed Catechumenus adhuc erat, cùm hoc fecit, necdum satis instructus & illuminatus.

Peccata propria non vulganda.

Caue denique, peccata tua euulges, præsertim grauia, & deducas in notitiam publicam, cùm tarò id fiat sine scandalo pusillorum. Exceptio est, si iuridicè interrogeris, vt Achan Ios. 7. Si vitam viuas regularem, cùm apud religiosos non offendat publica sui accusatio; sed laudetur quasi actus virtutis heroicus, si ex peculiari instinctu Spiritus sancti id facias, quo modo videtur idem S. Augustinus libros edidisse Confessionum: vel ad liberandum à mortè innocentem falso accusatum sceleris quod perpetrasti. Non teneris, fateor, prodere te, quando non influxisti in necem eius, & accusationem; potes tamen, éstque opus insigne charitatis, & singularis exempli.

Publica sui accusatio Laudanda inter religiosos.

§. 3. Virtutem hanc eximiam si instanter à Deo postulaueris, impetrabis. Multùm præterea conducet ad eius adeptionem, versari cum

cum humilibus, ſicut è contra. *Qui cum ſuperbo graditur, induet ſuperbiam; & ſtultorum ſocius ſimilis efficitur.* Item teipſum ad vnguem diſcutere, & defectus proprios intueri. *Difficillimum eſt*, fateor, *quemadmodum quidam dixere ſapientes, ſeipſum cognoſcere, ſuauiſſimum tamen*, & ad virtutem hanc conſequendam perutile ac neceſſarium. Sicut extolluntur qui bona ſua conſiderant, nec ea in Deum referunt; vt Arphaxad, qui cùm ciuitatem ædificaſſet potentiſſimam, quam appellauit Ecbatanis, *gloriabatur quaſi potens in potentia exercitus ſui, & in gloria quadrigarum ſuarum*; Ita paruuli ſunt in oculis ſuis, qui labes ſuas, vitia, errata, inclinationes malas, abſurdos mores & depranatos crebrò ad cogitationem reuocant. Vbi porrò humiles euaſerint in cordibus ſuis, non ita multò poſt extrinſecus quoque eſſe poterunt, quia violentum non poteſt eſſe diuturnum; vim autẽ ſibi facit ille omnis, qui contra mentẽ agit, qui depreſſus interius extollitur exteriùs. Vnde nec mendaces in mendaciis ſuis conſtãtes ſolent eſſe. Lubet ex his defectibus nonnullos recẽſere communes partim vniuerſis, partim pleriſq; mortalibus. Quoad corpus, mortalis eſt homo in puluerẽ rediturus vndè venit. *Miſerabilis prorſus infirmitas, ſicut egreſſus eſt nudus de vtero matris ſuæ, ſic reuertetur, & nihil auferet ſecum.* Ad idem inſinuandum ex 12. lapidibus pretioſis, qui ponuntur in corona Regis Franciæ, ſupremus eſt ſardius terræ colorem referens, vt ſe no-

Eccleſ. 13.

Ariſt. l. 2. mag. mor. c. 18.

Iudith. 1.

Eccleſ. 5.

Lapides duodecim in corona Regũ Franciæ, & quid ſignificent.

uerit in terram abiturum, nec aliud esse Reges dum regnant, quàm terram quandam eleuatam. Cum animalia cætera in lucem prodeant in suo genere perfecta, imperfectus prodit homo. *Indicium est, quòd illa statim ab ortu viuere sua opera quærunt; pueri autem curam desiderant, nec seruari nisi alieno beneficio possunt*, non agnoscit parentes suos, nec quæ sibi vtilia sunt discernere eorum quispiam nouit à noxiis. Destituitur toto ferè septennio vsu rationis, delirat circa senium: brutæ autem animantes, vt annosa vulpes, cautiores sunt. Orat proindè Dauid, *cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Morbis laborat pluribus multò; & grauioribus, vt interdum podagra, calculo, apoplexia, paralysi, epilepsia, elephantiasi, lue luxuriæ, cuius tanta vis est, omnes vt pili decidant, dentes nutent, liueant oculi, contagiosus sit ipse quoque halitus. Constat idem homo partibus duabus, ratione & concupiscentia intestino bello nunquam supersedentibus. *Concupiscit caro aduersus Spiritum, & Spiritus aduersus carnem.* Intellectui parum inest luminis, multum caliginis, perpauca nouit, ignorat quamplurima, & quod nouit, citò obliuiscitur. Dicit intra se: *diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescit quia miser est, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Apocal. 3. Ampliora scire desiderat, & desiderando excruciatur. *In multa scientia, multa est indignatio, & qui addit scientiam, addit & laborem*, nec mirum, quia quò est doctior,

Arist. sect. 10. prob. 45

Psal. 70.

Gal. 5.

Eccles. 1.

ctior, eò plura se videt ignorare, sicut qui ascendit montem plura semper deprehendit ac distantiora quæ distinctè nondum vidit. De inconstantia quid dicam? mutatur in horas, cito ab opinione & sententia recedit quam conceperat; maior adhuc voluntatis instabilitas. Sæpè fit vt stolidissimus cum sit, se tamen credat sapientissimum. Pronus est ad nequitiam; semel autem deprauatus, ægerrimè recepit se ad bonam frugem. Nunquam sua contentus sorte melius aliquid sibi semper quærit, ac fingit; quo impetrato nihilò est quietior, nullis procellis aut vorticibus ita Eurypus agitur, sicut ille perturbationibus vndecim, quas recenset Philosophus. Nam ad Morem, quod attinet, proprio seruit miserrimè, amat se peruersissimè, quærens sibi delicias, voluptates, & inconcessa alia quæ mergunt in interitum. Cæterorum iudicio prævalere vult suum, nec vnquam aliis ex toto facit, quod sibi vult fieri. Blanditur & complacet sibi, miratur sese & circumspicit, quasi aureo funiculo de cœlo demissum, & alterius speciei individuum, dicitque intra se, *non sum sicut cæteri hominum:* Creaturas quandoque ita deperit, vt vix cibum somnumque capiat; nec ita multò pòst ab iisdem totus quantus est, auertitur, vt Amnon à Thamar sorore sua quam constupraverat. Denique effertur stultissimè supra sua merita, & alios ferè omnes præ se contemnit.

Semel deprauatus ægrè venit ad bonam frugem.

Amator.

Superbus.

Luc. 18.

Inuidus. Quod ad odium, optima quæque eò prosequitur, fastidit virtutis studium, laborem, pœnitentiam salutarem, Christianam disciplinã, Dei iustitiam, & Deum ipsum, si vel ab eo castigetur, vel quod petit non impetret. Imò se-

Psal. 10. ipsum odit hoc ipso, quo nugari, & peccare delectatur. *Qui* enim *diligit iniquitatẽ, odit animam suam.* Quod ad concupiscentiam, totus

Cupidus. est in appetendis, quæ sibi minimè conueniũt, nec profutura sunt; scire appetit quæ ad se non pertinent, vt arcana magica, aliena secreta atque consilia, audire noua & peregrina, videre miracula, interceptas aut furto sublatas aliorum epistolas referare, insolitis vestibus omnium ad se oculos conuertere, anteferri sociis, in orbe celebrari, in aliorum mores inquirere, possidere millia auri & argenti; fugit contrà res salutares, pia monita, temperantiã, pœnitentiam, memoriã nouissimorũ, carnis macerationem, satisfactionẽ, ablatorũ

Delectationem quærẽs. restitutionẽ, &c. Quod ad delectationẽ, exultat in rebus pessimis, laginatur & gaudet alienis infortuniis, vt cruore hirũdines, & muscæ vlceribus: cruciatur contrà rebus eorundẽ prosperis, nihil se habere putat, quandiu aliquid deèst, alios se semper credit ditiores, & vicini pecoris vbera grãdiora; inde tristatur ac mœret, qui gaudere deberet, velut de fratrũ suorũ commodis (omnes enim fratres sumus, sub vno communi patre Deo) & boni consulere Dei dispositionem bona sua pro arbitrio dis-

Sperans. pensantis. Quod ad spem, sperat & sibi pollicetur

licetur infinita ſublunaria, quæ nunquam euenient; quia tamen ſperat, intendit neruos omnes vt ſua faciat, labores nullos refugit, nulla exhorret pericula. In ſalutis autem negotio captum diceres mente & membris omnibus; oculos habens & aures, nec videt, nec audit, non ambulat pedibus, non palpat manibus; quæ facilia ſunt, dicere audet impoſſibilia, nec ea digito vult contingere; voluitatur in lectulo ſuo, ſicut vertitur oſtium in cardine. Quod ad metum, vmbram ſuam metuit, domi ſe continet otioſus præ horrore laboris manuum, & ait, *Leo eſt foris, in medio plateārum occidendus ſum.* Prou. 22. Ingens ſaxum diceres mouendum trochleis & vectibus. Imperfectè & ad vſurpationem conſuetudinis bonum plerumque facit quod facit, tardò non deſideratur aliquid, feſtinat operari ne diu operetur: At circa nugas eſt audaciſſimus, longiſſimum etiam tempus bene ducit, quod in eas impenditur, nullas recuſat Vigilias, nullis ſe ſubtrahit mortis diſcriminibus. Reſtat ira, quæ vbi illum apprehenderit, vincit furore vrſos, feruet ſanguis interius, paleſcunt genæ, ſpumant ora, emicant oculi, vacillat vox, armatur ferro manus, effundit præceps quicquid in buccam venerit, & cœlum petit minis & clamoribus. Alia parte *corpus quod corrumpitur, aggranat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem.* Occupat ſe totū idem homo circa vitæ huius curam. Cuti proſpicit ac ſi eo ſolo fine veniſſet in mundum.

Metuens.

Audax.

Iratus.

Corpus corrumpens. Sap. 9.

Guloſus.

dum. Non comedit, vt viuat; ſed viuit, vt comedat. Animus illi ſemper in patinis. Collum gruis optat ſibi cum Philoxeno ad percipiendam longam ex ſaporibus voluptatem. De ſolis ratiocinatur eduliis, in quibus citò faſtidit quidquid non eſt ſingulare. Hinc replentur lumbi eius illuſionibus, quia impletus eſt venter vino & dapibus. Vix denique moritur, cùm ſtatim computreſcit, (præſertim ſi deliciis aſſueuerit) & fœtet intolerabiliter. Sufficient hæc ſpero benè librata ad exclamandum ſæpè: *Quid eſt homo?* Atque ad nos intra humilitatis & modeſtiæ ſepta continendos.

Superbiendi occaſiones.

§. 4. Mortalibus quibuſdam, vt morbidis, ruſticis, pauperibus, nulla ferè eſt ſuperbiendi occaſio; aliis autem maxima ob virtutem, ſcientiam, nobilitatem, diuitias, præclara facinora, & varias animi dotes, aut corporis. Atque hi quidem eatenus humilitate magis indigent, quatenus multò faciliùs impingunt ad ſuperbię lapidem propter incentiua huiuſmodi, (puta ob doctrinam, de qua Apoſtolus 1. Cor. 8. *Scientia inflat*: & antè illum Cicero l. 2. Tuſc. *Quotus quiſque Philoſophorum inuenitur, qui diſciplinam non oſtentationem ſcientiæ, ſed legem vitæ putet*? Ac præterea opes, de quibus 1. Tim. 6. *Diuitibus huius ſæculi præcipe, non ſuperbè ſapere:*) inter quæ conſeruata animi modeſtia ſolida ſemper eſt, non ſecus ac ſecundùm Plat. l. 1. de leg. *Optimi omnium ſunt, qui inter malos ſunt boni.* Illis verò hoc alio titulo magis

magis est necessaria, quàm in iis longè sit superbia detestabilior; cùm nullam, aut penè nullam habeant causam sese extollendi: propter quod singulariter ait Deus, Eccl. 25. *Abominari sè pauperem superbum*; Vix vnquam prætermittit tales in altum eductos confundere tandem & allidere, præsertim si malis artibus ad sublimes gradus irrepserint. Exemplo vno contentus ero. Anno Christi 1205. capto à Bulgaris Balduino Flandriæ comite, nebulo quidam & triobolaris homo statura ei, vultúque persimilis prodiit in medium post 20. annos, contendens se esse Balduinum ipsissimum diuinitùs è carcere liberatum; cùm tamen illum in carcere obiisse, fama esset apud omnes constantissima. Ioanna eiusdem hæres ac filia vehementer attonita impostorem illum scelerate sese ingerentem in tantum principatum, maturè tentauit armis opprimere, sed principio victa est, & coacta confugere ad Ludouicum VIII. Franciæ Regem, qui ad se vocauit illum, vt ex eius responsis certò intelligeret, fucumne faceret, an veritate & iure niteretur; interrogandique curam cõmisit Beluacensi Episco. Ille ratus fore, vt de solo euasionis modo interrogaretur ad respondendũ sese egregiè comparauit; & quoad hoc satisfecit. Sed perrexit solers Episcopus scisciari, vbinam feciſſet Philippo Regi homagium, vt vocant; quis eum creauisset torquatum equitem, vbinam & quando in vxorem duxisset Mariã Ioannæ præsentis Comitissæ matrem.

Bellef. & Fulgos. l. 9. cap. 16. *Balduinus falsus.*

Qua arte deprehensus.

Ille melius nihil habens quod responderet, hæc sibi memoria dixit excidisse. Tum Rex, faciunt te hæc verba suspectissimum, quis enim facile tantarum rerum obliuiscitur? Abi, ne vltrà te videam. Recepit se ille in Belgium; sed cito desertus ab omnibus transfugit in Burgundiam, vbi à nobili quodam captus Comitissæ est traditus interiecto pretio quadringentarum marcarum auri, & torturæ subiectus, in qua fraudem totam aperuit, móxque suspensus est & strangulatus.

Captus & affectus supplicio.

Prudentiæ leges circa Studiositatis materiam.

CAPVT X.

§. 1. *Studiositatis descriptio.*
2. *Scientia laus, & periculum.*
3. *Quid præcipuè discendum.*
4. *De recto sciendi modo, & scientiæ vsu.*
5. *Quæ artes contendæ malæ, & abominandæ.*
6. *Curiositatis vitium quàm graue sit & latè pateat.*

Ardor sciendi.
Lib. 1. Meta. c. 1.

§. 1. HOminem suapte natura ardere desiderio sciendi multa, & cognoscendi teitis est Aristoteles: *Omnes homines*, inquit, *naturaliter scire desiderant.* In Zenone Philo

Philosopho tantus hic ardor fuit, vt cuidam poscenti centum nummos, qui se promiserat aliqua ei Dialecticæ arcana reseraturum, ducentos numerauerit. Diogenes autem Cynicus Athenas profectus ad Antisthenem; sæpè repulsus non sine minis nisi discederet, respondit: *Cede si vis, at nullum inuenies baculum tam durum, quo me abs te abigas; dum aliquid dixeris.* Vix se in mediocritate continet tanta discendi auiditas; ideóque virtute indiget, qua temperetur, huic nomen studiositas, quam S. Th. 2.2.q.169.a.2.& q.167.a.1. *virtutem* definit *temperantem humanum desiderium circa rerum cognitiones & studia.*

Diogenis discendi cupiditas.

Studiositas quid.

§. 2. Bona est scientia, sed periculosa valdè, pernicioſissimáque abutentibus, quos præstaret nunquam literis animum adiecisse. Bona est, quia lux quædam est mentis, qua innotescunt nobis, quæ latèrent aliàs ac si non essent. Quare si lucis materialis tantum est precium, vt in mundi creatione primum fere fuerit Dei opificium, ab eodémque illam contemplante bona iudicata; & Tobias captus oculis, quibus eam cerneret, vllum sibi gaudium esse posse negauerit, & iniucunda sit quæcumque domus etiam ornatissima si ei desit; quid de spiritali hac luce sentiendum? Quomodò non reponatur inter bona verè magna, cùm error ei contrarius de numero sit malorum verè grauium, obtrudens pro nobilissima aureáque veritate mendacium deformissimum? & Iosue vehementer expetierit subruere ciuitatem nomine

Scientia bona, at quàm periculosa.

mine Cariathsepher, in qua Ethnici errores, & nugas suas venditabant? *Qui percusserit Cariathsepher*, inquit, *& ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem.* Diuitiis multum multi tribuunt, scientiæ autem longè amplius Ecclesiastes: *Hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quod vitam tribuit possessori suo.* De viris bonis, sed scientia destitutis à S. Hieronymo scriptū memini, *Sancta rusticitas solùm sibi prodest, & quantùm edificat ex vite merito Ecclesiam Christi; tantùm nocet, si destruentibus non resistat.* Hac infamia inter cæteras notantur filij Heli, quòd cùm offerendo sacrificio darent operam; nescirent tamen officium Sacerdotum. Alios æquè imperitos detestatur alibi Deus, &c ait: *Quia scientiam repulisti, repellã & ego te*, &c. Reges prætereo & Imperatores, qui nihil se habere rati sine eruditione & doctrina, vel precio vel precibus compararunt sibi viros doctissimos, vt Crœsus Anacharsim, Dionysius Aristippū, Ptolomeus Stilponē Megarensē, Mithridates Metrodotū, Philippus Macedo Aristotelē. Prodigiosi proinde meritò videri debēt qui scientiã eiusq; Professores vituperāt. Quod profectò nō faciūt; quasi rē esse vituperio dignã in recessu cordis arbitrētur; sed inuidię æstro perciti, vel vt ea ratione ignominiosæ insciticę suę excusationē quērāt. *Multi vellēt omnes esse ignorātes*, ait S. Greg. Naz. *vt illorum ignorātia in cōmuni latēs minimè deprehēdi, aut ab aliis taxari possit.* Nō est interim par scientię cuiusque dignitas; sed infusa nobilior sēper simili acquisita

Ioſ. 15.

Eccleſ. 7.

S. Hier. ad Paulinum.

1. Reg. 2.

Oſee. 4.

Reges affecti aduerſus ſcientiam.

S. Gregor. Nazianz. in vita S. Baſilij.

Scientia infusa præstat acquisita.

sita,nõ solũ habita ratione modi, quo obtinetur;sed abũdãtioris etiá luminis, quocũ menti à Deo infũditur. Hinc illud Pharaonis ad Ioseph Patriarchã: *Quia ostẽdit tibi Deus omnia,quæ locutus es ; nũquid sapiẽtiorem , & similem tui inuenire potero?* Et certè regula est generalis;quæcũq; proximè emanát à Deo, præstãtiora sunt cęteris,vt terrestris Paradisi amœnitas,Christi, Adami & Euæ pulchritudo,vini sapor ex aqua facti in Cana Galileæ,sanitas diuersis miraculosè restituta,vt paralytico,cui dictũ est:*Surge, tolle lectũ tuũ,& vade in domũ tuã.* Neque enim ab alio quàm iã robusto, & exactè præter morem curato portari & quidem ad domum vsque lectus potuit,in quo priùs iacuerat. Scientia autem infusa ad rerum spectat seriem,quæ immediatè à Deo proficiscũtur. At vicissim periculosã voco scientiã,quòd abuti ea procliue sit,in alienam perniciem vel propriã; quod aliquãdo summis Oratoribus Demosthenis & Ciceroni accidisse legimus:de quibus Iuuẽ.Sat.10.

Gen. 41.

Proximè à Deo emanãtia quantũ præstent cæteris.

Eloquio sed vterque perit orator, vtrumque
Largus & exundãs letho dedit ingenij fons.

Quæ tamẽ nõ idcircò vel dãnãda est, vel abolẽda,nisi etiã auersari velimus Dei bonitatẽ ac patiẽtiã,de qua Iob.24. *Dedit Deus homini locũ pœnitẽtiæ,& ipse abutitur eo in superbiã.* Et Eccl.8. *Quia non profertur citò cõtra malos sententia ; filij hominũ absque timore vllo perpetrãt mala* ; Et similiter vinum detestari, quo abutuntur hodiè plurimi, & abusi fortè sunt primi quidam orbis incolæ. Neque enim probabilitate vacat,

per

ctum eius præscribat vsum, omnéque depellat detrimenti inde capiendi periculum, vel etiam inferendi.

§. 3. Cùm ab obiecto petat scientia dignitatem suam, Deo autem nihil sit augustius, imò nihil æquè nobile, dubium esse non potest, quin eius cognitio teneat inter omnes principatum, idque non obscurè significat ipse, dicens: *In hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me.* Minimam eius notitiam longè præfert Aristoteles, l. 1. Metaph. reliquis omnibus. Huic proximè succedit propria sui ipsius cognitio, de qua dixi cap. præced. & alibi quæ videntur sufficere. Tanti autem fecit Iuuenalis Sat. 11. vt scribat:

Dei cognitio quàm virtus.

Hierem. 9.

Sui cognitio.

E cælo descendit γνῶθι σεαυτὸν.

Tertia est notitia rerum ad salutem pertinentium, quas scilicet vt salui simus, credere nos oportet, facere, aut fugere. Hanc vide comparet tibi diligenter; & erubesce, si cùm pleráque alia noris, ea te fugiat: si omnia naturæ arcana teneas cum eodem Aristotele; cœlorum motus ac Planetarum periodos cum Hyparcho & Ptolomæo; omnem curandi rationem cum Hypocrate; partes omnes facundiæ cum Cicerone & Quintiliano; omnes iuris apices cum Bartholo. Si cum Salomone disputes super lignis, à Cedro quæ est in Libano, vsque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete, & disseras de iumentis & volucribus, & reptilibus & piscibus; ignores tamen quæ saluti tuæ deseruiunt, non noris proferre præcipuos, &

In qualibet scientia præclari.

3. Reg. 4.

& capitales fidei Catholicæ articulos, non numerare Sacramenta Ecclesiæ, non eiusdem præcepta aut Decalogi, non recitare precem Dominicam,&c. Quid enim tibi profutura est farrago illa tota peregrinarum scientiarum, quando huius defectu summè vtilis, ac necessariæ excludi te senties à regno cælorum,& in te impleri quod ait Scriptura, *noluit intelligere vt bene ageret.*& 1. Cor.14.*Si quis autem ignorat, ignorabitur.* & Isa.5. *Propterea populus meus ductus est in captiuitatem, quia non habuit scientiam.* Quàm præstat pauca scire,sed vtilissima quàm multa inania? Vulpeculæ iactanti se de arte multiplici Echinum & felem præposuit antiquitas,dicens. *Multa nouit vulpes, sed Echinus & felis vnum.* Cùm suis astutiis capitur sæpè vulpes à canibus: Echinus autem spinis suis inuolit se in pilæ speciem;felis verò subsilit in arbores altissimas.Quocirca quæramus in posterum auidè intelligere,quę faciunt ad vitam illam beatam, & tunc non parum doctos nos esse in Domino gloriemur. *Vti non ij qui plurimum comedunt & exercentur, melius valent iis qui modicè; ita non qui plurima, sed qui vtilissima legerint, docti censendi sunt & studiosi.*Et Cicero l.1. offic. *Quidam nimis magnum studium atque opera in res obscuras ac difficiles conferunt, easque non necessarias.* Quarta est solida quatuor nouissimorum consideratio, de quibus Eccl. 7. *Memorare nouissima tua, & in æternum nõ peccabis.* Et Deut. 32. *Gens absque prudentia est, atque consilio;*

Psal. 35.

Laertius in Aristippo.

Nouissimorum cõsideratio.

consilio; vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Ante oculos ponenda mors est, tum vt cogitatione eius assidua, & expectatione non perturbemur cum aduenerit; tum vt ex ea maturè intelligamus sublunarium rerum vanitatem, quæ nos aduenientè illa deserent, si nondum deseruerunt; & cùm infidas atque instabiles esse intellexerimus, meliores seu cœlestes conquiramus, atque iis amorem studiumque nostrum alligemus. Quæ cura cùm omnibus cordi debet esse, tum præcipuè senibus non valentibus diu viuere. Quare postremas benè agendi occasiones auidè arripiant, & bonorum operum sarcinas, quibus iuuari in alia vita cupiunt, conuasare festinent. In hac ipsa mortis cogitatione tantum Plato aliàs Ethnicus situm censuit, vt Philosophiam non aliud quàm mortis meditationem esse scripserit, & prope Athenas Philosophaturus Academiam elegerit, locum vrbi vicinum, & terræmotibus aliisque mortis periculis obnoxium, vt eius iugiter ad memoriam reducendæ præsentior esset occasio. Faciet bene præmeditatus diuini rigor iudicij, vt in quibusque dictis factisque tuis sis cautissimus, in quo ad amussim exiget Deus, à quocunque omnia abdita quæque scrutabitur, & reddet vnicuique secundùm opera sua. *Index iste cùm sedebit, quicquid latet, apparebit, nil inultum remanebit.* Vnde Iob. cap. 9. *Verebatur omnia opera sua*

Mors ante oculos ponenda, & cur.

Academia vbi & qualis locus.

omnem, quo ad illa peruenitur, præque illis alia quæcumque despicias. Quæ cùm ita sint, in horum omnium meditatione exerce te diligenter, ne dicas: sanus sum, nihil adhuc mihi necesse est de morte cogitare, faciam id cõflictari morbo incipiens. Multos fallunt præsentia, & quia nondũ ægrotare se sentiunt, ab omni periculo se tutos arbitrãtur, longos sibi promittunt dies, & eminus deridẽt mortem. Quasi verò præcordia ingressi sint sua, & quid ibi sit, quid agatur certò intelligant, & sexcenti casus repentini de mẽdio pleróque ex improuiso non auferant? Imprudentissimus nauta est, qui de freti angustiis non priùs cogitat, quàm in illas inciderit. Si te oporteret successiuè septem panes comedere, in quorum vno venenum latere certò tibi constaret, trepidares indubiè ad singulos. Metueres similiter iturus ordine ad amicos totidem, de quibus dixisset tibi ad aurẽ Propheta quispiam; horum vnus exitialem occultat ſicam ad te conficiendum, reipsaque conficiet. Disponeres vtique domui tuæ quouis tempore, vt non nisi paratum incerta mors deprehenderet. Quid autem aliud sunt hebdomadæ cuiúsque dies, quàm amici quidam & vitæ panes ordine recurrentes, quorum vnus indubiè tibi postremus erit, & mortis spiculum in te vibrabit prius occultum? Quinta est scientia rerum ad Ecclesiæ vel temporalis Reipublicæ bonum conducentium; ad quod quicumque doctrinam suam directè vel in-

Demarati dictum.

directè non dirigunr, indigni profectò sunt, qui filiis eius ac membris aggregentur. Demaratus Laco autes semel præbens cantori de arte sua mirificè glorianti, citò contempsit hominem inanibus rebus deditum,& ait: *Hic mihi videtur peritè nugari*, tantus erat apud illum & Lacedæmonios cæteros contemptus artium,quæ vtilitatem nullam publicam afferebant. Sexta est scientia proprij priuatique muneris, vt si sis Sacerdos, peritia reddendi rationem sacrorum rituum (ob id namque apud Ethnicos ἱεροφάντης dicebatur, quòd sacratum cæremoniarum rationem redderet) si causarum Patronus forensium, peritia Iuris, &c. Si Notarius, veram rationem & formam exactè instrumenta conficiendi,in quibus cùm peccatur, & aliquid perperam additur, omittitur, aut aliter quàm deberet, exprimitur, nunquam deest aduersario facultas & occasio contestandi litem, & perturbandi ius alienum;quod quàm sit luctuosum, vident omnes, nisi qui nolunt. Hanc scientam quia perfectè callere non potest, qui peregrina multa vel nouit, vel cupit, tentátque discere; laude potiùs quàm vituperio digna est eorum ignorantia;vt si clericus mores nesciat Palatinos, non equos scitè agitare, escas diuidere, feris insidiari, nec verba gratiosa teneat, quæ delectent otiantes. Item si nesciat vir nobilis inflare tubam,aut tibicinem agere, si nõ scribat eleganter, nec Orthographiam vbi-

Sacerdos quis.

Ignorantia laudabilis quæ.

que

que obſeruet, quia indicio id eſt occupatum fuiſſe melioribus. *Vile exercitium putandum, & ars, & diſciplina*, inquit Ariſtoteles, *quæcumque corpus, aut animum, aut mentẽ liberi hominis ad vſum, & opera virtutis inutilem reddunt. Itaque & artes illæ, quæ deteriùs diſponunt corpus, & cunctamercenaria exercitia ſordida nuncupamus; mẽtem enim occupatam & vilem reddunt. Sunt etiam quædam ex liberalibus ſcientiis, quas vſque ad aliquid diſcere honeſtum ſit, penitus verò ſeſe illis tradere, ac ad extremum vſque proſequi velle, nocumentis illis quæ diximus, obnoxios facit.* Capite autem ſequenti nec laudat, nec probat viros in magnis occupatos cantare diſcere, ne cantare ſemper velint, quod cantorum eſt proprium; ſed eos potius dare vult aures cantantibus, vndè ex Homero citat: *Et accerſunt cytharœdum, qui omnes demulceat.* Philippus I. Rex Macedonum aliquando cùm peritiſſimo Muſico collocutus prolixa diſputatione habita de arte Muſicæ vrgebat, vt ſe victum ille fateretur. At Muſicus: *Dij*, inquit, *ô Rex, auertant hoc, vt tam peritè de arte, atque ego, differas*; ſatis indicans, Principes qui eiuſmodi ſtudiis ſe implicant, perfectos eſſe nõ poſſe in grauioribus ſibi proprijs. Nec tamen idcircò excuſationem meretur craſſiſſima nobilium quorũdam inſcitia nihil literarum gallentium; ſed ſe peritos ſatis iudicantium, ſi equeſtrem teneant artẽ, vel gladiatoriam, vel venandi peritiam, vel vtcumque diſponendi aciem.

Ariſt. l. 8. Pol. c. 2.

Pallas armata cur. Lib. 1. Inst principio.

Quasi verò iudicio veterum armata non incedat Pallas, scientiarum Dea, vt copulandam armis scientiam nemo non intelligeret. Declarat hoc ipsum Iustinianus Imperator. *Imperatoriam maiestatem non armis solùm decoratam; sed etiam legibus oportet esse armatam, vt vtrumque tempus & bellorum & pacis rectè possit gubernari.* Initio verò Codicis de iisdem armis & legibus ita scribit: *Istorum enim alterum alterius auxilio semper eguit, & tam militaris res legibus in tuto collocata est, quàm ipsæ leges armorum præsidio seruatæ sunt.* Et Rex Mydas pro stolido ponitur, quod scientiæ omnis expers fuerit, sic appellatus quasi μηδὲν εἰδῶν, id est, *nihil sciens.* Honorificum nobili est, Latinã saltem tenere linguam præter vernaculam, percurrere sæpè auream illam epistolam tum S. Augustini ad Bonifacium Comitem, tum Pauli Manutij ad Fabium Stellam, scire ratiocinari seu construere syllogismos, neque morales & naturales quæstiones penitùs ignorare, neque Geometriam & Arithemeticam, sine qua quomodò cuneos, v. g. quos quadratos vocant, formare statim poterit? peritus autem Arithmeticæ ex proposito ingenti numero militum, mox eliciet radicem quadratam, secundùm quã si disponantur, actutũ resultabit forma quæ quæritur. Ne in historiis quidem prorsus erit peregrinus, sed coúsque instructus, vt in diuersos incidens loquentes de fetis vel aliis, in comminio vel extra conuiuium, non cogatur piscis instar obmutescere.

Lingua latina callenda nobilibus.

Geometria, Arithmetica, &c.

Historia.

Digitized by Google

re. Laus hæc fuit Mithridatis Regis nullo egentis interprete ad responsa danda legatis peregrinis; & idiomata callentis duo supra viginti. Vicissim non desunt authores, qui existimant nõ expedire, vt valdè multis literis imbuantur viri principes, quia tunc facilè præsumunt se scire omnia; necessarios sibi nõ esse Consiliarios, plus se omnibus sapere; & quod intolerabilius est, quandóque in sacra irrepere, de fidei rebus Iudicium sibi arrogare, sensu suo metiri omnia, neminem pati sibi nõ consentientem, quo quid perniciosius?

§. 4. Ad verum discendi modum multa pertinent. Memineris primum omnium doctrinam à Deo postulare. Fecit hoc Salomon, cõsuluit Iacobus Apostolus dicens: *Indiget quis sapientia? postulet à Deo.* Ex hoc fonte tantam hausit S. Thomas Aquinas. Nunquam lectioni se dabat aut scriptioni, non præmissa oratione. In difficultatibus locorum sacræ Scripturæ addebat orationi ieiunium. Legerat vtique apud Psalmographum: *Beatus homo quẽ tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eũ.* Et quia prætermitti non vult Deus humana media, optimum tibi quære secundo loco præceptorem, & in arte ad quam aspiras valdè exercitatum. Nam cum talibus breui tempore itur longissimè, & in animum penitùs descendunt, quæ dantur præscriptiones, sine quibus nec solida potest esse scientia, nec diuturna. Prouerbium est: *Disce, sed à docto.* Et de Poëtis præcipuis vnus scriptũ reliquit.

1.

Iac. 1.

2. Psal. 93.

Inter cuncta leges, & percunctabere doctos.

3. Tertiò copulanda doctrinæ virtus est, ac pietas velut puellæ garrulæ, & insolenti matronа sapientissima, tantus orator habitus est Pericles Anaxagoræ discipulus, vt fulminare diceretur, & in auditorum animis aculeos relinquere. Verum quia vir bonus non fuit, sed πολυπραγμων, id est, inquietus, bellum accendit Peloponnesiacum Athenienſi patriæ suæ exitiale. Alcibiades similiter, & Critias acuti duo Socratis discipuli; sed improbi inuexerunt in suam mala plurima, miráque tyrannide conciues oppresserunt. Quæ causa est, cur non planè improbem parentum consilium, filios suos corruptissimæ indolis à studiis auocantium, cùm ex iis vix aliud sint reportaturi, quàm ampliorem solertiam in excogitandis perficiendísque nequitiis. Omnis scientia est contrariorum, non manifestat solùm rectam operandi rationem; sed ex consequenti fraudes & modos, quibus vel erratur, vel nequiter agitur. Accedat proindè virtus necesse est, quæ non sinat rectis operandi modis fraudulétos subſtitui. Eleganter Theodosius magnus apud Sozom. l. 7. c. 12. dicere solebat, *tunc prolem suam verè fore dignam imperio, si cum scientia æquè imbuta esset pietate.* Quartò, Orthodoxus es, caue præceptore vti hæretico, vel alterius generis infideli, namque indubiè cũ præceptis artis ínstillabit occultè suæ venena perfidiæ, nec ita multò post de te dicetur

Scientia omnis contrariorum.

Digitized by Google

dicetur: *Comederunt alieni robur eius, & ipse nescivit.* Multò præstat ignorare, quàm adeò perniciosè discere, cùm sit humana discere, diuina autẽ dediscere. Vera aliqua dici ab hæreticis non abnuo; sed quia veris admiscent falsa, ex aliorum quàm ipsorum ore discenda est veritas, & imitandi Lacædæmonij, qui consilium bonum ab improbo suggestum viro, ex ore eius audire noluerunt; sed ex ore probi, cui illud prodiderat: & sic eo vsi sunt, vt scribit Aul. Gell. l. 18. c. 3. si tibi præstò non esse dicas Orthodoxos, respondebitur: Quære & inuenies, *omnis enim qui quærit, inuenit.* Inueniam quidem, sed non æquè peritos. Contendo contrà euenire posse, vt quærenti occurrant peritiores. Verùm sint imperitiores? meliùs tibi est multa ignorando salvari, quàm perire sciendo plurima: *Bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.* Quintò, Theologiæ studiosus es, rerúmque sacrarũ: sit tibi curæ præ cæteris pietatem doctrinæ adiicere, tum quia abusus sacræ pernicioſissimus est omnium; tum vt pleniùs purióque illam haurias: quod nulla certè magis, quàm ista via consequere. Ioan. 7. *Si quis fecerit voluntatem patris mei, cognoscet de doctrina mea.* & Psal. 110. *Intellectus bonis omnibus facientibus eum:* Hinc tanta Sanctorum Patrum sapientia, in oratione assiduè sese exercentium & præceptis Dei: tanta ex aduerso cæcitas hæreticorũ;

Lacedæmonij nolunt audire bonum consilium ab improbo.

Hosee. 6.

Matth. 7.

Marc. 9.

5.

ex quibus quilibet (vt luxuriam & vitia alia præteream)indeuotiſſimus iuxta, ac ſuperbiſſimus eſt, multóque plus ſuo, quàm Eccleſiæ totius iudicio tribuit. Talibus autem reſiſtit Deus, negat gratiam; & prouidet, vt diſcentes ſemper, nunquam ad ſcientiã perueniant;
6. ſed impiorũ more in circuitu ambulent. Sextò, ſi quod doceri cupis, verbum ſit Dei,non pauca ſunt quæ à te conuenit obſeruari. Accede non deſiderio incenſus virum audiendi gratioſum, eloquentem, aut curioſa proferre ſolitum; ſed docentem iniquos vias Domini, vt ad ipſum conuertantur. Accede non vt Iudex, & Cenſor; ſed humilis Chriſti diſcipulus locuturi tibi per os præconis ſui:non vt irrideas, ſed vt proficias, qua mente quicũque accedunt; & , vt verbis vtar Ariſtotelis:
Ariſt. lib. 1. Eth. c. 1. *Qui cum ratione appetunt, agunt que, ij magnum fructum ex horum cognitione conſequuntur.* Selige ex tota concione,ac memoriæ committe,quæ te magis permouebunt, & te tui admonebunt muneris. Si quid perpetraueris, quod fieri nõ debuiſſe audias, mox apud te dicito: *Ignoſcat mihi Deus, impegi aliquoties ad hunc lapidem, dabo operam, adiuuante ipſo, ne recidam.* Geme ſimiliter, ſentiens à te neglectum, quod audis fuiſſe faciendum, & ſtatue non vltra prætermittere. Sic nunquam à concione recedes fructu vacuus. Fieri poteſt, vt multa iã noris, ſed non omnia. Non deſunt quæ adhuc à Chriſto docendus ſis etiam per indoctiores,
S. Paulus ſicut edoctus eſt Paulus per Ananiam diſcipulum,

pulum, in multis; quamuis quoad cætera, imperitiorem. Dici non potest, quantum displiceat Deo, & profectui obstet spirituali fastus sat multa se scire præsumentium. Tales vt plurimum insulsi sunt & ignorantes, vt Palæmon ille; qui apud Sueton. l. de claris Gram. idoneum se Iudicem iactabat esse ad ferendam de poëmatibus omnibus sententiá: & apud Martialem l. 2. Epig. 6. Attalus, qui se omnibus credebat ingenio doctrinaque antecellere, ad quem Poëta:

edoctus per Ananiam.

Palamon.

Attalus.

Vis dicam quid sis? magnus es ardelio.

Melius illis esset, parum, aut nihil scire, quàm in scientia sua sic euanescere. *Qui plura sciunt, non sustinuerint, vt facilè discant: qui autem nihil sciunt, quæ dicuntur, facilè admiserint. Indocti & imperiti magis persuadentur; quia non habent arrogantiam, vt se putent esse sapientes.* Laborabant hoc vitio, quibus dicebat idem Apostolus, 1. Corint. 4. *Iam saturati estis, iam diuites facti estis.* Adde, quòd non sola cognitione indiges, sed affectu etiam, motúque pio voluntatis, quem experiri nescio qua melius arte queas, quàm illum audiendo, per quem Deus loquitur, & cui dat vocem virtutis, de qua Sponsa. *Anima mea liquefacta est, vt loquutus est.* In partem veniunt fastus huius, qui cum inscitiæ suæ satis sibi sint conscij, præ superbia tamen videri nolunt quicquam à concionatore didicisse, extenuant potius, quæ rectè dixit, & interpretantur in partem deteriorem, ingrati nimis non tam in ipsum,

S. Chrysost. Hom. 5. in epist. 1. ad Cor.

Cant. 4.

quàm in Deum, pro quo legatione fungitur. Si quid ab eo dictum audis, quod omninò falsum tibi videtur aut ineptum, nec posse piam vllam interpretationem admittere, ne continuò illum traduxeris; sed de hoc modestè interroga, aut præpositis eius occultè aperi, quid illi exciderit; ita quippè fraternam non lædes charitatem, non omittes correptionem, nec obseruandum in ea ordinem. Quod dixi de intentione syncera audiendi verbum Dei in bonis quibúsque authoribus euoluendis, obseruare stude; mentem, inquam, tecum affer sciendi cupidam & synceram. *Optimus lector ille est, qui dictorum intelligentiam expectet ex dictis potiùs, quàm importet, & retulerit magis quàm attulerit, neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præsumpserit intelligendum.* In Concionatore rursus, ne multùm requiras elocutionem, quæ sæcularis quædam hedera est virens quidem, & ingeniis blandiens curiosis; qua tamen non indiget diuini verbi vinum satis per se vendibile. Quàm doctus, acutus, eloquens S. Augustinus, adeò tamen illam in eiusmodi sacris interpretibus non requirebat, vt etiam fastidiret, déque Fausto Manichæo diceret. *Iam venerat Carthaginem quidam Manichæus Faustus nomine magnus laqueus Diaboli, & multi implicabãtur in eo per illecebras suauiloquentiæ.* Et infrà. *Vbi veni expertus sum hominem gratum, & iocundum verbis, & illa ipsa quæ dicere solebat, multo*

S. Hilar. l. 1. de Tim.

S. Aug. l. 5. Conf. c. 6.

multo ſuauius garrientem. Sed quid ad ſitim meam precioſorum poculorum decentiſſimus miniſtratori Iam rebus talibus ſatiatæ erant aures meæ, nec ideo mihi meliora videbantur, quia melius dicebantur, nec ideo vera, quia diſerta. Si negligit Deus terſam illam politamque dictionẽ, quo iure multum requiſieris? Moroſus eſſe voles & faſtidioſus, vbi ſe præbet facilem? Præbet ſe ſanè in diuinis literis, quas elucubrare profitetur Eccleſiaſtes, & quibus non abs re ſe conformauerit; quibus item cum nihil ſit abſolutius, ſanctius, vtilius, nihil eſt ſimplicius minúſque violandum iuxta dictum Caſſiodori: *Maneat incorrupta lectio, quæ Deo placuiſſe cognoſcitur, ita vt fulgore ſuo niteat, nec humano iudicio carpenda ſubiaceat.* Ingens adit periculum qui diſerti Sermonis tenetur ingenti deſiderio. Citò appetet Hæreſiarcharum legere opuſcula vbique ad irretiendum reſperſa floſculis Rhetoricis, ſicut ait Apoſtolus: *Per dulces ſermones, & benedictiones ſeducunt corda innocentium.* Melius eſt neſcire quàm à talibus diſcere praua docentibus, & præceptore vti peſſimo. Ne in aureo quidem poculo expedit venenum bibere. Cùm placere locutio incipit, placet ſimul qui loquitur, imò cum gaudio etiam & quaſi verum facilè admittitur, quidquid enuntiat tandémque propugnatur. Septimò ardor diſcendi tuus modum habeat, ne lædas valetudinem, aut caput

Caſſiod. de diu. lect. c. 15.

Rom. 6.

caput contentione nimia poſtea curãdus helleboro. Memento vetetis Prouerbij: *Feſtina lentè*; &, *Canis feſtinans cæcos parit catulos. Non poteſt in eò ſuccus eſſe dictionis, quod nimis celeriter eſt maturitatem conſecutum.* Euades ſat citò doctus, ſi bene ac ſolidè. Quocirca ne anxiè nimis & continuo in ſtudia incubueris. *Volo tibi parcas*, inquit S. Auguſt. *& apertum per aëra ire animum permittas. Decet enim ſapientem interdum remittere mentis aciem rebus agendis intentum.* Iuſtum eſt, vt concedat animus quietem aliquam corpori; aliàs cogetur tandem ex toto ſtudia abrumpere. Recuſanti Camelo iuuare bouem conſeruum ſuum parte oneris, dixit bos: paulò pòſt & meipſum & hæc omnia portabis. Id quod euenit boue mortuo: impoſitus enim Camelo eſt cum tota ſarcina. Plut. lib. de tuend. Val. His accedit incómodũ aliud in primis euitandum. Extinguit ardor ille nimius deuotionis ſpiritum omni doctrina potiorem. *Omnia tempus habent.* Literarum ſtudium infœliciter colit, qui dum euadit doctus, fit impius, & religionis partes negligit, vt abundet otio in legendis libris, vel componendis. *Vnum eſt neceſſarium.* In cœlum admitti ſine doctrina potes, ſine pietate nõ potes. Exigua illius à te exigetur ratio, iſtius maxima. Habent ſanè vnde erubeſcant, & inferiores ſe agnoſcant idiotis, qui non vt illi colunt pietatem, ſed conſectantur in literis vanitatem. *Surgunt indocti, & rapiunt cœlum*: ſic loquebatur idem Aug. *nos autem cum doctrinis noſtris*

Cicero. l. 1. de orat.

S. Aug. l. 2. de Muſica c. 4.

Eccleſ. 3.

Luc 10.

Li. 8. Conf. cap. 8.

voluta

Digitized by Google

volutamur in carne & sanguine. Alio autem loco scribit: *Sunt qui desertis virtutibus magnum aliquid se agere putant, si vniuersam istam corporis molem, quam mundum nuncupamus, curiosissimè, intentissimèque perquirant. Vnde etiam tanta superbia gignitur, vt in cœlo ipso, de quo sapissimè disputant, sibi habitare videantur.* Innumeros capit infernus, capiétque in æternum, ad quorum doctrinam minus accedit tua, quàm ad solis splendorem stella sextæ magnitudinis. Non ergo totum in doctrina positum. Aurea planè sententia, & albo notanda lapillo. *Quantò plus & melius scis, tanto grauius inde iudicaberis, nisi sanctius vixeris.* Octauò delectũ habeto studiorum, atque in iis prosequendis ne vertumnus, sed constans esto. Quidam discere & scire volunt omnia, & ambiunt ac profitentur cum Gorgia Leontino extemplo de re quacumque posse sermocinari. Sed inani spe flagrant, in cursu cadunt, & experiuntur verum, quod dici solet, *Non omnia eueniunt quæ in animo statueris.* Tales magnificè nimis de seipsis sentiunt, & dum scitè student omnia, nihil perfectè assequuntur, eo quod species vna extrudit alteram, & sensus intentus pluribus minus est ad singula, & qui duos sectatur lepores neutrum capit: mihi sanè videntur hi similes stomacho deuoranti plurima, nihil autem benè digerenti: Toti sunt in consuendis Miscellaneis, farciendis centonibus, implendis chartis, donec in immensum excreuerint, ad hoc solùm

Lib. de moribus Eccles. cap. 21.

Thom. de Kempis

Digitized by Google

lùm futuræ vtiles vt Vulcanum accendant, aut inuolucra fiant mercium minutiorum. Tales fuerunt nugæ multæ Ouidij, de quibus scribit l.5.Trist. Eleg.13.

Scribimus & scriptos absumimus igne libellos.

Exitus est studij parua fauilla mei.

Alij studiorum quidem suorum solida iaciunt fundamenta & attollunt parietes, sed moræ impatientes non attingunt fastigium, censura illa dignissimi. *Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.* Interim tamen promoueri ante tempus volunt, iidem ferè quidquid aggrediuntur, mox fastidiunt, atque ab eo nondum perfecto ad aliud studij genus se transferunt, in quo non ita multò pòst pari laborant inconstantia, vel ad prius illud redire coguntur, experti se absque maioribus in eo progressibus, impares ineptósque esse ad alia. Nam & iuniores Lusciniæ imperfectè semper canunt, quousque diu versatæ fuerint cum seniculis, à quibus instituantur.

Luc. 14.

Nono, adolescens vita Laconicum seu contractum loquendi stylum & scribendi. In sene est quàm in te tolerabilior. Nam, vt scribit Quintil.l.11.cap.1. *In senibus non tam conuenit plenum, erectum, audax, præcultum dicendi genus; quàm pressum, mite, & limatum, quale intelligi vult Cicero in Bruto, cùm dicit orationem suam cœpisse canescere; sicut nec decent ætatem illam vestes purpura coccóque fulgentes. In*

9.

Digitized by Google

iuuenibus contra, ſiccum, & ſollicitum, & contractum dicendi propoſitum, plerumque affectatione ipſa ſeueritatis inuiſum eſt. Stylum itaque ſibi proponant Tullianum, de quo idem Quintil. l. 10. cap. 1. *Ille ſe profeciſſe ſciat, cui Cicero valde placebit.* Et paulò antè: *Mihi videtur M. Tullius cùm ſe totum ad imitationem Græcorum contuliſſet, effinxiſſe vim Demoſthenis, copiam Platonis, iucunditatem Iſocratis.* Denique legendo 10.
etiam priuatim forma vocem, quia licet formatio videatur impedire aliquantulum mentis attentionem; corpori tamen multum prodeſt. Qua de re Plutarchus: *Cùm vox ſit agitatio Spiritus non leuiter & in ſuperficie, ſed velut in ipſo fonte, calorem auget, ſubtilem reddit ſanguinem, omnes purgat venas, & omnes aperit arterias. Humorem verò ſuperfluum non ſinit craſeſcere, qui facis in morem ſubſidit in his conceptaculis, quibus accipitur, & conficitur cibus. Itaque danda eſt opera, vt ſeſe huic exercitationi familiares & aſſuetos reddant.* Plut. lib. de tuend. val.

Hactenus de Prudentiæ regulis circa doctrinæ acquiſitionem. De eiuſdem adeptæ vſu aliquid etiam admoneamus. Caue primum otioſa in te ſit eius adeptio, ne perfidos illos & inertes imitere, qui poſt magnos progreſſus in literis, & adeptum fortè Doctoris titulum, id ſolùm ſpectant, officio vt nobili vel beneficio præficiantur, vel deriuent ad ſe præbendam pinguiſſimam, qua impetrata expectationem fallunt omnium, tradunt ſeſe inertiæ, clauſos & in angulũ reiectos Libros blattis

blattis relinquunt ac tineis ; breuíque obliuiſcuntur & dediſcunt totum, quod multo tempore ac labore didicerunt. Merentur hi ſanè cenſuram grauiſſimam, vt nihil dicam aſperius, & conuincuntur eſſe mercenarij, & quærere quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti.

2. Adhæc acquiſita eruditione vtere non ad gloriam & oſtentationem, non ad turpem quæſtum, ſed ad honeſtum finem, ad Dei gloriam, ad vtilitatem publicam, ad ſalutem tuam & proximorum. *Non poſſum te dicere induſtrium,* ait Epictetus, *ſi audiero iſtud ſolum, te legere aut ſcribere. Tametſi aliquis adiecerit totas noctes, nondum hoc dico, niſi cognouero quò iſta referantur. Neque enim induſtrium eum dicis qui propter puellum vigilat. Nec ego eum qui multa legit, ſed ſi gloriæ cauſa id fecerit ambitioſum, ſi pecuniæ gratia auarum. Si verò ad rationem ſuam laborem*

Arria. l. 4. cap. 4.

3. *iſtum retulerit, tum demum induſtrium dico.* Præterea quæ ad alios in ſpiritu iuuandos, & in via Domini erudiendos meditatus fueris, applica primum tibi ipſi, ne alias tua te ſcientia confundat, & iudiceris ex ore tuo, aut fruſtrà conaris malus bonos facere : ſimile generat ſibi ſimile, éſtque perdifficile, vt improbus vocem virtutis à Deo accipiat ; vndè populum ſuum Iſrael ſaluum non fecit Deus per ſceleratos illos & audaculos, de quibus ait ſcriptor Canonicus,

1. Mach. 5. *Ipſi autem non erant de ſemine virorum illorum, per quos ſalus facta eſt in Iſrael.* Imitandus Stomachus, qui ex Cibo concoquendo

Digitized by Google

membris reliquis, capit & fugit primum omnium, quod ſibi eſt neceſſarium. Inſuper ſi poſt egregiè nanatam ſtudiis operam, aliquid docere paras, dicere aut ſcribere, ne Iudex eius fueris ſeuerus nimis, aut blandus. Quibuſdam placent ſua omnia, aliis ſuum nihil; extremum vtrumque; ſed illud magis. Vituperat hoc in Oratore Quintilianus, quantò magis in Chriſtiano mores conſectanti bonos reprehenſionem habet? *Sunt autem*, inquit ille, *quibus nihil ſatis ſit, omnia mutare, omnia aliter dicere, quàm occurrit velint: nec promptum eſt dicere, vtros peccare validiùs putem, quibus omnia ſua placent, aut quibus nihil. Accidit enim ingenioſis adoleſcentibus frequenter, vt labore conſumantur, & in ſilentium vſque deſcendant nimia benè dicendi cupiditate.* In ancipiti hoç caſu nihil ſecurius, ac conſultius, quàm virorum bonorum ſimulque in eo genere eruditorum ſtare iudicio, ſiue amici tantùm ſint, ſiue tibi præpoſiti. Experimentum tui capiant, docentem te audiant vel perorantem, & quod bona fides ſuggeſſerit, de te pronuntient, tu verò ſequere. Si quid edere in lucem cogitas; lima, perlima; non dico priuſquam in vulgus prodeat, & in ſeueriſſimorum quorumcumque Cenſorum manus veniat; ſed etiam priuſquam amicis iuſtiſque Iudicibus exhibeatur.

Quint. lib. 10. cap. 3.

——Si quid tamen olim
Scripſeris, in Metij deſcendat Iudicis aures,

Horat. in Arte.

Digitized by Google

Et patris, & noſtras, nonumque premætur in annum.

Membranis intus poſitis delere licebit,
Quod non edideris; neſcit vox miſſa reuerti.

Iiſdem Iudicibus ne indignere, ſi non approbent, quod diſcutiendum exhibueris, vbi probabiles reprobationis cauſas protulerint. Illorum eſt ſeruare conſtantiam, philautiæ non indulgere ſcriptitantium, vtiles bonoſque libros nec configere nec ſupprimere; viciſſim autem non corroborare ſuffragio inanes, aut parum vtiles, quorum lectione apocantur Lectores à ſeriis, & tempus terunt.

Exod. 22. §. 5. De reliquo, cùm libris Hæreticorum nullum tibi ſit commercium. *Carnem quæ à beſtiis fuerit præguſtata, non comedetis.* Exitialis eſt doctrina eorum, blandiuntur ſpecie veritatis, ſed lethaliter fauciant occulto aculeo falſitatis. Quantumcúmque elegantia niteant & eloquentia; peſtilentiſſimi ſunt; non ſecus ac ſimia, quamuis aurea geſtet inſignia, ſemper eſt ſimia. Anno ſalutis M. D. LXXII. combuſtus eſt Lutetiæ Atheus quidam, qui à Iudice interrogatus, vndè tantam hauſiſſet impietatem? E Caluini libris, inquit; apud quem, cùm Deum legerem cauſam eſſe flagitiorum omnium, atque ad ea perpetranda impellere homines, ſatius eſſe duxi nullum omninò ponere, quam talem agnoſcere. *Qui*
C. de ſumma Trin. l. 3. *eiuſmodi libros habere & legere ſuſtinuerint*, ait lex Codicis, *vltimum ſupplicium ſubibunt*:

in

in Bulla verò Cœnæ Domini anathemate feriuntur. Grauis quondam ſceleris reus habitus eſt Theophilus magnus, quod deprehenſus fuerit legens damnatos quoſdam Tractatus Origenis, fruſtráque conatus eſt excipere bona tantum legi à ſe & retineri; noxia autem, vt in prato ab apibus fieri ſolet, prætermitti. His ſuccedunt amatorij, qui licet minùs officiant, ſuo tamen dicendi lepore, mirè ad omnem laſciuiam lectores illiciunt. Quemadmodum armorum nomen quia odioſum eſt, non ad gladios tantùm & machinas extenditur; ſed ad fuſtes & lapides; ita librorum interdictorum appellatione continentur, tam qui fidei repugnant orthodoxæ, quàm qui bonis moribus; quandoquidem ad ſalutem probi mores neceſſarij ſunt. Stylo ſcribantur quantumuis elaborato, non idcircò deſinunt eſſe mortiferi; ſicut nec funes ſerici, enſes aurei, pocula precioſa, quæ parauerat Heliogabalus veneni hauriendi gratia, quando in ſe videret hoſtes inſurgere. De arte amandi ſcripſiſſe libros couſque tandem puduit Ouidium, vt eorum lectionem planè diſſuaſerit:

Caſſiod. in vita Theophili.

ff. de verb. ſignif.

Librorum interdictorũ appellatione quinam veniant.

Eloquar inuitus, teneros ne tange Poëtas:
Submoueo dotes impius ipſe meas.

Lib. 2. de Remed.

Silenda minimè ſunt vana illa Aſtrologorum ἀποτελέσματα, ſeu effectus, & coniecturæ à diſpoſitione cœli deriuatæ, quarum ſcientiam qui ſectantur, ſimiles mihi videntur procis Penelopes, qui cùm eius congreſ-

Digitized by Google

ſum impetrare nequiren, tancillis ſeſe immiſcebant; ita hi cùm ad præclaras ſint artes inidonei, nullius valoris ſectantur diſciplinas.

Aſtronomia, quæ non prohibita

Aſtronomia quidem reſpuenda non eſt, quæ tantùm tradit naturales cœlorum aſtrorumque motus, ac periodos, naturales item effectus inde promanantes. Ea enim magno ſuo lucro vſus eſt Thales Mileſius, vir valdè ſerius, diuinando futuram oliuarum vbertatem, vt

Iudiciaria.

ſcribit Ariſt. l. 7. Polit. cap. 1. Quæ autem iudiciaria dicitur, & ad ferendum iudicium certum de rebus futuris contingentibus, atque ab hominis arbitrio pendentibus, ac ſi eum neceſſario vrgerent aſtra ſuis influxibus, planè eſt interdicta, refertaque fallaciis: futura ſiquidem contingentia non habent cauſas neceſſarias, ſaltem omnes, vtpotè pendentia non à cœlis tantùm, ſed à lumine, à primis qualitatibus, à ventis, ab elementis & cauſis aliis temerè concurrentibus. Exemplum, oppreſſit cadens lapis Titium iter facientem, cauſa fuit cur iter faceret; cauſa item cur lapis caderet, ſed quod cadendo in eum prætereuntem irruerit, mero caſu factum eſt, ob idque illum ſic interiturum nullo modo valuit Iudiciarius certò aſſerere. Coniuncta eſt anima corpori, ſed non alligata; ſic vt ſui Iuris non ſit, ideóque cœlorum vis in corpus nihil præiudicat, vel detrahit eius libertati. Adde quòd extrinſeca multa cœleſtis influxus effectum ſæpè remorentur, vel omninò impediant, vt conſuetudo, parentum complexio, aër, educatio,

catio, &c. faciléque animum ab inclinatione naturali abſterreant diſſuaſio, metus infamiæ, præmij magni propoſitio vel ſupplicij; maximè verò omnium, gratia Dei, mutans quemlibet, cùm vult, in virum alterũ, & ſingulariter intenta omnibus ad virum iuſtum pertinentibus (quicquid ſit de rebus aliis naturalibus, quas facilius tenere ſinit curſum ſuum) ſicut dicit Salomon: *Videbunt finem ſapientis, & non intelligent quid cogitaverit de illo Deus.* Cuius etiam hominis cauſa nonnunquam immutat eiuſmodi curſum, vt quando ad preces Samuelis ſereno cœlo, ſicut eſſe ſolet in meſſe tritici, extemplo fecit pluuiam deſcendere. Præterea, quàm fuiſſet indecens à cœlis & aſtris neceſſariò regi hominem, propter quem ſunt condita? Docent hi Apoteleſmatici, eos, qui ſub vna, eademque ſtella, vel ſigno naſcuntur, iiſdem fore moribus, & habituros communes in vita caſus. Nulli magis videri poſſunt ſub eodem naſci, quàm Gemini, quorum interim euentus & mores ſæpè diſſimillimi ſunt. Quoties, verbi gratia, ambulãte, venante, clamante, dormiente, comedente Eſau, domi quieſcebat Iacob, tacebat, vigilabat, abſtinebat? Ille nulli ſocero ſuo ſeruiuit, moleſtus matri fuit, ius amiſit primogeniti, vndique hirſutus erat: Ille contra pro mercede ſeruiuit Laban ſocero ſuo, viginti annis, impensè à matre diligebatur, iure potitus eſt primogeniti, toto corpore lenis fuit; de vxoribus quid dicam? quid de filiis? quid de rebus? quid de morte?

Sap. 4.

3. Reg. 18.

Iacob & Eſau quàm diſpar fatũ.

Digitized by Google

quanta vbique diuerſitas ? Plerique ex aduerſo diuerſis temporibus , & ſub diſiunctiſſima conſtitutione ſyderum in lucem editi eandem vixerunt vitam , idem vitæ genus ſunt amplexati , eodem mortis genere de medio ſublati. Quis enim credat , omnes qui naufragio pereunt , aut in piſcandi arte ſeſe exercent, ſub ſtella natos Aquarij,quæ cauſa mortis huius & profeſſionis à nugatoribus illis eſſe dicitur ? Omnes item quos bellum abſumit , aut arma tractare cernimus , ſub ſtella Martis? Omnes qui libidini ſeruiunt, ſub ſtella Veneris ? Omnes qui fraudibus delectantur, vel eloquentia , ſub ſtella Mercurij ? Vnde nam exploratus illis eſſe potuit præciſus ſitus ſyderum, qui fuit eo tempore , quo quis naſcebatur ? Neque enim præſentes fuere naſcentibus, ſed temporis huius notitiam ab aliis accepere , quos mentitos fuiſſe ac deceptos, quid vetat, fidentes horologiis materialibus, quorum vix vnum omni errore vacat, aut præcisè & conſtanter cum motu Solis congruit ? Præterquàm quòd egreſſus infantilis corporis ex vtero magna ſæpè mora conſtat, egrediente ſenſim parte poſt partem. Admodum proinde varius eſt ſitus ille rapidiſſimorum ſyderum, qualis ad prædictiones certas nequaquàm eſſe deberet. Ipſa conceptio fœtus & animatio natiuitate potior eſt , quò fit vt futura prolis conditio magis prodeat à ſitu & mutuo aſpectu ſyderum, dum concipitur , quàm dum oritur. Nemo autem ſcire poteſt

poteſt quiſnam præcisè ſit conceptionis tempore, ne ipſa quidem mater illud habet exploratum. Eſt denique eiuſmodi futurorum certa prædictio Dei propria, iuxta illud: *Annunciate nobis quæ ventura ſunt, & dicemus quia dij eſtis vos.* Iſa. 41.

Huic nefariæ ſcientiæ cognata eſt Necromanticorum, Chiromanticorum, & aliorum vanitas Dæmonem interrogantium, arcana vel futura ſciendi gratia. Ecquam habent connexionem partes cadaueris, aut lineamenta manus cum futuris, quæ inde prædicuntur, euentibus? Cur non æquè pedum lineæ obſeruantur? Quanti ſtuporis eſt, non agnoſcere, earum in variis diuerſitatem per accidens reſultare? Eſt quippè naturale, vt ſi conſtringas manum, reſultent rugæ ac lineæ in manibus (ſicut etiam in Chirothecis) quod cùm faciant omnes circa natiuitatis exortum, quando molliſſima eſt caro, facilius tunc generari poteſt, & lapſu temporis confirmari. Quia tamen non eodem modo ſinguli inflectunt manus, vel pedes, enata eſt in multorum lineamentis diſparitas. Quod ad Dæmonem, ſtultiſſimum eſt aliquid ab eo percontari; ab hoſte, inquam, callidiſſimo, neſciente ſæpè quod ſe ſcire profitetur, ſemper incumbente vt incautos circumueniat, ſicut olim primos parentes; quibus dixit: *Eritis ſicut Dij, ſcientes bonum & malum*, vtque multorum exitium operetur. Quæris exemplum? Valente Imperatore ſucceſſoris ſui necandi

De Chiromantia, & Necromantia quid.

Dæmoni non fidendum.

Gen. 3.

Soz. lib. 6. cap. 35.

Digitized by Google

Valens de-luſus.

percupido, vulgauit Dæmon ſucceſſoris nomen ab his quatuor literis incipere Θ. ε. ο. Λ. quo audito occidit Valens quotquot potuit Theophilos, Theotimos, Theophylactos, Theodoros, Theophanes, Theomenes; ſucceſſorem autem poſt ſe reliquit Gratianum. Cur non potiùs ab Angelis bonis arcanorum ſcientia, ſi quærenda eſt, quæritur? Hi ſiquidem amore in genus humanum prohibentur velle decipere, & cognitionis profunditate cuncta, quæ conuenit ſciri, poſſunt indicare. Quippè cauſas principales in Dei Verbo conſpiciunt, per quod factus eſt mundus, quibus cauſis quædam probantur, quædam reprobãtur, cuncta ordinantur. Odio contrà & liuore in hominem inflammati Dæmones toti ſunt in concinnandis dolis, quantumuis beneuolentiam mentiantur: & æternas illas temporum cauſas in Dei Sapientia non contemplantur; ſed quorundam duntaxat ſignorum homini occultorum maiore experientia plura, quàm homo prænuntiant, interdum verè, ſæpè falsò; quia in coniecturis ſuis hallucinantur, illi verò nunquam. Nempè aliud eſt in temporalibus temporalia, & mutabilibus mutabilia diuinare, eiſque temporalem & mutabilem modum ſuæ voluntatis & facultatis inſerere, quod Dæmonibus certa ratione permiſſum eſt; aliud in æternis & incommutabilibus Dei legibus, quæ in eius Sapientia viuunt, mutationes temporum præuidere, Deique voluntatem, quæ tum certiſſima

Angeli boni prohibentur velle decipere.

tissima,tũ potẽtissima est omniũ,spiritus participatione cognoscere, quod sanctis Angelis recti discretione donatum est. Sed neque vanitate caret scientia Chymica: nam, vt non inficier per Alchymiam fieri aurum posse; tarissimus tamen est, qui norit facere: deglubitur res domestica; seria negliguntur;sique fortè resultet aurũ ex labore illo Chymico, in vsum, commerciumque adducitur, ac si aurum esset verum & naturale; cùm tamen multum valore ab eo,virtuteque differat;atque ita magnum innocentibus creatur detrimentum; & ægris aliquando vita eripitur, quando in medicamenta vsurpatur, eò quòd non habet naturalis auri vim salutarem, nec caret malignis qualitatibus ab igne carbonario, & venenoso hydrargirio contractis.

De Chymia indicium.

§. 6. Restant cognitiones aliæ studioso viro interdictæ,& curiositatis prauæ nomine comprehensæ. Prauæ dico,quia non omnis curiositas est huiusmodi; vt cùm peregrinus interrogat, quos potest, de rebus,quæ domi geruntur. *Omnibus peregrinantibus proprium est, minimarum rerum,quæ domi geruntur, velle fieri certiores.* Curiositas prima vitiosa est eorum,qui diuinæ ordinationis rimantur secreta, nec prius volunt acquiescere, quàm eius rationes audiant. Horum temeritatẽ condemnat Scriptura, cùm ait: *Deus maior est corde nostro.* Et, *Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* Et, *In pluribus operibus eius ne fueris curiosus, non est enim tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt, vi-*

Cœlius Ciceroni.

Curiositas vitiosa.

Eccles.3. Ibid.

dere oculis tuis. Ac rursus: *Plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi, multos quoque supplantauit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus eorum.* Voluerunt Bethsamitæ propius intueri arcam fœderis, sed quo exitu? Nonne percussit ex iis Dominus quinquaginta millia? Et quia per prælatos Ecclesiæ Deus ritus instituit, quibus illa vtitur, fit vt nimium quoque sint curiosi, qui importunè de illis scisciantur, quare sint introducti, nec probare eos volunt, quousque perspicuè causas didicerint. Perstringit tales Apostolus, quasi à veris Ecclesiæ membris alienos. *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesiæ Dei.* Quibus verbis appositissimè vsus in Anglia Treshamus Theologus Oxonij sub Eduardo puero interrogatus à Coxo commissario Regio porrigente sibi Caponis alam in mensa die quadragesimali. *Quam scripturam habes, Domine Doctor, contra hunc cibum hodie comedendum?* Habeo, inquam, sententiam Apostoli: *Nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* Non quòd non spectet ad Pastores & Concionatores eorum rationem reddere, præcipuorum saltem & communium, quò magis commendentur, & mysteria declarentur, ad quæ insinuanda sunt instituti, & nullam in iis superstitionem latere constet: Sed viciſſim populi est, non ita illorum vrgere causas & percontari, vt si non proferantur, contemptui sint: nec rursus illas per se rimari, sed à Pastoribus discere. Deutero-

1.Cor.11.

nom.

Digitized by Google

nom. 32. *Interroga Patrem tuum, & annunciabit, maiores tuos, & dicent tibi.* Iisdem Ecclesiæ Pastoribus & Doctoribus faciliùs conceditur in penetralia Scripturæ sacræ, & diuinorum mysteriorum introire; propterea quod incumbit illis, ea tueri aduersum hæreticos, & exponere posse, cùm necesse fuerit; secus autem populo. Montes quippe altissimi sunt, ad quorum radicem vult Deus ipsum consistere. Exod. 19. *Contestare populum, ne forte velit transcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo.* Altera prana curiositas est appetentium videre miracula. Quo vitio laborabat Herodes lætus de transmisso ad se Christo, eò quòd speraret aliquod ab eo editum iri. Ij similiter, ad quos idem Christus: *Generatio prava & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre Ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic,* &c. Nempe, quæ hucusque patrata sunt in veræ fidei religionisque confirmationem, abundè sufficiunt; ideóque non est cur noua postulemus. Quod si, vt sæpè contingit, eduntur noua, diuinæ id ascribendum munificentiæ, non contentæ necessariis; sed aliis quoque illustrare volenti Ecclesiam suam; at non idcirco sunt requirenda. Nec tamen inficior, licere ægris, vbi medica nequeunt arte sanari, salutem à Deo per Sancti alicuius merita postulare, esto sic impetrari absque miraculo non possit; quia non postulatur

Miracula in quantum appetenda.

Matth. 12.

Sanitas quãdo miraculo petenda.

à Deo

à Deo vt miraculoſa, ſed vt ſalus ſimpliciter; ſubeſt prætereà poſtulandi neceſſitas; nam nec Chirurgus malè agit crucians ægrum, dum luxata eius componit membra, vt qui directè ſolam intendit compoſitionem; non autem dolorem annexum aut conſequentem. Sed & iure noſtro vrgere hæreticos poſſumus, vt edant aliqua ſi credi ſibi volunt, quandoquidem conſtabilienda per ea eſt velut per diuinum ſigillum veræ doctrina fidei; nullis autem hactenus conſtabilita eſt, quam infœlici huic ſæculo obtrudunt vt veram: non iis quæ facta ſunt ab Apoſtolis; quia hæc non ſunt edita niſi in confirmationem doctrinę Apoſtolicæ, quæ videlicet integra & ſine vlla interruptione duratura erat vnà cũ Eccleſia à tempore ipſorum vſque ad mundi finem. Nullo autem modo oſtendere poſſunt hodierni Sectarij ſuam duraſſe, & in mundo fuiſſe totis mille & centum annis; hoc eſt, ab ætate Gregorij Magni vſque ad Lutherum vel Caluinũ ſuum, quidquid ſit de ſæculis controuerſis, quæ ſcilicet S. Gregorium præceſſerunt. Neque iis quæ patrata ſunt poſteriùs, tum quia non à ſe, ſed à Catholicis ſunt edita; tum quia falſa contendunt eſſe & præſtigioſa. Similiter ſi contingeret aliquo Dæmonis aſtu authoritatem ſic conciliari hæreticis in præiudicium veritatis Catholicæ; vt ad illum eneruandum neceſſaria videretur miraculi alicuius effectio, poſſet à Deo poſtulari. Exemplum affert Bernardus Luxemburgicus in Catalogo hęreticorum,

Poſſunt hæretici vrgeri vt miracula edant.

Digitized by Google

rum, litera G. mentionem faciens Guidonis de Lacha. Hic in Episcopatu Brixiensi tam peritè simulauit pietatem, vt pro altero Ioan. Baptista à populo coleretur, sepultusque fuerit perhonorificè. Post mortem verò certis indiciis deprehenderunt Inquisitores fidei fuisse hæreticum. Quare de consilio Episcopi, & Assessorum eius tulerunt sententiam, exhumandum cadauer & comburendum. Exhumatur astante populo, & in rogum ossa proiiciũtur. Sed ecce tibi statim Dæmones, qui tamen à nullis cernebantur, illa sursum attollunt & in aere suspensa tenent. Indè nata populi indignatio exclamantis; occidatur cum Monachis Episcopus, qui viri sancti liuore stimulati ossa eius tentarunt comburere, sed frustrà: ecce Deus id sibi non placuisse demõstrat. Perculsum metu Episcopum adhortati sunt Inquisitores, vt accingeret sese ad Missam faciendam, per quam potiùs miraculũ faceret Deus quàm fidei causam sineret in periculo versari. Missa fuit de B. Virgine: vbi autem ventum est ad eleuationem corporis Christi, Dæmones ex aere clamare cœperunt: *O Guido de Lacha hucusque defendimus te quantum potuimus; sed modò non possumus, quia maior nobis adest.* Reciderunt confestim in rogum ossa, & incendio in cineres redacta sunt. Interim quamuis iure nostro postulemus ab hæreticis miracula vera, si credi sibi volunt, adhuc tamen stat nobis ratum, non credere; quantumuis multa ederent: quia rectè adhuc præsumeremus non ea

Guidonis de Lacha impostura, & punitio in cadauere.

fieri

fieri in confirmationem doctrinæ quam prædicant, aliàs pugnaret ſecum Deus, qui contrariam ſeu Catholicam per complura vetera confirmauit. Vel ſi fierent in eius confirmationem, falſa eſſent. Sicut falſus fuit Propheta; qui 3. Reg. 23. decepit priorem verum, dicens ſe ei ſimilem, ſibique Angelum Domini æquè fuiſſe loquutum. Tertia ſpecies illicitæ curioſitatis indagatio eſt alienorum defectuum, errorúmque ab alio facta quàm à Iudice & inquiſitore legitimo; arcanorum itẽ & negotiorum, idque non vt corrigatur proximus ſecundùm charitatis regulam, de qua Hebr. 10. *Conſiderate vos inuicem in prouocationẽ charitatis*; ſed cum intentione deſpiciendi, detrahendi vel inde ſe oblectandi. Prou. 24. *Ne inſidieris, & quæras impietatẽ in domo iuſti.* Odioſiſſima ſanè eſt hæc curioſitas, qua ingerit ſe curioſus in res non ſuas cõtra proximorum volũtatem, & quod ſibi nollet fieri, facit illis. Habet quilibet ſat multa domi, in quibus occupetur: præpoſterus proindè eſt, quoties iis ſpretis conuertit ſeſe ad extranea, vt Glus, de quo Martialis:

Indagatio alienorum defectuum.

Lib. 7. Epig. 10.

Illud diſſimulas ad te quod pertinet, Ole:
Quodque magis cura conuenit eſſe tua.

Meritò quoque fit, vt in illum viciſſim inquirant vniuerſi, & ſibi dici audiat:

Hor. l. 1. Sat. 3.

Cùm tua peruideas oculis mala lippus inunctis;
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,

Quam

Quàm aut Aquila, aut Serpens Epidaurius? at tibi contra
Euenit, inquirant vitia vt tua rursus & illi.

Scelus est arrogare sibi ius officiumque Magistratus; hoc autem facit genus istud curiosorum hominum, imò plus audet quam Magistratui liceat. Si quidem non est huius; quomodocúnque scrutari & inuestigare delicta reorum, sed præsuppositа infamia, vel denuntiatione facta à viris fide dignis. Quæ causa est, cur non debeat, nec iure possit reos, de occultis criminibus suis, aut de complicibus interrogare; nisi eiusmodi sint crimina, quæ nequiuerint sine sociis perpetrari. Curiosi autem dispositiones nullas tales expectant aut prærequirunt. Quid pœnitenti suo dixerit Confessarius, non verentur quandoque percontari, & exomologesim ipsam vel scriptã repertamq; legere, vel vocis factã auscultare. Magnum sacrilegium, magna temeritas, id scire velle quod nesciri Deus voluit. Ne pœnitenti quidem prodere licet quę à sacerdote cui confitetur, audiuit, vtilia quidem & iusta, sed tamen odiosa, v.g. quam pœnitentiam imposuerit, quid circa peccata vel circumstantias interrogauerit, quod consilium dederit, iustum & pœnitenti vtile; sed tertio non placiturum; quibus item defectibus deprehensus sit laborare, vt fit cùm austerus esse dicitur, scrupulosus, &c. Hæc namque & similia prodita odiosum ipsum & Confessionem reddunt.

Confessionis sigillũ quàm arcanum.

Secus

Digitized by Google

Secus esset, si pia doctrina, efficax remedium, piumue consilium cuiuis vtile ab eo auditum, & id genus alia nescientibus dicerentur. Adhæc, quid domi vicinus agat, quidue dicat, expiscantur ab offensis seruis & ancillis, ab irata vxore & filiis. Eiusdem ingressi domum oculis lustrant omnia, ne membranis quidem parcunt, & epistolis. Quid si etiam sigillatas reserant? Hoc certè interdum facere non erubescunt, atque ita grauiter peccant contra iustitiam, vt docet S. Thom. 2. 2. q. 59. a. 4. & violant ius gentium, cùm sit violare legatos. Epistolæ siquidem muti quidam legati sunt, & nuntii, interpretantes nobis sensa absentium. Sermocinantur de rebus eius atque consiliis, eáque pro affectu suo probant, vel reprobant, cúmque causas non intelligant, illius velut imprudentis hominis existimationem inter se lacerant. Quantò meliùs facerent, si imitandi studio ad virtutes eius respicerent exemplo Cæsaris, qui apud Gades visa Alexandri imagine; prætermissa ebrietate, iracundia, & vitiis aliis quibus fuerat deditus, ad heroica eius facta cogitationem direxit, & indignatus sibi est, quod qua ætate ille orbem domuisset, nihil adhuc ipse egregium gessisset, continuóque missionem ad captandas magnarum rerum occasiones efflagitauit, vt scribit Suet. l. 1. Certè colligere alienæ lapsus vitæ posthabitis virtutibus, nihil est aliud quàm spreto auro & gemmis pretiosis, odorari & colligere festucas ac stercora, & quidem in domo aliena; vel ex scriptis

Epistolæ muti sunt nuncij.

Plut. in Cæsare.

Cæsar visa Alexandri statua accenditur ad egregia facinora.

Digitized by Google

ſcriptis alienis ſolœciſmos ac barbariſmos ſententiis elegantibus prætermiſſis. Infamis eſt canis quilibet atque impudens, quia olfacit alterius nates; nihil minus faciunt hi curioſi errata ſcire volentes aliorum, indéque plaudentes. Odioſi Telonarij ſunt, quia explorant alienas merces ſeu ſarcinas; & tamen licitè hoc faciunt, damnóque afficiuntur ni fecerint; quantò odioſiores hi percontatores alienorum criminum vel negotiorum? Arguerentur Medici quaſi ridiculi, nimiſque curioſi, qui ſciſcitarentur, num quis vlcus haberet in pudendis partibus; & tamen bono fine id facerent, vt mederentur: Curioſus autem nullo bono fine de ſordibus & rebus non ſuis interrogat. Quarta eſt eorum, qui in rebus Philoſophicis nouas excogitant & inducunt ſententias; quod licet non ſit valdè perniciosum, cùm materia non ſit de fide, & mundum tradiderit Deus diſputationi hominum, Eccleſ. 3. & humana ratio perplexa ſit ac multiplex: non caret tamen omni periculo, quia qui valdè exotica introducunt, ſuſpicionem ingenerant, quod ſapere velint præ antiquis omnibus, abrogant ſibi authoritatem in grauioribus, & iuſto Dei iudicio configentur à recentioribus aliis, ſicut confixerunt ipſi præcedentes.

Telonarij odioſi, & cur.

Sententiæ nouæ in Philoſophicis.

Vltima reſtat ſpecies vitioſæ curioſitatis, cùm interrogantur bona, ſed fine peſſimo, non vt imitentur, & indè proficiant qui quærunt, ſed anſam arripiant nocendi ei qui quod

Interrogatio captioſa.

vtile eſt, verum, ſanctumque reſpondet. In hac ſerie fuit Caiphas, qui cùm eiuſmodi quæſtionem Chriſto propoſuiſſet, Matth. 26. *Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius Dei*, & reſpondentem audiuiſſet: *Tu dixiſti*, id eſt, *ego ſum*, vt diſertè habet Marc. c. 14. confeſtim intulit: *Blaſphemauit, quid adhuc egemus teſtibus? audiſtis blaſphemiam, quid vobis videtur?* Fuerunt & illi, de quibus S. Baſil. l. de Spiritu ſancto c. 1. *Explorantium & percontantium nos nunc magna copia eſt; ad animam diſcendi cupidam, & ad ignorantiæ medelam veritatem inquirentem difficillimum eſt nanciſci.* Et infrà: *Complurium interrogationes occultam & arte compoſitam orationem habent, qui proponunt quæſtiones, non vt aliquid vtilitatis ex ipſis capiant; ſed vt ſi non conuenientes ſuæ cupiditati reſponſiones inueniant, hanc iuſtam belli cauſam habere videantur.* Sic interrogatus fuit idem Chriſtus, *Licet cenſum dare Cæſari, an non?* Huc pertinent, qui ſacros Codices & Sanctorum ſcripta Patrum curioſiſſimè rimantur & euoluunt, vt aliquid inueniant, vndè quos præſumpſerunt errores, conſtabiliant, vel pios illos Patres de Eccleſia vniuerſa optimè meritos erraſſe, ſuperſtitionem coluiſſe, fide indignos eſſe demonſtrent. Tolerari vtcúmque maligna hæc cenſura poſſet circa profanos authores, alioqui claros; de quibus Quintil. *Neque id legenti ſtatim perſuaſum ſit, omnia quæ magni authores dixerunt, vbique eſſe perfecta: nam & labuntur aliquando & oneri cedunt & indulgent ingeniorum ſuo*

Matth. 22.

Curioſa S. Scriptura & patrum lectio.

Quint. l. 10 cap. 1.

ſuorum voluptati, nec ſemper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur. Cùm Cicerone dormitare interdum Demoſthenes, Horatio verò etiam Homerus ipſe videtur. Summi enim ſunt, homines tamen. Quanquàm prohibeat, ne facilè damnentur quæ dicunt, ſed in dubio potius probentur. Vndè addit: *Modeſtè tamen & circumſpecto indicio de tantis viris pronuntiandum eſt, ne quod pleriſque accidit, damnent quæ non intelligunt: Ac ſi neceſſe eſt in alterutram errare partem, omnia eorum legentibus, placere, quàm multa diſplicere maluerim.* In Sanctis autem perſtringẽdis non datur venia, maximè ſi omnes, vel quamplurimi in eandem conſpirent ſententiam, quia nec Quintilianus illum excuſaſſet qui reprobaſſet aliquid dictum ſcriptumue ab omnibus vel pluribus claſſicis authoribus.

Sancti auctores non perſtringẽdi.

De directione Modeſtiæ.

CAPVT XI.

§. 1. *Modeſtia quid hoc loco ſignificet.*
2. *Quid obſeruari Prudentia velit, circa exteriores motus corporis.*
3. *Quid circa eiuſdem ornatum, ne in vitium degeneret.*

§. 1. MOdeſtiæ vox æquiuoca eſt, patetque latiſſimè. Nunc humilitatem ſignificat reprimẽtẽ hominẽ, ne plus æquo in magna

Modeſtiæ multæ acceptiones.

Digitized by Google

magna tendat, vt post Aristot. 4. Eth. 3. trad: S. Thom. 2. 2. q. 16. a. 4. nunc veritatem, qua se talem quis exhibet in verbis & factis, qualis est interius. Aliquando moderationem in iocis & ludis, & tunc pars quædam est affabilitatis. Aliàs denique moderationem externorum corporis motuum, & ornatus eiusdem. Quo sensu à nobis hoc loco accipitur, vt ab eodem D. Th. 2. 2. q. 120. a. 2. Quod autem vtrobique, id est, tam in motibus corporis, quàm in ornatu illo vitium esse possit virtute corrigendum, ex sancto constat Ambrosio, qui de gestibus exterioribus ita loquitur: *Sicut molliculum & fractum aut vocis sonum, aut gestum corporis non probo; ita nec agrestem ac rusticum.* De ornatu verò corporis addit: *Decor corporis non sit affectatus, sed naturalis, simplex, neglectus magis, quàm expetitus; non precios is & albentibus adinstus vestimentis, sed communibus, vt honestati vel necessitati nihil desit, nihil accedat nitori.* Hanc virtutem quàm seriò commendet Apostolus illa eius verba testantur: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus, Dominus enim prope est.* Simulque ob oculos ponunt artem methodumque præsentissimam eiusdem tibi comparandæ, Dei cogitationem nihil non percipientis. Cui salubertimæ præscriptioni consentit illa Senecæ l. 1. epist. 10. *Sic vive cum hominibus, tanquàm Deus videat; sic loquere cum hominibus, tanquàm Deus audiat.*

Et quid hoc loco.

S. Ambr. l. 1. offic. c. 19

Phil. 4.

§. 2. Exteriores motus seu gestus indicia esse interioris dispositionis, ex eaque velut

ex

ex radice promanare declarat Codex ſacer Eccleſ. 19. *Amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis enuntiant de illo.* Idem tradit S. Ambroſ. ſupra c. 18. *Ex actibus exterioribus homo cordis noſtri abſconditus aut leuior, aut iactantior, aut turbidior, aut grauior & purior, & maturior æſtimatur.* Et de Poëtis vnus ſcriptum reliquit:

Claudatibi mens eſt vt pes, naturaque notas
Exterior certas interioris habet.

Mahumetus ex moribus dignoſcitur: S. Antoni. Tit. 13. c. 2. §. 6.

Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus Mahumetum conſpicatus in Hiſpania mox ratiocinatus eſt ex eius moribus hominem fore peſtilentiſſimum, iuſſitque vt comprehenderetur; ſed ille à Dæmone præmonitus fuga ſibi conſuluit. Theodoſius item Patriarcha Conſtantinopolitanus videns Andronicum Comnenum Imperatorem, de quo multa mala audiuerat, intellexit ex quibuſdam eius moribus vera eſſe, quæ de illo fama ſparſerat; vnde ab eo viſitatus ænigmaticè protulit illud Pſalm. 47. *Sic audiuimus, ſic vidimus.* Et tamen tunc Andronicus ad eius pedes ſeſe aduoluerat; & dare magna ſtudebat humilitatis ſpecimina, ſed ſimulatè vt ab eo confirmaretur. Sanctus item Gregorius Nazianz. De Iuliano, inquit; *nihil boni mihi ominari videbantur ceruix non ſtata, humeri ſubſultantes & ad æquilibrium ſubinde agitati, oculus inſolens & vagus, pedes inſtabiles, naſus contumeliam & contemptum ſpirans, vultus lineamenta ridicula, riſus petulantes & effrenati;*

Andronicus item Comnenus.

S. Gregor. Naz. orat. 1. in Iulia. *Iuliani delineatio.*

nutus & renutus temerarij. Quæ cùm ita ſint, patet ad eiuſmodi exteriores geſtus motúſque corporis componendos ſecundùm rectam rationem referre plurimum, ſi animi affectus, & paſſiones appetitus rectum modum teneant. Non tamen id ſufficit; ſed varia inſuper prudentiæ præſcripta oportet accedere. Quorum primum ac præcipuum appello vt perſonæ, eiuſque conditioni exterior habitudo quadret ac conſentiat. *Hoc eſt, pulchritudinem viuendi tenere*, ait S. Ambroſ. loco citato, *conuenientiã cuique ſexui & perſonæ reddere.* Senes & in dignitate conſtitutos decet ſermo geſtuſque grauis, & lentus magis quàm præceps; quî contrà rideretur in pueris & præcox diceretur. In cauſa tamen interdum eſſe poteſt neceſſitas, cur inuerti res debeat, & in illo vituperetur lentitudo; vt ſi remiſſus eſſet increpando perditiſſimum filium, aut proripiendo ſe ex incendio: in iſto laudetur, vt ſi per locum incedat lubricum, vel blæſus vitare ſtudeat linguæ præcipitium; vel à præceptore interrogatus lentè reſpondeat, vt ea ratione meliùs quid loquatur, conſideret, ſitque in reſponſione ſua cautior. Valde quoque Concionatores & diſputantes decet mediocritas. Induunt quidam dum è ſuperiore loco ad Chriſtianam plebem verba faciunt, ſpeciem nec grauem ſatis, nec argumento locoque conuenientem, ſeu compoſitio ſpectetur corporis, ſeu formatio vocis. Languent plus æquo alij parum habentes viuæ vocis aut vi-

Senes qui geſtu decent.

2. *Mediocritas Concionatores.*

xilis

rilis pectoris vrgentis virtutem, dissuadentis vitia, inculcantis Dei timorem, detestantis mundi vanitatem, repræsentantis horrenda inferorum supplicia; peccatum denique per quod in illa ruitur, acriter insectantis. Perfectus quoad hoc Ecclesiastes eris, si medium tenueris. Disputatoribus idem dictum esto, ex quibus interdum aliqui modestiam non satis colunt, nimis sese exagitant, in clamores erumpunt, iusto maiores. Atque vtinam nunquam in verba incompositа, vt apud Cassianum Collat. 7. cap. 27. Moysi Monacho aliàs viro optimo contigit, paulò acriùs disputanti cum Machario Abbate sanctissimo: mox pœnas luit prolati verbi durioris; corripuit illum malus Spiritus, & stercore infecit os eius; sed Macharij precibus actutum depulsus est. Verum est; friget disputatio si omni feruore careat: sed aliud est feruori, aliud clamori locum dare: aliud magnam decori habere rationem; aliud exiguam aut nullam; aliud vociferando offundere aduersario tenebras; aliud incitatione moderata illius excitare industriam, vt verum videat vel inueniat; hoc est, vt veritati suus sit locus, non vt qui loquitur, vicisse videatur. His accedit pernicies corporis; de qua Plut. *A nimis commotis vociferationibus, & iurgiosis clamoribus est temperandum, siquidem inæquales illæ Spiritus intensiones, & impetus rupturas & spasmos solent inducere.* Quæ etiam causa est, cur expediat infantes fortissimè vagientes

Disputatores.

Plut. de tuend. val.

3. citò placare, ne hernioſi fiant. Sedens ne pe-
Sedentis geſtus. des agitaueris, nec hiſtrionis more vel gladiatoris manus. Sunt qui ſedendo decuſſatas habere tibias, vnámque alteri ſuperponere vitio vertunt: Nihil ſaltem dubium, quin præ-
4. ſtet ab eo geſtu abſtinere. Certior vitioſitas
Ambulãtis. eſt eorum, qui fortiter figunt pedem incedendo, vel tibias ad latus proiiciunt, vel adeò amplos paſſus inſtituunt, vt iugerum menſores eſſe videantur. Olent hæc omnia aliquid moleſtum aduertentibus, præſertim non aſſuefactis. Habet & reprehenſionem ſuam in-
5. niti in menſa cubitis, digitos lingere, in of-
In menſa. fam mittere, ſorde vel adipe infectos ad veſtem repurgare, pectore in menſam nimis incumbere, nimis demittere caput, cultelli cuſpide dentes ſcalpere, cultellum agitare, manica
6. os vel nares tergere, lentè nimis aut feſtinan-
Oſcitans. ter bibere, vtraque bucca cibum mandere, flatu offam frigefacere. Ad immodeſtiam præterea inurbanitatemque ſpectat intecto ore oſcitare, ita vt quidam ſic os diducens coram Magiſtratu aditurus pœnam fuerit non vulgarem, inquit Gellius lib. 4. cap. 20. niſi protinus confugiſſet ad excuſationem plauſibilem, dicens laborare ſe defectu iſto naturali. Item
Riſus. altiſſimè ſternutare, cachinnari, & riſu vti, qui continuò ferè vocalis ſit, vt ha ha ha. *Non eſt ferendum*, inquit Plato lib. 3. de Republica, *vt quis ſummæ authoritatis viros in riſum ſolutos inducat, & multò minùs Deos.* Item ridere ſolitariè, vel leuiſſima de cauſa. Vi-

ciſſim

Viciſſim tamen nec ſemper, nec omninò à riſu abſtinendum, more Craſſi illius, qui quòd nunquam ridere viſus ſit, dictus eſt ἀγέλαστος, id eſt, *irriſibilis*. Scio ſcriptum à Quintiliano libr.6. cap.3. *Riſus non procul abeſt à deriſu*; abeſt tamen, & ſæpè laudabilis eſt, vtilis, & neceſſarius. Laudabilis, ſi moderatus & tempori congruens; nam cùm naturale indicium ſit gaudentis animi, de rebus nō ridiculis ſolùm, ſed etiam iucundis; hoc autem gaudium rationi conforme poſſit eſſe, & pertinere ad virtutem, vtique idem de riſu poteſt eſſe iudicium. Nec obſtat, quòd Chriſtus nunquam riſum admiſiſſe legatur in hiſtoria Euangelica, quia non omnia ſcripta ſunt, nec eſt ſtatim conſequens, Chriſtus hoc non fecit: ergo reprobauit. Sancta erat Sara vxor Abrahæ, ait tamen Gen.21. nato Iſaac: *Riſum fecit mihi Dominus; quicumque audierit, corridebit mihi:* quod de vero riſu accipi, quid vetet, non video. Idem riſus moderatus vtilis eſt, quia calorem naturalem ſuauiſſimè excitat, & diffundit per Corpus vniuerſum, quod multum profectò conducit ad valetudinem, ſicut contrà immoderatus ſuccutiens corpus; & ob id συγκρότων à Græcis dictus, non parum eidem aduerſatur. Eſt denique neceſſarius ad humanam conuerſationem, quæ nimiam auerſatur tetricitatem. Nec id negat S. Baſilius, proferri in primis ſolitus ad diſſuadendum riſum; tantum enim effuſum reprobat. Verba eius ſunt: *Vſque ad hilarem riſum animæ lætitiam detegere non indecorum*

Landabilis.

Chriſtus non riſerit.

S. Baſil. in q. diff. expl. q. 17.

rum est, vt indicetur solùm id quod scriptum est; Cordis læti facies floret. Verùm cachinnari voce & ebullire corpore, non est eius qui animam sedatam habet, neque eius qui suiipsius potens est. Confirmat hunc sermonem Salomon, dum ait: Stultus in risu exaltat vocem suam; vir autem Sapiens vix quietè ridebit. Sed & necessarius quandoque est ad placandos eos, quos offendimus; quod fit non incommodè, quando coram illis errorem nostrum ridemus, & agnoscimus. Documento sunt Iuuenes illi Tarentini, qui multa de Pyrrho Rege securiùs inter cœnam locuti, cùm rationem facti reposcerentur, & neque negari res, neque defendi posset, risu sunt & opportuno ioco elapsi. Namque ex iis vnus ad Regem dixit: *Imò nisi lagena defeciisset occidissemus te*, qua vrbanitate tota est inuida criminis dissoluta.

Plut. in Pyrrho.

His minimè consentaneis gestibus & motibus corporis addo; sub angulo acuto aliquem intueri, oculos & caput leniter circumagere, vnico genu antè Deum procidere, canis portendere linguam, defectus alienos, vt claudicationem per derisum imitari, libidinosos repræsentare motus, incessu denique vti incomposito; quem quantoperè in clericis auersatus sit S. Ambrosius declarat his verbis: *Meministis quendam amicum, cùm sedulis se commendaret officiis; hoc solo à me tamen in Clerum nõ receptum, quòd gestus eius plurimum dedeceret: Alterum quoque cùm in Clero reperissem, iussisse me ne vnquam*

Incessus incompositus. S. Ambr. l. 1. offic. c. 18.

quam præiret mihi ; quia quodam velut insolentis incessus verbere oculos feriebat meos.

§. 3. Videamus tamen, quæ partes sint modestiæ circa ornatum corporis. Ante omnia, vir extra necessitatem non nisi virili veste vtatur ; mulier vicissim non alia quàm muliebri; abominabilis siquidem apud Deum est vestium peruersitas, earum scilicet quæ sexus vnius propriæ sunt ad alium translatio, per quam impeditur distinctio sexuum exterior, & fraudibus multis porta aperitur. Dixi extra necessitatem ; quia necessitas consulendi vitæ propriæ, vel rei, quæ vitæ comparatur, legem non habet : sed sæpè licitum facit, quod aliàs esset illicitum. Notatu dignum est, ad rem præsentem valdè accommodatum, quod in vita S. Magistriani martyris legimus. Virgo quædam piissima nolens prostituere se ditissimo Iudici ipsam depereunti, exposita est lupanari ; quò cum veniissent Iuuenes multi libidinosi, rogauit omnes, aliquot vt dies expectarent, quousque à contagioso quodam vlcere sanaretur. Quo toto tẽpore dedit se precibus, & ecce suscitauit Deus formosissimum, sed simul castissimum adolescentem Magistrianum, qui periuit à custode lupanaris, sibi vt liceret intrare ad eam. Quo impetrato Virgini dixit : accipe vestes meas, & egredere corrẽcto vultu parte chlamydis. Sic egressa est impolluta. Die verò sequenti, renuntiatum Iudici est quod acciderat, iussit

Deut. 22.

Vestium peruersitas abominabilis.

Magistrianus obseruatam virginẽ expositus bestiis.

Digitized by Google

iuſſitque ille Magiſtrianum exponi beſtiis, ita lauream conſecutus martyrij fecit viuendi finem. Succingantur ſecundò veſtes, nec diffluãt vel inordinatè componantur ; vitio ſanè tribuit Ario hæreſiarchæ Euſebius , quòd humerum non vtrumque , ſed vnicum pallio tegeret. Attendatur tertiò ad ætatem, & conditionem ; quippè vnam certus decet habitus, alius aliam. Simul autem ſpectandus mos patrius , de cuius diuerſitate ſcribit S. Auguſt.

2. *Veſtes decẽter aptanda & quæ circa eas, ſeruanda.*

Lib. 3. de doct. Chr. c. 12.

Talares & manicatas tunicas habere apud veteres Romanos flagitium erat. Et apud Virgilium in Troianis hæc & ſimilia Turnus vituperat:

Lib. 9. Æneid.

Et tunicæ manicas , & habent redimicula mithræ.

Nunc autem honeſto loco natis non eas habere flagitium eſt. Et lib. 3. Conf. c. 8. *Quæ contra morem hominum ſunt, pro morum diuerſitate vitanda ſunt, vt pactum inter ſe ciuitatis , aut gentis conſuetudine, vel lege firmatum , nullius ciuis aut peregrini libidine violetur.* Nec mirum ſanè, cùm vna ex parte hac vel illa vti veſte res ſit ex ſe indifferens : ex altera autem præſumendum ſit , non defuiſſe toti populo & rectoribus eius rationem ſufficientem , ob quam præſtare cenſuerint vna potius vti , quàm altera. Caueat autem quilibet nouam excogitare vel introducere, vel vſurpatum eoúſque ornatum amplificare. Nam vt ſcribit idem ſanctus Doctor ibidem: *In vſu rerum abeſſe oportet libidinem, quæ non*

3. *Noua non excogitãda.*

ſolùm

ſolùm ipſa eorum inter quos viuit conſuetudine nequiter abutitur; ſed etiam ſæpe fines eius egreſſa fœditatem ſuam, quæ inter claustra morum ſolennium latitabat, flagitioſiſſima eruptione manifeſtat. Nec moror, quod ait CHRISTVS Mat. 23. *Implete menſuram Patrum veſtrorum*: quia hac phraſi verè non imperat augeri nequitiam, ſed quod futurum eſt, prænuntiat, aut permiſſurum ſe ſignificat, quo ſenſu ſcribit Vig. 4. Æneid.

I, ſequere Italiam ventis.

Adeò nihil addebant inſtituto veteri priſci Gentiles, vt pompam ſumptúſque magnos in iis etiam reprobarent, velut indecétes, qui præ cæteris digni videbantur; ita vt Quintilianus ſerica veſte indui noluerit Oratorem: *Necraſſa toga ſit*, inquit, *non ſerica*. Et cùm Lyſandri filiabus inter Lacedæmonios viri ſpectatiſſimi, veſtes, muliebremque mundum precioſum miſiſſet tyrannus Siculus, ea Lyſander admittere noluit; quia *hoc ornamentum*, inquit, *dehoneſtabit potiùs filias meas, quàm ornabit*. Cuiuſque Reipublicæ lex eſt probè conſtitutæ, vt ornatu quiſque vtatur magis minuſve ſplendido, pro ratione ſtatus, quò etiã extrinſecus diſcerni poſſint alij ab aliis, nec deſit inter gradum veſtiſque genus proportio. Peccat proinde cõtra modeſtiæ regulas qua de agimus, qui ornatum æmulatur, & ſibi quærit ſtatu ſuo ſuperiorem; vt ruſticus, qui veſtitus incedit ritu mercatorum; mercator, qui nobilium; nobilis ſimplex, qui Baronum vel Comitum. *Præfectò ſi indebito*

Quint. l. 12. c. 10.

Plut. in Apoph.

Statui ſuo conueniens debet eſſe ornatus veſtium.

indebito vti non esset peccatum, verba reddo S. Gregorij Homil. 40. in Euang. *Nequaquam verbum Dei tam vigilanter exprimeret, quod diues qui torquebatur apud inferos, induebatur byssо, & purpura.* Dictat quoque ratio, nihil opus esse corpus, id est, saccum plenum sordibus, valdè elaboratè vestire, ac colere; quin etiam erubescendum sub externo cultu celare vnà cum turpi carne mentem adhuc fœdiorem, qualem suam credet esse, quisquis vera fuerit humilitate præditus. *Ego fœdus & inhonestus*, de se nondum ad fidem conuerso ita loquebatur S. Augustinus, *gestiebam esse Vrbanus & elegans.* Deindè ad quid aliud collimant, qui ita se adornant, nisi vel ad vanam gloriam, vel ad molliciem aspera quæque refugientem, quam in se deflebat S. Paula cùm diceret: *Turpanda facies, quam sæpè stibio, cerussa, & purpurisso depinxi, mollia linteamina cum cilicio commutanda, affligendum corpus quod sæpè vacauit deliciis?* Aggrauatur vtraque vanitas magnitudine sumptuum, & iactura temporis. Quid non expendunt tam viri quàm fœminæ cultui deditæ, fœminæ præsertim, & propter illas viri nimis faciles? Quot debitores defraudant debita pecunia, quibus satisfacere mox possent colentes parsimoniam? quanta item summa pecuniæ Rempublicam suam exinaniunt? Gemmæ enim, vniones, suffitus, & alia cùm apud exteros tantùm nascantur, magno pretio redimenda sunt: quo fit vt illis mulierum deliciis ditiones principũ nummis aliorsum asportatis, exhaurìantur.

Li. 3. Conf. cap. 1.

S. Hier. in Epitaph.

Damna ob luxum vestium.

Digitized by Google

riantur. Quoties diuinis officiis ideò non interſunt, quòd ſibi non videantur ſatis elegantes? Quot terunt horas precioſas, vt ſeipſas comant, & ad ſpeculum nævos omnes examinent? Quàm multas ſe meliores partim confundunt cultu illo nouo aut nimio, & aſpernari diſcunt, partim ad iuſtam indignationem prouocant? Quot perſonas illiciunt ad ſui cõcupiſcentiam? Quomodo non verentur, ne vel meretrices, vel affines meretricibus iudicentur, quarum ornamenta & habitus tanto ſtudio conſectantur? (*Neque enim vllarum ferè precioſior cultus eſt, quàm quarum pudor vilis eſt.*) S. Cypr. lib. 1. de Virg.

Vndè Prouerb. 7. legimus: *Ecce mulier occurrit ei ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas.* Vel ab omnibus qui vident, rideantur tãquam ſuperfluæ, & ingratæ, ſi non eis ſufficiat venuſtas formaque naturalis, aut quaſi fruſtrà nitentes, ſi pulchræ non ſint, defectu debitæ proportionis membrorum, coloriſue vegeti? Nihil dubium, quin deformes ornando ſe, hoc ipſo magis oſtentent deformitatem ſuam, collocantes iuxta ſe contraria, & indicantes deeſſe ſibi formam, quam ſupplere ornatu ſtudent. Sic Apelles non ſine riſu cuidam dixit: *Cum non poſſes pingere pulchram Venerem, pinxiſti diuitem.* Sed & profanæ tandem habentur, irreligioſæ, impiæ, reipſaque euadunt, cùm nemo poſſit ornatui ſimul mentis & corporis ſatis intendere, & vnius ſtudium alterius ſit faſtidium, ſic nauſe

nauſeam ſuper manna cibum ſuauiſſimum paſſi ſunt filiij Iſrael appetentes olera, Exod.16. Cauendum viciſſim ab extremo altero. Quoſdam videas in feruore peregrinantes, vt loquitur B. Petrus, interdictum velle cultum omnẽ fœminis, & in eum quamuis vulgarem velut in peccatum mortale debacchari. Summum ius ſumma eſt iniuria, vt iam ſemel admonui; nec deeſt periculum, ne in rebus fidei & grauioribus aliis fidem ſibi abrogent, qui in minutioribus ita errant, vt contra tot aliorum iudicia omninò illicita credant eſſe, quæ non ſunt. Ne rurſus anſam præbeant fœminis non curandi grauiora. Hoc enim ſexus ille habet, cùm iuſta ſibi negari videt, inſanit, & velut iniuriam vindicans pertinaciter renuit iuſtis veriſque aliis, ſi poſtea proponantur, acquieſcere. Omnẽ earum ornatum illicitum dicere; apertè eſt tã Scripturæ, quàm etiam naturæ repugnare. Illi quidem, quia principes duo Apoſtolorum cõmendant, conceduntque aliquem. Reddam vtriuſque verba: *Sic aliquando & ſanctæ mulieres ſperantes in Deo ornabant ſe ſubiectæ viris ſuis. Et ſimiliter mulieres in habitu ornato cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe.* Huic verò, quia natura fœminam condens imbecillam, & viro longè inferiorem, pronam ſimul fecit ad ornatum conquirendum, quo ei placeret, placendóque haberet in neceſſitatibus ſuis adiutorem, nec deſpiceretur. Eſt prætereà damnare Iuditham fœminam ſanctiſſimam, quæ bono fine ad ornatum confugit planè magnificum. *Lauit*

1.Pet.4.

Non omnis illicitus ornatus.

1.Pet.3.
1.Tim 2.

corpus

corpus ſuum, vnxit ſe myro optimo, diſcriminauit crinem capitis ſui, mitbram ſuper illud impoſuit, induit ſe veſtimentis iucunditatis ſuæ, pedibus dedit ſandalia: aſſumpſit dextrariola, lilia, inaures, annulos, & omnibus ornamẽtis ornauit ſe, vt incomparabili decore omnium oculis appareret; & cum illa vxores & filias omnes Regum ac Principum, quibus nihil comptius, & ſponſas omnes ad templum nubendi cauſa procedentes. Eſt damnare atque arguere vniuerſam Reimpub. non abolentem nec interdicentem cultum omnem muliebrem. Eſt inſcitiæ accuſare, quotquot ſunt, Confeſſarios, qui in Pœnitentibus ſuis honeſtum tolerant ac laudant. Temperetur itaque zelus iſtiuſmodi, nec prætextus expungendi vanitatem, dicamus falſitatem. Inuehamur, & grauiter quidem in ornatus nouos, meretricios, conditione perſonæ notabiliter ſuperiores, vbi nulla ſubeſt neceſſitas aſſumendi eos. Reprobetur intentio ornandi ſe ad vanam gloriam aucupandam, vel ad pelliciendos intuentes in libidinem. Neutro fine vel tantillum ornare ſe licet, peccátque mortaliter quiſquis id facit cauſa luxuriæ. Extra hos caſus meminerimus verborum S. Auguſtini (quæ iam ſupra adduximus cap. 1. §. 6. de hoc argumento obiter differentes) *Nolo vt de ornamentis auri, vel veſtis præproperam habeas in prohibendo ſententiam, niſi in eos, qui neque coniugati ſunt, neque coniugari cupientes cogitare debent quomodò placeant Deo.* Ornatum veſtitúmque

S. Auguſt. epiſt. 73.

Ornatus, ac

Vestitus honestus quis.

honestum interpretemur, quo illius loci honesti viri, & fœminæ vti consueuerunt. In leui excessu ne sitam dicamus culpam lethalem; nam, vt docet S. Thom. 2. 2. q. 169. a. 1. & 2. in eiusmodi materiis paruitas ab eiusmodi culpa semper excusat. Imò non omnem excessum pronuntiemus semper esse peccatũ.

In iunẽcula & muliere quando excusetur excessus.

Nam in Iuuencula ægrè virum sortitura, nisi aliquantulum supra conditionem suam sese adornet, culpabilis non est excessus moderatus; vtpotè illi quidem negatus à conditione, sed à necessitate concessus, vt tradit idem ibid. Sed neque mulier, quæ à viro cogitur sub graui pœna in cultu excedere fit rea, cùm iure suo ad talem pœnam à se auertendam vtatur ex se indifferente. Mariti culpa est quæcumque est. Sed neque peccat in ornatu excedens, quando id facit, vt viro suo ad adulteria prono perplaceat, totúmque possideat. Ne denique subscribamus ita ratiocinantibus. Quò melius expungamus vanitatem omnem muliebrem, non dicamus quidem excessum leuem in ornatu cum mortali culpa coniunctum; sed vicissim non dicamus cum veniali, quia cùm venialem tantum fœminæ audiunt, parum curant, abstinebimus ergo ab hac distinctione, & excessum etiam modicum delictum ingens vocabimus, vt sic terreantur conscientiæ. Quid enim aliud est ingens delictum dicere, quàm mortale appellare? Si vtendum non est distinctionibus

in

in materia peccatorum, incautus ergo fuit Christus iis vtens, & dicens: *Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio. Qui dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio; qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Neque enim alius delinquit lethaliter, nisi qui gehennæ huic obnoxium se facit. Incautus Iacobus Apostolus, sic quoque distinguens cap. 1. *Concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum; peccatum autem cùm consummatum fuerit, generat mortem.* Incautus S. Thomas, & omnes tam Scholastici, quàm morales Theologi, qui distinctiones eiusmodi sexcentas ex instituto tradunt. Qui de prolata earum aliqua blandiri sibi volent, & abuti, peccabunt ad summum venialiter; si non proferatur, peccabunt sæpissimè mortaliter ex conscientia erronea credentes mortale esse, cùm non sit, illudque perpetrantes. Cùm ergo tolerabiliora sine dubio sint mille peccata venialia, quàm vnum mortale; sequitur absolutè loquendo præstare distinctiones eiusmodi suo tempore, & loco afferre, quàm non afferre.

Matth. 5. *Distinctio recipienda in peccatis.*

Per defectum quoque ornatus peccari posse contra modestiam, notat S. Thomas supra, v. g. si non studeat homo vti ornatu exteriori, quando & quantum præscribit recta ratio, vt si ad sacram Synaxim, ad virum Principem, ad nuptiale conuiuium pannosus accedat aut sordidus, valens nitidas & elegantiores vestes induere.

Per defectũ quando peccetur in ornatu.

Digitized by Google

Si clericus non vtatur veſtitu decenti, vt iura præſcribunt, ſi vocatus ad magiſtratum togatus non incedat vel palliatus, ídque magis vel minus magnificè pro ratione gradus. Si operando ſacris non honeſtè induatur, imò ſi poteſt preciosè in feſtis auguſtioribus, cùm id conducat ad Dei cultum, & myſterij quod celebratur, maieſtatem. Si præ negligentia veſtem non attollat, ſed per terram trahat, vt obſeruat Ariſtoteles l. 7. Eth. c. 7. Si authore eadem vana gloria cultum omnem abiiciat, vt à ſuperbia procul eſſe videatur.

DE

DE VERA PERFECTAQVE PRVDENTIA;

LIBER QVARTVS.

Circa commutatiuam Iuſtitiam quid attendi velit Prudentia.

CAPVT I.

§. 1. *Commutatiuæ iuſtitiæ natura declaratur.*
2. *Regulæ quædam generales circa contractus.*
3. *Circa promiſſionem.*
4. *Circa emptionem & venditionem.*
5. *Circa operæ locationem & conductionem.*
6. *Circa mutuum.*
7. *Circa cambium.*
8. *Circa reſtitutionem.*

} *Regulæ ſpeciales.*

§. 1. DIXIMVS lib. 1. de Prudentia Virtutes dirigente, quæ pro obiecto Deum habent & reſpiciunt; hoc eſt,

fidem, ſpem, charitatem, & his affines, Religionem, pietatem, obſeruantiam. Libro ſecundo de eadem vt illas dirigit, quæ neceſſariæ ſunt partim Superioribus in ordine ad Subditos; partim Subditis in ordine ad ſuos præpoſitos. In tertio eam conſiderauimus, vt illarum directricem; quæ ſpectant ad propriã vniuſcuiuſque perfectionem. Reſtat itaque, vt de ea iam diſſeramus, quatenus præſcripta dat in virtutum materia rectè nos afficientiũ erga proximos & æquales, ac primum in materia commutatiuæ Iuſtitiæ, cuius vt vox ipſa indicat, munus eſt inclinare voluntatem ad retribuendum æquiualens ei quod acceperis, vel quod tui gratia factum eſt ab eo, cui te obligaſti; quod addo, quia ſi te non obligaueris, nihil ei debetur ex iuſtitia, ſed honeſtate & gratitudine.

§. 2. Cùm audis, per eaſdem cauſas diſſolui rem omnem per quas ligatur, vt ait regula iuris. ff. ideóque contractus iam celebratos dirimi poſſe conſenſu mutuo cõtrahentium, quo prius coaluerunt & firmati ſunt. Et ſimiliter poſſe vnum à contractu recedere, ſi præſtare nolit alter, quod ſuarum eſt partium, ſemper excipe contractum matrimonij legitimè initi per verba de præſenti, quia talem diſſolui cauet Chriſtus, ſeuerè pronuntians: *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet*, maximè ſi præter eiuſmodi verba & conſenſum reciprocum per ſe ſignificatũ, copula carnalis interuenerit. Haud dubiè de hac minimũ coniunctione

Matrimonij contractus non poteſt diſſolui.
Matth. 19.

ctione verba ista debent intelligi. Caue inquã propter graue damnum, quod in cõmunem prolẽ redundaret, si nõ esset matrimoniũ indissolubile. Nec refert quod quibusdam coniugibus nulla sit proles, sufficit ad illam suscipiendã institutum ordinatúmque esse matrimonium. Nam similiter custodes vrbium agere tenentur excubias, circumspicere, à speculis suis non recedere, quamuis à multo tempore hostis nullus accesserit, aut fortè nunquam, nec accessurus videatur. Sed neque obstat quod scriptum est ibidẽ. *Quicumque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem*, &c. quibus verbis indicare videtur Christus licere matrimoniũ abrumpere cũ vxore contractum quæ deprehensa est adulterasse: de dimissione loquitur quoad thorum tantum; quia iustum est, vt quæ adiuit alienum, maritali nõ gaudeat, & per quæ peccauit, puniatur; non autẽ de dimissione quoad vinculũ, ita vt non amplius sit illi obstrictus & alligatus, nec illa vicissim, sed possit vterque velut solutus nouũ sibi coniugẽ quærere. Nã si ita esset, quomodo statim adiecisset Dominus, *& aliã duxerit mœchatur, & qui dimissam duxerit mœchatur.* Neque enim mœchus siue adulter dicendus est, qui solutus solutã ducit. Quomodo item scriberet Apost. 1. Cor. 7. *Mulier alligata est legi, quanto tẽpore vir eius viuit; quod si dormierit vir eius, liberata est à lege, cui vult nubat,* & Rom. 7. *Igitur viuente viro vocabitur adulterá si fuerit cum alio viro.* Vocari certè non deberet,

in casu, quo ob fornicationem à viro derelicta, habitaret, esset que cum alio, si fornicatio vim haberet dissoluendi matrimonium prius quoad vinculum. Sponsaliorum de futuro alia est ratio: dissolui possunt consensu mutuo, c. præterea. 1. de Sponsal. ratio est; quia coniunctio quam inducunt, imperfectissima est; nõ continet actualẽ, mutuámque traditionem corporum, virum & vxorem non denominat; sed Sponsum & Sponsam; Christus autem in cap. illo 19. Matth. de separatione sola viri & vxoris loquitur: fieri tamen potest, vt in quibusdam diœcesibus nõ sinantur dissolui sine authoritate Ecclesiastici Iudicis; non quod ea requiratur ex natura rei; sed vt certò cõstet de consensu mutuo in dissolutionem. Secundò, obligatio contractus intelligenda est iuxta morem patrium, cui conformare se solet intentio contrahentium. Exemplum, variis in locis lex, vel mos obtinuit, vt contrahentes contractum scribi velint, ac iubeant, nec is obliget ante scriptionem; haud dubiè non tibi licebit ibi versanti contrahentique proximum tuum obligare ad standum ei, quandiu scriptus non erit, vt docet Barth. l. nemo est. ff. de duobus reis. Tertiò, si vim cupis inesse contractui, nunquam eum decipias circa rei substantiam, quocum negotiaris; id si feceris, irritus contractus erit, nec obligabit. v. g. Rusticus gemmam quam habet, vitrum putat esse coloratum, venditque illam tibi pro vitro viliss-

Sponsalia cur dissolui possint.

Digitized by Google

mo precio. Si scias verè esse gemmam, circumuenis illum circa rei substantiam, & teneris ipsam ei reddere, aut de iusto pretio cũ eo conuenire. Sicut viciſſim ſi ſciens vitrum esse, illud tibi pro gemma venderet arbitranti bona fide esse gemmam, non teneret venditio, ſed indicare tibi deberet ipse vitrum, non gemmam esse, & vel precium totum refundere; vel id saltem, in quo te læsisset; vt docet S. Th. 2.2.q.77.a. 2. & ratio est, quia stare nequit obligatio sine consensu; hic autem consensus siue intentio non interuenit; quia in primo casu non intendit venditor vẽdere gemmam; sed vitrum, in secundo contrà, non intendit emptor emere vitrum; sed gemmam. Alia esset ratio, si fraus circa accidentia sola contingeret, vt si aliquid pretio tibi comparares minus bonum, quàm iactauit venditor; tunc, inquam, fraus peccatum induceret, vnà cum obligatione damnum reparandi, sed contractum nõ eneruares; quandoquidem ipsum etiam matrimonium; hoc est, species contractus omnium nobilissima retinet in hoc casu vim suam, vt si proba, pulchra, diues non sit vxor tua, quæ talis esse iactabatur, vt habetur 29.q.1.c.1.

Matrimoniũ nobilissimus contractus.

Quartò si te contingat contractum iurare ex se inualidum & illicitum; non est, quòd ei te credas obstrictum, vel addidisse iuramento tuo confirmationem; quia videri non potest confirmari, nisi quod iam antè aliquid firmitudinis habuit, aut habere potuit. Quare si

contractus nullũ robur habuit, nec habere potuit; nó validatur per iuramentũ. Secus ſi potuit; vt quando eſt de re ex ſe nó mala. Vndè ſi latronibus te intercipientibus iureiurando promittis centũ aureos ne te occidant, teneris ſub mortali dare, vt poſt Sot. l. 8. de Iuſt. q. 2. a. 3. docet Toletus l. 4. ſummæ c. 22. Si verè àc ſimpliciter intẽdiſti dare ac promittere, & nó æquiuocè, quæ æquiuocatio tunc eſſe dicitur: quando, v.g. poſt hæc verba clara, *iuro me daturum*, dicis intra te, *ſi mihi libuerit*.

Promiſſio facta latroni an obliget ſub peccato.

Quintò ſi te contra iuramentũ legitimũ iã emiſſum cõtrahere cõtingat cõtractu ex ſe licito obligatorio, peccabis quidẽ ob periuriũ; ſed vim ſuã cõtractus retinebit: vt ſi iureiurãdo interpoſito promiſeris te ducturũ Catharinã; poſtea autẽ reipſa ducis Apolloniã, c. ſicut ex literis, de ſponſ. Ratio eſt, quia vi iuramenti illius præcedentis, nullum adhuc in te ius acquiſiuit Catharina: per contractum verò ſequentẽ acquiſiuit perfectum Apollonia, cuius proindè iuri non debet iuſiurandum illud tuum officere.

§. 3 Eſto, promiſſio cõtractus ſit non adeò proprius & perfectus; quia in eo nihil cõmutatur, perfectorũ naturã participat, quatenus in illa ex mutuo cõſenſu inchoatur vnius rei trãſlatio à proprio domino in aliũ; & quatenus in ea peccari poteſt, ſicut in perfectis. Quẽadmodũ enim hoc ipſo, quo in perfectis violatur fides, peccatur; quia oppugnatur ius alienũ, & pax ſocietáſque humana multùm lædi-tur. Ita qui nõ ſtat promiſſis etiã ſimplicibus,

Digitized by Google

cũ poteſt ſine graui ſuo incommodo, charitatẽ violat illudendo cõtriſtandóque promiſſariũ :& præterea in eandem fidem peccat , quæ omniũ commerciorum eſt fundamentum. Sed hoc de licita, ſeriáque eſt promiſſione intelligendum. Illicita námque reuocanda eſt velut indigna cui ſeruetur fides: Si iocoſa ſit,nõ ſeria,non eſt vera promiſſio,ideóque nec obligat. Quid ſi reipſa ficta ſit, verùm meritò viſa ſeria promiſſario? Tunc ſanè culpã aliquam contrahit promiſſor propter illuſionẽ, niſi in caſu quo iuſtam habet causã fictè promittẽdi; puta quia iniquè cogitur promittere; vt iã dixi de latronibus. Verè tamẽ nõ obligatur propter hypotheticũ defectũ intẽtionis ſeſe obligãdi; quamuis promittendo iurauerit;per accidens tamẽ ſæpè tenebitur facere quod promiſit; nẽpè ad vitandũ ſcandalũ, & ne periurus habeatur. Ad minùs autẽ tenebitur de dãno,quod illuſio attullerit promiſſario. Dupliciter autem illicita promiſſio dicitur;primò ſi ſit de re ex ſe mala,aut prohibita,vt ſi quis dicat ; occidam talem , vel faciam tibi corporis mei copiã,ſi aureos mihi decẽ largitus fueris. Secũdò, ſi de bona quidẽ, ſed in malæ cõpenſationẽ; vt aureos decẽ promitto tibi , ſi talẽ de medio ſuſtuleris , aut te mihi proſtitueris. Prima nunquã implenda eſt, cùm abſque culpa non poſſit. Secundam oportet antè perpetratum opus ſceleratũ reuocare , cuius gratia facta eſt , vt ex Iſidoro refertur , 2.2.q.4.c. in malis. Poſtquam autem eſt perpetratum, naſcitur

Fides fundamentum omniũ commerciorum.

Promiſſio illicita duplicíter.

naſcitur eius implendæ obligatio cõtraria de cauſa; hoc eſt, quia vna ex parte impleri ſine peccato poteſt; ex altera conſenſit vltrò promiſſor in obligationem dandi promiſſario poſt perfectum opus ſummam pollicitam. Notandum inſuper promiſſionis etiam iuratæ obligationem ceſſare, quando ei ſuperuenit res grauis, & oneroſa, quam ſi præuidiſſet, nec intendiſſet promittere, nec prudenter debuiſſet. Tunc, inquam, obligari nó videtur, eò quòd tacitè noluit in eò caſu ſe obligare. Leſſius l.2.c.18. dub.10.

Si quis tibi aliquid promiſerit, poſteáque animum ſibi fuiſſe abnuat id pollicendi, & verba eius manifeſtè non portendant contrarium, interpretationi eius aquieſce; quia reuerà non obligatur promiſſor, niſi in quantũ voluit, & ipſe præ omnibus interpres verus
1. Cor. 2. eſt ſuæ mentis. *Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt?* Præſtat inſuper, vt non habeas, quod debet; quàm vt habeas, poſſideas, retineas, quod non debet, nec tuum eſſe voluit.

Sot. l.4. de Iuſt. q. 7. a. 1. & 2.

Si quis ad prodigam, nimiámque ſummam pecuniæ tibi dandam iuratò, aut non iuratò obligauerit; ne inſtes vt ſatisfaciat, quia de iure nec poteſt, nec debet ob peccatum, quod in tali profuſione interuenit; præſertim ſi ſit in damnum tertij, & in te redundabit ſi vrſeris.

Filia familias promittens nuptias.

Non eſt par ratio filiæ familiàs, quæ promittendo inrauit nuptias impari cum magna indignatione familiæ; quia promiſſionis huius

executiõ

executio, seu nuptiarum cum tali celebratio ex se mala non est, repugnantia parentū ipsi est extrinseca, hanc præuidit puella & præuidere satis potuit, eadem non obstante sese obligauit, potuítque obligare, cùm simpliciter esset quoad hoc sui iuris post annos pubertatis.

Tenetur itaque talé ducere acquisito iuri suo nó renuntiantē, nec eiusmodi obligatione præsuppositā: possunt id meritò parentes ferre grauiter, esto fortè illa promittendo peccauerit, non percontans in re tam seria parentum arbitrium, eóque nomine illos mœrore affecerit.

Adhæc quamuis promissio ex suo genere obliget sub mortali, ob causam allatam initio huius §. & appelletur debitum, in l. vlt. C. ad l. falcid. maiorem nihilominus summam postulat, vt circa illam peccetur mortaliter quàm furtum. Quare si solidi decem sufficiunt ad cōstituendum furem huius culpæ reum: non sequitur totidé satis esse ad subiiciendum simili culpæ promissorem promissos non exhibentem; sed maior requiritur (nisi fortè infida pollicitatione sua damnū par maiori huic summæ creet promissario, vt docet Lessius l. 2. de Iust. c. 18. dub. 8. n. 56.) & ratio est, quia res promissa, & nondum exhibita multò minus est promissarij, quàm res furtiua sit eius, cui aufertur. Minor proindè iniuria fit illi cùm nō datur, quàm huic cùm ea spoliatur.

Solidi decē sufficiunt ad constituendā peccatū lethale.

Si interius tantum promiseris aliquid homini,

mini, vel donaueris nó interpoſito iuramento, liberũ tibi ſcias eſſe promiſſiones eiuſmodi & donationes reuocare:quia vt diſſolui nó poſſint,vtque obligent, acceptatione indigent facta à promiſſario,vel alio quẽ ſibi ſubſtituerit,vel qui iure ſuperioritatis poſſit pro eo acceptare. Quandiu autẽ interius latent ab horũ nemine percipi poſſunt,quanto minus acceptari?Secus dicẽdũ, ſi iuramentũ acceſſerit: obligat,inquã,promiſſio etiá antè acceptationẽ,implendáque eſt,quoties ſine peccato poteſt,in reuerentiã iuramenti,ſeu ne Deus teſtis falſus introductus videatur. Alia quoque promiſſionis ratio eſt factæ Deo;votũ enim eſt,& vouentem aſtringit,eſto iuratum non ſit.

Promiſſa res non vſurpanda.

Promiſſam tibi rem conſtituto tempore nó traditam,ne vi aut dolo vſurpaueris cùm tua non ſit, nec eius Dominus vi promiſſionis reipſa in te tranſtulerit dominium: ſed transferat illud tantummodò per realem traditionem, ante quam ſi rem illam tibi vindices, aliena propriis iniuſtè aggregabis.

Promiſſione exiſtente reciproca, ita ſcilicet vt vna ſit cauſa alterius,ſcito te nó teneri ſeruare tuã, niſi alter impleat viciſſim,ſeruétque ſuã(præterquàm in promiſſione fidei cõiugalis ob rationẽ expoſitã ſuprà initio §. 2.) Nã,vt ſcribit Seneca: *Ad hoc vt homo facere teneatur quod promiſit,requiritur,vt omnia immutata permaneant;quia promiſit quod habebat in mente ſubintellectis debitis conditionibus.* Sin autem vna cauſa non ſit alterius, vt quando vnus promiſit nó expectans,nec exigens promiſſio-

Senec.l.4. de Benef. c.34. & 35.

Digitized by Google

nẽ alterius reciprocam; sed iste posterius aliquid ei vicissim, vltróque spondet, non tollitur adimplendæ promissionis obligatio, si Nauarro credimus, c.18.n.7.eo nomine,quòd hic alter executioni non mandat, nec mandare vult quod est pollicitus. Nõ tamen damnare auderem,qui cum Molina in 1. 2.disp.272. teneret oppositũ,Princeps si quid promisit in verbo, seu fide Principis, vinculo iuramenti hoc ipso ligatur, si Menochio credimus Cõsil.201.vbi ad hoc cõfirmandũ citat caput antepenultimũ tituli de Iureiurando. Sed non videtur hoc verum,cùm testimonium nullum humanum sit diuinum, sed ad summum aliud alio augustius ob personæ dignitatem; nec in capite illo dicitur Rex Hungariæ sic promisisse, sed verè iurasse.

In fide Principis, promissio astringet Principem.

§.4.Nunquã tibi cõtingat emere, nisi quod bona fide venale, & in potestate venditoris esse cognoueris. Venales nõ sũt res merè sacrę & spirituales,vt virtus absoluẽdi à peccatis,cõferendi beneficia. Nec ita mixtæ, vt quod in iis spirituale est, potius sit temporali. Denominatio certè fit à nobiliori parte.Quare cùm in Sacramentis,sacramentalibus, & beneficiis manifestè potiora sint quæ spiritualia, vt in baptismo remissio peccatorum, quàm ablutio aquæ.In signo crucis significatio processionis diuinarum personarum & protestatio, quàm signum externum. In beneficiis ius percipiendi præbendam Eccles. quàm præbenda ipsa, absolutè in album reponendæ sunt rerum

Res nõ Venales quæ.

Digitized by Google

rerum ſacratum, ideóque vendi non poſſunt, nec emi, quia res ſacræ non ſunt vendentium, vult Chriſtus eas dari gratis, pecuniam omnem pretiúmque ſuperant, nec cum eo niſi impiè in comparationem adducuntur. *Pecunia tua*, ait Simoni Mago S. Petrus, *tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri.* Ad ſummum itaque adminiſtrantibus nobis ſpiritualia dari pecunia poteſt, & quæ pecunia æſtimantur, non vt pretium, & æquipollens, ſed vt ſtipendium quo indigent ad ſuſtentationem, ſine qua obire non poſſent hæc munia, vel vt merum donum; eſto non daretur, niſi ſub illa conditione. Nam ſimiliter inducere licet infideles donis, ac promiſſionibus ad baptiſmum ſuſcipiendum, vt rectè notat Molina tom. 1. de Iuſt. diſp. 94. Quod ad mixta quæ contrà plus habent de temporali, vt vaſa ſacra, ſepulturæ in templis, cantorum officia, vendi poſſunt ex cauſa rationabili, ſed nõ intuitu rei ſpiritualis, nec cariùs propter illã. Vt ſi venditur calix, ſpectandũ in eo tantùm eſt quod temporale eſt.

Actor. 8.

Sed neque venales ſunt artes & ſcientiæ, vt tradit S. Th. 2. 2. q. 71. a. 4. & Caiet. in ſumma V. Simonia. Nã ſcientia quæ eſt in docente vendi non poteſt, ſicut nec tranſire ad aliũ. Quam verò acquirit diſcipulus, proprio labore acquiritur, & cũ ipſius ſit, vendi à Doctore nequit. Reſtat ergo, vt vendatur ſolùm docentis labor (qui meritò æſtimatur eò precioſior, quò eſt ſcientia præſtantior) atque hoc ſenſu

interpre

interpretor à Salomone ſcriptum Prou. 17. *veritatem eme*; id eſt, laborem docentis veritatem. Quanquam, vt dicam quod eſt, non tam ematur hic labor, quàm conducitur. Sed neque venales ſunt homines liberi; libertas ſiquidem inæſtimabilis eſt, l. libertas ff. de regul. iuris. Et apud Lucianum Dial. de vita Philoſ. Mercurio vendere volenti Diogenem ait emptor: *Praco, quid ais? Vendis hominem liberum? non times ne plagij reum in Areopagitarum iudicium quis te vocet?* Nefariè proindè venduntur, & inualidè, qui à pyratis, vel ab iniuſtis capti bellatoribus vel furto ſublati, vel iniquè damnati, vel dolo ad naues illecti, & de repente abſtracti ànatali ſolo traduntur mercatoribus. Peccat emptor valdè, qui tales ſibi merces comparat, & vbi huius generis nouit eſſe, tenetur reſtituere veris dominis, aut ſuæ libertati relinquere, quin etiam ſatisfacere pro iniuria illata ob ſeruitutem, qua preſſi ſunt, & miſerias alias conſequentes.

Libertas quàm exiſtimationis.

Si res emas magni precij, cuiuſmodi immobiles ſolent eſſe, da operam, vt ſuper eo contractu ſcriptura fiat, non quod ſimpliciter, & ex natura rei neceſſaria ſit ad eius conſtitutionem; ſed quia firmat illum, quoad forum externum.

Circà pretium attende primò, vt ſit determinatum, aliàs vi carebit emptio, vt ſi dicas; *quanti voles, quanti æquum putaueris, vel de precio benè poſteà conueniemus.* Valere quippè, veráque emptio dici non poteſt, niſi ſubſtante

vero consensu:talis autem attenditur circa solum precium determinatũ;quia qui esse videbatur circa indeterminatũ,sæpè ostenditur nõ fuisse, quãdo postea determinatur, aitq; emptor:*Putabã te non exacturũ tantũ*, vel venditor: *Putabã te plus aliquid mihi oblaturũ & repensurũ.* Materia similitet definita sit oportet eandẽ ob causam. Vndè nihil propriè venditur, si dicat venditor: De his decem ouibus meis vendo tibi tres, quando non designantur. Molina disput.366. Lessius dub. 12.de Contractu emptionis. In duplici differẽtia sunt res venales. Quædã certò solent precio æstimari, vt pannus, lignum, triticũ,vinum, caro & similia ad vitæ vsum necessaria vel opportuna; quædam non solent,quia vel ratissimæ sunt,vt antiquæ statuæ: vel ad solã pompã recreationemue faciũt, vel ignotatur quantũ & ad quid prosint. Quæ sunt posterioris generis, nègotiantiũ relinquuntur arbitrio, licetq; venditori vendere eas carissimè(sic tamen vt precium enorme nõ sit) vi & fraude sepositis; vicissim emptori liceat ad preciũ descẽdere quàm potest minimũ. Quæ verò prioris, vendi & emi debent iuxta precium vel à lege taxatũ,vel defectu legis à cõmuni æstimatione sapientum circumstãtias considerantiũ,ob quas vna eadẽque res modo plus,modo minus valet. In his notabilitet excedere vel deficere peccatũ est mortale,obligationẽ inducens restitutionis. Plus valebit res venalis cæteris paribus,quò erit rarior,quò in se melior, ac diuturnior, quò plures emptores ado-

D. Th. 2.2. q. 77. a. 1.

Digitized by Google

aderũt,quò pecunia abundãtior;cõtrariis autẽ de cauſis minus. Vndè quæ ſub haſta veneunt, vel à proxenetis ad vendendum exponuntur, multo minoris emi poſſunt quàm aliàs valent. Caue fraudulenter aliquid in magna emas copia, v. g. triticum, vt caritatem inducas, atque ita poſſis diteſcere, pernicioſiſſimi ſunt qui hoc faciunt. Seuerè hoc prohibetur Conſtantinopoli, imò nemini licet triticum & ſimilia coaceruare; quo fit vt ibi affluant omnia, & coemãtur viliſſimo pretio. Non eſt tamẽ cõtra iuſtitiã abunde emere & ſeruare, quæ profusè ſuppetũt, & emptores vix habẽt præ copia.

Si in emptione arrhã dederis tanquã initiũ partiẽq; precij, eſto ſimul in ſignũ detur, eẽſenda vẽditio eſt ita perfecta, vt diſſolui non poſſit, ne quidem per iacturã partis illius; ſecus ſi duntaxat in ſignum, eò quòd tunc non præſumitur interueniſſe ſeſe obligandi animus, & neutra ex parte fit realis vlla tranſlatio.

Dilata ſolutione quando cariùs vendendũ.

Si dilata ſolutione aliquid vendideris, ne idcircò cariùs vendas, quàm ferat iuſtũ ſummũ preciũ currens venditionis tẽpore, niſi dãnoſa ſit tibi hæc dilatio; nam ſi ſit, tibi vtiq; licebit in partem precij cõputare damni huius æquiualens. Vt ſi iuſtũ rei precium ſit ſex aureorũ, & dilatio dãmnũ tibi allatura probabiliter ſit vnius aurei, vendere tibi licebit ſeptẽ aureis, vt cũ Caiet. docet Tolet. l. de 7. peccat. in c. 51. aliàs non propterea, quòd iuſtitia non eſt, vbi deeſt æqualitas: Deeſt autẽ, quando rei quã pretij dilatio precioſiorẽ nõ reddit, carius

Vsura palliata.

propter eam venditur. Interuenit insuper vsura palliata; nam si valet tantùm sex,& propter dilatam solutionem vsque ad semestre, verbi gratia, venditur septem. Perindè est ac si ad mutuum dares sex, pro septem. Dixi, *iustum summum pretium*; nam solent tria distingui iusta eiusdem rei pretia, infimum, supremum, medium: & vulgò exprimuntur, cùm dicitur, *hæc res minimùm valet tantum*, *hæc res ad summum valet tantum*, *hæc res valet tantum*. Bene autem potest summum pretium iustum exigere, qui vendit expectata solutione.

Caue tursus aliquid vendas eo pretio, quo æstimabitur futuro certo tempore, in quo plus solet æstimari; nisi id eousque sis alioquin seruaturus; quia si non sis, interueniet iniquitas manifesta, dum exigetur pro re amplius quàm valet, quando actu venditur. Si autem sis seruaturus, meritò poteris, ne damnum sustineas iusti lucri cessantis, quod damnum gratis pati, vt alteri vendat, nemo sanè astringitur. Colligitur hæc doctrina ex c. nauiganti, de vsuris.

Si quod vendis, futurum est emptori vtilissimum, magnique lucri occasio; ne hoc titulo præsumas eius augere prerium, quia eiusmodi lucrum resultat per accidens, nec ad rei quam vendis, valorem pertinet spectandum, meriendúmque iuxta communem vtilitatem, quam vulgò afferre solet mortalibus. Hoc præterea lucrum emptoribus est; quo autem iure id ei vendideris, quod illius est, nõ

tuum?

tuum? Si Clericus es, vel nobilis, caue emas vt reuendas, non eſt talium negotiari; Licebit nihilominus quod aliàs tuum eſt, vendere.

Si res quam vendis, occulto vitio laborat contrario fini, in quem emptor illam ſibi quærit, peccas ſi illud ſcienter taces, & venditio nulla eſt defectu intentionis in emptore: ſin res ſit quidem ad finem illum vtilis, ſed non multùm propter vitium, valida venditio erit, & non peccabis, dummodò pretium imminuas per proportionem vitij. D. Th. 2. 2. q. 77. a. 3.

Falſis nummis nihil omnino emendum.

Falſis nummis, quos fortè ab emptoribus aut numnulariis circumuentus accepiſti, horrebis quicquam emere; quia cum venditor à quo emere cogitas, innocens ſit & bonæ fidei, nec cauſam vllam præbuerit detrimento, quod tu prius vendendo paſſus es, nulla ratione debet eius inuidiæ, pœnæque ſubiacere; ſed fidelem mercium ſuarum reportare mercedem. *Nemo*, inquit regula iuris, *debet alterius odio prægrauari.* At fortè ſciſcitaris, quid ſi paratus ſit venditor nummos meos admittere, etiam ſciens eſſe adulterinos? Reſpondeo; peccabis nihilominus tradendo eos, contra iuſtitiam; non quod ipſi fiat iniuria; ſed quod ſatis præuideas fore, vt aliis tradat eos, & ſic decipiat, te vtique cooperante, ſicut cooperatur, qui enſem dat furioſo. Accingens te ad vendendum, cauebis falſos habere licitatores, qui mercium tuarum pretium augeant. Iniquum hoc eſſe & fidei bonæ repugnare, agnouit ipſe M. Tullius lib. 3. offic. his verbis: *Tollendum eſt igitur in*

rebus contrahẽdis omne mendacium. Non licitatorẽ venditor, nec qui contra ſe licitetur, emptor apponet.

Si te iuraueris non venditurũ aliquid infra certum precium, ſeu viliori precio, quàm ſit illud quod apud te habes definitum: poſteà autem expedire iudicaueris, vt ſecus facias, vel quia pauper eſt emptor & re tua valdè indiget, vel quia nimium tibi precium propoſuiſti, vel nemo vult illud dare; atque ita vetuſtate tandem res corrumperetur, nec tibi, nec aliis futura vtilis, detrahere de precio poteris, ne iuſiurandum vinculum ſit iniquitatis, & menti repugnes tuæ, quæ fuiſſe videtur non venditurum te minoris, niſi adactus cauſa graui & neceſſitate. Vitanda porrò ſunt eiuſmodi iuramenta, quia in periurium ſæpè deſinunt.

Emens non præſenti pecunia, vide vt ſuo tempore ſoluas ſi potes, teque debito liberes, niſi & peccati velis eſſe reus, & malè audire, & teneri ad damnum reſarciendum, quod iniqua procraſtinatio tua venditori attulerit. Facilè autem poteris, ſi ſuperfluos ſumptus amputaueris, ſi veſtibus, ac cibis, & eiuſmodi aliis nimis pretioſis tibi interdixeris, vt verbo dicam, ſi parcimoniam colueris, *magnum enim vectigal eſt parcimonia*. Lacedæmonij cũ Smyrnæis egentibus cõmeatum miſiſſent, atque illi beneficium cœpiſſẽt extollere: *Nihil magni eſt*, dixerunt Lacedæmonij, *hæc enim collegimus vnius diei prandio nobis & iumentis noſtris detracto.*

Cicero.

Plut. lib. de diſcrim. adul. & amic.

De locatione quid.

§. 5 Ad locationem veniamus & conductionem: Vel rem tuam locas, vt domum, equum

Digitized by Google

quum, prædium; vel operam. Si rem, non eam locatario, seu conductori auferes ante elapsũ tempus locationis, nisi illa ipse cõtra pactum abutatur, aut illam necesse sit reparari; aut tibi locatori superueniat valdè grauis & inexpectata necessitas vtendi ea; vt si è duabus quæ tibi erant domibus, conflagrauit illa, in qua habitabas, repetere tibi licebit alteram, quam locaueras. Idem iudicium, si tu quidem non locaueris, successor tamen legitimus sis locatoris. Quis enim vellet contrahere, si ad successores non trãsirent tum antecessorum iura, tum onera? Habet quod dico locum etiam in successoribus Prælatorum, qui tanquam Ecclesiarum administratores quas regunt, earum locauerunt bona. Si tamen Ecclesiæ damnosa esset locatio, poterit successor, non minus quã minor restitutionem in integrum petere, vt docet Couarruuias lib. 2. var. c. 15. n. 6.

Si rem locatam contingat casu aliquo insolito afferre locatario locationis tempore magnam quandam vtilitatem, nihil idcircò exigendum erit ab eo supra iustam & consuetam pensionem, quam tibi ex pacto debet, quandiu in pacto nihil super hoc cautum est, eò quòd accidentalis sit hæc vtilitas.

Re aliena conducta non vteris, nisi ad finem, in quem consentit locator; nec propria authoritate locabis alteri, ne quidem intrà tempus quo in tua est potestate; nec omittes pro illius conseruatione sumptus facere, qui vel solent fieri, v. g. conductum equum alere, vel de *De vsu rei conductæ.*

quibus cum locatore conueneris. Quod ad ſumptus alios, ad quos non te obligauit; qui tamen videntur neceſſarij, vt res illa aliàs peritura inſtauretur, vel vt occaſione data fiat longè melior; ad eos non teneris ex iuſtitia, ſed ex charitate, iubente aliis vt faciamus, quod fieri nobis cupimus: Illos autem tibi refundere ex iuſtitia locator, ſeu rei dominus aſtringetur; vtpotè cuius res fideliter, vtiliterque geſta eſt ſecundùm tacitam, debitamque eius voluntatem. Item ſi vel nulla culpa tua vel leuiſſima tantùm conducta res pereat, non peribit tibi, ſed locatori; niſi expreſſè in re receperis pro ea ſatisfacere etiã pereũte ex eiuſmodi culpa, vt docet Menoch. Conſ. 390. n. 11.

Si culpa tua fiat, vt re vel opera locata vti conductor non poſſit, precium locationis pro tempore quo vſus non eſt, ab eo non exiges; quin potiùs ſi in damnum aliquod indè incurrerit, illud ei reparabis. Viciſſim ſi culpa tua non vtaris conducta re, appendes precium integrum, ſi alter erat pari conducturus; ſatisfacies inſuper pro detrimento eiuſdem, ſi quod ex non vſu profectum ſit.

Si ad determinatum quid agendum, verbi gratia, ad colendum intra diem agri iugerum, de pretio conueneris: Scito illud totum, vel partem duntaxat deberi tibi, prout opus totum, vel partem duntaxat abſolueris: Sin non ſit determinatum, intelligitur laborandum tibi eſſe communi modo, ſeu mediocriter, ſicut commune eſt pretium. Quod de pretio,

idem

Digitized by Google

idem de ſtipendiis Eccleſiaſticis iudicium conſtitutis ad peragenda diuina officia. Vndè qui ſimplex tantùm nactus eſt beneficium, ideóque tenetur ſolùm recitare horas canonicas, quot anni diebus illas culpa ſua nó recitat, tot amittit partes præbendæ ſuæ annuæ ex 365. in quas diuiditur reſpondentes totidem anni diebus. Et ſimiliter quantum de officio diei vnius negligit, tantum de reſpondente ei parte præbendæ, ſibi non deberi nouerit; ſed in eleemoſynas vel opera alia pia eſſe impendendum. Alia eorum eſt ratio, quibus obtigit curatum beneficium; quia munus illorum ſpirituale tam multa alia præter horas illas complectitur, v. g. prædicationem verbi Dei, adminiſtrationem Sacramentorum, viſitationem ægrotorum, celebrationes Miſſarum, ſepulturas, &c. vt meritò credatur recitatio illa ad ſummum pars eius eſſe tertia, cuius proindè culpabilis omiſſio ius tantùm tollit ad tertiam partem redituum, vt rectè notat & docet Toletus l. 2. ſummæ c. 12.

Beneficiarius ſimplex ad quid teneatur.

Qui curatū habet beneficium.

Si nulla interueniente culpa tua, ſed morbo, caſu fortuito, vel extrinſeco impedimento cogaris operationem ſuſpendere, ſicut non teneris ad intereſſe locatarij, ſi quod patiatur, ita conſtitutum pretium tuum non facies.

Si operam locando tuam docearis artem licitam, quam priùs non tenebas, eiuſque diſcédæ gratia inſeruis conductori, nihil ab eo exiges præter alimenta, imò ad aliquid ei repen-

dédum tenebere ex iuſtitia, ſi iure tecum agat, eò quòd artem illam docendo multum reuerà tibi præſtat: Sin autem non ſeruis diſcendi gratia; ſed in bonum conducentis, ne minùs ſeruias quàm debes; viciſſim non te premat imperiis iuſto grauioribus & inſolitis. Ab eo ne diſceſſeris abſque cauſa rationabili (cuiuſmodi poſſet eſſe tua vel parentis infirmitas) ante præſcriptum ſpatium, niſi carere velis parte promiſſi tibi ſtipendij. Ille viciſſim non te excludat immerentem, niſi teneri velit ad ſoluendum ſalarium, tempori reſpondens, quo excluſus alteri ſeruire non poteris. Operam tuam pretio ne locaueris, ſi vi ſtipendij aliundè accepti tenearis impendere, v. g. docere. Rurſus ſi ab experientia & ſpeculatione pendet ars ſeu opera tua, vt medicina, experientiam magis ſequere, nec vnquam da medicinam, de qua dubitas, ſitne profutura; probabilius ſaltem tibi ſit vtilem potius futurā quàm noxiam; & vbi non occurret melior, hāc porrigere ne dubita. Vaſq. in 1. 2. diſp. 64. n. 21.

Si quis tibi famuletur non deſignato precio, nec declaratione præmiſſa, quòd obſequi tibi gratis velit, ne liberum te crede ab obligatione dandi ei ſtipendium; quandoquidem tūc præſumitur ſub eadē mercede cōueniſſe, quā ſeruat loci cōſuetudo & cōmunis æſtimatio.

Si iuramento te obſtrinxeris ad non excedendum certum ſalarium tibi pro induſtria & labore quodam tuo debitum, caue ne plus accipias. Si acceperis, incides hoc ipſo in periu-

rium

tiũ. Hic aures arrigant Notarij, & alij quidam Iuſtitiæ publicæ officiales, iurare ſoliti ſe non amplius vel exacturos, vel admiſſuros pro hoc, vel illo inſtrumento aut labore : multò tamen plus extorquentes. Neſcio ſanè quomodo excuſari à periurio poſſint, vel abſolui non conſtituentes apud ſe firmiter corrigere ſceleratam ſuam habendi cupiditatem, cui vt ſatisfaciant, non exhorrent labefacere ſe culpa lethali, Tolet. lib. 5. ſummæ cap. 61. Niſi fortè laborem reuerà ſuſcipiant inſolitum & conſueto longè grauiorem, vt ſi ſcriptura ſit longiſſima, ſi diu vigilandum, ſi longum iter ſuſcipiendum, ſi occupationes aliç ex ſe vtiliores negligendæ, &c. Tunc ampliùs quiddam exigi poterit per proportionem extraordinariæ difficultatis. Prętendere autem iuſto minus eſſe ſalarium ſibi à Reipublica taxatum ; vel non ignorare Rempublicam, quin plus accipiant; tacere tamen & tacendo cõſentire & probare, vt id faciant, non iuſtificat eorum conſcientiam. Nam quid iuſtum ſit, melius nouit ipſa quàm tu, in cauſa propria valdè ſuſpectus, & ſolitus ſupra omnem veritatem labores tuos exaggerare ; & cum pergat proponere omnibus, quos ad tuam admittit profeſſionem, & determinare conſuetũ ſtipendium, ſatis oſtendit non debere ſilentium ſuum trahi in conſequentiam, vel iuſtam dare cauſam excedendi.

De notariis ac Iuſtitiæ officialibus.

§. 6. Circa mutuum pecuniarium, quod totius eſt Vſuræ fundamentum, proindeque admodum periculoſum, obſerua quæ ſequuntur

Pecunia Vſura fundamentum.

Digitized by Google

tur diligenter. Caue vnus esse de Vsurariis. Vsuram districtè prohibet Deus Deut. 23. & Christus Luc. 6. *dicens, mutuum date nihil indè sperantes.* Et inter cætera, quæ requirit psalmus 14. vt quis saluus fiat, vnum est, *ne pecuniam suam dederit ad vsuram.* Nempè iustitia consistit in æqualitate: ergo iniustus est vsurarius plus exigēs à mutuatariovi mutui, quā ei dederit: & quia iniustus non intrabit in regnum cœlorum, ad quod iusti soli admittūtur, nisi prius egerit pœnitentiam, & restituerit si possit. Quando vi mutui, quod das, nullum tibi perit iustum lucrum, siue quia non profiteris ex pecunia lucrum facere; siue quia non occurrente mutui occasione ociosam in arca reliquisses, nec damnum vllum feciſſes, pecunia æstimabile: scito & tibi persuade, nihil petendum à mutuatario supra summam capitalē (cùm ei sufficiat reddendo æquivalens iustitiam colere) etsi Princeps vel Respublica permittat, vt exigas quotannis tria, vel etiam plura pro cētum. Ideò namque id tolerat, quia præsumit mutuatores occasione mutui adire damnum æquivalens, vel paris lucri iacturam facere. Nec obstat, quòd mutuatarius tua egens pecunia non peccet promittendo vsuram, vel soluendo; quia id facere cogitur ad redimendam vexationem, quam à te pateretur; aliàs ei non daturo mutuum. Et cùm dominus sit rerum suarum, potest ad malum maius auertendum, ex iis partem tibi destinare, si mutuum non negaueris. Quis viatorem neget à latronibus

tronibus interceptum, licitè eis postulatam promittere, posteáque dare pecuniam ne occidatur? Et tamen constat eiusmodi sicarios iniquè postulare, & accipere. Sin contrà ex mutuo fiat, vt cesset tibi iustum lucrum, vel damnum creetur; non teneberis quidem, poteris tamen tuta, saluaque conscientia cum mutuatario pacisci de interesse, seu auctario æquipollente tibi refundendo supra capitale. Sed caue, ne id resciat Magistratus, & te puniat excedentem taxam publicam. Caue præterea, ne tibi blandiaris falsò interpretans cessare tibi lucrum iustum, quod non cessat, aut maius quàm cessat. Interim licet tibi nec cesset lucrum, nec emergat dãnum; ideóque in hoc euentu nõ liceat exigere aliquid supra capitale vel etiam expectare quasi debitum sibi ex iustitia (quo sensu ait Dominus Luc. 6. *mutuum date nihil indè sperantes*) non prohiberis tamen sperare aliquid & expectare ex gratitudine, cùm hoc sit de mutuatario benè sentire; nẽpè prosequuturum ipsum officio vel munere aliquo acceptum beneficium. An nefas videri potest id ab eo expectare, ad quod tenetur? Si administrans spiritualia, v. g. conferens beneficium potest hoc modo aliquid sperare, quãtò magis mutuator?

Ne similiter tibi imposueris eo nomine, quòd suprà summam capitalem nihil pecuniarum exigas, sed obsequium, equum, vestimẽtum, &c. quia hæc & alia cùm sint pecunia æstimabilia, pecuniæ nomine continentur.

C. de Cond. inst. l. si mater.

tur. *Nihilautẽ refert, quid ex æquipollentibus detur, aut fiat.* Omnis item obligatio libertatem tollens pecunia est æstimabilis. l. sicut. c. Action. Idem habetur Instit. Tit. de obligat. Hinc fit, vt Vsurarius inter alios sit, & sceleros us quidem, qui mutuat fœminæ cum pacto, vt vsum concedat sui corporis; quia ad hoc nullo iure tenetur ipsa, sed libertate gaudet mẽbrorũ suorum, imò prohibetur extra coniugium ea prostituere; Secus qui Iudici mutuat, vt sententiam iustam pronuntiet, quam pronunciare tenetur, & probabiliter videtur aliàs non pronuntiaturus.

Ad vsum Ecclesiæ, & pauperum vsura non accipienda.

Ne rursus te credas ideò excusatum, quòd pecunia, pro qua Vsuram exigis Ecclesiæ sit, vel pauperũ, vel destinetur à te vsura ipsa ad opus piũ; quia nõ sunt facienda mala, vt Ecclesiæ & pauperibus subueniatur, vel bona alia sequãtur. Quã laudabilia sũt religionis opera, vt offerre aliquid Deo? & tamen non vult Deus

Deut. 23. quicquam sibi offerri de turpiter acquisitis. *Nõ offeres mercedem prostibuli, nec preciũ canis in domo Domini Dei tui*; quantò minùs de rebus vsurariis, & aliis iniustè partis? Sed neque recipienda est istiusmodi excusatio, *mutuatarius percepturus est ex mutuo meo emolumentum maximum.* Nihil hoc refert, vt suprà dicebamus in contractu venditionis, quandoquidem lucri huius non es causa; quamuis ei pecuniam dederis, nempe ea est ex se sterilis. Ipse potiùs per industriam propriam, qua pecuniam prudenter applicat, sibi lucrum peperit.

Si

Digitized by Google

Si propter iuſtum lucrũ ceſſans, vel damnũ emergẽs vi mutui ad vſurã das pecuniã ; vide, ne vlurę vſurã petas, quia vſura quę debetur, nõ eſt principalis pecunia , cui fructus aliquis reſpõdere poſſit aut debeat, ſed eſt fructus illius.

Sub damno emergente quæ contineantur.

Sub damno emergente , ratione cuius intereſſe peti posſe dicimus, cõtineri ſcias iniuſtum quodcumque detrimentũ, quod à mutuatario paſſurus præuidetur mutuator: quale eſt, exẽpli cauſa, valdè ſollicitari & laborare pro ſolutione mutui; aut aliquid mutuatoris ab eodem mutuatario retineri, quod recuperari non poſſe videtur , niſi exigendo eius pretium ſupra capitale mutui.

Mutuatarium nunquam obligabis, eandẽ vt numero pecuniã mutuò daram tibi refundat; cùm hoc ſit contra rationem contractus huius, in hoc diſcrepantis à commodato ; & per accidens fiat, vt reddatur omninò eadem; nempè quia fortè non licuit, vel opus non fuit iam conſumere. Itaq; omninò ſatis erit, ſi reddatur æquiualens quoad valorem, eſto non ſit pecunia ex eadem materia , niſi fortè deductum ſit in pactum expreſsè vel tacitè, vt in eadem materia ſecundùm ſpeciem reſtitutio fiat.

Nunquã mutuum acceperis ab vſurario, ſi potes ab alio, vt ſic occurras peccato illius; ſiq; fortè acceperis ad cõdictũ, ſolue diem; ne aliàs teneatis de omni dãno cõſequente, & ſuccreſcens in dies vſura excedat te, atq; opprimat.

Auctuarii vltrò datũ.

Si profiteatur mutuatarius ſe vltrò ac libentè velle dare tibi auctuarium, mutuare ei poteris

ſub

ſub hoc ſpontaneo onere, nullo etiam ceſſante tibi iuſto lucro, nec damno emergente, vt notat Tolet. l. 5. c. 8. Sed vt conſtet ſatis de hac ſpontanea eius liberalitate, non erit hoc in pactum deducendum, obligando ſcilicet ipsũ ad donatiuum illud perſoluendum; ſed relinques libero eius arbitrio, vt ſoluat, vel nõ ſoluat, & te relinquere declarabis; tametſi nõ ſoluendo perfidiam commiſſurus ſit, nec carituras quadam infamia. Ab obligatione reſtituendi vſuras iniuſtas ex mutuo perceptas, ne te putes liberum, quod mutuatarius in contractu obligauerit ſe vltrò ad eas ſoluendas; volenti autem non fiat iniuria. Ita namque voluit, poſito quod aliter mutuare noluerit, vt tamen aliquo modo noluerit, vt volitio illa cum concepta non ſit liberaliter ſeu extra contractum, donatio non eſt. Alia ex parte deeſt ex hypotheſi iuſtus titulus vſuras illas exigendi. Neque enim vſus pecuniæ mutuæ datæ ab ipſa pecunia eſt ſeparandus.

Cenſus & mutuum quid differant.

Scito denique à mutuo diſtingui cenſum, ſeu conſtitutionem cenſus. Nam in mutuo datur pecunia ad certum tempus, poſt quod ius habet mutuator æqualem repetendi, & nihil amplius niſi per accidens, vt iam aliquoties dixi, propter iuſtum lucrum indè ceſſans, vel damnum emergens (eò quòd hoc ampliùs naturæ repugnat commutatiuæ iuſtitiæ in æqualitate verſantis:) In Cenſu verò datur pecunia in æternum, quantum eſt ex parte Cenſualiſtę; hoc eſt, eius qui dat illam, priuantis ſe iure repetendi

petendi eam : quamuis consentiat , vt censuarius refundat illam pro sua commoditate & arbitrio. Et quia quantum ex se est, priuat se in æternum iure isto,& nummis suis censetur illis emere annuam pensionem;vndè quam iustus est ex se contractus emptionis,tam iste est licitus, Sot. l. 6. de Iust. q. 1. a. 1. Tolet. sup. c. 44.quandiu debita seruatur proportio inter eiusmodi nummos seu summam capitalem,& inter censum seu pensionem; seruatur autem, quando taxa non exceditur à viris probis & sapientibus in loco recepta , vbi quis degit. Vulgaris est quinque pro centum.

§. 7. Ad sequentia similiter respiciendum, quoad cambium seu contractum,quo pecunia pro pecunia cómutatur , siue magna pro parua,vt nummus aureus pro solidis,siue contrà.

Si publicè, & authoritate Reipublicæ mu- 1.
nus hoc profiteare , noueris licere tibi postu- *Pro cambio an possit pecunia exigi.*
lare aliquid pro labore, & cura quam sustines numerandi pecunias, & in promptu habendi; est quippè vt campsoribus onerosa , ita campsuariis percómoda, & pretio æstimabilis:Sin secus,rectè facies, si nihil pro cambio accipias, tum quia vulgò id prohibet Magistratus priuatis campsoribus; tum quia labor qui in numerando ab illis ponitur , solet esse perexiguus. Si tamẽ esset notabilis,vt quãdo de permutẽda ingẽti summa agitur , tibi etiã priuato cãpsori aliquid laboris illius titulo deberetur.

Quamuis non desint Authores , qui Cam- 2.
psoribus licere docent, recipere aliquid intui-

tu præſtantioris metalli, quod dant pro ignobiliori; longè tamen eſt veriſimilius, lucrum nullum hoc nomine quærendum: quia, vt docet Io. Medina q. 3. de Cambiis, legiſlator taxans valorem aurei numiſmatis, attendit tam ad materiæ dignitatem, quàm ad commoditates, quas afferre ſolet ac poteſt; Cúmque eius iudicio ſtandum ſit, videri non debet hoc numiſma plus valere, quàm ipſe definierit. Fauet ſanè plurimùm improbitati Campſorum contraria ſentẽtia, qui ea freti cauſari poſſunt habere ſe plures titulos petendi lucrum pro cãbio, hunc nempe & illum, de quo proximè dictum eſt; atque ita multum extorquebunt. Præterea cùm nihil dẽt pro numiſmate aureo, quando illud pro exhibito à ſe argento accipiunt, quorſum exigent pro eo aliquid, quando vice verſa non accipiunt, ſed dant?

5. Si pecuniam, verbi gratia, centum aureos Lugduni à Campſuario accipias, poſtulante vt totidem Romæ ope tua accipiat; ius habes petendi ab eo iuſtum lucrum pro eiuſmodi cambio tibi oneroſo, quo videlicet in te recipis hanc ſummam Romæ illi aſſignare, vel illam verè illuc transferendo, vel æquiualenter, nẽpè famulos illic vel amicos tibi comparando, qui eã certò ipſi numerent. Quid ſi tantò plus valeret Lugduni, quàm Romæ, quantũ eſt lucrum tibi debitũ, an poſſes nihilominus ſeparatũ poſtulare? Videtur, quòd non; quia quod tibi debetur, in ſumma continetur tibi numerata. Sed præſtat ſentire contrariũ; quia quod

minus

minus vel plus valeat pecunia in loco vno, quàm alio, contingens est, contrahẽdum proindè non secus ac si vtrobiq; paris esset pretij.

Sin contrà, pecuniam petenti das Lugduni, vt eam reddere possit in loco sibi commodo, quoddam etiam lucrum indè licebit facere; quia similiter officium hoc magnum est, pecunia æstimabile, oneroſum campsori, percómodum campsuario, dum ab obligatione liberatur soluendi, vbi pecuniam accepit, potestate sibi facta soluendi vbi vult. Nec refert, quòd tibi campsori hoc interdum sit opportunum; quia per accidens & ratò est.

Quò summa est maior, vel pecunia rarior, vel via longior, vel transportatio difficilior, eò maius lucrum arte sua quærere campsori licet.

In Cambio eum non pereat pecunia.

In cambio per traditionem pecuniæ transfertur eius dominium. Ita fit, vt etiam si casu pereat, ei pereat qui accipit tanquam domino suo, & debeat æquiualens ei qui dedit restitui.

De restitutione quid.

§. 8. Circa restitutionẽ deniq;, ad præscripta, quæ sequuntur, aduerte. Si quid alienum iniquo titulo ad te peruenisse didiceris, idque adhuc penes te sit, restitue. A peccato liberari non valebis, nisi restitueris. *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Rectè sanè, cùm postulet recta ratio, vt non remittatur nisi disposito; dispositus autẽ non est, qui victus auaricia, non reddit vero domino, quod ipsius est, sed sibi retinet. Hac de causa peccat, sique rem illam apud se videat periisse, tenebitur æquiualentem refundere, & pro damno satisfacere,

S Aug. in epist. ad Macedonianum.

quod eidé vero Domino pepererit iniqua retentione. Quod ſi priuſquàm alienam rem ſcires eſſe, periit vel à te data conſumpta, aut vẽdita eſt, in tantum incumbet tibi reſtituendi neceſſitas in quantum ditior indè euaſeris, ſiue parcendo rebus propriis, ſiue pretium venditæ accipiendo. Ægrè, fateor, dimittuntur, quæ iam poſſidentur; dimittenda ſunt tamen iniuſtè poſſeſſa, niſi de numero velis eſſe diuitum, quos difficiliùs eſt intrare in cœlũ, quàm camelum per foramen acus: Vulpes quæ gracilis anguſtum intrat cellæ foramen; poſteà autem furtiuo inflatur cibo, neceſſe habet exinaniri, ſi inuenire vult exitum, & liberari.

Rei reperta reſtitutio quæ facienda.

Si res tibi commodata, locata, oppignorata, vel apud te depoſita pereat malitia tua, aut negligentia lata; fortè quia veteris ea in rebus incongeſtis, aut in mora es reſtituendi, aliàs non peritura; indemnem Dominum reddes velut cauſa iacturæ quam ſuſtinet.

Si rei à te repertæ non comparet, nec deprehendi dominus poteſt poſt inquiſitionem mediocrem, vel da eam pauperibus, vel ſi ipſe pauper ſis, tibi, tuiſque retine, nec vbi conſumpſeris, obnoxium te crede reſtitutioni, tametſi poſteà ille compareat. Quod ſi nondum conſumpſeris, & ille tibi innoteſcit, remque illam ſuam repetit; ne cunctaris reddere: declarat quippè repetendo, animum ſibi nunquam fuiſſe eam abiiciendi, nec amiſſæ dominium in quenquam transferendi.

Si mala fide, & ſine iuſto titulo vero, vel

appa

apparente cœperis aliquid possidere, nullam præscriptionem seu lapsum temporis possessioni huius fauere puta. Possessioni soli bonæ fidei hoc conceditur.

Esto peccati sis reus, si eleemosynam negaueris grauiter indigenti, cùm possis dare; sordidus autem si lucrum reportes etiam iustum ex re turpi, vt meretricio; viuis tamen liber à lege restitutionis. Secus si actione iniusta alicui nocueris; vt si obstiteris, ne beneficium assequeretur, cuius erat dignus, aliàs assecuturus. Tunc totum ei debebis aut partem, prout certò vel probabiliter illud obtinuisset.

Ne te credas tunc solùm astringi lege illa restitutionis, quando ipsemet iniusta actione molitis proximo perniciem; sed etiam quando eiusmodi actioni cooperaris iubendo, consulendo, ratum habendo, receptando nocentem hominem, exstimulando eum, minis, vel laudibus ad facinus, non vociferando cùm nocet, nec manifestando quando ex officio vociferari te oportet, vel manifestare. Idem sentiendum, si hæres sis eius, qui iniusta actione damnum fecit, quia licet non fuetis delicti particeps, bona possides delinquentis reparationi faciendæ obnoxia. Quod si hæredes plures estis, ad vos pertinebit restituere, seu damnum reparare pro rata parte, quâ acceperitis.

Si moriatur ille, cuius rem habes commodatam, locatam, aut depositam, hæredibus eam restitue, vel si non comparent, pauperibus. Si non obierit, sed procul absit, mitte illam

eius ſumptibus, niſi adeò diſtet, vt ſumptus pares precio futuri ſint, aut ſuperiores. Tuis contra impendiis mitti deberet, ſi iniuſtè poſſideretur.

Si commodatum, pignus, aut depoſitum bona fide remittis ad dominum, per nuntium prudenter fidelem creditum, ne ſis anxius, ſi fortè fallit nuntius; Non tibi res illa peribit, ſed domino, ſecus ſi tuum ſit quod mittis.

Si deſtruxiſti alienam ſegetem nondum maturam, tantum redde, quantum valitura videbatur meſſis tempore, deductis tamen expenſis, & periculis computatis.

Aes alienum contractum, & alia iuſto titulo debita condicto tempore reſtitue & ſolue; prima verò occaſione quæ debentur iniuſto, aliàs toties peccaturus mortaliter in materia graui, quot ſoluendi occaſiones ſcienter neglexeris.

Si te contingat non poſſe debitis omnibus ſimul ſatisfacere, cæteris paribus diſſolue priùs quæ priùs contraxiſti, & certa quàm incerta, & ea pro quibus hypothecantur bona, & quæ debentur priuilegiatis, ſeu habentibus priuilegium, vt priùs ſoluatur eis quàm cæteris. Vſurarius ſi fueris, non incumbit tibi ſolùm reſtituere intereſſe vſurarium; ſed etiam totum lucrum iuſtum, quod mutuatarius ob tuam exactionem facere non potuit, & aliàs feciſſet, & ſimiliter totum damnum, quod incurrit vi eiuſdem exactionis. D. Th. 2. 2. q. 68. a. 4. Sot. l. 6. q. 1. a. 4. quin etiam fructus rei ex ſe fructiferæ ſi talem tibi dedit pro intereſſe.

Ad quid teneatur vſurarius circa reſtitutionē.

Ne

Digitized by Google

Ne fingas tibi in reſtitutione pecuniæ, & rerum ſimilium, inanes,& pueriles excuſationes, quarum vna eaque perfrequens eſt, quæ petitur à periculo infamiæ, ſi reſtituatur vero domino, quod ſcitur furto ſublatum,aut quod creditur iuſtè acquiſitum. Vix vnquam venia digni ſunt,qui ſic tergiuerſantur; quia ih prõptu expeditus eſt modus arcendæ huius, quæ timetur,ignominiæ. Adito,& obſecra prudentem tuum, fidumque Confeſſarium; vt pecuniam velit vero domino nomine tertij innominati reddere, dicendo:*Chariſſime,hoc tibi debetur creditum mihi ab aliquo, vt tibi reſtituerem, accipe quod tuum eſt & vade;nec inquire quis mihi commiſerit;non enim dicam, nec tibi eſt audire neceſſe.* At fortè aget Sacerdos perfidè,pecuniam ſibi retinebit, aut nomen tuum prodet. Paniceus eſt timor iſte, & improbabilis; quia pium, fidelémque ſuppono Sacerdotem, cui longè grauiora committuntur; hoc eſt, peccata propria, & potes duos treſue teſtes traditæ ei pecuniæ, ſi vis adhibere, & ſyngraphã poſtulare,qua ſe teſtetur accepiſſe; ſicut & ille poteſt correſpondentem petere ab eo cui ſummam dabit.

Reſtitutio per Confeſſarium.

Si alicuius famam bonam per calumniam abſtuleris,reſtitutio fiat ingenuè fatendo iniuriam ei à te illatam,deq; eo dictum,quod non eſt. Sin autẽ ſimplex ſit detractio, dic te male locutum,nec tibi fuiſſe credendum, niſi fortè pecunia aut precib. impetraueris obligationis huius remiſſionẽ ab eo,de cuius fama agitur.

Si Monaſterio damnum attuleris; indè abſtrahendo religioſum, intrare quidem non teneris eius loco; ſed intendere neruos omnes vt redeat.

Circa homicidium, mutilationem reſtitutio.

Si quempiam occideris, mutilaueris, fortunis ſuis pſoliaueris; damna omnia reparabis indè in vxoré deriuata, in filios, in dominum ipſum, ſolueſque expenſas in Medicos prætet iuſtam pœnam, cui obnoxius es apud Magiſtratus. Sed hoc limitandum, ſi ſciens volenſque, nec ſine culpa occidiſti. Nam ſi mero caſu, vel dormiens, vel in ebrietate conſtitutus, ex qua coniici non potuit ſequuturū homicidium, id feceris, ad nihil teneberis. Sicut nec pecus, aut amens, vt ex communi ſent. tradit Tolet. l. 5. c. 19. Relinquitur porrò æſtimatio damnorum illorum iudicio viri boni, cuius erit certam ſummā præſentem æqualē reputare longæ maiori, ſed futuræ, nec omninò certæ.

Si aues, vel feras alienas in loco capias vbi aluntur à propriis dominis, vel recluduntur; nè captas retinueris, ſed redde; quia tuæ non ſunt: Quod ſi vagari ſinuntur, & aliena ſata ditipere, vel occidi poſſunt, vel capi, & detineri quouſque pro damno ſatisfiat, quod intulerunt, vel mulcta pendatur à Repub. conſtituta, Tolet. l. 5. c. 20. Sed neq; tuæ ſunt aues in alienis deprehenſę laqueis extra tuū fundū; ſed magis illius, qui laqueos poſuit, eſto nondum perfectè illas apprehenderit, cui proindè relinquendæ ſunt. Negari ſaltem non poteſt, quin ei pretiū debeatur induſtriæ & laboris,

in

in laqueis illis aptandis & proponendis.

His præmiſſis ſubiiciendæ ſunt cauſæ quædam excuſantes non reſtituentem. Prima eſt ſpontanea obligationis remiſſio à creditore facta. Altera recompenſatio æquiualens in re alia. Tertia, ceſſio bonorum omnium; quæ tamen ſi non ſufficiat, poſteáque debitor ad fortunam redeat pinguiorem, quod ſupereſt, reſtituet. Quarta, legitima præſcriptio rei alienæ; hoc eſt, poſſeſſio continua bona fide per totum tempus à lege ſtatutum (hoc eſt, vt plurimùm per decennium inter commorantes in eodem loco, per viginti autem annos, vel triginta inter alios) & dicitur bona fides, quando poſſidetur res vt propria, vi iuſti tituli, qui ſubeſſe creditur, quandiu nó probatur contrarium. Sciendum tamen præter res furto, aut vi captas, quaſdam eſſe; quæ præſcribi nunquam poſſunt, hominem liberum, ſeruũ fugitiuum, res religioſas, & fortè quibuſdã in locis res Principis. Quinta, ignorantia inuincibilis, facti, vel iuris. Sexta, impotentia, quæ tunc eſſe dicitur, quando debitor reſtituere non poteſt ſimpliciter, aut ſine grauiore detrimento, quã eſt illud, quod patitur creditor, ſi non ei fiat reſtitutio. Si tamen de morte, vel mutilatione agitur, tenetur debitor cũ periculo, vel etiã iactura vitæ propriæ, vel membri, liberare innocentem, quem falſò delicti inſimulauit, propter quod ad necem vocatur, vel membri amputationem. Rurſus, ſi detrimentum ſit æquale, reſtituenda res erit, modò non ſit vterq;

Quæ excuſent non reſtituentem.

Quænam præſcribi nõ poſſint.

Digitized by Google

in extrema necessitate: quo certè casu cessat restituendi obligatio, quia tunc res fit communis, vt rectè obseruauit Greg. à Val. tom. 3. disp. 5. q. 6. puncto 7. Quod ad ablatam famam bonam, cessat peculiariter eius reparandæ lex, si iam recuperauerit illam, beneque audiat, quem nequiter infamaueras; vel si non sit verbis tuis fides habita, vel si è vita discesserint ij, apud quos illum traduxisti, vel viuunt quidem, sed non sunt amplius dictorum tuorum memores.

Bona fama in quibus casibus non restituenda.

De præscriptis Prudentiæ circa Misericordiam.

CAPVT II.

§. 1. *Misericordiæ definitio, & partes.*

2. *Circa opera misericordiæ corporalia quid.*
3. *Quid circa spiritualia; ac primò circa correptionem errantium.*
4. *Quid circa institutionem piam ignorantium.*
5. *Quid circa boni consilij administrationem.*
6. *Quid circa preces pro indigentibus offerendas.*
7. *Quid circa mœstorum consolationem.*
8. *Quid denique circa tolerantiam, condonationemque acceptæ iniuriæ.*

} *obseruandum.*

§. 1.

Digitized by Google

§. 1. SANCTVS Augustinus lib. 9. de Ciuit. cap. 5. & post illum S. Th. 2.2.q.30.a.1. misericordiam definit, *aliena miseria in corde nostro passionem ac tristitiam, inducẽtem nos ad mitigandam eam pro viribus.* Indicat hoc idem satis etymologia nominis, sufficitque ad accipiendam de virtutis huius dignitate coniecturam. Alienas certè miserias defectusque subleuare viri maximè potentis est, & super alios eminentis; vndè misereri ponitur velut Dei Omnipotentis proprium, indicans valdè sublimitatem eius, atque potentiam, sicut orat Ecclesia: *Deus qui potentiam tuam parcendo maximè & miserando manifestas*; ad quem proindè peculiariter accedunt, & viros magnos se probant esse, qui hanc eius virtutem egregiè imitantur. Nec abs re M. Tullius in oratione pro Q. Ligario, ex ea deprompsit laudes præcipuas primi illius & potentissimi Imperatoris Iulij Cæsaris, dicens: *Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec gratior misericordia est.* Causam cur alieno malo per misericordiam compatiamur, deque eo tristemur, duplicem affert Aristoteles l. 2. Rhet. c. 8. alteram, quòd alienam miseriam pro nostra ducamus propter vnionem amoris mutui; alteram, quòd metuamus, ne similia nos mala apprehendant. Atque hæc est causa, inquit l. 2. Rhet. cap. 3. cur homines præcipuè misereantur eorum, qui sunt eis coniuncti & similes; quia per hoc fit eis æstimatio, quòd ipsi etiam possint eadem pati; eodémque modo, qui formidolosi sũt, ac debiles; quia imbecillitatis suę cõscij

Misericordia quid.

Misereri proprium Dei omnipotẽtis, & ratio.

Per misericordiam cur compatiamur.

Digitized by Google

ab eiuſmodi infortuniis in aliis deprehenſis ſibi valdè metuendum intelligunt. Ad miſericordiam contrà parum facti ſint fœlices & potentes; quia tales vix cuiquam malo ſe credũt obnoxios; ſed in opibus ſuis paratum habere antidotum aduerſum mala omnia, quibus alij conflictantur.

Sed fortè aberramus à naturą & ratione vera Miſericordiæ; quia ſi talis ſit, qualem deſcripſimus, non erit Deus eius capax, ſicut nec eſt metus & triſtitiæ; cùm tamen appelletur à Propheta, *longanimis, & multùm miſericors.* Sed neque magnam laudem miſericordia merebitur, cùm per eam non contriſtetur homo de alieno malo, vt alienum eſt, ſed vt aliquo modo proprium. Ægrè item ferre videbitur Dei voluntatem; quæ eſt, vt miſeriam ſuſtineant qui miſeri ſunt. Non etiam videri poterit, quòd debita dimittere debitoribus, ſeu veniam dare iis, qui læſerunt nos; actus ſit miſericordiæ; parcendo ſiquidem non contriſtamur, nec eos à miſeria aliqua liberamus. Facilis eſt ad ſingula reſponſio. Deo ineſt, & attribuenda eſt miſericordia, non ſecundùm paſſionis affectum, ſed ſecundum effectum, vt docet S. Th. 1. p. q. 21. a. 3. Non triſtatur Deus, nec triſtari reipſa poteſt, idem tamen circa miſerabiles perſonas facit, quod faceret ſi conſpectis eorum malis maximè triſtaretur. Medicatur, & ſubleuat eorum calamitates, offerendo opportuniſſima remedia ad ſalutem tam mentis quàm corporis, v. g. egenis per opulentos proſpicit,

Pſal. 102.

Deo tribuẽda miſericordia quomodo.

ſpicit, iubendo, vt illis hi ſubueniant; quod ſi facere negligant, horum duntaxat accuſanda eſt crudelitas & inobedientia. Deus quod ex ſe eſt, prouidus ſatis fuit, non ſecus ac paterfamilias, qui diceret filio ſuo maiori: ad amplũ hunc lectum tuum tibi à me attributum, admitte hunc fraterculum tuum, facias ſtraguli tui participem, ne totum ad te trahas. Etſi autem, quando imperfecta adhuc eſt humana miſericordia, homo ſeipſum potiùs quàm Deũ proximúmque reſpiciat, nec de malo triſtetur alieno, niſi vt aliquo modo ſuum eſt, vel illud ſibi timet; vbi tamen perfecta euaſerit, ad cõpatiendum & ſuppetias ferendas alienæ miſerię, mouetur à vera charitate in Deum & proximum; vt ſcribit idem S. Doctor 2.2.q.32.a.1. & q.36.a.3. Etſi rurſus nulla Dei diſpoſitio volentis nos affligi, vel proximos, mali ſit conſulenda; de ipſa tamen afflictione & miſeria quacunque non prohibemur ſenſum habere naturalem. Tandem qui poſtulanti inimico ſuo dat veniam, compatitur humiliationi eius & confuſioni; ac prætereà benefacit remittendo pœnam, ad quam iure vocari poterat. Quòd ſi non poſtulanti dat illam, adhuc in eum exercet miſericordiam, quatenus ob induratam eius mentem grauiter afficitur, atque illum abire ſinit immunem à pœna, quam merebatur.

Miſericordia exercitia quo reſpectu facienda.

§. 2. In exercendis miſericordiæ corporalis exercitiis, ne tã moueare pondere illo ſenſus naturalis horrentis alienam miſeriam, aut ſibi metu

metuentis, quàm Dei iuſſu volentis & præcipientis, vt onera portemus alter alterius, & nobis mutuo ſubſidio ſimus. Ne patiare ociosas & ſuperfluas apud te opes reſidere proximis in magna egeſtate conſtitutis; nec ſis vt vulpes, quæ nudæ ſimiæ parté negauit ſuperfluæ caudæ ſuæ, & terram verrentis.

Si re aliqua tua extremè indigeat proximus ad vitæ conſeruationem, nec ſit præter te alius, qui miniſtrare ei velit, aut poſſit; tu ipſe miniſtra etiam non rogatus & gratis, ſi actu bona non habet æquipollentia rei tuæ vel operę. (nam ſi habet, mutuare ſufficiet) nec diu expecta, vt videas num alij plus minus tibi facultate pares, ei velint miniſtrare, quid enim ſi interim moriatur?

Opera miſericordiæ, & quibus prius deferenda.

Cæteris paribus priùs ac potiùs ciba, pota, veſti, ſub tectum admitte, ſepeli, redime, & in carcere viſita affines ſecundùm carnem, quàm non affines; & Reipublicæ vtiliores, quàm minus vtiles, & indigentiores, quàm minus indigentes (nam & ſanguis naturaliter ad membrum confluit affectum grauiùs, & belli Duces de imbecilliore muri parte primã curam ſuſcipiunt) & amicos quàm inimicos, & probiores quàm improbiores, quippè illo virtus maior facit auxilio tuo digniores. *Bonum eſt ſuſtentare iuſtum*, ait Eccl. & Matth. 10. legimus: *Qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet.*

Eccleſ. 7.

Eleemoſyna ſit de re propria.

Sit eleemoſyna, quã erogas, de ſubſtãtia tua, nõ de aliena: quia eleemoſyna ſpecies quędã eſt ſacrifi

ſacrificij,de quo Apoſtolus:*Talibus hoſtiis promeretur Deus.*Scriptũ autẽ eſt:*Qui offert ſacrificiũ de ſubſtantia pauperum, quaſi qui victimat filiũ in cõſpectu patris.*Et:*Honora Dominum de tua ſubſtantia.* Quid ad te de re nõ tua etiã in bonũ finem diſponere? Tua verò nõ eſt aliena. Hallucinãtur proindè nõ parùm,qui quod furati ſunt proximo,vel aliter ei debẽt,nolũt reddere,cũ poſſint verecũdia prohibiti;ſed largiũtur pauperibus, vel indè augẽt ſupellectilẽ ſacrã, & ſe hoc nomine credũt tutiſſimos. Nõ eſt hoc certè iuſtitiã colere,nec ſe à reſtituẽdi obligatione liberare,Reddẽda sũt Cęſari,quę ſpectãt ad Cęſarem,quando inueniri ipſe ,vel eius hæredes poſſunt.

Hebr.13.

Eccleſ. 34.

Prou.3.

Caue dederis egenis ea tãtùm , quę apud te sũt viliſſima,nec tã quibus des, quã cuius gratia cõſidera:Is Deus tuus eſt , à quo quicquid habes,accepiſti.Imò quidquid pauperi diſpenſas,illi ipſi erogas,dicenti:*Quod uni ex minimis meis feciſtis; mihi feciſtis.* Cui proindè in mẽdicãtis perſona nõ niſi deterrima miniſtrare,hominis eſt ingrati nimiũ & acceptorũ innumerabiliũ beneficiorũ immemoris.Nõ ad cuiuſcũq; & qualiſcũq;buccellę partẽ Iob sãctus vocabat inopes,ſed ſucculẽtę illius,qua vẽſcebatur. *Si comedi buccellã meam ſolus*,inquit,*& non comedit pupillus ex ea*, &c. Nec quomodocũque foueebat illos correptos frigore,ſed lanis optimis; *Si deſpexi pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum,& abſque operimento pauperem:Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium*

Matth. 25.

Iob ex optimis eleemoſynas elargiebatur.
Iob. 31.

mearum

mearum calefactus est, &c. Videns Abraham peregrinos, non quodcumque prandium parare festinauit, sed lautum ac nobile. *Festinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei, accelera tria sata similæ conspersa, & fac subcinericios panes: Ipse verò ad armentum cucurrit, & tulit indè vitulum tenerrimum & optimum, deditque puero, qui festinauit & coxit illum. Tulit quoque butyrum & lac, & vitulum quem coxerat, & posuit coram eis.* Diximus suprà eleemosynam speciem esse sacrificij; abominabilis autem est ante Deum, qui deteriora offert in sacrificium: de quo argumento legendus Malachias c. 1. à numero 6. vsque ad 9. Quidam, vt scribit M. Tullius, cùm indicasset amico suo thesaurum absconditum, in quo intra massam argenteam continebatur aurea, & inuentor non nisi argenti particulam gratitudinis ergo misisset ad proditorem, expostulauit proditor, dicens: *Nihil de vitello?* Id est, de auro parteque præcipua? Quãtò magis queretur de nobis ingratis Deus quibus optima quæque non indicauit solùm, sed dedit? Verecundis pauperibus occultè benefacito Arcesilai exemplo, qui cum Apellem Chium ægrotare audisset & indigere, inuisit hominem, & decem dracmas afferens, eiq; assidens ait; *Non cubas satis commodè*, simulq; mouẽs illius ceruical clanculum pecuniã subiecit; qua posteà deprehensa risit Appelles & ait: *Arcesilai hoc factum est.*

Gen. 18.

Eleemosyna speciessacrificij.

Cicero l. 2. Inuent.

Arcesilai liberalitas in Apellem.

Plut. de differt. amici & adul.

In dando ne fueris iusto segnior, vide vbique in Abrahamo, de quo proximè, piam celeri

Digitized by Google

celeritatem. Festinát in tabernaculum, currit ad armentum, acceleratе iubet Saram vxorem ſuam. *Bis dat, qui citò* dat; qui verò tardè, ne ſemel quidem. Nam qui tardè, multum antè rogatur, cúmque preces nummum precio ſuperent, quicquid poſt multas preces erogatur ab homine, non tam gratis datur quàm venditur. Aliam feſtinandi cauſam affert Salomon Prou. 3. incertitudinem mortis: *Ne dixeris; reuerſus redi, & dabo tibi. Non enim noſti quid ſuperuentura pariat dies.* Aliam item S. Baſilius in illud Lucæ, *deſtruam horrea*, quòd ſegnities indicium malignitatis ſit, & auaritiæ. *Promittis non vt des poſteà, ſed vt in præſens propulſes.* *Bis dat qui citò.*

Ne fueris item dando triſtis, ac moroſus, ſed *In omni dato tuo hilarem fac vultũ tuum.* Nõ eſt ſolùm facienda miſericordia, ſed diligenda. Mich. 5. quò promptiùs erogetur. Occaſionem tibi gratulare conferendi beneficij in obuium pauperem recepturum te in æterna tabernacula. Gauderes in ſinu haud dubiè, ſi apprehenderes mercedis magnitudinem, quæ te ob id manet apud Deum: *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis.* Ipſiuſmet verba ſunt Luc. 6. *Date & dabitur vobis, menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum.* Eccleſ. 35. Prou. 19.

Vxori, filiis, ancillis tuis ne prohibueris moderatas de ſubſtantia tua eleemoſynas dare, per illos facies quod te approbante facient & conſentiente. Expedit præterea vt largien-

do manu propria,largiendi habitũ ſibi comparent,quo prõptè poſteà de facultatibus propriis beneficentiã exerceant. Ne dicas , *inops ſum ; ad diuites,non ad me, nec meos eleemoſynarũ lex pertinet*; quia licet lege non tenearis aliquid ei dare, quem paupertate æquas aut ſuperas;ſecùs tamẽ aliis indigẽtibus,quibus cõparatus nõ inopis habes , ſed diuitis ſpeciem.

In beneſactis ſibi non complacendum.

Vbi alicuius miſeriam egregiè ſubleuaueris, caue *Solem videas cùm fulget* , vt loquitur Iob c. 13. *& Lunam incedentẽ clarè & latetur in abſcondito cor tuũ,& oſculeris manũ tuam ore tuo, quæ eſt iniquitas maxima.* Id eſt,caue,ne cum nimia complacentia conſideres hæc tua bona opera,quaſi valdè admiranda,& à te vno profecta.Ea magis præteri velut minimã tui partem muneris, cui longè maior adiicienda ſupereſt. Sic B. Paulus, *quæ retrò erant obliniſcens, ad anteriora ſe extendebat.* Et S.Io. Eleemoſynarius ab iis laudatus , in quos ſua effundebat, erat dicere ſolitus : *Quod debui facere feci , & nondum prp te , frater, ſanguinem fudi iuxta præceptum Domini.*

Phil. 3.

Beneficium non exprobrandum.

Pauperi ne benefactum exprobraueris,quia pro te orando plus tibi prodeſt , ac retribuit, quàm tu illi (qui tamen nõ ideò liberatur ab obligatione exhibẽdi ſe aliter gratũ,ſi poteſt; non ſolùm quia gratitudo quæ precibus continetur , dubia eſt, eò quòd vtrum & quo animo oret,non ſatis conſtat , verumetiam quia nõ dat quicquã eorũ, quæ petit, benefactori) ſed neque opus vel obſequiũ aliquod valdè o-

neroſum

neroſum ab illo exigas, quia iã non eſſet eleemoſyna, ſed operæ conductæ iuſtum ſtipendiũ. Laude quidẽ dignũ eſt, non erogare gratis eleemoſynã pauperibus, quibus induſtria viréſque ſuppetunt ad cõparanda ſibi vitæ neceſſaria. Quorſum enim viuant otioſi velut ignaui fuci inſidiantes apũ mellibus; & quaſi ignauæ illę aſinę, de quibus Iob. 1. *boues arabant, & aſina paſcebantur?* Ad quid aliena liberalitate abutantur ad inertiam? Veſcantur potiùs in ſudore vultus ſui pane ſuo, imitentur fortem illã mulierem, quæ *conſiderauit ſemitas domus ſuæ, & panẽ ocioſa non comedit.* Apoſtolũ dicentẽ audiant: *Qui non vult operari, nec manducet.* Secus autem ſi expertes ſint eiuſmodi viriũ. Petere autẽ, vt pro te orent, nõ eſt malũ; quia ſicut Deus facilè intendit aures ad imprecationes eorũ aduerſum diuites, à quibus nihil accipiunt, vt te docebunt verba Eccleſ. 4. *maledicentis tibi in amaritudine anima, exaudietur deprecatio illius*: ita planè ad benedictiones, quas magni sẽper fecit, & ſibi gratulatus eſt Iob, cũ diceret: *Auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimoniũ reddebat mihi, eò quòd liberaſſem pauperẽ vociferantem, & pupillũ, cui non erat adiutor. Benedictio perituri ſuper me veniebat.* Eodẽ ſpiritu afflatus Gerſon Vniuerſitatis Pariſienſis Cancellarius paulò antè obitũ mille pauperes duxit ad ſummum templum B. Virgini ſacrum, omnéſque iuſſit poſt acceptam à ſe munificam eleemoſynam in genua procidere, atque hac communi voce aliquoties iterata

Prou. 31.

2. Theſſ. 3.

Iob 29.

Gerſon pauperes implorat Dei miſericordiam.

diuinam interpellare misericordiam: *Miserere Domine Deus Gersonis serui tui.*

Pudeat te ab iis vinci liberalitate in egenos quos vincis facultatibus. Recordare quid dicat æterna veritas: *Cui plus datum est, plus petent ab eo.* Nec mirum sanè, quia nihil æquius, quã vt plus conferant in subsidia pauperum, qui eo fine plus cæteris à Deo acceperunt. Quomodò se probabunt, & securos facient apud eius tribunal, fideleſque dispensatores acceptorum videri poterunt, si non per proportionem facultatum illa distribuant? Magnam hîc laudem habere dicuntur Reges Franciæ; consueuerunt singulis diebus tot nummos aureos propria manu obuiis dare pauperibus, quot denariis venditus est Christus; hoc est, triginta, ex qua summa resultant quotannis coronati 10950. faciunt id iam fortè per Eleemosynarios suos vel alios; sed haud dubiè exẽpli maioris est ac meriti per se dare, sicut Dorcas illa sanctissima propriis manibus pauperes vestiebat; addo etiam securiùs, ob Eleemosynariorum quorundam perfidiam, ac rapacitatem. Noui ego Principem fœminam, quæ cùm ad ædem veniſſet S. Nicolai in Lotharingia, suo mandauit, viginti vt nummos aureos mitteret in gazophylaciũ. Ac ille quidem videri voluit tot mittere: cæterùm quidam huic præsens fabulæ mox sociis dixit: *Moriar si iste aliquid vel amplius quàm florenum miserit* & reuerà deprehensus postea est non plus intuliſſe, ac piissimæ Dominæ suæ turpiter

Luc. 12.

Regum Franciæ quotidiana Eleemosyna.

Actor. 9.

ter Impoſuiſſe. Ex eodem regno Robertus Capeti filius mille pauperes continuò aluit; eiſque iumenta præbuit; vt ipſum quocumque iret, ſequerentur; proque ipſo vota facerent. Vnde contigit, vt nemo diutiùs, fœliciúſque regnauerit. Sanctus quoque Ludouicus centũ & viginti ſibi ſemper aſciuit; & iiſdem cibis aluit, quibus ipſe veſcebatur. Quadrageſimæ diebus duplicabat numerum, atque ita per annos quadraginta quatuor cũ ſumma nominis ſui gloria imperauit. Hoc nempè erat Regem agere, & regiam exercere magnificentiam.

Robertus quot pauperes aluit.

S. Ludouicus.

Eleemoſynæ vocem ne contrahas ad cibũ & potum ſolùm, ſed extende ad quæcumque alia miſericordiæ opera quæ precio poſſunt æſtimari. Eget quis patrocinio ad innocentiã ſuam tuendam, plectendus capite niſi probetur innocens; tu de Aduocatis vnus ei ſubuenies exploratum habens ius eius, idque gratis ſi opus ſit; aut ſi nolis, dabis ipſe vel diues alius pecuniam; qua comparari patronus queat. Ex morbo decumbit aut lethali vulnere; ſuppetias ei feret medicus impendiis propriis; ſi non ſit alius, qui ſumptus facere velit, aut poſſit. Nudus eſt, vel alget; remediũ quæret huic eius miſeriæ qui valebit, maiori certè quàm multi æſtimant; moleſtam enim verecundiam gignit nuditas, & multùm immutatur corpus ingenti frigore, vt videre eſt in colore liuido rigentium manuum. Quippè ſanguis, influxu cuius rubeſcebant, coloris eſt inter album & nigrum: & quidem album

Eleemoſynæ ad quid ſe extendat.

participat ratione innati calidi,nigrũ verò ratione frigidi. Abſcedit autẽ magna ex parte calidũ aucto valdè frigore, & conſequenter albi participatio, ita reſtat color liuidus, ſeu vergens ad nigredinẽ. Quocirca S. Auguſtinus in epiſt. 138. inculcat valdè ſpeciem hanc miſericordiæ. *Nunciatũ eſt mihi*, inquit, *quod morẽ veſtriũ de veſtiendis pauperibus fueritis obliti, ad quã miſericordiam cùm præſens eſſem, vos exhortatus ſum, & nunc exhortor.* Et infrà: *Non ſolùm ergo non debetis minus facere opera miſericordiæ, ſed etiam debetis amplius quàm ſoletis.* Peregrinatur quis, nec habet quò ſe recipiat, eſto illi refugiũ, ſub culminis tui vmbra requieſcat, vt in Domino poſſis cũ Iob gloriari, ac dicere:

Iob. 31. *Foris non manſit peregrinus, oſtiũ meũ viatori patuit.* Caue ne illud ei claudat auaritia futura tibi perniciosiſſima, ſicut Monacho illi, de quo S. Hieronymus in vita S. Hilarionis. Vir iſte ſanctus viſitaturus monaſteria, & multis ſtipatus diſcipulis ſuſceptus non eſt à quodam Monacho ſumptus reformidante; ſed excluſus cũ ſociis, & prohibitus de vinea vuas accipere. Quid contigit? Auarum hominẽ hoſpitalitatis contemptorem proximis in vindemiis prodigiosè puniuit Deus in acetum conuertens vinum eius totũ. Sabas contra Monachus alius poſt ſuſceptum humaniter eundem ſanctum cum comitibus, ex vineto ſuo plus triplo collegit quàm ſolebat.

Auarus punitur diuinitus.

Liberalis augetur bonis.

Interim ſi vir fueris & fortè clericus, fœmina autẽ quæ peregrinatur, ſeu hoſpitio indiger,

get; nō admittes indigentē, quandiu poteris precio vel precibus quærere ei locū, vel inuenire apud probā aliā. De paupere aliquo tibi renuntiatur pro re leui misso in carcerē, vide vt te capiat eius miseratio quasi semimortui. Neque enim carcer à morte multùm differt, præsertim perpetuus. In more habebāt Iudæi, vt se gratos probarent, atque in recordationē magni beneficij, quo liberati sunt ab Ægyptiaca seruitute, dimittere vel postulare dimitti in paschate quēcūque vinctū petiuissent. Multò magis nos decet à maiori tyrannide in libertatē per Christū vindicatos, celebrioribus in festis eorū misereri, qui in ere nostro sūt, aut pro leui à nobis, vel ab aliis detinētur in ergastulo.

Carcer à morte multùm nō differt.

Denique pauperi quāuis improbo, sed grauiter indigenti eleemosynā ne subtrahas, esto scriptum sit: *Da bono, & non receperis peccatorem, benefac humili, & non dederis impio*: quia licet impio, vt impius est, nihil dandum sit, seu quod eodem tedit, in fauorem impietatis, est tamen vt proximo, quem titulū nulla ei adimere potest improbitas, vt docet S. Th. 2. 2. q. 25. a. 6. Vndè Aristoteles increpanti cuidam, quod homini malo aliquid erogasset. *Nō mores*, inquit, *sed hominem commiseratus sum.* Debetur nempe officium, si non eius qui iuuatur meritis, naturæ saltem. Fieri præterea bonus potest, qui malus est. Deus ipse *Solem suum oriri facit super malos, & pluit super iniustos.* Matth. 5.

Improbo etiam dandā eleemosyna. Eccles. 12.

§. 3. Nunc de operibus misericordiæ spiritualis, ac primum de correptione fraterna, déque

Digitized by Google

déque ſtudio reuocandi proximos ab errore viæ ſuæ & ſaluandi. Proderit antè omnia expendere diligenter miſericordiæ huius quanta ſit dignitas, quantum precium. Continet ea Chriſti officium proprium & Apoſtolorũ. *Fidelis ſermo*, ait B. Paulus, *& omni acceptione dignus, quòd Chriſtus Ieſus venit in hunc mundũ peccatores ſaluos facere.* Id autem fieri peccatorem abducendo à via ſua mala, docet verbis iſtis grauiſſimis S. Iacobus: *Fratres mei, ſi quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, ſcire debet, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.* Peccatorum ait, non alienorum modò, ſed propriorum propter inſignem quam exercebit charitatem. Nullum certè officium maius, vtilius, auguſtius, quàm quod exercere voluit & venit Chriſtus. An non magnæ mercedis opus à temporali morte carnẽ eripere aliàs morituram, & ferocem Leonem cicurare? At longè maioris eſt animã ab æterna morte vindicare in cœlo ſemper victuram, & peccatorem probè inſtituere tot habentẽ ferina ingenia, quot vitia. Iudicio, ni fallor, tuo nequaquam tempus tereret, qui vno iactu caperet, ac intra ſagenam ſuam mundum totum concluderet, ſuúmque faceret: Hoc autem, imò plus præſtat, qui pia correptione & monitis peccatorẽ ad bonũ traducit ſtatum. Nam cuiuſque animã toti mundo præponderare, manifeſtè docet illa Chriſti ſententia: *Quid prodeſt homini ſi*

Opera miſericordiæ ſpiritualis. 1. Tim. 1.

Peccatorem abducendo à via ſua mala. Iac. 5.

Matth. 16.

vniuer

uniuerſum mundum lucretur, anima verò ſuæ detrimentum patiatur ; aut quam dabit commutationem pro anima ſua? Quemadmodum teterrimũ facit opus, qui peruertit alterũ,erítque anima propria pro anima illius,atque ita damnationẽ ſubibit, vt ſic dicam,duplicem;ita ſi aliquẽ de malo effecerit bonũ,gemina in cœlo corona donabitur. Imò decem,viginti,centum accipiet, prout paucioribus vel pluribus fuerit ſalutis author , & odor vitæ in vitam. Singularis laus S. Io. Baptiſtæ iſta fuit : *Multos filiorum Iſrael conuertet ad Dominum Deum illorũ.* Luc. 1. Et Dauid ad impetrandam veniam voto iſto ſeſe obſtringit velut efficaciſſimo: *Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.* Pſal. 50. Quæ cũ ita ſint , habebunt profectò in die iudicij, vndè toto corpore contremiſcant , velut impij nimis & immiſericordes , qui nec vires ſuas exeruerunt , nec authoritate ſua vſi ſunt, vt facerent quod ſcriptum eſt : *Recupera proximum tuum ſecundùm virtutem tuam* ; hoc eſt , vt ab hæreſi & peccatis aliis grauiſſimis auocarent illos, quorum ſe amicos , affinéſque iactabant eſſe,& apud quos valebant plurimùm: Paſſi ſunt contrà , vt in ſceleribus ſuis vitam clauderent & tanquam iumenta in ſtercore ſuo volutarentur, ac cõputreſcerent. Poterant fratres Ioſeph ægrè quidem, abſolutè tamen ad illum adducere Beniamin fratrẽ ſuum minimum. Et quia poterant , comminatus eſt illis Ioſeph: *Niſi venerit frater veſter minimus vobiſcum , non videbitis amplius faciem* Eccleſ. 29. Gen. 44.

meam. Scripta ſunt hæc ad cautelam noſtram. Videamus itaque ne ſimile quid à ſummo Iudice audiamus, ſi neglexerimus eorum promouere ſalutem, quorum poſſimus. Ex hac vita ne diſcedamus priuſquam auxiliante Deo ſaluũ aliquem fecerimus, quem eidem Iudici repræſentare poſſimus, ac dicere ſingulatim: Matth. 25. *Domine, talentum vnum tradidiſti mihi, ecce aliud ſuperlucratus ſum.* Ipſe verò reſpondeat: *Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te cõſtituã, intra in gaudiũ Domini tui.*

Cauendum à perditione propria.

Vide nihilominus, ne intempeſtiuo zelo lucrifaciendi parentes, vel alios in errore verſantes, teipſum perditum eas; vt ſit quando emendare ſtudes te potentiores, doctiores, argutiores, & in nequitia ſua pertinaces, qui te veriſimiliter retibus potiùs ſuis intricabũt: hoc quippè nefas eſt. Iuberis illis bonus eſſe atque vtilis; ſed ita vt minimè tibi ſis perniciosus. Iuberis eos diligere, ſed ſicut teipſum, non ſupra teipſum. Vndè poſt citatam paulò antè ſententiam: *Recupera proximum tuum ſecundùm virtutem tuam*, legimus, *& attende tibi ne incidas.* Negat manifeſtè Chriſtus, non dico proximi vnius, ſed totius mundi lucrum prodeſſe quicquam ei, qui fecerit animæ ſuæ detrimentum. Res ipſæ inanimatæ, à quibus ad alias quædam tranſit vtilitas, ſibi primùm conſulentes ſatis oſtendunt, quàm refugerent eis prodeſſe cũ proprio diſpendio. Ventriculus ex chylo prius accipit alimentũ neceſſarium, quàm ad iecur tranſmittat reliquum: & iecur

ex

ex ſanguine, qué elaborat, quã ipſum diffundi ſinat per venas corporis, vt docet Galenus ad Aphor. 18. lib. 2. Et plantarũ trunci ſeu caudices ex ſucco, qui aſcendit à radicibus, quàm ramis illum communicet. Alimentum, quo vtitur prægnans mulier, ſi ei ſoli ſufficiat, ſolam nutrit, ac vegetat; fœtus autem in vtero extinguitur. Vide ne idé tibi contingat, quod infirmis natatoribns, qui dum ſociis penè ſubmerſis, & inter aquas cum morte luctantibus, auxiliõ volunt eſſe, cum illis ſubmerguntur. Huc pertinet, vt ſi te ad libidiné valdè pronũ ſenſeris, ne per te ſtudeas mulierem proſtitutæ libidinis, garrulam, formáque præſtantem ab hoc cœno liberare, ne fortè ſcandalizeris in decore eius, & qui prædari volebas, præda fias. Non eſt prudentis perire velle, vel perditionis adire periculũ, ne alij pereant. At nõne Moyſis verba ſunt: *Aut dimitte illis hanc noxã, aut dele me de libro vita*, & Pauli Apoſtoli; *Optabam anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis?* Ita planè, ſed nequaquã ſic intelligenda, quaſi conſenſerint in damnationé propriá, ſeu perpetuã à Deo ſeparationẽ pro ſalute proximorum; ſed duntaxat in proprij mortem corporis, cuius mortis qui damnantur, anathemata interdũ appellãtur, vt tradit S. Hier. in cap. 14. Zach. Habet autẽ apud Deum hæc etiá vita non minùs quàm ſpiritualis librum ſuum, ex quo ille à Deo eraditur, qui Dei voluntate, aut permiſſu in hoc mundo perimitur. Salutis, ſeu vitæ propriæ corporalis alia eſt ratio.

Exod. 23.

Rom. 9.

Rectè

Vita corporalis rectè expenditur pro proximo.

Rectè exponitur pro ſpirituali ſalute proximi, puta peſte laborantis, non ſolùm ſi aliàs omninò videatur periturus ſpiritualiter; ſed etiã vt commodiùs ac certiùs in bono ſtatu ex hac vita diſcedat.

Si te iis dotibus credas inſtructum ſatis, quibus vtiliter erudire, & errantem potes dirigere, nec te facilè hac obligatione ſolutũ puta: *Vnicuique mandauit Deus de proximo*, & quemuis admonet Spiritus ſanctus: *Ne reuerearis proximũ in caſu ſuo, nec retineas verbũ in tempore ſalutis.* Et, *Argue eum, ne habeas ſuper illo peccatum.* Et: *Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum.* Obligationis huius cauſam inſinuat, & tangit S. Bernardus, dicens: *Nemo, fratres, vitia palpet; eſt enim conſentire ſceleri non arguere; & ſcimus: quia ſimilis pœna facientes manet, & conſentientes.* Poteſt & ratio peti à lege charitatis, quæ ſi non eſt in eo, qui fratri ſuo indicare contemnit probroſam notam quam in eius obſeruat facie, multò minùs in eo, qui turpiſſimam peccati maculam non declarat ignoranti, aut vt eluatur, verbis non adlaborat. At inutilis futura eſt admonitio. Caue id facilè ſuſpiceris, cùm vtiliſſimè præter omnem ferè expectationem obiurgati, & moniti ſint à Nathan & Gad Prophetis Rex Dauid, à Samuele Rex Saul, & Heli ſummus Sacerdos, ab Helia Achab; à Ionatha idem Saul, ab Innocẽtio Papa Arcadius Imperator, à S. Ambroſio Theodoſius Magnus. Si tamen valdè præſentires non correptum, ſed exulceratum

Eccleſ. 4. Leuit. 19. Matth. 18. S. Bernard. ſerm. de natiuit. Io. Bapt.

Digitized by Google

ceratum iri fratrem admonitione & censura tua, rectè illam prætermiseris: quia *acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo.* Sicut enim nitrum salis species si perfundatur aceto, crepitat: sic improbus admonitione fit deterior. Vndè etiã legimus Prou. 9. *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Et Eccles. 32. *Vbi non est auditus, ne effundas sermonem.* Et Matth. 7. *Ne mittatis margaritas antè porcos, ne conculcent eas pedibus, & conuersi diripiant vos.* Eodem spectat illud Salustij in procœmio belli Iugurth: *Frustra niti, neque aliud se fatigando, quàm odium quærere, extrema dementia est.* Prou. 15.

Culpa propria eluenda priùs.

Emendaturus aliquem culpa laborantem, qua ipse constringeris, pone tibi antè oculos auream Ciceronis sententiam: *Culpa vacare debet, qui in alių paratus est dicere.* Excute priùs culpam propriam, quam alteri dissuadeas, ne ridiculè & sine fructu id tentes facere, atq; ab indignante audias: *Medice cura teipsum:* vel *Hypocrita, eiice primùm festucam de oculo tuo.* Nitente oratore Gorgia suadere Græcis concordiam, dissuadere simultates: Exclamauit Melanthus: *Hic nobis author est pacis, qui nundum persuasit vxori, & ancillæ, vt consentiant.* De S. Basilio memoriæ proditum in eius vita apud Greg. Naz. nihil ei fuisse priùs, quàm facere quod præscribebat, procul fugere quod reprobabat: *Quæ scripsit & docuit, exemplo, vita, moribus ostendebat: quandoquidē neutrum sine altero prodesse cognoscebat.* Huc referendum nobile illud Senecæ pronunciatū: *Longum est iter* Luc. 4. & 5. Sen. epist. 6.

per

per præcepta, breue per exempla. Iniuſta, & in ſpecié falſa, ob idque inefficax, & odioſa eſt illorũ adhortatio, qui dicunt, & nõ faciunt. Iniuſta quidẽ, quia imponere tentant in humeros hominũ onera grauia, quæ nolunt, nec dignantur digito ſuo cõtingere. Falſa verò, quia præſumunt homines quemuis de ſeipſo ſollicitũ id amplecti, quod bonũ; fugere autem, quod ex animo, reipſaque iudicat malũ; proindéque métiri ipſum quoties à verbis mores diſſentiunt, ſuadétque ac pro bono oſtẽtat, quod nõ facit; diſſuadet antẽ tanquã malũ quod facit.

Opportunum tempus obſeruare memento ad medicandum, quale non eſt iracundiæ, vel alterius grauioris perturbationis, ſeu propriæ ſeu alienæ:

Ouid.l.de remed.Amoris.

Temporibus medicina valet, data tempore proſunt:
Et data non apto tempore vina nocent.
Quin etiam accendas vitia, irritéſque vetando;
Temporibus ſi non aggrediare ſuis.

Vndè in lege veteri differebatur Circumciſio vſque ad octauũ diem; quia, vt tradit Ariſtoteles lib.7.de hiſt. an.cap.12. tenerrimus eſt fœtus toto tempore quod antecedit. Olitoribus lex dicitur, ne ſub ardente ſole plantas irrigét; quia tunc propter caloris copiã radicalis plantarũ humor abſumitur, ideoque languent primùm, deindè intereunt. Hypocratis autem Medicorum principis præſcriptum his, quæ dicimus, affine eſt; *cùm morbi vis eſt maxima, vtendum victu tenuiſſimo.* Et, *In morbis acutis*

Hypocr.l.1. Aph.2.& 24.

rarò

parò vtendum medicamento purgante, nec verò id niſi conſideratò faciendum.

Tibi proximum corripienti æqualem aut ſuperiorem, ſint in ore mellita verba, ne aliàs correptio videatur non à ratione, & benevolentia; ſed ab odio, faſtúque proficiſci, cámque ob cauſam fiat intolerabilis. Nam ſimiliter ad ſanandum ineptior inciſio eſt, quæ fit ferro, quàm quæ ære, vt ſcribit Philoſophus ſect. 1. probl. 24. quia ferrum citiùs, atque immitiùs diſſoluit continuũ, quam æs; atque ita doloré parit grauioré; præterquàm quod magis recedit à complexione carnis, cùm ſit ære frigidius, ac ſiccius. Præſcribit humanũ hunc correptionis modum S. Auguſt. *Nunquam*, inquit, *alieni peccati obiurgandi ſuſtipiendum eſt negotium, niſi cum internis interrogationibus examinantes noſtram conſcientiam, liquidè nobis coram Deo reſponderimus dilectione nos facere.* Vtiliter Naaman Syrię Principem ſerui eius corripuerunt indignantem, & poſthabito Eliſæi mandato volentem recedere: ſed vndè hoc, niſi quia magna cũ charitate, & reuerentia dixerunt ei: *Pater, etſi rem grauem tibi dixiſſet Propheta, vtique facere debueras; quantò magis quia dixit tibi, Lauare in Iordane ſepties?* Infeſtiſſimũ quoq; Dauidi Saul parẽtẽ ſuũ placauit Ionatas, ſed his verbis modeſtiſſimis iuxta, ac mitiſſimis. *Ne pecces Rex in ſeruũ tuũ Dauid; quia non peccauit tibi, & opera eius bona sũt tibi valdè, & poſuit animã ſuã in manu ſua, & percuſſit Philiſtæũ. Vidiſti & lætatus es: quare ergo peccas in ſanguine innoxio*

Mellita verba adhibenda.

S. Auguſt. in cap. 4. ad Galat.

4. Reg. 5.

1. Reg. 19.

innoxio interficiens Dauid, qui est absque culpa? Quas ob culpas corripi à te proximum oporteat, nihil necesse est in præsentia laboriosè disquirere, cùm satis constet obligationé hanc lethales solùm respicere, aut præcauendas; aut si iam præterierunt, expiandas; eò quòd per veniales propriè non perit proximus. Expedit tamen etiam tales in pueris insectari, tũ quia citissimè illorũ animos disponunt ad grauiores, tum quia sæpè ab illis leues creduntur esse, cùm non sint. Videtur porrò correptionis communis aptissima forma quæ sequitur. Domine mi; vel charissime, aliquid est è re tua, quod insinuarem tibi libenter pro mea in te beneuolentia, & charitatis lege, quæ me obstrictum tenet: sed stat mihi non antè id facere, quàm dederis mihi ex animo aperiendi facultatem, & promiseris boni te consulturum quæ dixero, vt omnino debes; quia iterũ profiteor nulla me alia re moueri, quàm emolumẽti honorísque tui desiderio; & paratum esse vicissim ex te audire, quæ ad vtilitatẽ meam mihi significanda censueris. Accedes demum ad rei caput (quippè tã rusticus nõ erit, inurbanus, intractabilis, vt aures dare abnuat tãta vtẽti modestia; quod si abnueret, dicito exoneratsse te conscientiam tuam, functum fuisse amici boni munere; ipsum autem minimè, qui audire contemnat amicum monitorem) & sic alloqueris auscultantem: Certò audio (neque enim alia quàm certa, & grauia debes corrigenda suscipere) te hoc moliri, vel hoc perpetrasse

Correptionis fraternæ formula.

perpetrasse, vel hoc vitio laborare; idque, vt interpretor, ex infirmitate potiùs,& inaduertentia, quàm destinata malicia, quo nomine magnam curationis tuæ spem concipio. Deteriùs interim tecum agitur quàm putas. In hoc statu si te mors deprehenderit, vt potest sanè quacumque hora, quò te rapiet, nisi ad tribunal seueritissimi Iudicis,qui talia sub æternæ pœnæ mortis fieri prohibuit? Indè verò quò amandaberis, nisi ad locum reproborum: *Vbi vermis eorum non moritur,& ignis non extinguitur?* Somnia non sunt, quæ tibi commemoro, sed irrefutabilem habent veritatem, subnixam diuinis literis: Et cùm sint verissima, quomodò Dei iudicia non perhorrescis, quomodò facti tui non te pudet, vidente illo, quod à me videri vel alio non sustineres? Puniuit hactenus complures similis reos insaniæ, nec tamen ad illorum pœnas trepidas? Quasi personarum acceptor esset tibi potiùs quàm illis parciturus. Vndè hæc periculosa præsumptio, nisi ex eo quod impensè nimis tibi blandiris,& plus æquo teipsũ amas,& palpas? Noli,obsecro,vltrà abuti diuina misericordia,quę sola te retinet,ne iã iam ruas in interitũ. Resipisce,aliam mẽtẽ indue, priusquàm fiat plaga insanabilis. Quã vtilitatẽ habes, in iis,in quibus nunc erubescis? Quẽ tibi fructum attulit error,quo de agimus? Ecce præteriit illius vanitas,& insana iucunditas. Deũ offendisti,Angelos contristasti, cœlum tibi clausisti, animã tuam fœdasti lethaliter, ignominiæ notam Marc.9.

Ex peccato quod malo sibi creat peccator.

nomini tuo inuſſiſti, pacem amiſiſti conſcientiæ *factus tibimetipſi grauis, & peccatum tuum contra te ſemper*, induiſti prauos habitus, obnoxium te feciſti pœnis grauiſſimis in hac vita luendis, vel altera; Diabolum denique lætificaſti nunc de te ſubacto gloriantem, tibique à tergo velut prædæ ſuæ inſiſtentem. Quantò ſatiùs erat conſtanter ſtare in timore Domini, & non extendere manus ad iniquitatem? Hoc ſi feciſſes, fruereris nunc dulci recordatione ſeruatæ virtutis, & adeptæ victoriæ. His accedunt iactura rei familiaris, mœror non vulgaris, quo neceſſarios tuos reſperſiſti, tui detrimentum corporis, ignominia publica. O ſi ſcires quàm ſis vulgi fabula, quomodò te abſentem vituperant, naſóque ſuſpendunt etiam illi, qui coram laudare videntur & colere, ſtuderes vtique longè alius fieri. Redundat infamia hæc tota in progenitores & auos tuos, qui ſi præuidiſſent tam diſſimilem ex ſe prolem naſcituram, continuiſſent ſe fortè, ne vnquam naſceretur. Cur quos virtute facilè anteire poſſis, ſi velles, non ſaltem æquare ſtudes, ſed vitio tuo obſcuras atque contaminas? cur tam præclaro ingenio abuteris? Itaque, chariſſime, vt faciam dicendi finem, *quieſce perversè agere*, diſcito benè facere, à cœno reſili quod ingreſſus es, priuſquàm in profundum venias, vtdè reuocare gradum ingens planè opus & labor ſit: Feras, quæ dixi, æquo animo; indè ne me oderis, ſed magis ama, & quoties tibi in mentem venero, toties eadem à me ſuggeri

quouſ

quouſque ad meliorem te frugem recepe-ris, puta.

Hac modeſtiſſima forma ſi vti vellemus omnes ad inuicem, ceſſaret quoduis offenſio-nis periculum, & ſalutares eſſemus quamplu-rimis: ſed vmbram noſtram metuimus, nihil in nobis veræ magnanimitatis, nihil ſolidæ erga fratres beneuolentiæ. Laborauit aliquan-do defectu iſto Iſaias, propter quem ingemuit poſteà, dicens cap. 6. *Va mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum*, quando videlicet o-miſit Oziam Regem inconceſſa tentantem reprehendere, cùm ſatis commodè poſſet, ob proſapiam regiam, quippè Amos pater eius frater fuit Amaſiæ Regis Iuda. Se itaque accu-ſat, quòd non reprehenderit, & habere dicit polluta labia, quia ſicut polluuntur loquen-do quod non decet, ita non efferendo, quod expedit, eſtque neceſſe. Denique ſi ſubditi noſtri ſint, qui correptione indigent, iique parum ingenui, aut dociles; acceſſen-da erit ſeueritas, iure noſtro vtendum, nec parcendum minis efficacibus; nam reuera ingenia eiuſmodi quo tractantur mitiùs, magis inſoleſcunt, timeri ſe rata vel magni-fieri.

§. 4. Quod ad doctrinam ignorantium. Tu eos ſemper accuratiùs excolito, quos Eccleſiæ Dei vel Reipublicæ amplius ſuo tempore profuturos coniicies, vt Clericos, principes, nobiles, diuites, ingenio pollentes, quàm a-lios, vel qui te ſibi ob collata beneficia magis *In docendo quinã præ-ferendi.*

obstrictum tenent. Sic Paulum futurum doctorem gentium singulari sapientia donauit Christus, & Sergium Paulum proconsulem magnæ authoritatis virum idem Apostolus peculiari cura excoluit, studuitque ad fidem conuertere, ob insignem quam indè sperabat Euangelij dilatationem, adeóque eius conuersionem sibi est gratulatus, vt eódem nomine insigniri voluerit, seu Paulus dici, cùm prius Saulus diceretur; vt scribunt S. Hieron. in epist. ad Philemonem, & S. August. l. 8. Conf. c. 4. Sic S. Ambrosij præcipua quædam cura fuit hunc ipsum S. Augustinum, & S. Augustini Victorinum Rhetorem illum celeberrimũ Christo lucrifacere. Ipsæmet brutæ animantes nobiliorum fœtuum suorum curã gerunt grauiorem: vnde venatores obseruant diligenter, cuinam catulo suo Canis fœmina præcipuè prospiciat, cui primùm consulat imminente damno aut periculo; quem primò transferat de loco vno in alium; atque indè ratiocinantur hunc futurum optimum omnium, quod etiam posteà semper confirmat experientia.

§. Paulus cur sic vocatus.

Noueris præterea scientiam in alios ex misericordia transferendam, sacram tantùm esse, non profanam; nisi quatenus ad sacram refertur. Alterius siquidem ignorantia non est magna miseria, imò sæpè fit, vt qui eam non tenent, surgant currantque præ cæteris, & cœlum rapiant, in quo innumerabiles beatissimè viuunt, nulla olim apud nos imbuti Grammatica, Rhetorica, Philosophia naturali, Mathe-

si,

si, Medicina, Iurisprudentia. Doctrina autem Sacra, seu Christiana, scientia est Sanctorum; ignorari non potest sine detrimento maximo: dicit enim Apostolus 1. Corinth. 14. *Si quis autem ignorat, ignorabitur.* Nunquam docetur sine ingenti docentis doctique merito, de quo Dan. 12. *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Tam nobilem augustamque scientiam dispensant maximè Theologi, Concionatores, & Catechistæ Catholici, adhortatores pij, & librorum scriptores de rebus religionis ac fidei, deque virtutibus reliquis. Hanc se populo suo tradere gloriatur Deus apud Isaiam 48. dicens: *Ego Dominus Deus tuus docens te utilia.* Vide proindè, nunquam vt dicas è Sacra tripode ociosa, curiosa, inania; sed quæ meram redolent pietatem, studiumque virtutum. Cætera tanquam inutilia, vanáque deuita iuxta præscriptum Apostoli, Tit. 3.

Doctrina Christiana scientia Sanctorum.

Quò certiùs prosis plurimis, gratis si potes, excole, doce, instrue auditores tuos exemplo Christi & Apostoli, ne si stipendium admiseris, eius amore potiùs incitari te ad docendum putent, quàm zelo salutis eorum, aut charitate in Deum & proximum. Nihil accipiens à conciuibus & discipulis suis Medicorum Princeps Hypocrates, inter Deos à prisca gentilitate est relatus. Sed & pluris te facient, quem videbunt non studere propriis commodis, magis per os tuum loqui Deum arbitrabuntur,

Hypocrates inter Deos relatus.

Digitized by Google

atque ita verbo tuo plus tribuent, auſcultabunt pronioribus auribus, corripientur à te liberiùs,quem muneribus nullis ſibi obſtrinxerint. Sed quia non omnes capiunt verbum iſtud, conceſſit Chriſtus, vt qui altari ſeruit, de altari viuat, ſequatur merces ſua operariũ, nec idcircò putent Laici præſtare ſe magnum aliquid miniſtrando carnalia miniſtrantibus ſibi ſpiritualia. Conceſſit, inquam, ſed non præcepît. Et vt conceſſerit, honeſtam vitæ ſuſtentationem expectare ac quærere; nullo tamen modo lucrum,cui ſe inhiare oſtendunt, qui nimis ſeipſos commendant auditorum eleemoſynis, vel ditiores duntaxat affectant cathedras, indéque gloriantur & ſuperbiunt.

Bonum à docẽte priùs faciendum.

Ne ſcientia te tua confundat,bonum facito quod doces, à malo recede quod diſſuades, quia docendo benè & viuendo malè, Deum inſtrues quomodò te debeat ex ore tuo condemnare. Vix prætereà eos qui te audient, inducere ad capeſſendum bonum poteris, quod ipſe neglexeris, habituros in exẽplo tuo malo excuſationem præſentiſſimam. Nam cum virtutes in arduo ſitæ ſint,in plano vitia, ad illas amplectendas vix mouetur auditor exemplo bono propter difficultatem;in iſta autem ex ſe iam pronus citiſſimè proruit taliũ operatione prouocatus,à quorum cenſuris nihil ſibi timẽdum videt, propter participationem ſceleris, cùm in eo qui reprehendit alterum, oporteat integritatem eſſe, atque innocentiam. *Neque enim minus aliquid ferendum, quàm rationẽ ab altero vitæ repoſcere eum, qui non poſſit ſua reddere.*

Cicero 3. Verr.

Citò conténitur,qui declinat à religione officij,ob quam violatam obiurgat cæteros.In arte ipsa Oratoria dictioni præfertur actio: *Actio in dicendo vna dominatur,sine hac summus esse orator nullus potest , mediocris hac instructus summos sæpè superauit.* Gallũ imitare, qui cũ edere cantus parat , priùs alas solerter excitat, & seipsũ feriens reddit solertiorẽ. Nemo personã rectè suscipit monitoris, nisi qui errãta condemnat moribus suis. Nemo te contemnat at tideat, quod sanè facturus est, quisquis labotantẽ videbit vitiis quæ reprobaueris , & dedocendã susceperis. Nam si malè affecto Medico probrosum est,curare velle alios, cùm ipse debilis sit,& propriæ testimoniũ infirmitatis suo porter in corpore;cur non etiã doctori culpas insectanti quas admittit ipse,carpit autẽ in aliis? Lacedæmone ciuis quidam,cui nomen Demosthenes,consilium excogitauit Reipublicæ salutare,vt scribit Plut. in Politicis: sed cùm illum populus sciret esse improbissimum, vetuerunt Ephori, ne illud ipse palam prodẽret; probumque elegerunt qui hoc faceret, quasi crederent quæ aliàs rectè dicerẽtur, malis moribus inquinari. Præcipuè cauẽtur vir bonus esse inter hæreticos, ne si alius sit, præsumant illi causam ab eo malam sustineri; sicut in forensi iudicio præsumptio quædam est malæ, si patrocinium eius vir malus suscipiat;vt notat Quint. l.4. c.1. Ad præscriptum hoc pertinet,vt conetur pius institutor concipere affectus vetè tales, quales in discipulorũ suorũ mentibus

Dictioni præfertur actio. Cic. l. 3. de orat.

Consilium bonum à malo homine nolunt accipere Ephori.

ſtudet excitare. *Nec incendit niſi ignis*, inquit idem lib. 6. c. 2. *nec madeſcimus niſi humore, nec res vlla dat alteri colorem quem ipſa non habet.*

Horat. in Arte.

——— *ſi vis me flere, dolendum eſt*
Primùm ipſi tibi: tunc tua me infortunia ladent.

Ex eo quòd M. Callidius frigidè Gallium accuſaret propinati ſibi veneni, ratiocinatus eſt Cicero in Bruto, fictam eſſe accuſationem. *Tu*, inquit, *niſi fingeres, ſic ageres? Vbi dolor? vbi ardor animi?* Præmeditare ſeriò quid è ſuperiore loco in æde ſacra ad præſentes dicturus es, nec te verba illa decipiant: *Nolite cogitare, quomodò, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini*: quia nequaquam præmeditationem omnem interdicunt; ſed nimiam, ſeu eam, quæ diffidentiam includit diuinæ prouidentiæ, quæque metu nimio impedit libetam Euangelij prædicationem. Ne facilè tibi perſuaſeris, rudes eſſe auditores, non obſeruaturos ſi quid dicendo peccaueris, naſutiores ſæpè ſunt quàm creditur; & quod non obſeruat vnus, apprehendit, notatque alius:

Matth. 10.

Et pueri naſum Rhinocerotis habent.

Hac ipſa cautela vti vult profanum etiam Oratorem idem Quintil. lib. 5. c. 13. *Declamatores verò in primis ſunt admonendi, ne contradictiones eas ponant, quibus facilè reſponderi poſſit, nec ſibi ſtultum aduerſarium fingant.* Nutricis officio fungeris, quoties cœleſti doctrina imbuere alios in te recipis, idque docet Apoſtolus 1. Th. 2. *Facti ſumus paruuli in medio veſtrũ, tanquã ſi nutrix foueat filios ſuos. Ita deſiderantes vos cupi-*

dè

de volebamus tradere vobis nõ ſolùm Euãgeliũ Dei, &c. Nutrix autem non niſi benè digeſtum lac præbet infanti. Prædicitur vir bonus daturus fructum ſuum, *ſed in tempore ſuo*; poſtquàm ſcilicet in lege Domini meditatus fuerit die ac nocte. Nihil rerum natura ipſa voluit fieri magnum citò; ſed pulcherrimo cuique operi laborem præpoſuit, conatum ac lentitudinem. Ethnici Oratores de ciuilibus tantum, humaniſque rebus verba facturi ad populum, præmiſerunt nihilominus meditationes grauiſſimas: Videbant nimirum leue non eſſe in errorem labi, cuius quot teſtes, tot cenſores eſſent & accuſatores: Nihil autem facilius quàm errare, vbi nec refricatur dicendorum memoria, nec maturè omnia expenduntur, nec in ordinem rediguntur. Ex hoc vno inferre diſce quãtis diligentiæ ſtimulis vrgeri te deceat, te, inquam, diuini verbi interpretem, legatione pro Deo fungentem ad omnes qui te audiunt, & ſumma pertractantem myſteria. Nullum mihi dabis militię Ducem quantumuis exercitatum ac ſtrenuum, qui aciem tunc tantum diſponat quandò conſerendæ ſunt cum hoſte manus, & non multò antè proſpiciat, ne quid deſit, ne hoſte viſo perterreatur, ne eodem inſtante ordines ſuos deſerat, ne inſurgente fugam arripiat. Eſto tu adhuc ſollicitior, nec idem eſſe crede, dicere & benedicere; audere, & ſatisfacere. Ne effundas ore præcipiti, quæ cum rubore poſtcà & ſcandalo reuocare oporteat, aut propter quæ vileſcas apud eos, qui rem ſciunt

Pſal. 1.

Nihil facilius quàm errare.

habere se aliter, aut in te perperam citante diuina testimonia totam criminetur Ecclesiam. Poetarum sententias perrarò & quasi contemptim in medium adducito, Oratorum & Philosophorum tantillo frequentiùs; sacras verò, & quæ ex ore prodierunt sanctorum Patrum frequentissimè. Peregrini siquidem authores illi sunt, & vitiis suis plurimis obscurarunt valdè, quæ dixisse eleganter aptéque videntur. Hi verò domestici, sapientiaque à Deo donati solidiore multò, & augustiore. Apud hos diligenter euolutos copiosè inuenies quicquid optaueris. Prostantibus itaque viuis fontibus, ne fueris de riuulis valdè solicitus.

Multa prece opem diuinam accerse tibi & auditoribus necessariam ad sata cœlestia tum mittenda, tum suscipienda. Nam cùm de vnaquaque re tractanda apud fideles dici multa queant, & varij sint dicendi modi, quis nouit quodnam ad præsens tempus vel te dicere cõsultum sit, vel audire alios, nisi qui corda videt omnium? Quis item facere potest, vt quod oportet, & quemadmodum oportet, à te dicatur, nisi ille in cuius es manu & sermones tui? Cæterùm vbi quod in te est, feceris, animo esto tranquillissimo, etiam vbi optatum fructum verba tua non afferent. Ne Christo quidem ipsi defuerunt indociles auditores, irrisores, ingrati, refractarij: & pater ille familiàs, qui exiit seminare semen suum, vix terram bonam inuenit, cui quartã eius partẽ cõmitteret; nec tamen nihil omninò putauit quartã saltẽ vtiliter collo

collocaſſe; ſicut nec Apoſtolus prædicaſſe Athenienſibus, ex quibus quidam riſu doctrinæ eius ſuſceperunt, quidã vicißim crediderũt. Ita vides Dei verbũ nunquã planè redire vacuũ, ſed ex parte ſaltẽ reſtare efficax & penetrabilius omni gladio ancipiti. Adde, quòd labori tuo paratur merces magis, quã fructui, vt qui nõ eſt in tua poteſtate, ſicut ſcriptũ eſt: *Vnuſquiſq; propriã mercedẽ accipiet ſecundũ ſuũ laborem.* Imò interdũ maior erit merces nullo ſequente fructu, eò quòd difficilius eſt concionari, vbi exiguus vel nullus apparet, quam vbi applaudunt multi, & ex concione proficiunt.

Verbũ Dei penetrabilius gladio ancipiti.

1. Cor. 3.

Modeſtia in Concionatore quæ.

De modeſtia Concionatori neceſſaria quoad vocẽ motumq; corporis, dictum eſt l. 3. c. vltimo. Adhæc obſeruare ſtude quod Ethnicis etiam declamatoribus valdè commendatum voluit, qui ſcripſit:

Horat. in Arte.

Quicquid præcipies, eſto breuis, vt citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.

Conſidera infirmæ plebis ſtomacho minimè quadrare cibum copioſum, relinquendum aliquid diebus reliquis: ac ſemen ſi nimis frequens iactum fuerit, à ſemetipſo ſuffocari. Vt ſint ſelecta, mellea, aurea quæcumque dicis; ingrata & inutilia fient prolixitate. Vndè monet Salomon: *Mel inueniſti: comede quod ſufficit, ne fortè ſatiatus euomas illud.* Et infrà: *Qui mel multum comedit, non eſt ei bonum.* Cõcio cõtrà moderatè breuis & ſucculẽta grata eſt vniuerſis, nõ tędioſa, accediq; ad apophthegmata ideò gratiſſima, quod ſint breues multarũ & magnarũ rerũ cõplexiones, ſicut etiã aphoriſmi.

Prou. 25.

Digitized by Google

Quid attinet in nugis hærere diu, quas omninò decet præteriri; vel in periphraſibus verbiſque ſuperuacaneis, quæ contrahi in pauca poſſunt, adeòque inanes ſolent eſſe; vt poſt Conciones benè longas vix vnâ ſuperſit, ac colligatur rerum vncia? Non placent arbores, in quibus vix quicquam præter folia; nec ille videtur mihi egregius ſaggitarius, qui ſcopum non attigit citò, & linea quàm poteſt breuiſſima.

Argumenta ſolida in rebus fidei.

In rebus fidei conſtabilicndis ſolida ſolùm proferantur argumenta, quorum quodlibet ſit ἀποδείξεις; id eſt, *aperta probatio*; ſolidè ſimiliter & clarè diluantur contraria. Auditorum captui quæcumque dixeris, accommoda; ad turbas cum Chriſto deſcende, & de Petri naucula cum illo docens, ne multum à terra in qua ſtant, receſſeris. Facilè attentas habet, qui quod aſſequi poſſunt, id tantum dicit, longéque præſtat reconditum aliquid & prælatum omittere vni tantum curiſo placiturum, quàm in medium proferre. *Quis verò neſciat*, ait Quintilianus, *quòd aliud dicendi genus poſcat grauitas Senatoria, aliud aura popularis, cum etiam ſingulis iudicantibus non idem apud graues viros, quod leniores, non idem apud eruditum, quod militarem ac ruſticum deceat, ſitque nonnunquam ſubmittenda & contrahenda oratio, ne Iudex eam vel intelligere, vel capere non poſſit?* Valdè vtilia frequenter inculca, & repete (variatis tamen ſubindè teſtimoniis, exemplis, rationibus &c. quia vt ſcribit Seneca l. 3. epiſt. 27. *Nunquam*

Quintil. lib. 11. c. 1.

ſatis

satis dicitur, quod nunquam satis discitur.

Obscuritatem nunquam affectaueris, nec velis vt doctus videare, dici noctua. Quid iuuat multa loqui, & non intelligi? Quomodò poterit populus dicere *Amen* super benedictione tua, si quid dicas, non capiat, aut in iis quæ ad salutem pertinent eruditi? Non sermones Dei, sed *declaratio sermonum eius illuminat, & intellectum dat parvulis.* Sicut non sufficit obiicere oculis corpus speciosissimum, si desit medium diaphanum, per quod videatur; ita nihil est multa bona dicere, seu menti repræsentare, si perspicuitate destituta sit dicentis oratio, si perplexas relinquat mentes circà ea, quæ credenda sunt, vel agenda. Ad illuminandum vocatus es, obscuritate autem non enubilatur quod obscurum est; sed fit tenebricosius. Dei verbum expedit quidem esse caliginosum ad exercendas mentes legentium, ad rumpenda fastidia, ad acuenda studia discere volentium, ad absterrendos à mysteriis profanos oculos, vt docet S. Hieronymus; sed non verbi expositorem, ne fiat in infinitum progressio. Connitendum itaque vt intelligatis; vt qui non intelligit, nō locutione tua se sciat prohiberi; sed tarditate propriâ, vel rerum ipsarum sublimitate. Vtere in hunc finem ordine, methodo, aptis similitudinibus & exemplis; exotica autem, recondita, curiosa verba amputa, vt quæ ostentationi soli deseruiunt. Ad quid, rogo, clauis aurea, si quod aperiendū est, aperiri non potest; aut quid obest lignea, si

Obscuritas nō affectanda.

Psal. 18.

hoc

hoc poteſt; quãdo nihil per clauem quęritur, niſi vt pateat quod clauſum eſt? Sanè, qui dicit quod dicere vult, quandiu non intelligitur, nódũ exiſtimare ſe debet dixiſſe, quod dictũ vult iis, quos docere cupit: quia licet dixerit quod intelligit, non tamẽ illis dixiſſe putandus eſt, à quibus intellectus nõ eſt; ſi verò eſt, vtique dixit, quomodocúmque dixerit.

Chriſtus quo ætatis anno cœperit docere.

Docendi munus nec facilè, nec ante tempus in te receperis; imperitorum hoc eſt, qui gaudent tranare maria, vbi alij verè docti vix pręſumunt flumina. Chriſtus ipſe priuſquàm ſe ad prædicandũ accingeret, annum expectauit trigeſimũ: obſeruauit hoc idem pręcurſor eius, quo *maior non ſurrexit internatos mulierum*. Pulli auium ſi ante pennarũ perfectionem volare appetunt, deorſum cadũt; & ſtructuris recentibus nõdum ſolidatis ſi lignorum põdus ſuperponitur, non habitaculũ, ſed ruina fabricatur: & proles antè tempus natæ non domos replent, ſed tumulos.

Elocutioni minus ſtudendum admonetur.

Ne multum fueris de elocutione ſollicitus; ſufficiat tibi ſicut & Apoſtolo diuina tradenti myſteria ſermo ſimplex, & mediocriter exultus; vt fides, quã doces in ſapientia nõ ſit hominum, ſed in virtute Dei, & Deo potiùs quàm tibi adſcribatur conuerſio peccatorum. Habet hic locum illud Horatianum:

Horat. in Arte.

Ornari res ipſa vetat contenta doceri.

Et neſcio quo modo prudentes & pij auditores præconem ſacrum rident, faſtidiunt, auerſãtur, quẽ nimis nitori ſermonis ſtudere, & ad

obſę

oblectandum ſua omnia referre animaduertũt: nec mirũ,cùm in Chriſtianis declamationibus non põpam & cultum illum verborum à profanis expectãdum ſcholis;ſed pietatẽ, Dei honorem, documenta ſalutaria,virtutes item ſolidas quæri debere intelligant.Denique in delicta populi , quẽ piè inſtituendum ſuſceperis, crebriora & grauiora,tibiq;benè explorata frequenter inuehere;ſed vniuerſim tãtùm,& abſq; notatione priuati alicuius. Ita vitabis inuidiã, & dices cum S.Hier. ad Nepot. *Neminem læſi, nullius nomen mea ſcriptura deſignatum eſt,generalis de vitiis diſputatio fuit.*Et cum Tullio in Or, pro lege Manil.*Nomino neminem:quare iraſci mihi nemo poterit,niſi qui antè de ſe voluerit cõfiteri.*

Vniuerſim vitia redarguenda.

§.5. Quod ad ſuggeſtionem boni conſilij, non quodcumq; hoc loco bonum dicitur,conferique poteſt opus miſericordiæ;ſed quod datur circa rem licitam,& ad bonum finem conducit,ac dirigitur. Nefarium proinde fuit illud Pharaonis: *Ecce populus filiorum Iſrael multus,& fortior nobis eſt;venite,ſapiẽter opprimamus eum,ne fortè multiplicetur.*Nec tamen ſufficit bonum eſſe conſilium, de eo prætereà certus ſis, oportet, ne temeritas reum faciat culpæ lethalis , & de damno tenearis , ſi in aliquod incurrerit proximus vi mali à te imprudenter ſubminiſtrati ,ſiue vltrò te interrogauerit, ſiue ad eum dirigendum te ſponte obtuleris. Quomodo peccant non infrequenter ſuperbi quidam Medici , & damni reparandi onus ſubeunt, quando vel morbum ignorant, vel

Bonum cõſilium dare quid, & ad quid.

Medici ignorantes in quid peccant.

vel opportunum eius remedium: Ne tamen ignotare videantur, & aliquid existimationi suæ detractum sentiant, quod in mẽtem venit, audacter præscribunt ac cõsuluntʒidque tanto fidentiùs, quantò magis cæcutiunt. De certitudine hîc me loqui noueris non mathematica, sed morali, seu de magna probabilitate & coniectura profuturi consilij, hæc enim sufficit.

Consiliũ nõ rectum reuocandum.

Si iam datũ consilium discussa re maturiùs rectum non fuisse deprehenderis, omninò reuocandum erit, quandiu spes fuberit futuræ retractationis vtilis. Nam quid æquius, quàm vt malum dissoluas, quod nectere cœpisti in perniciem fratris? Audi S. Augustinum in rẽ penè simili: *Cum non omnes possint habere primas prudentiæ, habeant secundas modestiæ; vt qui non valuerunt omninò impœnitenda credere, saltem pœniteant quod nouerunt credenda non fuisse.* At fortè obscurabitur indè aliquantulum nominis mei radius. Ad hoc respondet S. Hieronymus: *Melius est pœnitere facti tui, quàm vel martyrem in calumnia, vel deceptum in errore persistere. Non erubescas de mutatione sententiæ. Non est tanta authoritatis & famæ, vt errasse te pudeat.* Esto denique, non desint authores boni, qui existimẽt ad malum maius deuitandum nefas esse minùs consulere; scito tamen sat tutam esse contrariam sententiam, imò hoc tempore communiorem, & niti ratione optima; quòd qui consulit minùs, simpliciter cupiat nullum à proximo perpetrari; sed cum animaduertat illum in senten

S. Aug. in Prol. Retr.

S. Hier. ad Ruffinum.

ſententia pertinacem, & omninò paratum facere maius, niſi ei ſuadeatur minus; ideò iſtud ei proponit; vt ab illo abſtineat, & proponit non vt malum eſt, ſed præcisè vt minus. Quis autem non videt malum minus, vt minus habere quandam boni rationem, cum dicat priuationem exceſſus maliciæ, non ſecus ac bonum minus, vt præcisè minus ſpeciem habet mali, ſub qua proindè ratione nec appetibile eſt, nec vnquam conſulendum? Deinde conſtat, poſſe pertinaci illi offerri materiam minoris mali; vt fit, exempli cauſa, cùm mutuatarius ait Vſurario; ſi non vis mutuare gratis, mutua ſaltem ad Vſuram: & viator latroni, En pecunias, accipè illas & non occidas: hoc autem quid aliud eſt, quàm ad auertendum malum maius, conſulere minus, & ad illud inducere? Hæc ipſa doctrina eſt S. Auguſtini lib. de adult. coniug. c. 15. vbi ait: *Si facturus eſt quod non licet; iam faciat adulterium, ne committat homicidium.* Eandem tuetur Suares tom. 4. diſp. 3. de pœnit. ſect. 10. n. 3. & ſummiſtæ omnium doctiſſimi. Nau. c. 14. n. 40. Caiet. V. Tyrannus. Sylueſt. V. Vſura 7. q. 1. Sot. 6. de iuſt. q. 1. c. 5. Tolet. in ſumma l. 5. c. 37.

Oratio pro miſerabilibus perſonis inter opera miſericordia.

§. 6. Oratio pro miſerabilibus perſonis ideò computatur inter miſericordiæ opera, quòd ſit præſentiſſima ratio tollendi alienam miſeriam, quando ſaltem tolli expedit, nec poteſt naturaliter; ſupereſt tunc Deus ſolus, à quo depellatur: is autē oratione mouetur ad ea, quę flagitantur concedēda. Videntes Apoſtoli ſo-

crum Petri æstuantem magnis febribus, misericordia moti Christum pro illa rogauerunt. Luc. 6. Non fuit inanis mediatio, imperauit continuò Christus febri, & curauit ægram. *Miserorum genera quinque pro quibus orandū.* Quinque porrò sunt miserorum genera, pro quibus offerre Deo preces peculiaritet spectat ad hāc virtutem. 1. *Hæretici.* Hæretici, infideles, & alij in statu versantes peccati mortalis. 2. *Ægroti.* Ægroti cum morte luctantes, quales commendasse non satis fuit Regi Dauid, nisi etiam commoda varia describeret, iis quibus curæ fuerint, euentura: Psalm. 40. *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum*, &c. Et infrà: *Dominus opem ferat illi super lectū doloris eius, vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius*, id est, Dominus vicissim memor sit pij huius consolatoris, quando lecto affixus iacebit; Erit vtique, & consolabitur illum, facietque vt recreetur interius; sicut ij recreātur corpore, quorum lectus versatur & reuersatur in omnem partem, vt sic in eo velut renouato cubent molliter. 3. *Afflicti grauissimè.* Qui sani quidem sunt, sed grauissimè afflicti, aut in præsentissimo versantur mortis discrimine, puta in naufragio & similibus. 4. *Animæ in Purgatorio.* Animæ fidelium defunctorum, ab igne illo purgatorio nondum liberatæ. 5. *Qui se precibus commiserunt.* Qui precibus se nostris commiserunt, pro quibus expressè, vel tacitè nos oraturos spopondimus. Notandum denique ad impetrandum aliquid iis, quorum patronos agere volumus, necessariam quandoque esse dispositionem bonam tam ex parte nostra,

noſtra,quàm ipſorum;ex noſtra quidem,vt nō obſcurè ſignificat Eccleſiaſticus c. 14. dicens: *Qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit?* ex parte verò aliorum iuxta illud Hier. 15. *Si ſteterint Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum,eiice illos.*

§. 7. De numero præcipuorum miſericordiæ operum conſolatio eſt afflictorum ; quare Apoſtolus vt Deum facit valdè miſericordem, illum repræſentat nobis quaſi ad ſuos conſolãdos promptiſſimum. *Benedictus Deus*, inquit, *pater miſericordiarum,& Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra.* Iob ſimiliter, qui egreſſam ſecum de matris vtero ſcribit miſericordiã, conſequenter totus erat in conſolandis miſeris;tunc etiam,cùm magna gloria, & proſperitate fruebatur. *Si voluiſſem ire ad eos, ſedebam primus ; cúmque ſederem quaſi Rex circumſtante exercitu , eram tamen mœrentium conſolator.* Diuinus inſuper codex perſtringit eos velut immiſericordes,à quibus nihil conſolationis profectum eſſet in miſeros, vt Pſal. 68. *Quæſiui qui conſolaretur,& non inueni.* Amos 6. *Nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph.* Luc. 10. *Sacerdos viſo Samaritano ſemiuiuo præteriuit.* 2. Tim. 4. *In prima mea defenſione nemo mihi adfuit, ſed omnes me dereliquerunt , non illis imputetur.* Iam ad rem.

Conſolatio afflictorum.

2. Cor. 1.

Iob. 31.

Si vehementem proximi calamitatem eſſe videris, caue illam nimis extenues , dicaſque: *nihil eſt*; quia ſic rideri ſe à te crederet , moleſtũ te diceret conſolatoré,flendi neſcium cum

Calamitas non nimis extenuanda, & cur.

flentibus, ſed flentes potius accuſantem ſimulati doloris, aut molliciei. Auget hoc certè nõ parum mœſtorum miſeriam. *Hoc mihi ipſa infirmitate grauius eſt*, dicebat S. Greg. Naz. *quòd ne credor quidẽ infirmus eſſe.* Dulciſſimi contra ſunt veri conſolatores, quia conſolando indicant perſpectũ ſibi malum eſſe, quod nos diſcrutiat eiuſdem ſe habere ſenſum, & partem ſuſtinere, atq; ita illud mitigant. Ne ergo dolorẽ omnẽ prohibueris, ſed duntaxat nimium:

S. Gregor. Naz. in epi. ad Olymp.

Ouidius 4. Triſt. 40.

Quis matrem niſi mentis inops in funere nati
Flere vetet? non hoc illa monenda loco eſt.

Accedit, quod notat Plut. lib. de Iracundia, ideò non expedire omninò ſiſtere lachrymas lugentium, quia bonã doloris partem educunt vnà cũ lachrymis, vt de ſe teſtatur qui ſcripſit:

Ouidius 4. Triſt. Eleg. 3.

Fleque meos caſus; eſt quædam flere voluptas,
Expletur lachrymis, egeriturque dolor.

Conſolatio non adhibẽda in ſumma triſtitia. Iob. 2.

Dicam amplius, in ipſa ſumma triſtitia adhibenda non eſt præcipua conſolatio; nam & amicos Iob aliquanto tempore ſiluiſſe legimus, cernentes dolorem eius vehementem, & de eadem matre vidua addit idem Poëta:

Cum dederit lachrymas, animumque expleuerit ægrum;
Ille dolor verbis emoderandus erit.

Et Plutarchus non ſtatim miſit epiſtolam conſolatoriam ad Apollonium morte filij conſternatum; ſed imitatus eſt peritos medicos, qui ad repentinos fluxuum impetus confeſtim non afferunt medicinarum remedia; verum inflammationis grauedinem abſque vlla exter

externa vnguentorum impoſitione ad matu-
ritatem peruenire patiuntur. Huc forte refer-
ri mora poteſt, qua vſus eſt Chriſtus venire
rogatus à Martha, & Maria fratris ſui Lazari
necem lugentibus: biduo ſubſtitit priuſquàm
veniret miſeras conſolatum; quanquàm ad
hoc quoque profuerit hæc cunctatio, vt Laza-
ri mors prorſus eſſet indubia, pluſque admi-
rationis haberet eius reſuſcitatio. Huius deni-
que præſcripti authorem habeo S. Baſil. in
Concione de actione gratiarum: *Vbi permiſeris*
inaniter lamentari, malo iam ſe laxante comminnè
adhortationem potes attingere. Nametiam equorum
domitores effrenes pullos non ſtatim frenis ſtrangu-
lant, ne illi retrocedant & aſcenſores excutiant; ſed
remittentes primùm & indulgenter, vbi viderint eos
proprio motu concitationem conſumpſiſſe, tunc iam
domitos aſſumunt, & per artem obedientiores red-
dunt. Attende viciſſim, ne plus æquo afflic-
tionem exaggeres; quia procul id eſſet à
ſcopo tuo, qui eſt docere dignum non eſſe ma-
lum ingenti triſtitia, ob idque ſuper eo admit-
tendum remedium in conſolationem, mode-
ſtiámque colendam & patientiam. Poterunt
tibi plurima, quæ in hanc dicas ſententiam,
pro afflictionis qualitate & natura meditanti
occurrere; & iam complexus ſum non pauca
lib. 3. cap. de directione Patientiæ. Lubet hic
quoque vulgarem quandam conſolationis for-
mam ſubiicere. Ioan. 11.

Conſolatio-nis in miſe-riis formula.

Chariſſime, tangit me profectò, grauiter-
que afficit dolor iſte tuus, quem proindè non

tibi proprium; ſed mihi quoque communem eſſe noueris. O ſi medendi peritum feciſſet me Deus, quàm citò, quàm libenter ab omni te malo eriperem; ſed heu! velle mihi adiacet, perficere non habeo. Iam te tangit manus Domini, ſine quo aut volente, aut permittente, quid aduerſi euenire nobis poſſit? Venit hora, in qua oſtendere te oportet, quomodò noris de manu eius mala ſuſcipere. Scit bonus Dominus, quid nobis omnibus expediat; nos in cauſa propria cæci ſumus, cuius proindè arbitrio ac voluntati niſi noſtra omnia commiſerimus, non ſapimus, nec indè commodum vllum; ſed damnum reportabimus. Aliqua ſunt quæ patimur, ſed infortuniis ſancti Iob longè inferiora. Perierant illi decem liberi oppreſſi à Diabolo in domo iucunditatis, vbi conuiuabantur. Vidit propriis oculis miſerè contrita & vndique cruore perfuſa illorum corpora; & ne iſta duntaxat clade afficeretur, percuſſus quoque eſt vlcere peſſimo à planta pedis vſq; ad verticem, ita vt teſta ſaniem raderet, ſedens in ſterquilinio. Ecce interim continuit lachrymas, non eiulauit, non lacerauit comam, non prorupit in verba querula, non accuſauit diuinam prouidentiam, nec ſe iuſtum profeſſus eſt, cui nihil deberetur eiuſmodi; ſed ad verba illa confugit nunquam ſatis laudata: *Dominus dedit: Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum.* Miſericors eſt Deus, quando benefacit; medicus autem & iuſtus, quando humiliat, vtrobique bonus

Iob afflictio quanta.

Et conſtantia.

Iob. 1.

bonus & vtilis, ac ſæpè magis quando exercet nos vitæ huius malis, quàm cum bonis afficit. Nam bonis ſæpè in ſuam, & aliorũ perniciem homo abutitur ; malis eruditur , in ſeipſum deſcendit;caſtigatur,vt ſanetur ; deiicitur, vt attollatur;cadere ſinitur, vt fiat deinceps cautior. Quid plura ? Ad Deum conuertitur , & ait:*In tribulatione mea inuocaui Dominum*,fit meritis auctior, examinatur igne miſeriæ,Deumne diligat.Nihil de eius cultu remittens in aduerſis , ſed amare pergens , & colere. Diſcit ad cœlum aſpirare contempta terra , in qua tot ſentiuntur animi , corporisque incommoda. Has omnes vtilitates appendens in ſui ſtatura iudicij Rex Dauid dicebat : *Bonum mihi, quia humiliaſti me , vt diſcam iuſtificationes tuas*, adeóque in futurum factus eſt aduerſitate cautior,vt nunquam ad vomitum peccatorum redierit , propter quæ flagellauit illum Dominus. Nunc, inquam , manus Domini te quoque tetigit. Hactenus præſumpſerunt te noti, &amici tui virtute præditũ,ſed fortè crediderunt potiùs quã experti ſunt. Ecce tibi ad manum eius teſtificãdæ occaſio , monſtra te virũ, confirma , imò vince patientia opinionem illam, & expectationem. Vix locuturus es , vel facturus aliquid, quod non obſeruetur à multis diligenter , omninò inter ſe dicturis, ſi infractum ac conſtantem geras animum:Nonne te in admirationẽ rapiebat N. cùm vultu eſſet tã cõpoſito,tã ſibi præſens,tã amica verba cũctis daret , tã ſeria volũtate diuino arbitrio ſe

Ex miſeriis profectus quantus.

Pſal. 17.

Pſalm. 118.

totum committeret, sibi fateretur deberi grauiora, diceretque : *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum?* Et; *non secundùm peccata fecit nobis, neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis:* Respondebit alter, omittis quæ ferè sunt præcipua. Nos ipsos consolabatur, qui veneramus consolatum, grauiùs affici videbatur commiseratione, & casu nostro quàm suo. Ita se gessit coram, ac si omnis eum proprij mali sensus defecisset. Vt cum eo aduersa fortuna, sic cum ea ludebat ipse, illamque contemnebat. Si fortè aliquem edebat gemitum, & quiritabatur; mox sibi censor erat velut molli & effeminato, qui necdum didicisset sustinere modica, petebatque à nobis, imbecillitati vt suæ daremus veniam. Vicit, vicit eius animi magnitudo spem meam multis partibus, nec dubito quoties in posterum consolari volet aliquos, manaturas ex ore eius efficaces admodum sententias; expertus quippè loquetur, iure suo, & ex abundantia cordis. Similem ob causam tam efficacia erant verba S. Basilij: *Cum ferè semper infirmus esset, ac hepatis dolore laboraret; indè didicit medicinæ scientiam, & sibi mederi & aliis.* Etiam quæ sequuntur audi: Habebit citò finem præsens calamitas, & gratulaberis tibi, non ignaui & mollis (quod penè omnes) sed constantis viri, quod faciunt paucissimi, sustinuisse personam. Sub tribulationis sarcina nequimus diu viuere; ideóque misericors Dominus, qui nouit figmẽtum nostrum, tristia non sinit esse diuturna,

Ibidem. Psal. 102.

S. Gregor. Naz. in vita S. Basil.

post

post tempestatem tranquillum facit, & post fletum exultationem infundit. Ipsa hominis conditio nō patitur, semper vt in tristitia, vel alio vitæ statu permaneat. *Nullus dolor est, quem longinquitas temporis non minuat, atque molliat.* Quid verò fiet, vbi tempestatis huius sensus omnis abscesserit? Pœnitebit te profectò pusillanimitatis: sin præbueris te constantem, perfunderis gaudio propter virtutis specimen, qua authore nihil ingenerosum feceris, vel ore protuleris. Inutiles præterea sunt magni eiulatus & suspiria, qua cogitatione si vti velis, feres aduersa quæque leniùs, & ferenda senties. *Obseruaui multos*, ait S. Chrysost. *valdè se ista consideratione aduersus tristitiam communientes. Quæ vtilitas, quod doluí, nec pecunias recuperaui, & meipsum læsi?* Experimento isto nihil tritum magis: gemitibus & lachrymis non resurgit qui extinctus est, nō recuperatur quod periit, non restauratur quod cecidit, non restituitur quod latro sustulit. Ad hæc si miserorū cōsolatio sit, socios nanciscì miseriæ; est planè, cur dolori modum adhibeas; quia in præsenti vita, qui aduersis multis non sit expositus, inuenies profectò neminē. Verùm quia aliena nō sentimus, nulla esse credimus; nostra autē quamuis sæpè tolerabiliora non cōmemoramus solùm, sed supra omnem veri speciem exaggeramus. Vis audire neminē sub cœlo à calamitate immunē? Aut de viris bonis, aut de malis agitur. De bonis prostat scripturæ testimoniū: *Omnes qui volunt piè viuere in Christo Iesu, persecutiones*

Tob. 3.

Cicero.

Homi. 1. 18. ad popul.

1. Tim. 3.

Psal.33. Tob.12. *patientur.* Et, *Multa tribulationes iustorum.* Et, *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.* De malis autem Isa.53. *non est pax impiis, dicit Dominus.* Et Psal.37. *multa flagella peccatoris.* Tandem vel ærumna est mali alicuius inflictio, vel boni priuatio (quanquam hæc duo ita sunt inter se colligata, vt seiungi ab inuicem vix ac ne vix quidem possint.) Si primum, beatum te puta, quòd non te priùs malum illud afflixerit, à quo atteruntur complures alij toto fermè vitæ tempore. Si secundũ, te quoque fœlicẽ eo nomine arbitrare, quòd ad tempus saltem tibi bonum obtigerit, quo perfrui quamplurimis aliis nec per horam licuit; qui tamen animo non idcircò cadunt, & resilirent gaudio, si eo perfrui vel ad breue spatium à Deo impetrarent.

Iniuriarum remissio est charitatis ac misericordiæ.

§.8. De remittendis iniuriis dixi iam aliqua l.1.c.7. Hæc remissio opus est non charitatis solùm, de qua ibi sermo erat, sed misericordiæ: & indè conuincitur valdè esse cuiuis ad salutẽ necessaria, quòd Christus meminerit eius velut medij, sine quo obtineri venia peccatorum non potest. Matth. 6. & 16. *Sic orabitis*, inquit, *dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Et, *Sic pater meus cœlestis faciet vobis; si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Non prohiberis sẽsum habere mali, quod in accepta latet iniuria (neq; enim omnino naturam exuere possumus, quidquid in contrarium definierint fanatici Stoici,) sed furere; atq; vt Platonis verba reddã

l.9

l.9.de Rep. *Non eſt exigendum à probo cive, vt omninò nihil doleat; ſed vt naſcentem dolorem rationibus cõſoletur.* Sed neq; vetaris illati damni ſatisfactionẽ iudicij forenſis via exigere,aut pœnas acceptæ iniuriæ in eodem foro ab eius authore repoſcere,vt ſapiat in futurũ.Sed prohiberis aliquod ei malum quatenus,& quia malũ eſt,repẽdere,expetere,procurare. In hoc ſita eſt prohibitę vltionis ratio,à qua vel eã ob cauſam abſtinebit diligenter vir miſericors, quòd delicto ſuo ſatis miſerum eſſe , qui iniuriã fecit,intelligat, & ſat graues Deo pœnas luiturum,vt neq;par neq;neceſſe ſit nouũ ei malum cudere;quòd rurſus remittendo iniuriã,multũ Eccleſiam ædificet,animum ſibi oſtendat eſſe excelſum & generosũ,ſingularem ſentiat mentis tranquillitatem , & ſpem magnam meritò concipiat impetrandæ viciſſim à Deo veniæ, dicente:*Si dimiſeritis hominibus peccata eorum,dimittet & vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra.* Matth.6.
Et quoniam ſpecies vltionis eſt,nolle conſueta amoris ſigna ei dare,qui te læſit,v.g.ſalutare & alloqui,cùm prius ſalutares,& data occaſione alloquereris;perge propter Deum facere quod ante ſolebas,etiam non præuenientem, etiamſi ipſius magis ſit præuenire. Quòd ſi nõ reſaluret, ab obligatione liberaberis ſalutandi (excepto caſu ſcandali) quouſque ſalutare incipiat.

De

De viri Prudentis officio circa Magnificentiam & Liberalitatem.

CAPVT III.

§.1. *Magnificentia quid ſit, quid item Liberalitas, & cur Prudentiæ regulæ vtramque virtutem dirigentis in vnum idemque caput conferantur. Quid præterea vtrique commune.*

2. *Mediocris amor pecuniæ, eiuſdemque contemptus, quibus argumentis acquiri poſſit, & concipi.*

3. *Quæ dicantur opera magnifica; quænam ex iis præcipua, & digniora magnis ſumptibus.*

4. *Liberalitas quomodo, & in quos potiſſimum exercenda.*

5. *Oblata dona vtrum admittenda.*

§.1. QVAMVIS Magnificentiam à Liberalitate diſtinguat Ariſtoteles l. 4. Eth. c. 2. quòd Magnificentia verſetur circa magnos ſumptus faciendos, eximiæ honeſtiſſimęque rei cauſa: Liberalitas circa sūptus tātū mediocres faciendos, gratia rei alicuius honeſtę quidē; ſed non ita eminentis; adeò nihilominùs accedunt ad inuicem, vt nō abs re, quæ de iis per Prudētiam dirigēdis dicenda occurrūt, ad caput vnū reuocētur; imò diſtinctæ virtutes

Magnificentiæ & Liberalitatis diſcrimen.

Digitized by Google

tutes vix censeri queãt. Nã quod ait, *omnẽ magnificum esse liberalem, non cõtrà*, interpretatur S. Thom. 2.2.q.134.art.1.ad 3 & art.3.ad 4. & q. 129.art.3.ad 2. vt sensus sit, non omnem Liberalem esse Magnificum quoad actum, quia desunt ei media, seu amplæ facultates necessariæ ad opus magnificentiæ; reipsa tamen est, vel saltem esse potest quoad magnificentiæ habitum, & per illum inclinari ad tale opus perficiendum, si statui competeret suo & facultas non deesset; & certè aliter vix explicare licet, quomodò in Christo homine locum habuerit magnificentia. Neq; enim sufficit dicere, quòd sanguinem suum profuderit in salutẽ humani generis, quia sanguis humanu & maximè illius, nõ est pecunia seu pretio æstimabilis: materia autem Liberalitatis & Magnificentię pecunia sola est, seu bona exteriora pretio æstimabilia, quibus caruit Christus, & carere voluit, egenus pro nobis factus. Deindè ille etiã Magnificus dici potest secundùm eundem S. Thomam in dicta respõsione ad quartum, qui circa rem paruam facit magnos sumptus per proportionem illius generis: hoc autem semper obseruat liberalis. Adhæc sicut versatur Magnificentia circa magnos sumptus, ita Magnanimitas circa magnos honores; sicut ergo sub Magnanimitate non est virtus aliqua propriè distincta specie, cuius obiectum sint honores parui, ita certè vix videri potest liberalitas speciei esse distinctæ à Magnificentia. Denique magnum & paruum non differunt specie,

Liberalitatis materia qua.

Magnanimitas circa magnos honores versatur.

Magnum & paruum non differunt specie.

Digitized by Google

cie,vt patet in viro & puero, in linea centum pedum,& linea vnius, &c. ergo nec ſumptus magni & parui;atque ita nec virtutes,quę circa eos verſantur; nec item difficultas faciendi magnos à difficultate faciendi paruos. Sed & conſtat quod vtraque hæc virtus ſicut & cæteræ, non ſit tam circa obiectum externum, cuiuſmodi eſt ſumptus; quàm circa paſſionẽ, cuiuſmodi in præſentia eſt amor pecuniæ: hũc autem amorem moderari eſt Liberalitatis, vt diſertè tradit S.Th.2.2.q.147.a.2.ad 2.& q.134 a.3.ad 2.igitur in Liberalitate continetur eſſentialis ratio magnificentiæ. Verùm nihil valdè moror,quæ & quanta ſit inter eas differentia; dummodò conſtet neutrum ſine moderato amore pecuniæ poſſe conſiſtere: nam quiſquis erga illam plus æquo afficitur, exhorrere ſumptus quoſcumque ſolet, nec illos niſi triſtis,inuitus,coactus facit;quod palam eſt procul differre à modo operandi ſecundùm virtutis habitum.

Magnificentia ratio in liberalitate.

§.2.Exercere proindè ſe debent vir Magnificus & Liberalis,in meditatione argumentorũm,quę contemnendam docent pecuniam,& ex ſe parui æſtimãdam; nam ſi pro metallo accipiatur, de genere eſt rerum vilium, cùm ſit mixtum inſenſibile,inanimatum,& quibuſque plantis longè inferius. Gignitur in terræ viſceribus, ibique latet velut indignum humanis oculis. Nullam in ſe vim habet nutriendi corpus, nullam calefaciendi, nec fortè eximendi ab ægritudinibus. Ad exteriores ſenſus nihil planè

Metallum plantis longè inferius.

planè confert, vndè prętereitur à pecoribus velut inutilis. Citò grauat latorem & posſeſſoré ſuũ; quandoq; etiam mergit, nec ſinit enatare. Solo humano arbitrio & cõuentione factum, vt in communem nummum aſſumeretur, tertúmque haberet precium, ratione cuius poſſet cum rebus venalibus permutari, quaſi æquiualens, hoc primũ. Deindè ſi externa opera virtuti famulantia excipias, quid magnum tibi præſtabit pecunia? Indulgebis fortè deliciis, pompis, voluptatibus; ſed hæc bona ſunt fluxa, illuſoria, caduciſſima, in quibus plus fellis quàm mellis. Honores tibi comparabis, apud ſtultos credo, qui virtutis mercedẽ pretio diſtribuũt. Vitam fouebis cibo, potu, veſtibus; at vitam communem cum pecoribus, quis meritò inter magna recenſeat hominis bona? Sola reſtant virtutis opera profecto eximia; ſed à quibus non plus valoris habet pecunia, quàm habere ſolet inſtrumentum ab eo ad quod faciendum aſſumitur. Quare ſicut artifices non parcunt opificiorum ſuorum inſtrumentis, ſed data occaſione vtuntur iis libentiſſimè, miles gladio, agricola ſtiua & aratro, ſcriba calamo, pictor penicillo, eſto ea vſu conſumptum iri præſentiant. Sic planè ad Magnificum ſpectat & Liberalem, libenter pecuniam in ea impendere, quæ virtus rectaque ratio poſtulabunt, & tunc vſum eius ſibi gratulari quaſi optimè collocatæ. Tertiò, diuinus codex nihil damnare ſolitus non dignum vituperio, grauiſſimè, crebróque inuehi ſolet

Delicia bona ſunt caduca.

In Auaritiã quàm acerbè inuehatur Scriptura.

Digitized by Google

solet in auaritiam, quæ nihil est aliud quàm pecuniæ & equipollentium ei rerum cupiditas amorque immodicus. *Auaro*, inquit, *nihil est sceleſtius. Nihil iniquius quàm amare pecuniam. Hic enim & animam ſuam venalem habet, quoniã in vita ſua proiecit intima ſua.* Vult dicere, tam iniquus est auarus, vt pluris illam faciat quàm viscera propria, & ne eam expendat, hæc sinat fame torqueri, eaque negligat sicut negligi solent quæ proiiciuntur. Et alio loco: *Radix omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide.* Magna planè pernicies, induci auarum ad excutiendam fidem Christianam, sine qua impossibile est placere Deo. Hoc autem fit hoc ipso, quo displicet ei fides, dicens & iubens egenis benefacere, aliena non concupiscere, ablata restituere, ab vsura, ab iniquis mensuris, à fraudibus abstinere, pretium iustum non excedere, &c. Quid si etiam eiuret Deum ipsum? Auaricia certè B. Paulo est Idolorum seruitus, Coloss. 3. & auarus sanè ni sibi caueat, euadit superbissimus, iuxta illud eiusdē: *Diuitibus huius seculi præcipe, non ſuperbè ſapere*; superbia autē dispositio, graduſque proximus est ad hanc impietatem. Et Deut. 32. legimus: *Incraſſatus est dilectus meus & recalcitrauit, incraſſatus, impinguatus, dilatatus.* En tibi prædiuitem: sequitur porro: *Dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo.* Quid plura? Cruciatur auarus curis assiduis augendi opes, acquirendi, conseruandi; pronus est ad sacrilegia, in rebus salutis propriæ occæcatus,

Eccles. 10.

1. Tim. 6.

Auaritia idolorũ seruitus.
1. Tim. 6.

Auaritia quot vitia generet.

inhuma

inhumanus, infamis & sordidus, sibi aliisque inutilis. Cruciatur curis (quas Dominus spinas vocat Luc.8.) ita vt de Principe quodam acceperim, quòd cùm improbis subditis suis magnam & longam creare vellet molestiam, diuites eos faceret, quippè accepturos cum diuitiis ingentem curarum sarcinam; idque indicauit Æsopus in fabula sua de mure vrbano & rustico; ex quibus ille quantò locupletior, tantò vbique magis trepidabat. Tolerabiles essent hæ curæ temporalium, si moderatæ, si obseruaret auarus illud Platonis lib. 10.de Rep. *Animus immortalis non debet pro breui tantùm, sed pro vniuerso tempore esse sollicitus.* Sed quid? nescit cupiditates suas moderari. Pronus est ad sacrilegia, non horret quæstum facere pietatem: *Multi sunt tales, qui etiam putant sibi ad augendas opes suas, & multiplicanda delicta terrena, religionem suffragari debere Christianam.* Cæcutit in rebus, quæ ad salutem pertinent; quia ingens studium curaque temporalium replet veluti puluere oculos eius, nec eos videre sinit, & contemplari æternorum pulchritudinem, nec ea proindè curare, & prosequi, Ezech.c.41. *Terra erat vsque ad fenestras, & fenestræ clausæ.* Inhumanus est, sicut Achab, qui iam satis diues (Rex enim erat decem tribuum Israel) incensus tamen habendi cupiditate, non priùs destitit; quàm adderet fundis suis vineam Naboth calumnians eum, vt sic illa eius possessio velut rei maiestatis ad fiscum transiret, 3.Reg.21. Infamis & sordidus

S. August. epist.19.

Inhumanus est auarus.

Infamis.

eſt ; quia ſi infamiam contrahit nobilis deiiciens ſe ad vilem meretriculam , quantò magis homo ad ſumma natus, creaturáque nobiliſſima magno affectu proſequens pecuniam? Immortalem ſibi gloriã pepererat Miltiades Athenienſium Dux, quando vndecim duntaxat ſtipatus armatorum millibus,ſexcenta Perſarum deuicerat in campis Marathoniis ; ſed obſcurauit omnem & labefecit , vendicans ſibi & occultans aliquid de communibus ſpoliis, propter quod in exilium eſt actus. Et quicúmque nomini ſuo conſultum voluerunt , id moliti ſunt, ne auari & munerum pecuniæque auiditi viderentur. *Tu ſcis* , ait Moyſes ; *quòd nec aſellum vnquam acceperim ab eis.* Et Samuel: *Loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto eius , vtrum bouem cuiuſquam tulerim, aut aſinum ſi de manu cuiuſquam munus accepi.* Et Apoſtolus Act. 20. *Argentum & aurum nullius concupiui, ſicut ipſi ſcitis.* Et S. Hier.epiſt. 45. *Pecuniam cuiuſquam accepi ? munera vel parua vel magna non ſpreui ? in manu mea æs alienum inſonuit* ? Pauli Æmilij præcipua quædam gloriatio fuit, quòd debellato Perſeo ditiſſimo Rege Macedonum, milites quidem ſui magnam ex eo prædam, ipſe nullam retuliſſet.Inutilis denique eſt auarus , & cani perſimilis inſidenti paleæ , & nec comedenti eam, nec bruta alia ſinenti comedere; nam ei reuera tam ferè deeſt quod habet, quàm quod non habet, adeò parcè rebus ſuis vtitur, ſemper metuens ne ad inopiam deuoluatur. *Inſatiabilis*, inquit Seneca epiſt.117. de

Miltiades auaritia notatus.

Num.16.

1. Reg. 12.

Inutilis.

Inſatiabilis.

auaritia

auaritia, & *dum promittit absentia, præsentibus vti vetat.* Rectè itaque Diogenes eos qui immensas opes cumularent, solitus est appellare μεγαλοπτώχους, id est, *magnificos pauperes.* Sed & fit sæpè iusto Dei iudicio, vt hoc ipso amittat auarus simul omnia, & in malum incurrat, quod fugiebat. Patri cuidam, viro bono, ac liberali filius erat eiusmodi; hoc est, supra modum tenax rerum suarum, cui tamen ille familiam commiserat. Accidit autem, vt Romam ad summum Pontificem negotij alicuius tractandi gratia proficisceretur, obseratis priùs diligentissimè arcis omnibus nummorũ custodibus. Vbi distare cœpit, mox surripuit omnes pater, arenámque substituit; ac se, & filios reliquos vestiuit egregiè, in famulos fuit munificus, quæcumque ad honestum cibum, potum, & similia deerant familiæ, pretio comparauit, multa denique in pauperes cõtulit. Rediens tandẽ filius mirari cœpit in domesticis vestiũ elegãtiã, nihilq; prius habuit, quã explorare, esset ne aliquid de thesauro delibatũ. Multò magis obstupuit, & vociferari cœpit, cũ loculis arenã sensit suppositã. Accurrit pater rẽ gestã dissimulans, & ait: Heu quid tibi est, fili mi? quæ tãtæ causa perturbationis? O pater, respondit ille, in domo tua amisi omnia. Et pater, quomodò omnia? nónne inflata cernis marsupia? Tũ filius; est tantũ arena. Quàm rectè, subintulit pater, si ita res haber, nó est vndè quiriteris; quia nó plus tibi otiosa, & putrescens pecunia proderat, quã arena.

Plutarch. l. 2. de remed. vtriu. fort. c. 14.

In auarum filiũ patris æstus.

Diſce miſer honeſtè vti rebus tuis, nec ita deſipere, quod experti ſumus omnes, vt quò locupletior, eò ſias ſordidior. Iuſto Dei iudicio factum noueris, quod experiris, & factum gaudeo, vt damno tuo ſapias, & hæredem te habeam liberalitatis potiùs, cæterarúmque virtutum mearum quàm pecuniæ. Simile quid apud Stobæum ſerm. 17. ex Antiphonte legimus. Fama eſt, quòd cùm vidiſſet quidam alterum argenti multum ferre, rogauerit eum, vt ſibi mutuò daret cum fœnore reddendum. Ille verò noluit, vt qui diffideret omnibus, ſed argentum recondidit. Et cùm animaduertiſſet quidam quid egiſſet, ſuffuratus eſt. Reuerſus igitur ille poſteà, qui pecuniam abſconderat, nihil inuenit: vndè magno dolore motus eſt ob calamitatem tum aliàs, tum quia roganti non mutuò dederat pecuniam, quæ & ſalua manſiſſet, & inſuper attuliſſet fænus. Cúmque incidiſſet in virum, cui mutuare noluerat, infortunium ſuum deplorauit. Ille autem, bono animo ipſum eſſe iuſſit, atque exiſtimare lapidem eodem in loco à ſe depoſitum fuiſſe. Omninò enim ne cùm habebas quidē argentum, eo vtebaris. Quamobrem etiam nunc ne putaueris te vlla re priuari. Illud enim, quo quis nec vſus, nec vſurus eſt, nihil ſiue præſens, ſiue abſens magis minuſve lædit.

Pecunia amor quomodo temperādus.

Hæc cùm ita ſint, moderare amorem pecuniæ; quod fiet, ſi libenter, ac liberaliter expendas eam in res honeſtas, & laude dignas. Tunc reuerà magnus eris, multò magis quàm poſſiden

Digitized by Google

possidendo, vt de Ioue scribit M. Tullius: *Iupiter, id est, Iuuans pater, à Poetis pater diuúmque hominúmque dicitur; à maioribus autem nostris Optimus, Maximus: Et quidem antè Optimus, id est, beneficentissimus, quàm Maximus: quia maius est, certéque gratius prodesse omnibus, quàm opes magnas habere.* Huius quoque moderati amoris coniectura erit, si opes iustè semper acquiras, adeptas conserues vsque ad virtutis occasionem, ac etiam vt decet amplifices. Non eget virtus iniustè partis, nec vnquam facienda sunt mala, vt eueniant bona. Sed & malè parta malè dilabuntur, ac maledicente Deo per se dissiliunt, sicut ædificij lapides intempestiuè, & sine arte colligati. *Qui edificat domum impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme.* Iniustè parta præsumi solent quæ citò crescunt in immensum, Prou. 28. *Qui festinat ditari, non erit innocens*, addit Aristoteles: *Magis mala omnia insunt nuper locupletatis, peioráque in ipsis sunt. Nuper ditati castigatas non habent diuitias.* Scribit & Iuuenalis Sat. 14.

Cic. lib. 2. de nat. Deo *Iupiter vnde dictus.*

Eccles. 21.

Arist. lib. 2. Rhet. c. 16.

——— *nam diues qui fieri vult,*
Et citò vult fieri, sed qua reuerentia legum?
Quis metus, aut pudor est vnquam properantis auari?

Eadem nec te diuitem faciunt, nec tua sunt, sed ea solùm quæ tibi comparas illęsa iustitia, non secus ac Saul, qui reipsa regni clauum tenuit totis quadraginta annis. Act. 13. duobus tantùm regnasse dicitur, 1. Reg. 13. quia post primum biennium regnũ eius de iure spectabat

ctabat ad Dauid, esto annis reliquis permissus sit regnare,vt exponit Nicolaus de Lyra. Item iniustè parta dicuntur, quæ vi, dolo,aut prætextibus variis conquisitis extorquentur ab Ecclesia,nó sine damno maximo extorquentium. Sic Dionysius tyrannus, teste eodē Aristl.l.2. de re famil.aurea amicula , & coronas Deorum sibi vsurpabat,dicens per ludibrium, se illis compati, quasi sub onere illo gementibus, daturum se leuiora,amiculum album & virgas populeas; sed post eiusmodi facetam impietatem quàm vixit infœlix:Euenire idem solet auaris cæteris rei sacræ inhiantibus , seséque affricātibus.Vndè post illa verba: *Fabricati sunt limen suū iuxta limen meū, & postes suos iuxta postes meos,& murus erat inter me & eos*; id est , parua distantia. mox sequitur: *Propter quod consumpsi eos in ira mea.* Anno 1527. Dux Borbonius anno eodem obsidens Romam,inhiánsque prædæ sacræ supellectilis ad mœnia occubuit , & ex quadraginta millibus, qui ei adhæserant, non superfuerunt centum intra biennium, sed omnes violenta morte extincti sunt. Quid plura? Auari marsupium aliena iniustè attrahentis seu sacra , seu profana, spongia est, quæ tandē iusto Dei iudicio à Principe; vel alio premitur , & quicquid suxit, nequiter reddere cogitur. Conseruandā dixi pecuniam vsque ad virtutis occasionē ; quia qui oblatā non arripit,qui conuenientes sumptus non facit,videri non potest vti ea veluti virtutis instrumento,nec affici erga eā moderatè. Quod ad illius amplificationē , separanda

Dionysij tyranni impietas in Deos.

Ezech. 43.

Belleforest in Francisco.1.

eſt inquietudo omnis,curáque anxia , ſiue excogitando, quærendóque media ad lucrũ nouũ , ſiue vtendo occurrentibus.Sic tecum loquere: habeo,ſufficiunt,laus Deo,ad vitã iuxta ſtatũ meum honeſtè traducendã ; quorſum valdè ero de iis augendis ſolicitus?Quid aliud eſt alia multa conquirere,quàm augere curas, mentis tranquillitati multũ detrahere , hæredum meorũ fouere inertiam , vel profuſioni materiã præparare;ac denique magis magíſq; irritare,& accendere habendi cupiditatẽ? Verè non ſatiatur auarus poſſeſſione rerum ; ſed vt ſcribit quidam lib.2. Carm. Ode.2.

Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.

Scio quid faciam. Nouarum opum anſam daram non negligam quidem ; ſed cum magna exultatione non admittam, nec negatam valdè requiram ; præſertim cùm eiuſmodi anſam iam ad manum,domíque ſi velim,habeam,nẽpè parſimoniam , cenſum verè magnum;iuxta illud Ouidianum:

Contrahe de multis;grandis acerus erit.

Vix deerũt quæ in neceſſitate profundamus,ſi homines frugi fuerimus.Dauid ex conſeruatis militaribus manubiis theſaurũ ſibi cõparauit penè incredibilẽ, retulitq; ad ſtructurã templi Domini. Leo paratos sẽper habet vngues ad pugnã,quia incedendo parcit illis; occultans eos,& recõdens intra ſe velut intra vaginam, *Leõ vngues occultat incedens.*

ne atterantur, vt ſcribit Plut.l.de induſtria animal. Licet non deſint qui hoc fieri dicant, ne veſtigia eius agnoſcantur.

§.3. In catalogum Magnificorum operum ne repoſueris precioſiſſimas veſtes, amplum ſatellitium(præſertim ſi conſtet adulatoribus, mimis, contaminatiſſimis hominibus) & eiuſmodi alia; quia reuerà in ſe parua ſunt,nec minus curæ improbis, ac prodigis, quàm virtute præditis. Decent, fateor, precioſæ veſtes eximiam dignitatem,& auguſtos Magiſtratus frequens ſatellitium;ſed ita vt tam illas quàm iſtud ſi magnanimi ſunt, parui ſemper ducant, cùm iis ſe videant ſuperari partim à liliis agri, de quibus Matth. 6. *Dico autem vobis, quia nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex illis*; partim à Rege apum, quem infinitæ comitantur, & circumſtant, ex alueario erumpentem. Et ingens ſatellitium ſæpè ſit inutile. *Famulantes multi*,ait Ariſtoteles,*interdum deteriùs ſeruiunt quàm pauci*; ocio ſylueſcat & ignauia, & ingentem vt alatur, conſumat pecuniam, quæ ad complures vtiliſſimas nobiliſſimáſque res magna cum laude,meritóque transferretur.Ego accipitrem habere nolim, dicebat quidam,qui alaudam ad ſummum caperet, gallinam autẽ comederet.Potiùs itaque magnifica opera dicenda ſunt, quæ ſequuntur. Primò, quæcumque ad augendam religionem, Deíque cultũ faciunt,vt Templorum & Baſilicarum ædificationes, quemadmodum inſinuarunt ſatis,

Rex apum quàm ſtipatus. Ariſt. lib.2. Eth. c 4.

Opera magnifica quædam. Templorum ædificationes.

qui

qui dicebant Christo Luc.7. *Dignus est, vt hoc illi præstes; diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis.* Nec ædificationes solùm; sed etiam instaurationes ruentium: siquidē eiusmodi renouationes opera sunt pietatis, vanæ gloriæ minus expositæ, quàm exstructiones nouæ. Secundò, donaria ingentia dicata Deo, seu eidem diuino cultui. Quo certè nomine magnificentissimi fuerunt filij Israel, quando ad ornatum tabernaculi obtulerunt armillas, inaures, annulos, dextriola, omne vas aureum, hyacinthum, purpuram, coccum bis tinctum, pelles arietum rubricatas, & ianthinas, argenti æríque metalla, ligna sethin in varios vsus, lapides onichynos & gemmas, vnà cum aromatibus, & oleo ad luminaria concinnanda. Dauid quoque Rex conferens in templi structuram & elegantiam ligna cedrina, lapides nobilissimos, æs & ferrum innumerabile, auri centum millia talenta, id est, sexaginta milliones, & argenti mille millia talenta; ac rursus non ita multò pòst talentorum auri tria millia, argenti verò septē millia, præter fundationem octo milliū partim Ianitorum, partim Musicorum. Alia ex parte obtulit populus auri talenta quinque millia, argenti decem millia, æris octodecim millia, ferri centum millia, præter gemmas pretiosas. Sed & Salomon dedit in sacrificiū vnum boum viginti duo millia, ouium centum viginti millia. Tertiò largitiones magnæ factæ pauperibus famis præsertim tempore,

Luc.7.

Instaurationes.

Donaria Deo dicata.

Exod.25.

Dauid magnificentia in Templū.

1.Paral.29.

Populi.

Salomonis.

3.Reg.8.

Largitiones factæ pauperibus.

Digitized by Google

quia in Republica nihil melius eſt ciuibus, nihil plauſibilius & publicũ magis, quàm quod ad mitigandam multorum tendit miſeriam. De Pomponio Attico legimus, quod publicã Athenienſium inopiam ſuis ſumptibus ſæpè ſubleuauit. Huc pertinet dotatio inopũ puellarum, qua prohibetur pudicitia, quæ illarum vnum ac præcipuum bonum eſt, egeſtate diripi & expugnari. Vſus eſt hac magnificentia populus Romanus è publico dotes conferens filiabus Scipionis, & Athenienſis filiabus Ariſtidis. Laude quoque digniſſimum pecuniis ſuſtentare ſtudia inopum adoleſcentium, qui ob id vocantur burſarij. Quartò, ſcholæ publicæ optimarum artium, nobiles & precioſæ ſalinæ Eccleſiæ, ex quibus velut ex equo Troiano prodeant ad debellandam inſcitiam, ad propugnandam veritatem, ad ius vnicuique dicendum, ad ægritudines ab humano corpore depellendas, ad regendam Remp. viri inſtructiſſimi. Quo in genere excelluerunt inter cæteros Carolus Magnus, Gregorius XIII. ſummus Pontifex, & Robertus Sorbonus; quorum primus tres Academias à fundamentis erexit Papienſem, Bononienſem, & Pariſienſem, in qua numerantur Collegia pluſquã quadraginta. Secundus præter magnificum in vrbe Collegium, & quinque Seminara, Germanicum, Hungaricum, Anglicanum, Græcorũ & Neophytorũ, fundauit extra vrbem duodecim. Tertius verò, licet princeps non eſſet, ædificauit tamen ſuis ſumptibus annno

Dotatio inopũ puellarum.

Ad ſtudia ſuſtentãda.

Carolus Magnus quot fundauit Academias.

Gregorius XIII. quot,

1253.

Digitized by Google

1253.& dotauit Parisiis Collegium Sorbonicum, seu Theologicum, quod Academiæ illius celeberrimæ quasi annuli aurei meritò gemmam dixeris precioſiſſimam. Vtinam horũ exemplo discerent compluros prodigi diuitiis ingentibus benè vti, quibus affluunt, & aliquod virtutis suæ signũ & specimen studij erga bonum publicum posteritati relinquere: sed heu! placet auro potiùs ollas exornare, & cloacas; asiníque caput, vt dici solet, lauare nitro. Non intelligunt,nec intelligere volunt rebus vtendum sibi esse in eum finé, ad quem sunt institutæ, nisi velint damnum pati cum Satyro illo, qui cùm primum ignem vidisset luculentum, cúmque complecti vellet, ac osculari: *Heus*, inquit Prometheus, *ni caueas, Hirce, profectò dolebit tibi mentum: vrit enim, si quis attingat: non valet ad istum vsum, sed lucem & calorem ministrat, tum artium omnium instrumentum est.* Quintò sumptus graues ad ciuitatis munimentum, splendorem, & honestam exhilarationẽ; vt exstruere Capitolia, seu Senatorias domos, aquæductus, granaria publica, amphitheatra, exhibere publica spectacula. Decet profectò muris optimis munire ciuitatem, de quibus Theodoricus Rex ita scribit Catanẽsibus: *Saxa, quæ suggeritis de Amphiteatro lõga vetustate collapsa, nec aliquid ornatui publico iã prodesse, nisi solas turpes ruinas ostẽdere, licẽtiã vobis eorũ in vsus dũtaxat publicos damus, vt in murorũ faciẽ surgat, quod nõ potest prodesse si iaceat.* Videat interim Princeps, ne magnificè ędificãdo nimis

Sorbonicum Colligium à quo & quãdo ædificatum.

Plut. lib.de vtil. ex ini. capienda.

Sumptus ad Ciuitatis munimentum aliaque publica opera.

Cassiod.l.2. epist. 49.

Digitized by Google

Remuneratio fidei patria.

nimis fortunas exugat ſubditorum, exemplo Salomonis. Sextò, egregia remuneratio fidei patriæ, ſeu laborum ac periculorum; quæ quis illius cauſa adiit, digniora certè mercede ſua quàm ſint malefacta ſupplicio. Quid ſi tales de Repub. bene meriti, antè perceptũ pręmiũ è vita diſceſſerint? Vtique ad illorum filios eſt transferendum, in quibus ſe præmiari parentes ipſi reputant, & contemni; feruntúrque in pericula longè alacriùs, quando certò ſibi perſuadent, ſi præclarè ſe geſſerint, mercedẽ filiis ſuis eſſe repoſitam. Hæc certè cauſa vna eſt, cur Ianiceri Turcici tam ſint ſtrenui. Proſpicitur eorum filiis poſt mortem fideliter, & modò vnus, modò duo treſue captiui aſſignãtur, quorum redemptione viuant aut labore. Nec tamen crediderim tantùm præmij decernendum eiuſmodi filiis, quantum ipſiſmet genitoribus, ſi ſupereſſent; ſed neque mihi facilè perſuaſerim, debere hoc præmium munus eſſe publicum, niſi ad ætatem illam peruenerint filij & induſtriam, indolémque præ ſe ferant, quam poſtulat, vt ritè adminiſtretur.

Conuiuia publica.

Septimò, conuiuia pulica, non ad ventrem ſaginandum relata, quod pecuinum; ſed ad fouendam communem inter ciues ſocietatem; vtque vel ſubditi eius, qui conuiuium exhibuit, promptiùs poſthac præſtent quam ei debent beneuolentiam, atque obſeruantiam; vel vt apparatus argumentum, & proteſtatio quædam ſit honoris, quo digni creduntur inuitati. Seruetur porrò proportio tam inter

conui

Digitized by Google

conuiuium & conuiuas, quàm inter authorem conuiuij, & conuiuium. Nam ſicut abſurdum, & præter, imò cotra rationem eſſet, tam magnificè vulgares ſuſcipere velle, atque optimates; ita viciſſim vulgari ſumptu; & apparatu excipere velle eiuſmodi viros primarios. Aſſuerus Rex vt ditiſſimus erat & potentiſſimus, per integrum ſemeſtre nobiliſſimum conuiuium Principibus omnibus ſibi ſubiectis exhibuit; in quo laudat ſcriptura ſacra inſigne vinum appoſitum, vt quod deceret regiam maieſtatem. Vinum quoque vt magnificentia regia dignum erat, abundans & præcipuum ponebatur. Eſther 1. Et populo Romano apud mortales omnes celeberrimo valdè diſplicuit Tubero, inquit Cicero, & à Prætura amotus eſt, quòd illum excepiſſet cum vaſis fictilibus, & lectis opertis non aulæis pretioſis, ſed hœdinis pellibus. Similiter riſu dignum videretur, ſi mediocris fortunæ vir regium vellet conuiuium inſtruere; quia ſic ſeipſum penè totum exhauriret; dignus autẽ laude non eſt qui Principi honorem exhibet cum tanto ſuo detrimento: videretur præterea æquare velle opulentiſſimos, quod inuidioſiſſimum eſt, & faſtum olet. Octauò, ſumptuoſa funera. Hic tamen ſumptus in nullo magis debet conſiſtere, quàm in conducendis ſacerdotibus multis, & pauperibus, qui ſacrificia, & preces offerant Deo pro defuncti refrigerio; reliqua non ita ſunt neceſſaria, & ſæpè magnam continent vanitatem; nec parũ

Aſſueri cõuiuium.

Tubero cur à prætura amotus. Cic. in orat. pro Murena.

Sumptuoſa funera.

videtur

ridetur illorum author à ſapientibus, vt quon-
Poppeæ quãtis expenſis inhumata. dam Nero circa funus Poppeę amaſiæ ſuę plus incendens thuris, quàm ferat vno anno tota Arabia, vt ſcribit Plin. l. 12. quæ enim vtilitas in tanta profuſione gummi precioſi, ad vnius inhumationem cadaueris? Quo ſpectare potuit niſi ad vaniſſimam oſtentationem? Tangit hæc eadem cenſura Ægypti Reges, qui immenſas pecuniæ moles contulerunt in ſtructuras ingentium pyramidum, quibus eorum cineres conderentur. Et Mauſoli Cariæ Regis vxorem, quæ tam multa in eius ſepulchrũ conſumpſit, vt magnificentiſſimo templo ædificando ſatis eſſe potuerint, quaſi vero Deo
Inſtrumenta bellica. & hominibus eadem conueniant. Nonò, apparatus & inſtrumenta bellica, quales erant machinæ illæ Demetrij, arietes nimirum, & balliſtæ, quibus ſubruerentur muri. Huc refero brauia, quæ interdum, & non ſine laude multiplici dono dant Principes, aut etiam viri alij prædiuites ſubditis ſuis, aut conciuibus, ea lege, vt ſint eorum, qui curſu, iaculatione, aut honeſto alio exercitationis genere euaſerint ſuperiores. Præparantur hoc modo ſubditi ad bellum neceſſarium, & beneuolentiam
Veſtes ſplendidæ. ſibi conciliant locupletes. Reſtant veſtes ſplẽdidæ, quas licet multò minus quàm ſuperiora, curare debeat vir princeps, vel opulentiſſimus, nec iis ſuperbire, à quibus nequaquam boni denominantur; ſicut, *nec nauis bona dici-*
Sen. lib. 10. epiſt. 77. *tur*, inquit Seneca, *quæ pretioſis coloribus picta eſt, nec cui aureum eſt roſtrũ, vel argenteũ; nec cu-*

ius

ius tutela ebore celata est, nec quæ fiscis opibúsque regiis pressa; sed stabilis & firma, & iuncturis aquæ claudentibus spissa, ad ferendũ incursum maris solida, gubernaculo parens velox, & consentiens vento: debet tamẽ, cùm exteriora quædam discernicula, & signa sint diuersorum statuum; expediat autẽ seruari proportionem inter signũ & rem quam significat, & tam via ista, quàm aliis eminentiorum authoritatẽ apud populũ conseruari, omnia ferè mentientem rebus sensibilibus. Hinc Imperatores & Reges induuntur purpura, in argumetum potestatis sanguinis, quæ ipsis obtigit; sicut etiam sacerdotes Dei iussu, cò quòd illorum dignitas regia sit, appelletúrque à B. Petro *regale sacerdotiũ*: & regio seu monarchico modo Ecclesiá administrent, ac ministerio Christi præcipui, summíque Regis mancipentur. Iidem Imperatores triumphando palmata olim veste vtebantur, quasi gerentes inuictum animũ, & liliata Salomon. Sed & fœminas vestiri decet per proportionem maritorum, eorúmque fulgere honoribus, ff. de Senator. l. fœminæ. 1. Pet. 2.

§. 4. Ad virũ transeo Liberalem, suo quoque in munere dirigendum, tametsi ex præscriptis quæ proferam, cómunia sint illi quædam cũ Magnifico. Primum sit, nimium inopiæ metum non admittere, quasi ex honesto etiã sumptu profecturæ. Quid enim reformidet? Si verè sint pauperes, quibus sua distribuet, non obscurè innuit Scriptura nullum instare ipsi ex hoc capite egestatis periculum.

Iunior

Pſal. 36. *Iunior fui*, ait Rex Dauid, *etenim ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem.* Vſurpat iuſti nomen pro eleemoſynario, ſicut & iuſtitiam pro eleemoſyna in verſu altero: *Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.* Et quamuis non omninò neget talem quempiam inopem factum, vel fame interiiſſe; à ſe tamen in tanta etiam ætate viſum fidenter negat; quod ſufficit, vt rariſſimè id euenire quiuis intelligat. Quid ſi demonſtrem tales potiùs largitione diteſcere? Conſtat certè non defeciſſe lecythum olei viduæ Sareptanæ, nec illud farinæ modicum, quo reficere conata eſt Eliam Prophetam: & cùm non defecerit, perindè fuit, ac ſi Deus magnam ei farinæ, oleíque copiam ſubminiſtraſſet pro exigua. Quid prætereà clarius verbis Apoſtoli: *Multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugũ iuſtitiæ veſtræ?* S. Ioannes Eleemoſynarius Alexandrinus Epiſcopus nobili cuidam viro, ſed ad extremam redacto inopiam dari iuſſit quindecim libras auri: famuli autem non niſi quinque largiti ſunt, quid contigit? Non ita multò pòſt ditiſſima fœmina obtulit eidem Antiſtiti quingentas in ſyngrapha; ſe ſcripſiſſe credens mille quingentas; quo fortuito errore poſteà deprehenſo erubuit, & apud virum ſanctum ſe excuſauit. Is autẽ occulto id adſcribens Dei iudicio: & ſuſpicatus quod erat, inueſtigauit, quot libræ illi nobili numeratæ eſſent à famulis; cúmque tantùm quinque audiuiſſet, dixit

Pſal. 111.

Eleemoſyna fraudata.

Et quantè compenſata.

Digitized by Google

dixit illis: *Ecce fructū auaritiæ vestræ, inobedientiæ & diffidentiæ, qua factum est, ne à Domino per interpositam hanc mulierē libras mille acciperemus duplo superātes quingentas, quibus nos donauit; sicut decem, quas iniquè retinuistis, ad quinq; duplæ sunt.* Quòd si in alios quàm pauperes præbeas te liberalē, idque in bonum finē, vt quando exēplo filiorum Iob exhibes affinibus prādium ad fouendā mutuam charitatē, tam certò quidē non prouidebit tibi Deus; prouidebit tamē, ne inops fias, eò quòd nihilominus virtutis opus feceris, & te præbueris sapiēte dominando rebus tuis, non parcēdo, sed vtēdo vt ancillis, & diuitiæ tuæ fuerint, nō tu vir diuitiatū. *Diuitiæ, inquit Plut. l. de vita beata, apud stultū in imperio sunt, apud sapientē in seruitute.* Sit interim in largitione modus, ne aliàs citò te pecuniē deficiāt & in mentē tibi veniat cū Nerone, inuolate in bona subditorū, vt habeas quod profūdas.

Diuitiæ in imperio, & in seruitute apud quos.

Ne dixeris in corde tuo, Beatiores me sunt pauperes, non est quòd illorum misereamur; fauet illis verbum Dei magis quàm nobis diuitibus; liberantur ab innumeris, quæ nos circumstant peccandi, pereundique discriminibus, à sexcentis curis & molestiis; sano sunt corpore, robusto, facto ad incommodorum tolerantiam, in vtramque aurem dormiunt, non habent æmulos, nec quicquam sibi timent à latronibus, cum gaudio ex hac vita discedunt, &c. Impia vox ista est, nec excusare valet erga eos illiberalem, quia tota illa eorum fœlicitas non obstat, quominùs secundùm corpus

personæ sint miserabiles,& cùm sint, atq; à te iuuari queant, omninò vult Deus operam vt tuam sentiant, sicut illorum vicissim velles in te simili experiri.

Ordo in liberalitate tenendus.

In liberalitatis exercitiis eundem quoad personas ordinem seruandum puta, quem in dilectione fraterna libro primo tenendum diximus: exempli causa, cæteris paribus, affines & domestici tui liberalem te potiùs experiantur quàm exteri; *tunica pallio propior est*, & domesticos cuiuis singulariter commendat Apostolus;agentia item naturalia prius & fortius agunt in obiecta viciniora. Vide item,ne simul totum dederis;sed successiuè,ne insolescat qui accipit,& te minus colat,vbi à te nihil amplius expectabit: Sic melius cum terra agitur, quæ humectatur à pluuiis,cõtinuis quidem,sed tenuibus,quàm si à subitis densisque imbribus. Rursus ne totum vnis dederis, & nihil aliis: non enim est liberalis in vnum vel pauciss imos omnia congerere.

Quoniam malorum nequitiam, inertiamq; vt plurimùm fouet beneficentia, rarò illam, aut nunquam in eos exercebis, nisi id postulet grauis illorum indigentia,vel necesse sit ad iustam vexationem aliquam redimendam, vel indè speres futurum, vt ad bonam se frugem recipiant.In specie cauebis augere eos viribus, quos aduersum te armari posse videris. Apologum audi. Syluam rogauit rusticus,vt ad securim suam tollere liceret capulum. Annuit Syluæ. Rusticus autem aptata securi cœpit syl-

uæ

uæ arbores ſuccidere. Tum & quidem ſerò pœnituit ſyluam ſuæ facilitatis, ac beneficentiæ, quæ ſibi cauſa fuit exitij. Si nihilominùs contingat renuntiari tibi improbum eſſe & hoſtem tuum, quem probum amicumque credebas, & beneficio affeciſti, ne idcircò te diſcruties; ſed ſemper grauius tibi ſit, non dediſſe quod dandum fuit, quàm dediſſe quod fecùs. Nam & pater cœleſtis ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos. Ne promiſſis duntaxat diues fueris, & liberalis; in effectum pacta tua deducito, & conditioni hominum beneficia accommoda. Non egent diuites pecuniis tuis, ſed officiis & rebus aliis, pauperes contrà; rectè proindè monet Martialis:

Diuitibus poteris Muſas, elegoſque ſonantes
Mittere; pauperibus munera plena dato.

Lib. 7. Epigr. 40.

Ne attendas ad verba quorumlibet inſimulantium te illiberalitatis, ſed ſapientum; reliquis in more eſt, auaros dicere quoſcumque non experiuntur in ſe prodigos, & à quibus non offertur ſibi hauſtus quoties veniunt, aut non ſæpè ad cœnam inuitantur; aut poſt cœnam benè longam & opiparam, adhuc non ſuppeditatur ingens vini copia ad ſuperabundantem compotationem, qua nihil fœdius, nihil ingenuo viro indignum magis. Talibus diſplicuiſſe laudabile eſt, quia conſenſiſſe & placuiſſe turpe eſt.

Prætextu exercendæ liberalitatis, vel te, tuoſque ſuſtentandi, ne ſemper quæras facul-

jatcs veteres nouis cumulare ; tum quia cum illis crescit habendi cupiditas, & relanguet benefaciendi voluntas; tum quia quatenus instrumenta sunt rei familiaris, respondent artium instrumentis ; ars porrò nulla vtitur, vel eget infinitis, teste Arist. l. 1. Polit, cap. 5. vbi propterea ridet ac reprobat illam Solonis sententiam : *Diuitiarum nullus est finis constitutus hominibus*. Haud dubiè sicut natura & ars rebus suis modum præscripserunt, illa quidem certam formam animalibus vniuersis, vt neque omninò parua essent, nec omninò magna; hæc verò opificiis, vt ars nautica nauibus moderatam magnitudinem, eò quòd tam excessus, quàm defectus ineptas illas ad vsum constitutum redderet, vt dicitur lib. 7. Polit. c. 4. Ita recta ratio omnes vult contentos esse necessariis ad vitam, statumq; proprium honestè conseruandum; sollicitè non quærere ampliora, sique fortè suppetant, dispensare prudenter, non ociosa retinere. Verissimè Plut. lib. de cupid. diuit. *Qui incipit non esse contentus iis, quæ faciunt ad honestam sustentationem, satiari non poterit.*

Quò opulentior, eò esto liberalior; hoc dictat æquitas, hoc recta ratio, & Christus seruandum insinuat, dicens: *Cui multum datum est, multum quærent ab eo.* In structuram tabernaculi paria non contulerunt omnes ; sed Principes tribuum plura multò, & preciosiora; nec quisquam est, cui turpe non videatur, liberalitate vinci locupletes à pauperibus vel mediocris

Luc. 12.

cris fortunæ viris; quandiu hi conferunt ex animo quod conferunt. Hoc dico, quia non nunquàm mala fide agunt, cuius exemplum profert Aristoteles l. 2. de re familiari. *Mausoli*, inquit, *Cariæ tyranno tributum à suis exigenti*, vel donum potius gratuitum, *priuati quidam, iique satis inopes; sed ad hoc callidè instructi, multum prò ratione facultatum suarum obtulerunt; quo audito puduit diuites, non multò plus adhuc offerre.* Rectè, quia supponebant priuatos illos ab omni fraude abstinuisse, quæ si sibi innotuisset, meritò coinbuissent se; ne tàm multum erogarent. Et quoniam tempus ipsum gratiora reddit dona, ac beneficia, vide præsertim liberalis sis tempore necessitatis, exemplo Berzellai & Pōpeij Attici; quorum ille fugienti Dauid Regi, valdéq; indigenti, magnū attulit ciborū commeatū; hic vero [illegible]ienté è patria Ciceronem Sestertiis donau[illegible]lucentis & quadraginta millibus.

Si aliquid te daturum spopondisti, posteà autem perspicuè intelligis non esse dandū; caue dederis, edoctus aureo illo Agesilai apophthegmate: *Si iustum est quod petis, promisi; sin minus, non promisi.* **Tam parum decet te præstare quod es pollicitus, quàm parum licuit promissario, quod nō licuit postulare. Ne votis quidem standum & iuramentis, quando iniquitatis sunt vincula, & deprehenduntur fuisse temerè nuncupata. De temeritate loquor circa materiam per se malam, aliàs ob Dei reuerentiam oportet vtrisque satisfacere.**

Benefacienti recta ſit intentio; quod fiet, ſi beneficium contuleris, quia id Deo placet, præſcribit recta ratio, & naturæ inter nos communis lex poſtulat; ſecus ſi benefeceris humanæ laudis aucupandæ gratia, vel ſtudio æquale, vel plus recipiendi, vel libidinandi, vel recreandi te, vel ad altiorem perueniendi gradum, illorum ope & ſuffragiis, quos muneribus officiiſq; proſequeris. Rari profectò ſunt, qui intentionem habent repurgatam, iis exceptis qui pauperibus ſua diſtribuunt (præſertim ſi occultè) à quibus quia non expectãt retributionem temporalem, hoc ipſo beati ſunt, ampliorem à Deo accepturi, qui ait: *Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites; ne fortè te & ipſi reinuitent, & fiat tibi retributio: ſed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos & cæcos; & beatus eris, quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim in reſurrectione iuſtorum.*

Luc. 14.

Charites ab antiquis curiùs diſpoſitæ.

Collatum beneficium vix cõmemoraueris, conſiderans ex tribus Charitibus, quas finxerunt Græci, duas quidem aſpicere inuicem; vt docerẽtur, qui beneficia accipiũt, ſe ea æterna memoria intueri debere; tertiam auerſo fuiſſe vultu, ad inſtruendum benefactores, ne illa conſiderent. Minus adhuc exprobraueris, niſi euidenter ingratis; quales non ſtatim dicendi ſunt, qui petenti negant aliquid. Quid enim, ſi iniquum flagitas, & illis perincommodum; aut ſi aliundè paria, vel etiam maiora rependant, vt ſpiritualia pro temporalibus? Sed quidi

Ita

Ita iam viuitur, magnũ ducunt homines quicquid dant, quãuis exiguum; & contra exiguum quicquid accipiunt, quantumuis magnum.

Æquo animo promptoque da, quicquid dederis, etiam non petentibus (nisi aliquantulum cunctãdum putes, quò munus sit gratius) quia non Deus solùm, sed etiam homines hilarem datorem diligunt. *In omni dato hilarem fac vultum tuum*, inquit Eccles. c. 35. Seneca autem l. 2. de Benef. c. 6. *sicut in telis eadem vis ferri est, sed in infinitum refert, vtrum excusso lacerto torqueantur, an remissa manu effluant. Idem est quod datur; sed interest, quomodò detur.*

Quid si ad dandum aliqua me necessitas vrgeat? Tunc nihil melius, quàm adhibere solertiam, qua videri possis dare liberè, vt sic magis tibi obstringas voluntates accipientium. Exemplum, Princeps impetrare aliquid nõ potest à subditis, aut iis negare; minantur enim defectionem, si vltrà vrserit vel negauerit. Det occultè operam, vt veniant supplices rogatũ motu proprio, & postulatis eorũ annuat; ita quippè interpretabũtur se beneficiũ accepisse.

Denique ne pecuniaria duntaxat in re præbe te liberalem, sed opem quoque tuam, & obsequia, quando commodè poteris, cuique libenter impende, libenter consilio iuua indigentem, & collatæ tibi à Deo scientiæ indigẽtes fac participes. Sic ad se inuitat omnes Sapientia: *Si quis est paruulus, veniat ad me.* Et Salomon, *Sapientiam sine fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatem illius non abscondo.* Prou. 5. Sap. 7.

Sap. 7. Et Christus Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis; & ego reficiam vos.* Prisci illi Ethnici, vt scribit Plutarchus in libro, cui titulum fecit, λάθε βιώσας; id est, *sic viue, vt nemo te sentiat vixisse*, artem auro potiorem publicè gratisque communicabant. *Ægrotos curabant palam, vnusquisque si quid habuisset conducibile, quod vel ipse ægrotans vel alterum curans comperisset, consulebat ei, cui opus erat.* Lysippus accepto Polycleti Doriphoro, opere longè præstantissimo, in quo dicebat artem omnem contineri, effinxit ad eius similitudinem sexcentas decem tabulas pluribus communicandas; adeò non ægrè ferebat, quæ sciebat ipse, disci quoque & sciri ab aliis.

§. 5. Sed verum prohibetur vir liberalis, quæ sibi ab amicis offeruntur, admittere? Nihil dubium, quin beatius sit dare, ac etiam iucundius. Nam *multi sæpè pudere afficiuntur, cùm beneficium accipiunt; semper autem gaudent, cùm beneficium præstant*, inquit idem Plut. lib. de disput. Philos. Id quoque certum, ad Liberalem, vt formaliter liberalis est, non pertinere dono affici, sed afficere, nec accipere; saltem vtdè non oportet, sed potius dare. *Non enim eius, qui non magni facit pecunias, talis acceptio est. Neque erit petax. Non enim ad eum spectat, qui beneficia in alios cãfert, vt facilè beneficiis afficiatur.*

Arist. l. 4. Eth. c. 1.

Sinensium mos in muneribus accipiendis.

Non desunt prouinciæ, vt Sinẽse regnũ amplissimũ, in quibus missa, vel oblata ab amicis munera repudiare concedit mos patrius; sæpè profectò laude dignus; cũ is qui mittit, probet se

se liberalẽ, earundemque contemptorem; Alter magni faciat propensam in se mittentis volũtatem, & propter illam ei se fateatur obstrictũ & gratias agat; simul autem indicet animum sibi esse à muneribus æquè liberum. Vbi autem mos iste non inualuit, oblata recusare sæpè non expediet, ne vnà cum iis se contemni & reiici suspicentur, qui dederint. Quod in primis accidit, quando potentiores maioresq; sunt accipientibus; dummodò tamen ab illis non offerantur in pretium, seu mercedem rei alicuius sacræ & spiritualis, quo sanè casu sũt repellenda. Exemplum: res sacra fuit Scripturæ interpretatio, quã in pariete vidit Baltassar filius Nabuchodonosor Regis, *Mane, Thechel, Phares*, ad cuius sensum eruendum promisit Danieli nobile præmium: *Si vales scripturam legere, & interpretationem eius indicare mihi, purpura vestieris, & torquem auream circa collum tuũ habebis, & tertius in regno meo Princeps eris.* Dan. 5. Quid adhæc Daniel? *Munera tua tibi sint, & dona domus tuæ alteri da, scripturam autem legam tibi Rex & interpretationem eius ostendam tibi.* Nec obstat quòd peractis omnibus seu facta iam scripturæ interpretatione, cõsenserit oblata recipere, iuxta id quod sequitur: *Tunc iubente Rege indutus est Daniel purpura, & circundata est torques aurea collo eius, & prædicatum est, de eo, quod haberet potestatem tertius in regno suo*; quia nullum amplius suberat periculum, ne hęc dona ex pacto seu tanquã mercedem, & iustitiæ cuiusdam cõmutantis titulo admittere videretur. Hæc

rursus intellige, quando quod offertur, oneri potiùs quàm solatio futurum est accipienti; vt patet ex responso Berzellai ad Dauid Regem,
2 Reg. 19. sic illum inuitantem: *Veni, vt requiescas securus mecum in Hierusalem.* Sed excusauit se Berzellai, prætendens senium aulicis moribus ac strepitibus minimè accommodatum, & ait: *Obsecro, vt reuertar seruus tuus, & moriar in ciuitate mea, & sepeliar iuxta sepulchrum patris mei, & matris meæ.* Quod si superior sit, longéque augustior qui munere donatur, interdum remittet totum, sufficere sibi dicens animum dantis liberalem; vel ad summum partem sibi retinebit. Sic Dauid Absaloni filio suo respondit, à
Ibid. c. 13. quo fuerat ad prandium inuitatus: *Noli fili mi, noli rogare, vt veniamus omnes, & grauemus te.* Sed neque munera admittet liberalis, si nõ ex amicitia, sed alicuius spe commodi offerantur.
Cimon repudiat munera, & quæ ratione. Indigebat Persa patrocinio Cimonis Athenensis, quo vt frueretur, obtulit ei pateras duas, alterã aureorum plenam, alterã argenteorum. Tunc indignatus Cimon repudiauit munera, negans se esse mercenarium.

De partibus, seu legibus Prudentiæ circa Gratitudinem.

CAPVT IV.

§. 1. *Gratitudinis actus quàm sit nobilis; Ingrati-*

tudo

Digitized by Google

tudo contrà, quàm turpis, & quæ turpissima omnium.

2. *Beneficium quomodò recognoscendum.*

3. *Quomodò laude prosequendum beneficium, & agendæ gratiæ.*

4. *Quomodò rependendum æquivalens beneficio, vel quid maius.*

§. 1. TANTA virtus est Gratitudo, vt vel partem eius primam, quæ consistit in accepti recordatione beneficij, beneficentiæ ipsi parem facere quidam non dubitent. Quid enim maius, inquiunt? Apud amicum deponere pretiosum aliquid, an fideliter seruare depositum? Vtique hoc maius credendum est, quia difficilius. At liberalis collatum beneficiũ deponit apud beneficiarium; hic autem si verè gratus sit, committit illud perenni memoriæ. Deindè quanto in pretio est beneficentia, tam detestabilis est ingratitudo (& consequenter tam laude digna gratitudo) illa enim beneficiũ ponit, ista eleuat, & viri liberalis riuos claudit, ne vltrà erumpant, & in alios deriuentur. Eundem mœrore quodam afficit, propter iacturam malè collocati beneficij. Expostulat Deus ipse, & ait Isa. 1. *Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Et Luc. 17. *Nonne decem mundati sunt, & nouem vbi sunt?* Nec mirum, nam reuerà: *Gratitudo in quo consistat.*

Lucianus.

Improbus vir est dolium perforatum, in quod omnia
Infundens beneficia in vanum infuderis.

Non

Non hoc tantùm, indignari etiam facit alios. Exemplum vide apud Senecam l.4.de Benef.c. 37. Miles quidam Philippo Macedonum Regi percharus, ac strenuus, sed auariſſimus, naufragio eiectus est in agrum cuiusdam Macedonis, à quo gratis & humaniſſimè cũ ſuſceptus fuiſſet, homo alioqui ignotus, miſer, peregrinus; indéque diſceſſiſſet, ac Regi commemoraſſet, quæ in mari pertulerat mala, non erubuit hoſpitis illius ſui agrum in præteritæ mercedem militiæ ſibi poſtulare; erat enim ager amœniſſimus: nec poſtulauit ſolum, ſed impetrauit. De qua conceſſione certior factus hoſpes, confeſtim accurrit, & ſuggeſſit Regi, eum ſe eſſe qui naufragum militem ſuſcepiſſet hoſpitio; cuius nihilominùs agrum ſibi decerni per ſummam flagitaſſet impudentiam, pari cum ingratitudine cõiunctam. Quo audito ſtatuit Rex, & Pauſaniæ mandauit, vt curaret detractum agrum poſſeſſori ſuo reſtitui; inſcribi autem dorſo impudentis militis: *Hic ingratus hoſpes eſt.*

Ingratitudinis exemplum notabile.

Sciendum interim, non eſſe ingratos omnes nequitia pares; Quidam ingrati ſunt, quia nõ agnoſcũt beneficium, nec par aliquid data occaſione rependunt, cùm tamen poſſint. Deteriores alij pro acceptis bonis rependunt mala colubro ſimiles, qui propè enectus frigore, & ad focum domeſticũ portatus à ruſtico, momordit illum, poſtquàm ab igne cui admotus fuerat, vim viruſque recepit. Actionem contra tales ſingularier concedunt iura, reuocantur donationes, poteſtati patriæ ſubiiciuntur denuo

In ingratos pœna decreta.

quo emancipati filij, & liberti priſtinæ ſeruituti. Ad hęc priuantur filij ſucceſſione legitima bonorum ad parentes pertinentium, & cliens accepto prædio exuitur propter commiſſam ingratitudinem aduerſus dominum clientarem. Quid enim minus concedant leges benefactori, quàm vt beneficio illum deſtituat, à quo non agnoſcitur, imò quem malorum retributorem pro benefactis experitur? Agro indignantur omnes rependenti pro bono ſemine vrticas & ſpinas; in ingratos autem beneficiorum loco mala reponentes nefas erit indignari? Sciendum prætereà ſpeciali execratione dignos eſſe, quicumque ingratum gerere animum deprehenduntur in Deum, vel in parentes, Rempublicam, ciues optimos, vel etiam dominos & præceptores; quibus tamen ingratitudinis ſpeciebus quid hodie ſolennius? Quotuſquiſque eſt affluentium vitæ huius commodis qui præ oculis Deum habeat, gratias illi agat, cogitatione ad illum aſſurgat, quando res occurrunt pulcherrimæ; vt lux Solis aurea, color viuidiſſimus, concentus gratiſſimus, aliaque externorum blandimẽta ſenſuum? Quid iuſtius faceret attentè iſta conſiderans, quàm intra ſe diceret? *Benedictus ſit eterne Deus in ſæcula ſæculorum. O Domine, ſi mihi pro hoc corruptibili corpore tam magna, & innumerabilia præſtas à cœlo & aëre, à terra & mari, à luce & tenebris, à calore & vmbra, à volucribus, & piſcibus, à beſtiis & arboribus, à cibo & potu, ab odoribus, & ſaporibus, à multi-*

plicitate

tiplicitate herbarum, ferarum, & germinum terræ nobis ſucceſſiuè miniſtrantium, vt alienes faſtidium; qualia quæſo, quàm multa & magna erunt bona, quæ præparaſti diligentibus te, in illa cæleſti patria, vbi viſuri ſumus te facie ad faciem? ſi tanta facis nobis in carcere, quid facturus es in palatio, in domo libertatis? Si tanta ſolatia in hac die lachrymarum nobis abs te ſunt, quid conferes in die nuptiarum? Si tam innumera, & varia dona tua, quæ nunc amicis pariter tribuis & inimicis, quàm dulcia erunt & delectabilia, quæ ſolis largiturus es amicis, & abſcondiſti timentibus te? O immenſæ fontem bonitatis! peccatoribus nobis quotidie te blaſphemantibus, das cælum, terram, pluuias, fructus, vbertatem, honores, opes, filios, quis iam te non amet? Quouſque nobis mens læua erit? non tibi referemus gratias? non diſcemus ex iis quæ facta ſunt in te aſſurgere? Sic, inquam, Deo loquendum eſſet; at gratiis ora noſtra claudimus; adhæret lingua faucibus, atque vtinam illam vt gladium in ſummum illum benefactorem nunquam exacueremus. A parentibus tot, tantaque filij omnes acceperunt, quot quantaque eis reddere, quantumuis intendant neruos, nunquam poſſunt; & tamen quàm pauci diris ab illis non deuouentur ob ingratitudinem? Prætendunt, ſcio, filij ſe ab iis affectos iniuria aliqua, ſed vt plurimum mentiuntur; demus tamen vera dicere: an iuſtum eſt, iniuriolæ vnius obtentu aboleri tot, tantorumque beneficiorum ius & memoriam? O quàm verum

tum eſt illud Plauti in Penulo:

Si quid bene facias, leuior pluma eſt gratia:
Si quid peccatum ſit, plumbeas gerunt iras.

Patriam quoque propriam, cui multum debēt omnes velut communi matri, euiſcerant, ac produnt quamplurimi, & cruore eius delectantur. Multum viciſſim debet patria ciuibus optimis, à quibus ſeruata eſt; ſæpè interim illorum obſequia, & fidem miſſa facit. Exod. 1. *Surrexit Rex nouus ſuper Ægyptum, qui ignorabat Ioſeph.* In Miltiadem, & Themiſtoclem columina ſua tam ingrata fuit ciuitas Athenienſis, vt illum ſuffocauerit, iſtum verò in exilium egerit, idcircò dicere ſolitum, ſimilem ſe eſſe platanis; ſub quarum vmbra continent ſe, & accurrunt homines afflicti tempeſtate, eaſdem autem redeunte ſerenitate lacerant. Eadem veneno Socratem ſuſtulit dignum planè, qui publicis impendiis in Prytanæo aleretur. Nihilò gratiorem experti ſunt Romanam tres illi Scipiones, Africanus, Aſiaticus, Numantinus, quorum primus annos natus 24. in Hiſpaniam miſſus, indéque petens Africam, primo die Carthaginem cepit, occidit de hoſtibus 44000. naues incendit 500. coegitque Annibalem redire ex Italia, ipſumque omninò fregit. Poſteà autem mercedis loco accuſatus repetundarum eſt ab Acteo tribuno plebis: & quamuis conuinci nequiuerit, adeò ægrè tulit accuſationem, populique conniuentiam, vt in voluntarium exilium

Miltiades & Alcibiades quàm male affecti à patria.

Ac tres Scipiones.

conceſ

Dauid confossi sunt. Vicissim magnus est Dominorum numerus, qui optimis seruis suis reponunt pro bonis mala. Ioas Rex in regnum assumptus opera Ioiadæ Sacerdotis obrui iussit lapidibus Zachariam filium eius, à quo salubriter admonebatur, 2. Paral. 24. Idem Alexander Magnus Clytum seruum suum fidelissimum peremit, postrema hæc dantem verba, τοῦτο τέλος τῶν πόνων, *hic ne finis, seu præmium est tot laborum?* Crebra quoque ingratitudo discipulorum, ex quibus Periclem vix quidquam magis infamauit, quàm quod abundans opum Anaxagoram præceptorem suum fame mori sustinuerit.

Clytus ab Alexandro occiditur.

Periclis ingratitudo.

§. 2. Ad Gratitudinem tria requiri docet S. Thom. 2. 2. q. 107. a. 2. Primum, vt homo agnoscat acceptum beneficium: Alterum, vt laudet illud, & gratias agat: Tertium, vt retribuat loco & tempore secundùm suam facultatem. Primum minus quidem est quàm secundum; prius tamen, magisque necessarium. Secundum similiter minus est quàm tertium, antiquius tamen, & magis necessarium. Ita fit vt pars ingratitudinis omnium detertima, & quasi fundamentum cæterarum, sit omissio primi illius debiti, id est acceptum beneficium non recognoscere, cuius sceleris Caluinus præ alio quouis reum se fecit l. 3. Instit. c. 4. §. 29. & seq. scribens: *Quid quæso nobis præstitisset Christus, si adhuc pro peccatis pœna temporalis exigeretur?* Quasi verò non sit multum & maximum Deo reconciliari, ab æterna morte

Ad Gratitudinem tria requiruntur.

liberari, diuinæ gratiæ participes fieri, per gratiam ius ſortiri ad vitam æternam,& poſſe pro culpa ex parte ſaltem ſatisfacere, quorum omnium effectuum propria & præcipua cauſa eſt mors Chriſti. Secunda pars ingratitudinis eſt,non laudare beneficium, & gratias agere,ſed diſſimulare ac ſi non accepiſſet.Tertia non rependere par,vel maius aliquid. De partibus negatiuis loquor : nam longè adhuc deteriores ſunt poſitiuæ his reſpondentes, per quas ingratus non ſolum non facit quod debet, ſed facit quod non debet ; adeoque non agnoſcit beneficium, vt reputet maleficium (quo modo peccant in Deum afflicti & ægri plurimi afflictionem ægrè ferentes,cùm tamen ſæpè maius donum Dei ſit quàm proſperitas, & digna ob quam exclamet eorum quilibet. *Bonum mihi, quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas.*) adeò rurſus non laudat ipſum,vt etiam vituperet; exempli cauſa, profeſſionem
Pſalm. 118. bonarum literarum, & bonas ipſas literas, quibus tinctus eſt, à ſuis præceptoribus, & ſine quibus non eſſet, quod eſt : adeò denique non reponit pro bono bonum, vt etiam rependat malum ; tauris, furioſis & arietibus ſimilis, qui ſæpè cornibus impetunt eos, à quibus nutriti ſunt. De prioribus illis tribus ingratitudinis partibus dicamus ordine aliquid in hoc, & ſeq. §§.

Beneficium non agnoſcentes qui. Act. 13.

Beneficium non agnoſcere dicitur, primò, qui ſine cauſa illud repudiat,vt Iudæi,ad quos Paulus & Barnabas : *vobis oportebat primũ loqui*

vt

verbũ Dei; ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Dixi ſine cauſa; nam ſi cauſa ſubſit rationabilis, excuſatur; vt Iacob, Gen. 33. non admittens periculoſum Eſau fratris ſui conſortium ſibi oblatum his verbis: *Gradiamur ſimul, eroque ſocius itineris tui.* Item qui beneficium ſibi ex iuſtitia deberi falsò interpretatur; cum econtrà ſit gratuitum. Item, qui illud alteri quàm authori ſuo vero acceptum fert; vt Athei, qui Deum eleuantes, à quo eſt omne datum optimum, & omne donum perfectum; nulla ei adſcribunt bona; ſed naturæ. Quaſi verò aliud ſit natura quàm Deus, vt cauſa & principium creaturarum? *Non intelligis*, ita loquitur Seneca, *te cum hæc dicis, mutare nomen Deo? Quid enim aliud eſt natura, quàm Deus, & diuina ratio toti mundo inſerta?* His affines ſunt, qui inflati ſuperbia, non à Deo, ſed à ſeipſis habere ſe præſumunt, quod habent; dicuntque; *Manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia.* Et: *Labia noſtra à nobis ſunt, quis noſter Dominus eſt?* Sed neque procul abſunt, qui laudati, à doctrina, forma, opibus, actu præclaro, & id genus aliis, in ea laude conquieſcunt, nec in Deum referunt velut cauſam præcipuam; nam ex conſequenti, & tacitè rem laudatam; non à Deo, ſed à ſe ipſis eſſe inſinuant. Quo delicto quantum offendatur Deus, ex eo liquet, quod eiuſmodi dona in pœnam ſæpè reuocet, vt narrat Sigebertus ad annum 530. de quodam Epiſcopo,

Athei.

Sen. l 4 de Benef. c. 5. 6. 7.

Deut. 32. Pſal. 11.

Episcopus amputata lingua loquitur, & cur tanto dono privatus.

qui amputata ab hæreticis lingua rectè loquebatur; sed cùm indè superbiret, tanto est dono destitutus. Affinis est apologus de cornicula, quæ cùm alienis adornata plumis inde sese efferret, quasi propriis; fastum non ferentes aues cæteræ aduolarunt, & suas singulæ repetentes destitutam omnibus reliquerunt. Item qui

§. Aug. lib. 1. Retr. c. 9.

rarò, vel nunquam de beneficio cogitant, sed obliuioni tradunt, non naturali; quia hæc cùm in nostra non sit potestate, culpa vacat. *Neque enim quisquam peccat in eo*, ait S. August. *quod vitare non potest*, sed morali, mananti scilicet ex defectu bonæ voluntatis, ac diligentiæ in considerandis passim bonis quæ accepimus. Sicut enim eorum facilè memoriam retinemus, erga quæ afficimur; ita contrà citò deponimus; si contemnamus. Licet autem beneficium sit ex se amabile, & magni faciendum; non placet tamen omnibus propter obligationis onus, cui obnoxium facit accipientem, atque ex hoc capite contemnitur, sed non rectè; quia, vt scribit Seneca l. 8. epist. 68. *Non qui iussus, seu obstrictus aliquid facit, miser est; sed qui inuitus.*

Beneficium parui pendentes.

Item, qui beneficium siue à Deo profectum siue ab hominibus paruipendunt: quod sæpissimè accidit, non quia in se paruum sit; sed quia ipsi insatiabiles & inexplebiles semper sibi expetunt plura, quasi meritis suis nondum sit factum satis. Atqui decet sapientem, non facilè *equi dentes inspicere donati*; & ad benefactoris studium magis quàm ad donum respicere

cere; vt respexit Christus, plus oblatum reputans à viduâ, quæ duo solùm minuta contulerat, sed magnificè, libenter, oblita suæ paupertatis, putansque minus se accipere cùm offerret, quàm ab opulentissimis. Eleganter suo more Aristoteles: *Liberalitas pro facultatibus dicitur. Non enim in multitudine eorum quæ dantur, sed in habitu eius qui dat, actio liberalis consistit: qui quidem habitus est, qui dat pro facultatibus. Vnde nihil vetat, quin liberalior aliquis sit; qui pauciora dederit, si modò ex paucioribus etiam fuerit elargitus.* Solet etiam hæc iudicij peruersitas, seu beneficij accepti extenuatio partim ex eo descendere, quòd dari credatur in retributionẽ actuum, & obsequiorum nostrorum, quibus nihil par esse posse suggerit φιλαυτία, seu amor nostri fallax, & immodicus, stultè somniamus; partim ex eo quòd sit beneficium commune multis, aut non consideretur circumstantia temporis, vel eximia dantis conditio. Quid enim si ita commune sit, vt commodis tuis nihil detrahat aliorum participatio, nec impediat quominùs tibi æquè bene sit, ac si in eius partem nemo veniret alius? Est profectò, cur æquè gratum te sentiat benefactor, verbi gratia, Deus creator solis, imbrium dispensator, Christus humani reparator generis, concionator qui aliis præter te ostendit salutis viam, &c. A circumstantia temporis constat multùm pendere beneficij magnitudinem, tunc sanè iucundissimi, quando conferetur valde indigenti; quare

Arist. l. 4. Eth. c. 1.

Psal. 9. Propheta hoc speciali nomine Deum extollit benefactorem suum, quòd sit *adiutor in opportunitatibus in tribulatione*. Quòd denique ad benefactoris circumstantiam, cùm beneficij, & iniuriæ contraria sit ratio, & hæc quidem eò maior, quò qui læsit, est abiectior, qui verò læsus præstantior: Oppositum beneficio accidat, crescatque prout augustior fuerit qui confert, vilior qui accipit; facilè fit, vt quod in se minus est, maiori æquipolleat; imò etiam sit præferendum. Infertur præterea nullum tam paruum Dei in hominem existere, quod non sit quadantenus infinitum, cùm infinito interuallo hominem Deus superet; & contrà, eandem ob causam irrogata illi iniuria quadantenus est infinita.

De gratiarũ actione distinctio.

§. 3. De actione gratiarum, vidi nonnunquam disputari, vtrum semel egisse sufficiat, rectéque concludi, distinguendum de beneficiis. Si sint vulgaria, semel egisse gratias satis erit; vt seruetur inter illa, & actionem hanc proportio, & non erubescat benefactor; secus si singularia, & magna. Sed vtrum expediat etiam pro congestis in alios donis & beneficiis, eidem benefactori habere aliquas? Vtrum audiente eodem & præsente, acceptorum ab eo bonorum facere mentionem? Quod ad primum, conuenit prorsus, quoties illi alij nobis sunt affinitate coniuncti, aut collatum in eos beneficium in nostram redundat vtilitatem. Sic agit Pater, Principi gratias, à quo filium suum videt honore affectum: vel etiam filius

filius parentem videns ab eodem in dignitate constitutum. Et pij omnes Deo pro donis, quibus beatissimam Virginem Mariam dignatus est cumulare; quia cùm eò fine illi collata sint, vt dignum Redemptoris nostri fieret habitaculum; arborque illa existeret, ex qua proditurus erat vitæ fructus, & salutis nostræ precium, in nostra vtique cesserunt commoda. Sin autem sint exteri, nullo affinitatis vinculo nobis colligati, & reportent soli vtilitatem ex aliena beneficentia; non est, cur homini gratias agas in eo benefico, vt qui nihil minus in mente habuerit, quàm illis benefaciendo, tibi simul bene velle ac consulere. Deo autem pro collato quouis in eos dono, agi gratiæ meritò possunt, contraria de causa; nempè quia respectu eius omnes fratres sumus, & ipse tanquam communis pater facit benè omnibus, & vniuscuiusque dona vult in necessitate cæteris esse communia, eáque largitur in hunc finem. Quod ad secundum, si Dei sint munera; qui non potest vbique non esse præsens, patet quòd vel præsente & audiente eo commemoranda sint, vel nunquam; neque enim absente, possunt. Dirigere rursus licet eorum commemorationem tam ad ipsum, Prophetæ exemplo, dicentis: *Domine Deus adduxisti me hucusque*, id est, fecisti me Regem. *Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo, nisi loquereris etiam de domo serui tui in longinquum:* quàm ad alios, vt dirigebat idem Propheta, cùm diceret Psal. 65. *Venite, & narrabo omnes*

Pro donis B. Mariæ concessis pij omnes reddunt gratias.

Dei munera.

1. Reg. 7.

Hominum Beneficia & proiis gratia agenda, quæ.

qui timetis Deum, quanta fecit anime mea. Sin autem beneficia sint hominum, recenseri quidem possunt & debent; sine præsentes sint, sive non, sed data occasione; quæ si desit, importuna erit, ob idque datori honesto, & à vana gloria abhorrenti, ingrata narratio. Exemplum, donat te princeps equo nobili; arripe præsentem, perfectamque occasionem depromendi ore tuo gratias; eadem coram ipso vtere. Et similiter si percóteretur, vtrum valeat, tibique satisfaciat; iterum gratias age. Si scisciteturtertius; vnde illum habeas, caue nomé suppriimas tui benefactoris. Exemplum aliud habes apud S. Basil. epist. 1. *Si quid ab altero edocti sumus*, inquit, *idipsum non occultandum est, velut improba mulieres Spurios partus subjcinnt; sed dicti parens cum gratitudine predicetur.*

Remunerãda beneficia si possis, & quando.

§. 4. Quod ad reponendum, remunerandumque beneficium, ne id facere prætermiseris, si possis; nec imitere lupum, qui grui præmium laboris petenti, quem susceperat eximendo illi os, quod gulæ infixum hæserat, respondit ingratus: abi, non sat habes quod viuis? vitam debes mihi. In me enim fuit præmordere collum tuum. Interim tamen ne statim reposueris, quia superbi videtur nimis festinare, quasi obligãri nolentis vel tantillo tempore benefactori, & debere aliquid. De hac re Seneca. *Reiciendi genus est protinus aliud inuicem mittere, & munus munere expungere.* Et infrà: *Qui festinat itaque reddere, non habet animum grati hominis, sed debitoris. Et vt breuiter dicam,*

Sen. l. 4. de Benef. c. vlt.

qui

qui nimis citò cupit ſoluere, inuitus debet, qui inuitus debet, ingratus eſt. Certè ſolui ſtatim vel definito tempore, proprium eſt eorum quæ debentur ex iuſtitia, à quibus differre oportet debita, quæ nituntur ſola gratitudine. Sicut iuxta Quintilianum ij, quibus infirma eſt memoria, non debent eſſe nimis ſolliciti, nec obligare ſe ad omnia verba, cùm obliuio vnius eorum cuiuſlibet, aut deformem hæſitationem aut etiam ſilentium inducat, tutiúſque multò ſit, comprehenſis animo rebus ipſis libertatem ſibi eloquendi relinquere; ita ſi non potes benefactori condignum rependere, ne ſis valdè anxius, cùm dãdi ſtudium præcipua pars ſit beneficij, & in tua poteſtate; poſſitque eius magnitudo defectum omnẽ ſupplere exterioris muneris. Cùm rurſus benefactori, quem prudentem ſupponimus, etiam parua placeant à viro bono ſibi obſtricto venientia, plus quippe attendit retributoris mentem, probitatem & merita, quàm donum. *Vnde nec in victimis licet optimæ ſint, auróque præfulgeant, Deorum eſt honos*, ait idem Seneca, *ſed in pia ac recta voluntate venerantium. Itaque boni etiam farre religioſi ſiunt; mali non effugiunt impietatem, quamuis aras ſanguine multò cruentauerint.* Liquet quid te facere oporteat, ſi tibi nihil omninò ſit, vel parum quod retribuas. Hoc ipſum repende. Quãquam plura ſæpè poſſis, quàm credis: v.g. interponere apud Deum pro benefactore tuo preces feruidas, actionem iterare gratiarum, prædicare eius beneficentiam, offerre ei teipſum;

Quintil. l. 11. c. 2.

Senec. lib. 1. c. 6.

Digitized by Google

quia non parum obtuleris, si bonus sis. Cessit Æschini pauperi species hæc gratitudinis fœliciter: *Nam cùm Socrati multa multi pro suis facultatibus offerrent: Nihil*, inquit ille, *quod dare tibi possim, inuenio. Itaque do tibi quod vnum habeo, meipsum. Cui Socrates: quidni tu mihi magnum dederis, nisi fortè paruo te æstimas?* Ante omnia verò semper retinere stude propensam erga eum voluntatem, idque licet post collata beneficia leuibus te quibusdam iniuriis affecerit; quia, vt ait lex, *vtile nõ debet per inutile vitiari*: secus si graues fuerint & multæ. Nam sicut *muscæ perdunt suauitatem vnguenti*, ita eiuscemodi iniuriis obscuratur nitor ferè totus beneficij, nec post se relinquit obligationem peculiaris beneuolentiæ. Vbi suberit retribuendi vis, ne id solùm facito, quando commodè licebit; sed satage, si potes, liberalitate vincere: quia sicut gratuita fuit doni largitio, ita gratuitam retributionem oportet esse: qualis vix videtur, si non plus dederis quàm accepisti (nisi qui dedit longè sit opulentior; nam locupletiori plus rependere nihil aliud videtur, quàm ridiculè velle cum eo certare largitionibus, velle acceptum ab eo munus insimulare paruitatis. Imitandi proindè agri fertiles, qui plus reddunt quàm acceperunt. De Alphonso Rege ferunt (secundum Neapolitanum fuisse crediderim, fuit is namque auariſſimus) quòd è naucula in mare prolapsus beneficio remigis liberatus est: cui meriti gratia quotannis dum

Æschines dat seipsum Socrati.

Sen. supra l. 1. c. 8.

Eccles. 10.

Retributio gratuita beneficij qualis.

Alphonsus Rex auarus.

viueret

viueret duodecim vncias pendendas ex ærario ſtatuit. Satis hoc remigi, ſed perparum Regi tale præſertim ob meritum fuit. Quod addit Seneca lib.2. de Benef.c.9. *Interdum & ipſe qui iuuatur, fallendus eſt, vt habeat, nec à quo acceperit ſciat*: non de eo ſolùm eſt accipiendum, cui confertur beneficium, ſed de illo prætereà cui retribuitur; quia contingere poteſt tam vnum quàm alterum intempeſtiua prohiberi verecundia, ne rem petat qua extremè indiget. Illud ipſiſſimum munus quod à benefactore acceperis, ei offerre, video ab omnibus reprobari, cùm ſit nolle penes te habere argumentum pignuſque beneuolentiæ. Aliud itaque diuerſum elige quod remittas, niſi illo ipſo indigeat. Siue caſu, ſiue aliter perierit munus, quod tibi eſt ab amico, non idcircò interpreteris periiſſe illius in te beneficium, vel gratitudinis vinculum, quo te ſibi obſtrinxit; quia, vt iam aliquoties me dixiſſe recolo, nec aurum, nec argentum, nec quidquam eorum quæ extrinſecus accipiuntur, beneficium propriè eſt, ſed ipſa tribuentis voluntas. Auferre illa à nobis & iniuria & caſus poteſt; hæc autem in viro bono ſemper durat, nec vlla vi fit irrita. Benefactoris cauſa ſiue poſtulantis, ſiue non, nihil turpe feceris, in nihil conſenſeris, quod aduerſetur bonis moribus. Talia ſi flagitaret, ſimul oſtenderet ſe non benefeciſſe ex virtute; ſed beneficio interpoſito velut pretio conatum fuiſſe iniqua clientis ſui emere obſequia. Non itaque præſtabo quod flagitat,

Beneficium quid propriè

Nihil turpè faciendum benefactoris cauſa.

ne

ne peccem in virtutem, imò ne illi ipsi officiã, & tandem displicam. Sunt quædam nocitura impetrantibus, quæ negare beneficium est. Æstimabimus itaque vtilitatem potiùs quã voluntatem petentium. Sæpè noxia concupiscimus, nec dispicere quàm pernicioſa sint licet; quia iudiciũ interpellat affectus. Sed cũ subsidit cupiditas, cùm impetus ille flagrãtis animi, qui cõsilia fugat, cecidit, detestamur obsequutotes pernicioſos. *At fortè scio*, inquis, & obiicit sibi Seneca l. 2. c. 14. *hoc illi nõ profuturũ; sed quid faciam? Rogat, resistere precibus eius non possum. Viderit, de se, non de me queretur: falsum est, imò & de te, cùm ad mentem bonam redierit. Quemadmodum pulcherrimum opus est etiam inuitos nolentesq; seruare, ita largientibus pestiferæ largiri odium est blandum & affabile. Beneficium demus ac rependamus. quod vsu magis magisque placeat, & nunquam in malum vertatur.*

Spirituale pro temporali non cõmutandum.

Denique temporali beneficio nunquam spirituale commutaueris per modum pretij, nec contrà; quia hoc esset illud huic æquiparare, quod iniquissimum constat esse. Præstantiora iudicio, ni fallor, tuo sunt spiritualia, & sacra vita, valetudine, bonisque artibus. Hæc autem non venduntur, nec vendi possunt præ valore ac pretio; sed tantùm Medicis & animorum nostrorum cultoribus soluitur operæ stipendium, quòd deseruiant, quòd à rebus suis auocati nobis vacent: atque ita mercedem non meriti, sed occupationis suæ ferant. Non tamen hæc obstant, quò minùs ad vindicandum

ius

ius benefactoris, illumque ipsum ab iniuria liberandum, sacra in tua sita potestate in necessitate exponas; tum quia non exponuntur vt sacra, sed vt temporale aliquid permixtum habent pecunia æstimabile; tum quia non referuntur ad compensationem rei temporalis, sed ad amicitiæ bonum & iustitiæ, dum insignis amici propulsatur iniuria, & defenditur innocentia. Nam similiter sacram supellectilem pro redemptione captiuorum, & ad medendum aliis pauperum necessitatibus, licitè vendi, ac confringi, locuples testis est S. Ambrosius l.2.de offic.c. 28. & docet S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 4. In hoc genere illustre exemplum vidit Gallia in reuerendis Patribus Cœlestinis Marcoussiani Cœnobij; nam cùm illorum fundator D.Ioannes de Monte Acuto damnatus fuisset capitis sententia iniquissimi Iudicis Petri des Essars, & post demessum caput affixus patibulo, boni illi & gratissimi patres prædictum Petrum in ius vocare festinarunt. Et quia litis huius grauissimæ prosecutio ingentes postulabat sumptus, impenderũt thecas omnes sacrarum reliquiarum aureas & argenteas, quibus abundabant, tantóque zelo in actionem incubuerunt, vt breui contigerit quod scriptum est: *Incidit in foueam quam fecit, conuertetur dolor in caput eius:* lata, inquam, capitalis sententia in Petrum velut in corruptum Iudicem executionique tradita, Pius autem fundator è patibulo depositus & in cœnobio

Sed potest, & quando.

Ioannes de Monte Acuto iniustè damnatus.

Psal. 7.

Digitized by Google

nobio quod extruxerat, dotaueratque, adeptus est honorificam sepulturam.

Circa Veritatis virtutem obseruare vir Prudens quid debeat.

CAPVT V.

§. 1. *Veritas hoc loco quid significet.*
2. *Quod mentiri nunquam liceat. De fictione quid sentiendum.*
3. *Veritatem nihilominus reticere interdum permittitur, imò necesse est.*
4. *A quibus mendaciis præcipuè abstinendum.*
5. *Amphibologiis vti vtrum & quando licet.*
6. *De vitiis mendacio affinibus procul vitandis*

§. 1. CVM verba, scriptura, nutus & eiusmodi alia introducta sint partim à natura, partim ab hominibus, vt signa & interpretationes quædã sentẽciarũ nostrarũ & conceptuũ, manifestũ est peccare eũ qui illis abutitur, qui non conformat ea iudicio & conceptui suo, qui aliud per ea proximis suis significat quàm mente gerat. Sic namque illos circumuenit & in errorem mittit. Violat præterea humanã societatem, & in abusu seu falsitate illa deprehensus, facit existimationis suæ iacturam

iacturam maximam. Agit contra, ſecundùm rectam rationem & virtutem, qui in dictis ſuis, & rebus eiuſmodi aliis dictam retinet conformitatem. Hæc virtus, cuius impulſu id facit, Veritas dicitur, & definitur à S. Thom. 2. 2. q. 109. a. 2. *Virtus per quam homo exteriora ſua vel verba, vel facta debito ordine diſponit*, quæ diſpoſitio conſiſtit in eorum conformatione, cum internis conceptibus, velut ſignorum cum rebus ſignatis. Nec referre, quòd Ariſtoteles l. 2. & 4. Eth. c. 7. Veritatem collocare videatur in externa tantùm profeſſione, ſeu declaratione virtutis, & meritorum propriorum, non ea extollendo plus æquo: & extrema illi aſſignare Simulationem, qua verbo vel facto fingit homo ſe bono præditum, quo caret; & Diſſimulationem, qua contrà mentitur ſe bono deſtitutum, quod habet. Nihil quippe dubium quin latiùs patere Veritatem crediderit; ſed quiá ſæpius mentitur homo nimis attollendo ſua merita, contraxit illam ad ſynceram eorum declarationem factam verbo vel aliis æquipollentibus. Quare dicamus, veritatis extrema vſurpatæ ſecundùm ſuam latitudinem, eſſe Simulationē, qua indicatur quod non eſt, vel ſupra quod eſt; & Diſſimulationem, qua indicatur non eſſe quod eſt; vel eſſe infrà, ſeu minus quàm eſt.

Veritas quid.

Veritatis extrema qua.

Simulatio & diſſimulatio.

§. 2. Interdictum eſſe quodcumque mendacium, & per ſe malum, dubitare non ſinunt verba illa Eccleſ. 7. *Noli velle mentiri omne mendacium*, nec S. Auguſt. in lib. de mendacio cap.

Mendacium per ſe malū.

cap. vlt. vbi ait. *Quisquis esse aliquod genus mendacij, quod peccatũ non sit, putauerit, decipiet seipsum turpiter, cùm honestum se deceptorem arbitretur aliorum.* Nec Aristoteles, cuius verba sunt: *Per se quidem mendacium prauum est, & vituperatione dignum. Verum autem* (seu Veritas) *honestum ac delectabile:* ac si diceret, opposita ratio est contrariorum; cùm ergo Veritas & mendacium sint contraria; illa autem sit per se bona & amabilis, sequitur istud esse per se detestabile. Nec denique ratio quam posuimus initio præcedentis §. & deprompsimus ex S. Thom. supra art. 3. Taceo, mendacium proximam viam esse ad periurium; nam reuerà, vt scribit Cicero: *Qui semel à veritate deflexit, non maiore religione ad periurium, quàm ad mendaciũ perduci consueuit.* Mendacem item in ludicris, fidem sibi abrogare in seriis non sine ingenti detrimento; vt planum illum, qui fingens fractum sibi crus, & alienum implorãs auxilium, postèà cùm vecè fregisset, neglexerunt iam decepti credere & accurrere:

Mendacium via ad periurium. Cicero in orat. pro Rosc. Ame.

Horat. lib. 1. epist. 18.

Credite, non ludo, crudeles tollite claudum,
Quæ re peregrinum vicinia rauca reclamat.

Nec mouere quenquam debet dictum Platonis. l. 3. de Rep. *Deo quidem indecens & inutile est mendacium; hominibus verò quandoque vtile, & necessarium, vt eo tanquàm medicamento vtãtur.* Nec quòd sancti Patres illud interdum approbare, vel etiam vsurpare videantur, vel inde præmium reportasse. Nec quod officioso mẽdacio magnis interdum malis, damnisque occurra

curratur. Nec denique, quòd Christus finxerit se longiùs ire, Luc.24.& in bello vti liceat insidiis & hostem fallere ; & vxori quandóque fucis vti ad conciliandam sibi pulchritudinem viri sui retinendi causa , vel placandi: quæ tamen omnia mendacium continent , vel sunt ei finitima. Non enim oracula sunt, quæcumque dixit Plato, scripsit , aut censuit : vndè in multis ab eo discedit Aristoteles primarius eius discipulus. Sancti Patres de vero mendacio non loquuntur, cùm videntur approbare; sed de eo, quod tale videtur audienti ; & tamen non est secundùm sensum , intelligentiãque loquentis ; qui sanè , vt dicam §. 5. non semper necesse habet , dum loquitur, conformare se cogitationibus auditorum. Iidem sibi non contradicunt , scriptores præsertim Canonici; sed videntur iis , à quibus non intelliguntur, & quibus in mentem nõ venit,posse vnum , & idem diuersis modis , & verbis significari. Mendacem neminem vt mendacem præmio affecit Deus,præmium tamen esse potuit rei alicuius bonæ coniunctæ mendacio: sic mercedem temporalem ab eo receperunt obstetrices illæ Ægyptiacæ, non propter mẽdacium: sed quia timentes Deum refugerunt parere crudeli mandato Pharaonis,& submergere infantes filiorum Israel, Exod.1. Prodest quandóque officiosum mendacium ; sed clamat Apostolus, & dictat recta ratio, *nõ esse facienda mala, vt eueniant bona*;aliàs cur non liceret similiter in bonum finem peierare , occi- Rom.3.

dere innocentem, formare falsas tabulas? &c. Si ob bonum finem aliqua boni ratio inesse posset mendacio, cur tam enixè illud à Deo remoueret idem Apostolus, vt palam denuntiaret, *impossibile esse mentiri Deum*? Eligendum, fateor, minus malum, vt vitetur maius; sed nego mendacium, cum sit culpa, esse minus malum damnis illis grauibus & externis, quæ intelligi solent per mala maiora. Nihil propriè finxit Christus, quia nihil fingit veritas; sed finxisse dicitur ex duorum discipulorum, & vulgi opinione. Nam cùm venerit cum illis in Emaus, & posteà manserit; putare potuerunt, fictionem fuisse, cùm transire tentauit & voluit: & tamen fictio non erat; quia si eum non tenuissent, transisset sine dubio, & isset longiùs. Sic indurare dicitur reprobos, excæcare, & in reprobum dare sensum; quia non conferendo indignis gratiam efficacem, qua emolliantur, & videant, iudicant vulgares homines, velle eum quod inde sequitur; nempè illorum indurationem, & excæcationem. Non mentitur miles insidiator; sed iure suo vtitur id faciens, quo incautus hostis seipsum perdat imprudentia propria, coniiciátque in laqueum, vel discinctus ad locum veniat, in quo ille latet armatus. Mulier, quæ fuco illinit faciem, realem quandá, ac veram inducit venustatem; quæ tamen quia minor est quàm naturalis, ac saltem ab ea differt, eius comparatione ficta dicitur. Quanquàm ficta quoque dici possit respectu eorum

Hebr. 6.

Christus an finxerit.

Deus quomodò dicatur indurare.

Digitized by Google

eorum, qui proprio decepti iudicio, naturalem putant, cùm non ſit. Multa mentiuntur tum ægrotis Medici, tum matres paruulis, tum belli duces militibus ſpem vultu ſimulantes, ne horum animi cadant, & iactantes multa aduentare nummorum millia, quando ad manum nequidem eſt obolus; ſed iam oſtendi, non excuſari maliciam officioſi mendacij vtilitate quam parit. Quæ cùm ita ſint, nullum ſit tibi cum eo commercium, nunquã benè tibi cedet pugnare cum veritate: contemptui eris & malè audies apud quoſlibet; nec tibi credetur in poſterũ, quamuis vera dicenti (aduertant hic ſingulariter animum Sacerdotes, concionatores, iudices) etiam nõ cogitans in teipſum irrues, quia falſa nec inter ſe cohærent, nec cum veris; vnde Cicero mendacẽ ſcribit ſui memorem eſſe oportere. Vide, exempli gratia, miſeros illos, qui à Catholica Eccleſia ad ſectas deficiunt, mentiri incipiunt iactantes ſe ad eas miraculosè vocatos; & in Eccleſia illa deprehendiſſe corruptelã omnimodam, ſed an ſibi conſtant? nonne ab hoc putidiſſimo mẽdacio ad aliud mox à ſeipſis deuoluuntur? Omninò, hoc ipſo quo negant à tempore Apoſtolorũ vlla fuiſſe vera miracula, & ſe inter Catholicos vitã geſſiſſe inculpatã, nec vlla culpa ſua fuiſſe ab iis ſeparatos. Neque enim iſta inter ſe cõsẽtiũt; inculpatã vixiſſe vitã, vbi regnabit, ſi iis credimus, omnis generis corruptela, ſicut nec miraculosè cõuerſos fuiſſe eo tẽporẽ, quo ſupponitur, & aſſeritur

Sectariorũ mendacia.

asseritur nulla extare vera miracula Quid plura? nunquam de numero eris proborum apud eos, qui te solitum credent falsa enunciare. Vndè Sinon ille Virgilianus, vt videri gestiebat vir bonus; ita conatus est statim à principio, omnem viri mendacis suspicionem à se auertere:

lib.2. Æne. *Nec si miserum fortuna Sinonem*
Finxit, vanum etiam, mendacémque improba
finget.

Veritatem aliquando licet occultare.

§. 3. Esto, mentiri nunquam liceat, vt vidimus; Veritatem nihilominùs occultare interdum conceditur, non secus ac cibos alioqui optimos nonnullis corporibus, nempè impuris, subtrahere, quousque repurgentur, vt docet Hypocrates l. 2. Aphor. 10. & gemmas, seu res sacras indignis, & profanis non communicare; sicut ait Christus: *Nolite dare sanctum canibus, & ne proiiciatis margaritas ante porcos.* Nec conceditur solùm, sed expedit, & necesse est, quando eius communicatione valdè indignos se præbent, qui audiunt, vel videntur facturi gradum ad deteriora, fortè etiam quod verum est, oppugnaturi. Sic Paulus, & Barnabas pertinacibus Iudæis neglectis ad instituendas gentes operam suam conuerterunt, Actor. 13. Paulus item, & Timotheus, *Vetati sunt à Spiritu sancto in Asia loqui verbum Dei.* Act. 16. Est & alius casus, in quo tacere licet Veritatem, quando vna ex parte nec ad Dei gloriam necessaria est, nec ad salutē proximi; ex altera incommodum magnum incur-

Matth. 7. surus

ſurus eſt, qui eam dixerit. Namque ardua certè nimis lex eius eſſet, ſi tunc obligaret. Quòd eius manifeſtatione damnum & ociũ ſæpè ſuſtineat, qui manifeſtat, eſt certiſſimum. *Amara eſt veritas*, ait S. Hier. contra Iouin. *& qui eam prædicant; replentur amaritudine.* Et Apoſtolus: *Inimicus factus ſum vobis verum dicens.* Iſaias Propheta non cælans illam Manaſſæ Regi, bifariam ſectus eſt ſerra lignea, vt ex certiſſima traditione ſcribit idem S. Hier. l. 15. in Iſa. ſub finem. Gal. 4.

§. 4. Mendacia deterrima, & ob id cauenda præ cæteris ſunt quæ ſequuntur:. Primum, quod circa fidem, religionémque committitur, vt cùm docetur hæreſis, ſiue error Catholicæ veritati contrarius; quæ veritas ſeu fides ſalutis eſt fundamentum. Vel cùm in eius cõfirmationem proferuntur, aut fiunt falſa miracula; qualia execratur in primis Deus, & vix vnquam relinquit impunita; vt patet in cæco illo, qui corruptus pecunia à Cyrola Ariano Epiſcopo videri volente cæcũm illuminaſſe, mentiebatur cæcitatẽ; nã iuſto Dei iudicio cõtraxit veram, & confuſione reſperſus eſt Arianus; ſicut etiam in ciue illo Geneuenſi, quem Caluinus ſimiliter conduxit pretio ad fingendã cæcitatem, vti in eius vita ſcribit Hier. Bolſecus. Cyrum Perſarum Regẽ eiuſmodi illuſoribus adeò infenſum fuiſſe legimus, vt omnibus Belis Sacerdotibus vitã ademerit, eò quòd deciperent homines dicendo Belem comedere & biberè, quod ſuper eius

Mendacia deterrima.

Cæcum ſe fingens ſit verè cæcus. Greg. Tur. c. 2. hiſto. Franc. §. 3.

mensa quotidiè proponebatur; cùm tamen non ille, sed ipsi cum vxoribus & filiis noctu cuncta deuorarent ingressi per ostiolum subterraneum, Dan. 14. Huc pertinent calumniæ, & historiæ confictæ in odium religionis quam quis auersatur. Quod quidem vitium Sectariis hodiernis est longè familiarissimũ: infinitas excogitant nugas, vt Catholicam odio exponant, & ludibrio, v. g. contemni à Catholicis Scripturam sacram, humanas constitutiones diuinis anteferri, Dei loco haberi Sanctos, Sanctorúmque Imagines, postponi virtutem Passionis Christi humanis satisfactionibus, &c. *Primum, capitale, summéque fugiendum mendacium est*, inquit S. Augustl. de mendacio, *quod in materia religionis fit*. Secundum est, quo respperguntur complures Magorum preces ad Deum, v.g. quòd Christus habuerit febres, &c. cùm tamen iuxta verã doctrinam, quam tradit S. Th. 3. p. q. 14. a. 4. liber fuerit à morbis omnibus. Tertium est periurium, seu mendacium, per quod diuino adducto testimonio falsum confirmatur: siue sit speculatiuum, quo asseritur quod nó est, vel abnuitur quod est: siue practicum, quando quis iurans daturum se, vel facturum quod licitè potest; non habet tamen, sed habere se simulat exequendi voluntatẽ; aut si habet, postea nihilominùs executioni mandare negligit. Vtrobique magna Deo irrogatur iniuria, quia in falsi testem adducitur, ac si ratũ illud haberet, eóque delectaretur. Multùm præterea

Magorum preces falsæ & vanæ.

Periurium quid.

Digitized by Google

tereà detrahitur authoritati peierantis. Nam reuerà, *Vbi quis semel peierarit, ei credi posteà, etiamsi per plures Deos iuret, non conuenit.* Dixi, *quod licitè potest*: quia si malum sit quod promisit & iurauit, promittendo peccauit; mutando autem propositum, bene facit. Et similiter periurus non est, qui non præstat, quod se iurauit facturum; si post promissionem mutentur conditiones personarum, & negotiorum; quia, vt dicit Seneca, l. 4. de Benef. c. 34. & 35. *Ad hoc, quòd teneatur homo facere, quod promisit, necesse est immutata omnia permanere; alioqui nec mendax fuit in promittendo, nec infidelis in non implendo, defectu conditionum quas supponebat cùm promitteret.* Vndè & Apostolus non est mentitus, qui non iuit Corinthum, quò se iturum promiserat; & hoc propter impedimenta, quæ superuenerunt, vt docet S. Tho. 2. 2. q. 110. a. 3.

Cicero in orat. pro Rab. Posth.

Periurus non fit mutatis conditionibus.

1. Cor. 1.

Quartum est illud omne, quo innocenti creatur magnum damnum, aut molestia. Quo in genere primas tenet Calumnia, quam metuens Dauid orabat: *Redime me à calumniis hominum.* Eandem appellare solebat S. Athan. *Clauam, gladium, vulnus insanabile.* Deus autem punire consueuit acerbissimè, (nec mirum, nam grauissimè profectò læditur in fama proximus, & perturbatur animo, cui graue crimen affingitur) vt te docebit historia meretriculæ accusantis S. Gregorium Thaumaturgum carnalis copulæ secum habitæ, & meretricij pretium repetentis. Quod cùm ei

Calumnia quàm graue peccatū. psal. 118.

S. Greg. Thaumaturgus fornicationis falsò accusatus.

dari petiuiſſet ab amico vir ſanctus, ne inchoatam contra Arianos diſputationem clamore ſuo interturbaret,& illa accepiſſet;mox à Dæmone correpta eſt, à quo non niſi illius precibus potuit liberari. Itémque hiſtoria alia, quam narrat Theodoretus l. 4. c. 26. de Paladio Monacho, qui falsò inſimulatus homicidij, & per reuelationem ſciens verum homicidam vnum eſſe de accuſatoribus, ad cadauer acceſſit ſpectante populo, & dixit ei: *In nomine Chriſti libera me, & indica quis verè ſcelus ſit operatus*; tunc ille erexit ſeſe, & circumſpectis omnibus indigitauit authorem verum criminis; & certè ſub veſte eius deprehenſus eſt cruentus gladius, vnà cum occiſi pecunia. Peccant præterea ſpecie iſta mendacij, qui ſe dicunt, fingúntque pauperes, cùm non ſint: Imponunt enim diuitibus, & ſunt pauperibus veris perniciosi, & ad reſtitutionẽ tenentur, non iſtis faciendam, nullum adhuc ius in eleemoſynas habentibus;ſed illis, vtpotè quorũ mens non fuit dare aliis quàm veris. Magis adhuc qui vt videantur digni publicis muneribus, mentiúntur doctrinam, & dotes alias neceſſarias, dolus planè deteſtabilis, & vtrique Reipublicæ pernicioſiſſimus, quæ nõ poteſt non labaſcere ſub inidoneis eiuſmodi rectoribus.

Mortuus ſurgit & indigitat homicidam.

Amphibologiis, an & quando vti liceat.

§. 5. Amphibologiis,cùm adumbrent mendacia, regulariter vti non licet; pugnat illarum vſus cum humana conuerſatione, quæ non parũ læditur illuſoriis, fallacibúſque loquendi

quendi formulis, quibus aliud intelligit qui loquitur, quàm intelligi vulgò ſoleat per verba quæ profert: Accedit cenſura Eccleſ. 37. *Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt.* Dixi regulariter; nam in quibuſdam caſibus licet, aliúdque eſt, cóformare verba cogitationi proprię, aliud alienæ. Illud neceſſarium eſt ad vitandũ mendacium, (mentiri námque eſt contra mẽtem ire) & ne violetur naturæ inſtitutũ, quæ verba dedit, vt per ea ſignificetur exteriùs, quod cogitatur interiùs; hoc autem non, quia inſtituta nõ ſunt ad alienos conceptus ſeu cogitationes exprimendas. Inuitatus Hieroſolymam Chriſtus ad diem feſtum, negauit ſe eò profecturum, Ioan. 3. *Ego non aſcendo ad diem feſtum*; poſteà tamen aſcendit, non publicè & cum pompa, vt optabant inuitatores illi vani; ſed occultè, quo modo eò ſe conferre ſtatuerat. Dixerat idem: *Lazarus amicus noſter dormit*, mortem intelligens quam ſomnum appellabat, illi verò dormitionẽ veram ſibi cogitatione formabant. Dixerat: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus reædificabo illud*, de corpore ſuo loquens poſt mortis triduum vitæ reſtituendo. Illi autem ſenſum ad Salomonis templum conuertebant. Fugiens S. Athanaſius, & Arianos videns inſequentes, ad eos direxit iter quaſi verè tendens Alexandriam, vnde veniebant: interrogatúſque: *Vidiſſet ne Athanaſium*: reſpondit; *Feſtinate, non procul diſtat, attingetis haud dubiè ſi inſequamini fugientẽ*; ſanè ad ſuam quidem, ſed non illorum men-

Mentiri quid.

Ioaan. 11.

Ioan. 2.

Digitized by Google

tem loquebatur ; nec opus erat , imò nec debebat, quò vitæ ſuæ conſuleret. Abraham Gen.12. dixit Saram vxorem ſuam , ſororem eſſe , ſupple ex parte patris tantùm, cùm alij intelligerent , quòd etiam ex parte matris. Iacob Gen.27.ait primogenitum ſe eſſe Iſaac, ſupple,quoad ius primogniti ſibi ab Eſau venditum ; & ita non eſt mentitus, vt docet S. Tho. 2.2.q.100.a.3. quamuis Iſaac interrogaret de primogenito quoad ætatem.Itaque vniuerſim loquendo , vbi ſenties inſtare tibi damnum graue; ſi loquaris ad mentem interrogantium , verba dare poteris huic eorum menti non conformia ; ſed tamen vera ſecundùm occultum ſenſum,quem tibi effinxeris: vt ſi ad locum inuitaris, vbi probabiliter mala tibi faba cuditur ; reſpondere conceditur , nullo modo ire mihi licet propter impedimenta ; habe me, rogo, excuſatum. Sed hoc reſtringo ; quando in propoſita materia ſuperior tuus non eſt ille , ad cuius interrogantis mentem non reſpondes: nam ſi ſit, vt quando Iudici tuo legitimo ſiſteris tanquam reus iam conuictus per plurium depoſitionē teſtium , vel etiam vnius omni exceptione maioris, ſeu irrefutabilis , & ob id facientis ſemiplenam probationem. Tunc nullum ius habes tergiuerſandi per verba æquiuoca, quò pœnam declines , qua dignus es. Imò ſi negares , quod ſcis verè contra te depoſitum à teſtibus iuridicè interrogatis , iniuriam illis faceres inſimulando eos mendacij.Porrò ſi præ-

poſi

positũ tuum errare scias, respondere potes cõtra eius intentionem, cùm hoc ipsum sit respondere secundùm veritatem. Exemplũ, falsò audiuit locum vnde venis lue pestis laborare: si percontetur, vtrũ indè venias, negare tibi licebit; quia falsò apprehendit infectum esse locum, de quo interrogat; non interrogaturus, si non infectum crederet, ex eo autem vt infecto non venis.

Hyperbolica locutio.

§. 6. Inter peccata mendacio affinia occurrit primum hyperbolica locutio, qua supra veritatem amplificatur res, de qua agitur, vel extenuatur. Tolerari potest, quando qui loquitur, non aliud per ipsam intendit & scitur nõ intendere, quàm indicare valdè magnã rẽ esse, aut perexiguã; esto reipsa nec tã magnã, nec tã paruã, quàm præ se fert verborũ rigor: vt cùm dicimus, Obtigit ei ingenium Angelicum, est alter Cicero, est ipsamet vrbanitas, vincit onus istud Ætnam grauitate, &c. Non potest autem, si præcisè definiendus sit rei alicuius numerus. Tunc mendacium committitur, quia quoad partem saltem verum non est, quod dicitur. Occurrit secũdò loquacitas; nã qui promiscuè & multa loquitur, nõ adhibet iudicium; atque ita facilè aberrat à scopo veritatis, ac saltẽ exponit se aberrãdi periculo, sicut à meta, qui temerè iaculatur. Multa quoque profundit insulsa, pernicioſa, inutilia, pœnitẽda, vt verissima sit sententia: *In multiloquio non deerit peccatum.* Et: *In multis sermonibus inuenietur stultitia.* Esto proindè verbis

Loquac. citas & quid.

Prou. 10. Eccles. 5.

Sobrius

Sobrius, pruritum fræna loquendi, si mentiri metuis. Memento vas illud immundum habitum, Num.19.cui defuit operculum: & quòd os claudere nunquam apud Hypocratē aliquid portendat mali; aperite autem non ratò mali sit ominis, vt cùm dormit æger hiante ore, l.1. prædict.20. vel morti est proximus. Nec apud Aristotelem ranarum silentium cladis alicuius esse prænuntium; contrà autem Sect. 1. Problem. 22. crebras earum coaxationes argumenta vocat instantis pestilentiæ. Et lib.1.Oecon. cap. 6. claudi vult portam domus. Quid autem aliud os dixeris, quam domus nostræ ostium, cuius lingua custos est, & ancilla ostiaria? Sicut nescit benè imperare, qui non nouit obedire; ita nec bene prudenterque loqui; quisquis tacere non didicit. Vndè Pythagoras quinquennij silentium, vel vt scribit Gelius l.1.c.9, biennij suis imponebat discipulis, vt prius audita solidè discerent, ac coquerent quàm loquerentur. Quēadmodum mēdax, ita loquaculus, neque quod prodest, neque quod ad præsentē rē facit, loquitur; quare vt mēdaciū vacare culpa nō potest, sic nec effrænata loquēdi licētia. Appositè dicito, quicquid dixeris, ne vagetur lingua instar delirantium extra propositi metas argumenti, nec derepentè in aliud transiliat. Interrogatus de cœpis, ne respondeas de cucurbitis. A paretgis abstinero, quia confundunt species, obstántque ne quid certi ac solidi elici possit ex verbositate plurima. Indicium præterea inscitiæ

Ranarum silentium quale omen. Et coaxatio crebra.

Os, & lingua.

Pythagoræ discipulorū silentium.

ſiæ eſt, temerè citóque ad diſparata tranſitum facere: nam qui doĉti ſunt & in multis exercitati, aliquid ſemper habent reliquum quod dicant ad propoſitum. *Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore*, id eſt, *ſermo opportunus optimus eſt*, támque gratus quàm videre quinque vel ſex poma aurea ſuperſtantia totidem elegantiſſimorum lectorum columnis, & cuſpidibus. Addo, caue præcipuè multum loqui apud Principes, vtpote occupatos curis infinitis, & valdè gaudentes breuiloquentia, vel etiam apud Senes, cùm ne ipſi quidem debeant ſemper loqui; ſed aliis etiam locum dare: *Vbi ſunt Senes, ne multum loquaris.* Sed quid ago? Laterem lauare videor, & in aqua ſcribere, cùm hanc commendo loquendi parcitatem, atque modeſtiã, adeò hodiè pleriſque lingua eſt volubilis, præceps, garrula; & in iis locum habet, quod de ſe pronuntiat tam Eliu quàm Eliphas Themanites: *Conceptum ſermonem tenere quis poterit? plenus ſum ſermonibus, & coarctat me ſpiritus vteri mei. En venter meus quaſi muſtum abſque ſpiraculo, quod lagunculas nouas diſrumpit, loquar.*

Prou. 25. & 15.

Eccleſ. 32.

Iob. 4. & 32.

Simulatio & diſſimulatio.

Occurrunt tertiò ſimulatio, & diſſimulatio, ſiue fiant ſilentio, ſiue certa vultus ſpecie, aut geſtibus ad præ ſe færendum quod non eſt, vel celandũ quod eſt. Nã licet mendacium vulgò accipiatur pro falſa ſignificatione interioris affectus vel iudicij: reuerà tamen extendit ſe ad eam, quæ fit illis aliis externis ritibus, vtpotè quæ verbis æquipollent.

lent. Simulationis maior,certior,crebriorque eſt malitia. Nam diſſimulationem ſæpè excuſat à culpa neceſſitas, rectáque ratio dictans non prodenda interdum quæ latent,quia prodita valdè nocerent ; atque ad ea occultanda recurrendum eſſe ad externum aliquid, ad quod dum reſpiciunt homines, ſubeſſe non ſuſpicantur,quod eſt.Exemplũ erit,ſi dux belli in anguſtiis conſtitutus, præ ſe ferat vultu lætitiam(cuius plures,iuſtáſque cauſas habere ad manum poteſt, vt quòd benè valeat, quòd ſuperſit euadendi ſpes non modica, &c.) ne animo concidant milites, atque ex tetrica eius fronte magni alicuius periculi omen accipiant, vt notat Seneca in lib. de Conſol. ad Polybium. c. 24. Nec tamen lethalis ſemper eſt ſimulatio; ſed ſæpè venialis, (vt cùm quis auertendi ſcandali gratia, aut inducendi alios ad ieiunandum ieiunare ſe ſimulat, peccat mortaliter, quòd non ieiunet, ſi tenetur, ſed non quòd ita ſimulet) imò interdum omni culpa vacat, vt illa B. Petri coniungentis ſe Antiochiæ ſolis Iudæis,ne illos offenderet, vt docet Vaſquz. 1. 2. ad art. 4. q. 203. quia etſi non ſatis cautè abſtraxerit ſe à gentibus Antiochenis inde coniecturam accipientibus eſſe iudaizandum, & ob id fuerit reprehenſibilis, ſeu de ampliori cautela commonefaciendus, vbique tamen optima egit fide & intentione; & defectus ille cautelæ inaduertentia fuit naturalis;& vſus rituum Iudaicorum,quos tunc vſurpauit, adhuc erat pro eo tempore licitus.

Simulatio non ſemper lethalis.

Deterri

Deterrima diſſimulationis ſpecies eſt, diſſimulare vel Catholicam & Orthodoxã fidem ac religionem, cùm eſt profitenda exteriùs; vel conſanguinitatem, & amicitiam, qua de re libro 1. ſat multa diximus. Simulationis autem, exteriùs profiteri falſam fidem, ac religionem quæ damnatur interiùs, vel probitatem, doctrinam, & dotes alias præ ſe ferre, quaſi ineſſent, cùm non inſint. Hoc quid eſt aliud, quàm Aſinum in Leonis pelle agere? Porrò ſicut ſic tectus Cumanus Aſinus, ex auriculis nihilominus eſt agnitus: ita hi ſimulatores Sapientię randē ſuã produnt inſipientiam. Occurrit quartò de arcanis Principum curiosè ſcribere, & loqui. Nam cùm ſint occultiſſima, fieri non poteſt quin ſæpè mentiatur, & malè admodum collimet, qui de iis liberè verba facit. Vnde Pollioni author eſt Horatius, Hiſtoriam ne ſcribat belli ciuilis nondum perfecti inter Cæſarem & Pompeium:

Diſſimulationis ſpecies deterrima.

Motum ex Metello Conſule ciuicum,
Bellique cauſas, & vicia, & modos,
Ludúmque fortunæ, grauéſque
Principum amicitias, & arma
Nondum expiatis vncta cruoribus,
Periculoſæ plenum opus alea,
Tractas, & incedis per ignes
Suppoſitos cineri doloſo.

De

De præscriptis Prudentiæ circa Fidelitatem.

CAPVT VI.

§. 1. *Fidelitas quid sit.*
2. *Perfidia quàm detestabilis, & noxia.*
3. *Quæ potissimum vitanda.*
4. *De vanis perfidorum prætextibus, & excusationibus.*
5. *An & in quo casu liceat non stare datæ fidei.*

Fidelitas quid.

§. 1. FIDELITAS, aliter Fides moralis appellatur, & definitur, Virtus qua fit quod dicitur ; id est, qua executioni mandatur, quod promittitur, siue promissio fiiat verbo, siue re alia æquipollente, siue expressa sit, siue tacita. Magna est hæc virtus, quia basis est iustitiæ & contractuũ; Neque enim eos inter se homines celebrarent, nisi crederent omnibus cordi esse fidem, valdéque horrere quemlibet à promissis recedere, stipulatis præsertim seu acceptatis, aut iuratis. *Fundamentũ iustitiæ est fides*, inquit Cicero, *id est, dictorum, conuentorúmque constantia & veritas.* De ea obiter iã nonnulla diximus, partim lib. 2. cap. vltimo, cùm seruorũ, ac Vasallorum describeremus munera; partim cap. 1. huius, verba facientes de contractu promissionis. Addenda nunc aliqua, & maximè quæ ad vitium ei contrarium, seu perfidiam spectant.

Et quanta virtus.

Cicero l. 1. offic.

§. 2. Ha

§. 2. Habet perfidia rationem defectus, quando non fit, quod præ se fert honesta sponsio, & potest fieri: excessus verò, quando fit, quod sponsioni aduersatur, vel quando quod promissum est, eo fit loco & tempore, quo non debet. Mala vtraque, sed prima peiór multò, ac crebrior; cùm illa præcipuè sit, quæ quantum ex se est, subruit iustitiam, & societatem perturbat humanam, & introducit in orbem sexcenta mala. Aspersit hæc labe Athenienses, ne iuratis quidem pactis curantes satisfacere. Magis adhuc probro, ac dedecori exponit hodiernos sectarios, & complures infideles Catholicis & Christianis fidem vulgò non seruantes, nisi quantum placet, aut è re sua visum fuerit. Magna animi tranquillitate vtitur, qui fidem colit, sicut scriptum est: *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter*: contrà, vbique trepidat odiosissimusque est omnis perfidus, ac in primis periurus. Vndè cùm Agesilao Regi datam fidem violasset Tysaphernes Persarum Rex, bellúmque ex improuiso intulisset, dixit ille: *Magnam habeo Tysaphernis gratiam, quòd periurio suo Deos & homines sibi infensos reddiderit*: nec ita multò post fauente numine horrendum in modum vexauit illum Agesilaus. Vitam & pacem iureiurando promiserant Gabaonitis Iosue, & populus Israël, tam suo quàm successorum nomine (est siquidem populus quiuis per multa durans sæcula homini similis, qui viuit ad multos annos; constat autem teneri quemuis posterioribus annis

Perfidia ratione defectus, & excessus.

Quantum malum.

Prou. 10.

Plut. in Agesilao, *Tysaphernes perfidus, pœnas luit.*

contractu, quem iniit prioribus (inter quos Saul Rex si quis alius promissi huius vinculo maximè obstrigebatur, eò quòd repræsentabat populum vniuersum velut caput eius: ausus tamen interpretari se ab eiusdem promissi obligatione solutum ac liberum, intulit illis damna plurima, populo qui tunc erat cooperãte. Quid fecit Deus? Percussit flagello triennalis famis populum; qua adhuc grassante veritus Rex Dauid successor eius, ne tandem omnes inedia consumeret, scienſque qua ex causa tam atrox Dei vindicta proficisceretur, Gabaonitas inspirante Deo sic est allocutus. *Quid faciam vobis? & quod erit vestrum piaculum, vt benedicatis hæreditati Domini?* Responderunt inter cætera. *Virum*, hoc est Regem Saul, *qui attriuit nos & oppressit iniquè, ita delere debemus, vt ne vnus quidem residuus sit de stirpe eius in cunctis finibus Israël. Dentur nobis septem viri de filiis eius, vt crucifigamus eos Domino in Gabaa.* Et infrà: *Dedit eos in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino.* Ista te Lector admoneant; sinceritatem, fidemque constanter colito, in pactorum verbis ne quæras calumniam, nec in scirpo nodum. Intelligantur à te, vt vulgò solent, & virorum bonorum iudicio debent: nec Cleomenem imitere, qui cum Argiuis septem dierum pactus esset inducias, & astutè obseruans deprehendisset illos tertia die induciis fretos somno indulgere, adortus est incogitantes, & alios quidem interemit, alios subiecit seruituti: Cúmque ei

Saul perfidus quæ pœna affectus.

2. Reg. 21.

Plut. in Apophtheg.

Cleomenis perfidia & astus.

ei violata iurisiurandi fides probro verteretur, ad exceptionem illam puerilem confugit. *De diebus solis pactus sum, noctes in iureiurando addita non sunt.* Neque finxeris, neque occasiones quæsieris discedendi à confœderatis, nec illis in tua fide requiescentibus vllas strue insidias. Abominandum istud ingenium relinque scorpionibus, qui supra cutem rependo molliter, venenatum ex improuiso infigunt aculeum. Sed neque tibi imposueris dicens: *Ita occultabo consilia mea, & fraudes, vt fidem malã nemo sit deprehensurus.* Noli errare, *nihil occultum, quod non reueletur.* Quæ Christi verba licet ad litteram sint accipienda de mysteriis Euangelicis, principio quidem obscurè, & per parabolas insinuatis ad populum; postea autem per Apostolicos viros perspicuè declaratis; nihil tamen vetat quominus ad arcana omnia extendantur. Nam reuera quodlibet tandem propalabitur, in illo præsertim magni iudicij die, in quo *illuminabit Dominus abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Putabat Rex Dauid mala fide agens cum Vria in hominum notitiam venire non posse factum suum; sed audiuit à Deo: *Tu feciſti abscondite, ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, & in conspectu solis.* Credebat Moyses nunquam manifestatum iri perpetratam à se Ægyptij cædem, quem absconderat in sabulo; & ecce die sequenti euulgata est ita, vt mirabundus diceret: *Quomodò palam*

Matth. 10.

1. Cor. 4.

2. Reg. 12.

Exod. 2.

factum eſt verbum iſtud? Exempla hæc & ſimilia in tuos vſus conuertito, Conſiliis, negotiis, rebus tuis non arenam inconſtantem & mobilem, ſed ſolidum ſubiicito lapidem; hoc eſt, fidem bonam, ſi ædificium tibi vis eſſe ſtabile. Quid ſi conatú quoque ipſum committendæ perfidiæ odioſiſſimum, & graui pœna dignum oſtendero? Exemplo vnico contentus ſilebo cætera, cuius meminit Ariſtoteles lib. 2. de re famil. num. 32. Ab Euæſo Ægypti præfecto reipſa non defecerunt, ſed deficere tentarunt prouinciæ adminiſtratores quibus præerat, atque à promiſſa ei fide, obedientiáque diſcedere. Quod prauum conſilium tam ægrè tulit, vt de eo factus certior vocauerit mox omnes, & ſuſpenderit: Eorum autem familiaribus, ac domeſticis renunciari iuſſerit à ſe illos haberi in cuſtodia. Itaque ex eiuſmodi neceſſariis quiſque pecunias comparabat, vt comprehenſum affinem ſuum redimeret; ille autem vbi ſpopondit ſe ſingulos redditurum, ac pro iis accepit, quod oblatum fuerat, tum verò vnicuique mortuum ſuum reddidit. Quis præterea tam imperitus eſt iurium, & receptiſſimæ apud omnes conſuetudinis, vt neſciat capitalem in eum ferri ſententiam, qui perimere voluerit Principem, etiamſi quod molicbatur non ſit aſſequutus, aut infandas nuptias cum ſacra virgine celebrare; atque ita author illi eſſe committendæ perfidiæ? Clara eſt lex Codicis: *Si quis non dico rapere, ſed attentare tantum iungendi cauſa matrimonij ſacratiſſimas virgines*

Euæſus quæ pœna afficit coniuratores in ſe.

Læſæ majeſtatis reus.

Infanda nuptia in ſacra virgine. C. de Cler. & Epiſ. l. 3.

nes auſus fuerit, capitali ſententia feriatur. Nempè in cauſis grauiſſimis imitatur Iudex mortalis Deum Iudicem immortalem; hic autem reputat fieri quod tentatur, verbi gratia, non poteſt homo reipſa Deum magnificare; quia tamen conatur impensè colendo ipſum, magnificare eum dicitur. Sed neque reipſa poteſt homo latere Deum, cùm ſint nuda omnia & aperta oculis eius; occultari tamen & latere dicitur: ſi ſtudet ac nititur. Amos 9. *Si celauerint ſe ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo ſerpenti, & mordebit eos.*

Latere Deũ non poteſt homo.

§. 3. Recitemus iam ex perfidiis maximè deteſtandis præcipuas. Omnium prima graditur, & deterrima eſt quæ Deum reſpicit, ſeu qua is qui ei nomen dedit, characterem eius in baptiſmo accepit, hoſtibus eius Diabolo & mundo ſe renunciare profeſſus eſt; poſteà per apoſtaſiam deficit, & ſe profiteri deſinit Chriſtianum. Fecit hoc Iulianus apoſtata & quicumque alij abiecta profeſſione Chriſtiana ſocios ſe fecere Ethnicorum; Et venefici in Diaboli manibus Chriſtum eiurantes; & Hæretici hoc nomine Ethnicis ſeu idololatris perſimiles, quod idola colant cordis ſui; hoc eſt, Chymæras, & opiniones proprias, quas ſibi effinxerunt contemptis contrariis Eccleſiæ dogmatibus, quæ à vero Deo profecta ipſum repræſentant, & reiici ac contemni abſque eo nullo modo poſſunt. O quàm confundentur hice perfidi, cùm ſupremus Iudex ſiſtet eos ſibi, & dicet: Omnes dereliquiſtis me; propter quod

Perfidia in Deum deterrima.

Iulianus apoſtata.

Venefici.

Hæretici.

eijciam vos viciſſim hodie à facia mea,& eritis ſicut puluis, qui proijcitur à facie venti.

Hier. 2. *Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam, filiis ſceleratis, dereliquiſtis Dominum, blaſphemaſtis ſanctũ Iſraël, abalienati eſtis retrorſum.* Quem repudiaſtis miſeri, quem repudiaſtis?nonne fontem aquæ viuæ, & fodiſtis vobis ciſternas,quæ continere non valent aquas? In me erat omnis gratia vitæ & veritatis, in me ſpes vîtæ & virtutis.Non ego fui indignus vobis, ſed vos non fuiſtis me digni. Et cùm tanta eſſent, propter quæ à fœdere meo recedere nullo modo oportuit, ad ſpes inanes conuerſi eſtis, ad vmbras, & ſomnia. *Obſtupeſcite cœli ſuper hoc,& portæ eius deſolamini vehementer.* Maior fuit veſtra,quàm Paganorum ad quos transfugiſtis, iniquitas; quod hi quidem in qualiumcumque Deorum ſuorum cultu conſtantes fuerint,vos in meo inſtabiles. *Tranſite ad inſulas Cethim & videte; & in Cedar mittite, & conſiderate vehementer; & videte ſi factum eſt huiuſmodi, ſi mutauit gens Deos ſuos: & certè ipſi non ſunt Dij; populus autem meus mutauit gloriam ſuam in idolum.* Huic primæ perfidiæ annexa eſt illa, quæ Eccleſiam reſpicit, quia Chriſtus & Eccleſia eius ſponſa quaſi vnum ſunt;ita fit, vt qui illi obligatur, huic quoque obſtrictus ſit, & perfidia in vnum commiſſa, redundet in alterum. Secunda eſt eorum, qui mala fide vota exoluunt, quæ Deo nuncupauerunt; vt in apologo viator, qui vouerat ſi quid inueniſſet, eius ſe dimidium Ioui oblaturum. Inuenta

Hier. 3.

Eccleſia & Chriſtus quaſi vnum.

Vota non exſoluentes.

Digitized by Google

uenta autem pera plena palmarum amygdalarumque, comedit omnes : putamina autem & cortices ad aram obtulit, dicens: *Habes Iupiter quod tibi voueram.* His cognati sunt qui promissa iusta hominibus facta violant nulla adacti necessitate, seu causa legitima. De promissionum legibus dictum est superiùs. Tertia principum, qui non seruant iurata pacta, sed fraudulenter violant contenti cautela serpentis sine simplicitate columbæ, vel promissa non præstantes miseros obsides exponunt mortis periculo. Non quòd occidi de iure possint, si non perfidiæ conscij, at seruituti saltem possunt subiici. Vel cum Hanone Rege Ammonitarum missos ad se legatos violant, iniuriaque afficiunt. Sacra enim persona est legatorum, sicut & principum à quibus mittuntur, quod non ante fieri solet, quàm expressè, vel tacitè significauerint ij, ad quos delegantur, consentire se in eorum legationem, non iura violaturos, nec prærogatiuas subnixas communi more gentium : quarum vna est, vt si quid peccent legationis tempore, non puniantur ab eo, apud quem legatione funguntur; sed à proprio domino, idque postquàm munus suum expleuerunt, & reuocati sunt. Caueant interim legati ab insolentia, qua sanè fieri potest, vt bilioſissimos Reges vel Dynastas, apud quos versantur, offendant grauissimè effrænata licentia, iisque iratis nec quicquam de legatorum immunitate cogitantibus,

Principes non seruantes pacta iurata.

2. Reg. 10.

Sacra legatorum persona.

Legati delinquentes à quo & quando puniendi.

aut ſi cogitant, certè contemnentibus, acerbiſſimas, & immedicabiles pœnas luant, vt illis contigit, qui à Dario Perſarum Rege ad Amyntam Macedonum Imperatorem miſſi ſunt, à quo ſuſcepti magnificè cœperunt in conuiuio nobiles matronas contrectare turpiter, quæ ſimul accumbebant. Quod non ferens Alexander Regis filius, rogauit vt eas parumper ſecedere paterentur, & locum dare pulchrioribus. Introducti autem ſunt elegantiſſimi iuuenes, imberbes, amicti veſte muliebri, habenteſq; ſub ea ſicas quibus vbi cœpti ſunt contrectari, petulantes legatos illos confoderunt, prout fuerat illis ab Alexãdro imperatũ.

Legati Darij petulantes occiſi à iuuenibus.

Quarta coniugum aliis ſe proſtituentium, fortè etiam, quod longè deterius eſt, repudiantium priſtinos coniuges, & cum aliis contrahentium. Pugnat vtrumque cum fide data ſolenniter, cum ratione Sacramenti inter Chriſtianos, cum iuſtitia; quia neuter habet ſui corporis poteſtatem, ſed alter; & grauiſſimis pœnis contra adulteros in iure latis perfidum facit obnoxium, etiam perfidum primi generis; qui ſalua indiſſolubilitate vinculi carnaliter alteri quàm coniugi ſuo commiſcetur; & tamen longè minus peccat quàm ille alius, qui conuolans ad nouas nuptias, vincula confringit præcedentium, vel vt meliùs dicam, conatur confringere. Quocirca vtrumque perfidiæ genus puta tibi coniugi cauendum diligentiſſimè; ſed in primis poſterius, præſertim cùm nuptiæ illę poſteriores de iure non ſubſiſtant,

Coniuges ſeſe proſtituentes, & cum aliis contrahentes.

885.

&

& à Deo maledicantur. Nam ſi maledictione quadam non carent, & fœliciſſimè cadere ſolent, quæ iure celebrantur; ſed non valdè explorato, v.g. non ſatis explorata ſterilitate vxoris, cui datur libellus repudij; quantò minus maledictione carebunt, qui ex certa ſcientia nouis & alienis coniugibus, viuentibus adhuc legitimis primis copulantur? Cùm duxiſſet Samſon Philiſtæam; & ſecretum ſuum vidiſſet ab ea patefactum, iratus rediit in domum patris ſui; cúmque poſteà ad eam deſcẽdiſſet, audiuiſſetque vxorem factam viri alterius, ſupra modum excanduit, in illam & Philiſtæos odium concepit grauiſſimum, Iudic. 15. *Ab hac die non erit culpa in me contra Philiſtæos: faciam enim vobis mala.* Et tamen vtcumque excuſari poſſe videbatur vxoris factum ſeu perfidia, propter longam illius abſentiam. Sed agnouit Samſon nihil planè ſubeſſe ſolidæ excuſationis, eſſéque hanc perfidiam deteſtabilem. Quinta deſponſatorum per verba de futuro, & ſponſalia cũ nouis aliis ſine cauſa legitima contrahentium. Sicut Sponſalia hæc matrimonio ſubalterna ſunt, & ad illud tendunt; ita perfidia, quæ circa illa committitur, affinis eſt perfidiæ coniugatorum. Quare ſicut iſta enormis eſt, vti iam vidimus, ſic illa magnam habet reprehenſionem; ita tamẽ vt excuſari poſſit in multis caſibus, v.g. ſi vterque Sponſus liberè à pacto recedat ſiue iurato ſiue iniurato. Capite *praterea*. tit. de Sponſal. 2. Si alteruter ordinem

Samſon deceptus ab vxore.

Deſponſati per verba de futuro cum aliis contrahentes.

Quibus excuſibus excuſentur.

ingrediatur regularem.c.*ex publico*.de conuerſ. coniug. 3. ſi initietur ordine ſubdiaconatus c. *ſcripſit*. 27. q. 2. 4. ſi cum tertio celebret coniugium per verba de præſenti. c. *ſicut ex literis*. de Sponſal. 5. ſi ad longinqua ſe confert loca, vndè incertus ſit reditus. c.*de illis* eod. tit.6.ſi præſentem non ſe exhibet conſtituto tempore ad matrimonium celebrandum c.*ſicut ex literis* ibid.7. ſi fornicetur cum tertio. c.*quemadmodũ* de iureiurando. 8. ſi hæreticus fiat, vel paganus. c. *non ſolùm* 28. q. 1. aut amens, mutilus, admodum deformis, leproſus, vel alio inficiatur contagio. c.*literas*,de coniugio leproſ. 8. ſi ſuperueniat inimicitia grauis inter vnum & alterum. cap. *requiſiuit* de Sponſalibus. 10. ſi non impleatur honeſta conditio appoſita. l. contractus de regul. iuris in 6. 11. ſi ſuperuenit aliquid poſt Sponſalia,quod præuiſum prudenter veriſimiliterq;mutaſſet Spõſorum animos. D. Thom. in 4. diſt. 27.

Serui & vaſalli dominos prodentes.

Sexta ſeruorum & Vaſallorum Dominos ſuos occultè prodentium. Execrationi ſunt hi proditores Deo & hominibus,& tandem in laqueum cadunt cum magno illo Francię Satrapa, cui à S. Paulo nomen erat,quique ſub Ludouico XI. toti rei militari in regno illo præerat. Is occultè inclinare cœpit ad partes Caroli Burgundiæ Ducis, hoſtiſque Regis,quam perfidiã non ferens Carolus,vt erat magnanimus ac generoſus de ea Regem admonuit,imò comprehenſum Comitem ad eum miſit, qui vix Lutetiam peruenit, cùm capite plexus eſt

Bellefor. in Ludou.2. *Conęſtabilis à S. Paulo capite plexus.*

Anno

Anno 1475. Gratiſſimi contra ſunt tam dominis propriis, quàm ipſiſmet hoſtibus, qui pro illis fideliter ſtant, vt Pompeius Romanorum legatus, quando digitum flammæ ſuperpoſuit, & hoſti eorum Gentio dixit, non ſe priùs arcana Reipublicæ proditurum, quàm totus cõſumptus eſſet: quam fidem, atque conſtantiam miratus Rex, Romanorum amicitiam expetiit. Excelluit hac fide Ioſeph Patriarcha libidinari refugiens cum hera ſua, à qua ad ſtuprum prolectabatur, dicenſque. *Ecce Dominus meus omnibus mihi traditis ignorat, quid habeat in domo ſua, nec quicquam eſt, quod non in mea ſit poteſtate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ vxor eius es: quomodo ergo poſſum hoc malum facere?* Magis adhuc S. Ioan. Baptiſta, qui cùm tantus vir eſſet, vt vulgi opinione Chriſtus haberi poſſet; tantum nihilominus titulum, tantam dignitatem longiſſimo interuallo præcedentem quaſcumque alias, conſtantiſſimè repulit, & ſartam tectámque Chriſto vero Domino ſuo fideliſſimè cuſtodiuit, *confeſſus eſt, non negauit; & confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus.* Vocat ſe contra præcurſorem eius, ſeruumque indigniſſimum. *Ego vox clamantis in deſerto, parate viam Domini.* Et, *medius veſtrum ſtetit, cuius non ſum dignus corrigiam ſoluere calceamenti.* Vtinam nos quòque omnes de gloria eidem Deo debita nihil nobis arrogaremus.

Val. Max. l. 3. c. 3.

Gen. 39.

Ioan. 1.

Math. 3.

Septima, Aduocatorum quorundam & Medicorum, ex quibus illi vel clientes ſuos produnt

Aduocati & Medici.

produnt aduerſariis, vel certiſſimam iis pollicentur ex lite victoriam, cùm ſit incertiſſima atque ita in grauia eos damna coniiciunt, ambitioſis, falſiſque ſuis iactantiis, multaſque recóciliationes auertunt, ad quas alioquin clientes illi inclinarent: hi verò corrupti pecunia infirmos occultè necant, vel malè curant, quos curandos ſuſceperunt.

Amici inſtabiles.

Poſtremò denique amicorum inſtabilium, qui ſcilicet hirundinum more hyberno tempore, ſeu proſtratis, & afflictis ſociorum rebus recedunt; nec quicquam præſtant ex iis, quæ ſe illorum cauſa facturos receperant. Deterius hoc quadantenus eſt, quàm non ſeruare hoſti fidem: quia amici melior eſſe debet, quàm inimici códitio. *Fides quãdo promittitur*, ait S. Aug. *etiã hoſti ſeruãda eſt, contra quẽ bellũ geritur, quãtò magis amico, pro quo pugnatur?* Quocirca Ludouicus X I. de quo ſupra, nondum in Regem aſſumptus, ſed degens in Belgio, cùm audiuiſſet amicos Caroli V I I. parentis ſui Lutetiæ defuncti non interfuiſſe eius funeri; ſed ſtatim ad ſe confugiſſe quaſi Regem ſalutaturi, repulit omnes velut perfidos & fucatos duntaxat amicos viuentium, nec vllum habere ſecum voluit.

In ep. ad Bonif.

Ludouici X I. facinus notabile.

§. 4. Solent plerique perfidiis ſuis excuſationes obtendere, ſed prorſus inanes. Alij tuendæ vitæ, aut famę neceſſitatem proferunt; alij votum aut iuramentum ſuperueniens, cui ſatisfacere niſi via perfidiæ non poſſunt; alij denique acceptam

acceptam ab illo iniuriam, cui fidem non seruant. Sed quod ad tutelam vitæ, & famæ, nullo iure licet eius causa culpam admittere; quia nullo iure licet incurrere malum maius, ad vitandum minus; est autem culpa quæuis malum grauius omni malo corporis. Exemplum est, si miles ne occidatur, stationem suã deserat necessariam ad obtinendam victoriam. Quod ad votum & iuramentum, iam dixi lib. 1. cap. de Religione non obligare ea, quæ non possunt nisi scelere adimpleri. Quod ad vindictam acceptæ iniuriæ, non est priuati vlcisci aliquam, & ne Iudici quidem ipsi licet ad vlciscendam aliquam perfidè agere.

§. 5. Essent contra excusatione dignissimi, & immunes à nota perfidiæ, si ideo fidem non seruarent, quòd ab eius obligatione ab iis fuissent sponte liberati, quibus deuinciebantur; vel si hi alij vicissim non seruassent vel seruare nollent datam fidem; quandoquidem non obligantur nisi quomodo & quantum voluerũt se obligare: noluerunt autem nisi conditione supposita, quòd alij vicissim datam fidem colerent. ita fit vt non colentibus aliis, desinant eius lege teneri etiam iuramento confirmatæ. (Exceptio vnica frequenter inculcanda est in fide cõiugali, eò quòd non pendet à sola voluntate contrahentiũ, sed à diuino etiam præcepto; Deus porrò nullibi potestatẽ facit cõiugi innocenti, vicissim frangendi fidẽ alteri, qui adulterat, sed vniuersim interdicit adulterium tam vnius quam alterius) cessaret item obligatio

tio ſi in contractu datę fidei facta non eſſet expreſſa vel tacita mortis mentio. Tunc non tenetur qui contraxit, ei ſtare cum vitæ ſuæ diſcrimine quantumuis morte periclitetur alter. Vt ſi debitum te perſoluturum certo tempore ſpopondiſti, ſolui autem non poteſt ſine morte vel damno alio tuo grauiſſimo, in quod vicisſim incurret creditor, niſi ſolueris, non teneris ſoluere. Alia eſt militis ratio, qui accipiendo ſtipendium ſolenniter pepigit cum duce ſuo, & in ſe recepit exponere vitam propriam pro ſalute Reipublicæ. Vel denique ſi ſuperueniret caſus improuiſus altioris ordinis & obligationis, non ſinens vt fiat quod promiſſum eſt, aut id eleuans. Etſi non obligant vota accedente ſuperioris diſpenſatione legitima. Nec tenetur ſeruus toto anno hero ſuo famulari, ſi ægrotare incipiat Pater, eumque ad ſe venire, ſibiq; decumbenti adeſſe & miniſtrare iubeat.

Prudentiæ dictamina circa Affabilitatem.

CAPVT VII.

§. 1. *Affabilitas quid ſit, & quam neceſſaria.*
2. *De ſociorum delectu, deque perferendis eorum oneribus ſine defectibus.*
3. *Quos, & quouſque aliorum mores imitari affabili ſit conceſſum.*

4. Qua

4. *Qualem risum locutionemque admittat Affabilitas.*
5. *Quos item ludos seu recreationes virtus hæc postulet, quos respuat.*
6. *Viro Affabili quid observandum in conuiuiis.*
7. *Quid in conuersatione cum Laicis, si Clericus sit.*

§. 1. AFFABILITATIS nomine virtutem intelligit Aristot. lib. 1. magnorum mor. c. 26. & l. 3. ad Eudemum, c. vlt. humanæ conuersationi præpositam, seu inclinantem nos ad versandum, cum quibus oportet, idque iucundè; id est, nec absurdos admittendo iocos, nec honestos respuendo. Admodum necessaria est istiusmodi virtus, quia necessaria, creberrima, periculosissima est eius materia, nempè hominum conuictus mutuus plenus delictorum, incommodorum, & contumeliarum, nisi benè fiat. Homo certè ad mutuã factus societatem, vitam omninò solitariam viuere, ac perferre vix vnquam potest. Nigro cygno rariores sunt Thimones Athenienses illam appetentes; cæterorum vix quisquam non delectatur contubernio, & citò non tabescit mœstitia, omni destitutus aliorum consuetudine, vt Bellerophon, de quo Homerus lib. 6. Iliad.

Bellerophon solus vacuis errabat in aruis
Cor crucians curis, hominum vestigia vitans.

Experitur idem scriptum verissimè. *Væ soli,* Eccles. 4.

quia

quia ſi ceciderit, non habebit ſubleuantem ſe, vt proindè de hac humana mutuáque conuerſatione dicendum videatur, quod ſit malum neceſſarium. Neceſſaria eſt: quia, vt dixi, aduerſatur extrema ſolitudo inclinationi naturali. Mala verò ob iniurias, crebráque iurgia, quæ ſecum vehit malè inſtituta, (aliàs ex ſe prorſus eſt indifferens) & ob id accerſenda Affabilitas, & cũ ea pars illa Prudentiæ, à qua dirigitur, vt vbique honeſtas, rectaque ratio locum ſuum habeat.

§. 2. Quamuis amore omnes proſequi liceat, imò etiam oporteat, nõ tamen promiſcuè cum omnibus habere conſuetudinem, ſiue prętextu colendæ affabilitatis, ſiue quocúmque alio; nec mirum, cùm amor ſit etiam abſentiũ; conſuetudo verò ſiue conuerſatio pręſentium, quibus ſi aliqua inſint contagia (quod heu! quam ſæpè fit) citò ad circumſtantes tranſeunt minus cauentes ſibi, & imbecilliores, quàm vt valeant propinatum verbo aut exemplo virus repellere. Habendus proindè ſociorum delectus maximus, non omnes tibi conueniunt, ſicut nec pedibus calcei. Ac primùm familiariter verſari, & colludere, ſeu te recreare cum longè potentiori non expedit, ob periculoſam eorum indignationem, ſi vincantur, aut tantillum offendantur. Vnde catuli cum moloſſis exhorrent ludere, & in apologo olla lutea fluitare noluit cum ænea, ne ab ea impingẽte collideretur. Adhæc ne eos ſtatim credas commodos tibi & opportunos, qui ſunt ſimiles conditione

ditione, vel moribus. Eſt ſanè regula iſta fallaciſſima, quantumuis delectetur natura cõſortio vſuque ſimilium,& pares cum paribus facilè congregentur. Quid enim ſi ſuperbi ambo ſitis, iracundi, auari, libidinoſi vtique incenderis vos mutuò, & magis magiſque ad nequitiam exſtimulabitis, vel æmulantes vos inuicem non facietis rixandi finem, ſicut ſcriptum eſt; *inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia.* Pq- *Superbi ſẽper rixant.*
tiùs ergo ſtatue bonos duntaxat tibi congruere, ſi nondum magnos in virtute progreſſus feceris, quia tunc citò proſternent, peruertent, inficient mali adhuc imbecillem, pronúmque ad labem contrahendam quam circumferunt. Inurent nomini tuo infamiæ notam, non ſecus ac ſcorta virginibus, vbi cõſuetudinem cum illis habere cœperint. Sed & animaduertens in eos Dei manus, facilè in te illorum ſocium pœnam extendet ac deriuabit. Quam pœnæ participationem metuens illis Moyſes, qui ſe rebellibus & ſeditioſis affricabant, monebat omnes: *Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad illos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum.* Num. 16.
Affine eſt quod ſcripſit Heſiodus de ciuibus tolerantibus conciuem facinoroſum:

Vnius ob noxam ſæpè Vrbs dabit integra pœnas,
Iuſtitiam ſpretis violat qui legibus, indè
Supplicium iratus de tota Iupiter vrbe
Sumit, & immittit miſeris peſtemque, famémque.

Sin contrà verisimiliter te sentias, vel vt securiùs loquar, iudicent te præpositi tui egregiè instructum virtutibus, déque numero esse perfectorum, & cum bonis versabere velut paribus; & cùm vtilitatis spes affulgebit, cum malis; vt exemplo tuo, ac colloquio discant mansuescere, virtutem amare, vitia sua intermittere, & sis illis odor vitæ in vitam, & salis instar, quo saliantur ne putrescant. Inter illos Antidotũ tibi erit virtus tua, ne te ad malum pertrahant; illis autem Pharmacum salutare, cuius transfusa vi occulta mutentur sensim, ac resipiscant. Te quoque præsente auerteret Deus ab illis non semel clades grauissimas, adeò fauet viris bonis. Experti sunt quod dico, sceleroſi ciues Sodomæ, quos tangere plaga non potuit, quandiu secum Loth habuerunt nepotem Abrahæ: vnde ei dictum est ab Angelo. *Festina, & saluare ibi; quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc*: & similiter animæ illæ ducentæ septuaginta, quæ cum Paulo nauigabant, omninò perituræ in mari, si abfuisset; sed omnes ei donauit Christus, Actor. 27. Nó æquè cauebis vitare malos; sed præ omnibus, quos anathemate nominatim percussit Ecclesia, & à corpore suo tanquam putrida, noxiáque membra resecuit. Deinde quoscumque hæreticos, esto non sint ab eadem nominatim excommunicati. Nam etiam de his verba illa sua intelligi voluit Apostolus, Tit. 3. *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus*

Consuetudo quibuscum habenda.

Gen. 19.

Hæretici quàm fugiendi.

uersus est, & peccat proprio iudicio condemnatus. & 2. Tim. 2. *Sermo eorum vt cancer serpit.* Verè *sermo eorum vt cancer serpit*, ait S. Leo serm. 5. de ieiunio, *humiliter irrepunt, blandè capiunt, molliter ligant, occultè occidunt.* & vt verbis vtar Ouid. 11. Met. faciunt:

Candida de nigris, & de candentibus atra.

Adderet S. Cyprianus si viueret: *Nulla cum talibus colloquia misceantur, simus ab eis tam sè parati, quàm sunt de Ecclesia profugi.* Profugos vocat, quia segregarunt se ab Ecclesia per se, vel in persona parentum suorum, quorum schisma imitantur, nec amplius in ea sunt tanquam membra viua, & filij bona eius participantes; sed sicut mancipia in familia, vel rei incarcerati in ciuitate: & hoc sensu quòd iurisdictioni eius subsint, ab eademque puniri possint. Quippe hoc ipso quo baptismi retinent Characterem, manent sua prima professione deuincti, subiectique vt Christo, ita eius Sponsæ, ideoque tenentur quibuscumque eius legibus. Illos tantoperè auersabatur S. Antonius, vt diceret: *Scitis ipsi quod nullus mihi pacificus sermo cum eis vsquam fuerit.* Enimuerò quia cogit quandóque grauis necessitas cum illis agere, licebit id tibi in eo casu, sed quàm breuissimè fieri seruato decoro poterit, & imitando quoad hoc naturalem Ægyptiorum canum prudentiam, qui aquam Nili, in qua latent Crocodili, subitò erumpere soliti, vt obuiam prædam deuorent, non bibunt ocioſi,

S. Cypr. l. 1. epist. 3. *Profugi vocati, & cur.*

Tenentur legibus Ecclesiæ. S. Athan. in vita S. Ant.

Canum Ægyptiorum in bibendo aquam Nili cautela.

& longas inijcẽdo moras, ſed obiter duntaxat, & diſcretis vicibus lambunt curſitando circa ripam. Fac tu ſimiliter, contrahe in pauca, quæ dicenda erunt cum talibus, ne te incautum concludant ſuis retibus. Periculoſa valdè eſt illorum blandiloquentia; periculoſa affabilitas magis quàm blandarum meretricũ vecordibus inſidiantium: de quarum vna alloquente Iuuenem hæc habet Salomon: *Irretiuit eum multis ſermonibus, & blanditiis labiorũ protraxit illum. Statim eam ſequitur quaſi bos ductus ad victimam, & quaſi agnus laſciuiens, & ignorans quod ad vincula ſtultus trahatur.* Addit verò: *Nunc ergo, fili mi, audi me. Ne abſtrahatur in viis illius mens tua, neque decipiaris ſemitis eius, multos enim vulneratos deiecit, & fortiſſimi quique interfecti ſunt ab ea. Via inferi domus eius penetrantes in interiora mortis.* Oues voce mentiuntur, reipſa autem lupi ſunt, quoad fieri poteſt fugiendi, exemplo agni, qui recluſus domi, & iuſſus à matre quæ paſtum iuerat, nemini aperire niſi ſibi, lupo dixit pulſanti fores, & imitanti vocem matris: *Non aperio, nã etſi vox ouiſſat, per rimulas tamen lupum video.*

Blandiloquentia Hæreticorũ quàm periculoſa. Prou. 7.

Qualeſcumque porrò fuerint peccatores, quibuſcum te contigit agere (præpoſitorum alia erit ratio reſpectu inferiorum) ſuſtinebis eorum ruſticos mores patienter, non indignaberis, nec offenderis plus æquo moribus ipſorum prauis & defectibus, à quibus tuos cupis etiam ſuſtineri; ſed emendare ſtudebis, & amicè diſſuadebis, ſi commodè vtilitérque

Mores aliorum ruſtici ſuſtinendi patienter, aut emendandi.

id

id te posse videas; secus dissimulabis, nec statim fies impatiens, aut omnem abrumpens cum iis vsum, ac familiaritatem; aliàs abrumpenda esset cum omnibus; quia vitij omnis expers nemo viuit, optimus est qui minimis vrgetur. Vide quid faciunt apes, à plantis & floribus non omninò abhorrent; in quibus sunt bona permixta malis, sed magna dexteritate legunt quod bonum est, sibique vtile; quod verò secus, prætereunt; ita facies, quod viri est sapientis, si ad improborum dotes bonas potiùs quàm ad vitia respexeris, atque his quasi posthabitis studeas illorum considerationi miteſcere.

Aut dissimulandi.

Apis exem.

§. 3. Quosdam videas dum affabilitate volunt excellere, omnium se moribus accommodare, ne displiceant. In hunc finem abutuntur verbis illis Apostolicis, 1. Corinth. 9. *Omnibus omnia factus sum*, & Rom. 12. *gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus*, mentiuntur cum mendacibus, peccant cũ peccantibus, hæreticos se simulant, imò reipsa exhibent cũ hæreticis, Turcas cum Turcis; obscœnos cũ obscœnis. Diabolicum hoc ingenium est, Atheorum, & Politicorum proprium; formas omnes suscipientium more aquæ in vas infusæ concauum, ouale, quadratum, altera parte longius, &c. In album istud relati sunt viri illi versatiles, ad quos Elias 3. Reg. 18. *Vsquequò claudicatis in duas partes?* Illi similiter qui 4. Reg. 17. sacrificabant idolis gentium, & nihilominus colebant Dominum. Nihil tale fecit

Politici quidam nimium affabiles, ac in omnia versatiles.

aut fieri B. Paulus verbis illis voluit: *Quid ergo?* Interpretatur mentem eius S. Augustinus epist. 9. & 19. *Non mentiendo, sed compatiendo, non simulantis æstu, sed commiserantis affectu, omnia omnibus factus est.* Et posteriorum genuinus sensus est: *Ea sit inter vos sympathia ô Christiani, vt fratrum bona & mala æquè vos ac illos tangant.* Nempè quomodò rectam iniuisset viam lucrifaciendi eos (quod vnum ei erat propositũ, addit enim, *vt omnes facerem saluos*) ita sese illis conformando, vt cum illis vel errores profiteretur, vel flagitia multa committeret; ac modò quidem oppugnaret veritatem, nunc ignauiter dissimularet? Palam est ea ratione futurum fuisse, vt confirmarentur magis in corruptela sua extranei, quàm abstraherentur. Quare nec tu specie affabilitatis cuiquam credenti perperam vel agenti, sic te conforma-

S. Paulus quomodò omnia omnibus factus.

Conformãdum sese cũ aliis quousque.

ueris, sed in licitis duntaxat rebus vel indifferentibus, & vsque ad aras, non violando legem aliquam, naturalem, diuinam, vel Ecclesiasticam. Exemplum, in bibones incidisti vrgentes, vt te totum cum illis vino proluas. Caue obsequaris iniquis postulatoribus; sed gratiosa, exporrectáque fronte causas profer-

Cum bibonibus quid agendum.

to, cur nullo modo id tibi liceat, sed omninò pugnet cum honestate quã profiteris. Ita fiet, vt teipsum defendendo illos simul doceas quid agere, & à quo abstinere debeant. Instant vt multũ bibas, roga vicissim vt illi parum; qua lege cum vti nolint, conclude quasi iocans, nõ esse vicissim cur te obligent sua. Hoc modo vel emendabis illos, vel te seruabis innocen-

Digitized by Google

tũ illæſa vbique beneuolentia. Multũ omninò poſitum eſt in agendi modo & loquendi.

§. 4. Riſu vtuntur, qui ſtudent eſſe affabiles; ſed ſæpè nimio, inepto, intempeſtiuo, quia omnia tempus habent. *Tempus ridendi, & tempus flendis.* Is nec bonus moraliter per ſe eſt, nec malus. Nam ſi malus eſſet, non feciſſet Deus hominem riſibilem. Si bonus aut neceſſarius, non ab eo abſtinuiſſent viri prudentiſſimi; vt præter magnum Catonem, qui dictus eſt ἀγέλαστος, Chriſtus Dominus, quem nunquam riſiſſe legimus, eſto ſubriſiſſe non negauerim, præcipuè cùm paruulus eſſet in matris gremio. Cachinnari, ſeu effusè ridere hominis eſt inſolentis, de quo Eccl. 7. *Sicut ſonitus ſpinarum ardentium ſub olla, ſic riſus ſtulti, ſed & hoc vanitas.* Rident equidem & exhilarantur, qui ſic ridentem vident, ſed ſimul irrident. Alij ſic effusè ridenti metuunt, quia periculoſus valdè eſt riſus diffuſiſſimus, propter nimiam diſſipationem ſpirituum, & reſpirandi difficultatem, qua extinctus eſt ſenex ille, qui aſellum videns comedentem ficus, nec accurriſſe vocatos famulos, niſi poſtquam omnes iam comediſſet, adeò riſit vt moribundus conciderit. Ineptus quoque ſcurrarum riſus id tantum ſpectantium, vt recreent cæteros, ſicut etiam aſſentatorum: Siquidem non niſi inuiti rident ridentibus iis, quibus imitatione placere ſtudent. Sunt haud dubiè facto iſto abſurdiſſimi, quia ridendo fictè non naturaliter,

Eccleſ. 3.

Riſus per ſe nec bonus moraliter, nec malus.

Chriſtus nunquam riſit at potuit ſubriſiſſe.

Cachinnari eſt inſolentis.

Senex riſu extinctus, & vnde riſus ille.

Digitized by Google

nec ab interno, vt dici ſolet principio, abeſt procul genuina & iucunda illa vultus compoſitio, pupillarum emicatio, membrorum motus ac ſpirituum, qui ineſſe ſolet ex animo ridentibus, vt verbo dicam, repugnante natura res tota geritur. Riſu nunquam proſequate aliena vitia, ſiue naturalia, ſiue moralia (niſi id ceſſurum videatur in bonum ipſorum; quo fine pueri Lacedæmonij authore Magiſtratu ebrios ſibilo excipiebant, vt ſic corrigerentur.) Excute in conuerſatione vicißim nimiam tetricitatem, nec ridentes, & ſeſe honeſtè recreantes facilè increpaueris. Scriptum ſcio: *Muſica in luctu importuna narratio*: ſed vicißim lego, *ne impedias muſicam*. Sicut non faciunt benè qui te mœrente ſoluuntur in riſum, cùm id procul ſit à commiſeratione: Ita nec tu profectò, ſi honeſtè ſeſe oblectantium velis ſtoica moroſitate perturbare lætitiam. Expunctis extremis mediocritatem conſectemur, quotquot ſumus, & bene conueniemus. Ruſticum vocat Ariſtoteles non conſectantẽ. *Ruſticus eſt ad eiuſmodi conſuetudines ineptus; cùm enim nihil ipſe conferat ad animi recreationẽ, omnia agrè accipit.* Excuſanda interim quandóque eſt hæc ruſticitas, & vis atræ bilis miſeranda, & ingens calamitas, quæ ſæpè hominem in tranſuerſum agit, vt notat Cyrillus Alex. in c. 1. Naum. *Solet mentem humanam tenebris obſcuræ dirior calamitas.*

Riſu non proſequenda vitia.

Ebrij apud Lacedæmones ſibilo excepti, & ad quid.

Eccleſ. 22. & 32.

Lætitia honeſtè ſeſe oblectantiũ non eſt turbanda.

Ariſt. l. 4. Eth. c. 8.

Non minus prudentem ſe præbebit affabilis, ſi linguam moderetur inter iocos lubricam

Lingua moderanda inter iocos lubrica.

Digitized by Google

cam, valdéque vicinã præcipitio. *Qui moderatur linguam ſuam*, ait Salomon, *prudentiſſimus eſt*. Quemadmodum non laudantur à ſapientibus, ſed tunc maximè ridentur & odio ſunt meretriculæ, cùm laſciuire ſtudent verbo ac geſtu, & facetiis ſuis amatoriis præbere ſe gratioſas: ita planè affabilis ſi non ſeruet modum, ſi quo placeat ſociis, effutiat quicquid in buccam venerit. Hinc ſalubre illud conſilium: *Verbis tuis facito ſtateram*. Coram aduerſario te recreans, quid dicas attende, ne verbis tuis offenſus velut irriſoriis, cudat tibi malam fabam. Azo Iuriſconſultus clariſſimus cùm in carcerem mitteretur, ob percuſſum feruente ira inimicũ, exclamauit, *ad beſtias, ad beſtias*, quod eſt principium legis 31. ff. de pœnis, ſignificare volens ei parcendum, qui plecti quidem mereatur, ſed in arte ſua excellens ſit, & Reipublicæ vtiliſſimus. Legis verba ſunt: *Ad beſtias damnatos, fauore populi Præſes dimittere non debet: ſed ſi eius roboris vel artificij ſint, vt dignè populo Romano exhiberi poſſint, Principem conſulere debet.* Tunc Iudices, quibus minimè amicis vtebatur, interpretantes ſe ab illo per deriſum vocari beſtias, non antè deſtiterunt, quàm ei necem afferrent. Feciſſet prudenter vir tantus, ſi vel omninò tacuiſſet, vel interpretando ſui ſenſa animi ſuſpicionem amouiſſet contumeliæ. Inter Principes etiã recũ ſeſe recreantes, & inter pocula eſto loquẽdo parcus & valdè circumſpectus. Hoc ipſum eſt quod dicere voluit Salomon Prou. 23. Quã-

Prou. 10.

Affabilis debet ſeruare modũ.

Eccl. 28. *Coram inimico circũſpectè iocandum.*

Azo cur ad mortem plexus.

Inter pocula parcus.

do ſederis, vt comedas cum principe, diligenter attende quæ appoſita ſunt ante faciem tuam, & ſtatue cultrum in gutture tuo, id eſt, prudentiam, vtilia & opportuna verba ſeparantem ab aliis. Delicatæ ſunt aures Principum, vixque corrigent ſiniſtram verborũ tuorum interpretationem, quam mente conceperint. Vtere item confabulando loquendi viciſſitudine cum paribus. *Amant alterna Camœnæ.* Habent illi viciſſim, quod commemorent. Arrogans eſt, qui ſemper loquitur, omnia ſe ſcire indicat, nihil cæteros, ſe ſolum putat audiendum; quaſi à Muſis mutis Apollinem. Ita fit, vt quibus ſe placere credit multiloquio, ingratiſſimus ſit. Præpoſitorum magis eſt ſic loqui, tacere ſubditorum. *Qui me audiebant*, ait Iob, *expectabant ſententiam, & intenti tacebant ad conſilium meum, verbis meis addere nihil audebant.* Nulli facilè contradixeris (extra ſenatum vel concilium, vbi quod cenſes, ingenuè te oportet depromere:) quia hoc valdè offendit alto animo præditos, & multorum eſt iurgiorum ſeminarium; ſed tunc ſolùm quando vna ex parte hoc poſtulabit rei grauitas, vt ſi hæreſim aliquam audires aſſerentem, &c. ex altera ſecus rem ſe habere tibi erit exploratum. Imò in hoc caſu repugnaturus, rectè feceris ſi rationes ſuauiter, propter quas aliter eouſque ſenſeris. Ita fiet, vt ignorantiam quaſi tuam excuſando tacitè inſtruas falſa narrantem, illæſa item charitate eundem ſatis perſtringas, & ſecus loquendum fuiſſe admoneas. Si tamen quod retundendum occurrit, manifeſta

Arrogans qui ſemper loquitur.

Iob 29.

In Senatu & concilio ſententia ingenuè depromenda.

Digitized by Google

feſta ſit hæreſis, eaque fidenter aſſeratur, non molliter ei te oppones; ſed intrepidè ac fortiter, ne conniuendo, aut verba dando nimis mollia, pecces contra ſeriam confeſſionem fidei. Et quoniam contradici facilè ſolet peregrinis, mira & inſolita narrantibus, quæ fiunt vel ſunt in locis exteris; ne facilè repugnaueris, ſed ſi credere non vis, ſuſpende iudicium: nã rẽpugnando excitabis ſæpè tricas, rideberis à multis magis credendũ iudicãtibus expertis, quàm nõ expertis; temeritatẽ nõ effugies quæ ibi non deeſt, vbi eo ſolo nomine dictũ reiicitur, quod nihil tale apud tuos viſũ ſit, vel auditũ. Quaſi verò in patriam tuã admirãda omnia Deus & natura cõiecerint. Futurũ denique vt ſæpè oppugnes veritatem. Nam reuera in remotiſſimis orbis partibus quamplurima ſunt, & contingunt ſtuporis pleniſſima. Quis Venetias crederet ſupra mare ſitas & quaſi natare, ſi nondum audiuiſſet; aut in Africa homines inueniri & naſci atrrimos? Sed lubet exemplum quoque aliud proferre, cùm dicitur in oriente vrbes occurrere ſextuplo maiores Lutetia, excipiunt id cum riſu plurimi, ac fabuloſum putant, & cum eo fabulas interpretantur cætera omnia; ac ſi Niniuem non conſtaret adhuc fuiſſe ampliorem. Ea certè iuxta prophetiam Ionæ itineris erat trium dierum, & teſte Diodoro Siculo lib. 3. rerum antiq. cap. 1. turres numerabat mille quingentas omnes altitudinis ducentorum pedum geometricorum, & muros pedum centum.

Manifeſta hæreſis fortiter oppugnanda.

Venetiæ ſupra mare ſitæ.

Niniue quã ea vrbs, eiuſque turres ac muri.

In

In ambitu verò habebat ſexaginta milliaria; id eſt, leucas pariſienſes triginta: & conſequenter Diametrum pluſquam octo leucarũ, cùm Lutetiæ Diameter vnius tantum ſit, aut certè nõ multò ſuperet. Diametrum accipio à porta S. Iacobi vſque ad portam S. Martini; cui certè ſpatio emetiendo videtur mihi hora ſufficere, niſi fortè quis velit incedendo laſſum bouem agere. Viciſſim videant, qui ſtupenda iſta & exotica narrant, quibus narrent, ſi rideri nolunt. Vix ſunt eorum capaces idiotæ, & quicumque nec ingenio multum pollent, nec iudicio. Rurſus ſi dicenti aliquid non quidem à fide alienum, noxium tamen, vel turpe, & nõ ferendum, repugnare pertimeſcis, transfer ſermonem ſolerter ad alia, dicendo, v. g. *De his hactenus, mihi quoque aliquid eſt quod commemorem: ſi placet, audite.* Nam ſicut nulla ſubſtante cauſa rationabili inurbanum eſt alicnę ſermocinationis curſum intercidere, & occaſionem dare aliis exprobrandi tibi:

Lutetiæ diameter.

Horat. in Arte.

amphora cœpit
Inſtitui, currente rota cur vrceus exit?

Aut exiſtimandi ſe à te nugatores & indignos cenſeri qui audiantur; aut nihil tibi in penu eſſe, quod poſſis inchoato ſermoni adiicere (quod ne de ſe crederetur, ſolebant olim Philoſophi in congreſſibus ſuis, qui διατειβὰι dicebantur, à propoſito argumento non diſcedere, ſed cõſequenter loqui. Vndè reſultabat ex omnium ſymbolis doctiſſima perfectáque diſputatio) ita ſi ſubſit, licet, imò expedit.

Philoſophorum ſermocinandi mos.

Digitized by Google

dit. Si tibi refragetur quiſpiam, acquieſce modeſtè veritati contrariæ, vbi illam euicerit, téque deceptum fuiſſe ingenuè fateare, atque in poſterum diſce proferre certiora. Hac ratione conciliabis tibi gratiam cum B. Petro reprehenſo à B. Paulo Gal. 2. *Tacuit Petrus, vt qui primus erat in Apoſtolatus culmine, primus eſſet in humilitate.* Sin non euincat, ne idcircò in iram aſſurgas, ſed dicito; obſcuris in rebus licere vnicuique in ſenſu ſuo abundare. A longis digreſſionibus, prolixíſque narrationibus abſtine, ne ſociorum abuti ocio videare & patientia. Delectat ſermo conciſus, & ſucculentus; auditorem contra indignari faciunt digreſſiones illæ, & dicere, *quid hoc totum ad propoſitum; quid ad rhombum?* Nunc de reſponſione ad garrulum. Vetat Salomon Prou. 26. ei reſponderi: *ne*, inquit, *ſapiens ſibi videatur.* Vult dicere, ne ad ſtultam eius percontationem directè reſpondeamus, ſed indirectè proponendo aliam, quæ confundat ipſum.

S. Gregor. hom. 18. in Ezech.

Denique recreationis & affabilitatis obtentu nulla tibi excidant ſcommata, irriſiones, mendacia, turpiloquia, vſurpationes ludicræ diuinarum literarum. Pugnant hæc omnia cũ charitate, veritate, pudicia & religione; inconceſſa autem recreatio eſt repugnans virtutibus. *Auerſiſſimus ab iſtis ſum*, verba pono Senecæ, *ſi quando fatuo delectari volo, non eſt mihi longè quærendus, me rideo*: & Iudic. 16. oppreſſi ſunt ruina domus Gazæi, quotquot Samſonẽ irride

Recreationis cauſa nõ excidant ſcommata, &c.

Senec. epiſt. 15.

Digitized by Google

irridebant occæcatum, & 4. Reg. 2. Vrſi duo pueros lacerarunt quadraginta duos inſultantes Eliſæo,& clamantes:*aſcende Caluè*. Præpoſitis tamẽ cóceditur correctionis gratia exprobrare actus prauos ſubditis, vt Paulo Galatis, quos vocat *inſenſatos*, quin etiam defectus corporis, quibus delicto aliquo ſuo cauſá præbuerunt,nó autẽ naturales. *Qui à natura deformes ſunt, eos reprehendit nemo; ſed eos qui per ociũ & negligentiã tales euaſerunt. Nullus ei qui natura vel ex morbo factus ſit cæcus, cæcitatẽ exprobrabit, ſed miſerabitur potiùs; ſecus ſi ex temulentia, vel alia quapiã intemperantia. Ita fit, vt vitia corporis, quæ in noſtra ſunt poteſtate, vituperentur, quæ nõ ſunt, minimè.* Ad iocos & facetias ſi eloquia ſacra tranſtuleris,nõ effugies, mihi crede, iudiciũ Dei, qui non pepercit filio Nabuchodonozor Regis vtẽti vaſis ſacris in profanis ſuis conuiuiis;ſed de regno illũ mox deturbauit:& ecce plus quàm ſacra vaſa hîc.

Ariſt.lib 3. Eth.c.5.

Ludi & ioci non omninò abiiciendi.

§.5. Ludos, ac iocos omnes vellẽ abolitos, hominis eſt ſeueri nimis & rigidi,eò quòd *requies & iocus*, vt tradit idem Philoſophus l. 4. Eth.c.8.*in vita eſſe neceſſaria videntur*. Scripſit quidam alius ex eadem priſca gentilitate.

Quod caret alterna requie, durabile non eſt:
Hæc reparat vires, feſſaque membra leuat.

De pueris ſingulatim Quintil.l.1.Inſt.c.3. *Nec me offenderit luſus in pueris,eſt & hoc ſignũ alacritatis,neque illũ triſtẽ, ſempérque demiſſum ſperare, poſſum erecta circa ſtudia mentis fore, cùm in hoc quoque maximè naturali ætatis illius impetu iaceat.* Addit præterea prodeſſe Ludũ ad cogno-

Digitized by Google

ſcendũ magis cuiuſque animũ. *Mores ſe inter ludendũ ſimpliciùs detegunt.* Sed reuerà intereſt pluriműd,quibus vtamur. Vndè Cicero: *Pueris non omnẽ licentiam ludendi damus, ſed eã quæ ab honeſtis actionibus non ſit aliena.* Et ante illũ Plato l.4.de Rep. *Inepti ludi in ſtudia ſenſim,moréſque conuertuntur; ſi iocis minus decentibus aſſueſcant; nunquã legitimi, probique viri euadere poterunt.* Ludentis ætati, & conditioni debent in primis ludi cógruere. Nuces pueris relinquat ſenex & arundines, niſi rideri velit cum Ageſilao equitante domi cũ filiis in arũdine lóga. Pueri viciſſim ſenibus talos & teſſeras. Præter curſum aptiſſimus Iuuenibus eſt pila,qua multũ delectabatur tũ Alexander, tum Pub. Sceuola iuriſconſultus clariſſimus. In qua tamen exercitatione corporis vitandus eſt exceſſus. De ludo qui acceſſoriũ quiddam debet eſſe ad occupationes ſerias,nő fiat principale. Nő ſit Princeps,exempli cauſa,venationi, armorúmque ſtudio plus æquo deditus,ne ferus euadat eáque cőtentus vanitate negligat potiora, & de Principe venator ſit,aut gladiator. Iocos,& ludos nunquã interpretemur,ex quibus damna & crimina oriũtur;tales nő niſi abuſiuè ludi ſunt;ſicut artes magicæ artiũ nomen abuſiuè tantùm participant. Procul arceantur & interdicantur exercitia illa corporis, quæ adiunctum habent vitæ periculũ; quia qua lege vetat Deus homicidium, eadem vitæ diſcrimen interdicit, vndè ait Matth. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* & Eccleſ. 3.

Ad quid eſſerant.

Cic.1.offic.

Ludi debẽt conuenire ætati & conditioni ludentium.

Princeps nõ nimis iis indulgere debet.

Qui

Comœdiæ & Tragœdiæ impuræ vitandæ.

Qui amat periculum, peribit in illo. Arceantur item impuræ Comœdiæ & Tragœdiæ, quandoquidem bonis aduerſantur moribus, luxuriæ pruritum magis magíſque incendunt laſciuis obiectis & motibus, artificia docent adulterandi, lenocinandi, & cupitis fruendi amplexibus, ſtimulos admouent conſciſcendæ ſibi mortis, dum illos repræſentant, qui perturbatione acti amoris aut triſtitiæ hoc fecerunt. Ibi ſimul ars traditur mentiendi, fallendi, ſimulandi, diſſimulandi, furandi, incantandi & circumueniendi ſimplices virgines. Cúmque hæc omnia publicè fiant tota applaudente corona, vim quandam publicam acquirit licentia, eliminatur verecundia, creſcit impudentia. At ficta ſunt quæ fiunt. Ita quidem, ſed per ficta inſtituuntur ſpectatores ad ſeria, vt fictis gladiis diſcunt gladiatores ſeriò tractare rem militarem, & cæſim punctimque lethaliter percutere. *Docent adulteria*, inquit Lactantius, *dum fingunt, & ſimulatis erudiunt ad vera.* Claudã oculos, inquies, ſi quid turpe videro. Idem ſibi pollicebatur Alipius, cùm ei ſuaderetur ne ludis intereſſet Circẽſibus. Sed quid de eo S. Auguſtinus? *Spectauit, clamauit, exæſit, abſtulit indè ſecum inſaniam, qua ſtimulabatur videre non tantum cum illis, ſed præillis, à quibus erat abductus.* Præcipuè autem ab his nugis arceri iuuenes vult Ariſtoteles lib. 7. Polit. cap 17. *Iuniores neque Comœdiarum, neque Tragœdiarum Spectatores eſſe ſinat, niſi cùm ad eã peruenerint ætatem, vt in co-*

Lact. lib. 6. cap. 20.

S. Aug. l. 1. Conf. c. 8.

meſſatio-

meſſationibus vnà cum aliis ſedere, & potus etiam particeps eſſe poſſint. Multò minus adhuc licitus eſt ludus ſumptus pro ipſiſmet ſcortationibus, de quo Exod.23.*Cœpit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere*; vel pro homicidiis, & Monomachiis, vt 2.Reg.2.*Surgant pueri & coram nobis.*

Ad inconceſſos ludos 1.Laruarum vſus, quarum auxilio multi domos ingreſſi furantur multa, turpiſſimè laſciuiunt, nocendi anſam arripiunt. His certè diebus Monpelgardiæ Laruatus vnus conciui ſuo brachium amputauit, eique hoc vulnere breui mortem attulit. Ad hæc vir & mulier nulla adacti neceſſitate permutant veſtes ſui ſexus proprias contra legem illam Deuter.32.*Non induetur mulier veſte virili, nec vir vtetur veſte fœminea; abominabilis enim eſt apud Deum, qui hoc facit*, & aſſumitur interdum clericalis habitus non ſine religionis iniuria, vel habitus Sylueſtrium hominum, ob quem in choreis quibuſdá aſſumptum Carolus ipſe ſextus Franciæ Rex tam graues Deo pœnas luit, vt tantum non ſit igne conſumptus, quem caſu concepit veſtis eius piceata: quatuor autem nobiles huius inſaniæ ſocij mox extincti ſunt.2. Odioſiſſima conſuetudo cenſendi aliena, & carpendi, quo in genere primas tenuit Momus omnium etiam Deorum opera cenſuræ ſuæ ſubiiciens, & aliquid quod reprehenderet in quouis excogitans. Non deſunt hac tempeſtate complures farinæ huius homines, qui *niſi quod dixerint aut fecerint, nihil rectè factũ putant.* Terent. in Adelph.

putant. Contrà *ſapiens non ita agit*, inquit Seneca, *vt quidquid non facit, damnare videatur; licet ſapere ſine pompa, & inuidia.* 3. Id omne quo animi vires nimis intenduntur, quia *mente & corpore ſimul laborare non oportet, cùm ſe inuicem impedire nata ſint, labor quidem corporis mentem, mentis autem corpus.* Ex ipſiſmet pedibus incedente vno, quieſcit alter. 4. Nobilium venationes deuaſtantium agros, meſſes, vineta ruſticorum. Ferina eſt & crudelis hæc recreatio, & obligationem inducit damna reparandi; niſi bona quæ venando deterunt, ab illis vel Anteceſſoribus data probentur eiuſmodi ruſticis *in* Emphyteuſim ſub hoc onere. 5. Principum exercitia mechanica, vt arcui vacare cum Domitiano, laternas conficere cum Eropo Rege Macedonum, pupulas effingere cum Valentiniano, tormenta fundere cum Alphonſo I. Duce Ferrariæ, Aſtrologiæ ſe totum dare cum Alphonſo X. Rege Caſtilliæ, aut cum Nerone componendis cantilenis operam dare, vix puto eſſe qui multum probet. 6. Ludus aleę (quidni etiam chartarum?) in quo tot penè committi peccata ſolent, quot in Alphabeto literę numerantur, nempè auaricia ſeu ardens lucri cupiditas, blaſphemia, contumelia, deſperatio, execratio, homicidium, ira, liuor, mendacium, nugacitas, odium, periurium, querimonia, riſus ſiue irriſio, ſimulatio, turpiloquium. His addunt tetrici aliqui muſicam, ſed malè. Nam vt reſpuenda ſit leuis, garrula, impudica; quæ tamen contraria eſt, decet omnes etiam Principes

Senec. epiſt. 104.

Ar. l. 8. Polit. c. 4.

Couar. in Reg. peccatum. §. 8. n. 11.

Principum exercitia mechanica.

Muſica quædã vituperabilis.

cipes, ita vt vituperetur valdè Atheas Scytharum Rex,quod gratiorē ſibi dixerit eſſe hinnitum equi quàm concentum Iſmeniæ. Laudatur verò Alexander,quòd Ilium veniens cytharam petiuerit non Paridis , qua ſuos decantabat amores,ſed Achillis , qui Heroum geſta cantu proſequebatur. De ludo dum loquor , caue pecuniam multam exponere , ne quæſtus potius ſit,quàm ludus.Caue exponere ludens cum vxore aut famulis, vt lucreris;ſed potius vt illi. Cum æqualibus verò deſtinetur expoſita communi ientaculo: caue quempiam vi,fraude vel minis ad ludendum pertrahas; quia iniuriam ſic ei faceres , & iniuſtam præberes damni cauſam, ſi quod patereturob idque incumberet tibi eius reparandi obligatio; etiam ante ſententiam Iudicis, eò quòd liberè non conſentiret in rei ſuæ expoſitionem & amiſſionem. Et tamen ſi rem tuam lucraretur, ſuam faceret , contraria de cauſa; hoc eſt,quia liberè in iacturam eius conſentires. Si certus ſis de victoria,alter autem parum ludi peritus te neſciat tam eſſe in ludo verſatum,ſed ſe ſperet poſſe vincere, cum eo non luſeris , niſi patefacta prius peritia tua ſingulari ; aliàs tuum non erit,quod te credes lucrifeciſſe , eò quòd illius ignorantia ſeu error cauſam dans contractui(neque enim luderet,ſi te talem noſſet) vim illi adimit.Habeto ſimiliter ſoluendi animum , ſine quo nihil quoque tibi iuſti lucri accederet,quia tunc non eſſet par vtriuſque conditio,& deciperes colluſorē.Ludens deniq;

Atheas malebat hinnitū equi audire, quàm concentū Iſmenia.

Alexander petiit Cytharam Achillis.

Ludendum quomodo, & cum quibus.

Digitized by Google

cum pupillo ne facilè pecuniam expoſueris; quia reſtitutioni obnoxium erit in foro externo quod ille amiſerit ſine conſenſu tutoris, expreſſo, aut tacito. Addamus, quod ſequitur, quandoquidem in ludo frequenter,

Ouid. lib. 3. de Arte.

Ira ſubit deforme malum, lucrique cupido,
Iurgiaque, & rixa, ſollicituſque dolor.

Compara te maturè ad manſuetudinem, vtque præuiſa tela ſi fortè irruant, minùs feriant, à principio te victum iri puta. Certam quoque tibi ſummam præfigito (ſi fortè exponis ludo pecuniam) qua amiſſa conſtanter pro ea vice impoſiturus ſis ludo finem. Quippè amittendo iacturam paruam ſuſtinebis, qua te puderet valdè commoueri; altera ex parte facilè euenict, vt alio tempore fœlicior totum recuperes quod antè perdideris; & quidem cum fœnore.

Conuiuia plurimorũ damnorum cauſa.

§. 6. Dum in conuiuiis ſtudent homines abductos à ſollicitudine animos ad hilaritatem traducere, & exhibere ſeſe valdè affabiles, illaqueant ſe frequenter delictis plurimis. Vix alibi magis aſtat, auditque Diabolus. Ibi inſtanter velut in propriis nundinis ſua tractat negotia, ſuggerendo conuiuis ſcommata, mendacia, iactantias, blaſphemias, detractiones, irriſiones, turpiloquia. Accendit Cerere & Baccho libidinem, diſcordias ſerit, ſtultitia implet capita potatorum, ora verò clamoribus. Tu verò ibidem loquere, ſi non de rebus piis, exemplo illorum, qui Tob. 10. *epulati ſunt benedicentes Deum*, adiaphoriſſaltem ſeu, indifferenti

ferétibus, Samsonis more, qui inter epulandũ ait: *Proponã vobis problema, quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta sindones, & totidem tunicas.* Minimè omnium dicacem te sentiant viri Principes, facilè ad eorum deferetur aures, quicquid in eos dixeris. Altero oculo carebat Antigonus Macedonum Rex, & Magistrum coquorum habebat Eutropionem, cui ioco dixit aliquando mordax Theocritus: *Scio quod Cyclopi ne crudum appones*, Regi scilicet cæcitatem exprobrans, huic verò artem coquinariam. Tunc Eutropioni capite igitur carebis, & huius pœnam lues dicacitatis. Dehinc dicta renunciauit ad Regé, à quo qui Theocritum interficerent statim missi sunt. Plut. l. de Educatione. Adhæc si de numero sis Cleticorum, ac præcipuè conciuiuiis: *Facilè enim contemnitur Clericus, qui sæpè vocatus ad prandium non recusat. Nunquam petentes rarò accipiamus, beatius est enim dare quàm accipere. Nescio enim quo modo ipse etiam deprecator vt tribuat, cùm acceperis, viliorem te iudicat; sin contempseris, plus te posteriùs veneratur.* Cùmque aderis, tuum peculiariter esse crede cum timore Domini conuiuium celebrare. Sit tibi timor iste salutaris admonitor, comes, frænúmque perpetuum. Ne fias dissolutus, vt videaris affabilis. Non antè discumbatur, quàm ad Deum prægustetur oratio. Claudat conuiuium actio gratiarum. Id facere docuerunt S. Antonius, & S. Paulus Eremitarum primus,

Iud. 14.

Conuiuia rarò clericis adeunda.

S. Hieron. ad Nepot.

S. Hier. in vita Sancti Pauli.

de quibus B. Hieron. *Cùm gratiarum actione ad fontẽ capientes cibum, vbi tantisper recreati sunt, iterũ gratiis de more actis noctem in diuinis laudibus consumpserunt.* De temperantia in cibo, potúque seruanda dixi non pauca libro superiore: sed nihil oberit etiam quæ sequuntur insinuare, vt deuitentur, quibus affabilitatis & vrbanitatis decor non parùm læditur, & horror nõ modicus discumbentibus ingeneratur.

Cibus qua decentia sumendus.

Noli vtraque manu, vel simul, vel alternatim cibum in os inferre; dextræ hoc munus, non sinistræ. In vinum buccellas panis ne intinxeris, nisi id postulet insolita oris siccitas, aut panis duricies. Offerendos aliis cibos digitis noli contrectare. Caninũ censent omnes ossa rodere; helluonum autem ex communi disco cibos accipere vel crebriores, vel iusto maiores. Abluendi oris gratia nec aquã, nec vinum intra illud agitaueris refectionis tempore, ita saltẽ vt audiri possis. Nec simul, nec statim post offam biberis, cùm ipsa sit potus species. A Medicis aliquot didici, id valetudini nõ parũ incõmodare. Si vnam, duas, aut tres tantum aquæ guttas infundere vino decreueris, nullã infundito; quia tã pauças instilare nõ est hominis seriò volentis vinũ diluere; sed ex affectata potiùs, fictáque temperantia gloriã colligentis. Prosequenda seriò sunt quæ ad virtutẽ pertinent fuco reiecto & ostentatione, vt in actionibus nostris nõ rerũ vmbræ, sed res locũ habeant. In Scypho toto exhauriendo, vel nõ exhauriendo, in parte oblatarum

latarũ tibi carnium in discũ reponenda, vel nõ reponenda, patriũ morem sequere, nec facilè damnandũ putes, aut introducendũ, quod recipitur à tot aliis, vel repudiatur. Os claude masticando, ne audiaris. Iis qui tibi plùs, vel minùs pares sunt dignitate, honoratiorẽ conuiuij locũ ne præripueris; sed ex animo cede honorandi gratia, memor verborum Christi: *Cùm inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco.* Luc.14. Quod si longo, aut notabili interuallo præcas, ne quæras tibi postremum, cũ hoc sit manifestè indecẽs, & suspicionẽ ingerat affectatæ à te modestiæ, constétque ex toto cœtu passurum neminẽ, vt ibi subsistas, ac resideas. Nõ multò post conuiuiũ, recipe te ad peragenda quæ tui sunt muneris, quo te ostendas non viuere, vt comedas & bibas; sed comedere ac bibere, vt tractes seria. Obseruabant hoc primæui Christiani, de quibus Tertullianus: *Indè discedituꝛ non in caternas cæsionũ, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciuiarũ, sed ad eandẽ curã modestiæ & pudicitiæ, vt qui non tã cœnam cœnauerint, quàm disciplinam.* Tertull. in Apol.c. 39.

Bibendum vt viuamus, non viuendum vt bibamus.

§.7. Intelligant Clerici sui magis esse quàm cæterorum, mente, animóque insistere, ne ad affabilitatis extrema degenerent, eóque fine procul deuitare studeant lasciuiam, contumeliam, garrulitatem, loquacitatem, gesticulationem mimicam & similia; à quibus ni sibi caueant, quomodò erunt sal terræ? Quomodò modestiores dimittent à se eos, quibuscum versabuntur & agent, quàm priùs essent?

Clerici non debent degenerare ad extrema affabilitatis.

haud dubiè non poterunt, cùm nihilominus reneantur, nisi frustra credantur positi, vt Laicis exemplo verbóque ad virtuté omnem præluceant. Quamobrem cauti sint, ne quemquam offendant assentatione, leuitate gestuũ, effrenata loquendi licentia, histrionicis motibus, &c. Nam cùm ciues illi seculi honesta laudabilíque eorum conuersatione proficere non multùm soleant; fiunt tamen prauа, incompositáque deterrimi, citò hanc imitantur, & se nactos credunt nequitiæ suæ excusationes ineluctabiles. Sint itaque moribus graues, ita se gerant, vt ab illis audiant: *Isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* Isa. 61. Iisdem non plus æquo se præbeant familiares, quia vlcera & nævos suos sensim produnt consuetudine nimia, atque ita contemptui sunt. Celari diu stomachi vitium non potest, citò illud ructus prodit aut singultus. Vndè qui prodi non vult, confecta re ab iis se suauiter abstrahat quibuscum loquitur.

Epilogus, & conclusio totius operis.

Habes Lector, quæ de vera perfectáque Prudentia mihi occurrerunt tibi suggerenda, quæque satis intelligo non planè sufficere ad actiones virtutum singulas perfectè dirigendas: nec mirum, cùm adeò accurata disputatio impossibilis sit propter rerum mutationé singularium & infinitatem, quarum non est scientia. Vndè nec exigi à me iure potuit. *Quid fieri soleat, quid oporteat, in vniuersum & mandari potest & scribi. Tale consilium non tantum absentibus, sed etiã posteris datur. Illud autem quemodò* Senec epist. 22.

modò fieri debeat, aut quemadmodum, ex longinquo nemo ſuadebit: cum rebus ipſis deliberandum eſt. Non poteſt medicus per epiſtolas cibi aut balnei tempus eligere, vena tangenda eſt. Adduxi nihilominus quæ finitima ſunt ſingularibus, atque in praxim vt plurimum veniunt, quod ni fallor ſatis eſt, ne ſuſceptus à me labor pœnitendus videatur. Æquè peruij mutationibus ſunt Aphoriſmi medici, (vt iam iã ex Senecæ ore audiuimus) quoties ex arte hîc, & nunc eſt operandum; quis tamen idcircò Hypocratem credat edendo in lucem octo eius argumenti libros, luſiſſe operam, & non potiùs humano generi multum profuiſſe?

Laus Deo, optimo maximo, Virginique matri.

INDEX
LOCVPLETISSIMVS
RERVM ET VERBORVM,
quæ in toto hoc opere notatione occurrunt maximè digna.

A

ABBAS Ioannes ſe præbet ſorori videndum in ſomnis. 621.
Abel offerebat de primogenitis gregis. 180.
Abdolominum gratis præficit Sidoniis Alexander. 307.
Abiathar exauthoratus. 317.318.
Abigail ad Dauid quæ verba. 370.
Abimelech qua arte circumuenerit fratres & occiderit. 21. at inde punitio quæ. 21.22.
Abrahæ iuſtũ bellũ pro nepote Loth. 376.378.
Abſalon religione abuſus in patrem miſerè perit. 23.
Abſalon miſerè periit ob hypocriſin. 274.
Abſtinentia quid. 554.
Abſtinentia vera quæ. ibid.
Abſtinentia à carnibus vnde. 13.
Abſtinentiæ munus. 573.
Abſtinentia confert ad caſtitatem. 608.

Abuſus

Digitized by Google

Abuſus diuinarum literarum deteſtabilis. 206.
Abyſſinorũ ſtatus cur sũma pace fruatur. 424.
Achab vſurpator vineæ Nabuthę profectus in bellum miſerè occubuit. 374.
Achan turbat caſtra Iſrael. 386.
Achillis cytharam petiit Alexander, & non Paridis. 1059.
Achitophelis conſilium diſſipat Chuſai. 428.
Actiones agentium, ſed diuerſę diuerſorum. 28.
Actus quatuor qui maximè decent principes. 265. 266.
Actus coniugij bonus ex ſe, & ad quid ordinetur. 629.
Adhortatio ad pugnam quę nã fortiſſima. 389.
Adonibeſech ſeptuaginta ſatrapas manibus & pedibus amputatis cogit ſub menſa ore ciborum fragmenta vſurpare. 22. eadem pœna mulctatus. ibid.
Adoleſcentis in Aquitania impietas in matrem. 153.
Adoleſcentes maximè colere debent ſobrietatem. 585.
Adoleſcentibus maximè neceſſaria caſtitas. 638. 640.
Adorationis Dei formula. 176.
Adorare Deum quid. ibid.
Aduerſitas diſpoſitio ad conſolationes maximas. 695.
Adulatores quot mala inferant. 161.
Adulatoribus nihil ineſt veræ dilectionis, ac eorum natura & intentum. 144.
Adulteriũ poteſt eſſe cũ vxore propria. 465.

Adulte

Digitized by Google

Adulterium eſt illicitus concubitus, meritoque damnatur. 589.590.
Aduocatus poteſt munera à parte ſua acceptare. 332.
Ægritudines ex amore impudico. 164.
P. Æmilius Scaurus è vili ſtirpe oriundus ad quos honores deuenerit. 244.
P. Æmilius Perſen flet debellatum. 678.
Ærarium populi eſt ſanguis. 418.
Ærarium in æde Saturni olim cur. 417.
Æſtas minus alimenti poſtulat quàm hyems. 555.
Ætas æqualis in coniugio. 458.
Ætatum hominis incommoda. 660.
Affabilitas quid. 1039. & quàm neceſſaria. ibid.
Affabilitatis extrema debent vitare clerici. 1063.
Affectus peccati mortalis vitandus in oratione, ne fiat execrabilis. 175.
Affirmandi formula. 186.
Agamemnon quanti fecerit Neſtorem. 289.
Agar faſtuoſa. 473.
Ageſilaus cum filiis domi ludebat equitans in arundine longa. 508.
Ageſilaus parta victoria ingemuit. 678.
Aggreſſores taurorum qua ratione excuſentur à peccato. 552.
Agis recuſat iudicare in fauorem parentum, eiuſque reſponſum. 328.
Agneres, domina pulchritudinis, à Carolo VII. Franciæ rege adamata. 602.

Agni

Agni cerei in Eccleſia benedicti quam vim habeant, & vnde accipiant. 212.
ab Alapis abſtinere debet ludimagiſter. 481.
Alcibiades mergit Eupolum ob mordaces verſus. 351.
Alcoranum integrum vt ſeruent Turcæ, quanta ſolicitudo. 291.
Aleæ ludus quot mala creet. 1058.
Alpes montes vnde ſic dicti. 543.
Alphonſi Hiſpaniarum regis dictum de pace coniugali. 469.
Alphonſus X. rex Caſtilliæ totum ſe aſtrologiæ dedit. 1058.
Alphonſus I. dux Ferrariæ torměta fudit. 1058.
Alexander III. tradito annulo concedit Oceani dominium Venetis. 210.
Alexander Magnus affabilitate ſibi ſubditorum beneuolentiam conciliabat. 264.
Alexander viuere à patre, bene viuere ab Ariſtotele ſe habere gloriatur. 221.
Alexander petiit Cytharam Achillis, & non Paridis. 1059.
Alexander quia magna claſſe inuadebat orbẽ, Imperator vocatus; qui verò myoparone, vocabatur latro. 374.
Alexander procidit ad pedes ſummi Sacerdotis Hieroſolymitani, adorans in eo Deum. 271.
Alexander inter tot occupationes, legebat aliquid, aut epiſtolas ſcribebat. 265.
Alexander magnus noluit dolo & aſtu vincere Darium. 571.

Alexander ebrius occidit Clytum amicũ. 581.
Alexander Magnus Iudæorum amicus. 21.
Alexandri continentia mirabilis. 167.
Alexandro prælatus Cæsar. 756.
Amare Deum quò plùs vel minùs dicimur. 133
Amare est bonum velle alicui. 127.140.
Amare se quis dicatur. 516.517.
Amasias rex Iuda quàm acerbè vexatus,& cur. 536.
Amatori libidinoso quænam proposita. 162.
Amatores castos diligit Deus. ibid.
S. Ambrosius seuerè agit in Valentinianum Imperatorem. 245.
Amentes quomodo habẽdi,& castigandi. 717.
Amethystus vim habet depellendi ebrietatẽ, & vnde dictus. 586.
Amici gratia nihil honesto contrarium faciendum. 151.
Amici causa an debeat quis exponere se mortis periculo. 649.
Amicum sibi faciebat semper Scipio antequàm discederet è foro. 140.
Amicorũ voluntatibus parendũ,quando. 132.
Amicitia vera cui causam virtus præbet. 146.
Amicitiæ lex prima. 152.
Amicitia qualis amor. 139.
Amicitia quid quærat,quid verò falsa. 162.
Amicitia iuuenum immodica. 166.
sine Amicitia vita est miserrima. 140.
Amicitia venerea detestabilis. 161. & falsa amicitia. ibid.

Digitized by Google

Amor duplex, naturalis, & ſupernaturalis, & quibus concilientur. 139.
Amor matrum ingens in filios. 153.
Amor diuerſus reſultat pro cognitionis diuerſitate. 122.
Amor patriæ quantus debeat eſſe. 223. & ſeq.
Amor ſanctus, quo inimicos diligimus. 517.
Amor de duobus facit cor vnum. 132.
Amore gloriæ incenduntur omnes. 57.
Amore quo proſequendi liberi. 447.
Amor parentum in filios, nec venereus, nunquam fuit verus amor. 144. 145.
Amor internus. 147.
Amor proximi quiſnam verus & ſanctus. 141.
Amor ſui prauus, qui & φιλαυτία. 515.
Amor prauus quid. 518.
Amor venereus, & eius obiectum. 146.
Amoris veri officia. 148.
Amoris cauſa eſt ſimilitudo. 139.
Amoris in Deum eliciendi actus formula. 135. & ſeq.
Amoris patriæ mira exempla. 225.
Amoris veri examen. 664.
Amoris vinculum firmiſſimum Euchariſtia. 135.
Amoris impudici fructus. 162.
Amorem ſubditorum qua arte ſibi conciliare poſſint principes. 263.
Amore quo diligendus proximus. 139.
in Amorrhæos filiorum Iſrael bellum iuſtum. 376.

Digitized by Google

Ananias docet D. Paulum. 36.
S. Anastasiæ oratio pro impio viro. 172.
Angelus dimicat in acie strenuè pro Paschale Viue, dum missam audit in sacello. 180.
Angeli Custodes ex Sanctis præcipuè colendi. 234.235.
Angeli boni quam soliciti pro clientibus. 117.
Angeli boni possunt annumerari proximis. 138.
Angelica Salutatio sæpe vsurpanda. 172.
Angelicam salutationem ter recitandi in Francia à quo & quando mos introductus. 539.
in Anglia summum se profitetur Pontificem Henricus VIII. 44.
Angliæ regis Guilielmi miseranda mors. 373.
Anima quantæ excellentiæ. 520.
Animarum cura totum hominem requirit. 306.
Animalia quædam immunda reputata, & cur. 542.
Animantes brutæ prudentiæ participes,& cuius. 6.
Animantes brutæ constanter operantur. 27.
Animus aliquando relaxandus à literarum studiis. 548.
Animus quomodo addendus militi. 388.
Animi bona. 45.537.
Animi damna ab ebrietate. 570.
Animi detrimenta à luxuria. 595.
Anna Bolena adamata ab Henrico VIII. Angliæ rege. 44.

Annales

Digitized by Google

Annales voluendi principibus & consiliariis. 293.
Annibal quo conamine fregerit rupem, vt per Alpes iter sibi patefaceret. 682.
Antecessorum gloria non superbiendum; sed est conseruanda, & quomodò. 59.
Antignonus ob exprobratum oculum, quo carebat, occidit Theocritum. 1061.
Antipater quomodo perierit. 161.
in Antiochenos iratus Theodosius cantilena lugubri delinitus. 566.
Antiochus ad libidinem stimulatus fugit. 606.
Antiochus amissa Asia, & vltra Taurum relegatus gratias Romanis egit. 703.
Antisthenes vanitatis notatus sub sordido palliolo. 565.
Apostoli authores traditionum. 13.
Apostoli & Christus cur facilè mundum ad suam pertraxerint sententiam. 442.
Apostolicæ Sedis quanta debeat esse reuerentia. 247.
Aqua disparuit in baptismo, hæretico extra formam ab Ecclesia præscriptam baptizante. 195.
Aqua lustralis quam vim habeat, & vnde accipiat. 212.
ab Aquilone Boreas tusses mouet. 660.
Aragonum exercitus fractus à Comite de Montfort, post benedictionem acceptã. 194.
Aragonica forma regum eligendorum. 194.
Arcadius præceptore vsus Arsenio. 281. iusso sedere in throno, & stare Arcadio. 282.

Arcadj in præceptorem ingratitudo. 282.
Arcana aliorum an rimanda. 437.
Archimedes obſeſſis Syraculis,figuris geometricis delineandis incumbebat. 662.
Architas Tarentinus quã manſuetus.712.713.
Architecti vt intactam ſeruarent pyramidem qua arte cauerit Rameſes. 549.
Ariſtidis votum ob ingratam patriam. 224.
Ariſtides inimiçum ſolicitat ad concordiã ob amorem patriæ 225.
Ariſtides & Themiſtocles odia deponebant pro republica legati. 140.329.
Ariſtidis de Themiſtocle pronunciatum. 34.
ab Ariſtotele bene viuere gloriabatur ſe habere, cùm à parte viuere tantum accepiſſet Alexander. 221.
Arius parua ſcintilla magnum excitat incendium. 270.
Arij libri combuſti in Concilio Nicæno. 354.
Ariani qua arte deprimerent Filium in Trinitate. 19.
Ars naturæ diſcipula. 544.
Arſenius Arcadij præceptor ſibi timens in eremum fugit. 282.
Artemiſiæ amor inſanus in maritum. 496.
Aruſpices qui. 210.
Aſclepiades laudatus,quod medicamentorum vſum magna ex parte ſuſtulerit. 547.
Aſiæ reges filios ſtrangulant. 12.
Aſinus Cumanus. 61.
Aſpectus laſciuus quam multos excæcarit 619.

Aſſenſus

Aſſenſus fidei. 80.
Aſſentatio quàm aduerſetur charitati, amori, &c. & quot mala gignat. 161.
Aſſentatores qui, & eorum intentum. 144.
Aſſueri vanitas caſtigata. 502.
Aſſyriorum regnum ad Chaldæos tranſlatum ob libidinem. 602.
Aſtianax interfectus à Græcis priuſquàm à bello deſiſterent. 114.
Aſtrologiæ totũ ſe dedit Alphonſus X. 1058.
Atheas dicebat ſibi gratiorem eſſe hinnitum equi, quàm concentum Iſmeniæ. 1059.
Athei à familia excludendi. 283.
Athei notati. 488.
Athenaricus dum eum pecteret Pynthia, ipſius calceos repurgabat. 165.
Athenæ muris cinctæ. 345. ac ij poſtea obruti. 346.
Athenis lapides exterminati, qui cadendo hominem occidiſſent. 364.
Athenienſes nunquam niſi pullati pacem decernebant. 369.370.
Athenienſes honeſta ſciebant, ſed nõ faciebant. 246.
Athenienſes repudiant Themiſtoclis conſiliũ, quia inhoneſtum. 34.
de Athenienſibus ac Corinthiis parta victoria, Ageſilaus ingemuit. 678.
Attentio orationi neceſſaria. 174.
Auaritia turpis ac crudelis. 550.551.
Auaritia legum grauiſſima peſtis. 362.
in Auaritiam quàm acerbè inuehatur ſcriptu-

12. 959.960.
Audacia pars altera fortitudinis, & quomodo moderanda. 667.
Auditus quam cautelam requirat. 622.
Auli Gabinj oratio ad Pompeium recusantem pro patria bellum gerere. 226.
S. Augustinus vnde immutatus, meliorque factus. 611.
S. Augustini conuersio. 112.
Augures qui. 210.
Aula Salomonis quanta. 278.279.
Aures sepire spinis quid. 626.
Aurelianensis quidam cum latronibus deprehensus suspenditur cum illis. 331.
Auster à meridie flans, auditum visumque hebetat, 660.
I. Austriaci victoria de Turcis. 194.
Authores profani cur non meminerint scripturæ sacræ. 207.
Authoritas infallibilis in Ecclesia. 74.
Axiomata hæreticorum quædam. 13. & seqq.

B

BAbylonia quo stratagemate capta à Dario ope Zopyri. 133.134.
Babylonicus ignis pueris non nocet. 25.
Bacchus cur Lyæus dictus. 586.
Baiasithus sibi sententiam dicit. 393.
Balthasar rex Babylonis ob impietatem regno & vita priuatur. 204.
Baptismus medium necessarium ad salutē. 100.

Digitized by Google

Baptiſmum non curant Caluiniſtæ. 100.
in Baptiſmo aqua diſparuit, hęretico baptizãte extra formã ab Eccleſia præſcriptam. 195.
Baptiſmales exorciſmi vnde. 13.
Barſabæ cur præpoſitus Matthias. 297.
S. Baſilius calumniis affligitus. 665.
Baualanus iuſſus occidere Comeſtabilẽ Cliſſoniũ, ſagaciſſimè eum incolumem ſaluat. 492.
Belliſarius crudeliter occæcatus, & cur. 385.
Bellum vnde dictum, nec temerè ſuſcipiendũ ob mala quæ ſecum trahit. 365.
Bellum res miſerrima. 367.
Bellum defenſiuum quodnam iuſtum. 377.
Bellum iuſtum offenſiuum quodnam. 375. in rebelles. ibid.
Bellum requirit iuſtum titulum, ſeu iuſtam cauſam. 372.
Bellum non debet geri, niſi authoritate publica. 371.
Bellum antequam ſuſcipiatur, quanta conſultatio adhibenda. 368.
Bellum ſi ſtet iure dubio, quid agendum. 380.
Bella in Deum quæ. 326.
Bella multa Deus geri iuſſit. 370.
Bella iuſta multa in vetere ſcriptura. 376.
Belli ducem quænam maximè deceant. 305.
de Bellicis rebus Præſules non interrogandi. 290.
Benedictio ſacerdotis in Miſſa quanti emolumenti. 193. 194.
Benedictio debet præcedere cibum. 562. ad quid.

quid. 563.
Benedictio panis ad quid. ibid.
post Benedictionem acceptã victoriæ insignes. 194.
Benedictiones quot habeat bonus magistratus. 432.
Beneficia gratis,& dignis conferenda, & quinam digni censeantur. 297.
Beneficia & officia Ecclesiastica quid, & quid differant. 296.
Beneficiis parentũ & præceptorum pares esse non possumus. 511.
S. Bernardi prædictio facta Ludouico Crasso immunitatem Ecclesiæ infringenti, de filio cito morituro. 24.
Bertrandus quàm fortiter retuderit Petrum de Cugneto. 323.
Bessus interfecto patre arguitur ab hirundinibus. 216.528.
Bestiæ nonnullæ prudentes,& quatenus. 6.
Bestialitas quàm detestanda. 593.
in Bibendo Gallorum mos laudandus. 578.
Bibendum vt viuamus,non viuendum vt bibamus. 1063.
Bibones extincti quadraginta,qui coram Alexandro in certamen venerant qui plus biberet. 581.
Bibonibus quæ remedia opponenda. 574.
M. Bibulus noluit per se punire filiorum suorum interfectores. 736.
Bigami cur ab ordinibus remoti. 639.
Blasphemiæ quam fortiter cohibendæ,ac earũ formulæ

Digitized by Google

famulæ quædam. 693.
Blaſphemię ex amore impudico. 163.
in Blaſphemos ſtatutæ pœnæ à Franciæ regibus. 348.
niſi Bonus memo prudens. 3.
Bonorú afflictiones videns mirari nihil debet. 131.
Bonum ſummum Deus. 40.
Bonum honeſtum. 33.
Bonum præſens gaudij obiectum. 98.
Boni genera tria. 31.32.
Bona temporalia faciunt ſolùm ad corpus. 45. 46.
Bona vera hominis quæ. 520. Deus in illis primas tenet 521. gratia ſecundas. ibid. pax cordis tertias. 525.
Bona corporis quæ. 543.
Bona caduca ſunt diuitiæ. 959.
Bona confiſcantur confiſcato corpore. 413.
Bona Eccleſiæ ſunt Dei peculiari titulo. 273.
Boreas ab aquilone tuſſes mouet, fauces exaſperat. 660.
Bragadinus quàm miſerè à Turcis affectus. 397. 398.
Britanniæ dux iubet occidi Cliſſoniũ Comeſtabilem, ſed poſtea deflet, quem ſeruatum reperit prudentia Baualani. 492.
Bruta etſi culpæ incapacia, deſtrui tamen interdum iubentur. 363.
Brutæ animantes prudentiæ participes, & cuius. 6.
Brutæ animantes conſtanter operantur. 27.

Digitized by Google

Brutorum moderatio in cibis. 571.
Brutus occidit filios omnes conantes contra patriam. 127.
Budæus ignarus Græcæ linguæ octo annis delituit vt eam diſceret. 113.
Bullonius Godefridus qua de cauſa tam robuſtus extiterit. 618.

C

CAdileſqueri Turcarum. 271.
Cædes ex amore impudico. 164.
Cæremoniæ Eccleſiæ ad quid, & à quibus emanarint. 205.
Cæſar collocans ſtatuas Pompeij ſuas conſtabilluit. 160.
Cæſar ſummum ſacerdotium arripuit, Catulo & Iſaurico illud ambientibus. 366.
Cæſar & fortuna eius. 119.
Cæſar irridet Pompeium, quòd victoria neſciret vti. 391.
Cæſar præfertur Alexandro, & cur. 756.
Cæſar inter tot occupationes Commétarios, & literas ſcribebat. 265.
Cain ſacrificium. 180.
Cæſaris prætexta quàm mouerit populũ Romanum. 235.
Calicem ſibi vendicat Clodonæus in parte prædæ. 412.
Caligula quanta dilapidarit breui tempore. 419
ex Calumnia emolumentum. 702.

Digitized by Google

Caluinus ſcripſit ſe omnia retractaturum ſi Melanchthoni videretur. 81.
Caluini hallucinatio. 103. 104.
Caluiniſtæ gladiati ad liba ſua accedunt. 201.
Caluiniſtæ non curant baptiſmum. 100.
Caluinianæ perfidiæ ſentina nidúſque Geneua. 382.
Candali turpis exactio. 415.
Canes Romæ ſuſpenſi. 364.
Canes inducere in Meſchitas Turcicas capitale. 203.
Canes quàm ardenter prædam proſequantur. 114.115.
Canonicas horas quotidie recitabat S. Ludouicus rex Franciæ. 265.
Cantica in menſa olim. 566.
Capillatura Liciis vendita. 415.
Caracalla Getam fratrem occidit, ac Papinianum, quod noluerit paricidium excuſare. 302.
Carloſtadius quænam ſcripſerit de ſacramento Euchariſtiæ, & quomodò. 81.
Caro & ſpiritus implacabilia exercent odia. 10.
à Carnibus abſtinentia vnde. 13.
Carolus magnus pius æquè ac potens. 263.
Carolus V I. Franciæ rex in prælium deſcendit natus tantum annos quatuordecim, & cur. 385.
Carolus V I. Franciæ rex adhuc iuuenis dat præſagia quædá animi ad arma propẽſi. 369.

Digitized by Google

Carolus VI. Franciæ rex penè ab igne conſumptus in veſte piceata. 1057.
Caroli VI. regis Franciæ liberalitas in Deſpinay, & qua de cauſa. 740.741.
Carolus VII. rex Franciæ noluit definire cõtrouerſiam inter Archiepiſcopos Bituricenſem, & Burdigalenſem. 276.
Carolus VII. Franciæ rex intra annum & dies ſex eripit Anglis totã Normandiã. 388.
Carolus VII. Franciæ rex adamauit Agnetem, dominam pulchritudinis. 602.
Carolo VIII. Franciæ regi à patre præcepta data. 424.
Carolus VIII. Franciæ rex cur à patre prohibitus, ne operam nauaret literis. 286.
Caroli IX. Franciæ regis ſymbolum. 423.
Caroli V. Imperatoris edictum in libellatores. 352.
Carolus III. Lotharingiæ dux pœnas expetit à Tremblecurtio, & cur. 401.
Carolus Ludouici regis Germaniæ filius ob iniuriam illatam patri diuinitus caſtigatus. 222.
Caroli Nauarræ regis miſerum fatum. 601.
Carthaginenſes mulieres tradunt crines capitis in funes nauticos. 224.
Caſtigatio in prolem neceſſaria. 449.
in Caſtigatione puerorum modus ſeruandus. 450.
Caſtitas quàm honeſta, nobilis, &c. 588. & ſeqq.
Caſtitas triplicis generis. 593. & ſeqq.

Caſtitas

Caſtitas à Deo efflagitanda. 604. & Sanctorũ patrocinium expoſtulandum pro ea. 605.
Caſtitas quibus maximè neceſſaria. 638.
Caſtitas fugit libidinis occaſiones. 50.
Caſtitas perdita, quænam, & quomodo poſſit recuperari. 637.
ad Caſtitatis cuſtodiam quænam multum cõferant. 604.
Caſtitatis amatori quænam conuerſationes fugiendæ. 607.
Caſtitatem quænam maximè tutentur. 607. 608. 609.
Caſtus quis. 588.
Caſtra, exercitus dicti à caſtrando. 602.
Cato iam ſenex procacem ducit vxorem. 470.
Cato ſeipſum occidens non fuit fortis. 655.
in Catonem vibrato telo, L. Murana ſeſe ictui obiecit, etſi ab eo accuſatus fuerat. 225. 736.
in Cauſa propria non debent agere iudices.
Cauſa iuſta belli. 372.
Cauſis ſecundis vtitur Deus, & cur. 672.
Cenſorum apud Romanos quanta ſeueritas. 244.
Cerui ſe inuicem quomodo iuuent freta tranſnatando in proximas inſulas. 152.
ad Chaldæos tranſlatum Aſſyriorum imperium ob libidinem. 602.
Charitas præit cæteris virtutibus. 120. 121.
eiuſque dignitas & excellentia. 121. 129.
Charitas vinculum perfectionis. 121, ac virtutum forma. ibid.

Charitas

Charitas in ptimis quærenda. 478.
Charitas fortiſſima. 656.
Charitatis ordo requirit vt plus nobis debeamus quàm cæteris. 155.
Charitati quàm aduerſetur aſſentatio. 161.
Chartarum ludus quot mala creet. 1058.
Choreæ ſunt Veneris nundinæ. 625.
Chriſtiani olim communicaturi oſculabantur inuicem. 629.
Chriſtus matrem ac nutritorem honore proſequutus eſt. 495.
Chriſtus adorandus totus. 177.
Chriſtus quomodò multiplicarit panes. 563.
Chriſtus diſcipulorum arcana veſtigat, cur. 436.
Chriſtus hoſpes in Euchariſtia ſuſcipitur. 135.
Chriſtus & Apoſtoli mundum cur facilè ad ſuam pertraxerint ſententiam. 442.
Chriſtus benedixit panes in deſerto priuſquã eos diſtribueret. 562.
Chriſtus & Apoſtoli authores traditionũ. 13.
Chriſtus pluribus negatur modis. 95.
Chriſti verus amor mirabilis. 153.
Chriſti fortitudo quanta. 663.
S. Chryſoſtomus qua ſolicitudine curaret, vt vtrumque genu flecteretur in oratione. 175.176.
Chuſai diſſipat conſilium Achitophelis. 418.
Cibus qua modeſtia ſumendus. 1062.
Cibus & potus quomodo capiendi. 562.
Cibi quod ſatis ſit ſumendum. 571.
Cibi ac potus quantum ſumendum. 556.557.

Cibum

Digitized by Googl

Cibũ ſumendo quinã ſermones habendi. 565.
Cibum præcedere debet benedictio. 562. ad quid. 563. poſt Cibum gratiarum actio. 564.
in Cibis brutorum moderatio quanta. 571.
Cibis quibuſnam vtendum. 559.
Cicero ſibi parum prudens. 345.
Ciceronis filius Conſul factus in memoriam patris. 303.
Cimon notatus ob vini liberiorem potum. 251.
Q. Cincinnas intra dies quindecim bellum perficit, & ad ſtiuam redit. 391.
Circumcelliones hęretici, ac eorum temeritas. 666.
Ciuiles magiſtratus honore afficiendi. 243.
Ciuitates an muris cingendæ. 433.
Clandeſtina matrimonia ratò fælicia. 215.
Cleomenis reſponſio ad longam orationem Samniorum. 173.
Cleopatra in liquorẽ reſoluit vnionem, cuius pretium erat centum millium. 569.
Clericum an & quando percutere liceat. 628.
Clericum in quibus poſſit laicus iudex iudicare, ac coercere. 323.
Clerici debent virtute prælucere, ſi velint honorari. 242.
Clerici honore afficiendi. 240. nec vi percutiendi. 240.
Clerici exempti à iuriſdictione Laicorum. 319. 320.
Clerici debent vitare extrema affabilitatis. 1063.

Clerici maximè debent colere ſobrietatem. 585.
Clericis rarò adeunda conuiuia. 1061.
Clerici peculiarem ſibi habent iudicem Eccleſiaſticum. 313.314.315.
Clerici non percutiendi. 240.
Clericorum etiam bona exempta à poteſtate Laicorum. 321. & quæ. ibid.
Clericis maximè neceſſaria caſtitas. 638.
Clericos decet ſubeſſe quibuſdam iudicibus. 315.
in Clericos quouſque vtendum manſuetudine Epiſcopis. 737.
Cliſſonius ſagaciſſimè ſeruatus à Baualano, qui eum occidere iuſſus erat. 492.
Clodouei votum. 184.
Clodouæus calicem ſibi vendicat in parte prædæ. 412.
Clodouæus iratus ab vxore placatus. 726.
Clodouæi II. ob irreligionem punitio diuina. 204.
Clotharius rebellem filium igne conſumit. 223.
Clotharius occidit Dominum Iuetoti, & qua pœna multatus. 316.336.
Clotildis Clodouei vxor piiſſima. 184.
Clotildis qua ratione placarit maritum iratũ. 726.
Clytus Alexandri amicus ab eo occiſus. 581.
Codrus Athenienſium rex occumbit pro patria. 226.
Cæcitatem ſpiritualem parit luxuria. 600.

Digitized by Google

ad Cœlibem vitam puellæ non cogendæ. 455.
nec interdicendæ. 456.
Cœlitum vita, & damnatorum. 462.
Cœna hæreticorum ad æmulationem Dominicæ. 95.
ad Cœnam ſuam, ſeu liba Caluiniſtæ accedunt gladiati. 201.
Cognitio Dei duplex. 122.
pro Cognitionis varietate diuerſus reſultat amor. 122.
Cogitare eſt quoddam loqui internum. 616.
Cogitationes venereæ in quãtum noxiæ. 612.
Coitus nefarius ſacrilegium. 591.
Coitus illicitus quiſnam. 589.
poſt Coitum triſtes pueri cur. 596.
Colloquia cum fœminis qua cautione aggredienda. 675.
Coloni cuiuſdam ſeueritas in filium. 339.
adoptatus in collegium regiorum iudicum. 340.
Commercium nullum habendum cum veneficis. 673.
Communicaturus in Paſchate debet abſtinere ab vſu matrimonij, & quandiu. 633.
Concupiſcentia quantum malum. 519.
Concilia in Eccleſia qua de cauſa celebrata. 71.
Conciliorum decreta reſoluta in authoritatem ſummi Pontificis. 768.
Cõditio ſua prius vnicuique cognoſcẽda. 673.
Confeſſio debet præcedere prælium. 388.
Confiſcantur bona corpore confiſcato. 413.

Confli

Conflictus mutuus ex reprehensione vndè. 728.
Congiaria & largitiones principum quantum possint in subditos. 263.264.
Coniugati cur non infames. 598.
Coniugatis maximè necessaria castitas. 638.
Coniugales lasciuiæ præsentibus arbitris vitandæ. 634.
ad Coniugalem pacem maritus debet esse surdus. 469.
Coniugij actus bonus ex se, & ad quid ordinetur. 625.
Coniugij actu an peccetur diebus festis. 633.
à Coniugij actu, quando, & quibus rationibus abstinendum. 632.633.934.635.
Coniugij actus quandonam sit ex obligatione. 632.
Coniugio antefertur virginitas. 595.
in Coniugio debet adesse verecundia. 467.
in Coniugio vitanda zelotypia. 468.
Coniugio subiugentur immorigeri. 447.
Cõiux alter voto obstrictus ad quid teneatur. 650.
Coniuges quando deligendi. 457.
Coniugum certamina. 593.
Coniunctiores secundum carnem præ cæteris diligendi. 156.
Conscientia bona solatium præbebat Socrati. 697.
Conscientia peccati. 528.
Conscientiam bonam præcipuè facit diuina gratia. 526.

Consilii

Consilia magistratus silentio premenda. 435;
& aduersarij inuestiganda. 436.
Consilia quædam ad virtutem conducentia. 65.66.& seqq.
Consilio sapientum iis vtendum qui cæteris præsunt. 284,
in Consiliis recta intentio habenda. 39.
Consiliarius an possit molimina secreta detegere. 438.
Consiliarij liberè debent expromere quæ excogitarunt. 292.293.
Consiliarij de quibus admonendi. 291.292.
Consiliariorum iudicio quoad vsque non teneatur princeps supremus. 293.
Consiliarios ad quid sibi deligit Magistratus summus. 292.
Consolatio, sunt malorum socij. 699.
Consolationem à bona conscientia capiebat Socrates. 697.
Consolationes à Deo in aduersis expetendæ. 698.
ad Consolationes maximas dispositio est aduersitas. 695,
Constantia requiritur in studiis. 510.
Constantia in amore diuino. 128.129.& seqq.
Constantia in bono seminarium vitæ æternæ, 680.
Constantia Ignatij quanta. 664.
Constãtia, nũc Famagusta à Turcis expugnata. 397.
Constantinopolis expugnata quadragesimo quarto obsidionis die. 396.

Conſtantinus Magnus precibus vtebatur ſanctorum virorum. 267.
Conſtantinus Magnus pius, æquè ac magnus. 263.
Conſtantini modeſtia quanta. 181.
Conſtantinus Magnus infra omnes Epiſcopos ſedit in Concilio Epheſino. 275.
Conſuetudo mala. 55.
Conſuetudo praua magnum malum. 114.
Conſuetudinis malæ victoria. 111.
Conſultatione opus quando. 34.
Contareni Venetorum Ducis munificentia. 226.
Continens quis. 588.
Contractus quidam inter rectores & ſubditos. 257.
Conuerſationes fugiendæ caſtitatis amatori, & quorum. 607.
Conuiuia rarò adeunda clericis. 1061.
in Conuiuiis multa exoriuntur mala. 1060.
Copula carnalis illicita quænam. 588.
Cor nihil pati noxium poteſt. 69.
de Corinthiis & Athenienſibus parta victoria Ageſilaus ingemuit. 678.
Corpus quot damna patiatur à luxuria. 601.
Corpus quot incommodis ac malis afficiat gula. 570.
Corpus ornare quibuſnam concedatur. 543. 544.
Corporis detrimenta à luxuria. 595.
Corporis bona quæ. 543.
ad Corpus ſolùm faciunt bona temporalia.

Digitized by Google

lia. 45.46.
Corpore confiſcato, confiſcantur & bona. 413.
à Coruo adiutus Valerius Coruinus dimicans contra Gallum, vnde ei nomen. 669.
Corycæi ad exteras prouincias an deſtinandi. 437.
Cotis vaſa figulina frangit, ne iraſcendi in ſeruos cauſam præberent. 577.720.
Cramnus in patrem rebellis viuus igne conſumptus. 223.
P. Craſſus virgis cædi iuſſit architectum, & cur. 514.
Creatura omnis è Deo pendet, non modò vt ſit, ſed vt bene operetur. 25.
Creaturæ ſunt hominis. 91.
Credendi modus. 82. & ſeqq.
Credendum nec citò, nec tardè. 85.
Crux vera miraculo nota à cæteris. 74.
Crucis ſignum vnde. 13.
Crucis ſigno ad ſingulas horas ſolent munire pectus Heluetij. 173.
Culpæ multæ ab ebrietate. 571.
ad Culpam & pœnam obligare poteſt legiſlator quilibet. 354.
Cultor Dei qualiter affectus eſſe debeat. 169.
Cultus diuinus in primis habendus. 421.
Cultus indebitus, ſiue ſuperfluus quiſnam. 213.
Cura animarum totum hominem requirit. 306.

Digitized by Google

Cura ſuorum ſædulò habenda. 445.
Curæ quot immineant iis qui præſunt populis. 250.
Curationes magicæ quædam ſuperſtitioſæ & damnandæ. 211.212.
S. Cypriani conſtantia. 92.
Cyprus Venetis ablata. 397.
Cytharam Achillis petiit Alexander, non Paridis. 1059.

D

Dæmon apparet matri ira percitæ, & ad quid horterur. 452.
Dæmoni quomodò fide reſiſtitur. 674.
Dæmonem puella deglutit, quòd lactucam benedicere prætermiſerit. 563.
Dagobertus Franciæ rex quàm libidinoſus. 600.
Damnatorum vita, & cœlitum. 462.
Daniel princeps conſtitutus ſuper prouincias omnes Babyloniæ cur. 301.
Danielem magno honore affecit Nabuchodonoſor. 237.
Darius capit Babyloniam ope Zopyri, & quo ſtratagemate. 133.134.
Darium vincere dolo & aſtu noluit Alexander magnus. 571.
Dauid ſecundùm cor Dei. 58.
Dauid princeps pius, æquè ac magnus. 263.
Dauid & Saul tantùm, reges Iſrael authore Deo. 58.

Digitized by Google

Dauid ob inuidiam vexatus. 385.
Dauid priùs paſtor, qualis poſtea. 236.
Dauid iuſtum bellum geſſit contra Syriam Damaſci, ac contra regem Ammonit. 376.
Dauid quænam bella gereret. 370.
Dauid honore proſequitur Saulem quamuis in ſe iniquum. 243.
Dauid quænam præcepta filio Salomoni tradiderit. 422. 423.
in Decium multò nobiliorem genere quid egerit Paulus Æmilius Scaurus. 244.
à Dedecore & ignominia abhorrent omnes. 557.
Defectus vel minimi notati in ſublimibus viris. 251.
Delitias inter ſubuerſus eſt Salomon. 263.
Demoſthenes ad Laidem accedens noluit pœnitere mille drachmis emere. 596.
Demoſthenes ad eos qui immensè laudabant Philippum. 755.
Deſperatio fidei contraria, remediáque contra eam. 106. 107.
Deſpinay quantam liberalitatem expertus ſit à Carolo VI. Franciæ rege. 740. 741.
Detractor cuinam nocere ſtudeat. 624.
Deuotio reliquos quodammodo religionis actus continet. 170.
Deuotiones, ſeu maledictiones in pueros vitandæ. 450. & ad quid 451.
Deuterio Ariano baptizante extra formam ab Eccleſia præſcriptam, vnda diſparuit. 195.
Deus vnicus in natura, trinus in perſonis. 123.

Digitized by Google

Deus prima ſummáque veritas. 188.
Deus Charitas eſt. 120.
Deus obiectum ſpei & fidei, & quo reſpectu. 98.
Deus vltimus noſter finis. 39.
Deus eſt natura ipſa. 488.
Deus fide Chriſtiana cognitus mercedem quibuſnam retribuat. 39.
Deus mentiri non poteſt. 70.
Deus ſpiritu præcipuè cupit adorari. 207.
Deus propter ſe diligendus, cætera propter ipſum. 124. & quibus de cauſis. ibid. & 125.
Deus quomodo diligatur ſuper omnia. 127. 128. & ſeqq.
Deus diligit caſtos amatores. 162.
Deus interdum animaduertit in aliquos, vt reliqui reſipiſcant. 20.
Deus dat omnibus affluenter, & nulli impetrat. 115.
Deus infinitè miſericors plus poteſt dimittere, quàm peccator peccare. 108.
Deus loquitur in Scripturis. 611.
Deus primas tenet inter animi bona. 521.
Deus multa bella iuſſit geri. 370.
Deus bendicit ſibi ſeruienti. 191.
Deus ſuos probat. 665.
Deus negare ſeipſum non poteſt. 356.
Deus cauſis vtitur ſecundis, & cur. 672.
Deus quanti faciat ſacerdotes. 270. 271.
Deus pro libito inſtituit, aut deſtituit rectores. 255.
Dei cognitio duplex. 122.

Dei

Digitized by Google

Dei loco ſunt præpoſiti. 487. 513.
Dei & eius attributorum quorundam deſcriptio. 123.
Dei ſunt peculiari titulo bona Eccleſiæ. 273.
Dei cultor qualiter affectus eſſe debeat. 169.
ad Dei dilectionis eliciendum actum tempora quatuor aptiora. 134.
Deo licet pœnas temporales patrum in filiorum capita deriuare. 363.
Deum adorare quid. 176.
Deum eſſe rerum omnium architectum vnde cognorint philoſophi. 122.
Deum amare quò plùs vel minùs dicimur. 133.
Deum præcipuè reſpicere debet votum quod Sanctis vouetur. 235.
Deum magis colere debent rectores, & cur. 262.
in Deum amoris eliciendi actus formula. 135. & ſeqq.
in Deum blaſphemiæ quænam. 693.
à Deo pendent creaturæ omnes, non modò vt ſint, ſed vt bene operentur. 25.
à Deo ſunt ſtatus omnes ſuperiores. 421.
à Deo pendet omnis poteſtas. 253.
à Deo flagitioſum nihil poſtulandum. 171.
à Deo poteſtas omnis. 439.
Diabolus quamuis doctiſſimus, eſt tamen diabolus. 509.

Diabolus vexat maximè fideles ſub vitæ exitum. 104.
Diabolus cur gaudeat ex hominum luxuria. 596.
Diabolus corripit ingratum filium in patrem, exorciſmis abactus. 222.
Diadema quantum pondus. 259.
Dies ter fœlix Philippo Macedoni. 699.700.
Dilectio, gratitudo, &c. debentur præpoſitis. 485.
ad Dilectionis Dei actum eliciendum tempora quatuor aptiora. 134.
Diligere Deum,& diligere omnia propter ipſum,quid. 126.
Dion quomodo perierit. 161.
Dionyſius Syracuſanus Mytam meretricem omnibus regni negotiis præficiebat. 165.
Dionyſius tyrannus ad filium improbè ſe gerentem. 433.
Dionyſius Syracuſanus quomodo punit conuitiatores. 338.
Dionyſij crudelitas,inſtitia vocata. 144.
Dionyſij tyranni Siciliæ miſerandum fatum. 252.
Diſcipulus filius ſpiritualis eſt præceptoris. 510.
Diſcipulus in præceptorem qualis eſſe debeat. 508.
Diſcipuli quidam ingrati in præceptores. 511.
Diſcipuli Chriſti repreſſi poſtea zelo ardentiore ſunt incenſi. 732.

Diſci

Digitized by Goos

Diſcipuli aliquando laude quadam excitandi. 481.
cum Diſcipulis nimia familiaritas vitanda. 483.
Diſcipulorum veſtigat arcana Chriſtus,& cur. 436.
Diuinæ legi contrarium imperandum nihil. 441.
Diuitiæ veræ quæ. 460.
Diuitiæ bona caduca. 959.
Diuitiæ non nimis anxiè quærendæ filiis. 459.
Diuinarum abuſus literarum. 206.
Doctiſſimus eſt diabolus , & tamen diabolus. 509.
Doctrinæ debet accedere virtus. 478.
Doctrinæ inſtillatæ paria non ſunt ſtipendia. 511.
Doiac & Oliuerius le Dain quo ſupplicio affecti poſt mortem Ludouici X I. 289. 290.
Domeſtici priùs in cura habendi. 177.
Domeſticorum nequitiæ à principe ſunt caſtigandæ. 734.
Domitianus arcui vacauit. 1058.
Dominica oratio quantæ excellentiæ. 172.
Dominicę diei ſolemnitas loco ſabbathi,vnde. 13.
Dominus vitæ propriæ non eſt homo. 551.
Dominis in ſeruos quænam liceant. 473. & ſeqq.
Dominis in vaſallos quænam liceant. 472.

in Dominos feudi vaſallorum debitum officium. 503.
Dona duo magna à Deo expetenda. 97.
Dos vera, & optima filiarum quæ. 454.
Draco iubens in legibus capite plecti qui olus furripuiſſet, petaſis & tunicis ingeſtis oppreſſus. 358.
Druydæ qui,& magno honore affecti fuerunt olim. 271.
Duces perpetui apud Venetos. 311.
ad Duellum prouocantes grauiſſimè peccant, ac de illo multa. 736.737.
Duellorum deteſtabilis vſus. 349.
Duellorum cauſæ vt plurimum quàm leuiſſumæ. 738.
Dydimus cæcus qua cogitatione malum leuaret. 666.

EBrietas quale peccatum. 575.
Ebrietas quomodò vincenda. 578.
Ebrietatem dediſcendi modus. 66.
ab Ebrietate quot damna. 570.579.581.
ab Ebrietate detetrebant ſuos adoleſcentes Lacedæmonij,& qua arte. 62.63.
Ebrius priuatur vſu ſenſuum. 583.
Ebrij deſcriptio & ſtatus. 580.
Ebrij abominabiles. 582.
Ebrij tres natare ſe in cubiculo exiſtimant. 587.
Ebrioſi generant filios infirmo cerebro. 583.

Digitized by Google

vt plurimùm infœcũdi. 584. diu nõ viuũt. ibi.
Ecclesia Catholica quibus notis vera ostendatur. 83.
Ecclesiæ pastor factus Petrus, quia socios vincebat charitate. 298.
Ecclesia firmamentum veritatis. 346.
Ecclesia quam & quantam authoritatem à Christo acceperit. 212.
Ecclesiæ authoritas confirmata. 13.14.
in Ecclesia est authoritas infallibilis. 74.
Ecclesiæ vni dedit Deus miracula facere. 74.
& reuelationẽ omnis veritatis necessarię. 75.
Ecclesiæ bona peculiari titulo sunt Dei. 273.
Ecclesiæ cõmunes ritus seruandi in Missa. 179.
in Ecclesia Præfecti perpetui paucis exceptis. 310.
pro Ecclesiæ bono statu orandum. 173.
Ecclesiæ prælati & sacerdotes propter Deum colendi. 236.
Ecclesiastici Pares Franciæ qui. 291.
Ecclesiastici Electores Imperij qui. 291.
Ecclesiasticis edictis potius obtemperandum quàm laicis, vbi dissident. 238.
Ecclesiastica officia & beneficia quid, & quid differant. 296.
Ecclesiasticam immunitatem infringenti Frãcię regi facta cõminatio à S. Bernardo. 240.
Educatio prima ad finem vsque durat. 446.
ad Echinades insulas, vulgo Lepanto, insignis victoria Ioannis Austricaci de Turcis, post benedictionem. 194.
Eiulatus parẽtũ in morte filiorũ formula. 659.

Eleazarus

Eleazarus maluit mori quàm ſuillas carnes edere. 941.
Electores Imperij quinam. 291.
Eliſæum quòd caluum appellaſſent, ab vrſis occiſi pueri. 205.
Epaminondas Thebanis dormientibus arma luſtrãbat. 487.
Ephori quotannis inſtaurabant iuramenta de legibus Lycurgi conſeruandis. 186.
Ephoris ſubalternati erant reges Lacedæmoniorum. 294.
Epimetheus & Prometheus qui. 35.
Epiſcopus quidam amputata lingua loquitur, quod donum perdit. 995. 996.
Epiſcopi habent iudiciariam poteſtatem in Clericos. 313.
Epiſcopis quouſque vtendum in clericos maſuetudine. 737.
Equi hinnitum ſibi gratiorẽ eſſe dixit Atheas, quàm concentum Iſmeniæ. 1059.
Eraſmus Hæreſum incentor & prodromus quid ſentiat de otio religioſo. 610.
Eropus rex laternas confecit. 1058.
Erroribus maturè obuiare debent principes. 269. 270.
Eſau confuſus, & cur. 109.
Eſau fratris iram qua fregerit arte Iacob. 158.
Ethica quæ tradat præcepta. 4.
Ethnici quãdo diſcederẽt à ſuis ſacrificiis. 193.
Ethnici quàm parum fidentes viribus ſuis. 670.
Ethnicorum modeſtia in Deos. 664.
Euchariſtia à ieiuno ſumenda. 202. magna cum

Digitized by Google

cum reuerentia ſumatur. ibid.
Euchariſtia ſub vna ſpecie laicis danda,& cur. 202.
Euchariſtia firmiſſimum amoris vinculum. 135.
Euchariſtiæ cedunt omnia ſacramenta quoad dignitatem. 268.
Euchariſtiæ debet eſſe frequens vſus. 201.
Euchariſtiæ circumgeſtationi longiſſimæ pedeſtris adfuit Franciſcus 1.Franciæ rex, & cur. 269.
ante Euchariſtiam quàndiu abſtinendum ab vſu coniugij. 632.
in Euchariſtia Chriſtus hoſpes ſuſcipitur.135.
Eupolus merſus ab Alcibiade ob mordaces verſus. 351.
Eutropion curat interfici Theocritum, & cur. 1061.
Excretio ſeminis ſpontanea mortale peccatũ. 465.
Exemplum facientis quàm potens ad perſuadendum. 442.
Exercitus dicti caſtra à caſtrando. 602.
Exercitum ſuum non permiſit Iphicrates otiũ agere. 429.
Exiſtimationis humanæ cauſa quanta fecerint Romani. 58.59.
Exorciſmorum in baptiſmo vſus vnde. 13.
Experientia oculus prudentiæ. 289.
Extremum vtrumque inter mala 66.
Ezechias cur ægritudine percuſſus vſque ad mortem. 488.

F.

Q. Fabius à filio iussus ex equo descendere. 217.
Fabricius quantæ magnanimitatis. 671.
Famagusta olim Salamina à Turcis expugnata. 397.
Fama bona inter animi bona. 539.
circa Famam bonam quatuor obseruanda, & quæ. 541.
Famosorum libellorum detestabilis vsus. 351.
Familiæ quantam curam debeat habere paterfamiliàs. 277. & seqq. 445.
Familiæ nomine qui comprehendantur. 278.
à Familia quinam excludendi. 283.
Familiaritas nimia in filias præsertim vitanda. 453.
Fatuitas & deliratio ex amore impudico. 163.
à Ferculis variis abstinendum. 561.
Ferdinandus Cortesius tum maximè conciliauit æstimationem fidei nostræ, dum Sacerdotes honore prosequitur. 272.
Festa sunt instituta vt in iis colamus Deum. 189.
Festa non debent nimis multiplicari, sed tamen debent esse: & ad quid. 189.
in Festo laborans punitur. 190. 191.
Festis diebus vacandum operibus religiosis. 192.
in Festis solemnioribus vsus matrimonij suspendus.

ſpendendus. 466.
in Feſto laborãtes peccãt Typographi & picto-
res. 191.192.
in Feudi dominum vaſallorum debitum.
503.
Feuda quid, ac de eorum iure multa. 472. &
ſeqq.
Fidelitas quid,& quanta virtus. 1024.
in Fidelibus reperitur lumen fidei ſupernatu-
ralis. 8.
Fides quid. 97.
Fides duplex. 70.
Fides nec tarda,nec ſera. 85.
Fides reciprocè obligat. 1037.
Fides coniugalis non poteſt vlla ratione fran-
gi, & cur. 1037.
Fides negatur pluribus modis. 94.95.
Fides ſi ab alio frangatur,alius liberatur ab eius
vinculo. 1037.
Fidei obiectum Deus,& quo reſpectu. 98.
Fidei ſupernaturalis lumen in fidelibus repe-
ritur. 8.
Fidei aſſenſus diuinæ. 80.
Fidei fundamento indiget ſpes. 101.
Fidei propria quædam. 102.& quid ſit. ibid.
Fidem conſtanter profitentium exempla quæ-
dam. 92.93.& ſeqq.
Fide reſiſtere dæmoni quid. 674.
Filiæ non cogendę ad cœlibem vitam 455.nec
interdicendæ. 456.
in Filias præſertim nimia vitanda indulgentia,
&

Digitized by Google

& familiaritas. 453
Filius liberatur à patris obſequio, ſi prohibeat religionis ingreſſum, abſque cauſa. 218.
Filius ſpiritualis præceptoris eſt diſcipulus. 410.
Filius ob iniuriam patri illatam diuinitùs caſtigatus. 222.
Filium vt deprimerent, quantum laudarent patrem Ariani. 19.
in Filium proprium quanta patris cuiuſdam ſeueritas. 339.340.
Filij an par poſſint parentibus reddere. 220.
Filij quibus non tenentur erga parentem dare indicia, nec eis deferre. 217.&ſeqq.
Filij improbiſſimi à patribus probis. 302.
Filij à matre deuoti horrendum ſupplicium ſubeunt. 451.452.
Filij quo amore proſequendi. 447.
Filij quinquaginta vni ſoli intra biennium. 591.
Filij qui ſtrangulari ſoliti à parentibus. 12.
Filiorum obligatio in parentes quanta. 493.
in Filiorum capita deriuare poteſt Deus pœnas temporales propter culpas debitas. 363.
Filios infirmo cerebro generant ebrioſi. 583.
ad Filios innocentes non tranſit pœna corporalis legis. 362.
vt Filiis ampla hæreditas adueniat, non nimis anxiè ſatagendum. 459.
Vide proles. Liberi. Pueri.

Finis

Digitized by Google

Finis noſter Deus & merces vitæ æternæ. 39.
Fiſci quænam ſint iura. 413.
Flagitioſum nihil à Deo petendum. 171.
Flauianus cantilena lugubri demulcet Theodoſium Imperatorem in Antiochenos iratum. 566.
Fœdera interdicta cum infidelibus. 395.
in Fœderibus vitandum periurium & iniuſtitia. 403.
Fœlix Nolanus Epiſcopus negat ſe Felicé. 250.
Fœmina viſa equa ob faſcinia. 268.
Fœminarum accuſationes in cauſa luxuriæ ſuſpectæ. 329. 330.
cum Fœminis colloquia qua cautione aggrediendа. 676.
Forma & materia cuiuſque obſeruãda ad amuſſim. 125.
Forma Aragonica regum eligendorum. 294.
Formula Dei adorationis. 176.
Formula offerendi Miſſæ ſacrificium. 179.
Formula Regiæ orationis. 266.
Formula affirmandi. 186.
Formulæ quædam magicarum curationum damnandæ. 211. 212.
Fortis vir quomodo ſeſe gerere debeat circa pericula. 650.
Fortis quadrupliciter quis dicitur. 641.
Fortis non eſt qui ſe occidit. 655.
Fortium virorum exempla. 662.
Fortitudo quid præ prudentia. 4. veraquæ. 644.
Fortitudo maximè neceſſaria magiſtratibus. 646. & cur. 647. eius mira exempla. 987.

Fortitudo vera quæ. 642.
Fortitudo & patientia quid differant. 687.
Fortitudo ſublimis quibus modis acquiratur. 655.
Fortitudis mira exempla. 643.& ſeqq.
Fortitudinis obiectum. 644.
Fortitudinis pars potentialis perſeuerãtia. 678.
Forum iudiciale duplex. 313.
Franciæ reges duodecim lapides geſtant in corona, & qua ſignificatione. 658.
Franciſcus I. Galliarum rex pedeſtris adfuit longiſſimæ circumgeſtationi ſacræ Euchariſtiæ aperto capite,& cur. 269.
Franciſcus I. Franciæ rex qua arte inueſtigaret defectus proprios ac totius ſtatus regni, 136.
Franciſcus 1. Franciæ rex cur Geneuæ patrocinium ſuſceperit in ducẽ Sabaudiæ. 381.382.
Francorũ Parlamentorum annua conſuetudo. 286.
Fratres diligendi opere & veritate. 147.
Fratres ſunt,etiam inimici. 137.
Fratris vox reciproca. 136.137.
Frugalitas veterum Romanorum. 568.569.
Fugiendum virb forti quãdo ob pericula. 650. 654.
Funambuli qua ratione à peccato excuſentur. 552.

G

I. GAleaceus Mediolani Dux creatus, cur. 312.

ſu

Galeaceus ſeſe in amnem ſtultè præcipitat inſſu cuiuſdam puellæ. 645.646.
Galenus diutiſſimè vixit,& qua ratione. 558.
Gallorum parlamentorum conſuetudo annua. 186.
Gallorum mos laudandus in bibendo. 578.
Gaudium internum & externum. 527.528.
Gaudij obiectum, bonum præſens. 98.
Geneua ſentina niduſque Caluinianæ perfidię à quo ſaluata contra inſultus Sabaudianos. 382.
Geneua cur fuerit ſub tutela Franciſci I. contra ducem Sabaudiæ. 381.382.
ad S. Genouefæ Miſſa conſtituta quotidie,qua de cauſa & ratione. 216.
Gentius qua ratione adductus Romanorum amicitiam expetierit. 1035.
Genuflexio in oratione requiſita. 175.
Gibellini miſerè enecant Vgolium. 567.
Gloria anteceſſorum quomodo conſeruatur, nec in ea gloriandum. 59.
Gloriæ amore incenduntur omnes. 57.
ad Gloriam ferè omnia ſua referebant Romani. 40.41.
Γνώθι σεαυτὸν quæ & quanta ſententia. 28.
Gradus prohibiti ratione coniugij quot. 591.
Græci capta Troia non priùs à bello deſtiterunt,quàm Aſtianax necaretur. 114.
Gratia beatitudinis menſura. 772.
Gratia diuina præcipuè facit bonam conſcientiam. 526.
Gratia ſecundas tenet inter animi bona. 521.

Gratiæ ſanctificantis fontes ſunt ſacramenta. 213.
Gratiarum actio poſt cibum. 564.
Gratitudo tria requirit. 993.
Gratitudo, obedientia, &c. debentur præpoſitis. 585. in quo conſiſtat. 987.
S. Gregorius priuat Epiſcopatu Petrum Diaconum, & cur. 297. 298.
Guilielmus Angliæ rex illato in Franciam bello miſerè occidit, & quid de eius ſepultura. 373.
Gula quot eueniãt damna. 568. & ſeqq. 570.

H

HÆreditas vt ampla filiis adueniat, non nimis auxiè ſatagendum. 459.
Hæreſis Incorruptibilium. 276.
Hæreſes fortiter expugnat Maria Henrici 8. filia. 347.
Hæreſes quomodo expugnare poſſunt ac debeant principes. 269.
Hæretici ſuſtinent perſonam Satanæ. 507.
Hæretici idola colunt cordis ſui. 1029.
Hæretici vnde facti tales. 792.
Hæretici à familia excludendi. 283.
Hæreticorum inconſtantia. 80. & ſeqq.
Hæreticorum mos in bellis ſuſcipiendis. 372.
Hæreticorum axiomata quædam in Eccleſiã, Romanam. 13. & ſeqq.
S. Helena nouit veram Crucem à cæteris per miraculum 74.

Digitized by Google

Helena cauſat excidium Troiæ. 602.
Heliam arrogantiùs allocuti igne de cælo cõ-
ſumpti. 205.
Heliogabalus nebat muliebri more, &c. 165.
Heliogabali profluuitates. 418.
Heluetij ſolent ad ſingulas horas pectus ſigno
munire Crucis. 173.
Heluetiorum in Sedem Apoſtolicam quanta
reuerentia. 247.248.
Henrici II. Franciæ regis, quod noluerit vxori
obtemperare, mors deploranda. 471. 472.
Henricus VIII. Angliæ rex deſipit ob voluptа-
tem veneream. 44.
Hercules colum & calathum miniſtrabat Om-
phalæ meretrici. 165.
Herodes quanti fecerit B. Ioannem Baptiſtam:
ſed tamen quo pretio affecerit. 60.
Herodes & Pilatus in amicitiam coierunt ob
Chriſtum remiſſum. 158.
Herodes hypocrita miſerè perit. 274.
Herodes fruſtrata ſpe de occidendo Chriſto,
morte miſera perit. 23.
Herodes ſoluit crudeliter quod turpiter iu-
rarat. 188.
Herodis complacentia damnabilis. 264.
S. Hieronymus adhuc iuuenis credebat omnia
quæ ſancta Romana Eccleſia. 81.
S. Hieronymi tempore quanta religio, ac de-
uotio. 174.
Hirundines accuſare viſæ Beſſi patricidiũ. 216.
Hiſpaniam nouam ad ſe traduxit Ferdinandus
Corteſius. 272.

Homo qualis ante peccatum. 518. ac post illud mutatio quanta. 519.
Homo rationem ducem non sequens qualis. 443.
Homo omnis mendax. 70.
Homo ad mutuam societatem natus. 1039.
Hominis anima quantæ excellentiæ. 520.
Hominis libertas quæ sit. 228.
Homines inconsulti. 42.
Hominum genera duo. 32.
Honestum, boni genus. 31.32.
Honor, dilectio, &c. debentur præpositis. 485.
Honoris, & virtutis templa quomodo apud Romanos disposita. 58.
ad Honorem via vnica, virtus. 57.
Honores debiti dignitati non recusandi sunt. 799.
in Honoribus distribuendis Turcarum & Sinensium obseruatio. 303.
Honorius relinquit iudicium Ecclesiasticis, de rebus religionis. 275.
Hortulani seueritas in filium. 339.340.
Hostis an sit aggrediendus. 668.
Humilis quis. 783.784.
Humilis veri partes. 787.
Humilitas vnde dicta. 783.
Humilitas duplex. 784.
Humilitas quomodò acquirenda. 800.801.
Humilitas Christi quanta. 785.786.
Humilitatis materia. 788.
Humilitatis desiderium. 50.

Digitized by Google

Humiliratis cauſa non peccandum. 799.
Hyems plus alimenti poſtulat quam æſtas. 555.
Hyparchus excelluit in Aſtrologia. 813.
Hypocrates nihil ſibi eſſe voluit cum hoſte patriæ à quo maximis donis oblectabatur. 225.
Hypocrates inter Deos relatas cur. 933.
Hypocrates excelluit in medicina. 813.
Hypocriſeos inſigne exemplum & traditionis. 400.
Hypocritæ miſerè pereunt. 274.
Hypocritarum mos, ac mores. 61.

I

IAcob patriarcha cur Ioſeph præ ceteris diligeret. 156.
Iacob priùs claudus, qualis poſtea. 236.
Iacob qua arte fregerit iram Eſau fratris. 158.
in Iannizarios liberales Imperatores Turcarum. 264.
Ieiunium quadrageſimale vnde. 13.
Ieroboam impietas in Deum, quò regnum ſtabiliret, & punitio ſubſecuta. 20.21.
Ieroboami manus exaruit. 240.
Iezabel miſerum fatum. 374.
S. Ignatij fortitudo quanta. 664.
Ignaui conſuetudo & deſcriptio. 63.
Ignis babylonicus pueris non nocet. 25.
Ignominia & ineptiæ ex amore impudico. 163.

Digitized by Google

ad Ignominiam via vitium. 57.
ab Ignominia & dedecore abhorrēt omnes. 57.
Impensæ inutiles vanæ. 418.
Imperium datum Romanis nobilissimum ob iustitiam, fidem, &c. 254.
Incestus quid, qui & nefarius. 591.
Ineonsultorum hominū genera quæ, & quot. 40. 41. 42. 43.
Incorruptibilium hæresis. 276.
Increduli Deum quanta afficiant iniuria. 77.
Inconstantia pseudoprophetarum. 80.
Indulgentia nimia in filias præsertim vitanda. 453.
Ineptiæ & ignominia ex amore impudico. 163.
Infamia luxuriam sequitur. 598.
Infames cur non sint, coniugati. 598.
cum Infidelibus fœdus non feriendum. 395.
Ingrati execratione digni quinam. 989.
Ingratitudo maxima. 511.
Ingratitudinis pœnæ decretæ. 988. 989.
Ingratidunis exēpla notanda. 990. 991. & seqq.
Inimicitiarum reconsiliandarum consilia & præcepta. 157. & seqq.
Iniustitia & periurium in fœderibus vitanda. 400.
Iniuriæ quanti pendendæ. 154.
Iniuriarum remissio opus misericordiæ. 954.
Inimici plus amicis aliquando prosunt. 159.
Inimici etiám sunt fratres. 137.
Inimici si fuerint inflexibiles. 158.
Inquietudo perennis ex amore impudico. 163.

Digitized by Google

Insatiabilitas ex amore impudico. 163.
Integritas vitæ quanta in Iudice requiratur. 333.
Intentio recta in consiliis habenda. 39.
Inuidia quàm magnos viros vexarit. 385.
Ioab cur non punierit Dauid ipse, sed filio puniendum reliquerit. 423.
S. Ioannes Baptista qualis, fugit in desertum. 606.
B. Ioannes Baptista in honore habitus apud Herodem, etsi eum ob incestum redargueret. 60.
S. Ioannes Baptista fortiter resistit Herodi. 651.
Ioannes Abbas in somnis se præbet videndum sorori. 621.
Ioas quam ingratus. 993.
Iob excelso animo præditus. 663.
Ionathas quo modo perierit, 161.
Ioram impius filius patris piissimi. 302.
Ioram contra Moab iustum bellum. 376.
S. Ioseph priùs lignarius qualis in Ecclesia. 236.
Ioseph cur præ cæteris omnibus delectus à patre Iacob. 156.
Ioseph cur factus Ægypti Patriarcha. 301.
Ioseph patriarcham magno honore affecit Pharao. 237.
Ioseph vincit fugiendo. 605.606.
Ioseph in Ægypto noluit sepeliri ossa sua. 231.
Iphicrates non permisit milites suos otium agere. 429.

Digitized by Google

Iſrael bellum iuſtum geſſit in Amorrhæos, in filios Beniamin, & vrbem Galaa. 376.
Iſrael duo tantummodò reges, authore Deo. 58.
Italia miſerè à Turcis vexata. 397.
Iucundum boni genus. 31.
Iudæi inuidi. 790.
Iudæi quàm abhorrerent à turpiloquiis. 617. 618.
Iudæorũ pontificatus annuus factus cur. 310.
Iudæorum amicus Alexander Magnus. 21.
Iudæis cur abominabiles Samaritani. 21.
Iudas eadem pœna afficit Adonibeſech, qua affecerat ſatrapas ſeptuaginta. 22.
Iudą cum Thamar copula non fuit adulteriũ. 589.
Iudex vitæ integræ eſſe debet. 333.
Iudex ſedendo ius dicit, & cur. 330.
Iudex ſupremus poteſt ordinem iuridicum prætermittere in cauſa grauiſſima. 325.
Iudex laicus in quibus poſſit Clericum iudicare, ac coercere. 323.
Iudex tenetur ad reſtitutionem acceptæ pecuniæ. 332.
Iudex nimium præceps exoſus & depoſitus. 331.
Iudex debet certò noſſe quò ſe extendat accepta iuriſdictio. 325. Ordinem non debet prætermittere. 326. Iudicare ſecundum alegata & probata. 327. Nõ debet habere acceptionem. 328. Iudicare debet ſecundum leges. ibid. Non ob fauorem parentum. ibid.

Nullo

Nullo precio ab æquitate recedere debet. 329. Seruare debet virilem conſtantiam. ibid. obliuiſci priuata odia. ibid. ſuſpectas habere accuſationes fœminarũ in cauſis luxuriæ. ibid. & 330. abſtinere à præcipiti ſententia capitis. 330. nulla acceptare munera. 331.
Iudices eccleſiaſti ac ſeculares, nec debent falcem mittere in alterius meſſem. 322.
Iudicum ſubalternorum officia. 325. & ſeqq.
Iudicium quis diligat. 30.
Iudicium propriũ alienis poſtponendum. 392.
Iudicio vti proprio præceptore peſſimo rex prohibetur. 426.
Iudicio tempeſtiuo quinam puniendi. 337.
Iudiciarij qui. 210.
Iuetorum exemptum à regia iuriſdictione, quòd Clotharius occiderit dominũ ipſius, in Eccleſia. 316. 336.
Iulianus apoſtata. 1029.
Iuliani apoſtatæ miſerandum fatum. 273.
Iuramentum annuum apud Lacedæmonios de legibus Lycurgi obſeruandis. 186.
Iuramentum abſque intentione implendi eſt periurium. 188.
Iuramentum neceſſarium quod, & quando. 187.
Iuramentum non ſit frequens in ore. 186.
Iuramenti materia leuis auget peccatum. 188.
Iuramenti formula. 186.
Iuramento quomodo vtendum. ibid.
Iuramenta & vota rationi conſentanea. 187.

Iuriſpru

Iurisprudentia quid respiciat. 3.
Ius sedendo dicit iudex.& cur. 330.
Ius vnicuique dicere ad principem valde pertinet. 324.
Iustinianus Imperator perdidit imperium, in hæresim lapsus est, ac miserè mortuus, & cur. 276.
Iustitia quid præ prudentia. 4.
Iustitia sinceritate delectatur. 334.
Iustorum ac iniustorum mors dispar. 659.
Iuuenum amicitia immodica. 166.

L

LAbieni famosi libelli combusti. 352.
Labor confert ad castitatem. 609.
Lacedæmonij fures. 790.
Lacedæmonij nolunt audire bonum consiliũ à pessimo viro. 823.
Lacedæmonij deterrebant adolescentes suos ob ebrietate, ebrio in medio constituto. 62.63.
Lacedæmonum vrbanitas. 246.
Lacedæmoniorum de legibus Lycurgi obseruandis iuramentum annuum. 186.
de Lacha impostor. 845.
Lactucam quod benedicere prætermiserit puella, dæmonem deglutit. 563.
Lænonum abominatio. 624.
Laica edicta postponenda ecclesiasticis, vbi dissident. 238.
Laicus iudex in quibus possit clericum indicare,

Digitized by Google

re, ac coercere. 323.
Laici Electores Imperij qui. 291.
Laici pares Franciæ qui. 291.
Laicorũ reſpectu, patres ſunt Sacerdotes. 314.
ad Laidẽ accedens Demoſthenes noluit pœnitere mille drachmis emere. 596.
Lapides duodecim in corona Regum Franciæ, & quid ſignificent. 801.
Lapides qui cadendo hominem occidiſſent Athenis exterminati.
Largitiones & congiaria principum quantum poſſint erga ſubditos. 263.264.
Laruæ multorum malorum origines. 1057.
Largitiones in pauperes. 969.
Laſciuia fugiendo vincenda. 605.606.
Latinos inuadunt Romani ſub ſpecie ſocietatis. 399.
Latro priùs peccatis onuſtus gratiam meretur. 108.109.
Latroni facta promiſſio an obliget. 874.
S. Laurentius tyranno inſultabat. 644.
Legati delinquentes tempore legationis, à quo & quando puniendi. 1031.
Legati Darij petulantes à iuuenibus adoleſcentibus occiſi. 1032.
Legatorum perſona eſt ſacra. 1031.
Legiſlator ad quaſnam leges teneatur. 359.
Legiſlator quiſlibet obligare poteſt ad pœnã & ad culpam. 354.
S. Leo ad ſepulchrum S. Petri orans reſponſum accipit, ſibi dimiſſa eſſe peccata, niſi de temerè ordinatis.

Leo non

Leo non audet lædere prophetæ cadauer, nec etiam aſellum. 203. 204.
Leo generoſus non dignatur animalcula aggredi. 337. 338.
Leonis Imperatoris punitio diuina ob irreligionem. 204.
Lepanto inſignis Ioannis Auſtriaci victoria de Turcis, poſt benedictionem. 194.
Leſcus fraude adeptus Poloniæ regnum in fruſta diſcerpitur. 23.24.
Lex Dei poſſibilis. 797.
Lex communitati neceſſaria. 341.
Legis pœna corporalis nõ extenditur ad ſucceſſores, & filios innocentes. 362.
Leges quædam nulla ratione nitentes. 491.
Leges inſtar mœnium continent ciues intra fines rationis. 361.
Leges quandóque mutandæ. 344. imò & eliminandæ, ſi res fert. 345.
Leges prius conditas eleuare, vt detur locus nouis, multa mala infert & incõmoda. 342.
Legum grauiſſima peſtis auaritia. 362.
ad Legum bonarum obſeruationem cogendi ciues. 361.
Legibus condendis, quibus vteretur Alexander Seuerus. 285.
de Legibus Lycurgi obſeruandis apud Lacedæmonios iuramentum annuum. 186.
Libellorum famoſorum deſtabilis vſus. 351.
Liber verè eſt qui viuit ſecundum virtutem. 228.
Liberalitas & magnificẽtia quid differãt. 956.

Liber

Digitized by Google

Liberalitatis materia quæ. 957.
Libertas quantæ exiſtimationis. 881.
Libertas hominis quæ, ac libertas naturalis. 228.
Libertas aliter vſurpata. 229. 230.
Libertas quænam mala. 227. 228.
Libidinoſus ad quid tandem deueniat. 598.
Librorum interdictorum appellatione quinam contineantur. 835.
à Liciis qua arte pecuniam extraxerit Candalus. 415.
Lingua amputata Epiſcopus quidam loquitur, quod donum perdit. 995. 996.
Literarum diuinarum abuſus. 206.
à Literarum ſtudiis aliquando relaxandus animus. 548.
Lites tranquillitatis hoſtes. 154.
Locatio & conductio quales contractus. 886. 887. & ſeqq.
Locrenſes iubebant ad concionem procedere reſte collo circumdato, qui de abroganda lege dicturus erat. 344.
Loquacitas moleſta. 681.
Luctatius Catulus fugiens primus Romanorũ militum decori conſulit. 226. 227.
Lucullus quanta impenderit pro Pompeio & Cicerone vnica cœna. 569.
Ludus quot mala creet. 1058.
Ludendum quomodo tum cũ domeſticis, tum cum extraneis. 1059.
Ludimagiſter debet vitare nimiam familiaritatem cum diſcipulis. 483.

Ludimagiſtri, ac eorum officia. 476. & ſeqq.
Ludimoderator ſit longanimis. 480.
S. Ludouicus rex Franciæ quotidie recitabat horas Canonis. 265.
S. Ludouicus quot pauperes aluerit. 917.
Ludouici IX. Franciæ regis prope mortem ad filium præceptum. 795.
Ludouicus XI. Francorum rex cur noluerit filium Carolum operam nauare literis. 286.
Ludouicus XI. Franciæ rex capite plectit Comeſtabilem à Sancto Paulo. 1034.
Ludouicus XI. Franciæ rex oderat patrem, & quomodo retentus ne illius leges abrogaret. 343.
Ludouicus XI. Franciæ rex cur à patre deſciuerit. 602. nec potuit ab illo reuocari. 603.
Ludouici XI. Franciæ regis zelus in B. Virginem. 539. ac eiudem fœlix exitus. ibid.
Ludouicus XI. Franciæ rex amouet à ſe amicos patris, qui relicto eius funere, ad ſe aduolarunt. 1036.
Ludouici XI. Franciæ regis ad filium præcepta data. 426.
Ludouicus XI. mox culpam agnoſcebat, ac reſarciebat. 795.
Ludouicus Craſſus quot mala ſubierit ob zelotypiam, ac denique mortem miſeram. 468.
Ludouico Craſſo infringenti Eccleſiæ immunitatem facta prædictio filij cito moriendi à S. Bernardo. 240.
Ludouicus Germaniæ rex à filiis propriis in regno

Digitized by Google

regno turbatus,& inde vltio diuina. 222.
Lutherus non potest inducere in animum quę docet. 81.
Lusoria tabula ad quid à Palamede inuẽta. 427.
Luxuria tota vituperabilis,& cur. 595.
Luxuria fugiendo vincenda. 605.606.
Luxuria corpori quot damna pariat. 601.
Luxuria parit cæcitatem spiritualem. 600.
Luxuriæ deditus ad quid tandem deueniat. 598.
Luxuriam facit saturitas panis. 569.
Luxuriam sequitur infamia. 598.
à Luxuria quænam detrimenta cum corporis, tum animi. 595.
à Luxuria quomodò reuocatus Rusticus. 609.
à Luxuria multa mala,& inde exempla. 602.
ex Luxuria hominum cur gaudeat diabolus. 596.
in Luxuriæ accusatione suspectæ fœminarum accusationes. 329.330.
Lyæus cur dictus Bacchus. 586.
Lycurgi lex de Spuriis. 221.
de Lycurgi legibus obseruandis apud Lacedæmonios iuramentum annuum. 186.
Lysander non vult accipere vestes pro filiabus. 861.
Lysimachus siti pressus sese & totum exercitũ Scythis tradit. 586.

M

MAchabæi aliquando sese abscondebant. 651.

S.Magdalena priùs peccatis onusta. 108.gratiã consequitur. 109.
Magistratus Reipublicæ caput, ac eius officia. 404.
Magistratus & principes sunt homines omniũ horarum. 585.
Magistratus summus ad quid sibi eligat Consiliarios. 292.
Magistratus bonus quot habeat benedictiones, malus verò quot maledictiones. 432.
Magistratus non tenetur stare iudicio Consiliariorum, quatenus. 293.
Magistratus prudens quis, & eius officia. 257.
Magistratus maximè debent colere sobrietatẽ. 585.
Magistratus honore afficiendi. 243.
Magistratus secreta molimina Consiliarius an possit detegere. 438.
Magistratus consilia silentio premenda. 435.
Magistratus Remp. repræsentat. 244.
Magistratus publici consultiùs conferuntur in perpetuum, quàm ad tempus. 309.
Magistratibus maximè necessaria fortitudo. 646.
Vide Rex. Princeps. Rectores. Præpositi.
Magnanimitas circa quæ versetur. 957.
Magnanimitas Alexandri magni quanta. 671.
Magnanimus quęnam magna æstimare debeat. 770.783.
Magnanimus sibi proponit eximias virtutes.

Digitized by Google

tes. 783.
Magnificentia & liberalitas quid differant. 956.
Magnificentiæ ratio in humilitate. 958.
Magicæ curationes quædam, ſuperſtitioſæ & damnandæ. 211.
Magiæ dediti Ægyptij. 790.
Magus de Lacha, poſt mortem deprehenditur impoſtor ac igne conſumitur, quãuis inuitis diabolis. 845.
Magorum ars peſſima. 283.
Mahumetus ex moribus notus. 853.
Mahumetus II. expugnat Conſtantinopolim quadraſimo quarto die obſidionis. 396.
Maieſtatis læſæ reus. 1028.
Maledictio matris in filios horrenda. 451. 452.
Maledictiones quot habeat magiſtratus improbus. 432.
Maledictiones in pueros vitandæ. 450. & quid. 451.
Malefici quàm odioſi. 338.
Malum ſummum quod. 660.
Mala quot eueniant ex Venalitate officiorum. 307.
Mala impropriè ſunt pœnæ temporales. 142.
ſed potiùs bona. ibid.
Mala terribilia quomodo ſuſtinenda. 652.
Malis qui ſuccumbit, experitur in horas grauiora. 661.

Malis erroribus maturè obuiandum principi. 269.
Malorum prosperitates haud mirandæ. 131.
Manasses priùs peccatis onustus 108. gratiam consequitur. 109.
Manasses filius impius patris pij. 302.
Manlius Torquatus in filium victorem quod iniussus pugnauerat, securi animaduertit. 534.
Manuel Comnenus relicto cibo ad arma confugit. 559.
S. Marcellinus exprobrat palam Diocletiano crudelitatem. 651.
Marcoussiani Cœnobij Patres Cœlestini vindicari satagunt mortem fundatoris illius. 1005.
Mare sibi despondent quotannis Veneti quo instituto, nec tamen superstitiosi. 210.
Maria Virgo inter Sanctos præcipuè colenda. 234.235.
in Mariæ Virginis honorem introductus mos ter eam salutandi in Francia, à quo & quãdo. 539.
pro Mariæ virgini donis concessis, omnes agũt Deo gratias. 999.
S. Maria Ægyptiaca ter ab æde sacra repulsa vi occulta. 203.
Maria Henrici 8. filia fortiter expugnat hæreses. 347.
Maritus & vxor qualia nomina. 463.
Maritus tenetur suos alere. 445.
Maritus habet iudicium rerum domi agendarum.

Digitized by Google

tum. 497.
Maritus debet esse surdus. ad pacem coniugalem. 469.
Mariti reciproca retributio in vxorem quæ sese indignè gesserat in eum. 498.
Maritum in quantum amore prosequi debeat vxor. 496.
Martes quàm abhorret à sordibus. 523.
Materia & forma cuiusque sacramenti ad amussim obseruanda. 195.
Mater debet alere proprios liberos. 445.
Matris horrenda filiorum deuotio. 451. 452. 453.
Matri ac patri deferre quid, & in quo consistat. 215.
Matri quantus honor debitus. 220.
Matri cuidam ira percitæ apparet dæmon, & ad quid hortetur. 452.
in Matrẽ impietas quanta adolescentis cuiusdam in Aquitania. 153.
Matrum ingens amor in filios. ibid.
Matrimonium si male procedat, quot mala creet, & qualis sit vita. 462. 463.
Matrimonj vsus suspendendus aliquando. 466.
Matrimonij contractus non potest dissolui. 870.
Matrimonio quando copulandæ puellæ. 457.
in quo requiritur ætas æqualis. 458.
ante Matrimonium quam multa pensanda. 462.
Matrimonia quæ coierunt clanculum rarò fœlicia.

Miſerorum genera quinque, pro quibus orandum. 946.
Miſerorum conſolatio, habere pares. 658.
ex Miſeriis profectus quantus. 951.
Miſereri Dei omnipotentis proprium. 907.
Miſericordiæ opera, & quo ordine diſtribuenda. 910.
Miſericordia Deo quomodo conueniat. 908.
Miſericordiæ ſpiritualis opera. 910.
Miſericordia quo reſpectu exercenda. 909.
Miſſa cur dicatur ſacrificium iuge. 178.
Miſſæ ſacrificium. 177. & ſeq.
Miſſæ ſacrificio debent adeſſe quotidie principes. 266.
Miſſæ ſacrificium offerendi formula. 179.
Miſſam dum audit in ſacello Paſchalis Viues, Angelus pro ipſo in acie dimicat ſtrenuè. 180.
è Miſſa quando diſcedendum. 193.
in Miſſa ſeruandi cómunes Eccleſiæ ritus. 179.
in Moab bellum à Ioram illatum iuſtum. 376.
Modeſtia quid. 851. & ſeqq.
Modeſtia in menſa ſeruanda. 1062.
Modicum nocet modicum. 68.69.
Molitor laborãs in die feſto punitur diuinitus. 190.
Momus Deorum etiam omnium opera fuæ cénſurę ſubiecit. 1057.
S. Monicæ cura de ſepultura. 231.
Monomachiarum deteſtabilis vſus. 349.
I. de Monte acuto iniuſtè damnatus, ac mors eius iniuſta vindicata, & quorum ope. 1005.

Digitized by Google

de Montfort Comes frangit Aragonum exercitum poſt benedictionem acceptam. 194.
Moralis philoſophia quæ tradat præcepta. 4.
Mordax Theocritus occiditur. 1061.
Mors iuſtorum ac iniuſtorum diſpar. 659.
Mors ante oculos ſæpe ponenda, & ad quid. 815.
Mors fortitudinis præcipuum obiectum. 644.
Mors bellica maximè formidabilis. 645.
Mortis vniuerſalis conſideratio plurimum confert ad fortitudinem. 657.
Morti an quis poſſit ſeſe exponere propter amicum. 649.
Mortem ſibi afferens non eſt fortis. 655.
Mortem ſibi afferre nullo prætextu licet. 551.
Mortuorum ſacramenta quæ. 195.
Moyſes qua intentione petierit deleri de libro vitæ pro conciuibus. 155.
Moyſes iuſtè occidit Ægyptiũ, & occultat in ſabulo. 378.
Moyſis factum occultum die ſequenti manifeſtatum. 1027.
Moyſem præfecit Deus immediatè ore proprio. 255.
Mulctarum maxima quænam. 486.
Muliebritatis exempla. 165.
Mulieris fatuæ exemplũ notabile. 497. ac mariti reciproca retributio. 498.
Mulieres maximè colere debent ſobrietatem. 585.
Mulieribus quibuſdã conceditur ornare cor-

Digitized by Google

pus & ad quid. 544.
Mundus communis omnium patria. 231.
Munificentia principum in pauperes ſupplet deffectus precum. 166.
Munera nulla acceptanda iudici. 531.
ob Munera à Deo conceſſa quæ gratiæ agendæ. 999.
Munera ab hominibus conceſſa quomodò, & quando recenſenda. 1000.
ad Munera publica impares nõ deligendi. 459.
L. Muræna obiicit ſe ictui in Catonem vibrato, à quo tamen accuſatus fuerat. 225.
Muris an cingendę vrbes. 433.
Muſica decet omnes principes, & quæ non liceat. 1058.
Muſtapha à ſeptem mutis ſtrangulatus iuſſu patris, ob inuidiam. 385.
Mutius Scæuola loco Porſennæ occidit alterum. 200.
Mytam meretricem omnibus regni negotiis præficiebat Dionyſius Syracuſanus. 165.

N

NAaman puerorum ad ipſum oratio. 150.
Nabuchodonoſor cur punitus à Deo. 253.
Nabuchodonoſor magno honore affecit Danielem. 237.
Natura quid. 488.
Naturæ diſcipula eſt ars. 544.
Nebridius quantæ verecũdiæ, ac pudoris. 605.

Digitized by Google

Necromantici qui. 210.
Nero cantilenas compoſuit. 1058.
Nero vxorem aufert Otthoni eius pulchritudinem nimium laudanti.. 502.
Neſtorem quanti fecerit Agamemnon. 289.
Nobilis ſapientia quæ. 770.
Normandia tota intra annum & dies ſex ablata Anglis. 388.
Nouitas ſuſpecta. 70.
Noe cur dicatur vineam plantaſſe. 812.
Numantini ſe, ſuaque in ignem coniecerunt. 108.
Nuptiæ nefandæ in ſacra virgine. 1028.

O

OBedientia prępoſitis iuſta pręcipientibus debetur. 489.
Obedientia, honor, &c. debentur præpoſitis. 485.
de Obedientia quàm ſoliciti antiqui. 513.514.
Oblationes ſimplices ſacrificio finitimæ. 180.
Obligatio fidei quænam. 1037.
Obligatio filiorum in parentes quanta. 493.
Obſeruantia quid, & quos reſpiciat. 233.
Obſes puniri poteſt loco illius cui ſe ſubſtituit. 356.
Oceani dominium traditum Sebaſtieno Ziano. 210.
Occaſiones vitiorum & fomenta fugienda. 49. & ſeqq.

Occupatio confert ad caſtitatem. 609.
Oculum ſibi alterum effodit Zaleucus, vt legis integritas ſeruaretur. 339.
Oculi cur feneſtræ dicti, ac parum à ſe diſtent in homine. 619.
Oculorum caſtitas. 618.
Oculorum ſenſus multis ruinæ cauſa. 619.
Odium vitij qua arte excitandum. 60. ac virtutis amor. ibid.
Odium & odiſſe quid. 141.
Officia & beneficia Eccleſiaſtica quid, & quid differant. 296.
Officia ciuilia non vendenda. 306.
Officia publica conſultiùs cõferuntur in perpetuum, quàm ad tempus. 309.
Oliuerius le Dain, & Doiac Ludouici XI. conſiliarij præcipui, quo ſupplicio affecti poſt ipſius mortem. 289. 290.
Olympia quibuſnam decernerentur. 59.
Omphalæ meretrici colum & calathum miniſtrabat Hercules. 165.
Oratio Dominica & Salutatio Angelica ſæpe vſurpandæ. 172.
Oratio in primis decet principes. 265.
Oratio pro miſerabilibus perſonis, eſt opus miſericordiæ. 945.
Oratio plurimum confert ad impetrandum nobis vtilia. 656.
Oratio ante pugnam. 289.
Orationis regiæ formula. 266.
Orationi neceſſaria attentio. 174.
ad Orationem longiorem Cleomenis reſponſio.

Digitized by Google

ſio. 173.
in Oratione quid petendum. 193.
in Oratione cauendum ne affectus peccati mortalis retineatur. 175.
Orationes quædam ſuperſtitioſæ vnde. 213.
Oracularij qui. 210.
Ordinatio indignorum quot mala ingerat. 296.
Origenes peccauit euirans ſeipſum. 551.
Ormutianorum reges multi filios excęcarunt, vt ſuſpitione regni ambiendi liberarentur. 12.
Ornatus corporis quibuſnam concedatur. 543.544.
Ornatus decens vxori concedendus. 501.
Opes veræ quæ. 460.
Opera virtutis. 30.
Oſculandi conſuetudo vnde orta. 587.
Otho Friderici Ahenobarbi filius nauali pugna victus à Seb. Zaino. 210.
M. Otho nimiũ laudans vxoris pulchritudinem, dat Neroni occaſionem eam ſibi eripiendi. 502.
Ozias lepra percuſſus. 240.

P

PÆdagogi inter domeſticos exiſtimandi, & quàm ſolicitè eligendi. 281.
Palamedes ad quid inuenerit tabulam luſoriam. 427.
Pallas armata cur. 820.

Digitized by Google

Panis benedictio ad quid. 563.
Panes multiplicati à Christo quomodò. 563.
Papinianus occisus à Caracalla quod noluerit fratricidium excusare. 302.
Parentes respicit pietas. 214.
Parentes in quibus nõ teneantur obseruare filij, nec eis deferre. 217. & seqq.
Parentum vitia non à natura in filios. 797.
Parentũ & præceptorum beneficiis pares esse non possumus. 511.
Parentum eiulatus in morte liberorum. 659.
Parentum amori præferendus patriæ amor. 224.
Parentibus an possint par reddere filij. 220.
Parentibus deferre quis censendus. 215.
à Parentibus quanta acceperint filij. 990.
in Parentes filiorum obligatio quanta. 495.
Pares Franciæ quinam, ad quid creati, & cur sic vocati. 291.
Paridis cur non petierit cytharam Alexander. 1059.
Parlamentorum Gallorum annua consuetudo. 186.
Parochi eligendi quinam. 298.
Paschalis Viues dum in sacello Missam audit, Angelus pro ipso dimicat strenuè in acie. 180.
Passionum excessus & impetus reprimere virtuti conuenit. 554.
Patientia & fortitudo quid differant. 687.
Patientia duplex. 688.
Patientia quomodò versetur circa malũ. 688.

Patientiæ exemplar Socrates. 470.
Patientiæ iuſtus ſit titulus. 689.
Patiendi modus duplex. 689.
Pater ſi ſine cauſa prohibeat Religionis ingreſsū, liberatur filius ab eius obſequio. 218.
Pater tenetur alere prolem. 445.
Patri & matri deferre quid, & in quibus conſiſtat. 215.
Patris appellatio diffuſiſſima. 485.
Patrem quantum laudarent, vt Filium deprimerent Ariani. 19.
ob Patris necem Beſſus ab hirundinibus proditur, & accuſatur. 216.
Patres cur dicti Senatores Romani. 485.
Patrū pœnas temporales in capita filiorū deriuare Deo licet. 363.
Patris familiàs officia in ſuos, & primò in domeſticos, quænam eſſe debeant. 247. & ſeqq.
Patria ciuitas eſt quædam vaſtiſſima. 435.
Patria omnium communis. 231.
Patriæ amor. 223. & ſeqq.
Patriæ amor præferendus patrum amori. 224.
Patriæ nimius amor. 230. 232.
Patriæ amoris mira exempla. 225.
Patriæ cognatio & obligatio quacumque alia maior. 218.
Patriæ nomine quæ contineatur. 223.
à Patria male accepti quidam de illa optimè meriti. 991.
in Patriam officia quibus contineantur. 124. 125.

Patriarchæ quàm casti. 564.
Patricij apud Romanos qui, & cur ita vocati. 485.
Patronus non tenetur præsentare digniorem. 299.
S. Paula peccata etsi leuia quàm doleret. 69.
S. Paulus, qui priùs scenofactoriam colebat, qualis postea. 236.
S. Paulus in carcere nobilissimas scripsit epistolas. 662.
D. Paulus in momento sanatus. 111.
Paulus edoctus ab Anania. 36.
B. Paulus prius peccatis onustus. 108. gratiam consequitur. 109.
S. Paulus cur sic vocatus. 932.
in S. Paulum facta seditio quomodo sedata. 429.
S. Paulus seditionis origo fuit, & cur. 430. 431.
Pauperes vt patroni apud Deum. 266.
Pauperum causa, non recipienda vsura. 894.
per Pauperes Gerson implorat Dei misericordiam. 915.
in Pauperes debent esse munifici principes. 266.
Pax quantum bonum. 367.
Pax cordis. 525.
Pacis publicæ perturbatores. 338.
ad Pacem coniugalem maritus debet esse surdus. 469.
Pace optima cur fruantur status quidam. 424.
Peccator quot sibi mala creet ex peccato, 929.

Digitized by Google

Peccans non vult parere Deo, &c. 127.
Peccatoris quot inquinamenta. 803. 804. & seqq.
Peccatum prædominans in vnoquoque priùs exscindendum. 524.
Peccatum non admittendum vt vilescamus. 799.
Peccati vsus non minuit culpam. 798.
Peccati mortalis labe contaminati non debẽt sacra tractare. 195.
Peccati tortura,& cruciatio. 526.
Peccati mortalis affectio vitanda in oratione, alioquin fiet execrabilis. 175.
Peccati conscientia. 528.
ante Peccatum qualis erat homo. 518. ac post illud quanta mutatio. 519.
Peccata propria non vulganda. 800.
Peccata sæpe confitenda. 267.
Peccata expiata etiam recordanda. 109.
Peccata etiam venialia non contemnenda. 524.
ob Peccata punit nos Deus. 29. 30.
in Peccatis recipienda distinctio. 867.
Pecuniæ amor quomodò temperandus. 964.
Pecunia vsuræ fundamentum. 891.
Pedagium à quibus & cur soluatur. 416.
Peierare est, promittere rem absque implendi animo. 188.
Perfectio quænam attendenda. 110.
Perfidia in Deum deterrima. 1028.
Perfidia ratione defectus,& excessus. 1025.

Pericles quouſque amicus. 152.
Periclis ingratitudo in præceptorem. 993.
circa Pericula quomodò ſeſe gerere debeat vir fortis. 650.
Periurium quid,& quando. 187.
Periurium vitandum in fœderibus. 403.
Perſeuerantia quanta virtus.682. pars potentialis fortitudinis. 678.
Perſeuerantia in bonis. 114.
Petrus Eccleſiæ paſtor factus cur. 298. exerens gladium pro Chriſti defenſione cur obiurgatus.379.prius piſcator,qualis poſteà.236. eius pontificatus perpetuus. 310. eum præfecit Deus ore proprio. 255.
Petrus de Cugneto acerrimus in Clericos. 323.
Petrus Diaconus Epiſcopatu priuatus. 297. 298.
Phalaris crudelitas iuſtitia vocata. 144.
Pharao magno honore affecit Ioſeph patriarcham. 237.
Phariſæi & Scribæ occiſo Chriſto per inuidiam à Romanis pœna affecti. 22.23.
Philautia quid,ac eius radix. 517.518.
Philibertus Sabaudiæ dux qua arte inueſtigaret defectus proprios ac totius reipublicæ. 436.
Philippi Franciæ regis filij mors prædicta à S.Bernardo. 240.
Philippi Valeſij ſtatutum in blaſphemos. 348.
Philo Iudęus repulsã paſſus à C.Caligula. 118.
Philoſophiæ moralis officia. 4.

Digitized by Google

Philoſophi vnde cognorint eſſe Deum rerum omnium architectum. 122.
Philoxenus lenocinatur Alexandro. 167.
Pictor caſu exprimit ſpumam, quam arte non potuerat. 36.
Pictores peccãt laborãtes in die feſto. 191. 192.
Pietas quid, ac eius officia. 214. anteponenda doctrinæ. 478. poſt virtutem religionis proximè graditur. 214.
Pigri deſcriptio, & conſuetudo. 63.
Pilatus & Herodes in amicitiam coierunt ob Chriſtum remiſſum. 158.
Pilato facta prudens à Chriſto reſponſio. 254.
Pior clauſis oculis ſe prębet vidẽdũ ſorori. 621.
Pius V. Pont. Max. impertit benedictionem I. Auſtriaco ante pugnam contra Turcas. 194.
Pij principes quidam. 263.
Plato delegit Academiam ad philoſophandũ, & quis locus. 815.
Pœna neceſſariò culpam ſupponit. 355.
Pœna legis corporalis non extenditur ad filios innocentes. 362.
ad Pœnam & culpam obligare poteſt legiſlator quiſlibet. 355.
Pœnæ tẽporales impropriè mala. 142. ſed potiùs bona. ibid. imponẽdæ per proportionẽ delicti. 358. in ingratos decretæ. 988. 989.
Pœnitẽtia ſummè neceſſaria ſecũdùm Baptiſmũ. 268. ad ipſam præparatio. 196. in ea firmum propoſitum ſeruandum. 19[illegible]
Poloni diſcerpunt in fruſta Leſcum fraude regnum adeptum. 24.

Digitized by Google

S. Polycarpi conſtantia. 94.
Pompeius magnus qua arte inueſtigaret vulgi in ſe affectū, vt vitia propria notaret. 436. notatus quod vnico digito ſcalperet caput, 251. à Cæſare irriſus, quod victoria neſciret vti. 391. quàm tenax Reipublicæ arcanorum. 1035. eius ſtatuas collocans Cæſar ſuas conſtabiliuit. 160.
Pontificem ſe ſupremū in Anglia profitetur Henricus VIII. 44.
Pontifices Romani quomodo ſubeſſent Imperatoribus in primitiua Eccleſia. 317. 318.
Pontificatus Iudæorum annuus, & cur. 310.
Poppea quantis expenſis inhumata. 974.
Poppeam vxorem Otthoni auffert Nero. 502.
Populi ſanguis ærarium. 418.
Populi ſinguli ſingulis obnoxij vitiis. 790.
Populorum rectores vix ſoli pereunt. 250.
Porcus cauſat mortem Philippo regis Francię filio. 240.
Porſennæ loco alterum occidit Sceuola. 200.
Portorium quid, & à quibus ſoluatur. 406.
Poteſtas omnis Magiſtratus à Deo. 253. 439.
Potandi nimium impulſioni remedia opportuna. 574.
Potus & cibus quomodò capiendi. 562.
Poyetus Franciæ Cancellarius in carcerem perpetuum detruſus. 541.
Præceptoris eſt filius ſpiritualis, diſcipulus. 510.

Præce

Digitized by Google

Præceptores nimia familiaritate deficiunt aliquando. 508. optimi quinam. 447.
Præcepta Carolo VIII. Franciæ regi à patre data. 426.
Præceptorum & parentum beneficiis pares esse non possumus. 511.
in Præceptis plurima continentur præter expressa. 590.
Prædestinationis argumenta certissima. 107.
Prædones persequuntur Romani. 270.
Præfecti in Ecclesia perpetui paucis exceptis. 310.
Præfectorum cogitationes quales esse debeãt. 257.258.259.
sub Prælati regimine viuere quanta confert. 56.
Prælati & sacerdotes propter Deum colendi. 236.
Prælatos quosdam immediatè præfecit Deus. 255. quosdam mediatè. ibid.
ante Prælium milites per sacram exomologesim expiandi. 388.
Præpositi loco Dei sunt. 487. eis debetur honor, dilectio, &c. 485. iusta præcipientibus parendum. 489.
Vide. Rex. Princeps. Rectores. Magistratus.
Præscribi quænam non possint. 905.
Misericordia quid. 907.
Præsentia principis in bello quanti momenti. 387.388.
Præsidentis interest vt ametur à subditis. 263.

Præſidentium propria eſt prudentia. 260.
Prætexta Cæſaris quàm mouerit populum Romanum. 235.
Preces quædam ſuperſtitioſæ ob circumſtantias. 313.
Preſbyteri vocati Sacerdotes. 314.
Princeps vnde dictus. 405. maturè debet obuiare erroribus. 269. eſt medicus Reip. 429. ad eum valde pertinet ius vnicuique dicere. 324. pro eo & republ. incumbit vitam profundere. 156.
Principes & magiſtratus ſunt homines omniú horarum. 585. pacta non ſeruantes, ſunt maximè perfidi. 1031.
Princeps ſi ſit preſens in bello quantum emolumenti afferat. 387. 388.
Principes quidam vanis ſeſe exercitiis dederunt. 1058. eos actus quatuor maximè decét. 265. 266. quidam qua arte inueſtigarint defectus proprios, ac totius reipublicæ. 436. maximè colere debent ſobrietatem. 585. à Deo ſuam poſſident poteſtatem. 253.
Principes fœminæ ac Reginę non cadunt in exceſſum veſtium. 503.
Principes quidam pij æquè ac magni. 263. debẽt adeſſe quotidie ſacrificio Miſſæ. 267. ſępe peccata confiteri. ibid. maximè lęduntur ab adulatoribus. 161. qua arte ſibi ſubditorum amorem conciliare poſſint. 263.
Principum intereſt vt amentur à ſubditis. 263.
Cogitationes quales eſſe debeant. 257. 258. 259. eorum propria eſt prudentia. 260.

Digitized by Google

Principibus maximè prudentiæ tractatus prodesse potest. 6. debentur tributa bona fide 230.
Vide. Magistratus. Rex. Rector. Iudex. Præpositus.
Probitas cum authoritate sine scientia quid. 287.
Probus solidè quis. 287.
Profluitates Heliogabali. 418.
Proles indiget castigatione. 449. quo amore prosequenda. 447. apud Turcas cur tam abundans. 591.
Prometheus,& Epimetheus qui. 35.
Promissio facta latroni an obliget. 874.
Prophetæ inungebantur in lege veteri. 204.
Propositum firmum in pænitentia seruãdum. 199.523.
Proximus duplici amore diligendus. 139. imago Dei, ac diligendus etiam inimicus. 132.
Proximi amor verus & sanctus quisnam. 141.
erga Proximum amori interno debent accedere effectus, & signa exteriora. 147.
Proximi mutuò sunt sibi omnes homines. 138.
ex Proximis magis commendati coniunctiores secundem carnem. 156.
Proximis annumerari possũt Angeli boni. 138.
Prudens nemo nisi bonus. 31. quis nuncupetur. 3.

Digitized by Google

Prudentiæ definitio.1.2.eiuſque officia 2. & obiecta circa quæ verſetur,ibid.ſupernaturalis quæ.8.falſa & carnalis.10. falſa quid ſit.9.quanto interuallo à vera ſeparetur, & quàm latè dominetur.10.Deo & viris bonis quàm inuiſa.20.virtus propria præſidentis. 260.ſupponit rationem, rationiſque vſum. 7.quàm excellens præ cæteris virtutibus moralibus,ac eius encomia.4.& ſeqq.circa actiones ſingularium. ibid.

Prudentiæ tractatus hic quibuſnam maximè prodeſſe poſſit.6.eius participes ſunt brutæ animantes,& cuius. 6. hoſtes præcipui. 43.eius partes,ante omnia oculos ad Deũ attollere. 26.eius oculus experientia. 289.

Prudentiam confert Deus aliquando non rogatus. 27.

ad Prudentiam ſpectat conciliari,iudicare,&c. 34.

ad Prudentiam veram mirùm confert timor Dei. 28.

Pſeudoprophetarum inconſtantia. 80.

Ptolomæus mergit Sotadem & cur. 352. excelluit in Aſtrologia. 813.

Ptolomæi muliebritas Deorum cultus vocata ab aſſentatoribus. 144.

ad Publica munera impares non deligendi. 459.

Pulchritudo corporis quibuſnam curanda, & augenda.543.544.nimium laudata dat occaſionem Neroni vxoris Otthonis rapiendæ.502.inter bona corporis. 543.

Pudicus

Digitized by Google

Pudicus quis. 588.
Puella deglutit dæmonem, quòd lactucam benedicere prætermiserit 563.
Puellæ non cogendæ ad sponsos quos non diligũt admittendos. 456. vera & optima dos quæ. 454. innuptæ ornari permittuntur. 501. non cogendæ ad cœlibem vitam. 455. nec interdicendæ. 456.
Puellis pauperibus conceditur ornare corpus, & cur. 543. 544.
Pueri qua ratione ad officij rationẽ adducendi. 449. 450. cur tristes post coitum. 596.
Pugna quomodo ordinanda. 390.
ad Pugnã adhortatio fortissima quænam. 389.
pro Pupillo non tenetur tutor ius prosequi, si impensæ superent. 381.
Purpura Romanorum. 186.
Pynthia meretrix Athenarici. 165.
Pyramidem vt seruaret intactam qua arte cauerit Ramises. 549.
Pyratæ ad Alexandrum magnũ audax responsum. 374.
Pyrrhus Epirotarum rex à medico traditus. 671.

Q

QVadragesimale ieiunium vnde. 13.

R

RAmises Ægypti rex cuspidi pyramidis iussit apponi paruulum filium, vt magis

Digitized by Google

eam commedaret architectis. 549.
Ratio ſolâ non conſtat animâ. 29.
Rationẽ ducẽ non ſequens homo qualis. 443.
ex Ratione qui ſe putat non agere, ægrè paret. 441.
in Rebelles iuſtum bellum. 375.
Reconciliatio quibus rationibus facienda inter inimicos. 157.
Reconciliatio ſi minus integra. 159.
Rector prudens quis, ac eius cogitationes quales eſſe debeant. 257.258.
Rectores populorum vix ſoli pereunt. 250.
Rectores inter & ſubditos contractus quidã. 257. eò magis Deũ colere debent. 262. poſſident ſuam omnem poteſtatem à Deo. 253.
Rectores poteſt Deus pro libito inſtituere, aut deſtituere. 255. conſilio prudentium debent vti. 284.
Reginæ & principes fœminæ non cadunt in exceſſum veſtium. 503.
Regiæ orationis formula. 266.
Regius ſtatus Damocli oſtenſus. 647.
Regularium quorumdam Præpoſiti ſunt ad tempus. 310.
Religio verſatur circa Deum, tanquam circa obiectum proprium. 168. virtutum moralium princeps. 168. in republica debet eſſe curæ. 422. documenta præcipua pro ipſius actibus. 170.
Religionis ingreſsũ impediente patre, abſque cauſa legitima liberatur filius ab eius obſequio. 218.

Digitized by Google

Religioſis operibus vacandũ in die feſto. 192.
Religioſis laudanda publica ſui accuſatio. 800.
Religioſus actus conſiſtit in interno & externo. 207.
Reliquiæ Sanctorum piè ſeruandæ, & geſtandæ. 235.
Remiſſio iniuriarum opus miſericordiæ. 954.
Rencius de Cery tutatur Geneuam. 382.
Reſponſio Cleomenis ad orationem longiorem. 173.
Reipublicæ caput Magiſtratus, & eius officia. 404.
Reipublicæ medicus eſt princeps. 429.
Rempublicam magiſtratus repræſentat. 244.
in Rempublicam quot incommoda deriuent ex venalitate officiorum. 307.
Republica cadẽte pereũt fortunæ omnes. 226.
pro Republica incũbit animã profundere. 156.
Reſtitutio per Confeſſarium quomodo poſſit fieri. 903. ad eam tenetur iudex acceptæ pecuniæ. 332.
Retributio beneficij gratuita qualis. 1002.
Reuelatum inter credenda. 72.
Reuerẽtia in Euchariſtia ſumenda, reliquíſque ſacris quanta adhibenda. 202. 203.
Rex & rector prudens ac eius officia. 257. 258.
Reges inungebãtur in lege veteri. 204. Dei loco habendi. 513. à Deo debent exiſtimare ſe habere poteſtaté ſuam. 253. an ſint à populis facti. 255. 256. non tenentur ſtare Conſiliariorum iudicio, de quo dicatur 293. eos pro libito inſtituit aut deſtituit Deus. 255.

ad

ad quid teneantur erga ſubditos. 257. ad quid,& quales ſibi eligant Cõſiliarios. 291.
Reges Roma exacti ob libidinem. 602. quidã affecti erga ſcientiam. 810.
Reges Franciæ habent duodecim lapides in corona, & eorum ſignificatio. 801.
Reges Iſrael duo tantùm authore Deo. 58.
Reges Lacedæmoniorum ſubalteranti erant Ephoris. 294.
Regum Franciæ quotidiana eleemoſyna. 916.
Regum Chriſtianiſſimorũ mos de Miſſa audienda. 267.
Regum eligendorum Aragonica forma. 294.
Vide Rectores. Principes. Magiſtratus. Subditi. Præſidentes. Præpoſiti.
Riſus in duplici differentia. 527.
Ritus Eccleſiæ communes ſeruandi in Miſſa. 179.
Robertus Franciæ rex quot pauperes aluerit. 917.
Roboam regnum amiſit decem tribuum cut. 302.
Robur inter bona corporis. 543. & quibus accurandum. 545.
Romæ canes ſuſpenſi. 364.
Romani reſponſum in redarguentẽ,& quantæ olim nobilitatis. 560.
Romani quibus triomphandi ius tribuerent. 59. quàm acriter perſequerentur prædones. 270. malebant eſſe pauperes in imperio diuite,quàm diuites in paupere imperio. 224. ſua penè omnia ad gloriam referebant. 40. 41.

Digitized by Google

41. cur tandiu bellum gesserint in Samnites. 399. sub specie societatis inuadunt Latinos. 399. non probant turpem victoriam. 671. quosnam patres & patricios vocarent. 485. quanta fecerint humanæ existimationis causa. 58.59.
Romanorum veterum frugalitas. 568.569.
Romanorum purpura. 186.
Romanis nobilissimum Imperium datum, ob iustitiam, & fidem. 254.
Rupem vt fregerit Annibal. 682.
Rusticus luxuriæ deditus quomodò ab ea reuocatus ab Abbate. 609.
Rusticus deprimens patrem ab eo exhæredatur. 216.217.
Rutilius iniustè deportatus noluit vi redire in patriam. 225.

S

Abaudiæ duce oppugnãte Geneuam cur in tutelam Francisci I. recepta. 381.382.
Sacerdos quis. 818.
Sacerdotis benedictio quanti emolumenti. 193.194.
Sacerdotes & prælati propter Deum colendi. 236. inungebantur in lege veteri. 204. tum maximè venerandi, dum sacris operantur. 272. ab ipsomet Deo in honore habiti 270. 271. alendi temporalibus, vt iis vacare possint. 239. patres sunt respectu laicorũ. 314. vocati presbyteri. ibid.
Sacramentum à Consiliariis præstandũ quantum

Digitized by Google

tum obliget illos. 292.
Sacramenti cuiuſque forma & materia ad amuſſim obſeruanda. 195.
Sacramenta ſacrificio affinia. 194. 195. ſæpe frequentanda,& qua de re.675.fontes gratię ſanctificantis. 213.
Sacramanta viuorum quæ.195.item mortuorum. 196.
Sacramentorum vis non pendet à probitate miniſtrorum. 195.
Sacra tractare peccati mortalis labe contaminatos minimè ferendum. 195.
Sacrificium quid. 178.
Sacrificium iuge Miſſa cur dicatur. 178.
Sacrificium Miſſæ offerendi formula. 179.
Sacrificio finitimæ oblationes ſimplices. 180.
Sacrilegium eſt nefarius coitus. 591.
Salamina,nunc Famaguſta à Turcis expugnata. 397.
Salinator ſtipendio Cõſul factus priuauit triginta quinque tribus Romanorũ,& cur.297.
Salomon auſpicatur regnũ ob orationẽ. 265. in regẽ quando electus,& regnare cæperit. 256.excelluit in rerum naturalium cognitione.813. quot habuerit tum vxores,tum concubinas. 600. ſubuerſus inter delicias. 263. ſapientiſſimus totus deſipit.43.vtrumque genu flexit in oratione. 175. eius iudicium de meretricibus expenditur.327.largitio in templum. 969. quantus, & quàm vanus fuerit apparatus.418.aula quãta.278. 279.regnum diſruptũ, & cur.254.ei quæná præcepta dederit Dauid. pater. 422.423.

Digitized by Google

Salutationis Angelicæ præcellentia. 172.
Salutationes reddendæ notis. 148.
Samaritani Iudæis abominabiles cur. 21.
Samnites cur tandiu bellum gesserint aduersus Romanos. 399.
Samson deceptus ab vxore. 1033.
Sanctus cuius nomine insignimur, præcipuè colendus. 235.
Sancto si quid voueamus, votum præcipuè Deum debet respicere. 235.
Sãcti nõ sunt Dij, nec esse possũt, sed qui. 234.
Sanctorum patrocinium expetendum ad castitatem obtinendam, & quorum. 605.
Sanctorum scientia. 30.
Sanctorũ scientia est doctrina Christiana. 933.
circa Sanctorum cultum quænam obseruanda. 233. & seqq.
ex Sanctis qui præcipuè colendi. 234. 235.
à Sancto Paulo Comestabilis capite plexus. 1034.
Sanitas inter bona corporis. 543. maius robore bonum. 546. conseruanda mediis tantùm licitis. 549.
Sapientia nobilis quæ. 770.
Sapientia carnis. 10.
Sapientiæ doctrinæ instillatæ paria non sunt stipendia. 511.
Sapientium consiliis vtendum iis qui cæteris præsunt. 284.
Satanæ personam sustinent hæretici. 507.
Satellites missi ad Christum comprehendendum corruunt. 26.

Saul & Dauid quomodo in reges electi. 255. 256.
Saul & Dauid tantùm reges Israel authore Deo. 58.
Saul rex cur electus. 301.
Saulis perfidia punita. 1026.
Schedæ missæ in vrnam in Scotia & Mediolani, ad detegenda crimina. 353.
Sciendi ardor. 808.
Scientia petit dignitatem ab obiecto. 813. moderata in homine. 794. infusa præstat acquisitæ. 811. cum authoritate sine probitate quid. 287.
Scientia sanctorum. 30.
Scientia non est singularium. 1064.
in Scientia qualibet præcellentes. 813.
Scientiæ quot abusibus expositæ. 812.
Scipio quid. 219.
Scipio notatus ab nimiã sumnolentiam. 251. sibi amicum semper faciebat antequàm discederet è foro. 140.
Scipionem oculis captum dirigebat filius, ac vlnis sustentabat, vnde sibi nomen. 219.
Scipiones quàm male accepti à patria. 991.
in Scotia mittuntur schedæ in vrnam expositam in templis, ad detegenda crimina. 353.
Scribæ & Pharisæi occiso Christo per inuinidiam à Romanis pæna affecti. 22.23.
Scripturæ sacræ familiaritas quanti emolumenti. 611.

Scriptu

Scripturæ ſacræ cur non meminerint authores profani. 206.207.
Scythæ crudeles. 790.
Scythis ſeſe & totũ exercitum tradit Lyſimachus ob ſitim. 586.
Senſus ſunt totidem feneſtræ vitiorum. 618.
Seruitus quid. 229.
Sectariorum noſtri æui inconſtantia. 80.81.
Sedis Apoſtolicæ reuerentia quanta eſſe debeat. 247.
Seditio inſolentia capitaliſſima. 426. indiget præſenti remedio. 427.
Seditio aduerſus D.Paulum quomodo ſedata. 429.
Seditioſorum animi qua arte molliendi. 427.
Seianus quo die putat ſe auctum iri tribunitia poteſtate,miſerè detruditur, & vnco trahitur. 46.
Semei ad iuſtam vocatus pœnam. 423.
Seminis excretio ſpontanea peccatum mortale. 465.
Semina vetuſtiora ad ſegetes valentiora. 71.
Senatores Romani cur dicti patres. 485
Senes quanto afficiendi honore. 245.
Senes decet ſobrietas,& cur. 587.
Senſuum vſu priuatur ebrius. 583.
Sententia iudiciaria executioni mandanda, quando,& quomodo.335.& ſeqq.
Sermones in menſa quinam habendi. 565.
Q. Seruilij victoria Romanis non probata. 671.

Serui legales quinam. 475.
Serui si Dominos prodant, maximè perfidi. 1034.
Serui infirmi quomodo tractandi. 475.
Serui ad quid teneantur respectu dominorũ. 473. & seqq.
Seruis domesticis documenta propria ab Apostolo tradita. 505.
Seruitus non est propriè quæ hodierna. 474.
Seruitus misera ac intollerabilis quęnam. 506.
Siculos assentationes perdiderunt. 144.
Sigillum confessionis quàm arcanum. 847.
Similitudo est amoris causa. 139.
Simplicius dono memoriæ excelluit. 683.
Simulatio quid. 1007.
Sinceritate delectatur iustitia. 534.
Sinarum regnum cur per tot annorum centurias steterit, & summa pace fruatur. 424.
Sinensium & Turcarum in distribuendis honoribus obseruatio. 305.
Singularium non est scientia. 1064.
Siti adigente sese & totum exercitum Scythis tradit Lysimachus. 586.
Sobrietas confert ad castitatem. 608.
Sobrietatis munus. 573.
Sobrietatem quinam maximè colere debeant. 585.
Sobrius νηφάλεως Græcè, & quid. 582.
ad Societatem mutuam natus homo. 1039.
Socij quinam deligendi. 1040.
Socij loco sunt reipublicæ. 377.
Socrates quantæ patientiæ erga vxorem. 470.

Digitized by Goog

Socrates ad quid vteretur vxoris procacia. 677. censebat mundum communem omniũ esse patriã. 231. quosnã amaret. 161. 162. philosophatur venenum bibens. 662. vanitatis notat Antisthenẽ sub sordido palliolo. 565.
Socrati dat seipsum Æschines. 1002.
Sodomia quid, & cur adeò strictè prohibita. 593.
Somnia ex se indifferẽtia, & quãdo peccatum includant. 615. affectionibus respõdent. ib.
Sol obscuratus in passione Domini, & quomodò. 25.
Solertior est iracundior docens. 481.
Sorbonicum collegium à quo fundatum. 971.
Sortiarij qui. 210.
Sortilegi qui & quam odiosi. 338.
Sotades in mare actus præceps inclusus vase plumbeo, & cur. 352.
Spes quid. 97.
Spes theologica. 98.
Spes non Theologica quænam. 116.
Spes inanis. 98. & impiorum. 99.
Spes est rerum quæ aliter fieri possunt. 103.
Spes indiget fidei fundamento. 101.
Spes nititur mediis. 117.
Spes bonum absens quadantenus possidere incipit. 98.
Spes requirit vt admoueatur manus mediis ad felicitatem conducentibus. 98.
Spes in Deo ponenda. 670.
Spei obiectum Deus, & quo respectu. 98.
Spei appetitus naturę ad bonũ adipiscẽdũ. 101.

Digitized by Google

Spei eliciendæ formula. 106.
Spei cótrariq desperatio, ac remedia aduersus eam. 106.107.
Spei præsidio vtendum maximè sub vitæ exitum. 104 & quanta debeat esse. 105.
Spirituale pro temporali non commutandũ. 1004
Spiritus sanctus quomodò veniat in animam. 522.
Spiritus & caro implacabilia exercent odia, 10.
Spiritu adorari præcipuè cupit Deus. 207.
Sponsalia matrimonio subalterna, & qui ea infringit perfidus. 1033.
Sponsus & sponsa si non perficiant matrimonium, quando excusentur à perfidia. 1033.
ad Sponsos quos non diligunt admittendos non sunt cogendæ puellæ. 456.
Spuma equi depicta casu, quæ arte non potuerat. 36.
Spurij non tenebantur honore prosequi parentes, lege Lycurgi. 221.
Struthio habet alas, sed otiosas. 63.
Status omnes superiores à Deo sunt. 421.
Stipendia suo tempore militi numeranda. 387.
Stipendia paria non sunt doctrinæ instillatæ Sapientiæ. 511.
Studiositas quid. 809.
Studia literarum constanter prosequenda. 510.
à Studiis literarum aliquando relaxandus animus. 548.

Subdi

Subditi quomodò ſeſe habere debeant ad prudentiam. 260.
Subditi an præficiant rectores ſuos cum Dei concurſu. 255.256.
Subditorum amorem quomodo ſibi conciliare poſſint principes. 263.
Subditis præcepta quo ordine tradenda. 440.
Subditos inter & rectores contractus quid. 257.
ad Succeſſores innocentes non tranſit ſpœna corporalis legis. 362.
Sueto pudore affectus ob inſcitiam euadit doctiſſimus. 113.
Suffort comes Anglus male acceptus à patria. 992
Superbus. 805.
Superbiæ occaſiones. 806.
Superſtitio quid, & quantum ab ea abſtinendum. 209.
Supplicio afficiendis non debet deeſſe ſpiritualis conſolatio. 335.
Sutor diues & alter pauper vnde. 191.
Sybaritæ luxui diditi. 790.
Sydonij comeſſabundi. 790.
Syllogiſtica quid reſpiciat. 3.
Symbolum Caroli IX. Franciæ regis. 423.
Synaxeos ſacræ frequens debet eſſe vſus. 201.

T

TAbula luſoria à Palamede cur inuenta. 427.

Talionis pœnæ casus notabilis. 358.
Tamerlanus quomodo cum victo Baiasitho egerit. 393.
Tarquinius exactus ob violatam Lucretiam. 602.
Tautorũ aggressores qua ratione excusentur à peccato. 552.
Templa Honoris & Virtutis apud Romanos. 59.
Temperantia quid præ prudentia. 4.
Tempora quatuor aptiora ad eliciendum dilectionis Dei actum. 134.
pro Temporali non commutandum spirituale. 1004. potest tamen, & quando. 1005.
Temporarij qui. 210.
Terribilia æquanimiter patienda. 652.
Thamar cum Iuda copula non fuit adulteriũ. 589.
Themistocles & Aristides odia deponebant legati pro republica. 140.329.
Themistocles à compotationibus abstinet accedens ad Remp. 67.
Themistocles fortis in aduersis. 662.
Themistocles meretrice pharmacum accipiente ipse quoque accipiebat. 165.
Themistocli ad gloriam quis stimulus. 60.
Themistoclis amor in filium intempestiuus. 449.
Themistoclem inimicũm solicitat ad concordiam Aristides ob amorem patriæ. 225.
Theocritus ob mordacitatem occisus. 1061.
Theodorus tragœdus lumine priuatus, quòd ausus

ausus fuerit è sacra Scriptura quædam in sua transferre poemata. 207.
Theodosius pius æquè ac potens. 263.
Theodosius Imperator iratus in Antiochenos qua arte delinitus à Flauiano. 566.
Theodosij magni solicitudo de filio Arcadio instituendo. 281. quem iussit stare, & præceptorem sedere in throno. 282.
B. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi fortitudo & constantia. 227.
Thurij iubebant ad concionẽ procedere reste collo circumdato, qui de abroganda lege dicturus erat. 343. 344.
S. Tiburtius quas calcabat prunas, rosæ videbantur ei. 643.
Timor Dei anteponendus doctrinæ. 478.
Timor Dei mirùm cõfert ad verã Prudẽtiã. 28.
Tobias iunior linit oculos veteris piscis felle. 219.
Traculas vnde maximè ridiculus factus. 684.
Traditiones reiiciũt sectarij, & quo cõsilio. 70.
Traditiones recipiendas esse validissimis probatur argumentis. 71. & seqq.
Traditionum author Christus & Apostoli. 13.
Traditionis & hypocriseos exẽplũ insigne. 400.
Tranquillitatis hostes lites. 154.
Tremblecurtius occiditur, & cur. 401.
Triarij milites omnium fortissimi. 135.
Tributum & vectigal quid differant. 405.
Tributa debentur bona fide Principibus. 230.
Tributa imposita, principibus fideliter soluẽda. 513.

Digitized by Google

Triſtitia dum eſt ſumma, non adhibenda conſolatio, ſed quando. 948.
Triſtitiã octo maximè afferunt. 528. & ſeqq.
Triumphi ius quibus conceſſum apud Romanos. 59.
Troiæ exitium vnde. 602.
Tullus deſertus in prælio à Metio Suffetio, qua pœna eum affecerit. 401.
Turcę quanta cum cura ſeruent integrum Alcoranum. 291.
Turcæ Imperatores liberales in Iannizarios. 264.
Turcæ quàm parum curant fœdera. 396. 397.
Turcarũ copiæ miſerè depopulãtur Italiã. 397.
Turcarum & Sinentium obſeruatio in diſtribuendis honoribus. 303.
Turcarum Imperatores filios ſtrangulant. 12.
de Turcis victoria Ioannis Auſtriaci poſt benedictionem. 194.
apud Turcas cur tam abundans proles. 591.
in Turcicas meſchitas canes inducere, capitale. 203.
Turma ſatellitum ad Chriſtum comprehendendum miſſa corruit, & quomodò ſurrexerit. 26.
Turpiloquia. 616. quã odioſa Iudæis. 617. 618.
Tutor non tenetur pro pupillo proſequi litẽ, ſi impenſæ ſuperent. 381.
Typographi & pictores peccant laborantes in die feſto. 191.
Tyrij auari. 790.
Tyſaphernes perfidus. 1025.

Digitized by Google

V

VAlens Imperator Eccleſiæ miratur cæremonias, & ritus. 206.
Valentinianus Iunior noluit ſeſe immiſcere in rebus Eccleſiaſticis. 275.
Valentinianus pupulas effinxit. 1058.
in Valentinianum Imperatorem ſeuerè agit S. Ambroſius. 245.
Valetudo inter corporis bona. 543. ac maius bonum robore. 546.
Valgoli Miſſæ inſtituendæ ad D. Genouefæ occaſio, & cauſa. 216.
Vaſa figulina frangit Cotis ne iraſcendi in ſeruos occaſio eſſent. 577.
Vaſalli ſi Dominos prodant, maximè perfidi. 1034.
Vaſallorum in Dominũ feudi obſequium, ac debitum. 503.
in Vaſallos quænam Dominis liceant, ac de eorum fide reciproca. 472.
Venatio ferina recreatio. 1058.
Venceſlaus Imperator creat Ioannem Galeaceum ducem Mediolani. 312.
Vectigalia de quibus ſoluantur. 416.
Venefici qui. 210. 1029.
Venefica occidit liberos mulieris de ſe optimè meritæ, & cur. 674.675.
cum Veneficis nullum ſit commercium. 674.
Veneta reſpublica cur per tot annorum centurias ſteterit. 424.
Veneti Duces habent perpetuos. 311.

Veneti quanta cum reuerentia ſeſe gerant erga Sedem Apoſtolicam. 247.
Veneti mare ſibi deſpondent quotannis iniecto annulo, & quo inſtituto; nec tamen ſuperſtitioſi. 210.
Venetis ablata Cyprus. 397.
Venialia etim peccata non contemnenda. 524.
Venus Prudentiæ hoſtis. 43.
Venereæ voluptates non coniugatis omninò illicitæ. 548.
Venereæ cogitationes in quantũ noxiæ. 612.
Verbum Dei ad vſus humanos non conuertendum. 206.
Verecundia Nebridij. 605.
Verecundia in matrimonio. 467.
Veritas quid, & quæ eius extrema. 1007.
Veritas prima, ſummáque Deus. 188.
Veritas conſiſtit in indiuiſibili. 188.
Veritatis firmamentum Eccleſia. 346.
Veſtes mutare pro more regionum non eſt peccatum. 95. ſed eſt aliquando. ibid. & ſeq.
Veſtium exceſſus non cadit in Reginas, ac principes fœminas. 503.
Veſtium exceſſus in quibus excuſetur. 866.
Veſtium ornatus ſit ſtatui conueniens. 861.
Vetuſtati contraria nouitas. 70.
Vexatio dat ſæpe intellectum. 143.
Vexatio hoſtis ingens poteſt pecunia redimi. 368.
Vgolini miſerandum fatum poſt conuiuia opipara. 567.
Via vnica ad honorem virtus. 57. ad ignominiam vitium. ibid.

Digitized by

Viciſſitudo occurrit ſocietati. 679.
Victoria vnde dicta. 615.
Victoria de ſeipſo quanta. 676.
Victoria vera quæ. 671.
Victoria fugiendo. 605. 606.
Victoria quomodò proſequenda. 391.
Victoria Ioannis Auſtriaci de Turcis poſt benedictionẽ. 194. Comitis de Montfort. ibid.
Victoria adepta filius Manlij Torquati ſecuri percuſſus patris iuſſu. 514.
Viduarũ certamina, & an peccent cogitando de præteritis voluptatibus in cõiugio. 594.
Victorini conſtantia in fide profitenda, & qualis vir. 92. 93.
in Vigiliis feſtorum ſolemniorum vſus coniugij ſuſpendendus. 466.
Vineam quomodò dicatur plantaſſe Noe. 812.
Vinum vetus cur melius. 70. 71.
Vinum poteſt effundi abſque peccato, ſi compellaris ad bibendum. 577. 579.
Vinum aqua temperandum, & cur. 584.
Vini exceſſus quale peccatum. 575.
Virginitas antefertur coniugio. 593.
Virginalis caſtitas quantæ excellentiæ. 593.
Virginitatis nomen vnde. 593.
in Virgine ſacra nefandæ nuptiæ. 1028.
Virginum luctamina quæ. 594.
Viriatum per milites corruptos occidit Seruilius, cuius victoria Romanis nõ probata. 671.
Virtus in medio iacet. 66.
Virtus quartum animi bonum. 537.
Virtus vnica ad honorem via. 57.

Virtutis opera. 30.
Virtutis ſtudium quomodò excitandum. 60.
Virtutis & honoris templa apud Romanos quomodo ordinata. 58.
Virtutis ac vitij quàm diſpar ratio. 61.62.
Virtuti conuenit impetus & exceſſus paſſionum teprimere. 554.
ad Virtutem conducentia conſilia quædam. 65.66.& ſeqq.
ad Virtutem quanta conferat viuere ſub prælati regimine. 56.
Virtutes tantum Romanis acquiſierunt imperium. 254.
Virtutum nominibus inſigniuntur vitia ab aſſentatoribus. 144.
Virtutum forma eſt charitas. 121.
Virtutum moralium princeps Religio. 168.
Vita inter bona corporis. 543.
Vita miſerrima ſine amicitia. 140.
Vita cœlitum ac damnatorum. 462.
Vitæ contractio in quibus licita. 552.
Vitæ laus in quo conſtituenda. 549.
Vitæ non ſumus domini propriæ. 551.
Vitæ æternæ ſeminarium conſtantia in bono. 680.
Vita propria in quantum alienæ præferenda,& in quibus. 91.
in Vita quot mala. 550.
Viuorum ſacramenta quæ. 194.
Viuere ſub prelati regimine quãta cõferat. 56.
Viuendum quomodò. 550.
non Viuendum vt bibamus, ſed bibendum vt viua

Digitized by Google

viuamus. 1063.
§. Vitalius noctes emebat à meretricibus, ne fornicarentur. 598.
Vitium vnica via ad ignominiam. 57.
Vitij odium quomodò excitandum. 60.
Vitij ac virtutis quàm diſpar ratio. 61.62.
Vitia vel minima notantur in ſublimibus viris. 251.
Vitia virtutum nominibus inſigniuntur ab aſſentatoribus. 144.
Vitia grauiora prius extirpanda. 67. ſed parua non contemnenda. ibid.& ſeqq.
Vitia aliorum quomodo audienda & credenda. 150.151.
Vitiorum fomenta fugienda. 49.& ſeqq.
Vitiorum toridem feneſtræ ſunt ſenſus. 618.
Vltio diuina in malos filios. 451.452.
Vnctio triplex in lege veteri. 204.
Voluptas prudentiæ hoſtis. 43.
Voluptates venereæ non coniugatis omninò illicitæ. 548.
Votum quomodo interpretandum ſi ſis anxius, an voueris. 183.
Votum ſi fiat Sanctis, debet præcipuè Deum reſpicere. 235.
Voto non ſubiiciendum aliquid per ſe malum. 182.183.
Votum non temerè emittendum. 182.
Votum perſonale. 185.
Voti & iuramenti violatio quid differat. 185.
Vota nó ſoluentes ſunt maximè perfidi. 1030.
Vota & iuramenta rationi conſentanea. 187.

Vota

Digitized by Google

Vota excellentia ſæpius renouanda. 185.
in Vrbis direptione quænam ſeruanda. 391.
Vrbes an muris cingendæ. 433.
Vrna expoſita in templis in Scotia & Mediolani, in quam mittuntur ſchedæ ad detegenda crimina. 353.
Vſura non recipienda etiam ad vſum Eccleſiæ & pauperum. 894.
Vſuræ fundamentum pecunia. 891.
Vſurarius ad quid teneatur. 902.
Vtile, boni genus. 32.
Vxor & maritus qualia nomina. 463.
Vxor idonea quænam. 462.
Vxor qualis & quænam eligenda. 461.
Vxor in quantū debeat maritum amore proſequi, ac ei obſequi. 496. & ſeqq.
Vxor formoſa. 463.
Vxoris fatuæ notabile exemplum. 497. ac mariti reciproca retributio. 498.
Vxori concedendus ornatus decens. 407. 501.
ab Vxore propria deceptus Sanſon. 1033.
Vxoribus quibuſdam conceditur ornare corpus. 544.

X

XAntippes petulantia in maritum. 470.

Z

ZAleucus alterum ſibi effodit oculum, vt legis integritas ſeruaretur. 339.

Zelory

Digitized by Google

Zelotypia in matrimonio vitanda. 468.
Seb. Zianus ob reportatam victoriam nauali prælio, accepto annulo ab Alexandro III. Pontifice Maximo, mare sibi despondet. 210.
Zopyrus propter Darium sese mutilat, vt ei Babyloniam acquireret. 133. 134.
Zuinglius non intelligit hæc verba; Hoc est corpus meum. 81.

FINIS.

A01 145 443

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google